

AZ
ESZTERGOM FŐEGYHÁZMEGYEI
RÓMAI KATHOLIKUS
ISKOLÁK TÖRTÉNETE.

HIVATALOS ADATOK ALAPJÁN SZERKESZTETTE:

DR. KOMLÓSSY FERENCZ

EGYHÁZMEGYEI FŐTANFELÜGYELŐ.

ESZTERGOM, 1896.

FŐPÁSZTORI JÓVÁHAGYÁSSAL.

AJÁNLVA:

FŐMAGASSÁGU ÉS FŐTISZTELENDŐ

DR. VASZARY KOLOS FERENCZ,

A RÓMAI SZENTEGYHÁZ ÁLDOZÁR BIBORNOKA,

ISTEN IRGALMÁBÓL ÉS AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KEGYELMÉBŐL ESZTERGOMI ÉRSEK,
MAGYARORSZÁG HERCZEGPRIMÁSA,

AZ APOSTOLI SZENTSZÉK SZÜLETETT KÖVETE, FŐ ÉS TITKOS KANCZELLÁR,
Ő CSÁSZ. ÉS APOST. KIRÁLYI FELSÉGÉNEK VALÓSÁGOS BELSŐ TITKOS TANÁCSOSA,
A SZENT ISTVÁN REND FŐPAPJA, UGYANANNAK ÉS A FERENCZ-JÓZSEF JELES RENDNEK
NAGYKERESZTESE,
ESZTERGOM VÁRMEGYÉNEK ÖRÖKÖS FŐISPÁNJA STB. STB. STB.

A TANÜGY NAGYLELKŰ BARÁTJÁNAK.

ELŐSZÓ.

Az esztergomi egyházmegye kath. tanügyére vonatkozó terjedelmes adatokat foglalja magában ez a könyv. Sokat elmélkedtem fölötte, vajjon monografia alakjában földolgozva, vagy pedig bizonyos sorrend szerint közlendő anyagot adva, bocsássam-e a kezeim között levő nagy anyagot a közönség elé.

Föltétlenül azt akartam, hogy ez adatok a millennium évében megjelenjenek. A beérkezett nagy adathalmaz s az abban itt-ott feltűnedező hiányosságok, és a csekély idő, mely rendelkezésemre állott, csak azt tették lehetővé, a mit e könyvben adok.

Azt hiszem, ez is hasznos anyag, s bizonyos tekintetben érdekességet nyer az egyes helyek történetének közvetlensége és különleges vonásai által.

Egy nyugodtabb idő és hiánytalanabb adatsorozat tán lehetővé teendi, hogy az itt felsoroltakra támaszkodva, általános szempontok szerint megítélt és csoportosított munka láthasson napvilágot.

Az adatokat, megállapított pontozatok szerint, az egyes parochusok, esperesek és tanítók gyűjtötték egybe, kiknek e helyen is legőszintébb köszönetemet fejezem ki.

Esztergomban, 1896. karácsony hava.

A szerző.

BEVEZETÉS.

Hazánk ezredik éves fönnállásának évfordulója bámulatra gerjeszti a világot. Egy — a többihez viszonyítva — maroknyi nép jön ezelőtt ezer évvel a Kárpátok aljába, mint a vihar, s letelepülvén, ezer éven keresztül él! Első pillanatra csodával határos ez a világtörténelemben is szokatlan tünet. De ha mélyebben elmélkedünk e jelenség fölött, természetesnek találjuk egészen.

„A kard foglalta el ez országot, de a kereszt tartotta meg,“ — mondotta hazánk arany-száju biboros érseke az ezredéves ünnepségek hálaadó isteni tiszteletén. Ez a rövid, de egy hosszú élet tanulmánya és bölcseségéből eredt szálló ige a kulcsa hazánk csodálatraméltó, hosszú életének.

Hogy őseink kész nemzetként jöttek a Kárpátok honába, első törvényeik s összes intézkedéseik mutatják. Barbár, horda, csak rabolni tudó nép annyi bölcseséget, mint amennyit ezek a törvények és intézkedések foglalnak magukban, nemhogy kigondolni tudott, de még arra is képtelen lett volna, hogy más nemzetek ilyennemű bölcs intézményeit átvegye s azokat magára alkalmazza.

A kard, a kopja és buzogány, a hatalmas erő csak a nemzet fészkének helyét tudták elfoglalni; a helykeresés, a fészekrakás és biztosítás kipróbált bölcseségük munkája volt.

Csak a kereszténység hiányzott még ennek a hős népnek, hogy biztosítva legyen mathusalemi élete. És, hogy a Kereszt fénye és szelleme nemcsak Mária országának lett és volt élet-fönn tartó ereje, hanem egész Európa műveltségének, tehát boldogságának vala életmentő paizsa: a művelt emberek előtt ma már csak említeni kell; a történet rideg igazságszolgáltatása régen behizonyította.

A kereszténység tanai magukban hordták és hordják a műveltség és művelődés fejlődését. Ahol a kereszténység lábát megvetette, elmaradhatlan következménye lett a műveltség terjedése. S mivel a műveltség volt mindenkor a nemzetek életküzdelseinek leghatalmasabb fegyvere: a kereszténység a nemzetek biztosítója. A magyar nemzet hosszú életét a kereszténységnek, a keresztény műveltségnek köszönheti.

És a magyar nemzet kereszténységének fölkelő napja Esztergomból hintette szét termékenyítő sugarait. Első szent királyunk, hazánk első keresztény főpapja Esztergomban székelt. E két hatalmas szellem e helyet és környékét szinte kezével elérte; szívük minden dobbanását ha figyelte az ország kereszténysége, ez a közelebbi vidék meg is hallotta, melegét közeli érezte; sas szemeik éles figyelme az ország minden helyére elhatott, annál inkább a közvetlen környezetre: természetes tehát, hogy e vidék, melyet ma Esztergom egyházmegyének nevezünk, erősebben fejlődött a többinél; az egyházi és ezzel kapcsolatos iskolai rendelkezéseket itt hajtották legpontosabban végre; a keresztény műveltség áldásos hatásai itt kellett, hogy felmutatták legyen a legértettebb gyümölcsöket.

A parochiális iskolákra vonatkozó apostoli rendeletet mindenki ismeri. Hogy e rendelet az ország minden vidékén végrehajtatott, a dolog természetében fekszik. Az alföld messzeterjedő sík pusztái bizonyos; hogy ez áldást termő rendeletből kevesebbet nyerhettek egymástól napi járóföldre eső községeikkel, mint a fölvidék lakottabb s már a magyarok bejövetelekor a kultura elég magas fokán álló falvai, városai.

Hogy az elfogulatlan kutató és gondolkodó, ha nem talál is aktákat az akkori fényes kor minden iskolájáról a pusztító törökuralom és vallási villongások sokszor veréb-fecske harcrai miatt, — magától értődő dolog. Ismerjük, milyenek voltak a világ összes nemzeteinél a megtérés első századai! Az az új világ, melyet a pogány szívekben a keresztény tanok föltárnak; az a csodát művelő édes határ, mivel a durva pogányszíveket az égi szeretet fölmagasztosítja; az a művelődés iránt való vágyat magában rejtő erő, mit a vadságban élt szellem a kereszténységből oly bőségesen merit. Lázba ejti az új keresztényt mindenütt; lelkesedés járja át egész valóját, ihlettség szállja meg lelkét; áhitattal teli missionáriusa lett minden egyes szent hitének s a legszigorubb lelkiismeretességgel hajtja végre mindazt, mit a kereszténység szelleméből nyert tekintélyek javukra végrehajtani elrendelnek.

Ez történt az ösöknél is. Ha ez nem így történik vala, a magyar nép kereszténysége nem lett volna aránylag oly rövid időn általános.

Nos, és az ilyen nép, csak természetes, hogy lelkesültségében határt nem ismerve terjeszti a jó szellemet; hogy czélunknál maradjunk, létesítette a parochiákat és velük az iskolákat. Csak pár példát hozunk föl ennek beigazolására.

Hogy *Esztergomban* parochia és iskola kezdettől fogva volt, kétségtelen.

Bátorkesz plébániája, — az 1701-ben Kollonics primás parancsára, Balassa egyetemes helynök intézkedéséből Jezerniczky főesperes által foganatosított vizsgálat jegyzőkönyve szerint, — ösrégi; a visitáció szerint temploma: „épült 400 év előtt.“¹⁾

Mocs-on és *Bucs-on* 1208-ban már templom állott, melyek, hogy előbb is állottak már, kétségtelen; hogy ez után állottak s a keresztény szellem bennük fejlesztetett, mutatja az a körülmény, mely szerint 1332-ben a pápai dézsmaszedők a lelkésztől 6 garast vettek fel, — s hogy az 1701-iki visitáció is — habár csak már mint fiókközségről — említést tesz.

Muzsla templomáról és parochiájáról már a 12-ik századbéli okmányok említést tesznek.

Dömös, tudjuk, már az első időkben prépostsági egyház volt; *Nyergesujfalu* parochiája szintén a 13. századig vihető vissza.

Táth templomát — az 1701. Can. Vis. szerint — Szent István király emeltette.

Magyaros, *Bajóth* a 13. században önálló plébániák, 1701-ben filiák, hasonlóképen a magyarok első kereszténységének idejében kaptak parochiákat.

Nagy-Saáp, *Híreg*, *Sárisáp*, *Kéménd*, *Nagy- és Kis-Bény* templomaik és parochiáik első időkben való keletkezése világosan kimutatható.

Magyar-Szölgyén-ben a 13. században már tekintélyes plébánia volt; e század végén kapott plébániát az innét csak „egy köhajtásnyira“ fekvő *Német-Szölgyén*, melynek eddig az előbbivel közös plébániája volt.

Farnad és *Kegyed* (Kéty, most filia) parochia az Árpádházbéli királyok uralkodásának kezdetén már missiót teljesítettek a keresztény műveltség terjesztésével.

Az említett Vis. 34. részben önálló, részben fiókegyházat tárgyal Esztergom környékéről, melyek közül ime csak futólagosan is 20 ősi parochiát lehet példaképen fölhozni arra, hogy Esztergom közelében a magyar kereszténység első századaiban már tulmentek az apostol-király azon rendeletén, mely minden tizedik községben rendelt parochiát létesíttetni és hozzá iskolát csatolni. Hiszen a török pusztítások után 34 község közül 20-nak ősi parochiájára mutathatunk s hogy minden parochia mellett iskolák is voltak, melyekben őseink gyermekeinek erkölceit és értelmét művelték, természetes. Hiszen e századok buzgósa ismeretes; a buzgó emberek pedig a fél alkotásoktól irtóznak: ha tehát szaporították a parochiákat, szaporították az iskolákat is.

Ámde nemcsak a közvetlen környezet, hanem a mai Esztergom-egyházmegyébe kebelezett nagy vidék községei szintén hasonló mérvben szaporították a parochiákat és iskolákat. Hogy az

¹⁾ „Egyházi vizsgálat Esztergom vármegyében 1701-ben“ cz. alatt Némethy Lajos Esztergom vizivárosi pléb. közléséből meritjük az alábbi adatokat.

előszó keretét át ne hágjuk s a mű tartalmát — nehogy ismétlésekbe essünk — ne kivonatoljuk, csak arra hivatkozunk, hogy ez egyházmegye területén ma is több püspökség áll, melyek ha nem voltak is az első időkben püspökségek, hogy ősi fészkei, gyűpontjai valának a hazánkbeli első kereszténység terjesztése magasztos munkájának, önmagából következő dolog. Amint Krisztus apostolai mellé tanítványokat választott, hogy szent tanait szerte röptsék a bejárható földeken; hasonlóképen tettek a püspökségek és ezek a régi egyházi gyűpontok, melyek parochiákkal és iskolákkal rajzolták körül a vidéket, hogy a kereszténységet annál tökéletesebben terjesztvén, isteni parancsból eredt kötelességüknek, az emberek boldogításának s így emelésének annál jobban megfelelhessenek.

Hogy mit tettek és kiket tanítottak — a főbb iskoláktól itt szándékosan eltekintünk — ez iskolák mesterei? könnyű erre a felelet, ha adataink — melyek részletes fölvilágosítást adhatnak s az elfogult ellenségeket ha meg nem győzhetnék, legalább elhallgattathatnák — nincsenek is.

A kath. egyház szeretet-tana a valódi egyenlőség csirája. Látjuk az egyház életéből, hierarchiájából, hogy a születés szerint való rangkülönbség rendszere az egyházban alapot nem talált. Előtte a nemes és a jobbágy, főúr és műveletlen pór, király és koldus egyenlő volt, mert az Isten előtt is egyenlő.

A 13. századbéli aranybulla két részre osztja a magyar nemzetet: urakra és szolgákra; igazabban: emberekre és páriákra. Sulyos a szó, melylyel élünk, de keresztény szempontból jogosult, mert igaz. És a kath. egyház mit tesz? Átveszi talán ezt az embertelen osztályozást? Vagy meghajol előtte tán? Nem! Sőt ellenkezőleg.

Ellenség és jóbarát egyaránt konstatálni kénytelen, hogy éppen a 13. századbéli papi és egyházi hivatalok majdnem kivétel nélkül a pór osztály gyermekei közül kimagaslott egyénnel töltettek be. Amikor tehát a társadalom a pórnak emelkedése elé áttörhetlen akadályokat gördít, az egyház mintegy kettőzött szeretettel öleli magához a nemzet kitaszítottjait. S ezzel helyreütötte az emberi méltóságon ejtett rettenetes csorbát.

De ez a körülmény mást is bizonyít!

Pappá és egyházi hivatalnokká csak iskolázott ember lehetett és lehet. A pórok gyermekei tehát iskolába jártak, a mai szólam szerint: „a nép gyermekeit tanították.“ Tehát *népiskolák* voltak már ebben az időben is.

S vajjon mily számban küldötte gyermekeit a pór iskolába? A nép kivetett osztályának csemetéit mekkora mérvben tanította az ősi róm. kath. népiskola?

A 13. századból ránk maradt iratok már sok egyházi és papi állásról beszélnek. Ez állások betöltésére sok ember kellett. És pedig tanult emberek, kik magasabb képzettséget vittek magukkal ez állásokra a fārai iskolák műveltségénél. Hogy a fārai iskolákba nemcsak azok jártak a pórok gyermekei közül, kik papokká és egyházi hivatalnokokká lettek, természetes. Már az ugynevezett káptalani, zárdai (a mai középiskolák szerepét vivő) iskolák pór vérből származott tanulói közül sok hátra kellett hogy maradjon, mint ahogy egyáltalán lehetetlen volt és marad is a 100%-os iskolai eredmény. Tehát több járt ez iskolákba az említett osztály ifjai közül, mint amennyi pappá vagy más egyházi hivatalnokká lett.

S vajjon följutott-e a fārai iskolák tanulói közül papnak, vagy más egyházi hivatalnoknak szánt minden pórfiu? Természetes, hogy nagy százalék maradt hátra egy és száz okból; mint ahogy hátramaradt a káptalani, zárdai iskolákat megkezdettek közül is igen sok növendék. Pappá, egyházi hivatalnokká tehát az ezen pályákra szánt pórfiuknak — magyarán szólva — csak az eleje lett, az erősebb, kitartóbb elem. De, hogy a többi is tanult — nevetséges volna, ha ezt is bizonyítani kellene.

Hogy nem minden jobbágy fiut szántak papnak, vagy egyházi hivatalnoknak, az bizonyos. Hát ezek jártak-e iskolába? Igenis jártak.

A fārai iskolákat nem azért állították, hogy a pór osztály papnak szánt gyermekeit kiszemeljék bennük, hanem a keresztény műveltség fölfogásához szükséges csírák életrehozásához szükséges

alapismeretek általánosítása végett. Az egyházhatósági egykorú rendeletek egyenesen *mindeneket* köteleznek ezen iskolák látogatására, tehát minden pórfiut. Azaz a mai szólásmód szerint: „az iskolakötelezettség általános volt.“ Ha nem lett volna az, a kath. papság e századokban nem engedelmeskedett volna Istennek és nem követte volna e téren bölcs példáját: „Menjetek és tanítsátok az egész világot!“ „Bocsássátok hozzám a kisdedeket!“ Ezek az iskola általános kötelezettségének alapjai.

E századok egyházi életét buzgóság, magasztosság és emelkedettség jellemzi; Isten parancsát, bölcs példáját föltétlenül teljesítették, követték a 11., 13., 14. századokban. Természetes tehát, hogy az egyházzal annyira szorosan összenőtt iskolaügyet is lehető tökéletesen hajtották végre.

Hogy mekkora volt éppen a jobbágyok gyermekeinek iskolalátogatása s milyen volt ez iskolák működési eredménye, csupán két példát kell fölhozni ennek fényes beigazolására. Az egyik: hogy a nemesség szót emelt a jobbágyok iskoláztatása ellen e korban. Bizonyára azért, mert részben anyagi kárukra volt a sok pór fiu iskolába járása, mivel sok használható munkaerőt veszíthetett ez által az uradalom, részben pedig, mert bántotta nemesi büszkeségüket a sok pór fiu kiemelkedése. A másik: hogy IX. Gergely pápának is föltűnt, hogy a papság között igen sok a szolgaságból kiemelkedett papi egyén.

De a növevelés is szépen fejlődött. Köztudomásu, hogy már Szt.-István emeltetett Veszprémvölgyben apácza-zárdát. Különösen a XII., XIII. században szaporodtak meg az apáczák vezetésére bizott leányiskolák. Hogy csak az esztergomi egyházmegyében maradjunk: Budán, Nagyszombatban, Pozsonyban virágzó ilyen iskolák voltak. S ki ne ismerné a Nyulak szigetén virágzott kolostort, melyben a tatárjárás szomorú ideje után nyerte Szűz Szent-Margit kiképeztetését. S hogy mit tanítottak? E kérdésre habár közvetlen feleletet, az erre szükséges okmányok hiánya miatt, nem adhatunk is, könnyű a felelet.

Magyar fordításban is megjelent Strabo Wallafriednek a IX. század elejéről ránk maradt irata, melyben hüen leírja a Benedekrend tanítóinak módszerét és tananyagát. S mivel hazánk kereszténységének és keresztény műveltségének terjesztését e hatalmas szerzet végezte bámulatráméltó kitartással, szorgalommal, tudással és eredménnyel; s mert azon időben nem igen változtak a módszerek, — hisz még ma is látjuk a conservativizmust e téren, — a tiszta igazságot mondjuk, midőn azt állítjuk, hogy hazánkban ugyanaz volt az anyag és az eljárás, mint Strabo földjén. ¹⁾ S ez annál inkább föltehető, mert II. Jenő pápa a 826. évi római concilium végével egy, az e szerzet eljárásával azonos rendeletet adott ki oly értelemben, hogy a püspökök minden községben szervezzenek tanítói állomásokat, kik képesek legyenek az olvasást, írást, a szabad művészeteket és hitet tanítani Németországban.

A régi, parochiális iskolák tehát írásra, olvasásra, számvetésre és hitbeli dolgokra tanították a gyermekeket. De, hogy oly helyeken, hol felsőbb iskolák nem voltak s a gyermekek magukat p. o. papokká akarták képeztetni, póllói is lehettek a székesegyházi és kolostori iskolák grammatikai osztályainak, tehát ezen iskolák anyagát is tanították, nagyon is föltehető.

A városok iskolái hogy többet tanítottak a falusi iskoláknál, bizonyos. Aki ismeri az akkori városok szerepét és életét s tudja, hogy a tudományok, ipar, művészet, kereskedelem székhelyei valának e korban; a ki tudja, hogy az iskolák ez időben is a viszonyokhoz alkalmazkodtak s egyszersmind a székesegyházi, kolostori iskolákra készítettek elő: elfogadja azt a történelmileg is igazolt tény, hogy a városok iskolái a főntebb vázolt ismereteken kívül egyebeket is tanítottak, más ügyességekre is vezettek. Hiszen Kiss Áron az ő neveléstörténetében egyenesen arra hivatkozik, hogy a városi iskolák voltak előképei a mai népiskolának. ²⁾

A leányiskolák beléletére két dolog vet fényes világot. Egyik IV. Incze pápa rendelete a Klára-szüzek részére, melyben meghagyja, hogy az apátnő a fiatal vagy idősebb leányokat a

¹⁾ Péterfy „A magyar elemi iskolatanítás“-ban ugyanezen természetes logikát követi.

²⁾ Ez az állítása csupán a városi iskolák fejlettségét bizonyítja; azt azonban, a mit ezzel K. Á. elérni akar, hogy a fái iskolák értékét redukálja s így a reformáció iskolaügyi érdemeit annál fényesebbre csiszolja, még bizonyítani kell.

tudományokban is taníttassa. A másik a Margit-legenda idevonatkozó része. E részből kitűnik, hogy Olimpias asszony, leányával Erzsébettel egy könyvből s naponként olvasott. Hogy kezdetben az a-b-c-t kezdte tanulni s az olvasást hamar elsajátítá. Énekelni is tanult és tudott. Később latinul is megtanult. A szentek életét olvasgatván, megjegyzé magának a tanulságokat. Nemzeti királyaink életével foglalkozik s másokkal is beszél szent István, Szent-Imre herceg, Szent-László, Szent-Erzsébet néniének életéről és vágyat érez magában hozzájuk hasonló és méltó lenni. Egymással beszélgetnek olvasmányai felől és kíváncsian érdeklődnek egymás olvasmányai iránt.

Látszik tehát mindezekből, hogy a leányok nem csak a hitet tanulták, hanem tudományokat is, és hogy a tanultakat, olvasottakat megértették velők, sőt a tanulságokat levonatva, buzdultak is azokon.

Megjegyzésre méltó még, hogy a zárdákban is a nemzeti nyelven kezdetek tanulni s a nemzeti nyelven közölték az ismereteket. Továbbá, hogy a jobb tanítványokat fölhasználták a kisebbek tanítására. (Bell-Lancaster-féle eljárás a XIII. században.)

De azt sem hallgathatjuk el, visszatérvén a Benedek-rend tanítóira, hogy már a IX. században az írva-olvasás bizonyos és nem is éppen rossz módját használták a plebániai iskolákban.

Az Árpádkorbeli népoktatásügy hazánkban határozottan virágzó volt. Parochiája és iskolája csaknem minden községnek volt, a jobbágyok és nemesek gyermekei egyaránt taníttattak, sőt a nagyobb városoknak több iskoláik voltak, melyek a fejlettségnek magasabb fokán állottak. A nőnevelésügy szintén virágzott. Esztergom főegyházmegye tanügye pedig vezérszerepet vitt a tanügy terén is.

Az Anjouk és Hunyadiak kora ugy a politika, mint a tudományosság és humanizmus terén hazánk és nemzetünk fénykora vala. Nagy és hatalmas volt Magyarország e korban minden tekintetben. Egy hosszú század élvezte az olasz műveltség áldásos befolyását. Ekkora idő alatt oly hatalmas mozgalom a humánus műveltség terén, mely legmagasabb fokát Mátyás korában érte el, nyomokat kellett, hogy hagyjon a nemzet lelkületében és nyomai meg is látszottak a nemzeten.

Igaz, hogy a magasabb műveltséget hozták be hazánkba az olasz és általában a külföldi tudósok; de ez nem azt jelenti, hogy pusztán a tudományokkal mélyebben foglalkozó magasabb körök — a szellemi arisztokraták — érezték meg e műveltség hatását. Azt tudjuk, hogy a műveltség nem alulról fejlődik fölfelé; ellenkezőleg, fölülről szivárognak az apróra váltott nagy eszmék az alsóbb rétegek közé.

Hogy ebben a fényes korban nem terjedtek a tudományos eszmék oly gyorsan, mint ma, midőn a napi és szaksajtó révén nap-nap után töltögetik az olvasni tudók legalsóbb rétegeibe is a régibb és újabb eszmék sorozatát, az világos; de, hogy éppen csak azok körében maradtak volna azok a fényes eszmék, melyeket hozzánk a külföld szemenszedett tudósai hoztak, lehetetlenség.

Az idegen tudósok majdnem kivétel nélkül papok voltak; az udvaroknál, hol ezek a nagy szellemek éltek, papjaink, kik a politikában és kormányzásban is igen előkelő szerepet vittek, szintén tekintélyes számmal tartózkodtak és szerepeltek. Részben az érintkezés, részben a közvetlen résztvétel a tudományos kutatásokban és vitatkozásokban föltétlenül művelte még azok szellemét is, kiknek nem volt kizárólagos céljuk a tudományokban való emelkedés; azok pedig, kik már előbb is művelték a tudományokat, kik egyenesen azért érintkeztek a tudós külföldiekkel, azért buvárkodtak a szellemi kincsekkel megrakott foliánsokban, hogy önmagukat is műveljék, meg a tudományokat is fejleszszék, föltétlenül emelkedtek a tudományokban és fokozódott bennük a tudomány-kedvelés és erősült abbeli meggyőződésük és vágyuk, hogy a tudást, a műveltséget tovább adják. Hiszen ez a legtermészetesebb lélektani igazság!

Ezek a hazai papok vagy egyes egyházmegyék élén állottak, vagy pedig később oda-
jutottak; illetőleg oly körülmények közé kerültek, hogy szellemük tárházának kincseit mások is észrevették. Elképzelhetlen az oly ember, ki új, a lelket izgalomba hozó és működésre készítő

tudományát (midőn nemcsak alkalom kínálkozik arra, hanem állásából folyó és Istentől parancsolt kötelesség készíti) véka alá rejti. Hazánk ezen korbéli tudós főpapjai és papjai sem rejtették véka alá szellemük világosságát, hanem lüktető erői valának papképző iskoláik tanári karának, az iskolák szellemi életének; kisugárzó középpontjaivá lettek környezetüknek és szellemük termékenyítő sugaraival lelkesedést öntöttek és szélesebb tudást csepegtettek környezetük lelkületébe: tudást öregbítettek maguk körül; kedvet teremtettek a tudomány csatornáiként szereplő pap-képzők lelkében a műveltség szeretete, továbbfejlesztése és átadása tekintetében; röviden, átadták közvetlen környezetüknek szellemük kincseit, hogy azok is adják tovább. . . . A semináriumok szellemi élete emelkedettebb lett. Emelkedtek tehát e tekintetben a kolostorok és székesegyházak iskolái is és emelkedett minden parochus szellemi látóköre, tudományszeretete; emelkednie kellett ennél fogva környezeté szellemének is . . . . Így szűrődött le az udvarok tudósainak szellemi világossága a legfélreesebb parochiális iskolától kezdve a legmagasabb színvonalon álló városi iskoláig mindenüvé, s így terjedt ez a szellem a nép között is.

Csak egy példát erre. Ismeretes Mátyás hatalmas terve: a Budán 40 ezer tanuló befogadására szánt egyetem építése. E terv Vitéz János, a világbámulta tudós primás lelkében született. Minek egy országnak ekkora felsőbb intézet, ha arra érett, képzett ifjuság nincs?! Jóllehet, a külföld tanulóira is számítottak; de hogy a hazai ifjuság képzettebb elemeinek akartak első sorban helyet teremteni ezzel a hatalmas intézettel, magától értetődik. S az a nemzet, melynek ekkora számú képzett ifjusága van, hogy az alsóbb oktatásügyet sem hanyagolhatja el, olyan természetes, mint hogyha az eget ostromló tölgy magasban viruló ágairól szólunk, egészséges és hatalmas gyökérzetet kell föltételeznünk, mely gyökérzet az erőt a neki való kiváló talajtól nyeri. Ilyen tölgy volt e fényes korban a magyar közoktatásügy, melynek gyökere a népoktatás, csakis az erre fogékony talajból (a társadalomból) nyerheti erőit.

S vajjon hová fejlődhetik vala a magyar vallásos tanügy, ha a későbbi szerencsétlen korszak rothasztó viszonyai el nem ölik egyidőre a nemzet jobb erőit?

Az olygarchia örömmel látta Mátyás halálát. S csak természetes, hogy Corvin János ellen szívesen szövetekeztek Beatrixszal az anyámasszony Ulászló érdekében. S midőn ez a — Beatrix házassági szándékát rutul kijátszott — jellemtelen, gyöngé huszömeg kapaszkodott Mátyás ragyogó trónusába, a Mátyás vasmarkát torkán érzett főurak szinte belerészegedtek a kikapart szabadosság gyönyörébe: hibáik, bűneik fokozódottan nehezedtek a nemzetre. A felülről szétáradt miazma gyorsan szívárgott lefelé . . . Évtizedről évtizedre folyton nőtt az egészségtelen állapot, melynek gyümölcse: a parasztlázadás, biztos jele a határt nem ismerő embertelenségek hosszú sorozatának.

És ennek a háznak legutolsó férges, fonnyadt, éretlen gyümölcse hiányzott még ennek a szegény nemzetnek romlásához!

Teljesen megingott a királyi tekintély. Dühöngött az olygarchák tulkapása. Rohamosan mértelyezett mindent a királyi udvar feslettsége. Mária a királyné és rokona György örgróf, ki Lutherrel állott levelezésben, a magyarokat még elégedetlenebbekké tették, mint azelőtt . . .

Ilyen előzmények után — még éppen Zápolya János gyalázatos árulása kellett hozzá — könnyű munkája volt a török hordáknak.

Rövidesen eltörültek minden jó intézményt a föld színéről. Annál inkább gyorsabbodott a katolicizmus régi, virágzó, utóbb elhanyagolt szép intézményeinek megsemmisülése, minél nagyobb tért hódított a reformáció sokszor pusztítással terjeszkedő munkája.

Az esztergomi egyházmegyei könyvtár könyvtárosa Némethy Lajos hiteles okiratok alapján összeállította az esztergomi főegyházmegye legősibb és legujabb parochiáinak történetét. E mű I. részének Abc-rendben közölt 450 plébániája közül biztosan 330 régi és ősrégi (antiqua et antiquissima) parochiát mutat ki.¹⁾ E 330 parochia közül a török világban 100-nál többet vesztek el a

¹⁾ Ez adatok azt is mutatják, hogy a parochiák száma e megye egyik részében mennyi volt. Tehát az iskolaügy a török-reformator pusztítás előtt szépen állott.

katholikusok. E 100 parochiába nincsenek beleszámitva a földszinéről eltörölt parochiák, pusztán azok, melyeket a katolikusok részint a török pusztítások, részint a reformátorok erőszakoskodó, nem kevésszer kegyetlenkedő és pusztítástól nem tartózkodó terjeszkedése következtében vesztek és amelyek később, sőt máig is fennmaradtak.

E 100 parochia közül a török pusztított el 17-et; a többi foglalást a reformátorok tették. Azért nem használjuk a reformátoroknál is a pusztítás szót, mert volt — hogy keveset ne mondjunk — 25 parochia, melyekbe lehetőleg békés uton telepedtek be az „új vallást hirdetők“; a többit azonban „elfoglalták“ a szó háborús s akkori ököljogos értelmében. A törököktől elpusztított vagy elfoglalt helyeken nyomban ott találjuk a reformátorokat. A Rákóczy-Bocskay lázadások nyomán is ott járt a reformáció (P. o. Lucsivnán, Vág-Sellyén). S bizony a pusztítások mindenféle fajai jelzik nyomát a reformátorok terjeszkedésének. (Csak pár például ott van Bazin, Felső-Sipék, Hidaskürt, Holics, Kisbáb, Komjáth, Nagymodró, Szenicz, Szent-Mihályfa.) E mellett a Luthert követők — papjaikat külföldről hozván — nem egy helyen nemzeti szempontból is károkat tettek: e mű adatai nem egy helyt bizonyítják, hogy a tótokból magyarra lett katolikusok a lutheránusok alatt ismét tótok lettek. S vannak helyek, melyeket azóta még ma sem tettek magyarokká a lutheránusok; sőt egyes helyekkel még ma a katolikusok sem bírtak.

Ha e tények ismerete alapján vizsgáljuk azokat az országos törvényeket, melyeket a reformátorok ellen hoztak, ha kemények voltak is, nem ítéljük el annyira e kor törvényhozóit, mint azt — a reformáció terjesztésének e feketébb oldalát tendenciózusan elhallgató — református történészek teszik. Mert bizony a reformáció terjeszkedésére használt eszközök nem voltak mindig tiszták; egy pillanatra sem hasonlítottak az első kereszténység terjesztésének szívbéli és szellemi, valóságosan békés, kereszténységhez méltó eszközeihez. Sőt feltehető, hogy egy békésebb, keresztényibb terjeszkedés ellen azok a törvények nem is hozatnak vala.

Hiszen tudjuk, milyen törvényen alapult az ellenreformáció megindítása. A törvényhozók katolikusok valának s e katolikusok között a vezetők nagyrészen papok voltak. S midőn látták, érezték a katolikusok a török igát nekik még súlyosabbá és veszedelmesebbé tevő reformáció terjedését, pusztításait, kegyetlenségeit: nem a fogat fogért, szemet szemért elvet állították föl, hanem a katolikus klérust a szellem fegyvereivel való ellenharczczal bizza meg az országgyűlés.

És az ellenreformáció rettenetesen nehéz munkája — Oláh Miklós lángeszének világossága mellett — megindult. A török pusztítás veszedelmei s az óriási paphiány szülte szükség-szerűség következtében alábbhagyott papképzés benső erejének fokozása volt az ezen ügyben összeült tanácskozmány első határozata. A megmaradt parochiák fölvirágoztatása, az iskolák visszaállítása, kifejlesztése, a tanítók fokozottabb képzése volt a másik kívánság és teendő. Az elrablott parochiák visszafoglalása, a lerombolt templomok, plébániák és iskolák felépítése, a pap nélkül maradt parochiákba telepedett református prédikátorok kiüzése és az új tanokra tanított hívők visszatérítése; új parochiák és iskolák létesítése képezték az ellenreformátorok feladatát. S hogy ennek emberül megfelelték, az eredmények bizonyítják.

Oláh Miklós esztergomi bíboros hercegprimás ez időbeli kiváló és nagy eredményeket fölmutató tevékenysége ismeretes. Telegdi pécsi püspök sok üdvöset magukban foglaló tanügyi intézkedéseit ma is örömmel élvezzük. A híres Pázmány Péter térítő és továbbfejlesztő egyházi és tanügyi sikerei ma is csodálatra keltők.

A helyett, hogy itt az e téren történt hatalmas munkák sikereit és eredményeit, mely eredmények minden hasonló czélu munkában bőven tárgyalatnak, részleteznők, egy más kérdést kell ítélet tárgyává tennünk.

Az a hiedelem lopózott a nagyközönség hiszékenyebb részének lelkébe, mintha tulajdonképeni népoktatás a reformáció előtt nem lett volna; hogy a népoktatás ügyeinek felvirágzását egyedül a reformátorok munkájának köszönhetné a nemzet, a világ. Hát ennek a föltevésnek

az első része egyszerűen nem igaz; e könyv és az eddigi fejtegetések ezt határozottan beigazolják; a második rész pedig félig igaz csupán.

Vajjon nem virágzott-e az ugynevezett kulturállamokban is, nálunk is a népnevelés ügye a reformáció előtt? Hogy nem volt olyan méretű, mint ma és a reformáció fölütésekor, és hogy nem ölelt föl annyiféle ismeretet, mint ma, az is áll. De ne feledjük, hogy a reformáció előtt a szellemi kincsek terjesztése nem volt akkora mérvben lehetséges, mint később; mert a könyvnyomtatás mesterségét még nem ismerte a világ. A reformáció az ő tanainak gyors elterjedését és állandóbb hatását a könyvnyomtatásnak köszönheti. (A könyvnyomtatás föltalálását, azt hisszük, nem a reformáció szülöttének tekintik a reformátusok sem. Vagy: nem találták volna föl a könyvnyomtatást, ha a reformáció nincs? Talán: igen!) Ha nincsenek könyvek, nem is csinálják a reformátusok az iskolákat azért, hogy főleg olvasni tanuljanak bennök; mert céljuk első sorban nem a nép általános boldogítása volt, hanem a katholicizmust letiporni akaró tanaik terjesztése. A mint ők felhasználták a könyvnyomtatást céljaik elérhetése megkönnyébbítésére a népiskolákban, fölhasználták a katolikusok is. És hogy fölhasználták volna a reformátusok nélkül is, önmagától értetődő dolog. Hiszen az irott föliánsokat is olvashatták!

De a reformátusok is főleg a vallásos eszmék csirájának kifejtésére használták a népiskolát kezdetben, mint a katolikusok ezer évvel előbb.

Hogy a népiskola tantárgyai idők multán a reformátusok nélkül is megszáporodtak volna, természetes. A nyomtatás föltalálása hozzáférhetőbbé tévén a nagyok gondolatait, több elmét foglalkoztathattak az egyes kérdések fölötti elmélkedéssel, mint az őrzött föliánsok irott betűi és a szűk körben élő és elröppenő szájhagyományok. A tudományok fejlődése, általánossá tétele, hasznai erősebb gyökeret vevén a nagy közönségbe, hogy bevitték volna a reformátusok nélkül is azok elemeit az iskolákba, erősen tanuskodik erről a reformáció előtti városi iskolák tananyaga és céljának szélesebb köre.

A török uralom pusztításai nálunk föltétlenül sarkalták volna a reformáció veszedelme nélkül is a katolikus intézőket a fokozódottabb munkára s ez megteremtette volna nálunk is az iskolaügy még erősebb fejlődését.

Azonban az a körülmény, hogy a reformátusok terjesztési és térítési munkájuk súlypontját a népiskolába helyezték, bizonyos, hogy fokozta a másik (kath.) fél ilyennemű munkáját is. S hogy serényen kutattak a tanmódok tökélyesítésén itt is, ott is, ez is kétségtelen. Mi katolikusok sohasem tagadjuk mások érdemeit, mert ez igazságtalanság; hanem a tiszta igazságot, a való tényeket mutatjuk ki s különösen akkor megyünk hajszálig e téren, mikor — mint éppen az iskolaügy terén — igaztalan vádakát zúditva a katholicizmusra, becsületes törekvéseinket letagadni iparkodnak.

Az iskola benső fejlődését (p. o. a módszert) tekintve sem áll, a mit a reformációra aggatott érdemek után következtetni szoktak: mintha a paedagogia fejlődése is velük kezdődne. Mit tettek volna a reformátusok a régi katolikus paedagogusok nélkül. Egy Szt.-Ágoston, kinek módszere általános szempontokból is érdekes és kit habár elhallgatva, ma is alapul vesznek a reformátusok a hitoktatás „tudományos“ módszerénél, Jeruzsálemi Szt.-Cyrill, Szt.-Chrysostom, Szt.-Vazul, Szt.-Jeromos stb. stb., mind ma is érvényes eszméket fektettek le meth. műveikben. És Luther az ő eszméit a nevelés terére vajjon nem innét szivta-e?

Igen! az actió következtében kifejlő reactió törvénye keretében befolyással volt a reformáció a népoktatás fejlődésére, illetőleg helyesebben mondva: a népoktatási intézetek fontosságának megismerésére s nagyobb súlylyal való kiaknázására. Ez érdem. De aztán az is igaz, hogy a belélet előbbre vitelét közösen munkálták annyiban, hogy a beléletre vonatkozó katolikus vívmányokat a protestánsok magukévá tették, a katolikusok azonban szörnyen idegenkedtek az ellenfél vívmányaitól — s mégis fejlődött az iskolájuk.

Sok hibája van ma is még az oktatásügynek, a mely hibák a protestantizmus iskoláztatási rendszeréből fakadtak.

E bevezetés keretén kívül esik ezen hibák részletezése, valamint e kérdések további taglalása is. Célunkat, — hogy bizonyítsuk, hogy nem a protestantizmus találta föl a népoktatást; hogy az iskolaügy kifejlődése nem kiváltságos érdeme a reformácziónak, sőt hogy sok tekintetben hátrányára volt az oktatásügynek és különösen a török uralom idejében tüzzel-vassal való terjeszkedés által a nemzetnek is, — elértük; mert ezzel egyszersmind megvédelmeztük a katholicizmust a reáként vádaktól.

Az ezután következő intézmények mindenben elősegítették a kath. nevelésügy fejlődését. S ha jöttek kísérletek, melyek a nevelésügyet elnemzetietleníteni akarták, a kath. klérus föllépése mindenkor egész erővel küzdött az ilyenü törekvések ellen. Tekintsünk belé a történelembe s látni fogjuk, hogy a katholicizmus és a nemzeti szellem ápolása mindenkor ikertestvérek valának; a katholicizmus hazaellenes üzelmektől ment volt mindenkor, a nemzeti eszmével hadilábon nem állott soha!

Az 1774-ben kiadott „Schulordnung“ valóságos támadás volt a nemzet létele ellen. S mi történt ezzel szemben? Legelső sorban a magyar kath. püspöki kar tiltakozott az idegen beavatkozások ellen, holott a vármegyék megszokott fölületességükkel könnyelműen belémenvén a csapdába, meghajtották derekukat e veszélyes rendelkezés előtt. És a kath. papság győzött. A vészes intézkedést kihúzták az élők sorából.

Ezután született az 1777 elején bibocsátott, magyarországi „Ratió Educatiōnis.“ Ebben már figyelembe vették itt-amott a magyar nemzeti igényeket. Ez a rendelet hathatós befolyással volt a magyar, akkor még katolikus iskolaügy országos rendezésére és emelésére. A ki e könyv adatait figyelemmel kíséri, látni fogja, mennyire komolyan vette ezen egyházmegye a népoktatásügy továbbfejlesztését. A múlt század végén és e század elején föllállított, illetőleg megszorított iskolák száma igen tekintélyes. Azonban az e rendeletben foglalt nemzetellenes tendenciák az alkalmazásban nem érvényesülhettek, habár erősködtek is mellettük az osztrákok keményen.

József császár megerősítette, illetőleg jóváhagyta a Ratió-t, de a német nyelv tanítását szigorúan követelte. Elrendelte ezért a 6—12 éves gyermekek pontos iskolába járását és szabadságot adott a reformátusoknak iskolaügyük szabad fejlesztésére.

E rendeletek az iskolaügy fejlesztését magukban hordták ugyan; de határozottan ártottak a felekezeti s különösen a katolikusok iskolaügyének. Kazinczy Ferencz p. o., ki a német nyelv terjesztésének is „apostola“ volt, erősen dicsekszik, hogy több kath. iskolát elközösített.

A német nyelv kötelezővé tétele és az elközösítés ellen erős küzdelem folyt. Eredménye annyiban lett e küzdelmeknek, hogy az erőszakos császár halála után a kath. iskolákra a Ratió alkalmaztatott.

Az 1548. VI. t.-cz. értelmében a katolikusok szellemi és anyagi javaikkal járultak az iskolaügy fölvirágóztatására; Pázmány Péter fokozni óhajtotta ezt azzal, hogy — a többi közt — a nagyobb egyházmegyét több püspökségre osztatni javasolta. Ez azonban csak Mária Terézia beleegyezésével valósult meg; ¹⁾ a tanító szerzetes rendek nagy mérvben megszorodtak, — tehát minden megtörtént az ügy előbbre vitele érdekében. A reformáczió folytonos térfoglalása azonban oda vitte az országgyűlést, hogy az állam, mint különálló faktor, is belefolyjon az iskolaügyekbe: az 1790. évi XXVI. t.-cz. már megszüntette az egyház kizárólagos befolyását az iskolaügyekre és szervezési jogát is korlátozta.

A XIX. század elején a kath. egyház még fokozottabb mérvben kezdett iskolaügyi rendelkezései fejlesztéséhez.

A török uralom pusztításai már csak, mint elmúlt, nehéz álom, élt a szivekben; a protestantizmus erőszakosabb terjeszkedése alább hagyott; József egyházellenes törekvései elmúltak: a béke áldásaiban, a multak csorbáinak, sebjeinek kiköszörülendő, meggyógyítandó sebjei behegesz-

¹⁾ Így: Esztergom főmegyéből Szepes, Rozsnyó és Besztercze egyházmegyék hasítottak ki. Ezzel a tanügyi felügyelet erősen tökélyesbedett s — amit Pázmány hatalmas szelleme előre látott — a tanügy is fejlődött.

tésére s az ügy emelésével, a nép boldogításának magasztos czélja minél tökéletesebb megközelíthetősére az egyház férfiai minden lehetőt megtettek. Soha jobbkor, mint most, nem jöhetett tanügyi tekintetekből a Németországból hozzánk is áthatott tanügyi mozgalom, mely a népnevelés fontosságának átértését és átérzését a társadalom közkincsévé is tévén: a hatóságok törekvéseit egyesek is, a társadalom is támogatni siettek; ezzel aztán nemcsak magát a népnevelés, — hogy úgy mondjuk — hivatalos ügyét, hanem az emberszeretet egyéb intézeteit is egész lelkesedéssel karolván föl, hatalmas mértékben fejlesztették.

A hires Brunswick Teréz, a Panonhalmán is tevékenykedő Rapos József, ez a magyar Overberg, Wargha István és mások a kiseddóvás körül fejtettek ki — legnagyobbbrészt éppen az esztergomi főegyházmegyében — áldásthozó tevékenységet.

Pozsonyban s később Pesten a József nádor által alapított vakok intézetében Beit Rafael működött; az I. Ferencz alapította váczai siketnéma-intézetben már több tanító buzgólkodott; az árvák ügyét kath. egyháznagyjaink egész lekesedéssel karolták föl; a Paulai szent Vincze leányai Budapesten öt házban, Kőszegen, Veszprémben, Egerben, Nyitrán, Pápán, Szécsényben stb. helyeken gyakorolják a könyörületes emberszeretet Istennek tetsző és az emberiségre hasznos munkáját.

Az inkább tanítással foglalkozó irgalmas nénék congregációját Esztergomban Sczitovszky és Simor primások, Kapuvárott Zalka püspök, Szatmárt Hám püspök alapítja meg. Majer István Budapesten bölcsődét alapít s ma már Budapesten 3, Esztergomban, Pápán, Veszprémben 1—1, Nagyváradon két *bölcsőde* van; sőt az ország többi helyein is tért foglal e nemes intézmény, leg többnyire a katolikus főpapság támogatásával és védnöksége mellett.

A népoktatás ügye e század elején hatalmas lendületet kapott, mely az 1848-ik évi küzdelmekkel és diadalmakkal 49-ben sirba szállt. Az „Organisations Entwurf“ az egész „összbirodalomra“ érvényes közös oktatási tervével, a szabad szellem kifejlődésének megakadályozásával, a nemzeti nyelv és a hazafias érzelmek elnyomási szándékával sok veszélyes elemet rejtett magában. Hogy ez a rendelet sok üdvöset is foglalt magában, tagadhatatlan.

A ki vizsgálja, vagy ismeri az ezen kor kath. iskoláinak működését, örömmel fogja tapasztalni, hogy a mi jó volt a rendeletben, keresztülvitték; a veszedelmes részleteket a papiron megtűrve, nem hogy keresztül nem vitték, hanem határozottan ellenükre dolgoztak. Azért oly szépek e kor külső és belső népoktatási eredményei.

S mindennek az egyház szelleme s a magyar kath. egyház akkori nagy és jó szellemei: Sczitovszky, Haynald, Bartakovics, Simor, Roskoványi, Ránolder stb. voltak tiszteletre és elismerésre érdemes okai. Ha e főpapjaink, az alsó papság és több magyar érzelmű szerzetesrendünk nem öröködik oly féltetten ez idők iskoláinak szeljeme fölött, a germanizmus alig helyrehozható károkat okoz tanügyünkben. S beköszöntvén a 67-es kibékülés, virágzásnak indult a magyar nemzet, szinte rohamosan fejlődött a tanügy minden vonalon.

Az esztergomi főegyházmegye ez időben Simor János herczegprimás szellemének hatása alatt fejlődött.

Simor már győri püspök korában kezdette fejleszteni az egyház és népoktatás ügyét. Nagy súlyt fektetett a papnevelésre s kiváló gonddal, előszeretettel és szakértelemmel fejlesztette az egyházi művészetet. Ő állította Sopron mellett rákosi palotájában Wilfing mester vezetése alatt a legelső üvegfestészeti műtermet. A sok nagyobbzsabásu építkezés mellett csak az esztergomi bazilikát kell említenünk e téren.

A népoktatás terén kiválóan a nőnevelés ügyét emelte nagy előszeretettel; óvodákat, szeretetházakat, zárdai iskolákat állíttatott. Budapest, Esztergom, Érsekújvár, Selmeczbánya, Komárom, Nagyszombat stb. hirdetik e nemű működését és áldozatkészségét. E tekintetben Pázmánynak ad igazat. „A leányok jó neveléséből áll főképen az országok becsülete, állapota; nem csak azért, hogy fele az ország lakosainak asszony, hanem azért is, hogy a férfiak jó nevelése nagyrészt az asszonyoktól legyen.“

Azonban nem hagyta teljesen figyelmen kívül a férfiak nevelését sem. Az esztergomi egyházmegyei tanítók fizetésének javítására p. o. százkétezer, a nyugdíj alapra 1229 forintot adott. Összesen 800 ezer forintnál jóval többet adott sajátjából tanügyi, — főleg leánynevelési — czélokra.

Az utána következett Vaszary Kolos pedig hatalmas energiával folytatja e munkát, főtörekvése e téren a törvény- és a kor helyes követelményeinek mindenben és teljesen eleget tenni.

Első és főgondját képezte a főtanfelügyelői állás és hivatal szervezése a nmélt. püspöki rendszabályok értelmében. Erre vonatkozólag legtöbbet mond maga az illető kinevezési okmány.

N. 5032. Muneris supr. Inspectoratus scholarum coordinatio.

Munus supremi inspectoratus scholarum Dioscesanarum ob copiosa agenda bifariam divisi, partem illius unam scholas scilicet superiores ei praeparandas relinquenda Dno Abbati Canonico Stephano Roszival, alteram, scholas nempe elementares et populares, item asyla parochorum committendo Francisco Komlóssy, Suae Sanctitatis Capellano et parochus Muzslaensi, qui haecce negotia in sensu et ad normam acceptae a me instructionis pertractabit. Quodipsum ad notitiam Venerabilis Cleri Archi-Vioecesani hisce perfertur.

Strigonii, die 18-a Septembris 1892.

Ezen kinevezést a következő körlevél követte:

„Tisztelendő Testvérek! Ez évi szept. 17-én kelt XIX. sz. a. körlevelemben jeleztem, hogy a főtanfelügyelői hivatalt ketté választottam. Tettem ezt a népiskolai tanügy sikeresebb fejlesztése czéljából s ennek élére dr. Komlóssy Ferencz pápai t. káplánt, muzslai plébános, okleveles főgymnásiumi tanárt, a „Népnevelő“ szerkesztőjét állítottam, mint oly tanférfiut, a ki a tanügy és a néptanítók ügye iránt mindenkor meleg érdeklődést tanusított és e téren elismerésre méltó munkásságot fejtett ki.

Mellékelve veszik a nt. kerületi tanfelügyelő és plébános urak a nmélt. magyar püspöki kar által megállapított rendszabályok és egyházhatósági utasítások kivonatát, iparkodjanak ezek szellemében egyöntetűen eljárni, azokat életbe léptetni, akkor a kath. népnevelés ügye nemcsak virágozni, de hasznos gyümölcsöt teremni is fog.

Hordják szívéükön a népnevelés szent ügyét ugyis mint hitelemzők, ugyis mint igazgatók, hogy az iskolás gyermekekből az egyháznak és hazának vallásos és tanult polgárai váljanak.

A népiskolai tanügy külön szervezve, az új főtanfelügyelő külön utasításokat nyervén, azon helyzetben leszek, hogy a népnevelés, illetve iskolaügy terén kifejtett buzgalmat méltó elismerésben részesíthessem, jutalmazhassam.

Minden népiskolai és kisdiedővási ügynek az ujonnan kinevezett főtanfelügyelő lesz előadója, a népnevelés és tanítás felvirágoztatását czélzó vallás-erkölcsi és hazafias irányu intenczióimnak végrehajtója, ajánlom őt szeretetükbe, támogassák magasztos hivatása teljesítésében, kulturális missiója terjesztésében.

Bármely, hozzám intézendő, népiskolai és kisdiedővási felterjesztés, mindenkor a ker. tanfelügyelő útján, a főtanfelügyelői hivatalhoz, Esztergomba czimzendő.

A tanár-primás egész gyakorlatiasan fogja föl a dolgot; intézkedéseivel belenyúl közvetlenül a tanügyi életbe. Alig szervezi a főtanfelügyelőséget, egy újabb rendelete már a tanítói egyesületek czélját szolgálja. Elrendeli ugyanis, hogy a tanítói körök egyesületté alakuljanak; így a 46 esperesi tanítói körből 12 egyesület alakul, melyeknek alapszabályait a közoktatási miniszterium is megerősítette.

A szervezett esperes-tanfelügyelői intézmény új utasításokat kap, mely utasítások értelmében beterjesztett tanügyi jelentések a felügyeletet és az adminisztrációt nagyban tökéletesítvén, megkönnyítették.

Az iskolák közvetlen felügyeletét a plébános mellett igazgató-tanítókra bízván, megnyitotta útját az annyira óhajtott szakfelügyelet fejlődésének.

A kath. iskolaügy fejlődésére óriási befolyással volt a püspöki tantervek revisiója. Ezt a primás kezdeményezésére a püspöki kar rendeletére összehívott bizottságok elkészítvén, az első javaslatra adott főhatósági birálatok szoros figyelembe vételével kijavított tervezet immár sajtó alá rendeztetik.

Ugyancsak Vaszary kezdeményezésére határozta el a püspöki kar, hogy a kath. tanítók oly fényes sikereket és nagy hatást elért országos gyűlésüket a millennium évében megtarthatták.

Az eddig Budapesten, Esztergomban és Nagyszombatban működött fitanítóképzőintézetek helyébe (mert a miniszterium egyik-másik intézet beszüntetésének gondolatával foglalkozott a hiányos szervezetből eredt hátrányok miatt) Esztergomban egy, a kor kívánalmainak és törvénynek mindenben megfelelő intézetet létesített; a budapesti- és nagyszombati intézeteket pedig fokozatosan beszüntette. S mivel ez intézetek egyik legfőbb hibája a tanári állások szervezetében feküdt (a három intézetnek összesen négy rendes tanára volt, a többi mind, másfelé nagyon is elfoglalt óraadó pap v. néptanító); legelső sorban ezen segített. S szervezte az eddig égetően hiányzó gyakorlóiskolát; a még mindig hároméves tanfolyamhoz emelt negyedik osztályt életbe léptette. Az igazgató és gyakorlóiskolai tanító mellé még két tanerőt nevezett ki a képezdéhez tanároknak. Öt rendes tanári állást 1200 frt fizetés és 200 frt lakbérrel, egy segédtanári állást 800 frt fizetés és 150 frt lakbérrel, végül egy hittanári állást 600 frt fizetéssel szervezett.

A beszüntetett férfi-képzők helyett Budapesten a Ranolder-intézetben, Pozsonyban és Nagyszombatban az Orsolyaszüzek vezetése alatt tanítónőképző-intézetet, a budapesti Sancta Mária intézet elemi tanítónőképzőjéhez polgári tanítónőképző-intézetet szervezett. Az ugyancsak általa szervezett és nagy áldozatokkal fenntartott esztergomi kisdédóvónőképző-intézet szintén szép virágzásnak örvend. Négy, rosszul szervezett intézetből beszüntet kettőt, szervez új ötöt s a hét intézetet minden tekintetben a kor színvonalára emeli!

Aki tudja, hogy a népoktatásügy emelkedésének csirája a tanítóképző-intézetekben van, minden hosszabb magyarázgatások nélkül is be fogja látni a mostani hercegprimás ebbeli intézkedéseinek óriási horderejét és hasznait.

Hogy e mellett a tanügyet igazán a szíven viselő főpap mennyit alkot, mennyit áldoz, mennyit jótekonnyodik — ha csak lehet titokban — a tanügy terén, alig lehetne itt elszámolni.

Ime, a magyar kereszténység születésétől a jelen napig végig kísértük hazánk katolikus tanügyének fejlődését, munkálkodását; jeleztük aranykorát, fejlődését; bemutattuk rövidesen a hanyatlás és visszaesés korát is; ezen országos háttérből mindenkor kidomborítani igyekeztünk az esztergomi főegyházmegye e téren való tevékenységét, szükségesnek tartjuk, hogy ezzel a könyv összehordott történeti adatai — itt-ott hiányai — könnyebb áttekinthetőségre, megítélhetőségre és fölhasználásra utat mutassunk. Mert habár így, ahogy vannak, szétszórtan is eleget bizonyítanak ez adatok, szükséges volt külön is rámutatni, hogy az egyes korszakok általános iskolaügyi intézkedései, törvényei, irányzata stb. miként alkalmaztatott ezen egyházmegye körében.

Hogy e bizonyítékok komolyak, csak a fölhasznált irodalmat kell elsorolnunk. *Varga O.* történelme. *Szilágyi S.* millenniumi nagy műve. *Fraknói* : 1. Pázmány P. és kora. 2. Vitéz János esztergomi érsek élete. 3. Hunyadi Mátyás király élete. 4. Hazánk a mohácsi vész előtt. *Némethy L.* : 1. Series parochorum et parochiarum. 2. Egyházi vizsgálat Esztergom vármegyében 1701-ben. *Orbók M.* Paedagogiai Plutarch. *Molnár L.* Neveléstörténelme. *Lubrich, A.* nevelés történelme. *Kiss Á.* A nevelés történelme, különös tekintettel hazánkra. *Békesi (Concilia) E.* több neveléstörténeti tanulmánya. *Molnár A.* munkái. *Péterfy S.* A magyar elemi iskolai népoktatás. *Kőhalmi Klimstein F.* Simor János élete. Több okirat. A plébániák Canonica Visitációi.

EGYHÁZMEGYEI FŐTANFELÜGYELŐ:

DR. KOMLÓSSY FERENCZ,

A PÁPA Ö SZENTSÉGE T. KÁPLÁNJA, AZ ESZTERGOMI SZÉKES KÁPTALAN KANONOKJA,
A BOLDOGSÁGOS SZÜZRŐL NEVEZETT SZEKENI CZ. PRÉPOST, OKLEVELES KÖZÉPISKOLAI
TANÁR, A „KATHOLIKUS TANÜGY“ SZERKESZTŐJE, ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐ, AZ
ORSZÁGOS KÖZOKTATÁSÜGYI TANÁCS TAGJA, A KATH. TANÍTÓK SZÁZAS BIZOTTSÁGÁNAK
ÉS A NÉPISKOLAI SZABÁLYRENDELETEK ÉS TANTERVEK REVIDEÁLÓ BIZOTTSÁGÁNAK
ELNÖKE STB. STB.

RÖVIDÍTÉSEK.

Lakosok száma = Lk. sz.
Római katolikus = Rk.
Evangelikus református = Ev. ref.
Ágostai evangelikus = Ág. ev.
Izraelita = Izr.
Magyar = M.
Német = N.
Tót = T.
Horvát = H.
Mindennapi = Mn.
Ismétlő = Ism.
Fiu = F.
Leány = L.
Tankötelesek száma = Tnk. sz.
Összesen = Össz.
Tannyelv = Tny.

I.

Az Esztergom vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) Esztergomi alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Pelczér Lipót* alesperes, dorogi plébános.

1. ESZTERGOM.

Sz. kir. város. — Anyaegyház.

Lk. sz.: Rk. 8688, ág. ev. 91, ev. ref. 155, gör. kel. 18, izr. 508. Összesen 9460. — Nyelvre magyarok.

Posta, vasút- és táviróállomás helyben.

A török hódoltság előtti időkben Esztergom, mint a kereszténység behozatalától érseki székhely, az országnak hosszabb időn át fővárosa, több káptalan és szerzetesrend otthona, mindazon iskolákkal el volt látva, melyek a középkoron át a népoktatásra szolgáltak. Ezen iskolák történetének megírása azonban jelen vázlat körén kívül esik és a reájok vonatkozó adatok sem találhatók a városi vagy plébániái irattárakban, mert ezek a török foglalás alkalmával megsemmisültek és csak a XVII. század utolsó éveiből származó iratokat tartalmaznak. Ép így hiányzanak a hódoltság idejére vonatkozó adatok is.

A hódoltság utáni időkre nézve a plébánia irattárában található gyér adatokból megállapítható, hogy Esztergom szab. kir. város, a mint a török uralom alól 1683-ban a párkányi csata után felszabadult, plébániájával együtt népiskoláját is azonnal visszaállította. A lakosság nemzetiségének megfelelően a város mindjárt kezdetben két népiskolát állított; egyet a magyarajku és egyet a németajku gyermekek részére. Eleinte csak a magyar iskolának volt önálló tanítója, kit „rector scholae” névvel jelölnek az iratok; míg a német iskolában csak segéd „praeceptor” tanított, ki a rectornak volt alárendelve, neki a tem-

plomi zenében és énekelésben is segített és házánál tartózkodott.

1701-ben az iskolamester és kántor *Lendvay László* 24 éves, fizetése 50 frt, 12 mérő buza, 2 mázsa marhahus, 2 kocsi fa, 4 akó sör, 6 akó bor, fél mázsa zsir, az ostiatio és a koleda. *)

Az 1732. évi Visitatio szerint, mely a rector javadalmazásának felsorolásánál az 1711-ben tartott Visitatióra hivatkozik, *Karsay Ferencz* 39 éves „syntaxista” volt a „rector scholae”, kiről a Visitatio azt jegyzi föl, hogy „jó iskolája van”. Az iskolások száma 40.

Utódja nem volt hozzá méltó. *Kusanics György* plébános a városi tanácsnál bepanaszolta őt, hogy rosszul viseli magát, s hogy „a praeceptor sem maradhat nála”. Ezen panaszra határozta a tanács 1744. szept. 7-én tartott ülésében, hogy „ha magyar mester találkozni fog, amoveáltassék”. A mester az amótiót nem várta be, hanem rövid idő alatt megvált állásától; legalább a plébános ezt jelenti a városi tanácsnak és a tanács 1745. jan. 25-én tartott ülésében e jelentést tudomásul vevén, megbizta a plébánost, hogy: „ahhoz való subjectumról provideáljon”.

A XVIII. század második felében az iskolák a szükségnek megfelelően tovább fejlesztettek.

*) *Némethy L.* Magyar Sion, 1896. évf. 581. l.

Az 1756-iki Visitatio szerint ugyanis már mind a két iskolának önálló tanítója van. A magyar iskola tanítója: Makay Lőrincz „rector“; a német iskoláé: Haász (Hósz) András. Mindkettő zenész is egyuttal. Mellettök a visitatio szerint még „praeceptor“-ok is szerepelnek, kiknek szintén a zenében is járatosaknak kell lenniök és abban segédkezniök. Alkalmaztatásukból világos, hogy a kezdetben egy osztályu iskolák két osztályuvá fejlődtek és bennök a két „praeceptor“ a két önálló tanító mellett és azoknak alárendelve működött. A két önálló tanító közül az egyik, ki a „rector“ nevet viselte és egyuttal a templomi kar feje is volt, rangban megelőzte a másikat. Ezen rangelsőség azonban akkor még nem volt sem egyik, sem másik iskolához kötve, hanem majd a magyar, majd a német tanító volt a „rector“. Így Makay Lőrincz után Haász András szerepel mint rector; 1774-ben ugyanis Haász András helyébe Vindschachtból ide megválasztott Kobády József azt kéri a városi tanácsától, hogy engedjék át neki ugy a magyar, mint a német tanítói állás az organistasággal együtt és ő ez esetben kötelezi magát, hogy egy magyar és két német praeceptorot fog tartani és így mindakét „trivialis“ iskolát kellőképen ellátja. — A tanács 1774. márczius 4-én tartott ülésében e kérelemnek helyt adván, Kobády Józsefet megválasztja a hármas állásra. Ezzel az iskolák vezetésében nevezetes fordulat állt be. A magyar iskola tanítója lett újból a két iskolának feje; egyedül ő önálló, a többiek, nevezetesen a német iskola mindakét tanítója csak praeceptorok, az ő segédei. Így állott a népoktatás ügye Esztergom szab. kir. városban, midőn a „Ratio educationis“-t Mária Terézia királynő 1777-ben életbe léptette. A város közönsége nem zárkózott el az ezen szervezetben lefektetett elvek elől és iskoláit a „Ratio“ kíváncsai szerint annyiival is készségebben szervezte, mert eddigi alkotásai az új keretbe könnyen beilleszthetők voltak.

A „Ratio“ az általa körvonalozott nagyvárosi iskolánál három tanítót kíván, három külön tanteremmel. Esztergom már akkor négy tanítóval birt, kik négy külön tanteremben tanítottak. Igaz, hogy ezek közül kettő a magyar és kettő a német iskolában tanított és pedig vegyest fiukat és leányokat. De a „Ratio“ kötelezővé tevén a nagy-

városi iskolákban a német nyelv tanítását, megszünt az ok, a miért külön magyar és külön német iskolák tartassanak. Így történt, hogy a két „natio“ külön-külön trivialis iskolái megszűntek és helyettük egy háromosztályu elemi iskola létesített a fiuk számára és egy egyosztályu a leányok számára; a két mester, illetve önálló tanító helyett egy lett, mellette három praeceptor látta el az iskolákat. Előbb azonban átmenőleg a fiuiskola négy osztályból állott, a két felsőben sz. Fr. r. áldozárok tanítottak, a két alsóban világiak; ezért nevezi az 1789-ki visitatio ezen elemi iskolát „normalis“ iskolának. Ezen átmeneti állapot csakhamar megszűnt és felállított a három osztályu fiuiskola az egy osztályu leányiskolával, melyekben egy mester és mellette három praeceptor látták el a tanítást az iskolák további fejlődéséig.

Kobády Józsefet, az 1774-ben megválasztott mestert, 1794-ben Rontzmayer Lipót váltotta föl, ezt pedig 1824 után Linnert Tamás követte. A mester, ki egyszersmind regens chori is, nem csak főnöke a segédtanítóknak, hanem azok töle nyerik fizetésüket és ellátásukat is.

Az iskolák ilyen szervezéséhez a lökést a kir. Helytartótanácsnak 1787. június 2-án kelt rendelete adta meg, melyben meghagyja a város közönségének, hogy a fiuk és leányok külön iskolába járjanak; a fiuk iskolája nagyvárosi legyen azaz három osztályu; a leányoké lehet egyosztályu is. Ugyancsak a Helytartótanács az elemi iskolák igazgatójává 1786. márczius hó 8-án Szabó János városi tanácsost nevezte ki.

Igy voltak Esztergom sz. kir. város elemi iskolái szervezve, midőn 1806-ban az új „Ratio“ megjelent. Bár az iskolák szervezete az új „Ratio“ követelményeinek is megfelelt, de sem a tanítók helyzete, sem az iskolák egyéb viszonyai, kivált azoknak elhelyezése a század elején kielégítőnek nem mondhatók.

A városi tanács 1800. ápril 4-én tartott üléséből Rontzmayer Lipót mester ellen kifogásokat emel, mintha a stoláris jövedelmeket a jogosnál magasabb összegekben szedné és meghagyja neki, hogy két magyar és egy német praeceptor tartson az iskolások oktatására. Valovics Ferencz plébános veszi védelmébe a mestert és felel meg a kifogásokra. Ezen feleletből kitűnik,

hogy sem a mester lakása, sem a tanterem meg nem felelők. Kivált az egyik tanterem miserabilis állapotára hívja föl a magistratus figyelmét és kéri, hogy a harmadik segéd számára adjon lakást és fizetést is, mert a mester eddigi jövedelméből öt ezekkel el nem láthatja. Ugyancsak Valovics Ferencz plébános 1800. április 18-án Görgey Márton cz. püspök és érseki helynökhöz intézett levelében panaszkodik, hogy a 110—130-at kitevő iskolás ifjuság nagyon rendetlenül jár az iskolába; a leányok mégis rendezebben járnak, mint a fiuk. Nincs iskolahelyiség; iskola helyett a plébániára gyűjti össze a gyermekeket hitoktatásra; nyáron az udvaron tanítja őket, télen meg az ebédlő szobájában.

Az 1824—1846-ig terjedő időköz alatt Esztergom sz. k. város elemi iskolái nagyot fejlődtek. Nevezetesen a praeceptorok helyét a három osztályu elemi fiúiskolában legalább részben önálló tanítók foglalták el, kik a regens chori vezetésétől függetlenül az igazgatónak voltak alárendelve. A három osztályu elemi fiúiskola mellett, mely „normalis“ iskola rangjára emelkedett, állított a város még egy egy tanítóval bíró „elemi“ iskolát is a város külső részében. Az egyosztályu elemi leányiskolát pedig két osztályúvá bővítette ki két tanteremmel és két tanítóval.

Az 1846. évi Visitatio szerint ugyanis Esztergom sz. kir. városnak már három népiskolája van és pedig: egy „normalis“ iskolája három osztálylyal és három tanítóval a fiuk számára; egy „elemi“ iskolája egy osztálylyal, illetve egy tanítóval vegyes fiuk és leányok számára; végül egy leányiskolája két osztálylyal illetve két tanítóval a leányok számára.

A normalis iskolában tanítók: a III. osztályban Graeffel Ádám önálló tanító, ki ezen iskolához 1826-ik évben lett megválasztva; a II. osztályban Schiszler Mátyás szintén önálló tanító; az I. osztályban Herczog Pál segédtanító. Az elemi vegyes iskolában Gyomlai István segédtanító tanít. Az elemi leányiskolának tanítója Hulényi Ferencz regens chori, ki azonban ezen tisztjét két segédtanító által látja el. A leányiskolai két segédtanítót, továbbá a normalis iskola I. osztályában működő segédtanítót és a külső elemi iskolai segédtanítót Hulényi Ferencz regens chori mint főnök vezeti, fizeti őket és látja el

lakással és élelemmel. Az önálló tanítókat a városi tanács választja; a segédtanítókat a plébános és a regens chori együttesen fogadják föl, de a városi tanács erősíti meg.

A tanítók javadalmazása gyarló. Az önálló tanítóké: 120 frt, 30 frt lakbér, 4 öl fa; a segédtanítóké: 120 frt; ebből 100 a főnöké ellátás czimén; a két leányiskolai segédre a regens chori egyenkint 60—60 frtot kap és ezért kell őket ellátni, sőt még fizetni is.

Iskolába jár 317 fiu és 245 leány.

Az 1845. évben közzétett „Szabályzat“ követelményeinek a szab. kir. város elemi iskolái már így is megfeleltek, azoknak jelen „Szabályzat“ értelmében való tovább fejlesztése azonban úgy a budai tanodai hatóságnak, melyhez Esztergom iskolaügyei tartoztak, mint a város közönségének kiváló gondját képezte. Így 1852. február 10-én kelt leiratában elrendeli a budai tanodai hatóság, hogy a szab. kir. város területén létező összes népiskolák a „Szabályzat“ 46. és 66. §§-ai értelmében választandó egy igazgató vezetése alá helyeztessenek.

Igazgatóul a leirat szerint tekintélyes és ha csak lehet, egyházi férfit választandó. A városi tanács ezen állásra Kollár István városi plébánost terjesztette föl, kit is a kir. Helytartótanács tanügyi osztálya 1852. év május 12-én 9497. sz. alatt kelt intézvénnyben az Esztergom sz. kir. város területén létező összes népoktatási intézetek igazgatójává kinevezett. Joghatósága alá tartoztak az összes városi és magán elemi népiskolák, még a zsidó iskolák is, miként ez a budai tanodai hatóság 1854. évben ápril 14-én és ápril 18-án hozzá intézett rendeleteiből kitűnik, melyekben őt a helybeli zsidó iskolánál főnálló visszás állapotok megvizsgálására és jelentéstételre utasítja.

1853. évben a város a katolikus elemi iskoláknak közel 16 ezer pengő forintot kitevő alapját felhasználva, gyermekei részére diszes iskolaépületet emeltetett, a melyben a három osztályu elemi fiúiskolát és a két osztályu elemi leányiskolát elhelyezte, ott talált a tanítóképezde is egy ideig otthont, majd ugyanoda helyezte el a város az 1857. okt. 1-én két osztálylyal megnyitott reáliskolát, vagy mint akkor hívták: ipariskolát, mely az elemi iskola III. és IV. osztályával volt az időben egy intézménynyé kombinálva.

A budai tanodai hatóság rendszeresen oda hatott intézkedéseivel, hogy a három osztályú városi elemi iskola, mely a „Szabályzat“ értelmében már is joggal nevezhette magát „főelemi“ iskolának, miként azt 1852. évben készített pecsétjének körirata is mutatja, a legkiterjedtebb kívánságokat is kielégítve, valóban főelemi iskolává fejlődjék. Így értesíti a tanodai hatóság 1854. nov. 25-én a városi tanácsot, hogy a főelemi iskolához a tanítókat ő nevezi ki a tanács hármas jelölése alapján, mert a főelemi iskola legközelebb egy tanítóképzővel fog összefüggésbe hozatni és azért kell, hogy az ott alkalmazandó tanítók qualificatiója fölött a kinevezés által a tanodai hatóság mondjon ítéletet. 1855. év szept. 2-án ismét leír a budai tanodai hatóság a város közönségéhez és felhívja azt, hogy az eddig három osztályú elemi iskolát bővítse ki négy osztályúvá, mert olyan helyeken, hol gymnasium van, ez megkívántatik és ez esetben az iskola megnyeri a „főelemi tanoda“ jellegét és a tanítók is „főelemi tanítók“-ká lesznek. A város közönsége 1855. szept. 26-án 459. sz. alatt kelt tanácsi végzéssel tett ezen felhívásnak eleget, felállította a IV-ik osztályt olyképen, hogy az eddigi I. osztályt két osztályra bontotta és mert az iskolai épületben hely nem volt, a segéd-tanítók lakszobáját foglalta le az I. osztály számára. Tanítókul alkalmazta: az I. osztályban ideiglenes minőségben Taferner Jánost, ki pár éven át magán elemi fiuiskolát tartott fön, azt azonban a főelemi iskola ilyen kibővítése folytán mint többé nem szükségeset beszüntetni kénytelenített; a II. osztályba Valter Jánost, a III-ikba Klinda Rezsőt, a IV-ikbe Klinda Károlyt, ki már 1854. decz. 1. óta az elhunyt Éliás Márton helyett a III-ik osztályban supplens tanító volt és a ki a kir. Helytartótanács 1858. aug. 20-án 4635. sz. rendeletével igazgató tanítóvá is kineveztetett. Ugyanez alkalommal szervezte a város közönsége az elemi leányiskolánál a kézimunkatanítónői állást is és arra 1855. okt. 1-től kezdve 100 frt fizetés és minden gyermek után havonként szedendő 12 p. krajczár tandíj szedése mellett a városi tanács hármas kijelölése alapján a kir. Helytartótanács Horváth Ferenczné szül. Höller Antóniát nevezte ki.

Mindezek alapján a kir. Helytartótanács

által Esztergom szab. kir. város négy osztályú elemi fiuiskolája 1855. év decz. 3-án „főelemi iskolává“ emeltetett, ezen jellege hivatalosan közzé is tétetett és a főelemi iskolák jogainak élvezetébe lépett.

1856. év okt. 14-én az új tanítóképző intézet a Herczeg-Primás által megnyitvatván, az az elemi fiuiskola egyik termében nyert elhelyezést és így azzal az elemi iskola szoros összeköttetésbe hozott nem csak külsőleg, hanem belsőleg is, a mennyiben az a képezdészek gyakorló iskolájává lett. Ezen összefüggés akkor sem szakadt meg, mikor az 1857. év október havában a két osztálylyal megnyitlt reáliskola elhelyezése miatt a fiuiskolában, a képezde onnét kiszorult és a városházköz és duna-utca szegletén lévő egy szobácskában volt kénytelen meghuzni magát, hol több éven át a szó szoros értelmében nyomorgott. Az egyik kellék tehát arra, hogy az iskola „minta főelemi-tanoda“-vá legyen, a képezdével való szoros összefüggésben, már megvolt. A másakra Barton József kir. iskolatanácsos hivta föl a figyelmet, midőn 1859. év okt. 27-én az elnöklete alatt megtartott tanítói gyűlésen kijelentette, hogy ha a tanítók megszerzik mindnyáján a négy osztályra szóló képesítő oklevelet, akkor az iskola minta főelemi tanodai rangra emelkedik. A tanítók ezt kész örömmel megígérték, sőt be is váltották ígéretöket. Erre támaszkodva kéri Zajcsek János, ki az 1862. év első hónapjaiban leköszönt Kollár István helyébe neveztetett ki igazgatónak s mint ilyen 1862. ápril 6-án mutatta be magát a tantestületnek, 1864. július 14-én a tankerületi főigazgatót, hogy az esztergomi főtanoda „minta főtanoda“ nevet nyerjen. Az igazgató kérelme teljesült és ekként Esztergom szab. kir. város egyik iskolája eljutott a fejlődés azon legfelsőbb fokára, melyet az 1868. előtti idők az elemi népoktatási intézeteknél ismertek.

A főelemi tanoda mellett nem feledkezett meg a város a külső vegyes „elemi“ iskola fejlesztéséről sem. Az 1861/2. tanévvel az eddig egy osztályú intézet kétosztályúvá bővítettett és mindakét osztály önálló tanítók vezetésére bízott.

Az elemi leányoktatás terén a város hosszú időn át újabb intézkedéseket nem foganatosított,

mert e téren kisegítették őt azon magánintézetek, melyeket egyesek már az 1855/6. tanév kezdetén kormányhatósági engedéllyel nyitottak és a melyek hosszú időn át különösen az intelligens osztály leánygyermekének elemi és felsőbb kiképzését eszközölték. Ilyenek voltak Liphay Aloysia és Polese Anna képesített tanítónők által nyitott és fentartott leányiskolák, kik közül az előbbi főelemi tanodákra birt képesítéssel, az utóbbi pedig elemi tanodákra. Ezen képesítéseknek felelt meg az általuk fentartott intézetek jellege is, melyek nyilvánossági joggal bírtak és az elemi iskolák igazgatójának felügyelete alatt állottak.

Az 1868. évi törvényhozás a sz. k. városi elemi iskoláknak úgy szervezetére, mint adminisztrációjára nézve nagy hatással volt. Az iskolák a törvény kívánalmainak megfelelően tovább fejlesztettek.

A főelemi tanoda először is 1872. okt. 1-vel egy párhuzamos I. osztályt nyert, majd 1874-ben felállított az V. osztály. Azonban az V. osztály rövid idő múlva mint fölösleges beszünttetett, a paralell I. osztály növendékei pedig a már létező két I. osztályban helyeztetek el.

A tornatanítás iránt szintén intézkedett a város közönsége már az 1872/3. tanév alatt, úgy hogy a főelemi iskola III. és IV. osztályai-ban az osztálytanítók, kik azonban képesítést szerezni köteleztettek, tanítják a tornát is külön díjazás mellett. 1874-ben már a főelemi iskola mind a négy osztályában tanítják a tornát. Majd a külső elemi iskolára nézve is kötelezővé teszi azt a város közönsége és a tanítók ismételt felszólalásai következtében, hogy tőlük vétessék el e kötelezettség és a díjazással együtt egy szak-tanító kezébe tétessék, 1881/2. tanév alatt akként szervezi a tornatanítást, hogy azt külön díjazás mellett úgy a főelemi, mint a külső elemi iskolában egy arra külön képesített tanító tanítsa. A budauczai elemi iskola szintén tovább fejlesztetett. A szent Anna templomi zárda iskola felállítatván b. e. Simor János biboros-érsek által, a leányok a külső elemi iskolából oda vitettek át, s így ezen iskola pusztán a fiuk számára maradt meg a maga két osztályával. Majd a város közönsége megfelelőbb épületet vásárolván ezen iskola céljaira, annak tovább

fejlesztése is lehetségessé vált. Az 1877/8 tanévben felállította ott a III-ik osztályt. 1880/1. tanévben kibővítette azta IV. osztálylyal olyan képen, hogy a III. és IV. osztály egy teremben egy tanító által vezetessék. Hogy ezen iskola a közönség szemében is a belső iskolával egyenrangúnak tekintessék, annak vezetését függetleníti a belső iskolától; 1886-ban az egyik tanítót vezértanítói, majd pár év múlva igazgatótanítói ranggal ruházta föl és részére, úgy, mint az a belső elemi fiúiskolánál van, 100 frt igazgatói díjat állapít meg és őt közvetlenül az elemi iskolák igazgatója alá rendeli. Végre 1892. év szept. 1-sővel szétválasztja az addig egyesített III. és IV. osztályt és külön teremben külön tanító alá helyezi és ezzel a helyi viszonyoknak megfelelően teljessé teszi ezen intézetet.

Az elemi leányiskola tovább fejlesztése az 1882/3. tanévvel veszi kezdetét. Az ideig két osztályból állott, melyekben a karmester mint főtanító vezetése alatt két segédtanító tanított. A női kézimunkára pedig tanítónő oktatta a növendékeket, kinek állása azonban sem az újabb követelményeknek megfelelően szervezve, sem képesítésre körülírva nem volt. 1882. év szept. 1-én megnyitotta a város az elemi leányiskolában a III-ik osztályt és abba 400 frt évi fizetéssel tanítónőt választott. 1883. szept. 1-én megnyitott a IV. osztály szintén tanítónő vezetése alatt, ki 1884-ben a IV. és V. osztályokat vezette. 1885. szept. 1-vel szerveztetett külön tanítónői állás az egyesített V. és VI. osztályok vezetésére; ugyanakkor szerveztetett újból a kézimunkatanítónői állás is rangban, képesítésben és fizetésben egyformán a többi állásokkal. 1886. év szept. 1-től megszűnt a segédtanítók szereplése ezen iskolában és azok helyeit is az I. és II. osztályban tanítónők foglalták el. Az iskola igazgató tanítója 1886-ig a karmester főtanító volt, 1886-ban bekövetkezett halálával az V. és VI. osztály tanítónője neveztetett ki vezértanítónővé, majd igazgatótanítónővé a fiúiskolák igazgatótanítóival egyenlő hatáskörrel és fizetéssel. Végre a város közönsége 1894. év szept. 1-vel az V. és VI. elemi osztályokat is szétválasztván, elemi leányiskolájának tökéletes kiépítését befejezte.

Ez idő szerint tehát a volt szab. kir. város területén három városi elemi iskola létezik; kettő

a fiuk és egy a leányok számára. A fiuiskolák négy-négy osztályuk négy-négy teremben, négy-négy tanítóval és egy külön tornatanítóval. A leányiskola hat osztályú, hat teremben hat tanítónővel és egy külön kézimunka-tanítónővel.

Az elemi iskolák vallásos jellege egy nagyon rövid ideig tartó átmeneti állapot kivételével kezdettől a mai napig katolikus. Ezen jellegből kifolyólag az 1868. előtti időkben más vallású gyermekek csak bizonyos megszorításokkal látogathatták ezen iskolákat; 1868. óta azonban teljesen szabadon vehetik igénybe, minek alapja nem csak az új iskolatörvényben gyökerezik, hanem azon körülményben is, hogy ezen iskolák a város közpénztárából tartatván fenn, kath. jellegük mellett is városi iskolák és a város minden polgára által a kath. jelleg épségben tartása mellett igénybe vehetők.

A növendékek száma ez idő szerint az egyes iskolákban 220—250 között változik. A legnépesebb osztályok növendékei 70—75-öt tesznek ki.

A kir. Helytartótanács rendeletére a város közönsége a tanügyi bizottság egyik tagját „iskolai felügyelő“-vé választotta, kinek teendői a gondnok teendőivel egyeztek. Ilyen felügyelők voltak: Schwarz József; később Pap János v. tanácsos. Az iskolák igazgatójává a kir. Helytartótanács határozott kívánságára a város közönsége eleinte egyházi férfiakat választott, így: Kollár István plébánost, majd annak 1862. év elején történt lemondása után Zajcsek János tanítóképezdei igazgatót. Ennek távozása után a város közönsége eltért ezen gyakorlattól és „tanácsbelit“ választott iskolai igazgatóul, így választotta meg helyettes igazgatónak Malina Jánost.

Az iskolaszék 1870. év február 17-én ülést tartván, megalakult és megkezdé működését. A leköszönt Malina János helyébe az összes elemi iskolák igazgatójául a kath. plébánost jelölte meg, kit ezen tisztt hivatalos állásánál fogva megillet; igazgatótanítóvá a két elemi fiuiskolában Klinda Károly IV. osztályi főelemi tanító választatott meg, Hulényi Ferencz megmaradván továbbra is az elemi leányiskola igazgatótanítója.

Az iskolák elhelyezése azok fejlődésével lépést tartva változott. Azon hely, melyen a duna-utcai fiuiskola jelenben is áll, a legrégibb időtől fogva

iskolai célra szolgált. Ott voltak elhelyezve úgy a fiu, mint a leányiskolák, a mennyire azt a helyiségek engedték. Később a két iskola fejlődésével a hely szűknek bizonyulván, a fiuiskola III. osztálya a „Bárány“ vendéglőnek nevezett városi épületbe helyeztetett át a Buda-utca és Sissai-ut sarkára. 1853-ban felépülvén mai alakjában az új iskolai épület, mely első sorban az elemi iskolák befogadására volt szánva, a III. osztály ismét visszakerült régi helyére. Az iskolák akként helyeztettek el, hogy a földszinten lévő négy terem közül kettőt a vármegyeház felől a két osztályu elemi leányiskola foglalt el, kettőt pedig a fiuiskola I. és II. osztálya; a III. osztály az emeletre került. 1855-ben felállítatván a IV. osztály, az helyeztetett az emeletre, a III. osztály a földszintre jöven, az I. kiszorult eddigi helyéről és a városházának a duna-utcai sarokhelyiségében helyeztetett el, mely addig négy segédtanítónak szolgált lakásul, kiket bérelt helyiségbe költöztetett át a város. Később a reáliskola foglalván el az egész emeletet, az elemi fiuiskola a földszintre szorult és nem lévén ott sem elegendő helye, az I. osztály a városházköz és duna-utca sarkán lévő egy szobás épületbe helyeztetett át.

Midőn a párhuzamos I. osztályt meg kellett nyitni, majd midőn az V. osztályt felállították, a leányiskola távozni kényszerült eddigi helyéről és azt is a fiuiskola foglalta el. A város a duna-utczában a karmesteri lakkal szemközt lévő „Tóth“-féle házban bérelt a leányiskolának helyet. Midőn 1880-ban az új gymnasium rendeltetésének átadatott és a régi gymnasiumi épület ez által felszabadult, a város oda vitte át elemi leányiskoláját.

A külső elemi iskola felállítása alkalmával a most városi kórháznak szolgáló Simor-utczal saroképületben helyeztetett el és pedig annak a kaputól balra eső felében, a hol most az ápoló irg. nővérek laknak. Innét átvitetett a doroghi-uton lévő „Korona“-vendéglő egyik termébe. Midőn 1861—2. tanévben az addig egy osztályú iskola két osztályúvá bővült, áthelyeztetett a Buda-utca végén az ugynevezett „kapu“-ban lévő tornáczos épületbe és ott maradt, míg a város 1880-ban a most iskolahelyiségül szolgáló buda-utcai házat meg nem vette.

Az elemi iskolának meg kellett elégednie a vett és tanügyi célra nem éppen alkalmas házzal.

Esztergomnak számos nyilvános tanintézete közül felemlítendő a főgymnasium, tanítóképezde,

reáliskola, polgári leányiskola és sok zárdaiskola óvodákkal kapcsolatban.

Az iskolák igazgatója dr. *Fehér Gyula* plébános.

Van még az ev. ref. és izr. vallásúaknak is külön iskolájuk.

2. ESZTERGOM-VIZIVÁROS.

Anyaegyház.

Lk. sz. : Rk. 1170, ev. ref. 2, izr. 5. — Összesen : 1177. — Magyarok.

Viziváros iskolájának történetét kutatva, nem mehetünk vissza messzire. Az 1701-ben végbe ment főesperesi (Visitatio Archidiaconalis) jegyző-könyvben annyi van feljegyezve, hogy a Vizivárosban ekkor már volt tanoda, melynek tanítója egyúttal a kántori tisztet is teljesítette. Neve Miklós Márton volt. Fizetése 33 frt készpénz 6 szapu gabona és 6 kocsi fa.

Az 1732. évi feljegyzés szerint Viziváros, Szt. Tamás és Szt. György-mezőnek a vizivárosban volt iskolája. A tanító volt Berényi Mihály 45 éves, szintaxist végzett, jó iskolával birt, de kevés tanulóval. Fizetése 34 frt, 5 kocsi fa, 10 szapu gabona, 3 hordó bor.

1755-ben, mint az akkor tartott vizsgálat okmányából tudjuk, a tanító Ziveki Mátyás volt, ki róm. kath. vallású, 32 éves. A hitvallást letette. A szertartás és egyházi ténykedésben jártas beszél tótul, németül és magyarul, végzett hetor, ügyes zenész és a gyermekeket tanítja az éneken; ajánlatos erkölce és viselete van. Járandósága volt: nagy temetés után 35 denár, kis temetés után 25 denár; énekes requiem után 50 denár, az óra gondozásáért 12 frt; a főoltár diszítésénél 25 denár, az esküvéseknél 15 denár, a keresztelésnél 5 denár, az avatásnál 5 denár. A gyermekek tanításáért fejenként 1 frt. A háromkirályokkor szokott házszenteléskor $\frac{1}{2}$ rész. Az iskola elég tágas volt, de csak be kellene keríteni.

1780. évi vizsgálat szerint a három községben még mindig csak egy tanító működött, kinek neve Haas István, 29 éves, nős, németül jól, magyarul elégségesen, latinul keveset tudott. A szertartásokat jól ismeri, szerény, józan, erkölcsös és a plébános iránt vonzódással bír. Kőte-

lessége a trivialis iskolában tanítani, a magyar és német nyelvre, olvasásra, írásra és a keresztény hitre. Az egyházi zenét kezelni, hirdető czédulákat írni. Temetéseknél a plébánost kísérni. Hivatalában szorgalmas, pontos. Az iskolaház a templomtól 500 lépésnyire, a város vége felé, építve nyers téglából, s magában foglalt 2 szobát, egyiket az iskola, másikat lakás számára és kamrát. Régi állapotban, s javítást és bekerítést kíván.

Részint szűk volta, részint a távolság miatt a templomtól nem megfelelő, ennek javítása és fentartása a hiveket illeti. A mesternek jövedelme a fundatiók után 2 frt 20 denár, offertoriumok után 33 denár, koleda 2 frt 66 denár, a kórus rendben tartására 5 frt. Tanítói fizetés: a silabizálók hetenkint $2\frac{1}{2}$ denárt, az olvasók $3\frac{1}{2}$ denárt, az írók 5 denárt, a mi kitesz átlag szerint 6 frt $2\frac{1}{2}$ denárt. Tehát összes jövedelem a vizivárosban 26 frt $2\frac{1}{2}$ denár. Jövedelem Szt. György-mező fiók községtől: A község pénztárából 30 frt, 2 kocsi fa, deputatumba 4 pozsonyi mérő vegyes gabona, 2 hordó bor, a stóla 14 frt $84\frac{1}{2}$ denár, a koledából 1 frt. Szt. György-mező községtől összes jövedelme 52 frt $84\frac{1}{2}$ denár.

Szt. Tamás községből jövedelme: 2 kocsi fa, 4 pozsonyi mérő vegyes, stólából 14 frt 70 d., így tehát Szt. Tamás községből 23 frt 70 denár. Összesen a három községből: 102 frt 54 denár.

1796-iki feljegyzés szerint tanító Steinrigl Jakab, 35 éves, kath., nős. Beszél németül tökéletesen, magyarul és latinul valamiképen. 3 év előtt alkalmazta őt a plébános a helységgel

egyvetértve, mert e miserabilis helyre más nem találkozott. Különben szerény, józan, engedelmes. Kötelessége a triviális iskolában a német és magyar nyelvet, olvasást, írást, számolást és valástant tanítani. A zenéről gondoskodik, a hirdetési czédulákat írja, a temetéseknél a plebánost vagy káplánt kíséri, ezalatt neje az iskolában felügyel a gyermekekre. Lakása a templomtól és plebániától távol van, nyers téglából építve, 2 csekély szobából áll, melynek egyike iskolának használtatik, másik lakásul. Az iskola felszerelése: Egy hosszú asztal és két lóczapad puhafából. Az iskola fentartása a községet illeti. Jövedelem: Vizivárosban: fundatio 2 frt 20 denár, karmester 5 frt, oktatáspénz 10 frt, stóla 7 frt, összesen 24 frt 30 denár. Szt. György-mező 30 frt, 2 kocsi fa, 4 pozsonyi mérő vegyes gabona, 2 hordó bor, stlóa 22 frt, összesen 60 frt 10 denár. Szt. Tamás községtől 2 kocsi fa, 4 pozsonyi mérő vegyes gabona, stólából 23 frt 75 denár. Összesen 34 frt. Összes jövedelem a három községtől: egyszáztizzenhat (116) frt 15 denár.

1825. Ideiglenesen, míg a nemzeti iskola a bibornok-herczegprimás bőkezűségéből befejeztetik és alkalmasabb tanításról gondoskodva lesz, mindkét nembeli gyermekek egy szobában, a régi iskolaházban, ideiglenes tanító által tanítatnak a silabizálás, olvasás, írás és katekizmusban, magyar és német nyelvben; hittant a káplán adja elő, de ádventben és nagyböjttben a plebános. Az ideiglenes tanító volt Merkner János.

A nemzeti iskola a herczegprimás bőkezűségéből a plebánia-templom szomszédságában emeltetik, elég tágas és külön a fiuk és külön a leányok számára. Tanítója a patrónus által fog fentartatni. Fog kapni 3 szobát az emeleten, 3-at a földszinten és három konyhát. Az ideiglenes (tanító) mester jövedelmét a községtől bírja, radosnai (Nyitra m.) születésű, róm. kath., nős. Kötelessége a magyar és német nyelvet tanítani; kötelességének eleget tesz, alázatos, engedelmes.

Az új iskolaház a következő feliratot nyerte: Tenerae Tubi-Rudimentis Bonarum Artium Inbuendar. Princeps Primas Alexander Rudnay. 1824.

1836. Iskolamester kettő van, és pedig az első Veidinger János, a második Valter János, a kiknek kötelessége és jövedelme a következőkből kitetszik: „Az iskolának új épületében, a

melyet Isten kegyelméből saját költségünkre, nem ugyan a legnagyobb kényelemre, de mégis az iskolához méltólag állítottak fel, egyszersmind az iskolamesterről és a praeceptorról gondoskodni kívánunk. Azért rendelünk 240 frtot konvencziós pénzben, 30 pozsonyi mérő kenyérhez való gabonát, 18 akó bort, 16 öl fát, és pedig 4 öl hasábfát, 12-öt dorongfát, mely utóbbi a két iskolaterem fűtésére rendelve, egyszersmind szolgáljon a praeceptor fűtésére is. A praeceptornak kiutalok 60 frtot konvencziós pénzben, mely összeg az én érseki háztartási pénztáramból kiutalandó“ (és pedig 1826. január 1-től fogva).

Ezen javadalmazással következő kötelességeket kapcsolunk össze: „Az iskolamester gondoskodjék, hogy a leányok külön szobában nyerjék az oktatást és pedig a helybeli plebános igazgatása alatt, névleg: a vallás, olvasás és a többi előirt tantárgyakban is, *de kívánjuk, hogy tartózkodjék minden mellékjővedelem szerzésétől a tanulóktól*. Hogyha nős, akkor neje oktassa a kézimunkát, továbbá gondoskodjék a vasárnapi oktatásról. Ünnepek alkalmával a karmester segítségére legyen a zenében, végre a praeceptor köteles ingyen élelmezésben, lakásban és fűtésben részesíteni.

A praeceptornak pedig kötelességévé tesszük a fiúkat külön teremben oktatni, alárendelve a főtanítónak, és pedig az elemi tanodákban előirt minden tantárgyban.

Adja meg ő a mesternek a kellő tiszteletet, engedelmességet; nevelje a gyermekeket isteni félelemben, szerénységben; nemcsak az iskolában, hanem a körmenetekben és templomban is örködjék felettük.

Vége a mesterrel törekedjék oda, hogy az iskolabeli ifjuság, a legzsengébbtől kezdve, az Isten félelmében nevelkedjék. A vallás elemeiben a plebános és káplán közreműködése mellett növekedjék és szilárduljon, úgy hogy belőle jámbor keresztény és jó polgára váljék a hazának.

1828-ban a következő változások állottak be: a segédtanítónak 100 frt fizetés, 6 akó bor, 10 pozsonyi mérő vegyes gabona és 6 öl gömbölyű fa. Az iskolamester az eltartásért 40 frtot nyert. A plebánosnak meghagyatott, hogy évente adjon jelentést. Az iskolaház a patrónus bőkezűségéből a legjobb karban tartatik

fenn, nemcsak a külseje, hanem az egyes szobák is a plebános bejelentésére késedelem nélkül kijavíttatnak.

1854. A kötelezett tantárgyak:

Vallástan alapja. Ó-testamentom első félév. Uj-testamentom második félév. Magyar és német betűk ismertetése, szótagolás, olvasás. Magyar és német írás és a II. félévben az iskolai táblán dictandó írás. Számvetés. 1872-ben alakult meg egy iskolaszéke, a mely 1875. ápril 22-én tartott ülést; az iskolaszék feléledt és november 4-én ismét ülés tartatott.

A vizivárosi iskola jövedelme 1876—77. tanévben: Szabad lakáson kívül kap az uraságtól 315 frtot, terményekben 30 pozsonyi mérő felesgabonát és 18 akó bort, 4 öl kemény hasábfát és iskolafűtésre 12 öl dorongfát. Van egy kertje, egy darab szántóföldje, melynek jövedelme 50 frt beírásból 30 frt.

Itt működtek:

Valter János főtanító kitünő pomologus volt s ezért királyi kitüntetést is kapott, meghalt 1867-ben. Utódja lett Cs. Gyórfy Iván országos hírvé tanügyi író.

Cs. Gyórfy Iván szül. 1830. decz. 28. Mező-Mocson Kolozs-megyében; a gymnasiumot Marosvásárhelyt, Székelyudvarhelyt, Csik-Somlyót, Nagy-Szebenben és Kolozsvárt végezte. 1848-ban az Ormai-féle vadászszázalékban szolgált és a szibói fegyverletétel után a Székelyföldre menekült, hol 1849. decz. Seps-Szent-Ivánban kath. kántortanító lett. Ekkor tette le az elemi főtanítói vizsgát, mire a nagy-szebeni cs. kir. helytartóságtól (mivel akkor Erdélyben nem volt tanítóképző-intézet) oklevelet nyert. Innét három év múlva Gyula-Fehérvárra a püspöki székesegyház karmesterének hívták meg és ott hét évig működött; ezután Kézdi-Szent-Lélekre (Háromszékm.) ment kántor-tanítónak; honnét egy év múlva Erzsébetvárosba (Kis-Küküllőm.), hol másfél évet töltött.

1862-ben pedig Zentára választották meg tanárnak. 1867-ben Simor érsek-prímás primási főtanítónak hívta meg Esztergomba hol 1883. jun. 16. meghalt.

Az erdélyi Kemény Zsigmond társaság alakulásakor (1876) megválasztotta rendes tagjának. Esztergomban 400 kötetből álló kölcsön-könyvtárt létesített. A székesfejérvári országos kiállításon 1879-ben tankönyvei s tanszerei bronzérmeket nyertek. Székely-magyar nyelvészeti gyűjteményével, melyet a m. tudom. akadémia, özvegyétől vásárolt meg, nagy szolgálatot tett a magyar nyelv-tudománynak. — Irodalmi működését 1864-ben kezdte meg a Katholikus Néplapban (1864. A katholikus ifjúság valláserkölcsei neveltetéséhez), a Tanodai Lapokban (1866., 1868.), irt még a gyulafejérvári Egyházi és Iskolai Hetilapba (1867), az Esztergomi Közlönybe (1868. Tafener János tanító emlékezete), az Autonomiába (1869), a Néptanítók Lapjába (1869—1870.), a Néptanodába (1871), a Hargitába (1872), a szatmári Népiszkolába (1872—75), a Pesti Naplóba, az Esztergom és Vidékebe (1876. Felhívás az Eötvös-alap tárgyában), a Magyar Koronába (1878. A tanítók érdekében a nemzet érdekében) sat. Az Egyetemes M. Encyclopaediának is munkatársa volt, melybe száznál több ismeretterjesztő cikket irt. — Munkái: 1. Két humoros színezetű toaszt. — 2. Mennyei manna. Ima és énekes könyv. . . — 3. Egy szerény indítvány: Alakítsunk hazánk növendék ifjúsága százazzei számából és számára egy szent Imre társulatot. — 4. Könyvjegyzék Gyórfy Iván nyilvános kölcsönkönyvtárából Zentán. — 5. Ötven magyar népdal és dallam, a magyar ifjúság számára. — 6. A kath. hitvallástan kézikönyve. Középtanodák, képezdek sat. számára. — 7. Kis mennyei manna. Kath. ima- és énekkönyvecske. — 8. Népiszkolai olvasó- és tankönyv. Magyar kath. elemi és néptanodák felsőbb osztályainak . . . használatára, számos képpel. — 9. Tréfás versek. Humorgyöngyök gyönyörködtető gyűjteménye. — 10. Garabonczás diák. Iskolás adomák, diákos ötletek . . . — 11. Földrajzi könyvecske népiszkolai növendékek használatára. — 12. Magyarország története rövid kivonatban. — 13. Természettan kézi könyvül népiszkolai növendékek használatára. — 14. Természettan népiszkolai növendékek használatára. — 15. Hat humoros toaszt. — 16. Szellemi színporkák. Eredeti élecek, ötletek, szellemes szójátékok, adomák, kedélyes gratulációk és felköszöntések gyűjteménye János deák irodalmi hagyatékából. *)

Öt követte Fekete György, ki jelenleg is ott működik, s az érseki elemi iskola alatta 1893-ban tanító-képezdei gyakorló iskolává lett.

Az iskola igazgatója: Némethy Lajos plébános.

a) ESZTERGOM-SZENT-TAMÁS.

Esztergom-viziváros fiókegyháza.

Lk. sz.: Rk. 2150, ág. ev. 15, ev. ref. 55, izr. 360. — Összesen: 2580. — Magyarok.

Ama sajátos politikai beosztás, mely Esztergomot minden választó határ nélkül négy külön községre tagolta, létesítette Szent-Tamás községet, mely a négy városrészből állott Esztergomnak ugyyszólván szívét képezi. E községek keletkezésének alapját hihetőleg a régi jobbágy szervezetben kell keresnünk. Ugyanis az Érseki-Viziváros és Szent-Györgymező az érseki jobbágynak, Szent-Tamás pedig a káptalan jobbágynak

szolgált lakóhelyül; míg a belváros az iparosoknak, a szabad polgároknak képezte lakóhelyét, mely városrész az 1723. évben kelt királyi engedély alapján a Rákóczy-mozgalmak idejében tanusított hűsége jutalmául megkapta a sz. kir. városi czimet.

Később a jobbágyság felszabadítása után Szent-Tamás, az ő hegyes-dombos fekvésével, megközelíthetetlen lejtős oldalaival a legszegényebb

*) Szinnyi J. — Magyar írók.

néposztálynak s különösen az utóbbi évdizedek alatt ugyszólván a csak egy-két hónapig egyhelyütt tartózkodó átmeneti népnek, kézi munkásoknak szolgált lakóhelyeül.

Eme viszonyok közt a község a szellemi és anyagi haladás minden eszközétől megfosztva nem igen fejlődhetett, s mindehez még az előrehaladott, tanodákkal bőven ellátott testvérvárosok közé beékelve könnyen vállalkozhatott a semmittevésre, élelmesen felhasználván — áldozathozatal nélkül — minden hasznos kultur-intézményt, mit a testvérvárosrészek polgársága, vagy az érsek és káptalan nagylelkűsége létesített. Mert csak e jellemző felfogás és kedvező szomszédság tette lehetővé, hogy az 1840. évben 1500 lakosból álló községnek még nincs népiskolája, sőt az 1893. évben már 3500 lakost s összesen 400 fiu és leány tankötelest számláló községnek csak egy tanteremből álló, s egy tanítóval ellátott népiskolája van. A község által viselt összes népoktatásügyi költség 160 frt.

*

Ez iskola keletkezését és fejlődését leghivebben ismerteti *Némethy Lajos* esztergom-vizivárosi plebánosnak az 1893. évben kiadott ez iskolára vonatkozó alábbi vázlatos története:

I.

„Szent-Tamás községnek iskolája történetét kutatva nem mehetünk messzire vissza. Magáról Szent-Tamásról az 1701-ben végbement főesperesi vizsgálat (Visitatio Archidiaconalis) jegyzőkönyvében csak annyi van följegyezve, hogy a falakon kívül, a szent-tamási hegy alatt 7—8 koldus számára ápolda létezik, a melynek semmiféle alapítványa nincsen. Továbbá hogy Szent-Tamás és Szent István hegye, valamint Szent-György és Kakat, most Párkány az érsek-városi plebánia fiókjai. Vizivárosban már ekkor volt tanoda, a melynek rektora Miklós Márton egyzersmind a kántori tisztet is teljesítette.

Az 1732. évi vizsgálat jegyzőkönyvében feljegyeztetett, miszerint az ottani ápolda Schuchknecht tábornoktól 100 frtnyi alapítvánnyal bir. Még ekkor is a három községnek, Viziváros, Szent-Tamás és Szent-Györgymezőnek, az elsőben volt iskolája, mely jónak dicsértetik. Tanított abban Perényi Mihály, ki négy latinosztályt vé-

gezett volt. Azonban panaszkép megjegyzi a vizsgáló, hogy az iskola igen gyéren látogatattik.

1755-ben — mint az akkor tartott vizsgálat okmányából tudjuk, — a három község tanítója Ziveki Mátyás volt, ki a szent-tamási község részéről kapott négy pozsonyi véka gabonát, két akó bort és két kocsi tüzelő fát.

Az 1780. évi vizsgálat szerint a három községben még mindig csak egy tanító működött Haaz János személyében. Fizetése ekkor Szent-Tamás községétől volt két kocsi tüzelő fa 3 frt, 4 pozsonyi véka vegyes 3 frt és két akó bor 2 frt értékben. A lakosság száma ekkor 1367 volt.

1825-ben, a vizsgálati okmányok tanúsága szerint, Viziváros és Szent Tamás községeknél még mindig csak egy tanodájuk volt, már pedig ekkor utóbbiban a lakosság száma elérte az 1400-at. A tanítói tisztet ekkor Merkner János főszékesegyházi zenész ideiglenesen teljesítette. E vizsgálati jegyzőkönyvben feljegyezve találjuk, miszerint Rudnay Sándor primás a Vizivárosban új iskolát épített. Rudnaynak figyelme Szent-Tamástra is kiterjedt és a nevezett vizsgálat jegyzőkönyvére tett észrevételek 23. pontjában neheztelően nyilatkozik a felett, hogy ott még nincs iskola, s ennek a körülménynek tudja be azt, miszerint a nyersség és tudatlanság, valamint a különféle kicsapongásokra való hajlandóság e mezőváros lakosainál oly nagy mértékben tapasztalható. Kívánja tehát, hogy az iskola hiányából származó sok rossz az által hátráltassék el, hogy ott, amint a körülmények engedik, iskola állíttassék fel.

Az 1836. évi vizsgálat jelzi, hogy a Vizivárosban a Rudnay által épített iskolában két tanító működik: Vajdinger Antal és Valter János, de Szent-Tamáson, ahol 1440 lakó van, még mindig nincs tanoda, habár annak felállítását már az 1825. évi vizsgálat elrendelte és a plebános azóta folyton szorgalmazta.

II.

„A nagy szorgalmazás után keletkezett itt valamely zugiskola-féle tanoda, de ez vajmi keveset felelt meg az igényeknek, azért elhatározta magában egy nemesszivű emberbarát, hogy egész vagyonát a Szent-Tamáson állítandó iskolára hagyományozza.

Eme, örök hálára érdemes, ritka áldozatkészségű jótévője az ifjúságnak és barátja a tanügynek Rosenbach Jakab Vincze volt. Ő élete czéljául a rabkiváltó szerzetet, máskép Trinitarius rendet tűzte ki. Ebből ő 1780-ban az esztergomi érseki főmegyébe vétetett fel és nov. 25-én helyi káplán (capellanus localis) lett Óvárott, onnan 1799. szept. 26-án megkapta a loóczi plébániát, amelyről 1825-ben szembaja miatt lemondott s Szent-Tamáson telepedett meg. Ott megvette az 51. számú sarokházat, melynek egyik homlokzatja a fő-térre, másik a kápolna felé néz. E házban töltötte az utóbb szeme világát vesztett aggastyán hátralevő éveit, Istenben helyezett bizalommal és példás nyugalommal.

Már 1836-ban jun. 6-án elkészítette végrendeletét, amelyben egyetemes örökösévé a szent-tamási szegényeket tette. De erről behatóbban gondolkozva, ama határozatra jött, hogy pótvégrendelet által megváltoztatja előbbi intézkedését, s vagyonát hasznosabbra fogja hagyni. Álljanak itt a végrendelezőnek erre vonatkozó saját szavai: „Behatóan fontolóra véve a szent-tamási lakosság szükségleteit, melyek elseje a jól rendezett tanoda, a melyben a gyenge ifjúság oktatást nyerjen a katholika hitről és a keresztény erkölcsök parancsolatairól, a minek üdvös gyümölcsei az egész községre fognak háramlani. Mindent tehát — folytatja a jámbor végrendelező — a mi hagyatékból a kifizetendők után marad, a szent-tamási községben állítandó iskolára szánok.“ A továbbiakban pedig rendeli, hogy a mindenkori esztergom-vizivárosi plebános gondoskodjék arról, miszerint végrendelete teljesüljön, őt rendelvén az általa alapított iskola felügyelőjévé.

E nemeslelkű alapító 83 éves korában hagyta el e mulandóságot és 1840. március 22. temettetett el, barátja, Miskolczy Márton apátkanonok által a szent-tamási sirkertben.

Büttner Károly, az érsekvárosi akkori plebános, a végrendelet teljesítéséhez azonnal erélyesen hozzálátott. 604 frtéért az 5000 frtra becsült lakházat tanodává oly serényen iparkodott átalakítani, hogy ugyanazon évnek őszén általános öröme az megnyitható volt.

A tanító fizetésére az alapítónak barátja Miskolczy Márton tinnini püspök és esztergomi

nagyprépost, 1844-ben 1450 frtot tett le az esztergomi főkáptalannál, melynek kamatjait tényleg a tanító nyeri.

Az iskola e mindkét alapítójának arczképe olajban festve, az iskola falait díszíti.

A nevezett alapítványokon kívül újabb időig a Scitovszky primás által tett 1200 frton kívül még több újabb alapítványt is nyert az iskola. De mindezek kamatai együttesen, a házbér jövedelemmel együtt nem elegendők arra, hogy azokból a tanító kellő fizetése kiteljen és az épületet kellőleg jókarban tartani lehessen, azért e célokra más kegyesen nyújtott támogatások is vétetnek igénybe. Nevezetesen a főkáptalan mint egykori kegyur évi 111 frttal és 2 öl fával járul a tanító ellátásához.

Kezdetben, a bemenőnek balra eső helyiség, most tanítói lak, szolgált tantermül.

Ez pedig már az 1846. évi vizsgálatban elégtelennek mondatik. Mert ha ama legfelsőbb rendelet — így mondja az akkori visitatio — érvénybe hozatik, hogy minden mulasztásért 15 kr. bírság hajtassék be, akkor még egy tanteremre lesz szükség, hogy mind a tanköteleseket befogadja.

1846-ban mint tanító Spiel Mihály működött, együtt tanítván fiukat és leányokat mind a három osztályból, számra nézve 150-et. A leányok a fiuktól csak külön padok által valának elkülönítve.

E vizsgálat őszinte vallomásai tanuskodnak amellett, hogy az alapítványi tőkék kamatai elégtelenek voltak az építésre, mert különben a leányok számára bizonyosan külön tanterem állítatik fel, amely számára már a hely is ki volt jelölve.

III.

„A hosszú tespedés után az első enyhülést az 1865-ben megnyitott s az irgalmas nővérek vezetésére bízott vizivárosi zárdai leányiskola nyújtotta, mert ekkor a leányok a szent-tamási iskolából eltávoztak. Azonban a nagyobb számban érkező fiuk csakhamar betöltötték a tantermet, melyben az utcai két ablak a gyermekeknek szemben lévén, bántotta ugyan azok szemét,

de nem volt képes az iskolát, hosszú alakja miatt, mindvégig kellőleg megvilágítani. E mellett a helyiség igen alacsony is volt.

1876-ban Fábián János plébános alaposan megorvosolta e bajt, amennyiben az épületnek, a templom és ápodával szemben levő szárnyát felépíttette oly módon, hogy ott elég magas s három nagy ablakkal ellátott elég világos tanterem keletkezett. Rendeltetésére eme új termet szept. 17-dikén avatta fel Pór Antal ker. esperes és Esztergom kir. városi plébános. Lelkes beszédében hangoztatta az egyház jogát, sőt kötelességét a tanításra nézve. „Az iskola — mondá — az egyház leánya. Akik az iskolát az egyháztól elszakítani mernék, a leányt akarnák az anya kebeléről letépni s az enyészet kebelébe dobni“. Hálásan emlékezett meg a továbbiakban az iskola régi és újabb jötevőiről, mely utóbbiak között kimagaslott Simor János herczeg-prímás, ki nemcsak 20,000 darab téglát és 330 frtot adott az iskolára, hanem elrendelé, hogy az ő költségén az egész tanítói lak teteje kijavíttassék az udvaron levő kuttal együtt. Mgs. Sujánszky Antal vál. püspök 50 frtot, Forster János kir. tanácsos, primási jószágigazgató 50 frtot, Pór Antal esperes és SEDA Ernő urak 5—5 frtot, Buzárovics Gusztáv könyvkereskedő térképet adományoztak. Az iskolának magának ekkor 212 frt 81 krja volt és pedig többnyire polgárok hagyatékából. Ilyenek voltak POLIÁN Annától 50 frt, SARLAY Klárától 20 frt, TRENKER Ferencztől 50 frt. Az egész épület helyreállítása került 1165 frt 49 krba a téglákon kívül.

Tanító volt ekkor Brix Nándor, ki 1878-ban jun. 14-én halálozott el 31 éves korában. Őt követte HERZÁN Adolf. Az ő idejében az osztatlan négy osztályu elemi fiúiskola, melynek látogatója a 110-et meghaladta, ama előnyös változtatást nyerte, hogy az oktatás könnyebbitése kedvéért Szent-Tamáson csupán az első és második elemi osztály maradt, a vizivárosi fitanodában pedig csupán a harmadik és negyedik osztálybeliek vétettek fel. HERZÁN 1885. decz. 18-án halálozott el, 46 éves korában. Utódává 1886. évi augusztus 13-án OBERTH Ágoston lett kinevezve.“

* * *

Nem tudunk ítéletet hozni, hogy a rossz-akarat vagy szegénység volt-e az ok, mely évtizedekig türte, hogy a tankötelesek harmadrésze iskola nélkül az utcán csavargott, másrésze a szomszéd községek iskoláiba járt, míg végre 1892. évben a helyzet tarthatatlannak bizonyult. Miért is Némethy Lajos vizivárosi plébános fáradozása és közvetítése folytán Bartal Rezső kir. tanácsos esztergommegyei tanfelügyelő 1892. évi decz. 20-ára egybekérlette Szent-Tamás város bizottsági tagjait, kik az általa tett előterjesztés következtében azt határozták: „hogy a város minden szegénysége (?) daczára 500 frttal kész hozzájárulni a már meglevő tanoda kibővítéséhez.“ Ámde 500 frttal iskolát építeni nem lehet, midőn a költségvetés 2800 frtról szól. A legnagyobb feladat ismét a mozgalom megindítója Némethy Lajos plébános vállaira nehezedik, ki egyrésztől megnyitva saját erszényét, több száz forintot áldoz a szent ügy érdekében, másrészt az üdvözítő szavait: „Engedjétek hozzám a kisdedeket“ ajkaira véve kopogtat az áldozatkész papság és tehetősebb polgárok ajtain, míg végre a szükségelt összeg kikerül, s az 1893. év nyarán már fedél alatt áll a második tanterem. Hátra volt még annak fölszerelése. Ki az eddigi eredmény létesítése körül oly odaadást tanúsított, az most sem pihenhetett s Némethy plébános főtanítójával együtt, részint saját filléreikből, részint lelkesült tanügybarátok adományaiból csakhamar beszerzik a legszükségesebb tanszereket. Szeptember 1-én teljesen készen állott az iskola a tanító és tanítványok befogadására, mely most már Vizivárostól külön választatván, újból négy osztályúvá szerveztetik.

Az idő rövidsége miatt minden választás nélkül Plesznik József lett a plébános által alkalmazva az összevont I—II. osztály segédtanítójául, ki az 1893. évi október 31-én megerősített iskolaszék által egyhangulag megválasztatott a községi pénztárból esedékes évi 300 frt fizetéssel, míg a vallástani oktatást a plébános, Némethy Lajos magára vállalja. OBERTH Ágoston főtanító e minőségében 1894. évben az egyházmegyei hatóság által is megerősítették, mely jelleg az 1895. évben történt városrészek egyesítésekor igazgató-tanítóvá minősítették, ugyan-

ekkor a segédtanító osztálytanítóvá lett előléptetve 600 frt alapfizetéssel.

Esztergom testvérváros részeinek az 1895. évben törvényhozásilag történt egyesítése után ez egyesített városrészek polgáraiból ujjonnan

alakított iskolaszék határozatilag kimondotta az alapítványi iskola átvételét, elvül tüzvén ki annak fentartását és fejlesztését.

Az iskola igazgatója *Némethy Lajos* esztergom-vizivárosi plébános.

3. ESZTERGOM - SZENTGYÖRGYMEZŐ.

Anyaegyház.

Lk. sz.: Rk. 1950, ág. ev. 2, ev. ref. 5, izr. 12. — Összesen : 1969. — Nyelvre magyarok.

Szentgyörgymező, eddig Esztergomnak szomszédos községe, az 1895. évben Szt.-Tamás és Viziváros szomszédos községekkel együtt Esztergommal lön egyesítve, s most Esztergom sz. kir. városnak egyik kerületét képezi.

A szentgyörgymezői iskola keletkezésének történetét, ide vonatkozó följegyzések hiányában, csak röviden foglalhatjuk össze. Szentgyörgymező a mult században fiókegyháza volt a vizivárosi plebániának s így külön iskolája sem volt, hanem a vizivárosi iskolát látogatták az itt lakó szülők gyermekei is. A plebánia 1801-ben állíttatott föl, ugyanezen alkalommal állíttatott föl az iskola is, miről tanuskodik az egyházlátogatási okmányok a kántortanító jövedelméről intézkedő része. Hosszu ideig csak egyedül a kántortanító működött a tanítás terén, eleinte — az öregek állítása szerint — a kántori lak leghátulsó szobájában, utóbb a mostani iskolaépület utcai részében. Végre 1856. évben az eddig egy tanteremmel bíró iskolaépület a község és hercegprimási uradalom segítségével egy második tanteremmel lett kibővitve, s egy segédtanítói állás is szerveztetett. — 1869. év június 6-ikán a község előljárói az iskola kegyurául a hercegprimást ismerték el, de e mondott napon a község, a kegyúri viszonyok s a kántortanítói földeket adományozó földesúr mellőzésével, az eddig r. kath. jellegű iskolát közös iskolának nyilvánították. Nemsókára ezen ténykedés után a kántortanítói lak leégett, a község államsegélyért folyamodott. Ezen idő alatt részben beismervén tévedésöket, részben pedig most a törvénynek a közös iskolákra vonatkozó szakaszait végrehajtani nem akarták, s a nyújtandó államsegély résztörlesztését terhesnek találták, 1875.

évi június hó 23-án tartott közgyűlésen egyhangu határozattal az iskolát ismét római kath. jellegűnek nyilvánították. — Az 1874/5-ik évben az egész épület tisztíttatott s födele cseréppel javíttatott, ugyancsak a község és a primási uradalom költségein. A tanköteleseknek mindinkább gyarapodó száma miatt a két tanterem is szűknek bizonyulván, az 1886. évben Esztergom m. közigazgatási bizottsága egy újabb tanterem föllállítását szigoruan meghagyta a községnek. Ekkor történt, hogy a község előljárósága e rendelet következtében azon kérelemmel járult Simor János hercegprimáshoz, hogy kegyeskedjék a Szentgyörgymezőn fölláztatni ígért kisdédóvodával kapcsolatosan egy leányiskolát is fölláztatni. A hercegprimás a kérelmet igen kegyesen fogadta s azt rövid idő mulva teljesítette. — 1887-ben a czélszerűen berendezett óvoda és leányiskola fölépült, s ez idő óta a leányok a fiúktól elkülönítve, ezen iskolába járnak. Hogy mily égető szűkségen segített a hercegprimás ez iskola fölláztatásával, arról azon körülmény tanuskodik, hogy mindjárt az első tanévben a leányiskola és óvodába beírt gyermekek száma 300 volt. A leányiskola és óvodában ez idő szerint három irgalmas nővér működik a gráci anyaházból.

A szentgyörgymezői iskolának jötevője volt a multban Kopácsy hercegprimás, ki a gyermekeknek iskolakönyvekkel való ellátására 80 frt alapítványt tett. Simor János hercegprimás pedig az általa fölláztatott leányiskolát fejedelmi bőkezűséggel látta el. A jelenlegi jötevője az iskolának az esztergomi keresk. és iparbank, adván évenként 10 frtot könyvekre.

A fiúiskola a kántortanítói lakás udvarán

áll, két világos elég tágas teremmel, melynek falazata szilárd anyagból van építve, tetőzete pedig cseréppel fődve. A kántortanítói lakás alacsonyabb épület, mint az iskola; belseje áll 3 szobából, konyhából, éléskamrából, fáskamrából, istálóból és egy pinczéből. Az I. osztály tantermének butorzata: 8 pad, 2 fogas, asztal, 1 fafeszület, 2 kép; felszerelése: Tempszky-féle szemléltető képek és Bárany-féle falitáblák, 1 nagytábla állványnyal. — A II. III. IV. osztály tantermének butorzata: 6 pad, 1 szekrény, 1 asztal dobogóval és ülőpaddal, 3 kép, fogas, felszerelése: Rasch-féle természetrajzi képek, Tempszky-féle szemléltető képek, 1 glóbus, Gönczi-féle Magyarország és Esztergom-megye térképe, az új mértékek ismertető képe és egy nagy tábla állványnyal. A tannyelv az iskola kezdetétől fogva magyar volt. — Az iskolai könyvtár 1870-ben keletkezett, s jelenleg 50 kötetből áll. — Az iskolának sem testgyakorló tere, sem tornaeszközei nincsenek. — Faiskolája nincs. — A fiúiskolában, 10 éves átlag szerint, 130 mindennapi és 45 ismétlő tanköteles van.

A szentgyörgymezői fiúiskolánál, a mennyire a följegyzésekből tudni lehet, a következő kántor-

tanítók működtek: Rencz Márton (1810—1845), Szölgyémi Ferencz (1845—1863), Sinczli János (1863—1869), Prutkay János (1869—1878) és jelenleg: Hagara Antal (1878-tól). Segédtanítók voltak: Dombi N. (a kántortanító által fogadva), Gremen János (mint rendesen megválasztott), Prutkay János, Matulay István, Walter Béla, Molnár Pál, Markovits Gyula, Mihalovits H., Hagara Antal (1870—1878), Korencsi István ($\frac{1}{2}$ évig), Polácsek Lajos (1879—1886), Miskey József (1886—1887). — Rendes tanító: Karácsonyi (Radics) Béla 1887-től.

A jelenleg működő kántortanító: *Hagara* Antal, szül. 1849-ben, tanulmányait Esztergomban végezte; képesítő oklevelét szinte Esztergomban a kir. érsk. képzőintézetben nyerte 1868-ban. A kántortanítói fizetése: 650 frt, 9 hold föld haszonélvezete és lakás.

A jelenleg működő osztálytanító *Karácsonyi* (Radics) Béla, szül. Budapesten 1864. évben, tanulmányait Esztergomban végezte, valamint képesítését is itt nyerte el az 1883. évben. Fizetése egy évre: 600 frt és 100 frt lakbér.

Az iskolaszék elnöke *Perger* Lajos plébános.

4. CSEV.

Község. Esztergom-megye esztergomi járásában fekszik. — Anyaegyház.
Lk. sz.: 1353. Rk. 1335, izr. 18. — Nyelvre nézve tótok.
Tank. sz.: 254. — Mn. 176, ism. 78. — Tny. magyar-tót.
Posta: Keszthely.

A tanítás eleinte csak kezdetleges volt, egész 1836-ig a kántortanító lakásában tanultak a gyermekek. Ez évben a plébánia szomszédságában már építettek iskolát. 1892-ig csak egy osztály létezett, mig nem ugyanezen évben a II. osztályt is szervezték, mindkettőt tágas tantermekkel látták el. A kántortanító lakása el van különítve az iskolától.

Az iskola fentartója a község.

Az iskola berendezése és felszerelése kielégítő.

Iskolai könyvtára, sem testgyakorló tere nincsen; kézimunkát nem tanítanak.

Kántortanítók voltak: Jankovich Mihály (1806—1831), Jankovich Imre (1831—1847), Magdák György (1847—1854), Dombay József (1854—1858), Brüll Antal (1858—1865), Zsarnóczay Mihály (1865—1872), Magdák György másodízben (1872—1879). 1879. decz. óta *Benedekovics* József tölti be a kántortanító hivatalát. Született Boleráz községben (Pozsonym.) 1840. márczius 15-én, középiskoláit Esztergomban végezte, s a nagy-szombati tanítóképzőben nyert tanítói oklevelét.

A kántortanító összes fizetése: 411 frt 64 kr.

A tanító fizetése: 358 frt.

Az iskolaszék elnöke Garay István plébános.

5. DOROGH.

Nagyközség, Esztergommegye esztergomi járásában. — Anyaegyház.

Lk. sz. : Rk. 1110, ág. ev. 2, izr. 8. — Összesen : 1120. — Anyanyelvre németek.

Tank. sz. össz. : 152. — Tny. magyar-német.

Posta, vasut- és távírdaállomás : helyben.

Gróf Eszterházy Imre hercegprimás által kiküldött sóvári Kellió György esztergomi prépost-kanonok és székesegyházi főesperes és visitator 1728-ban tesz először említést az iskolamesterről.

Dorogh falut 1694-ben svábok szállták meg, kik a birón kívül 12 házban laktak. Mivel elegendő igavonó barmuk nem volt, csak 36 mérős földet műveltek.

Igazi iskolamester nincsen, hanem saját körükből Gerneth Jánost bízták meg, hogy a plébános — Hérics Ferencz — körül segédkezzék. Fizetése 10 forint és 20 pozsonyi mérő gabona.

Saját fentartása érdekében más irányban is el van foglalva s különben sem képes teljesíteni állása kötelmeit. Ennélfogva az egyházlátogató — sóvári Kellió György — elrendeli, hogy minél előbb építsenek iskolát; a plébános gondoskodik oly tanítóról, ki az egyházi szolgálatot is képes teljesíteni, meg az ifjúságot is oktassa. Fizetése legyen 20 forint és 24 pozsonyi mérő gabona, keresztele után 5 denárt, temetéstől 25 denárt, avatásért 5 denárt kapjon.

A lakosok mind róm. katolikusok.

Visitatio 1755. decz. 11. Gróf Csáky Miklós hercegprimás által kiküldött Kussanics György esztergomi apátkanonok, egyházlátogató a földesur, a megyei hatóság képviselői és a falu előljárói jelenlétében szerkesztett iratában az iskolamesterről következőket jegyezte fel: Az iskolamester Matthaai Nándor róm. kath., ismeri az anyasz. egyház ritusait, hivatalának megfelelő ismeretekkel bir, úgy az énekben, mint az ifjúság oktatásában fáradozik. Plébánosát — Andreovics Lipót Ignác — tiszteli. A reggeli, déli és esti harangozásnál, valamint viharok keletkezésénél is, — hogy a népet az imára intse — kötelezettségének eleget tesz.

Állandó jövedelem czimén kap a községtől évenként 32 forintot, gabonában 34 pozs. mérőt, 3 kocsi szénát, 8 öl tüzelőfát, a viharok elé való harangozásért 3 pint (urnas) bort, őszi vetésre 6 pozsonyi mérőt.

Az iskola épülete jókarban van, melynek jókarban tartásáról gondoskodni a község kötelessége.

A szülők leginkább csak télen küldik iskolába gyermekeiket. Az iskolában rendszerint írás, olvasás, számolás és a hit elemei képezik a tantárgyakat.

A falu lakossága áll 245 gyónóképesekből és 109 gyermekből, kik mindannyian róm. katolikusok.

1780-ban. A mester neve *Angyal* Béla, r. k. vallásu, 26 éves, nős, magyar ember. A népiskolai tantárgyakra képesítéssel bir és meg van erősítve. Az istentisztelet alatt előforduló szertartásokban jártas, kötelességét úgy a templomi énekben, mint a gyermekek oktatásában pontosan végzi. A plébánosnak engedelmeskedik, erkölcsössége ellen semmi kifogás.

Minden egyes „sillabizáló“ gyermektől hetenkint kapott egy réz polturát ($1\frac{1}{2}$ krajczár), az írni tudótól 3 krt, kitesz évenként körülbelül 8 frtot.

1812-ben. Iskolamester és jegyző egy személyben Vaigl József r. k., az elemi tanításra megvizsgált és megerősített, jártas a ritusokban stb.

1836-ban. Az iskolamester és jegyző egy személyben *Lamberth* Péter r. k., a hitvallást és esküt letette. Képzettsége kielégítő. A többi kötelezettségeihez tartozik még a beteget látogató és keresztelező plébánosnak segédkezni. Jó erkölcsű, engedelmes.

A harangozás kötelezettségétől a mester 1836-ban felmentetett; a plébános kérésére új állás kreáltatott.

Az 1846-iki Can. Vis. szerint Dorogon *Sült József* iskolamesterré és jegyzővé választott 1845. jan. 15-én. A képezdét a budai praeparandiában végezte. Beszél magyarul és németül. Mint tanítónak és kántornak a jövedelme a következő: Minden házaspár után 1 frt, egész sessióstól 1 p. m. őszi buza; a fertályostól $\frac{3}{4}$ p. m. őszi buza; a zsellértől 14/72 p. m.; a

községtől 2 kocsi széna, 6 öl tüzelő fa; a káptalan 1844. év nov. 21-én kelt végzése szerint évenként segélydíj fejében 60 forintot kap (melyért azonban minden évben újra folyamodnia kell, lásd a doroghi plébánia levéltárában őrzött 1844. decz. 21-ről kelt eszt. káptalan consistorialis jegyzőkönyv kivonatát); a viharok elé harangozásért minden szőlőbirtokostól 4 itcze bor, az olv. tanulótól hetenkint 2, az irni tanulótól 3 krajczárt; a hirdetési czédulák és esketésekből 7 kr., felnőttek temetése után 30 kr., gyermekek után 15 kr., éneklés után 30 kr.

Négy szántóföldje van $7\frac{1}{4}$ pozs. mérős összesen. Kenderese $\frac{3}{4}$ pozs. mérőt terem. Mindannyiát a község műveli.

1844/45. évi iskolai tudósítás a doroghi nemzeti iskoláról: Tanító: Sült József. Tanítványai: 50 fiu, 40 leány. I. osztályban 31 fiu, 22 leány. II. oszt. 16 fiu, 11 leány. 65 szorgalmatos, 15 röst. Az iskolából kimaradtak a földmivelésre adták magukat.

Heti órákban taníttatik: Betüket ismerni, betüket foglalni és olvasni 16 óráig, irni 4 óráig, számot vetni 2 óráig, keresztény hittant 4 óráig, földleirást 2 óráig. A tantárgyak német nyelven adattak elő. Segédtanítója 1863. nov. 28-tól 1865. szept. 10-éig volt Lhotta János, ki jelenleg nyugalomban él Dorogon. A tanítók névsorában a 7-ik helyet *Heyer* Vilmos foglalja el. A 8-ikat Benedek József, kinek segédtanítója volt Viszolaicszky Mihály.

Benedek József az 1870/1. évi tanügyi kimutatás szerint 26 éves, magyar, német és tót nyelven beszél; tanítói fizetése 60 frt, tandíj 50

frt, rozs 43 pm., 6 öl fa, összes pénzértékben 290 frt. A tanító fizetése pár szerint van kivetve. Egy gyermektől $52\frac{1}{2}$ krt. kap tandíj fejében.

Viszolaicszky Mihály, 23 éves, fizetése 60 frt, melyet a községi bíró szed be.

1876/7. évi tanköteles 19, fiu 7, leány 12.

1877/8. „ „ 19, fiu 11, leány 8.

1878/9. „ „ 20, fiu 11, leány 9.

Willi János mester az 1879/80. iskolaév-ről ezeket jegyezte fel: a rendes tanító *Willi János*, 42 éves, képesített. Tankötelesek száma 6—12 éves: 56 fiu, 56 leány; 13—15 éves: fiu 14, leány 19. Iskolába jár 6—12 éves: fiu 56, leány 56; 13—15 éves: fiu 14, leány 19, összesen 145. Tanítási nyelv német, magyar. Faiskola van, de nincsen bekerítve, az állatok ki- és bejárnak. Az iskola fentartója a község. Az épület jó volna, de a kerítés rongyos.

Az 1886. aug. 3. iskolaszéki gyűlés *Tölgyesy* Ferencz börszönyi kántortanítót választotta meg a doroghi iskolához. Szül. Esztergomban 1859. november 29-én. Képesítést nyert 1879-ben, ki szept. 6-án a Szentlélek Ursten segítségül hívása mellett megkezdte az 1886/7. isk. évet. A magyar nyelv sikeres tanításáért a m. kir. vallás- és közokt. minister által kiutalt 50 frt jutalomban részesült.

Az iskola felszerelése megfelelő. Faiskolája, tornateret van, kézimunkát nem tanulnak a növendékek.

A kántortanító jövedelme pénzben és terményekben 600 frt.

Az iskolaszék elnöke: *Pelczér* Lipót esperes-plébános.

a) DOROG-UJBÁNYATELEP.

Tank. sz. össz. 75. — Tny. magyar-német.

Posta, vasut, táviró: Dorog.

E róm. kath. jellegű osztatlan társulati népiskola csak 1894. jan. 1. óta áll fenn. Az iskola célszerűtlen helyen áll és a tanítónak sincsen rendes lakása. Az iskolaterem körülbelül 80^m területű, padlós, szép, nagy, világos, de fagerendás. Kár, hogy a többi munkáslakás között fekszik. Ezen iskola első tanítója *Petricsek* Ferencz szül. Mogyoróson (Esztergom m.) 1864. decz. 2.

Képesítést nyert Esztergomban 1882—83-ban. Mostani helyén 1894 óta van. Az iskola tanelve a magyar-német. A magyar nyelv eredménye jó középszerű. A munkások az osztrák-magyar birodalom különféle vidékeiről jöttek ide. Tehát nyelvük — s így a gyermekeké is — igen különféle (magyar, német, tót, szlovén, cseh). A magyar nyelv sikeres tanításáért a tanító

1881-ben a társulat részéről anyagi kitüntetésben részesült. Általános taneredményért is több ízben erkölcsi kitüntetésben részesült. Az iskola fönntartója a társláda és a bányatársulat. Külön ismétlő iskola nincsen. De az ismétlősök, míg a bányánál dologba nem lépnek, a mindennapiba járnak. A leányok női kézimunka oktatásban is részesülnek, melyért külön tiszteletdíj jár. Az iskola el van látva a legszükségesebb tanszerekkel. Iskolai könyvtár nincsen. Az iskolának ren-

des testgyakorló tere nincsen. Kedvező időjárás mellett a szabadban gyakorolják. Faiskolája sincsen.

Tanító: *Szikora József*, szül. 1851. nov. 16. Sárísáp (Esztergomm.). Középiskolai tanulmányait Esztergomban végezte. Képesítést nyert ugyanott 1872-ben.

A tanító fizetése lakás, fűtés és világításon kívül 540 frt.

Az iskolaszék elnöke a dorogi plébános.

b) TOKOD.

Nagyközség Esztergommegye esztergomi járásában. Dorog főkegyháza.

Lk. sz. : Rk. 1336, ev. ref. 14, izr. 60. — Össz. 1410. — Anyanyelvre német.

Tank. sz. : Mn. 174, ism. 56. — Össz. 230. — F. 118, l. 112. — Össz. 230. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviróállomás helyben.

Iskolája régi lehet, mert 1701-ből feljegyezve találjuk, hogy az iskolamester *Molnár Márton* volt, a kinek jár 8 frt, 8 szapu fa, mező, veteményeznek számára 3 szaput.

Régi iskola-épülete, mely ugyyszólván egy századon át szolgált, 1893-ban lebontatott, s helyébe egy minden tekintetben kifogástalan iskola emeltetett. Van két tanterme, a melyek el vannak látva a tanításhoz megkívántató minden tanszerrel.

Van az iskolának meglehetősen nagy udvara, hol a gyermekek a melegebb időkben testgyakorlatokban gyakorolják magukat. Van még faiskolája is, a melyből évenként 150—200 drb nemesített fa kerül ki; van továbbá az iskolának 6 katasztrális hold szántóföldje is, mely haszonbérbe van adva.

Szóhagyomány szerint körülbelül 1820-tól kezdve következő kántortanítók működtek: 1835/36-ig *Uramovszky József*, 1836—1848-ig *Kis Jenő*, ettől a 60-as évekig *Palkovics János* és *Kling N.* A 60-as évektől *Randl Máté*, *Huttkai Antal* és *Halász Ferencz* egész 1883-ig. Attól kezdve mostanáig *Hajabács Ferencz*, szül. Esztergomban 1860. január hó 7-én. Képesítést

nyert ugyanott 1878-ban. Mostani helyén 1888 óta van. A jelenlegi segédtanító neve *Vigh János*, szül. Esztergomban 1874. május 16-án. Képesítést nyert ugyanott 1895-ben. Mostani helyén 1894 óta van, elődje volt mint első *Balogh István*.

Van a község határában két bányatelep, u. m. Ó- és Uj-Tokod; mindkettő felszerelt iskolával és okleveles tanítóval bir. Előbbi keletkezése mintegy 70 évre vezethető vissza, míg az utóbbinak 1892-ben építettek igen szép iskolát. Ó-Tokodbánya tanítója *Merva Géza*, szül. Galanthán (Pozsonym.) 1857. január 4-én. Képesítést nyert 1880. évben Modoron. Mostani helyén 1888. év óta van. Uj-Tokod-é *Hauck Nándor*. Szül. Nagymártonban (Sopronm.) 1870. márczius hó 10-én. Képesítést nyert Modorban 1890-ben. Mostani helyén 1894 óta van.

A Tokod községi kántortanító jövedelme 19 hold szántóföld, 1½ hold rét, 18 hektoliter rozs, 4 öl fa és 84 frt készpénz fizetés, 50—60 frtig stóla, és lakás.

A segédtanító fizetése lakás fűtéssel és 300 frt.

Az iskolaszék elnöke a dorogi plébános.

c) TOKOD UJ BANYATELEP.

Tank. sz. 60. Tny. magyar.
Posta, vasút, táviró: Tokod.

Az „Északmagyarországi Egyesült Bánya és Iparvállalat“ Tokod határában bányát nyitván, a felépített telepen lakó munkások gyermekeinek neveléséről és oktatásáról sem feledkezett meg. Iskolaépület hiányában egy erre alkalmas szobát szerelt fel 6 paddal és a legszükségesebb taneszközökkel. A csekély számú növendék részére ezen intézkedés elégségesnek bizonyult s így 1891-től 1892-ig nem is létezett külön iskolaépület.

A munkások száma emelkedvén, annak arányában szaporodtak a tankötelesek is, úgy hogy az 1891/92 tanév végén egy nagyobb, célszerűbb iskola felállítása szükségessé vált. A társulat egy új iskola felállítását határozta el, mely határozat már az 1892/3 tanév kezdetén megvalósított. Ünnepélyes megnyitása után már szeptember 1-én adatott át a nevelés és oktatás céljainak.

Épségben tartásáról azóta nagylelkűen gondoskodik a társulat.

Az iskola felszerelését a társáda eszközli. A fali olvasóablák, szemléleti oktatáshoz szükséges képek, bibliai történeti képek csoportját kiegészítette Esztergom megye, Magyarország és Európa térképeivel és a természetrajzi falitáblákkal.

Ugyszintén minden évben ellátta az összes növendékeket a szükséges taneszközökkel és fizeti a tanítói javadalmazást.

Az iskola butorzatát azonban szintén a tár-

sulat szerezte meg, valamint annak fűtéséről is gondoskodik.

1891. szeptember 1-én foglalta el a társulat központja által kinevezett tanítónő Takács Mária állását s Radits Gyula hitoktatóval közösen fűtődozott 1894. június végéig a gyermekek nevelésén és oktatásán. Ekkor állásáról lemondva már a társáda választmány által *Hauck Nándor* budaörsi tanító választotta meg, ki ezen állást ez évi szeptember 1-én el is foglalta, s azóta ezen iskolánál működik.

A tanerőkben változás csak 1895. december havában állott be, a midőn Radits Gyula hitoktatót rövid ideig Zubritzky Aladár, ezt pedig Duffek Antal hitoktató követte, ki máig is oktatója a növendékeknek.

Az iskolát az 1892/3 tanévben 41 gyermek látogatta. Ezen szám a következő évben 60-ra emelkedett s mindvégig megmaradt. 1894. szept. havában beiratkozott 84 gyermek, kikből az év végéig csak 50 maradt, mivel a beállott bányaelőntés következtében a 34 növendék atyja elbocsájtott.

A tanítók fizetése eredetileg 480 frtban volt megállapítva, mely fizetést 1895. augusztus havában tartott választmányi gyűlésen 600 frtra emelték. Ahhoz járult tisztességes lakáson kívül fűtés és világítás, valamint az iskolánál levő kert.

Az iskolaszék elnöke *Pelczér* Lipót dorogi esperes-plébános.

d) TÁTH.

Esztergommegye esztergomi járásában fekvő község. Dorog főkegyháza.

Lk. sz.: Rk. 959, ág. ev. 16, ev. ref. 16, izr. 12. — Össz.: 1003. — Anyanyelvre németek és magyarok.

Tank. sz.: Mn. f. 68, l. 75. — Össz.: 143. — Ism. f. 21, l. 29. — Össz.: 50. — Tny. német-magyar.

Posta: Ny.-Ujfalu. — Vasút és táviró: Tokod.

Adatok hiányában nem lehetett kitudni, mely évben kezdődött Táth községben az iskola.

A legelső adatot 1701-ben találjuk. Ekkor az iskolamester *Harsányi* Mátyás, a ki a parasztnál tartózkodik. Fizetése 5 frt, 5 szapu gabona és 2 szaput elvetnek számára.

1747-ben az iskolamester *Bencsik* Lőrincz, megfelel kettős hivatásának s egyuttal harangozó. Illetéke: 12 frt, 24 p. sz. gabona, 5 öl fa,

2 szekér széna — esetleg 4.30 p. sz. alá való földjének egy részét egészen a helység miveli (10 p. sz). Zsoltár-éneklésért a halott mellett 75 dr, bucsuztatóért 40 dr, temetésért s gyászmiseért 25 dr, keresztelés és avatásért 5 dr, hirdetési czédula, irás és esketésért 23½ drt kap, azonfölül az övé az offertorium és koleda 1/3 része. Az iskolaépület jó. A tisztán kath. lakosok száma 365.

Ugyanazon iskolamester szolgálati ideje alatt fel van jegyezve az 1755-iki visitatio 12. lapján, hogy magyar, német és tót nyelven tudott beszélni, ünnepélyes hitvallást letett, ismerte a ritust s hogy hivatala betöltésére szükséges ismeretekkel birt.

Az 1780. évben a visitatio 41-ik lapján fel van jegyezve, hogy akkor *Valásek* János római kath. kántortanító és nótárius szolgált; 24 éves, nős, vizsgázott és megerősített volt. A lélekszám kitett akkor Táthon 467-et.

Vályogból épített háza van, a föld szalma és nád, lakásul szolgál neki 1 szoba, 1 konyha, 1 kamra, a másik szoba iskolául szolgál, van azonfölül 1 istálló 3 tehénre s 1 féhaj.

1812-ik évből fel van jegyezve a visitatio 20. lapján, hogy akkor *Rausch* Mihály mint kántortanító és nótárius szolgált, róm. kath. képezdét nem végzett, magyar, német, tót és latin nyelvet birja, az iskolában magyar és németül beszél.

Az 1836. évből a visitatio 26. lapján fel van jegyezve, hogy akkor Táthon a lélekszám volt 738. Mint kántortanító és nótárius fungált *Juhász* Ignác róm. kath. képezdét nem végzett egyén, de a magyar, német, tót és latin nyelvet birta s a hitvallást letette. Fel van jegyezve, hogy segéd-tanítója is volt, a kinek évi fizetése volt 16 frt, melyet a kántortanító a sajátjából fizetett, az 1844/5-ik tanévben volt iskolába járó az I-ső osztályba 34 fiu s 27 leány, a II-ik osztályba 19 fiu és 15 leány, összesen 95 tanköteles, egy tanteremben tanítva.

Az 1850-ik évben megválasztatott Táthon kántortanító és jegyzőnek *Reh* Ádám r. kath. képezdévégzett tanító, aki beszélt magyar, német s latin nyelvet.

Megválasztatása alkalmával rendeztetett a kántortanítói fizetés; és pedig: az elődjénél leirt 13 p. sz. alá való szántóföldet ép úgy kapta, mint elődjei, a munkát neki is a község tartozott végezni; azonban az elődjénél kimutatott 12 frt felemeltetett 30 frtra, s a 24 p. sz. rozs is felemeltetett 30 p. sz-ra, tanításért elmaradt a szombati járulék, helyette minden tanköteles fizetett 1 frt tandíjat, az 5 öl fa megmaradt. Stóla lett: kis temetéstől 26 kr., nagytól 52 kr., egyszerü énekes misétől 20 kr., requiemtől 50 kr., hirdető írásért 20 kr. s az offertoriumnak $\frac{1}{3}$ része.

Ő alatta elvétezt a harangozás a kántortanítói hivataltól s a község által e célra külön harangozó lett fogadva.

Szolgált Táthon 1858-ig.

A lélekszám volt 1853-ban 786.

Az 1858-ik évben ősszel Kling János lett megválasztva kántortanító és jegyzőnek, róm. kath. volt s beszélt magyar és német nyelvet.

Az 1863-ik év december 8-án csere útján *Randl* Máté kántortanító és jegyző jött Tokodról ide kántortanító és jegyzőnek; róm. kath. vallásu, képezdét magánuton végzett, magyar, német és latin nyelven tud beszélni.

Jövedelme ugyanannyi volt, mint közvetlen elődjének; változás abban ő alatta csak az lett, hogy az eddig az iskolakötelezettekétől fejenként fizetni szokott tanpénz át lett változtatva évi átalányra 100 frt o. é., a mely összeg a községi pénztárból fizettetett.

Az 1871. évben történt elkülönítés alkalmával *Randl* Máté körjegyzőnek megválasztatott, ennek folytán a táthi kántortanítói állás megürült.

1872-ik év február hó 18-án *Scherer* Ferencz az iskolaszék által megválasztatott táthi római kath. kántortanítónak. Szül. Stomfán (Pozsonym.) 1847. jul. 22-én. Képesítést nyert Esztergomban 1867-ben.

Fizetése 11 kat. hold 1228 □ öl szántóföld és kert a laposi dülőben, 2 kat. hold 1310 □ öl rét és erdő a felső szigeten; a föntírt szántóföldben be van mérve a legelőilletőség is.

A szántóföldet köteles, mint az elődeinél, a község munkálni.

Kézpénzben jár a községtől tandíj fejében 100 frt, mint mecška, 30 pm. rozs, 5 öl fa, mint kántornak 31 frt 50 kr. szintén a község által fizetve s már fent jelzett stoláris jövedelmeken kívül ostyasütésért 1 frt 26 kr., fundációkért 1 frt 80 kr.

Jelenleg osztálytanító *Pastinszky* János. Szül. Pilis-Maróthon (Esztergomm.) 1873. szept. 22-én. Képesítést nyert Nagy-Szombatban 1895-ben. Mostani helyén 1895 óta van. Fizetése: 300 frt, lakás és 2 öl fa.

Az iskola felszerelése kielégítő. Könyvtár, tornatér, faiskola, kézimunka nincs.

Az iskolaszék elnöke a dorogi plébános.

6. DÖMÖS.

Esztergom megye esztergomi járásában fekvő község. — Anyaegyház.
Lk. sz.: 1260. — Rk. 1028, ev. ref. 203, izr. 29. — Nyelvre magyarok.
Tank. sz.: Mn. 125, ism. 4^s. — Össz.: 173. — Tny. magyar.
Posta, vasut helyben; távirda: Visegrád.

Dömös régi község már az Árpádházi fejedelmek idejében létezett. I. Béla alatt királyi lakhely volt itt, s tudvalevőleg itt omlott a trón, vagy mások szerint a ház fedele a királyra, midőn az országgyűlést tartott 1063-ban. Kálmán öccse Álmos prépostságot alapított a régi Dömösön. Azon elnevezések, melyeket az itteni nép egyes helyeknek ad, párosítva a történelmi adatokkal, arra engednek következtetni, hogy Dömösnek Árpádházi királyaink alatt jelentékeny szerep jutott osztályrészül. A dömösi prépostság és a vele szoros összeköttetésben állott kolostor sok viszontagságon ment keresztül és több nevezetes esemény színhelye volt, melyek közül csak a II. (vak) Béla rejtegetései, kit a hiven őrző egyháziak titkos utakon és erdei ösvényeken, forrástól forrásig vezetve, megcsonkított szemeinek üregeit igyekeztek beheggeszteni. Ezen ösvények elvezettek egész Pilis-Szent-Keresztig, melynek erdőszélében mai napig is kinyomozható helyen szinte ily természetű monostor volt és abban a megvakított herczeg iránt ily jó érzelmű egyháziak székelték.

Némely feljegyzések szerint a dömösi kolostorban nevelkedett II. Endre szentéletű leánya Margit.*)

A prépostság fejlődésén II. Béla király mint valami patrónus fáradozott. 1501-ben VI. Sándor pápa a dömösi prépostságot a nyitrai püspökséggel egyesítette.

Dömösön már 1709 előtt léteztek reformátusok, de Budavár visszavétele után szabad vallásgyakorlatuk korlátoztatott s csaknem megszűntek úgy itt, valamint a szomszéd községekben létezni. II. József türelmi rendelete után újra itt találjuk őket s mint leányegyház legelőször Tótfalu, majd Pilis-Maróthhoz és Nagymaroshoz tartozott, míg végre imaházuk fölépítése után állandóan Pilis-Maróthhoz csatlakoztak.

Gyermekeiket 1842-ig Pilis-Maróthra küldték iskolába, hol tandíjmentesen taníttattak. Isko-

lájuk Dömösön 36 év óta van, melyben eddig már a 6-ik tanító működik, ki egyuttal a templomban az előimádkozó tisztet is végzi.

A dömösi róm. kath. iskola 1736-ban keletkezett s azóta a 9-ik tanító működik már itt 30 év óta. 1776-ban a mostani iskolaépület átellenében lévő parasztházban volt az iskola és csak 1812-ben helyeztetett oda, ahol jelenleg is van. A mostani épület helyét az esztergomi főkáptalan adományozta, valamint az épületet is a főkáptalan állíttatta, mely az 1823. évben uralgott tűzvész által, mely a templomot is elpusztította, tönkretétetett. 1823. évben a főkáptalan újra fölépíttette és megnagyobbíttatta az iskola és a tanítói lakrészt s fazsindelylyel, míg a gazdasági melléképületeket zsupfedéllel láttatta el. 1859-ben az iskola fedele cserépszindelylyel újíttatott, míg a tanítói lak fazsindely, a melléképületek pedig szalma fedél alatt hagytak. 1868. évben április hó 21-én tűzvész keletkezett, mely alkalommal 21 ház lett a tűz martalékává, az iskolaépület is összes melléképületeivel együtt leégett. Ezen évben az iskolaház és a melléképületek cserépszindely fedél alá jutottak, melynek építési költségeit a róm. kath. hitközség viselte, míg az összes épületi anyagot az esztergomi főkáptalani uradalom ajándékozta. 1894. évben a tanterem tetemes költséggel megnagyobbíttatott.

Tanítók 1736 óta a mai napig kilenczen voltak, kik közül 8-an kántortanítói s egyszersmind községjegyzői hivatalt is viseltek. S mint ilyenek a hármass hivatalt viseléséhez kénytelenek voltak segédeket tartani, kik leginkább a tanítói hivatalt végezték. A segédtanítók között csak a két utolsónak volt oklevele. A tanítók között Dóka Ignác a magyar, német és latin nyelvet tökéletesen birta.

Korábbi tanítók közül 6-an oklevél nélkül voltak, míg a hetedik Adamka Albert már élemedett korában szerezte meg első sorban a tanítói oklevelet s utódai már okleveles tanítók voltak.

*) Ezen feljegyzés állítólag Pilis-Szent-László község birtokában levő egyik régi okmányban foglaltatik.

Az iskola felszerelése kielégítő. Iskolai könyvtár, testgyakorló-tér, kézimunka nincs; faiskolája közös az ev. ref. iskolával.

A dömösi kath. iskolánál eddig alkalmazásban volt tanítók: 1736. évben Antal Albert, ezt követte: Rácز János, Fellegi György, Bozóky Mihály, Dóka Ignác, Cseri János, Adamka Albert és Susik János, kik mindnyájan kántortanítói és községjegyzői hivatalt viseltek. Ezen hármast hivataloskodás 1872. évig tartott, amidőn a tanítói és a jegyzői hivatalok elválasztattak, a volt kán-

tortanítók legtöbb esetben a jegyzői hivatalt tartották meg.

Jelenlegi kántortanító *Simrák János*, született 1842. évi október 2-án Podvilkon, Árvamegyében. Tanulmányait Szegeden végezte, ugyanott nyert oklevéllel képesített.

A kántortanító fizetése: 713 frt 23 kr.

Az iskolaszék elnöke *Petrás József* plébános.

Van a községben egy ev. ref. népiskola 28 tankötelessel.

7. KESZTÖLCZ.

Község, Esztergommegye esztergomi járásában fekszik. Anyaegyház.

Lk. sz.: 1600, róm. katolikusok. Nyelvre nézve tótajkuak.

Tank. sz.: 300.

Posta helyben.

Az iskola emberemlékezet óta a plébánia tőszomszédságában állott 1839-ig, a mikor az esztergomi káptalan a plébánia alatt új iskolát építtetett kántor-tanítói lakkal együtt. 1880-ban a gyermekek nagy száma miatt a szomszédban nyitottak még egy osztályt. 1893-ban a hitközség magas impozáns 2 termes iskolát építtetett.

Az iskola jótévi: Bakay János alapítványával, Simor primás az épület javíttatásával, a főkáptalan és Vasary Kolos bibornok-primás pénzadományaiakkal.

Az iskola berendezése és felszerelése kielégítő.

Iskolai könyvtára kezdetleges, testgyakorlótere nincs felszerelve; a kézimunkát nem tanítják.

Kántortanítók voltak: Pokorny János (1839—1848), Tóth Ferencz (1848—1850), Zarnóczay Mihály (1850—1867), Trnka Venczel (1867—1892). 1892-től *Jaksics Imre* a kántortanító. Szül. Érsekújvárott (Nyitra m.) 1859. Képesítést nyert Nagyszombatban 1878-ban. Osztálytanító *Bilszky János*, szül. Nagyszombatban (Pozsony m.) 1874. máj. 4-én. Képesítést nyert ugyanott 1895-ben. Mostani helyén 1895 óta van.

A kántortanító összes fizetése: 650 frt.

A tanító fizetése: 360 frt.

Az iskolaszék elnöke a plébános.

8. KIS-OROSZI.

Község, Pestmegyében fekszik. Anyaegyház.

Lk. sz.: 1100. Rk. 574, ev. ref. 521, izr. 5. Nyelvre magyarok.

Tank. sz.: 113. — Mn. 78, ism. 35. — Tny. magyar.

Posta és távirda: Duna-Bogdány, vasutállomás: Verőcse.

Az iskola keletkezése ismeretlen, mert a feljegyzések hiányzanak, mégis valószínűleg a század elején építették. Az iskola és a kántortanítói lak egy fedél alatt áll.

Az iskola jótévi: a bold. emlékü Simor János herczeg-primás pénzbeli adományával és néhai Cretier Ferencz 100 frtos alapítványával.

Az iskola berendezése és felszerelése kielégítő.

Könyvtára, testgyakorló-tere még hiányzik;

faiskolája van, de csak kissé iparkodnak vele a kitűzött czélt elérni; kézimunkát nem tanítanak.

Kántortanítók voltak: Kováts József (1846-ig), Néder József (1846—1873). 1873. jan. óta *Néder Lajos* a kántortanító. Született Kis-Orosziban, 1849. ápril 2-án, középiskoláit Vácson végezte s a pesti kir. kath. tanítóképzőben nyert tanítói oklevelet 1868-ban.

A kántortanító összes fizetése: 500 frt.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

9. LEÁNYVÁR.

Község, Esztergommegye esztergomi járásában fekszik. Anyaegyház.

Lk. sz.: 703, róm. katolikusok. — Nyelvre németek.

Tank. sz.: 100. — Mn. 70, ism. 30. — Tny. németmagyar.

Posta: Dorogh; távirda és vasútállomás helyben.

Az iskolát a vallásalapítványi uradalom építette és fenntartotta 1857-ig, mely idő óta a fentartás már a községet terheli. Az iskola és a kántortanítói lak egy tető alatt van.

Az iskola jötevői közé tartoznak: Pruzsinszky Mihály és Ebert András plébánosok alapítványai.

Az iskola berendezése és felszerelése kielégítő.

Könyvtára, testgyakorló-tere és faiskolája nincs; kézimunkát sem tanítanak.

Kántortanítók voltak: Mrklavszky Márton (1826—1841), Gyomlai István (1841—1867), Krenet Endre (1867—77), Heyer József (1877—1889), Faskó János (1889—1895), Stich Gyula. 1895-től *Rosenbach* Ferencz a jelenlegi kántortanító tölti be a kántortanítói hivatalt. Középiskolai tanulmányait Esztergomban végezte, ugyanitt nyert tanítói oklevelet az érseki képezdében 1889-ben.

A kántortanító összes fizetése: 386 frt.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános: *Majer* Imre.

10. NYERGESÚJFALU.

Nagyközség; Esztergommegye esztergomi járásában fekszik. Szt.-József-Pusztá és Pusztá-Maróth primási uradalmi puszták tartoznak hozzá. Anyaegyház.

Lk. sz.: 2500. Rk. 2470, izr. 30. — Nyelvre nézve magyarok és németek.

Tank. sz.: 450. — Mn. 300, ism. 150. — Tny. magyar.

Posta, távirda és vasútállomás helyben

1701-ben az iskolamester *Kuber* György, kinek fizetése 16 szapu, 10 frt, egy hold föld, melyet számára felszántanak.

Az iskolát állítólag a plébániával együtt Mária Terézia építtette 1770-ben, mégis a hagyomány szerint gróf Batthyáni érseket emlegetik az iskola építőjéül. A régi iskola egy tanteremmel birt csak, s benne lakott a kántortanító is. Most már el van különítve az iskola a kántortanító lakásától, s van 3 osztálya.

Az iskola jötevői közé tartozik: Cretier Ferencz, az iskolás gyermekek felruházására és könyvekkel való ellátására hagyott alapítványával.

Az iskola berendezése és felszerelése kielégítő.

Van 14 kötetből álló, még csak kezdetleges iskolai könyvtára, testgyakorló-tere azonban kellően van felszerelve; faiskolája van, de a talaj miatt a kitűzött célt nem érheti el, ezt némileg pótolják a házi faiskolában, melyben a gyerme-

keket a nemesítésre oktatják; kézimunkát nem tanítanak.

Kántortanítók voltak: id. Meiserman Ignác, ifj. Meiserman Ignác, Sült József, Pottokár József (1861-ig), Heier Vilmos, Pottokár Ferencz (1887-ig). 1888. jul. 13. óta *Heinczelman* Antal tölti be a kántortanítói hivatalt. Született Esztergomban 1862. ápril 5-én, ugyanitt végezte középiskoláit, s itt is nyert tanítói oklevelet a kir. érseki tanítóképzőben 1879-ben. Osztálytanító: *Huber* Miklós szül. Győrött 1871. február 6-án. Középiskoláit itt végezvén, tanképesítést nyert ugyanott 1892-ben. Tanítónő *Zöld* Gy. Jánosné, Pálmay Lina, szül. Nagyszombatban (Pozsony m.) 1868. novemb. 14. Katonatiszti leányintézetben érettséget tett Bécsben (Hernals). Ugyanott képesítést nyert 1889. évben.

A kántortanító összes fizetése: 350 frt.

A tanítók fizetése egyenként: 300 frt.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

a) PISZKE.

Esztergommegye esztergomi járásához tartozó község. Fiókegyház.
Lk. sz. : 1011. — Rk. 952, izr. 59. — Nyelvre magyarok és németek.
Tank. sz. 180. — Mn. 150, ism. 30. — Tny. magyar.
Posta, vasut-, táviró és hajóállomás helyben.

A mult század vége felé e község még csak pusztá volt, de a határában keletkezett kőbányák és márványkőtelepek fejlődését és lakóinak szaporodását nagyban előmozdították. Iskolájának keletkezése is ily alakban vezet vissza a szóhasználatok alapján a jelen század elejére, a mikor rendes tanítójuk ugyan még nem volt s az iskola vezetése egyik-másik mesteremberre volt bízva. Az iskolaügy a rendes mederbe kezdett térni 1859-ben; ekkor választották meg Klein Ede II-od éves tanítójelöltet kántortanítóvá, ki egyuttal a község jegyzője is volt. Ezen állásában 1872-ig működött, mikor a kántortanítói állomás a jegyzőségtől elválasztatván, a kántortanítónak egy faházalakkal fedett és féltetőre épült kőfaragó-műhelyt alakítottak át lakásul s a községi jegyzővel együtt lévő közös udvarnak az iskolaépület által elválasztott hátsó részét bírja ma is lakásának kiegészítő részéül a kántortanító. Az iskola felszerelése a régi osztályban eléggé rendezett, de az

1895-ben bérházban létesített I. és II-dik osztálytanterme a czélnak nem felel meg. Könyvtár, faiskola, tornatér és kézimunka-tanítás nincs.

Mint kántortanítók itt működtek: 1856-ig Stamf, Buschmann és Ott. — Klein Ede (1856—1872), Konrád Flóris (1872—1873), Palkovits János (1873—1879), Tölgyesi Ferencz (1879—1881), Kaán Géza (1881—1886), Vizinger János (1886—1892), Vinkler Antal (1892) s ez idő óta mostanig *Freész János*. Szül. Szaáron (Fehérm.) 1866. decz. 20-án. Középiskolát végzett Budapesten, képesítést nyert ugyanott 1887-ben.

A kántortanító fizetése 400 frt és 2 hold föld. Osztálytanító *Lerner József*, szül. Esztergomban 1874. február 1-én. Középiskolai tanulmányait itt végezvén, képesítést nyert 1894. évben. Az osztálytanító fizetése 350 frt.

Az iskolaszék elnöke a nyerges-ujfalusi plébános.

b) LÁBATLAN.

Község Esztergommegye esztergomi járásában. Nyerges-Ujfalu fiókközsége.
Lk. sz. : Rk. 540, ev. ref. 560, izr. 17. — Össz. : 1117. — Anyanyelvük magyar.
Tank. sz. : 75. — Tny. magyar.
Posta, vasut és táviró állomás: Nyerges-Ujfalu.

Iskola kezdetben nem volt, egész 1863-ig csak magánlakásokban tanítottak. Az oktatásügy fejlődésére feljegyzés található a köfjítő munkások nevei között, a hogyan nem egy tanító kereste keservesen kenyerét. A tanítók nem igen kapkodtak ez állás után, a miért is aztán Lábatlan községe 1852-ben már annyira haladt, hogy még tanítót sem kapott, hanem a szomszéd Piszke község tanítója járt át, hetenkint 4—6 órát tartva. Így tartott ez teljes 11 éven át, a mikor a szomszéd tanító is meghalt 1863-ban. Félév múlva Lábatlan mégis kapott tanítót s két év múlva már iskolát is, melyet a hitközség építtetett közadakozás útján. 1890 körül primási segélylyel az iskolát renoválták.

Felszerelése kielégítő. Faiskola van; tornaszerek nincsenek, kézimunka nem taníttatik.

Tanítók voltak: Jankovics János (1849—1851), Ott József (1851—1852), Murai Ferencz (1863—1869), Szombathelyi (1869—1874), Murai Ferencz másodízben (1874—1877), Olhotter, Ettenberger Gyula (1882-ig), Gaál Imre (1882—1895). 1895. január 31-től *Rényi Miklós* a tanító. Szül. Esztergom-Szent-Györgymezőn 1869. szept. 31-én. Középiskolai tanulmányait itt végezte és képesítést nyert 1889-ben.

A tanító fizetése: 501 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke a nyerges-ujfalusi plébános.

Az ev. ref. hitfelekezethez is van itt iskolája.

11. PILISMARÓTH.

E régi történelmi multtal bíró község Esztergommegye esztergomi járásában van. Anyaegyház.

Lk. sz.: 1849. Rk. 1215, ev. ref. 588, ág. ev. 3, izr. 43.

Nyelvre magyarok.

Tank. sz.: Mn. f. 89, l. 100; ism. f. 28, l. 33. Össz.: 250.

Posta helyben. Vasut- és távirdaállomás: Esztergom.

Pilismaróthon 1576-ban s valószínűleg már előbb is a pálos atyák foglalkoztak a tanítással. XIII. Gergely pápa ugyanis Ferencz vencelle-i püspököt s pápai legatust megbizta a Pálos-rend látogatásával, ki a pálos atyákkal egyezőleg a rend számára új szabályokat alkotott, melynek 20-ik pontja azt rendeli, hogy a pálos testvérek kettenként küldendők ki, hogy vásár- és ünnepnapokon a gyermekeket imádkozni tanítsák, megmagyarázván nekik a katekizmust és a hit elemeit. A pálos atyák Pilismaróthra a Sz.-Endréről czimzett (juxta Visegrád) monostorból látogattak el, miután ezen falut 1493-ban már ők birták. 1700-ból pedig az emlékezet úgy szól, hogy e helyen az istenitiszteletet s az azzal kapcsolatos oktatást a pálos atyák végezték. 1701-ben a tanító *Szokoli* János, 25 éves. Járandósága 15 frt, 12 szapu és elegendő fa. 1786-ban a pálos rend eltörlése után a helység a vallás-alap tulajdonába ment át s az iskolaügy ez időszertinti állapotáról egy 1807-ből kelt okirat tesz említést. Ezen okirathól kitetszik, hogy akkor Pilismaróthon az iskola nem birt különálló épülettel, mi végett a község katolikus lakossága a vallásalapítványi uradalomhoz fordult, kérelmezvén, hogy az iskola és tanítói lakás számára alkalmas helyet s költséget adjon.

Az iskola fentartója a vallás-alap lenne ugyan, hanem azért a kath. birtokosok 8% iskolaadót s a tankötelesek 40 kr. beiratási díjat fizetnek s ez idő szerint az iskolaépületek jó karban tartása és felszerelésének költségei is őket terhelik. A tanítás egyöntetűsége és eredményesebbé tétele szempontjából igen helyeselhető azon itteni szokás, hogy az iskolás gyermekek az iskola pénztárából ingyen láttatnak el könyvekkel és tanszerekkel.

Az iskola berendezése és felszerelése kifogástalan.

Faiskolájának évi 15 frt jövedelme a kántortanítói fizetés gyarapítására fordíttatik. Tornater, könyvtár és kézimunkáról nincs említés téve.

Arról, hogy 1807-ben ki volt a kántor-tanító, nincsenek adatai, de szóhagyomány szerint az időtájt nemes *Bozóky* Mihály (1792—1829) nemcsak jegyzője, hanem kántor-tanítója is volt a községnek s „*A jól meghalásra serkentő magyar énekes könyv*”-et is szerzett s kiről azt mondják, hogy a saját lakásán oktatta az ifjúságot. Egy 1812-iki Can. Vis. szerint *Farkas* János (1812—1821) volt a ktanító, de iskola még nem volt s a 160 iskolás gyermek a jegyző egy kis szobájában szorongott. Az egy tantermű iskola s kántor-tanítói lakás 1820-ban épült fel a válás-alap költségén. 1836-ban *Tarr* (1821—1855.) János volt itt ktanító, kinek javadalmazása 1846-ban emeltetett. Ebből az időből van feljegyezve, hogy akkor a róm. kath. iskolában 60 fiu és 72 leány taníttatott s még ezeken felül 2 zsidó leány s hogy az ev. ref. felekezetnek külön iskolája volt. Itt működtek még *Magdák* János (1856), *Stósz* Ede (1858—1863), *Trnka* Venczel (1863). 1865 óta *Fekete* János működik itt mint kántortanító. Született 1835-ben *Váczott*, hol iskoláit elvégezve 1854-ben tanítói oklevelet nyert. 45 év óta tanító s ez időből 31 évet Pilismaróthon töltött el az összes lakosság teljes meglegedésére.

Osztálytanító *Lacza* Sándor, született 1878-ban *Duna-Radványon*; iskoláit Esztergomban végezte, de tanítói oklevele még nincs.

A kántortanító összes jövedelme a díjlevél szerint 933 frt 49 kr.

Az osztálytanító fizetése: 344 frt.

Az iskolaszék elnöke *Török* István plébános.

Van a községben egy, már a mult században fenállott ev. ref. iskola is, melynek ez idő szerint 90 mn., 40 ism., össz. 120 tanköteles tanítványa van.

12. SÜTTŐ.

Nagyközség, Esztergom megye esztergomi járásában van. Anyaegyház. Ide tartoznak Bikol és Vadács puszták.

Lk. sz.: 2248. — Rk. 2178, ev. ref. 1, ág. ev. 14, izr. 55.

Anyanyelvre kevés kivétellel németek.

Tank. sz.: Mn. 180, ism. 156, össz. 436. — Tny. 1892. óta magyar.

Posta-, vasut- és távirdaállomás helyben.

Az iskola történetére vonatkozó adatok teljesen hiányzanak. Az iskola és a kántói lakás a község közepén a templom közelében van felépítve, kőből és cseréppel fedve. A legszükségesebb tanszerekkel el van látva ugyan, de könyvtára és tornateret nincs. Faiskolája van, de nem a tanító felügyelete alatt s nemesített csemetét nem is szolgáltat.

Mint kántortanítók alkalmazva voltak: Halla N., Waldfogel N., Fuchs Antal (1864—1892). A mostani kántortanító *Wiesinger* János, született N. Höflányban, Sopron megyében 1862. okt. 17-én, iskolát Magyar-Óvároton, a képezdét Budapesten végezte, hol a kir. alapítványból évi 63 frt ösztöndíjban részesült. A magyar nyelv sikeres tanításáért minden évben jutalmat kapott Esztergom megyétől.

Osztálytanítók: *Ostermayer* Henrik született Nagyszombatban (Pozsonym.) 1862. június 7-én, hol középiskoláit végezte s azután képesítést nyert ugyanott 1879-ben. Mostani helyén 1892 óta van.

Lohner József, született Komáromban (Komáromm.) 1871. július 22-én, hol középiskoláit is végezte. Képesítést nyert Esztergomban 1895-ben. Mostani helyén van 1895 óta.

A kántortanító fizetése: 470 frt 59 kr.
Az osztálytanítók fizetése: 400 frt.
Az iskolaszék elnöke: *Lováky* Antal plébános.

13. SZENTLÉLEK.

Hutta előnévvel is előfordul e község. Esztergom megye esztergomi járásában van. Anyaegyház.

Lk. sz.: 400. — Rk. 400. — Nyelvre tótok.

Tank. sz.: 90. — Mn. 60, ism. 30. — Tny. magyar-tót.

Posta Kesztlécz, vasut- és táviróállomás Esztergom.

A községben lévő róm. kath. iskola keletkezését hiteles adatok hiánya miatt pontosan megállapítani nem lehet, mert Szentlélek egyházzal különféle községek plébániáihoz volt beosztva. 1790. évből a már akkor itt adminisztráló szt. Ferencz-rendű atyák feljegyzéseiből világosan kitűnik, hogy az említett évben már rendes iskola volt a községben.

Az iskola és tanítói lakás kőből emelt, faszindelylyal fedett épület s a tantermen kívül van benne 2 lakószoba, konyha és kamra.

Az iskola felszerelése a legszükségesebbekre szorul.

Iskolai könyvtára, faiskolája, tornateret és szerei nincsenek; kézimunka nem taníttatik.

Mint kántortanítók itt működtek: Király Ferencz, Hutkay János, Vajda Adolf, Toller Pál és Matousek János. 1886 óta *Till* János foglalja el ez állást, ki született Letkésen (Hont megye) 1867. május 23-án. Középiskoláit s a tanítóképzőt Esztergomban végezte s ugyanott nyerte tanítói oklevelét is 1886-ban.

A kántortanító összes jövedelme: 223 frt 85 kr.

Az iskolaszék elnöke: *Preiszinger* Emil.

14. VISEGRÁD.

E történelmi nevezetességű nagyközség Pest-Pilis-Solt-Kis-Kún vármegye pomázi járásában fekszik. Anyaegyház.

Lk. sz.: 1300. — Rk. 1250, ág. ev. 28, izr. 22. — Németek.

Tank. sz. 210. — Tny. 1890 óta egészen magyar.

Posta, vasut és távirdaállomás helyben.

Az iskola keletkezésére vonatkozó adatok hiányzanak. Feltehető, hogy mint királyaink állandó tartózkodási helye már a XII—XIII. században népességénél fogva is lehetett iskolája.

A XVIII. század elején ide települt németek számára 1712-ben templom épült; valószínű, hogy

a művelődést előmozdító németek ugyanekkor iskolát is állítottak. Mária Terézia adományából épült a ma is fenálló nagy és szép plébánia-templom, mely 1782-ben szenteltetett fel. Ugyanakkor a régi templom iskolává lőn átalakítva, mely ma is még a községnek egyik diszesebb középülete, szilárd anyagból erősen épülve. 1871-ig csak egy tanteremmel bírt, ekkor azonban emeletessé alakították s az alsó része 2 szép tágas tantermet, a felső része pedig a kántortanító és osztálytanító lakását foglalja magában.

Az iskola a szükséges taneszközökkel el van látva; könyvtár, faiskola, tornatér és kézimunka-tanítás ez ideig még nincs.

Az itt alkalmazott kántortanítók a következők voltak: Bemer János (1812), a ki egyuttal harangozó is volt. Fittereder Jánosról fel van jegyezve, hogy egy keveset tudott magyarul is. Medveczky János (1836), Niedermüller József

(1846—1894), 1893-ban nagy fényvel ünnepelte 50 éves tanítói jubileumát. Ez időtől *Teller Frigyes* a kántortanító. Született Börcsön (Györm.) 1871-ben február 26-án. Tanulmányait Győrött végezte s ott kapott tanítói oklevelet is; a magyar nyelv sikeres tanításáért a megye 25 frttal jutalmazta 1895-ben. Osztálytanító *Ibesmasser József*, szül. Esztergom 1871. február 19. Középiskoláit szülőhelyén végezte és képesítést is ugyanott nyert 1895-ben. Mostani helyén 1895 óta van.

A kántortanító összes jövedelme: 653 frt 42 kr.

Az osztálytanító fizetése: 344 frt.

Az iskolaszék elnöke: *Portelki Tivadar* plébános.

1888-ban az országos iskola-egyesület egy óvodát állított itt fel, melyben az egyesület egy képesített óvónőt alkalmaz és fizet.

b) Bajóthi alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Mezey Rudolf* alesperes, bajnai plébános.

1. BAJNA.

Nagyközség, Esztergommegye esztergomi járásában fekszik. Mint anyaegyházhoz van csatolva Epöl község, Nagysáp község Domonkos pusztával és Pusztá-Gyarmat fiókegyházak; ide tartoznak még Kablás és Hantos puszták is.

Lk. sz.: 2393. — Rk. 2336, ev. ref. 13, ág. ev. 3, izr. 43. Nyelvre nézve magyarok.

Tank. sz. 489. — Mn. 350, ism. 130. — Tny. magyar.

Posta helyben, vasut- és távírdaállomás: Tokod.

Az iskola eredete valószínűleg egyidejű a plébánia keletkezésével (1332). 1701-ben *Kossa Mihály* volt a mester, kinek jövedelme a teljes sessiók után fél szapu, 12 frt és 3 szapu veleményben 1859-ig egy a kántortanító lakásában elhelyezett tanteremmel bírt s mikor a kántortanítói állás a jegyzői hivataltól elválasztott, állítólag a község tulajdonát képező más épületbe helyezték át az iskolát, még pedig két tanteremmel. *Simor János* biboros hercegprímás — a község egykori plébánosa — volt hivei számára a jelenlegi diszes és 3 tanteremmel bíró emeletes iskolát építtette s azt 1874-ben személyesen szentelte fel. Az iskola tözsomszéd-ságában áll a kántori lakás; az iskolaépület

földszintjén van 2 tanítószoba s egy tanterem, az emeleten két tanterem.

Az iskola kegюра *Metternich* herczeg, ki évenkint szép összeget juttat a szegény gyermekek felruházására; szép példáját követik az uradalom tisztjei is.

Az iskola berendezése és felszerelése kielégítő.

Van 500 kötetből álló iskolai könyvtára, testgyakorlótere szűk és nincs felszerelve; faiskoláját a községi kertész bírja bérben s így a tulajdonképeni cél nincs elérve; kézimunka nem taníttatik.

Kántortanítók voltak: *Takács Ferencz* (1851—1859), *Bönisch József* (1859—1860), *Spiel Mihály*

(1860—1887). 1887. febr. 26. óta a jelenlegi kántortanító *Spiel* János tölti be a kántortanítói hivatalt. Született Bajnán, 1866. január 8-án, középiskoláit Budapesten végezte s az esztergomi tanítóképzőben nyert tanítói oklevelet 1885-ben. Mostani helyén 1887 óta van. Osztálytanítók: *Lovas* Ferencz, szül. Esztergomban 1874. június 2. Közép-

iskoláit és a képzőt ugyanott végezvén. Képesítést még nem nyert. *Dogossy* Árpád, szül. Táthón (Esztergom m.) 1875. ápril 9. Képesítést nyert Esztergomban 1895. Helyben működik 1894 óta.

A kántortanító összes fizetése: 734 frt 30 kr.

A tanítók fizetése egyenkint: 320 frt.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

a) NAGY-SÁP.

Község, Esztergommegye esztergomi járásában fekszik. Mint fiókegyház a bajnai anyaegyházhoz tartozik.

Lk. sz.: 1550; — Rk. 515, ev. ref. 997, izr. 38. — Nyelvre nézve magyarok.

Tank. sz. 79. — Mn. 56, ism. 23.

Posta helyben. Vasut és táviró: Tokod.

Az iskola eredete homályos, valószínűleg a század elején épült. Az 1701. Can. Vis. feljegyzése szerint a mesternek egy mérőnként jár gabona és 13 dénár, tehát iskoláztatás már ekkor volt. A jelen iskola ódon és a modern követelményeknek kevésbé felel meg.

Az iskola jötevője volt a gróf Sándor-család mint kegyur, napjainkban pedig Metternich herczeg neje: Sándor Paulina, ki az iskola körül felmerülő hiányokat nagylelkűleg fedezi. Ugyancsak az iskola jötevője volt a bold. emlékü Simor János herczegprimás, ki az iskolát jókarba állította vissza.

Az iskola berendezése és felszerelése még kielégítőnek sem mondható.

Nincs sem könyvtára, sem testgyakorló tere, sem faiskolája; a kézimunkát nem tanítják.

Kántortanítók voltak: Szombathy József 1860-ig, Válint Antal (1860—1864). 1864. május 1-től fogva *Szabó* István tölti be a kántortanító hivatalt. Született Érsek-Ujváron, 1828. július 21-én, középiskoláit Léván, Nyitrán végezte, s az érsek-újvári kir. tanító-képzőben nyert tanítói oklevelet 1850-ben.

A kántortanító összes fizetése 420 frt.

Az iskolaszék elnöke a bajnai plébános.

b) PUSZTA-GYARMAT.

E puszta Komárommegye tatai járásában van. A bajnai anyaegyházhoz tartozó fiókegyház. Ide tartozik Janicsár-tanya is.

Lk. sz.: 304. — Rk. 282, ág. ev. 6, ev. ref. 12, izr. 4. Nyelvre magyarok.

Tank. sz.: 56, mn. 44, ism. 12. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Szomor; vasutállomás: Bicske (Fejérmegye), táviróhivatal: Zsámbék (Pest m.).

Iskoláját gr. Sándor Mór emeltette egy tanteremmel és tanítói lakással. 1890-ben *Metternich* herczegnő a kor színvonalán álló mintaszerű egy tantermű iskolát állított 80 tanuló számára. Az iskola-épület a tanítói lakás udvarának közepén áll; köből épült, cserépfedelű, magas, tágas és világos épület. Berendezése és felszerelése dicséretet érdemel.

Az iskola kegyura és fentartója Metternich Sándor Paulina herczegnő.

Könyvtár, tornatér, faiskola nincs; kézimunka nem taníttatik.

Az itt alkalmazott tanítók: Skoff Ferencz (1856—1859), Gergelyi Ferencz (1859—1870), Jakubovics Sándor (1870—1875), Recsák József (1875—1880), Kruska Tivadar (1880—1888). 1888-tól *Pásztor* Ferencz tölti be ez állást, született Budapesten 1860. május 3-án, tanítói oklevelét az esztergomi tanítóképzőnél kapta 1880-ban.

A tanító fizetése 592 frt 95 kr.

Az iskolaszék elnöke a bajnai plébános.

2. BAJÓTH.

Esztergommegyében fekvő hitközség. Anyaegyház.

Lk. sz. 1200. — Rk. 1200. — M. 1200.

Tank. sz. 218. — Mn. 150, ism. 68. — Tny. magyar.

Posta-, vasut és távirdaállomás: Nyerges-Ujfalu.

Az iskola keletkezésére vonatkozó adatok hiányzanak, de régi volta mellett bizonyít az, hogy már a mult század közepétől fogva a rendszerezett kántortanítói állást betöltő tanítók neveit ismerjük. Az iskolamester 1701-ben *Palánkai* Mátyás, egyszersmind egyházfi, 35 éves. Járandósága 8 frt és ép annyi szapu. Vetésre négy szapu és mező. Egy tantermű iskolája, a ktanítói lakás kertjében áll kőből épülve s cseréppel fedve.

Jóltévő az esztergomi herczeg-primás.

Mint kántortanítók működtek: Balázs József (1769), Gergely János (1779), Rajter Márton (1824), Szabó Pál (1847), Rapp Lőrincz és Tölgyesy Ferencz 1850-ig. — 1851-ben *Halász* Mátyás a most is működő kántortanító foglalta el az állást, ki 1828-ban M. Szölgyénben (Esztergom m.) 1828. május 6. született; iskoláit Esztergomban végezte s ugyanott nyert tanítói oklevelet is 1849-ben.

A kántortanító fizetése 645 frt.

Az iskolaszék elnöke *Lentz* Simon plébános.

a) MOGYORÓS.

Esztergommegye esztergomi járásához tartozó kisközség s a bajóthi anyaegyház fiókközsége.

Lk. sz. 680. — Rk. 647, ág. ev. 20, ev. ref. 4, izr. 9.

M. 125. — N. 170. — T. 385.

Tank. sz. össz. 128. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Tát. Vasut- és távirdaállomás Tokod:

Az iskola keletkezésére a most élők közül senki sem emlékezik s így feltehető, hogy annak alapítási ideje régibb keletű. Az iskola a kántortanítói lakással s a községházával egy épületben van. A tanterem tágas és világos 5 ablakkal az utcára. A ktanító lakása 2 szoba, 1 előszoba, konyha-, felszer-, istálló-, pincze- és padlásból áll; az épület terméskő cseréppel fedve. Az iskola felszerelése nem teljes.

Könyvtár, testgyakorló hely, faiskola, kézimunka nincs.

A hiányos adatokból megtudjuk, hogy itt kántortanítók voltak: Lovász, Gáspár, Kafka Károly (12 évig), Petricsek Ferencz (25 évig), Veincherl Jenő (5 évig), Tilházy Ödön (10 évig). — 1895 óta a kántortanító *Walter* György Mihály, született Esztergomban 1871-ben szeptember 6. Középiskoláit s a tanítóképzőt Esztergomban végezte, hol tanítói oklevelet is kapott 1892. évben.

A kántortanító összes fizetése 350 frtra

rug.

Az iskolaszék elnöke a bajóthi plébános.

3. CSOLNOK.

Kisközség, Esztergommegye esztergomi járásához tartozik. Anyaegyház.

Lk. sz. 1403. — Rk. 1391, izr. 12.

A lakosok württembergi származású németek, kik Buda visszavétele, tehát 1686 után telepedtek itt meg.

Tank. sz. mn. f. 94, l. 98; ism. f. 38, l. 48; mn. 192, ism. 86; össz. tank. 278. — Tny. magyar és német.

Posta helyben, vasut- és távirdaállomás Dorog.

Az iskola keletkezése a reformáció utáni időre tehető. A plébánialak mellett lévő iskolaépület két tanteremből és a kántortanító lakásából áll s az egész épületet a m. kir. vallásalapítványi uradalom ajándékozta a községnek. A kőből emelt

és cseréppel fedett iskola telkén Bocskay István fejedelem idejében református templom és temető volt. A mostani, körülbelül 70 év előtt épült templommal egykoru lehet az iskola épülete, mely eleinte csak egy tanteremmel bírt s 1874-ben

nagyobbított és két tanteremmel lön ellátva. A felszerelés hiányos, iskolai butorzata pedig sok kívánni valót hagy fenn.

Az iskola legnagyobb pátrónusa a m. kir. vallásalapítványi uradalom.

Könyvtára, testgyakorló tere és tornaeszközei nincsenek; faiskolája bérbe van adva.

Mint kántortanítók itt működtek: Zajcsek József (1823—1848), Hellár József (1848—1877),

Szikora József (1877-től 1894-ig). Ez idő szerint 1894-től *Hoch* Emil a kántortanító, szül. Ó-Budán 1870. október 10-én. Képesítést nyert Esztergomban 1891-ben. Segédtanító: *Köck* Lajos, szül. Csolnokon (Esztergom m.) 1871. június 26-án. Képesített Esztergomban 1892. évben.

A kántortanító fizetése 572 frt 15 kr., a tanítóé 312 frt. Osztálytanító fizetése 312 frt.

Az iskolaszék elnöke: *Z. Csáky* György plébános.

4. DÁGH.

Esztergommegye esztergomi járásában fekvő község s Kis-Csév pusztával — mely az esztergomi főkáptalan birtoka — együtt képez egy anyaegyházat.

Lk. sz. 632. — Rk. 621, izr. 11.

M. 21, n. 247, t. 364. — Tny. tót-német.

Tank. sz. össz. 130.

Utolsó posta Csolnok; vasut- és távírdaállomás Sárísáp.

Iskolája a Can. Vis. szerint 1812-ben már volt, mely időben a tánkötelesek száma alig haladta meg a 20-at, kik hosszú lóczák és asztalok mellett taníttattak 1846-ig, a mikor czélszerűbb padokkal látták el az iskolát. A 60-as évek elején a község lakossága német beköltözőkkel nagyon megsaporodván, kényszerítve volt 1875-ben a tantermet kibővíteni; ugyanekkor czélszerű és egészen új berendezést nyert az iskola. A község által saját erejéből fentartott iskola mellett van a 2 szoba-, konyha- és melléképületekből álló, szilárd anyagból épült faszindelyes kántortanító lakás. Az iskola felszerelése kifogástalan és minden taneszközzel el van látva. a mi *Csizmár* Márton plébános érdeme. 1876

óta a magyar nyelv szép tért hódított a templom és iskola együttes buzgó működése következtében.

Kántortanítók voltak: Jankovics Mihály (1812—1846), Paulovits József (1846—1860-ig), kinek mint jegyzőnek 6 font gyenge fizetése volt. Zsarnóczay Mihály ($\frac{1}{2}$ évig), Trnka (Tihanyi) Venczel (3 hónapig), Nádasy János (1861—1867-ig), Novák János (1867—1872-ig). Ez időtől fogva *Petricsek* József a kántortanító. Szül. Bosáczon (Trencsénm.) 1844. márcz. 22-én. Képesítést nyert Nagyszombatban 1871-ben.

A kántortanító fizetése 440 frt 25 kr.

Az iskolaszék elnöke *Csizmár* Márton plébános.

5. HÉREGH.

A régi okmányokban *Zeregh* vagy *Czereyk* (prope Tordas) néven említett község Komárommegye tatái járásában fekszik. Anyaegyház.

Lk. sz. 1660. — Rk. 118, ág. ev. 463, izr. 11. — Nyelvre nézve magyarok.

Tank. sz.: mn. 154, ism. 35, össz. 189. — Tny. magyar.

Utolsó posta Komárom-Tardos; vasut- és távírdaállomás Tata.

Az Árpádkori királyok idejéből való község első iskoláját 1737-ben építtette az esztergomi érseki uradalom, vályogból náddal fedve. De már 1701-ben fel van jegyezve, hogy a bajnai mester kap félmérőt és 12 dénárként veteményezés

helyett, annak váltságát. 1765-ben az egész község s benne az iskola is leégett. Az iskolát az uradalom csakhamar felépíttette s 1796-ban herczeg Batthyány alapjából megújította. Ez időben az iskola 1 tanteremből, 2

szoba- s melléképületekkel ellátott mesteri lakásból állott. 1871-ben a tankötelesek nagy száma miatt az iskolát kibővítették s a kántortanító lakását kijavították. A 2 tantermet és tanítói lakást magában foglaló új iskola kőből s vályogból emelt s cserépszindelyvel fedett épület. A költségekhez Simor János hgprimás 500 frt értékű anyaggal s a plébános 108 frttal járult; a többi költséget a hitközség viselte.

A felépült 2 tanteremhez még egy tanerő alkalmazása válván szükségessé, a szegény hitközség — a hercegprimás jóváhagyásával — az osztálytanítói állást az egyházi hivatalával kötötte össze, a harangozói és egyházi javadalmazását adván fizetésül. Ez azonban a küszöbön álló rendezésig csak ideiglenes természetű javadalmazás. Az iskola felszerelése kielégítő.

Az iskola maecenása az esztergomi érseki uradalom. Van két alapítványa is. Egyiket — 210 frtot — néhai Kovács Ádám héreghi plébános hagyta katechetikai jutalmakra, másikat — 50 frtot — Morva Miklós jelenlegi pléb. adta a kisebb iskolai szükségletek fedezésére.

A mostani plébános által ajándékozott 114

kötetből álló könyvtár a volt jegyző révén elveszett. — Faiskolája — 500 □-öl — 1868 óta áll fenn s jövedelme az iskola céljaira fordítottik. Tornaeszközei nincsenek, kézimunka nem taníttatik.

Mint kántortanítók itt működtek: Ferenczy Sebestyén rhetor (1754), Naszvady Márton philosophus (1780), Kiss József (1797), Wolánszky Ferencz (1835), ki jó emléket hagyott maga után. Kovács János (1849), Vallus Károly (1860), Waldinger Márton (1871), Wiesinger János (1885). A jelenlegi kántortanító Schaffer Gyula 1887-ben foglalta el ez állást. Született Esztergomban 1863. márczius 26-án, hol középiskoláit s tanítóképzőt végezte. Oklevelet nyert 1883-ban.

Az osztálytanító: Oberle Vendel, született Promontoron 1850 november 18-án. Iskoláit s a tanítóképezdét Budapesten végezte; ugyanott 1871-ben képesítést nyert.

A kántortanító összes jövedelme 336 frt 8 kr.

Az osztálytanító fizetése 400 frt.

Az iskolaszék elnöke Morva Miklós plébános.

Van még a községben 1 tanteremmel bíró helyv. hitvallású iskola is 50 tankötelessel.

6. KIRVA.

Község; Esztergommegye esztergomi járásában Anyaegyház.

Lk. sz.: 638. — Rk. 624, izr. 4. — Anyanyelvre németek.

Tank. sz.: mn. 87, ism. 38, össz. 125. Tny. magyar-német.

Utolsó posta: Tinnye. Vasut- és távírda-állomás: Annavölgy.

Az iskola keletkezése valószínűleg egyidejű az 1786-ban alapított községgel, mely időtől 1812-ig a község házában végezték a tanítást. Egy 1792-iki feljegyzés már rendes iskoláztatásról emlékezik meg. A most fennálló iskolát Tretter Mátyás plébános buzgólkodása folytán 2000 frt költséggel a r. kath. hitközség építtette s minden szükséges butorzattal és tanszerrel látta el.

Van az iskolának 250 frt tőkéje az esztergomi takarékpénztárban elhelyezve s a pilismaróthi vallásalapítványi uradalom — mint kegyur — által az iskolának ajándékozott földje, mely évenként 30 frtot jövedelmez.

A kő- és téglából épült s fazsindelyvel fedett iskolaépület magában foglalja a kántortanítói lakást is.

Könyvtár, tornatér nincs; faiskolája 1893 óta van.

Legelső tanítóul Till Antal van feljegyezve, ki 1842-ig itt működött. Utána következtek: Pottokár N. (1842—1849), Bauer és Kling (1849—1859), Paulinyi (1859—1862), Schieszl (1862—1865), Pottokár (1865—1866), Pfann Mihály (1866—1883), Schmelcz Alajos 1883—1885), Glatz Nándor (1885—1890). A mai kántortanító neve: Szedlacsek Ferencz, szül. Pozsonyban 1859. január 6-án, ki 1890-ben foglalta el ez állást s képesítést Nagyszombatban nyert 1878-ban.

A kántortanító összes fizetése: 215 frt.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

7. SZOMOR.

Kis-község; Komárommegye tatai járásában fekszik. Hozzá tartoznak Pusztaszomor, Gyermely község, Tök n. község, Pusztanyácsa, Kablás major fiók-egyházak.

Lk. sz.: 870. — Rk. 834, ev. ref. 27, izr. 9. — Nyelvre németek.

Tank. sz.: 171. — Mn. 116, ism. 55. — Tny. német-magyar.

Posta helyben, távirda: Zsámbék, vasútállomás: Bicske vagy Herczeghalom.

Az iskola eredetét valószínűleg a múlt század közepéről veszi. E század elején már nem állott jókarban, 1885-ben pedig a modern tanítási követelményeknek nem felelt meg. Ezért a hivek új iskolát építettek, s 1886-ban átadták rendeltetésének az új épületet. A gyermekek nagy száma miatt a régi iskolát is renoválták, s itt helyezték el az 1-ső osztályt, az új épületben pedig a 2-ik osztályt. 1894-ben még menedékházat is állítottak, melyet kisdédóvodává akarnak most már átalakítani.

Az iskola berendezése és felszerelése kielégítő.

Van 30 kötetből álló iskolai könyvtára, testgyakorlótere azonban kevésbé van felszerelve; faiskolája szépen virágzik, a kitűzött czélt nagyon iparkodnak elérni; a kézimunkát itt nem tanítják.

Mint osztálytanító *Janovits* Mária működik s a kezdő osztályt vezeti.

Kántortanítók voltak: Rottenbischer István (1834—1855), Schneller Mátyás (1856—1877), Faskó János (1877—1889), Kettner Ferencz (1890—1892). 1892-től fogva *Freész* János a kántortanító, szül. Csöszön (Fehérm.) 1868. május 7. A pesti kir. kath. tanító-képzőben nyert tanítói oklevelet 1886-ban.

A kántortanító összes fizetése: 480 frt 04 kr.

Tanítónő *Janovits* Mária, szül. Esztergom 1872. deczemb. 29. Képesítést nyert Esztergomban 1893.

A tanítónő fizetése: 317 frt.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

a) GYERMELY.

Kisközség, Komárommegye tatai járásában fekszik. Mint fiókegyház Kis-Kablás pusztájával együtt a szomori anyaegyházhoz tartozik.

Lk. sz.: 1212. — Rk. 643, ev. ref. 559, izr. 10. — Nyelvre magyarok.

Tank. sz.: 136. — Mn. 98, ism. 38. — Tny. magyar.

Posta: Szomor, távirda Zsámbék, vasútállomás: Bicske vagy Herczeghalom.

Az iskola állítólag már a múlt században is létezett s ezen régi állapotában megmaradt 1833-ig. 1834-ben a hivek saját költségükön építettek egy új iskolát, melyet ugyanezen évben már átadtak rendeltetésének. 1840-ben a kántortanító számára építettek egy nagyszerű házat, ugyancsak a hivek, sajnos azonban, hogy úgy az iskola, mint a különálló kántortanítói lak 1871-ben leégett. A hitközség mindkét épületet helyreállította, s rövid idő alatt ismét átadta rendeltetésének.

Az iskola jötevői közt szerepel dr. *Mikló* István plébános, ki az épületek helyreállítására felvett pénzösszeg megtérítését magára vállalta és még *Kratochvila* Mihály esztergomi kanonok az iskolás gyermekek és a tanító javára tett alapítványával.

Az iskola berendezése és felszerelése teljes.

Van 130 kötetből álló iskolai könyvtára, testgyakorlótere azonban nincsen; van faiskolája, mely szépen kezd virágzni; kézimunkát nem tanítanak.

Kántortanítók voltak: Róni Mátyás (1808—1823), Térdesi Ferencz (1823—1833), Takács Ferencz (1833—1851), Tölgyesi Ferencz (1851—1861). 1861 május 10. óta *Takács* Lajos a jelenlegi kántortanító tölti be a kántortanítói hivatalt. Született Gyermelyen (Komárom megye) 1837. február 8-án, középiskolai tanulmányait Budapesten és Esztergomban végezte, s az érseki tanítóképzőben Esztergomban nyert tanítói oklevelet 1858-ban.

A kántortanító összes fizetése 585 frt.

Az iskolaszék elnöke a szomori plébános.

8. TARDOS.

Kisközség; Komárommegye tatai járásában. Anyaegyház.

Lk. sz.: 1652. — Rk. 1628, ev. ref. 6, izr. 18. — Anyanyelvre tótok, de tulnyomóan magyarul is beszélnek.

Tank. sz.: 220. — Mn. 191, ism. 28. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben, vasut- és távirdaállomás Tata.

Tardos község már a XIV. században fennállott. 1332-ben plébániája is volt, de a későbbi háborus időkben megszűnt. Mária Terézia idejében épült a most is fennálló csinos, de szűk templom. Volt-e akkor iskola és tanító? nem lehet kipuhatolni. De már 1790-ben a tardosi születésű *Visnyovszki* Imre, ki egyszersmind a község jegyzője is volt, saját házában tanított, a miért a község lakbért is fizetett neki. Csak 1799-ben vett a község egy beltelket s azon iskolát építtetett. Ez iskola 1850-ben leégett, de még ugyanazon évben felépült s 1879-ig fennállott. Az iskola céljainak meg nem felelő rozszant épületet a kántortanítói lakkal együtt 1879-ben lebontották s három évig bérházban folyt a tanítás. Ez idő alatt felépült a két tantermű új iskola, melyet 1882. nov. 10-én adtak át rendeltetésének. Az iskolaépület szilárd kő- és téglanyagból készült s cseréppel fedett. Berendezése és felszerelése kifogástalan. A kántortanító lakása is megfelelő.

Könyvtára, tornatere nincs. Faiskolája 1880 óta van s évenként átlag 15 nemesített fácskát ad. Női kézimunka taníttatik.

Az iskola jótévi voltak: Feichtinger Ferencz szomori esperes, gr. Eszterházy Miklós és Simor János biboros herczegprimás.

Az itt alkalmazott tanerők a következők voltak: *Visnyovszky* Imre (1790—1824), *Guzsaly* Ferencz (1824—1832), kinek érdeme, hogy a tót nevű lakosság vezetéknévét megmagyarosította, *Volánszky* Ferencz (1832—1835), *Mladoniczky* György (1835—1840), *Zhorela* Pál (1841—1852), *Letevay* Ignác (1852—1855), *Bruck* Endre (1855—1856), *Trnka* Venczel (1856—1860). Ezek egyuttal jegyzők is voltak. Most *Kanka* Endre működik Tardoson 1860. ápr. 25. óta. Született Felső-Korompán 1833. december 23-án (Pozsonym.) Tanítói oklevelét Érsekújvárott kapta 1855-ben. Az ő működése alatt sajátította el a község lakóinak nagy része a magyar nyelvet.

Wagner Lajos osztálytanító, született Szent-Györgyön (Pozsonym.) 1866. aug. 8-án, 1886-ban Modorban képesítettett.

A kántortanító összes járuléka 418 frt 60 kr.

Az osztálytanító fizetése 350 frt.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

9. TARJÁN.

Tarján község Komárommegye tatai járásába van beosztva. Anyaegyház.

Lk. sz.: 2080. Rk. 1750, ev. ref. 300, izr. 30.

M. 330. — N. 1750.

Tnk. sz. 350. — Mn. 240, ism. 110. — Tny. magyar-német.

Posta helyben.

Az iskola a plébániával egy időben — 1756-ban — keletkezett. Eleinte a gyermekek a kántortanító lakásának egyik szobájában taníttattak. Az iskolakötelesek szaporodásával egy új 2 tantermű tágas iskolát emelt a hitközség 1860-ban 3378 frt költséggel. Három évtized múlva ez is szűknek bizonyulván, az iskolaépületet a hitközség egészen átalakíttatta s még egy tanteremmel kibővítette 1893-ban, a gyalogos és ígás munkákon kívül 4000 frt költséggel. Most az iskola-

épület magában foglal 3 tágas, világos tantermet és 2 osztálytanítói szobát. A kőből és vegyes anyagokból emelt épület cseréppel van fedve. Az iskola és templom együttműködésének dicséretes eredménye, hogy 1893. óta a magyar nyelv rohamosan terjed, miben *Tocsek* János plébános elismerést érdemlően buzgólkodik, s kinek áldozatkészsége folytán egy szép könyvtár áll ugy a tanítók, mint az iskola rendelkezésére.

Az iskola jótévi közül megemlítiük az

Eszterházy grófokat, kik az iskola építéséhez, valamint a kántortanító fizetéséhez tetemes összeggel járulnak. Felszerelése kielégítő.

Kántortanító volt 1775-ig Czigler Jakab. 1775-től 1803-ig Faskó János s ez időtől maig a tarjáni ktanítói állás apáról fiura szállt, amennyiben 1803-tól 1849-ig Faskó Simon, 1849-től mostanig *Faskó* Antal a kántortanítók. 120 évet meghaladó időn keresztül három *Faskó* töltötte be a kántortanítói állást. A jelenleg működő *Faskó* Antal 73 éves, született 1823. június 16-án Tatán (Komárommegye). Képesítést Győrött nyert 1842-ben. Tarjában 47 év óta szolgál, a tanítás terén pedig 55 éve működik.

Osztálytanítók: *Ellenbach* Mátyás, született Szent-Ivánban (Györmegye) 1873. február 24-én, képesített Győrött 1894-ben. *Weisz* Szilveszter szül. Magyar-Kimlén 1868. december 31-én, oklevelét 1895-ben Győrött kapta.

A kántortanító fizetése 560 frt 86 kr.

Az osztálytanítók fizetése 309 frt.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

Van még egy államilag segélyezett s egy tanítóval bíró ev. ref. iskolája is. Az iskolákon kívül egy kisdedővő is van e községben, melyet 1896-ban a dunántúli közművelődési egyesület állított fel.

10. ÚNY.

Község Esztergommegye esztergomi járásában. Anyaegyház.
Lk. sz.: 516. — Rk. 218, ev. ref. 250, izr. 18. — Nyelvre magyarok.
Tnk. sz. 52. Mn. 37, ism. 15. Tny. magyar.
Posta :

Az iskola eredetére vonatkozólag semmi adat sem áll rendelkezésünkre. Feltehető azonban, hogy már a mult században volt itt rk. iskola, amennyiben az únyi rk. plébánia 1757-ben alapított. 1880-ban a szűknek bizonyult iskolát a község 180 frton eladta. *Simor* János esztergomi bibornok hercegprimás 1080 frtért egy nagy kerttel bíró tágasabb épületet vásárolt s azt az iskola céljaira az únyi rk. hitközségnek adományozta. Maga az iskola a kántortanítói lakkal egy épület s az iskolatermen kívül van benne: 2 szoba, konyha, kamra, istálló, kocsiszin és 2 ól; falai kőből és vályogból épültek, tetőzete faszindely. Felszerelése megfelelő.

Könyvtára, tornatere nincs. Van egy 300 □-öl terjedelmű faiskolája, de ez a gyermekek

oktatására nem használható, mivel a község azt bérbe adja s még a bérjövödelmet sem fordítja az iskola céljaira. Kézimunka ismeretlen.

Az iskola jóltevője az esztergomi hercegprimás, ki a tanítói fizetés nagy részét saját pénztárából fedezi.

Mint kántortanítók itt működtek: Till János (1860—1867), Fekete Ferencz (1867—1872), Rubner Márton (1872—1882), Pásztor Ferencz (1882—1888), Üрге Imre (1888—1890), Eichlinger Márton (1890—1893), Zalka Zsigmond (1893—1895).

A kántortanító összes fizetése 350 frt.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

Az ev. ref. felekezetnek is van itt egy tantermű iskolája, 42 tankötelessel.

c) Budapest alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Bogisich* Mihály cz. püspök, budavári plébános, prépost, akadémiai tag, alesperes stb.

1. BUDAPEST.

a) Gellérthegy-utczai zárdaiskola.

Az irgalmas nővérek legelőször a Krisztina-városban nyertek alkalmazást br. Sennyei Pálné meghívására és pedig egy bérházban, hova őket

Simor János hercegprimás vezette be 1868. január 18-án, hol kisdedővőt állítottak fel az első elemi osztálylyal kapcsolatban.

1869-ben gróf Apponyi Györgyné bőkezű-

sége folytán már a második osztályt is megnyitották.

1870-ben a gyermekek nagy száma miatt a bérházat felcserélték, s megnyitották a 3-ik osztályt, majd 1872-ben a 4-iket, a midőn az óvodát az első osztálytól elválasztották.

1874-ben egy főrangu hölgy 48000 frton építette a mostan is fennálló intézetet, melyet Ráth József apát-plébános aug. 31-én áldott meg. Az intézetnek ekkor már 6 elemi osztálya volt. Az apácák száma 10 lett.

1889-ben a gyermekek egyre növekedő száma miatt az intézetet még egyszer akkorára bővítették és áll kisdedóvodából, 6 elemi osztályból, munkaiskolából és internatusból, mely még mai napon is megvan.

Az irgalmas nővérek hazafias szellemben tanítanak, sulyt fektetnek a gyermekek vallásos nevelésére.

Az intézet fentartásához járult Simor János volt hercegprimás — és most járulnak: a főváros törvényhatósága, a Szt. László társulat és Vaszary Kolos bibornok-hercegprimás.

b) Próféta-utczai zárdaiskola.

Gróf Károlyi István hagyatékából Scitovszky hercegprimás közreműködésével vetették meg alapját a Terézváros Próféta-utczájában létező irgalmas nővérek intézetének.

1853-ban már 6 nővér működött, de csak bérházban, 4 osztályt tanítottak 2 tanteremben, és a mi legjobban nehezükre esett, németül kellett tanítaniok.

1857-ben vették az alapítványösszegeből a most is fennálló intézetet, melyben a 4 osztályon kívül óvodát és munkaosztályt is állítottak fel.

3 évvel később 6 osztályt emeltek, a melyet szükségessé tett a tanulók nagy száma, a mely évenként meghaladja a 7—800-at.

1865 óta kizárólag magyar nyelven tanítanak.

c) Ranolder-féle intézet.

Dr. Ranolder János 1874-ben alapított egy intézetet az irgalmas nővérek számára, mely „Ranolder“-intézetnek neveztetett el.

1875-ben vonultak be az apácák az új intézetbe először csak heten, a mely intézetet okt. 8-án megáldott Ráth József apát-plébános.

Kezdetben csak óvoda, 3 osztály és egy munkaosztály volt. Legnehezebb volt, hogy németül kellett magyarázni. Bár először ellen-szenvvel viselkedtek a szülők ez intézet iránt, mégis kezdett ez virágzni, úgy hogy 1876-ban a 4-ik osztályt, a következő években az V. és VI-ik osztályt, majd a felső népiskola I. és II. osztályát kellett megnyitni.

Az intézet kibővítése idők folytán szükségessé vált. Ezt elősegítette Röck Szilárd 25000 frtos alapítványa ez intézet számára, a melyből 1890-ben felépítették a 2-ik emeletet.

1892-ben egy szárnyépületet emeltek az ugyanezen évben megnyílt polgári iskola számára — a főváros 16000 frtos hozzájárulásával.

1893-ban megnyílt a tanítónőképző is. Így a kisleány megtalálja mindazt, a mit az óvodától kezdve a képzőig keres.

Tank. sz.: 986; óvodás 252, elemi 366. Rk. 341, ev. ref. 15, izr. 10. Polgári iskolás: 229, rk. 211, ev. ref. 14, izr. 4; tanítónő-képezdész: 138, rk. 123, ev. ref. 10, izr. 3, gör. 2.

Az intézetben rövid fennállása óta 12552 gyermek tanult.

Iskolai könyvtára 380 könyvből áll.

Az apácák minden erejüket a leányok hazafias, tudományos kiképzésére és vallás-erkölcsös nevelésére fordítják, mely által intézetüket elsőrangúvá teszik, mely a kor színvonalán álló minden igénynek megfelel, úgy hogy még ellensége sem kívánhat többet tőle. Csak a miniszter szavai álljanak itt: „a Ranolder-intézet iskolái ugyanazon színvonalon állanak, mint a mieink“ (t. i. az államéi).

Az intézet internátussal van egybekapcsolva s a bennlakó növendékek száma 175.

Az intézet első főnöknője Schaffgotsch Anna volt; őt követte Jordán Candida (1879—1886), ki után s ez idő szerint *Holczmann* Augusztá áll az intézet élén.

d) Angol kisasszonyok „Sancta Maria“ intézete.

Az angol-kisasszonyok iskolája akkor kezdődik, mikor Mária Terézia őket letelepíti Magyarországon 1770-ben. A budapesti intézet volt az első az ilyenmü intézetek között. Először a

várban volt az intézetük, melyben három elemi osztályt nyitottak meg; sajnos, hogy németül kellett tanítaniok, mint az ország más iskoláiban.

1777-ben Vácra költöztek át az angol-kisasszonyok, hol két tanteremben tanították a három osztályt. 10 év múlva visszatértek Pestre, hol II. József utasítása folytán az elüzlött domonkosrendűek kolostorát választák lakóhelyül. Ugyanezen évben megnyitották az iskolát is, de a három osztályt már 3 tanteremben taníthatták.

1792-ben az osztályok számát egy munkaiskolával szaporították. I. Ferencz király az intézetnek 1806-ban egy majort ajándékozott a Józsefvárosban. I. Ferencz építtette 1813-ban az intézet homlokzatán fekvő II. emeletet.

Az 1838-iki árvíz ez intézetet is megrongálta, melyet V. Ferdinánd javíttatott ki. Ekkor a 3 osztály már 5-re emelkedett s benne már régebben is magyarul tanítottak. Az 1848—49-iki évek hatását itt is kellett érezni, a mennyiben a tan nyelv ismét csak a német lett, s ez intézetben is a Bach-rendszernek kellett uralkodnia.

1855-ben emelték a VI. osztályt, nemkülönben ugyanezen évben nyitották meg a kir. kath. elemi tanítónőképző intézetet. Ez volt az első nőképző hazánkban. A tannyelv itt is a német volt — a kiadott szigorú rendelet miatt, — egész 1868-ig.

1873-ban Scheiber Janka a képző számára három tantermet építtetett, a józsefvárosi majort jókarba hozta, benne torna és játékhelyet rendezett be a növendékek számára. 1884-ben építették az intézet homlokzatán levő III. emeletet.

Az iskolákat internat és externat növendékek hallgatták. Az externat 6 elemi — külön tantermekben elhelyezett — osztálylyal bírt. Az internatban 4 elemi és 4 felsőbb osztály volt, a felsőbb III. volt a 7. osztály.

Az intézet nagy állat-, növény- és ásványgyűjteménnyel dicsekedik a saját beszerzéséből, majd a madarak híres gyűjteményével. Torna-helyiséget is rendeztek be a leányok számára a svéd tornaszerekkel.

A képzőben a IV. tanfolyam is megnyílt, mely után egy évig tanítással foglalkoztak a jelöltek s csak azután bocsátották őket a képesítőre.

Ernyei Anna főnöknő 1891-ben rendezte az internat és externat iskolákat, mindkettő 4 elemi

és 4 felsőbb leányosztályt foglalt magában. Miután az osztályokat oly gyorsan szaporították, azért már új épületről is kellett gondoskodniok, melyet 1891-ben kezdtek építeni és 1893-ban már átadták rendeltetésének a főváros épületeinek egyik legimpozánsabbját.

1894-ben megnyitották a felsőbb nép- és polg. iskolai tanítónőképzőt három tanfolyammal; 1895-ben a másodrendű felsőbb leányiskolát elsőrendűvé alakították át, mely 4 osztályból áll.

Ezek szerint az intézet a következő iskolákat foglalja magában:

Elemi 4 osztályt az externatban . . .	187 tanul.;
„ „ „ „ internatban . . .	120 „
Elsőrendű leányiskolát az externatban	204 „
„ „ „ „ internatban	57 „
Elemi tanítónőképzőt 4 osztálylyal .	236 „
Polgári „ 3 tanfolyammal	27 „

A tanulók összes száma 723. A tanítást az angol-kisasszonyok és világi tanárok végzik. Az igazgatói állást *Almásy* Mária főnöknő tölti be.

A tanulók számát, az iskolák berendezését, valamint azt is tekintve, hogy ép az uralkodóház számtalan tagja ezen intézetet tüntette ki legtöbbet látogatásával, bátran elmondhatjuk, hogy az intézet első megalapításával az első helyet is kivívta magának, már most, mint 100 éves jubiláns intézet.

e) **Mária-intézet. Margit-nevelő-intézet**

Az „isteni szeretet leányai,“ kiket itt „Mária-testvéreknek“ ismernek, Budapestre 1870-dik évi december hónapban jöttek. A Budapesten való letelepedésbenkülönösen gr. Apponyi Györgyné és gr. Andrássy Gyuláné voltak segítségükre. Gróf Apponyi Györgyné a társulatot már ennek bécsi működéséből ismervén, több előkelő hölgygel együtt arra kérte az alapítónőt, hogy nyitna itt is a bécsihez hasonló „Mária-intézetet.“ Lechner M. Franciska a kérelmet öröme teljesítette. E célból 1870. évi december hónapban Budapestre sietett, hogy a tervbe vett intézet megalapítását és így társulatának honunkba való átültetését is az illetékes körökkel megbeszélje. A lelkes nőt itt szívesen fogadták és a legjobb sikerrel biztatták. Különösen gr. Andrássy Gyuláné érdeklődött az ügy iránt, s nagyon sokat is tett annak érdekében. Az ország akkori hercege-

primása, boldogult Simor János, Lechner M. Francziska testvér szándékát az isteni gondviselés munkájának mondogta, mi a jámbor nőt még inkább fellelkesítette. Nem is késett tehát a terv kivitelével, hanem a megnyitandó „Mária-intézet“ céljaira megvásárolta a soroksári-utczai 36. sz. házat, melynek kellő berendezéseig a testvérek d'Armaille M. Augusztina főnöksége alatt az V. ker. Mérleg-utca 4. sz. házban laktak. A berendezés a társulat szegénysége miatt csak lassan haladhatott előre, miért is a testvérek alamizsnát kéregetve a jó szivekhez fordultak. Csakis így sikerült annyira vinni a dolgot, hogy Ráth József akkori budavári apátplébános és kerületi esperes, a fővárosi hatóság és kerületi előjáróság képviselőinek jelenlétében 1871. évi július 2-án a házi kápolnát felszentelhette és a „Mária-intézetet“ nemes céljának ünnepélyesen megnyithatta. A testvérek ekkor heten voltak. Az intézet egyházi igazgatásával P. Hiesz Bonifác szervita perjel lett megbízva, ki e tisztelet nagy szíves-séggel, igaz ügybuzgalommal és tapintattal töltötte be majdnem halála napjáig, mely 1895. évi február 28-án következett be.

Alig nyílt meg a „Mária-intézet“, a szegény cselédek máris nagy számmal kerestek és találtak abban menedékhelyet; majd röviddel utóbb az árvák is jöttek, hogy az intézetben ügyes cselédek-képeztesse ki, és így kenyerőket megkeresni bírják. A szegény helynélküli cselédek, tekintet nélkül azok vallására vagy nemzetiségére, az intézet teljesen díjtalanul fogadja be; elhelyezésükig őket minden szükségességgel ellátja, különféle hasznos dolgokra oktatja; nemkülönben díjmentesen veszi fel a szegény szülők visszamaradt árváit s tartja el őket a filléreken, melyeket a nemesszivű emberbarátok e célból az alamizsna-gyűjtésre kiküldött testvéreknek szeretettel adnak.

A testvérek a cselédmenhellyel és árvaházzal egyidejűleg kézimunka-iskolát és vasárnapi iskolát is nyitottak a cselédek, gyárimunkásnők és általában oly leányok részére, kik iskolai kötelezettségöknek már eleget tettek. Ezek ha tán vagyonosabbak, csekély díjért, ha pedig szegényebbek, díjmentesen nyernek oktatást.

Drága hazánk és nemzetünk édes anyja, Erzsébet királyné Ő Felsége 1871. évi május-

ban a testvérek és az intézet ügyét legkegyesebb királyi és édesanyjai oltalma alá vette, megbízván a maga helyettesítésével gr. Karácsonyi Guidónét. Ő Felségének e kegyelmes tette ez intézetre nézve annál áldásosabb volt, mert az ő áldva szeretett nevével bátran kopogtathattak be a testvérek szegénynél és gazdagnál mindenütt e házában, mely az anyagi jóságu királynéban megszokta már a maga édesanyját és özöangyalát nézni.

1871. évi október hó 21-én az ország akkori biboros főpapja, Simor János hercegprimás örvendeztette meg atyai látogatásával a gyorsan fellendülő intézetet.

1872. évi április 15-én Gizella kir. hercegnő kegyes látogatása szerzett örömet a testvéreknek és gyámoltjaiknak; de még nagyobb öröm és kitüntetés érte őket 1875. évi január 24-én a Felséges védasszony, Erzsébet királyné szeretetteljes anyai látogatása által.

Ugyancsak 1872. évi márczius hó 15-én Liszt Ferencz, a nagy magyar művész, a fővárosi vigadóban ez intézet javára hangversenyt adott s az ő neve eléggé beszéli, hogy az intézet ügyét azáltal mennyire elősegítette.

Szintén 1872. évben augusztus hóban történt, hogy az eddigi főnöknő d'Armaille M. Augusztina testvér a főelőjáró intézkedése szerint más háznak vezetésével bízván meg, a budapesti házfőnökséget Uri M. Burgia testvér vette át, ki az intézetet édesanyjai szeretettel mai napiglan is vezeti.

Említettük, hogy az intézet eredetileg csupán cselédmenedékház és cselédképzés céljából állítatott fel, mivel azonban számos szülő avval kereste fel a testvéreket, hogy gyermekeik nevelését magukra vállalnák, az alapító Lechner M. Francziska testvér 1873. évben elrendelte, hogy az intézet kebelében nevelésre adott leánykák részére internatus állíttassék; majd mikor oly leánykák is jelentkeztek, kik magukat a zárdai életre szentelve, a társulatba felvétetni kívántak, az alapítónő 1875. évben jelöltek is vett fel, kik magyar tanítónőkké képeztesse ki.

1876. évi január 15-én Királyné Ő Felsége saját személye képviselésével özvegy Károlyi Istvánné grófnét bízta meg, mely intézkedés gr. Karácsonyi Guidóné elhunytával vált szükségessé.

Az intézet történetében szinte forduló pontot képez az 1880. évi augusztus hó 10-ik napja, melyen a budapesti kath. iskolák akkori igazgatója Pellet József kanonok a testvéreket azon örvendetes értesítéssel lepte meg, hogy Simor János biboros hercegprimás az intézet iskoláját nyilvánossági joggal ruházta fel. Ez ideig ugyanis az internatusban volt leánykák bár a házban tanultak, de vizsgálatot máshol kellett tenniök. Pellet József kanonok az intézet iránt valamint előbb, úgy azóta is folyton a legjobb akaratot tanusította, miáltal a testvéreket még nagyobb háladatosságra kötelezte.

A nyilvánossági jog elnyerésétől kezdve mind szükségesebbnek mutatkozott, hogy az intézeti ház megnagyobbíttassék, a mi Isten segítségével és az emberbarátok áldozatkészségével lassan-lassan sikerült is. A zárda udvari részével szomszédos volt két telek a Knezits-utcában, melyek a zárda telkével együtt egy szabályos négyzetet képeznek. Ezek egyikét már 1886-ik évben sikerült megszerezni, a másikat pedig 1893-ban. Az előbbi telken épült fel 1889-ben a Mária-intézet-től most már különválasztott és az árpádházi boldog Margitról czimzett leánynevelő-intézet két-emeletes háza a szép kápolnával együtt. E kápolnát a Jézus és Mária szentséges szive szobrain kívül gyönyörűen ékesíti három ablakfestmény. Ezek Szent-István (Krause Izidorné ajándéka) és Szent-László (Jálics Kálmánné adománya) királyok képei, míg a középső bold. magyar Margitot ábrázolja, kinek tiszteletére a kápolnát és házat boldogult Romeiser József bpest-belvárosi prépost-plébános 1889. évi december 8-án ünnepélyesen felszentelte. A jótévedők között, kiknek az intézet kibővítését, illetőleg az új épületek emelését köszönnünk kell, különös hálaérzettel emlékezünk meg Ő Felségeik után Simor János biboros hercegprimásról, özv. Károlyi Istvánné grófnéról, a székesfőváros közönségéről; nemkülönben Istenben boldogult Röck Szilárdról, a nagylelkű emberbarátról, ki végrendeletileg 17,000 forintot hagyott a testvérek javára; továbbá a székesfőváros Tanácsáról, mely ez intézetről évenként megemlékezni szokott és azt a jótékonyásra megszavazott összegből rendszeren segélyezi. Hálánk szól azután intézetünk mainapiglan is élő nemes barátainak: Blümmelhuber Ferencz esztergomi kanonok ur-

nak és Kurtz Vilmos budapest-ferenczvárosi plébános urnak, a testvérek buzgó gyóntatójának, kik nagy jóakarattal voltak mindig, ha intézetünk erkölcsi vagy anyagi támogatásáról volt szó; Horváth Béla budapest-ferenczvárosi segédlelkész urnak, ki már évek óta fáradhatlan és önfeláldozó buzgalommal működik az intézetben mint gyóntató, hitoktató, a Mária congregatio igazgatója stb.

Az intézeti tágas kápolnában már két izben is volt bérnálás. 1893. évi május 26-án Cselka Nándor püspök és érseki helynök 95 leánykát részesített a megerősítés szentségében; 1894. évi május 17-én pedig Vaszarj Kolos biboros hercegprimás ő eminenciája 105 leánykára könyörögte le a Szentlélek kegyelmeit.

Különösen kedves, de mostantól kezdve egyuttal szomorú emlékezetű napja is intézetünknek a december 22-ik napja. Rendesen e napon szoktuk megtartani a karácsonyfa-ünnepélyt, melyet kicsiny és nagy egyaránt sóvárogva vár, s ha megjön, örömet hoz a szíveknek. Nekünk két egymásután következő évben, 1892. és 1893. évben, kétszeres örömet hozott e nap, kétszeresen boldogító volt nekünk a karácsonyfa-ünnepély, mert a szülők és jóbarátok élén ott üdvözölhattük intézetünk Fenséges barátját is, az ifjú László kir. herceget, ki oly kedves büszkesége volt népünknek, oly kedves reménysége az egyháznak, oly édes boldogsága az ő Fenséges szülőinek. Ezért kedves emlékezetű intézetünknek a dec. 22-ik napja, szomorú emlékezetű meg azért, mert ha most jön el e nap, lehetetlen reá nem gondolnunk, hogy miért is vette el tőlünk a Gondviselés a daliás ifjút, gyászba borítva ez által a Fenséges szülőket, a hazát és egyházat és ezek kebelében a mi intézetünket. A fejedelmi ifjú harmadizben és egyuttal utoljára 1895. évi január 20-án látogatta meg intézetünket, mikor is szive vallásosságáról tett bizonyosságot, mert a délutáni istentiszteletre jött, mely után bemutatatta magának a testvéreket és növendékeket, majd frissítőt vett magához, miközben szíves leereszkedéssel és jókedvvel beszélgetett a jelen volt Kurtz Vilmos plébánossal és a testvérekkel. Ki hitte volna, hogy ugyanazon év szeptember 19-én az intézet kápolnájában már gyászmisét ajánlunk fel Istennek az ifjuért,

ki ott alig hét hónappal előbb oly anygali buzgósággal imádkozott!

Visszatérve tárgyunkhoz, meg kell említenünk, hogy az intézet működési köre 1890-ben ismét megnövekedett, amennyiben ekkor óvodát is nyitottunk, mit a környékbeli szülők nagy örömmel fogadva, valláskülönbség nélkül küldik a kisdedeket — a jobbmódúak csekély fizetés mellett, a szegényebbek pedig díjmentesen.

Utolsó nevezetesebb mozzanat gyanánt fel-
említjük még, hogy a Margit-intézet, mely eddig-
elé 6 elemi és 2 felső osztályból állott, 1895.
évi szeptember hó 12-ike óta mint 4 osztályu
elemi és 4 osztályu polgári iskola folytatja régi
működését. E változtatásban nagy része van inté-
zetünk jóakaró barátjának, Komlóssy Ferencz
esztergomi kanonok és főegyházmegyei főtan-
felügyelőnek, ki az intézetben tett látogatása
alkalmával e változtatást ajánlotta. E tanács foly-
tán az intézet előljárósága kérelemmel fordult Vaszary
Kolos bíboros hercegprímáshoz, ki az említett
napon kelt rendeletével, az 1868. évi XXXVIII.
t.-c. 11. és 13. §§-ban gyökerező jogánál fogva
a polgári iskolát nemcsak engedélyezte, hanem
azt a nyilvánossági joggal is felruházta.

Ezek a budapesti Mária- és Margit-intézetekre
vonatkozó főbb adatok, melyekből eléggé látható
az „isten szerető leányainak“ társulata által
kitűzött nemes cél, valamint az áldásos műkö-
dés is, melyet ezen intézetek negyedszázados
fennállásuk óta úgy a jótékonyosság, valamint a
nőnevelés terén is kifejtettek. Végezetül csak a
számokat írjuk még ide, melyek az intézetek

üdvös volta mellett mindennél szebben tanus-
kodnak.

A „Mária-intézet“ fennállása óta, vagyis 1871.
évi július 2. óta befogadott és elhelyezett 17,988
helynélküli cselédet, és pedig valláskülönbség
nélkül egészen díjmentesen, míg cselédekké való
kiképzés céljából 618 szegény árvalánykát vett
fel, szintén díjmentesen. — A cselédek, mun-
kásnők és egyéb szegénysorsu lányok száma, kik
vasárnaponként az elemi tantárgyakban és női
kézimunkákban nyertek oktatást: 1574. — A
mindennapi varróiskolában a szegényebbek me-
gint díjmentesen, a vagyonosabbak pedig csekély
díj fejében nyertek oktatást, s ezek száma: 1170.
A kisdédóvóban öt év alatt 463 gyermek lett
gondozva. — Az intézet jelenleg 30 cselédet és
20 árvát képes befogadni.

A Margit-leánynevelő-intézetben, mely a IX.
ker. Knezits-utca 7. szám a., külön bejárattal
bir (erről említettük, hogy az 1889-ik évben a
Mária-intézettől külön lett választva), az iskola
megnyitása óta 1215 növendék vétetett fel és
pedig 652 teljes fizetéssel, 250 kedvezményes
illetékkel, 313 pedig egészen díjtalanul. Megje-
gyezzük, hogy a Margit-intézetben csakis benn-
lakó növendékek vétetnek fel. Az intézet jelenleg
90 gyermeket képes befogadni s nekik korszerű
nevelést nyújtani. A kötelezett tantárgyakon kívül
a növendékek különféle hangszereken, az idegen
nyelvekben, majolika- és porcellánfestészetben,
tánczban, tornában és esetleg a főzésben is
oktatást nyerhetnek.

A Mária- és Margit-intézetek Uri M. Borgia
testvér főnöknő vezetése alatt állanak.

2. BÉKÁS-MEGYER.

Község. Pest-P.-S.-K.-Kunmegye pilisi felső járásában fekszik. Anyagyház.
Lk. sz.: 1600, róm. katolikusok. Nyelvre nézve németek.
Tnk. sz. 250. Tny. magyar és német.
Posta, távirda- és vasútállomás helyben.

Az iskola valószínűleg 1782 körül épült
egy tanteremmel. 1847-ben nagyobbították, 1894-
ben pedig új iskolát építettek már két tanterem-
mel, a hol van a kántortanító és a tanító la-
kája is.

Az iskola berendezése és felszerelése kielégítő.

Van iskolai könyvtára is, mely még kezdet-
leges, testgyakorló tere nincs felszerelve a szük-
séges szerekkel; faiskolája szépen virágzik, a
kitűzött célt nem is téveszti szem elől.

Kántortanítók voltak: Vaiss András (1782),
Niegreis József, Niegreis Antal, Merkl János

(1828—1847), Szautner Jakab (1847—1873), Walcz Mihály (1875—1892). 1892. aug. 11. óta a jelenlegi kántortanító *Erdődi* Imre tölti be a kántortanítói hivatalt. Született Budapesten, 1863-ban július 4-én, ugyanott végezte középiskoláit s a pesti tanítóképzőben nyerte tanítói oklevelét. Osztálytanító *Reichard* János, született

Nagyszombatban (Pozsonym.) 1857. decz. 13-án. Tanítói oklevelét ugyanott szerezte 1875-ben. Helyben 1886 óta működik.

A kántortanító összes fizetése 558.

A tanító fizetése 300.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

3. BUDA-EÖRS.

Nagyközség; Pest-Pilis-Solt-Kiskunmegye pilisi alsó járásában fekszik. Mint anyaegyházhoz tartozik a Csiki pusztá hasonló nevű csárdájával. Anyaegyház.

Lk. sz.: 6500. — Rk. mind. — Nyelvre nézve németek.

Tank. sz.: 1300. — Mn. 900, ism. 400. — Tny. német-magyar.

Posta, távirda, telefon és vasutállomás helyben.

Az iskola a plébánialak mellett épült (1756), 1788-ban az uradalom megnagyobbította, a kántor és segéd számára azonban csak egy tanterem volt. Később már 1 tanteremmel bővítették. 1833-ban már emeletes iskolát építettek, mely áll 4 tanteremből, 3 tanító szobából és a kántor lakásából. Az iskola 1883-ig vegyes volt, a mikor az iskolaszék elválasztotta a fiukat a leányoktól. Ez utóbbiakat 1 évig két tanítónő tanította, míg 1884-ben már 3 apácza, jelenleg pedig 6 apácza. Ezeknek 5 tantermük van, egy óvoda ezek közül. Van még elég kényelmes lakásuk.

Az iskolát a koronauradalom gondozza, mely szép összeget fordít az épületek jókarban tartására.

Az iskola berendezése és felszerelése mintaszerű.

Könyvtára azonban még csak kezdetleges, testgyakorlótere azonban annál jobban fel van szerelve; faiskolája volt, de nem mentek semmire vele, ujabban a községi elöljáróság vette kezébe a faiskola felkarolását; a kézimunkát az apáczák tanítják

Kántortanítók voltak: Fischer Jeromos (1745—1747), Weisz János (1747—1756), Mather Mihály (1756—1759), Schödl Pál (1759—1775), Prandowszky Lajos (1775—1783), Trieb Péter (1783—1838), Havelberger János (1838—1853), Merkl János (1853—1861), Metzger Ferencz (1861—1865), Staintz Béla (1866—1895). 1895. ápr. 18. óta a jelenlegi kántortanító *Clementis* László tölti be a kántortanítói hivatalt. Született Bián, 1863-ban június 16-án, tanítói oklevelet a pesti tanítóképzőben nyert 1881-ben.

Ez idő szerint mint osztálytanítók a fiúiskolában működnek: *Schöberl* Antal szül. Budapesten 1875. június 21-én. Képesítetett ugyanott 1895-ben. Helyben 1894 óta működik. *Dietz* Elek szül. Budapesten 1875. december 12-én. Képesítetett ugyanott 1895-ben. Helyben 1894 óta működik. *Sauersitz* László szül. Budapesten 1876. június 11-én. Képzőintézetet végzett ugyanott. Helyben 1895 óta működik.

A kántortanító összes fizetése 1400 frt.

Az osztálytanítók fizetése egyenként 400 frt.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

4. JENŐ.

Község; Pest-Pilis-Solt-Kiskunmegye pilisi alsó járásában fekszik. Mint főkegyház Telki tartozik hozzá.

Lk. sz.: 871. Római katolikusok. Nyelvre németek.

Tank. sz.: 183. — Mn. 131, ism. 52. — Tny. német-magyar.

Posta: Páty, vasutállomás: Bia-Torbágy.

Az iskola eredete valószínűleg 1700-ra tehető, a mikor még csak egy tanterme volt. 1859-ben új iskolát kapott Jenő községe, már két tan-

teremmel, miután az előbbi nem felelt meg a célnak. Az épület egyik fele a kántortanító lakása, a másik felében van a fiúosztály, a tanító

szoba s a leányosztály. 1869-ig a szomszédos Telki iskolás gyermekei is Jenőre jártak iskolába, ezért szervezték a segédtanítói állomást. Telkin 1869-ben iskolát építtettek, a miért Jenőn a segédtanítói állomást beszüntették, csak 1881-ben szervezték újból, a midőn a miniszter egy segéd-tanítót és egy tanítónőt nevezett ki. Így azután a fiukat elválasztották a leányoktól.

Az iskola berendezése és felszerelése még kielégítő, bár csak az okvetlenül szükséges tan-szerekkel van ellátva.

Könyvtára és testgyakorlótere nincs; faisko-lája van ugyan, de a község bérbe adja a saját céljaira, a mi által a faiskola létesítésének a célja épen el nem érhető; kézimunkát nem tanítanak.

Kántortanítók voltak: Stickel Lőrincz (1700 — 1723), Schwarzing Ferencz (1723—1725), Drott

Gáspár (1727—1736), Haufman Bukhard (1736—1743), Mater Mihály (1743—1751), Berger Mátyás (1751—1760), Badegg János (1760—1762), Zörlein Antal (1762—1765), König János (1765—1769), Pachoffer József (1769—1773), Strohberger Mihály (1773—1776), Brandovszky József, Schäfer József, Veszely János (1785), Koltság Mihály (1785—1788), Nagy János (1788—1813), Scholz Károly (1813—1820), Scholz Ferencz (1842—1855). Balzer Antal 1855. október hótól kezdve a kán-tortanító. Született A.-Austriában, Herrnbaumgar-ten községben 1820. szept. 4-én. Tanulmányait Korneuburgban végezte, Bécsben nyert tanítói oklevelet.

A kántortanító összes fizetése 575 frt 52 kr.

A tanítók fizetése egyenként 410 frt.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

a) TELKI.

Község, Pest-Pilis-Solt-Kiskunmegye pilisi alsó-járásában fekszik. Mint fiókegyház a jenői anyaegyházhoz tartozik.

Lk. sz.: 300. Római katolikusok. Nyelvre németek.

Tank. sz.: 55. — Mn. 40, ism. 15. — Tny. magyar és német.

Posta: Páty, vasútállomás: Bia-Torbágy.

Külön iskola 1840-ig nem volt, a gyerme-kek Jenőre jártak iskolába. 1840-ben az apátság saját költségén építtetett iskolát Telki gyermekei számára. A javadalmazás azonban oly csekély volt, hogy abból tanító meg nem élhetett, a miért 1860-ban a gyermekek kénytelenek voltak ismét Jenőre járni iskolába. 1869-ben a község a tanító fizetését felemelte, s önálló tanítói állomást léte-sített. Az iskola igen elhanyagolt állapotban volt, a miért is a miniszter megengedte, hogy a telki-i apát-ságtörzsvagyonából ujrafelépíttessék. Ez az új iskola — mely elégséges tanterem és kellő tanítói lakás-sal bír — 1888-ban lett átadva rendeltetésének.

Az iskola csak a legszükségesebb tanszerek-kei van ellátva.

Könyvtára és testgyakorlótere nincs; faisko-láját a község bérbeadja, a mely a cél elérését gátolja; kézimunkát nem tanítanak.

Kántortanítók voltak: Richter Ferencz (1840—1860), Haberl Ruppert (1869—1875), Szantner Kajetán (1875—1887), Balzer Adolf (1887—1888). 1888. decz. 17-től fogva *Práger* Ferencz a kán-tortanító. Született Tirolország, Schwatz mező-városában 1855. február 22-én. Középiskoláit Váczon végezte, járt a pesti, majd a pécsi tanítóképzőbe, mely utóbbiban nyerte tanítói oklevelét 1886-ban.

A kántortanító összes fizetése 410 frt.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plé-bános.

5. SZENT-ENDRE.

Régi rendezett tanácsú város Pestmegye pilisi járásában.

Lk. sz.: Rk. 3961, gör. kel. 595, ág. ev. 78, ev. ref. 186. izr. 176. — Össz.: 4996. Nyelvre magyarok és szerbek.

Tank. sz. 300. — Tny. magyar.

Posta, vasút, táviró és telefon helyben van.

A régi időben a pesti kereskedelemnek és volt; ezt emlegetik az ős családok, meg bizonyítja raktáraknak ha nem is egészen, de főrésze itt a házak sajátságos építése. De a mint Pest fej-

ődött és a kereskedelem egészen oda költözött, a keresetforrás is változott, úgy, hogy a földmívelés főfoglalkozás lett és marad.

És hogy ezen mozgalmas viszonyok mellett a több vallású és nyelvű nép egy egységes jellemzetes falusi vagy városi néppé nem fejlődhetett, nagyon érthető. Az egyik ilyen szokást hozott, a másik amolyat; a mi a kölcsönös féltékenykedést, ha nem irigykedést idézte elő, különösen vallási tekintetben a katolikusok és görög keletiek közt, a mit most is észlelhetni. A katolikusok szaporodnak s feltűnő túlsúlyban vannak már, de csak számban, a szerbek észrevehetően fogynak, de mindamellett a vezérszerpet most is, csekélységök daczára ők viszik, szívesen harcolnak érte.

Ilyen nagyra fejlődött községben, különösen a mikor már az egyházi élet magas fokon állott, iskolák mindenestre léteztek. Hogy szerb iskola elébb keletkezhetett, mint német iskola, talán nem szorul sok fejtegetésre.

Kikutatható okmányokban ez áll: A kir. kamara 1815. évi május hó 31-én kelt 12,567. sz. parancsára kiadott tudósítás szerint a szent-endrei róm. kath. iskola 1723. alapított.

A „Series Parochiarum“ szerint pedig parochiáról már 1332—1337. évben említés téteik. És így mindenestre iskola is volt, de talán nagyon is kezdetleges és nem saját épületében és így feledékenységre ment.

Álljon itt a parochiális iratokban talált népesedés 1802-ben. E szerint volt: róm. kath. 2368, gör. keleti 2500, ágostai 12, reform. 6. A most népes „Izbég“ városrész említett évben már mint külváros említett az ez évben elrendelt összeírásban.

Az 1811. évi főesperesi visitációban említetik mint kántortanító Skliva Ferencz, a ki már 1796-ban is itt működött. Születésére nézve cseh volt. Fizetése a községtől 100 frt volt — akkori pénz —; amióta elemi iskolák hozattak be, a maga részére 200 frtot kapott a községtől, segédje számára 80 frtot utalványozott a kamara; ez évben, tekintetbe véve a drágaságot, készpénzfizetése 400 frtra emeltetett, stolaris jövedelme volt 83 frt 57 kr. Eddig a kántortanító egyszersmind ha-

rangozó is volt. Minden iskolaköteles gyermek után havonként 3 krt kapott; 14 öl fát iskolafűtési kötelezettséggel.

Ezen visitatio mondja, hogy a mostani iskolaépület ujonnan épült helyiség, a mely miután 1800-ban a parochiával együtt leégett, a magas kamara uradalom által ujjaépített 1805-ben. A nagyobb javításokat ugyanez uradalom, a kisebbeket a község köteles végezni.

A nép 4 nyelvű és nemzetiségű, u. m. szerb, tót, német, magyar. A katolikus hivek száma már 2710; zsidó nincs. A templom körül temető volt, a melyet már 30 év óta nem használnak.

1815. Szt.-György hava 8-ik napján Tek. Nemes Pest vármegye azt határozza, hogy a gör. nem egyesült lakosok a katolikusoknak karácsonyi, husvéti és pünkösdi sátoros ünnepjeinek 1-ső napjait, nemkülönben az Ur napját (vasárnap) megtartani kötelesek; a katolikusoknak egyéb napjain pedig csak reggeli 8—11-ig köteleztetnek boltjaikat zárva tartani. E rendelet keresztülvitelével megbízott Miskey Ferencz szolgabíró.

Az 1822. évi Can. Vis. szerint évi jövedelme volt a kántortanítónak 759 frt segéd-tartási kötelezettséggel, kinek 50 frtot fizetett készpénzt. Kántortanító volt *Kulhanek* János, morva születésű; Olmützben végzett; egy évig működött szülőföldjén, onnét Nagy-Marosra ment, a hol 2 évig és 6 hónapig működve 1813. évi nov. 1-jén Pomázon lett kántortanító; 1818-ban jött Szt.-Endrére. A visitatio igen szépen emlékszik meg róla. Alatta segéd-tanító volt Fischer Pál, csobánkai születésű, ki a képezdét 1816. Budán végezte; egy évig Párkányban működött, 1818-ban jött Szt.-Endrére. Az iskola jellege triviális, a melybe nemcsak mindkét nembeli gyermekek, hanem más vallásúak is jártak. Tantárgyak a kezdőknél voltak: olvasás, írás, német, magyar, tót és illyr nyelv, a haladók osztályában az olvasásban való továbbképzés, írás, számtan, helyesírás, a hittant a plebános a káplánynyal tanította felváltva szerdán és szombaton. A haladók osztályában a tanulók száma 80, a kezdőkében 120. Iskolalátogatás szorgalmas. Ez időben a katolikusok száma 2150, a gör. nem egyesültek 1295, ágostai és református 97, zsidó 6.

1826. szept. 9-én kelt átiratban Orgler József főigazgató értesíti a szt.-endrei r. k. plébánost, hogy Arsenievits Vazul szt.-endrei gör. nem egyesült tanító a helytartótanács az évi aug. 29-én kelt 21,531. sz. leirata értelmében a gyermekeket a grammatikális tantárgyakban továbbra is oktathatja, egyszersmind megbizsa a plébánost, hogy a nevezett tanítónak következő utasítást adjon: 1. hogy a magántanulók fél-évenként kötelesek magukat nyilvános vizsgálatnak alávetni; 2. hogy azok, a kik a többi tantárgyban nem katolikus tanítótól nyernek oktatást, a hit-tant katolikus lelkésztől tanulják; 3. az ily magántanulók a nyilvános vizsgákhoz kötelesek erkölcsi bizonyítványt hozni helybeli lelkészüktől; 4. hogy azon intézetnél, melynél nyilvánosan vizsgáznak, kötelesek 2 frtnyi taksát fizetni.

Az 1846-iki főesperesi visitatio említi az iskolaépületnek czélszerűtlen fekvését és hozzáférhellenességét, nemcsak a gyermekek, de a felnőttekre nézve is, különösen téli időben. Említetik, hogy a padok száma kevés, de még rozszantak is (és ezek ma is használatnak).

Ez évben kántortanító Kulhanek János, segéd-tanító Lefanti György, ki a képezdét 1845. Esztergomban végezte. A kántortanító fizetése 553 frt 30 kr, a segéd-tanítóé 340 frt p. pénzben; a tanulók száma 200, kik között vannak más vallásuak is. Ez évben megengedte a főt. egyházmegyei hatóság és a kamara uradalom, hogy a szegény gyermekek tankönyveinek beszerzésére a templom pénztárából 30 frt fordítható. Népesedés: róm. kath. 2300, gör. nem egyesült 700, ágostai 30, református 100, zsidó 25. Em-lítetik, hogy a bevándorolt kézművesek a nép között rozsz erkölcsi elveket terjesztenek.

1850-ben kántortanító Kulhanek János öregebbik, segéd-tanító Kulhanek János ifjabb. 1860-ban kántortanító volt Haintz Albert, segéd-tanító Berger Vincze. 1864-ben segéd-tanító Krajcsirik Gergely. 1866. kántortanító Behorovits, segéd-tanító Boczkó János mindkettő szt.-endrei születésű. 1877-ben kántortanító Heinrich Ferencz, született Tökölön. 1879. kántortanító Szlovák

János, született Cséven, segéd-tanító Lencs János, utána Pózna János, végre Bosnyákovits. 1887. kántortanító Marcsányi István, segéd-tanító Bosnyákovits. 1888. augusztus 23-án választott kántortanítónak Brozsik Pál, segéd-tanító volt Pastyinszki József. 1893-ban január 25-én lett kántortanító *Róth György Reinhold*, segéd-tanító Pastyinszki József. 1894. s. tanító Lestai Emil szeptember és októberben, novembertől az év végéig Huma Nándor; 1895-ik iskolai évben s. tanító *Nemes Gábor*, ki III. éves képezdész volt Esztergomban.

Kántortanító lakása: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 fűskamra. Segéd-tanító lakása 1 szoba. Van 2 tanterem.

Az épület falazata terméskő vastag fallal, a tetőzet alsórésze cserépszindely, felsőrésze fazsindely, de az egész tetőzet annyira korhadt, hogy összedőléssel fenyeget, eltekintve attól, hogy az eső mindenütt becsurog. Az iskolapadok már az 1846-ki főesperesi visitációkor czélszerűtleneknek mondattak, az 1896. évben pedig ugyanezen padokat leírni már nem lehet. Az iskola talaja ki van padolva úgy, hogy a hiányzó deszka helyeit vagyis a keletkezett gödröket időről-időre sárral kitapasztják.

Tanszerekkel az iskola el van látva. Könyvtár nincs, ép úgy testgyakorló tér sincs, se tornaeszközök; a faiskola nem alkalmas annak; iparág nem taníttatik.

A most működő kántortanító: *Róth György Reinhold*, született 1854-ik évben Szomolnok-Hután, Szepesmegyében. Elemi iskoláit Szomolnokon végezte, a főgymnásiumot Lőcsén, az első képezdei tanfolyamot Znióvárán. 1894. évben mint kántortanító Szt.-Endrére választott.

A segéd-tanítói állás most nincs betöltve.

Kántortanítói fizetés nincs rendezve.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

Van a városban gör. kel. iskola egy tanító s 50 tanulóval; az ev. ref. iskolában a tanítást a tiszteletes teljesíti 15 tanulóval; az izr. iskolának egy tanítója s 25 tanulója van.

d) Párkányi alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Meizermann Ignác* batorkeszi plébános, alesperes, a koronás arany érdemkereszt tulajdonosa.

1. BART.

Nagyközség, Esztergommegye párkányi járásában fekszik. Anyaegyház.

Lk. sz.: Rk. 1087, ev. ref. 1, izr. 15, össz. 1103. Nyelvre magyarok.

Tnk. sz.: Mn. 150, ism. 65, össz. 215. Tannyelv magyar.

Posta helyben, táviró és vasuti állomás Kéménd.

Bart rk. jellegű iskolájának keletkezése a rég-mult homályában vész el. 1701-ben *Lenkey Péter* az iskolamester, akinek házankint egy véka jár s veteményeznek számára 3 szapu ösztit s 1 tavaszit. A jelenlegi iskola és ktanítói lak *Batthyány József* herczegprimás nagylelkűségéből épült, vegyes anyagból s nádtetőzettel 1794-ben. 1886-ban kibővítve 2 tanteremre osztatott.

Felszerelése hiányos.

Iskolakönyvtára és testgyakorló szere nincs, faiskolája van.

Itt működő ktanítók: *Povraznik István* (1824), *Guzsali György*, *Irip Ferencz* (1873). Az eddigi ktanítók községi jegyzők is voltak. *Tölgyesy György*

(1873—1880). A jelenlegi ktanító *Simor István*, született Esztergomban 1857. július 22-én. Iskoláit és a tanítóképző intézetet is Esztergomban végezte s 1876-ban nyert oklevelet. A ktanító javadalmazása: 46 khöld 555□-öl szántóföld, 6-öl tűzifa, 21. p. m. meczka buza, 20 frt ismétlő iskoláért, kegyuri pénztártól 2 frt 20¹/₂ kr., alapítványi misék után 5 frt 36 kr., stóla jövedelem 9 frt 84¹/₂ kr., a községtől éneklészi fizetés 9 frt 45 kr. 722□-öl beltelek, szabad lakás. Osztálytanító *Apa Kornél*, szül. Esztergomban 1870-ben. Képesítést nyert 1892-ben ugyanott. Fizetése 300 frt.

Iskolaszéki elnök *Schäffer Béla* plébános.

a) KÉTY.

Nagyközség, Esztergommegye párkányi járásában fekszik. Fiókegyház.

Lk. sz. Rk. 317, ev. ref. 761, izr. 42, össz. 1120. Magyarok.

Tnk. sz.: Mn. 45, ism. 15, össz. 60. Tannyelv magyar.

Posta helyben, melyet a ktanító kezel. Vasuti és táviró-állomás Bény.

1701-ben a mesternek jár 12 dénár és egy véka gabona. Egy szapu veteményezés. 1830-ban az esztergomi érseki uradalom egy iskolát és tanítói lakot építtetett; de a hiveknek imaházuk összedülvén, az iskola lett imaházzá átalakítva, 1884-ig a tanítónak egyik kis szobája lett az iskola 1850-ig, ekkor a tanító kamarája lett iskolává átalakítva, melyben a gyermekek 1891-ig taníttattak. Ekkor tanítói lak és iskola az érseki uradalom segítségével a hitközség által építtetett. Az épület alapja kő, falazata vályog, tetőzete cserép.

Az iskola felszerelése kielégítő.

Iskola-könyvtár nincs, tornaeszközök sincsenek, faiskola van.

A községben van ev. ref. iskola egy tanítóval és 110 tankötelessel.

Alkalmazott tanítók: *Dubovszky János*, *Porubszky István* (1848-ig), *Porubszky István* az előbbinek fia (1848—1871). Jelenleg működésben levő ktanító *Kottra József*, született 1845. márcz. 30-án Libádon (Esztergommegye). Tanulmányait, valamint a tanítóképző intézetet Esztergomban végezte. 1865-ben képesíttetett.

Ktanítói fizetés: Lakás, 24 khöld 871□-öl szántóföld, minden telek után 1 véka buza és 32 kr., zsellérektől 16 kr. Minden telek után 8 kocsi trágyakihordás, 3 öl hasábfá, 2 szekér széna.

Iskolaszéki elnök *Schäffer Béla* barti plébános.

2. BÁTORKESZ.

Nagyközség, Esztergommegye párkányi járásában fekszik. Anyaegyház
Lk. sz : Rk. 1732, ev. ref. 845, ág. ev. 10, izr. 249, össz. 2836. Magyarok.
Tnk. sz : Mn. 220, ism. 87, össz. 307. Tannyelv magyar.
Posta és táviró helyben.

Mint önálló plébánia már 1562-ben említették. Az iskola keletkezése ismeretlen. 1879-dik év óta két osztályu iskola van 2 tanítóval, de külön épületben. Az egyik a régi iskola, a másik épületet a Pálffy hercegi család rk. iskolának díjtalanul átengedte, Hazay Ernő és Kobek István akkori bérlők saját költségükön iskolai célra átalakították s teljesen felszerelték. E két család mindenkor az iskola, a tanító s a gyermekek jóltevői voltak. Luczenbacher Istvánné szül. Kobek Gizella a ktanító jövedelmének emelésére 500 frt alapítványt tett. Az uradalom 30 frt és 16 m² tűzifával segíyezi a ktanítót. Van iskolaszéki pénztár, mely bevételeit tandijból és iskolaadóból nyeri s teljesíti a kifizetéseket.

Felszerelés kielégítő.

Iskolakönyvtár nincs, tornaszerek hiányzanak, faiskola sincs.

Emlékezet szerint a következő tanítók voltak: Balázsfy, Dibusz József, Schäffer Ede, Kirics István. 1868 óta a jelenlegi ktanító *Bitter* Tódor, szül. 1844. július 22-én Kicsinden (Esztergomm.). Négy gymnasiumot Budán végzett. Oklevelet 1860 évben két évi tanulás után Esztergomban nyert. 1872-ben 100 frtnyi kitüntetési jutalomban részesítette az állam. 1873-ban Keszthelyen az állam költségén gazdasági póttanfolyamot hallgatott. Irodalmilag is működött.

Jelenlegi másodtanító: *Novoszád* János szül. Esztergomban 1876. május 6-án. A ktanító fizetése 608 frt és az uradalomtól élvezett járandóság. A második tanító fizetése 300 frt, butorozott szoba fűtéssel.

Iskolaszéki elnök a helybeli plebános.

Van ev. ref. tanító, 2 izr. tanító és kisdé-óvoda.

a) MADAR.

Madaron, mint a bátorkeszi rk. plébániához tartozó fiókközségben, Meiszerman Ignác jelenlegi bátorkeszi plébános 1894. évi adás-vevési szerződés alapján örök áron megvett 875 forint vételáron egy iskolaterem és rk. tanítói lakásnak alkalmas, kö-, tégl- és fazsindelylyel ellátott házat beltelekkel, melyben az 1896. évi millen-

niumi esztendőben terveztetik a madari, eddig még nem létezett római katolikus felekezeti népiskola megnyitása, 400 frt tanítói fizetéssel — az 5%-os iskolaadó, tandij és állami segély igénybevételével — az iskola római katolikus jellegének fentartása és biztosítása mellett.

3. EBED.

Nagyközség, Esztergommegye párkányi járásában fekszik. Anyaegyház.
Lk. sz : Rk. 1496, izr. 4, össz. 1500. Anyanyelv magyar.
Tnk. sz : Mn. 200, ism. 80, össz. 280. Tannyelv magyar.
Posta, táviró és vasúti állomás Párkány-Nána.

Hajdan a község a Duna partján feküdt, de a gyakori áradások annak partját folytonosan szaggatva, lakosai az alant fekvő eredeti helyöket elhagyva, a mostani dombos részre huzódtak, állítólag 600 évvel ezelőtt. Ezen átköltözésnek éve biztosan ugyan nem tudatik, de a valószínűség oda mutat, hogy 1700 után nem történ-

hetett, mert a templomnak, melynek építése 1730-ban történt, ezt megelőznie kellett. Azon hely, melyen a falu feküdt, maig is faluhelynek nevezetik; láthatók a házak helyei, de leginkább a templomé, mely jobban kápolna lehetett, mint-hogy az alappal együtt hosszúsága 6 öl, szélessége 3 öl.

Legutóbbi hallomás szerint Ebed török szó és a község e nevét a törökök itt tartózkodása folytán nyerte, a mi magyarul annyit jelent, mint „hajnali pir“.

1701-ben az iskolamester *Ebedi* Adalbert 28 éves, kinek egy hold földje, rétecskéje van és fejenként 12 dénárja. Az iskola fentartója a község, melynek pénztárába folyik az iskola vagyonát képező 10 hold szántóföld bérösszege. Ezen 10 holdnyi földet az 1858-ban történt tagosítás alkalmával kapta az iskola.

Az iskola alapzata kő, falai vályog, tetőzete cserép és zsindely.

Az épület magában foglal két tantermet és egy tanítói lakot.

Felszerelése kielégítő.

Isk. könyvtár nincs, torna-eszközök hiányzanak, faiskola van.

Az itt működött tanítókról hiányzanak az adatok. Jelenlegi kántortanító *Pilis* Pál, szül. Ebeden (Esztergomm.) 1856. június 3-án. 5 reálosztályt végzett. Képesített Esztergomban 1877-ben. Helyben 1886 óta működik.

Fizetés 617 frt 12 kr.

Iskolaszéki elnök *Fehér* Ferencz plébános.

4. FARNAD.

Nagyközség, Esztergommegye párkányi járásában fekszik. Anyaegyház.

Lk. sz.: Rk. 1100, ev. ref. 350, ág. ev. 400, izr. 70, össz. 1920. Magyar-tót anyanyelvű.

Tnk. sz.: Mn. 130, ism. 50, össz. 180. Tannyelv tót magyar.

Posta helyben, táviró és vasuti állomás N. Salló.

1701-ből fel van jegyezve, hogy a mester járandósága 2 őszi s 1 tavaszi szapor veteményes, házankint egy véka és 15 dénár. Az iskola 1856-ban a herczegprimás által alapított s a hitközség által épített fel. Alapja kő, falai vályog, tetőzete zsindely. Felszerelése kielégítő.

Ág. ev. iskola, egy tanítóval, 50 tanköteles, ev. ref. szintén egy tanítóval, 45 tanköte-

lessel. Itt működött tanítók: Pató Flórián (1848—1866), Farkas Alajos (1866—1873). Jelenleg alkalmazott ktanító *Demuth* János, született 1836. június 2-án Komárommegye Gyermely községében, végzett 5 oszt. középiskolát, volt szt. Ferencz-rendű szerzetes és 3 évig katona. Tanítóképző intézetet Esztergomban végzett.

A tanító fizetése 786 frt 56 kr.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

5. KÉMÉND.

Nagyközség; Esztergommegye párkányi járásában. Anyaegyház.

Lk. sz.: Rk. 1687, egy család ev. ref., 7 izr. család. Össz. 1710. Magyarok.

Tank. sz.: Mn. 204, ism. 70. Össz. 274. Tny. magyar.

Posta, táviró és vasuti állomás helyben van.

Az iskola egyik termének keletkezését homály fedi. 1701-ben az iskolamester *Győrffy* István 26 éves. Számára kötelesek 3 szaput veteményezni. Jár neki 10 szapu és 10 frt, a második tantermet *Kopácsy* József esztergomi érsek építette 1842-ben. Ezen tantermek a törvénynek megfelelő módon vannak felszerelve.

Könyvtára nincs, tornaeszközök hiányzanak, faiskolája van, melyből évenként 250—300 drb nemesített fa kerül neki.

Az iskola egyedüli jöltevője a herczegprimás.

A működött kántortanítók: Szabó Pál, Farkas Mihály, Reé Ádám és Scheffer N., kik mint kántortanítók és községi jegyzők működtek, *Kottra* Ferencz (1859—1873) ktanító és jegyző. 1873-tól a jelenlegi kántortanító *Bugyács* János, született 1841. szeptember 19-én, oklevelet az esztergomi képzőintézetben nyert 1863-ban.

A kántortanító fizetése pénzértékben 400—500 frtra tehető.

Iskolaszéki elnök a helybeli plébános.

1) BÉNY.

Nagyközség; Esztergommegyében, a párkányi járásban fekszik. Nagy- és Kis-Bény községek 1860-ban egyesítették. Fiókegyház.
Lk. sz.: Rk. 1246, ev. ref. 18, izr. 36. Össz. 1300. Magyarok.
Tank. sz.: Mn. 185, ism. 60. Össz. 245. — Tny. magyar.
Postája, távirója és vasúti állomása van.

Az iskolamester 1701-ben *Gaál Mihály*, 40 éves, iskolája nincs. Jár neki 10 szapu, 10 frt, rétecske és 3 szapu veteményezés. 1850 előtt a kántortanító egyik szobája volt az iskola. 1855-ben kényszerítették a község egy célirányos iskola építésére. 1880 óta van két osztályú iskola.

Iskolai könyvtár nincs, tornaszerek hiányzanak, faiskola van.

Felszerelés hiányos.

Kántortanítók voltak: *Varga Albert*, *Bellus Endre*. Jelenlegi kántortanító *Zsákovits Ferencz*, szül. Kicsinden (Esztergom.) 1826. május 21-én. Esztergomban végzett 5 gymn. oszt., képesítést nyert ugyanott 1847. Helyben működik 1861 óta.

Oszt. tanító: *Neubeller Ernő*.

A kántortanító fizetése 546 frt.

Az osztálytanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke a kéméndi plébános.

6. KÖBÖLKÚT.

Nagyközség; Esztergommegye párkányi járásában fekszik. Anyaegyház.
Lk. sz.: Rk. 1900, ev. ref. 10, izr. 50. Össz. 1960. Magyarok.
1289-ben Kőbölkül *«Giula de Cutulkuth»* néven fordul elő.
Tank. sz.: Mn. 220, ism. 50, össz. 270. — Tny. magyar.
Posta helyben, vasúti állomás táviróval.

Az iskola keletkezésének ideje a múlt század vége. De 1701-ből tudjuk, hogy az iskola rectorja *Varga István*, akinek házankint fél szapu gabona jár, egy hold földdel bir és hat kocsi fát kap. A régi iskola a kántortanítói lak egy kamrája volt, korcsmaasztal és pad-féle butorokkal. Ott volt a segédtanító ágya is; de mégis megfelelt az akkori kor kívánalmainak. Később a konyha képezte az iskolát. Egy személy viselte a kántortanítói és jegyzői hivatalát.

1874-ben épült a jelenlegi iskola mintegy 12 ezer frtnyi költséggel, melyet legnagyobb részben a község fedezett.

Az iskola jótévi: *Pálffy herczeg*, aki iskola-tekül két hold földet adományozott. *Hazay Ernő* 200 frtot, *Koller Antal* 50, *Andrássy Gyula* gyirai birtokos 50 frtot, *Simor János* herczegprimás 3000 téglát adományozott. Az említett időtől kezdve ez épület képezte az iskola 2 osztályát, a kántortanítói és tanítói lakot. 1891-ben a kántortanítói lak egy harmadik osztályú alakított át s azóta a kántortanító mintegy 5 percnyi távolban lakik az iskolától.

Az iskolaépület most magában foglal három nagy tantermet, két tanítói lakást, egy konyhát

s két kamrát. Az épület anyaga kő és tégl, tetőzete zsindely.

Iskolai könyvtár nincs, tornaeszközök vannak, faiskolája is van.

Itt működő kántortanítók voltak: *Stugel János* (1820—1830), aki később muzslai főszolgabíró lett, *Takács Mihály* (1830—1848), *Tribel József* (1848—1860), *Kubicza Ferencz* (1860—1891). Mostani kántortanító *Stampay János*, ki született 1864. decz. 7-én Léván. Ott végezte tanulmányait és az oklevelét is ott kapta 1885-ben. Irodalmilag is működik, nevezetes kiadványa „*Énekek és imák*“, 3 kiadást ért zsebkönyve.

Jelenleg oszt. tanító *Kubicza Pongrácz*, született 1875-ben Kőbölkülön, tanulmányait Esztergomban végezte s ott is nyert képesítőt. *Palkovits Józsa* férj. *Matzner Alajosné*, született Pozsonyban 1860. Előképzettségét Budapesten, oklevelét pedig Pozsonyban nyerte. 2-szer nyert jutalmat a magyar nyelv sikeres tanításáért. Osztálytanítókról az adatok nem küldettek be.

A kántortanító fizetése 642 frt 85 kr.

Az osztálytanítók fizetése 394 frt.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

a) SÁRKÁNY.

Nagyközség, Esztergommegye párkányi járásában fekszik. Hozzá tartozik Gyiva falu, Macskás és Hartman puszták, végül Kaparós major. Fiókegyház.

Lk. sz.: Rk. 600, izr. 10, össz. 610. — Anyanyelvre magyarok.

Tnk. sz. Mn. és ism. 80.

Posta, táviró és vasuti állomás Köbölkut.

1701-ben az iskola rectorja Tribulini György. Jövedelme egy köből buzaként 5 dénár és egy kenyér s egy hold föld. Sárkány és Gyiva községek iskolateltét Keller Antal sárkányi birtokos ajándékozta 1858. évben s az épületet a község építtette saját pénztárából.

1858-ig az iskolát egy évről-évre bérelt ház képezte. Az iskola alapépülete és fala kő, tetőzete zsindely, a mellék épületek náddal fedettek.

Felszerelése kielégítő.

Könyvtára és testgyakorló eszközei nincsenek, faiskolája van.

A következő tanítók működtek: Szundy János (1848-ig), Lutilszky Imre (1848—1885). Most működő ktanító Csébits Károly, született Német-Kövesden Sopronmegyében 1859. aug. 23. A gymnasiumot Kőszegen és Sopronban végezte; képesítőt Győrben nyert 1884-ben, hol a képezdei tanfolyamot hallgatta.

Ktanítói fizetés össz. 397 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke a köbölkuti plebános.

7. MOCS.

Község, Esztergommegye párkányi járásában van. Anyaegyház. Ide tartozik Sz.-István puszta.

Lk. sz. 1806. Rk. 298, ev. ref. 1450, izr. 58. Magyarok.

Tnk. sz. helybeli mn. 40; a félórányira fekvő Duna-Radvány (Komárommegye) községből mn. 34, ism. 13, össz. 87. Tny. magyar.

Postaállomás helyben. Vasut és táviró: Muzsla.

Az iskola alapított 1801-ben Batthyány József esztergomi érsek-primás által. Kegyur az esztergomi érsek, kinek kegyéből birja a kántortanító fizetésének legnagyobb részét képező földeket. 1701-ben az iskola rectorja Makay Sámuel, ennek vannak földjei és minden pártól egy köből gabona, ezenkívül készpénzben 30 frt és 4 komáromi mérő azoktól, kik gyermekeiket más tanodába küldik.

A kő- és vályogból épült és cseréppel fedett épület magában foglalja a kántortanítói lakást is.

Az iskola felszerelése nem teljes.

Könyvtár, tornatér és szer, valamint faiskola nincs.

Legelső tanítója Gergelyi István, ki 1846-ban elhalálozott. Trieb József (1846—1856), Dibusz József (1856—1869), Somogyi János (1870—1889). A mostani kántortanító Puthó Pál, született 1866-ban Farnadon (Esztergom m.). Középiskoláit s a képezdét Esztergomban végezte, hol 1884. évben oklevelet nyert.

A kántortanító összes fizetése 683 forint.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plebános.

Van 2 tanítóval bíró ev. ref. iskolája is.

a) KARVA.

Kisközség, Esztergommegye párkányi járásában. Fiókegyház, a duna-mocsi anyaegyházhoz tartozik.

Lk. sz.: 679. Rk. 643, izr. 36. Anyanyelve magyar.

Utolsó posta Muzsla. Vasuti és táviró-állomás: Piszke.

Tankötelesek száma: mn. 60, ism. 10, összesen 70

Az iskola szóhagyomány szerint 1828. évben keletkezett. Ujból építtetett 1894. évben a karvai közbirtokosság által 1800 frtért. Magában foglalja a ktanító lakást is, mely áll 2 padlózott szoba,

konyha, kamra és istállóból. Az iskola alapépülete kő, felső része vályog, zsindelyvel fedett.

Könyvtár, tornatér és faiskola nincs.

Kezdetben a tanító nevet bitorló kontárok tanítottak; így volt egy juhász és egy szabó stb.

A legelső rendes tanító 1838. évben jött a községbe, ki pár év múlva odább állott, mivel nem volt oly fizetése, hogy abból megélhetett volna.

Legelső rendes tanító Balog N. (1838—1840), Szabó János (1840—1850), Zsákovits Ferencz (1850—1854), Hutkai N. (1854—1858), Kottra Ferencz (1858—1862), Fajkos István (1862—1873), Konrádi Sándor (1873). A mai kántorta-

nitó neve: *Balázs János*, született Párkányban Esztergommegye 1847. évi decz. 11-én. Képesített Esztergomban 1868-ban, ki 1874. évben foglalta el az állást.

A kántortanító fizetése rendeztetett 1894. évben, mely összesen 385 frt 90 krt tesz ki. Ezenkívül a segédjegyzői teendőikért, melyet a kántortanítónak kell elvégezni, 80 frtot kap.

Az iskolaszék elnöke *Seyler János*, dunamocsi plebános.

8. MUZSLA.

Nagyközség, Esztergommegye párkányi járásának székhelye. Anyaegyház. Régi okmányok szerint őse neve „Mosula” volt. Egy 1257-ből származott okirat szerint Benedek esztergomi érsek vásárolta meg; később 1397-ben mint az esztergomi érsekség jogos tulajdona említették.

Lk. sz.: 2349. — Rk. 2331, ev. ref. 6, izr. 12. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. össz. 400. — Tny. magyar.

Posta, vasut és távirda helyben.

A legrégebbi okmányokban az iskolára vonatkozó adatokat nem találunk. De miután az 1233. évben kelt okmányban fel van jegyezve, hogy akkor már Muzslán plébánia volt s plébánosa is meg van nevezve Muzslay Mihály személyében — s mert Muzsla igen közel feküdt a régi időkben oly híres tudomány és műveltség központjához Esztergomhoz: nagyon valószínű s alaposan következtethető is, hogy az iskolát, melyet a róm. kath. egyház mindig kedvencz leányának tekintett, az akkori bőkezű egyházi pátrónus a plébániával egy időben építtette.

Az iskolára vonatkozó pozitív adatokat legelőször az 1755-ik évi Can. Visitációban találjuk. A hol is meg van írva, hogy akkor Muzslának kántortanítója Cziffery József volt, ki elég kényelmes iskolában, fél telek föld haszonélvezete, csekély készpénz, stola s egyéb fa és gabona járandóságért a gyermekeket ügyesen és szorgalmasan tanította. De már 1701-ből is említve van Ladány Ferencz 25 éves iskolamester, ki a mézárósnál lakik s az egész szessiók gazdáktól egy köből rozst, a fél szessiósoktól egy vékát kap.

1780-ik évben, midőn a kántortanító Nemes Endrődy Pál lett, az iskola már nem lehetett oly kényelmes, mert, mint az akkori Can. Visitációban meg van írva, az nedves, sötét, mélyen a földbe süppedt és oly szűk volt, hogy téli időben az iskolás-gyermekek felét sem volt képes befogadni.

Ugyanily állapotban volt az iskola 1804-ik évben is, midőn Endrődy Pál után ennek fia Nemes Endrődy János lett kántortanítóvá megválasztva. S ugyanily állapotban maradt az egész 1856-ik évig, a midőn is Endrődy János, ki fél-századon tul volt Muzslának kántortanítója, s ki a tanítás és nevelésügy terén tett buzgó fáradozásai elismeréseül koronás ezüst kereszttel lett a fejedelem által kitüntetve, az akkori buzgó plébános Tillmann Mihálylyal vállvetve, a megyei hatóság közvetítésével, keresztül vitték, hogy az iskolás gyermekek felszaporodása folytán még inkább elégtelennek bizonyult iskola helyett két tanteremmel bíró új iskolát és tanítói lakot kellett Muzsla községnek építtetni. Endrődy János tanító-sága idejében egész 1815. évig az iskolában a tanulók csupán vallástant, olvasást és számolást tanultak. Írásra, csak a már előrehaladottabb fiú-gyermekek — s ezek közül is csak azok tanítottak, kiknek szülei a szükséges íróeszközöket beszerezték. A többi fiú- és leánygyermek pedig egyáltalában nem tanultak írni.

1815. évben azután Endrődy János, mint a plébániai levéltárban levő szerződés igazolja, miután jövedelmét a község ezen szerződés értelmében felemelte, kötelezte magát a tanulókat a fentebbi tantárgyakon kívül még földiratra és gazdaságtanra is tanítani. Endrődy János 1856-ik évben elhalt.

Helyébe fia Endrődy Móríc, a községnek már akkor 22 évig jegyzője választotta meg kántortanítónak. Tanítói működését — az Endrődy Jánossal kötött szerződés értelmében — már az újonnan épített két tantermű iskolában kezdte meg Csongrády József segédtanítóval, kinek fizetése fedezésére köteles volt minden tanköteles 50 pengő krajczár tandíjat fizetni.

Endrődy Móríc 10 évi működése után fia *Endrődy Gyula* következett, ki Muzslán 1844-ik évben született. Középiskoláit Esztergomban és Komáromban tanulta. Esztergomban 1861-ik évben tanítóképesítő oklevelet nyert. Így 1780-ik évtől fogva a mai napig, tehát 116 év óta folytonosan az Endrődy-családból származott tanítók töltötték be Muzslán a kántortanítói állomást.

A kántortanító lakása 3 szoba, konyha, kamra s gazdasági melléképületekből áll. A 2 segédtanító számára 1 szoba szolgál közös lakásul. 1877-ben az addig 2 tanteremmel bíró iskolát egy 3-ik tanteremmel kibővítették s azóta a tanítás 3 tanító vezetése mellett jól felszerelt 3 tanteremben történik. Könyvtára nincs, tornaszerei sincsenek. Faiskolája évenként 50 drb nemesített fácskát szolgáltat.

Az iskola jóltevője *Héya Tivadar* volt primási ügyész, ki 1892-ben a jó tanulók jutalmazására 200 frtos alapítványt tett.

A kántortanító jövedelme 508 frt 50 kr.

Az osztálytanítók fizetése 320 frt.

Az iskolaszék elnöke *Rudolf Béla* plébános.

a) BÉLA.

Kisközség, Esztergom megye párkányi járásában. Muzsla anyaegyházhoz tartozó fiókközség.

Lk. sz. 465. — Rk. 431, ág. ev. 1, izr. 33. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. össz.: 60. — Tny. magyar.

Posta, vasút és táviró-állomás: Muzsla.

Az 1739-iki Can. Visitációban nincs semmi említés az iskoláról. Az első hiteles történeti feljegyzést a muzslai plébánia Can. Visitációjában találjuk 1755. évről. Ott olvassuk azt, hogy Béla akkori földesura Terstyánszky József alispán volt, akkori időben már iskola volt Bélán, mert az akkori iskolamester is meg van említve Csernyánszky Béla személyében, a ki egyszersmind harangozó tisztelet is viselt. Fizetése 6 frt, 12 szapu buza, 3 vetőre osztott szántóföld, 1 drb kenderes, kukoriczás és csekély stólából állott. Egy másik hiteles adattal ugyancsak a muzslai plébánia 1798. évi Canonica Visitációjában találkozunk, a hol is meg van írva, hogy Bélának akkori földesura Török András árvamegyei főispán 1780-ik évben a mostani templomot építve, ez alkalommal a tanítói lakást, melyben valószínűleg az iskolaterem is volt, saját fundusához csatolta, sőt reá saját gazdasági épületeit emeltette.

1797-ben Szundi Ferencz szerződtetett kántortanítónak, a ki a községnek jegyzője és harangozója is lett. Szundi Ferencznek nem lévén saját külön háza, az uraság jelölt ki számára alkalmas lakást. Szundi Ferencz után az 1824. évi Can. Vis. szerint Béla község kántortani-

tója Nemes Sumikraszt György lett, ki állását 1810-ik évben foglalta el. Fizetése $\frac{1}{4}$ telek föld, 20 p. m. buza, 15 frt készpénz, 2 font gyertya, csekély stóla s egyéb szolgálmányokból állott. Sumikraszt György halála után 1844-ik évben Béla község tanítójává Presztek János választott, ki a még Szerdahelyi Pál földbirtokos által épített iskolában egész 1860-ik évig működött, a mikor is ezen iskolahelyiség a gyermekek felzaporodása folytán szűknek bizonyulván, báró Baldácsy Antal béli földbirtokos jóvoltából tágasabb kántorlakba és tágasabb iskolaterembe átköltözött.

Az iskola a nélkülözhetlen szerekkel fel van szerelve. Könyvtára nincs, faiskolája évenként 25 drb nemesített fácskát szolgáltat; kézimunka nem taníttatik.

1889-től másfél évig Lehensteiner Károly volt kántortanító, attól az időtől fogva pedig *Wargha Nándor*, ki 1842-ik évben Pozsonyban született, tanképesítőt Esztergomban 1862-ik évben tett.

A kántortanító fizetése 232 frt 78 kr.

Az iskolaszék elnöke *Rudolf Béla* muzslai plébános.

b) SZENTGYÖRGYHALMA.

Muzsla nagyközség határában fekvő pusztá s annak fiókközsége. Csenke és Kis-Muzsla pusztákkal együtt.

Lk. sz.: 300. Rk. 300. Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 45. Tny. magyar.

Posta-, vasut- és táviróállomás: Muzsla.

A szentgyörgyhalmi iskola 1889-ben épült; azelőtt Csenkén volt, de mivel nem felelt meg a tulajdonképeni központnak, hogy a négy pusztá iskolaköteles gyermekeivel egyformán könnyen hozzáférhető legyen, a hercegprimás Szentgyörgyhalmán építtetett új iskolát s azt a szükségességekkel ellátta. Az iskola tágas és világos. A tanítói lakás 2

szoba, konyha, kamara s a szükséges melléképületekből áll.

Mint tanítók itt, illetőleg Csenkén működtek Lelőczki Ferencz és Gosztájer József, kik most a székesfővárosban vannak alkalmazva. Jelenleg az állás betöltetlen.

A tanító jövedelme 430 frt.

Az iskolaszék elnöke a muzslai plébános.

9. NAGY-ÖLVED.

Nagyközség, Esztergommegye párkányi járásában fekszik. Anyaegyház.

Lk. sz.: Rk. 1267, ág. ev. 508, izr. 81, össz. 1856. Anyanyelv tót, de tudnak magyarul is.

Tnk. sz.: Mn. 153, ism. 55, össz. 228. Tannyelv magyar. Van ág. ev. iskola egy tanítóval, 91 tanulóval.

Posta helyben van, táviró és vasuti állomás Köbölkut.

1701-ből van feljegyezve, hogy: „iskolamester jelenleg nincs.” Az iskoláról adatok 1824-től vannak. Ekkor volt egy tanterem és ktanítói lakás, Bathiány József biboros hercegprimás kegyelméből.

A mostani iskolát 1871-ben a hitközség jöltevék hozzájárulásával építtette. Az egyik tanterem a lakosok szegénysége folytán 1878-ban lett belsőleg berendezve s ezen idő óta 2 tanteremben nyernek a tankötelesek oktatást. 1884-ben elkészült végleg és fölszereltetett a második tanterem is az új iskola-épületben, a régi iskola pedig egészen a ktanító lakásául szolgál. Az iskolaház alapja téglá, melyre sárfal van rakva, teteje zsindeleylyel van fődve.

Felszerelése kielégítő.

Iskolai könyvtár, testgyakorlótér nincs. Faiskola van 157 nemes és 135 vadfa csemetével.

Az iskola jöltevői a következők: Ő Felsége a király 100 frttal, Simor János biboros herceg-

primás 508 frttal, Szabó József püspök 50 frttal, Rudnay Lőrincz volt plébános 365 frttal, dr. *Koperniczky* Ferencz mostani plébános 142 frttal.

A működött tanítók: Gazdagh Gáspár 1798-tól Reviczky Károly, Gonda János, Juhász István 1846—1872. A mostani ktanító *Rudolf* József, született Nagy-Maroson Hontmegye 1844. júl. 24-én, oklevelet nyert 1862-ben Esztergomban.

A mostani osztálytanító *Szopusek* János, született Szakolczán Nyitramegye 1876. ápr. 27-én, ki most készül tanképesítő vizsgát tenni.

A ktanító évi jövedelme: 18 kthold 1403 □-öl szántóföld, 12¹/₂ hektoliter meczka buza, 28 m³ tűzifa, 4 frt 91 kr. meczkapénz, 15 frt 75 kr. tandijáltalány, 15 frt ism. iskoladij, 1 frt 68 kr. borjárandóság, 27 frt 68 kr. alapítványok és stóla, 60 frt munkaváltság.

Osztálytanító fizetése 300 frt, egy szoba és szabad fűtés.

Iskolaszéki elnök a helybeli plébános.

a) KURAL.

Nagyközség, Esztergom megye párkányi járásában, a nagyölvédi plébánia fiókegyháza.

Lk. sz.: Rk. 691, izr. 15, össz. 706. Anyanyelve tót.

Tnk. sz.: Mn. 92, ism. 35, össz. 127. Tannyelv magyar.

U. p. Kéty, vasuti és táviró-állomás Bény.

Az iskola keletkezése nem állapítható meg. Uj iskola épült 1862-ben. A kántortanítói lakás külön épületben van. Az iskolaépület alapja téglá, vert föld, zsindelylyel fedve.

Az iskola jóltevői: Kratochvila Mihály, volt nagy-ölvédi plébános, ki a ktanító állás javadalmazására 1000 □-öl szőlőt hagyott. Kluch József alapítványából kap a ktanító 2 frtot. Az esztergomi érsekség a tanítói javadalmazást 13 katasztrális hold földdel gyarapította.

A tagosítás alkalmával (1866.) a község gazdái négy k. hold és 1189 □-öl szántóföldet ajándékoztak az iskolának s ennek jövedelme fedezi az iskola szükségleteit. A gyermekek ingyen láttatnak el tankönyvekkel.

Az iskola felszerelése kielégítő.

Isk. könyvtár nincs, tornaeszközök hiányzanak, faiskola van, melyből évenként 200 csemete adatik el.

Legelső tanítóul Porubszki István említettik. Utána Juhász István (1846-ig), Tóth Ignác (1846—1886), Merva Géza (1887). A jelenlegi tanító Borz János (1888), szül. Esztergomban 1860. Iskoláit ugyanott végezte. 1879. évben nyert oklevelet Esztergomban.

A kántortanító fizetése 313 frt 53 kr.

Az osztálytanító fizetése 315 frt.

Isk. sz. elnök: dr. *Koperniczki* Ferencz nagy-ölvédi plébános.

10. PÁRKÁNY.

Mezőváros, régi néven *Kakad* 1868 óta nagyközség; Esztergom megye párkányi járásában négy országos vásárja közül a Simon-Juda napján tartott országos híru. Esztergommal 1895-ben épült vasuti hid köti össze. Anyaegyház.

Lk. sz.: Rk. 2329, ág. ev. 14, ev. ref. 3, izr. 308. Össz. 2654. Magyarok.

Tank. sz.: Mn. 280, ism. 120. Össz. 410. Tny. magyar.

Posta helyben, van távirója, vasuti állomása és gőzhajó-állomása.

Iskolájának története 1755 óta ismeretes. Ekkor egy tantermű iskolája volt. 1803-ban épült új iskola, de csak sárból, mely már 1824-ben dülöfélben levőnek mondatik. 1834-ben a kántortanító laka s az iskola különálló épületekben voltak. 1869-ben a kántortanító lakását és az iskolát ledöntötték és új kántortanítói lakást és két tantermet építettek. Az építkezéshez hozzájárultak: Simor János hercegprimás 5000 téglá és 5000 drb cserépszindelylyel. Az iskola tornyát Tölgyessy István szolgýéni plébános egy kis haranggal ajándékozta meg. Az építkezés 8000 frtba került. 1875-ben a helybeli takarékpénztár az iskolának 100 frtot adományozott, 1878-ban a r. katolikusok által gyűjtött magtár-vagyon, mely 2642 frt 75½ krt tett, az iskolának átadott. Ugyanekkor Simor János hercegprimás 4000 frtot tett le a párkányi takarékpénztárba, hogy abból tanítónőket fizethessenek, mert azok olcsób-

ban tanítanak. 1883-ban óvoda-alapra gyűjtőívet bocsátottak ki, melyre adakoztak: Korber Sándor 500 frtot, Szegedy Sándor 20 frtot, Bitter Imre 5 frtot, Klément Ferencz 10 frtot, Szekér József 10 frtot, Csányi Mátyás 5 frtot, Tóth István 5 frtot, Németh János 1 frtot, Krizsán József 2 frtot, Krizsán István 5 frtot, Német Ferencz 1 frtot, Sabernák Károly 1 frtot, Lehóczky József özvegye 1 frtot, Fuhrmann Gyula 1 frtot, Nemes József 1 frtot, Oszlik Ignác 2 frtot, Bérczi Pál 1 frtot, Barics András 1 frtot, Német Pál 1 frtot, Krein Ferencz 1 frtot, Tomanóczi János 1 frtot, Mészáros András 40 krt, Klément Sándor 10 frtot, özv. Tóth Jánosné 1 frtot, Szilaveczy István 2 frtot, Fekete István 5 frtot, Dejcso István 50 krt, Kobek képviselő 50 frtot, Rogrün Ede gyógyszerész 150 frtot, Lehóczky örökösök 50 krt, Solti Pál 50 krt, Tölgyessy Ferencz 5 frtot, Nagy Imre 4 frtot. 1884-ben Bubla Károly püspök 150 frtot, Krotki

kanonok 10 frtot, a párkányi takarékpénztár 145 frt 73 krt, 130 frt 74 krt, 140 frtot. 1883-ban óvodául vétetett 1200 frtéért egy ház. Korber Sándor plébános az óvoda-alapról beszámolt. Összejött összesen 1509 frt 38 kr. A ház és kert ára egyéb költségekkel 1428 frt 88 kr, mutatkozik maradvány 81 frt 50 kr. 1888-ban nyílt meg az óvoda.

1895-ben épült fel az új iskolaépület, melyben elhelyezést talált a kántortanítói lakás: 2 szoba, konyha, kamra és pincze, 3 iskolaterem, egy óvoda terem, két tanítói és egy óvónői szoba.

A felszerelés kielégítő.

Iskolai könyvtár van 110 kötettel, mely legnagyobb részt Korber Sándor plébános ajándéka. Testgyakorló eszközei nincsenek, faiskolája nincs.

A működött kántortanítók: Jurikovics Kristóf József (1755), Pap Jakab (1782), Nemes Pál (1784), Kovács József (1793—1827), Kubicza N.

(1828—1834), Gergely Ferencz (1834—1874). Jelenleg működő kántortanító *Szilaveczy* István, született 1840-ben Kéménden. Tanulmányait Esztergomban végezte, hol 1859-ben nyert oklevelet.

Osztálytanítók jelenleg: *Rajcsek* József, született Esztergomban 1873. évi márcz. 1-én. Képesített ugyanott 1893. és *Scheicher* János, született Esztergomban 1873. jun. 14-én. Képesített ugyanott 1892-ben.

Óvónő: özv. Drozdi Gyuláné, képesített.

Kántortanító fizetése kitesz 840 frt 59 krt.

Osztálytanítók fizetése 313 és 315 frt.

Óvónő fizetése 300 frt és dajkatartás czimén a beszédett óvodíjak 10%-a.

Van izr. iskolája 1 tanítóval, 54 tanulóval.

Iskolaszéki elnök báró *Jessenák* Gábor plébános.

a) NÁNA.

Kisközség; Esztergommegye párkányi járásában fekszik. Fiókegyház.

Lk. sz.: Rk. 799, ág. ev. 5, ev. ref. 4, izr. 26. Össz. 834. Magyarok.

Tank. sz.: Mn. 119, ism. 32. Össz. 151. Tny. magyar.

Posta, táviró és vasuti állomás Párkány-Nána, mely a községtől félórányi távolság.

Az iskolának egyedüli fentartója a község, mely azt építtette; alapja kő, falai téglá és vályog, zsindelyvel fedve. Épült ujonnan 1859-ben.

Felszerelés hiányos.

Iskolai könyvtár, tornaeszközök, faiskola nincs.

Működött tanítók: Farkas István (1821—1824), Bajza János (1824—1848), Farkas István

(1848—1862), Farkas Alajos (1862—1866), Léhner József (1866—1889). Jelenleg működő kántortanító *Fekete* István, született Tinnyén, (Pestm.) 1864-ben. Középiskoláit Váczott és Esztergomban végezte. 1882-ben nyert oklevelet Esztergomban.

A kántortanító javadalmazása 1896-ban megállapított díjlevél szerint 433 frt 98 kr.

Iskolaszéki elnök a párkányi plébános.

11. SZÖLGYÉN.

Nagyközség; Esztergommegye párkányi járásában fekszik. Anyaegyház.

Lk. sz.: Rk. 3600, izr. 120. Össz. 3720. Anyanyelv magyar.

Tank. sz.: Mn. 400, ism. 150. Össz. 550. Tny. magyar.

Posta, táviró, vasuti állomás.

1701-ben az iskolamester Szepessy János. Veteményeznek számára 1 szaput, minden pár után jár neki fél véka. Az iskola 1730-ban épült, 1796-ban megtoldatott egy második tanteremmel s egy tanítói állomás is szerveztetett 100 váltó frt fizetéssel, melyből a kántortanító az élelme-

zésért 60 frtot kapott, 40 frt pedig a segédtanító évi fizetése volt. 1852-ben harmadik tanítói állás is szerveztetett. A két segédtanítónak egyenkint 100 pengő forint fizetést állapítottak meg, melyből 60—60 forint a kántortanítónak jár az élelmezésért. Szcitovszky János bibornok herczeg-

primás a templom pénztárából a segédtanítók fizetése javítására 25—25 frtot engedélyezett. A kántortanító javára tett le egy 500 frtos urbéri kötvényt, 1873-ban az iskolaszék a segédtanítók fizetését 150—150 frtra emelte, a kántortanító pedig élelmezésért fejenként 63 frtot kap. 1879-ben egy új, a népoktatás céljának megfelelő 5 tanteremmel kántortanítói lak és három osztálytanító számára 3 szobával ellátott iskola építtetett 5000 frt költséggel, mely költséghez hozzájárultak: Simor János hercegprimás 300 frttal, Szabó József püspök 400 frttal, Tölgyesy kanonok 120 frttal, Ürge József Sándor kanonok 100 frttal, Keller Antal sárkányi birtokos 40 frttal, Hazay Ernő bátorkeszi birtokos 50 frttal; a többi költséget a község lakosai fedezték.

A két ujonnan szervezett osztálytanítónak 300—303 frtot, egy szobából álló lakást és fűtést állapítottak meg. A kántortanítónak 125 □-ölnyi kertet szereztek.

Az iskola felszerelése kielégítő.

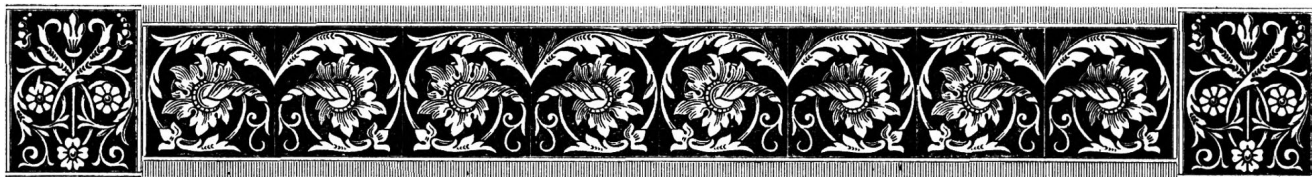
Az iskolai könyvtár 50 drb könyvből áll, tornaeszközök hiányzanak, faiskola van.

A működött kántortanítók nevei: Szendy István (1672), Szentes Mihály (1697), Méry György (1714), Üröghy János (1718), Csiffery János (1732), Báhonyi Mihály (1754), Sepsi István (1760), Szenczy Ferencz (1766), Farkas János (1784), Rezer Antal (1809), Farkas János (1816), Csongrády István (1843), Rapp Lőrincz (1850), a jelenleg működő kántortanító *Csongrády* Lajos 53 éves, született Bajtán 1843. aug. 18-án (Hontmegye). Esztergomban végzett négy gymnasiumot és a tanító-képzőintézetet. 1873-tól kántor.

Jelenlegi osztálytanítók: Hiszek Nándor, született Komáromban 1877. évi május 8-án, képesítetlen és Német Ferencz, született Budapesten 1874. aug. 15-én, képesítetlen.

A kántortanító fizetése 626 forint 16 krajczár. Iskolaszéki elnök a helybeli plébános.

II.

A Balassa-Gyarmat vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) Szécsényi alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Erhardt Viktor* karancssági esperes plébános.

1. ENDREFALVA.

Szinadal és Barmut pusztákkal, Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lsz.: 976. Rk. 959, ág. ev. 3, ev. ref. 3, izr. 11. A lakosság nyelve magyar.
Tank. sz. 180. Mn. 140. Ism. 40. Tny. magyar.
Posta-, táviró- és vasuti állomás Szécsény.

Az iskola a 16—17-ik században keletkezett. Régi birtokosa a községnek Saágh Endre állítólag Zách Félícián eltitkolt közeli rokona volt. Az iskola jelenlegi legnagyobb jötevője gr. Steinlein Zsuzsanna, ki 600 frtot hagyott az endrefalvi iskolára.

Ezen iskolánál működtek: Bodi András (1755—89), Boldizsár József (1789—94), Oldal Pál (1794—812), Borbács Mihály (1812—20), Nagy József öregebb (1820—49), ifj. *Nagy József* 1849-től a mai napig, ki született Endrefalván 1824-ben. Iskoláit Gyöngyösön, a tanítóképezdét 1845-ben Esztergomban végezte, hol képesítést nyert. Mint 48-as honvéd, éléstári biztos, hadnagyi ranggal részt vett Budavár bevételénél.

1877-ben Nógrádmegye tiszteletbeli esküdt czim-mel tüntette ki.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. Egy tanterme el van látva a szükséges taneszközökkel. Az iskola és a kántortanítói lak jó karban levő, faszindelylyel fedett épület. A ktanítói lakás áll 3 szoba, 1 konyha, 1 kamara és szükséges gazdasági melléképületekből.

Van könyvtára 60 kötettel, tornatere és szerek, faiskolája 8—9 frt évi bevétellel.

Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanító fizetése 598 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke *Boda Gábor* esperes-plébános.

a) FELFALU.

Nógrádmegye szécsényi járás, endrefalvai plébániához tartozik.
Közs. Lsz. 473. Rk. 422, ág. ev. 45, izr. 6. A lakosság nyelve magyar.
Tank. sz. 80. Mn. 60. Ism. 20.
Posta Piliny; távirda és vasutállomás Szécsény.

Az iskola 1805-ben létesült; az ideig a felfalusi gyermekek Endrefalvára jártak. Jötevői az iskolának a multban Géczi Imre, Mágocsy Mihály, Géczy Gábor, Zmeskal Ferencz és Prónay Mihály; jelenleg a kath. hitközség, mely az iskola fentartója.

Ezen iskolánál működtek: Mutsitska Mihály (1816—26), Majorszky János (1826—30), Holand János (1830—36), Angyal Mátyás (1836—40), Molnár János (1840—45), Pillár Lázár (1845—47), Hagymásy N. (1847—48), Márkus István (1848—46), Kasztovszky József (1846—60), Nagy Lajos (1860—71), Márkus József (1871—76), Pusik Ferencz (1876—77), Makkay György (1877—86), Boros József (1886—89).

Jelenlegi kántortanító *Iványi* Mihály, ki született Liptó vármegye, L.-Szent-Ivánban 1866-ban. Iskoláit végezte Löcsén és Rózsahegyen. Tanképesítést nyert: Nagy-Szombatban, 1889-ik évben.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn, melynek felszerelése rendes. Az iskola és kántortanítói lak jó karban van. Köépület, cserépfedéllel. Egy tanteremmel. A kántortanítói lakás áll: 2 padlózott szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, 1 ól, gazdasági udvar és kertből.

Faiskolája 1866-tól van. Könyvtára és tornateret nincs.

A ktanítói állomás jövedelme 300 frt 96 kr.

Az iskolaszék elnöke: *Boda* Gábor endrefalvai esperes-plébános.

b) PILINY.

Nógrádmegye szécsényi járás endrefalvai plébániához tartozik.
Község Lsz. 709. Rk. 644, ág. ev. 44, ev. ref. 1, izr. 15. A lakosság nyelve magyar.
Tank. sz. 120. Mn. 90. Ism. 30. Tny. magyar.
Posta helyben. Táviró és vasuti állomás Szécsény.

Piliny róm. kath. iskolája 1818-ig a falu közepén egy posványos helyen egy szoba, konyha és egy tanteremből állott. De Kubinyi András, e község legnagyobb jötevője, a legalkalmasabb helyen egy jobbágyi telket adott, melyen a jelenlegi iskolaépület áll, sőt legnagyobb részt az építkezési anyagot is ő szolgáltatta. A jelenlegi ktanítói lakás és tanterem 1855-ben épült.

Ezen iskolában működtek: Keréjkártó István (1818—20), Mucsicska Mihály (1820—24), Varga József (1824—29), Szepes József (1829—30), Márkus Alajos (1830—35), Nagy Ferencz (1835—75), 1875-től a jelen időig Nagy Lajos. Született Endrefalván, Nógrád megye 1849. évi

december 5-én, képesítést nyert Esztergomban (1869).

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem felszerelése rendes. Az iskola, mely különálló épület, épugy a kántortanítói lak is jókarban van, téglafalazat, fazsindelytető. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, szin, pincze és melléképületekből.

Faiskolája nincs, csak községi. Könyvtára 1875-től 12 kötetből áll. Tornateret nincs. Háziipar és kézimunka-tanítás ismeretlen.

A kántortanító fizetése 401 frt 46 kr.

Az iskolaszék elnöke *Boda* Gábor endrefalvai esperes-plébános.

2. KARANCSSÁG.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 1163. — Rk. 1117, ág. ev. 27, ev. ref. 3, izr. 16. A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 160. — Mn. 120. Ism. 40. — Tny. magyar.

Posta helyben. Táviró és vasuti állomás Szécsény és Pálfalva.

Mivel e község már az 1332. évi pápai tizedlajstromban, mint plebániával bíró említettik, feltehető, hogy a plebánia mellett ugyanakkor már iskola is volt. Tehát léte lenyulik egészen az Árpád-korba. Jelenlegi nagybirtokosai a br. Prónay és gr. Lónyai-családok. Az iskola legnagyobb jötevője volt Kudlik Antal karancssági plébános, ki 1792-ben 400 frtnyi alapítványt tett a tanító javára, melynek kamatai az időben a tandíjat pótolták. Az 1863. eszközölt tagosítás alkalmával a kántortanító számára 7 hold föld hasítatott ki. A jelenlegi iskola és ktanítói lak 1871-ben épült a hivek költségén.

Ezen ktanítói állomáson működtek: Bárány István (1789—95), Hallai István (1795—1810), Vedlik József (1810—53), Kovács Endre (1853—92), ki festészet és faragászáttal foglalkozott, községi jegyző korában segédtanítót tartott saját költségén, kit praeceptornak népiesen perceltornak neveztek. Jelenlegi kántortanító *Kapás József*

(1892-től), született 1864. okt. 11-én Tótkesziben, Tolnamegyében, a képezdét Budapesten (vár) végezte. Képesítést tett Esztergomban 1884-ben. Mint ktanító működött: Varsányban 4 évig, Törincsen 4 évig, honnan Karancsságra jött.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges taneszközökkel. Az iskola, mely cseréppel s a kántortanítói lak, mely zsindelylyel van fedve s az előbbivel összeépítve, jó karban van. A kántortanítói lakás áll: két utczára nyíló szobából, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló és a szükséges gazdasági épületekből. Azonkívül egy segédtanítói szobából.

Az iskolai könyvtárt alapította: Erhardt Viktor plebános. Jelenleg 30 kötetből áll. Tornatere és eszköze nincs, faiskolája van, de rossz helyen. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

Az állomás jövedelme 1091 frt 05 kr.

Az iskolaszék elnöke *Erhardt* Viktor h. esperes-plebános.

a) ETTES.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Fiókegyház.

Lsz. 1030. — Rk. 973, ág. ev. 30, ev. ref. 9, izr. 18. — A lakosság nyelve : magyar.

Tank. sz. 125. Mn. 90. Ism. 35. Tny. magyar.

Posta: Karancsság. Táviró és vasuti állomás: Salgó-Tarján.

Az iskola már a múlt század végén volt, ámbar igen rozzant állapotban. Új iskola 1805-ben építettett s az 1868-ban a hivek által a kor igényének megfelelőleg teljesen átalakított. Az iskola jóltevői voltak: Kappi Szentiványi Anna évi 20 frtos adományával, Bethlen János kanonok 420 frtos és Drusza Rozália 40 frt alapítványával. A róm. kath. iskolán kívül más iskola nincs. Tanítók illetőleg kántortanítók voltak: Zsolnay Lajos (1789—1830), Csikán János (1830—35), Pintér János (1835—50), kinek fia ügyvéd és jeles régész. Szepessy János (1850—60), Krusovszky István (1860—75), Kis Ferencz (1875—78), Martus József (1878—86), *Szepessy* István 1886-tól

mai napig. Született Gömör. Rimaszombaton 1854 nov. 26-án. Iskoláit végezte ugyanott. A képezde I-ső folyamát Egerben, a többit Esztergomban, hol képesítve lett 1895. évben.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel.

Az iskola és kántortanítói lak, mely egy földalatt áll, jó karban van. A kántortanítói lakás áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra és gazdasági épületekből. Faiskola, könyvtár, tornatér és eszköz nincs.

Az állomás jövedelme 470 frt 52 kr.

Az iskolaszék elnöke *Erhardt* Viktor h. esperes és plebános.

b) SÁGUJFALU.

Nógrádm. szécsényi járásához tartozik. Fiókegyház.

Lsz.: 748. Rk. 710. Ág. ev. 30. Ev. ref. 1. Izr. 7. A lakosság nyelve: magyar.

Tank. sz. 140. Mn. 100. Ism. 40. Tny. magyar.

Posta: Karancsság. Táviró és vasuti állomás: Pálfalva.

Az iskola keletkezése 1823-ik évre esik, midőn az akkori kath. földesur a plebános sürgetésére telket és 40 frt építkezési költséget ajánlott fel. Egy ideig az iskola a falu alsó végén bérházban volt, míg 1873-ban a mai helyén felépítettett, 1884-ben azonban hamuvá égett. 1885-ben tehát újra kellett építeni, mely költséghez járult b. e. Simor János biboros 200 frttal. Az iskolának néhai Bethlen János volt karancssági plebános jóságából 200 frtos alapítványa van, melyhez ő 168 frttal s egy ismeretlen 32 frttal járult. Ennek kamatait a tanító élvezi.

Ezen állomáson működtek: Dines Pál (1824—36), Hollandi János (1836—42), Kerékgyártó István (1842—43), Huszár N. (1843—80), Sze-

pessy István (1880—86). 1886-tól a jelen ideig Mutecz János, született Nógrádm. Ságufaluban 1863. nov. 22-én. Képesítettett 1895-ben Esztergomban. Működött Ságufaluban.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges taneszközökkel. Ugy az iskola, mint a ktanítói lak, rendes állapotban van. A kántortanítói lakás áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló és 1 ólból. Az épületek fazsindellyel vannak fedve. Faiskola, könyvtár, tornatér és eszköz nincs. Háziipar és kézimunka nem taníttatik.

A kántortanító fizetése 342 frt.

Az iskolaszék elnöke *Erhardt* Viktor h. esperes-plebános.

c) SZALMATERCS.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Fiókegyház

Közs. Lsz. 391. Rk. 368. Ág. ev. 16. Ev. ref. 1. Izr. 6. A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 73. Mn. 57. Ism. 16. Tny. magyar.

Posta: Karancsság. Vasuti állomás Pálfalva. Táviró állomás: Szécsény.

Az iskola 1823-ban keletkezett; azelőtt a gyermekek a karancssági iskolába jártak. A nevezett évben Ruttkay György a birtokosokkal egyetértve az iskola számára egy telket adott, hova az a legprimitívebb állapotban fel is építettett. Az iskola jötevője: Bekker János kanonok, volt karancssági plébános, ki 1843-ban végrendeletileg 200 v. f. = 80 f. o. tőkét hagyott az iskolának, mely összeg egy ismeretlen által 200 frtra egészítettett ki, melynek kamatait a tanító élvezi.

Ezen állomáson működtek: Szenray József (1830—42), Völgy János (1842—50), Ságghi Lajos bujdosó honvéd (1850—51), Szivós József (1851—66), Krusovszky István, mint jegyző is (1866—71), Balázs Gáspár (1871—77), Adorján Mihály

(1877—79), Hendick Gyula (1879—95), ki Kis-Ujfaluba távozott. A jelenlegi tanító *Misik* Zsigmond, szül. 1869. Érsekujvárott.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem hiányosan van felszerelve. Az iskola és kántortanítói lak szánandó állapotban van, dűledező félben, zsup fedéllel. A mint azonban a község a szénpénzt megkapja, új iskolát és kántortanítói lakot épít. A ktanítói lakás áll 1 szoba, konyha és kamrából.

Könyvtára, tornatere és eszköze nincs. Faiskolája van rendes karban.

A ktanító fizetése 325 frt.

Az iskolaszék elnöke *Erhardt* Viktor karancssági h. esperes-plebános.

3. LOÓCZ

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Anyaegyház.

A közs. és hozzá tartozó puszták (Alsó- és Felső-Zsuny, Diós, Kis-Kereszt, Fehérvölgy, Ujpuszta, Mocsolyavölgy, Nagyoldal, Hársvölgy).

Lsz. 1497. Rk. 1403. Ág. ev. 22. Ev. ref. 4. Izr. 18.

Tank. sz. 250. Mn. 190. Ism. 60. Tny. magyar.

A lakosság nyelve: magyar.

Posta: helyben. Távirat és vasúti állomás: Szécsény.

Az iskola a legrégibb időktől való, mert e község már a XIII. században plébániával bírt. A jelenlegi iskola és kántortanítói lakás 1812. évben épült, mely 1889-ben Polák Kálmán plébános buzgólkodása folytán a kor kívánalmainak teljesen átalakították és az épület faszindellyel fedett be. Ezen építkezéshez járultak: b. e. Simor János bíboros 200 frt, Király Ö. Felsője 100 frt, gr. Hadik Sándor 100 frt, dr. Bárány Rosner Ervin 100 frt, Nógrád vármegye 50 frt és az esztergomi káptalan 23 frttal. A tanulók nagy száma miatt a tanítás megosztva történik, t. i. délelőtt a 3. 4. 5. és 6.; délután pedig az 1. és 2. osztályt nyitve oktatást.

Ezen állomáson működtek: Báthory Ferencz 1789-ben, Vilim János (1818—68), Pillár Lázár

(1868—94). A jelenleg működő kántortanító *Budinszky* Károly, kit mint segéd-tanítót 1894. év június 14-én választottak meg; született Nyitra vármegyében Érsekújvárott 1872-ik év október 30-án. Képesített Esztergomban 1891. június 24-én.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem felszerelése rendes. Ugy az iskola, mint a kántortanítói lakás szilárd köépület faszindellyel. A kántortanítói lakás áll: 3 padlózott szoba, meleg konyha, kamra és összes gazdasági épületek, egy segéd-tanítói szoba és konyhából. Udvar, kert és kút. Van 60 db-ból álló könyvtára és jól rendezett faiskola. Tornaterem és eszközei nincsenek.

A kántortanítói állomás jövedelme 686 frt 02 kr.

Az iskolaszék elnöke *Polák* István plébános.

a) HOLLÓKŐ.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 423. Rk. 419. Ev. ref. 2. Izr. 2.

Tank. sz. 82. Mn. 58. Ism. 24. Tny. magyar.

A lakosság nyelve: magyar.

Posta: Loócz. Távirat és vasúti állomás: Szécsény.

Az iskola itt csak 1865-ben épített; ez ideig a 19-ik század elejétől képesítetlen tanítók, többnyire iparosok oktatták a fiatalságot.

Polák István loóczi plébános és iskolaszéki elnök buzgólkodása folytán 1889-ben az iskola mellé kis kápolna épített, a hová az iskolás gyermekek a tanító felügyelete alatt a felnőttekkel együtt buzgón eljárnak.

Ezen állomáson működtek a 19-ik század elején: Novák Gábor, Polyák András, későbbi időkben Hernig Imre, Galanics János, Török András (1847—75), kik, nem lévén iskola, mint képesítetlen tanítók magánházaiban tanítottak. Ez utóbbi azonban 1865-től már az iskolában tanított, mely 1873-ban leégvén, egy évig az iskola ismét magánházaiba költözött. 1875-ben felépült az

iskola, kántortanítónak *Priska* Ferencz választott meg, ki született 1852-ik év április hó 2-án Nógrádm. Megyeren. Iskoláit magánúton végezve, 1895 okt. 1-én képesítést nyert Esztergomban.

Az iskolát a róm. kath. hitközség és földesurai tartják fenn. A tanterem taneszközökkel el van látva. Az iskola és kántortanítói lakás jó karban lévő, faszindellyel fedett épület. A kántortanítói lakás áll: egy szoba, konyha, kamra és istállóból.

Könyvtára, tornahelye és eszköze nincs; faiskolája van, mely évenként 10—15 db nemesített fácskát szolgáltat.

A tanító fizetése 304 frt.

Az iskolaszék elnöke *Polák* István loóczi plébános.

4. NAGY-BÁRKÁNY.

Nógrád-vármegye füleki járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lsz. 462. Rk. 407. Ág. ev. 25. Ev. ref. 1. Izr. 29.
Tank. sz. 94. Mn. 60. Ism. 24.
Tny. magyar. A lakosság nyelve magyar.
Posta, táviró és vasuti állomás Pásztó.

Az iskola a mult századból való. Alkalmasabb helyre az iskola 1894-ben, a kántortanítói lak pedig 1895-ben épült. Eredetüket vagy alapítójukat mély homály fedi.

Jelenlegi tanító *Velkey* Kálmán, született jász-nagy-kun-szolnok-megyei Alsó-Szent-Györgyön, 1853. okt. 8. A képzőintézetet Kis-Kun-Félegyházán végezte s ugyanott képesített 1881-ben.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem taneszközzel el van látva. Az iskola és a kántortanítói lak türhető állapotban van. A kántortanítói lakás áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból.

Faiskola, könyvtár, tornahely és eszköz nincs. Az állás jövedelme 407 ft.

Az iskolaszék elnöke *Neszméry* Gáspárplébános.

a) MÁTRA-VEREBÉLY.

Nógrád vármegye füleki járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lsz. 1000. Rk. 1055. Ev. ref. 30. Izr. 15.
Tny. magyar. A lakosság nyelve: magyar.
Tank sz. 200. Mn. 180. Ism. 40.
Posta helyben. Vasuti megállóhely: Tiribes. Táviró állomás: Pásztó.

Habár Mátra-Verebély iskolájának régibb történetét mély homály fedi, mégis az a legrégebbek közé tartozik, mert a történelem szerint Gerép Péter Erdély vicze-vajdája 1404-ben itt gyönyörű goth stílusban, három hajóval bíró fényes kolostor templomot építtetett a Pálosoknak, kik tanítással okvetlen foglalkoztak. A török dúlások azonban ezeket megsemmisítették. Régente a zirczi apát-ság, jelenben az Almásy-esalád itt a földesur. E község határában van a híres „Szentkut“ buszjáró hely, melyet Mária ünnepeken távol vidékekről százezren látogatnak. A papi funkciót egy a kolostorban állandóan lakó Sz. Ferenczrendű atya teljesíti. Az iskola a negyvenes évekig a tanítói lakkal egy földel alatt állott, a midőn az uraság segítségével külön épületet emeltek egy tanteremmel, mely 1892-ben leégvén, a község

tanterem nélkül áll s egy paraszt házban nyer tanítást a 160 tanköteles.

Ezen állomáson működtek: Bognár János (1800—44), Szamkó János (1844—82) mint jegyző is. Jelenleg *Szamkó* Alajos, született Nógrád-megyében, Mátra-Verebélyen 1858. július 6-án. Képzőintézetet végzett Losonczon. Ugyanott képesítőt is nyert 1876-ban. Képesítése van a gyümölcs- és szőlőnemesítésre is.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanteremül használt magánlakás felszerelése hiányos. Az iskola és kántortanítói lak felépítésre vár. Jövedelem 170 ft.

Könyvtár, faiskola, tornahelyiség és szerek nincsenek.

Az iskolaszék elnöke *Neszméry* Gáspárplébános.

b) TÓTH-MAROKHÁZA.

Nógrád vármegye füleki járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lsz. 300. Rk. 300. A lakosság nyelve: magyar.
Tank. sz. 44. Mn. 32. Ism. 12. Tny. magyar.
Posta: Mátra-Verebély. Vasuti állomás: Tiribes. Táviróhely: Pásztó.

Tóth-Marokháza iskolája a mult században alapított az ide már a tizenhetedik században megtelepült kis számú tótok által, kik elszapo-

rodván, gyermekeik neveléséről dicsérőleg gondoskodtak. Sőt az ötvenes években elhagyva a tót anyanyelvet, tökéletesen megmagyarosodtak.

Kik működtek itt tanítók, nem találtuk feljegyezve, csak annyit, hogy a jelenlegi tanító neve: *Kalocsai* István, született Hevesmegyében Aparon 1822. deczember 23-án.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem felszerelése hiányos. Az iskola és a tanítói lak tűrhető állapotban van. A ktanítói lak áll: 1

szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból, mely fazsindellyel van fedve. Jövedelem 300 frt.

Könyvtára, faiskolája, tornahelyisége és szerei nincsenek.

Az iskolaszék elnöke *Neszméry* Gáspár, nagybárányi plébános.

5. NÓGRÁD-LUDÁNY.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lsz.: 1000. Rk. 978. Ev. ref. 9. Izr. 13.
Tank. sz. 126. Mn. 96. Ism. 30. Tny. magyar.
A lakosság nyelve: magyar.
Posta, táviró és vasuti állomás: helyben.

A Nógrád-Ludány iskolájának története egészen az Árpádkor előtti időre esik, a mennyiben ez a község Szvatopluk tót király alatt királyi város volt, mint ilyen iskolával okvetlen birt. Minthogy Árpád bejövetele után a Szemere családé lett, s ezen időtől fogva mindig voltak földesurai, úgy mint most is a gróf Pejácsevics és a gróf Zichy-család. Ezek tehát a templommal együtt valószínűleg az iskolát is hiven gondozták. A jelenlegi kántortanítói lak és iskola 1863-ban épült és 6000 frtba került. Nevezetes e község arról, hogy Verbőczy a magyar törvényeket itt fogalmazta. És II. Rákóczy Ferencz hiveivel a romhányi híres csata előtt itt tartá gyűlését egy terebélyes körisfa alatt, melynek korhadt törzse a grófi kertben máig is látható.

Az itt működött tanítók nevei: Baczkó Gergely (1850—63), Basilidesz József (1863—71).

Ezen állomáson jelenleg működik *Tariczky* István, ki született 1840. decz. 25-én Szandán, Nógrád-vármegyében. Képesítést nyert 1860-ban Egerben. Működött Monoron, Izsákon, Félegyházán, Romhányban, Váczott.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola és a tanítói lak jó karban tartott, cseréppel fedett épület. A kántortanítói lakás áll: 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, kisebb kamra, 1 istálló és gazdasági melléképületekből. Tágas udvar, szép kert.

A kántortanítói jövedelem 1100 frt.

Könyvtára néhány kötetből áll. Tornatere van, eszköze nincs. Faiskolája van.

Az iskolaszék elnöke *Vlasek* N. János plébános.

a) HALÁSZI.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lsz. 685. Rk. 645. Ev. ref. 36. Izr. 4.
Tank. sz. 95. Mn. 70. Ism. 25. Tny. magyar.
A lakosság nyelve: magyar.
Posta, táviró és vasuti állomás: Nógrád-Ludány.

Halászi iskolája 1846 körül keletkezett, addig a közvetlen szomszédságban levő Nógrád-Ludány anyaegyház iskolájába jártak a gyermekek. A szülők szeretet azonban, mely különösen a hideg teleken fájdalommal látta didergő gyer-

mekét, egyesült erővel diszes iskolát és tanítói lakot épített. Mivel a kántori teendőket a ludányi ktanító végzi, ez tisztán tanítói állás.

Ezen állomáson működtek: Pusztá N., Krispek N., Kasztovszky József, Márkus István, Csó-

kás István, Groschmid Sándor, Kovács Ignác, Tihy Károly (1874—76). Jelenleg: *Budinszky* István, született Érsekújvárott Nyitramegyében 1841-ik évben július 19-én. Képesített: Esztergomban 1875-ben. Működött Érsekújvárott, Vámos-Mikolán, Lontón, Léván, Borczon, Valkón, Sok-Szelőczén, Balassa-Gyarmaton.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva rendesen tanszerekkel. Az iskola és tornatanítói lak jó karban áll, fazsin-

dellyel fedett. A tanítói lakás áll: 2 szoba, 1 zárt konyha, 1 kamra és 1 istállóból, rendes udvar és kert.

Könyvtára nincs. Faiskolája van. Tornatere és eszköze nincs. Házi ipar és kézi munka nem taníttatik.

A tanító jövedelme 392 frt.

Az iskolaszék elnöke *Vlasek* N. János ludányi plébános.

6. NÓGRÁD-MEGYER.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik.

Pusztái: Bedevölgy, Almás, Borokás és Halyagos.

Közs. Lsz: 1353. Rk. 1335. Ev. ref. 5. Lzr. 10.

Tank. sz. 195. Mn. 160. Ism. 35. Tny. magyar.

A lakosság nyelve: magyar.

Posta: helyben. Táviró és vasúti állomás: Szécsény.

Nógrád-Megyer iskolája már 1789 előtt megvolt, miről a *Canonica Visitatio* tesz említést. B. e. Simor János bíboros és a Bugát-család mint jötevők szíves közreműködésével a község 1876-ban új két tanteremmel bíró iskolát épített, elválasztván azt a kántortanítói laktól. Az iskolaépületben van segédtanítói szoba is.

Ezen állomáson működtek mint ktanítók: Boros Ferencz (1780—91), Boros Gergely (1791—818), Priska Mihály (1818—21), Bazilides József (1821—30), Nagy József (1830—35), Baczkó József (1835), Piliár Lázár, Szűcs József Toldy Ferencz, Márkus István m. helyettes, Kasztovszky József, *Márkus* István, ki jelenleg is itt működik. Született Szécsényben Nógrád m. 1830. augusztus 20-án. Képesített Érsekújváron 1854-ben.

Mint segédtanítók működtek: Sinkovics Gyula, Romhányi Ambrus, Weisz Szilveszter,

Kunda Menyhért, Vig Manó és Matyasovszky Frigyes, mindannyian képezdészek.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. Mindkét tanterem kellően fel van szerelve. Az iskola és a kántortanítói lak jó karban tartott cseréptetejű épület. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló és mellékgazdasági épületek, tágas udvar, szép kert. Egy segédtanítói szoba.

A kántortanító jövedelme 800 frt.

A segédtanító-é 300 frt.

A kántortanító mellékfoglalkozása volt régebben a jegyzőség, jelenleg: postahivatal, mit leánya vezet.

A könyvtár 70 drbból álló kötetet tartalmaz. Faiskola van évenként 20—30 nemesített fácskával. Tornahely van, szerek nincsenek.

Háziipar és kézimunka ismeretlen.

Az iskolaszék elnöke *Perinay* Pál plébános.

a) NAGY-GÉCZ.

Nógrádmegye szécsényi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 632. Rk. 566, ev. ref. 54, izr. 12.

Tank. sz. 101. Mn. 80. Ism. 21. Tny. magyar.

A lakosság nyelve magyar.

Posta: Nógrád-Megyer. Táviró Szécsény.

A nagy-géczi iskola, melyhez Harpi-Géc és Pusztá-Kis-Géc puszták is tartoznak, 1828 előtt létesült, mert ekkor már tanítóról van említés téve.

Az iskola újjászervezése 1864-ben történt, midőn a curialis község birtokosai önként tették a jelenlegi tanítói fizetés alapítványát. Egyszersmind

a róm. kath. hitfelekezet szerzett iskola és kántortanító lakhelyiséget. Ezen épület szolgált 1892-ig, míg porrá nem égett. Ennek után az épület újra nagyobbíttatott 1 $\frac{1}{4}$ öllel és a mai alakját nyerte. Mint jótévkörmegemlítésre méltók az esztergomi káptalan és érsekség, kik 130 frttal járultak az építkezés költségeihez.

Ezen állomáson működtek: Grosmid Sándor, Majer Károly, Kovács Ignác, Sánta Antal, Léhner Károly. Jelenleg *Márkus* Ferencz működik itt.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn, de 5% pótdóval minden vallásfelekezetű hozzá-

járul. A tanterem a szükséges taneszközökkel el van látva.

Az iskola, mely külön épület és a kántortanítói lak jó karban tartott fazsindelyes épület. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 szabad konyha, 1 kamra, 1 fűskamra és 1 istállóból.

Könyvtára, tornaterem és eszköze nincs. Faiskolája van, 300 nemesített fácskával.

A kántortanítói állás jövedelme 400 frtra rug.

Az iskolaszék elnöke *Perinay* Pál megyeri plébános.

7. SZAKAL.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 854. Rk. 820, ág. ev. 26, ev. ref. 1, izr. 7.

Tank. sz. 120. Mn. 80. Ism. 40. Tny. magyar.

A lakosság nyelve magyar.

Posta-, táviró és vasúti állomás helyben.

Az iskola régebbi keletű, a mennyiben a templom harangja 1523-ból való, a mikor a parochia mellett valószínűleg iskola is volt. 1765-ben az egész parochia, mely Szakal, Ráramulyad és Bussából állott, gyűlést tartott. Mivel a bussaiak nem akartak abba beleegyezni, hogy a három községben egy kántortanító legyen, ugyanaz nap a szakaliak és mulyadiak fogadtak egy Rectort. De mivel a szomszéd vármegye területén volt, nem akartak érte menni, végre 3 frt utazási költségben megegyezett velök az új tanító és elfoglalta állomását. Az 1789-iki Can. Vis. szerint a kántortanítói lakás ekkor még fából volt. 1818-ban már közel volt az összedőléshez. A mostani iskolaépület és kántortanítói lak 1892-ben építettett egészen újra.

Ezen állomáson működtek: Csernyik Pál (1700—20), Radó Gergely (1720—60), Földi György (1760—65), Pintér József (1765—69),

Udvardy György (1769—83), Árvay József (1783—85), Koncsek Adalbert (1785—89), Csikány Antal (1789—94), Szigeti János (1794—1806), Piliár István (1806—12), Bazilides József (1812—44), Vilán János (1844—92). Jelenleg *Boldizsár* László. Született a gömörmegyei Sajó-Keszi községben 1862. évi deczember hó 6-án. Tanképesítést nyert Losonczon 1882-ben.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és a kántortanítói lak jó karban levő, fazsindelyvel fedett épület. A kántortanítói lakás áll: 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló és sertés-ólból.

Könyvtára, tornahelyisége és szere nincs. Faiskolája van, jó karban. Kézimunka és háziipar ismeretlen.

A kántortanítói állás jövedelme 400 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kiss* Rafael.

a) RÁROS-MULYAD.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Főkegyház.

Közs. Lsz. 425. Rk. 401, ev. ref. 16, izr. 8.

Tank. sz. 80. Mn. 60. Ism. 20. Tny. magyar.

A lakosság nyelve magyar.

Posta-, táviró- és vasúti állomás Szakal.

Ráros-Mulyad iskolája 1789-ből származik, valószínűleg míg a mulyadiak állandó tanítót Ezen időtől a szakali tanító járt át fungálni s kaphattak iskolájokba, ez végezte a tanítást is.

Első tanítójok volt Vedlik András (1840—59), Bálintfy Gábor (1859—73), Remenka József, Nagy Antal, Vilim László, egyik sem képesített.

Az iskolát a kath hitközség tartja fenn. Tanterme eléggé fel van szerelve taneszközökkel. Az iskola szilárd, jó karban tartott épület cseréptetővel. Tanítói lakás nincs.

Faiskolája van. Könyvtára, tornahelyisége és eszközei nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A tanítói állás jövedelme 300 frt.

Az iskolaszék elnöke Kiss Rafael.

8. RIMÓCZ.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz: 1270. Rk. 1255. Izr. 15.

Tank. sz: 170. Mn. 130. Ism. 40. Tny. magyar.

A lakosság nyelve: magyar.

Posta, táviró és vasuti állomás: Szécsény.

A rimóczi rk. iskola valószínűleg 1790 körül keletkezhetett, de ekkor még igen gyéren látogatták. Az első iskola sárból készült zsup fedelű épület volt. Helyette a negyvenes, majd a hatvanas években építettek másikat, de mivel az egészségtelen hely miatt a czélnak egyik sem felelt meg, 1883-ban el lett adva a régi iskolatelek és a község legszebb, legegészségesebb helyén a kor kívánalmának teljesen megfelelő iskola és ktanítói lak építtetett. Ez áll maig is.

Ezen állomáson működtek: Petykó Antal (1770—90), Borbás Lajos (1837—61), Gonda János (1861—73), Percze Lajos (1873—89), Nagy Sándor (1889—91), Gyarmathy József 1891-től a mai napig; ki született Vár-Palotán,

Veszprém vármegyében, 1869. évi június 29-én, 1888-ban képesítve lett Budapesten. Működött Szabad-Battyánban, Lóczban, Terényben mint kántortanító. Megválasztatott Rimóczon 1892. jan. 4-én.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn.

A tanterem el van látva a szükséges taneszközökkel. Az iskola és a kántortanítói lak jó karban levő épület fazsindelytetővel. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 2 kamra és 1 istállóból.

Iskolai könyvtár, tornahelyiség és eszközök nincsenek. Faiskola van 400 drb ojtványnyal.

A ktanítói jövedelem 776 frt.

Az iskolaszék elnöke dr. Krigovszky Henrik.

a) SIPEK.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 592. Rk. 580. Izr. 12.

Tank. sz. 80. Mn. 60. Ism. 20. Tny. magyar.

A lakosság nyelve magyar.

Posta, táviró és vasuti állomás. Szécsény.

A sipeki rk. iskolát a nemes Balázs-család alapította 1840. év körül. Az iskola és a kántortanítói lak a mai kor igényének meg nem felel, mert szalmával fedett földes talaju a tanterem és ktanítói lak is, ép azért ugy a község, mint Sipeki Balázs Antal orszgy. képviselő elhatározták, hogy a legrövidebb idő alatt, a kornak megfelelő

épületet emelnek. Az iskola jótéevői: Ő Felsége I. Ferencz József 100 frt adományával és Sipeki Balázs Antal, mint kegyur.

Ezen állomáson működtek: Maršovszky János (1840—44), Bodonyi Pál (1844—46), Lestár Sándor (1846—50), Nászer Ágoston (1850—51), Maršovszky János (1852—59), Kubacsik Lajos

(1859—68), Nilhrabel József (1868—73), Horváth Samu (1874—79), *Petrovits* Döme 1879-től a mai napig. Született Varsányban 1839. évben, október 26-án. Póttanfolyamot hallgatott Losonczon. Működött Rimóczon és Táb-pusztán.

Az iskolát a kath. hitközség és Sipeki Balázs család tartja fenn. A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola és kántortanítói lak botrányos állapotban van. A kántortanító lakása 1 földes szoba, 1 konyha, 1 kamra.

Isk. könyvtár, faiskola, tornahely és szerek nincsenek.

A kántortanító jövedelme 400 frt.

Az iskolaszék elnöke dr. *Krigovszky* Henrik.

b) VARSÁNY.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz.: 1027. Rk. 941. Ág. ev. 6. Izr. 80.

Tank. sz. 140. Mn. 100. Ism. 40. Tny. magyar.

A lakosság nyelve: magyar.

Posta, táviró és vasuti állomás: Szécsény.

A varsányi róm. kath. iskola 1800 körül épült azon a helyen, hol jelenleg is áll. Ezen időben még csak kántortanítói lak volt, s a tanító saját szobájában oktatta tanulóit. 1892-ben azonban egy külön — a kor kívánalmának megfelelő tanterem épült, s a kántortanítói lak is teljesen kijavított. A jótévközt megemlítendő Ő Felsége a király, ki 100 és b. e. Simor János biboros, ki 150 frttal járult az építkezés költségeihez. A községben más iskola nincs.

E községben mint kántortanítók működtek: Lados János (1820—44), György János (1844—61), Konstyánszky Lajos (1861—73), Navratil István (1873—79), Borbás Károly (1879—80), Bertha István (1880—82), Kapás József (1882—84),

Konstyánszky József (1884—87), Uhrin Pál (1887—89), Karatina Ágoston (1889—92), Mocsányi Árpád (1893—96); jelenleg a kántortanítói állomás üresedésben van.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem felszerelése hiányos. Az iskola és a kántortanítói lak jelenleg jó karban van, zsindely tetővel. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha és kamrából.

Iskolai könyvtár, tornatér és szerek nincsenek.

Faiskola van, kezdetleges állapotban.

Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanítói állás jövedelme 327 frt.

Az iskolaszék elnöke a rimóczi plébános.

9. SOÓS-HARTYÁN.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. (Kisfalva, Krakkó, Kőkényes és Nyárasd pusztákkal): 836. Rk. 807. Ev. ref. 21. Izr. 8.

Tank. 12: 111. Mn. 80. Ism: 31. Tny. magyar.

A lakosság nyelve: magyar.

A soós-hartyáni iskola szó hagyomány szerint 1760—70-es években létesült. Ez időben, még úgy az iskola, mint a kántortanítói lak igen gyalró épület lehetett, annál inkább, mert időközönként négyszeri átalakítás után nyerte csak a jelenlegi alakját. A végleges átalakítás 1879-ben történt. Az iskola jótévközt: b. e. Simor János biboros és

Lőrincz N. János jelenlegi plébános, ki az iskolai könyvtár alapját vetette meg saját adományával.

Ezen állomáson működtek: Nagy József, Borbács Mihály (45 évig), Pintér János (1842—79) mint jegyző és mint kántortanító kitűnő csengő hanggal bírt és a tanításban rendkívüli szorgalmat fejtett ki. A jelenlegi kántortanító *Bella* István, született

1854. évi deczember 19-én Nógrádm. Lapujtón. Képesített 1875-ben Losonczon. Működött: Lapujtón, Hevesen, Kis-Hartyánon.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem felszerelése rendes. Az iskola és kántortanítói lak jókarban levő, fazsindellyel fedett épület. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyhából.

Iskolai könyvtár van 97 kötet munkával. Tornatér és eszköz nincs. Faiskola van kitűnő karban, 367 nemes gyümölcs, 1559 vadoncz, 8100 szeder és 7752 drb akácczal.

Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanítói állás jövedelme 530 frt 43 kr.

Az iskolaszék elnöke *Lőrincz János* plébános.

a) KIS-HARTYÁN.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 492. — Rk. 474. Ev. ref. 16. Izr. 2. — A lakosság nyelve: magyar.

Tank. sz. 68. — Mn. 46. Ism. 22. — Tny. magyar.

Posta: Karancsság. Táviró és vasuti állomás: Pálfalva.

Kis-Hartyán iskolája a tizenharmadik század elején keletkezett; ezen időtől egészen 1880-ig a kántortanítók saját szobájukban oktatták a tanulókat. Ekkor azonban egy rendes iskola és kántortanítói lakás építettetett.

Ezen ktanítói állomáson működtek: Borbács Lajos (1830—40), Csikány N., Napik István, Mátray Lipót, Barinyi N., Kovács Endre, Piliár Lázár és Mayer Pál, kik mint jegyzők is szerepeltek; Krusunyszky István, Bella István, Pintér Lajos, Uchrin Pál, Bachal Károly; jelenleg *Boros József*, ki született 1856-ban Pestm.

Rákosmezőn. Iskoláit Aszódon, a képezdét Losonczon végezte, hol képesítést is nyert.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem gyengén van ellátva tanszerekkel. Az iskola és a kántortanítói lak jókarban levő, fazsindellyel fedett épület, mely egy fedél alatt van. A kántortanítói lakás áll: 2 padlózott szoba, 1 zárt konyha, 1 kamrából és egy istállóból.

Könyvtára néhány vallásos könyv és folyóiratból áll. Tornatere, eszköze és faiskolája nincs. A ktanítói állás jövedelme 328 frt 89 kr.

Az iskolaszék elnöke *Lőrincz János* plébános.

10. SZÉCSÉNY.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Nagyközség. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 3850, rk. 3098, ág. ev. 242, ev. ref. 12, gör. kel. 6, izr. 492. — A lakosság nyelve: magyar.

Tank. sz. 195 f. — Mn. 150. Ism. 45. — Tny. magyar.

Posta, táviró és vasut helyben.

a) Finiskola.

Szécsény róm. kath. iskolája a nagyközség létesítésével egykoru, mely visszanyulik egész az Árpád-kor első századaira, sőt azok elé is. Egész 1856-ig egy osztályu r. k. iskolája volt, melyben kántortanítók tanítottak. De a szécsényi kath. tanügy nagylelkű meczenása: Hajnald Lajos bíboros, kalocsai érsek, ki e községben született, aldozatkészsege 14000 frtos alapítványával abba

a szerencsés helyzetbe hozta a hitközséget, hogy jelenleg a diszes iskolaépületben 3 rendes okleveles tanító működik. Ezen diszes iskolaépület szinte az ő nagylelkűségét hirdeti.

Ezen állomáson működtek mint kántortanítók: *Boros Ignác* (1850—75), *Fligler Lajos* (1875—84), *Bertha István* (1884), szül. Nógrád m. Füleken 1859. jun. 2. Képesített Losonczon 1882.

Az osztálytanítói állomáson működtek: *Olesz*

Ferencz (1856—57), *Máczai* József (1857—62), *Szepessy* József, szül. Nógrád m. Szécsényben, 1837. okt. 14. Képesítettett Esztergomban, 1861-ben; jelenleg is működik és *Trenkusz* János 1895-től jelen ideig. Született Bars. m. Nagy-Koszmályon 1872. május 5-én. Hat gymnasiumot végzett Selmeczbányán, képesítettett Léván 1894.

Az iskola fentartási fedezete: 1. A Haynald-féle 14000 frtos alapítvány kamatai; 2. az 5% r. k. hitfelekezeti adó; 3. a tanulók által fizetett tandíj; 4. az államkincstártól segélyképen nyert évi 400 frt. A 4 tanterem teljesen el van látva tanszerekkel. Az iskola kitűnő, a ktanítói lak jókarban van. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 éléskamra, 1 pincze, 1 félszerből. (Ezen épület költségeit a hivek könyörödományokból gyűjtötték.) Az osztálytanítóknak lakásuk nincs.

Tornatér és szerek vannak. Iskolai célra fáskert van, mit egy megbízott ember kezel.

A tanítók jövedelme 400 frt és 50 frt lakbér.

A kántortanító jövedelme 676 frt.

A három működő tanító mellékfoglalkozása: Bertha Istváné a kántorság, Szepessy Józsefé az iparos tanoncz-iskola, Trenkusz Jánosé ének-tanítás.

A nagyközségnek van még leányiskolája, hova a r. k. szülők leányai járnak, ág. ev. elemi

népiskola 30 tanulóval, izr. elemi népiskola 60 tanulóval, alsófoku iparos-tanoncz-iskola 125 tanulóval, 4 tanító vezetése alatt.

Az iskolaszék elnöke *Árva* Ferencz.

b) **Leányiskola.**

A Páli szt.-Vinczéről nevezett apácák vezetése alatt álló leánynevelőintézet.

Ezen intézet alapítottott b. e. Haynald Lajos bíbornok és kalocsai érsek által 1874-ben. Az intézet megnyittatott 1875-ben. Leánytanulók száma: 150. Van benne 6 osztályu elemi leányiskola, 3 tanteremmel. Árvaház 7 árvával. Kórház 4 beteg számára. Az intézet 73,200 frt alapítvány kamataiból tartatik fenn, minek kamata kitesz 2928 frtot, a mely összegből 1120 frt az intézetet ellátó 5 apácza fönntartására, 700 frt a 7 árva ellátására, 730 frt a betegek ápolására, 278 frt az épületek fenntartására, s 100 frt az orvos díjazására fordittatik.

Az intézet lelki gondozását a mindenkori szécsényi plebániai egyház lelkésze vezeti; ezen vezetésért 5000 frt alapítvány kamatait huzza.

Ezen alapok évenkénti számadását az esztergomi főegyházmegyei hivatal vizsgálja felül.

Az intézetben jelenleg működnek:

Meiszner Vincentia főnöknő az intézet megnyitása óta, Horváth Justina, Vizer Emerica okl. tanítónő 8—8 év óta; Ditrich Edita és Gönczöl Anna 1—1 év óta.

Iskolaszéki egyházi elnök *Árva* Ferencz.

b) **Kékkői alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Bakos János* óvári esperes-plébános.

1. **Alsó-Palojta.**

Hont vármegye nagy-csalomjai járásához tartozik. — Anyaegyház.

Közs. Lsz. 600. Rk. 559. Ág. ev. 20. Izr. 21. — A lakosság nyelve: tót.

Tank. sz. 80. — Mn. 60. Ism. 20. — Tny. magyar.

Posta helyben, táviró és vasuti állomás Balassa-Gyarmat.

Alsó-Palojta r. k. iskolája a mult századból feljegyezve nincs. Az iskola jötevője néhai Toldy való, semmi nevezetesebb életbevágó esemény Péter nagyváradi prépost-kanonok, ki az iskola

részére 100 kila rozs alapítványt tett, melynek kamatai a kántortanítói lak dologi kiadására szoktak fordíttatni.

Ezen állomáson működtek: Bauer, Krisanovsy, Tusnay, mintjegyző is. Uhrin Pál (1876—80), *Ranecz* Balázs 1880-tól a jelen ideig. Született 1857. december 17-én Rajeczen Trencsén-megyében. Képesítve lett 1877-ben Losonczon.

Az iskolát a kath. hitközség tarja fenn. A tanterem el van látva tanszerekkel. Az iskola és

kántortanítói lak türhető állapotban van. Az iskola tetőzete fazsindely, a ktanítói laké zsup. A kántortanítói lak áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra és 1 istállóból.

Faiskola van. Könyvtár, tornahelyiség és szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 425 frt.

Az iskolaszék elnöke *Lancsik* Mihály.

2. BUSSA.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz.: 800. Rk. 760. Ev. ref. 20. Izr. 20. A lakosság nyelve: magyar.

Tank. sz. 120. Mn. 80. Ism. 40. Tny. magyar.

Posta, táviró és vasuti állomás: Szakal.

Bussa r. k. iskolája 1792-ben létesült. Kezdetben egy fedél alatt volt a tanterem is zsup-fedeles épületben, de Maukay János volt bussai plébános, a község egyik legnagyobb jötevője buzgósága folytán a kor igényeinek teljesen megfelelő külön iskola és ktanítói lak építtetett. Az iskola jöltevői a multban a br. Balassák, Zichyek, Ő Felsége a *Király*, a fentemlitett plébános és Balog János, ki 200 frtos alapítványával tette emlékét kedvessé. A jelenben gr. Zichy Ferencz senior, kir. tárnokmester, ki a tanítót évenként 50 frt jutalomban részesíti; a „Simor-alap“ és a község érdemes előljárósága, kik iskolájuk érdekében minden időben készek bármily áldozatokra. E tekintetben sok község előtt példaként tündökölhetnek.

Ezen állomáson működtek: Sipos János (1800—39), Vilinis János (1839—59), Szabó István (1859—67), Body István (1867—83) mint jegyzők is, Borbás Károly (1883—89), Boldizsár László (1889—92), Mihalik László (1892—95). Jelenleg *Szokoly* István, szül. 1857. okt. 20-án

Biharm. Berettyó-Ujfaluban. Képesítettett 1875-ben Esztergomban. Működött Letenye, Kis-Komárom, Felső-Nemeskeresztúrott mint segéd, Ipoly-Földemes, Ip. Balog és Alsó-Némedin mint önálló kántor, ill. oszt. tanító. A kath. tanügyirodalom terén kiváló nevet vivott ki magának s mint ifjúsági elbeszélő több pályadíjat nyert. Ifjúsági iratai megjelentek a Szent István társulatnál. Állandó munkatársa a „Katholikus Tanügy“-nek és a „Népnevelő“-nek. Tagja volt a kath. iskolák tanterv revidiáló bizottságának.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem minden taneszközzel el van látva. Az iskola és tanítói lak a lehető legjobb karban levő, fazsindelylyel fedett épület. A kántortanítói lakás áll: 3 szoba, 1 konyha, 2 kamra, 1 pincze, 1 istálló, 1 faszin, ólak, folyosó, kert és kútból.

Isk. könyvtár 50 kötetből áll. Tornatér van, eszközök nincsenek. Faiskola van. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanító jövedelme 488 frt 88 kr.

Az iskolaszék elnöke *Matolay* Gyula.

a) CSALÁR.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lsz. 400. Rk. 336, ág. ev. 58, izr. 6. A lakosság nyelve magyar.
Tank. sz. 60. Mn. 40. Ism. 20. Tny. magyar.
Posta-, táviró- és vasuti állomás Szakal.

Csalár r. k. iskolájának története a 17-ik században kezdődik. Különben multját homály fedi. Ugy a tanterem, mint a kántortanítói lak a régi helyen szomorú állapotban van, a mennyeiben a tanulók a konyhán keresztül járnak iskolába. De ez nem a rosszakaraton, hanem a község szegénységén mulik és hogy nincsen jótévő, ki helyzetükön segítene.

Ezen kántortanítói állomáson működtek: Simonyi Sándor, Plevay János, Boldizsár László, Bartha János, Bodi László (1873—74), Podhorszky

Antal (1874—76). Az állomás jelenleg tanító nélkül van.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem felszerelése hiányos. Az iskola és a kántortanítói lak nem kielégítő. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 istálló és 1 ölből s jó darab kert.

Faiskolája van. Isk. könyvtára, tornahelyisége és tornaszere nincs.

A kántortanítói jövedelem 438 frt.

Az iskolaszék elnöke *Matolay* Gyula bussai plébános.

3. CSÁB.

Hont vármegye csalamiai járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lsz. 655. Rk. 635, ág. ev. 14, izr. 6. A lakosság nyelve magyar.
Tank. sz. 120. Mn. 96. Ism. 24. Tny. magyar.
Posta helyben. Táviró és vasuti állomás Balassa-Gyarmat.

Csáb község r. k. iskolája 1755-ik évben keletkezett. Ez előtti időben az egyházas-nényei ktanító járt át tanítani. A lakosok kezdetben tótok voltak, kik ma már teljesen magyarok és dicsegetre méltóan karolják fel az iskolaügyet. Van iskolai magtár, melynek kamataiból szerel-
tetik fel az iskola, vétetik tankönyv és segélyeztetnek a szegény gyermekek. A régi iskolaépület fából volt. A mai új, a kornak teljesen megfelelő épületet a hitközség építette fel.

Kántortanítók voltak: Gall József (1825—40), Lábod Lajos (1840—47), Vallus Pál (1847—61), Bartók István (1861—73), Mikulka József (1843—76), Gyürky Antal (1876—81), Czinege István (1881—85), *Gyürky* János 1885-től

a jelen ideig. Született 1859. augusztus hó 16-án, Hontmegyében, Leszenye községben. Képesítve lett 1885-ben Esztergomban, működött Ipoly-Nyéken. Mellékfoglalkozása: méhészet és fate-nyésztés.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem rendesen el van látva tanszerekkel. Az iskola és ktanítói lak jókarban levő, fazsindely-
lyel fedett épület. A ktanítói lakás áll: 3 szoba, 1 konyha és 1 istállóból.

Faiskolája jó karban van. Könyvtára, torna-
tere és eszköze nincs. Házi-ipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanítói állás jövedelme 408 frt 5 kr.

Az iskolaszék elnöke *Laczkó* Lajos plébános.

a) DACSÓ-KESZI.

Hont vármegye n.-csalamiai járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lsz. 629. Rk. 405, ág. ev. 214. A lakosság nyelve : magyar-tót.
Tank. sz. 65. Mn. 50. Ism. 15. Tny. magyar.
Posta : Csáb. Táviró és vasuti állomás: Balassa-Gyarmat.

A dacsó-keszi r. k. iskola 1535-ben Palásthy András akkori földbirtokos bőkezűségéből létesült,

ki a templomot is építé. A ktanítói fizetés meg-
állapításáról az 1779. évben keltezett Can.

Vis. intézkedik, részletesen megemlítvén Strichó István akkori ktanítót is. A mostani iskola és ktanítói lak ujabbkori építmény.

Ezen állomáson működtek: Strichó István (1770—81), Holecz Antal (1809—49), Tóth Ferencz (1849—58), Pecz N. (1858—60), Dombay János (1860—70), Gebler N. (1870—73), Vig János (1873—76), Kis Ferencz (1876—78), Gyürky Bertalan (1878—80), Szibert Menyhért (1880—95) és 1895-től a jelen ideig *Weizner* István. Született 1872. ápr. 4-én Esztergomban, képe-sítettett ugyanott 1892-ben. Működött Nagy-Ölved és Tisza-Kerecsényen.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem felszerelése rendes. Az iskola és a ta-nítói lak jókarban tartott, cseréptetejű épület. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból.

Faiskolája van, de kezdetleges állapotban. Könyvtár, tornahelyiség és szerek nincsenek. Házi-ipar és kézimunka ismeretlen.

Az iskola jötevője Hell Ödön 400 frtos is-kolai alapítványával.

A kántortanítói jövedelem 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Laczkó* Lajos csábi plébános.

4. HÁZAS-NÉNYE.

(Luka-Nényével)

Hont vármegye nagy-csalamiai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 598. Rk. 552. Ág. ev. 22. Izr. 24. A lakosság nyelve: magyar.

Tank. sz. 93. Mn. 65. Ism. 28. Tny. magyar.

Posta: helyben. Táviró és vasuti állomás Balassa-Gyarmat.

Ezen róm. kath. iskola 1699-ik év előtti időben keletkezett, amennyiben a fenti évben már ludi rectorról tétetik említés. 1850-ig csak 1 szoba, 1 konyha volt s a másik szoba tanteremül szolgált. A jelzett évben a község ujat építtetett, mi 1892-ben leégvén, azt 1400 frt költséggel újra helyrehozta. Ezen áldozat súlyos terheit a sze-gény község most is viseli.

Az iskola jötevője volt Blaskovich Pál, ki 5000 frtot hagyományozott végrendeletileg a luka-nényei róm. kath. iskola és tanító fizetésének javítására. De ezen alapítvány gondatlanság miatt elveszett és kamatját a kántortanító csak egy évben élvezhette.

Kántortanítók voltak: Farkas János (1770—79), Fancsi József (1779—1803), Prohászka József (1803—8), Novák József (1808—12), Erasmus

Ágost (1812—42), Majer Pál (1842—50), Vallus Pál (1850—69), Kubányi András (1869—70), Dombay János (1870—73), Kőszeghy Ferencz (1873—75), Uhrin Pál (1875—82), *Gyürky* Antal 1882-től, született 1851-ben Hontm. Szenográdon. Képesítettett 1893-ban Budán.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem felszerelése hiányos. Az iskola és kán-tortanítói lak fazsindellyel fedett, elég jó karban levő épület. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló és ólból.

Faiskola van. Könyvtár 60 kötettel. Torna-helyiség és szerek nincsenek. Háziipar és kézi-munka ismeretlen.

A kántortanítói állás jövedelme 380 frt.

Az iskolaszék elnöke *Gonda* Béla alesperes-plébános.

a) LESZENYE.

(Ide tartoznak még iskolailag: Apáti, Ujfalu és Haraszi községek.)

Hont vármegye nagy-csalamiai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 977. Rk. 756. Ág. ev. 178. Izr. 43. A lakosság nyelve: tót-magyar.

Tank. sz. 120. Mn. 80. Ism. 40. Tny. magyar.

Posta: Luka-Nénye. Táviró és vasuti állomás: B.-Gyarmat

Leszenye r. k. iskolája Majtényi Márton iskola fennállott 1866-ig, melynek helyébe 1871-ben által valószínűleg 1731-ben építtetett. A régi kezdtek ujat építeni, de ennek a község csak

négy évig örülhetett, mert 1874-ben leégett. Egy deig a tanítói lakás és iskola bérházba helyeztetett, míg végre részint a község áldozata és könyöradományokból begyűlt segélyből a mai iskolát és tanítói lakot állították fel.

Kántortanítók voltak: Rosenberszky János (1770—79), Prohászka József (1779—12), Buziási István (1812—59), Gyürky Bertalan (1859—76), Haniberger József (1876—77), Visky Ambrus (1877—80), *Gyürky* Bertalan 1880-tól, született 1857. év május hó 18-án Kelenyén, Hont vármegyében. Képesítettett 1887-ben Esztergomban. Működött: Csábrág és Keszihóczon.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem kellően el van látva tanszerekkel. Az iskola és kántortanítói lak jókarban tartott, fazsindelyes épület. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, 1 ól, 1 kut és szép kertből.

Faiskola van rendes karban. Isk. könyvtár van. Tornahelyiség és szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanítói jövedelem 472 frt.

Az iskolaszék elnöke *Gonda Béla*.

5. KÉKKŐ.

Nógrád vármegye b.-gyarmati járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lsz. 1200. Rk. 1168. Ág. ev. 11. Ev. ref. 3. Izr. 18. A lakosság nyelve: tót.
Tank. sz. 286. Mn. 209. Ism. 77. Tny. magyar.
Posta: helyben. Táviró és vasuti állomás: B.-Gyarmat.

Kékkő róm. kath. iskolája keletkezett 1858-ban, megelőzőleg azonban már a 16-ik századból volt itt tanítás, mit a várurak papjai és a misszió-náriusok végeztek. Jótevője csak a multban volt a Balassa-család, kiknek tagjai a kántortanítók irányában igen nemesen viselkedtek.

Kántortanítók voltak: Varini János (1720—47), Figuli György (1747—60), Fábry István (1760—90), Toldt György (1806—21), Prosunszky Ferencz (1821—63), Ruissel Ferencz (1863—65), Gallasz József (1865—69), *Tóth* Lipót 1869-től a mai napig. Született 1845. nov. 17-én Kékkőben. Képesítettett 1866-ban Esztergomban. Működött: Vágán, Pozsony vármegyében, mint segédtanító.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. Mindkét tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és a kántortanítói lak jókarban levő, fazsindellyel fedett épület. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 előkonyha, 1 konyha, 1 éléstár, 1 istálló, 1 faszin, 1 pinczéből.

Isk. könyvtár, faiskola, tornahelyiség és szerek nincsenek.

Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanítói állomás jövedelme 576 frt, az osztálytanítóé 400 frt.

Az iskolaszék elnöke *Szabó Jakab* Elek plébános.

a) ALSÓ és FELSŐ-ESZTERGÁLY.

Nógrád vármegye b.-gyarmati járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lsz. 1370. Rk. 300. Ev. ref. 1070. A lakosság nyelve: tót.
Tank. sz. 28. Mn. 20. Ism. 8. Tny. magyar-tót.
Posta: Kékkő; táviró és vasuti állomás: B.-Gyarmat.

Az alsó- és felső-esztergályi rk. iskola királyi rendeletre 1754-ben szerveztetett újra, mert a protestánsok térfoglalása előtt, itt hajdan népes plébánia és mellette iskola is volt.

Ktanítók voltak: Boszkó János (1755—60), Haindrich György (1760—89), Benkovits Tamás (1789—95), Csabi Imre (1795—810). Ekkor vagyis 1854-ben Munkay János kékkői plébános Alsó-

Esztergály helyett, hol a r. k. hivek kevesebben vannak, Felső-Esztergályon építettett iskolát, hol pedig ezek működtek: Zsiros András, Balon Mihály, Léner János, Ruissel Ferencz (1865—72), Kubányi Antal (1872—76), Lunáczek József (1876—94), Szabó Gyula 1894-től. Született Bars megye Nagy-Sallón 1861. augusztus 1-én.

Az iskolát a róm. kath. hitközség tartja fenn. A tanterem türhetően van ellátva tanszerekkel.

Az iskola és ktanító lak jókarban levő, fazsindellyel fedett épület. A ktanító lakás áll: 2 szoba, 1 konyha és a szükséges melléképületekből.

Faiskola, isk. könyvtár, tornahelyiség és szerek nincsenek.

A ktanító állás jövedelme 300 frt.

Az iskolaszék elnöke Szabó Jakab Elek kékkői plébános.

6. NAGY-ZELLŐ.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 772. — Rk. 741. Ág. ev. 15. Izr. 16. — A lakosság nyelve: magyar.

Tank. sz. — 120. Mn. 80. Ism. 40. — Tny. magyar.

Posta, táviró és vasuti állomás: Szakal.

A nagy-zellői rk. iskola a 18-ik század első felében keletkezett, mivel már 1789-ben itt Sepsi József ktanító működött, egyszersmind mint jegyző is. 1820-ban leégvén a község, az iskolaépület is hamuvá lett, melynek helyére zsuptetővel fedett iskola és ktanító lak épült, 1885-ben azonban ez a kor igényének megfelelően egészen átalakítottatott s a tanterem az udvarból — homlokzattal az utca felé helyeztetett, s az egy fedél alatt levő csinos épület fazsindellyel fedett be.

Tanítók voltak: Sepsi József (1789—1820). Hogy utánna kik következtek, nincs feljegyezve. Jelenleg Wittver József a kékkői rk. tanító kör elnöke a ktanító, ki a tanító pályán 52 éve működik. Született 1820. év augusztus havának 14-én,

Hont vármegyében Ipolyságon. Előképzettsége hat gymnasium. Képesítettett Esztergomban 1844-ben.

Az iskolát a róm. kath. hitközség tartja fenn, de az új átalakításhoz mégis járultak: Ő Felsége a király 100, b. e. Simor J. bíboros 300, Kánovich Károly volt plébános 85 és Matyasovszky Lajos akkori primási intéző 35 frttal. A tanterem eléggé el van látva tanszerekkel. Az iskola és a ktanító lak jó karban van. A ktanító lakása áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, 1 ólból és csinos kertből.

Faiskola van, isk. könyvtár, tornahelyiség és szerek nincsenek.

Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanító állás jövedelme 450 frt.

Az iskolaszék elnöke Cserha János.

7. NÓGRÁD-VARBÓ.

Nógrád vármegye b.-gyarmati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. — 618. Rk. 605. Ág. ev. 3. Izr. 10. — A lakosság nyelve: magyar.

Tank. sz. 92. — Mn. 65. Ism. 27. — Tny. magyar.

Posta helyben. Táviró és vasuti állomás: Trás.

Nógrád-Varbó rk. iskolájának keletkezése a múlt század elejére esik, a mennyiben a Can. Vis. egy dülőfélben lévő iskola és ktanító lakról tesz ez időben említést. Ennek elpusztulta után több évtizeden keresztül bérelt helyiségben folyt a tanítás.

Végre a község 8 hold rétjének 15 évi bérletéből 1868-ban a jelenlegi iskolát és ktanító lakot építtette fel. Jóltevője az iskolának nincs.

Ezen állomáson működtek: Hercsey Ferencz, Gömöry István, Toldy Ferencz, Nagy Sándor (1870—76), Tichy Károly 1876-tól. Született

1850. okt. 30-án Veszprém-ben. Iskoláit Veszprém és Gyöngyösön, a képezdét Esztergomban végeztén, ugyanott 1873-ban képesítést nyert. Működött Szécsény-Halászában.

Az iskolát a róm. kath. hitközség tartja fenn. A tanterem rendesen van taneszközökkel felszerelve. Az iskola és a ktanítói lak jó karban levő, fazsindellyel fedett épület. A ktanítói

lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból.

Faiskola van. Iskolakönyvtár van 25 kötettel. Tornatér és szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 595 frt 22 kr.

Az iskolaszék elnöke *Radisits* Alajos, n.-varbói plébános.

a) HUGYAG.

Nógrád vármegye b.-gyarmati járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 953. — Rk. 915. Izr. 38. — A lakosság nyelve: magyar.

Tank. sz. 170. — Mn. 125. Ism. 45. — Tny. magyar.

Posta helyben. Táviró és vasuti állomás helyben.

Hugyag r. k. iskolája a 18-ik századból való. Régi rozszant épülete 1836-ban lett átalakítva. A jelenben is oly gondozásban részesül, hogy a vidék legszebb iskolaépületeinek egyike. 1893-ban az iskolaszék elhatározta a második tanítói állás szervezését egyelőre 300 frttal. De 1894-ben már e fizetést 400 frtra emelte, melynek 200 frtját a község, a másik részt pedig a templom pénztára fizeti. Hogy a másodtanítói állás teljesen szervezve legyen, még egy tanítói lakásra lesz szükség. Ezen hitközségi iskola jötevői a politikai község, mely évi 400, és a hugyagi templompénztár, mely évi 220 frttal járul az iskola és tanítói kiadáshoz. Ezen állomáson működtek:

Barényi Antal (1842—91) mint jegyző is, Budinszky Károly 1891-ben mint helyettes, 1891. augusztus 3-tól *Borbás* Károly a mai napig. Született Nógrád vármegye Nagy-Bárány községben 1862. évi márcz. 1-én. Képesített 1881-ben Egerben. Működött: Nagy-Bárány, Csécse

és Zsély községekben mint segéd, Varsány, Bussán mint ktanító, Mezőturon osztálytanító. Osztálytanító: *Folkmer* Ferencz, szül. 1872-ben február 26-án Nagy-Megyerén, Komárommegye. Képesített 1891-ben Csurgón.

Az iskolát 1. a római k. hitközség, 2. a politikai község, 3. a hugyagi templompénztár tartja fenn. Mindkét tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és a ktanítói lak jó karban levő, fazsindellyel fedett épület. A kántortanítói lakás áll: 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pince, 1 istálló és ólból.

Isk. könyvtára kezdetleges. Faiskolája kerítetlen, tornatere és eszközei nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 1100 frt.

Az osztálytanító jövedelme 400 frt.

Az iskolaszék elnöke *Radisits* Alajos n.-varbói plébános.

b) TRÁZS.

Nógrád vármegye b.-gyarmati járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 795. — Rk. 732. Izr. 13. — A lakosság nyelve: magyar.

Tank. sz. 140. Mn. 105. Ism. 35. Tny. magyar.

Posta: Hugyag. Táviró és vasuti állomás: Trázs.

Trázs r. k. iskolája e század elején elkezdett, mely a 30-as években már igen siralmas állapotban volt; ezt Nagy Mihály ktanító és jegyző idejében újra építették. de csak sár falazattal;

így az pár évtized múlva összedőlt. Ekkor 1893-ban a máig is álló iskolát és kántortanítói lakot építették szilárd anyagból, zsindelytetővel.

Ezen állomáson működtek: Barna Gusztáv (1820—30), Nagy Mihály (1830—89). Ezen időtől a mai napig *Konstyánszky* József. Született 1859-ben július 3-án, nógrádmegyei Csalár községben, képesített 1884-ben Egerben.

Az iskolát a róm. kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva tanszerekkel. Az iskola és a ktanítói lak jó karban levő, fazsindellyel

fedett épület. A ktanítói lakás áll: 1 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló és ólból.

Faiskola 1894-től van. Isk. könyvtár, tornahelyiség és szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 500 frt.

Az iskolaszék elnöke *Radisits* Alajos n.-var-bói plébános.

8. ÓVÁR.

Nógrád vármegye b.-gyarmati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 500. — Rk. 480, ág. ev. 6, izr. 14. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 80. — Mn. 60. Ism. 20. — Tny. magyar.

Posta Sklabonya. Táviró és vasúti állomás B.-Gyarmat.

Az óvári r. k. iskola keletkezését homály fedi; annyi bizonyos, hogy már 1788-ban volt egy a falu közepén álló iskolája, melyben Kazaniczky Márton működött. Ennek helyére 1853-ban építettek újat, mely leégvén 1858-ban, azt ismét a mostani helyen egy másikkal pótolták, mely Jablonszky Lajos működése alatt teljesen rendbe hozatott. Az iskola jötevője volt b. e. Szcitovszky J. biboros, ki az iskola építkezéséhez 40 frttal járult és b. e. Simor J. 100 frttal.

Ezen állomáson működtek: Kazaniczky Márton (1788—89), Konnek Béla (1790—91), Cseszinszky Béla (1791—93), Kovács Antal (1793—1800), Ágost Mátyás (1800—13), Kriskó János (1813—18), Tábori István (1818—35), Majenky László (1835—43), Gondos Péter (1843—44), Jóhn János (1844—46), Milovác Lipót (1846—49), Knapék István (1849—83), ezek képesítés

nélküli többnyire iparos-tanítók voltak; Jablonszky Lajos (1883—89), Csiffáry Alajos (1889—93), *Buris* Dezső 1893-tól a mai napig. Született Nógrád m. Berkiben, 1869. decz. hó 28-án. Képesített 1891-ben Léván.

Az iskolát a róm. kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges taneszközzel. Az iskola és ktanítói lak jókarban tartott, fazsindelyes épület. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, 1 ólból és házi kertből.

Faiskola van. Isk. könyvtár, tornahelyiség és szerek nincsenek.

Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 458 frt.

Az iskolaszék elnöke *Bakos* János ker. tanfelügyelő és plébános.

a) GALÁBOCS.

Nógrád vármegye szécsényi járásához tartozik.

Közs. Lsz. 139. — R. k. 126, ág. ev. 6, izr. 7. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 24. — Mn. 17. Ism. 7. — Tny. magyar.

Posta-, vasúti- és táviró állomás Szakal.

Galábocs r. k. iskolája e század elején keletkezett, hihetőleg Jankovics volt földbirtokos idejében, csakis a cseléd-gyermekek számára, oly csekély fizetéssel, hogy e miatt az állás majdnem mindig betöltetlen. Jó időben az óvári iskolába járnak innen a gyermekek.

Ezen állomáson mint nem okleveles tanítók

működtek: Lehner János, Simonyi Sándor Gyula, Záborszky Mihály. Jelenleg az állomás üresedésben van.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem taneszközökkel hiányosan van felszerelve. Az iskola és a kántortanítói lak, mely egy fa- és zsindelyfedél alatt van, eléggé jó karban

áll. A kántortanítói lakás áll: 1 szoba, 1 kamra és 1 istállóból.

Faiskola van. Könyvtár, torna-tér és eszköz nincs, háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanítói állás jövedelme 300 ft.

Az iskolaszék elnöke *Bakos János* óvári esperes-plébános tanfelügyelő.

9. SZKLABONYA.

Nógrád vármegye b.-gyarmati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. — 712. R. k. 662, ev. ref. 36, izr. 14. — A lakosság nyelve tót.

Tank. sz. — 134. Mn. 110. Ism. 24. — Tny. magyar.

Posta helyben. Táviró és vasut B.-Gyarmat.

Szklabonya r. k. iskolájának története a multban teljesen ismeretlen. Valószínűleg ez is, mint a környékeliek, a mult században keletkezett. A régi iskola 1894-ben két tanteremmé alakítottatott át s ezen időtől 2 tanterem működik.

Kántortanítók voltak: Siklaki István, Navratil István, Harran János, Tucznai András, Káczér Mihály, Frecska Márton és Krizsanovszky József bizonytalan időközökben. Ezek mint jegyzők is működtek. A jelenlegi kántortanító *Köteles István*, született Hontmegye Kis-Kéren 1852. április 10-én. Képesített 1871. évben Esztergomban. Mellékképesítése a szőlő-oltás és postamesteri; mellékfoglalkozása: postamester. Másodtanító: *Bacsó Gyula*.

Az iskolát a róm. kath. hitközség tartja fenn. Mindkét tanterem türhetően el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és ktanítói lakás jó karban levő, fazsindellyel fedett épület. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló és melléképületekből.

Isk. könyvtára 1895-től 100 drbból áll.

Faiskola 1868-tól, mely évenként 100 drb nemesített fácskát szolgáltat. Torna-helyiség és szerek nincsenek.

A ktanítói jövedelem 529 ft 06 kr.

A tanítói jövedelem 300 ft.

Az iskolaszék elnöke *Patak János* esperes-plébános.

a) EBECZK.

Kisközség Nógrád vármegyében. Szklabonya fiókegyháza.

Lk. sz. r. k. 379, ág. ev. 103, izr. 16. Összesen: 498. — Anyanyelv tót és magyar.

Tank. sz. össz: 80. — Tny. magyar-tót.

Posta Szklabonya. Vasut és táviró Balassa-Gyarmat.

Ebeczk 5—600 év előtt anyaegyház volt, mely időben Szklabonya és Alsó-Palojta fiókegyházai voltak. Régebbi időkből az iskola és tanítóról semmit sem tudunk. A hagyomány állandó iskoláról nem tud s csak annyi állapítható meg, hogy pár évtizeddel ezelőtt volt iskolájuk bérelt házban, melyben kiszolgált katona, munkakerülő mesterember, vagy tönkrement földesur töltötte be a tanítói tisztséget. Természetesen a fizetés is az egyénhez volt mérve, illetőleg kialakulva. Jelenlegi iskolája 1868-ban épült s elég jó karban van. Felszerelése nem felel meg az igények-

nek, könyvtár, faiskola, tornater, kézimunka nincs.

Hogy kik működtek itt mint tanítók, arról semmi feljegyzést nem találtunk. Jelenleg *Holub János* okleveles tanító; született 1895. április hó 27-én Liptó megyében, Liptó-Ujváron. Előképzettsége hat gymnázium. Képesített Besztercebányán 1867-ben foglalta az állást el, melynek jövedelme: lakás, fél telek föld, rét, legelő, illetmény, 17 mérő rozs, 2 és fél öl fa, 80 ft tandíj és stóla.

Az iskolaszék elnöke a szklabonyai plébános.

b) KIS-UJFALU.

Nógrád vármegye b.-gyarmati járásához tartozik.

Közs. Lsz. 384. — Rk. 363, ág. ev. 18, izr. 8. — A lakosság nyelve tót-magyar.

Tank. sz. 73. — Mn. 56. Ism. 17. — Tny. magyar.

Posta Szklabonya, táviró- és vasuti állomás B.-Gyarmat.

Kis-Ujfalu r. k. iskolája e század elején keletkezett, mert a szklabonyai Can. Vis. szerint, a múlt században a kis-ujfalusi gyermekek a szklabonyai iskolába jártak s a szülők az ottani tanítónak fizettek. Egy jó ideig a gyermekek oktatása a ktanító lakószobájában tartatott; de 1856-ban a lakás mellé egy külön tanterem épült. Az iskola és ktanítói lak ezen állapotban áll ma is.

Ktanítók voltak: Divinyi István (1845—50), Pribel János (1850—68), Uhrin Pál (1869—72), Torbik János (1872—75), Laczkó János (1875—78), Kubányi Antal (1878—80), Balázs Gáspár (1880—82), Torbik János (1882—87), Argay János (1887—95), ki a magyar nyelv tanításáért több kitüntetésben részesült. 1895-től *Hendrik*

Gyula, született 1859. év márcz. 25-én Megyeren, Nógrád vármegyében. A képezdei tanfolyam I. és II. évét Esztergomban végezte.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem eléggé fel van szerelve taneszközökkel. Az iskola és a ktanítói lak, mely egy fedél alatt van, jó karban tartott, faszindelytetővel bíró épület. A ktanítói lakás áll: 1 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból.

Faiskola van. Isk. könyvtár, tornahelyiség és szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 344 frt.

Az iskolaszék elnöke *Patak* János esperes-plébános.

c) Vadkerti alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Hottovinszky Károly* esperes, b.-gyarmati plébános.

1. BALASSA-GYARMAT.

Nógrád vármegye b.-gyarmati járásához tartozik. Annak és a megye székhelye. Nagyközség.

Lk. sz.: 6963. — Rk. 3300, gk. 1, kg. 40, ág. ev. 1450, ev. ref. 120, un. 2, izr. 2050. — Tannyelv magyar.

A lakosság nyelve: magyar.

Posta, táviró és vasut: helyben.

Balassa-Gyarmat kath. iskolájának története egy a nagyközségével. Már a tizennegyedik században volt iskolája a plébánia mellett, mi azonban a török dúlás megsemmisített. Majd 1746-ban gróf Balassa Pál és gróf Zichy Ferenczcel egyetértőleg a régi vár helyén a romokból templomot, iskolát és kántortanítói lakást építtettek. Ez zsufedéllel volt borítva, melyben a kántortanító egy segéddel a fiukat és leányokat, mint most falun, együtt tanították. Ezen időben a tanítási nyelv a tót volt. Az ekkori kántortanítók közt kitűnt Haskó József, ki „Zini Priklad“ czimű tót nyelvű nyomtatott könyvet is adott ki.

A kath. iskola ezen szomorú állapota 1834-

ben változott meg a „Nemzeti Iskola“ létesítésével, melynek felszázados fennállását 1885. év június 11-ikén ülték meg nagy fénnel. Ugyanekkor irta meg Polák István, akkori b.-gyarmati káplán, jelenleg loóczi plébános, a b.-gyarmati kath. iskolák történetét, melyből ezen adatok szereztettek. Innen tudjuk meg, hogy ezen iskola létrehozása körül halhatatlan érdemeket szereztek b. e. Garba István, Bezda János és Aninger Bertalan b.-gyarmati polgárok, az alábbiak pedig nagyobb mérvű segélyösszeg adományaikkal vitték előbbre a nemes ügyet, még pedig: Kubinyi Ferencz 240, Gasparik Kázmér 200, Bekker János vadkerti esp. plébános 160 frttal.

Ezen „Nemzeti Iskola“ egyideig két tanteremben felelt meg a kulturális célnak, hol a leányok a fiukkal együtt tanítottak. A tannyelv ekkor még tót-magyar volt.

1864-ben ezen iskola főelemei tanodává alakították és igazgatótanítói állás szerveztetett. Ettől fogva az ifjúság négy tanteremben négy tanító által tanított. Ekkor hagyatott el a tót nyelv is és lett a tannyelv tisztán magyar.

A „Nemzeti Iskola“ azon jótévedői, kik fejedelmi adományukkal annak létét állandóan biztosították: B. e. Szcitovszky János bíboros 2000 frttal s életében az iskolát évenként 500 frttal segítette, b. e. Simor János bíboros, Fischer b.-gyarmati származásu pozsonyi kereskedő 1000 frttal, Szerencs-féle 400 frt, Heszerényi Ferencz volt b.-gyarmati plébános 42 frt, gr. Zichy senioralis uradalom évi 260 frt, majd b. e. gróf Zichy Károly 5400 frt a harmadik osztály tanítójának díjazására. Továbbá a takarékpénztár igazgatósága és a derék kath. hitközség.

A kántortanítói és segédtanítói intézmény a régi alakban és kötelezettséggel maradt fenn. A kántortanító kezelt egy osztályt és a segéd-tanító tartásra kapott 100 frtot. A segéd fizetése 100 frt volt.

Ezen iskolánál működtek: Tipray Mihály ig. t., Rák Balázs, Hredina Mihály, Chikán Mihály. Ezek kizárólag fiukat tanítottak, mert a leányok ezen időben az angolkisasszonyok zárda-iskolájába helyeztetek át. Jelenleg két tanító vezeti négy tanító teendőit. Ezek: *Vilín* József és *Bodroghy* Mihály. Ez iskolának legnevezetesebb tanítói voltak: Fábry György, Rák Balázs, Miska Mihály, Rák Mihály, Tipray Mihály, Chikány Mihály, Vágner István, Valter Gyula, Hercsey Bertalan.

1885-ig a „Nemzeti Iskola“ osztályaiban tanult 10218 gyermek.

A kántortanító, Szkladányi Károly, de ki jelenleg csak kántor, született Baranyamegyében Geletneken 1833-ban december 5-én. Nyolcz gymnasiumot végzett. Képesített 1853-ban Érsekújvárott. Részt vett a Léván tartott tornatanári pótanfolyamon. Kitűnő zenész és fotografus.

Önálló tanítók: *Bodroghy* Mihály, szül. Zemplénmegyében Dobrán 1851. máj. 24-én, képesített 1870-ben Ungvárott; mellékképesítése van a

középiskolai tornatanításra. *Vilín* József, szül. Nógrádmegyében Bussán 1850. január 26-án, képesített 1869-ben a főtanítóságra Esztergomban; egyébként középiskolára képesített tornatanító.

Ezen iskolát az alapítványok, az 5 százalékos hitközségi adó, a róm. kath. hitközség és az iskola jótévedői tartják fenn.

Mind a 4 tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Tannyelv: magyar. Az iskola, tanítói és kántortanítói lakások cseréppel fedett, kitűnő karban levő épületek.

A tanítók lakása 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 fűkamra, 1 pincze.

A kántortanítóé 3 szoba, 1 kamra, 1 pincze.

Faiskola van. Tornater és eszközök vannak. Iskolai könyvtár van. Háziipar és kézimunka tanítatik.

A kántortanító fizetése 550 frt.

Az osztálytanítók fizetése 500 frt.

Jelenlegi kántortanító *Szkladányi* Károly.

Az iskolaszék elnöke *Hottovinszky* Károly esperes-plébános, tanfelügyelő.

a) Herczegprimási r. kath. leány-nevelő-intézet Balassa-Gyarmaton.

Ezen intézet kezdetben 1851. évi november 23-tól 1880. szept. 6-ig, az angol kisasszonyok vezetése alatt állott, mely időtől a paulai szt. Vinczéről nevezett irgalmas nővérek vezetése alatt van.

Ezen leánynevelő-intézet alapját megvetették: B. e. Kopácsy József, Szcitovszky János és Simor János bíborosok, kik a szükséges telkek vételén, az intézetek építési költségeinek fedezésén kívül 30,000 frtos alapítvánnyal biztosították annak állandó fenmaradását.

Legnevezetesebb éve volt ezen intézetnek 1894, midőn I. Ferencz József Ő Felsége szeretett királyunk B.-Gyarmat vidékén tartá meg a nagy hadgyakorlatot, mert ekkor nemcsak Vaszary Kolos bíboros választotta a zárdát udvarával lakhelyéül, hanem a királyi család számos kitűnősége tüntette ki látogatásával az intézetet.

Az intézet hat osztályból áll. A tanulók száma 250. Ugy az intézet, mint a tantermek példányszerűen vannak berendezve. Főnöknője: nt. *Bagossy* Ambrózia. A zárda igazgatója: *Hottovinszky* Károly b.-gyarmati esperes-plébános, tanfelügyelő.

2. CSESZTVE.

Nógrád vármegye b.-gyarmati járásához tartozik.

Közs. Lsz. — 513. Rk. 314. Ev. ref. 196. Lzr. 3. A lakosság nyelve: magyar és tót.

Tank. sz. 45. — Mn. 30. Ism. 15. — Tny. magyar.

Posta, táviró és vasuti állomás: B.-Gyarmat.

Csesztve kath. iskolája a megye legrégebb iskolái közé tartozik, a mennyiben már 1212-ben, ezen nagy plébánia mellett, melyhez több mint 20 község tartozott, iskola volt; azonban ezen századok iskoláit úgy a tatár, mint a török dúlások tönkretették. Érdekes feljegyzésre méltó eset, hogy 1762-ben a protestánsok által elfoglalt kath. iskolaépületbe helyezett Králik Márton lutheránus tanítót rendeleti uton kergették ki onnan, s helyébe Heinrich Imre kath. tanítót helyezték be, kit a lutheránusok insultáltak. De Szmrcsina Mária a főbünös ezért keményen meglakolt, mert Nógrád főispánja által 24 botütésre ítéltetett. A régi avult iskolaépület 1889-ben b. e. Simor János biboros bőkezűségéből teljesen renováltott. Madách Imre itt írta az „Ember tragédiáját”.

Ezen állomáson működtek: Heinrich Imre (1762—92), Hanzély István (1792—800), Holecz János (1800—09), Iziska Mihály (1809—31), Krizsán Antal (1831—32), Vaisz János (1832—33), Csapják Ádám (1833—41), Gubacsik Alajos (1841—59), Gömörý József (1859—60), Vohradnyik Károly (1860—63), Navratil István (1863—66), ő kezdte el a magyar tanítást. Honyecz Nándor magyarosítva Kálnay (1866—68), Matou-

scheck János pomologus (1868—72), Köteles István (1872—73), Klepács István (1873—74), Kahay József (1874—78), Háray János (1878—88) nagy méhészt, Nagy Sándor (1888—89), Gallovics Alajos kitűnő tanító (1889—91), Uhrin Pál (1891—93), Borbás István, szül. Nógrád vármegyében Rimócson 1844-ben, képesített Esztergomban 1864.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva tanszerekkel. Az iskola és kántortanítói lak jó karban levő, faszindelytetővel fedett épület. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló és szép gyümölcsös kertből.

Ezen iskola jötevői: az esztergomi káptalan, Majtényi és Madách földesurak, Kálnay közbirtokos, ki itt volt ktanító s jelenleg nyugalmazott székesfővárosi igazgató és a jelenlegi plébános.

Az iskolának könyvtára nincs, tornatere van, eszköze nincs, faiskolája van. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 325 frt.

Az iskolaszék elnöke *Nizsnyányszký* János plébános.

E községnek van lutheránus iskolája egy tanítóval, 32 tankötelessel.

3. MOHORA.

Nógrád vármegye b.-gyarmati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. — 900. Rk. 623. Ág. ev. 240. Ev. ref. 3. Lzr. 34. — A lakosság nyelve: magyar.

Tank. sz. 86. — Mn. 70. Ism. 16. — Tny. magyar.

Posta, táviró és vasut: helyben.

Mohora kath. iskolája a múlt század elejéről való, mert 1731-ben már itt működött Szabó Pál ktanító. A mostani ktanítói lak 1856-tól 1858-ig épült fel teljesen, mely ideig az iskola és ktanítói lakás Krigovszky Pál uradalmi tiszt szivességéből a kiűritett tiszt lakásban volt. Jötevője ez iskolának úgy a múltban, mint a jelenben a Péchy-család, kik között különösen kitűnt:

Zich Péchy Jakobina, ki a ktanító javára $\frac{1}{4}$ urbéri telket adományozott.

Ktanítók voltak: Szabó Pál (1731—72), Pohrancs István (1789—1818), Procs János (1818—20), Elefánthy János (1820—25), Árvay József (1825—30), Banos György (1830—32), Mihályi János (1832—44), Witner József (1844—53), Siklaky István (1853—70), Navratil István

(1840—73), Márkus Ágoston (1873—82), Fekete Ernő (1882—84), Petrovác Gyula (1884—89), Takács Lajos (1889—92), Gáspár József (1892—95), *Siklai* István 1895-től; született 1833. máj. 10-én Hontm. Szt.-Antalon, képesített 1855-ben Budapesten. Foglalkozott irodalommal.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és a ktanítói lak jó karban levő, fазsin-dellyel fedett épület. A ktanítói lakás áll: 2 szoba,

1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, 1 sertésólból és szép kertből.

Faiskolája van. Isk. könyvtára nincs. Torna-helyiség van, szerek nincsenek. Háziipar és kézi-munka ismeretlen.

A kath. ktanítói jövedelem 320 ft.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

E községben az ág. ev. egyház is tart fenn iskolát.

a) **NAGY-HALAP.**

(Kis-Halappal.)

Nógrád vármegye b.-gyarmati járásához tartozik.

Közs. Lsz. 463. — Rk. 425. Ev. ref. 5. Izr. 33. — A lakosság nyelve: magyar.

Tank. sz. 65. — Mn. 50. Ism. 15. — Tny. magyar.

Posta, táviró, vasut: Mohora.

Nagy-Halap kath. iskolája a múlt század második felében keletkezett; kezdetben a ktanító saját szobájában folyt a tanítás. Mig végre 1860-ban egy ktanítói lakás és tanterem épített, mely 1884-ben leégvén, még mai napig is igen siralmas állapotban van. Az iskolának jötevői nincsenek. Más iskola itt nincs.

Ktanítók voltak 1780-tól Rozeman Ferencz, Pelhős András, Galanics János, Kaucsár Ignác, id. Tóth Ferencz, Szalay László, Muszka Pál, Konyecsný György, Rozinai Károly, Romancsek István, Frey József, Hubert János (1891—93), Tóth Ferencz ifj. (1893—95), *Tóth* Kálmán 1896-tól. Született 1872-ben február 17-én.

Györm. Györszigeten. Képesített 1890-ben Győrött. Működött Bussán és Albáron.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem hiányosan van ellátva tanszerekkel. Az iskola türhető, de a ktanítói lakás siralmas állapotban van. A ktanítói lakás áll 1 padlózott, 1 földes szoba, 1 konyha, 1 istállóból.

Faiskolája van. Isk. könyvtár nincs. Torna-helyiség és szerek nincsenek. Háziipar és kézi-munka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 96 ft, államségellyel 400 ft.

Az iskolaszék elnöke a mohorai plébános.

4. NAGY-CSALOMJA.

Hont vármegye n.-csalomjai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 650. — R. k. 506, ág. ev. 125, ev. ref. 7, izr. 12. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 80. — Mn. 60. Ism. 20. — Tny. magyar.

Posta helyben. Táviró és vasut B-Gyarmat.

Nagy-Csalomja kath. iskolája már a 16-ik században is létezett, a mikor a licentiatások, később a helyi káplánok tanítottak. 1886-ig egy ócska szalmafedelű épület szolgált tanteremül; de Tihanyi Endre akkori plébános buzgalma folytán a kath. hitközség a falu közepén a legszebb helyen 1200 ft költséggel, melynek legnagyobb részét b. e. Simor János biboros adta, egy a

kornak teljesen megfelelő, tágas tanteremmel bíró, szilárd anyagból épült, cserépfedelű iskolát épített s egyszersmind a ktanítói lak is jókarba helyeztetett. Az iskola legnagyobb jötevője volt b. e. Simor János biboros és buzgóságával Tihanyi Endre, jelenleg ipoly-nyéki esperes-plébános, tanfelügyelő.

Ktanítók voltak: Czajzer Imre (1779—1820),

Tamássy József (1820—22), Pribely János (1822—24), Grattyán Márton (1824—42), Sztraka Ferencz (1842—49), Häray János (1849—78), Haniberger József (1878—82), Veszelyi Ferencz (1882—86), Vinkovich István (1886—91), Drobní József (1891—94), Velkey Kálmán (1894—96). Az állomás jelenleg üresedésben van, de nehogy a tanítás szüneteljen, Tóth István ipoly-keszii ktanító jár át félnaponként tanítani.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A

tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola kitünő, a kántortanítói lak jókarban van. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 istálló és 1 ólból és szép kertből.

Iskolai könyvtár van 40 kötetből álló. Faiskola van. Házi-ipar és kézimunka ismeretlen. Tornahelyiség van, szerek nincsenek.

A ktanítói állás jövedelme 400 frt.

Az iskolaszék elnöke *Márton* István plébános.

a) IPOLY-KESZI.

Hont vármegye n.-csalomjai járásához tartozik.

Közs. Lsz. 400. — R. k. 350, ev. ref. 25, izr. 25. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 50. — Mn. 40. Ism. 10. — Tny. magyar.

Posta Nagy-Csalomja. Táviró, vasut B.-Gyarmat.

Ipoly-Keszi kath. iskolája 1836-ban keletkezett, azt a régi alkalmatlan helyről 1881-ben a falu közepén levő legalkalmasabb helyre építették. Ezen helyet csere útján Kohn Herman izr. birtokos engedte át. Az iskolának különös jótévedője nincs, kivéve Tihanyi Endre volt plébánost, aki ügybuzgóságával keresztül vitte az új iskola felépítését.

Ktanítók voltak: Krisanóczy József, Kara József, Bódi István, György János, Bartakovics Andor, Magyar Mihály, Podhorszky Antal, *Tóth István*, jelenleg is. Született Pozsony m. Cs.-Kürtön 1870. augusztus 8-án. Tanítóképző intézetet hallgatott Nagy-Szombatban. Ez ideig képesítetlen.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem kellően el van látva tanszerekkel. Az iskola és ktanítói lak jó karban tartott épület (iskola cserép, ktanítói lak zsupfödelű). A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, 1 ólból és terjedelmes kertből.

Faiskola van. Isk. könyvtár van 20 kötetből. Tornatér van, szerek nincsenek. Házi-ipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 240 frt, állami segélylyel 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Márton* István n.-csalomjai plébános.

b) KOVÁR.

Hont vármegye n.-csalomjai járásához tartozik.

Közs. Lsz. 480. — R. k. 460, ág. ev. 10, izr. 10. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 82. — Mn. 55. Ism. 27. — Tny. magyar.

Posta, táviró és vasut B.-Gyarmat.

Kovárr kath. iskolája már 1812. év előtt létezett. 1868-ban elámissatván a nép, iskolájukat államivá tették, mit azonban igen megbántak. Ezen állapot tartott 1882. év okt. 25-ig, midőn Tihanyi Endre plébános ügybuzgósága folytán a kath. hitközség nagy öröme az iskola ismét felekezeti lett.

Ezen iskolánál működtek: Holecz András (1812—39), Holecz István, Tóth Ferencz mint k. ktanítók, Bartakovics Andor (1868—82) mint állami tanító.

Az új kath. felekezeti iskola az alább megnevezett jótévedők bőkezűségéből épült fel: b. e. Simor János biboros 600 frt, Ő Felsége a király-

tól 150 frt, Tihanyi Endre pl. 50 frt és a kath. hitközség 300 frtnyi adományából. Ezen új iskolánál működik: *Hanibberger* József 1882-től, született Nagy-Maroson 1850. évben Hontmegyében. Képesítettett Esztergomban 1871. évben. Működött: Letenyén, Szécsénkén és Nagy-Csalomján.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel.

Az iskola cserép és a ktanítói lak faszindelylyel fedett, jókarban tartott épület. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, 1 pincze, 1 ólból és kertből.

Isk. könyvtár nincs. Faiskola van. Torna-helyiség és szerek nincsenek.

A ktanítói állás jövedelme 380 frt.

Az iskolaszék elnöke *Márton* István n.-csalómjai plébános.

5. NÓGRÁD-VADKERT.

(Sz.-Lőrincz, Sz.-János és Göröcz puszták. Harasztalja, Káposztás és Mogyorós majorokkal.)

Nógrád vármegye b.-gyarmati járásához tartozik.

Közs. lsz.: 2680. — Rk. 2556, ev. ref. 49, gör. n. e. 2, izr. 73. — A lakosság nyelve: magyar.

Tank. sz.: 370. — Mn. 270, ism. 100. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Táviró és vasut: B.-Gyarmat.

Nógrád-Vadkert kath. iskolája már 1223-ban létezett, mit azonban a zavaros századok dúlásai megsemmisítettek. Érdekes történeti esemény, hogy Rákóczy Ferencz felkelő hadai Bercsényi vezérlete alatt 1710-ben a község sík mezején szenvedtek nagy vereséget a cs. kir. hadaktól. Kezdetben, sőt még a század elején a községnek egy vegyes osztálylyal bíró iskolája volt, mely később kapcsolatba hozatott két, hasonló osztálylyal. 1888-ban az itteni iskolánál új korszak következett; ugyanis Farkas Mihály esztergomi kanonok 2050 frt adományából, egy új elemi leányiskola és óvoda állíttatott, mely kezdetben egy, de jelenleg 3 tanterem és 1 óvó tanteremmel rendelkezik, hova az összes leánynövendékek járnak. Mivel az épület nem alkalmas helyen áll, a község 1895. év folyamán elhatározta, hogy 15 ezer frt költséggel a község középpontján építtet egy alkalmas helyiséget, mit foganatosított is, s azt 1896. május havában avatta fel.

A kántortanítói állomáson működtek: Kmetty Mihály (1713—31), Szabó András (1731—55), Hlosa György (1755—80), Kovács György (1780—1818), Kralinyi János (1818—70), *Nagy* Sándor 1870-től. Született Nógrádm. Pilinyen 1838. szeptember 13. Képesítettett 1859-ben Egerben.

Osztálytanítók: Pergő József, született Esztergomban 1874. márczius 1-én. Képesítettett ugyanott 1893. Holly Irma, született Esztergomban 1875. márczius 15-én. Képesítettett ugyanott

1895. évben. Karácsonyi Róza, született Barsmegye Lekéren 1875. november 16-án. Képesítettett Budapesten 1894. évben. Özv. Háray Jánosné született Bedrus Terézia, született Nógrádmegyében Balassa-Gyarmaton 1849. április 8-án. Gyaroklati évei folytán mint 1868. év előtt alkalmazott képesítettnek tekintetik.

A leányiskolánál működnek: Holly Irma, Karácsonyi Róza mint óvónő, özv. Háray Jánosné szül. Bedrus Terézia.

Az iskolának Bartalóczky József volt itteni plébános jószágából 545 frt tőkéje van, melynek kamatai úgy a szegény gyermekek könyveire, mint az isk. könyvtár gyarapítására fordíttatik.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. Az összes tantermek el vannak látva jól tanszerekkel. A fiu- és leányiskolák jó karban tartott, cserépfedelű épületek.

A ktanítói lakás áll: 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 istálló, 1 ólból.

A tanítónők lakása: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra.

Az osztálytanító lakása 1 szoba.

Iskolai könyvtár van. Faiskolája van. Torna-helyiség van, szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka-oktatásban a leányok részesülnek.

A ktanító jövedelme 800 frt.

A tanítónőké 310 frt.

Az osztálytanítóé 344 frt.

Az iskolaszék eln. *Farkas* Mihály cz. kanonok.

6. PATAK.

Nógrád vármegye b.-gyarmati járásához tartozik.

Közs. Lsz.: 1352. — Rk. 1308. Ág. ev. 1. Izr. 43. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz.: 210. — Mn. 150. Ism.: 60. — Tny. magyar.

Posta: Nagy-Oroszi. Táviró és vasuti állomás B.-Gyarmat.

Patak kath. iskolája a mult századokból való, mert a községet Zsigmond király ajándékozta koronázási jutalmul az akkori primásnak. 1860-ig az iskola történetét mély homály fedi, ekkor a megyei hatóság rendeletére az iskola-épület kibővített 2 tanteremmel. Ezen átalakítás a községnek 5000 frtjába került, mit pótdobban szedett be. A költséghez járultak, mint jótévedők: b. e. Szcitovszky János biboros építő anyaggal és Mészáros Károly primási ügyvéd 250 frttal.

Kántortanítók voltak: (1755—89), Csáhy János (1789—1818), Horváth József (1818—35), Boda János (1835—45), Racsó József (1845—48), Krasznay V. (1848—49), Fábry György (1849—58), Perger István (1858—74), *Mohay* Gyula 1874-től. Született Uj-Barson, Barsmegyében 1851. év márczius 18-án. Képesített Esztergomban 1870.

Az altanítói álláson, mely 1892-ben rendszerezített, működtek: Podhraczký Dezső (1892—94), Hrivnák János (1894—95), (Korentsy Ferencz (1895—96).

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. Mindkét tanterem el van látva a szükséges tanzerekkel. Az iskola, mely 2 tanteremből áll és a ktanítói lak jó karban tartott, szilárd anyagból épült, fazsindelyvel fedett épület. A ktanítói lakás áll: 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 félszer és 1 tanítói szobából.

Iskolai könyvtár és faiskola van. Torna-helyiség van, szerek nincsenek. Kézimunkát nem tanítanak.

A kántortanítói állás jövedelme 414 frt.

Az iskolaszék elnöke *Neymon* Károly plébános.

a) DEJTÁR.

Nógrád vármegye b.-gyarmati járásához tartozik.

Közs. Lsz. 1722. — Rk. 1653. Izr. 69. — A lakosok magyarok.

Tank. sz. 200. — Mn. 150. Ism. 50. — Tny. magyar.

Posta, vasut, táviró: helyben.

Dejtár kath. iskolája a mult századokból való, mivel a primások, kik e községnek fő birtokosai, állandóan gondoskodtak arról, hogy községeik területén élő gyermekek nevelés és tanításban részesüljenek. Az ötvenes években még az iskola szalma alatt volt, mit 1860-ban újra építettek, ellátván azt külön 2 tanteremmel.

Az iskola mindenkor jótévedői Magyarország hercegprimásai.

Ezen állomáson működtek: Kudlovics Imre (1750—55), Csikány Antal (1775—89), Galgóczy Mihály (1789—1818), Azarka Ferencz (1818—20), Bálintfy Antal (1820—23), Krasznay N. (1823—48), Raák Mihály (1844—95), *Stibló* István 1895-től. Született 1859. aug. 13-án Nógrád m. Korponán. Képesített 1877-ben Nagy-Szombatban. Működött Borok-Lehota, Dobronya, Németi és Szénaváralja községekben.

Osztálytanítók: Szabó László, Bartók N., Soskó Ferencz, Wittinger Antal, Horváth Imre, Flajser Antal, Machovics Antal, Birkás János, Tarszky János, Eperjesy Gyula, Zöldy László, Gondy László. Jelenleg Balek Gyula.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. Mindkét tanterem el van látva a szükséges tanzerekkel. Az iskola és a ktanítói lak jó karban levő, cseréppel fedett épület. A ktanítói lakás áll: 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló és gazdasági épületekből.

Faiskola van. Testgyakorló helye és tere nincs. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 426 frt.

A tanítói állás jövedelme 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Neymon* Károly pataki plébános.

III.

A Selmeczbánya vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) **Selmeczbányai alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Litassy János* esperes, hegybányai plébános.

1. HEGYBÁNYA.

Közs. lk. sz. Hegybányán: R. k. 1645, ág. ev. 47, izr. 21. Összesen: 1713.

Felső-Fuchsloch, rovnai és gallisoni főkegyházakban: róm k. 1174, ág. ev. 8, izr. 8. Összesen: 1190.

Anyanyelvre tótok.

Tank. sz.: Mn. f. 147, ism. f. 54. Összesen: 201 f. — Tny. magyar.

Posta helyben, távirda Selmeczbánya.

Hegybánya főkegyházai: Szélakna (Windschacht, mások szerint Wendschacht), Felső-Fuchsloch, Rovna, Selmecz város kül-
utczái. Miksaakna és Istenáldástárna, másképp Klingentáró.

Hegybánya község keletkezése régi, talán az ősidőkben a környéken keletkezett bányászattal egyidejű. Mostani nevét az 1889-ik évben a hontmegyei tótnevű községekkel egyidejűleg magyarosítás útján nyerte. Régi német neve „Siglisberg“ tótul „Pjarg“; „Berg“ német szó után használva, átvett értelemben bánya.

Hegybánya község Hontmegyébe bekebelezve a megye legészakibb részében. — Selmeczbányától $\frac{3}{4}$ órányira, — 4·5 kilométernyire, — délnyugati irányban fekszik.

Hegybánya az 1779-ben felvett Can. Vis. szerint, már sokkal régebben volt önálló anya-egyház s ez annál is bizonyosabb, mert 1779-ik évben már 6012 kath. hive volt, sőt u. a Can. Vis. 2. §-a és 1829-iki Can. Vis. 1. §-a szerint 1681. évben Speit bányakincstári elnök, Tüchter ágens és Stand bányatiszt (obequitator fodinae) alatt Szélaknán egy bástyából (ex-pugnáculo) kápolna épült, mely azután a hivek felszaporodása folytán 1742-ben Mitrovsky bányagróf alatt megnagyobbíttatott; sőt még tovább menve, „Kosztoliszko“-téren (templom-téren) — hagyomány szerint — állt a régi templom, a hol

plébánia és iskola is állhatott. Hogy a régi Hegybánya, illetőleg Siglisberg község területén, törökdulás előtt, létezett-e parochia, annak létezése vagy nem létezése bebizonyítására semmi-féle adat sem áll rendelkezésünkre.

1779. évről a Can. Vis. combinatórium 15. §-a szerint a fenti időszámítás előtt Hegybányának (Siglisberg) sokkal előbb trivialis iskolái nem voltak, azonban normális iskolái valának két tanítóval (cum duobus proffessoribus), melyeket a bányászok testvérpénztára tartott fenn. (Ex cassa confraternitatis hajeratieae solutis existunt.)

Ugyancsak ezen Can. Vis. 15. §-a mondja, hogy az 1779. évben a siglisbergi egyháznak két német és 2 tót tanítója volt. Német tanítók voltak: Trampitch János és Hrdina Ferencz; tót tanítók: Benárek Gáspár és Aszt József voltak, kik egy-szersmint muzsikuskok is valának.

A két német tanító fizetése egyenkint heti 4 frt s évenkint 20 öl fa. A két tót tanító fizetése heti 3 frt és évenkint 8—8 öl fa és szabad lakás.

Ezek közül egy a siglisbergi s egy a fuchslochi kántori teendők végzésével volt megbizva. Siglisbergi kántor fizetése volt:

Stóla: nagy temetés után 45 denár

kis „ „ 30 „

hirdető írásától 6 „

4 cantatia egy év alatt; u. m.: ujév, husvét, pünkösöd és Szt.-Márton napján s ujévkor az ugynevezett ostyasütése volt (hostiatió nem habet).

A fuchslochi kántor fizetése volt:

Stóla: minden temetés után 30 denár

hirdető írása „ 6 „

Cantatiója és hospitatiója ugy volt, mint a siglisbergi kántornak (Cantationes propterea et hostiatió nem prouti Rector Siglisbergensis).

A legutóbb említett Can. Vis. 16. §-a szerint az egyház, valamint az iskolák s ezek tanítóinak egyedüli ura és pátrónusa maga a király; minél fogva az egyházat, iskolát, tanítókat és azok lakásait a selmeczi bányakincstár tartotta fenn. (Dominus et Patronus est ipse Rex. Item domum parochialem, cujus horti, et areae cincturam conservat, uti et quatuor Scholas cum habitatione quatuor. Ludi-Magistorum.)

Az 1681-ben bástyából épült (expugnaculo) és 1742-ben renovált kápolnát s hozzátartozott plébániaépületet most a bányakincstár bírja; de hogy melyik épületben volt elhelyezve a 4 iskola s a 4 tanító lakása, írásbeli adat nem létezik; azonban van egy épület a községben, melynek neve mai napig a nép nyelvén „Stará škola“ (Ó-iskola) néven ismeretes, mely épület most szintén a bányakincstár birtokában van s melyről nemcsak a köznép, hanem maguk a beavatott körök azt állítják, hogy 1787-ig ebben az épületben voltak elhelyezve az iskolák és a 4 tanító lakása.

Ugy is kellett annak lenni, mivel egy 1787-ben feljegyzett írásbeli adat szerint Siglisbergnek ugyanezen évben 4 tanítója volt és pedig: 4-ik osztály tanítója: Schermann György 156 frt évi fizetéssel, 3-ik osztály tanítója: Nozivecz Dominik 208 frt évi fizetéssel, 2-ik oszt. tanítója: Aszt Antal 208 frt évi fizetéssel, 1-ső oszt. tanítója: König Ferencz 156 frt évi fizetéssel, kiknek szabad lakásuk, kertjük és tűzifájok volt. 1786-ik év július végén a jezsuita szerzetesek ezen része feloszlott, zárdájukat a kincstár lefoglalván, 1787-ik évben 3 részre osztotta.

Egy részét a kincstár irodának, tanácssteremnek, archivumnak, hajdulakásnak tartotta meg; másik részét elemi iskolák (cum suis informa-

toribus), orgonista és két tanító részére engedte át lakásul; a harmadik t. i. a legfelsőbb rész, mely a templommal áll összeköttetésben, plébániának adatott használatul.

Itt mint legelső plébános Söröss Ferencz említettik, ki a legelső solemnis misét 1787-ben október 3-ik vasárnapján tartotta.

1787-ik évben az iskola már a mostani épületben volt, ott, a hol ma, t. i.: a folyosón, a melyen keresztül a Jeromos barátok templomba jártak. Ezen helyiségek alkalmatlan voltuknál fogva más helyre való áttétele már 1829-ben szorgalmaztatott, mert különösen télen hidegek és nedvesek voltak, annyira, hogy a falakról a víz csurgott. Időközben az épület belső udvarában, a templom falával szoros kapcsolatban épült egy 16 m. h., 4 m. sz. és 3½ m. magas szoba iskolának, de az egészségtelen voltánál, nedveségénél fogva 1881-ben hatóságilag bezáratott.

Az 1829-iki Can. Vis. már csak I-ső és II-ik osztályu tanítóról tesz említést, a III. oszt. be lett szüntetve, tanítója magasabb koránál fogva nyugdíjba helyeztetett. Ezen időben az I-ső osztályban annyi tanuló volt összezsúfolva, hogy soknak helye se volt, a II-ik osztály alkalmatlan már azért is, mert közel esvén a templomhoz, a chorusra járó emberek s reggelenként az iskolába gyülekező tanulók lármájokkal háborgatták s háborgatják a templomban imádkozó népet és a miséző papot.

Ugyanezen Can. Vis. I. oszt. tanítóul Vaginger Simon Károlyt említi, ki 1817-ben Pozsonyban végezte a képezdét, 1829-ben Bankáról Siglisbergre tanítónak választatott. Volt szabad lakása, kertje és 185 frt fizetése.

Vaginger Simon Károly 1840-ben január 16-án a selmeczbányai főkamara grófi hivatal által az akkori iskolaigazgató felterjesztésére állásától elmozdított.

II-ik osztályu tanítóul Pfeilmajer Simon említettik, ki selmeczi származásu s azelőtt bányász volt; 1815-ben Hegybányán (Siglisberg) lett tanítónak megválasztva. Volt szabad lakása és kertje. Fizetése 247 frt volt.

Kántorul Schenk Ignác említettik; 1817. évben választatott, 1829-ben 50 éves, morvaországi származásu, előbb katona, azután kir. mázsáló, zenekar-mester volt. Fizetése 162 frt

9 kr. Szabad lakás a plébánia-épületben és házikert. Ezen fizetésért tartozott a kántori teendőket végezni s a két tanítót betegségük esetén helyettesíteni.

A tanítók, valamint a kántor fizetésében 1840-ig változás nem történt; a mikor Vaginger Simon Károly I-ső osztályu tanító állásától elmozdított, helyére Schenk Ignác kántor, ennek helyére pedig Kubin Ferencz kántornak lön ki-nevezve, ki ezen minőségben 1843-ig működött. Származására s távozására vonatkozó adat nem áll rendelkezésünkre.

1840-ben a tanítók és a kántor fizetése a bányakincstár által következőleg lett szervezve:

A II-ik oszt. tanítóé: szabad lakás, kert és 222 frt v. p.

Az I-ső oszt. tanítóé: szabad lakás, kert és 196 frt v. p.

A kántor fizetése: szabad lakás, kert, stóla, 6 öl fa és 154 frt 58 kr. v. p.

1840—1868-ig a tanítók s a kántor fizetésében semmi változás sem történt.

Az 1868. évi XXXVIII-ik t.-cz. értelmében a bányakincstár mint kegyur a két tanító és a kántortanító fizetéseit újból szervezvén, a fizetések ily módon lettek megállapítva:

A III. oszt. tanító fizetése: szabad lakás, kert, 12 öl fa, 5 hold föld és 273 frt 87 kr.

A II-ik oszt. tanító fizetése: szabad lakás, kert, 12 öl fa, 3 hold föld és 236 frt 80 kr.

A kántortanító fizetése: szabad lakás, kert, 12 öl fa, 4 hold föld, stóla és 213 frt 55 kr.

Minden tanköteles gyermek köteles a beiratás alkalmával a tanítóknak beiratási díj czimén 50 krt fizetni.

1868—1885-ig következő tanítók voltak a hegybányai népiskolában alkalmazva:

I-ső osztályban: Grósz János okleveles tanító 1868—1878-ig, Nedbalek Ferencz 1878—1879-ig. 1879—1880-ig üresedésben. Tuka Antal 1880. elejétől 1881. végeig. Bratis Ferencz okleveles tanító 1881—1883-ig. Masztich József 1883-tól 1885-ig.

II. osztályban: Mikulás János okleveles tanító 1868—1885-ig.

A III-ik osztályban: Kertsek József okleveles tanító 1868—1885-ig.

1885-ben Hegybánya községében a tagosítás (commasatio) megejtetvén, a magas kegyur képviselője kegyes volt a tanítókról is gondoskodni. Nevezetesen a fizetésjavítás fejében következőleg intézkedett:

A kántortanító fizetését a kegyur pénztárából járó 71 frt 41 krt, 25 frt 50 krral, 96 frt 91 krra; a II. osztály tanító fizetését 133 frtot, 37 frt 50 krral, 170 frt 50 krra emelte; a III. oszt. tanító fizetése megmaradt 136 frt 50 kr.

Az előbb (1868-ban) haszonbérbe adott réteket a tanítók részére kataszteri birtokivekkel haszonbérfizetés terhe nélkül minden időre biztosította s ezen kívül a 3 tanító részére 11 hold 400 □ öl legelőt, 3 egyenlő részben s 5 hold 756 □ öl erdőt fizetésjavítás czimén arányos részben kihasított. Minek folytán a tanítók fizetése következőleg alakult:

A kántortanító fizetése: 250 frt 47 kr. A kegyur részéről 40 m. tűzifa, melyből az iskola is fütendő. Szabad lakás, kerttel. Stóla ugy maradt, mint előbb elősoroltatott. Iskolai iroda szerekre 4 frt 20 kr. 4 hold 729 □ öl rét haszonélvezete, 11 hold 400 □ öl legelőnek harmadrésze s 5 hold 756 □ öl erdőnek arányos része. A II. tanító fizetése: 275 frt 50 kr. A kegyur részéről 40 km. tűzifa, melyből az iskola is fütendő. Szabad lakás kerttel. 2 hold 1360 □ öl rétnak haszonélvezete, 11 hold 400 □ öl legelő harmadrésze s 5 hold 756 □ öl erdő arányos része. A III. oszt. tanító fizetése: 273 frt 87 kr. A kegyurtól 40 kbm. fa, melyből az iskola is fütendő. Szabad lakás kerttel. 5 hold 429 □ öl rét haszonélvezete, 11 hold 400 □ öl legelő harmadrésze s 5 hold 756 □ öl erdő arányos része. Az 50 krnyi beiratási díj tanulóknál megmaradt. Az 1885-től 1896-ig következőleg változtak a tanítók: Az I. osztályban: *Masztich* József okleveles tanító. Született Liptó-Felső-Rőczén, 1854. év decz. hó 9-én. Tanulmányait az V. gymn. osztályig a besztercebányai és a váci gymnasiumban végezte, a képezdét 1876. évben a lévai és szeptemberi áll. képzőintézetben elvégezvén, oklevelét 1878-ik évben a kunfélegyházai képezdében nyerte. Az ó-budai jószágigazgatóság által Hegybányára neveztetett ki kántortanítónak s ezen minőségben mai napig működik. Bánffy-Huny-

don faragászati képesítést nyervén, a szélaknai faragó-műhelyt berendezte s 3 évig vezette.

A II-ik osztályban: 1885-ben üresedésben. *Ledényi* Lajos okleveles tanító 1885. végétől 1893-ig. 1893-ban *Dankó* Endre magaslaki kántortanító neveztetett ki, de 1894-ik évben a III. oszt. tanítói állomás megüresedvén, a II. osztályból a III-ikba tétetett át; hivatali utódjául 1894—1896. január 1-ig Hrussovsky Antal okleveles tanító neveztetett ki a m. k. kincstár által. Az állomás jelenleg üresedésben van, miután pályázó nem akadt.

A III-ik osztályban: *Kertsek* József okleveles tanító 1885-től 1886-ig. 1844-ben megválasztatott tanítónak Hegybányára, a hol 1844—1849-ig az I-ső osztályt, 1849—1856-ig a II-ik osztályt s 1856—1886-ig a III-ik osztályt vezette, tehát helyben 42 évig működött; összesen 52 évig tanított. Igen buzgó és képzett tanító volt. Hegybányán ő volt az első, ki már 1846-ban s a következő években a hegybányai népiskolában a magyar írást és olvasást tanította. Képzett zenész volt. 1886-ik évben magas kora miatt nyugdíjba helyeztetett a kegyur által, jelenleg 82 éves. Hegybányán és Szélakna-Rovnáan most élő férfi- és nősarjadéknak majdnem egy félszázadon át tanítója volt, mindenki tiszteli és szereti őt. Öreg napjaira megsüketült, hogy csak írásban lehet vele érintkezni. Igen egészséges s folyton foglalatoskodik. Utódja Asztaloszy Lajos okleveles tanító volt 1886—1893-ig. Utána következett *Dankó* Endre okleveles tanító, 1894-től 1896-ig. Született Módertárnán, 1862-ik év nov. 29-én; a 4 gymn. osztályt Selmeczbányán végezte, képezdei tanulmányait Léván, oklevelet nyert az esztergomi érseki képezdében 1883-ban. A magyar nyelv sikeres oktatásaért diszoklevéllel lön kitüntetve a felvidéki magyar közmívelődési egyesület által.

A hegybányai r. k. népiskolában a tanítási nyelv a feljegyzett adatok szerint időszakonként változott; pl. az 1779-iki évben a községnek két német és két tót tanítója volt, a kik elkülönített iskolákban tanítottak; meddig? a feljegyzésből ki nem vehető; a lakosság is ez időben kétnyelvű volt. A községbe bizonyos időben százszok lettek kitelepitve, kik hosszú időn át eltótosodtak. 1787-ik évben feljegyzett adatok szerint a négy tanító még mindig megvolt;

azonban a fent jelzett elkülönítésről említés nem tétetik.

A 4 osztályu iskola „főelemi iskola“ czímet kapott. (Haupt-Normal-Schule in Windschacht.) — Véleményünk szerint a 4 osztályban inkább a tót, mint a német nyelv volt a tanítás nyelve, miután Hegybányán a német nyelv időről-időre tért vesztett; ez abból konstatálható, hogy az egyházból is mindinkább kiszorult, olyannyira, hogy ma az egyházi szertartásoknál, Keresztelő Szt. János napján Rovnáan tartatni szokott német szent beszéd leszámításával, a német nyelvnek alig van nyoma. A 4 osztály fennállhatott egészen 1829-ig, illetőleg még korábbi időkig, a mikor 4 osztályból csak 3 (három) maradt; 1829-ben a III. osztály is be lett szüntetve; a német nyelv mindinkább kijött a divatból, s 1885-ig a tanítási nyelv tót maradt; azóta a tót nyelv csak segédtnyelvül használtatik, a rendes tanítási nyelv most a magyar.

A hegybányai népiskolák népességére, illetve az iskolába járó tanulók számának apadása vagy emelkedésére vonatkozólag következőleg lehet beszámolni.

Az 1829-iki időkre vonatkozólag positiv adat nem létezik, azonban a feljegyzett adatok alapján megállapítható, miszerint a bányaművelés ezen időtől kezdve fokról-fokra csökkent s vele együtt a lakosok száma is (1779-ben 6012 lakosa volt), minek folytán az iskolába járók száma is tetemesen kevesbedett, de nemcsak a jelzett körülménynél fogva, hanem azon okból is, hogy az akkori időben a tankötelezettség általánossága törvénybe foglalva nem létezett s csakis az járatta gyermekeit iskolába, a kinek kedve volt, vagy a ki ennek szükségét belátta; ennél fogva az 1787-ben létezett 4 osztály 3 osztályra redukáltatott, hogy melyik időben? feljegyezve nincsen.

Az 1868-ik évtől kezdve a tanulók száma osztályonként folyton növekedett, ez azonban nem a bányászat gyarapodása és emelkedésének, mert a bányászat bizonyos időtől folyton apad, hanem az 1868. évben létrejött 38. t. cz.-be iktatott általános tankötelezettségnek tulajdonítandó.

Ezen törvény végrehajtása által a tankötelesek száma 1868—1880-ig oly nagy volt, hogy az akkori plébános Záhora József szor-

galmazása folytán a boldog emlékü Simor esztergomi hercegprimás és Péch Antal selmeczbányai bányaigazgató áldozatkészségéből, az előbbi sajátjából, az utóbbi pedig a bányászok által összetett lisztzsák-alapból egy leányiskola létesített.

Az intézet maga 15,000 frtba került, melynek 30,000 frt tőkéje van. Az intézetben 1881-től kezdve a mai napig a szt. Paulai Vinczéről nevezett nővérek tanítanak 3 elemi osztályban. Az

intézettel kapcsolatban van az óvoda és (Creche) bölcsőde, a hol jelenleg 7 apácza végzi az intézettel kapcsolatos teendőket.

Itt megjegyzendő, hogy régi időktől kezdve, egészen az 1880-ik év végéig az egyes osztályokban mind a két nembeli tankötelesek egy tanteremben ugyan s mégis elkülönítve tanítanak.

Az iskola igazgatója *Litassy* János, esp. plébános.

2. SZENT-ANTAL.

Község Hont vármegyében. Anyagyház.

Lk. sz.: 1423. — Rk. 1362, ág. ev. 52, ev. ref. 1, izr. 8. — Nyelvre tótok.

Tank. sz.: 203. — Mn. f. 98, mn. l. 105. Ism. iskola nincs. — Tny. magyar.

Posta helyben, táviróállomás Selmeczbánya.

Iskolája régóta lehetett, de hogy hol s merre, arról semmi feljegyzés nincs. 1872-ben *Hönig* Vilmos akkori plébános buzgólkodása hozta létre az új iskolát, melynek felépítését *Coburg* Ágoston Ő fensége bőkezűsége tette lehetővé. Ugyanekkor egy tanítónői állás is szerveztetett. 1893-ban készült el teljesen a czélszerű iskola-épület és szűk tanítói lakás. Az iskola felszerelése megfelelő. Könyvtár, tornatér nincs. Faiskolája 1887 óta évenként 2—300 csemetét produkál. Női kézimunka taníttatik.

Régebben itt működtek: Medgyessy Elek, Richter Károly, Hoffmann Alajos és Hladky Bertalan. Most *Szkladányi* Béla a kántortanító. Szü-

letett Felső-Hámorban (Bars m.) 1849. április 15-én, középiskolái VI. gymnáziumi osztályt s a tanítóképzőt Beszterczebányán végezte, hol tanítói oklevelet nyert 1869-ben. 1872 óta Sz.-Antalban működik.

Tanítónő: *Simoncsics* Anna, szül. Kis-Macsádon (Pozsonym.) 1862. június 25-én. Iskoláit Nagy-Szombatban, a tanítónőképzőt Pozsonyban végezte; ugyanott nyert oklevelet 1881-ben.

A kántortanító fizetése 370 frt 31 kr.

Az osztálytanítónő fizetése: lakás, fa és 330 frt.

Az iskolaszék elnöke *Villmon* József plébános. 1892 óta állami óvoda van a községben.

a) ILLÉS.

Illés (régi neve Ilia), Hontvármegye korponai járásában fekszik és Szent-Antal fiókegyháza.

Lk. sz.: Rk. 524, ág. ev. 11, izr. 3. Össz. 538. Nyelvre: magy. 1, ném. 3, tót 534. — Össz.: 538.

Tank. sz. Össz. 70. Tny. tót.

Utolsó posta: Sz.-Antal. Vasut- és táviróállomás: Selmecz.

Szitnya alatt van a határrét, hol a monda szerint tatárok tanyáztak, onnan járván a környékbeli bányákból kicsalogatni az elbujt lakosokat azon szép üzenettel: a kutyafejüek (psolavci) már eltakarodtak, jöjjetek ki bátran. Vanak ott ősrégi sirok, hol Kmet András berencs-

falusi plébános ur ásatásokat eszközölt és eredményt.

Más monda szerint fenn a hegyen van egy nagy pincze elátkozott kincsekkel telve, melyet Mátyás király fekete serege őriz. A hadfiak teljes felszereléssel lóháton alusznak és csak hosszú

időszakokban éjfélkor ébrednek, kérdezvén vezérüket: itt-e már az ideje? Azon feleletre, hogy még nem jött el az ideje, újra elalszanak, várván az ébresztő trombita szavát; mert majd a nagy válásháboruban fölébrednek, hogy győzelemre vezessék a keresztények táborát.

Az iskolaépületet 1853. évben az akkor még tisztán katolikus község emelte; egy zsin-dely fedél alatt van a tanterem és tanítói lakás (2 szoba, konyha, istálló). A ház termésköből épült.

A tanterem fel van szerelve: fali olvasó táblákkal, szemléltető képekkel, van számoló gépje,

fekete táblája és 2 térképe. Könyvtár, faiskola, tornatér és kézimunka nincs.

Tanítók voltak: Szmrtnik Márton két ízben összesen 17 évig, Schmidt N. 1 évig, Hladky Bertalan 3 évig, Pohl János 1 évig, Bocsgay N. 1 évig, Kubinyi N. 1 évig, Jankovits Mihály 1 évig, Jurecz Ferencz 1878—92, azóta *Hoffmann* Alajos, született Ürményen, Nyitramegyében 1836. évi november hó 12-én. Képesítettett Érsekujvárott 1854-ben. Működik 1893 óta.

A kántortanító jövedelme alig 300 frt.

Az iskolaszék elnöke a szent-antali plébános.

3 LENGE.

Régi neve *Tepla*. Kisközség, Bars megye garam-szent-keresztí járásához tartozik. *Sekély* nevű fiókközség és *Sirokivrch* majorság mint anyaegyházhoz Lengéhez tartoznak.

Közs. lk. sz.: 752. Rk. 745, ág. ev. 3, izr. 4. — Nyelvre tótok.

Tank. sz.: 115. Mn. 85, ism. 30. — Tny. tót.

Posta, vasutállomás és távirda: Bélabánya.

Az iskola története 1737-ig ismeretes. Ekkor történt ugyanis, hogy a község összes lakossága a katolikus hitre tért át, mely időtől úgy az egyházat, mint az iskolát a selmeczbányai Jézus-társasági atyák látták el. 1742-ben új iskola épült. A jezsuiták eltörlésével megszűnt a lengei iskola, mely előbb erdőöri lakásul szolgált, később istállóvá alakított. Nemsokára a saskői uradalom egy tágas mesterlakot s tantermet építtetett, mely ma is arra a célra szolgál. Ez iskola kezdettől óta megtartotta róm. kath. jellegét s ez idő szerint a kir. erdőkincstár tartja fenn. A tanterem a mai igényekhez szűk.

Felszerelése kielégítő. Iskolai könyvtára, torna-

tere, faiskolája van; kézimunkául a szalmafonás taníttatik.

A régebbi kántortanítók ismeretlenek. Az utóbbi 40 év alatt itt működtek: Agricola László, Kukneska András, Héderváry János, Zsarnoviczky Sándor és Dalmady József. Jelenleg itt működik 1873 óta *Horniczky* József, szül. 1850. február 17-én Hegybányán. Hont megyében. Oklevelet kapott Beszterczebányán 1871-ben.

A kántortanító fizetése lakás és kerten kívül 310 frt 49 kr.

Az iskolaszék elnöke *Oszvald* Richard plébános.

4. MAGASLAK.

Hont vármegye báthi járásába osztott község. Anyaegyház.

Lk. sz.: 386. — Rk. 350. ág. ev. 30, izr. 6. Anyanyelv: tót.

Tank. sz. 50. — Tny. magyar-tót.

Posta: Kőpatak. — Vasut- és távirdaállomás: Selmeczbánya.

Az iskola történetéről hiteles adatok nincsenek; szóhagyomány szerint a községben már 200 év előtt volt egy fából csinált iskola, mely 50 évi fenállása után összeomlott. Ezután a zsarnóczai m. kir. erdőkincstár saját költségén építtetett új iskolát s kántortanítói lakást, köte-

lezvén magát az épület jó karban tartására. 1880-ban az iskola leégett, de a kincstár saját költségén újból felépíttette s maig is fennáll.

Felszerelése a legnélkülözhetlenebbekre szorul. Könyvtár, tornatér, kézimunka nincs; faiskola van, de szánalmas állapotban.

Az alkalmazva volt tanítók 1840 óta ismeretese. Ezek: Mikulás Ferencz (10 évig), Havró János (12 évig), Gasparik Ignác (3 évig), Záchej József (10 évig), Kosztolányi Zsigmond (4 évig), Horák Bernát (1 évig), Hromoda József (2 évig),

Dankó Endre (12 évig) s 1894 óta *Melicher* István, született Léván (Bars megye) 1868. évi augusztus hó 3-án. Képesített Léván 1890-ben.

A tanítói fizetés 300 frt.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

5. MODERTÁRNA.

Mária Terézia által épített bányatelep Bars megyében; közigazgatásilag Irtványos községgel van egybekapcsolva.

Lk. sz. 426. — Rk. 294, ág. ev. 126, izr. 6. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 55. Mn. 45, ism. 10. — Tny. tót-magyar.

Posta: Hodrusbánya, táviró-állomás: Selmezbánya.

A község a múlt század második felében keletkezett s így iskolája sem lehet régi. Iskolájáról az 1845-ik évben tételik említés s akkor is csak annyiban, hogy Kachelmann Károly és társai bányatulajdonosok az iskola czéljaira épületet adományoztak. Maga az épület még 1826-ban épült s ez idő szerint a hitközség szegény lakói tartják fenn az iskolát. Berendezése gyarló, felszerelése meg sem említhető. Könyvtár, tornatér, kézimunka nincs; faiskolája évenként 20 csemetét szolgáltat.

Okleveles tanító itt fehér holló számba ment. Eleinte bányászok és más mesteremberek kontárkodtak az iskolában; később az ilyenek hiányá-

ban *Szabó* József lelkész tanított huzamosabb ideig. Említés van téve Zlatniczky János kath. tanítóról, ki orgonálni is tudott s mint bányász és tanító halt meg. 1887-ben jött ide *Kopasz* József hodrusbányai okleveles tanító, aki 50 évet meghaladó tanítóskodása után Selmezbánya város pénztárából 285 frt nyugdíjat nyer s most mint tényleges tanító működik itt; született Nagykosztolányban (Nyitra vármegye) 1816. évi szeptember hó 1-ére. Képesített Esztergomban 1844-ben. Teljes 60 év óta szolgálja a tanügyet.

A tanító fizetése lakáson kívül 123 frt 18 kr.

Az iskolaszék elnöke *Skvarenina* Antal Anasztáz plébános.

6. SELMECZBÁNYA.

Selmezbánya törvényhatósági joggal felruházott szab. kir. város, Hont vármegye legészakibb csuczában fekszik. Külső részeivel egybevéve több plébániára (Bélabánya, Hodrusbánya, Banka, Steffultó) oszlik s lakóinak száma 15 ezerre rug.

Lk. sz. 8269. — Rk. 6023, ág. ev. 1815, ev. ref. 21, izr. 410.

Nyelvre nézve tulnyomóan tótok; vannak magyarok és kevés számmal németek is.

Tank. sz. 360. — Mn. 300, ism. 60. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás helyben.

a) Fiúiskola.

Az iskolák keletkezésére vonatkozó biztos adataink nincsenek.

A róm. kath. elemi iskolák I. II. osztálya a jezsuiták, majd később a kegyesrendiek vezetése alatt álló gymnasiumban volt elhelyezve, melyekben németül, tótul és latinul tanítottak a világi tanítók; később a városban helyezték el az iskolát s fokozatosan lett az négy osztályu városi felső népiskolává szervezve.

Az iskolákat a város tartotta és tartja fenn, a kamara a leányiskolák fenntartásához évenként

1200 frttal járulván hozzá azon időtől kezdve, a mikor a várossal szerződés kötött, hogy ez köteles a fiúiskolákról gondoskodni. A város egyébiránt patronátusi jogát, a fiúiskolákat illetőleg akkor szerezte, a mikor a jezsuitáktól elvett javakat birtokába kapta.

Kántortanítói lakás nincs, az iskola a főtéren áll, szilárd kőből építve, előlről kétemeletes, zsindelyvel fedett hosszukás ház; van benne a földszinten II. osztály, szolga lakása, pinczék, fatartó és árnyékszék, az első emeleten I. A, III. osztály és két szobában a kerületi betegsegélyző-

pénztár; a II. emeleten I. B és IV. osztály, mely egyszersmind rajztermül szolgál. Az iskolákban vannak az iparos- és kereskedő-tanoncok esti tanításai berendezve.

Az iskola felszerelése kielégítő; a város tanácsa, különösen az újabb időben e tekintetben mindent megtesz, s hisszük is, hogy jóakarat mellett ez iskolák mintaiskolákká válnak. Az épület azonban a célnak semmi tekintetben sem felel meg. A tannyelv 1868 óta vegyes volt; 1892 óta a város tanácsa, mint kegyur kimondotta, hogy az kizárólag magyar legyen. Könyvtára most van szervezőfélben. Testgyakorló tere, terme az óvárban van, kitünően felszerelve. Faiskolája van, melyben a városi kertész oktatja a tanulókat.

Az iskola jótévként a multban báró Mednyánszky szerepel, ki szegény tanulók részére 1000 frtról szóló állami kötvényt tett le, melynek kamatai a gyermekeknek szükséges könyvek ellátására fordíttatnak. Újabb időben dr. Tóth Imre bányakincstári főorvos tett le 500 frtot érő népbanki részvényt, melynek kamataiból a magyar nyelvet sikeresen tanító tanító részesül. Ugyancsak dr. Tóth több ezer diófát bocsájtott a város rendelkezésére azon célból, hogy azokkal az utakat fásítsa be, s jövedelmét iskolai célokra fordítsa.

Selmeczbányán van két ágostai iskola s 1891-től 2 osztályu izraelita iskola, azonkívül a paulai szent Vinczéről nevezett apácák vezetése alatt 6 osztályu elemi és 2 osztályu felső leányiskola; 2 városi és egy apácza kisdédóvó.

E század első felében tanítók voltak: Peller Alajos I. osztályban, Urbán János a II. oszt. és Morva József a III. osztályban. 1862-től: Peller Alajos az I. osztályban, Korbacska János a II. osztályban, Urbán János a III. osztályban és Morva József a IV. osztályban. 1868-tól: Peller Alajos az I. osztályban, Korbacska János a II. osztályban, Laczko János a III. osztályban, Aczél János a IV. osztályban. 1872-től: Cziczka Sándor az I. osztályban, Korbacska János a II. osztályban, Laczko János a III. osztályban és Aczél János a IV. osztályban. 1876-tól Novotny Nándor az I. osztályban, Cziczka Sándor a II-ik osztályban, Laczko János a III. osztályban és Aczél János a IV. osztályban. 1881-től: *Novotny* Nándor az I. osztályban, született Selmeczbányán 1843. máj.

Képesített Nagy-Szombatban 1867. *Cziczka* Sándor a II. osztályban, *Tuka* Antal a III. osztályban, született Léván Bars m. 1857. január 16-án. Képesített Léván 1877. és *Aczél* János a IV-dik osztályban, szül. Körmöczbányán Bars m. 1846. május 22-én. Képesített Beszterczebányán 1865.

Időközben működött az I. B) osztályban Valkovits Sándor, majd ennek elhalálozása után Szpevák József, született Korponán, Hont m. 1862. február 16-án. Képesített Nagy-Szombatban 1882. Cziczka Sándornak városi karnagygyá történt kinevezésétől (1891) ennek helyét Bachraty József tölti be. Született Pozsony m. Gerencsén 1867. márczius 19-én. Képesített Modoron 1896-ban.

A tanítói fizetés 1872-ben lett rendezve 500 forint fizetés, 80 frt lakbér és 1890 óta 20 km. tűzifa járandósággal.

A tanítók jelenlegi mellékfoglalkozása: Novotny Nándor tanít az ipariskola előkészítő osztályában, Szpevák József az I. osztályban, Tuka Antal az I. és II. osztályban; Aczél János tanítja az ipari rajzot. Tuka Antal mint városi orgonász és templomi violajátszó, ezenkívül mint kerületi betegsegélyző pénztári ellenőr van alkalmazva.

Az iskolaszék elnöke s az iskolák igazgatója *Podhragay* Pál prépost-plébános.

b) Leányiskola.

A paulai szent Vinczéről nevezett szatmári irgalmas nővérek vezetése alatt levő selmeczbányai róm. kath. leányiskola 1868. évben alapított; létezését Boldizsár József érseki helynöknek köszönheti, ki akkor Selmeczbányán prépost-plébános volt. Ezen intézet főntartója ez idő óta a bánya-társpénztár, oly módon, hogy a tanítói testületnek havonként 100 frtot fizet.

Az intézet 1868. évben 5 tanítónővel kezdte meg működését; a tanulók két nagy szakaszra oszlottak: tót és magyar-német osztályokra. A tótajkuak az I-ső és II. osztályt képezték, hol a tanítás tót nyelven történt, a magyar-német ajkuak négy osztályba osztattak, itt a tanítás magyar volt. A tót anyanyelvű tanítványok a II. tót osztályból felvétettek a III. magyar osztályba s csak itt kezdtek magyarul tanulni, a mi igen fáradságos volt a tanítónőre és kevés eredményű a tanulókra nézve.

Vége 1872. évben az akkori intézeti főnöknő Láng Charitás nővérnek sikerült, habár nagy nehézségek leküzdése folytán, a tót nyelvet a tanításban magyarral felcserélni s így az első és második tót osztály egybeolvadt a magyar-német osztálylyal s ugyanekkor az V. és VI. osztálylyal bővült az intézet; a tanítónők száma 7-re emelkedett, de a havi díjazás csak a régi 100 forint maradt.

Az 1881. évben boldogult Simor János bibornok, hercegprímás kegyessége folytán megnyílt a kisdédóvó; az óvónő részére ez időtől évenként 200 frt utalványoztatik ki a „Simor“-féle ajt. alapítványok kamataiból. Az óvóba járó kisdedekért a jobbmóduak egész évre 1 frtot fizetnek, a bányászok és a szegények gyermekei ingyen vétetnek fel. Kezdetben 45 volt az óvó gyermekek száma, mi aztán évről-évre növekedett; ma már 163 gyermek jár az óvodába.

Trefort Ágoston m. kir. vallás- és közoktatási miniszter 1883. évben megengedte, hogy az intézet a két felső osztálylyal bővítettessék; a felső osztály növendékei havonként 1 frtnyi díjat fizetnek, mely azonban a szegényeknek itt is elengedtetik.

A tanerők száma ez alkalommal egygyel szaporodott. 1893. évben a városi tanács 125 köbméter tűzifát szavazott meg az intézet számára és ez volt az első segítség a város részéről 1868 óta.

1895. április hó közepe táján az intézeti épület falain veszélyes repedések támadtak; megvizsgáltatván az építészeti bizottság által az épület, nagyon veszélyesnek és lakhatatlannak találtatott, minek következtében május 15-től az előadások bezárólag szeptemberig szüneteltek. Ugyanez év augusztus havában az irgalmas nővérek is elhagyták a házat és a városban bérelt házakban laktak. Az elemi iskolák elhelyezéséről a m. kir. bánya-kincstár gondoskodott ideiglenesen.

1895. szeptember elsején azon reményben, hogy az intézet romladozó falai mielőbb kijavit-

tatnak, megnyílt a polgári leányiskola I. és II. osztálya szintén bérelt helyiségekben. A tanerők száma négy világi tanárral szaporodott. Azóta az intézet nagy nehézségekkel küzd és várja az isteni Gondviselés útján, hogy találkozik jótévő, ki az intézet romlott falait kijavíttatja.

Boldizsár József itteni lelkipásztorkodása és a nemzeti ébredés, illetőleg teljes alkotmányosság visszanyerési idejébe esik ezen leányiskola felállítás.

E vidék teljesen idegen nyelvű volt a nagy nemzet testében. Az erdészeti és bányászati akadémián, a két középiskolában, valamint a városi fiúiskolákban az előadások, illetőleg a tanítás idegen ajku volt. Ezt látva a nemesszívű lelkes magyar főpap, nagyon helyes irányban kezdte meg a működését, mert a népnevelés magasztos mezejére lépett és oly hatalmas akciót indított meg e vidéken, melynek 30 évi tartama alatt meg van azon örvendetes eredménye, hogy ma már a kisdedek nevelésétől kezdve egészen a felső tanintézetig mindenhol hangzik szép nemzeti nyelvünk. S így látjuk, hogy ezen leányiskolának működése a magyarosodást nagyban előmozdította.

Az iskola tökéletesen megfelel a törvényt szabta követelményeknek, mert a tanító-testület minden tagja buzgón és hiven teljesíti hivatását, szem előtt tartva e három szót: „Isten, haza és király“.

E leányiskola tanulóinak számát (1894—95. tanévről) a következő táblázat tünteti fel:

A tanulók száma	Vallásukra nézve				Szármasásra nézve			
I-ső osztály . . . 148	róm. katolikus	ágostai vallásu	unitárius	izraelita	helybeli	vidéki	kimaradt	meghalt
II. » . . . 90								
III. » . . . 58								
IV. » . . . 42								
V. » . . . 35								
VI. » . . . 20								
I. II. felső osztály 35								
Ismétlő osztály . 75								
Kisdédóvó . . . 150								
Összesen . . . 653	624	7	2	20	594	42	14	3

7. SELMECZ-BÉLABÁNYA.

Bélabánya ősrégi város. A régi iratokban latinul Diln, magyarul Fejérbánya néven fordul elő. A mai elnevezés valószínűleg a tót: Bielabánya szóból, a mi Fejérbányát jelent, származik.

Bélabánya Hont vármegye legészakibb részében fekszik.

Közs. Lk. sz.: 1413. Rk. 1185, ev. ref. 204, izr. 24.

Győr-Akna katolikus lakosainak száma 201. Nyelvre tótok.

Tank. sz.: 209, mn. 174, ism. 35. Tny. magyar-tót.

Posta, vasut és táviró helyben.

Hogy a bélabányai rk. iskola mikor lett alapítva, nem puhatolható ki. Nincs semmiféle okmány vagy irat, mely az iskola alapításának idejéről biztos fölvilágosítást nyújtana. Hogy azonban ez iskola fölött legalább is négy és fél-század zajlott le, azt következtethetni az egyház alapítása, illetve a kath. vallásnak Bélabányán való elterjedésének idejéből.

Bélabánya egyházilag mint filiális egész 1467-ig a selmeczbányai plébániához tartozott mint helyi káplánság. Bélabányán tehát már 1467 előtt katolikus hitélet, katolikus hitközség volt. E hitközségnek elég népesnek kellett lenni, a mennyiben egy ezen korbeli följegyzés azt mondja, hogy az anyaegyház egyik lelkészének minden héten egyszer ki kellett jönnie a hiveknek istentiszteletet tartani s őket a keresztény tanításban részesíteni.

Bélabánya többszöri kérvényezés után az igazságos Mátyás uralkodása s Vitéz János érseksége alatt 1467-ik évben Selmeczbányától a mártortól elkülönítetvén, önálló plébániává lett. Ekkor már okvetlenül birt önálló iskolával, s az valószínűleg a jelenlegi kántortanítói lak helyén állott, adat hiányában azonban ez határozottan meg nem állapítható.

A későbbi iskolai épület, mely iskolamesteri (kántortanítói) lakul is szolgált s szolgál mai napig is, 1564. évben lett termésköböl fölépitve. Az építés idejét a falba beépített két emlékkő tábla jelzi 1564-ik évszámmal.

Ezen iskolai épület, illetve jelenleg tisztán kántortanítói lak emeletes, régen azonban 1869-ig iskolául szolgált.

Az épület, daczára annak, hogy már 332 év zajlott le fölötte, még jó állapotban van, csak a tetőt kellene egészen megújítani s a falakat egy kissé rendbehozni.

A régi iskola tehát, miként föntebb említve volt, századokon keresztül egész 1869-ik évig

ezen épületben volt elhelyezve. Iskolateremnek nem volt éppen nagyon alkalmas, de kezdetben, midőn az iskolás gyermekek száma kicsi volt, türhetően megfelelt a czélnek.

Midőn ezen ős iskola a nagyon felszaporodott gyermeksereget befogadni már képtelen volt, iskolai helyiségül a város a jelenlegi „Vancsó“-féle ház egyik emeleti szobáját bérelte ki évi 30 frt hasznobérért. Itt az iskola hat (6) éven át volt 1869-től egészen az 1875-ik tanév végeig. 1876-ban a város a régi bélabányai városháza emeleti helyiségeit iskolai czélra átalakítván, az új 1876-ik tanévre az iskola ide lett költöztetve. Itt van azóta folyvást egész a mai napig.

Van az iskolának körülbelül 700 □-ölnyi területü, az ágost. evang. iskolával egyharmadrészben közös faiskolája. E faiskola ekkoráig elegendő vadoncz hiányában nem felelt meg czéljának. Most azonban gyümölcs magvetés által gondoskodva lett a szükséges vad alanyokról, s így remélhető, hogy egy-két év múlva meg fog felelni rendeltetésének.

Tornatér az iskola udvarán lesz felállítva, s ellátva a legszükségesebb tornaszerekkel.

A bélabányai róm. kath. elemi iskola legnagyobb jóltevője úgy a multban, mint a jelenben, annak mindenkori fentartója: a város, s annak áldozatrakész közönsége. Selmecz-Bélabánya szab. kir. bányaváros jelenleg is csak tanítói fizetésekben közel 1000 frtot áldoz évenként a bélabányai róm. kath. tanügyre.

Az iskola jóltevői közé tartoznak már régibb idő óta a bányatárszláda, ujabban a két selmeczbányai pénztintézet: takarékpénztár és a népbank. Ezek gyakran kisebb-nagyobb összegeket bocsátanak az iskolai előjáróság rendelkezésére tanügyi czélokra.

Egyik legnagyobb jóltevő Oldinger Antal, Bélabánya szeretett plébánosa, s jószívéért az egész környék őszintén tisztelt „Tóni“ bácsija.

Oldinger plébános 34 évi bélébányai plébánoskodása alatt évről-évre szakadatlanul jelentékeny összegeket áldozott s áldoz mindig az iskolás-gyermekek tankönyvei beszerzésére.

A bélébányai róm. kath. iskolánál működött tanítókra vonatkozó első följegyzés a 17-ik századból való. Ugyanis az 1692. év június havában tartott föesperesi „visitatio“ tanítóul Rajz Mihályt, orgonistául Schoner Mátét említi. A következő följegyzés 1697-ből való, mely a tanítók javadalmazásáról és vallásáról is megemlékezik. Tanító: Martinidesz János heti 1 renusi frt 30 fillér fizetéssel, orgonista: Hankovics Henrik volt, heti 1 renusi frt és kis temetéstől 40, nagy temetéstől 75 fillér fizetéssel. Mind a kettő lutheránus vallású volt, a mi érthetetlen ugyan, de érthetővé teszi némileg azon körülmény, hogy a vallásvillongási időben a templom a lutheránusok által el lett foglalva a katolikusoktól s csak 1687-ben került ismét a katolikusok jogos tulajdonába. Az említett két tanító tehát mások hiányában valószínűleg örökségképen maradt 1687-ből a katolikusokra. Ez azonban csak ideiglenes állapot volt, mert ugyancsak ezen iratban meghagyatik a plébánošnak, hogy mihelyt katolikus tanítót és mestert kap, a fentieket mozgassa el.

1702. év április 7-iki följegyzés szerint tanító volt Kolinyi György heti 1 renusi frt 25 fillér, orgonista pedig Ujbojai Dániel heti 1 renusi frt fizetéssel és a stóla. Mind a kettő róm. kath. vallású volt.

Az 1707. évi adat szerint tanító volt Jutky Pál, orgonista Dival András katolikusok, az előbb említett fizetéssel javadalmazva.

1715-ben tanító volt: Ujbányai Dániel kath., fizetése hetenkint 1 ren. frt 25 fill. s minden gyermektől évi 20 fillér. Orgonista volt Hertinger Mátyás. Jövedelme hetenkint 1. ren. frt, azonkívül évi 3 cantatio, kis temetéstől 40 fillér, nagytól 75 fill., harangozásért temetéskor 25 fill., ostyasütés és az egyháztól 1 kocsi széna.

Innen kezdve hosszú 63 évig nincs semmi följegyzés sem az iskola, sem a tanítókra vonatkozólag. De azután az egymásután következő adatok csaknem megszakítás nélkül elvezetik a kutatót egész a mai napig.

Az első följegyzés is mindjárt tanító-választásról és igazgató-kinevezésről szól. 1778. november 23-án tanítóvá Büresz József lett megválasztva. Ugyanezen év november 27-én a városi tanács iskolaigazgatói teendők végzésével Stecz Antal senátort bízta meg. Ez azonban igazgatói tisztségét csak azon év végéig viselte. Helyét a tanács határozatából 1779-től 1788. Magyar Márton tanácsos, 1788-tól 1791-ig Frendl János és 1791-től tovább bizonytalan időig Cselka Miklós foglalták el. Mind a három igazgató szakadatlanul fáradozott az iskola színvonalának emelésén. Mint a följegyzések bizonyítják, az iskolát, mely két osztályból állott, gyakran megmeglátogatták. Megállapították a heti tanórák összegét 25 órában. Az évi vizsgálatokon — kettő volt — pontosan megjelentek. Első félévi vizsgát február-márcziusban, a II-ik félévét pedig július-augusztusban, többnyire a közönség részvétele mellett tartották. Az iskolában az 1777. évi „Ratio“ szerint oktatást nyertek a gyermekek a katekizmus-, bibliai történet-, tót-, német-, latin-, később a magyar írás és olvasásban és nyelvben, valamint a számolásban.

1779. évben Gruber Ignác tanítójelölt tanítói vizsga letételére Besztercebányára készülvén, az akkori szokás szerint kérte Demeter Ferencz főigazgatót: engedné meg neki, hogy a szükséges gyakorlatot, mint gyakornok a bélébányai tanító Büresz József mellett szerezhesse meg. A kért engedélyt megkapta 1779. aug. 1-én.

Büresz József tanítói hivataláról 1780-ban leköszönt s helyébe Pucsnák András libetbányai 29 éves magyar-német-tót és latin nyelveket beszélő tanítót választotta a város.

1782. január 1-én a bányatárszláda a tanítók javadalmazásához évi 62 frtot folyósít. Ugyancsak ezen év április 28-án Tucsnák András állomásából hanyagság miatt elmozdított s helyette ideiglenesen Danász János választatott meg. Melléje másodtanítóul Jakubovics József lett fölvéve olyan határozattal, miszerint ez hiányos ismereteinek kiegészítése végett mielőbb Körmöcbányára küldessék.

1782. nov. 30-án a tanács a tanítók javadalmait rendezvén, azt a következőkben állapította meg. Az első tanító jövedelme különféle

cziméken 150 frt 6 kr., a második tanító-é pedig 121 frt 21 kr. és még 10—10 öl fa.

1783. január 4-én az ideiglenes minőségben alkalmazott tanító Danász János helyett Andrejkovics József bojnikai tanító első tanítóvá, 1787-ben pedig Jakubovics József helyébe 104 frt fizetéssel Dishal Jakab lett másodtanítóvá választva.

Bökker nevű iskolalátogató alatt 1790-ben az iskola ismeretlen okból közössé vált katolikusok és protestánsok részére oly beosztással, hogy az I-es osztályban ág. evang. tanító, a II-ik osztályban pedig katolikus tanító tanítson. Voltak azonban gyakran esetek, hogy mind a két osztály tanítója katolikus vallású volt. Így az 1808. évbeli tanítók: Holesch György és Turek Antal is katolikusok voltak. Hogy azonban ezek meddig működtek, nem tudhatni, de ezek valamelyikének utódjáról már meg van említve, hogy az 1827. évi június hó 2-án meghalt. Ez névszerint Bánóczy József kántortanító volt, kinek utódja a tanítói hivatalban Urbán János lett. A kántori teendők végzésével Trencsénszky János fiatal tanító bízott meg, ki Bánóczy mellett mint kántorsegéd (mendik) működven, a kántorsághoz szükséges gyakorlatot így szerezte meg magának.

Az 1829-ik évi Canonica Visitatio szerint tanítók voltak a katolikusok részére az említett Urbán János kath. vallású, a protestánsok részére Soltész Pál szintén kath. vallású. A két osztályban volt ekkor összesen 110 gyermek, katolikus 57, ág. evang. 53.

Az 1829. évi visitatio Rudnay Sándor akkori bibornok hercegprimás rendeletére a többi között intézkedett, hogy az iskola közös jellegét elveszítse s a katolikus gyermekek a protestánsoktól különíttessenek el.

Ezen szétválasztás óta van tehát Bélabányán két felekezeti jellegű elemi iskola, u. m. egy katolikus és egy ág. evangélikus. Ez utóbbi osztályban vegyes iskola évenként átlag 20 tanulóval. Fenntartója a város. Tanítója jelenleg Szametz Samu.

A szétválasztás után a katolikus iskolában tanítóul továbbra is Urbán János maradt egész 1831-ig. Ekkor azonban selmeczbányai tanítóvá választatván, állomásáról leköszönt. Az iskolai

előljáróság a városi tanácssal egyértelműleg az eddig két állást: tanítóit és kántorit egy kántortanítói állássá egyesítette, s arra Trencsénszky Jánost, az eddigi kántort választotta. Az állomás tanítói jövedelme ekkor különféle czimeken 193 frt és 30 kr, a kántori jövedelem összege pedig 102 frt és 5 kr. Az összes jövedelem tehát 295 frt pengőben és 35 kr. volt.

A város mint kegyur még Trencsénszky János idejében ismét rendezte a tanítói állás jövedelmét s azt a következőképen állapította meg: tanítói évi fizetés 400 frt, irodai átalány 3 frt, favágási illeték az iskola fájára 8 frt 40 kr., saját használatra 20 m³ fa; a bányatársulásától 32 frt 55 kr.; kántori jövedelem 101 frt; s végre természetbeni lakás.

Trencsénszky aránylag fiatalon foglalta el állomását s érdemekben megöszülve mint agg ember hagyta azt el 1875. év elején. Mint tanítót jellemzi a lelkesültség s hivatásszeretet a nehéz tanítói állás iránt. Iskolájában szeretettel párosult szigorú tartott. Bánásmódja szeretetteljes, de néha, mint volt tanítványai tréfásan állítják, kissé tulszigoru is volt. Tanítványai különben szeretettel és hálával gondolnak vissza mindig volt derék tanítójukra.

Midőn 44 évi érdemdus tanítói működése után 1875-ben nyugalomba vonult, a népnevelés körüli nagy érdemeit a legfelsőbb helyen is méltányolták. Ő Felsője az arany érdemkereszttel díszítette a tanügy e szerény, de munkás tagját.

A Trencsénszky nyugalomba vonulásával üresedésbe jött kántortanítói állomást 1875-ben Nagy Gyula diós-győri 43 éves kántortanító nyerte el.

Nagy Gyula jeles képzettségű, gyakorlott tanító volt. Bélabányai működéséhez az érdekeltek a legszebb reményeket fűzték. Mindjárt tanítói állásának elfoglalása után behozta iskolájába a magyar nyelvet, s azt husz évi itteni működése alatt lankadatlanul, nem képzelt nehézségek mellett tanította. Az, hogy Bélabányán ma már magyar nyelven is érintkezhetni a fiatalság egy részével, csakis Nagy Gyula tanítónak köszönhető. Igaz, hogy az iskolában tanítványaival való bánásmódja közben néha igen szigorú volt, ez azonban érdemeit nem csökkentheti. Az ő érdeme az is, hogy Bélabányán önkéntes tűzoltó egyesület van,

melyet ő sok utánjárás, kapacizálás után már másfél évtizeddel ezelőtt létesített.

Tanítótársai tisztelettel s szeretettel viseltettek iránta s annak kifejezéseül őt a „selmeczbányai kerületi kath. tanító-egyesület“ elnökéül választották. — Megrongált egészségére való tekintettel 1894. év végén a város saját kérelmére 400 frt évi nyugdíjjal nyugdíjazta.

Meghalt Uj-Szászon (Pestm.) 1896. január hó 12-én.

Nagy Gyula hivatali utódja 1895. február 4, illetve március 1. óta *Gazsó Mihály* volt kö-rös-tarjáni kántortanító; Gazsó Mihály született Ungváron 1866. aug. 9-én. Elemi s középiskolai tanulmányait Ungváron, a képezde négy évi tanfolyamát pedig 1883-tól 1887-ig a szatmári

kir. kath. tanítóképző intézetben végezte. Osz-tálytanító Sepiska János; szül. Selmeczbányán 1872. márcz. 20-án. Képesítettett Léván 1892.

Nagy Gyula kántortanító idejében a tankö-teles gyermekek annyira felszaporodtak, hogy egy tanító a tanügy hátránya nélkül köteleessé-gének megfelelni képtelen volt. Ezt belátta a város tanácsa is és 1884-ben az iskolát két osztályúvá alakította. Az új osztály tanítójának fizetését évi 300 frt törzs, 40 frt lakbér, 20 m³ fa és 3 frt irodai, 8 frt 40 kr. favágatási díj fizetésben állapította meg. Ehhez járul még ösz-szesen mintegy 40—45 frt beiratási és ismétlő iskolai díj.

Az iskolaszék elnöke *Oldinger Antal* helybeli plébános.

8. SELMECZ-STEFFOLTÓ.

A község és iskola neve: Selmecz-Steffoltó. Politikailag Selmecz és Bélabánya sz. kir. s bányavárosok önkormányzati hatósága alá tartozik, melynél a városi tanács mint kegyur szerepel, ő egyszersmind az iskolát is fentartja. Lakosságra vonatkozólag van Selmecz-Steffoltónak 1126 róm. kath., 24 ágost. evang. hitvallású és 11 izrealita hitű lelke. Szittnyató köz-ségnek 280 kath., 9 ágost hitvallású s 3 izr. lelke van. Alsó-Fuchslochon 446 róm. kath., 3 ágost. hitvallású és a selmeczi völgyben szétszórva van 250 kath., 14 evang. és 3 izraelita; összesen tehát körülbelül 2102 kath., 50 evang. és 17 izr. vallású lelke. Ezekből nyelvre nézve $\frac{9}{10}$ tót ajku, az $\frac{1}{10}$ pedig magyar és németnyelvű.

Tank. sz.: Mn. 180. Ism. 70. Összesen: 250. Tny. magyar. Posta, vasut és táviró: Selmecz-Bélabánya.

Selmeczbánya városa és környéke, mely bányatelepekkel van elárasztva, adta keletkezését és létét a selmecz-steffoltói külutczának is, mely inkább Selmeczbánya kültekének veendő, a meny-nyiben német neve is „Steplitzhof“ azt mutatja. Hihetőleg bányavállalatok és vállalkozók ered-ményteljes telepei adták meg e külutczának létét.

Az 1761-ik évi fennmaradt adatok alapján konstatálhatjuk, hogy (Utraque Steffoltova Koháryana nemppe possessio et Schemniciensis) azaz: a két Steffoltova, t. i. a Koháry-féle bir-tok és a selmeczbányai steffoltói külutcza máris róm. kath. elemi iskolával rendelkezett az 1761. év előtt, melyet Szládek Márton jó magaviseletű, kellő képességgel bíró kántortanító vezetett.

Az 1779. évtől kezdve már rendezettebb viszonyok közé kerülhetett Selmecz-Steffoltó község külutczája, mert ez évben lett egyházi hitközséggé szervezve, s így az iskolaügy is új lendületet nyert.

Az 1811. és 1829. évről fennmaradt Can. Vis.

Bánóczy József és később Vaczek Mátyás kán-tortanítókról tesz említést; az utóbbit népünk még most is tisztelettel említi.

Később Cziczka Sándor ktanító vezette a gyer-mekek oktatását és nevelését szép eredmén-nyel, ki több esztendei áldásos működése után Selmeczbányára tanítónak lett kinevezve. Ennek távoztával 1874. évben vette át az iskola veze-tését Huszágh Adolf kántortanító. Mivel pedig a külutczák gyermekei száma évről-évre felszapo-rodott, az oktatási és nevelési országos törvé-nyeink értelmében lett ez iskola kibővitve 2 tan-teremmé és iskolai szolgákká átalakítva s így 1882. évben új tanító erővel ellátva. Az első altanító Szpevák József volt, ki több évi sikeres működése után távozott, mivel selmeczbányai tanítónak megválasztott. Utódja Asztalovszky Lajos lett, ki $\frac{1}{2}$ évi működése után távozott. Annak helyébe Ballon István 1888. évben lett megválasztva, kinek 7 évi áldásos működésének befejezte után Hoffmann Alajos vette át az okta-tás vezetését.

Az iskola jötevői közé a városi tanácsot, a magas kincstárt, a selmeczbányai takarékpénztár és népbanki pénztárat számíthatjuk.

Az iskola száraz helyen, hegy tövében, a plébánia-lak szomszédságában fekszik; tantermei törv. értelmében tágasak, világosak; berendezése kellő. A kántortanító s más tanító lakása a község központján egy emeletes kincstári épületben van elhelyezve. A felső emeletet a kántortanító használja, a földszintet pedig a tanító veszi igénybe. A kert felében van felosztva. A két épületnek jó karban tartása a kegyur dolga. Az iskola felszerelése minden szükségességgel el van látva. A magyar tannyelvű oktatás a felsőbb osztályban anyanyelv alapján van behozva. Az iskolai könyvtár leltár szerint egyes iskolai lapokból és tan-

könyvekből áll. Az iskolának testgyakorló tere nincsen, de a Szt. István bányatelep terét igénybe veheti. Faiskolája van. Selmech-Steffoltón semmi más iskola nincs. A jelenlegi ktanító *Huszágh* Adolf, ki 1849. január 28-án Pozsony m. Modor községben született, tanképesítve van, magyar, német sőt nyelvet beszél, 1874. évtől kezdve mint steffoltói ktanító végzi ktanítói kötelességeit. Második tanerő *Hoffmann* Alajos, ki Nyitra m. Ürmény községben 1836. november 12-én született, tanképesítőjét az érsekújvári tanítóképzőben nyerte, 1896. évi január 1-től Steffoltón végzi teendőit.

A ktanító fizetése 604 frt, a másik tanítóé pedig 412 frt.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

9. SELMECH-HODRUSBÁNYA.

Selmeczbanja külső részét képezi s mint önálló bányatelep állítólag már a rómaiak idejében fenállott. Hontmegyében fekvő anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2120. — Rk. 1800, ág. ev. 300, izr. 20.

Nyelvre: 20 m., 80 n., 2020 t.

Tank. sz. 250. Ism. 95. Össz. 345. — Tny. magyar-tót Posta helyben, távirat-állomás Selmeczbanja.

A hodrusbányai róm. kath. népiskola kezeltése s szerveztési idejét nem tudjuk, mert az 1779. és 1829-ik évi Can. Visitációban is csak úgy áll, hogy: „ki által és mikor szerveztetett, egész határozottsággal meg nem jelölhető.“ Annyi bizonyos, hogy a hodrusbányai róm. kath. népiskola léteztése a jézustársasági atyák korából datálódik. Bizonyítja ezt az 1829. évi Can. Vis. az által, hogy 1829-ig a selmeczi kegyesrendiek (mint a Jézus-társaság utódai) rektora volt a hodrusbányai népiskola igazgatója, mely felügyeleti jog már akkoron (1829) a helybeli plébánosra (saját kérelmére) bizatott.

Az 1779-ik évi Can. Vis. szerint: „a hodrusbányai róm. kath. népiskola fentartója Selmeczbanja város“ mint kegyur. Ezen visitáció szerint az akkori kántortanító Wagner Józsefnek „a kit valószínűleg Selmeczbanja város tanácsa választott meg“, fizetése 212 frt, mely összeget 52 frtban a várostól, 52 frtban a bányatárs-pénztártól kapta, a többit pedig a kántori teendők fejében. Segéddel is rendelkezett Ribényi Béla személyében, kinek bére 78 frt volt. Akkoriban az iskola telke a templom tözsomszédságában

volt „tanítói lakással (1 szoba)“, a gyermekek időszerűleg változó számával, „melyet főtart és javitgat Selmecz városa.“ „Más tanintézetek nem léteznek helyben.“

Az 1829-iki visitáció szerint ezen épület már igen rozzant s nedvesnek találtatott. „A tanító kénytelen volt e miatt más lakást keresni, de szűk fizetéséből azt soká nem bírta s ujból az iskolaépületbe vonult.“ „A tanterem hasonlóképen nedves és szűk s e miatt az egyes szülők nem is küldték gyermekeiket az iskolába.“ „Ez okból kéri a kegyurat, hogy e bajon más épület beszerztése által segitsen.“ Ezzel kapcsolatban „hivatkozással az 1779-iki visitációra segédt is kérnek Mayer János tanító számára.“ „A népiskolán kívül, mely két osztályra osztatott, s mindkét nemnek, de csakis katolikusoknak szolgált, más tanintézetek nem léteznek helyben.“ „Hittanra a káplán tanítja a gyermekeket.“ „A tanító tanítja az olvasást, írást és 4 számtani alapműveletet.“ „A növendékek száma 80, sőt azt is fölulmulja.“ „A szülők különben meglehetősen szorgalommal küldik őket az iskolába.“ 1845-ben Mayer János segédt kap Kopasz József szemé-

lyében. Az 1848. és 1850-ben kelt „Népiskolák, tanítók és jövedelmeik összeírása“ czimű statisztikai kimutatások szerint: „az iskola még a régi épület.“ A lakosok száma 3160. Ezek közül 2820 róm. kath. és 340 lutheránus. Az iskolába járó gyermekek száma 150. Mayer tanító évi jövedelme 224 frt, Kopasz József segédjeé 40 frt. Tannyelv: magyar, német és tót. Ez „összeírásokban“ is „új iskolát kérelmeznek.“ Ennyiről tesz említést a 2 visitáció és összeírás.

Az 1854. évben a város a „Miklóstárnai“ telepházban nyitott új tantermet és tanítói lakást, hol az 1863-ig fennállott. 1853-ban Mayer János kántortanító meghalt, s helyébe Kopasz József segéd lett a város által megválasztva. 1863-ban a város, mint kegyur, ismét új iskolát nyitott. Az új helyiség és tanítói lakás, melynek bensejében javítás nem történt, csak annyiban jobb a volt iskolahelyiségeknél, hogy száraz és kőből épült s tözsomszédságban van a plébániával. Tanterme 42 m² területű. Ebben az épületben oktattattak az összes gyermekek 1878-ik évi június hó végéig. Habár Hodrusbánya lakossága 1850 óta számban majdnem $\frac{1}{3}$ -val megapadt, az 1868. évben törvényileg elrendelt tankötelezettség folytán ez iskola is szűknek és elégtelennek bizonyult. Ez okból a város az iskolaszék kérelmére Alsó-Hodrusbányának a meglévő iskolától $\frac{1}{2}$ óra jársnyira külön iskolát létesített 1878-ban. Az iskola 1878. évi okt. 10-én a kegyur képviselőinek jelenlétében ünnepélyesen benedikáltatott. Ez időtől fogva Hodrusbányán 2 önálló, osztatlan népiskola létezik. Ez új iskola I-ső tanítója *Tamoskovics* Ferencz volt. 300 frtnyi fizetéssel birt, mely összeget a város pénztárából kapta. II-ik tanító *Veszelák* Ferencz, ki miután nem bírta a tót nyelvet, csak ugyanazon évi június 30-ig fungált. III-ik tanító: *Lindmayer* János volt. Működése 1881. évi szept. 1-től 1893. évi június hó 30-ig tartott. Ekkor helyben rendőrbiztossá választván, segédet fogadott, ki helyette ugyanazon évi okt. 20-ig tanított. IV-ik vagyis a jelenlegi

tanító: *Kubinyi* József, ki ez állásra a város által 1893. évi okt. 19-én választatott meg. Született Hodrusbányán 1871. ápril 1-én. Képesítettett Léván 1892. Fizetése és teendője az, a mi az első tanítónak volt.

A felső-hodrusbányai róm. kath. népiskolánál jelentékeny változás 1887. évi szept. 1-én történt, a mennyiben Kopasz József kántortanító nyugdíjaztatott s helyébe *Szpiska* Mihály lett a város által megválasztva, született Felső-Tiszovinikon Nógrád m. 1863. szept. 23. Ezen iskolánál ismét jelentékeny változás 1892. évi okt. 21-én történt, a mennyiben ezen 29 évig fennálló iskolahelyiség a folytonosan szaporodó tankötelesek számára igen szűknek bizonyult, a kegyur egy új iskolát nyitott, s ez a jelenlegi felső-hodrusbányai népiskola. Az iskolahelyiségnek itt külön bejárása van. Ezen épület emeletén van a terjedelmes (96 m²) tanterem 2 ajtó, 3 délnek néző ablakkal, 2 fűtő kályha s 2 szelelő ablakocskával ellátva. Az épület kőből emelt (1562-ben) s kezdetben érczolvasztó kohó volt. Zsindelylyel van fedve. A tanító lakása 3 szoba, 1 konyha és 1 kamrából áll. A tanterem fel van szerelve. Az iskolai könyvtár tankönyvekből áll. Testgyakorló-tere nincsen. Faiskolája csak a folyó évben lesz alakítva, de azért a tanítványok kertészeti oktatásban gyakorlatilag is részesülnek. Férfi vagy női kézimunka nem taníttatik. Az iskola jótévedőinek mondható a selmeczbányai takarékpénztár, kitől a szegényebb sorsu gyermekek, illetve iskola, évenként 15—15 forintot kap tankönyvekre. Az alsó-hodrusbányai róm. kath. népiskolának testgyakorló-tere van. 1800 óta (állítólag) a lutheránusoknak is van iskolájuk, melybe átlagosan 30 gyermek jár, kiket a tiszteletes oktat. Tanítójuk nincs.

A felső-hodrusbányai kántortanító fizetése 639 frt 58 kr.

Az alsó-hodrusbányai osztálytanító fizetése 457 frt 75 kr.

Az iskolaszék elnöke *Paulovich* József plébános.

10. TÓPATAK.

II. Mátyás idejéből (1618-ból) származó községi pecsétjén Goldbach néven szerepel. Hont vármegyében fekszik. Anyaegyház. Lk. sz. 592. — Rk. 578, ág. ev. 5, izr. 9. — Nyelvre tótok. Tank. sz. 110. — Mn. 80. Ism. 30. — Tny. tót. Utolsó posta Hont-Szt.-Antal. Táviró-állomás Selmeczbánya.

Tópaták legrégibb anyakönyve 1788-ból ismeretes, miből következtethető, hogy ez időben mint önálló plébániának iskolája is volt. Erre vonatkozólag azonban semmiféle adatunk nincs. Régebben a jezsuiták voltak, most a m. kir. erdőkincstár az iskola jötevői. Az iskola egyben van a ktanítói lakással, kőből van építve, zsindelylyel fedve. Az iskola felszerelése kielégítő. Könyvtár, tornatér, kézimunka nincs. Faiskolája évenként 400 oltványt szolgáltat.

Mint tanítók fel vannak jegyezve: Durikovich N., Majzler N., Zlatniczký János, Grünwald János, Móznér József, Jelenek András, Mikulás N., Rapensberger Rudolf, Gasparik Alajos és Szpitka Mihály. A jelenlegi kántortanító *Kmetty* Mihály, szül. Korponán (Hont m.) 1848-ban. szept. 28. Képesítve lett 1880-ban Nagyszombatban. A magyar nyelvet nagy sikerrel tanítja.

A kántortanító fizetése 320 frt.

Az iskolaszék elnöke *Fábián* Ferencz plébános.

b) Bozóki alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Pehátsek Arthur* esperes, littvai plébános.

1. ALSÓ-BÁGYON.

Község Hont vármegye korponai járásában. Anyaegyház. Lk. sz. — Rk. 524, ág. ev. 7, ev. ref. 1, izr. 4. — Anyanyelvre tótok. Tank. sz. — Mn. 61, ism. 17. Összesen: 78. — Tny. tót-magyar. Utolsó posta Csábrág-Varbók. Vasut Ipolyság. Táviró Korpona.

Az alsóbágyoni iskola keletkezésének ideje nem állapítható meg. Valószínűleg a plébánia keletkezésével egyidejű. 1800 előtt már volt egy fából épült iskolája, melyben a káplánok tanították a hitvallást, a néphagyomány szerint. Ez a faiskola egy nagy szobából állott, mely egyúttal tanítói lakásul is szolgált. 1828-ban épült a jelenlegi iskola, melyet a bozóki uradalom emeltetett kőből s magában foglal 1 tantermet, 1 tanítói szobát s a nélkülözhetlen melléképületeket. Felszerelése hiányos. Van 60 kötetből álló könyvtára s faiskolája. Tornahely, kézimunka nincs.

A feljegyzések szerint ide választatott ktanítónak 1811-ben Prohászka József 120 frtra menő fizetéssel s 8 éven át a téli időkben tanította a

gyermeket. 1818-ban Dérbach Fridó van megemlítve, mint kántortanító, ki 4 évig volt itt. Utána Héderváry János működött 3 évig. Őt követte Blahó István, ki 1825-ben 220 frt fizetéssel választatott meg s 44 évig itt tanítószkodott 35 tankötelessel. Követte fia Blahó István, ki 14 évig 245 frt fizetésért működött s innen a jegyzői pályára lépett. 1873 óta *Medriczky* József a kántortanító; született Urvölgyön Zólyom m. 1840. július 12-én. Képesített Beszterczebányán 1862; az ő működése alatt az iskola kipadlóztatott és új padokkal láttatott el.

A kántortanítói fizetés 9 hold legelőn kívül felmegy 300 frtra.

Az iskolaszék elnöke *Dedinszky* János plébános.

2. BERENCSFALU.

A község régenté *Berencsfalunak*, tótul „Prenčov“-nak neveztetett; 1890 óta megyehatóságilag a mostani Berencsfalu nevét kapta. Hont vármegye korponai járásához tartozó anyaegyház, melynek fiókközségei Bagyan, Béd és Kalászi.

Lk. sz. Rk. 382, ág. ev. 1316, izr. 40. Össz. 1738. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 35. — Mn. 25. Ism. 10. — Tny. tót.

Posta helyben, vasut- és táviró-állomás Selmeczbánya.

Az iskola keletkezési ideje ismeretlen. Valószínű, hogy rég idő óta lehet iskolája, mert plébániája már a 17-ik század előtt megvolt s a mostani szép temploma is a régi fatemplom helyére még 1737-ben épült. Emlékezet szerint a régi iskolaház egy jelentéktelen ócska faház volt. E század második tizedében a szitnyai uradalom s a hivek hozzájárulásával épült erős kőanyagból a mostani iskola, mely egy szalmafedél alatt áll a kántortanító lakásával és istállójával. Felszerelése a legszükségesebbre szorul.

Könyvtár, tornatér és eszközök, kézimunka nincs. Faiskolájában 500 drb nemesített gyümölcsfa van, de ez a politikai község tulajdona.

Kántortanítók voltak emberemlékezet óta: Gregorik István (1779—1815), Halász István (1816—1820), Kacsicska György (1821—1830), Karolik Mihály (1831—1835), Tauber János

(1836—1837), Skrván István (1838—1839), Tauber János (1840—1848), Kecskés József (1849—1850), Sulcz János (1851—1879), Sulcz Pál (1879—1880), Filkorn Manó (1880—1888), Lechner Károly (1889—1892). 1893 óta 1896-ig *Blahó* István itt a kántortanító, született Alsó-Badinban (Hont m.) 1845-ben. Oklevelet Beszterczebányán kapott 1865-ben. Eleinte tanítóskodott, később a jegyzői pályára lépett; 20 évi jegyzősködés után ott nyugdíjaztatván, visszatért a tanítói pályára, melyről lemondván, követi Hurta István, ki született Zólyomban 1877. évben. Ő több sikertelen pályázat után, csak mint kisegítő működik.

A kántortanító fizetése 275 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kmet* András plébános.

A községben van még egy ág. ev. népiskola is 65 tanköteles gyermekkel.

3. BOZÓK.

Község Hont vármegye korponai járásában. Anyaegyház; fiókegyházai közül Unyad, Felső-Alsók, Alsó-Alsók és Kecskevarbók tankötelesei a bozói iskolát látogatják. Az említett fiókközségekkel együtt a

Lk. sz. 1018. — Rk. 995, ág. ev. 11, izr. 12. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 155. — Mn. 115, ism. 40. — Tny. 1896 óta magyar.

Posta helyben. Vasut és távirda Ipolyság.

Iskolája Mária Terézia idejében keletkezett. Rövid ideig lutheránus iskola volt, de a „Ratio Educatio“ kibocsátásakor újból szerveztetett s katolikus jellegét nyert. Az iskolaépület és tanítói lakás szármalmas állapotban van. Az iskola felszerelése és berendezése pedig a legszerényebb igényeket sem elégíti ki.

Könyvtár, kézimunka nincs; tornatere van szerek nélkül. 16 év óta fennálló faiskolája évenként 250 drb nemes fácskát szolgáltat.

Az első kántortanító volt Javorka József

(1779—1810). Utána következtek: Voldasa Ferencz (1810—1845), Priczel Vilmos (1845—1880), Cserik József (1880—1885). Ez időtől *Pillarik* Ferencz a kántortanító, ki Nagy-Vezekényben (Bars m.) 1833. deczember 11-én született s 1852-ben Érsekújvárott nyert tanítói oklevelet. Csekély jövedelmét gyermekei neveltetésére fordította s két fia már felszentelt rk. pap.

A kántortanító összes jövedelme 691 frt 68 kr.

Az iskolaszék elnöke *Poliákovics* Iván plébános.

a) CSÁKÓCZ.

Bozók fiókközsége. Iskolájába járnak Alsó-Legéndről is a tankötelesek. Gerlach, Kucsalak, Sipkovecz és Alsó-Legénddel.
Lk. sz. 705. — Rk. 655, ág. ev. 33, izr. 17. — Nyelvre tótok.
Tank. sz. 76. — Mn. 51, ism. 26. — Tny. tót.
Utolsó posta Bozók, vasuti állomás Zólyom, távirda Korpona.

Iskolaépülete 1870-ig nem volt, hanem parasztházakban, sötét szobákban tanítottak a régi időkben. Képesített tanítónak sem volt itt hire soha. *Poliákovics* Iván bozóki plébános buzgólkodása következtében épült 1870-ben a mostani iskola és szerény tanítói lakás. Az iskola a legszükségesebbekkel fel van szerelve. Faiskola, tornatér van, könyvtár, kézimunka nincs.

Az ötvenes években itt tanított Polyoni János 7 évig, kinek helyét Kovács János parasztember foglalta el s tényleg 1870-ig tanított. 1870-től 1883-ig Jochlik József működött, kinek összes kvalifikációja két gymnasiumi osztály el-

végzése volt. 1883-tól 1888-ig Gyreth Gyula volt a tanító, de ez sem volt képesítve. 1888-tól 1893-ig Kummer Augusztus működött, ki egyetlen okleveles csákóczi tanító volt. 1895-ben Bikkal László végzett vinczellér töltötte be ez állást; ez idő szerint pedig *Burza* János korponai iparos tanít. A gyakran kiírt pályázat daczára nem akad okleveles pályázó a 172 frtra összeírt jövedelemre. Ma már a tanítói fizetés az állami 128 frt segélylyel 300 forintot tesz.

Az iskolaszék elnöke *Poliákovics* Iván bozóki plébános.

4. CSÁBRÁG.

Hont vármegye korponai járásában van. Apafalva, Csábrág-Varbók, Csall községek, Belle, Kónozko, I.-Huta tanyák mint fiókegyházak a csábrági anyaegyházhoz tartoznak.

Lk. sz. 1475. — Rk. 195, ág. ev. 1256, izr. 24. — Nyelvük tót.
Tank. sz. össz. 18. — Tny. 1895 óta magyar.
Posta Csábrág-Varbók, vasut Ipolyság, távirda Korpona.

E régi történelmi nevezetességü helyen régente vár állott, melynek elpusztultával itt egy major létesítettett egy üveghutával s minden valószínűség szerint ez időre (1832) esik az iskola alapítása is. Miután a javadalmazás igen csekély, okleveles tanító itt soha nem volt s ez oknál fogva, meg a folyton változó cselédek rövid tartózkodása miatt az iskola eredményt nem mutathatott fel. Az iskola és tanítói lakás egy épületet képez s áll: 1 tanterem, 1 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló s 1 pinczéből; köépület szalmafödéllel. Felszerelése gyarló.

Könyvtára, tornatere, faiskolája nincs. Kézimunkát nem tanítanak. Jötevői a hercegprimás és Coburg kir. herceg.

Sok tanító fordult itt meg, de mindannyi csak rövidebb-kevesebb ideig. Jelenleg *Frastaczky* Linus szent Ferenczrendü lelkész, okleveles tanító látja el az iskolát s tanítja a növendékeket. Született Illaván 1844-ben, képesítését Szegeden nyerte.

A tanítói fizetés 164 forint 68 krra megy fel.

Az iskolaszék elnöke a helybeli lelkész.

5. FELSŐ-SIPÉK.

Hont vármegye korponai járásához tartozó kisközség. Mint anyaegyházhoz vannak csatolva: Alsó-Sipék, Bácsfalu, Darázsi, Lissó, Ösöd, Teszér, Udvarnok kisközségek, Patkós major és Piri pusztá.

Lk. sz. 1904. — Rk. 235, ág. ev. 1621, izr. 48. — Nyelvre tótok.
Tank. sz. össz. 15. — Tny. magyar-tót.
Utolsó posta Teszér, vasut- és táviróállomás Ipolyság.

Az iskola keletkezésének ideje bizonytalan. ből van említve egy kántortanító; ez, valamint Egy 1778-iki Can. Vis. szerint már az idő- az iskola rozzantsága megengedi ama következ-

tetést, hogy itt 1778 előtt is volt iskola. A zsin-
delyfedelü épület kő és téglából van emelve.
Felszerelése és berendezése botrányosan hiányos.

Könyvtár, tornatér, faiskola és kézimunka
nincs.

A Canonica Visitatió szerint mint kántor-

tanítók voltak alkalmazva Vodicska György (1778),
Kozicsky Pál (1811), Agricola László (1868) és
Vozár Ádám (1870). Ez időtől rendes kántor-
tanítóról sehol sincs említés téve s az állás most
is üresedésben van, ami igen természetes, mivel
a kántortanító összes jövedelme 95 frtra rug.

Az iskolaszék elnöke *Matusik Mór* lelkész.

6. KORMOSÓ.

Tótul Krnišov, Hont vármegye korponai járásában fekvő kisközség. Anyaegyház, de ez idő szerint a berencsfalusi plébánia
adminisztrálja. Ide tartoznak: Devicse, Királyfalu és Sztinyalehotka fiókközségek, valamint Teplicske és Zsarnószeg puszták.

Lk. sz. 1337. — Rk. 139, ág. ev. 1173, izr. 25. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz.: Mn. 3. Ism. 1. Össz. 4. — Tny. tót.

Posta Berencsfalu. Vasut és távirda Selmeczbánya.

A kormosói rk. iskola parochiális iskola lé-
vén, igen régi eredetű, keletkezhetett a 16-ik
század második felében. A hitközség anyakönyvei
nyomán már 1713-ban találunk itt kántortanítót.
Az 1779., 1811. és 1830. évi Can. Vis. is em-
lítenek kántortanítót. Régi iskolája fából volt; a
mostani kőből épült és szalmával van fedve, de
szánalmasan dűledező állapotban, mert nincs
miből fentartsák.

Felszerelése teljesen hiányzik.

Könyvtár, tornatér, faiskola, kézimunka nincs.

Kántortanítók a következők voltak: Pálik

Mátyás (1713), Masziák Máté (1779), Sztár Jó-
zsef (1811—1830), Halász István (1831—1850),
Freska Márton (1851—1861), Medriczky József
(1862—1873), Lunácsék József (1874—1875),
Jurecz Ferencz (1876—1877) és Kelles János
(1877—1878). Most nincs kántortanítója s a
ktanítói teendőket *Blahó* István berencsfalvi kán-
tortanító végzi.

A kántortanítói jövedelem 64 frt 14 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kmet* András berencs-
falvi plébános.

7. LITVA.

Az Árpádok idejében fennállott régi község. Hont vármegye korponai járásában van. Góth stylben épült ősrégi templomának
maradványa a XII-ik századból való. Anyaegyház

Lk. sz.: Rk. 935, ág. ev. 11, izr. 8. Össz. 954. — Nyelvre tótok.

Tank. sz.: Mn. 85, ism. 30. Össz. 115. — Tny. tót.

Posta helyben, vasut Balassa-Gyarmat, táviró Korpona.

Az iskola keletkezésének ideje pontosan
nem határozható meg; a régi okmányok alapján
már 1613-ban volt itt egy fából épített iskola.
1811-ben rendes épület szolgált iskola és kán-
tortanítói lakásul, melyet a községi lakosság a
bozóki uradalommal együtt emelt. A tanterem
célszerűtlen, mert igen alacsony. Felszerelése a
legsükségesebbre szorul.

Könyvtára egynéhány kötetből áll. Tornatere,
faiskolája nincs, kézimunka nem taníttatik.

Kántortanítók voltak: Csankay János (1713—
1731); Labuda Mihályról fel van jegyezve, hogy
a kath. szertartásokban jártassággal bírt. 1779-
ben Stefanyik Lipót a fellebbvalók teljes megelé-

gedésére működött s beszélt latinul, tótul és né-
metül. Belányi Mihály (1811—1821) jeles pomol-
ogus volt. Héderváry János 1821—1864-ig,
utána fia Héderváry János (1864—1883) volt a
kántortanító. Most *Csóka* Ferencz tölti be ez ál-
lást 1883 óta. Született Léván 1849. október 4, hol
középiskoláit is elvégezte. Tanítói oklevelét 1869-
ben Esztergomban kapta. Mellékfoglalkozása a
kertészet és méhészet. A magyar nyelv sikeres
tanításáért jutalomban részesült.

A kántortanító fizetése 442 frt 42 kr.

Az iskolaszék elnöke *Pehatsek* Arthur espe-
res-plébános.

a) LÁSZLÓD.

Kisközség Hont vármegye korponai járásában. A litvai plébániához tartozó főkegyház.

Lk. sz. 222. — Rk. 216, ág. ev. 2, izr. 4. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. össz. 37. — Tny. tót.

Utolsó posta Litva. Vasut Balassa-Gyarmat. Távirida Korpona.

Iskolája csak 1858 óta van; azelőtt a $\frac{3}{4}$ órányira eső litvai iskolába jártak az itteni tan- kötelesek. *Opecska* György esperes buzdítására a község saját erejéből 1858-ban iskolát állított, de ez épületet czélszerűtlen volta miatt később át kellett alakítani. A köből emelt épületben van 1 tanterem, 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra s 1 istálló. Felszerelése a szerényebb igényeknek megfelel.

Van egy 20 frtos alapítványa, melyet néh. *Opecska* György esperes tett a tanítói jövedelem gyarapítására.

Könyvtár, tornatér nincs. Faiskola van s a szalmakalap-fonás s a színes himzés gyakoroltatik.

Mint tanítók működtek ezen iskolánál: *Szi- vák* Mihály (1858—1876), *Varga* Bonifác (1876—1885), *Surecz* József (1885—1889), *Kellner* József (1889—1891), *Dedecsek* Ferencz (1891—1893); az első helyen említett kivételével egynek sem volt tanítói oklevele. 1894-ben tanító nem lévén, szünetelt a tanítás. 1895-től, míg rendes tanító nem akad, ifj. *Szivák* Mihály foglalja el ez állást, melynek javadalmazása egyházhatósági engedély alapján 400 forintra fog emeltetni.

A tanító fizetése 299 frt 68 kr.

Az iskolaszék elnöke *Pehátsek* Arthur litvai esperes-plébános.

11. HONT-NÉMETHI.

A lakosok száma hitfelekezetek szerint: Némethiben róm. kath. 599, ev. 5, izr. 33; Dömeházán róm. kath. 249, ev. 3 izr. 5; Rákócson róm. kath. 124, ev. 2.

A lakosok zöme nyelvileg tótajku, de a magyar nyelvet nagy részben birják.

Tank. sz. Mn. 109, ism. 33. Össz. 142. Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasuti állomás Ipolyság és Selmeczbánya. Távirida-állomás Korpona.

A hont-némethi iskola alapított 1315. évben az esztergomi főkáptalan által. A községi lakosság csak a kézi szolgáományokat teljesítette az építkezéseknél.

Némethi-i község fekvésénél fogva kedvező helyen fekszik és a megyei szakférfiak gyakran látogatják az iskolát.

Az iskolaépület és tanítói lak egybe van építve, a mely szilárd anyagból épült fekvésénél fogva egyszéses.

Az épület elő részében a tanítónak 2 szobából álló lakása van, mellette egy előszoba, a melyből jobbra 1 elzárt konyhahelyiség van, balra pedig a tanterem, a mely tágas és világos és képes magába befogadni 140 tanulót.

A felszerelés a jelenlegi viszonyoknak teljesen

megfelelő; a felszerelés adományokból és bü- nető pénzekből szereztették be.

A község idősebb embereinek emlékezete szerint mint kántortanítók itt működtek: *Frocska*, ki körülbelül 20 évig működött, *Skróbh* János 30 éven felől, *Nyizsnanszki* Ernő 8 évig, *Stíbló* István 11 évig és a jelenlegi kántortanító *Skrábik* János két és fél éve van Némethi községben.

Skrábik János jelenleg alkalmazott kántor- tanító 1861. évi jan. hó 19-én Rajecz községben (Trencsénmegye) született. Tanítói oklevelét Esz- tergomban 1891. évben jun. hó 24-én nyerte.

A kántortanítói fizetés terményekben és kész- pénzben körülbelül 360 frt 01 krt tesz ki.

A jelenlegi iskolaszék elnöke *Weisz* Zsigmond róm. kath. plébános.

12. SZEBELÉB.

Község Hont vármegye korponai járásában. Anyaegyház.

Lk. sz. 8/9. — Rk. 865, ág. ev. 4, izr. 10. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 92. — Mn. 62, ism. 30. — Tny. magyar-tót.

Posta: Hont-Némethi. Vasut: Balassa-Gyarmat. Távirida: Korpona.

Az iskola történetéről nincsenek adataink. Az iskolaépületben van a kántortanítói lakás

is, mely 2 szoba, konyha, kamra, pajta és istálló- ból áll. Köből épült és zsindelyvel van fedve.

Az iskola felszerelése kielégítő. Könyvtára 100 drb tankönyvből áll. Faiskolája évenként 600 drb ojtványt szolgáltat. Tornatere nincs; kézimunkát nem tanítanak.

Jelenleg a kántortanító *Stefcsik Gábor*, ki 1885-ben a lévai tanítóképzőben kapta oklevelét. Mellékfoglalkozása a gyümölcsfa-tenyésztés, miért

nemcsak kitüntető oklevéllel, de 100 frttal is jutalmaztatott az állam részéről.

A kántortanító fizetése 645 frt 27 kr.

Az iskolaszék elnöke *Novotny János* plébános.

Van a községben 1893 óta egy állami óvoda is.

13. SZÉNAVÁR.

Régebben Szenograd neve volt. Hont vármegye korponai járásában fekszik. Anyaegyház

Lk. sz.: Rk. 1170, ág. ev. 57, izr. 9. Össz. 1236. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz.: Mn. 110. Ism. 50. Össz. 160. — Tny tót.

Posta helyben, vasútállomás Zólyom, távirdaállomás Korpona.

A szénavári róm. kath. népiskola valószínűleg a plébániával egykoru eredetű. Tehát már a 17. században fennállott. Legalább a fennálló anyakönyvek említést tesznek arról, hogy 1704-ben a lutheránusok a plébánossal a kántortanítót is elűzték, de 1710-ben nemcsak a pap, de a kántortanító is visszahelyeztetett. Az 1779. évi Vis. említést tesz Pataky István kántortanítóról, ki szerdán és szombaton délután és ünnep-, valamint vasárnapokon az istenitisztelet előtt oktatja az ifjúságot. Jövedelmének főforrását a kapa képezte; volt e mellett kevés földje a pap tagjából, fája, stólája, kántori apróbb jövedelmek és minden iskolás után 1 frtja, mint ma is. Összesített jövedelme ekkor 97 frtban volt kitüntetve.

A jelenlegi kántortanítói földeket, rét s legelőstül az uradalom a magáéból adta tagosítás alkalmával a szénavári kántortanítói javadalom részére. Élvezi jelenleg a kántortanító a tagosítás alkalmával a közös iskola alá kihasított földeket is.

A tanügy fejlődéséről más adatok híján csak általánossággal mondhatjuk, hogy a kor követelményeihez képest fejlődött a szénavári róm. kath. népiskola is. Erre mutat a szénaváriak áldozatkészsége, kik már 1861-ben a régi iskola szűkvolta miatt egészen új iskolaépületet és kántortanítói lakot emeltek. De 26 év multán, miután a tankötelesek nagy száma miatt ez is szűknek bizonyult, felsőbb rendeletre újra nemcsak új iskolát 2 tágas korszerű tanteremmel emeltek, de egy másodtanítói állomást is szerveztek, úgy, hogy a tanító fizetése iskolai százalékkal 300 frtban

állapított meg 3 öl tüzfával s ezenkívül a régi iskola tanterméből szabad lakásra való egy szobát és egy konyhát alakítottak át számára. Az új iskolaépítést 1883, 1884, 1885 és 1886-ban keresztülvitték; azért tartott oly soká az építkezés, mert erre 1100 frtnál több igényeltetett, s ily nagy összeget az amugy is elszegényedett nép csak huzamosabb időn át hozhatott össze. Az iskola építéséhez csak Ő Felsége járult segítségképen 100 o. é. frttal. Berendeztetvén az iskola, a második osztálytanító is megkezdte működését, mi a tanügy fejlődésére elvitázhatlan jó befolyást gyakorolt. Az iskolaszék arra való tekintettel, hogy a másodtanító lakása nincs még teljesen rendbe hozva és az iskola felszerelése is még hiányt mutat: már kezdettől fogva a helybeli segédlelkész urakat bizta meg a második osztály vezetésével, kik azt havi 25 frt tiszteletdíj mellett magukra is vállalták; 100 frtról pedig az iskola javára önként lemondtak, s később ezen tanítói tiszt viseléséhez szükséges miniszteri engedélyt is nyertek 1892. esztendőben.

Az iskola felszerelése nagyon hiányos. Könyvtár, tornatér nincs. Faiskolája évenként 600 drb nemesített fácskát ad. Kézimunka nem tanítatik.

A legujabbkori kántortanítók közül emlegetik Dürbachot és Halászt, kik egyuttal helybeli körjegyzők is voltak, s mint ilyenek segédtanítókat is tartottak. Halász után Gyürky Bertalan okleveles kántortanító működött 18 éven át; ennek halála után jött 1893. évi szept. hó 18-án Stibló István, korponai születésű 36 éves okleveles kántortanító. De ez elnyervén a dejtári kántor-

tanítói állomást, már 1895. évi jun. havában leköszönt. A mostani kántortanító 1895-től *Glonck Ferencz*, született Nagyborove községben (Liptóm.) 1850. márczius 19-én. Képesített Szepeshelyen 1867-ben.

A másodtanítói állomás szervezése óta, mint másodtanítók a tanítói széket betöltötték félévi időközökben váltakozva: Nt. Bjelek Kilit, Lovcsek Kálmán, Kniha Konstant és Moys Krizosztom

Antal; szül. Szent-Mihályon Liptó m. 1869. febr. 15., mindnyájan szt. Fer. r. áldozópapok és bölcseleti tanárok a körmöczbányai szt. F. r. philosophiai tanfolyamon.

Az osztálytanító fizetése 309 frt.

A kántortanítói fizetés 515 frt 56 kr.

Az iskolaszék elnöke *Posch Sámuel* esp. plébános.

a) FELSŐ-LEGÉND.

Azelőtt *Mladonya* volt a neve. Hont vármegye korponai járásában van.

Lk. sz. 326. — Rk. 320, ág. ev. 4, izr. 2. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 41. Mn. 30, ism. 12. — Tny. tót

Utolsó posta Szénavár, vasutállomás Zólyom, távirda Korpona.

Az iskola 1820 táján keletkezhetett. Legrégibb tanító, kit emlegetnek, Hortulányi mesterember volt, ki egyuttal korcsmát is tartott. Halála után Szénavárra jártak a gyermekek iskolába. 1836-tól 1846-ig Mózner N. tanított; 1888-ig Holászek Vendel, 1872-ig Polonyi N. volt a tanító. Annyi bizonyos csak, hogy 1836 óta folytonosan fennáll a legéndi iskola. Mostani épületét az esztergomi káptalan adta a 40-es években és nagyon szánalmas állapotban van. Felszerelése teljesen hiányos. Könyvtára, tornateret nincs;

faiskolája évenként 300 drb nemesített fácskát ad. Kézimunkát nem tanítanak.

Jelenlegi kántortanító *Szivák Mihály*, született Zólyomban, Zólyom m. 1823. szeptember 23-án. A szabadságharc alatt mint honvédönkéntes szolgált s azon a czimen, hogy kiszolgált katona (!) 1857-ben Laczkón megválasztották tanítónak, 1872 óta pedig Legénden tanítóskodik.

A tanító fizetése 141 frt 65 kr.

Az iskolaszék elnöke a szénavári plébános.

c) Báthi alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Zlatnyánszky Ernő* hont-bessenyoői esperes-plébános.

1. ALSÓ-SZEMERÉD.

Kisközség, Hont vármegye ipolysági járásában van. Anyaegyház. Ide tartoznak Peres-pusztá és Pusztá-Szemeréd. Önálló plébániát 1807-ben nyert.

Lk. sz.: 1038. — Rk. 1001, ág. ev. 20, izr. 17. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz.: 90. — Tny. magyar.

Posta: Felső-Szemeréd; vasut- és távirdaállomás: Ipolyság.

Az iskola keletkezésének pontos ideje nem tudatik. Régi iskolája a tanítói lakkkal együtt állítólag 1830-ban épült s két szobája volt, egyik tanterem, másik tanítói lakás. A mostani iskola 1854-ben épült s az eddigi tanterem a tanítónak lakásul engedtetett át. A kőből épült és zsindelyvel fedett iskola berendezése és felszerelése

kielégítő. A tanító lakása 2 szoba, konyha, kamra s 2 istállóból áll.

Könyvtár, tornateret nincs; faiskolája parlagon hever, kézimunka nem tanítatik.

A jelenlegi plébános buzgólkodása folytán *Stainlein* Leontin grófnő 1883-ban egy emeletes zárdát építtetett, mely külön leányiskolát képez

s egyuttal kórház is. Itt a paulai sz. Vincze nővérek tanítanak s kézimunkára is oktatnak. Hogy a tanító jövedelme a leánytankötelesek elvonása által ne csökkenjék, a zárda főnöknője a tandíjról a tanító javára lemondott. Van tehát a községben külön egy fiu és külön egy leány kath. iskola. A leányiskola felszerelése kifogástalan.

Kik voltak a régi időkben tanítók, nem tudni. Okleveles tanítókkal az iskolaszéki jegyzőkönyvek

szerint 1879 óta találkozunk és pedig: Vinkovics Péter (1869—1871), Tóth Sándor (1871—1872), Heyer Vilmos (1872—1873), Csóka Ferencz (1873—1879), Vinkovics Ágoston (1879—1888). Most (1888 óta) *Kampmann* Gusztáv a kántortanító. Született 1860. június 1-én Budapesten. Képesítettett 1877-ben Esztergomban. Mellékesen méhészettel foglalkozik.

A kántortanító fizetése 318 frt 79 kr.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

a) **FELSŐ-SZEMERÉD.**

Hont vármegye ipolysági járásába osztott kisközség s Alsó-Szemeréd anyaegyház fiókközsége.

Lk. sz.: Rk. 565, ág. ev. 23, ev. ref. 17, izr. 7. — Össz. 612.

Nyelvre: m. 507, n. 11, t. 91, idegen 3. — Össz. 612.

Tank. sz.: Mn. 50, ism. 15. — Össz. 65. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasut, távirda: Ipolyság.

1850 előtt a községnek egyáltalán iskolája nem volt. Ekkor felfogadott egy Szauer Fülöp nevű csizmadiát, ki 1850—1855-ig a kaptafa mellett, saját lakásán oktatta a nála önként megjelenő tanítványait. Öt év után egy Csúz nevű rendes tanítót fogadott fel a község, és hogy külön iskolájuk legyen, a kanászlakot iskolává alakították át, melynek egyik szobája tartermül szolgált, a másik pedig a tanító lakszobája volt, melyhez még egy konyhát építettek. Csúz után még három tanító: Valasek, Korosi és Koharics Ignác következtek; kik azonban csak a tanító funkciót teljesítették; mert a kántori teendőket az alsó-szemerédi kántortanító végezte és az huzta a felső-szemerédi kántori jövedelmet is. A tanítók jövedelme ez időben csak tandíjból állott. Miután a tanító szegény sorsban volt, Koharics Ignác tanítónak gróf Stainlein helybeli földbirtokos felajánlott 21 frt évi kegydíjat, mely kegydíjat maig is élvezi a tanító. Koharics Ignác után a kántorság a tanítóssággal egyesítettett. Ennek utóda Mózner István volt. Ezen időtáiban jutott a tanító azon 1¹/₂ hold föld haszonélvezetéhez, melyet gróf Stainlein és Ivánka László uradalmaitól maig megkap a tanító.

Az ismétlő iskola oktatásaért a tanító 20 frt tiszteletdíjat kap. Mózner utóda Schultz Pál volt.

Részint a tankötelesek tulszaporodása, részint pedig a kor követelménye az eddig létezett iskolahelyiséget elégségesnek és czélszerűnek nem találta, Viszolajszky Károly plébános buzgólkod-

dásának köszönhető, hogy 1871-ben külön föld alatt egy nagy tanterem létesítettett a község által Coburg herczeg segítségével. Ezen tanterem ma is a közczélnak szolgál.

Schultz Pál utóda Gombos Mihály 13 évig volt Felső-Szemerédnek kántortanítója. Schultz és Gombos idejében, körülbelül 15 éve tétetett le 100 frttal gróf Wilczek Henrik által azon tőkének alapja, mely később gróf Westerholcne által 500 frttal, Fábián János alsó-szemerédi plébános által 300 frttal és gróf Stainlein Leontin által 365 frttal, végül pedig gróf Stainleinné által 400 frttal 1665-ig egészítettett ki, melynek kamatait a tanítók élvezik.

Gróf Stainleinné, szül. Saalenstein Valéria 100 frt tőkét tett le azon czélból, hogy kamatai a legszegényebb iskolás gyermekek segélyezésére fordíttassék.

A jelenlegi kántortanítói lak áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamara és 1 istállóból. Alapja kőből, falai vályogból, tetőzete pedig fazsindelyből áll. Az iskola különálló épületet képez, alapja és falai kőből, fedele pedig szintén fazsindelyből készült.

Az iskola felszerelése hiányos, könyvtára nincs, testgyakorló-tér van, de tornaeszközök nincsenek. A faiskola most van alakulóban.

1894-től *Lehoczky* Árpád működik itt. Szül. 1868. ápril 6-án Kis-Kéren, Hontmegyében, képesítettett 1888-ban Léván.

A kántortanító fizetése 292 frt 77 kr.

Az iskolaszék elnöke *Viszolajszky* Károly alsó-szemerédi plébános.

2. BAKABÁNYA.

Nagyközség Hont vármegyében. A hozzá tartozó majorokkal és Uhliszkó (Szenes) külterezével mint rendezett tanácsú szab. kir. város 1872-ig önálló törvényhatósággal bírt s a felső-magyarországi hét bányaváros kötelékébe tartozott. 1890-ben alakult át nagyközséggé.

Lk. sz. össz.: 3185. Rk. 1486, ág. ev. 1689, izr. 40. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. össz.: 80. — Tny. magyar-tót.

Posta és távírdaállomás helyben.

Az iskola keletkezésének ideje a hiányos adatokból biztosan nem állapítható meg. Bakabányán 1838-ik évig felekezeti iskolák voltak Sztricsék Mihály és Ribay Mihály tanítókkal; az első egyuttal rk. kántor, az utóbbi az ág. ev. felekezet kántora volt. 1838-ban az iskola közséjivé alakíttatott 4 tanítóval; ez időben az I. oszt. tanítója Blaskovics Imre ág. ev., a II. oszt. tanítója Sztricsék Kamill rk., a III. oszt. tanítója id. Kynczell Ferencz rk. volt, míg a leányokat Záhon Pál oktatta. Egész 1853-ig ezek voltak a tanítók Blaskovics Imre kivételével, ki időközben lelkészszé választatott. 1853-ban az iskola újból felekezeti jelleget öltött s a rk. iskola tanítói maradtak Kynczell Ferencz és Sztricsék Kamill, ez utóbbi egyuttal kántor is. Az iskola berendezése és felszerelése meglehetősen.

Van 120 kötetből álló könyvtára, de tornateret nincs. Faiskolája volt, de az 1895 6-ban felállított uhliszkói (Szenes-külterez) állami iskola

lának adatott át. 10 év óta a női kézimunka taníttatik.

Az említett tanítók közül Sztricsék Kamil 1893-ig működött, id. Kynczell Ferencz 1864-ben meghalt; utánna Vallasek Mihály lön II-od tanítótá s 33 évig tanított. Ezután rövidebb ideig itt voltak alkalmazva: Stéfcsik Gábor, Uxa László, Czibula János, Mellicher István, Hidvéghy István. Jelenleg *Kynczell* Ferencz a kántortanító s 1863 óta tölti itt be ez állást. Született Bakabányán 1841. január 19-én. Képesítettett Esztergomban 1860. Osztálytanító: *Kynczell* Gy. Jenő; született Bakabányán 1876. május 8-án. Képesítettett Esztergomban 1895. A kézimunka tanítója *Vallasek* Teréz.

A kántortanítói jövedelem 548 frt 80 kr.

Az osztálytanító fizetése 352 frt 30 kr.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

Van Bakabányán 3 tanítóval bíró ág. ev. iskola és 2 tanerővel ellátott állami népiskola.

a) UHLISZKÓ.

Kisközség Hont vármegyében.

Lk. sz.: Rk. 524, ág. ev. 32. — Össz.: 556. — Anyanyelv tót.

Tank. sz. Össz.: 70. — Tny. magyar-tót.

Posta, távírda, vasut: Bakabánya.

Bakabányához tartozó Uhliszkó nevű fiókegyházban létező iskoláról csak annyit lehet mondani, a mi a bakabányai 1829-ik évről való „Canonica Visitatio“-ban olvasható: „Docens Uhliszkóensis fundatus est per civitatem (Bakabányaensem) in 100 f. Cm. annuis. Aedificium ipse scholare e solidis exstructum materialibus, duobus cubiculis, uno ampliori pro instruenda juventute, alio pro hospitio docentis deserviente, una camera et una culina instructum esse. Habet hortulum postdomalem 70 orgiarum □. Foleda sicut et Offertorii unius festo s. Michaelis par-

tem tertiam habet. Insuper 8 orgias lignorum. Stolum in omnibus Bakabányaensi ludirectori similem; denique a quovis adulto individuo unam mediam frumenti, et festis Sabaoth Cantationes“. E szerint tehát az uhliszkói tanító jövedelme igen kicsiny, ennél fogva felfogható, ha ott az utolsó időben csupán oklevél nélküli tanítók működtek.

Ezen körülmény szolgált okául az államnak, hogy ezen iskolát Magyarország ezredéves fennállásának emlékére az állami elemi iskolák közé felvette 1895. évben.

3. BÁTH.

Báth nagyközség keletkezése Salamon király idejébe esik, mit bizonyít az első rk. templom falán talált következő felirat:
«*Ego Opos Búthor TeMpLo Báth Vt s Vrgat eXpensas presto.*» Hont vármegye báthi járásában van. Anyaegyház.

Lk. sz. : 1300. — Rk. 450, ág. ev. 800, izr. 50. — Nyelvre tótok
Tank. sz. : Mn. 45, ism. 15. — Össz. 60 — Tny. magyar-tót.
Posta- és távirdaállomás helyben.

Az iskola keletkezésének idejére vonatkozólag hiteles adataink nincsenek; annyit azonban állíthatunk, hogy már a legrégibb időben fenállott, a mit a Canonica Visitációkban fellelhetünk, hol a plébániával együtt az iskoláról is mindig említés tétetik. Fentartója a hitközség. Az iskola a ktanítói lakással egybeépített kőfalú és zsindelyfedelű épület. A legszükségesebb szerekkel el van látva. 150 kötetes könyvtára van. Tornateré és faiskolája az ág. ev. hitfelekezet iskolájával közös.

Régi tanítóiról semmi adatot sem kaphatunk. Jelenlegi tanítója *Sepák* Ágoston, született Báthon Hont m. 1872. június hó 3-án. Léván nyert képesítést 1891-ben.

A ktanító fizetése 447 frt 98 kr.

Az iskolaszék elnöke *Mácsay* Flórián plebános.

Az ág. ev. hitfelekezetnek is van itt 2 osztályu iskolája.

4. DEMÉND.

Község Hont vármegyében. Anyaegyház. A monda szerint a honfoglalás idejében keletkezett, a mikor Árpád azt Bulcsu vezérnek adományozta. Azonban a határában talált római pénzek, koporsók és edények arra engednek következtetni, hogy itt már a honalapítás előtt legalább is római temetkezési hely volt. Temploma a 14-ik században fennállott. Régisége mellett bizonyít a község határában lévő u. n. Hébeczi kápolna, melyet a kőfalba vésett tabernaculum felirata szerint Szt. István első királyunk alapított 1023-ban s mely jelenleg bucsujáró hely.

Lk. sz. 673. — Rk. 628, ág. ev. 26, izr. 19. — Nyelvre magyarok.
Tank. sz. : Mn. f. 29, l. 35. Össz. 64. — Tny. magyar.
Posta helyben; vasut- és táviró-állomás Ipolyság.

Az iskola multjáról nincsenek adataink. Mostanig mindig mint kath. iskola szerepelt s 1866-ig szerényen felszerelve egyik bérházból a másikba vándorolt. Ekkor *Paczolay* János buzgókodása következtében állandó otthont nyert az iskola, a mennyiben 1866 őszén felépült az iskola s a ktanítói lakás. A kőből emelt és zsindelylyel fedett iskola a legszükségesebbekkel fel van szerelve. A tanterem fűtésére való fát a tanulókkal magukkal viszik az iskolába. A tanítói lakás 2 szoba-, konyha s melléképületekből áll s jó

karban van. Iskolai könyvtár 14 drbból áll. Tornatér nincs. Faiskola van, kézimunka nem tanítatik.

Régebben oly tanítók működtek itt, kik valamit orgonálni tudtak ugyan, de nem voltak okleveles tanítók. 1875 óta *Czingel* Endre okleveles tanító tölti be ez állást. Született Kis-Kálnán Bars m. 1853. november 3-án. Képesítettett Esztergomban 1873-ban.

A ktanító fizetése 287 frt.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plebános.

a) SZÁZD.

Kisközség Hont vármegye ipolysági járásában. Régi temploma s a határában lévő romok után ítélve, II. Endre idejében keletkeztetett. Deméndhez tartozó fiókegyház.

Lk. sz. 635. — Rk. 372, ág. ev. 245, ev. ref. 11, izr. 7. — Anyanyelv magyar.
Tny. magyar.
Utolsó posta: Deménd. Vasut- és távirda-állomás Ipolyság.

Százdon a róm. kath. iskola egyedül a hivek vagyona nincs s az 1863-iki tagosítás alkalmával fentartásából a legrégibb idő óta létezik. Ingatlan sem kapott semmit, mert a két uradalom tulaj-

donosai protestánsok lévén, ezek az ev. ref. iskola alapját vetették meg. 1869-ben a róm. kath. iskola már oly roppant állapotban volt, hogy abban veszély nélkül tovább tanítani nem lehetett. 1871. év végén elkészült az új iskola, melynek költségeihez az esztergomi káptalan és gr. Steinlein Zsuzsánna 50—50 frttal járultak. Az iskola el van látva a legszükségesebb tanszerek-

kel. Van az iskolának egy 600 frtos alapítványa, mit gr. *Steinlein* Zsuzsánna végrendeletileg hagyott a róm. kath. iskola javára. Könyvtár, tornatér, faiskola és kézimunka nincs. Jelenleg *Krizs* József a tanító; született Selmeczbányán Hont m. 1852. márcz. 4. Képesített Léván 1873.

A kántortanító fizetése 321 frt.

Az iskolaszék elnöke a deméndi plébános.

5. EGECH.

Hont vármegyében fekvő anyaegyház.

Lk. sz. 495. — Rk. 481, ág. ev. 14. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz.: Mn. 60. Ism. 16. Összesen 76. — Tny. magyar.

Utolsó posta Gyügy. Vasut- és távirda-állomás Ipolyság.

Az iskola keletkezésének ideje nem tudható. Annyi fel van jegyezve, hogy azelőtt az iskola egy kis parasztházból állott, de 1846-ban más helyen épült fel a mai épület, mely tágas és céljának megfelelő. Felszerelése kielégítő. Van 80 kötetből álló könyvtára; faiskolája évenként 50 ojtványt ad. Tornatér, kézimunka nincs.

Régi tanítói közül 1809-ből említették Vallus

Alajos, ki 1830-ban halt meg. Utánna Usztanek István jött, kit mint jó tanítót s jegyzőt emlegetnek. 1854-től 1873-ig Tóth János volt a ktanító. A jelenlegi kántortanító 1873-tól *Siposs* Ferencz, született Ipolyságon 1843. deczember 3-án. Képesítést nyert Budapesten 1863-ban.

A kántortanítói jövedelem 518 frt 28 kr.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

a) SZALATNYA.

Hont vármegye ipolysági járásában fekvő hitközség. Egech anyaegyház fiókja.

Lk. sz.: Rk. 397. Izr. 3. Összesen 400. — Nyelvre magyarok.

Tank. sz.: Mn. 45. Ism. 14. Összesen 59. — Tny. magyar.

Utolsó posta Felsőszemeréd. Vasut- és távirda-állomás Ipolyság.

Az iskola keletkezésének ideje ki nem puhatolható, de szóhagyományok nyomán 3—400 év előtti időre lehet tenni. A kántortanító lakása vert falból és sárból készült s mellé épült ujabban az iskola, de ez már kőből. A ktanító lakása szájalmasan rozzant. Az iskola felszerelése kielégítő.

Könyvtár, tornatér nincs. Faiskolája 1895-ben létesült s még rendezve nincs. Kézimunka nem taníttatik.

Szalatnyán működött tanítók, kiknek nevei tudomásomra jutott, a következők: Erdélyi János, ki körülbelül 40 évig volt a községnek kántortanítója és jegyzője, nyugalomba lépése után a következők működtek mint kántortanítók: Botczek,

ki rövid idő múlva jobb állomást nyervén, eltávozott. Utána jött Ledényi József, ki körülbelül tíz évi működése után itthagya a községet. Lehoczky Árpád 5 évi működése után Felső-Szemerédre ment át kántortanítónak és postamesternek. Utána Perczel István következett, ki csak félévig volt Szalatnyán s Barsmegye Kelecsény községbe ment kántortanítónak. Utána jött 1894. évi deczember havában *Perinay* Ferencz, ki jelenleg is kántortanítója Szalatnya községnek. Született Esztergomban 1851. ápril. 7. Képesítést nyert ugyanott 1877-ben.

A kántortanító összes jövedelme 274 frt 93 kr.

Az iskolaszék elnöke az egeghi plébános.

6. FELSO-ZSEMBER.

Község Hont vármegye báthi járásában. Anyaegyház. Ide tartoznak Alsó-Zsemler és Disznós hitközségek. Ezekkel együtt a Lk. sz. 1145. — Rk. 672, ág. ev. 433, izr. 40. — Anyanyelv tót.
Tank. sz. Mn. 35, ism. 15. Össz. 50. — Tny. tót-magyar.
Utolsó posta és távirda-állomás Báth. Vasutállomás Léva.

Az iskola keletkezését nem tudjuk, de a hagyomány szerint igen régi lehet. A kántortanító lakása 2 szoba, konyha és melléképületekből áll s egybe van építve az iskolával, mely a helyi körülményekhez mérve elég czélszerű. A köből emelt épület zsindelylyel van fedve.

Felszerelése a legszükségesebbekre szorul. Könyvtára, tornatere nincs; faiskolája van ugyan, de alkalmatlan, mocsáros helyen. Kézimunkát nem tanítanak.

Egyik Can. Vis. szerint 1879-ben mint kántortanító 22 év óta itt működött Horváth István. Utána következtek: Kuchasik N., Tóth

József, Móznér István, Tauber János, Hajmer János, Klepács István, Hulják János, Nebalek Ferencz, Butasovits István, Petyóki István. Jelenleg *Wágner* Márton a kántortanító. Született Szeniczen (Nyitra-megye) 1862. november 22-én s mint szjt. Ferenczrendi szerzetes sajátította el az orgonálás és tanítás tudományát, honnan kilépve a tanítói pályát választotta.

A kántortanító összes fizetése 272 frt 8 kr.

Az iskolaszék elnöke *Bittner* János plébános.

A községben van még egy ág. ev. iskola is 35 tankötelessel.

a) KÁLNA-BORFŐ.

Kálna-Borfő Tegzes-Borfővel együtt tart fenn iskolát. Kisközség Hont vármegye báthi járásában s Felső-Zsemler anyaegyházhoz tartozik.

Lk. sz.: Rk. 257, ág. ev. 83, izr. 11. — Össz. 351. — Nyelvre tótok.
Tank. sz.: Mn. 35, ism. 15. Össz. 50. Tny. — tót-magyar.
Utolsó posta: Csánk. Vasut- és távirda-állomás Léva.

Régi szalmafedelű iskolája valószínűleg még 1772-ben épült, de céljának nem felelt meg. 1881-ben a hitközség új iskolát és kántortanítói lakot emelt köből és zsindelylyel fedve. A tanterem a céljának megfelel; a kántortanító lakása áll: 1 szoba, nyílt konyha és kamrából.

A legszükségesebb tanszerekkel el van látva. Könyvtár, tornater nincs; faiskolája parlagon hever. Kézimunka ismeretlen.

Mint kántortanítók itt voltak alkalmazva: bános.

Milkovics János, Milvay N., Valasek Károly, Tóth József, Mozner István, Wozár Ádám, Vizsky Ambrus, Tauber János, Gireth Gyula, Wágner Márton és Stubendeck Győző. Mellékfoglalkozásuk volt azelőtt, hogy az uraság szérűjére felügyeltek. Jelenleg ez állomás üresedésben van.

A kántortanító összes fizetése 236 frt 86 kr.

Az iskolaszék elnöke a felső-zsemleri plé-

7. FÜZES-GYARMAT.

Hont vármegye báthi járásában fekvő község. Mint anyaegyházhoz vannak csatolva: Alsó-Fegyvernek, Felső-Fegyvernek és Kispeszék községek.

Lk. sz.: Rk. 509, ág. ev. 3, ev. ref. 1356, izr. 87. — Összesen 1955. — Nyelvük magyar.
Tank. sz.: Mn. 58, ism. 17. Össz. 75. — Tny. magyar.
Posta helyben. Vasut- és távirdaállomás Zseliz.

Mindaz, mi a füzes-gyarmati iskola és kántortanítói állomás történetéről följegyezhető, igen kevés.

Csakis, mi a Can. Vis. és anyakönyvekből kutatható ki, jegyezhető föl a régebb idökből.

Az iskolaépületre vonatkozólag az 1779-iki

Can. Vis.-ban következők foglaltatnak: „Domus Ludi-Rectoris in medio pagi sita est cum magno incommodo, tum Parochi tum Ludirectoris, quam tamen Communitas conservare teneteo.“

Hol volt ez az említett épület, kinek a tulajdona volt és az iskola ugyanott volt-e, arról semmit sem lehet tudni.

Mivel azonban az iskola és tanítólak mostan a plébánia tözsomszédságában van, a mostani iskola újabb szerzemény. De kitől, ki által és mikor szereztetett, arról ismét nem tudni semmit.

A Can. Vis. értelmében a hivek tartozván föntartani az iskolát és tanítókat s miután a hivek végtelen nyomorultak, az épület mindenkor a legrosszabb karban volt. Történtek ugyan azon javítások, de ezek csak annyira szorítkoztak, hogy éppen lakható legyen.

Az idők vasfoga oda vitte mégis az épületet, hogy 1892-ik évben majdnem egészen romba dőlt ugyanarra, hogy tanító úgy sem lévén, a gyermekek bérházban részesültek a plébános által oktatásban.

Az 1895-ik évben Vaszary Kolos bibornok érsek az iskolát és tanítói lakot 1500 frt költséggel tökéletesen helyrehozatta s most az iskola főbüszkesége a füzes-gyarmati szegény hiveknek.

A plébánia fölállítás alkalmával a tanító egyszersmind községi jegyző is volt s jövedelme nagyjából ezen hivatala után volt, mint tanító valami kevés gabonát s az iskolás gyermekek után néhány krajczárt kapott. Későbbi időben elválasztván e két hivatal, a primási uradalom rendezhette a tanító fizetését, mert a kántortanítónak javadalmazása legnagyobb részt a primási uradalomból fedeztetik. Különben is végtelen csekély volt a legújabb időkig e javadalmazás, innét magyarázható, hogy az újabb időben soha képesített tanítóval nem volt az állomás betöltve. Némi javulás állott be az 1890-ik évben történt határtagosítás alkalmával. De különösen javult az állomás, midőn Vaszary Kolos bibornok érsek a kántortanítónak az uradalomtól évenként kiszolgáltattott 63 frt évi járulékát 160 frtra emelte föl.

Amint a Can. Vis. és anyakönyvekből kideríthető, az 1779-ik évben Farkas János volt a kántortanító és egyszersmind községi jegyző. Ennek 1782-ben bekövetkezett halála után Rozovics József foglalta el az állomást. Ez körülbelül 12—13 évig lehetett az állomáson, mert 1795-ben már Ivanics János volt füzes-gyarmati kántortanító. Ennek is rövid idő alatt valahová más helyre kellett költöznie, mert az 1880-ik évben már Buzás Pál található föl a kántortanítók sorában. Buzás Pál 1836-ik évben itt halt meg; utódjává Horváth István választatott meg, ki majdnem 40 esztendeig tartotta meg az állomást. 1875-ben halt meg, özvegyet és több gyermeket hagyván maga után. Ezeket tekintetbe véve, miután nagyon mostoha körülmények között hagyattak, a megholtak fiát, Horváth Józsefet választották meg atyja helyére. Ki bár semmi előképzettséggel nem bírt, atyjától valami csekély orgonálási tudományt elsajátítván, később szorgalma által annyira vitte, hogy ugyanitt bekövetkezett haláláig 1888-ig közmegelegedésre felelt meg kötelesegeinek. 1888-ban kiírott pályázat alkalmával okleveles tanító ismét nem jelentkezvén, egyházasági engedéllyel megválasztott Smevingay Rezső. Ez 1892-ben távozott el, mivel jövedelméből megélni nem tudott s lakása is mindinkább lakhatatlanná vált. Ez időtől kezdve egész 1895 november 1-ig üresedésben volt az állomás. Hirdettetett ugyan évenként több ízben pályázat, de pályázó soha sem jelentkezett. 1895-ben fölépülvén végre primás ő eminenciája kegyéből a kántortanítói lakás, kétszeri meddő pályázat után a harmadik pályázatra jelentkezett és meg is választatott Csepela Károly volt nagy-kereskenyi kántortanító, ki oklevéllel bír s a füzes-gyarmati kántortanítói teendőket 1895. évi november hó 1-től látja el. Született Knyezsicsen Bars m. 1859. január 6. Hat gymnasiumot végzett. Képesített Léván 1883.

A kántortanító fizetése 312 frt 41 kr.

Az iskolaszék elnöke Gyürky István plébános.

8. GYERK.

Község Hont vármegyében. Anyaegyház.

Lk. sz.: Rk. 600, izr. 9. — Össz. 609. — Anyanyelvre magyarok.

Tnk. sz.: Mn. 65, ism. 24. — Össz. 89. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasút és távirdaállomás: Ipolyság.

Van Gyerken egy tanteremből álló iskola, mely 1845-ik évben épült. Fentartója a r. kath. hitközség. Vele egy udvarban van a kántortanítói szűk lakás. Mindkét épület falazata kő, tetőzete zsindely. Az iskola jelen állapotában nem felel meg a kor követelményeinek, de kilátás van rá, hogy azt a legrövidebb idő alatt korunk igényeinek színvonalára fogják emelni. Van a községnek faiskolája is, mely kevés gyümölcsfát szolgált, mivel az Ipoly folyó áradásainak van kitéve. Jelenleg krb. 100 db. almár vadoncz és néhány ezer epermagonc van benne. Kezeli a ktanító.

Kántortanítókul alkalmazva voltak: Szölgyéni Ferencz, Czibulya János, Gálik József, Tóth Sándor 1873-tól. Született Kuralon Esztergom 1852. márcz. 18. Képesített Esztergomban 1869. Az okszerű méhészet vezetésére is képesített.

A megelőző kántortanítók 1873. évtől visszafelé jegyzői hivatalt is viseltek.

A kántortanító fizetése 603 frt 99 kr.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános Pollák Tamás.

a) HORVÁTHI.

Hont vármegyében van és Gyerk anyaegyházhoz tartozó fiókközség. A közelfekvő Tompa kisközséggel együtt tartanak fenn egy iskolát.

Lk. sz.: 458. Rk. 423, ág. ev. 20, izr. 15. — Magyarok.

Tank. sz.: Mn. 35, ism. 10. Össz. 45. — Tny. magyar.

Posta: Hont-Gyerk. Vasut és táviróállomás: Ipolyság.

Horváthiban van egy tanteremből álló iskola, mely czélra 1875-ik évben a politikai község által vétetett meg egy ház, mely iskolának alakítottát át. 1875-ik év előtt a tankötelesek nem a községben nyerték az oktatást, hanem, kiki saját kénye-kedve szerint, ott járt iskolába, hol neki kedve tartotta, vagy sehol, miért is az öregebbek irni-olvasni vajmi keveset, vagy éppen semmit sem tudnak. Most az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség. Az iskolával egy kapcsolatban van a ktanító csinos lakása, az egész épület falazata kő és vályog, tetőzete zsindely. Az iskola felszerelése a kor

követelményeinek megfelel. Az iskolának van iskolakertje és méhese is, melyben a tankötelesek a legszükségesebb tudnivalókra, hetenkint egyszer nyernek oktatást. Könyvtára, tornateret nincs, kézimunka nem tanítatik.

Kántortanítóul alkalmazva voltak Csóka Ferencz, Hajmer István 1883-ik év deczember hó 27-ike óta a mai napig. Született Nagy-Kereskényben Hont m. 1853. decz. 25-én. Képesített 1892. Esztergomban.

A kántortanító fizetése 281 frt 91 kr.

Az iskolaszék elnöke a gyerki plébános.

9. HONT-BESENYŐD.

Régi néven Pecsénicz. Hont vármegyében van. Anyaegyház.

Lk. sz.: Rk. 348, ág. ev. 4, izr. 6. Össz. 358. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz.: 40. Tny. tót-magyar.

Utolsó posta és táviróállomás: Báth.

Az iskola keletkezéséről hiteles adataink nincsenek. Az 1779-iki Canonica Visitatio tesz említést iskoláról s Lanczovics Antal nevű tanítóról, ki egyuttal Alsó-Almás fiókegyház tanítója is volt.

Évi összes jövedelme volt Hont-Besenyődről 27 frt 94 dénár, A.-Almásról 26 frt 18¹/₂ dénár. A gyermekek iskoláztatásáról az 1820—40-es évekből annyit tudunk, hogy azok csak addig jártak iskolába, míg nagyjából írni és olvasni megtanultak; a leánygyermekek ez időben írni nem is tanultak.

A régi iskola 1874-ben leégett s helyébe egy új megfelelő tanterem építettett a kántortanítói lak mellé.

Könyvtár, tornatér, faiskola nincs; kézimunka ismeretlen.

Az itt működött tanítók neveit nem kutathattuk ki. Jelenleg *Schultz* Pál a kántortanító. Szü-

letett Berencsfalván Hont m. 1858. ápril 14-én. Képesítettett Losonczon, 1878. Kertészetre képesítettett Budán. Beszél magyarul, tótul és németül. Buzgó tanító, ügyes gyümölcs-kertész és kitűnő méhészt, mint ilyen az ezredéves kiállításon is szerepel. Kiváló említést érdemelnek kaptárjai. Ezeken kívül ügyes író. Nevezetesebb munkái „Tót-magyar abc és olvasó és gyakorló-könyv“ az elemi iskolák I—II. oszt. számára; „Méhészeti napló“ a méhek rendszeres és könnyű vezetéséhez. Sikeres tanításaért sokszor megjutalmaztatott.

A kántortanító jövedelme 306 frt 48 kr.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

a) ALSÓ-ALMÁS.

Hont-Besenyődhez tartozó fiókközség.

Lk. sz.: Rk. 324, ág. ev. 18, izr. 6. Össz.: 348. — Nyelvre tótok.

Tank. sz.: Mn. 30. Ism. 15. Össz.: 45. — Tny. tót.

Utolsó posta és táviró Bát. Vasutállomása Léva.

Egy Can. Vis. alapján annyit tudunk, hogy 1779-ben iskolával és tanítóval még nem birt. A hont-besenyődi kántortanító akkoriban Lanczovics Antal volt s ezen községhez Alsó-Almás község is tartozott. Látogatták-e az almási növendékek a hont-besenyődi iskolát, arról se írás, se szóhagyomány nincsen. A szóhagyomány fentartotta minekünk, hogy az alsó-almásiak egy „Pusztovník“-ban lakó remetéhez, a kitől a hely is nevét vette, oktatás végett eljártak. Biztosan nem tudni, mikor vett a hitközség kántortanítónak lakásul és iskolául telket illetve házat. Csak annyit tudunk, hogy a szabadságharcz leforgása után a tanítói lak mellett különálló, szép tágas

tantermet állított a község. A lakás Bacsik Péter eltávozása után, ki 52 évig oktatta az a.-almásiakat, Stubendeck Győző eljövetelekor, ki jelenleg is itt működik, teljesen megjavíttatott és némileg átalakíttatott. Született Zubereczen Árva m. 1870. szept. 5-én.

A kántortanítói lak 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra és 1 istállóból áll; a tetőzete zsindelyezve van. Az iskola a legszükségesebbekkel fel van szerelve. Az iskolának könyvtára s gyakorlótere nincsen. Faiskolája van.

A kántortanító fizetése 289 frt 28 kr.

Az iskolaszék elnöke a hont-besenyődi plébános.

10. NÁDAS.

Hont vármegye báthi járásában fekvő község. Anyaegyház.

Lk. sz.: Rk. 520, ág. ev. 8, izr. 14. Össz. 542. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz.: Mn. 55. Ism. 25. Össz.: 30. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Táviró-állomás Báth; vasutállomás Ipolyás.

Az iskola keletkezésének idejét homály fedi. A legrégibb feljegyzés 1769-ről szól, ekkor már fennállott az iskola és azóta 12 kántortanítója volt.

A kántortanítói lak az iskolával össze van

kapcsolva s áll két szobából, konyhából, éléskamrából és istállóból. Az iskola áll egy tantestületből. A kőből épült házat zsindelytető fedi.

Az iskola felszerelése kielégítő. Az iskola

könyvtára 67 kötetből áll; testgyakorló tere és tornaeszközei nincsenek. Faiskolája sincsen, de a tanulók a községi faiskolába járnak, a kántortanító vezetése alatt a gyümölcsfa-nemesítésben magukat gyakorolni.

A feljegyzés útján reánk maradt kántortanítók névjegyzéke a következő: Matulányi Pál (1769—1794), Matulányi Béla (1794—1808), Nyereska Ignác (1808—1811), Vizer Ignác (1811—1814), Malonyai János (1814—1818), Novotny Antal (1818—1828), Löky József (1828—

1840), Milvay Lipót (1840—1845), Birbrunner Samu (1845—1852), Radinszky György (1852—1856), Smeringay János (1856—1877).

A jelenlegi kántortanító *Horák* Bernát, született Liebenthalban, Csehországban 1849. július 19-én. Képesített Besztercebányán 1869. Nádason kántortanítói minőségben működik 1878-tól. Ő egyuttal a hont-nádas postamester is.

A kántortanító fizetése 614 frt 6 kr.

Az iskolaszék elnöke *Némethy* Rudolf esperes-plébános.

a) DALMAD.

Község Hont vármegye báthi járásában; Nádas anyae gyház fiókközsége.

Lk. sz.: Rk. 405, ág. ev. 4, izr. 15. Össz: 424. — Nyelvre tótok.

Tank. sz.: Mn. 37. Ism. 12. Össz.: 49. — Tny. magyar.

Utolsó posta Nádas. Vasutállomás Ipolyság, távirda Báth.

Iskolájának keletkezését homály fűdi. Feltehető, hogy már a 17-ik században volt itt iskola, mert akkor már temploma is volt egy administrator vezetésére bízva. Az iskolát a közbirtokosság tartja fenn. Mostani iskolaépülete még a múlt században épült, melynek régebben egy szobája volt a tanító családjának lakása s egyuttal tanterem. Idők folytán a záporos hordta iszap az épület egyharmadát a föld alá temette s így kényszerűségből az iskolát kijavították 1870-ben olyképpen, hogy a régi alapon magasabbra emelték s a kamrából csináltak tantermet. A kántortanító lakása 1 szoba, konyha, kamra és istállóból áll.

Az iskola felszerelése hiányos. Könyvtára, tornatere nincs, faiskolája csak legujabban keletkezett.

Kézimunka nem taníttatik.

Van az iskolának egy 200 frtos alapítványa, melyet Zsarnóczay József közbirtokos hagyományozott részben a tanító, részben a tanulók javára.

Régebben mint tanítók itt működtek: Gyurkovics György, Holly János, a 60-as évek után gyakran váltakoztak és pedig: Tomann Ferencz, Török N., Wohradnyik Károly, Szrnka János, Debreczeni N., Mozner N. 1876 óta itt *Talposch* Gyula a kántortanító. Született Deménden Liptó m. 1854. máj. 22-én. Képesített Esztergomban 1896.

A kántortanítói jövedelem 315 frt 70 kr.

Az iskolaszék elnöke *Némethy* Rudolf esperes-plébános.

b) HONT-SZANTÓ.

Kisközség Hont vármegye báthi járásában. Nádas fiókegyháza. Országos hírű savanyuvizforrása van.

Lk. sz.: Rk. 318, ág. ev. 96, ev. ref. 12, izr. 8. Összesen 426. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz.: 70. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasutállomás Ipoly-Szakálos. Távirda Ipolyság.

Az iskola 1750 körül keletkezhetett s a konyha, kamra s istállóból áll, kőből építve és tanítói lakkal együtt a zirczi apátság birtokát zsinde lylyel fedve.

képezi. Az iskolaépületben van egy tanterem s egy folyosó. A különlévő tanítói lak 2 szoba,

Felszerelése kielégítő. Könyvtára 25 kötetből áll, testgyakorló-tere az iskola udvara. Faiskolája

most van alakulóban, kézimunka nem tanítatik.

Hogy kik voltak itt tanítók, arra semmi nemű adatot nem kaptunk. Ez idő szerint nedeczei *Nedeczky* Ferencz a tanító, ki a magyarosítás terén kifejtett buzgalmaért már több kitün-

tetésben részesült s a hontmegyei gazd. egyesület első díját mint szőlő-ajtó elnyerte. Született Szalkán (Hont m.) 1862. január 25-én. Képesített Esztergomban 1882-ben.

A kántortanító fizetése 505 frt 28 kr.

Az iskolaszék elnöke a nádas plébános.

11. NAGY-KERESKÉNY.

Község Hont vármegye báthi járásában Anyaegyház
Lk. sz.: Rk. 338, izr. 6. Összesen 344. — Anyanyelv magyar
Tank. sz.: 60. — Tny. magyar.
Posta- és táviró Kiskereskény. Vasuti állomás Léva.

Nagykereskénynek 1808 óta önálló plébániája és temploma van. Kiskereskény és Varsány fiókegyházak tankötelesei is a nagykereskényi iskolába járnak.

Az iskolának amint nincs alapítványa, földje és így jövedelme, ép úgy nincs semmi jötevője, kivéve a b. e. Simor János bibornok, esztergomi érseket, ki 200 frtnyi kegyadományt küldött a nagykereskényi népiskola kijavítására, a hitközségbeli gazdák pedig 420 frtot adtak össze, miből az iskola alaposan megújított és a kántortanító lakása 1 szobával bővített. Fölösleges említeni, hogy a földesurak soha 1 krt sem áldoztak az iskolára, sem a kántortanító jövedelmére, jóllehet a helybeli tankötelesek javarészt cselédgyermek képezik. A hetvenes évek elején községi iskolává lett és néhány évig községi iskolai jellege volt, valószínűleg a földesurak befolyása folytán s azért az illető kántortanító jövedelmének egyrészét a lévai adóhivatalból huzta. Hogy mikor szűnt meg a községi iskola és mikép vagy ki adta vissza kath. jellegét, nincs feljegyezve, miért is a kántortanító kénytelen volt a régi jövedelemmel megelégedni, s ez oknál fogva oly csekély jövedelem mellett a nagykereskényi kántortanítói állomás kivált újabb időben többnyire

üresedésben van. Mikor ily siralmas viszonyok után senki sem jelentkezett, daczára a kiírott pályázatoknak, e fatális helyzetben a plébános a néppel egyetértve 100 frttal felemelte a kántortanító jövedelmét, s az állami egyenes adó arányában mindenkitől fizettetnek.

Ez arra birta a földesurakat, hogy a rájuk eső részt fizetni megtagadták s a miatt nincs kántortanító, de ha az említett 100 frt rendesen fizettetnék is, akkor sincs meg a törvényes 300—400 frtnyi minimum. Az iskola felszerelése hiányos. A faiskola elhanyagolt állapotban van. Minthogy a nagykereskényi iskola többnyire szünetel: a nemzedék alig sajátítja el ama ismereteket, melyek a polgári élethez szükségesek, hogy művelődhessék.

A mennyire sikerült a nagykereskényi kántortanítók névsorát kipuhatolni, a következők fáradoztak itt hosszabb-rövidebb ideig: Valások Károly, Hajmer János, Milvay, Szabó, Kelpáts István, Navara, Tauber János, Tuka Antal, Trstyánszky Adolf, Jakubik Rezső, Gerhardt Viktor, Blay István, Csepela Károly. Szül. Knézsiczen Barsm. 1859. jan. 6-án, 6 gymn. végzett. Képesített Léván 1883-ban.

A kántortanító fizetése 300 frt.

A tanítói állás ez idő szerint üresedésben van.

Az iskolaszék elnöke *Klenovics Péter* plébános.

a) KIS-KÉR.

Kis-Kér Hont vármegyébe kebeleztetett község.
Lk. sz.: Rk. 290, ág. ev. 65, ev. ref. 27, izr. 5. — Össz. 387. — Anyanyelvük tót.
Tank. sz.: Mn. 45, ism. 15. — Össz.: 60. — Tny. magyar.
Posta helyben. Vasut- és táviróállomás: Léva.

E század elején Nagy-Kereskény plébániához csatoltatott, azelőtt Lévához, később pedig Vámos-Ladányhoz tartozott. Azonban, politikai köz- igazgatás szempontjából, Barsmegyétől elszakít-

tatott és Nagy-Kereskénynek lett filiálisa, valószínűleg 1808-ban, a mikor Nagy-Kereskényben önálló plebánia alapított, a mint azt 1806-ból származó okirat tanúsítja.

Egyéb, főképp a község történetére vonatkozó tények nincsenek megörökítve, csupán mint filiálist érdeklő okmány létezik, mely szerint a nagykereskenyi plébános minden harmadik vasárnap tartozik itt egyházi szolgálatokat végezni, mely szolgálatokért az itteni magas uradalomtól, névszerint néhai b. e. gróf Majláth Józseftől okmányilag biztosított némi jövedelmet élvez.

De még az ugynevezett Canonica Visitatio sincs meg; ami Canonica Visitatióról a plébániai protocollum historicumban említés tétetik, az csak Visitatio archidiaconalis volt és még érthetetlen okokból az is elveszett; így e kevés adat csakis a protocollum historicum Ecclesiae Nagy-Kereskényensis-hez csatolt „Responsa ad objecta Archidiaconalis visitatiuis Ecclesiae Parochialis Nagykereskény et filialis Ecclesiae Kis-Kér“ cz. füzetből közöltek, többet a nép szó hagyományából kell meríteni.

Ezen füzet szerint a kis-kéri iskolát az említett gróf Majláth József mint kegyur alapította és saját költségén építtette fel, hogy szolgáltnak gyermekei iskolába jár hassanak és oktattassanak. Az épület most is fönáll a maga ódonszerű egyszerűségében, mely eredetileg tulajdonképpen nem iskolának, hanem béresháznak volt szánva. Igaz, alkalmas, nyugodt, a világ zajától távol és a községtől némileg elkülönített helyen fekszik, a templomhoz pedig közel, mely homlokával az iskolai épületre mintegy nézni akar, hogy így valóban a templomnak leánya legyen.

Az épület primitív alkotás volt; sem szilárd anyagból, sem nem nagyobb szerű épület, szalmatetővel fődve. Két szobából állt, melyek közül az egyik a tanítónak lakásul, a másik szoba pedig tantermül szolgált. Ez is szűk volt annyival inkább, mert a községbeli gyermekek is jártak oda.

Az iskolai épületet azonban a község, mivel neki is iskolai használatra át volt adva mintegy haszonélvezetül, idők multával átalakította és kibővítette, részint, hogy a tanítónak nagyobb lakása legyen, részint, hogy alkalmasabb szoba adassék tanteremnek és azt a legszükségesebb tanszerekkel felszerelte és ellátta.

Igy ez iskolát és általában az egész épületet a község mostanáig is háborítatlanul használja.

Hogy kik voltak a legrégibb időktől fogva e községnek kántortanítói, nincs följegyezve. Az első, kiről említés tétetik és kire a most is élő lakók emlékeznek, Nigrédy N., ki vagy 10 évig itt működött. Utána lett Hajmer N. 2 évig. Ennek utódja lett Balázsovcics József, ki itt 18 évig dicséretes eredménnyel működött, a kit még a protestánsok is szerettek és tiszteltek, mert szerény életű, példás viseletű és jó tanító volt.

Ennek utána volt Csepela Károly 8 évig. Végre annak utódja lett Demmer Márton, ki most 4 évet itt tölt, 1892-ik év okt. hó 4-én foglalván el az állomást. Született Récskén Zólyom m. 1854. november 11-én. Képesítettett Losonczon 1882.

A kántortanító fizetése 381 frt 27 kr.

Az iskolaszék elnöke a nagykereskenyi plébános.

12. VISK.

Hont vármegyében fekvő község. Anyaegyház Hozzá tartoznak: Tésa, Kisváros, Űrhegy és Ujmajor.

Lk. sz.: Rk. 1190, izr. 38. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz.: Mn. 90. Ism. 30. Összesen 120. — Tny. magyar.

Posta, vasut, táviró helyben.

Az első egyházalapítás korából, tehát szent István első magyar király idejéből származhatónak nevezhetjük Visk község kath. népiskoláját és annak épületét is. A legrégibb adatokat azonban csak a mult század első feléből birjuk, melyet a Can. Vis. a történelem részére megörzött. Visk község ösidőktől fogva mindig anyaegyházként

szerepelt és hozzá tartozott nemcsak Tésa község, de több szomszéd falu, így Alsó- és Felső-Szemeréd is, melyek jelenleg külön templom és iskolákkal birnak. A viski kántortanító mint főkantor az összes filiákban segédkezett az egyházi szertartásoknál a helybeli plébánosnak.

A község legvénebbjei magát az iskola épü-

letét már kiskoruk emlékezete óta réginek és apáiktól is ugyanegy helyen építettnek nyilvánítják; ebből következik, hogy az iskolaépület ős időktől fogva mindig egy helyen állt, és áll még ma is ott, különféle átalakulások után.

Mint történelmi adatot megemlítjük, hogy a falutól délre az Ipoly balpartján, egy Mahirnak nevezett dombon, az ős lakók és a rómaiak nyomait találhatni fel, részint a tudományos ásatások, részint a földlemlések által megtalált történelmi kincsekben. Találtak itt köeszközöket, melyeket a barlangi ember használhatott; majd csiszolt kőbaltákat és edényeket, csontszerszámokat, melyek a mammoth és az újabb kőkorszak tárgyai; ismét urnákat és nagy fáradság és gondallal készített különféle edényeket (kőkorsó, szűrőke agyagból, tányér stb.)

Az iskolaépület a falu közepén a templomtól keleti szomszédságban áll és az alantabb fekvő soron épült. Régi alakja terméskőből készített és szalmával fedett, 5 méter széles és 28 méter hosszú épület volt. A tanterem padlózatlan, négy ablakos tágas szoba volt és benne két hosszú deszka-asztal és négy lóca állt a fiuk rendelkezésére, kik a valláson és olvasáson kívül írást is tanultak. A tanterem fűtésére a konyhából fűtődő vesszőből font és eltapasztott nagy kemencze állt az egyik sarokban, mely mögött az u. n. szögben a preceptorok aludták a boldogok álmait, míg valamely lelkes tanuló által föl nem zavartattak.

A legrégibb kántortanítót a Can. Vis. jegyzi fel. Sztankovics Miklósnak hívták; ki már 1732-ben mint kötelességeit hiven teljesítő és az egyháznak mint engedelmes fia volt ismeretes. Ugyancsak a Can. Vis. szerint 1780-ban Eperjessy László 45 éves ember működött mint kántortanító Viskén. Később 1820-ban egy esztergomi születésű volt itt, kit azonban családi viszonyai néhány év múlva Esztergomba visszahívtak. Mindezekről elég dicsérőleg nyilatkozik az írás, hogy t. i. elegendő tanulmányu, papjaik iránt engedelmes, békességben élő férfiak valának, kik télen át a nagyszámu ifjúságot lelkesedéssel oktatták és az egyházi szertartásokat is jól értették.

Az 1823-ik év körül Valkó András lett az iskolamester. Akkori szokások szerint egyuttal a

község jegyzője is volt és mint ilyen a téli iskolai tanításhoz segéd-tanítókat tartott, kik közül egy Ferdinand nevű később mint rétsági (Nógrádm.) kántortanító halt el.

Szép és jellemző ezen időből azon adat, hogy adventben a hajnali misékre az összes ifjúság megjelent az iskolában, honnan Ave Máriát énekelve a templomba haladt.

Valkó András helyébe Viskén Ettemberger János lépett, ki a községben egy félszázadon át tanítóskodott. Az ő idejébe esnek a népoktatási törvény alkotások, melyek Visk községben új iskolát, az iskolának berendezését és felszerelését tetemesen megváltoztatták és a kornak megfelelő módoszatokba ejtették.

Az új épület részben megtartotta ugyan régi alakját, a mennnyiben ma is ugyanazon hosszúsággal bír, de a régi tanterem helyére jutott a kántortanítónak egy szoba s ezen szobából nyíló kamra rendelkezésére. Az új tanterem pedig az udvar előrésszére építettett, úgy hogy az épület derékszög alakot nyert. Az új tanterem néhány évvel utána padokkal is ellátatott, a mely padok négy földbe ásott vastag gerendákon állottak.

Néhány év múlva a tanulók száma, úgy a rendes iskolalátogatás, valamint népesedés miatt nagyobbodott, minek következtében a folyosónak előbb a fele, utóbb pedig az egész az iskolaterembe vétetett.

Ettemberger öreg napjaiban ismét tanítók is működtek az iskolánál, mint: Trávnicek Ernő, Koltai Miklós, ki később szebelébi kántortanítóvá lett, Lőrincz István, ki az Alföld vidékére ment.

Midőn Ettemberger 1881. szept. 2-án meghalt, előbb Stibló István, utóbb pedig Farkas Gyula lett ideiglenes minőségben megválasztva.

Farkas Gyula 9 évig működött Viskén. Utóbb egyenetlenkedése és más különféle hibái miatt hivatalától megfosztva, családjával együtt Kele nyére ment kántortanítónak.

Az állam utóbb kötelezővé tette a községnek a faiskola létesítését és annak a tanító által való kezelését. Ekkor a község az iskolaház előtti tért bekerítvén, azt a kántortanítónak mint faiskolakeret kezelésére bizta, mely kertben évenként több különféle nemesfajú ojtvány termesztetik.

Farkas Gyula után 1892. évi május 2-án az iskolaszék által egyhangulag *Gallovi* Alajos tanító lett megválasztva. Született Novákon 1867. október 12-én. Képesített Nagy-Szombatban 1887.

Az 1892. és 1893-ik évben az iskolaépület tetemesen megjavított. Az iskolából az öreg padok kihányattak és helyébe az iskola új padlóval és mozgatható festett padokkal lett gazda-

gitva. Ezenkívül az iskola különféle tanszerekkel gazdagon látott el.

Mindezekből látható, hogy Visk községben a tanügy a kor haladásával mindig emelkedett úgy, hogy ma a tanterem külszervezete a jelenlegi népiskolai törvény kívánalmainak teljesen megfelel.

A kántortanító fizetése 541 frt 20 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kudora* János plébános.

IV.

Ipolyságh-vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) **Drégelyi alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelfüggelők: *Tihanyi Endre* esperes, ipolynyéki plébános.

1. **ALSÓ-RAKONCZA.**

Hont vármegye ipolysági járásához tartozik.

Közs. Lsz. 550. — Rk. 530, ev. ref. 10, izr. 10. A lakosság nyelve tót.

Tank. sz. 71. — Mn. 46, ism. 25. — Tny. magyar-tót.

Posta: Palást. Táviró és vasut: Ipolyság.

Alsó-Rakoncza kath. iskolájának régebbi története ismeretlen; csak 1812. évből tudunk annyit, hogy egy fából emelt, de már dűledező iskolája volt ezen időben, mit valószínűleg Olasz Pál építtetett.

A jelenlegi iskola és ktanítói lak alapjából 1813-ban épült. Jóltevője mindig a mg. főkap-talan illetve a papneveldei uradalom volt. Az 1872—73-iki tagosítás alkalmával az uradalom a ktanítósnak 10 hold szántóföldet, 3 hold rétet és 14 hold legelőt adományozott és 5 öl fát biztosított. Az iskola fűtésére pedig 12 hold erdőt hasított ki. Az iskola és kántortanítói lak külön-külön épület egy közös udvarral.

Ezen állomáson működtek: Vallas András (1800—12-ig), Balog József (1812—36), Bayer Ferencz (1836—67), Stibló János (1867—73),

Kittler Alajos (1873—74), Voradnyik Károly (1874—76), Mozner István (1876—84), *Hédeváry* János 1884-től a mai napig. Született 1836. ápr. 30. Litaván, Hontmegyében. Képesített Szepesváralján 1858. Működött: Litaván, Bars-Teplán, Litaván 21 évig.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és ktanítói lak elég jó karban levő, szalmával fedett épület. A kántortanítói lakás áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból.

Faiskolája van kezdetleges állapotban. Isk. könyvtára 64 kötetből áll. Tornahelyiség és szerek nincsenek.

A ktanítói állás jövedelme 357 frt 60 kr.

Az iskolaszék elnöke: *Huifern* Adalbert plébános.

2. **DRÉGELY-PALÁNK.**

(Öregmajor, Ujmajor, Gólyagaz, Babat és Denkás puszták illetve majorokkal.)

Hont vármegye ipolysági járásához tartozik.

Közs. Lsz. 1357. — Rk. 1309. Ev. ref. 4. Izr. 40. Gör. n. e. 4. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 210. — Mn. 170. Ism. 40. — Tny. magyar.

Posta, táviró és vasut helyben.

Drégely-Palánk kath. iskolájának régebbi nyek oda mutatnak, hogy századok előtt is léte-története teljesen ismeretlen, ámbár a körülmé-zett. 1877-ig csak Drégelyen volt iskola, ekkor

azonban Ő Eminenciája által felajánlott épületből Palánkon is épült egy új iskola, hova 1878-ban a ktanító is átköltözött. Most Drégelyen tanulnak a kisebb és Palánkon a nagyobb tanulók 2 tanító vezetése alatt. Drégely és Palánk politikailag egy község.

Kántortanítók voltak: Raj János, Ozima Ignác; 1877-től jelen ideig *Vinkovich* Vincze, szül. Léván, Barsmegyében 1848. február 6-án. Képesített 1868-ban Esztergomban. Működött Ipoly-Nyék, Kuralon mint segédtanító, Nagy-Kálnán m. tanító.

Segédtanítók voltak: Mahács József (1877—1879), Gombos Mihály (1879—81), Vankovich István (1881—82), Scheffer Gyula (1882—83), Úrge Imre (1883—84), Komáromy János (1884—1885), Tóth Béla (1885—87), Gibela János (1887—88), Véber Kálmán (1888—91), Kovács Imre (1891—95), Bárdossy Endre 1896.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. Mindkét tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. A kántortanítói és tanítói lak jó karban levő épület. A ktanítói épület cserép, a tanítói zsuppal van fedve.

A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, 1 pinczéből. A tanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, 1 szin és 1 pinczéből.

Faiskola van évi 25—30 drb nemesített fácskával. Az iskolai könyvtár 1886-ban keletkezett, mely áll 50 drb könyvből. Tornatér és eszközök nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanítói jövedelem 763 frt 21 kr.

A tanítói jövedelem 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Tretter* Mátyás.

a) HIDVÉG.

Hont vármegye ipolysági járásához tartozik.

Közs. lksz.: 833. — Rk. 806, izr. 27. — A lakosság nyelve: magyar.

Tank. sz.: 119. — Mn. 85, ism. 34. — Tannyelv: magyar.

Posta, táviró és vasut: Drégelypalánkon.

Hidvégh kath. iskolájának keletkezése bizonytalan. Az iskolaépület 1856-ban választatott el a kántortanítói laktól. Így állt 1869-ig, midőn tűz által az iskola és kántortanítói lak elhamvadván, teljesen újra épített szilárd anyagból cseréptetővel. Különös jóltevője az iskolának a községen kívül nincs.

Kántortanítók voltak: Révész Sándor, Ray János (1840—55), Barényi József (1855—73). Ezen időtől *Csoszó* Ignác, ki szül. 1849. július 21-én, Hontm. Selmeczbányán. Képesítést nyert 1866-ban Esztergomban. Működött Csatán, Ipoly-Nyéken, Patakon, Vadkerten.

Az iskolát a r. kath. hitközség tartja fenn.

A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és a kántortanítói lak jó karban tartott, szilárd anyagból épült, cseréppel fedett épület. A ktanítói lakás áll: 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 istálló, 1 ölből és terjedelmes kertből.

A könyvtár keletkezett 1882-ben, áll 120 füzet és kötetből. Faiskola 1874-ben lett átadva, mely most évenként 30—40 ojtványt ad. Testgyakorlótér az iskola udvara, szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanítói jövedelem 565 frt 54 kr.

Az iskolaszék elnöke *Tretter* Mátyás.

b) HONT.

Hont vármegye ipolysági járásához tartozik.

Közs. Lsz.: 722. — Rk. 690, ág. ev. 6, izr. 26. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 90. — Mn. 70, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta, távirat és vasut Ipolyságon.

Hont kath. iskolája több százados lehet, de története ismeretlen. A 19. század elején egy rozszant zsupfedelű épületben volt az iskola, mi mikor leégett, helyébe az ősrégi temető helyén a hitközség egy a kornak teljesen megfelelő iskolát és ktanítói lakot építtetett egy fedél alá.

Jóltevője az esztergomi érsekség faadományával.

Ezen iskolánál működtek: Ironányi N., Ságghy Péter, Belák György (1868—41), Raj Pál (1841—68), Zuzolay János (1868—94), Tóth János (1894—95), Siposs Jenő 1895-től máig. Született 1869. szept. 2-án, Hontm. Ipoly-Födémesen. Képesített Esztergomban, 1891. Mükö-

dött: Romhány, Kóka és Lörincziben, mint segédtanító.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és a ktanítói lak jó karban levő, szilárd anyagból épült, fazsindellyel fedett épület. A ktanítói lakás áll: 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, 1 ól és 1 felszerből.

Faiskola, isk. könyvtár, tornahelyiség és szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanító jövedelme 568 frt 63 kr.

Az iskolaszék elnöke Tretter Mátyás drégelypalánki plébános.

c) IPOLY-VECZE.

Hont vármegye ipolysági járásához tartozik.

Közs. Lsz.: 720. — Rk. 500. Ág. ev. 200. Izr. 20. — A lakosság nyelve: magyar.

Tank sz.: 82. — Mn. 60. Ism. 22. — Tny. magyar.

Posta, táviró és vasut: Drégelypalánk.

Ipoly-Vecze kath. iskolája a mult századból való, melyet a hitközség az 50-es években alakított át. Ez 1895-ben leégvén, alapjából újra építették az egészet szilárd anyagból, cseréptetővel.

Kántortanítók voltak: Fekete Péter (1806—1830), Gebler János (1830—48), Percze Gusztáv (1848—61), Zalka János (1848—77), Farkas László (1877—89). Ezen időtől máig Maszarovics Gyula, szül. 1866. január 1-én. Képesített Esztergomban 1883-ban. Müködött Kéménd, Diósd, Horváth-Kimle, Naszvad és Ipolyságon, mint segéd-tanító.

Az iskolát a róm. kath. hitközség tartja fenn.

A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és a kántortanítói lak jó karban levő, cseréppel fedett épület. A kántortanító lakása áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 istálló, 1 ólból és kertből.

A kath. iskolának könyvtára, tornatere és szere nincs. Faiskolája van. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanítói állás jövedelme 331 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke Tretter Mátyás drégelypalánki plébános.

Ezen község területén van még egy ág. ev. elemi iskola. Tank. sz. 50. Mn. 40. Ism. 10.

3. FELSO-TÚR.

Hont vármegye ipolysági járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 500. — Rk. 485, ev. ref. 3, izr. 12. — A lakosság nyelve: magyar.

Tank. sz.: 65. — Mn. 50. Ism. 15. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Táviró, vasut: Ipolyság.

Minthogy a plébániák keletkezésével jobbdára egy időben származtak az iskolák: ezért

Felsőtúron is az iskola már a XIV. század végén, vagy a XV. század elején fennállott, s így a köz-

ség már körülbelül 500 év óta részesül az iskola nyújtotta hasznos előnyökben.

Az 1779-iki évben megtartott Batthiány-féle egyházi látogatás már megnevezi a tanítót, ki ez időben Felsőtúron működött. Erre vonatkozólag a következőket mondja: „Bir az egyház mesterrel (ludi-rector), ki egyuttal organista is, neve: Brezkó János, 52 éves, katolikus vallásu, beszél latinul, magyarul és tótul; a teendők végzésében ügyes és eléggé képzett.“

Az iskola iránt a nép és az intelligencia nagy érdeklődést nem mutatott, ennek nyomait részben még most is tapasztalhatni. Az iskola ügyének nagyon nehezen lehet a népet megnyerni. A plébános buzgólkodása folytán a primástól kapott subventió és egyesektől felajánlott adomány segélyével az utóbbi időben sikerült a hivektől annyit beszédni, a mi azután elegendő volt arra, hogy az iskolaépület elég csinos külsőt kapott. Hogy a tanügy iránt a községben nagy érdeklődéssel nem viseltettek, ezt bizonyítja azon körülmény is, hogy a tanítónak dotatiója még most is oly silány, hogy a törvényszerinti 300 frtos minimumot is alig üti meg. Nem csodálható tehát az, a mit az öreg emberek ott emlegetnek, hogy a 40-es években volt egy tanítójuk, a ki földjeire a trágyát háti kosárban maga hordta. Jó, hogy az utcán járkálva, tarisznyába nem szedegette az elhullott trágyamaradékokat.

A Can. Vis.-ban a tanító jövedelmére vonatkozólag többi között ez áll: „habet ligna focalia

sufficitia“. Nem tudni, miképpen történhetett, hogy daczára ezen határozott kijelentésnek, a tanító $1\frac{1}{2}$, mondd félől fánál többet nem kap. A község az iskolaügy iránt nem nagy érdekeltséget tanusít. Az iskolai és a ktanítói lak a jelenlegi plébános idejében lett jó karba hozva. A költség könyöradományokból gyűlt be. Az iskola jötevője: Jakubik Antal, ki 1864-ben a ktanító segélyezésére 180 frtnyi alapítványt tett.

Kántortanítók voltak: Turányi József (1826—1835), Pipis József (1835—46), Simonyi Ferencz (1846—54), Koroni János (1854—60), Szuhányi János (1860—67), Bugyács János (1867—69), Magasházy Fülöp (1869—72), Viski Ambrus (1872—77), Perinyai Ferencz (1877—95), Papp Sándor 1895-től. Szül. Gráciban 1871. szept. 25-én. Képesítettett 1891-ben Esztergomban. Működött: Nagy-Lehotán, Borsvölgyben, Ó-Barson.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem kielégítőleg el van látva tanszerekkel. Az iskola és kántortanítói lak elég jó karban levő, faszindelylyel fedett épület. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból.

Faiskola van. Isk. könyvtára 15 kötetből áll. Tornatér és szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 289 frt 85 kr.

Az iskolaszék elnöke *Szecsey Ferencz* plébános.

a) KÖZÉPTUR.

Hont vármegye ipolysági járásához tartozik.

Közs. Lsz. 475. — Rk. 440, ág. ev. 24, ev. ref. 4, izr. 7. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 77. — Mn. 60. Ism. 17. — Thy. magyar.

Posta Felsőtúr. Táviró és vasut Ipolyság.

Középtur kath. iskolája a 18-ik század elejéről való, amennyiben már 1779-ben Kiss Mihály ktanítóról tesz említést a Can. Vis. Ezzel az állással akkor és most is össze van kötve a harangozóí teendő.

Ezen állomáson működtek: Juhász János (1848—50), Nigrédi János (1850—54), Bellányi József (1854—56), Martesbek János (1856—58), Remenen Károly (1858—73), Szibert Menyhért

(1873—82), Kampfman Gusztáv (1882—88), Óváry János (1888—90), Ettenberger Gyula (1890—92) és jelenleg *Nagy Béla*, szül. Bars m. Verebélyen 1867-ben nov. 16. Képesítést nyert 1888-ban Léván. Működött Naszvad, Verebély, Tilden.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem eléggé el van látva tanszerekkel. Az iskola és kántortanítói lak nem elég rendes álla-

potban levő, zsuppal fedett épület. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra és 1 istállóból. Kert a háznál nincs.

Faiskola van, 5—10 éves nemesített fácskával. Isk. könyvtár 40 kötetel. Tornahelyiség és

szerek nincsenek. Házi-ipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanító jövedelme 238 frt 25 kr.

Az iskolaszék elnöke *Szecsey* Ferencz felső-turi plébános.

4. IPOLY-FÖDÉMES.

Hont vármegye nagy-csalamiai járásához tartozik.

Közs. Lsz. 485. — Rk. 480, izr. 5. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 75. — Mn. 60, ism. 15. — Tny. magyar.

Posta Nagy-Falu. Táviró és vasut Drégelypalánk.

Ipoly-Födémess kath. iskolájának keletkezési ideje ismeretlen. Valószínű az, hogy kezdetben csak magánházaknál történt az első oktatás és később építettek iskolát. E század elején már fennállott.

Jótevője az iskolának nincs.

Ktanítók voltak: Sipos János, Krizsán Vendel, Szokoly István, Petrovác Gyula, jelenleg *Peintler* Géza, szül. 1875. évi márcz. 27-én Zala m. Kerka-Szt.-Miklóson. Képesítést nyert 1895-ben Csáktornyan.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem eléggé el van látva tanszerekkel. Az iskola és a ktanítói lak eléggé jó karban levő, zsupfedelű épület.

A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló és 1 ólból. Kis kert. Faiskola, könyvtár, testgyakorlótér és eszközök nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 308 frt 14 kr.

Az iskolaszék elnöke *Vas* Ede plébános.

a) KELENYE

Hont vármegye nagy-csalamiai járásához tartozik.

Lk. sz.: 421. — Rk. 405, ev. ref. 6, izr. 10. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz.: 50. — Mn. 40, ism. 10. — Tny. magyar.

Posta: Nagy-Falu. Táviró és vasut: Drégelypalánk.

Kelenye kath. iskolájának keletkezése e század elejére tehető, mert az első tanító, Harangozó Jánosra, a most élő öregek is emlékeznek, ki még akkor magánházban tanított. Az iskola és ktanítói lakás később épült. Ezen állomáson működtek: Harangozó János, Chóda József, Gyürky János, Pribéki N., Kara József, Horéczky N., Krisanyovszky N., Buggyán József, Vig János, Magyar Mihály, Kovács János, Dankó József. Jelenleg: *Farkas* Gyula, szül. 1860. szept. 7-én Pereszlényben (Hontm.) Képesített: Léván 1879-ben. Működött Terbegecz, Dabas és Viskan.

Kertészeti, tornászati és háziipar tanfolyamot hallgatott Rimaszombaton. Kelenyén 1892-től működik.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem eléggé el van látva tanszerekkel. Az iskola és a ktanítói lak elég jó karban levő, faszindelylyel fedett épület. A ktanítói lakás áll: 1 szoba, 1 konyha, 1 kamra és 1 istállóból. Könyvtár, faiskola, tornatér és szerek nincsenek. Háziipar és női kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állomás jövedelme 301 frt 88 kr.

Az iskolaszék elnöke *Vas* Ede plébános.

5. IPOLYNYÉK.

Hont vármegye n.-csalámiai járásához tartozik. Anyaegyház.

Lk. sz.: 1453. — Rk. 1363, ev. ref. 46, izr. 44. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz.: 230. — Mn. 180, ism. 50. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Távirda- és vasut-állomás: Drégely-Palánk.

Ipolynyék kath. iskolájának keletkezési nyoma nincs; a legrégebbi erre vonatkozó okmány 1790. január 22-én kelt, sokban fontossággal bir és a mely így hangzik: „Mi T. N. Honth vármegyében levő Alsó- és Felső-Nyék Nevezetű Helységeknek Birái, Esküttjei és lakosai (a hol most 196 katolikus és 3 protestáns oskolába alkalmazatos Gyermekek vagynak) valljuk, hogy az oskolánknak királyi rendelkezések szerint való regulatiójára következőképpen állattunk: Először az oskola házunk jó állapotban lévén, azt székekkel és Táblával provideáljuk, és Gyermekünk számához alkalmaztatván, mindenkor jó állapotban megtartjuk. Másodszor a Mester számára és az oskola fűtésére rendeltetett tüzre való fát a M. F. Uraság engedelmével mint eddig úgy ez után is annak idejében meg vágjuk és az oskola udvarba hordjuk. A mely fából Alsó-Nyéki község 7 ölet, Felső-Nyék pedig 5 ölet fog adni. Harmadszor A Mesterünk fizetése ez utánn következő lészen. 1. Szántóföld haszna, a melyet a község szokott dolgoztatni, tészen mind a két helységben 7 frt 30 krt. 2. Kenderes és Házi kert 1.15. 3. Temetések és hirdető levelek 3.14. 4. Lectikális Buza tészen 65¹/₂ kilát á 1 frt 65.30. 5. Minden külön kenyeres ad egy kenyeret 118 á 6 kr. 11.48. 6. Két szekér széna 6 frt. 7. 13 akó bor á 1 frt 30 kr. 19 frt 30. 8. A Gyermek tanítás és cántató váltsága minden familiától 9 kr. tészen 32 frt 13 kr. Summa 147 frt. — Negyedszer kötelezzük arra is magunkat, hogy ezen jövedelmeket annak idejében tökéletesen és minden hátramaradás nélkül kiállítjuk és a szántóföldet becsületesen miveljük s trágyázzuk; a Mester ellenben köteles lészen ezekért minden kántori és oskolai szolgáltatásokat megtenni. Ötödszer szabad lészen a Mesternek egy vagy két pár tehenet az urbáriális regulatió szerint a közlegelőn tartani. Ezeket erősítjük Pecsétünk és kezünk írása által. Sign. Alsó Nyék die 22. Jan. 1790. Coram me Mich. Baloghi de ead. I. Cottus Honthens. ord. jud. nobliv.

Coram me Joanne Krchnyák m. p. Provisore Capitulari, Si tamen Duium meum Terrestrale ratibobnerie (Sig) Coram me Michaelae Kottsner m. p. I. D. Csábrág ea sub conditione si Superiorita, nihil in contrarium sumpserit (sig.) Coram me Joanne Rákoczi m. pr. Loci paroch. (sig.) Coram me Martino Beke m. pr. Regio Scholar. Visitature (sig.) Alsó-Nyéki Biró Homolya Mihály törv. Biró Pobori Mihály eskütt Pobory Mátyás, Greger Mártony. (sig.) felső-Nyéki biró Bojtos András. Törv. Biró Kovács Ferencz eskütt Tóth Mihály, Kázmér András. (sig.)“

A régi iskolaépület ujjaalakítása 1859-ben történt 1000 frt kölcsönnel az esztergomi főkáptalan kezelése alatt levő közbirtokossági pénztárból.

Az iskola jötevői közé sorozható: a volt patronátus, az esztergomi főkáptalan, a Coburg hgi uradalom, a mindenkori plebánosok, jelesen: Leviczky János, ki 420 frt alapítványt tett szegény tanulók tandíjának váltságára.

Az itt működött tanítók: Czayczer András (1780—812), Miklóssy (1812—42), Hajdu Károly (1842—50), Percze Ágoston (1850—73), Ravasz József (1873—95) és jelenleg Balla Sándor, szül. Érsekújvárott (Nyitram.) 1863. márcz. 9. Képesített Léván 1882-ben. Osztálytanító: Stibrányi Elemér, szül. Pozsonyban 1877. Képesítést még nem nyert.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. Mindkét tanterem el van látva a szükséges taneszkerekkel. Az iskola, mely külön épület és a ktanítói lak jó karban levő, faszindelylyel fedett épület. A ktanítói lakás áll: 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, 1 faszin és kertből.

Könyvtára van. Faiskola 80 drb nemesített gyümölcsfával. Tornahelyiség és szerek nincsenek. Háziipar és női kézimunkaoktatás nincs.

A ktanítói állás jövedelme 670 frt.

A tanító jövedelme 350 frt.

Az iskolaszék elnöke *Tihanyi* Endre esperes-tanfelügyelő-plebános.

a) IPOLY-BALOG.

Hont vármegye nagy-csalamiai járásához tartozik.

Közs. Lsz. 557. — Rk. 536, ev. ref. 5, izr. 16. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz.: 74. — Mn. 53, ism. 21. — Tny. magyar.

Posta helyben. Táviró- és vasúti állomás Drégelypalánk.

Ipoly-Balog kath. iskolájának régibb története ismeretlen; először 1780-ban van róla említés, de semmi nevezetes feljegyezni való.

A kath. iskola jötevője Török Pál volt kökeszi plébános 320 frtos alapítványával, melyet Tihanyi Endre jelenlegi plébános 350 frtra kerekített ki.

Ktanitók voltak: Marsovszky Ferencz (1780—1812), Németke Mihály (1812—30), Tóth Ferencz, Gergely József (1875—85), Szokoly István (1885—1893), kiről a plébános így emlékezik meg: „Megemlékezésre méltó, hogy dicséretes módon működik a tanügyi irodalom terén”; Rozinai László 1893-tól a jelen ideig. Született Gyöngyös-Halászon

(Hevesm.) 1849. június 26-án. Képesített Kálcsán 1875.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem kellőleg el van látva tanszerekkel. Az iskola és kántortanítói lak, mely egy földel alatt van, jó karban tartott, cseréppel fedett épület. A kitanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 istállóból, 1 kised kertből.

Faiskola van. Isk. könyvtár 30 drbból áll. Tornater és eszköz nincs. Háziipar- és kézimunka-tanítás ismeretlen.

A kitanítói jövedelem 352 frt 13 kr.

Az iskolaszék elnöke Tihanyi Endre ipoly-nyéki esperes-plébános, tanfelügyelő.

b) INÁM.

(József-majorr.)

Hont vármegye nagy-csalamiai járásához tartozik.

Közs. Lsz.: 490. — Rk. 475, ev. ref. 4, izr. 11. — A lakosság nyelve magyar

Tank. sz.: 80. — Mn. 55, ism. 25. — Tny. magyar.

Posta Ipoly-Balog. Táviró- és vasút-állomás Drégelypalánk.

Inám kath. iskolája emberemlékezet óta volt; említés az 1780. évi egyházlátogatásban van, de semmi nevezetes története nincs.

Ktanitók voltak: Augusztini Ágoston (1780—1812), Söreghy Ferencz (1812—42), Auguszt Elek, később Martestok, Tóth Ferencz, Ferenczy és most Greschner Henrik. Született Nagy-Surányban 1845. szept. 23-án. 5 gimnáziumot és a tanítóképző-intézetet végezvén. Képesített 1868-ban ugyanott.

Az iskolát a község valláskülönbség nélkül

tartja fenn. A tanterem hiányosan van felszerelve. Az iskola és a kitanítói lak silány épület, különösen az utóbbi, mely sárból épült, zsupfedelű. A kitanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, 1 ólból, 1 hasznavehetetlen kertből.

Isk. könyvtára most alakult 30 népies füzet-tel. Faiskola van, de alkalmatlan helyen. Háziipar- és kézimunka ismeretlen.

A kántortanítói állás jövedelme 300 frt.

Az iskolaszék elnöke Tihanyi Endre ipoly-nyéki esperes-plébános, tanfelügyelő.

6. IPOLYSÁG.

Hont vármegye ipolysági járásához tartozik, a melynek és a vármegyének székhelye.

Közs. Lsz.: 3247. — Rk. 2617, ág. ev. 194, izr. 436. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz.: 291. — Mn. 291, ism. — Tny. magyar.

Posta, táviró és vasút helyben.

Ipolyság kath. iskolája a 18-ik század első tizedeiben alakult. Ez még e század elején is egy rozszant viskó volt egy tanteremmel. A tan-

kötelesek szaporodtával, az ötvenes években, a régi épületet eladták és a parochia tőszomszéd-ságában egy 2 tanteremmel bíró iskolát építettek.

1866-ban azonban 5000 frt kölcsönrel, melyből b. e. Simor János biboros 600 frtot ajándékozott, a hitközség egy 3 tanteremmel bíró iskola építkezéséhez fogott, mihez később még 1 tantermet csatolt. Ezen állapotban áll az iskola ma is.

Kántortanítók voltak: Sipos Mihály (1800—49), Herczeg Ferencz (1849—93), Sipos Mihály 1893-tól maig. Született Ipolyságon 1871. márcz. 22. Képesített Léván 1890-ben.

Tanítók voltak: Herczeg Vincze (1860—70), Grubics József (1870—79), Veszélák Ferencz (1870—77), Ledényi József, Brenner István (1879—93), Juhász Igó (1879-től most is). Született Zsitva-Ujfaluban Bars megyében 1854-ben. Képesített 1873-ban Esztergomban. Jávör B. Lajos főtanító szül. B.-Gyarmaton 1864. aug. 26. Tanképesítőt nyert Losonczon 1886-ban.

Segédtanítók voltak: Vinkovics István, Neumayer Ödön, Stiaszny Gyula, Dausz Sándor, Kampman Gusztáv, Csernik Gábor, Dausz Ferencz, Gellér Kálmán, Sipos Mihály, szül. Ipolysághon (Hont megye) 1871. márcz. 22. Képesítést nyert Léván 1890. Holly István, Brauner Rezső 1895-től. Szül. 1869. aug. 2. Ipoly-Nyéken Hontm. Képesítést nyert Léván 1890-ben. Juhász Ignác,

szül. Zsitva-Ujfaluban 1854. jul. 20. Képesített 1873-ban.

A kath. iskolát fenntartja: 1. a kath. hitközség 1300 frt; 2. városi segély 360 frt; 3. Pincze-bér 40 frt; 4. tandíjbevétele 400 frtnyi összege.

Mind a négy tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskolák és a ktanítói lak jó karban tartott, 1 emeletes, cseréppel fedett épületek.

A ktanítónak van: 3 szoba, 1 konyha, 1 éléskamra, 1 faszin. A főtanítónak van: 3 szoba, 1 konyha, 1 faszin. Az osztálytanítónak: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 faszin. A segédtanítónak: 1 szoba.

Isk. könyvtár, faiskola, tornahelyiség és némi szerek vannak. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanító fizetése 775 frt 09 kr. Osztálytanítóké 400 frt. A segédtanítóé 300 frt.

A kath. iskolaszék elnöke Foltin János plébános.

Ezen község területén van még 1 izr. hitfelekezetű, 2 tanító és 80 tankötelessel bíró elemi népiskola, 1 államilag segélyezett közs. polgári leányiskola, 5 tanítónő és 56 növendékkel, 1 községi kisdédóvoda 1 óvónő és 56 gyermekkel.

a) TESMAG.

Hont vármegye ipolysági járásához tartozik.

Közs. lsz.: 788. — Rk. 763, ág. ev. 7, izr. 18. — A lakosság nyelve: magyar.

Tank. sz.: 110. — Mn. 80, ism. 30. — Tny. magyar.

Posta, táviró, vasut: Ipolyság.

Tesmag kath. iskolájának régibb története ismeretlen; a jelen századból tudunk annyit, hogy az 50-es években az egy tető alatt levő tantermet a kántortanítói laktól elválasztva, attól délre egy alkalmas helyre külön építették. Ezen állapotban van most is. Az iskolának jötevője nincs és nem is volt. Más iskola e területen nincs.

Ezen állomáson működtek: Boda János (1850—57), Péli József (1857—59), Stiaszny János (1859—81), Stiaszny Péter-Pál (1881—88), Stiaszny Gyula (1888-tól maig); szül. 1867. jul. 7-én Tesmagon (Hontm.). Képesítést nyert Léván 1886-ban. Működött B.-Berneccen, Ipolyságon.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem hiányosan van ellátva tanszerekkel. Az iskola és a ktanítói lak jó karban tartott, cseréppel fedett épület. A ktanítói lakás áll: 3 padlózott szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, 2 ólból. Az iskola 1 tanterem, 1 előszobából.

Iskolai könyvtár, tornatér és szerek nincsenek. Faiskola jelen évben hasított ki. Háziipar és női kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 538 frt 37 kr.

Az iskolaszék elnöke Foltin János ipolysági plébános.

7. IPOLY-SZÉCSÉNKE.

Hont vármegye n.-csalámiai járásához tartozik.

Közs. lsz.: 410. — Rk. 395, ág. ev. 8, ev. ref. 1, izr. 6. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz.: 75. — Mn. 55, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta: Nagyfalu. Táviró és vasut: Drégelypalánk.

A szécsénkei kath. iskola keletkezése egyenlő a templomával, mely a XIII. században keletkezett. Valamint a régmúlt, úgy a jelen időben is a község szegénysége miatt az iskola és a kántortanítói lak szomorú állapotban van, melynek kellő rendbehozására a jelenlegi plébános 350 frtot gyűjtött, mi azonban még nem elegendő. Az iskola jötevői: „Simor-alap“ 100, Szt. László társ. 50, Esztergomi főkáptalan 20, Pellet József apátkanonok 10, gr. Majláth Gusztáv 10, Fábrián János érsekújvári pl. 10, Schiffer Ferencz pápai kamarás 2, Ságmüller káplán, Kún István káplán, Horváth Ferencz theologiai tanár, Horváth Rezső, br. Jeszenák 1—1 frtnyi; dr. Kereszty Viktor és dr. Anhanpel György 50—50 kr., Bohumiczky Ignác 3, Lovász Kálmán, Vida János 10—10 frt és Ficher Ágoston pl. 40 frtnyi adományával.

Kántortanítók voltak: Csomortényi László (1770—78), Mihályi Ferencz (1778—1832), Nagy Ferencz (1832—44), Kátser Mihály (1844—57),

Bugyits János (1857—64), Boda János (1864—1873), Plenay József (1873—77), Jankovics Mihály (1877—80), Kőszeghy Ferencz (1880—83), Kozelka Alajos (1883—87), Jávor B. Lajos (1887—93), Kovács Imre (1893—94), Ledényi József 1894. májusig, *Bálintffy* Béla 1894. július 1-től. Szül. 1866. okt. 6-án Ráros-Mulyadon Nógrádmegyében. Képesített 1894-ben Csáktornyan.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem kellően el van látva tanszerekkel. Az iskola és a ktanítói lak a kor igényeinek meg nem felelő, zsúppal fedett épület. A ktanítói lakás áll 1 nagy, 1 kis szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, jó kert.

Faiskola van, elhanyagolt állapotban. Iskolai könyvtár 130 könyvvel. Testgyakorlótér az iskola udvara, szerek nincsenek. Háziipar, kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 375 frt 75 kr.

Az iskolaszék elnöke *Ficher* Ágoston plébános.

a) NAGYFALU.

Hont vármegye n.-csalámiai járásához tartozik.

Közs. lsz.: 334. — Rk. 299, ág. ev. 20, izr. 20. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz.: 65. — Mn. 48, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Táviró és vasut: Drégelypalánk.

Nagyfalu kath. iskolája csak ezen század elején keletkezett, mivel a szécsénkei ktanító gondjaihoz tartozott, kit a tanításban a harangozó helyettesített. Mikor épült az iskola és ktanítói lak, ismeretlen. Az iskola jötevői: Ő felsége a király 100, b. e. Simor J. biboros 200, gr. Orovy Endre 30, dr. Králik Lajos szécsénkei birtokos és Ficher Ágoston plébános. Ezeknek köszönhető, hogy az iskola jó karba helyeztetett. És a „Szt. István társulat“, ki tankönyvekkel látja el a szegénységgel küzdő iskolát.

Kántortanítók voltak: Snekta Péter (1828—1832), Balázs János (1832—44), Vozár István (1844—65), Thuranszky Timód (1865—66), Kis Ferencz (1866—73), Tóth Ferencz (1873—75), Farkas László (1875—76), Magyar Mihály (1876—1878), Mohács Ferencz (1878—80), Kőszeghy

Ferencz (1880—81), Jávor B. Lajos (1891—93), Kovács János (1893—94), Kovács Imre (1894. febr.), *Ledényi* József 1894-től. Szül. 1852. évi okt. 11-én Léván, Bars megyében. Képesítve lett 1873-ban Léván. Működött Derzsenyén mint nevelő.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem eléggé el van látva tanszerekkel. Az iskola és a ktanítói lak jó karban levő, zsúppal fedett épület. A ktanító lakása áll: 1 szoba, 1 nagy konyha, 1 istálló, kert.

Könyvtár 15 drbbal. Faiskola van 1000 csemetével. Tornatér és szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Ficher* Ágoston ipoly-szécsénkei plébános.

8. KÖKESZI.

Hont vármegye nagy-csalomjai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 931. — Rk. 800, ág. ev. 70, ev. ref. 1, izr. 60. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 120. — Mn. 90. Ism. 30. — Tny. magyar.

Posta helyben. Táviró- és vasútállomás Balassa-Gyarmat.

Kökeszi kath. iskolája a múlt században létesült, a mikor még az iskola a falu alsó végén volt, de 1872-ben Petróczy László váci czim. kanonok és kartali plébános bőkezűségéből az iskola és kántortanítói lak a falu felső részén közvetlen a templom tözsomszédságában épült fel; mely leégvén, azt újra a jötevő nagyobbította meg.

Kántortanítók voltak: Miskay Márton (1760—80), Gyürky Bálint (1780—83), Csomortányi József (1783—1825), Lukács János (1825—48), Bugyács Ignác (1881—82), Veszelyi János (1882—84), Csiffáry Sándor (1884—85), Kovács József (1885—86). Az állomás üresedése alatt Lukács Ferencz kökeszi-i lakos végezte a

kántortanítói teendőket. Erdős Lukács sz. Ferencz-rendi atya (1885—86) tanított. Vinkovics Gusztáv (1888-tól), született Alsó-Szemeréden 1856. aug. 28-án. Képesítettett Esztergomban 1875-ben.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem eléggé el van látva tanszerekkel. Az iskola és a kántortanítói lak jókarban tartott, fazsindellyel fedett épület. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pince, 1 istállóból.

Faiskola van. Isk. könyvtár, tornatér és szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanítói állás jövedelme 524 frt 48 kr.

Az iskolaszék elnöke Zibrinyi Gyula plébános.

9. MAGAS-MAJTÉNY.

Hont vármegye n.-csalomjai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 700. — Rk. 669, ág. ev. 19, izr. 11. — A lakosság nyelve tót-magyar.

Tank. sz. 90. — Mn. 70, ism. 20. — Tny. magyar-tót.

Posta Ipolynyék. Táviró- és vasútállomás Ipolyság.

Magas-Majtény (azelőtt Hruassó) kath. iskolája a múlt században keletkezett. A régi épületet 1812-ben a bozói uradalom áldozatkésztsége ujította meg; mely most is azon formában áll.

Kántortanítók voltak: Krizsanóczi András (1800—20), Krizsanóczy István (1820—42), Facsnay Endre (1842—51), Frcska József (1851—53), Baer Lajos (1853—55), Kácsér Mihály (1855—60), Radinszky György (1860—81), Simonyi Nándor (1881—87), Navratil István (1887—90), Glossek Ferencz (1890—95), Zsám-bokréthky Péter 1895-től, született 1871. okt.

10-én Pozsonym. Nagy-Szombatban. Képesítettett ugyanott 1895-ben.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem eléggé el van látva tanszerekkel. Az iskola és kántortanítói lak türhető állapotban levő, zsuppal fedett épület. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, 1 ólból.

Faiskola és isk. könyvtár kezdetleges.

Tornatér és eszközök nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanítói állás jövedelme 385 frt 13 kr.

Az iskolaszék elnöke D. Srutta Károly.

10. NAGY-OROSZI.

Nógrád vármegye nógrádi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 2000. — Rk. 1869, ág. ev. 43, ev. ref. 3, izr. 85 — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 290. — Mn. 220, ism. 70. — Tny. magyar.

Posta helyben. Táviró- és vasutállomás Balassa-Gyarmat.

E község lakosai a történet nyomán idegen országból telepítették, mit elárul a még máig is élő egyes családok vezetékeve is. Nagy-Oroszi régente Oroszfalva név alatt volt ismeretes, melynek bátor lelkésze a törökök által ostromolt Drégelyi vár parancsnoka Szondy Györgynél többször megfordult, különösen bátorítván őt az ostrom legnagyobb hevében, s egy ízben a töröknek követé is volt, ki Szondyt a vár föladására kérte meg. 1844-ben is volt egy vitéz plébánosa, Csebey Imre, ki, midőn az erre portyázó uhlános katonák beszállásolva lévén, gyújtogattak, s nem kimélve az iskolát és hasonorsban részesítve, kardot kötött s felszólította a had főbb tisztjeit, hogy a városból kitakarodjanak vagy ellenesetben a harangokat vereti félre és népével fogja lemeszárolni embereit, kik engedve az erélyes föllépésnek, kivonultak a városból s azt odahagyták.

Nagy-Oroszi kath. iskolájának történetét homály fedi, annyi azonban bizonyos, hogy léte a a községével egyenlő. A mostani isk. épület és

kántortanítói lak 1893-ban lett teljesen jókarba hozva.

Ezen állomáson működtek: Tóth Ödön (1875—94), *Mihalik* László 1894-től, született 1868. jun. 16-án Rimaszombatban. Képesítést nyert: Losonczon. Osztálytanító volt: Bodi László.

Az iskolát a róm. kath. hitközség tartja fenn. Mind a két tanterem eléggé el van látva tanszerekkel. Az iskola és a kántortanítói lak jókarban levő, cseréppel fedett épület. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból és kertből.

Faiskola, könyvtár, tornatér és eszközök nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanítói jövedelem 752 frt 50 kr.

A segédtanítóé 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Marich* Ágoston alesperes-plébános.

E község területén van még egy izr. elemi népiskola 20 tanulóval.

11. PALÁST.

Hont vármegye ipolysági járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 1600. — Rk. 1470, ág. ev. 100, izr. 30. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 210. — Mn. 160. Ism. 50. — Tny. magyar.

Posta helyben. Táviró és vasut Ipolyság.

Palást ősrégi község. Bors vitéznek II. Andrásh király Palesztinában a Táborhegy alatt 1217. évben vitézségeért adta „terra Palást“-ot, mint új nemesnek adománykép (L. Dr. Palásthy Pál „Palásthyak“ I. k. 1.) Ezen Bors vitéz lett hazánk egyik legjelesebb s legnépesebb családjának, a Palásthyaknak őse, ki után a nagynevű, harcias, kuruczvéri ivadék megnépesedett s szétágazott még dunántulra is; Felső-Magyarországban pedig Nyitra, Bars, Liptó, Zemplén vmegyék történetében vittek szerepet. Palást községet a róla nevezett család mintegy 625 évig birta; kastélyát, mely elég nagy, tömör, erős, hosszasanégyyszögű egyemeletes épület (mintegy 28—30

szobával) Palásthy Ferencz, Mária Therézia generálisa építtette a múlt században. A 40-es évek óta a birtok idegen kézen van s sűrűn cseréli gazdáit.

Szomoru történelmi nevezetessége Palástnak a határában 1552. aug. 10. Ferdinand német hadvezére: Teuffel Mátyás vagy Erasmus és Ali budai basa közt vívott szerencsétlen ütközet. Melynek részletes leírása Palásthy „Palásthyak“ I. k. XLVIII. lapján található. Teuffelnek hadát mintegy 7 ezernyi német és olasz fegyveres s vagy 2 ezer magyar vitéz képezte, kikkel elbizakodottan, — be nem várva a Fülektől álló 7000 nemes harczost, — Drégelt visszafoglalá-

sára sietett. Palást mellett találkozott Ali 12 ezernyi hadával. A magyar vitézek közt valának: Keglevich György, Ráskay Pál, Dessewffy Ferencz, Dombai Mihály, Sándor Ferencz, Sárkány Pál, Székely Miklós, Jakusich Ferencz kapitányok és Sbardelláti váci püspök hadi szertárnokként 100 lovassal. Ali elég ravasz eszességgel teljes erejét az előhadban álló magyarságra veti. A fővezér Dessewffy elesik, Sándor, Dombay elfogatnak, a mészárlás rettenetes; de határoz a másnapi katasztrófa, hogy egy löportárszeker felrobban a magyarok háta megett, az olasz-német zsoldosok megfutamodnak, a csata el van veszve! Sbardelláti, előbb esztergomi nagyprépost, most váci püspök is elesik. Ő az utolsó magyar püspök, ki karddal kezében esik el. (L. Fraknoi Magy. nemzet tört. III.) Teuffelt elfogják s Konstantinápolyban kivégzik. Ali 4 ezer fogolylyal, nagy hadi zsákmánynyal Budára indul, hol „egy ficzko zabért adtak Palást mellett fogott és rab-szolgává tett hadi foglyot.” (Katona 22 p. 311).

„Röppen veszedelem ez lőn vala,
Mely az jó királynak keserves kár vala
Teuffel Mátyást Budára bevitték vala
Zászlója, dobja, sipja, trombitája vala“.

Tinódi.

Ott, hol a szóhagyomány szerint Sbardelláti váci püspök elesett, a Palásty-család kisdéd kápolnaszerű emléket emeltetett, mely maig is fennáll; méltó volna az utolsó harczoló magyar püspök és szomorú kimenetelű csata emlékét — csak egy emléktáblával bár — szemléltetleg megörökíteni s évenként gyász-szertartással megülni.

A palásti r. k. iskola régi keletkezése, története a multak ködébe vész. Egy 1709-ik évből keltezett matricula tábláján ez áll fakó írással feljegyezve: „Castellum spect. dni. junioris Francisci Palásty . . . . inceptum aedificare anno 1736, circa initium mensis maji ubi et lapis impoturus fundamentalis fuerat per adm. rev. dnum Andream Gyurcsányi tune plebanum Palástensem praesente me^o Stephano Medgyesy rectore palástensi . . .“ etc., tehát az egyháznak rectora volt! iskolája is bizonyára vala; bizonyítja az 1779-ben keltezett utolsó visitáció,

mely már részletesen szól az iskoláról s Medgyesy Eleket mint kántortanítót nevezi meg, aki: „Officio suo comperentem doctrinam habet tam quoad Ceremonias et ritus cath. quam quoad bonam instructionem inventutis“. Ugyanezen visitatio az iskolaépületről azt mondja: „Domus Scholaris antiqua, humida, insana . . .“ etc. Rakoncán (mely akkor még Palást filialis vala) szintén volt iskola, mert a visitatio erről is tárgyal.

Az ősrégi iskolában tanítottak egész 1868-ig. Ezen időben Dessewffy Gyula akkori plébános szorgalmazására 430 frt költséggel a templomhoz közel alkalmas helyen építtetett fel az iskola s a másodtanítói állás is 300 frt fizetéssel szerveztetett. Midőn azonban így két iskolaépület gondozását a község nem bírta, azért az új épületet eladta és annak árával a régit javíttatta ki 1887-ben 500 frtnyi költséggel. Az iskolaügy ezen nehéz helyzete dr. Palásty Pál felsz. püspök s esztergomi kanonok fejedelmi bőkezűségéből egyszerre megváltozott, mert 1888-ban 7000 frtnyi költséggel egy egészen új, fényesen berendezett, 2 tanteremmel bíró iskolát építtetett és az osztálytanító fizetésének biztosítására 10,000 frtos alapítványt tett. Így örökitvén meg nevét örök időkre. Ennél nagyobb jötevője soha sem volt Palásznak.

Ktanitók voltak: Medgyes István (1830—36), Medgyesi Kalazantius (1836—38), Turóczy Károly (1838—73), *Wágner János* 1873-tól máig. Szül. 1850. decz. 17-én Esztergom-Szentgyörgy-mezőn. 5 latin osztályt végzett s postamesteri képesítése van. Képesíttetett Esztergomban 1870-ben. Működött Nagy-Bény, Nagy-Német, Szőlgyén és Ebeden.

Segédtanítók voltak: Sörényi László, Stibló János, Krajczarik József, Siraki Vendel. Osztálytanítók: Szabó László, Vágner János, Szücs István, Rehák Alajos, Kucsera Gyula, Varju József (akkori káplán, jelenlegi plébános), Veszélák Ferencz; 1890-től *Oberth* Kálmán, szül. Esztergomban 1868. július 9-én. Képesíttetett ugyanott 1887-ben.

Az iskolát a kath. hitközség és a „dr. Palásty-alap“ tartja fenn. Mindkét tanterem példányszerűen el van látva az összes tanszerekkel. Az iskola és a kitanítói lak kitűnő karban levő, cseréppel fedett épületek. A kitanítói lakás áll:

3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze és gazdasági épületekből. A tanítói lakás 1 szoba.

Faiskola van, de kerítetlen. Könyvtár 30 kötetből. Tornatér és szerek nincsenek. Házi-ipar ismeretlen. A leányok szép horgacsolási kézimunkát végeznek.

A ktanítói állás jövedelme 891 frt 94 kr.

Mellékfoglalkozása: postamester.

Az osztálytanító jövedelme 400 frt.

Az iskolaszék elnöke *Varju Sándor* plébános.

b) Kemenczei alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Kovács József* kis-gyarmati plébános.

1. HONT-BÖRZSÖNY.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz.: 1676. — Rk. 761, ág. ev. 915. — A lakosság nyelve német és magyar.

Tank. sz. 120. — Mn. 90, ism. 30. — Tny. magyar.

Posta helyben, táviró és vasutállomás: Vámos-Mikola.

Börzsönynek két régi temploma van, melyek közül a román stílusban épült Szt. István kápolna határozottan arra vall, hogy mint I. apostoli szt. királyunk vadászterületére épült kápolna — község még akkor nem lévén — sohasem volt plébánia-templom. Ezzel szemben a monda azt tartja, hogy igenis volt község, még pedig a rómaiak és tótok idejéből, mivel ezek Börzsöny hegyeiben érczbányákat tartottak fenn. Ama körülmény azonban, hogy ezen kápolnát a román stílus egyik főmozzanata — még ma is omladékkal körözte és körözi, de nagyon szűk tért hagyott a szokásos temetőre, — kizárja a község létezésének lehetőségét. E fal inkább menhely vagy védelmi hely volt az amugy is fennállott erdőrengetegben, hol ember alig járhatott.

Ezen kápolna körfala egyik bástyájának vállköve 1636. számot mutat, mely év ugyan nem a kápolna eredetét jelenti, mint azt ág. evang. lakostársaink szeretik hinni, hanem a körfal kijavításának évét.

Idővel, és valószínűleg a tatárjárás után, IV. Béla király idejében, hogy az ország benépesedjék, de különösen a király koronauralmai s főleg a bányamunkák folytathatására telepítették ide ó-német bányamunkásokat, kik vagy 100 év multával megszorodva, ugyancsak

építhették a másik régi templomot, melynek szentélye gót stílusban épült.

A monda azt tartja, hogy ez a reformáció idejében épült. Ezt is megczáfolja a plébániának ama legrégibb feljegyzése, hogy Zsigmond király 1399. évben, vagyis uralkodásának 12. évében „Oppidum Perseny“-t* gazdag érczbányáival együtt az akkori esztergomi érseknek hű szolgálatainak jutalmául ajándékozta. Tehát Zsigmond király ajándéklevelében is a „város“ névvel jelzi Perseny-t, mely bizonyára 12 év alatt nem nötte ki magát. Helyes lehet tehát azon feltevés, hogy Róbert Károly vagy Nagy Lajos alatt emelkedett azzá, mikor ugyanis az itteni bányák érczeket bőven szolgáltatnak. A fennebb idézett adományozó okmány feljegyzése megczáfolhatlanul igazolja, hogy itt plébániának kellett lenni, s e mellett legalább is egy „ludi magisternek“, ki is a történetünk fonalán feltüntetendő közös iskolában — lakásban — lakhatott, mely ezen templom déli oldalán állott, hova ha másért nem, de legalább imádkozni jártak tanulni.

Bizonyos tehát, hogy oly község, mely koronabirtok s hozzá még város is, hogy ott a kor kívánalmaihoz mért mivelődési intézetet is állított a királyi kegyúr. S ha ezen birtok a herczeg-

* Kanisay János eszt. érsek a lengyel Hedvig elleni hadjárat stb.-ért kapta.

primás esztergomi érseknek ajándékozott a XIV. század végén, bizonyíthatóan a XV. század elején ott plébánia is volt.

De a bevándorolt, letelepített s tán miveltebb német lakosságról joggal feltehető, hogy ősei hazájából hozott ismereteit új hazájában is többé-kevésbé a körülményekhez és tehetségéhez képest tovább kultiválni iparkodott. Természetes, hogy törökvilág, belviszály, reformáció és sok más ezernyi balsors azon ideig, melytől fogva szakszerű adatlan adataink vannak, sokban hozzájárulhatott a hanyatláshoz. És bizony történetünk pozitív adatai erről eléggé tanuskodnak.

Történetünk fonala az 1781. évre vezet vissza, a mikor is az itteni plébánia feljegyzéseiben Stephani Adam „ludi magister“-ről van szó. 1781—1790.

1781—1788-ig az ág. evang. gyermekek, a róm. kath. gyermekekkel együvé egy közös tanterembe jártak, kath. tanító vezetése alatt, míg végre II. József császár 1790. évi edictumával a a katolikusok külön iskolát nyitottak, mely a fennebb említett templom déli oldalán levő épülethöz — manap ág. evang. magánlak — a jegyzői házba helyeztetett át. Ezen különválás folytán a régi épület egy része sekrestyés lakházzá, egy része pedig a plébánia részére presbiteriázzá alakították át; továbbá azt is szülte az elkülönítés, hogy a külön fenntartandó kántortanítónak fizetési fixumot kellett biztosítani. Új egyezség (1791) alapján kapott a kántortanító a kath. hitközségtől: 1. 24 pforintot stóla és fixumban, 2. 41 p. m. buzát, 3. 1 p. m. ostyasütésre, 4. 25 akó bort, 5. 1 szekér szénát, 6. lakást, mely 1793. évben az akkori jegyzőházba tétellett át az iskolával együtt, mely idő óta e telken állandó kántortanítói lakás és iskolája volt a kath. hitközségnek. Az 1793. évtől 1872-ig a kath. kántortanító a jegyzői teendőket is végezte amaz oknál fogva, hogy a kath. lakosságnál volt Börzsöny hegemoniája. Mivel azonban a jegyzői ház az egész község pénzén és hozzájárulásával építettett, méltányosságból az ág. evang. egyházközség (ekkor alakulóban) egyszersmindenkorra 50 pforint kártalanítást nyert a katolikusok részéről.

Az 1792. év tanítóváltozást tüntet fel Motsigay Simon személyében, kinek egyházi énekeit

részben még manap is használják a börzsönyiek. A tannyelvre nézve adatok ugyan nincsenek, de feltehető, hogy a német volt, mivel II. József császár ebbeli rendeletei az ország történelméből elég ismeretesek s ha még hozzávesszük, hogy a község lakosainak ide hozott anyanyelvük is német volt, hogy ehhez szívósan ragaszkodtak, sőt manap is találhatók öregebb családfők, kik vagy keveset vagy mit sem tudnak magyarul. Egyébként Motsigay Simon nyelvismerteiről említés nem történik. (Informatio pro futura de Schola Nationale.)

Utóda Bószner András 1828-tól 1881-ig már tudott magyarul; ezenkívül beszélt németül, latinul és tótul is, kinek állandó segédei közül Holitska Jánosról az van feljegyezve, hogy beszélt németül, latinul, tótul és gyengén magyarul, fizetése évi 14 pfrt, lakás és teljes ellátás, mit sajátjából volt kénytelen fedezni. Legtöbb adat van a kántortanító fizetése körül, mely igen gyakran változott. Legmagasabb volt az öszi-vedelem — a jegyzőivel együtt — Hodermann Lajos plebános alatt 1842. évben, a mikor is 166 pforintot tett ki.

A jelen század első felében, már 1828-ban az ugynevezett „Nemzeti iskolá“-val találkozunk, mely azonban az 1848. és 1849. években lezajlott mozgalmak után megszüntettetett.

A tanítói választásnál 1857-ig a hitközség férfitagjai bírtak szavazati joggal. A jelenlegi tágas tanterem építése és a kántortanítói lakás kibővítése 1870—71-ik évben eszközöltetett. Az iskola jötevői: Gévay Jakab és Feller Mayer János plebános.

Kántortanítók voltak: Ádám István (1781—1862), Motsigay Simon (1792—1828), Bószner András (1828—81), segédje volt Holicska János, Tölgyesy Ferencz (1881—86), *Heyer* Vilmos 1886-tól maig. Szül. 1847. decz. 31-én Leányváron, Esztergomm. 8 gymnasiumi osztályt végzett Esztergomban. Képesítettett 1881-ben Léván. Működött Piskén és Lontón.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem gazdagon el van látva tanszerekkel.

Az iskolai és a kántortanítói lak jökeiben tartott, faszindelytetővel fedett épület. A kán-

tortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, 1 ólból.

Iskolai könyvtár, faiskola, tornatér és szerek vannak. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kath. kántortanító jövedelme 508 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kántor* Lajos plébános.

E község területén van még 1 ág. evang. elemi népiskola 1 tanerővel, 140 tankötelessel.

2. IPOLY-SZAKÁLOS.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz.: 1113. — Rk. 894, ág. ev. 133, ev. ref. 88, izr. 28. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz.: 140. — Mn. 100, ism. 40. — Tny. magyar.

Posta, táviró és vasut: helyben.

Ipoly-Szakáros kath. iskolája, melyet régebbi időben a kath. hitközség építtetett és szalma-födél alatt volt, 1875. évben leégvén, ekkor a kor igényeinek teljesen megfelelő iskola és kántortanítói lak építtetett.

Ezen iskolánál működtek: Grulik János (1820—35), Neográdi Vincze (1835—48), Ettenberger János (1848—53), Marcsek József (1853—1865), Fraunicsek Adolf (1865—73), *Magasházy* Fülöp 1873-tól. Szül. 1840. május 5-én Veszprémben. Képesítést nyert Esztergomban 1860. Működött Szolgyén és Barton mint segéd., Tót-

Prónán mint nevelő és Felső-Turon ktanító. Mellékfoglalkozása: posta.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és ktanítói lak jó karban tartott, fazsindelylyel fedett épület. A ktanítói lakás áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 félszer, 1 pincze, 1 ólból.

Faiskola nincsen. Isk. könyvtár 25 kötetből áll. Tornatér és szerek nincsenek.

A ktanítói jövedelem 400 frt.

Az iskolaszék elnöke *Braun* Ferencz plébános.

a) IPOLY-BÉL.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz.: 332. — Rk. 120, ev. ref. 200, izr. 12. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz.: 19. — Mn. 15, ism. 4. — Tny. magyar.

Posta, táviró és vasut: Ipoly-Szakáros.

Ipoly-Bél kath. iskolájának keletkezési ideje bizonytalan. Emberemlékezet óta fennállott. Megemlítésre méltó történet róla feljegyezve nincs.

Kántortanítók voltak: Tóth Lajos (1865—71), *Hroziencsik* János, szül. 1871. jun. 4-én Selmeczbányán. Képesítettett 1890-ben Selmeczbányán. Működött: Bátban, Medgyes-Bodzáson, Lality, Bajsa és Kajal községekben. Ekkor vagyis 1894-ben elhagyván a protestans vallást, Kövesd, Hidas-Kürtön működött.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem jól el van látva tanszerekkel. Az iskola

és a ktanítói lak jókarban tartott, fazsindelylyel fedett épület. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból.

Könyvtár, tornatér és szerek nincsenek. Faiskola van, de kezdetleges, kicsiny. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kath. ktanító jövedelme 298 frt.

Az iskolaszék elnöke *Braun* Ferencz ipoly-szakállosi plébános.

E községben még van 1 tanítóval bíró ev. ref. elemi népiskola 17 tanulóval.

b) LONTÓ.

Hont vármegye szobi járásához tartozik.

Közs. Lsz.: 700. — Rk. 585, ág. ev. 15, ev. ref. 70, izr. 30. — A lakosság nyelve: magyar.

Tank. sz.: 70. — Mn. 50, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta, táviró, vasut: Ipoly-Szakállos.

Lontó kath. iskolája az 50-es vagy későbbi években keletkezett, mert a nem is nagyon öreg emberek emlékeznek rá, hogy a gyermekek a jegyző-tanító szobájában tanítottak.

Az iskolának jötevője nincs.

Tanítók voltak: Krajczárik, Pummersein, Maszarovics, Hajmer, Hajer. *Zimmerman* Lőrincz 1889-től, szül. 1862. jul. 21-én Nagy-Gamán Veszprémm. Képesítettett 1886-ban Győrött. Működött Ipoly-Nyéken és Kéménden.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem hiányosan van ellátva tanszerekkel. Az iskola és a tanítói lak siralmas állapotban van. A tanítói lakás áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból.

Könyvtára, faiskolája, tornatere és eszköze nincs. Házipar és kézimunka ismeretlen.

A tanítói jövedelem 309 frt.

Az iskolaszék elnöke *Braun* Ferencz ipoly-szakállosi plébános.

3. KEMENCZE.

Hont vármegye ipolysági járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz.: 1181. — Rk. 1164, izr. 17. — A lakosság nyelvre magyar.

Tank. sz.: 210. — Mn.: 150, ism. 60. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasuti állomás Visk és Ipolyság. Táviróállomás Ipolyság.

Kemencze hajdan Hont vármegye székhelye volt, melynek élő tanu-bizonysága a vármegyei székház, félig romba dülve, most is fennáll. Okmányainkban: Kemenchá, Kemunch, Kemuch, Kemenche név alatt fordul elő, az ősidőkben Hunt Pázmán grófokat s az esztergomi főkaptalant uralta, míg végre az esztergomi érsekségé lett. Ezen állításunkat a következő adatok bizonyítják: 1232-ben Kemenchá helységet, melynek dézsmáját más 69 faluval együtt Martynius érsek még 1156-ban az esztergomi főkaptalannak adományozta, II-ik Endre király a zólyomi várhoz ad praedium de Zoulum kapcsolta, meghagyván azonban annak, hogy a tizedet ezentul is az esztergomi káptalannak fizesse. 1266-ban V-ik István ifjabb királyunk, „quandam terram vacuum Kemunch vocatam“, mely eddig a magvaszakadt Shab, Bolosey, Márk és Domonkos nógrádi várjobbágyoké volt, Yseph Endre grófnak adományozza. 1273-ban IV-ik László király ezen adományozó levelet „super collatione cujusdam terrae Kemunch vocatae“ megerősíti, mely okmány külsejére egykoru kéztől ezen szavak irattak: „super possessione Kemenche.“

1291. évi Szt.-András hava 12-ikén kelt ok-

mányban a sághi convent bizonyítja, hogy visszavévén a Kemenchén lévő birtokot, annak bitorlójától Jánostól, minden ellenmondás nélkül belevezették Ferenczet, Miklós fiát, s kijelölván annak határait.

Mondják, hogy az egyfelől „est inter terras Venerabilis Patris Lodomery Dei gratia Archiepiscopi Strigon: Berenche vocatam“, másfelől pedig: „discretorum virorum Capitali Strigon: Kemenche vocatam“.

Az itt említett Ferencz, Miklós fia, 1293-ban ezen kemenczei birtokrészt eladta János István gróf fiának, ki azonban mindjárt 2-ik nap a megvétel után bőjtelő hó 25-én testvéreivel, László és Miklóssal együtt azon károkért, melyeket az esztergomi érsekség jobbágyain és javain Börzsönyben, Sallóban, Ölveden, Szetén, „in villa Berente“ stb. elkövetett, gr. Marczel alországbíró ítélete folytán birtokától megfosztatott és Kemencze kártérítés fejében Lodomér esztergomi érseknek íteltetett oda.

Hogy Kemenczének ez időben már volt szentegyháza, arról kétségünk nem lehet; valószínű, hogy ezen régi templomról emlékezik az 1779-iki visitatio, megemlítván, hogy a temető-

ben egy kápolna van, „cum ara montem Calvariae representante“, s hogy ez lett volna a régi, a mostanítól különböző alaku s ettől 100 lépésnyire lévő szentegyháznak szentélye, mely alatt sirbolt létezett.

A plébániának régi falakkal kerített szérüs kertjében csakugyan látszanak még úgy az egykoru templomnak, mint a kápolnának és sirbolt-nak nyomai; ha ez volt Kemenczének ősrégi temploma, akkor ez még 1705-ben fennállott, mert az akkori számadások közt előfordul, hogy ezen évben festették, 1708-ban pedig tornyot csináltak rá a molnárok.

Hogy azonban akkortájt már nem a legjobb karban volt ezen templom, bizonyítja ama körülmény, hogy 1719-ben bizonyos Lestár Mihály kéregetett arra, s említésre méltó, hogy 1721-ben 60 forinttal tért haza; ugyanerre Barkóczy érsek 1500 forintot küldött.

Végre 1767-ben Szt.-György hava 27-én „sede vacante“ letétezt az új templomnak alapköve, s 1769-ben „in honorem Natae Reginae Angelorum“ beszentelte azt Gévay Jakab ker. alesperes és börzsönyi plébános.

Kemencze kath. iskolája már a 13-ik században létezett, annál is inkább, mert mint a történelemből tudjuk, a mult századokban e község Hont vármegye székhelye volt. A régi iskola és tanítói lak a hercegprímás mint kegyur ajándéka. Említésre méltó öröndetes tény,

hogy Vaszary Kolos h. p. biboros a plébániával szemközt levő korcsmahelyiséget az egész beltelekkel az iskola céljára ajándékozta s erre Feller Mayer János plébános saját költségén egy diszes II-od osztályu tantermet, tanítói szobát építtetett és azt mindennel felszerelte, még a tanítói szobát is.

Ezen állomáson működtek: Valkó Endre (1804—23), Bálintffy Antal (1823—63), Bugyács János (1863—73). Ez időtől Stibló János működik; szül. Korponán, Hontm. 1844. febr. 20. Képesítést nyert Beszterczébányán 1865-ben. Szö-lőszeti és méhészeti oklevéllel bir. Működött: Korponán, Szénaváron, Borokon, Szátok, Hont és Palást községekben és Alsó-Rakonczán. A II-ik oszt. tanítója: Cserven Géza okleveles tanító.

Az iskolát a kath. hitközség és a kegyur tartja fenn. Mindkét tanterem el van látva a szükséges taneszközökkel gazdagon. Az iskola és a ktanítói lak jókarban tartott, cseréppel fedett épület.

A ktanítói lakás áll 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 istálló, 1 ólból.

Az osztálytanítói lakás áll 1 szobából.

Faiskola jó karban, isk. könyvtár 120 kötetből. Tornatér és szerek vannak.

A ktanítói jövedelem 1072 frt.

A tanítói jövedelem 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Feller Mayer János* plébános.

a) BERNECZE ÉS BARÁTI.

Hont vármegye ipolysági járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz.: 1454. — Rk. 1435, izr. 39. — A lakosság nyelve magyar.

Tank sz.: 220. — Mn. 140, ism. 80. — Tny. magyar.

Posta, táviró, vasut: Ipolyság.

Bernecze fiókegyház, régente úgy látszik anyae gyház volt; legalább 1400—1425-ben előfordul bizonyos Gregorius plébános de Bernecze * ki ez idő tájban az esztergomi kanonokok közt emlittetik. Különben Bernecze a régi időkben Berneche villa Berenthe, Berzenche néven jö elő okmányainkban, de mégis megkülönböztetendő egy más Berenth, Berzenthe vagy Berenthetől, mely Barsmegyében feküdt s tán a szentbene-

deki plébániához tartozó Pezsérnek felel meg.** Régi templomának immár csak kökerítése látszik. Egy oszlopfő, bizonyára a kerítésnek kapujából, sárkányfejjel ékitve, Lipper és Arányi szakértők véleménye szerint, a 12-ik századból való; valószínűvé teszi a föltevést, hogy a régi templom is ez időben építtetett. A mostani „in honórum Assumptae“ 1772-ben benedikáltatott az akkori kemenczei plébános Ladány József által. Hihető,

* Memoria Basil. Strigon. 129. l.

** M. Sion III. évfolyam 4 f. 300 l. V. o. n. o. 5 f. 383 l.

hogy akkor ragasztatott a templom déli oldalához bizonyos Kapitány költségén szt. Rókus kápolnája is. A főoltáron levő Nagy Boldogasszony képe, vászonra festve 1865-ből való; azelőtt szép fafaragvány foglalta el annak helyét, mely most is megvan a templomban. A templomot *Fellermayer* János lelkipásztorkodása alatt 1895. augusztus és szeptember hónapokban szépen kifestették, részint a *cassa Ecclesiae*, részint a hivek közadakozása útján. Berneceze helység közepén régi időtől fogva létezik egy kápolna (a Gyenes familia állíttatta), melyben misézni is szabad. A templom tornyában 3 harang függ: az első 121 fontos „*Campana Ecclesiae Bernecezensis et Baratiensis Annó 1761*“ felirattal; a második „*Jesu Mariae, Joseph a parcho Josepho Ladány oblata 1775*“, a harmadik 1731-ből való. Baráti a bernecei templomot ép úgy magáénak tartja, mint Berneceze. A régi szó hagyomány állítja, hogy ott hajdan templomvitézek vagyis vörös barátok zárdája volt; lent a völgyben, az ugynevezett Curián állott, melyet később 1780 és 1790 körül Batthyány esztergomi érsek a curiai földbirtokkal együtt, a baráti Huszár-családnak, mint primatiális dotatió adományozott.

Berneceze-Barátiban a megyének több tiszti lakásai voltak, melyben kapitányok és hadnagyok laktak, a többi legénység a lakosoknál szállásoltatott el. Többnyire magyar huszárok, később uhlánus és vasas németek jöttek. Volt rá eset, hogy egy-egy magyar huszár 15—20 évig egy szálláson volt s mint családtagok egy kenyéren éltek a gazdával. A tiszti lakásokat 1875. és 1886-ban a vármegye eladogatta és most egyes emberek birtokában vannak. Az 1809-ben kiűtött francia háborúkor I-ső Ferencz császár és király segítségére roppant sereg orosz katonaság jött az országba; s ekkor Berneceze-Barátiban 50—60 sőt 80 katonát is adtak egy házhoz épen deczember 24—25 és 26-án. E miatt nem is tarthatták meg a karácsonyi ünnepeket, csak mikor a sereg

elvonult, akkor tartották meg a karácsonyi ajtatósságot és hálaadást a szerencsés eltakarodás után. 1462—1509-ben az esztergomi főkáptalan Barátiban magának 503 frtért birtokot szerzett, melyet 1890-ben eladott. Az is bizonyos, hogy Lárny János néhai esztergomi kanonok, ki 1743-ban meghalt, Barátiban látott napvilágot.*

Berneceze-Baráti kath. iskolájának keletkezési idejét meghatározni nem lehet. Alapítója az esztergomi érsekség. 1893. évtől a ktanítói földmunka meg van váltva 42 o. é. frtért. 1878-ig egy tanterem volt; ekkor épült. a második. Az iskola-épület és a tanterem, mely szalmával volt fedve, 1893-ik évben faszindelytetőzetet nyert. E község földesura jelenleg a Huszár-család.

Kántortanítók voltak: Istvánffy Benjámín (1760—80), Jelenfy István (1780—1805), Vallus Ignác (1805—25), Vallus István (1825—42), Belák György (1842—47), Podragyai Ádám (1847—49), Sipos Mihály igen képzett zenész (1849—63), Szilaveczy István (1863—74), *Weisz* Adolf 1874-től máig. Szül. 1844. okt. 15-én Szimón, Komárom m. Képesítettett Győrött 1864-ben. Működött Szimón, Soók-Szelöcsén, Pereden, Kajalon.

Az iskolát a kath. hitközség és a politikai község tartja fenn. Mindkét tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és a ktanítói lak jó karban tartott, faszindelylyel fedett épület.

A ktanítói lakás áll: 3 szoba, 1 zárt konyha, 2 kamra, 1 pincze, 1 istálló, 1 kocsiszin, 1 gyümölcsös, 1 konyhakertből. A tanító lakása 1 szoba.

Faiskola van jó karban tartva. Isk. könyvtár, tornahelyiség és szerek nincsenek. Házi-ipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 1055 frt 03 kr.

A tanítóé 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Fellermayer* János kemenczei plébános.

* U. o. 168. l.

b) PERÖCSÉNY.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 1105. — Rk. 85, ev. ref. 980, izr. 40. — Magyarok.

Tank. sz. 20. — Mn. 15, ism. 4. — Tny. magyar.

Peröcsénynek ez időben kath. iskolája nincs.

Régi templomáról, tudniillik arról, mely aztán kálvinista imaházzá lőn, mely a mult évtizedekben leromboltatott, csak annyit mond az 1773-iki visitatio: „In territorio Peröcsény videtur Ecclesia ex quadratis lapidibus antiquissima, adhuc fere integra, sed derelicta. Absque dubio quondam catholica.“ Figyelmet érdemel a visitatio ezen észrevétele: „Oratorium Peröcsényense refert Ecclesiae catholicae imaginem.“ Ugy látszik, hogy Peröcsényben valaha két templomuk is volt a katolikusoknak; vagy tán úgy kell azt értenünk, hogy ezen oratoriummá lett templombent volt a helységben, a másik pedig valahol künn in territorio, talán azon a helyen, melyet

még most is „Boldogasszonyvölgy“-ének neveznek. Höke szerint: peröcsényi öregek beszélnek, hogy azon határszéli „Boldogasszonyvölgy“-én is valaha templom volt, melyhez népes bucsujárások tartattak.

A szó hagyományt a völgy nevén kívül igazolja az a körülmény, hogy a század elején itt egy alabastromon vésett féldombormű Mária képet találtak, melyet az akkori alispán Foglár magához vett és Tésán a nagyatyja által 1775-ik évben épített templomba helyezett.

A gyermekek jó időben a kemenczei iskolába járnak. E község területén ev. ref. felekezetű iskola van.

4. KIS-GYARMAT.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz.: 700. — Rk. 700. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 140. — Mn. 100, ism. 40. — Tny. magyar.

Posta: Kis-Gyarmat. — Táviró és vasut: Kéménd.

Kis-Gyarmat kath. iskolája már a 12—13-ik században létezhetett, mivel a plébániai templom e korból való. Különben régebbi története ismeretlen. Az iskola, mely zsufedél alatt van, 1872-ben nagyobbított, de a tankötelesek örvendetes szaporodása miatt ez már ma szűknek bizonyult.

Ktánitók voltak: Kovács József (1786—98); felemlitendő róla, hogy 1786-ban, midőn a kegyur a plébániáról a vadászlakba hajtott, a régi hintószijakat ő tartotta. Utközben kiesett a kerékszeg s ő az ujjával helyettesítette azt, míg lármájára a hintó megállott. Ezen önfeláldozásáért 1 hold földet kapott jutalmul. Farkas Albert (1798—1805), Lőrincz György (1805—11), Varga Albert (1811—?), Farkas Mihály (??), Hulyi Ferencz (1836—37) állomását veszté, Szinecz János (1837—38), Csongrádi Ferencz (1838—39), Jóhn Ferencz (1839—40), Rapp Lajos (1840—67),

Tölgyessy György (1867—73), Morász Ignác (1873—94), Dräxler János 1894-től. Szül. Hont m. Bélen, 1874-ben január 5-én. Képesítést nyert 1894-ben Esztergomban. Működött: Szalkán.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem eléggé el van látva tanszerekkel. Az iskola és a kántortanítói lak nem egész jó karban levő, zsuppal fedett épület. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból.

Könyvtár van 157 kötettel, a Bartos Lajos plébános által tett 10 frtos alapítvány kamataiból pedig Biblia és Káté vétetik a szegény gyermekek részére. Faiskola 300 csemetével. Tornatér és szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktánító jövedelme 600 frt.

Az iskolaszék elnöke Kovács József esperes-plébános, kerületi tanfelügyelő.

") PÁLD.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lsz.: 500. — Rk. 500. — A lakosság nyelve magyar.
Tank. sz.: 80. — Mn 60, ism. 20. — Tny. magyar.
Posta Kis-Gyarmat, vasut- és táviró-állomás Kéménd.

Páld kath. iskolájának léte a községgel egyenlő, a mit utoljára 1852-ben építtettek újra zsindeley-tetővel. Az iskolának van ingatlan magánvagyon, melynek 30 frtnyi jövedelméből az isk. gyermekek könyv és taneszközzel láttatnak el. Azonkívül a Bartos Lajos-féle alapítvány kamatai a Biblia és Káté beszerzésére fordítatnak.

Ktanitók voltak: Szabó János (1809—20), Neogrády József (1821—31), Aranyossy Ferencz (1831—34), Paizs Ignác (1834—36), Kovács János (1836—41). Ez volt Kovács József kisgyarmati esperes-plébános, a kemenczei kerület köztisztelet és szeretetben részesülő tanfelügyelőjének édes atya. Ép ezért halálával emlékeznek rá a kath. tanügy szent és magasztos szolgálatában működő utódok. Tovább itt működ-

tek: Varga Imre (1847—51), Pranda András (1851—54), kitünő szorgalmu tanító volt; *Pilis* István 1885-től; szül. 1823. ápril 29. Fürön, Komárom m. Képesítettett Esztergomban 1845. Nyugalomba vonult 1896. év augusztus havában. Ezen állomáson ernyedetlen szorgalommal 41 éve működik. Kitünő gazda és méhész.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és ktanítói lak jó karban tartott, fazsindeleylyel fedett épület. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 félszer, 1 istállóból.

A ktanítói állás jövedelme 389 frt 48 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kovács* József kisgyarmati esp. plébános.

5. PERESZLÉNY.

Hont vármegye ipolysági járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lsz. 600. — Rk. 588, ev. ref. 2, izr. 10. — A lakosság nyelve magyar.
Tank sz. 80. — Mn. 68, ism. 12. — Tny. magyar.
Posta, táviró és vasut Ipolyság.

Hogy mikor létesült a község, erre nézve adatok hiányában semmi fölvilágosítást adni nem tudunk, az urbériség idejében az Eszterházy és Forgách-grófok uradalmához tartozott és a lakosok ezekkel urbéri viszonyban voltak. Annyit tudunk, hogy Pereszlény 1787-ig a gyérki plébániához tartozott mint filia, de mivel az Ipolyon való közlekedés különösen árviz idején sok veszélylyel és szerencsétlenséggel járt, a szóhagyomány szerint egyszerre 12 leánynyal, kik az Istenházába iparkodtak, a ladik fölfordult és mind a tizenkettő az Ipoly hullámaiban lelte sirját.

Ezen szerencsétlenség indította aztán arra a község lakosait, hogy Pereszlény önálló plébániává alakíttassék, amit a vallásalap a helyi szemle után, a község folyamodványát kedvezően intézve el, teljesített is.

Az a körülmény, hogy baráti Huszár Sándor a község határában az ugynevezett Ipoly homok-

jain ásatásokat eszközöltetett és római temetkezési edények, hamvvedrek, lacrimáriumok kerültek elő a föld gyomrából, arra enged következtetni, hogy Pereszlény régi község.

De ugyanezt bizonyítja az a szóhagyomány, amely napjainkig is a nép nyelvén él, de amelynek hitelességeért kezességet vállalni nem lehet. Azt állítják ugyanis, hogy a határban Pereszlény és Gyérk között, mely akkoriban sűrű erdőség volt, létezett volna egy zárd, melyben a szegény utasok szállást és ellátást kaptak a szerzet tagjaitól, de egy alkalommal rablók törtek a zárdára és ennek lakóit legyilkolták, a zárd kistemplomát kirabolták és megszenségtelenítették és hogy az Isten büntetésül a zárdát a benne levő rablókkal együtt elsüllyesztette és a zárd helyén a még mai napig is meglevő tó támadt, mely a régiek állítása szerint igen mély volt. A nép képzelő tehetsége még mai nap is éjelenként szólni véli

a zárda kis harangját. Mint mondám hihetetlen, de mint a nép nyelvén élő szóhagyományt megemlítem.

Pereszlény kath. iskolája valószínűleg 1787-ben a plébániával egyidejűleg alapítottatott. Az iskola kezdetben közvetlen a plébánia mellett volt, mely most harangozó lak. 1852-ben a község a templom közelébe egy teljesen alapjából kőből épült új iskola és kántortanítói lakot építtetett, a mely maig is áll.

Kántortanítók voltak: Szarka Ferencz (1800—1812), Egyed N. (1812—46), Chebe N. (1846—48), *Farkas János* 1849-től maig. Szül. 1826. nov.

28-án Dalmadon, Hontmegyében. Képesítettett 1845-ben Esztergomban. Működött: Alsó-Pélen, Paláston, Szt.-Benedeken, Kis-Kéren.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és a ktanítói lak jókarban tartott, fazsindellyel fedett épület. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra és 1 istállóból.

Isk. könyvtár, tornatér és szerek nincsenek. Faiskola van, de kerítetlen. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 535 frt 70 kr.

Az iskolaszék elnöke *Drozd Pál* plébános.

6. SZETE.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 500. — Rk. 490, izr. 10. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 80. — Mn. 60, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta Lontó. Táviró és vasút Ipoly-Szakálós.

Az iskola keletkezésének idejére nézve bizonyos évszám meg nem állapítható; legvalószínűbb, hogy 1700 körül keletkezett. Erre nézve biztos adatok nem szolgálnak, de feltehető, hogy pár évtizeddel megelőzhette a templom keletkezését. Mert a templom, mely Szt. László m. király tiszteletére van szentelve, Szete községben, 1745 óta áll fönn. És bátran föltehető, hogy ekkor már iskola létezett. Kezdetben fiók-egyház volt és pedig Szakállashoz tartozott, csak 1787-ben építtetett a plébánia és így lett külön anyaegyházzá Szete. A templom és a plébánia az esztergomi érsekség legkegyesebb adományozása és a hivek gyalog és szekeres munkájának hozzájárulásával jött létre; nemkülönben az iskola is így keletkezett vagyis jöhetett létre. Ez állítás leginkább kitünik az 1841-ik évről fönmaradt iskolára vonatkozó iratból, mely a következőleg szól: „Az iskola jó karban van, melynek fönntartására az uradalom az anyagiakat adja, a község pedig a szükséges munkát. Az iskolaoktatás haszna, hogy tudjanak jól írni és olvasni és a számtani négy műveletet.”

Mint kántortanítók e községben a következők voltak alkalmazva: Egyes nyomra vezető okmányok szerint a legelső iskolamester e községben Balog István volt, aki körülbelül 1715—

1760-ig működött. 1760—96-ig pedig Galgóczi István nevét találjuk följegyezve, mint Ludimagister és nótárius czimen. Ezeket követte Király János, ki egyszersmint jegyző is volt és mint iskolaigazgató (Rector) működött 1796—1834. évig. Az iskolára vonatkozólag 1813-ból ezen irat maradt fönn. „Az iskola igazgatója és egyuttal a község jegyzője Király János, jól ismeri a katolikus szertartást; hivatalának megfelelő tudománnyal bír és azt kellően tudja használni mind a gyermekek oktatásában, mind az éneklés és orgonálásban. Ami erkölcsét illeti, elég dicséretesen viselte magát eddig és semmi nevezetesebb vétségben nincs. A plébánosnak pedig mindenkor engedelmes. Mint iskolamester a gyermekek téli tanításáért évenként kap megváltásként a községtől 14 frtot. Mint jegyzőnek van 8 frtnyi és 3 p. m. buzája. Stólai jövedelme kitesz évenként mintegy 8 frtot, földje 3 dülőben van, mind-egyik 3 p. mérő. Az őszi vetés hoz mintegy 12 p. mérő buzát vagy rozsot, a tavaszi 5 p. mérő zabot. Van egy kaszás rétje, mely 1—2 kocsi szénát terem. Ezeknek beművelése a községet terheli. Párbérből kap évenként 20 p. m. buzát, bort pedig 7 akót; az offerákból 1 frtot kap. Az uradalomtól van 4 öl tűzifája. Az iskola-ház jó karban van, s ha hiány támad, úgy a

köztség által megjavittatik. Mint praeceptor volt mellette alkalmazva az 1830-ik évben Erdélyi János, ki még mai napig is él mint nyugalmazott jegyző Paláston (Hontm.) Majd ismét 1834—1845-ig Polyák Gáspár lett alkalmazva iskolamester és helység jegyzőjévé egy személyben. Az 1841-ik évről fönmaradt iskolairat így hangzik: „Az iskolamester Polyák Gáspár, jó erkölcsű, példás életű férfiú, a tanításban szorgalmas, a hivatalának viseléséhez szükséges tehetséggel felruházva, a plébánosnak engedelmes, praeceptora nincs. A községtől kap 22 frtot, minden iskolástól 6 itcze mustot = 4 akó = 4 frt. Szintugy minden szőlőtulajdonostól 6 itczét = 4 akó = 4 frt. Stólából 2 frt 45 krt. Offert 30 kr. Minden gazdától $\frac{1}{2}$ mérő buzát, minden zsellértől $\frac{1}{2}$ mérő rozst = 31 frt. A földekből van 3 dülőben szántóföldje, az egyik Harasztföld $3\frac{1}{2}$ p. mérős a kemencze felőli ut szomszédságában, másfelől Fábián Jakab mellett. A másik Telekláb-dülőben, a harmadik Szegényvölgyben, mindegyik 3 p. mérős. Ezen kívül az ugynevezett „Homokon“ van annyi része, mint egy féltelkes gazdának; jövedelme a földekből mintegy 11 frt. Van rétje egy kaszás = 2 frt 30 kr. 1 kocsi szénája =

1 frt 30 kr. A földek és rét művelése a községet terheli. Az uradalomtól van 4 öl fája = 4 frt. Van 3 kertje = 3 frt. Kenderese = 1 frt.“

Kántortanítók voltak: Balog István (1715—1760), Galgóczy István (1760—96), Király János (1796—1834) igazgató, mellette mint segéd Erdélyi János (1832—34), Polyák Gáspár (1834—45), Podhagyay Ádám (1845—47), Valkó Endre (1847—873), Hajmer János (1874—86), *Veszélák* Lajos 1886-tól. Született 1865. márcz. 4. Ipolyságon (Hontm.) Képesítést nyert Léván 1884-ben. Működött Romhányban.

Az iskolát az eszt. érs. uradalom és a hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és a kántortanítói lak jó karban tartott, félig zsindey, félig zsuppal fedett épület. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 istálló és kertből.

Faiskola van 1859-től, jelenleg 140 drb csemetével. Isk. könyvtár, tornahelyiség, szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 480 frt.

Az iskolaszék elnöke *Renda* Ferencz plébános.

a) SZETE-HARASZTI.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Fiókegyház.

A major Lsz. 110, Tésái 200. Összesen 310. — Rk. 310. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. major 25, Tésa 35. Összesen 60. — Mn. 40, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta Lontó. Táviró és vasut Ipoly-Szakálos.

A szete-haraszti kath. majoriskolát Szcitovszky biboros 1864-ben állíttatta fel. Egyuttal ő eminentiája megengedte, hogy a szete-haraszti tanító a tésai iskola (mely a viski plébániához tartozik) tanulóit is fél napi váltakozással taníthassa. Ennél fogva délelőtt egyik és délután másik helyen van az előadás. A szete-haraszti iskolánál működtek: Patkóczy Imre, Hugyacsék János, Visky Ambrus (1870—74), Horváth József (1874—94), *Mészáros* Lajos 1894-től jelenleg is. Született Kecskeméten 1872. augusztus 24-én; okleveles. Képesítettett Esztergomban 1894-ben.

Az iskolát az esztergomi érsekség tartja fenn. Ugy a szete-haraszti, mint a tésai tanterem e vannak látva a szükséges tanszerekkel.

Az iskola és a ktanítói lak zsindeylyel fedett, jó karban tartott épületek. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 istállóból.

Faiskola van. Isk. könyvtár, tornatér és eszközök nincsenek.

A ktanítói jövedelem a tésaival 400 frt.

Az iskolaszék elnöke Szete-Haraszti *Renda* Ferencz plébános, Tésán *Kodura* János plébános.

7. TÖLGYES.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 504. — Rk. 500, izr. 4. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 72. — Mn. 51, ism. 21. — Tny. magyar.

Posta és táviró Vámos-Mikola, vasut Ipoly-Pásztó.

Tölgyes régi történelmére vonatkozólag csak annyit tudunk, hogy az a Damási (Damásd) vár birtokaihoz tartozott, Szob, Letkés és Helembával együtt, mely birtokot s a hozzá tartozó községeket 1522-ben Désházai István birta 2600 frtért; később pedig 1523-ban II-ik Lajos király Visegrádon szeptember 1-én kelt okmányában megengedte, hogy Móré László királyi főasztalnok azt Désházaitól kiváltva, a Bakács-kápolna részére az esztergomi érsek és káptalannak átadja, kiket az ezen célra kiküldött Péter fráter az ipolysági premontrei konvent tagja és a király embere Nényei Luka László, a szomszédos községek Szalka, Bajta, Leléd, Börzsöny és Vámos-Mikola biráinak jelenlétében 1523. december 13-án Szent Lucza napján a birtokba be is vezettek. Tölgyesnek 1754-ben csak 156 lakosa volt.

Tölgyes kath. iskolájának régebbi története ismeretlen. Annyi azonban bizonyos, hogy a 18-ik század elején már volt. 1844-ben még az új iskolaépület a régi ktanítói lakban volt s egy konyháról nyílt a ktanító szobájával. Az új ktanítói lak a kor igényeinek teljesen megfelelően 1876-ban épült fel, szép folyosóval, melynek

költségeihez az akkori ktanító Marterstok János 60 frttal járult.

Ktanítók voltak: Palánki Máté (1706—07), Fazekas Simon (1707—64), Kollár János (1764—70), Tóth József (1770—82), Turóczy Pál (1782—99), Haydin Péter (1799—1812), Marterstok János (1858—79), Dräxler József 1879-től. Szül. Esztergomban 1846. febr. 6-án. Képesített Esztergomban 1863. Működött Kéménd, Kis-Bény, Muzslán, Bernecze-Baráti és Kemeneczen mint segédktanító. Bélen ön. ktanító 8 évig.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és ktanítói lak jókarban tartott, fazsindelylyel fedett épület. A ktanítói lakás áll: 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 istálló, 1 ól és kertből.

Faiskola van 15 csemetével. Isk. könyvtár keletkezöben. Tornatér és eszközök nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói jövedelem 507 frt.

Az iskolaszék elnöke *Magasházy* Károly plébános.

a) KIS-KESZI.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 500. — Rk. 465, ág. ev. 24, izr. 12. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 57. — Mn. 37, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta- és vasutállomás Ipoly-Pásztón. Táviró-állomás Vámos-Mikolán.

Hogy a történelem előtti korban is voltak az Ipoly parton emelkedő agyagdomboknak lakói, azt a partoldalakon most is látható vastag hamurétegek s a számos ugynevezett konyhahulladékok bizonyítják. IV. Béla király 1248. jul. 19-én kiállított okmányában István mester udvari ötvösének Kesen vagy Kesd nevű földön 2½ ekényi birtokot (1 eke = 60 hold) ajándékozott ez ötvösi mesterségben neki és atyjának tett jó szolgálataiért. Hogy itt Kesen vagy Kesd elnevezés alatt valószínűleg a későbbi Kis-Keszi lappang, kitetszik szinte IV. Béla királynak 1252. márcz.

26-án kelt okmányából, melyben Szimon és társainak Kesd és Kesyvben birt két ekényi (120 hold) földjét átadja a szalkaiaknak, tehát a szomszéd községbelieknek. Valószínű, hogy Kis-Keszi ekkor még jelentéktelen helység lehetett, vagy ha népesebb hely volt is, később elpusztult, mert a Tölgyesen 1754-ben tartott Can. Vis. megjegyzése szerint Kis-Keszi csak 96 lelket számlált, 1769-ben 240 lelket, 1779-ben pedig 290 lelket.

Nevezetességei Kis-Keszinek, a román stýlben épített templomán kívül nincsenek. E templomról az 1779-iki Vis. sajnálkozva jegyzi fel: „Az ősi

magyar jámborságnak ezen tiszteletre méltó emléke hajdan egészen négyszögű kövekből épült, miután azonban a templomhajó elejének némely része vagy elveszett, vagy összetörött, külseiben megszínülve, részint téglával, részint kisebb kövekkel századokon át kijavított, levetkezvén így fájdalom külsejének ősi szent képit, 1766-ban bevakoltatott s bemeszeltetett.“

A község iskolája meglehetősen régi, az 1707. Vis. már dicsérettel említi; keletkezésének ideje ismeretlen; feltehető, hogy itt is, mint egyebütt, az egyház gondoskodásának köszöni eredetét, s támasza, jóltevője mindig az esztergomi főkáptalan mint kegyur volt. A jelenlegi iskola 1889-ben épült az uraság és a község közös hozzájárulásával, szilárd alapépítmény és cseréptetővel.

Kántortanítók voltak: Nagy Ferencz (1699—1722), Szücs János (1722—42), Sztjakaby (1742—58), Vidics András (1758—68), Farkas

Gáspár (1768—73), Abel Péter (1773—84), Laczkovics Antal (1784—1800), Stugel József (1800—20), Stugel Mihály (1820—43), *Kurucz* János 1894-től máig, született 1875. év jul. 1-én Esztergomban. Képesített: Esztergomban 1893-ban. Működött: Barton és Párkány mezővárosban.

Az iskolát az uradalom és a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola cserép, a kántortanítói lak vert zsuppal fedett, jókarban tartott épületek.

A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 kocsiszin, 1 istállóból.

Faiskola van. Könyvtár, tornatér és szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanítói állás jövedelme 502 o. é. frt.

Az iskolaszék elnöke *Magasházy* Károly tölgyesi plébános.

b) LETKÉS.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Fiókegyház.

Lsz. 1028. — Rk. 973, ág. ev. 6, ev. ref. 25, izr. 24. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 128. — Mn. 95, ism. 33. — Tny. magyar.

Posta helyben. Táviró és vasut Szob.

A régi okmányok szerint 1261. július 2-án az esztergomi keresztesek Conventje előtt az esztergomi egyház küldöttjei és a letkési jobbágyok Hurth vagy Hurtn földje felett egyezkedtek, s egymás között felosztották. Letkés 1523. II. Lajos király uralkodása alatt Szob, Helemba, Lethkes és Tölgyes, Damás (Damása) vár birtoka volt, mely Deésházai Istvánnál volt 2600 frtéért elzálogosítva. 1523-ban ugyancsak II. Lajos király Damás várát a hozzátartozó „Zob, Helimba, Letkés és Theolgyes községekkel Moré László királyi főasztalnok által Deésházai Istvántól kiváltani, s az esztergomi érsek és káptalannak átadni rendelte a Bakács-kápolna részére kárpótlásul azon 41000 frtnyi örökségért, melyet Bakács érsek a hasonló nevű kápolnának hagyományozott Esztergomban, melyet azonban a király hadviselésre fordított; ugyanezen birtokba a Sági Premontrei Convent kiküldöttjei Péter fráter, a király megbízott embere Luka László s a szomszédos községek: Szalka, Bajta, Leléd, Börzsöny,

Vámos-Mikola biráinak jelenlétében az érsek és káptalant szent Vincze napján (december 13-án) be is vezette.“

Letkés kath. iskolájának régibb története, mely egész a 13-dik századig terjed, ismeretlen. Mikor épült iskolája? ezt kinyomozni nem lehetett. Az iskola jótevője a multban az esztergomi mélt. Főkáptalan.

Kántortanítók voltak: Markasics György (1702—35), Szügyen Mihály (1735—42), Molnár András (1742—44), Farkas József (1744—51), Erös József (1751—52), Vöres István (1752—55), Csomortányi Ferencz (1755—61), Benedek Ignác (1761—64), Kis Antal (1764—73), Szabadkai András (1773—98), Istvánffy Benjamin (1798—1804), Cselka János (1804—48), Haydin Lajos (1848—65), Méry Ferencz (1865—75); 1875-től *Péter* Ignác, született 1868. év jul. 25-én Hontm. Ujfalun. Képesített: Esztergomban 1887-ben. Működött: Tardoskéd és Naszvadon.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn.

A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és kántortanítói lak jókarban tartott, fazsindellyel fedett épület.

A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 meleg konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 istállóból.

Faiskola van. Isk. könyvtár, tornahelyiség, szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A kántortanítói állás jövedelme 532 frt 44 kr.

Az iskolaszék elnöke *Magasházy* Károly tölgyesi plébános.

8. VÁMOS-MIKOLA.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 1682. — Rk. 1512, ev. ref. 32, izr. 138. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 245. — Mn. 190, ism. 55. — Tny. magyar.

Posta, távirda: helyben; vasut Ipoly-Pásztó.

Vámos-Mikola róm. kath. iskolája a község fennállásának idejével egyenlő; hogy mikor keletkezett az első iskola, azt kipuhatolni nem lehetett. Az iskola régebben mindig rossz karban volt, a szószoros értelmében roskadozott, a gerendák dorongokkal voltak alátámasztva; a tanterem oly alacsony és szűk volt, hogy a 180 rendszeren iskolába járó tanuló nem ülve, hanem állva, egymás mellé tömve alig fért el. Ily tarthatatlan állapotban az új lelkipásztor minden követ megmozdított, hogy a község új iskolát építsen. Vámos-Mikola közönsége hajlott a szép szóra és már 1888. évben megtöretette az építéshez a követ, készen volt költségvetése, az új iskola tervrajza. Ekkor nagy szerencsétlenség lépett közbe. Egy vihar és felhőszakadás nyomása alatt a kántortanítói lak éjszaki fala egész hosszában összeroskadt és a beteg feküdt Pintér István kántortanítót csaknem ott nyomta. Már most ezt kellett előbb megcsináltatni. Még ugyanazon évben a kántortanítói lak utcára néző fala, ugyancsak a ledőlt rész kőből egészen újra épült, az egész épületet magasabbra vették, a szobákat újra padlózták, az eddigi nyitott konyhát zárt konyhává alakították át. Az egész épület jó minőségű cseréppel van fedve. A falusi iskolák között messze földön nehezen akad párja. Világos, száraz, okserűen berendezve.

Az egész épület, minden kiadást beszámítva, belekerült összesen 2257 frtba. Az építési költséghez járult Simor János Magyarország hercegprímása 200 frttal, Jakabffy István orsz. képviselő 100 frttal, a kegyuraság a kivetett pótdobban 532 frt 85 krral. Az 1889—90. tanév októ-

ber hóban kezdődött, mely időtől 1890. év február 6-ig a második tanteremben Morvay Lipót plébános tanított.

1890. február 6-án mind a két tantermet ünnepélyesen megáldotta a kemenczei kerület esperese Kovács József kis-gyarmati plébános, mely alkalommal igen talpraesett beszédben kötötte szívére a szülőknek és az egész diszes közönségnek, hogy iskolájuk kath. jellegét örökre sértetlenül megőrizni törekedjenek. Ugyanezen alkalommal választotta meg az iskolaszék a második tanterem tanulóinak vezetésére és oktatására önálló tanítónak Veszélák Ferencz okleveles tanítót.

Ktanitók voltak: Fábry András (1810—31), Cselka Károly (1831—49), Balog József (1849—55), Traunicsek Adolf (1855—61), Maricsek József (1861—66), Székesváry Kálmán (1866—75), Mikulka József (1875—76), Pintér István (1876—92), Üрге Imre (1892—93), Mayer Antal 1893-tól mai napig. Született 1865. márcz. 12. Képesített 1883-ban ugyanott.

Osztálytanító: Veszélák Ferencz. Szül. 1852. év február 5-én Ipolyságon, Hont m.; képesített Losoncban 1873-ban. Ezenkívül tornatanítói és körjegyzői képesítéssel bír.

Az iskolát a róm. kath. hitközség és a kegyuraság tartja fenn. Mindkét tanterem teljesen el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és a ktanítói lak jó karban tartott, cseréptetőjű épület. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból.

Faiskola jó kárban van. Isk. könyvtár, torna-helyiség és szerek nincsenek.

Házi-ipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanító jövedelme 843 ft.

A tanító jövedelme 300 ft.

A róm. kath. iskolaszék elnöke *Morvay* Lipót plébános.

E község területén még van egy nyilvános-sági joggal felruházott, 25 tanulóval bíró izraelita elemi népiskola.

c) **Nagymarosi alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Gaibl Sándor* esperes, garam-kövesdi plébános.

1. **BAJTA.**

Hont vármegye szobi járásához tartozik Anyaegyház

Közs. Lsz.: 533. — Rk. 520, izr. 13. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz.: 95. — Mn. 65, ism. 30. — Tny. magyar.

Posta, távírda és vasuti állomás Garam-Kövesd.

Bajta község már 1295-ik évben előfordult, mint az esztergomi érsekség birtoka. Ez évben István, Lambert és Kázmér fiai a Huntpázmán nemzetségből az esztergomi érsekség javait pusztítván, többi közt Bajtáról 40 drb ökröt és 20 drb egyéb marhát elhajtottak. 1312-ik évben ismét egyéb nemesek pusztítottak itt s az érsekség egyéb birtokain, mi végett az érsekség és káptalan ez ellen óvást is tett. A török háboruk alatt barát és ellenség egyaránt pusztítá, így 1594-ben Esztergom ostroma alatt német katonaság ütött e falura s azt végkép elpusztítá és fölgyújtá, a kézrekerített lakosságról még a testükön levő ruhaneműeket is elrabolták. Az ostrom megszűntével a lakosság újra megtelepedett a helységben; 1595-dik évben ismét olaszok pusztíták el, de a telet már falujában töltheté a szegény nép s jobb jövő reményében a tavasz kinyíltával ismét munkája után látott. Békéjük is volt, míg gabonájokat behordták s megszüreteltek, ekkor azonban ismét rájuk ütöttek a Hatvan ostromáról visszatérő németek s nemcsak újra kirabolták őket, hanem még szőlőiket is elpusztíták, úgy, hogy jövőre már nem is művelhették; többeket megsebesítettek a lakosság közül s így véginségre juttatták őket. Továbbá Esztergom ostroma alatt 1594—95-dik években fuvarozni, 1596-ban pedig Pribék Tamás érsekújvári vajdának kocsit és egy ökröt adni kényszerítettek és ezeket Eger ostrománál el is veszítették. Ezen

sok csapás következtében a falu annyira elpusztult, hogy 1597-ben már csak ezen egy-egy telkes lakosai voltak: Gazdag Demjén bíró, Nagy János, Lőrincz Pál, Kelemen István örökösei, Zsitvai Demjén, Seres István, Zsitvai Endre és egy szegény zsellér Kurali János. Az uraságnak ekkor minden telek után 35 denárt, tehát összesen 1 ft 5 denárt fizettek. Továbbá borkimérésért 10 frtot. Ajándékuul összesen egy bárányt, egy sajtot, egy őzet adtak minden második évben. Azonkívül minden telek után egy kenyeret, egy tyúkot, két kalácsot (torta) és négy tojást adtak. A gabona-tized hatvan mérőt tett s az uraság egész jövedelme 30 ft 97¹/₂ denárba becsültetett. 1729-dik évben az itteni lakosság a kövesdi és lelédiekkal együtt megkárosíták a kicsindi lakosságot, mívégből nyomozás történt. 1737-dik évben határai újra fölmérettek és kijavítottak. Plébániája 1785-dik évben alakult, mely évtől birja anyakönyveit is. Temploma szüz Mária születése tiszteletére épült. A község legregényesebb részén az ugynevezett „Paloták“ alatti völgyben, Pálos rendű szerzetesek laktak, hol a klastrom kőmaradványaira a szántóvető még ma is rá-ráakad. 1816-ban szent Pius napján nagy elemi csapás, a jégverés pusztítá a községet, mely napon a község ma is fogadalmi ünnepet tart. 1887-dik év szept. 2-án pedig 62 lakházat és egyéb melléképületet hamvasztott el a tűzvész. Lakói, míg a filoxera a szőlőket el nem pusztítá,

bortermelés és földmiveléssel foglalkoztak, ma azonban már kizárólag ez utóbbira vannak utalva. Munkás, szorgalmas nép, anyagilag azonban nagyon szegény.

Az iskolának régebbi története kipuhatolható nem volt s csak annyi a bizonyos, hogy azt az esztergomi érsekség, karöltve a község lakosaival, emlékezetet meghaladó időben alapították. A jelenlegi iskolaépületet 1867. évben építették, melyhez boldogult Simor János esztergomi érsek 50 frtot, 1800 drb téglát és a szükséges épületfát ajándékozta, a község lakossága pedig 100 frttal és a szükséges munkákkal járult felépítéséhez. S így az iskola az 1868-dik évben a czélnak megfelelőleg elkészítettén, a használatnak átadatott, a volt régi iskolaterem pedig az ugy is csak egy lakószobával bíró kántortanítónak engedtetett át használatra. Az új iskola létrehozatala Korber Sándor akkori plébános érdeme, ki az adományt Ő herczegségétől kikérte és a lakosságot az építésben buzdította, az iskolába kályhát 14 frtéért és szemléltető képeket 8 frtéért saját pénzén vett, a miért a bajtai lakosság háláját érdemelte ki. Az iskolának történetében a legnevezetesebb esemény 1869. évben történt. Ugyanis, boldog emlékü Kovács József, mint a község buzgó és hálás fia, végrendeletileg 3 hold szántóföld és egy érsekújvári takarékpénztári részvényből álló alapítványt tett oly célból, hogy a földekből 1½ hold a kántortanító javadalmazására fordíttassék, 1½ holdnak jövedelméből szegény iskolás gyermekek ruháztassanak, a részvény évi osztalékából pedig a bajtai róm. kath. iskola tanulói tankönyv- és taneszközökkel láttassanak el. A mint azonban az iskola róm. kath. felekezeti jellegét elveszti, a földek és a részvény a bajtai róm. kath. templom tulajdonába megy át. Az alapító nagy jótéteménye által méltóvá tette magát arra, hogy az utókor mindig hálásan emlékezzék meg róla és hogy életrajza a bajtai

róm. kath. iskola történetébe megírassék. A bajtai iskola e nagy jótéteménye született Bajtán 1793-ban, hol atyja szintén Kovács József iskolamester volt. Tanulmányait részint Budán, részint Esztergomban elvégezvén, 18 éves korától 2 évig Garam-Kövesden, ezután pedig mintegy 10 évig Komárommegyei Perbete községben mint iskolamester és jegyző működött. Később a kassai püspöki uradalomba számtartónak neveztetett ki, honnan pár év múlva boldogult Haulik József zágrábi érsek által az érseki uradalomba tisztartartónak hivatott meg, hol az 1848-dik évig működött. Az 1848/49-ik szabadságharcunk után elhagyta a gazdasági pályát és Érsekújvárba költözött, hol a város által polgármesternek választatott; de néhány év múlva már magányban vonult s két évig Esztergommegyében Szölgyénben lakott, honnan 1864-ik évben kedves szülőföldjére Bajtára költözött, hol 1869. évben befejezte áldásdús életét.

Kántortanítók voltak: Kovács József, Jóhn József, Csongrády István, Vajdovics János, Pilissy István, Méry Ferencz, Lehner József, Csongrády Lajos, Rapp Lőrincz (1874—75), Drozdy Gyula 1875—91. Renner Ignác 1891-től maig. Született Bajtán, Hont m. 1865. év jul. 28-án. Képesítést nyert 1883-ban Esztergomban. Működött Téthen, Bernecze-Barátiban, Dunakeszin.

Az iskolát a róm. kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges taneszközökkel. Az iskola és a ktanítói lak jó karban tartott épület, az előbbi fazsindely, az utóbbi zsuptetővel. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pince, 1 istállóból.

Faiskola van jó karban, évi 1000 drb ojtványnyal. Isk. könyvtár, tornatér, eszközök nincsenek. Házi-ipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanító fizetése 345 frt 84 kr.

Az iskolaszék elnöke Simor László plébános.

a) LELED.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 524. — Rk. 517, izr. 7. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 116. — Mn. 84, ism. 32. — Tny. magyar.

Posta, távírda és vasút Garam-Kövesd.

A leledi kath. iskola keletkezése bizonytalan; Iskoláját kétszer érte tűzvész: 1866-ban, mikor ideje valószínűleg a község fennállásával egyenlő. az esztergomi érsekség támogatásával építettek új

iskolát, és 1889-ben, a mikor csak Ő felsége 100 frtos segélye mellett a község önmaga erejéből állítá helyre a hamuvá lett iskolát. Ez a mai napig áll.

Kántortanítók voltak: Krizsanóczy Antal (1800—25), Forró Mihály (1825—70), főérdeme, hogy hosszas itt tartózkodása alatt az eddig tót nyelvű lakosságot teljesen megmagyarosította; Tilári Ödön (1870—85), Pummersein István

(1885—88), *Szoleczky* János 1888-tól máig. Született 1863. nov. 26-án Esztergomban, ugyanott nyert képesítést 1882-ben.

Iskolai könyvtár, faiskola, tornatér nincs; kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 324 frt.

Az iskolaszék elnöke *Simor* László bajtai plébános.

2. HELEMBÁ.

Kisközség Hont vármegye szobi járásában. Anyaegyház.
Közs. Lsz. 848. — Rk. 826, ág. ev. 2, izr. 20. — Nyelvre magyarok
Tnk. sz. 140. — Mn. 100, ism. 40. — Tny. magyar.
Posta, vasut és táviró: Szob.

Helemba falu lakói 1526-ik évben mint az esztergomi főkáptalannak kertészei, a Duna-sziget pedig Helemba név alatt mint az esztergomi érseknek vadaskertje emlittetik.

Helemba helység lakói még a mult században az 1777-ik évig helvét (kalvin) vallásuak voltak.

Az 1777-ik évtől római katolikusok. A lakosok egy kis része ugyan, a kik nem akartak katolikusokká lenni, a szóhagyomány szerint mintegy 4—5 család elköltöztek, a legnagyobb rész azonban katolikussá lett. Mint fiókközség előbb Szob anyaegyházhoz tartozott, nem sok idő múlva, még a mult század végén plebániává lett.

Az iskola keletkezett a lakosságnak a katolikus hitre áttérésével. Maga az iskolaépület a templom közelében szűk helyen épült, a kántortanítói lakkal együtt. Itt volt a lokális káplán lakása is. Midőn a község plebániává lett, az Ipoly folyóhoz közel építtetett a plébános lakása. 1840-ik év táján az iskolaépület s kántortanítói lak kissé átalakíttatott, s ilyen állapotban maradt 1858-ik év szeptember 24-éig, a midőn reggel 8 órakor, a tanító s gyermekek iskolában lévén, a szomszédházból, mely korcsma volt, alacsony épület szalmatetővel, közvetlen a kántortanítói lakhoz tartozó szalmafedelű kamra s istálló mellett, az istálló földélete egy a vasúti építésnél dolgozó munkás által fölguytatott. A gyermekek az iskolából elmenekülvén, a kamra, istálló, az iskola s

kántortanítói lak a szomszéd korcsmaépülettel együtt a tűz martaléka lett. A tűz után a kamra s iskola közötti térnek fölhasználásával, a falazat kőből lévén, magasabbra emeltetett; a kántortanítói lak, iskola, kamra s istálló közös földel alatt újra lett építve, s fazsindelylyel láttatott el. Az újból fölépült kántortanító lak L alakra van építve, 30 méter hosszúságban, 141 centiméter magas, utczára néző 9 ablakkal.

Az iskola felszerelése kifogástalan. Rendezett könyvtára 260 kötetből áll. Tornatere van szerek nélkül, kézimunkát nem tanítanak. Van 400 □ öles faiskolája.

Helembán a mult század végétől a kántortanítók egyuttal harangozók s falujegyzők voltak; hallomás szerint: Gabnay János 30 évig, Mátéfy N., Sántha Károly (ennek tanítóskodása idejében külön harangozói állás szerveztetett), Horeczky József, Magyar Antal, Gerendás István, a kik csak pár évig voltak kántortanítók s jegyzők; 1846-ban 1 évig volt Valkó Endre, a ki Szetére ment kántortanítóul. 1847-ik évi január 23-ik napjától kántortanító, ki 19 évig községi jegyző is volt, *Zibryni* Lénárd. Született Helembán 1825-ik év november 6-ik napján. A gymnásiumi hat osztályt 1842-ik évben jeles és a mesterképző intézetet 1843-ik évben szintén jeles osztályzattal végezte. 1843-ik év október első napjától segéd-

tanító volt Patakon, Nógrádmegyében 4 hónapig, Nagy-Orosziban 2 hónapig, Ipolyságon egy és fél hónapig, Gyerken 1 évig, Garam-Kövesden 3 és fél hónapig. 1847-ik év január 23-án lett Helembán kántortanító s jegyző. Kezdeményezésére szervez-

tett Helembán a takarékmagtár. 1892-ik év július első napjától a Széchenyi-Kolonich-féle alapítvány évi 63 forintos ösztöndíjasa.

A helembai kántortanító fizetése 600 forint.

Az iskolaszék elnöke *Szűcs József* plébános.

3. GARAM-KÖVESD.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 1038. — Rk. 1026, ág. ev. 5. ev. ref. 1, izr. 6. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 130. — Mn. 100, ism. 30. — Tny. magyar.

Posta helyben. Távirat és vasút 1/2 órányira.

Hogy e község mely évben keletkezett, azt biztosan megállapítani nem lehet. Az esztergomi főkáptalan okmányai között már 1397-ben előfordul Gr.-Kövesd község neve, így tehát már ez évek előtt keletkezett a község. Lelkésről azonban csak 1630-ban tétetik említés s pedig Végh Simonnal, ki is úgy maga, mint utódai 1709-ig Kicsinden laktak, minthogy Gr.-Kövesd volt Kicsindnek filiája. Ez onnan származik, hogy Kicsinden róm. katolikusok, míg ellenben Kövesden reformátusok laktak. A reformátusok nagy számát az is bizonyítja, hogy templomuk is volt.

Idők folytával a reformátusok száma mindinkább kevesbedett s a katolikusok pedig számban növekedtek; a mi annak tudható be, hogy a katolikusok a hercegprimás által földadományokban részesültek. A reformátusok elszegényedve vagy elhagyni kényszerültek a községet vagy felvették a kath. hitet.

Az 1848—49-iki szabadságharcban némi része volt e község lakóinak is, hol az ellenséges hadak pihenőt tartottak; fölhasználva egyúttal a népek kizsákmányolására, ami miatt nem ritkán tetteles érintkezésbe jutottak a lakossággal. Sőt egy alkalommal igen nevezetes történeti ténynek voltak szemtanúi. A nagy-sallói ütközet előtt ugyanis az osztrákok a községben állomásoztak s ez alkalommal a kémszemlére kiküldött 7 magyar huszár a községbe érve riadót fuvatott, mitől a meglepett osztrákok annyira megijedtek, hogy eszeveszetten eredtek futásnak, nem kis gyönyörűségére a község lakóinak s büszkeségére a magyar huszároknak.

Valamint a község, úgy az iskola keletkezését sem lehet biztosan megállapítani. A mint azonban egyes körülmények következtetni enge-

dik, valószínűleg 1734-ben létesült Gr.-Kövesden az iskola, de keletkezhett előbb is. Hogy azonban az ezutáni években már létezett iskola, azt az 1779-iki Can. Vis. tanúsítja, a melyben panasz tétetik, hogy a szülők elvonják gyermekeiket az iskolába járástól. A régi iskola helyett 1834-ben új iskola emeltetett a királyi kamra által. Ugyanezen évben a Can. Vis. tanúsága szerint panasz emeltetik, hogy a gyermekek tanítása igen nehéz, miután az iskolai nyelv a magyar, a gyermekek pedig otthon mindig tótul beszélnek; így tehát a magyar nyelvnek nincsenek a kellő gyakorlatában, mi a tanításnak igen nagy hátrányára van.

Garam-Kövesd kath. iskolája tehát valószínűleg 1734-ben, de még előbb is keletkezhett. A régi iskola helyett 1864-ben új iskola épült; ennek költségeit a királyi kamara viselte. Az iskola jötevői: Vaszary Kolos bibornok, ki két drb kertjének haszonélvezeti jogát engedte át bizonytalan időre az iskolának és Schulcz János nagyszombati kanonok, egykori plébános, ki 1 m. holdnyi rétjét engedte át az iskolának.

Kántortanítók voltak: Vallus József (1839—42), Polyák Gáspár (1842—86), Jelenek András (1886—94), igen képzett tanító volt, több nyelv ismeretén kívül beszélt a latin nyelvet, a község megmagyarosítása körül nagy és kiváló érdemei voltak; 1894-től a mai napig *Drobní József*, ki született Esztergomban 1869. év okt. 17-én. Képesített Esztergomban 1890.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges taneszközökkel. Az iskola és a ktanítói lak jó karban tartott, fazsindelytetővel fedett épület. A ktanítói

lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 istálló, 2 szinke, 1 ólból. Az 1896/7. tanév elejével az államsegély igénybevétele mellett egy osztálytanítói állás rendszeresített 400 forint fizetéssel.

Faiskola van. Isk. könyvtár alakulóban. Tor-

natér az iskola udvara, tornaszerek nincsenek. Házi-ipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 628 frt. A másodtanítói állás szerveztetett.

Az iskolaszék elnöke *Gaibl* Sándor esperes-plébános, ker. tanfelügyelő.

a) KICSIND.

Esztergom vármegye párkányi járásához tartozik. Főkegyház.
Közs. Lsz. 769. — Rk. 769. — A lakosság nyelve magyar.
Tank. sz. 147. — Mn. 115, ism. 32. — Tny. magyar.
Posta, vasut és távirda Garam-Kövesd.

Kicsind kath. iskolája valószínűleg 1736-ban a templommal egyidejűleg építettett. A mostani iskola a község költségén, melyhez az esztergomi érsekség 200 frttal járult, 1882-ben épült fel.

Ktanítók voltak: Hajnal István (1813—27), Siska István (1827—29), Farkas István (1829—31), Pizinger Ferencz (1831—35), Kodra János (1835—40), Bitter József (1840—72), 1872-től a jelen ideig *Fajkoss* István, szül. Érsekújvárott Nyitra m. 1837. aug. 20. Képesítettett Esztergomban 1862-ben. Működött Karván.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A

tanterem el van látva tanszerekkel. Az iskola és a kántortanítói lak jó karban levő épületek. Az előbbinek fazsindely, az utóbbinak nád a födele. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló, 1 ólból.

Faiskola van 1872-től. Isk. könyvtár és tornaszerek nincsenek. Tornatér az iskola mellett. Házi-ipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 366 frt 45 kr.

Az iskolaszék elnöke *Gaibl* Sándor garamkövesdi plébános.

4. MÁRIA-NOSZTRA.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lsz. 1171. — Rk. 1012, gk. 33, kg. 39, ág. ev. 24, ev. ref. 41, unit. 4, izr. 18. — A lakosság nyelve: tót-magyar.
Tank. sz. 153. — Mn. 124, ism. 29. — Tny. magyar.
Posta: helyben. Távirda és vasuti állomás: Szob.

Mária-Nosztra kath. iskolájának története visszanyulik egészen Nagy Lajos koráig, midőn az itt egy hatalmas kolostort építettett, mit azonban a törökök a mohácsi vész után földig leromboltak. Ezt a pálosok 200 év múlva ismét felépítették. Ezen időben 1770 körül a Can. Vis. már Hoffer György ktanítóról tesz említést.

A községnek legnagyobb jötevője volt Pokorny József, ott 39 évig működött ktanító, ki házáat, $\frac{7}{4}$ telekföldjét, mintegy 50 holdat, egy létesítendő gyermekmenhelyre hagyományozta.

1863-ban tüzvész emészté el az iskolát és ktanítói lakot; ez időtől fogva 21 évig iskola nélkül állt a község. A fiuk zsellérházban, a leányok pedig az irgalmas testvérek jóságából

egy szobácskában tanítottak. Az irgalmas testvér egészen ingyen végezte ezen tisztelet. Végre 1877-ben Brühl Antal plébános ügybuzgóságának köszönhető, hogy új iskola és ktanítói lak építettett. Ezen ügyet Czecsó Vincze nagybirtokos minden erejével támogatta. Ezen építkezési költséghez, mely 6743 frtot tett ki, hozzájárult: Mária-Nosztra község 2400 frt és a vallásalapítvány 4800 frttal. Ez az iskolai épület két tágas tanteremből áll, melyben kezdetben két irgalmas nővér tanított. A kántori teendőket pedig Böhm Vilmos teljesítette. Később az okleveles tanítókra bízott a fiuk, s az irgalmas nővérré a leányok oktatása. Ekkor 1894-ben nagy változás történt a mária-nosztrai iskolaügyben, t. i. létrejött a

„Pokorny József-féle gyermekmenhely“, még pedig a Pokorny-féle alapítványból, melyhez a főhatóság 2000, az irgalmas testvérek főnöksége pedig 1500 frttal járult.

Ezen intézetben működnek jelenleg: Oszvald Valentina beteg; helyettesíti György Regina okleveles óvónő, irgalmas nővér. A gyermekmenházat vezeti: Karácsonyi Callista okl. óvónő, irgalmas testvér.

Mária-Nosztra ktanítói állásán működtek: Haffer György (1770—1809), Gabray János (1809—1841), Perich János (1841—56), Pokorny József (1856—95), Fandl József 1895-től. Szül. 1869. márcz. 19-én Nagy-Szombatban. Tanképesítőt nyert ugyanott 1887-ben. Működött P.-Zelizen mint nevelő, Domoszkon mint önálló ktanító.

Az iskolát 1. a kath. hitközség, 2. a vallás-alapítvány, 3. az irgalmas testvérek, 4. a „Pokorny-féle alapítvány“ tartja fenn. Összes tanterem el vannak látva bőven tanszerekkel. Az iskolák és a ktanítói lak jó karban tartott, cseréppel fedett épületek. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 istálló, 1 kocsiszín, 1 sertésólból és 1 kertből.

Az isk. könyvtár 70 kötetből áll. Faiskola bekerített állapotban van. Testgyakorló tér van, szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka az irgalmas nővérek által taníttatik.

A ktanítói állás jövedelme 559 frt 84 kr.

Az iskolaszék elnöke *Steinhübl* Ambrus plébános.

5. NAGY-MAROS.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 3508. — Rk. 3262, ág. ev. 7, ev. ref. 194, izr. 45. — A lakosság nyelve: magyar-német.

Tank. sz. 670. — Mn. 400. Ism. 120. Óvodás 150. — Tny. magyar.

Posta, táviró és vasut: helyben.

Nagy-Maros kath. iskolájának keletkezési ideje ismeretlen, de annyi bizonyos, hogy a legrégiebbek közül való. Az iskolaépületet a kegyuraság, a koronauradalom adományozta. 1884-ben az iskolaépület át lett alakítva és ott helyezték el az 5 osztályt. 1890-ben, midőn rohamosan szaporodtak a tankötelesek, a kath. hitközség iskolaczelra megvette a koronauradalomtól a korcsmaépületet, hol 2 tantermet rendezett be; s a tanerőt 1 nőtanítóval szaporította. 1893-ban megürülvén egy tanítói állás, az is nőtanítóval lett betöltve. Ezen időtől fogva a fiuk teljesen el vannak különítve a leányoktól.

Thuránszky Ármin volt plébános és nagy-szombati kanonoknak köszönhető, hogy e díszes, elkülönített iskolaépület létrejött, kit 3000 frtos adományával gróf Majláth Gusztáv és b. e. Simor János 1000 frttal támogatott. A hitfeleketnek 25 évi törlesztésre 5500 frtba került a korcsmaépület, mely most már 3 szép tantermet és 3 szép tanítói lakást foglal magában.

1892-ben dr. Robitsek Ferencz jelenlegi plébános fáradozásának köszönhető, hogy a szülők 3-tól 6 éves korukig való gyermekeiket egy

kath. óvodába küldhetik, mely óvoda szintén az új iskolaépületben van elhelyezve.

Jelenleg tehát 2 tanteremben csupán leánygyermekek, II—III. és IV—V—VI. osztály, két teremben az óvoda, az óvónő és két tanító lakása van ezen épületben.

A nagy-marosi kath. iskolában következő kántortanítók és tanítók voltak alkalmazva:

Ktanítók: 1717-től Soltányi N., Kovács János, Metzker Ferencz, Schmel Károly, Heyer Vilmos és Heyer József jelenleg is. Szül. 1859. márczius 19-én Dorogon, Esztergom m. Képesített 1876-ban Esztergomban. Körössy-jutalomban részesült a sikeres magyárosításért. Működött: Baranya-Mágocson, Nagy-Maroson, Vörösvárott mint osztálytanító, Leányvárott mint ktanító. 1894-ben főtanítóvá lett kinevezve.

Osztálytanítók: 30-as évek végétől: Heyer Vilmos, Drlik Nándor (ezek segédtanítók voltak), oszt. t. Valter János, Kovács István, Metzker János, Jankovics Ernő, Leszmeiszter Antal, Zoller Károly, Banni Bódog, Hell Ferencz, Drlik N., Katona Lajos, Lanzerits Antal, Olejnik Mihály, Baránek Ferencz, Nyárasdy János, Szerdahelyi

N., Erdőssy N., Nelhibel János, Hosszieszslavszky N., Reitner Ágoston, Mihalik János, Frank István, Oberle Vendel, Schauer Rezső, Rutthard Géza, Ficzek Atilla, Nader István, Zanker Ferencz, Petrina Ödön, Bayer Adolfin, Perné Narczisse. Jelen osztálytanítók: Krauscher Ernő, szül. Nagy-Höflány 1872. febr. 26. Képesítettett Modoron 1891. Szalma- és kosárfonásra is képesítettett. Zoller Károly, szül. Nagy-Maroson, Hont m. 1835. márczius 8-án. Katonai technikai képzettséggel bir. Képesítést nyert 1878-ban. Nader István, szül. Nagy-Maroson Hont m. 1856. december 21. Végzett 6 reált s a középiskolai tanárképzőben az ábrázoló mértani szakcsoportból nyert képesítést. Népiskolai oklevelet nyert Esztergomban 1889-ben. Knöbl Mariska, szül. Székesfehérvárott 1873. szept. 1-én. Képesítettett Győrben 1890. évben és Szabó Aranka, szül. Nagy-Sallóban, Bars m. 1871. december 21-én. Képesítettett Pozsonyban 1892. Egyéb képesítése kézi-

munka és torna. A Körösy-jutalomban részesült magyarosításáért. Óvónő: *Nuszer* Gizella, szül. Budapesten 1874. jan. 17. Képesítettett ugyanott 1892-ben.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn.

A tantermek el vannak látva tanszerekkel. Az iskolák és a ktanítói lakok jó karban tartott, cseréptetővel fedett épületek. A ktanítói lakás áll 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 faszín, 1 istállóból.

A tanítói lakások: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra. Faiskola van. Ifj. könyvtár 250 kötetből áll. Tornahelyiség a volt vasuti megállóhely. Tornaszerek nincsenek.

A ktanítói állás jövedelme 1053 frt.

A tanítók jövedelme 450 frt és lakás vagy 50 frt lakbér.

Az iskolaszék elnöke dr. *Robitsek* Ferencz plébános.

a) KIS-MAROS.

Nógrád vármegye szobi járásában fekszik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 450. — Rk. 445, izr. 5. — A község lakosságának nyelve: német-magyar.

Tank. sz. 98. — Mn. 68, ism. 30. — Tny. magyar.

Posta, távírda és vasut: Verőczen.

A kis-marosi kath. iskola e század elején keletkezett. Egészen 1859-ig igen szomorú állapotban volt a régi iskolaépület, amely ekkor leégett. A derék község elhatározta, hogy egy rendes iskolát és tanítói lakot épít, megfelelő alkalmas helyen. Ezért a község közepén egy hegyet kellett bevágni, hogy céljukat elérhessék. Mivel segélyt nem kaptak, azt önerejükől építették fel, melyen éveken át javítottak. 1894-ben 300 frt költséggel azután teljesen rendbehozták. Az iskola jótéveői: Sebők Imre és Thuránszky Ármin kanonok, kik tetemes anyagi segélylyel járultak az átalakítás költségeihez; ezen felül Ő felsége a király is 100 frttal örvendeztette meg a községet; a „Simor-alap“ és dr. Ballagi Aladár egyetemi tanár.

Ktanítók voltak: Gutter Ferencz (1810—20), Heinczinger Mihály (1820—49), Fabó János (1850—51), Moussong Gáspár (1852—53), Kovács János (1853—62), Herzán Adolf (1862—63),

Jahn János (1864—67), Bárány György (1868—71), 1872-től: *Vilcsek* Gyula, született 1853. márczius 27-én Esztergomban. Képesítettett Esztergomban 1870-ben. Résztvett a torna, kertészeti és szőlőoltási tanfolyamban. Sokat ír a szaklapokba. Kitüntetései: a nógrádi nemzeti intézet-től diszoklevél, továbbá a megye s számos kitűnőségek elismerő nyilatkozata fáradhatlan tanítói ügybuzgóságáért.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és a kántortanítói lak jó karban tartott, cseréppel fedett épület. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 faskamrából.

Isk. könyvtár 250 kötetből áll. Faiskola, tornatér és eszközök nincsenek.

Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 664 frt.

Az iskolaszék elnöke dr. *Robitsek* Ferencz nagy-marosi plébános.

b) ZEBEGÉNY.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 685. — Rk. 674, izr. 11. — A lakosság nyelve német-magyar.

Tank. sz. 117. — Mn. 92, ism. 25. — Tannyelv német-magyar.

Posta, vasuti állomás és távirda helyben.

Zebegény kath. iskolájának keletkezési ideje ismeretlen. Dr. Robitsek Ferencz jelenlegi nagy-marosi plébánosnak köszönhető, hogy a régi czélszerűtlen és elavult iskolaépület helyett 7000 frt költséggel a község 1895-ben egy pompás iskola és ktanítói lakot építtetett a „Ferencz József” téren.

E községben ktanítók voltak: Reisz N. 1830-as években, Niegreis N. (1836—42), Kovács N. (1842—44), Schenly Lénárt (1844—71), Jankovics Ernő (1871—73), Leszmeiszter Antal (1873—94), Szvoboda Vincze 1894. decz. 1-től, ki született 1873. július 29-én Esztergomban, képesített ugyanott 1891-ben. Működött Magyar-Szölgyénben.

Az iskolát a róm. kath. hitközség tartja fenn.

A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és ktanítói lak kitünő karban levő, cseréppel fedett épület. Áll 2 tanteremből, melyben a padok Wallenfeld Mihály kőbányatulajdonos ur ajándékai, 1 tanítói szoba, 2 ktanítói szoba, 1 kamra, 1 konyha, 1 pincze, 1 istálló. Megjegyzendő, hogy az iskolaépület telkét dr. Koperniczky Ferencz nagyölvedi plébános ajándékozta a községnek.

Faiskola, könyvtár, tornahelyiség és szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanító jövedelme 500 frt.

Az iskolaszék elnöke dr. Robitsek Ferencz nagy-marosi plébános.

6. SZALKA.

Mezőváros. Hont vármegye szobi járásához tartozik. Anyaegyház.

Lsz. 1595. — Rk. 1582, ev. ref. 3, izr. 10. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 225. — Mn. 160, ism. 65. — Tny. magyar.

Posta Letkés. Távirda- és vasuti állomás Szob.

Szalka kath. iskolájának első nyomait az 1779-iki Canonica Visitációban találjuk, hol Vass Ferencz ktanítóról tesz említést, ki ekkor már 22 éve működött ezen a helyen. 1873-ban a tagosítás alkalmával a ktanítón kívül az iskola is részesült földjutalékban. A régi iskola céljainak meg nem felevén, 1879—80-ik évben egy ujonnan vett területen 2722 frt 83 kr. költséggel díszes új iskola és ktanítói lak építtetett. Ezen összeg a földek haszonbérlete, b. e. Simor János bíboros 300 frtnyi adományából került ki.

Kántortanítók voltak: Vass Ferencz (1754—79), Gálik János, segédje: Sárgai István, Halász Ferencz (1863—70), Hutkay Antal (1870—90), Drobní József (1890—91) helyettes kántortanító. 1891-től Vinkovich István, született Alsó-Szemeréden 1863. okt. 27. Képesített Esztergomban 1882.

Segédktanítók voltak: Schéda Nándor (1890—1891), Rácz József (1891—93), Drexler János (1873—74), Ringler József (1894—95), Puchardt Győző 1895.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. Mind a két tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és a kántortanítói lak jó karban tartott, cseréppel fedett épületek. A ktanítói lakás áll 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 istálló, 1 ólból és kertből.

Isk. könyvtár 1890-től van 180 kötettel. Faiskola van, de nem czélszerű helyen. Tornatér és szerek nincsenek. Háziipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 627 frt.

A segédktanító jövedelme 300 frt.

Az iskolaszék elnöke Ferenczy György plébános.

7. SZOB.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 2038. — Rk. 1910, ág. ev. 13, ev. ref. 33, izr. 82. — A lakosság nyelve német, tót és magyar.

Tank. sz. 155. — Mn. 130, ism. 25. — Tny. magyar.

Posta, vasut, távirda helyben.

Szob régente Zub, Zob név alatt egyike hazánk legrégibb telepeinek. A Duna partjain jelenleg is látható romok és a földásás közben talált hamvvedrek arra vallanak, hogy már a római korban volt itt valami telepítvény, valószínűleg katonai őrhely és „trojeitus“, azaz rév a Dunán át.

Hazánk egyházi történeti okmányai Szobot már a 12—13. században emlegetik. Pázmány Péter primás által Nagy-Szombatban tartott egyházi zsinaton megjelent plébánosok között a szobi plébános mint „exemtus parochus“ fordul elő.

Szobnak jelenleg 2 iskolája van: fiu- és leányiskola. A fiuiskolának története egy a községgel, de régi története ismeretlen. A leányiskola azonban id. Luczenbacher Pál főrendiházi tag által 1885-ben alapított, hol az irgalmas testvérek tanítanak. A ktanítói lakot és fiuiskolát is 2 tanteremmel ő építteté fel. Így Szobnak ő a legnagyobb jötevője.

Ktanítók működtek: 1830—70-ig Kolozsváry János, *Lacsny* István 1870-től maig. Született Galgócson, Nyitra m. 1843. november 29. Képe-

sített Beszterczebányán 1863. Működött Krakován, Galgócson. Osztálytanító *Palotay* Sándor, szül. Esztergom-Szentgyörgymezőn 1874. nov. 3-án, ugyanott nyert képesítést 1895-ben.

A fiuiskolát a kath. hitközség és a jötevő, a leányiskolát egyedül a jötevő tartja fenn. Ugy a fiu-, mint a leányiskolánál a tantermek összes szükséges taneszközökkel el vannak látva. Az iskola és a ktanítói lak jókarban tartott, cseréppel fedett épület. A kántortanítói lakás áll: 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 istállóból. A tanítói lakás 1 szoba.

A leányiskola elsőrendű, gyönyörű stylan épült minta-épület.

Isk. könyvtár áll 250 kötetből. Faiskola van, kezdetleges állapotban. Tornahelyiség és szerek nincsenek. Házi-ipar és kézimunka csak a leányiskolában tanítatik.

A ktanító jövedelme 522 frt 84 kr.

A tanító jövedelme 250 frt.

Az iskolaszék elnöke *Poliákovics* István plébános.

a) IPOLY-DAMÁSD.

Hont vármegye szobi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 600. — Rk. 590, izr. 10. — A lakosság nyelve tót és magyar.

Tank. sz. 110. — Mn. 80, ism. 30. — Tny. magyar.

Posta, táviró- és vasuti állomás Szob.

Ipoly-Damásd kath. iskolájának története ismeretlen. A régi rozzant iskola helyére a község 1876-ban építtetett ujat; mely a ktanítói lakkal egy fedél alatt van.

Ezen állomáson működtek: Gabnai Mihály, Pokorni Ferencz, Pollák Gábor, Eltenberger Gyula, Óváry János, 1893-tól *Stevola* Péter, ki született 1871. aug. 5-én Kis-Tapolcsányban, Bars vármegyében. Képesített Esztergomban 1893. Működött Romhányban.

Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. A tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel. Az iskola és a ktanítói lak jó karban levő, cseréppel fedett épület. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból.

Faiskola, isk. könyvtár, tornatér és szerek nincsenek. Házi-ipar és kézimunka ismeretlen.

A ktanítói állás jövedelme 482 frt.

Az iskolaszék elnöke *Poliákovics* István szobi plébános.

▼.

A Léva vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) **Lévai alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Kvassay István* zsemléri esperes-plébános.

1. CSEJKŐ.

Csejkő község Bars vármegye lévai járásához tartozik. — Anyaegyház.

Közs. Lk. sz.: 1000. — Rk. 985, izr. 15. — Anyanyelvre: tótok.

Tank. sz.: 200. — Mn. 160, ism. 40. — Tny. magyar-tót.

Posta: Garam-Ujfalu. Vasut- és távirtelep: Léva.

Iskolája régibb keletű, mely 1855-ig állott fenn, a mikor tűzvész által a községgel együtt elhamvadt. Ekkor a hitközség 1872-ben az ugynevezett megyei házat vette meg, mely azelőtt katonai lovassági kaszárnya volt s ezt alakíttatta át iskolának. Hiánya, hogy a központtól igen távol lévén, különösen sáros időben igen megnehezíti a gyermekek iskolába járását. Különben ez épületben van 9 jó karban levő szoba, nagy pincze és tágas udvar.

A tanterem felszerelése türhető.

Faiskola van, évi 500 drb gyümölcsfa-terméssel. Könyvtár, tornatér nincs; kézimunka ismeretlen.

Az iskola fenntartója a kath. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Thobiás N. (1570—78), Laluha György (1777—80), Pospisil János (1782—87), Laczkó György (1789—90), Koboth Ferencz (1793—95), Partos Pál (1796—97), Luch János (1798—99), Skolnik Máté (1799—1800), Povora István (1802—15), Berán Joachim (1816—19), Krasztina János (1819—26), Karácsony János (1827—46), Melichárek János (1846—79), Kopasz Béla (1879—82), Hlaványi János (1882—86), Nyitray János (1886—87), Massányi János (1887—92), *Gerőfy* Henrik 1892-től. Született Brunovon, Morvaországban 1869. december 6. Képesített Léván 1889.

A kántortanítói állás jövedelme 551 frt.

Az iskolaszék elnöke *Sármir* János.

2. GARAM-SZÖLLŐS.

E község Bars vármegye lévai járásához tartozik. — Anyaegyház.

Közs. Lk. sz.: 1090. — Rk. 1050, izr. 40. — Anyanyelvre: tótok.

Tank. sz. 150. — Mn. 120, ism. 30. — Tannyelv: tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut- és távirtelep Léva.

Az iskola léteről 1690-ből birunk biztos adattal, midőn Nigri János volt a tanító, ki vasár- és ünnepnap a plébánosnál kap ebédet, „ha magát jól viseli.“ Az 1755. visitatio az iskola-

épületet már dűledezőnek mondja; ez így állt 1842-ig, midőn azt türhető állapotba helyezték. Végre 1888-ban egyes jó szívek segélyadományának hozzájárulásával egy a mai kor igényeinek

teljesen megfelelő, 2 tanteremmel bíró iskolát épített a község, melynek jelenleg még csak egyik termében tanítanak. A másik tanítói állás szervezése most van folyamatban.

A tanterem eléggé el van látva tanszerekkel.

Könyvtára és faiskolája nincs; tornát és kézimunkát nem tanítanak.

Az iskola fentartói: a kath. hitközség.

Az iskola jötevői a multban: Funer és Prunyi plébánosok 420 frtnyi alapítványukkal, Blicsek Pál 60 frtnyi alapítvánnyal, Ő Felsége a király 100, Simor János biboros 50 és Podhragay Pál plébános 100 frt építkezési segélylyel, Név-

telen: a segédtanító részére tett 300 és tanszerekre tett 25 frt alapítványával.

Ezen állomáson működtek: Nigri János (1690—97), Apáthy Mihály (1697—707), Timanóczy Tamás (1707—1713), Balani János (1713—31), Graf Máté Sebestyén (1731—54), Graf Ferencz (1754—64), Obrincsák András (1764—79), *Pospisil* János s ennek segédje: *Kövesdi* János (1779—90), Moravanszky Mihály (1800—42). Jelenlegi tanító: *Zachar* Ignác, szül. Szélaknán Hontm. 1847. július 13-án. Képesítettett Besztercebányán 1866-ban. A magyar felvidéki egyeület által dicséretben részesült.

A ktanítói állás jövedelme 527 frt.

Az iskolaszék elnöke: *Spuller* Gyula plébános.

a) TOLMÁCS.

E község Bars vármegye lévai járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lsz. 358. — Rk. 353, izr. 5. — A lakosság nyelve: tót.
Tank. sz. 68. Mn. 43. Ism. 25. — Tny. magyar-tót.
Posta: Garam-Szöllös. Vasut- és táviróállomás: Léva.

Iskola e községben 1842-ig nem volt, eddig a gyermekek a garam-szöllösi iskolába jártak. Majd később egy bérelt parasztházban iparosok tanítottak. 1868-ban a községi pincze fölé egy tantermet, egy nyílt konyhát és egy földes szobát emeltek a tanítónak. Az így rendezett tanítói állást most már választás útján töltötték be. 1880-ban az iskolaház leégett, ekkor adományok segélyével ezt megújították, ugy azonban, hogy az most is sok kívánni valót hagy. Ezen épületben van egy 50 gyermeket szűken befogadó tanterem, 2 szoba, 1 pincze, 1 konyha, kamra nélkül.

A tanterem hiányosan van felszerelve.

Az iskola fentartója a r. k. hitközség. Jó-

tevői: Ő Felsége a király 100 és b. e. Simor János biboros 50 frtnyi adományukkal, főm. Vaszary Kolos biboros 50 frt.

Ezen állomáson működtek: Hugó József iparos (1842—60), Letkó Károly iparos (1860—1862), Milovay N. iparos (1862—69), Blay József képzett tanító, Solymosy, Fábri (1870—71), Navarra Ferencz cipész (1871—90), Csepela Károly (1891—92) buzgó tanító és *Mravik* Lukács 1893-tól maig. Szül. Zsitva-Kenésen Barsm. 1865. márcz. 29-én. Képesítettett Esztergomban 1896. A magyar nyelv tanításáért dicséretben részesült.

A ktanítói állás jövedelme 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Spuller* Gyula plébános.

3. GARAM-UJFALU.

E község Bars vármegye lévai járásához tartozik. Anyaegyház.
A lakosság nyelve: tót.
Tank. sz. 125. — Mn. 90, ism. 35. — Tny. tót-magyar.
Posta: helyben. Táviró és vasuti állomás: Léva.

Ezen iskola már másfél százada, hogy fennáll. Régente csak fiuk és csakis télen látogatták. Az 1812-ben épült iskola fából való, siralmas állapotban levő épület volt. Ezt felváltotta egy

1866-ban épült uj iskola, melyhez a telket Liphay uraság, a hiányzó anyagot pedig Benkovics Ernő Pusztá-Szt.-Kereszt birtokosa adományozta; de ez csak zsúppal volt fedve. Végre

Munkay János itteni volt plébános ügybuzgóságának köszönhető, hogy az iskola 1878-ban teljesen jó karba helyzetetett és új zsindelytetővel láttatott el; rajta torony és csengetyűvel. Ezen épületben tehát van 1 tanterem, 2 padlózott szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség. Jötevei a multban, a fent említettekén kívül, b. e.

Simor János biboros, ki nagyobb segélyadománnyal járult az iskola építkezési költségeihez.

Ezen állomáson működtek: Schultz János, Schveronig József (1850—66), Török Mihály (1866—78), *Hulyák* János, szül. Selmezbányán, Hont m. 1855. május 16-án. Képesített Léván 1876-ban. 1878-tól jelen ideig.

A ktanítói állás jövedelme 420 frt.

Az iskolaszék elnöke *Hönig* Vilmos.

a) GARAM-KESZI.

Bars vármegye lévai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 700. — Rk. 690, izr. 10. — A lakosság nyelve: tót.

Tank. sz. 110. — Mn. 75, ism. 35. — Tny. magyar-tót.

Posta: Garam-Ujfalu. Vasut és táviróállomás: Léva.

Garam-Keszi iskolája a templommal egyidejű, tehát igen régi keletű. A XVIII. század közepéig Podluzsány és Dobó-Berekalja községek is hozzátartoztak. A régi ktanítók egész 1860-ig mint jegyzők is működtek. 1858-ban a község az iskolával együtt leégvén, a tanító ez időtől 15 évig bérházban tanított és lakott. A 70-es években Mácsay Lukács Bars vármegye kir. tanfelügyelőjének buzgólkodása folytán a jelenlegi iskola lett a község saját erejéből a régi helyén felépítve, mely áll 1 tanteremből, 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra és 1 istállóból. Az épület kö és vályog, tetőzete zsindely.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a r. kath. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Pálinkás Ferencz

17 váltó forint fizetés mellett (1780—1800), Koncsek Ferencz, Boldis Mihály (1843—70), Petyivoki István, kinek fizetését 1873-ban 300 frtra emelték. Ő volt az okszerű fatenyésztés megismertetője (1873—79), Csongrády János (1879—87). Jelenleg *Hlaványi* János, szül. Garam-Kürtösön Barsm. 1862. május. 10-én. Képesített Léván 1881. A Budapesti Hirlapba s több szaklapba szokott írni; ügybuzgóságaért a község fizetését 506 frt 27 kr-ra emelte.

Faiskola van, évenként 2—300 drb csemetével, melynek kezeléséért a tanító 20 forintot kap.

A ktanítói állás jövedelme 506 frt 27 kr.

Az iskolaszék elnöke *Hönig* Vilmos.

b) DOBÓ-BEREKALJA.

(Bichnyava pusztával)

E község Bars vármegye lévai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 650. — Rk. 640, ev. ref. 4, izr. 6. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 80. — Mn. 55, ism. 25. — Tny. magyar-tót.

Posta, vasut- és táviró-állomás Léva.

Az iskola 1807-ben még közönséges parasztházban volt; ezen állapot tartott 1870-ig, midőn a község egy a megye tulajdonát képező házat megvett 300 frtéért és erre építette a zsindellyel fedett iskolát. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója: a község.

Ezen állomáson működtek: Tehlarik 1807-ben, Koncsek, Klement oklevél nélküliek, Bartos István 45 évig működött; *Nyitray* János a jelen ideig 1888 óta, született Léván, Barsm. 1865. jan. 1-én. Képesített 1886-ban Léván.

A kántortanítói állás jövedelme 442 frt 24 kr.

Az iskolaszék elnöke *Hönig* Vilmos.

c) GARAM-SOLYMOS.

E község Bars vármegye lévő járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 465. — Rk. 450, izr. 15. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 80. — Mn. 60, ism. 20. — Tny. magyar-t t.
Posta Garam-Ujfalu. Vasut- és táviró-állomás Léván.

Az iskola régibb történetére vonatkozólag annyit tudunk, hogy az első tanító 1830-ban fogadtatott, s mint asztalosnak, az uraság telkén levő műhelye volt a tanterme. Később a máterbeli kántorok segédjei jártak át tanítani. Az első iskolaépület 1856-ban építettett, mely 1892-ig állott fenn. Hönig Vilmos esp. plébános látván, hogy rendes tanítót állandóbb időre Solymosra alig kap, fáradságot nem ismerve, újra megkopogtatta kegyelmes főpásztorunk *Vaszary Kolos* hercegprimás Ö Eminentiajának a népnevelés ügyére mindig könnyen kinyíló ajtaját. S nem eredménytelenül, mert a főmagasságu bibornok ur a „Simor“-alap terhére 70 frt, azaz hetven frt évi állandó segélyt biztosított a solymosi tanító javadalmához. A tanító, aki ezt tudja és tudni fogja, lehetetlen, hogy szivből azon ártatlan lelkekkel együtt, legalább hetenkint egykét miatyánkot ne küldjön az Ég Urához, azon nemes lelkekért esedezve, kik lehetővé tették ugy a tanító létezését, valamint az apró lelkek anyaszentegyházunk parancsa szerinti kiképzését és nevelését Solymoson.

Ekkor az italmérési hely megvételén, több nemes szivü adakozó segélyével felépült az új csinos iskola és kántortanító lak, mely áll egy tágas tanteremből és 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 különálló istállóból.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója: a kath. hitközség.

Jóltevői: Főm. Vaszary Kolos biboros 100 frt és a tanítói fizetés nagyobbitására kiutalványozandó évi 70 frttal a Simor-alapból és Hönig Vilmos esperes-plébános.

Ezen állomáson működtek: Medvey N. 1830-ban, Krantinai Károly, ki mint jegyző is működött 1890-ig, Misik János képezdész (1892—1893), Klement István (1893—95), *Gyurián* Alajos okl. jelenleg is; született Nyitrán 1862. jun. 21-én, öt gymnásiumi osztályt végzett. Képesített Léván 1882-ben.

A kántortanítói állás jövedelme 412 frt 49 kr.

Az iskolaszék elnöke *Hönig Vilmos*.

4. LÉVA.

Léva rendezett tanácsu város Bars vármegyében, a lévő járás központja. Anyaegyház.
Lk. sz. 7800. — Rk. 5000, ev. ref. 1400, ág. ev. 400, izr. 1000. — A lakosság nyelve magyar.
Tank. sz. 215. — Tny. magyar.
Posta-, vasut és táviróállomás helyben.

a) Fin-iskola.

A róm. kath. elemi iskola keletkezésének ideje sem a városi levéltárban, sem a plebáni irattárban fel nem található. A legújabb Canonica Visitatio annyit bizonyít, hogy az iskola már 1690 előtt fennállott, a mikor az iskolának egy tanítója volt Nagy István személyében, ki az iskolaépületben lakott.

1713-ban az iskolaépület már igen megrongálódott állapotban volt. Ezen időben Szalkay András tanítónak fizetése volt 60 frt, 12 szapu buza és minden gyermektől 1 frt tandíj. A ta-

nitót a város fizette. Ezen időben lett az iskola kibővitve és nádfedelet kapott.

1755-ben ezen iskolánál már 2 tanító működik. Radimszky József mint ktanító és Bobágy János tanító, kinek fizetése minden kántorbőjt alkalmával, minden tanuló után 30 denár.

1789-ben az iskola újból át lett alakítva, melynél a köműves munka került 371 frt 54 krba. A szükséges anyagot és 13000 drb téglát a kegyur: hg. Eszterházy adta.

1812-ben Lukácsi Ferencz ktanító mellett, már 2 tanító működik.

1822-ben az iskola leégett; ekkor az uradalomtól egy alkalmasabb telket kértek, de eredménytelenül. Két év múlva tehát a városi tanács segítségével a régi telken emeletes épületet emeltek, mely még maig is fennállott.

Ekkor tétetett az iskola homlokzatára a maig is látható márvány emléktábla a következő felirattal: „Culturae Tenerae Pobis Populus Levensis Hanc Posuit Aedem 1825.“ — Ugyanezen évtől kezdve az iskola „Nemzeti iskola“ nevet viselt. Ezen épületben a kántortanítói lakáson kívül három tanterem volt, kettő a fiuk és harmadik külön a leányok számára.

Ugyanezen évben elhatározott, hogy a nemzeti iskolákban működő tanítók fizetésére tökepénz szereztessék önkéntes adományok útján. Az összegyűjtött töke 2891 frtot tett ki.

Az 1829-iki Can. Visitatio intézkedés tárgyául veszi a tanítók fizetését, mely szerint az idősebb tanítóé 200, a fiatalabbé 160, a ktanítóé, mint a leányiskolatanítóé 140 frtban állapított meg, pengő pénzben. Ehhez járt minden tanítónak 6 öl fa, a két fiutanítónak 2—2 szobából és 1—1 kamrából álló lakás. A ktanító lakása az iskolaépületben van. Fájdalom azonban, e szép intézmény csak papíron maradt, mert a város szegénysége ezt a fizetési kötelezettséget nem bírta meg. Ugyanezen visitatióban mondatott ki, hogy az iskola fenntartása a várost illeti.

Ezen időben a tankötelesek száma 150 volt, kiket 3 tanító tanított a plebános mint igazgató vezetése alatt. 1852-ben határozott el a 3-ik fiuosztály felállítását, mely a második félévben meg is nyílt. Az iskolaépület szűk volta miatt a piaristák házában a mai Majláth-utczában levő melléképületében helyeztetett el. Ezen III-ik fiuosztály életbeléptetésétől tétetett függővé a gymnasium nyilvánosságának elismertetése.

Az iskola alapítványi tőkéje ez időben már 15,000 frt volt váltópénzben, melynek nagy részét a város adományozta.

1859-ben nyílt meg a IV-ik fiuosztály. 1862-ben a kántortanító külön lakást kapott. Lakása tanteremmé változtatott át.

1867-ben még két új terem építtetvén az iskolához, a III-ik és IV-ik osztály is itt nyert elhelyezést.

1880-ban megnyilván a b. e. Szepessy Imre k. r. áldozár és egyetemi tanár által kezdeménye-

zett leányiskola, itt a leányosztályok teljesen megszűntek, az egész épület a fiuk részére rendeztetett be, melyekben 5 tanító működik.

Az iskolaépület a Simor-utczában fekszik, köből építve, cserépszindellyel fedve, egy emeletes. A földszinten 4 teremmel és az emeleten 3 teremmel s egy kis szoba az iskolaszolga lakása. A 7 teremből 5 tanhelyiség, a 6-ik tanácskozmányi terem, míg a 7-ik a lévai dalárda számára van ideiglenesen átengedve az iskolaszék által. A város közönsége 1893-ban bontatott le egy szomszédos házat, s az így nyert területet az iskola udvarához csatolta, mely telekkönyvileg a város birtoka maradt.

A tantermek felszerelése elég rendes.

Tornaszat az iskola udvarán tartatik. Tornaszerek nincsenek. Gazdasági ismeretek tanulására a város gazdasági kertje szolgál, melyet külön kertész kezel.

A k. iskola vagyona kitesz: ingatlan, alapítvány, tandíjak és a föld értékével együtt 24,636 frt 56 krt.

A kath. iskola fenntartója: az alapítványok kamatai és a város, mely 1895-ben is a kamatok beleértésével 2662 frt 23 kr. iskolaköltséget viselt.

Jóltevői a multban:

1. Tisztelendő Pater Kriszpak András	20.—
2. Főtisztelendő Pater Hofman Ágoston	20.—
3. A helybeli vegyes iskolák collegiuma	100.—
4. Főt. Lévai Plebános és Esperes Szekfüter úr	100.—
5. Nzt. Szilasy Antal Kasza Tisztartó úr	50.—
6. Nzt. Mészáros László Tisztartó úr	50.—
7. Nzt. Vitéz Antal úr	100.—
8. Riza Antal bíró úr	5.—
9. Tuka József esküdt úr	2.—
10. Ujfalusy Mihály úr	4.—
11. Vatz János Esküdt úr	1.—
12. Vajmon János Tútor úr	10.—
13. Kolder János Bor-Sáffár	1.—
14. Rátz János Esküdt úr	4.—
15. Főtiszt. Orgler József úr	100.—
16. Tettes Nemes Bars Vármegye	1000.—
17. Mságos Nyitrai Püspök Kluch József úr	300.—
18. Hmes Hertzeg Odeszkalky úr	100.—
19. Msg. Beszterzei Püspök Belánszky József úr	100.—
20. A lévailakosoktól tizedenkint beszédettek	64.34
21. Tettes Gyürky Gyürky István Ügyész úr	20.—
22. Tettes Laszlovik András orvos úr	154.20
23. Eő. Hertzegsége Eszterházy Miklós úr	500.—
24. Tettes Nemes Nyitra Vármegye	56.—
25. Majzner Pál föld-mérő úr	25.—
26. Philippovits lakatosmester	5.—

Ez a fentemlített alapítvány, mely kitesz: 2891.54

A lévai róm. kath. iskolánál működtek: Nagy István 1690, Szalkay András 1732, Radánszky József, Bobágy János 1755, Mátyus Ferencz, Horváth István 1779, Lukácsi Ferencz ktanító, Janovszky Ignác, Mikota Mátyás tanítók 1812-ben, Balogh Mihály, Spisák József fiú, Zajletál János leánytanító 1829-ben. 1852 óta: Turay István, Uhrin Pál, Matusek Ferencz, Honcs Béla, ifj. Uhrin Pál, Mold Henrik, Hersan Adolf, Babusik István, Svarba József, Hliva János.

A jelenben működnek: *Richter* Ferencz kántortanító, szül. Nyitra m. Tuzsinán 1848. szeptember 28-án. Hat gymnasiumot végzett. Képesített Esztergomban 1869-ben. Működött Vörösváron, Pest m. Megválasztatott Léván 1870-ben. Itt működött 1870-től 1884-ig mint osztálytanító, 1884-től 94-ig mint igazgatótanító, 1894-től a mai napig mint ktanító. Igazgatója a városi alsófoku iparos-tanoncziskolának, énektanár a kir. főgymnásiumban és a róm. kath. polgári leányiskolában. Mint jeles zenei tehetség, számos önálló darabot irt énekhangra és zenekarra; mint ilyen régtől karmestere a lévai dalárdának és a kath. legényegylet dalárdájának.

Baross Ferencz igazgató-tanító, szül. Bars vármegyében Léván 1852. okt. 24-én. Képesített 1870-ben Esztergomban. Működött Léván 1894-ig mint osztálytanító, 1894-től a mai napig mint igazgató-tanító. Rendes tanító a „lévai alsófoku iparos-tanoncz és kereskedelmi iskolában“. Alelnöke a Léva és vidéke r. kath. tanítók egyletének és a kath. legény-egyletnek. Foglalkozik irodalommal, s mint ilyen a „Bars“ helyi lapnak 7 éven át volt segédszerkesztője.

Sárhegyi János osztálytanító, szül. Heves vármegyében Gyöngyösön 1861. jan. 18-án. Képesített 1879-ben Egerben. Működött Nagy-Fügeden, Solymoson, 1884-től működik Léván. Rendes tanító a lévai alsófoku iparos-tanoncziskolában.

Farkas Ákos Béla osztálytanító, szül. Bars vármegyében Nemes-Orosziban 1861. ápril 14-én. Képesített Léván 1882-ben. Működött Verebelyen, Vág-Sellyén, 1884-től mint osztálytanító működik Léván. Rendes tanító a lévai alsófoku iparos-tanoncziskolában.

Svarba Endre osztálytanító, szül. Bars vármegyében Léván 1869. június 5-én. Képesített

Léván 1888-ban. Működött mint ktanító Garam-Lökön. 1894-től a mai napig Léván mint osztálytanító. Helyettes-tanító a lévai alsófoku kereskedelmi és iparos-tanoncziskolában.

A kántortanító jövedelme 873 frt. 40 kr.

Az igazgató-tanító jövedelme 577 frt. 50 kr.

Az osztálytanítók jövedelme 534 frt.

Az iskolaszék elnöke *Báthy* László.

E város területén van még kegyesrendi főgymnásium, állami tanító-képezde összekötve elemi gyakorló iskolával; kath. polgári leányiskola, kath. elemi leányiskola, összekötve kisdudóvóval, ev. ref., ág. ev. és izraelita elemi iskola.

Az állami elemi ugynevezett gyakorló iskolában egy tanító működik; a tanulók száma 60. Fennáll 1870 óta. Az ev. ref. elemi iskolában két tanító működik; a tanulók száma 185. Fennáll 1783 óta. Az ág. ev. elemi iskolában egy tanító működik; a tanulók száma 30. Fennáll 1845 óta. Az izraelita elemi iskolában 4 tanító működik; a tanulók száma 180. Fennáll 1865 óta.

b) **Leányiskola.**

Az óvoda és elemi leányiskola kezdeményezője Szepesy Imre kegyesrendi áldozár és egyetemi tanár volt, ki szülővárosa iránti szeretettől vezéreltetve, tanári pályáján és irodalmi tevékenysége által szerzett pénzét nagylelkűen Léva városának szánta. Eredetileg egy iparos rajz- és mintázó-iskola felállítását tervezte s csak későbbben gondolt óvoda és leányiskola felállítására.

E célra 1869-ben megvett Léván egy terjedelmes épületet 9600 frtért. Minthogy e vétel anyagi erejét kimerítette, gyűjtéshez fogott, mely 546 frtot eredményezett. Egy későbbi gyűjtése pedig 654 frtot. Azonkívül a vett házat bérbe adta 600 frtért.

1874-ben személyesen jelenvén meg Léván, az első gondolatáról lemondva, egy róm. kath. jellegű leányiskola és óvoda felállítását határozta el. Terve könnyebb kivitelére bizottságot állított össze, melynek élére *Lakner* Lászlót kérte fel. E bizottság egy nagyobb sorsjáték kibocsátását vélte jónak, egyszersmind kérvénnyel fordult b. e. Simor János biboros elé, az eszme támogatását kérve, majd a Szepesy-féle vett házat a „Léva mezőváros róm. kath. egyházközség“

nevére telekeltette. Ezalatt, habár lassan, de a meglevő alap az adományokból növekedett, sőt a pénzügyminiszteriumtól a sorsjáték-engedély is megérkezett.

Ekkor az ügyet nagy csapás érte, mert annak lelkes apostola és eltetője visszaadta nemes lelkét teremőjének, ki 1875. január 9-én hunyt el. De nem hunyt el az eszme, mely a Szepesybizottságban élt, kik fáradhatatlanul munkálkodtak az eszme megtestesítésén s újra a szivjóságáról ismert biborshoz fordultak. Mig töle biztató ígértet nyertek, azalatt az alap elérte kamatok és adományokkal együtt a 6000 frtot.

Végre 1878-ban a halhatatlan emlékü biboros Simor János 10,000, majd 1880-ban 14,000 frtot adományozott a felállítandó iskola javára s azt örök alapítványként az esztergomi káptalanra bizta, mint: „Simor-alapítvány“-t; ehhez járult még a „Szepesyalapítvány“ 6000 frtja, mely ugyanazon kezelésre bizatott. A bizottságnak a fenti összesen kívül még maradt 3000 frtja, melyhez a biboros még 5000 frttal járult az épület átalakítása és felszereléséhez.

Az így felszerelt iskolába, melynek a tanerők fizetésére 30 ezer frtos alapja volt, a hercegprimás kívánságára a szathmári irg. nővérek hivattak meg. Az intézet vezetését a legnagyobb ünnepélyességgel 1880. november 28-án vette át Zalka Calasantia főnöknő, társnőivel. Ekkor nyílt meg két leány-osztály és óvoda. 1881-ben a harmadik, 1882-ben a negyedik osztály; úgy hogy 1883-ban már mind a hat osztály elhelyezést talált négy teremben. Külön az I. és II., együtt a III. IV., együtt az V. és VI. osztály.

Zalka Calasantia főnöknőt egy év mulva Baross Mathild követte, ki az intézetnek 3 évig állott élén. Utánna ismét Zalka Calasantia jött, kit négy évi fáradhatatlan működés után a ma is az intézet élén álló Breuner Natália követett.

Miután mind égetőbbé vált az eleminél magasabb leányiskola felállítása is, Báthy László plébános, intézeti igazgató, Vaszary Kolos bibor-nok hercegprimáshoz fordult segélyért. A nemeslelkü főpap készséggel ígérte meg támogatását

s az első évben 300 frt, a második évben 850 frt állandó évi segélyt biztosított az új intézménynek.

Igy nyílt meg 1893-ban a polgári leányiskola három osztálya, melyet következő évben a negyedik követett. A hercegprimás Ő Eminentiája az iskola igazgatójává Báthy Lászlót nevezte ki. A tantestület tagjait pedig irg. nővérek és k. r. főgymn. tanárok képezik.

Az irg. nővérek vezetése alatt álló intézet tehát magában foglalja az óvodát, az elemi és polgári leányiskolát.

Az épület, mely földszintes és cserép zsindelylyel fődött, 16 szobával és teremmel bir, melyek közül 8 tanterem, 4 lakószoba az irgalmas nővérek részére, 1 zongoraszoba, 1 fogadószoba, 1 iroda és 1 kápolna.

Az intézet fentartását biztosítják a 30,000 frtos alapítvány, Ő Eminentiája 850 frt évi segélye és az összes tandíjak.

Az óvoda egy tágas teremben van elhelyezve, az óvodások száma 120. Játsszóhelyül az intézet udvara szolgál.

Az elemi leányiskola 5 osztályu, három tanteremben van felosztva; és pedig I. oszt. külön, II. III. oszt. együtt, a IV. V. oszt. együtt.

Az iskola felszerelése teljes. A női kézimunka minden ága taníttatik.

Az elemi iskola növendékeinek száma 250. A működő tanítónők: Mück Lukréczia, Draveczky Mariella, Korláth Syra irg. nővérek.

A polgári iskola négy osztályu, négy külön tanteremben. A felszerelés elég rendes. A kézimunka különféle ágaira kiváló gond fordíttatik.

A növendékek száma 95.

A tantestület tagjai: Báthy László igazgató, Stíblő Ágost hitoktató, Kroll Rudolf, Sargay Antal k. r. főgymn. tanárok, Richter Ferencz kántortanító, énektanár, Breuner Natália, Beszenszky Beata, Pischl Sigisberta és Schmack Alerina irg. nővérek.

Az intézet tannyelve: tisztán magyar.

A növendékek anyanyelve: magyar.

5. Ó-BARS.

Ó-Bars község Bars vármegye lévai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 1321. — Rk. 1299, ág. ev. 2, ev. ref. 2, izr. 18. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 200. — Mn. 150, ism. 50. — Tannyelv tót és magyar.

Posta és táviró Ó-Barson; vasut Léván.

Az iskola története régibb keletű, mit azonban homály fed. Új iskolát a község 1878-ban építtetett kőalapon vályog falazat és zsindely tetőzettel, 2 tágas tanteremmel. A másodosztály-tanítói állás 1894-ben szerveztetett. A ktanítói lakás áll 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 istállóból; mind kitűnő jó karban. A tantermek felszerelése rendes. Az iskola fenntartója a község.

Ezen állomáson működtek: *Pivonka* István jelenleg is. Született Galgócson 1860. nov. 20-án. Képesített Nagy-Szombatban, magyar-német és

tót iskolákra 1879. jun. 18-án. A f. m. k. e. barsmegyei választmányának lévai osztályától a magyar nyelv sikeres tanításáért 50 frt jutalomban részesült. Működött Nagy-Surányban és Garam-Kelecsényben mint segédtanító. Osztálytanító *Lehoczky* Márton, szül. Bajcsón Komárom megyében 1875. január 9-én. Őt gymnásiumot végzett. Képesített Esztergomban 1894-ben.

A ktanítói állás jövedelme 460 frt 27 kr.

A segédtanítóé 374 frt.

Az iskolaszék elnöke *Várady* János plébános

a) GARAM-KELECSÉNY.

E község Bars vármegye lévai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 899. — Rk. 887, izr. 12. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 120. — Mn. 90, ism. 30. — Tannyelv tót-magyar.

Posta, táviró és vasut Léván.

A község által fenntartott iskola 1878-ik évben lett újra építve, kőalap, vályogfalak és zsindelytetővel. Ezen épület áll egy tágas tanteremből, 2 szoba és melléképületekből álló tanítói lakásból.

Az iskola felszerelése rendes.

Ezen állomáson működő tanítók régente

mint jegyzők is szerepeltek. A jelenlegi tanító *Pelczér* István, ki szül. 1872. aug. 3-án Báthban. Képesített Léván 1893. jun. 20-án magyar és tót iskolákra. Működött Szalatnyán 1894-ben.

A ktanítói állás jövedelme 354 frt 59 kr.

Az iskolaszék elnöke *Várady* János.

b) NAGY-KOSZMÁLY.

E község Bars vármegye lévai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 685. — Rk. 669, izr. 16. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 90. — Mn. 70, ism. 20. — Tannyelv tót-magyar.

Posta Ó-Bars. Vasut- és táviróállomás Léva.

Ezen iskola, melyet mindig a község tartott fenn, sokszor átépítette, míg 1893. évben egy szilárd falakból álló 3 ablaku tágas iskolát emelt egy előszobával és diszes cserépfedéllel; ugyanakkor a ktanítói lakot is nagyobbitotta, kijavította és új zsindelyfedéllel betetőzte. Nagy-Koszmályon 1872-ig a ktanító egyuttal községi jegyző is volt. Ezen időtől, mivel jövedelme megfogyott, a tanítói fizetést a község 100 frttal emelte.

A tanterem felszerelése rendes.

Ezen állomáson működik: *Cserei* János, ki szül. Léván, 1894. jun. 24-én. Képesítést nyert 1869-ben Beszterczébányán magyar, német és tót iskolákra. Működött: Tardoskedden, Aranyos-Maróthon és Verebélyen mint segédtanító, Néveden, Melleken és Bozókcon mint önálló ktanító; 10 kiskoru gyermeke van. Jelenlegi állását 1885. okt. 23-án foglalta el.

A ktanítói állás jövedelme 314 frt 19 kr.

Az iskolaszék elnöke *Várady* János.

6. UJ-BARS.

Uj-Bars, mely hajdan Ó-Barssal királyi város volt, Bars vármegye lévai járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 1355. — Rk. 500, ág. ev. 10, ev. ref. 800, izr. 40, egyéb 5. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 60. — Mn. 40, ism. 20. — Tny. magyar.
Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás Léva.

Hogy e község iskolája mikor épült, megmondani nem lehet; hihetőleg a legrégibb idejű. A jelenlegi iskola 1895-ben alakítottatott át teljesen 1000 frt költséggel, melyhez a Barsmegyei Népbank 25, a Simor-féle alap 100 frttal járult.

A tanterem teljesen fel van szerelve taneszközökkel.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség.

Jóltevője a fentemlitetteken kívül más nincs.

Ezen állomáson működtek: Bozóky Alajos,

Szsnicsik Antal, Szucsek Antal, Csongrády István, Czingel Endre, Matusek Ferencz, *Krizsán* Vendel, ki született 1853-ban jan. 13-án Predméren, Trencsénmegyében. Képesítettett Esztergomban 1873-ik évben. Működött: Kural, Farnad, Felső-Szemeréd és Ipoly-Födemesen. A jelen állását 1879-ben foglalta el.

A kántortanítói állás jövedelme 395 frt 23 kr.

Az iskolaszék elnöke *Zlattyánszky* János.

a) KIS-KOSZMÁLY.

E község Bars vármegye lévai járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 769. — Rk. 393, ág. ev. 2, ev. ref. 355, izr. 19. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 70. — Mn. 50, ism. 20. — Tny. magyar.
Posta, táviró- és vasutállomás Léva.

Ezen községben 1853-ig a katolikus és református gyermekeknek közös iskolájuk volt. Ez évben külön váltak, midőn egyezés szerint a katolikusoknak megmaradt a régi iskolaépület s a reformátusok számára közös erővel állítottak fel iskolát. Mindkét tanító fizetéséről a politikai község gondoskodik. 1883-ban a katolikusok gróf Migazzy Vilmos kegyur és b. e. Simor János biboros segélyével 3000 frt költséggel egy diszes kántortanítói lakot és iskolát építtettek.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a politikai község.

Jóltevői: gróf Migazzy Vilmos b. e. Simor János biboros 200 frtos adományával.

Ezen állomáson működtek: Klein Ferencz, Csongrády József, Rudolf János, Birle Antal, Ghymesy István, 1880-tól *Essősy* Ferencz, született Uj-Barson 1859-ik év máj. 22-én. Képesítettett Léván 1883-ban.

A kántortanítói állás jövedelme 353 frt 77 kr.

Az iskolaszék elnöke *Zlattyánszky* János.

E község területén van még ev. ref. elemi népiskola 60 tankötelessel.

7. VAMOS-LADÁNY.

(Óvár község és Dobogó majorrall.)

E község Bars vármegye lévai járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 1601. — Rk. 322, ev. ref. 1251, ág. ev. 1, izr. 27. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 54. — Mn. 40, ism. 14. — Tny. magyar.
Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás Léva.

A község maga ősrégi eredetű, de multjára nézve semmiféle okmány nem maradt fenn. Annyi tény, hogy a jelenlegi kath. templom 1494-ben épült a mellékajtó fölött kőbe vésett évszámok bizonyága szerint; tehát 400 év előtt

már virágzó községnek kellett lennie. 1524-ben emlittetik Zsigmond vámos-ladányi plébános, aki itteni házát a közép- és előhegyen lévő szölleivel együtt, Zsigmond, Lévavár akkori urának beleegyezésével a Pálos rendű szerzeteseknek aján-

dékozta (Rupp Magy. Orsz. helyrajzi története I. 132.) A Batthyány-féle Can. Vis. szerint 1678-ban a község lakói nagyrészen református vallásra térven át, a templomot is elfoglalták és 55 éven át bitorolták, míg végre 1733-ban legfelsőbb királyi parancsolatra a megye által Kazy László alispán vezetése alatt kiküldött bizottság a templomot a kath. egyház részére visszafoglalta és az új plébánost: Széles Györgyöt jogaiba visszahelyezte.

Az iskola keletkezése 1733-ra tehető, midőn az a templommal együtt felsőbb rendeletre visszaadatott a katolikusoknak. A régi iskola helyén új, Német János plébános idejében épített 500 frt költséggel (1837-ben), mely 7 évi fennállása után 1844-ben leégett. A nép szegénysége miatt 10 évig romokban hevert.

A plébánia visszaállításával egyidejűleg történt a kath. népiskola felállítása is. Ámbár erre írásbeli adataink nincsenek, de már az 1755-ben Hegyi János plébános idejében tartott Can. Vis. említi Gurginovics Mátyás kántortanítót, ki az ének- és szertartásokban jártas és a gyermekeket egyházi énekekre tanítja. Az 1779-iki Batthyány-féle Visitációban előfordul Simonides Pál kántortanító, 35 éves, nős, 3 gyermek atyja, beszél magyarul, tótul és valamit németül. A tanításban elég járatos és szorgalmas. Plébánosa volt Petényi István.

Uj iskola 1856-ban épült, melyben van 1 tanterem, 2 lakószoba, 1 zárt konyha, 1 kamra, 1 pincze, 1 különálló istálló. Falazata kő, tetőzete fazsindely.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a róm. kath. község. Jóltevői: Németh János volt plébános 100 frt és b. e. Kiszlingstein Antal 50 frtos alapítványával.

Ezen állomáson működtek: Gurginovics Mátyás (1755—79), Simonidesz Pál (1779—1800), Sebó János (1800—805), Prokopszky János (1805—15), Tangel (1815—16), Holli (1816—19), Matusek (1819—24), Turcsék Tamás (1824—44), Villim József (1844—46), Kavka Ferencz (1846—1850), Visky Ambrus (1850—59), Sánta Mihály (1859—62), Novák Antal (1862—61), Milling Ignác (1861—62), Prokovszky Károly (1862—1863), *Ginzery* Zsigmond 1864 óta, szül. 1839. év június 16-án Esztergomban. Képesített ugyanott 1862-ben. Működött: Udvard, Verebely, Ipolyság, Szémön.

A kántortanítói állás jövedelme 500 frt.

Az iskolaszék elnöke *Czibulya* Vilmos.

Ezen község területén van még egy ev. ref. elemi népiskola 100, ugyszintén Óváron is 30 tanulóval.

8. ZSEMLÉR.

Bars vármegye lévai járásához tartozik. — Anyaegyház.

Közs. Lsz. 351. — Rk. 336, ev. ref. 2, izr. 13. — Anyanyelvre: magyarok és tótok.

Tank. sz.: 60. — Mn. 40, ism. 20. — Tny. magyar-tót.

Posta Nagy Sáró. Vasut- és táviróállomás Léva.

A mi történetét illeti, ennek kezdetét éppen olyan homály borítja, mint keletkezésének időpontját is, melyekről semmi bizonyosat sem mondhatunk. Valószínű azonban, hogy a község határának a garam-szent-györgyi határral szomszédos azon részén, hol most a helybeli plébánia birtoka terül el, már a régi időben létezhetett valami telepítvény, legalább az a körülmény, hogy e helyütt azelőtt igen gyakran lehetett szántás vagy kapálás közben a föld alatt fekete agyagból durván dolgozott hamvvedreket és holmi bronz tárgyakat találni, sőt hogy az előbbieket cserepei ott még most is a föld színén lépten-nyomon

szanaszét hevernek: arra enged következtetnünk, hogy ott valamikor pogány temetőnek és természetesen ennek szükségképeni előfeltételét képező emberlakta telepítvénynek kellett léteznie. A jelenlegi községről azonban már teljesen bizonyos, hogy az 1075-ben már mint lakott helység állott fenn. I. Geyza királyunk ugyanis abban az oklevélben, melylyel emez év folyamán a Garam melletti szentbenedeki apátságot megalapította, az ezen apátságnak adományozott birtokok között Zsemlért „villa“ jelző hozzácsatolásával sorolja fel ekként: „*dedi eciam villam Semlar*“; miután pedig tudjuk, hogy a középkori oklevelekben a

latin „villa“ szó lakott helységet jelent: világos, hogy Zsemlérnek is ilyennek kellett lennie. De úgy látszik, hogy e községben pébánia is igen korán létezhetett. Mint ugyanis Knauz püspök „a Garam melletti szentbenedeki apátság története“ című művében a 236. lapon olvassuk, 1314-ben adta Tamás esztergomi érsek Zsemlér *ősrégi* templomának vissza attól lefoglalt tizednegyedét. Ha már most a zsemléri templom 1314-ben ősréginek volt mondható, abban az időben pedig templomokat jóformán csak olyan helyeken építettek, a hol plébánia is létezett, kétségre alig vonható, hogy Zsemléren az ősrégi templom mellett a plébániának is nagyon réginek, talán mindjárt a tatárjárást követő időben alapítottak kellett lennie. Különben zsemléri plébánosról csak 1491-ben tétetik először említés, még pedig abban az adománylevelében, melylyel III. János garam-szent-benedeki apát konventjének beleegyezésével nevezett plébánosnak adja azt a malmot, melyet ottan még apáttá történt megválasztatása előtt saját költségén emeltetett volt. Ez időben Zsemléren a Garamon átvivő rév is létezett, melyet apát-révének hívtak. (Lásd Knauz idézett művének jelzett lapját.) A községnek különben elég mozgalmas napjai lehettek. Így olvassuk, hogy az 1320 és 1329 közötti időben Garam-Szent-Benedekben László apátnak magát Zsemlér birtokába újra be kellett vezetnie, nyilván azért, mert valami kapzsi szomszédja azt elfoglalta. 1337-ben azután a garam-szent-györgyiek, 1365-ben pedig a negyediek tettek foglalásokat határában és mindkettőjüket kényszereszközök alkalmazásával kellett foglalásaik kibocsátására szorítani. Hasonlót cselekedtek 1375-ben simonyi Lökös fiai István és Imre, 1441-ben meg lévai Cseh Péter, a hatalmas macsói bán és bars megyei főispán eszközölt a község egyrészében foglalásokat, a miből vele és utódaival hosszas viszálykodások támadtak, melyek egész 1489-ig huzódtak el. 1493-ban már megint magával az esztergomi érsekséggel keletkezett Zsemlér határai miatt torzszalkodás, melyet csak 1496-ban sikerült elintézni. 1528-ban megszűnván Zablahy Jakabbal a benczésrend kevés kivételével választott garam-szent-benedeki apátok diszes sora, az ezekre következett apátsági gubernátorok alatt a község viszonyai még

sanyarubbakká váltak, mert nem csupán az örökös pénzsűkében szenvedő gubernátorok zsarolásai, de egyes bitorlók fosztogatásai is zaklatták szüntelenül szegény lakosait. Ily bitorló volt ebben az időben Cseh Gábor barsi főispán, ki az egész községet magához ragadva, fosztogatta és az 1534-ben gubernátorrá kinevezett Josefith Ferencz cengi püspök és esztergomi olvasókanonoknak csak 108 forint előleges kifizetése ellenében bocsátotta kezéhez. Végre 1539-ben elhatározó változás állott be Zsemlér sorsában. I. Ferdinánd király tudniillik előző évi május hó 12-én Prágában kelt leiratával megengedte a főkáptalannak, hogy nevezett Josefithtól az ennek kölcsön adott nagyobb összegek fejében azok visszafizetéseig zálogba vehesse a szentbenedeki apátság birtokait, és meghagyta egyzersmind, hogy a főkáptalan azok birtokába a Josefithtól kötött egyezés alapján zálogjogilag bevezetessék. Ezen királyi engedély folytán be lett tehát 1539. évi július hó 17-én a főkáptalan az ezen bevezetés foganatosításával megbízott nyitrai káptalan kiküldöttje Széknyéki kanonok és az e mellé országbírói biztosul rendelt Hollósy Mihály által Zsemlér birtokába is, még pedig, a mint a királyi parancs rendelkezett, zálogjogon vezetve. A kérdéses birtokok ezen zálogjogi birtoklását Miksa király azután Bécsben 1865-ik évi január hó 21-én kiállított adománylevelével a főkáptalanra nézve örök birtoklássá változtatta át, ennek adományozván örök jogon eme birtokokat, hogy őt ez által kártérítésben részesítse úgy Csábrág váráért és az ehhez tartozott uradalmakért, melyeknek Bakacs Tamás érsek végrendelete értelmében a főkáptalanra kellett volna jog szerint esniök, de melyeket I. Ferdinánd adományozása útján az örökhagyó unokaöccseinek birtak és a főkáptalan minden ellenmondása daczára kibocsátani vonakodtak.

Ezen községben, mely szerzetes birtok volt, valószínűleg már az ősrégi időben volt iskola, de a reformáció alatt ez megszűnt. Ezen időktől az első iskola 1730-ban épült, melynek ugyan tanterme, mint a tanító lakása igen szűk volt s egész külseje nyomoruságra vallott.

Az ezen évben megtartott visitáció ugyanis „Scholae rector“-ról, iskolamesterről beszél, sőt meghatározza ennek jövedelmeit is, nevezetesen,

hogy tandij fejében minden tanoncztól 1 forint fizetendő évenként, mi természetesen iskola fönnállását tételezi fel. Maga az iskola, valamint a Scholae rector lakása e tájt egy nagyon szűk és mint az 1755. évi visitáció mondja, nyomorult házikóban, melynek azóta a Garam régen még a nyomát is elsöpörte, volt a régi templom szomszédságában elhelyezve. Mikor azután 1762 körül a jelenlegi plébániai ház elkészült és a plébános abba beköltözött: akkor az iskolát iskolamesterestől együtt a régi plébániai házba telepítették át, mint ezt az 1779-ik évi Can. Visitációban olvassuk és itt maradt egészen 1806-ig, mikor is az ugyanekkor az új plébánia közelében felépült új templom mellé abba a főkáptalan mint földesuraság által részint kőből, részint vályogból emelt épületbe lett áttéve, melyben most is fennáll és a mely többszöri javítás és átalakítás után 1891-ben, mikor új zsindelytetőt is kapott, nyerte jelen alakját és a melyben a kántortanító két szobából és a mellékhelyiségekből álló lakásán kívül egy az országos törvény követelményeinek mindenben megfelelő tanterem áll rendelkezésére.

Ez már rég elpusztult s alapjával együtt rég

elmosta a Garam. 1762-ben a régi plébánia-épületbe helyeztetett át az iskola, mely ott állt 1806-ig; ekkor az új templom mellé építették szilárd anyagból, hol többszöri javítás után 1891-ben zsindelytetővel látták el s így áll maig. Van benne egy tágas tanterem, a tanítónak két szoba és mellékhelyiségekből álló lakása.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola fentartója a r. k. hitközség és az esztergomi főkáptalan.

Ezen állomáson működtek: Kvassay András (1730—43), Králik János (1743—49), Veszky János (1749—56), Molnár András (1756—60), Szvetli József (1760—69), Sebó István (1769—1806), Gál József (1806—08), Löky József (1808—1811), Czagány Jakab (1811—26), Zapletay József (1826—32), Andruskó Mihály (1832—69), Juhász Béla (1869—74), Kucsera Imre (1874—80), Poppellár Ambrus (1880—87), *Terstyánszky* Adolf 1887-től. Született Hegybányán, Hont m. 1861. június 5-én. Képesítettett Léván 1881-ben.

A tanítói állás jövedelme 343 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kvassay* István zsemléri esp. tanfelügyelő-plébános.

a) GARAM-SZENT-GYÖRGY.

E község Bars vármegye lévai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 1194. — Rk. 294, ág. ev. 8, ev. ref. 820, izr. 72. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 55. — Mn. 40, ism. 15. — Tny. magyar.

Posta Nagy-Sáró. Vasut és táviró Alsó-Váradon.

Garam-Szent-György r. k. iskolája 1730-ban létesült, ámbar még ekkor egy kath. család sem lakott itt. Ennek célja az volt, hogy a protestáns gyermekek a kath. hitre térjenek. A cél nem éretvén el, 1759-ben az iskola bezáratott, s csak 1827-ben kelt ismét új életre, midőn az iskola a volt régi kath. plebánialakba helyeztetett s a tanító részére az uradalomtól állandó fizetés biztosított. Ezért a nagy-sallói uradalom kath. gyermekeit tartozott tanítani. Ezen ideiglenesnek mondható iskolát Gombár Pál zsemléri plébános úgy tette véglegessé, hogy a régi plébániaházat felajánlotta Rudnay primásnak, ki azt elfogadta és a tanító jövedelmét az alábbiakkal biztosította: évi 40 frt készpénz, 20 pozs. mérő gabona, 6 öl

fa és félöl szalma javadalommal, melynek kiutalványozója a nagysallói uradalom lett.

A tanterem felszerelése hiányos. Az iskola fentartója a község és az uradalom.

Ezen állomáson működtek: Monory Mihály (1730—59), Bócz András (1827—50), Scheffer Ede mint jegyző is, Balázsovcics József, Nigrédi János (1870—86), Szettszám Béla (1886—95), *Mészáros* Rezső a jelen ideig. Született Esztergom Vizivárosban 1864-ben. Képesítettett ugyanott 1882-ben.

A tanítói állás jövedelme 277 frt 47 kr.

Az iskolaszék elnöke a zsemléri plébános.

E község területén van még egy ev. ref. iskola 120 tankötelessel.

b) Lekéri alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Rózsa József* lekéri esperes-plébános.

1. ALSÓ-PÉL.

Alsó-Pél község Bars vármegye verebélyi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 1395. — Rk. 1264, ág. ev. 1, ev. ref. 95, izr. 35. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 142. — Mn. 110, ism. 32. — Tny. magyar.

Posta helyben, vasut- és távírdaállomás Nagy-Salló.

Az alsó-péli róm. kath. iskola felállításának éve kétségtelenül összeesik a helybeli plébánia alapításával s úgy a 18-ik század elejére (1724) tehető. Épült pedig gr. Hunyady József föld-birtokos áldozatkészségéből, egy tanteremmel, egy tanerővel, miért is a gróf Hunyady-család az iskola fenntartója, de 1868. évtől kezdve az alsó-péli r. k. hitközséggel egyetemben.

A tanterem felszerelése rendes.

Tanítók voltak: Germani András (1755—79), Repka György (1779—1800), Kácser Mihály (1841—52), Sztecsik József (1852—62), Sztehlík Rezső (1862—73) mint jegyző is. *Blstyák* János 1873-tól a jelen ideig. Született Osztrovon, Nyitra m. 1830. január 15. Képesített Érsekújvárott 1855-ben.

A kántortanítói fizetés 632 frt 96 kr.

Az iskolaszék elnöke *Pintér* Károly.

2. ALSÓ-VÁRAD.

Alsó-Várad község Bars vármegye lévai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1556. — Rk. 412, ág. ev. 7, ev. ref. 1102, izr. 35. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 50. — Mn. 35, ism. 15. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut és távíró helyben.

Az iskola a plébániával egy idős. Az 1775-iki Can. Vis. szerint az iskolaépület rombadőlt s a tanító zsellérházban tanított. Az akkori plébános megsajnálta a szegény községet és sajátjából építtette fel az iskolát, de csak egy termet, mely egyszersmind tanítói lakás is volt. 1845-ben ezen épület újra bedőlt s ismét zsellérségben tanítottak. Majd Szcitovszky bibornok 120 forint segélyével lett újra helyreállítva, mi azonban csak pásztorháznak felelt meg. Pár év múlva az is elpusztult. Ekkor b. e. Simor János 320 frtos adománya és az iskola-egylet megtakarított néhány száz frtjából állították fel a mostani alakjában, mely jelenleg

is szegényes kinézéssel bír, a melyben a tanítónak csak egy szobája van kis konyhával.

A tanterem felszerelése szegényes. Az iskolát a kath. hitközség tartja fenn. Jótévedői a multban a fentemlitettek.

Ezen állomáson működtek: *Ádler* István (1841—45), *Litik Ferencz* (1845—60), *Blstyák* János, utána 1877 óta *Libich* István, született Alsó-Váradon Bars m. 1850. december 23-án. Képesített Esztergomban 1870-ben.

A ktanító fizetése 220 frt.

Az iskolaszék elnöke *Tóth* István.

3. BARS-CSEKE.

E község Bars vármegye verebélyi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1565. — Rk. 1000, ág. ev. 503, izr. 60. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 110. — Mn. 90, ism. 20. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasut és távíró N.-Salló.

A régi hagyomány szerint a mostani kántortanítói lak az esztergomi érsekség ajándékát ké-

pezte volna, mint uradalmi lak, melynek nagyobb szobáját tanteremmé alakították át. Fldő Csulén

Márton volt csekei plébános alatt 1879-ben az esztergomi főkáptalan segélyével — kitől a fentemlitett plébános 1000 frt kölcsönt eszközölt ki — az új iskola felépült.

A tanterem felszerelése szegényes. Az iskola fenntartója a r. k. hitközség. Jótevője nincs.

Ktanitók voltak: Gulinszky József (1833—53),

Jankovics János (1853—57), később mint nagysallói alszolgabíró halt el, Bulka Flóris (1857—75), Ribánszky János 1885-től a jelen ideig, született Nagy-Tapolcsányban Nyitra m. 1853. február 27. Képesített Nagyszombatban 1881-ben.

Kántortanítói fizetés 485 frt 38 kr.

Az iskolaszék elnöke Fába Simon.

4. LEKÉR

Lekér község Bars vármegye lévai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lksz. 668. — Rk. 600, ág. ev. 2, ev. ref. 17, izr. 49. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 100. — Mn. 80, ism. 20. — Tannyelv magyar.

Posta helyben, vasut és táviró Csata.

A lekéri iskola keletkezésének ideje ismeretlen, mivel azonban ezen apátságot századok előtt a benczések birták, azért ez a legrégebb időkből való. Később az apátság az esztergomi egyházmegye birtokába ment át, s így a kinevezett apátok lettek azután az iskola gondozói.

A legelső biztos adat az 1854. évi Can. Visitációban található fel. E szerint 1848-ban már volt rendes iskolaépület, az, mely máig is fennáll. Mivel azonban ez kicsinek bizonyult, az akkori apát. Höck Ferencz ezen épületet egy gazdának 100 frtéért eladta s 900 frtéért egy uradalmi gazdatiszti lakot vett, melyet iskolának alakított át, s azt teljesen felszerelte, azon kikötéssel, hogy nem csak a lekéri, hanem az apátsághoz tartozó Kis-Oroszi (ma Oroszka) tanköteleseinek is befogadására szolgáljon. Ezen időben azonban a garamásdi tankötelesek is ide jártak 1880-ig. Az oroszok a hetvenes években váltak el, midőn ők is külön iskolaépületet építettek.

A fentemlitett apát által épített iskolaépületben volt: 1 tanterem, 2 lakószoba, 1 konyha, 1 tágas pincze és jó kamra. Az épületekkel szemben 1 istálló, 1 ól és 1 konyha, tágas kert. A mai iskolaépületet is ez képezi, melyet a jelenlegi javadalmas apát, Dr. Rimely Károly beszteczébányai püspök nagy bőkezűséggel teljesen

átalakított, s a tanító lakását is egy tágas szobával megnagyobbította s az egész épületet felemeltette.

A tanterem teljesen fel van szerelve.

Az iskola fenntartója az apátság és a rk. hitközség.

Jótevői a mindenkori apátok.

Kántortanítók voltak Pilissy István (1823—47) mint jegyző is; Dudich Ferencz 1848-tól a mai napig. Szül. Pápán Veszprém m. 1822. okt. 3-án. Végzett rhetorikát és poesist Fehérvárott és Pesten. Mindenütt eminens volt. Képesített Esztergomban 1847-ben. Működött Rába-Patonán mint segédtanító évi 16 pengő frtéért, 1854-ig e helyen mint jegyző is. 1893-ban ünnepelte 50 éves tanítói jubileumát, 1896-ban Ő Felsége I. Ferencz József felséges Királyunk által legkegyelmesebben a tanügy terén kifejtett hosszú és áldásos működésért a koronás ezüst érdemkeresztel tüntettetett ki.

Az 1893-iki jubileum ünnepélye alkalmával Ő Eminentiaja Vaszary Kolos herczegprimás, a tanügy és a tanítók igaz barátja által „elismerő kegyelmes leirattal tüntettetett ki.”

Kántortanítói fizetés 391 frt 66 kr.

Az iskolaszék elnöke Rózsa József plébános.

a) CSATA.

Csata község Bars vármegye lévai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 1500. — Rk. 1460, ev. ref. 71, izr. 25. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 190. — Mn. 150, ism. 40. — Tny. magyar.

Posta, vasut, táviró helyben.

Csata község neve valószínűleg történelmi eredetű, de az erre vonatkozó időt meghatározni nem lehet. Régi neve Génye volt. A monda szerint Bem és Csuda nevű vezérek ellenséges csapatai ütköztek volna meg itt, mely időtől lett Gényéből Csata. A 18-ik század végeig e községet a paulinus barátok lakták s ezek viselték gondját az iskolának is. Később e birtok a vallásalapra szállt.

Az iskola keletkezésének ideje valószínűleg a paulinusok megtelepedésével egyidejű. Azon iskola, melyben a paulinusok tanítottak, most parasztház. A kántortanítói lakkal egy fedél alatt levő egy tanterem elégtelennek bizonyulván, 1894-ben egy a modern követelményeknek teljesen megfelelő két tanterem és egy segédtanítói szobával bíró új iskolaépület emeltetett a tem-

plom és a kántortanítói lakás között. Az egyik tanterem és a segédtanítói szoba berendezetlenül áll, s így a gyermekek osztatlanul egy tanterembe járnak, egy tanító vezetése alatt. Az új iskola-épület, valamint a régi kántortanítói lakásárból van rakva, fazsindelylyel tetőzve.

A tanterem felszerelése teljes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője a múltban Sztankay Kálmán, ki az iskolát taneszközökkel látta el.

Kántortanítók voltak: Tóth József, Siska László, Pálik Márton (1863—73). Eddig a kántortanítók jegyzők is voltak, 1873-tól *Dudich* István. Született 1844-ben Pápán Veszprémm. decz. 22-én. Képesítettett Esztergomban 1871-ben.

Kántortanítói fizetés 401 frt 74 kr.

Az iskolaszék elnöke a lekéri plébános.

b) GARAM-DAMÁSD.

E község Bars vármegye lévai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 620. — Rk. 600, ág. ev. 1, ev. ref. 8, izr. 11. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 110. — Mn. 85, ism. 25. — Tny. magyar.

Posta, vasut és táviró: Csata.

Garam-Damásd keletkezésének ideje a XIX. század elejére esik, az akkori uraság: az esztergomi főkáptalan betelepített jobbágyaiból.

A gyermekek 1830-ig a lekéri iskolába jártak, a mikor jegyzői lakást építettek s a jegyzőnek kötelességévé tették a gyermekek tanítását is. Az iskolát a község saját költségén építtette. Az első tanító fizetése 76 frt 2 és $\frac{1}{2}$ krt tett ki. A tankötelesek szaporodtával 1853-ban építették a mostani iskolát vályog alap- és zsindely-tetőzettel. Ugy a tanítónak is egy szobáját kibővítették még egygyel. Ugyanezen évben a kántortanító fizetését is rendezték.

A tanterem fel van szerelve rendesen.

Könyvtár, faiskola, tornatér nincs; kézimunka, házi-ipar ismeretlen.

Az iskola fenntartója a r. kath. hitközség.

Kántortanítók voltak: Dubovszky János (1853—75) mint jegyző is, Braticz Ferencz (1875—81), *Csiffáry* Flórián a mai napig. Szül. Nemes-Oroszin, Barsm. 1858. november 21-én. Képesítettett Léván 1879-ben.

A kántortanító fizetése 329 frt 73 kr.

Az iskolaszék elnöke *Rózsa* József.

c) OROSZKA.

E község Bars vármegye lévai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 420. — Rk. 400, ev. ref. 1, izr. 19. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 100. — Mn. 70, ism. 30. — Tny. magyar.

Posta, vasút és táviró: helyben.

Oroszka tanköteles gyermekei 1869. év előtt a lekéri iskolába jártak. Ezen időtől 1872-ig már Oroszkán tanultak, de bérházban. A mostani iskola 1872-ben épült. Az iskolaépület elég jókarban van; nem úgy a tanterem, mely kicsiny, padlózatlan és hiányos berendezésű.

A tanterem felszerelése hiányos.

Könyvtára, faiskolája nincs; tornát és kézimunkát nem tanítanak.

Az iskola fenntartója a r. kath. hitközség és 500 frt értékű ingatlan szántóföld.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Hally Ferencz (1869—71), Dudich István (1871—73), *Usongrády* Vincze 1873. jan. 1-től a mai napig. Született Magyar-Szölgyén, Esztergomm. 1848. decz. 15. Képesítettett Esztergomban 1867-ben.

A kántortanító fizetése 410 frt 84 kr.

Az iskolaszék elnöke a lekéri plébános.

5. BARS-ENDRÉD.

E község Bars vármegye verebélyi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 864. — Rk. 590, ág. ev. 5, ev. ref. 257, izr. 12. — A lakosság nyelve tót.

Tank. sz. 60. — Mn. 40, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasút és táviró: Alsóvárád.

A bars-endrédi iskola ismeretlen időben a Zobonya-család által építtetett. 1757-ben a templom, plébánia és az iskolai épület a protestánsok által földig leromboltatott. Ettől fogva a tanítás szünetelt egész 1779-ig, midőn Batthyány érsek úgy a templomot, mint a plébániát teljesen helyreállította. Ez időtől fogva, már szerény iskolaépülete volt a községnek, mely 1802-ben oly siralmas állapotban volt, hogy a közbirtokosság némi áldozattal teljesen helyreállította. Ez szolgált 1871-ig, midőn Farkas Nándor nagy-endrédi plébános buzgólkodására a templom közelében a közbirtokosság által vett új telken egy teljesen czélszerű iskolát és kántortanítói lakot építettek.

A tanterem felszerelése rendes.

Könyvtár, faiskola, tornaterem hiányzik; kézimunkát nem tanítanak.

Az iskolafenntartó a r. kath. hitközség.

Jótevője nincs.

Ezen állomáson működtek: Mihalovics Ferencz (1779—1802), Dudics Ferencz (1848—49); ő reformálta az iskolát annyira, hogy a tanítási nyelv tót és magyar lett s az iskola iránti érdekeltséget élénkítette. *Smeringay* Ferencz 1862-től a mai napig. Született Ürményben Nyitram. 1840. jul. 31-én. Képesítettett Esztergomban 1861-ben. Ő alatta lett a tanítási nyelv teljesen magyar.

A kántortanító fizetése 378 frt 60 kr.

Az iskolaszék elnöke *Fába* Simon.

6. NAGY-FAJKÜRTH.

Hozzá tartozik Kis-Fajkürth község; Ambró, Foglár majorságok és Pörös-tanya.

Közs. Lk. sz.: 649. — Rk. 617, ág. ev. 6, ev. ref. 12, izr. 14. — A lakosság nyelve magyar és tót.

Tank. sz.: 71. — Mn. 51, ism. 15. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasút és táviró Nagysalló.

A község valószínűleg a 18-ik század vége felé alakult politikai községgé. 1787-ig a szomszédos Bars-Cseke községhez tartozott, mint fiókegyház.

szédos Bars-Cseke községhez tartozott, mint fiókegyház.

Az iskola a 19-ik század elején keletkezett; a tanítói lak, melyben volt a tanterem is és a tanító javadalmát képező 9 kat. hold 872 □-öl szántóföld 632 □-öl kerttel, a közbirtokosság adománya.

1892-ben a közbirtokosság új iskolát építtetett, melynek anyaga tömött föld s tetőzete zsindely.

A kántortanítói lakás áll: 2 padlós szoba, 1 zárt konyha s 1 éléskamrából. Az épület anyaga tömött föld s tetőzete zsindely.

A tanterem felszerelése hiányos.

Könyvtár, faiskola, tornatér nincs; kézimunkát és házi-ipart nem tanítanak.

Az iskola fenntartója a közbirtokosság.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Mituchovics András (1810—51), Mituchovich András (1851—86), Némethy István (1886—87), Czibulya János (1887—89), Brozik Gyula (1889—91), Soka Bálint 1891-től a mai napig. Született 1853. okt. 21-én Ujvároskán, Nyitra m. Képesített 1890. szept. 16-án Nagyszombatban.

Kántortanítói fizetés 329 frt 49 kr.

Az iskolaszék elnöke Tolnay Lajos.

7. NAGY-KÁLNA.

(Kis-Kálnával.)

E község Bars vármegye lévai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz.: 1311. — Rk. 761, ág. ev. 57, ev. ref. 616, izr. 77. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz.: 90. — Mn. 70, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasut és táviró Léva.

Ezen iskola az 1779-iki Can. Vis.-ban említettik először, de hogy mikor épült, nem tudható; valószínűleg a templommal egy idős, melynek építési ideje 1733. Az iskolát a hivek közreműködésével a gróf Hunyady-család építtette a kántorlakkal együtt. Az új iskola 1854-ben többnyire ajándékpénzekből épült fel a régi mellett, melyre a pénzsükségletet Buda Ignác akkori plébános gyűjtötte.

A tanterem felszerelése türhető.

Könyvtár, faiskola, tornatér nincs; kézimunkát és házi-ipart nem tanítanak.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség.

Jótevője a Szt. István-Társulat ajándéktan-
könyveivel.

Kántortanítók voltak: Gyermányi András (1779), Bordás József, Gonda N., Mátéffy Ferencz, Pilissy József, Horváth Ferencz (1842—60), Juhász Béla, Matulay András, Vinkovics Vincze (1870—77). Ezen időtől Klepats István. Született Léván, Bars m. 1849. márczius 5. Képesített Esztergomban 1868-ban.

Kántortanítói fizetés 542 frt 15 kr.

Az iskolaszék elnöke Epölyi Ferencz.

a) GARAM-LÖK.

Garam-Lök község Bars vármegye verebélyi járásához tartozik.

Közs. Lsz.: 1100. — Rk. 429, ág. ev. 23, ev. ref. 645, izr. 6. — Anyanyelvre: magyarok.

Tank. sz.: 70. — Mn. 50, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta: Nagy-Kálma. Vasut és táviró Léva.

Garam-Lök 1830-tól bir külön iskolával, melynek épületét 713 frton vették a vármegyétől, Kalász István gar.-löki jegyző kölcsön adott pénzén. Az egész épület kőből van; egy ideig

szalma, 1892-től fazsindelytetővel. Az iskolaépület jó karban tartására és átalakítására b. e. Simor János biboros 200, az esztergomi főkapitánypedig 40 frttal járult.

A tanterem elég tágas és világos, de a tanítói szobák még javításra várnak,

A tanterem eléggé fel van szerelve.

Könyvtár, faiskola, tornatér nincs; kézimunkát és házi-ipart nem tanítanak.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség.

Jótevői a multban a fentemlitettek.

Kántortanítók voltak: Adler, Kalán István mint jegyzői is, Mihalovics Viktor, Visnyovszky Pál, Hlivinyi János (1851), 50 frtos iskolai alapítványt tett, Viski Ambrus, Breska József, Horthy Ferencz,

Bozóki János, Farkas Lázár, Semberi Pál, Krenyák János, Kucsera Ferencz, Szabó János, Debreczenyi János, Bella Antal, Ledényi Lajos, Essösy Ferencz, Massányi János, Szirmay János, Svarba Endre, *Sebő* János 1894-től. Született Dobó-Berekalja, Bars m. 1871. október 11-én. Képesített Léván 1893-ban. Működött Tót-Megyeren.

Kántortanítói fizetés 337 frt.

Az iskolaszék elnöke *Epölyi* Ferencz nagykáljai plébános.

8. NAGY-SALLÓ.

Nagyközség Bars vármegyében. Hozzá tartozik: Kissalló, Nagymálas, Kismálas, Hölvény. Anyaegyház
Közs. Lsz.: Rk. 1852, ág. ev. 49, ev. ref. 2106, izr. 281. — Összesen: 4288. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz.: Mn. 164 (f. 85, l. 79), ism. 46 (f. 26, l. 20). — Összesen: 210. — Tny. magyar.
Posta és táviróállomás helyben. Vasut: Zseliz.

Az iskola alapításának ideje pontosan meg nem állapítható. Minden valószínűség szerint egyike a legrégebbieknek, mert már 1665-ben, a mely időtől fogva vannak anyakönyvek, a „Scholae Rector“ Bornemissza György dicsérettel említetik, a ki a plébános távollétében kereszteléseket is végez; pl. szept. 25-én Tóth Istvánnak István nevű fiát, okt. 17-én Gergely Jánosnak István nevű fiát keresztelék stb. Régebbi kántortanítónak kellett lennie, mert már a következő évben 1666-ban fia, Bornemissza Ferencz váltja fel. Tíz évvel később 1676-ban Csinger János, Bornemissza Ilona férje a kántortanító. Ezt követi 1697-ben Bornemissza György. Ezt ismét Nagy István, Bornemissza Klára férje váltja fel 1703-ban, a ki 1731-ig, tehát 28 évi szolgálat után, nem tudni mi okon, Mező-Kis-Salló filiába, majd ismét a másik filiába Nagy-Málasra a református iskolához kerül. Helyét 25 éves fia, ifj. Nagy István absolutus philosophus foglalja el.

1704. augusztus hó folyamán a Rákóczy-féle felkelés alkalmából a nagysallói, hőlvényi és mező-kis-sallói reformátusok, ez utóbbi helyen szervezett titkos megállapodásból kifolyólag, önhatásmulag elfoglalták a n.-sallói rk. templomot és iskolát. Ugyanez év október havában ismét a katolikusok birtokába kerülnek vissza a fejedelem rendeletéből. Ámde 1705. szept. 8-án a széchenyi gyűlésből kiküldött Hunyady András,

Bars vármegye vice Comes-e (kath.), Péli Nagy András (ref.), Balogh Gáspár (luth.), mint a fejedelem consiliárusai, a nagy-sallói plébániát, templomot és iskolát minden hozzátartozandóságaikkal együtt a reformátusoknak adták át és pedig azért, hogy a „Rákóczyval tartó protestánsok abbéli összeesküvése és gonosz elhatározásának, hogy ha csak bizonyos számú templomok és iskolák nekik át nem adatnak, nemcsak hogy a fegyvert le nem teszik, hanem eddigi vezéreiket az ellenfélnek kezeibe szolgáltatják“, elejét vegyék. A katolikusok részére plébániának és iskolának egy a közelben levő új ház, kántorlaknak pedig egy elhagyott házikó jelöltetett ki. A plébánosnak egy fél telek, a kántornak pedig $\frac{1}{8}$ telek méretetett ki ujonnan. 1706-ban Tapolcsányi István plébános és hivei kérvénnyel járultak a fejedelem elé, a melyet Miskolczon január 20-án személyesen nyújtottak át neki. A fejedelem az egri tanács tagjaiból küldött ki vizsgálókat, hogy a helyszínén vizsgálják meg a templom és iskola ügyét, a kik azonban hosszas tanácskozások és vitatkozások után sem határoztak semmit, hanem véleményüket a fejedelem elé terjesztették. Templom és iskola tehát a reformátusoknál maradt. A katolikusok sürgetéseire a fejedelem 1707. febr. 4-én Rozsnyón kelt határozatával új bizottságot küldött ki, a mely február 11., 12., 13. és 14-én tárgyalt, de ekkor sem határozott, hanem az

ügyet a már Ónodra összehívott országgyűlés elé utasította. Ismerve az ónodi gyűlés lefolyását, nem valószínű, hogy ez ügy ott tárgyalatott volna. Rákóczy szerencséjének alkonyodtával, lehetséges, hogy Józsefnek vagy 1709 végén kelt leiratára támaszkodva, melyben kijelenti, hogy valamint a protestánsok által elfoglalt templomokat és iskolákat visszaadni kívánja, úgy a protestánsokat sem engedi nyert vallási szabadságuk gyakorlatában háborgatni, vagy pedig külön felhatalmazás alapján, a szatmári békekötés tárgyalásai alatt 1711. febr. 11-én Pongrácz János, az esztergomi érsekség érsekújvári uradalmainak tisztartója és Lukács János ez időszertinti nagysallói plébános, a reformátusoktól visszavették a templomot és iskolát, a minek következménye vala, hogy a plébános ezentul „innumeras maledictiones et minitationes et pericula etiam vitae habeat.“ Főlemlítést érdemlő jelenség, hogy körülbelül 1640—45-től egész 1734-ig egy és ugyanazon család, t. i. a Bornemissza-család tagjai vagy vői birták mindig e kántortanítói állomást.

1731. január 24-én gróf Eszterházy Imre esztergomi primás hivatalos iratban parancsolja meg a n.-sallóiaknak, hogy az iskolába szorgalmasan küldjék gyermekeiket.

1734-ben egregius Dominus Hegyessy Pál a kántortanító. 1736-ban devotus nobilis Nagy Ferencz. 1745-ben Lampaszkai György. 1749-ben Hlavacska János. 1751-ben Tsokky József. 1779-ben Oberaigner István. 1784-ben Baka István. 1812-ben Paulovics István. 1819-ben Valics István, ezt követte 1824-ben Krecsák János. 1830-ban Bordács István. 1850-ben Kutassy Kálmán. 1858-ban Zsákovits Ferencz, jelenleg is élő bényi (Esztergom m.) kántortanító foglalta el az állást; ezen évnek október havában, néhány ház kivételével egész N.-Salló leégett templomostul, iskolástul. Az iskolaépület rendbehozása úgy látszik nehezen ment, mert Zsákovits Ferencz kántortanító a következő év februárjában, a „cs. kir. főbirói Hivatalhoz“ beadott „alázatos jelentésében“ fájdalommal tudatja, hogy a tűzvész folytán nincs azon helyzetben, hogy az iskolamulasztásokról az évnegyedes kimutatást betérjeszthesse. Ez időtájt a nagy-sallói kántortanító a város pénztárából segéd tartás czimén 300 frtot

huzott, mely joggyakorlat azonban Zsákovics Ferencznek alig 2 évi itt tartózkodása után megszűnt. 1860—5-ben Bellus Endre volt a kántortanító, ki beteges ember lévén, segédekkel végeztette teendőit; nála működtek: Gálik Márton és Dévay Pál. Bellus Endre idejében az iskola-épület rendbe hozatott s egy zsellér beltelekkel szélesbítettett. 1865-ben választatott meg kántortanítóul Csongrády József, ki 1880-ban bekövetkezett haláláig viselte hivatalát. 1880. szeptember havában az iskolaszék *Kucsera Imre* zsemleli tanítót választotta meg, ki állásában maig is működik, született Léván, Bars m. 1855. október 28-án. Képesítettett ugyanott 1874. Megirta Bars vármegye földrajzát saját iskolái használatára. Az iskolaszék a felsőbb egyházi és világi hatóság fellépése folytán 1885-ben csitári Gramanecz Károly kir. tanfelügyelő jelenlétében tartott gyűlésében elhatározta, hogy meglevő tantermét átalakítja, második tantermet állít, ezzel kapcsolatban segéd tanítói lakást épít s állást rendszeresít. Az építkezés azonban lassan haladt. Teljes 10 év mult el, míg az építkezés befejeztetett s a második tanterem csak 1893-ban volt rendeltetésének átadható. Első segéd tanító: Janovics József volt, kinek 1896. év elején nyíri kántortanítónak történt megválasztása után ez állás Pleyer Jánossal tölthetett be. Az iskola-épület rendezésére és a tanítói állás szervezésére történtek önkéntes adományok is, melyek közt kimagaslik a néhai Massa Elek esztergomi kanonok volt nagy-sallói plébános kezdeményezésére alakult „Katholikus-Segélyegylet“, mely 400 frtnál többet adakozott, az orosz-lánrészt azonban a hitközség viseli, mely első ízben 20 %-ot, 1893-tól pedig 5% építési, 5% segéd tartási adót fizet s az évi tandíjat 1 frt 20 kr. helyett 2 frttal váltja meg.

Megemlítésre méltó, hogy néhai Mekler István nagy-sallói plébános 1803-ban 2000 v. forint alapítványt tett le, melynek kamataiból 8 frt 40 krban és bold. emlékü Sczitovszky János bibornok 500 frtot, melynek kamataiból 18 frt 90 krban részesül a nagy-sallói kántortanító évenként.

A kántortanító fizetése 785 frt 45 kr.

Az osztálytanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Varga József* plébános.

9. NAGY-SÁRÓ.

E község Bars vármegye lévai járásában van. Hozzá tartozik Kis-Sáró. Anyaegyház.
Közs. Lsz.: 1437. — Rk. 553, ág. ev. 12, ev. ref. 858, izr. 14. — Anyanyelv magyar.
Tank. sz. 90. — Mn. 70, ism. 20. — Tny. magyar.
Posta: helyben. Vasut és táviró: Zseliz.

Mivel a nagy-sárói plébánia keletkezésekor (1733) 8—10 kath. cseléd lakott itt, az iskola csak az újabb időben keletkezhetett itt. A régi iskola újjáépítése a 60-as években ment végbe, még pedig azon a telken, mely régebben is az uradalomé volt. Minthogy nemsokára nagyobb iskolaépületre lett szükség, e célra gróf Hunyady Kálmán egy nagyobb telket ajándékozott a hitközségnek, a melyről szóló adománylevél így szól:

„Nyilatkozat.

A nagy-sárói kath. hitközség nemcsak anyagi, hanem szellemi javának is előmozdítását, de kivált uradalmi cselédségem gyermekeinek nagy horderejű nevelésügyét szívesen viselve, ünnepélyesen és teljes jogérvénnyel kinyilatkoztatom, miszerint a 12-ik szám alatti nagysárói uradalmi házamat — a tulajdonjogot magamnak fenntartva — katolikus iskolának felajánlom, és magamat lekötöm, hogy a ház az említett szent és honfiulag nemes céltul soha el ne vonassék és uradalomam ugyanannak fenntartási költségeihez évenként kétharmadával járuljon vagy anyagban, vagy készpénzben.

Kelt Nagy-Sáróban 1. November 1876.

(P. H.) Grf. Hunyady Kálmán.

1879-ben az egy tető alatt levő kántortanítói lakás a fentemlitett módon cseréppel fedetett és kijavíttatott.

1890-ben az iskolaépület leégett, ekkor 960 frt biztosítási összegből, 63 frt érseki adományból és jötevője gr. Hunyady Kálmán ur 1500 frt hozzájárulásából újjáalakíttatott, zsindelyfedél alá jött, a tanterem felemeltetett, új padokkal és teljes felszereléssel láttatott el.

A tanterem felszerelése rendes.

Könyvtár, faiskola, tornatér nincs; kézimunka és házi-ipar ismeretlen.

Az iskola fentartója $\frac{2}{3}$ részben a hitközség, $\frac{1}{3}$ részben az uradalom.

Jötevője: gróf Hunyady Kálmán.

Ezen állomáson működtek: Krajcsovics Miklós (1756), Pechovich György (1779), Mátéffy Ferencz (1841), Maszarovics József (1845—72), Torma János 1874-től a jelen ideig. Született Izsapon, Komáromm. 1853. decz. 26-án. Képesített Esztergomban 1874-ben.

A kántortanító fizetése 472 frt 84 kr.

Az iskolaszék elnöke Tyukoss E. János.

10. NEMES-OROSZI.

Bars vármegye zselizi járásában fekvő anyaegyház.
Közs. Lsz.: 1764. — Rk. 1047, ág. ev. 6, ev. ref. 670, izr. 41. — Anyanyelv magyarok.
Tank. sz.: Mn. 78, ism. 20. — Össz. 98. — Tny. magyar.
Posta helyben. Vasut és táviróállomás: Zseliz.

A Can. Vis. szerint az iskolaházat, mely áll: 1 tanteremből és a kántortanító lakásaul szolgáló 2 padlózott szobából, 1 zárt konyhából, 1 éléskamrából, 1 istállóból és 1 felszerből, 1774-ik évben Mária Terézia magyar királynő építtette az esztergomi érseki kasszából. Az egész épület falai csementtel kevert meszes malterrel, kőből és téglából vannak építve; minél fogva az épület erős, száraz és egészséges. Ennyit tudhatni a Can. Visitatióból.

Öregebb emberek emlékezete szerint pedig a következőket lehetett feljegyezni.

1849-ig az iskolaházat az esztergomi érsek tartotta fenn, mely évben az egész épület teljesen leégett volt; az érsek azt újból felépíttetni nem akarta, sőt 1850-ben egészen lemondott az iskola fentartásáról s így az a nemes-oroszi róm. kath. hitközség által lett a tűz után felépítve; 1858-ban pedig a telekjébe mint a r. kath. hitközség tulajdona lett bejegyezve.

Az épület régi állapotából 1890-ik évben alakíttatott át mintegy 600 frt költséggel, mely összeghez a bold. emlékü Simor János bíboros érsek 150 frt segélylyel járult. A tanterem burztorzata: asztal és hátdeszkával ellátott újabb szerkezetű deszkapadok, egy asztal zárható fiókkal, egy karszék és egy deszkából összeszegezett könyvvállvány. Tanszerek: nagy fekete tábla, orosz számológép új, az osztr.-magy. mon. és Európa fali abrosza, földgömb. Iskolai könyvtárról, faiskoláról és kézimunkáról nincs említés téve.

Az első tanító 1774-ben Devicsai Imre volt. Hogy közvetlen utána kik következtek, nem tudható. A 30-as években Gallony Péter és Zapletaj János, a 40-es években pedig Tóth József és Blázsek András működtek itt. Ezek után Konyecsni József következett 1856-ig, 1856—1886-ig Sztoklasz György, 1876-tól jelen ideig *Sztoklasz Vilmos* működik itt a tanítói pályán.

Az 1868 előtti időkben itt működő kántortanítók fizetése oly gyarló volt, hogy állítólag többen — mert másképpen megélni nem tudtak — szalma- és egyéb kosarakat kötöttek, azokat eladták és némileg így enyhítették szegény családjaik nyomorán. Ezt látva a bold. eml. és áldott lelkü Juhász Antal akkori plébános ur, ki 45 éven felül élt itt és hiveinek jó lelkipásztora, a szegényeknek pedig igazi atyja és gyámola volt, 1868-ban nemcsak a plébános, harangozó és szegények részére vett szép földbirtokot, hanem a nagypeszeki határban s kizárólag az iskolatanító által haszonélvezendő 6 kat. hold és 1258 □-ölnyi szántóföldet is vásárolt, miáltal az itt működő tanítók nyomoruságos helyzetén sokat segített.

A kántortanítói jövedelem 468 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke *Nagy Mihály*.

a) TERGENYE.

Hont vármegye szobi járásában fekvő kisközség. Fiókegyház.

Közs. Lksz.: 598. — Rk. 390, ág. ev. 4, ev. ref. 180, izr. 21. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz.: összesen 40. — Tny. magyar.

Posta: Nemes-Oroszi. Vasut és táviró Zseliz vagy Szob.

Tergenye községben 1816-ik év előtt csak öt katolikus család volt, ennél fogva ez ideig kath. iskoláról említés nem tehető.

A földesuraság gróf Eszterházy János 1816-ik évben Nyitramegyében fekvő Handlova és Lehota községekből tizenegy róm. kath. valásu családot telepített le Tergenyén, kik a jelenlegi iskola fundusát, egy rajtlevő kis roncsolt épülettel 1828-ik évben április hó 27-én Snierer Mihály és Gábris András előljárósága alatt vásárolták Ocsószki Imrétől, a földesur oly beleegyezése folytán, hogy a robotot a kath. hivek is tartoznak teljesíteni. Az iskola egyrésze idős emberek állítása szerint 1834-ik évben építettett, melyben első tanító volt Lehoczky István, ki Tergenyéről Damásdra költözött. Utána következtek:

Horváth János, ki később Százdra távozott. Vas-kovics Imre, ez a tanítói hivatalt elhagyta és más hivatalba állott. Prauda Imre, ez Pádra ment. Leviczky Ádám, ez Zselizre ment. Varga Imre, ki itt meg is halt. Kratófila Ferencz, ennek hovatávozását nem tudják megmondani. Krajczárik József, ki itt szinte meghalt, de nem mint tanító, hanem mint jegyző. Bolczek Imre, ez Szalatnyára ment, Czingel Ferencz Emökére ment. Ezután több ideig közönséges paraszt emberek tanítottak, ennek oka a silány díjazás volt. 1878-ik év október hó 1-én jött tanítónak *Szikszay József*, ki jelenleg is Tergenyén mint tanító működik.

A kántortanító fizetése 547 frt 74 kr.

Az iskolaszék elnöke a nemesoroszi plébános.

b) KEREKUDVARD.

Bars vármegyében lévő kisközség; Zseliz főkegyháza.

Közs. Lksz. : 399. — Rk. 356, ev. ref. 43. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. : összesen 45. — Tny. magyar.

Posta, vasut és táviró Zseliz.

A község, valamint az iskola történetére vonatkozó adatok teljesen hiányzanak. Az iskola 1866-ban állíttatott s gróf Breunner Ágoston örökösei tartják fenn. Vagyona nincs. Könyvtár, faiskola, tornahely, kézimunka nincs. Az utóbbi években mint tanítók itt működtek : Dexler, Liska

N., Fandl József, Hoffmann Pál. Ez idő szerint *Nemecsek* Antal a ktanító, ki született Nagy-Szombatban 1868. márczius 15-én. Képesítettett ugyanott 1891-ben.

A kántortanító fizetése 447 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke a zselizi plébános.

c) Garam-Szent-Benedeki alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Báthy Gyula* bars-németi alesp. plébános.

1. ARANYOS-MARÓTH.

Nagyközség, Bars vármegye székhelye. Anyaegyház.

Közs. Lksz. 2541. — Rk. 2125, g. k. 2, g. kel. 1, ág. ev. 36, ev. ref. 48, izr. 329. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 360. — Tny. magyar.

Posta, vasut és táviró helyben.

Aranyos-Maróth hajdan aranymosó telep volt. A régente „Aranyos“-nak, most „Leves“-nek nevezett folyócska, mely a Zsitvának mellékfolyója, fővenyében aranyport hordván, ennek mosására morva bevándorlók telepedtek meg partjain, s innen nyerte a város előnevét is. Amint azonban az aranypor gyérült, a lakosok egyéb foglalkozás után néztek s így lettek földmivelők, iparosok s telepük idővel terjedelmes falu, majd mezőváros.

Mint a megye és járás székhelye, sok hivatallal rendelkezik. Itt székel ugyanis a megyei hatóság, törvényszék, járásbiróság, telekkönyv, főszolgabírói hivatal, államépítészeti hivatal, kir. adóhivatal, kir. tanfelügyelő stb.

Kulturális intézetekben szintén nem a legutolsó helyen áll, mivel 3 elemi iskolája és 1 polgári leányiskolája van. Ezek oly dicséretre méltón működnek, hogy el lehet mondani, csak elvétve akad községbeli ember, aki írni, olvasni és magyarul beszélni ne tudna.

Az iskolák között legrégibb eredetű a róm. kath. elemi fiúiskola. Ez minden valószínűség szerint azon időben veszi kezdetét, midőn a lakosság annak tudatára jött, hogy gyermekeik iskoláztatása felette szükséges. Valószínű, hogy

ezt földesuraságának tolmácsolva, ez megveté alapját a mai iskolának. Az első némileg biztos alapok 1781-ik év körül csoportosulnak, habár egészen határozott bizonyítékok az iskolának ezen csecsemő korának nevezhető idejéből sem állnak rendelkezésre.

Csak annyit tudunk, hogy a kántori teendők végzésére az uradalom részéről fogadtatott oly egyén, ki az orgonálás és egyéb kántori teendőkben jártas volt s egyszersmind különböző hangszerek kezeléséhez is értett. Fizetését az uradalom, előbb Palluska, később a gróf Migazzy-család szolgáltatta. A község nem járult hozzá semmivel. A szülők, kik gyermekeiket iskoláztatták, fizettek némi tandíjat az orgonistának, ki segédet fogadott az iskolai teendők végzésére. Vajjon mily képzettséggel bírt ezen állás betöltésére, az melles volt, csak azt követelték tőle, hogy tudjon írni, olvasni, némileg számolni s értsen a zenéhez. A fűtésről pedig a szülők gondoskodtak akként, hogy minden gyermek iskolába menet egy-két hasáb fát vitt magával délelőtt úgy, mint délután. Ekkor az iskola vegyes jellegű volt, növendékei fiúk és leányok voltak vegyesen, a tannyelv pedig tót.

Az 1848. év előtti mozgalmas idők, midőn a haza sok minden tekintetben készült változtatni régi képén, valószínűleg az iskolákra is került volna a sor, ha utána ki nem üt a szabadságharcz. Habár e vidéken nem nagy változást is idézett is elő a nép fegyverkezése, annyi hatása mégis volt, hogy a szép reményekre jogosító lelkesedésből az iskolának semmi sem jutott. A szabadságharcz leveretése után, az absolutismus idejében, annyi változás mégis történt, hogy a haza néhány városában tanítóképzők állítván fel, okleveles tanítókról is lett gondoskodva. 1853-ik évben e községbeli iskolának is volt szerencséje egy ily képezdevégzett tanerőhöz jutni *Krisztl József* személyében, ki az érsekújvári cs. kir. tanítóképzőt elvégezvén, oklevelet nyert s a község kántortanítója mellé jött gyakorlatra. Ez volt az első okleveles tanítója iskolánknak.

Amint a szülők mindjobban megbarátkoztak az iskolával s gyermekeik műveltsége is inkább képezte gondjukat, az iskolalátogató gyermekek száma is nagyobbodott úgy, hogy a hatvanas években már 2 segédet találunk működni a kántortanító oldalán s így iskolánk már két osztályúvá nőtte ki magát. Ekkor még vegyes volt.

A műveltebb szülők azonban szerették volna gyermekeiket az írás, olvasás, számoláson kívül még némi kézimunkára is taníttatni, ha lett volna ehhez alkalmas egyén.

Ébredt a jobb utáni vágy, a képességek nem elégedtek meg az elhullatott morzsák felszedésével. Egész komolyan neki láttak a munkának s a befolyásosabb polgárok utánjárására 1872-ik évben létesült az aranyos-maróthi állami elemi és felső leányiskola. Ez évben lett építve a városháza is, ahol a leányoktól most már elkülönített fiugyermekek részére két tantermet rendeztek be s kiírták a pályázatot egy önálló tanítói állásra 500 frt fizetés és egy szobából álló lakással, egyszersmind a kántortanítónak, ki az első tanítói állást is betöltötte, rendszeresítették fizetését 400 frttal, mint tanítási járulékkel.

Ezen időtől lett ez iskola róm. kath. elemi

fiuiskola, két külön osztálylyal. A tanítás meg is felelt a követelményeknek, kivált miután 1875-ben új kántortanító is került a városhoz az elhalt régi helyébe s ez szintén okleveles egyén volt. A tanítás nyelve ezentúl vegyes volt, t. i. magyar és tót, amennyiben a tót nyelvet még nélkülözni nem lehetett. Az iskola tekintélye annyira emelkedett, hogy a szomszédos falvak tehetősebb szülői örömmel fizették a 6 frt tandíjat minden gyermek után, csak hogy gyermekeik Ar.-Maróthon jár hassanak iskolába.

Ezen körülmény és a lakosság szaporodása csakhamar egy 3-ik osztály felállítását tette szükségessé. Mivel azonban a község nem volt oly anyagi körülmények között, hogy még egy tanítót képes lett volna fizetni s mind a mellett, hogy gróf Migazzy Vilmos, e nagylelkű kegyur, igyekezett segíteni a községen azzal, hogy a vásár és piaczi helypénzszedési jog bérösszegét, évi 300 frtot, a városnak ideiglenesen iskolai czélokra adományozta, mégis igen mostohák voltak iskolánk anyagi viszonyai. A harmadik osztály rendszeresítése pedig szükségessé vált.

Sokáig tanakodtak a város vezérférfiai, míg végre elhatározták, hogy felkérlik dr. Samassa József egri érseket, e város szülöttjét, segítené a várost egy 3-ik tanítói állás szervezésében. E kérelem sikeres volt, mert az érsek évi 400 frtot ígért a harmadik tanítói állás javadalmazásának kiegészítésére; így a városnak csak a tanterem és annak felszerelése, nemkülönben a tanító lakáspénzének megadása képezte feladatát. 1882-ben felépült a városház udvarán a III-ik tanterem, 1883. évi február 1-én már meg is kezdte működését a harmadik tanító.

1885. évben dr. Samassa József egri érsek még azzal is igyekezett segíteni az iskola anyagi helyzetén, hogy a város helyett kifizetvén 8000 frtnyi tartozást, ennek kamatait az iskolára fordítani rendelte.

Jelenleg itt működnek: id. *Krisztl József* 65 éves képesített, ifj. *Krisztl József* 34 éves képesített; *Mocsáry János* 33 éves képesített.

Az iskolaszék elnöke *Balázsy József*.

a) FEKETE-KELECSÉNY.

Bars vármegye aranyos-maróthi járásában fekvő kisközség. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. Perlep községgel össz. 800. — Rk. 770, izr. 30. — M. 65, tót 735.
Tank. sz. 75. — Mn. 60, ism. 15. — Tny. magyar-tót.
Posta, vasut- és táviró-állomás Aranyos-Maróth.

Szóhagyomány szerint e község helyén pár száz év előtt csak egy malom állott. Ma 50 házsza-
számot foglal magában. Először 1561-ben említ-
tetik önálló községként. Ekkor még hatalmas
tölgyerdővel körülvéve. A török hódoltság gyász-
napjaiban a törökök egyik táborhelyük a „Bo-
csovka“ patak két partja hosszában elterülő dom-
bokon volt. Innen indultak a szomszéd Nagy-
Vezekény község határában vívott csatába.

Az iskola keletkezési ideje 1851. Ez év ta-
vaszán nyílt meg a szomszédos Perlep község
támogatásával. Róm. kath. jellegét a mai napig
megtartotta.

A régi iskolaház 1874. évben szűknek bi-
zonyult. Ekkor építettek hozzá egy új tantermet
s a régit a tanító lakásához csatolták. Ez időtől
a tanítónak két szobája van.

A tanterem köalapokon ugyan, de nyers
vályogból épült, fedele azonban cseréppel van
fedve. A tanítói lak.: nyers vályogfalak, szalma-
zsuppal fedve.

Az iskola felszerelését 12 pad, 1 asztal, 2
szék, 1 fekete tábla, 1 számológép, 1 földgömb,
1 Magyarország és 1 Bars vármegye térképe,
továbbá métermértékek fali abrosza, természet-
rajzi és természettani szemléltető képek képezik.

Iskolai és ifjusági könyvtár nincs.

Testgyakorló-tér van ugyan, de tornaeszkö-
zök nincsenek.

Faiskola 1891. év óta van s évenként átlag
100 darab fácskát termel.

Háziiparként a kosárfonás taníttatik.

Az iskola jóltevői közül megemlítendő: Vojnits Béla volt perlepi földbirtokos, Migazzy Vilmos gróf val. belső titkos tanácsos és Payer János f.-kelecsényi földbirtokos.

Ez iskolánál első tanító volt: Hruska Mihály (1851—1874), utána Svarba János egy évig ideiglenesen, Zuber József (1875—1878), Hlavács József (1878—1885), Brunczlik Imre (1885-től a mai napig).

Hruska Mihály a tanítóság mellett a szücs-
mesterséget is folytatta.

Brunczlik Imre, a jelenlegi tanító 1885-től működik helyben. Három évi tanítóképző-intézetet végzett okleveles tanító. Atyja szintén tanító volt. A tanítói pályán 13 éve működik. Irodalmi munkássága elismerést érdemel; szerkeszti a „Néptanító“ című tanügyi lapot.

A tanító fizetése 367 frt és 43 krajczár.

Az iskolaszék elnöke az aranyos-maróthi plébános.

b) HIZÉR.

Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozó kisközség. Fiókegyház.
Közs. Lksz.: 780 — Rk. 750, ág. ev. 3, ev. ref. 6, izr. 21. — Anyanyelvük tót.
Tank. sz. össz.: 105. — Tny.: magyar-tót.
Posta, vasut- és táviró-állomás: Aranyos-Maróth.

Történetére vonatkozólag csak annyit sikerült adatok alapján megtudnunk, hogy nevezett község a 17-ik század utolsó negyedében szerepelt, már mint egy pár házból álló kis falvacska. Kedvező helyzeténél fogva, különösen a 40-es évektől szaporodik lakóinak száma. A jelen lakók ősei tevékeny részt vettek több csatában s különösen a 48—49-iki nemzeti önvédelmi harcban.

Az első iskoláról 1836-ban van szó; mely azonban 1842-ig csak bérházakban állott fönn. Majd nevezett évben épült a községben egy kápolna s ettől az évtől kezdve felkarolták jobban az iskola ügyét is. Különösen 1886-ban lett ez megoldva, midőn a kir. tanfelügyelő sürgetésére épült egy a törvényszabta kívánalmaknak megfelelő tanterem a hozzá tartozó tanítói lakkkal;

mely áll 2 szoba, 1 zárt konyha és 1 éléskamrából. A tanterem taneszközeit az akkori kultuszminiszter adta a hitközség tulajdonául. Az épület anyaga kőalapon, részben nyers vályogból épült, cseréppel fedve.

1886 óta a magyar nyelv sikerrel taníttatik.

Az itt működő tanítók a következő sorban következtek: Baranek N. 1836—1845-ig nem okl., Kromp N. 1847—1852-ig okleveles, Germányi Hugó 1852—1864-ig nem okl., Brunczlik Gáspár 1864—1869-ig nem okl., Ertl József 1869—1877-ig okleveles, Szabó János 1877—1889-ig magy. póttanf. végzett tanítók. Jelenleg

itt működik *Gyarmathy* Imre, ki 1889. okt. hóban foglalta el állomását. Született Léván (Barsvm.) 1863. szept. hó 16-án. Középiskoláit a lévai k. r. algimnáziumban végezte. Innét a helyi áll. tképzőbe ment, hol a IV. tanfolyam elvégzése után 1885. évi június 28-án tanítói oklevelet nyert. Működött Vág-Sellyén (Nyitravm.), 1886-tól 1889-ig Aranyos-Maróthon s jelen állomását a fentemlitett időben foglalta el. A tanítói fizetés a tankötelesek után fejenként 4 frt, községi pénztárból 68 frt, ism. iskoláért 15 frt, rozsilletm. 12 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke az aranyos-maróthi plébános.

2. FENYŐ-KOSZTOLÁNY.

Hozzá tartozik Kazimir, Alsó-Lucsnyó, Felső-Lucsnyó, Drienki, Nancsek, Breszó, Boriszkó, Levaszovszky, Lukácsov, Horka, Bosiak, Módos telepek és Viktória kőszénbánya-telep.

E község Bars vármegye aranyos-maróthi járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1121. — Rk. 1108, ág. ev. 1, izr. 12. — Anyanyelvre tótok

Tank. sz. 145. — Mn. 100, ism. 45. — Tny. magyar-tót.

Posta, vasut és táviró-hivatal Aranyos-Maróth.

Ezen községben az esztergomi főkáptalani Statutumok szerint már 1394. évben létezett plébánia, valószínűleg iskola is; de azután teljes 167 évig mi történt? az ki nem puhatolható.

1561. évben ismét első plébános volt ezen községben Kosztolányi Mihály és 1657. évben említést tesz Szili András barsi főesperes a róm. kath. templomról, a mely rossz állapotban volt (lásd series parochiarum et parochorum Archi Dioecesis Strigoniensis Némethy Lajostól.)

1675. május 24-től Havlovics Márton plébánostól kezdve; rendes egymásutánban következnek a plébánosok a mai napig, tehát következtethető, hogy Ludimagister et Scholae rector (kántor és iskolamester) is volt a községben; mit az 1755. évi július 18-án tartott és gróf de Battyán József, a pozsonyi káptalan prépostja által megerősített Canonica Visitatio is bizonyít, a hol „de Scholae rectore, ejus obligatione et Proventu“ — vagyis az iskola vezetőjéről, annak kötelességeiről és jövedelméről szóló fejezetben említés tétetik bizonyos Vozár Ádám nevű Scholae rectorról — iskolamesterről, ki már akkor 16 évig s így 1739 óta működött szorgalmasan és pontosan hivatalában.

1779. évi október 1-én tartott és gróf de Battyán bibornok esztergomi érsek által megerősített Canonica Visitatio 19. §-ában említés tétetik a (ludirector) iskolamesterről, a kinek neve volt Bartos Pál, Pálos nagymezőről való (Velka polai), 35 éves, akkoriban működött még csak 5 évig, a ki tót és német nyelvű volt és elvégezte a Syntaxist.

1813. évi október hó 17-én főesperesi és Riszinger György esztergomi kanonok barsi főesperes által intézett Visitatióban iskolamester volt Czimmermann János (Pilai) Dóczifürésről való, a ki egyszersmind mint a község jegyzője is működött és 50 évi itt működése után, 1849. évi augusztus 16-án meghalt.

Az iskolaház 1779-ben fából volt. 1801-ben gróf Keglevich Zsigmond czimzetes püspök esztergomi kanonok építtetett 40—60 tanuló számára való 1 tantermet és tanítói lakást, 1879-ben pedig gróf Keglevich István a kor követelményeinek már meg nem felelő tanterem helyett egy különálló tantermet építtetett hozzá kis folyosóval. Az iskola jó karban levő, cseréppel fedett épület, de a tanítói lak szomorú állapotban van.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a politikai község és a gróf Keglevich-család mint kegyur.

Tanítók voltak: Vozár Ádám (1739—79), Bartos Pál (1779—1813), Czimmermann János (1813—49), Czimmermann János (1849—63), Gyuráczek József (1863—91), Gerhardt Henrik

(1891—92). 1892-től *Blay* József, szül. Esztergom-ban 1834. január 18. Képesítettett Érsekújvárott 1854-ben magyar, tót és német nyelvre. Működött: Nemcsényben, Néveden, Alsó-Györödön, Tolmácson, Valkóczon és Neményben.

A ktanítói állás jövedelme 350 ft.

Az iskolaszék elnöke *Hruska* Béla plébános.

3. GARAM-SZENT-BENEDEK.

Bars vármegye aranyos-maróthi járásában van. Anyaegyház.

E község lakosainak száma 1370. — Rk. 1286, izr. 84. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 200. — Mn. 140, ism. 60. — Tny. magyar.

Posta, vasut és táviróhivatal helyben.

Főnevezetessége a helybeli szt.-benedeki ősrégi apátsági templom és monostor, meg ennek levéltára, de ez utóbbi (nem régen) Esztergomba vitetett. Azért az apátság története, a melyet az esztergomi főkáptalan kiadásában I-ső rész (vagyis Miksa király-adomány czimén 1565. évi alapító levelének kelteig) oly alaposan dr. Knauz Nándor czimz. püspök, akkorában esztergomi, jelenleg pozsonyi nagyprépost megírt, egyszersmind a községre is vonatkozik. A II. rész, mely az adatok sokasága miatt terjedelmesebb lehet, csak jó idő múlva jelenhet meg.

Utalva ezen nagyjelentőségű könyvre, röviden a következőket kijegyezzük (208 l.):

„Szent-Benedek, a monostor alatt fekvő város, csak idő folytán a monostor mellé s annak véd-szárnyai alatt települők által keletkezett. Az 1217. évben név nélkül („ad terram monastery S. Ben.“), azután pedig Petend név alatt előfordul s ezen név alatt már III. Incze pápa 1209. évi megerősítő levelében említettik mint helység, meg az „Ecclesi S. Egidy“ más temploma is.

A „Petend“ elnevezése a levéltárakban (209 l.) 1409. évig előfordul, ezentul rendszeren Szt.-Benedek néven. — Petend néven utoljára 1423. évben. — Az okmányok először helységnek nevezik, s csak 1407-iki okmányban az apát „oppidum“-nak mondja. De a nevezetes fekvésénél fogva biztosan vehetjük, hogy — akár más néven is — már Szent István korában létezett.

Az említett benczés apátság (Garam melletti) alapítója I. Géza (Gejsa) király; s 1075-ben keltezett alapító levele ezt tanusítja. (34—35 l.)

Gejsa király által épített első templom román-stilű volt, a mostaninál egy mellékhajóval keskenyebb s majdnem az egész szentélylyel rövidebb. Az alapító levél keltekor a templom és a benczés monostor készen volt. A felavatási ünnepélyen jelen voltak: a király, a király hős öccse sz. László herczeg és Nehemiás érsek is. Valószínűbb, hogy miután Géza csak 1074. év márczius havában lépett trónra, a templom és a monostor építéséhez már vezérkorában hozzá fogott. Ugy látszik a tatár pusztítást kikerülte. A XIV. század végével a templom és a zárda összeomlott. A templom 1405. évben újra felépült és a zárdaépítéshez is hozzáfogtak. (36 l.) A husziták 1435-ben felégették. (38 l.) 1442-ben pedig a bányavárosok. (39 l.) 1452-ben a husziták beveszik. A templom 1483. évben a mai stílusban újra felszenteltetett (41 l.) Thuroni Mihály milkói püspök, esztergomi érseki helynök által. (43 l.) Az első orgona 1506-ban készült még Miklós mester által. Az első orgonás 1521. évben, Zablati Jakab apát 1526. évi okmányában fordul elő: „magistri Leopoldi Mezen-grwber de Stira civitate, organiste dicte ecclesie nostre.“

1881. évi július hó 21-én éjjel a tűzvész a templom két torony és a monostor magtárszárnyának telőzetét egészen elhamvasztotta, a harangokat elolvasztotta. Ekkor a mtsg. Főkáptalan a templom gyökeres átjavítását s ujitását határozta el. A 160,000 ftig érő költséggel restaurált templomot boldogult — halhatatlan emlékü — Simor János bibornok, esztergomi érsek 1889-ben szept. 29-én szentelte fel. Jelen voltak a

veszprémi és besztercebányai püspökök, az esztergomi főkáptalan majdnem valamennyi tagja, Bars megyéből az egyházi és világi méltóságok, főurak és hatóságok, de távoli vidékről is egyaránt a nép sokasága is.

A zárda most az angol apáczáké. A monostor 1565. év óta főkáptalani praefektus, plebános és egyik tisztje lakását foglalta magában, azonkívül vendégszobákat és a négyemeletes magtárt.

A Garam feletti sziklán ékeskedik egy fogadalmi kápolna, mely a régi helyébe 1713. évben épült és 1879-ben belülről egészen megújított.

Peszér község a zárda alapításakor nem létezett, de III. Incze 1209. évi levelében már előfordul. A története a g.-szt.-benedekihez fűződik.

Ezen róm. kath. iskola felállítása egykoru lehet a Szt. Benedek-rendű kolostorral, melyet, mint említettük, I. Géza király 1075-ben alapított. Az első századokban a tanítást szerzetesek teljesítették; de már 1506-ban orgonistáról van említés, kit hazánkban az első közt felállított orgonához alkalmaztak. Az itt működött régi kántortanítók neveinek felderítése a majdan kiadandó „Apátság története“ II. részének van fenntartva. 1848-ig a tanítás csak egy tanteremben folyt; azóta pedig két tanteremben történik. A régi iskolai épület 1865-ben újított meg és helyezettett teljesen jó karba a mtsz. esztergomi Főkáptalan

segélyével. Most szilárd anyagból épült, cseréppel fedett épület.

Felszerelése a tantermeknek rendes.

Az iskola fenntartója: az eszterg. főkáptalan és kis részben a hitközség.

Az iskola jóltevői: a kegyuraság, Nyisnyánszky János egykori segédlelkész, Garay István, Koza Károly volt tisztartó, b. e. Ondrejkovics János, plebános, kik tankönyv, taneszköz és egyéb ajándékokkal látták és látják el az iskolát.

Ezen állomáson működtek: Hérαι volt francia alattvaló, Stosz N., Merkner J., Brühl A. (kitünő tanító), Szkladányi Károly (1853—73), jelenleg B.-Gyarmaton, *Juszth* József, szül. 1842. febr. 14-én Urvölgyön, Zólyom megye. Képesített Besztercebányán 1865. Működött: Zólyom, Gömör és Hont vármegyékben.

Osztálytanítók voltak: 1873-tól *Juszth* József, Sztárek József, Paulesz Ignác, Hlaványi János, Jakubik Rezső, Mozsáry János, Valkovics Sándor, Sztárek Lénárd, Vajda János, Malobiczky Lajos. Jelenben osztálytanító *Martinkovits* Alajos, szül. Nagyszombat, Pozsonym. 1877. márczius 2-án, okleveles.

A kántortanító jövedelme 593 frt 61 kr.

Az osztálytanító fizetése 300 frt és élelmezés.

Az iskolaszék elnöke dr. *Haiczl* Kálmán.

a) KOVÁCSI

Bars-Kovácsi Bars vármegye aranyos-maróthi járásában van. Hozzá tartozik Szent-Ilona pusztja. Fiókegyház.

Közs. Lksz.: 1323. — Rk. 1300, izr. 23. — Anyanyelvre: tótok és németek.

Tank. sz.: 220. — Mn. 163, ism. 67. — Tny. magyar.

Posta: Sz.-Benedek, vasut és táviró Léva.

Az iskola keletkezésének ideje a 18-ik század végére esik. Új épülettel felcserélték 1878-ban, a mely maig is létezik. Az iskola alapja kő, falai nyers téglá, tetőzete cserép.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség és az esztergomi főkáptalan. Ez egyszersmind jóltevője is.

Ezen állomáson működtek: Priczer József (1840—63), Mrkvicska János (1863—69), Petyivoki János (1869—86), *Bhesák* János 1886-tól mint ktanítók. Mint tanítók: Nyitray János (1882—83), Mazsáry János (1883—84), Belák József (1884

—85), Thuránszky Zsiga (1885—86), Tóth Lajos (1886—88), Navarra Antal (1888—90), Talló László (1890—92), Hlavacsek Ferencz (1892—95), *Kleinerler* Béla (1895—96). Mellékfoglalkozásuk volt: Méhészet, kertészet, gazdaszat.

Bhesák János ktanító szül. Bars megye Besse községben 1864-ben. Képesített Léván 1882-ben. Működött Komjáthon (1882—83), Verebélyen (1883—86). *Kleinerler* Béla szül. Duna-Pentelén, Fehér m. 1876. január 1-én. Képzőintézetet végzett Léván.

A kántortanító fizetése 344 frt 15 kr.

A segédtanítóé 200 frt.

Az iskolaszék elnöke Dr. *Haiczl* Kálmán.

b) HEGYHÁT.

E község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lksz.: 305. — Rk. 305. — Anyanyelvre: tótok.

Tank. sz.: 40. — Mn. 30, ism. 10. — Tny. tót.

Posta, vasut és távirda-állomás G.-Szt.-Benedek.

E század első felében itt még iskola nem létezett, s csak a g.-sz.-benedeki lelkész járt át egy parasztházba hittant tanítani. A község az esztergomi főkáptalan segélyével 1851-ben épített iskolát, 1881-ben az iskola és tanítói lak oly dűledező félben volt, hogy csakis dorongok támogatásával lehetett az összedüléstől megmen-teni. Ekkor az alispán engedelmével Gutsik Imre tanító, a szükséges építési költség beszerzése végett, könyvre gyűjtést indított meg a vidéken, személyesen járván el ezen ügyben. A gyűjtés eredménye 75 frt lett, melyhez b. e. Ondrejkovics János plébános 100, Valentovics kanonok 50, az esztergomi káptalan 20 frttal járult. Így 1883-ban az új iskolaépület felépített, mely áll:

1 tanterem, 1 tanítói lakszoba, 1 konyha, 1 kamra és 1 istállóból, mely köből épült, szalmafedéllel fedett épület.

A tanterem hiányosan van felszerelve.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség és az esztergomi főkáptalan. Jótevői a megnevezettek.

Ezen állomáson működtek: Dolezsal mint jegyző is, Kubinyi Ferencz 1881. Ezen évtől Gutsik Imre. Született Podlaricson, Zólyom v. megyében 1843. november 15-én. Képesített Esztergomban 1895-ben.

A tanító fizetése 238 frt.

Az iskolaszék elnöke Dr. Huinczl Kálmán.

4. KIS-APÁTHI.

Kis-Ápáthi község Bars vármegye aranyos-maróthi járásában van. Hozzá tartozik Zsitva-Kenéz község, Csudera pusztája és Berta-major. Anyaegyház.

Közs. Lksz.: 1418. — Rk. 1375, ág. ev. 5, izr. 38. — Anyanyelv: tót-magyar.

Tank. sz.: 160. — Mn. 100, ism. 60. — Tny. tót-magyar.

Posta, táviró és vasut A.-Maróth.

Az iskola már 1292. év előtt létezett, de történetére vonatkozólag ezen évszámon kívül több nincs. A róm. kath. hitfelekezet önerejéből új iskolát 1883-ban emelt, mely áll 2 tanterem és a tanítók lakásából. Alapja kő, fedélzete cse-répszindely.

A tantermek felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség.

Az iskola jótevője özv. Rudnyánszky Mária, ki a zsitva-kenézi születésű iskolásoknak oly ala-

pitványt tett, hogy kamataiból 2 legszorgalmasabb tanuló 1—1 drb aranyat kap.

Ezen állomáson működtek: Pongrácz János (1834-ig), Navratil József (1834—44), Wágner Antal (1844—80), Pavlicska N. (1880—83), Krizsanóczy Ágoston (1885—94), Janovecz József a mai napig. Született Zubákon, Trencsén m. 1854. márcz. 4-én. Képesített Znióváránál 1878.

A kántortanítói állás jövedelme 437 frt.

A segédtanító jövedelme 300 frt.

Az iskolaszék elnöke Karácsonyi Sándor.

a) EBEDECZ.

E község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lksz.: 776. — Rk. 760, izr. 16. — Anyanyelvre: tótok.

Tank. sz.: 165. — Mn. 115, ism. 50. — Tanyelv: tót-magyar.

Posta, vasut- és távirdaállomás: Kis-Tapolcsány.

Az iskola keletkezésének ideje e század elejére tehető, a mikor a tanterem a tanító szobája volt, egy kis viskó-féle épületben. A szor-

galmi idő pedig 3 hónap volt. A tanulók kis fazsámolyon, hosszú lóczák mellett ültek; az ol-vasni tanulók 10 krt meg egy kenyeret, az ol-

vasni és írni tanulók pedig 40 krt fizettek. Télen pedig 1—1 drb fát hoztak. 1869-ben rendeztetett némileg a tanítói fizetés, mely 300 frtban állapított meg s ekkor már a tanító külön teremben tanított, melybe a konyhán keresztül vezetett az út. A régi ktanítói lak 1889-ben elhamvadván, 1050 frt költséggel új elkülönített tanterem és tanítói lakás építettett a régi helyén. Ezen építkezési költséghez a biztosítási összegén kívül az eszterg. főkáptalan 100 s a község 110 frttal járult. Ezen épületben van: 2 tanítói szoba, 1 káplán szoba, 1 zárt konyha, 1 kamra, 1 istálló. Az iskolaépület a falu közepén álló külön épület, 2 tanterem, 1 segédtanítói szoba és folyosóval. Alapzata kő és téglá, tetőzete cserépzsinde, mely külön 2445 frtba került és épült 1882-ben. A

költség pótdóiban vettettet ki, melyhez nagylelkű adományokkal járultak: Ő felsége a király 100, gróf Keglevich István pedig 140 frttal.

Az iskola a legszükségesebb tanszerekkel el van látva.

Fenntartó a rk. hitközség és 3 hold föld bérlete.

Ezen állomáson működtek: Király Mihály (1812), Mihály (1830), Matulay, Merkner, Vágner (1850), Pohl János (1869—70), Turay József (1870—78), Koltay Sándor (1878—90), 1890-től a mai napig *Bura* Gyula. Született Léván, Bars m. 1862. márczius 4. Képesített ugyanott 1884.

A ktanítói állás jövedelme 368 frt 07 kr.

Iskolaszéki elnök *Karácsonyi* Sándor.

b) MAHOLÁNY.

E község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 478. — Rk. 470, izr. 8. — Anyanyelvre: tótok.

Tank. sz.: 70. — Mn. 50, ism. 20. — Tannyelv: tót-magyar.

Posta, táviró és vasuti állomás Kis-Tapolcsány.

Az itteni rk. iskola csak 1830-ban keletkezett. Egy ideig csak bérházban folyt a tanítás, míg végre 1840-ben gróf Keglevich Jánosné a községnek egy telket és az iskola építkezéséhez szükséges összes anyagot adományozott. Így 1841-ben felépült az új iskola és tanítói lak. A tanítói fizetés kezdetben igen gyarló volt, míg végre 1870-ben Krisák Máté bíró ügybuzgóságával keresztül vitte a 300 frtos minimum végleges megállapítását. Így van most biztosítva az állandó tanító. 1866-ban az iskola leégett; nemsokára felépítették ugyan, de az mai állapotában a kor kívánalmának meg nem felel. Kőből épített, szalmával fedett épület. Alacsony, setét és nedves. Van benne 1 tanterem, 2 kis szoba, 1 konyha, 1 istálló.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola fenntartója a rk. hitközség 345 frt és 13 kr. költséggel.

Jótevője a multban: a fentemlitett kegyes adományozó.

Ezen állomáson működtek: Molnarovics János (1809), Roszinszky András (1809—15), Skrabák János (1815—17), Lazovi Mihály (1815—41), Matulay Lukács mint jegyző is (1841—54), Mednyánszky N. (1856—58), Huszágh Adolf (1871—72), Godor Rezső (1872—84), Nagyhegyi, *Gutsik* Ferencz a jelen ideig. Több politikai és társadalmi lap dolgozó társa. Született Bpsten 1859. július 24. Képesített Losonczon 1881.

A kántortanító jövedelme 309 frt 47½ kr.

Az iskolaszék elnöke *Karácsonyi* Sándor.

5. KIS-TAPOLCSÁNY.

Kis-Tapolcsány község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1355. — Rk. 1340, izr. 15. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 260. — Mn. 180, ism. 80. — Tny. 1890. év óta magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás helyben.

Az iskola keletkezésének idejéről biztos adatok nincsenek. A kántortanítói lakás áll: 3

szoba, 1 konyha, 2 kamrából. Vályogból épített, cseréppel fedve.

Az iskola tanszerekkel fel van szerelve.
Fentartója a kath. hitközség.
Jóltevője volt a multban gróf Keglevich István.
Ezen állomáson működtek: Machovics János (1822—76), *Gergely* Rezső a mai napig.
Szül. 1856. év február hó 24-én Bars vármegye

Aranyos-Maróthon. Képesített Léván 1882-ben.
Osztálytanító *Lutter* Kornél, született Eperjesen
Pozsony m. 1875. február 22-én. Képesített
Znióvárálján 1893-ban.

A kántortanítói fizetés 373 frt.
Az iskolaszék elnöke *Köves* József.

a) KERESZTUR.

E község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 700. — Rk. 650, izr. 50. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 130. — Mn. 90, ism. 40. — Tny. tót és magyar.
Posta, vasut- és táviró-hivatal K.-Tapolcsány.

Az iskola felállításának ideje 1750 körüli időre tehető. Egész 1801-ig egy egyszerű fából készült kunyhó képezte az iskolát, míg végre az akkori földesur, a gróf Keglevich-család, az akkori viszonyoknak megfelelő épületet emeltetett, melyben a tantermen kívül a tanító is nyert 1 szobából, konyhából és kamrából álló lakást. 1885-ben a tanulók szaporodtával a község az előbbtől különálló tágas tantermet építtetett. Az iskolaépület magában foglal: 1 tágas tantermet, 2 elő-folyosót és 1 kis szobát. A kántortanítói lakás áll: 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra és 1 különálló istállóból és pinczéből. Ugy ezek, valamint az iskola-épület anyaga eléggé szilárd, az az iskoláé kö, a tetőzete pedig cserép.

A tanterem felszerelése rendes.
Az iskola fenntartója 1848-tól a kath. hitközség.
Jótevője a multban a gróf Keglevich-család.
Ezen állomáson működtek: Laczovi A., Szita Pál, Kizon József, Tillinger Antal és Nyáros Márton, ki 36 évig volt e község ktanítója. Ezek mint jegyzők is működtek. A jelenleg működő ktanító *Kuppis* Géza, szül. 1859-ben Malonyán, Bars vármegyében. Képesített Léván 1879-ben. Működött: Rákos-Kereszturon, Kovácsiban, Zsikváron, 1885-től a jelenlegi állomáson működik.
A kántortanítói állás jövedelme 423 frt 11 kr.
Az iskolaszék elnöke *Köves* József.

b) LOÓCZ.

Loócz község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 300. — Rk. 300. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 30. — Mn. 20, ism. 10. — Tny. tót-magyar.
Posta, vasut- és táviró-állomás Kis-Tapolcsány.

Ezen iskola 1875. év előtt csak egy kis szobácskából állott. Tanítói többnyire iparosok voltak. 1877-ben az egész község leégett, vele együtt a tanterem is, ekkor egy ideig a kovácsműhely volt az iskola. Végre 1879-ben, részint könyöradományokból, részint a község hozzájárulásával épült fel a maig is álló iskola-épület, 1 tanteremmel és a tanítói lakással. Az új iskola cseréppel van fedve. Itt 1880-ban kezdődött a tanítás. 1887-ben, mivel rendes tanítót a nyo-

moruságos fizetésre kapni nem lehetett, a fizetés rendeztetett akként, hogy minden tanuló fizet 2 frt tandíjat, $\frac{1}{2}$ véka rozsot és 1 méter fát, melyből az iskola is fűtendő.

A tanterem felszerelése hiányos.
Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Pruzsinszky János, Jakubik Ferencz, Adamik József 1887-ig, ezek iparosok voltak, Demmer Márton (1887—90)

póttanfolyamot végzett tanító, Szabó János okleveles (1890—93), Malarik Miklós szabólegény (1894—95), *Lemák* János nyugdíjas tanító működik jelenleg ideiglenes minőségben. Született

Felső-Veszteniczen 1830. márczius 31-én. Képesített Beszterczebányán 1858-ban.

A ktanítói állás jövedelme 219 frt.

Az iskolaszék elnöke *Köves* József.

c) ZSIKVA.

Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 432. — Rk. 422, izr. 10. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 60. — Mn. 40, ism. 20. — Tny. tót.

Posta, vasut- és táviró-hivatal Kis-Tapolcsány

Zsikva, helyesebben: Zsikava község kath. iskolája már az 1846. év előtt létezett egyszobás lakásban, mely tanterem és lakószobául is használtatott. A tanítói fizetés 14 véka gabona volt, mit a gróf Keglevich-uradalom mért ki negyedévenként. A szülőktől pedig hetenkint szombaton elégség járt a tanítónak. A fűtőfát a gyermekek hozták. 1852-ben építettek egy külön szobát, konyhát és kamrát s így a tanterem el lett különítve. Ekkor már a község maga tartotta fenn tanítóját igen szegényes fizetéssel. 1876-ban a kántorságot, mely eddig Kis-Tapolcsányhoz tartozott, egyesítették a zsikvai tanítósággal s így annak jövedelmét némileg megjavították. 1879-ben azután a község teljes erővel nekilátott és ön-

erejéből építtetett népiskolát cseréptetőzettel, tanítói lakással együtt, mely áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra és 1 istállóból.

Az iskola felszerelése elég rendes.

Fentartója a r. k. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Pruzsinszky József (1846—), Jakubik János (1879—) ezek iparosok voltak, 1880-tól Kuppis Géza (1880—1885) okleveles, Gyurján Alajos (1885—86), *Liszy* János okleveles, jelenleg is itt működik. Született Érsekújvárott, Nyitra. 1862. máj 2-án. Képesített Léván 1882.

A kántortanítói állás jövedelme 397 frt 33 kr.

Az iskolaszék elnöke *Köves* József.

6. LÉDECZ.

E község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 751. — Rk. 713, ev. ref. 7, izr. 31. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 150. — Mn. 108, ism. 42. — Tny. magyar

Posta Ghymes. Vasut és táviró Aranyos-Maróth.

Az iskola létesítésének ideje 1560. A tanterem és kántortanítói lak az esztergomi érsekség áldozatkészségéből 1879-ben építtetett újra. A község 1896-ban az ugynevezett „Berek“-ben egy szérüs kertet szavazott meg a tanítónak. Az iskola alapja kő, a falak nyers vályog, tetőzete zsindely (cserép). A kántortanítói lak még régi romladozó állapotban levő, szalmafedéllel fedett épület.

Az iskola felszerelése elég rendes.

Fentartója az esztergomi érsekség és a r. k. hitközség.

Jótevői a multban: B. e. Simor János biboros

200 frt építkezési és Turcsányi Mátyás komjáti plébános 100 frtos alapítványával.

Ezen állomáson működtek: Stupánszky János (1755—), Ivanovics Ferencz (1813—41), Klaburay János (1841—44), Buday Ferencz (1844—60), Muhay Antal mint községi jegyző is (1860—68), Molnár Ferencz (1868—82); jelenleg: *Ruzicska* Sándor, született Ghymesen, Nyitra vármegyében 1858. ápr. 11-én. Képesített Esztergomban 1877-ben.

A kántortanítói állás jövedelme 433 frt 79 kr.

Az iskolaszék elnöke *Borbás* László.

a) GHYMES-KOSZTOLÁNY.

E község Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 364. — Rk. 341, ev. ref. 1, izr. 22. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 70. — Mn. 60, ism. 10. — Tny. magyar és tót.
Posta Ghyimes. Vasut- és táviróállomás Aranyos-Maróth.

Ezen róm.-kath. iskola 1753 körül keletkezett, a mikor még iskola és kántortanítói lakás hiányában a kántortanító a lédeczi plébános tulajdonát képező, dűledezőfélben levő házban tanított és lakott. A jelenlegi iskola és kántortanítói lak 1880-ban épült kőalapon vályogból, meredek hegyoldalon. A tanterembe a konyhán keresztül járnak. A tanítónak van: 2 padlós szoba és konyhája. Az iskola és a kántortanítói lak közös, rossz állapotban levő, szalmafedéles épület. Mivel a község az iskola fentartását és a tanító díjazását nem bírja, iskoláját államivá akarja tenni.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Jakab Mihály (1755—79), Janorovics József (1779—813), Strba Miklós (1813—41), Harkó József (1841—69), Kálmán István (1869—75), Gazdag Vendel (1875—80), Nagy József (1880—95) és 1896. jan. 22-től *Talposch* Gyula. Születési adatai hiányoznak. Képesítettett Esztergomban 1896. Az ő távozása után ujabban *Kopasz* Bertalan nagysurányi tanító választatott meg.

A kántortanítói állás jövedelme 388 frt 15 kr.

Az iskolaszék elnöke *Borbás* László.

7. NAGY-HERESTYÉN.

E község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lsz. 458. — Rk. 439, izr. 19. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 120. — Mn. 100, ism. 20. — Tny. magyar és tót.
Posta helyben, vasut és táviró Aranyos-Maróth

Mivel e községnek már 1525-ben lelkésze volt, feltehető, hogy ugyanakkor már tanítás is létezett itt. A régebbi kántortanítók mint jegyzők is szerepeltek. Az iskola 1828-ig a falu közepén állott s miután leégett, a plébánia mellett újat építettek, egy jobbágytelken, melyet báró Malonyay János ajándékozott a községnek. Ebben 1 tanterem és egy lakószoba volt a tanító számára, konyha és kamrával. 1878-ban a község 1800 frttal a falu közepén új tantermet készített, nyers vályogból, kőalapzattal és cseréptetővel. A régi iskola 2 szobájával együtt a tanítónak adatott, a mely szalmafedél alatt van, nyers vályogból építve.

Az iskola felszerelése rendes.

Fentartója a róm. kath. hitközség.

Jótevője a multban a fentemlitett uraság.

Ezen állomáson működtek: Kadarecz György (1750—56), Schnechla Mihály (1779—), Bunzela (1830—32), Komzsik József (1832—38), Sztehlik János (1838—42), Blundel (1842—48), Strba József (1848—54), Krizsek (1854—59), Linek Ferencz (1859—65), ez már nem volt jegyző. *Malárik* Márton 1865-től a mai napig. Született Ó-Turán 1839. november 12-én. Képesítettett Nagyszombatban 1860-ban.

A tanítói állás jövedelme 523 frt 58 kr.

Az iskolaszék elnöke *Csernik* Alajos.

a) HECSE.

E község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lsz. 340. — Rk. 325, izr. 15. — Nyelvre tótok.
Tank. sz. 55. — Mn. 40, ism. 15. — Tny. magyar-tót.
Posta Bars-Thaszár Vasut és táviró A.-Maróth.

Heccsén 1861-ig nem volt iskola, akkor épült tanterem gyanánt szolgált, a másik padlónélküli a mostani tanítói lak, melynek egyik szobája szoba a tanító lakása volt. 1890-ben a meglévő

iskolához egy új tanterem építtetett hozzá, a régi tanterem pedig a tanító számára 2 lakszobául adatott és 1895-ben kút ásatott a tanító lakása előtt.

Az iskola felszerelése hiányos. Fentartója a róm. kath. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Hostyák György

(1861—79) mint jegyző is, Sinkó József cipész (1879—85), *Virsik* Márton a mai napig. Szül. Zsitva-Gyarmaton, Bars m. 1861-ben. Képesített Nagyszombatban 1888-ban. Működött még Zsitva-Ujfalun.

A tanítói állás jövedelme 245 frt 33 kr.

Az iskolaszék elnöke *Csernik* Alajos.

8. NAGY-SZELEZSÉNY.

E község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lksz. 448. — Rk. 393, ág. ev. 5, ev. ref. 28, izr. 22 — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 90. — Mn 65, ism. 25. — Tny. tót-magyar.

A nagy-szelezsényi iskola valószínűleg már a múlt század közepén létezett. A régi iskola-épület a templom mellett állott, melyet azonban az 1878-iki árvíz ledöntött, s 6 évig a község iskolával nem bírt. Sok küzdelem után végre 1884-ben az országút mellett magasabb helyen b. e. Simor János biboros 800 frtos adományával egy a kor kívánalmának megfelelő iskola-helyiség építtetett, kemény kőalappal, cseréptetővel, a kántortanítói lakással egybe kapcsolva. A tantermen kívül van a tanítónak: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamrája, de ez padlózatlan volt; míg végre 1890-ben újra primási segéllyel az egész épület rendbehozott.

A tanterem a legszükségesebb taneszközökkel el van látva.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevői a múltban b. e. Simor János biboros és a Szt.-István-Társulat.

Az itt működött tanítók: Gruner József, Vanya F., Rajcsányi István, Hornyáczek Károly, Zsitvay János, Hutkay József, Srtba József, Magyar Ignác, ezek közt Zsitvay mint jegyző is működött. Jelenleg *Simkó* József, szül. 1846. okt. 18-án Velsiczen Barsm. Képesített 1886-ban Nagy-Szombatban.

A kántortanító fizetése 475 frt 10 kr.

Az iskolaszék elnöke *Ziskay* Imre.

a) GESZTŐCZ.

Gesztőcz község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Főkegyház.

Közs. Lksz. 498. — Rk. 483, izr. 15. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 60. — Mn. 45, ism. 15. — Tannyelv magyar és tót.

Posta Nagy-Kelecsény. Vasút és táviró A.-Marót

Ez iskola keletkezési ideje ismeretlen. A régi rozszant iskola helyett, mely csak igen szegényes parasztháznak felelt meg, 1885-ben a község 1400 frt költséggel egy diszes iskola-helyiséget emelt, kőalappal és cseréptetővel. A régi iskolahelyiséget pedig a tanító lakásának nagyobbitására hagyta, melyet 9 év múlva szinte egészen újjáalakított. A derék község mindezzel nem elégedett meg, de a tanítói fizetést is 320 frtra emelte. Így mutatván meg a mai községek előtt is példálul szolgálható — a tanügy iránti dicséretreméltó érdekeltségöket. Az iskolaépület szilárd anyagból épült, cseréppel fedett épület.

A tanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló és félserből, mely szalmával van fedve.

A tanterem el van látva minden taneszközzel.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Ivinger 18 évig, Szrnka János 1 évig, Brunler Imre 1 év, Krausz János 3 hónapig. 1890-től *Horváth* János, szül. 1862-ben június 6-án Bajmócson, Nyitram. Képesített Léván 1882-ben. Működött Garam-Keszin mint segéd-tanító, Geletneken osztálytanító, Magas-Marton kántortanító.

A kántortanító fizetése 320 frt.

Az iskolaszék elnöke *Ziskay* Imre.

9. NAGY-ÜLÉS.

E község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lksz. 706. — Rk. 702, izr. 4. — Anyanyelvre: tótok.
Tank. sz. 138. — Mn. 100, ism. 38. — Tny. tót és magyar.
Posta, vasut és távirdaállomás: Ujbánya.

Ezen község hajdanában mint fiók a fenyőkosztolányi plébániához tartozott s így Kamanfalvy Ferencz volt helyettes plébános feljegyzései szerint a XVI. században, Rákóczy idejében ide menekült pór népnek 1786. évig helyben sem lelkésze, sem iskolája nem volt.

1787. évben alapított itt Localis Capellania, a midőn is egy szerzetes: Markovics Rezső mint Localis Capellanus itt működött és 1787. évi augusztus 6-án megkezdte az anyakönyveket vezetni és mint szerzetes a gyermekeket is tanította.

Szóhagyomány szerint az első ideiglenes iskola volt a még most is fennálló, az ugynevezett Szlávik-féle házban. Hogy ki volt ezen községnek első kántortanítója, annak nyoma sehol sem található.

1809. évben alapított itt plébánia és első plébánosa volt Trangusz János, valószínű tehát, hogy ha nem is azon évben, de nem-sokára lett felépítve a még most is fennálló iskolaház is, mert midőn 1832. évi február 28-án Hlaványi Ignác volt plébános idejében a plébánia leégett, az imént nevezett plébános ideiglenesen az iskolaépületbe átköltözködött, a hol 1835-ig lakott; és azon időtől a mostani iskolaépület 1884. évig változatlanul fennállott, a mely évben a régi tanterem helyett új, a törvény kívánalmainak megfelelő tanterem épült, Martincsek János plébános idejében. Ezen tantermet a község felépíttette ugyan, de a faanyagot a volt földesur, gróf Keglevich István

ajándékozta és az építkezési költségekhez a községnek boldog emlékü Simor János herczegprimás hozzájárult 100 frtnyi kegyadományával.

Ezen kántortanítósághoz tartozott előbb Kis-Ülés (Kis-Lehota) fiókközség is, de később azon község tanítót fogadván, végtére 1856. évben ott önálló kántortanítóság szervezetett.

Kik voltak itt az első tanítók, azt kipuhatolni nem lehet; a legidősebb lakosok csak valami Matusik nevű tanítóra — a kinek keresztnévét nem tudják — emlékeznek, az volt mindkét községnek kántortanítója és jegyzője, itt működött 1843. évig, a midőn az állomását elcserélte a szkiezói kántortanítóval Grulich Józseffel, ki 27 évi itt működése után ismét állomást cserélt Jankovich Mihály zsitva-ujfalusi volt kántortanítóval.

Jankovich Mihály már nem egyszersmind mint jegyző, csak mint kántortanító működött itt 7 évig s azután Hontmegyébe eltávozott.

A tanterem felszerelése elég jó.

Az iskola fenntartója a kath. hitközség.

Jótevői a multban a fentnevezettek.

Ezen tanítói állomáson működtek: Matusik 1843-ig, Grulich József (1843—70), Jankovich Mihály (1870—77), Vágner János (1877—89), Blay József (1889—91) a magyar nyelv meghonosítása körül sok érdemet szerzett, Demmer Márton (1891—92), Szobolovszky János (1892—1895). Az állás jelenleg üresedésben van.

A kántortanítói jövedelem 360 frt 40 kr.

Az iskolaszék elnöke *Martincsek* János.

a) KIS-ÜLÉS.

E község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lksz. 969. — Rk. 964, izr. 5. — Anyanyelvre: tótok.
Tank. sz. 160. — Mn. 115, ism. 45. — Tny. tót-magyar.
Posta, vasut és táviró-hivatal: Ujbánya.

Eleinte itt iskola nem létezett és a gyermekek, de csak csekély számban, a nagy-ülési (nagy-lehotai) iskolába jártak.

1856. évben a község felépíttetett egy jó iskolaházat, a mely építkezési költségekhez herczeg Odescalchy faanyaggal járult hozzá; a tan-

teremben azonban csak hosszú asztalok és egyszerű padok voltak, míg 1885. évben Martincsek János plébános buzgólkodása folytán rendes iskolapadok be nem szereztettek; így tehát 1856. évben az új iskola fel is avattatván, használati céljának átadatott.

Közvetlenül az új iskolába tanítónak belépett 1856. évben Orosz Károly Nagy-Szelezsényből, a ki itt 1865. évi szeptember 22-én meg is halt.

Utána következett Mituch József Selmeczbányáról, a ki 1865. évi november hó 1-én ide jött, de egy év múlva, az 1866. évben vissza Selmeczre távozott.

A megüresedett ezen állomást 1866. évben elfoglalta Tauber János hecsei volt tanító, a ki négy évi itt működése után, 1870. évi november 1-én Hontmegye valamely községébe eltávozott.

1870. év november havában, ezen község a nagy-ülési kántorságtól, a melyhez ekkoráig tartozott, elszakított, és azontul nemcsak tanítói, de kántortanítói állás is szerveztetett; ezen kántortanítói állásra első kántortanítónak megválasztatott Viszluzsil József, nyitramegyei születű, szent-benedeki volt segédtanító, a ki mint nőtelen, 1870. évi november havában ezen állomást elfoglalván, példás működése után mint nőtelen 1877. évi január 26-án itt meg is halt; a lelke üdvéért tartandó szent misékre alapítványt tett, és miután a templomban orgona nem volt, annak beszerzésére 80 forintot hagyomá-

nyozott; pihen a templom előtti temetőben, sorompóval ellátott sírját vas sirkereszt ékesíti.

Viszluzsil József elhunytá után közvetlenül kántortanítónak megválasztatott Solymosi András, a ki Uhliskőről jött ide 1877. évben és innét Orovniczára 1884. évben eltávozott.

Csere folytán helyébe jött Orovniczáról Gucsik Imre 1884. évben, 1886-ban Szent-Kereszt vidékére eltávozott.

Utána jött Nyitramegye Nagy-Lehotáról Juriga Márton 1886. december havában, ki 1889. évben elment gyári munkásnak Nagy-Ugróczra.

1890. évi ápril havában ezen állást elfoglalta Sztehlik Rezső, ki Alsó-Pélen mint kántortanító és utóbb mint jegyző sok évig működött; ezt volt a kis-ülési iskolában uttorője a magyar nyelvnek, de az érdekeltség nagy sajnálatára 1894. évi június havában nem is itt Kis-Ülésen, de a vejénél Nagy-Kálnán meghalt; kiváló öröme volt abban, hogy itt működésének idejében Martincsek János beszerezte az orgonát, és ő volt az első kántor, a ki orgonával végezte ezen templomban az istentiszteletet.

1895. évi ápril havában jött ide ideiglenes kántortanítónak *Malárik* Miklós, a ki törvény értelmében véglegesen azon okból megválasztható nem volt, mivel a kellő képzettséggel nem bír; ez jelenleg is itt működik.

A tanterem felszerelése nem teljes.

Könyvtár, faiskola, tornatér, kézimunka nincs.

A kántortanító jövedelme 360 frt 40 kr.

Az iskolaszék elnöke *Ziskay* Imre.

10. NEMCSÉNY.

Nemcsény község Bars vármegye aranyos-maróthi járásban van. Hozzá tartozik Rohosnicza község. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 600. — Rk. 573, ág. ev. 5, ev. ref. 11, izr. 11. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 117. — Mn. 92, ism. 25. — Tny. magyar-tót.

Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás Aranyos-Maróth.

Ezen iskola a legrégebbi időből való, egyidős a plébániával. Már az 1646-iki Can. Vis. tesz említést iskoláról. Az 1713-ik Can. Visitációban már Stevurka Mihály mint „Rector Scholae“ van megnevezve. Az iskola régente csak szerény parasztház volt, mely 1847-ben építtetett fel ujjalag. Ez fazsindellyel fedett volt. Ezen újjáalakítás Huszár Ignác akkori plébánosnak volt kö-

szönhető. 1868-ban az iskola leégett, ekkor az esztergomi káptalan segélyével újra építtetett, de csak zsupfedéllel, míg végre 1894-ben cserépszindely alá jutott. A kántortanítói lakás a tanteremmel egy fedél alatt 2 kis szoba, konyha, kamra, istálló, szekérszín és egy kis pinczéből áll.

Felszerelése tanszerekkel elég rendes.

Az iskola fenntartója a politikai község.

Ezen állomáson működtek: Stevurka Mihály 1713, segédje: Hugyecz János, Langoszter Benjámin (1755—79), Krucsik Ignác (1779—1806), Polónyi Mihály, Polónyi Géza országgyűlési képviselő öreg atyja (1806—46), Dolezsál Ferencz (1848—1855), Smeringay János (1855—56), Thuránszky Károly (1856—59), Blay József mint

községi jegyző is (1859—73), Pattermann Ede (1873—78), Turay József a mai napig. Született Léván, Barsm. 1851. aug. 26-án. Képesítettett Esztergomban 1869-ben.

A kántortanító fizetése 468 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kittenberger* István al-esperes, ker. tanfelügyelő.

a) NAGY-VEZEKÉNY.

E község Bars vármegye verebélyi járásához tartozik. Hozzá tartozik Kis-Vezekény község. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 500. — Rk. 500. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 100. — Mn. 70, ism. 30. — Tny. magyar-tót.

Posta Nemcsény. Vasut- és táviró-állomás Aranyos-Maróth.

Ezen iskola, mely a kis-veszekényiekkel közös, már a 14-ik század végétől fennáll; mert egy 1634-ben történt főbírói vizsga okmánya említi, hogy „a törökök Nagy-Vezekényen az iskolaházat égetik volt meg”. Ezen régi iskola az akkori viszonyokhoz való lehetett, de az újabb és mely 1870-ig áll a tanügy rendelkezésére, igen primitív épület volt, mert a tanító a lak-szobában tanított. Ekkor azonban a tanító lak-ház kibővített és új tanterem készült, s az épület cserépszindely alá vétetett.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója a nagy- és kis-vezekényi politikai község.

Ezen állomáson működtek: Michalovich János (1713—31), Drahos Tamás, Strba János (1779—830), Pilarik Márton (1830—49), Krizsák Antal (1849—51), Strba József (1851—60), Paulicska Gáspár (1860—77), *Patterman* Ede a mai napig. Szül. 1846. okt. 12-én Nyitra várm. Ó-Turán. Képesítettett 1862-ben Besztercebányán. Működött: Veszelen, Komjáthon, Nemcsényben.

A kántortanító jövedelme 452 frt 46 kr.

Az iskolaszék elnöke a nemcsényi plébános.

b) VALKÓCZ.

Valkócz község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 430. — Rk. 430. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 80. — Mn. 61, ism. 19. — Tny. magyar és tót.

Posta Nemcsény. Vasut- és táviró-állomás Aranyos-Maróth.

Valkócz ősrégi község, mely 1327-ben már fennállott, mint az eszt. főkáptalan levéltárában levő okmány igazolja. Plébániája azonban újabb keletű, de mégis 1647-ben már volt, sőt mellette iskola is. A régi iskolaépület 1841-ben már egészen dűledezőfélben levő viskó volt s azért az akkori tanító saját házában tanított. A kántorság csak 1850 után lett összekötve a tanítói állással. Jelenleg az iskolaépület áll: 1 tanteremből és a tanító lakásából, zsufpedéllel.

Felszerelése hiányos.

Az iskola fenntartója a politikai község.

Ezen állomáson működtek: Ehary János

(1713—31), Ivanyicska György (1755—79), Hugyecz István (1779—804), Palkovics György (1804—50) jegyző is volt, Szova Ferencz, Visky Ambrus, ez végzett először kántori teendőket is (1851—54), Blay József (1854—59), Leviczky Ádám (1859—62), Zanák István (1862—89), Gázsó Mihály (1889), Trimmel Jenő (1889—94), Simkó József (1894—95), *Szobolovszky* János, született 1859. Alsó-Kemenczén, Barsm. jan. 15-én. Képesítettett Nagyszombatban 1885-ben.

A kántortanítói állás jövedelme 319 frt 88 kr.

Az iskolaszék elnöke a nemcsényi plébános.

11. NÉMETHI.

Némethi község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 880. — Rk. 861, izr. 19. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 134. — Mn. 95, ism. 39. — Tannyelv magyar.
Posta, vasut- és távirda-állomás G.-Szt.-Benedek.

Mivel Némethi plébániája már 1397-ben megvolt, az iskola léte is ezzel egyidejű. A mohácsi vész után azonban ez megszűnt és csakis a 16-ik század első felében ujult fel ismét, a mikor valószínűleg a kántorlakszobája volt a tanterem is. Az 1740-ben dühöngött tüzvész a templommal együtt a kántortanítói lakot is elpusztította. Az újra építésnél már külön tanterem is volt. Ezen építkezést Szöllősy István itteni közbirtokos, Bars vármegye akkori alispánja, részint saját pénzéből, részint a primácia és jobbágy-ság segélyével vitte keresztül. Ezen alakban állt az iskola 1887-ig, a midőn Báthy Gyula plébános fáradságot nem ismerő ügybuzgóságával, Kuliszeky Ernő kir. tanfelügyelő, Rajecz Rezső szolgabíró, Loriczky Lajos és Kittenberger esperesek és Thuránszky Nándor körjegyző segélyével sikerült kivívnia, hogy nemcsak a kor-nak megfelelő diszes iskola és tanítói lakás építessék 3300 frt költséggel, hanem a ktanítói jövedelem is a réginél jóval emeltessék. Még pedig úgy, hogy az 1882-iki tagosítás alkalmával a kántortanítói földek mennyiségét megkétszerezték s örök időkre 100 frt évi készpénzjárulékkal emeltetett a tanítói fizetés.

Végre 1892. október 2-án az iskolaszék teljesen rendezte a ktanítói fizetést akként, hogy mint tanító kap 330 frt készpénzt, negyedévi részletekben, a kántortanítói ténykedésért pedig 208 frt 87 krt, készpénz és terményekben.

Az iskola és kántortanítói lak egybe épült, cseréppel fedett épület. Van benne: tágas és világos tanterem, előszoba-féle folyosóval. A ktanítói lakás áll: 2 egymásba nyíló padlós szoba, zárt konyha, takaréktűzhelylyel, kamra és 4 drb marhára való istállóból. És különálló szinből.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a polit. község és a kegyuraság.

Az iskola jötevői: A beszterczebányai püspökség mint kegyur, a plébános. A multban: Kuliszeky Ernő és Thuránszky Nándor körjegyző.

Ezen állomáson működtek: Zahar József, ki mint béres halt el (1730—48), Bodis József (1748—70), Tejfölössy György (1870—1803), mint jegyzők. Galuszek Péter (1803—34), Szukup István (1834—66), Talló István (1866—85), Garró Imre (1885/6), Jakubik Rezső (1886—87). Ezen időtől maig: *Ondrajka* János, szül. 1859. decz. 29-én Csesztvén, Pozsony vármegyében. Képesítettett Nagy-Szombatban 1878. június 28-án. Működött Komjáthon. Az 1892. évi zárvizsga alkalmával számos megyei bizottsági tag jelenlétében a magyar nyelv tanításában elért meglepő sikeréért 40 frt jutalomban részesült.

A kántortanítói állás jövedelme 538 frt 87 kr.

Az iskolaszék elnöke *Báthy* Gyula.

a) CSÁRÁD.

Ezen község Bars vármegye aranyos-maróthi járásában fekszik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 567. — Rk. 552, izr. 15. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 100. — Mn. 70, ism. 30. — Tny. tót és magyar.
Posta és táviró G.-Szt.-Benedek. Vasuti-állomás Aranyos-Maróth.

Csárád tanköteles gyermekei a régebbi időben a némethi r. k. iskolába jártak. Csak 1887-ben építettett felsőbb rendeleire az első iskola. A tanító jövedelme ekkor pénz és terményekben

180 frtban állapítottatott meg. Az iskola vályogból épült, szalmatetőzetű épület volt. Az 1866-iki tagosítás alkalmával gróf Migazzi Vilmos kegyességéből a tanítói jövedelem 3 kath. h. és 1200

□ öi területü földdel nagyobbodott, mely alkalommal a tanítói lakás is jó karba helyeztetvén, az 1 szoba és istállóval nagyobbított. 1883-ban az iskolaépület leégett; ekkor gróf Migazzy Vilmos, Thuránszky Nándor körjegyző, Rajczy Rezső szolgabíró, Báthy Gyula plébános, Huhn István földbirtokos együttes ügybuzgó közreműködésükkel 3300 frt költséggel, a kor igényeinek teljesen megfelelő iskola és tanítói lak építtetett, mi 1884. október 6-án adatott átrendeltetésének. 1891-ben pedig keresztül vitetett, hogy a tanító a törvényes minimum élvezetébe juthasson.

A tanterem elég jól fel van szerelve taneszközökkel.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség és az uradalom.

Ezen állomáson működtek: Szloboda János (1857—58), Hlavacsek József (1858—78), *Matusik* Pál 1879-től. Született Fekete-Kelecsényben, Bars megyében 1850. június 27-én. Képesített Nagy-Szombatban 1888-ban, tornatanítói oklevele; a magyarnyelv sikeres tanításaért kitüntetve lett.

A tanítói állás jövedelme 359 frt.

Az iskolaszék elnöke *Báthy* Gyula.

12. SZKICZÓ.

E község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 800. — Rk. 783, ev. ref. 1, unit. 5, izr. 11 — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 120. — Mn. 90, ism. 30. — Tny. tót-magyar.
Posta, vasut és táviró Kis-Tapolcsány.

Szkcizó iskolájának története egyidős a plébániáéval, a mely 1809-ben alapított. De az iskolaügy igen kezdetleges állapotban lehetett, mert 1857-ben, tehát 48 év múlva az van írva, hogy az egy kis szobából álló tanterem oly kicsiny, miszerint a 35 tanulót kétfelé kellett osztani akként, hogy a fiuk délelőtt, a lányok pedig délután jártak tanításra. A felszerelés pedig egy durva asztal és két époly hosszú padból állott. Dedinszky János plébános-helyettes buzgósága folytán tisztességes padok és tábla kerültek az iskolába. Ezen állapot tartott egész 1876-ig, a midőn Ő Felsége a király 100, b. e. Simor János 100 frtos segélye és 1000 frt kölcsönnel új iskolaház építtetett. Az épület cserép alatt, a templom szomszédságában, kemény kö-

anyagból van építve. Áll szép világos és tágas tanteremből, melyben 120 tanuló könnyen elfér. A kántortanítói lak egy vonalban van és áll: 2 kényelmes szoba, zárt konyha, kamra, pincze és istállóból.

Tanszerekkel az iskola elég jól el van látva.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Az iskola jötevője a multban: a fent említettekén kívül herczeg Odessalchy.

Ezen állomáson működtek: Matusik János (— 1853), Mamula Fülöp (1853—55), Paulicska Gáspár (1855—60), Itoba József (1860—77), Szrnka János (1877—79), Vittkovszky Endre (1879—95).

A kántortanítói állás jövedelme 376 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke *Ralbovszky* András.

13. THASZÁR.

E község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 818. — Rk. 780, izr. 38. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 220. — Mn. 150, ism. 70. — Tny. tót-magyar.
Posta, vasut- és táviró-hivatal helyben.

Az iskola alapítása 1670 körüli időre tehető. A jelenlegi kántortanítói lak 1847-ben épült, melyben egy osztály volt elhelyezve. 1877-ben,

mivel, egy másodosztály felállítása vált szükségessé, egy külön iskola-épület emeltetett, 2 tanteremmel, közben folyosóval, 80—80 tanulóra.

Ugyanekkor szerveztetett a második tanítói állás is. A régi tanterem 2 szobává alakítottát át, egyik az osztálytanító részére rendeztetett be.

A régi iskolaház mint kántortanítói lak 1887-ben alakítottát át egészen és cseréptetővel láttatott el. Ugy az iskola, mint a tanítói lak szilárd anyagból épült, cseréptetővel fedett épület.

A tantermek felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója Thaszár és Malonya községek róm. kath. lakossága.

Ezen állomáson működtek: Simonovics István (1698—1720), Naskalik Ignác (1720—35), Kossák Imre (1735—98), Machovich Antal (1798—830), Krizsák János (1830—47), Petyivoki János (1847—64), Mrkvicska János (1864—

66); kitűnő zenész és szorgalmas tanító ez időben *Török László* 8 gymnasiumi előképzettséggel, osztálytanító és segédkantó, egyszersmind tornamester 1876-tól 1886-ig, innen mai napig mint ktanító. Szül. Aradon, Aradvmegyében, 1856. november 22-én. Képesítettett Léván 1878-ban. Tornamesteri oklevelet nyert Nyitrán. Segédtanítók voltak: *Sturcz György* (1886—88), *Svarba Endre* (1888—89), *Borz János* (1889—92), *Simkó József* (1892—93), *Gröbl Andor* (1893—95), s jelenleg *Kostyák Rezső*. Született Trsztenán (Árvamegye) 1875. június 6-án. Képesítettett Szepeshelyen 1895-ben.

A kántortanító jövedelme 1079 frt.

Az osztálytanító jövedelme 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kormanovics Endre*.

a) KISFALUD.

E község Bars vármegye aranyos-maróthi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lsz. 380. — Rk. 350, ág. ev. 13, izr. 17. — Anyanyelvre: tótok.
Tank. sz. 40. — Mn. 29, ism. 11. — Tny. tót-magyar.
Posta, vasut- és távírdaállomás: Thaszár.

Az iskola régebbi időben a falu végén, a Zsitva folyó közvetlen szomszédságában épült, 1 tanteremből és a tanító 1 szobás lakásából.

A tanterem elég rendesen van felszerelve.

Az iskolát a r. kath. hitközség tartja fenn.

Ezen állomáson működtek, mint tanítók

(mert a kántorság ezen állástól el van választva, mit a thaszári végez): *Sinczl Tamás* (1882—90), *Ratkovszky Béla*, szül. Börzsönyön Hontm. 1858. május 3-án.

A tanítói állás jövedelme 229 frt 75 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kormanovics Endre*.

b) SZELEPCSÉNY.

Község Bars vármegye aranyos-maróthi járásában. Hozzá tartozik Mikófalú pusztá. Fiókegyház.
Közs. Lsz. 820. — Rk. 795, izr. 25. — Anyanyelvre: tótok.
Tank. sz. 119. — Mn. 88, ism. 31. — Tny. tót-magyar.
Posta, vasut és távíró Zsitva-Ujfalu.

A szelepcsényi r. k. iskola 1859-ben jött létre. Az iskola és a tanítói lak ez időben együtt volt. A tanterembe a konyhán keresztül jártak. 1875-ben a tanterem tanítói lakszobává lett átalakítva s folytatólag egy tágas, a kor kívánalmának teljesen megfelelő tanterem építettett, melynek alapja kő, fala égetett téglá, tetőzete cserépszindely. 1891-ben a tanítói lakás is renováltatott, mely

áll 2 szoba, konyha, kamra és melléképületekből.

A tanterem elég jól fel van szerelve.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevői Skolári Ignác volt plébános 200 frtos alapítvánnyal, a Szt.-István-társulat tan-könyvekkel, B. e. Simor János biboros és Klobusitzky János 50—50 frtos adományokkal.

Ezen állomáson működtek: Komzsik János (1859—66), Szmotni N. (1866—74) körjegyző is, Blahó János (1874—79), Gruner József kitünő fatenyésztő (1879—90), Tóth Lajos a jelen ideig.

Szül. Nyitram., Ürmény mezővárosban 1867. okt. 19-én. Képesítettett Esztergomban 1887-ben. Tanítói fizetés 373 frt 87 kr. Az iskolaszék elnöke *Kozsmanovics* Endre.

c) ZSITVA-UJFALU.

E község Bars vármegye verebélyi járásához tartozik. Anyaegyház. Közs. Lsz. 1000. — Rk. 976, ág. ev. 5, izr. 19. — Anyanyelv: tótok. Tank. sz. 170. — Mn. 130, ism. 40. — Tannyelv magyar-tót. Posta, vasút és távírda helyben.

Ezen iskola 1780 körül keletkezett s 1840-ig a község épületében, mely korcsma volt, tanítottak a gyermekek. Ekkor építettett 1 tanterem, 1 szoba és kamra. Ez állt 1881-ig, mikor Szilávy József koronaőr és Klobusitzky János orsz. gyűlési képviselő segítségével, kik 500—500 frtot adtak iskolaépítési célra — 4500 frt költséggel — a község egy diszes iskolát és kántortanítói lakot épített. Az iskola két tágas tanterem és egy segéd-tanítói lakszobából áll a község kellő közepén. 1887-ben ugyanazon fent megnevezett uraknak köszönhető, hogy rendeztetett a segéd-tanítói állás, melynek fizetéséhez évi 100—100 frttal járulnak. A harmadik 100 forint és egy öl fa ára pótdó utján szedetik be.

Felszerelése mind a két tanteremnek rendes.

Az iskola fenntartói részben a község és részben a földesurak.

Jótevői a fent megnevezett két földbirtokos Mint tanítók alkalmazva voltak: Navratil József, Huzóczy Antal, Molnár Ferencz, Muhay Antal, Jankovics Mihály, Grubich József és 1888-tól *Molnár* Gyula. Született Zsitva-Ujfalun, Bars m. 1861. február 16-án. Képesítettett Esztergomban 1881-ben.

1889-től alkalmazott segéd-tanítók: Tóth Lajos, Stöger Sándor, Tiszneeczy Károly, Pnezalkó István, Gruber Károly és *Schauer* Ferencz, szül. Nagyszombatban, Pozsony m. 1878. június 14.

A rendes tanító fizetése 578 frt 49 kr.

A segéd-tanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kozsmanovics* Endre.

d) Verebélyi alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Lulicsek* Izidor, bessei esperes-plébános.

1. ALSÓ-GYÖRÖD.

E község Bars vármegye verebélyi járásához tartozik. Anyaegyház. Közs. Lsz. Felső-Győröddel 730. — Rk. 720, izr. 10. — Anyanyelv: tótok. Tank. sz. 90. — Mn. 60, ism. 30. — Tny. magyar-tót. Posta: Nagy-Kálma. Vasút- és távírdaállomás: Léva.

Alsó-Győröd r. kath. iskolája már 1717 óta fennáll. Egyideig a gyékényesi és felső-győrödi tanulók is ide jártak. Gyékényes 1870-ben vált el, midőn külön iskolát épített. Az iskola kezdetben a falu végén, déli részen vályogból készült épület volt, egy tanterem és 1 szobával, mi később még egy szobával nagyobbított s az egész épület zsindelylyel fedetett. Legujabban

Alsó- és Felső-Győröd közösen építettek a kor-nak teljesen megfelelő, tágas tanteremmel bíró különálló iskolát. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, konyha és melléképületekből.

Az iskola felszerelése elég rendes.

Jótevői az iskolának nincsenek. Fenntartója a r. kath. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Fekete István

(1720—35), Raday Jakab (1735—65), Kaprényi János (1765—1810), Gubinszky János (1810—1835), Gazdag Márton (1835—57), Hanusz Antal (1857—78), *Török Mihály* 1878-tól maig, szüle-

tett Kuklón, Pozsonym. 1837. szeptember 29-én. Képesített Nagyszombatban 1858-ban.

A ktanító fizetése 585 frt.

Az iskolaszék elnöke *Agárdy János*.

a) GYÉKÉNYES.

E község Bars vármegye verebélyi járásában fekszik. Hozzá tartozik Sándorhalmi puszt. Fiókegyház.

Közs. Lksz. 300. — Rk. 284, izr. 16. — Anyanyelv: tótok.

Tank. sz. 60. — Mn. 40, ism. 20. — Tny. tót-magyar.

Posta: Nagy-Kálma. Vasut és távirda: Léva.

Ezen iskola 1870-ik évben keletkezett, midőn az alsó-györödi anyaiskolától elválván, külön iskolát és tanítói lakot építtetett. Minthogy ez posványos talajon épült, 20 évi fennállása után a tanterem egyik fala kidőlt, s most a legelhagyatottabb állapotban van. Alapépítménye vályog, tetőzete zsindely. A ktanítói lak áll: 1 szoba, 1 konyha, kamra és istállóból.

Az iskola felszerelése hiányos.

Faiskolája van; könyvtár és tornaeszközök nincsenek.

Az iskola jötevői a multban: b. e. Simor

János 50 frt és a vallásalap évi 20 frt segélyvel. Fentartója a r. kath. hitközség

Ezen állomáson működtek: Szücs Károly (1870—76), Gimesi N. (1876—79), Petyivoky N. (1879—81), Solymosi N. (1881—82), Bella Antal (1882—83), a fatenyésztést sikerrel üzte, Orbán János (1883—85), Benedekovics József (1885—86) fuvó hangszerrel dalárdát alapított, *Lichtner János* a jelen ideig. Született Kis-Herstyén 1852. május 8-án, 5 gymnásiumot végzett. Képesített Esztergomban 1867-ben.

A ktanító fizetése 331 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke *Agárdy János*.

b) TÖHÖL.

Bars vármegye verebélyi járásában fekszik. Fiókegyház.

Közs. Lksz. 564. — Rk. 341, ev. ref. 206, izr. 17. — Anyanyelv: magyarok.

Tank. sz. 42. — Mn. 28, ism. 14. — Tny. magyar.

Posta: Nagy-Kálma. Vasut és táviró: Léva.

E községben levő tanulók 1858-ig az ev. ref. iskolában nyertek oktatást. Ekkor Boleman István akkori plébános buzgólkodására egy külön épületet béreltek ki a hivek, hol a gyermekek r. kath. tanító által taníttattak. Végre 1860-ban az egyházi beltelken közadakozásból építtetett fel az iskola és ktanítói lak; de mivel az csak sárból épült, már 1878-ban teljesen át kellett javítani. Ezen állapotban áll ma is. Van pedig 1 tanterem, a ktanítónak 1 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló.

Az iskola felszerelése türhető.

Az iskola fentartója a r. kath. hitközség.

Jötevői a multban: B. e. Simor János

biboros 250 frt, a Szt. László társulat 50 frt és b. e. Gubriczky Endre taksonyi esperes 50 frt építkezési adományukkal. Jelenleg az iskolának jötevője nincs.

Ezen állomáson működtek: Závodszy János (1860—72), Kovács Mihály (1872—75), *Csepela István* 1875. márcz. 11-től a mai napig. Született Thaszáron 1848. január 23-án. Hat gymnásiumot végzett. Képesített Esztergomban 1869-ban.

A ktanítói állás jövedelme 229 frt 05 kr.

Az iskolaszék elnöke *Agárdy János*.

E község területén van 1 ev. ref. elemi népiskola 35 tanulóval.

2. BESSE.

E község Bars vármegye verebéli járásában van. Hozzá tartoznak: Ény, Setétkut, Pozba községek és Kis-Besse, Kis-Pozba puszta. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. a fenti községek és pusztákkal 988. — Rk. 766, ág. ev. 4, ev. ref. 194, izr. 24. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 60. — Mn. 40, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta helyben. Táviró-állomás Verebely. Vasut Nagy-Bánya.

Az iskola a legrégibb időből való; történetére azonban csak az 1779-iki Visitatio vet némi világot, a hol már Jankovics Pál kántortanítóról tesz említést. Az 1779-ik évben épült iskola helyett gróf Hunyady László jótékonyaságából, ki 5000 téglával járult az építkezéshez, b. e. Simor János biboros 200, Szabó József püspök 20, Dankó József kanonok 50, Bubla Károly 20, Szájbéli Henrik püspök 20, Knauz Lázár 50, Majer István kanonok 5, Somogyi Károly 5, Császkai György 5, Szepesi püspök 5 frtos adományukkal és a kivetett pótdóból 1879-ik évben a kor kívánalmának teljesen megfelelő iskola és ktanítói lak építettett. A tanterem külön álló tágas épület, mely 60 tankötelest fogadhat be. A kántortanítói lakás áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra,

1 istállóból. Szilárd alapépitmény, fazsindelytel.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség. Jótevője a fent megnevezetteken kívül még Kelecsényi Rafael nagybirtokos.

Ezen állomáson működtek: Jankovics Pál (1778—1811), Gralovszky Károly (1811—27), Hileczmayer Mihály (1827—37), Szilávik András (1837—42), Holly Ferencz (1842—61), Blstyák János (1861—74), *Beluch* Antal 1874-től a mai napig. Született Léván 1852. okt. 29-én. Képesített ugyanott 1874-ben; mellékfoglalkozása a postahivatal vezetése.

A ktanítói állás jövedelme 182 frt.

Az iskolaszék elnöke *Lulicsek* Izidor esp. plébános. Más jellegű iskola itt nincs.

3. BARS-BESSENYŐ.

Bars-Bessenő Bars vármegye verebéli járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz.: 1561. — Rk. 1533, g. k. 1, ág. ev. 1, izr. 26. — Anyanyelvre magyar-tót.

Tank. sz.: 260. — Mn. 190, ism. 70. — Tny. magyar.

Posta helyben. Táviró és vasúti állomás. Érsekújvár.

Ezen iskola már 1740 körül létezett, a midőn egy „Lojzi bácsi“ nevű egyén működött itt, ki vesszőből fonott és sárból tapasztott pajtaszerű épületben tanított s az isteni szolgálatnál is segédkezett. 1779-ben a mostani ktanítói épület használtatott iskolául, melynek telkére 1843. évben egy külön tanterem és segédktanítói lakás építettett, zsufedéllel. 1858-ban még egy tanteremmel kibővítettett. Az egész épület 1883-iki tűzvész alkalmával leégett, minek alapos újjátétele 1885-ik évben eszközöltetett. Most áll 2 tanteremből és a ktanító részére 2 szoba, 1 konyha, 1 éléskamra, 1 istállóból, melynek egyrésze fazsindely, a többi pedig náddal van fedve. A fentemlített 2 tanterem külön álló épület 1 segédktanítói szobával és 1 előszobával. Az új iskola 5033 frtba került, mely összegből 3333 frt kivetett községi pótdóból, 1700 frt pedig

ftd. Pelczér Lipót ur akkori plébános, jelenleg doroghi esperes gyűjtése és legnagyobbbrészt saját adományából folyt be. Az adományokhoz járultak: Ő Felsége a király 100, b. e. Simor János biboros 200, Krotky József kanonok 150, Viszólajszky Alajos volt besenyői plébános 100 frt és többen 5—25 frttal.

Az iskola fenntartója a község. Jótevői jelenben nincsenek. Faiskola és könyvtár van.

Ezen állomáson működtek: „Lojzi bácsi“ (1740—79), Sebők János, mint jegyző is, Tóth, Remetei, Szelepcsény Pál (1830—42), Pataky György (1842—53), Veszely László, ki mint szépirodalommal foglalkozó, közbecsülést és tiszteletet szerzett önmagának és a tanítói karnak (1853—84). Ezen időtől *Veszely* István a ktanító. Született Bars vármegyében Bessenőn 1858-ban május 11. Képesített Léván. Működött Ó-Gyallán

és Pereden; kisebb tanügyi czikkei szaklapokban, egyéb czikkei pedig a hirlapban jelentek meg.

Mint segédtanítók működtek: Prutkay János (1864—68), Libich István (1870—74), Jaksits István (1874—77), Csiffáry Flórián (1877—80), Liszy János (1880—82), Bilcsek József (1882—84), Hajdu Ágoston (1884—87), Ficza Gyula

(1887—90), Schaeffer Pál (1890—91), Schida Lajos (1891—92), Jarabek Imre (1892—93), Kada József (1893—95) és jelenleg *Fodor* István.

A ktanító fizetése 402 frt 44 kr.

Az osztálytanítóé 312 frt.

Az iskolaszék elnöke *Breyer* Róbert plébános.

4. CSIFFÁR.

E község Bars vármegye verebélyi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lksz.: 754. — Rk. 700, ág. ev. ref. 2, izr. 42. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 100. — Mn. 70, ism. 30. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasut és táviró Verebély.

Az iskola valószínűleg a templommal egyidejű, mely állott a ktanítói lakkal 1883-ig, midőn a község egy új iskolát állított fel, tágas tanterem, szűk szobácska és kis folyosóval a templomtéren; kö és vályogból és pléhhel fedett tetővel, mely teljesen megfelel a törvény követelményeinek.

Az iskola felszerelése rendes.

Faiskolája van.

Az iskola fentartója a kath. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Kecskés I.

(1832—38), Bordás János (1838—46), Tóth József mint jegyző is (1846—55), Kaluszek Ferencz (1855—59), Jankovics János (1859—64), Regő Ferencz (1864—91) mint postás is működött. 1891-től a jelen ideig *Vajda* János, szül. Esztergomm. Pilis-Szent-Léleken, 1866. nov. 21. Képesítettett Esztergomban 1887-ben. Működött: Tardoskedden, Garam-Szent-Benedeken. Postamesteri képesítése van.

A ktanítói állás jövedelme 458 frt 73 kr.

Az iskolaszék elnöke *Turcsányi* Albert plébános.

a) TILD.

Tild Bars vármegye verebélyi járásában van. Hozzá tartozik Tild primási major. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 496. — Rk. 480, ev. ref. 2, izr. 14. — Anyanyelvre magyarok

Tank. sz. 60. — Mn. 40, ism. 20. — Tannyelv magyar.

Posta: Csiffár. Vasut és táviróhivatal: Verebély.

A negyvenes években itt még iskola nem volt, hanem 1848 előtt a jegyzők saját lakásukon tanították a gyermekeket. A rendszeres iskola 1852-ben keletkezett, egy ideiglenes épületben. Mig végre 1878-ban a nagylelkű adakozók segítségével a község egy teljesen kitűnő karban álló iskolát épített.

Az iskola, mely a ktanítói lakással egy föld alatt van, izléses külsővel, nyerstéglából épült, zsindellyel fedett épület. A ktanítói lakás áll 2 padlózott szoba, egy zárt konyhából.

Az iskola felszerelése rendes.

Faiskola van.

Az iskola fentartói a kath. hitközség. Jóltevői: b. e. Simor János bibornok, b. e. Dankó József eszt. kanonok, Dillesz Sándor tildi nagybirtokos.

Ezen állomáson működtek: Volánszky Ferencz (1852—80), Valkovics János (1880—84), Tóth Kálmán (1884—89), Nagy Béla (1889—92), Horváth István (1892—93), Sebő István (1893-től 95-ig). Jelenlegi kántortanító *Fodor* István, szül. Munkácson, 1874. szept. 6. Képesítettett Ungváron 1895-ben.

A ktanítói állás jövedelme 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Turcsányi* Albert plébános.

5. BARS-FÜSS.

E község Bars vármegye verebélyi járásában van. Hozzá tartozik: Bessevölgy, Bélatanya, Nagy és Kis-Dombán és Felsőerdő pusztá. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1313. — Rk. 1230, ág. ev. 3, ev. ref. 11, izr. 69. — Anyanyelvre tót-magyar.

Tank. sz. 213. — Mn. 156, ism. 57. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut és táviró: Nagy-Mánya.

Füss község rk. iskolája a legrégibb időben keletkezett. Történetére vonatkozólag csak annyit tudni, hogy az I-ső osztályu új iskola 1856—57. évek közt, a II-ik osztályu iskola 1885-ben épített. Mind a kettő a templom közelében.

Az iskolák felszerelése rendes.

Faiskola és könyvtár van.

A szalmakalap- és kosárfonás taníttatik.

A ktanítói lakás áll 2 szoba, 1 kis mellékszoba, konyha, kamra, pincze, istálló és kocsi-színből.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség és a közbirtokosság.

Ezen állomáson működtek: Torány György (1720—55), Tejfelessy József (1855—79), Krizsák

György (1779—90), Petivoky Ferencz (1790—1858), *Burza* Mihály 1858-tól a mai napig. Szül. Nyitram. Nagy-Tapolcsányban, 1832. augusztus 27-én. Képesítettett Esztergomban 1858-ban. Működött Alsó-Györödön, Magyarbélien, Nagy-Magyar-on, mint segéd- és helyettes kántortanító. A magyarnyelv sikeres tanításában kitűnő sikereket ért el.

A ktanítói állás jövedelme 425 frt 06 kr.

Osztálytanító: *Kocsis* Károly, szül. 1871. máj. 24-én, Nyitramegye, Vág-Királyfán. Képesítettett 1891-ben a modori állami képzőintézetben. Működött: Pereden, Magyar-Diószegen. Fizetése 348 forint 80 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kovács* József.

a) BELLEGH.

E község Bars vármegye verebélyi járásához tartozik. Fiókegyház

Közs. Lk. sz. 257. — Rk. 257. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 35. — Mn. 24, ism. 11. — Tny. 1878 óta magyar-tót.

Posta: Bars-Füss. Vasut- és táviró-állomás: Nagy-Mánya.

Az iskola felállításának ideje ismeretlen. Legvalószínűbb, hogy azt a pálosok alapították, kiknek itt terjedelmes uradalmuk volt. A régi, rozzant viskóhoz hasonló iskola helyett a község a vallásalapítvány segítségével 1892-ben építettett új ktanítói lakot és iskolát, mely épületnek első része tanterem, utána következik nyílt konyha, 2 szoba, 1 pincze, 1 istálló, a mely külön épületben létezik. Az egész épület szilárd anyagból épült, faszindelytetővel fedett épület.

Felszerelése elég rendes.

Faiskola van. Más iskola e község területén nincs.

Az iskolát a róm. kath. hitközség és a vallásalapítvány tartja fenn, kik úgy a multban, mint a jelenben egyedüli jóltevői.

Ezen állomáson működtek: *Laczkovics* Ferencz (1820—30), *Almási* Alajos (1830—46), *Illek* Viktor (1846—54), *Vojtek* Imre 1855-től a mai napig. Született Verebélyen, Barsm. 1820-ban. Képesítettett Esztergomban 1843-ban. Az első kettőnek mellékfoglalkozása volt a jegyzőség; az utóbbiaknak a fatenyésztés.

A ktanító fizetése 254 frt 58 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kovács* József plébános.

b) RENDVE.

Rendve község Bars vármegye verebélyi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lksz. 735. — Rk. 715, ev. ref. 9, izr. 11. — Anyanyelvre : tótok.

Tank. sz. 140. — Mn. 100, ism. 40. — Tny. magyar-tót.

Posta : Ohaj. Vasuti állomás : Zsitva-Födemes. Táviróállomás : Nagy-Surány.

Az iskola eredete régebbi keletű, de története ismeretlen; annyi bizonyos, hogy az iskolai épület a r. kath. hitközség által a földek bérleti összegéből építtetett, mit 1853-ban megnyitott, mely 1885-ig állott fenn. Mire ftd. Kovács József jelenlegi plébános buzgólkodása folytán, részint a község és részint egyes nagylelkű adományozók segítségével 1885/6. évben egy teljesen jó karban levő új iskola építtetett és 1894-ben a ktanítói lak is teljesen jó karba helyeztetett.

Az iskola külön álló, vert falból épült, faszindelytetővel fedett épület. A ktanítói lak szintén azzal van fedve, mely áll : 2 padlós szoba, konyha, kamra, istálló és kocsiszinből.

Az iskola felszerelése rendes.

Az iskola fentartója a róm. kath. hitközség.

Jótevői a multban : ő Felsége a király 200, gróf Keglevich István 200, b. e. Simor János biboros 150 forint és Dóra Miklós földbirtokos 5000 drb téglá adományával; úgy a multban, mint a jelenben Kovács József plébános.

Ezen állomáson működtek : Kovács Mihály 50 évig, mint jegyző is, Luzsicza Sándor, Kratochvilla József (1881—83), Skolák István (1883—1892). Ezen időtől a mai napig *Horváth* István, ki született Érsekújvárott, Nyitram. 1866. év aug. 10-én. Képesítettett Esztergomban 1885-ben. Működött Nagy-Surány, Verebély, Bánkeszi, Tild községekben.

Az állás jövedelme 342 frt 07 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kovács* József plébános.

Más iskola e községben nincs.

6. MELLEK.

Mellek község Bars vármegye verebélyi járásában van. Hozzá tartozik „Tóth műve” és Kovács puszta. Anyaegyház.

Közs. Lksz. 520. — Rk. 500, izr. 20. — Anyanyelvre : tótok és magyarok.

Tank. sz. 80. — Mn. 60, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta : Zsitva-Gyarmat. Táviróállomás : Verebély. Vasuti állomás : Vajk.

Iskola e községben már 1756-ban volt, habár csak közönséges parasztházban, hol a tanító is lakott. 1850-ben új korcsmaépületet építtetvén a község, a rég it iskola és tanítói lakká alakította át; minthogy azonban ez a czélnek meg nem felelt, az akkori kir. tanfelügyelő erélyes fellépésére 1883-ban egy az igényeknek teljesen megfelelő iskola épült, melynek alapja terméskő, falai fecskerakás, tetőzete cserép.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskolafentartó a hitközség és az esztergomi főkáptalan. Jótevői a multban : B. e. Simor János biboros 150, a Nagym. főkáptalan 50 frt

és gróf Migazzy 4000 drb cserép adományukkal. Jelenben senki.

Ezen állomáson működtek : Kaprinyi Tamás 1756-ban, Bordás János, Tóth Elek, Lachnicska János (1865—73), Csernik János (1873—80), Ribánszky János (1880—87), Hajdu Ágoston (1887—93), *Kratina* Gusztáv a jelen ideig. Szül. 1858-ban június 10-én, Barsm. Bárcz pusztáján. Képesítettett Léván 1878-ban. Tornatanítói képesítéssel is bir. Működött : Nagy-Surány, Tardoskedd, Köpösd, Seppte, Nógrád-Varsányban.

A ktanítói állás jövedelme 242 frt 09 kr.

Az iskolaszék elnöke *Lüle* Teodor plébános.

a) ZSITVA-GYARMATH.

Zsitva-Gyarmath község Bars vármegye verebélyi járásában van. Hozzá tartozik Liphay Aurél majorja. Fiókegyház.
Közs. Lsz. 650. — Rk. 604, ág. ev. 1, izr. 51. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 82. — Mn. 62, ism. 20. — Tny. magyar.
Posta helyben, vasut és táviró Verebély.

Az iskola vagyis inkább a tanítás nyomai 1820—49-ig vihető vissza, midőn a tanítók háziról-házra élmezettek. Az 1849-iki tagosítás alkalmával azonban 4 hold és 768 négyszög hold szántóföld hasított ki a tanító számára, 1852-ben pedig egy kis rét. És ezenkívül vettek a tanítói lak részére egy házat. Ezen iskolaépület 1875-ben már oly siralmas állapotban állt, hogy Bars vármegye kir. tanfelügyelője az iskola bezárása terhe alatt sürgősen utasította a községet új iskola építésére. Már államivá akarta alakítani a nép, ki szegénységéből a törvénynek eleget tenni nem birt, midőn Pristyák Neit esperes-tanfelügyelő buzgólkodására, fejedelmi segélyben részesült a község. Így végre 800 frt segély és a régi iskola 450 forintnyi begyűlt árából felépítették az új

iskola, 3200 frt költséggel, melynek hiányzó 1950 frtját a kivetett pótdó pótolta. Az iskola szilárd anyag és hullámzó cseréppel fedett épület.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fentartója a hitközség. Jótévedője a multban b. e. Simor János biboros 800 forint adományával.

Ezen állomáson működtek: Gajárszky Mihály, Miklosovics József, Sebő János, Virsik Márton, Zsarnoviczky Sándor, Kálmán József, Mészáros Ferencz, újra Gajárszky Mihály (1852—72), majd *Miklóska* Lajos a jelen ideig. Szül. Léván, Bars-m. 1850. október 17-én. Képesítettett Esztergom-ban 1869-ben. Tornatanításra is képesítettett.

A ktanítói állás jövedelme 373 frt.

Az iskolaszék elnöke *Lüle* Teodor.

7. NAGY-LÓTH.

Nagy-Lóth község Bars vármegye verebélyi járásában van. Hozzá tartozik Kis-Lóth, Mária-Család pusztá, Ürge és Somos majorok. Anyaegyház.
Közs. Lsz. 1568. — Rk. 1215, ág. ev. 21, ev. ref. 258, izr. 84. — Anyanyelvre tótok és magyarok.
Tank. sz. 210. — Mn. 165, ism. 45. Tny. magyar-tót.
Posta helyben, vasut- és távirdaállomás Udvard.

Az iskola a templommal együtt a régiebbekből való. Mikor épült az első, ismeretlen.

A régi épület helyett 1890-ben csere utján megvétellett a korcsmaépület s ez alakítottatott át iskolául, mely a templom közvetlen közelében van s áll: 2 tanteremből, 2 padlózott szoba, 1 zárt konyha, 1 kamra, 1 istállóból s a segéd-tanító részére 1 szobából. A hitközség 1893-ban egy új tanítói állomást szervezett 300 frt fizetés és 2 öl fa javadalommal.

A tantermek el vannak látva rendesen tan-szerekkel.

Az iskola fentartója a kath. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Rozman Antal, Novodradzsky József, 1842-től *Szlávik* Endre, ki született Érsekújvárott, Nyitra m. 1816-ban okt. 29. Gymnasiumi tanulmányait Nyitrán végezte.

A magyarosítás körül kiváló érdemei vannak s ő már a magyar nyelv tanítása kötelezettségének elrendelése előtt egész hévvel tanította azt, minek eredménye a lakosságnak felerészben már magyar volta.

Működött Nagy-Surányban, Verebélyen, Bes-sén. Mai 80 éves korában is jó fiatalos kedvvel tanít; jó humora, kedves modora miatt mindenki szereti.

Másodtanító: *Somogyi* Aladár János, szül. 1870-ben Kis-Bár, somogymegyei községben, ápril 12-én. Képesítettett Budapesten 1894. szept. 14-én. Működött Mikén, Bars-Bessenynön.

A ktanítói állás jövedelme 518 frt 06 kr.

Az osztálytanítóé 300 frt és 2 öl fa.

Az iskolaszék elnöke *Horánszky* István plébános.

8. NAGYMÁNYA.

Nagyánya község Bars vármegye verebélyi járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lksz.: 1135. — Rk. 1112, izr. 27. — Anyanyelvre: tótok.
Tank. sz. 120. — Mn. 90, ism. 30. — Tny. tót magyar.
Posta: helyben. Vasut és táviró-állomás: Udvard.

A régi iskola 1748-ban Koller Ignác akkori földbirtokos jószágából építtetett, mely 1838-ban romba dőlt. Ettől fogva öt éven át a tanítás bérházban folyt és csak 1843-ban az uradalom telkén újból építtetett, kapcsolatosan a ktanítói lakással, oly módon, hogy az akkori uraság Malonyai báró adta az anyagot és 2000 frt készpénzt, a község lakói pedig a munkaerőt. Ettől fogva a javítást mindig az uradalom eszközli. 1862-ben a tető leégvén, még ugyanazon évben fazsindelytetővel fedetett be. 1888-ban Hirsch Mór báró 500 frtnyi segélyadományával a község ugyanott egy új tantermet építtetett, s hozzá 1 szobából álló tanítói szobát. Egyszersmind szervezte a másodosztályu tanítói állást is. Ettől fogva az oktatás 2 tanító által 2 tanteremben történik.

A ktanítói lakás áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból.

A tantermek rendesen vannak felszerelve taneszközökkel.

Az iskola fentartója a község és az uradalom. Jötevője az uradalom.

Ezen állomáson működtek: Mikes József (1748—1800), Rapp Lajos (1800—38), Magyera Antal (1838—85), *Virsik* Márton 1885-től máig, ki született 1854-ben október 21-én Bars vármegyében Nagy-Mányán. Képesített Léván 1876-ban. Működött állandóan e helyen 1885-ig mint segédtanító.

Osztálytanítók voltak: Molecz Győző (1888—91), Oriskó János (1891—92), Berkó Antal (1892—93), Kresz Emil (1893—94), Ondrejko János 1894—96. Jelenlegi osztálytanító *Virsik* János, szül. Baromlakon, Komárom m. 1878. augusztus 21-én. Tanítóképzőt végzett Esztergomban 1896-ban.

A ktanító jövedelme 456 frt 21 kr.

Az osztálytanító jövedelme 318 frt.

Az iskolaszék elnöke *Ratimorszky* Márton plébános.

a) NAGY-VALKHÁZ.

Nagy-Valkház község Bars vármegye verebélyi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lksz.: 378. — Rk. 330, ev. ref. 43, izr. 5. — Anyanyelvre tótok és magyarok.
Tank. sz.: 45. — Mn. 35, ism. 10. — Tannyelv: magyar-tót.
Posta Nagy-Mánya, vasut- és táviróállomás: Udvard.

Iskolája e községnek 1842 év előtt nem volt, addig csak az írni-olvasni tudó mesteremberek tanítottak. Ezen évben azonban a község tulajdonát képező ház lett tanteremmé átalakítva. Ezen épületben tengődött az oktatás 1865-ig, a mikor a maig is fennálló iskola épült. Áll pedig 1 tanterem, 1 szoba, 1 konyha, 1 kamra és 1 istállóból. Az épület vert agyagból van, tetőzete zsindely. 1894-ben 700 frt költséggel az épület teljesen jókarba helyzetetett.

Az iskola fentartója a derék hitközség 404 frt 32 kr. évi kiadással. Jóltevői a multban felleges királyunk 150 frt segélylyel; ugy a mult-

ban, mint a jelenben *Ratimorszky* Márton plébános, ki sajátjából is áldozott és áldoz az iskolára.

Ezen állomáson működtek: Blazsek József (1842—58), *Virsik* Márton (1858—1862), Vibor Mihály (1862—74), Bartl József (1874—87). Ezen időtől a mai napig: *Krausz* István, ki született Léván 1865. évben február 1-én. Képesített ugyanott 1885-ben. Működött: *Ipoly-Nyéken* és *Gar.-Kesziben*, 2 éven át mint segéd Gesztőcsön.

A ktanító fizetése 350 frt.

Az iskolaszék elnöke *Ratimorszky* Márton plébános.

b) SZENCSE.

Szencse község Bars vármegye verebélyi szolgabírói járásában van. Hozzá tartozik Szencse pusztja. Fiókegyház.

Közs. Lksz. 527. — Rk. 500, izr. 27. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 80. — Mn. 65, ism. 15. — Tannyelv magyar-tót.

Posta, táviró, vasut: Nagy-Mánya.

Az iskola eredetét homály fedi, kezdetben egy kis nyomoruságos épület volt. A jelenlegi iskolaház 1850-ben épült. Mivel már azonban ez is ledőléssel fenyegetett, 1893-ban az egész épület új zsindelytetőt kapott és a tanterem meg lett nagyobbítva. Az iskolaház részei: 1 tanterem, 1 zárt folyosó, 1 zárt konyha, 2 szoba, 1 kamra, 1 istálló, 1 szin.

Az iskola felszerelése hiányos.

Az iskola fenntartója a kath. hitközség. Jóltevője nincs.

Ezen állomáson működtek: Svarcz N. János, (1800—20), Almási Alajos (1820—46), Illek Viktor (1846—54), *Vojtek* Imre 1855-től a mai napig. Született Verebélyen, Barsmegye 1820. november 5-én. Képesítettett Esztergomban 1843-ban. Igen buzgó s ernyedetlen szorgalmu aggtanító.

A kántortanítói állás jövedelme 166 frt 90 kr.

Az iskolaszék elnöke *Ratimorszky* Márton plébános.

9. NÉVED.

Néved és a hozzá tartozó kisközségek Bars vármegye verebélyi járásában vannak. Hozzá tartoznak Vörösvár és Tajna-Sári kisközségek. Néved anyaegyház.

A községek lakosainak száma: Néved 489, Vörösvár 382, Tajna-Sári 307. Összesen 1210. — Rk. 1181, ág. ev. 3, ev. ref. 2, izr. 24. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz.: 180. — Mn. 130, ism. 50. — Tny. magyar.

Posta, vasut és távirda Bars-Verebély.

Az iskola már 1583-ban fennállott, mivel történeti hagyomány szerint az a protestánsoktól visszafoglaltatott. Felállítása ősrégi. Könyöradományokból 1873-ban újra épült. Az iskola a tanítói lakkkal egy földel alatt van. Vályogból épült és cseréppel fedett.

Az iskola felszerelése igen hiányos.

Az iskolát a róm. kath. hitközség tartja fenn.

Ezen állomáson működtek: Szova Ferencz

(1871—85), Csernik János (1885—86). Ezen időtől a jelen ideig *Juhász* József. Született Bars vármegye, Zsitva-Ujfalu községben 1858-ban márczius 8-án. Képesítettett Nagy-Szombatban 1879-ben. Működött Bánkeszin, Uj-Gyallán, ismét Bánkeszin, hol szorgalmáért fizetését felemelték.

A ktanítói állás jövedelme 413 frt 29 kr.

Az iskolaszék elnöke *Chlebovits* István plébános.

10. ÓHAJ.

E község Bars vármegye verebélyi járásában van. Hozzá tartozik Hermina pusztja. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 966. — Rk. 882, ág. ev. 3, izr. 81. — Anyanyelvre tót és magyar.

Tank. sz. 110. — Mn. 80, ism. 30. — Tny. magyar és tót.

Posta helyben. Vasut és táviró-állomása Zsitva-Födémés.

Ezen iskola a 14-ik századból való, mert ekkor már volt plébánia; az első biztos adatot az 1779-iki visitáció szolgáltatja, midőn Zimány Imre volt ktanítóról emlékezik. Majd utána egy czigány említettik tanítónak, ki mint orgonahúzó megtanult orgonálni és felcsapott utódnak. Az

iskola és ktanítói lak építkezési idejére vonatkozólag adataink nincsenek. Az iskolaépület 1 tanterem, 1 faskamra és folyosóból áll. Alapépítménye téglá és vályog. Tetőzete zsindely. Az iskola felszerelése rendes. A ktanítói lakás áll 2 szoba, konyha, kamra és gazdasági épületekből.

Faiskola van 1873. évtől.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség. Jótévi Koncsek György pécsi egyházmegyei áldozár a szegény gyermekek részére és Vass Lipót bérlő a magyar nyelvben legjobb sikert előmutatók megjutalmazására tett alapítványokkal.

E községben működtek a fentemlitetteken kívül Mitus József (1809—30), Illek Lőrincz (1830—42), Illek Győző (1842—70), Kratochvila

Ferencz (1870—82), Krizsanóczy Ágoston (1882—83), Uxa Géza, Hanusz Antal (1883—84), Jaksics Imre (1884—92). Ezen időtől *Hajdu* Ágoston működik, ki született 1865-ben augusztus 15-én Bars-Füssön. Képesített Léván 1887-ben. A magyarnyelv tanítása körül kiváló érdemei vannak. Működött Kis-Apáthin, Bars-Bessenyön mint segéd, Melleken mint önálló ktanító.

A ktanító fizetése 414 frt 25 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kraffszky* József.

a) HULL.

Hull község Bars vármegye verebélyi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 746. — Rk. 714, ág. ev. 1, ev. ref. 1, g. k. 1, izr. 29. — Anyanyelvre tótok, kevés számú magyar és német.

Tank. sz. 180. — Mn. 120, ism. 60. — Tny. magyar és tót.

Posta: Óhaj. Táviró és vasuti állomás Zsitva-Födémés.

Az iskola keletkezésének ideje ismeretlen. Új, nagyobbított tantermet 1874-ben épített. A kor igényének pedig teljesen megfelelő 2 tanteremmel bíró iskolát a község saját költségén 1891-ben építtetett, melynek felszerelése rendes.

A ktanítói lakás áll 2 szoba, 2 konyha, 2 kamra, 1 istállóból, melyeknek fala szilárd anyag, tetőzete pedig fazsindely.

Az iskola fenntartói a róm. kath. hitközség. Jótévi a multban ő Felsége a király, főmagaságú Vasary Kolos biboros 100—100 frt adományukkal és ngos Dóra Miklós nagybirtokos 5000 téglá adományával.

Ezen állomáson működtek: Chovanecz Imre, Kobza József, Beskó Ágoston, Kiszony József és Navarra Antal, kik között Beskó mint jegyző is működött. *Szlávik* Ferencz 1873-tól a jelen ideig, ki született 1843. év február hó 2-án Németiben, Hontmegyében. Képesítést nyert 1872-ben Nyitrán és a tornászattól is külön bizonyítványt; a magyarnyelvnek buzgó tanítója. Működött: Mártonfalva, Dicske községekben.

A kántortanítói állás jövedelme 326 frt 26 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kraffszky* József.

11. VEREBÉLY.

Verebély község Bars vármegye verebélyi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz.: 2500. — Rk. 2200, ág. ev. 24, ev. ref. 32, izr. 136, egyéb 8. — Anyanyelvre: tót és magyar.

Tank. sz.: 345. — Mn. 245, ism. 100. — Tny. magyar.

Posta, vasut és távirda: helyben.

Az iskola már a XIV. században fennállott. Sok ideig az ahaí és dicskei gyermekek ide jártak az egy tanteremmel bíró régi iskolába. Ez tartott 1850-ig, midőn Aha község magának új iskolát épített. A verebélyi iskolát 1859-ben a tűzvész elpusztítván, helyébe egy új osztályt épített, a mikor magyar és tót iskolája volt. Ezen állapot, mindannak daczára, hogy Dicske község is 1868-ban elvált, 1872-ig tartott; a mi-

kor a szülők kívánságára a tót iskola is magyarrá lett. A tankötelesek szaporodtával 1886-ban egy III. osztály állíttatott fel s így most 6 osztályu iskolája van Verebélynek. Remélhető azonban, hogy nemsokára a IV. tanterem is felépül. Az iskolaház b. c. Simor János biboros nagylelkű ajándéka. Van tehát 3 tanterem, a ktanítónak pedig 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pince, 1 istálló és kocsiszin.

Az iskolák felszerelése rendes.

Az iskolát a róm. kath. hitközség tartja fenn.

Jóltevői a multban: B. e. Simor János biboros, Pristtyák Neit cz. kanonok verebélyi esperes-plébános, ki 1871 óta a mai napig 80 frttal járult évenként a segédtanítók fizetésének javításához, és b. e. Benkovics Imre, ki évi 40 frttal segítette a tanítói kart.

Kántortanítók voltak: Laczkovics Márton (1800—31), Lukácsy Ferencz (1831—70), ki tanítással nem foglalkozott, de két segédtanítót tartott. Ez uzussá vált s a mostani ktanító egy osztály tanításáért 300 frt kárpótlást kap. Jelenlegi ktanító 1870-től *Gerley* Mátyás. Szül. Nagy-Jácson, Nyitra vármegyében, 1840. február 23-án. Nagy buzgalmat fejt ki a magyar nyelv tanítása

körül. Irodalmilag is szép munkásságot fejt ki. Képesítettett Beszterczebányán 1858-ban főlemi oklevéllel. Irodalmi dolgozatai: egy kötet magyar bucsuztató eredeti dallamokkal. Több rendbeli paed. értekezés a Népnevelőben, Bars s egyéb lapokban. Egy karácsonyi misét irt 11 dallammal. Működött Bánban, Pöstyénben és Gajáron mint segéd, Bars-Kapronczán, Nyitra-Bajnán, Pozsony-Diószegen mint önálló kántortanító.

Osztálytanítók: *Korbély* Ede, szül. 1876. ápr. 8-án Léván. Képesítettett Losonczon 1894-ben. *Paill* Margit okl. óvónő, szül. Esztergomban 1876. november 17-én. Képesítettett óvónőnek 1895-ben ugyanott.

A ktanító fizetése 1030 frt.

Az osztálytanító fizetése 310 frt.

Az iskolaszék elnöke *Pristtyák* Neit.

a) AHA.

Aha község Bars vármegye verebélyi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lksz.: 700 — Rk. 700. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz.: 120 — Mn. 80, ism. 40. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és távírdaállomás: Verebély.

Az iskola 1852-ik évben keletkezett, mely ideig a gyermekek a verebélyi iskolába jártak; a midőn egy megyei czélra használt régi épületet alakítottak át iskola és kántortanítói lakul. A minek helyébe 1879-ben a kor igényeinek teljesen megfelelő diszes épület állítottott a hivek áldozatkészségéből; mely áll: 1 tanterem, 2 szoba, konyha, kamra és istállóból, szilárd anyagból, zsindelytetővel.

Az iskola felszerelése rendes.

Faiskolája van.

Az iskola fentartója a róm. kath. hitközség. Jóakarója más nincs.

Ezen állomáson működtek: Mészáros Ferencz (1852—54), ki egyszersmind jegyző is volt, Gazdag Ferencz (1854—63), Simon Endre (1863—1871), *Veress* Zsigmond 1871-től a mai napig. Született Zsitva-Gyarmaton 1844. aug. 13-án. Képesítettett Esztergomban 1866-ban.

A ktanító fizetése 321 frt.

Az iskolaszék elnöke *Pristtyák* Neit.

b) DICSKE.

Dicske Nyitra vármegye nyitrai járásában van. Hozzá tartoznak Sós-Völgy, Dikesz és Bucsí puszták. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 400. — Rk. 387, izr. 3. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 70. — Mn. 45, ism. 25. — Tny. magyar.

Posta, vasut és táviró: Verebély.

Az iskola 1869-ik évben keletkezett, midőn 2 évig csak bérházban tanítottak a gyermekek. 1871-ben a község saját erejéből egy tantermet és egyszerü ktanítói lakot épített; ez állott 20 évig, mig végre 1893-ban *Pristtyák* Neit verebélyi

esperes-plébános buzdítására a kor kívánalmának teljesen megfelelő külön iskolát és ktanítói lakot építettek, mely áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból.

Az iskola építménye szilárd anyag, a kán-

tortanítói laké vert fal, mindkettő fazsindelylyel.

Felszerelése hiányos.

Faiskolája van, évenként 200 csemetével.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség.

Külön jötevői nincsenek.

Ezen állomáson működtek: Szlávik Ferencz

(1869—73), Szabó János (1873—78), Lichner János (1878—81), Szecsányi Gáspár (1881—82), Kuma Károly (1882—86), *Komáromy* János, szül. 1865. aug. 29-én, Nyitra. Dicskén. Képesített Léván 1884-ben. Működött: Drégely-Palánkon mint segédtanító.

A ktanítói állás jövedelme 312 frt.

Az iskolaszék elnöke *Pristyák* Neit.

c) KALÁZ.

Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lksz. 707. — Rk. 690, izr. 17. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 100. — Mn. 20, ism. 80. — Tannyelv magyar

Posta, táviró és vasut: Verebély.

Ezen iskola 1822-től vette kezdetét, midőn egy Remete nevezetű oktatta az urasági majorban egy béres házban a gyermekeket. Első évben tanította az abc-t, a második évben a „Lelkikincsből” olvasni. Fizetése eleségből, lisztből és hetenkint egy drb fából állott. Sőt egy Bura Antal nevű tanítónak a későbbi időkben azért kellett elhagyni állását, mert a tanítás mellett kézi munkát is követelt tőle az uraság. A község lakosai végre belátván a tarthatatlan állapotot, 1863-ban építettek egy kis tantermet tanítói lakkkal. 1870-ben pedig 1700 forint költséggel egy teljesen különálló szép tágas tantermet, mely 100 tanulót könnyen befogad. A ktanítói lak áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra és istállóból.

Az iskola felszerelése elég rendes.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Remete (1822—32), Svarcz Ferencz (1832—37), Mézes Lőrincz, Camillius páter, ki mint nevelő segített tanítani (1837—40), Burza Antal (1840—70), Kiaczy N. első okleveles (1870—71), Rajcsányi Ferencz (1871—73), Burza Antal (1873—65), Könyvessy János (1865—75), Orbán János (1875—78), Laczkovics János (1878—79), Fedor Győző (1879—81), *Massányi* Béla 1891-től mai napig. Született Nyitra vármegye Alsó-Jatton 1866-ban, április 1-én. Képesített Léván 1888-ban.

A ktanítói állás jövedelme 481 frt.

Az iskolaszék elnöke *Pristyák* Neit.

e) Nagyczéthényi alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Vincze Károly* alesperes, nagy-hindi plébános.

1. EÖRDÖGH

Eördögh, Nyitra vármegye érsekújvári járásában van. Hozzá tartozik Agacs és Ujmajor pusztá. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 812. — Rk. 786, ág. ev. 1, ev. ref. 1, izr. 34. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 130. — Mn. 100, ism. 30. — Tny. tót.

Posta, vasut és távirdahivatal: Zsitva-Födémes.

Ezen kath. iskola 1757-ben alapított. A mostani iskolaépület gróf Károlyi 800 forintnyi segélye és a község közös hozzájárulásával épített fel, mely köépület cserépszindelytetővel. Van tágas tanterme és tisztességes tanítói lakása.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fentartója a község és az uradalom. Jóltevője a gróf Károlyi-család.

Ezen állomáson működtek: Balázsovits András, ki mint jegyző is szerepelt, Bartl József (1807—67), ifj. Bartl József (1867—68), Jankovics Pál (1868—70), Dvorák István (1870—74),

Ripl János (1874—77), Ribánszky János (1877—1880), Jaksicz Imre (1880—82), Liszy János (1884—87), Luzsitnya Sándor (1888—92), Kóhanyi János (1892—94), *Vrbik* István 1895-től. Született 1870. deczember 13-án, Szereden,

Pozsonymegyében. Képesítettett Nagyszombatban, 1891-ben. Működött: Nagy-Surányban, Egyháznagyszegen.

A ktanító fizetése 378 frt 72 kr.

Az iskolaszék elnöke *Horváth* Imre.

a) ZSITVA-FÖDÉMES.

E község Nyitra vármegye érsekújvári járásában van. Hozzá tartozik Agács-puszt. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 1000. — Rk. 988, izr. 12. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 152. — Mn. 100, ism. 52. — Tny. tót és magyar.

Posta, vasut- és táviróállomás helyben.

Az iskola keletkezésének ideje ismeretlen. A régi iskola meg nem felelvén a czélnak, 1886-ik évben a község gróf Károlyi Lajostól a korcsma-helyiséget 3500 frtéért megvette és erre építtette a tanítói lakot és iskolát. Van egy tágas és világos tanterem, két padlózott szoba, 1 zárt konyha és pincze. Az egész épület kőből és égetett téglából van, tetőzete cserépszindely.

Az iskola felszerelése hiányos.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Hanusz N. (1850—57), Kozseczky János (1857—92), Ettenberger Gyula (1892—94), Barton Sándor (1894—95), *Simkó* József a jelen ideig. Szül. 1871. okt. 16-án Velsiczen, Bars vármegyében. Képesítettett Léván, 1892-ik évben. Működött: Bars-Tasszáron, Kis-Hinden, Valkóczon.

A kántortanítói állás jövedelme 420 forint 50 kr.

Az iskolaszék elnöke *Horváth* Imre.

2. FELSŐ-SZÖLLŐS.

Felső-Szöllős község Nyitra vármegye érsekújvári járásában van. Hozzá tartoznak Alsó-Szöllős község, Dolinka és Pálmüve puszták. Felső-Szöllős anyaegyház, Alsó-Szöllős pedig fiókegyház.

Közs. Lsz. 1171. — Rk. 999, ág. ev. 122, izr. 50. — Anyanyelvre magyarok és tótok.

Tank. sz. 156. — Mn. 120, ism. 36. — Tny. tót-magyar.

Posta Csornok. Vasut és táviró Komjáth.

Az iskola történetére nézve ezeket lehet felsorolni. A mig pap nem volt itt, iskola se volt, az első pappal meglett az első tanító is. 1787-ben F.-Szöllősön localis capellania létesítetett, miután F. meg A.-Szöllős Czéténytől, hová mindkettő eddig tartozott, elszakított. Ugyanekkor mikor a magyar pálosok rendje eltörültetett és tagjai széteszlottak, Batthyány József bibornok hercegprimástól ide kineveztetett localis káplánnak T. Szlabigh Bernardin az eltörült pálosokból, a ki addig Szakolczán gymnásiumi tanár volt.

Ez, a mint maga leírta, mikor 1787. aug. 29-én itt termett F.-Szöllősön s itt semmi lakást nem talált, keresett lakást Mottesicky Pálnál, mint h. b. uradalomnál, de ez megtagadta, azután

könyörült rajta az uradalmi intéző Szepessy János s ennél lakott egy egész hónapig, mig az uradalmi kovácsház kijavítottatott és kiürítettett, mivel a községnek semmi háza nem volt. A kovácsházban évi 20 frt bérért lakást kapott.

Szept. 14-én ide érkezett az érsek-újvári esperes, a szolgabíróval, kik Ő Felségének meg a hercegprimásnak akaratát előadva az egybegyűlt gyülekezetnek, tárgyalatott: 1. a l. káplány lakásáról, 2. a kántori állás létesítéséről. Erre nézve mindkét község részéről el lett fogadva bizonyos járandóság a kántortanító részére, mennyi? nincs leírva. Szept. 20-án fölvétetett első kántornak a l. káplány, uradalmi intéző és a község által Jankovics Ferencz, azon kikötés-

sel, miszerint köznapokon egyházfi meg harangozói tisztet végezzen, miért is az esperes és szolgabíró beleegyezésével, a fentemlített gyűlésen megállapított fizetéshez még az eddigi egyházfi meg harangozó fizetést is odacsatolták. Ezen tisztet ő örömet elvállalta és szept. 26-án Nyitráról zsellérségből a község alkalmatosságán feleségével és egyetlen gyermekével ide hozatott.

Mivel pedig a községnek se háza, se iskolája nem volt és a káplány semmiféle cselédet nem tartott, mivel az urad. intézőnél egyezkedett ki tartásra, az új kántort cselédszobájába ideiglenesen mint zsellért befogadta.

Ezen első kántor 1788. nov. 30-án, súlyos és türelmetlen kihágások miatt, melyeket sok intés dacára nemcsak el nem hagyott, hanem még nagyobbított, mint javíthatlan, a h. káplány, az uradalmi intéző és a község közmegegyezésével elbocsáttatott, kinek helyébe decz. 5-én felvettett Kosza János, 25 éves, komjáthi tanító (praeceptor), ki alacsony származású volt s azért latinul nem beszélt, mondja a historia, azonban jó erkölcsi, különösen józansága és principálisa iránti engedelmissége alapján nagyon ajánlatos volt.

Ennek a loc. káplány lakást már vonakodott adni saját lakásán, okulva az elődön, kitől sok kellemetlenséget kellett szenvednie és különben is csunyább, ha kidobhatnék, mint ha be nem fogadtatik a lakó. Mivel pedig még ekkor sem volt a községben iskolaépület, az új kántor kényszerítve volt alzellérségbe menni lakni Kozár József urad. zsellérhez, a mi úgy önmagának, mint az iskolába járó gyermekekre nézve a legalkalmatlanabb volt. Így szól a hist. eccl. et paroch.

1789. nov. 23-án a kántor a zsellérségből átment lakni az új iskolaházba, melyet ezen évben a községbeli hívek az uradalom semminemű hozzájárulása és segélye nélkül fölépíttettek. A fa, meg deszkák belekerültek 50 frtba.

Az 1811. Can. Vis. így szól az iskoláról: Tanító Kosza János, ki a kath. hitvallást már régen letette és a nép számára megfelelő képzettsége

van, élne is hivatalának, hacsak helye meg szobája volna a gyermekek számára, de valamint az ő lakása, úgy az egész ház is dűledező s akadályozza a szolgálatot. A harangozást szabályosan végzi, ámbár ettől a fizetést nem adják neki. Magaviselete jó, ivásban nem excedál, nem is veszekszik és mindig szolgálatkész. Jövedelme 19 p. m. rozs, stóla jövedelme összesen nem mulja felül a 20 frtot. Földje, rétje, szőlője nincsen. Háza rossz karban van, alig képes a leg-szükségesebbet is elrejtetni, mivel mind be van ázva.

Az 1820. évi Can. Vis. az iskoláról, meg kántortanítóról ezeket mondja: Felső-Szöllösön van falusi iskola, melybe 5 gyermek jár, a kik olvasni, írni tanulnak és a hittanban meg erkölcstanban oktattnak az erre alkalmas ktanító által a plébános felügyelete alatt.

Az első új iskola 1789-ben épült, mely sárból volt egy szoba és konyhával. Az iskolaügy elég siralmas állapotban volt 1888-ig, midőn Sohajda Ignác plébános éveken át való buzgóságának sikerült az uradalom és „Simor-alap“ segélyével a kornak teljesen megfelelő két szép tantermet építtetni 1892-ben.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség és az uradalom. Jóttevője az uradalom 12000 drb téglá és cseréppel, dr. Komlóssy Ferencz f. egyh. m. f. tanfelügyelő, ki az iskola részére a Simor-alapból 160 frt segélyt eszközölt ki.

Ezen állomáson működtek: Jankovics Ferencz (1787—88), Kosza János (1788—16), Orolinyi Ferencz (1816—27), Jankovics György (1827—48), Hajmer János (1848—52), Radványi Mihály (1852—60), Hajmer János (1860—63), Mahács Ferencz (1863—67), Brezina József (1867—73). Ezek közül többen községi jegyzők is voltak. A jelenlegi tanító, kinek mellékfoglalkozása az ispánság, *Bernáth Nándor*, szül. Nagy-Emökén, Nyitra m. 1852. okt. 10. Képesítettett Modoron 1880-ban.

A ktanítói állás jövedelme 350 frt.

Az iskolaszék elnöke *Sohajda Ignác*.

3. NAGY-CZÉTÉNY.

E község Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Anyaegyház
Közs. Lsz. 1473. — Rk. 1416, izr. 57. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 230. — Mn. 180, ism. 50. — Tny. magyar.
Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás N.-Kér.

Az iskola keletkezésének idejét határozottan megmondani nem lehet, annyi azonban bizonyos, hogy a legrégebbekből való. A kántortanítói lak és iskola egy fedél alatt levő diszes épület. Van benne két tágas tanterem és a ktanítói lakás, mely áll: 2 szoba, 1 zárt konyha, 1 nyílt konyha, 1 kamra és pinczéből. Alapzata kő és égetett téglá, falazata vályog, tetőzete zsindely.

Mindkét tanterem el van látva a szükséges tanszerekkel.

Az iskola fenntartója a r. kath. hitközség.
Ezen állomáson működtek: Bában Ferencz

1755, Laczkovics Mátyás 1779, Csery N., Józsik N. 1840, Gazdagh Ferdinand, Horváth László, kitűnő tanító Tomcsányi János (1873—86), Gyurián Alajos (1886—95). Jelenleg *Kántor* Elek, szül. Kis-Kéren, Nyitramegyében 1869. július 13-án. Képesített Léván 1888-ban. Működött Nagy-Kéren, Lőrinczin, ismét Nagy-Kéren, Naszvadon.

Van faiskolája és könyvtára 30 kötettel.

A ktanító jövedelme 400 frt.

Segédtanító *Maczkó* Ferencz.

A segédtanító jövedelme 360 frt.

Az iskolaszék elnöke *Simor* Móríc.

a) NEMES-PANN.

Nemes-Pann község Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lsz. 820. — Rk. 797, izr. 23. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 90. — Mn. 70, ism. 20. — Tny. magyar.
Posta Nagy-Czétény. Vasut- és táviró-állomás Verebély.

A róm. kath. iskola, melynek eredete ismeretlen, a mai napig a közbirtokosság áldozatkészségét hirdeti, különösen a mai diszes épület, mely 1865-ben épült, Csiffáry bíró ügybuzgóságának köszönhető. A ktanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra és 1 istállóból, vert szalma, tetőzettel. Az iskola tágas tanterem, folyosó és külön kis szobával, cserépfedéllel.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Czibulya János (1823—31), Csery Sándor (1831—43), Czibulya János (1843—46), Szentkereszt Antal (1846—54), Hamar József (1854—93), *Agárdi* László, szül. Léván 1872. jun. 11. Képesített Léván 1891-ben. Működött Nagy-Czétényben mint segédtanító.

E községben van faiskola évi 200 csemetével.

A ktanító jövedelme 316 frt 44 kr.

Az iskolaszék elnöke a czéthényi plébános.

4. NAGY-EMŐKE.

E község Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lsz. 1000. — Rk. 920, ev. ref. 20, izr. 60. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 160. — Mn. 120, ism. 40. — Tny. magyar.
Posta, vasut és táviró Nyitra.

Nagy-Emökén r. k. iskola már 1755-ben is volt, melyet az akkori Dezső-család önkényüleg lefoglalt és lakat alá tett úgy, hogy a tanító csak mint az uradalom zsellérje türetett meg. Az iskola később a Schurmann-féle adománynyal kibővített telken a plébánia tözsomszedságában

épült fel. Ezen róm. kath. iskola azonban Balássy Gergely nagy-czétényi pl. ker. alesperes és Szilágyi Jenő nagy-emőkei plébános gyengeségük folytán a zsidóság nyomására 1869-ben elközsített. Az iskola 1872-ben leégvén, az Hegedüs Gergely plébános buzgólkodása folytán pótdoból újra

felépült. 1877-ben pedig az iskola tulajdona felett perlekedők közt egyezség kötöttet olyformán, hogy a községi tanító csakis katolikus lehet s hivatalával a kántori teendő is össze van kötve. A jelenlegi iskolaszék tagjai 9 katolikus, 2 zsidó és 1 ev. református.

A tanterem hiányosan van felszerelve.

Az iskola fenntartója a politikai község.

A régi kath. iskolában működtek: Drnovszky László, Kopasz János 1874-ig, *Steczik* Ferencz jelenleg mint községi tanító.

A községi tanító jövedelme 400 frt.

Az iskolaszék elnöke *Horváth* Rezső plébános.

a) C S E H I.

Csehi község Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 513. — Rk. 502, izr. 11. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 84. — Mn. 62, ism. 22. — Tny magyar.

Posta: Nagy-Emőke. Vasut és táviró: Ivánka.

A csehi rk. iskola 1830 körül létesült az esztergomi főkáptalan segélyével. Eredetileg csak egy szobából állott, mely tanterem és tanítói szoba is volt. Az akkori szegény tanító halázzal pótolta a botrányosan csekély jövedelem hiányait. Külön tanterem csak 1857-ben csatoltatott a tanítói lakáshoz, mely 1875-ben meg-nagyobbított; 1893-ban pedig a tanító lakása még egy szobával láttatott el. Így a tanítói lakás áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamrából. Az egész vályogból rakott, fazsindelytetővel fedett épület.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskolát a róm. kath. hitközség és az esztergomi főkáptalan tartja. Jötevői az eszt. főkáptalan, a vall. és k. ü. m. k. miniszterium.

Ezen állomáson működtek: Locsay (1830—1857) mint jegyző is, Turcsek Tamás (1874), Turcsek Bertalan (1874—78), Czingel Ferencz (1878—83), *Dobrovics* János a jelen ideig. Szül. Szabadhegyen, Györmegye, 1857. decz. 27-én. Képesített 1878-ban Győrött. A faiskola kezelését okszerűen teljesíti; ő nála minden gyermeknek kell vadonczokat nemesíteni; s az általuk megnemesített fa a gyermek tulajdonává válik. Így kedvelteti meg a néppel a gyümölcsstenyészést. Működött: Bársonyoson, Asszonyfán, Nagy-Kéren.

A kántortanítói állás jövedelme 460 frt 46 kr.

Az iskolaszék elnöke *Horváth* Rezső.

5. NAGY-HIND.

E község Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 374. — Rk. 351, izr. 23. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 53. — Mn. 37, ism. 16. — Tny magyar.

Posta, vasut és táviró Verebély.

Ezen kath. iskola 1881-ig Kis-Hinddel együtt tartatott fenn, a midőn Kis-Hind elvált és külön iskolát épített. A tanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamrából. Továbbá van egy tágas tanterem. A tanítói lakás falazata puha anyag, tetőzete szalma. Az iskola épülete vegyes anyag, tetőzete cserép, épült 1884-ben.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója a rk. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Horváth János (1830—42), Stroffek Ferencz (1842—47), Visky Pál (1847—49), Huzsicska Ferencz (1849—57), Szentkereszty József (1857—61), Jonean István, 1862-től a mai napig *Virsik* Márton, szül. Baromlakon, Komáromm. 1835. június 26-án. Képesített Érsekújvárott 1855-ben.

A tanítói állás jövedelme 385 frt 88 kr.

Az iskolaszék elnöke *Vincze* Károly.

a) BÁBINDAL.

E község Nyitra vármegye nyitrai járásában van. Hozzá tartozik Szlány major puszta. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 364. — Rk. 358, izr. 5. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 62. — Mn. 46, ism. 16. — Tny. magyar.

Posta: Nagy-Lápos. Vasut és távirda Verebély.

E község a régebbi időben Kálaz községgel tartott közösen iskolát. 1859-ben iskolát állítván, 1860-ban megállapított a tanító díjlevele. Az iskola 1884-ben leégvén, még ugyanazon évben szilárd anyagból újra építettett. Van szép tágas és világos tanterem, a ktanító részére 2 szoba, zárt konyha, pincze, kamra, istálló és fáskamra.

Az iskola felszerelése hiányos.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség és részben Szláv József koronaőr ő méltósága, ez egyszersmind az iskola egyedüli jötevője is.

Ezen állomáson működtek: Babusek József (1860—64), Massányi Ádám (1864—70), Csiffáry Sándor (1870—77), s azóta Bella Antal, szül. Hontmegye, Lontón 1833. november 10-én. Képesített 1895-ben Léván. A gyümölcstenyésztés érdekében tanúsított szorgalmáért 100 frt jutalom és elismerő oklevelet nyert. Azt írja róla plébánosa, hogy a legjobb családfő, ki kiválóan kitűnik előljárói iránt tanúsított tiszteletével, munkás és takarékos tanító. Működött Garam-Lök és Gyékényesen.

A ktanítói állás jövedelme 345 frt 43 kr.

Az iskolaszék elnöke Vincze Károly.

b) KIS-HIND.

E község Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 422. — Rk. 395, izr. 27. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 60. — Mn. 40, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta: Nagy-Lápos. Vasut és táviró Verebélyen.

Kis-Hind község tanköteles gyermekei egész 1880-ik évig a nagy-hindi iskolába jártak. Ekkor elváltak Nagy-Hindtől és a plébános iskolaépület hiányában saját szobáiból alakított át egyet tanteremmé s azt rendesen fel is szerelte, sőt a tanítóknak egész 1895-ig lakást és teljes ellátást is adott. Ily áldozatkészség nem szorul dicséretre. Jelenleg a tanítói lakás és iskola bérházban van.

A tanterem fel van szerelve rendesen taneszközökkel.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Kovács Endre, Jalsovics Ferencz, ifj. Simkó József, Gröbel Endre, Ratkovszky Béla, Virsik Béla ideiglenes minőségben,

A ktanító jövedelme 335 frt.

Az iskolaszék elnöke Vincze Károly plébános.

6. NAGY-LAPÁS.

E község Nyitra vármegye nyitrai járásában van. Hozzá tartozik Kis-Lapás. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 673. — Rk. 630, izr. 43. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 105. — Mn. 80, ism. 25. — Tannyelv magyar.

Posta helyben. Vasut és táviró: Nyitra.

A nagy-lapási r. kath. iskola történetére nézve sem a régebbi, sem az újabb időre semmi nemü írásbeli adat rendelkezésünkre nem áll s csak a községbeli magasabb koru egyénektől való kérdezősködés útján tudtuk megállapítani, hogy N.-Lapáson 1845-ben már létezett iskola.

Ez időben Matejovszky József nevezetű egyén töltötte be a kántori és tanítói állást. Hogy mily képzettséggel s hivatottsággal, arra nézve adatunk nincs. Utána 1847 körül Tilinger Antal 1—2 évig, ezután pedig Kiszon József volt kántortanító s e mellett a községi jegyzői teendőket is ő végezte.

Az akkori iskola — most egy községi lakos tulajdona — egy közönséges kis lakóház volt, mely állt két szoba s egy kamarából s ebből került ki az iskolaterem s a tanító lakása. A legutóbb nevezett tanítósága alatt a község ezt eladta s építette a mostani iskola s kántortanítói lakot, mely áll egy iskolateremből, mely 75 tanuló befogadására — ennyi a tanulók száma 10 évi átlagos számítás szerint — eléggé terjedelmes, továbbá 2 lakószoba, 2 konyha, egy kamara és egy istállóból, kevésbbé tágas fásított udvarral, mely egyszersmind a gyermekek testgyakorló terét is képezi, tornaeszközök nélkül. Az iskolai épület alapzata tömött fal, tetőzete 1891-ig szalma s ez évben zsindely alá tétetett.

Kiszon József 1852 körül hagyta el állását, hogy hová és miért ment el, arra nézve adatok nincsenek. Elmenetele után Gruner József foglalta el ez állást, a kinek működésére az vet némi világot, hogy az azon korbeli egyének már tudnak írni, olvasni, míg az ezelőttiek nem. Az ekkori tanítói fizetésekről nem tudhatni, csak annyit, hogy kapott a tanító kenyeret, tojást, némi gabonát, a gyermekek hordozták naponként az iskolafűtésre való fát. Kapott némi, meg nem határozható pénzbeli tandíjat is, a mit házról-házra járva magának kellett beszedni, s örülhetett, ha nagy rimázkodásra 10—20 krt beszedhetett.

Gruner József 1877-ben elhagyva állását, N.-Szelezsénybe ment s helyét Ryppel János foglalta el. Ennek működésével vette kezdetét N.-Lapáson a magyar nyelv tanítása; tanítóskodása alatt szereltetett fel az iskola térképekkel, táblákkal s egyéb tanszerekkel. Alatta rendeztetett a tanítói fizetés. Hogy mely évben s mily mértékben, erre nézve az iratok nem találhatók. 1880. évben létesült N.-Lapáson postahivatal, mely állást szintén a tanító Ryppel János nyerte el. Viselte mindkét hivatalát 1891-ig, a midőn postai rendetlen pénzkezelés végett N.-Szombatban saját maga vetett véget életének.

Ezen iskola a 30-as években keletkezett. Az akkori iskola most egy gazda tulajdona. Ujat 1860 körül építettek, mely áll 75 tanuló befogadó tanteremből, 2 lakó szoba, 2 konyha, 1 kamra, 1 istállóból.

A tanterem eléggé van ellátva tanszerekkel.

Az iskola fenntartója a r. kath. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Matejovszky József (1845—47), Tilinger Antal (1847—49), Kiszon József mint jegyző és (1849—52), Gruner József (1852—77), Rippel János (1877—91), kinek helyébe jött *Zórád* Lajos, szül. Kis-Kéren, Nyitra megyében 1868. június 7-én. Képesítettett Esztergomban 1889-ben.

A ktanító fizetése 456 frt 52 kr.

Az iskolaszék elnöke *Pomikál* János.

7. SZENT-MIHÁLYUR.

Ezen község Nyitra vármegye érsekújvári járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lksz. 475. — Rk. 446, ev. ref. 14, izr. 15. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 76. — Mn. 55, ism. 21. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasut és táviró: Mánya.

Az iskola keletkezésének idejét nem lehet meghatározni. Az iskolaépület 1856. év után nagyobbított. A ktanítói lakás áll: 1 szoba, 1 kamra, 1 istállóból s megfelelő konyhából. A tanterem elég tágas. Az épület töltött falakból áll, zsindellyel fedett.

A tanterem felszerelése türhető.

Az iskola fentartója a róm. kath. hitközség.

Jótevője a multban a földesur.

Ezen állomáson működik *Szuhányi* Mihály 1880-tól. Született Csejthén Nyitram. 1836. okt. 5-én. Képesítettett Esztergomban 1859-ben. Tornatanításra is képesített.

A kántortanító jövedelme 368 frt 02 kr.

Az iskolaszék elnöke *Hoits* Márton.

a) GYARAK.

Gyarak község Nyitra vármegye érsekújvári járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lsz. 643. — Rk. 601, izr. 42. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 106. — Mn. 83, ism. 23. — Tny. tót-magyar.
Posta Szent-Mihályur, vasut és táviró Mánya.

A XIX. század elején még itt iskola nem volt, az ötvenes években már van iskola, de csak egyszerű, szalmával fedett kis házikó, egy szobával, melyben a nótárius, ki egyszersmind tanító is volt — lakott. 1861-ben új iskolát és tanítói lakot épített a község saját erejéből zsuptetővel. 1892-ben az iskola leégett, ekkor alapjából — a kor igényeinek teljesen megfelelő iskola építtetett. Ugy a tanítói lak, mint a tanterem szilárd anyagból való, cseréppel fedett épület. Az iskola felszerelése az iskola alapvagyonából fedeztetett. Ez áll egy darab föld és rétből. A tanítói lak áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra és 1 istállóból.

A tanterem rendesen fel van szerelve taneszközökkel.

Faiskola van 450 drb szederfa és 300 drb nemesített gyümölcsfával.

Az iskola fentartója a r. k. hitközség.

Jótevői a multban Ő felsége a király 100 és b. e. Simor János biboros szinte 100 frtnyi adományával.

Ezen állomáson működik *Szabó Sándor*, szül. Szempczen, Pozsony m. 1838. febr. 12-én. Képesített Nagyszombatban 1891-ben. Működött Nagy-Suron. 1879 óta jelenlegi állomásán 50 frtos kitüntetésben részesült.

A ktanító fizetése 313 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke *Hoits Márton*.

b) MÁRTONFALVA.

Ezen község Nyitra vármegye érsekújvári járásában fekszik. Fiókegyház.
Közs. Lsz. 275. — Rk. 259, ág. ev. 5, izr. 11. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 46. — Mn. 28, ism. 18. — Tny. magyar-tót.
Posta Szt.-Mihályon. Vasut és táviró Mánya.

Az iskola eszméje itt mintegy 50 éve kezdett tért hódítani. Kezdetben egy a tanítás mesterségéhez értő, írni, olvasni tudó embert fogadtak tanítónak, kit a szülők váltakozva láttak el élelemmel. A mostani iskola és tanítói lakot, mely vályogból épült és faszindellyel fedett, 1881-ben vette a község egy gazdától, mely most is azon eredeti állapotban van. A tanteremben padok helyett hosszú lóczákon ülnek a gyermekek, két hosszú asztal mellett. Ennek felszerelésére a b. e. Simor János biboros 100 frtot adományozott,

melynek egy része a jelzett célra fordított, a többi takarékilag kezeltetik, a majdan építendő új tanterem felszerelésére.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fentartója a róm. kath. hitközség.

Jótevője a multban a fentemlitett biboros.

Az itt működő tanító *Gajárszky Mihály*, 1866-tól. Született Jaszlóczon 1816. szept. 22.

A ktanító fizetése 131 frt 18 kr.

Az iskolaszék elnöke *Hoits Márton*.

8. VAJK.

E község Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 550. — Rk. 520, ev. ref. 4, izr. 26. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 98. — Mn. 70, ism. 28. — Tny. magyar-tót.
Posta, vasut és táviró-állomás Verebély.

Az iskola keletkezésének ideje ismeretlen, szóló okmányok elégték. A régebbi időben bérelt mert egy régebbi tűzvész alkalmával az erről helyen folyt a tanítás. A község 1850-ben meg-

vett egy lakóházat, melyet átalakított iskolának, mivel azonban az a kor igényeinek meg nem felelt, 1879-ben 2000 frt költséggel egy teljesen jó iskolát és ktanítói lakot épített. Az iskola felszerelése a jelenlegi kántortanító által b. e. Simor János biborostól kieszközölt 220 frtnyi kegyes adományból fedeztetett. Az új iskola és a ktanítói lak a kíváalomnak teljesen megfelel. Egyedüli hibája, hogy a község végén a templomtól messze áll.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség.

Ezen állomáson működtek Dobsa György (1800—28), Rajcsányi János mint jegyző is (1828—70), Szóva Ferencz (1870—75), *Schotter* Ferencz 1875-től a jelen ideig. Szül. Nyitra vármegye Nagy-Tapolcsány mezővárosban 1851. február 6-án. Képesített Nagy-Szombatban 1871-ben. Működött Alsó-Ludányban, Bánkeszin, Ürminczen mint segéd, Nagy-Surányban osztálytanító és Mocsonokon.

A ktanítói állás jövedelme 531 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke *Liss* Ignác.

VI.

Az Érsekújvár vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) **Érsekújvári alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Folkusházy Sándor* alesperes, tótmegyeri plébános.

1. BAJCS.

Bajcs község Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Anyaegyház

Közs. Lksz. 503. — Rk. 503. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 120. — Mn. 90, ism. 30. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasút és táviró: Érsekújvár.

A község a megye északi részén fekszik; fekvése tetszetős. Különösen disziti a községet a hercegprimásnak nyaralója s a körülötte elterülő kertek és a befásított térségek. Különben az egész községet a hercegprimás tartja fenn, mert magánbirtokosok nincsenek. Községgé 1865. évben alakult. Azelőtt csak néhány cselédlakból álló pusztá volt.

Az iskola keletkezésének idejét és történetét meghatározni nem lehet. Annyi bizonyos, hogy 1846. évben megtartott főesperesi vizsgálat alkalmával az iskola már jókarban fennállott. Az akkori iskolaszoba a tanítói lakással egy földel alatt volt egész 1870-ig, a mikor új, egészen külön álló iskola épült a templom és tanítói lak közelében. Az iskola téglából rakott és zindelylyel fedett épület, melynek nyugati oldalán e felirat diszlik: „R. Kath. Iskola“.

A tanterem minden szükséges taneszközzel fel van szerelve. Van ezenkívül testgyakorlótér szerekl és faiskola is.

Az iskola fenntartója az ország hercegprimása.

Jótevője ugyanaz.

Ezen állomáson működtek: Paulovics József (1827—40), Lovász Bonaventura (1841—65), Zorád Ferencz (1869—72), Farkas Ede (1872—76), Szentgyörgyi Béla (1876—82), Sümegh Géza (1882—95), *Fekete* Rezső 1895-től a jelen ideig. Született Esztergommegyében Unyon, 1871. évi április hó 14-én. Képesítettett Esztergomban 1890. Működött: Udvardon. Ezen kántortanítóknak mellékfoglalkozása a postamesterség, melyért 260 frt tiszteletdíj jár.

A kántortanítói fizetés 352 frt 8 kr.

Az iskolaszék elnöke *Seyler* Károly plébános.

a) **PUSZTA-FARKASD.**

E pusztá Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Fiókegyház.

A hozzá tartozó pusztákkal együtt Lk. sz.: 316. — Rk. 316. — Anyanyelvre magyarok.

Tnk. sz.: 60. — Mn. 43, ism. 17. — Tny. magyar.

Posta Bajcs. Vasút és táviró: Érsekújvár.

Ezen pusztai iskola 1865-ben keletkezett, minden népesebb pusztáján iskola állíttassék. midőn Szcitovszky János bíboros elrendelte, hogy Ez alkalommal megállapított a tanítói fizetés is.

1872-ben b. e. Simor János biboros a tanítói fizetést 50 frttal és 14 méter kemény dorongfával megjavította, s lakásul külön szobát engedélyezett. Ezen tanítói javadalmat főm. Vaszary Kolos biboros 60 frttal javítá.

A régi iskola helyett egy dombtetőn új épült ugyan, de a melynek tetőzete náddal van fedve, falai kőből vannak építve.

A tanterem teljesen fel van szerelve.

Az iskola fentartója az ország hercegprimása.

Jótevője ugyanaz.

Ezen állomáson működtek: Viszotay István (1865—67), Kovács Miklós (1869—70), *Misák* Ferencz 1870-től a mai napig. Szül. 1831. év decz. hó 14-én Hontm. Ipoly-Szécsénkén. Működött Keszegfalván, Szigeten, Duna-Ujfalun, Lándoron.

A tanítói fizetés 347 frt 75 kr.

Az iskolaszék elnöke *Seyler* Károly bajcsi plébános.

b) PUSZTA NAGY-HARASZTI.

Nagy-Haraszti Komárom vármegye udvardi járásában van. Hozzá tartoznak: Kis-Haraszt, Kigyós-Haraszt, Mihályvár puszták
Lksz. 259. — Rk. 259. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 50. — Mn. 30, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta: Bajcs. Vasut és táviró: Érsekujvár.

E puszta csak 1840-ben kezdett épülni, a mikor csak egy juhászlak és juhakolból állott.

Az iskolát 1894. évben főm. Vaszary Kolos hercegprimás építteté. Felszentelte 1894. évi október 20-án dr. Komlóssy Ferencz prépost-kanonok, esztergomi főegyházmegyei főtanfelügyelő, Folkusházy Sándor tótmegyeri esperes-plébános és Seyler Károly bajcsi plébános urak segédlete mellett.

Az iskolaépületben van a tanítónak 2 szoba, 1 zárt konyha, 1 kamra, egy világos tágas tanterem, 1 nyitott és egy zárt folyosóval. Az iskola átellenében van a gazdasági épület, mely áll:

1 istálló, 1 szin, 3 ólból. Az alapépület: kő és téglá, tetőzete nádból van.

A tanterem teljesen fel van szerelve.

Az iskola fenntartója: Magyarország hercegprimása.

Jótevője ugyanaz.

Ezen állomáson működik: *Szerencsik* Vincze, született 1862. jan. 19-én Komáromm. Bagotán. Képesítettett 1884-ben Modoron. Működött: Tardoskedden, Gután, Bessenyőn, Felső-Nánán, Ó-Gyallán.

Tanítói fizetés 365 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke *Seyler* Károly, bajcsi plébános.

2. BÁNKESZI

Nyitra vármegye érsekujvári járásában fekszik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 1854. — Rk. 1789, izr. 65. — Nyelvre lótok.

Tank. sz. össz. 350. — Tny. 1892 óta magyar.

Posta helyben. Vasut- és táviró Nagysurány.

A község történetéről kevés adatunk van. Hogy Bánkeszi és Kiskeszzi igen régi községek közé tartoznak, tanúsítja azon körülmény, hogy a „Series Parochiarum“ czimű munka már 1332 körül egy „Nicolaus de Gucsu“ plébánost említ. Később azonban Bánkeszi nem volt önálló plébánia, de Kiskeszszivel együtt a nagy-surányi plébániához, mint leányegyház tartozott és csak

1787. évben lett ismét önálló plébániává, melyhez mint leány-egyház Kis-Keszi község csatlakozik.

A hazánkra nézve oly szomorú emlékü török világban Bánkeszi község is sokat szenvedett. Majláth Béla „Szőnyi béke okmánytára“ czimű művében erre nézve 1641-ből Bánkesziről érdekes adatot találunk; mely szóról-szóra így hang-

zik: „Kaszay János bíró és Lázár István esküdt polgár, azon hit alatt, melylyel kötelezték az tisztetekhez, azt vallották, hogy az mikor ez jelenvaló esztendőben, ugymind 1641-ben sz. Fábián Sebestyén napján virradóban rablott volna az török, akkor miattok vallottak tizsezer forint ára kárt, az templom kívül és Fanczy uramék kára nélkül, mely Fanczy uraméknak is hajtottak el harmincznyolcz lovakat és tizenkét borjas tehenet, ménes pásztorokat levágtak, ezenkívül is az község közül vittek el tizennégy embert, kik most is oda vannak és négyet levágtak azok közül.“

A község régi birtokosaira nézve a plébánia történetében olvassuk, hogy Bánkeszi község a híres Bosnyák-család tulajdonát képezte.

(A fent említett Fanczy uram is egy Bosnyák-leányt birt feleségül). Kiskeszzi község azonban a nagysurányi plébánia tulajdona volt, és a nagysurányi földesurnak Bosnyáknak, a török időkben azok fogságából való kiszabadításaért zálogba adatott.

Mikor alakult az iskola, hol volt elhelyezve, kik tanítottak benne, arról a jelen század elejéig egyáltalában semmi adatunk sincs. Első adatot képez az 1811-ik évi Can. Vis., mely szerint az iskola rectora akkor Udvary Pál volt, ki a tanítóság mellett a kántori teendőket is végezte és a birtokosok jegyzője is volt. A Can. Vis. így jellemzi: a gyermekeket szorgalmasan tanítja és nemcsak a templomban, de temetések alkalmával is buzgón énekel; a reggeli, déli és esti harangozást, ugyszintén az égháboru alkalmával is, hogy a nép imára buzdittassék, szorgalmasan végzi. Különböben jámbor és józan, szelid férfiú. Eddig engedelmes volt a plébános iránt és tisztelettel. A kántortanító jövedelmét azon időben a mecška járandóságon kívül 20 iskolás gyermek után egyenkint 30 kr. és fél kenyér és 6 kis szántóföld haszonélvezete képezte és a községtől két öl fát kapott. A jegyzői és harangozói teendőket külön díjazták. Az iskolai épület fenntartása a község kötelessége volt.

Bővebben szól az iskoláról az 1847. Can. Vis. okmánya. Létezik elemi iskola, csakis az anyaegyházban, Bánkeszin, melybe Kiskesziről is járnak fiuk és leányok. Ezen elemi iskolába évenként körülbelül 40 fiú és 40 leány jár. A fiúk a leányoktól nincsenek elkülönítve, de

ugyanazon iskolában együtt taníttatnak. Reformátusok és ágostai hitvallásúak nincsenek a bánkeszi plébánia területén, izraeliták pedig ezen iskolát nem szokták látogatni. „Ezen elemi iskola helyiségéül siralmas módon szolgál a kántor lakásában egy kicsi, sötét, nedves, bűdös, összeomlással fenyegető, rossz tetővel bíró, padokat, iskolai táblát és egyéb tanszereket nélkülöző szobácska és ugyanolyan állapotban van a tényleges kántornak lakása is.“

Akkor a kántortanító Kovács Márton volt, kit a Can. Vis. józan, csendes, szelid, engedelmes és becsülettudó embernek tüntet fel, a ki mint tanító a kántori, harangozó és jegyzői teendőket is végzi. Jövedelme körülbelül ugyanaz volt, mint elődjének is.

Örvendetesebb idők állottak be az iskolára nézve az ötvenes években, Keller Mihály plébánosága alatt. Akkor a kántortanítói lakást átvitték a régi plébániai épületbe, melyhez még két tantermet is építettek és második tanítót is fogadtak. A kántortanító helyzetének javításához járult, hogy a határ tagosítása alkalmával 1858-ban összesen 9 kat hold és 1035 öl nagyságu szántóföldet kapott. Az 1859-ik bevallás (schulfassio) szerint az iskola jellege: plébániai iskola (Pfarrschule), a tanítót praesentálja a község, a plébános és a kerületi tanfelügyelő. Az iskolaház az iskola sajátja, melynek föntartására azonban a község van kötelezve. A kántortanító a községi pénztárból a segéd-tanító fenntartására 80 forintot, tandíjképen pedig 130 forintot kapott. Azonkívül megmaradt a mecška járandóság és a stoláris jövedelem.

Az iskola ezen állapotban megmaradt 1892-ig, kivéve, hogy az iskolaház néhányszor leégett és a község által mindannyiszor nagy áldozatkészséggel helyreállíttatott, ugyszintén, hogy a segéd-tanító fizetése 300 forintra emeltetett.

Kovács Márton halála után 1874. évben kántortanítónak lett *Lahvicska* János, ki mint ilyen mostanáig működik.

1892-ik évben, tekintettel arra, hogy a tanítóes gyermekek száma egyre nagyobbodott, úgy hogy a két meglevő tanterem azok befogadására nem volt elegendő, a község képviselőtestületének és a róm. kath. iskolaszéknek együttes ülésében elhatározott, hogy a község mint a bánkeszi-i róm. kath. iskola fenntartója egy

harmadik tantermet állit és egy új tanítói állomást rendszeresít 300 frt fizetéssel.

Ezen határozatnak megfelelően az 1892/3. tanévben már három tanteremben folyt a tanítás. A harmadik tanterem ideiglenesen egy bérelt házba volt elhelyezve. 1894. évben a község költségén épült az új tanterem és a III-ik tanító lakása és mind a három tanterem új padokat, falitáblákat és térképeket nyert úgy, hogy most a bánkeszi róm. kath. iskola, hála a bánkeszi-i és kiskeszi-i községek áldozatkészségének, a kor színvonalán áll.

A bánkeszi-i róm. kath. iskolában alkalmazott segédtanítók névsora a következő:

1848-tól Libich Ferencz, Sveiger József, Svancsara Antal, Kovács Mihály, Bócz Károly, Pekarik József, Jurda Mihály, Jedlicska István, Kovács Imre, Lahvicska János, okl. Szuchanek Mihály, Bisztriczky József, Juriga János, Martinovics Ignác, Kenyessi Gyula, Matulay Ferencz, Vachai Mihály, Veszelyi Mihály, Paulen Vendel, Sotter Ferencz, Suchter N., Hrbek N., Viszluzil Ferencz, Nyizsnanysky Miklós 1874. évig. 1875-ben Kunszt János, 1876-tól Helia János 1880-ig, 1880-tól Kohuth Antal 1881-ig, 1882-ben Lah-

vicska Francziska, 1883—1884 Juhász József, 1885. Irovecz Károly, 1886—1887 Juhász József, 1888. Vágner Miklós, 1888—1892. Horváth István, 1893. Lukász Gyula 4 hónapig, 1893—1895. Lachvicska József, 1894—1895. Jakubovics Irma, 1895—1896. *Martinez* Mariska, született Nagy-Zellőn Nógrádmegyében 1876. évi április 2-án. Képesítettett Esztergomban 1894-ben és *Paulus* Gizella, szül. Perbetén, Komárommegyében 1877. évi febr. 16-án. Képesítettett Esztergomban 1895-ben.

Lahvicska János kántortanító született 1833-ik évben, május 9-én Morva-Lieszkó községben (Trencsén megye), képesítettett Érsekujvárott 1855-ben; első tanítója Rehorovszky Máté volt, kihez az ottani osztatlan népiskola elvégzése után segédnek állt. Főnökének csekély fizetése volt, azért mindenféle mesterséget gyakorolt; volt ő órás, vadász, lakatos, orgonista és harangozó. Ő tanított, főnöke pedig a napi kiadások fedezésére egy pár garast valamely mestersége útján keresett.

A kántortanító fizetése 563 frt 05 kr.

Az osztálytanítók fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Flügler* János plébános.

3. ÉRSEKUJVÁR.

Érsekujvár rendezett tanácsu város. Nyitra vármegye érsekujvári járásához tartozik, melynek központja. Anyaegyház. A rend. t. város Lksz. 11619. — Rk. 10029, ág. ev. 20, ev. ref. 9, izr. 1561. — Anyanyelvre magyarok. Posta, távíró és vasút: helyben.

a) **Füiiskola.**

Visszatekintve a múltba: ott látjuk a régi Érsekujvárt hat bástya csillaggal. Erős vára, — hogy a költő szavaival éljünk — „sok adáz ostromokat mosolyogva nézett.“ Háborus századok zivatara zajlott el fölötté; mint a nyugat-európai kereszténység, a civilizáció és műveltség védszigete közel másfélszázadon át küzdött az ozmán tenger áradatával, mely végre is összecsapott felette. Majd később medrébe szorított az izlam pusztító árja s midőn a bécsi kormány nemzetünk alkotmányát aláásni igyekezett, a nemzeti ügy védelmében dörögve zugtak falairól Rákóczy híres rézágyúai s várfokán büszkén lengett a zászló:

„Istenért, hazáért és szabadságért!“

Majd végül lecsillapult a háborus zaj, a fegyverdörgés elhallgatott s Érsekujvár megszűnt vár lenni, de a harcz soha meg nem szűnt falai között, ma is áll még: a tudomány s műveltség, az újabb kor ezen győzhetetlen fegyvereivel. Régen hallgatnak már Rákóczy ágyúai, de Rákóczy szelleme leng ma is a városon! Érsekujvár ma is a magyar nemzeti szellem védvára; csillagvárának ma már romjai is alig láthatók, de Érsekujvár ma is a magyar nemzeti szellem világító csillaga. És az új ezredév egén a nemzeti szellem terjesztése: ez a győzelem diadalával biztató égi jel, melyen írva van:

„In hoc signo vinces!“

Hazánknak másodszeri, nem fegyverrel, hanem a nemzeti szellem, a nemzeti nyelv és műveltség erejével való meghódításában Érsekújvárnak ki kell vennie a maga részét. Az újabb kor előre törő nemes küzdelmeiben, a magyar nemzeti szellem ápolása és terjesztésében nagy szerep jut e város különböző tanintézeteinek, melyekben a jövő reménye: a város és vidék ifju nemzedéke a műveltség fegyvereinek élesítése és forgatásában gyakorolja magát s míg a múltban az ifju halni tanult, ma élni kell tanulnia a hazáért.

Az újabb kor e nemes küzdelmeiben e város róm. kath. népiskolája is kiveszi a maga részét, azon alapelvből indulva ki, hogy a közoktatásügy hazánkra nézve valóságos életkérdés, mert nemzeti létünk csak az által biztosítható, ha a súly, melyet a szám, az életrevalóság s a történelmi állás nyújt, a közművelődés súlya által hatályoztatik, azért tehát teljes erejével tör az emberiség magasztos és szent céljai mellett, a magyar nemzeti népoktatás ideájának megvalósítására, a magyar nemzeti szellem ápolásával ezer éves életünk megmászhatatlan magyar nemzeti karakterének kifejlesztése és megszilárdítása által nemzetünk egységére, szem előtt tartván még különösen Washingtonnak örök igazsága szép mondását: „A vallás és erkölcsösség legnagyobb támaszai a közjólétnek s nem hazafi az, ki az emberi boldogság ezen oszlopait aláássa“ — teljes erejével iparkodik nemcsak a kor színvonalán álló ismeretek terjesztése által az anyagi virágzáshoz vezető utak megjelölésére, hanem nevelni iparkodik különösen vallásos, az élet komoly feladatait komolyan teljesíteni tudó, kötelességszerető hű magyar hazafiakat.

Érsekújvár legrégibb Can. Visitatiója szerint 1630-ban az érsekújvári iskolamesternek az érsektől 50 frtja, a tanulóktól pedig fejenként egy forintja volt. Élelmezést pedig a plébánosnál nyert.

A népiskola ügye valószínűleg az említett időtől a török foglalásig a jelzett állapotban volt.

Ez időben a várórség és kisebb-nagyobb számú polgárság kath. részének gyermekei részültek oktatás és nevelésben.

A török járom lerázása után változván a helyi körülmények, az eddigi vár várossá alakítatván át, a népiskola ügye is tökéletesebb alakot

nyert. Már 1694-ben ugyanis szabályoztatott a tanító jövedelme s a párbéren és stólán kívül még fél teleknyi szántóföldje, hat szekér fája és rétje is volt.

Az érsekek úgy a templom, mint az iskola iránti érdekeltségüknek időről-időre számos tanujelét adták. Így az 1694-iki Can. Vis. megint a hanyag tanítót; az 1700-ikiben a város kötelességévé teszi az iskola jó karba helyezését; az 1713-iki pedig megdicséri a buzgó tanítót *Perényi Mihályt*.

1721-ben a mostani fiúiskolák helyén új iskola építtetett, melynek költségeihez Ágost Keresztély bibornok-érsek 13,000 téglával járult. Kezdetben egy tanító működött, később altanítók is, kik a főtanítónál nyertek élelmezést. Mivel azonban nem bírtak megegyezni, az 1755-iki Can. Vis. szerint köteleztetett a főtanító minden segédnek 120 nyitrai meczka gabonát és 20 frtot adni. Az 1779-iki Can. Vis.-ban a főtanító jövedelme 184 frtra lett becsülve. Működött pedig ez időben három segédtanító, kettő a magyar iskolában, egy a németben. Az előbbieket fizetése volt a várostól 20 frt, a főtanítótól 30 p. m. buza. Ezek az iskolaépületben laktak. A német tanító fizetése kisebb volt amazokénál, hozzá lakás nélkül. Mind a három segéd fizetése 149 frtra volt becsülve.

A mi az iskolának belső szellemi életét illeti, erről nagyon kevés bizonyosat tudhatni. Annyit azonban sejtethni, hogy a sürgetett nemzeti érzület valamint egész Magyarországon, úgy ezen iskolában is teljesen elhomályosult s a nemzeti nyelv csak mellékszerepet vitt. Ennek oka a latin nyelv kizárólagos kultiválásában keresendő. A mi a tanítás módszerét illeti, ez a tanító által elbeszéltek vagy olvasottaknak a tanuló által való gépies beemlékezéséből állott. Tantárgyak voltak: vallás, egyházi ének, írás, olvasás és számolás.

Ilyen volt a népiskola egész 1777-ig, midőn a Mária Terézia királysága alatt megjelent „Ratió Educationis“ azt egészen átalakította ugynevezett nemzeti iskolává, melyben a német nyelv a magyaral egyenjogúvá lett s a tanítókat német nyelvű tanfolyamokra kényszerítette. Így tehát a nemzeti iskola a német nyelvű állam iskolája lett, míg végül 1806-ban a Ratiót nemzeti szellemben

átdolgozták s újból kiadták, mi által a nemzeti nyelv tanítása szabadabb lendületet nyert, sőt lassacskán „nemzeti iskolánk“-ból a német nyelvet teljesen kiszorította. Hogy mikor? e kérdésre talán határozott választ adhatna a város levéltára, ha 1810-ben porrá nem hamvadt volna.

A „Ratió Educationis“ háromféle elemi iskolát vett fel, u. m. falusi, kisvárosi és nagyobb városi iskolákat s az utóbbiakban a vallástani-
tón kívül még három tanító alkalmazását sürgette. Érsekújvár a nagyobb városok közé soroztatván, három tanító alkalmazására lön kötelezve. Ezt hiven előnkbe adja a városnak következő levele, mely 1779-ik évi április 20-áról van keltezve:

„Fölséges Királyi Asszonyunktól a közönséges Jónak előmozdítására rendelt új Methodust, valamint annakelőtte A° 1778. Die 15. Febr. hivsigesen acceptáltuk, de a Nemes Vármegyével communicált agrariomok miatt azt effectusba nem hozhattuk, úgy mostanában is minden alázatossággal acceptáljuk és ezen új Iskolát tanító 3 világi mestereknek Tituló Salarii 200 forintokat, melyeket ekkoráig a mostanyi Deák Istructoroknak fizettünk, Királyi Inspectornak Ő Nagyságának projectuma szerint oly formán resolváljuk, hogy tovább is azon Conditiót ezek eránt magunknak föntartván, ha ezeknek fizetése föntemlített agrariomok eránt a Városnak jövőendőben elviselhetetlennek lenni tapasztaltatnék, tehát szabad legyen azoknak fizetésétől megmenekedni. Másodszor, hogy Péter Francziskánusok az egyik tudniillik negyedik Classus, Föls. Kir. Resolutió szerént tartozzanak ingyen tanítani. A mi pedig a gyermekektől járandó Kántort illeti, mivel annak közöttünk való repartitioja úgy mint igen terhes Imposita látszatik, aztat valamint ekkoráig anquiatim incassálni és e mellett mint annakelőtte a Templomnak muzsikával szolgálni. Mindazonáltal a hol a Kántorpénzt magok ereivel nem incassálhatnák, ott assistentiával fog lenni a Magistrátus. Akarná ugyan ezen város hajlandóságát olyan új Iskolának, a melyek titulált Királyi Inspector úrnak dispositioja szerént kívántatnak, felépítésével megmutatni; de ámbár is Kegyes földes Urunk ő Eminentiája azon Épülethez való materiákat megígérte volna, de mivel oly szegénység elnyomorodott státusban találjuk magunkat,

hogy ahhoz szükséges készpénz tőlünk semmikép ki nem telhetik, tehát csak annyira kötelezhetjük magunkat, hogy előbbeni Régi Iskolákat a mennyire lehet reparálni, conserválni és szükséges Táblával, Scannumokkal és Krétával provideálni akarjuk.

Mely az illetén Fölséges Királyi Asszonyunk közjóra tzelező rendelkezésnek megtartására az egész Éújvári közsignek neveivel magunkat tovább is fönt megírt mód szerint ajánljuk, egyszersmind ezen levelünk erejével kötelezzük nevünk subscriptiojával Városunknak Illyő petsétjével megerősítjük.“

E levélből az tűnik ki, hogy a város az eddigi iskolában is taníttatta a latin nyelvet.

A megajánlott díjazás felsőbb helyen elégtelennek találtatván, a magy. kir. helyt. tanács 1808-ban azzal fenyegette a várost, hogy ha a tanítók fizetését föl nem emeli, a 4-ik osztály, vagyis az első évi gramaticát hivatalosan be fogja szüntetni.

A kívánt emelés megtörtént a tandíj szabályozása által. 1810-ben a régi iskolahelyiség is átalakíttatott; így semmi akadály többé fenn nem forgott az új tanrendszer szerinti tanítást illetőleg.

Az 1811—12-iki tanév folyamán következő beosztás szerint folyt a tanítás:

Egy tanteremben volt a leányok első és második osztálya, egyben a kezdő és haladó fiuk első osztálya, a harmadikban a fiuk második osztálya, melyben már „principiák“-at tanultak, azaz bevezetést nyertek a latin-gramaticába, Dély Márton vezetése alatt; végre a negyedik teremben volt az első gramatica Szomolányi Fülöp vezérlete alatt. Ezen osztály tanulóinak, még magánügyekben is, már latinul kellett érintkezniök, mert különben volt dolga a „scuticá“-nak, mely nem volt más, mint szijból készült korbács, s ezen korban minden jónevű iskolában, az üteny-tanmód egyedüli előhírnöke.

A mi e tanítók díjazását illeti, a leánytanító huzott 240, a fiuk első osztályának tanítója 295, a fiuk második osztályának tanítója 318, az I. évi gramatica tanítója 334 frtot, úgy azonban, hogy a fűtés a tanítók költségén eszközöltetett.

A következő időszak tanítói közül különösen ki kell emelnünk Zibrinyi Józsefet; ő volt az, ki a most is fennálló gymnasiumnak létesítése

ügyében actiót indított s ezen nemes ügyben fáradságot nem ismerő buzgalommal működött.

Az 1847-ik évi egyházi vizsga újabb átalakulásról tesz bizonyosságot. E szerint:

1846—47-ben III-ik elemi osztály lett felállítva s ezzel a nemzeti főiskola főelemi tanodává lőn. Ugyanekkor új iskolákat nyitottak a Gug- és Naszvad-utczában, valamint a Szárazsoron. 1850-ben a pozsonyi cs. és kir. Iskolatanács a tanítóképezde mellett egy példányszerű „főiskola“ életbe léptetését sürgeté, hogy így az itt fennálló mesterképzőintézet a felsőbb elemi iskolával szorosabban egybeköttesék egyrészt; másrészt, hogy a theoretikus és praktikus tanítás egybeszövése által a képezdei növendékek kiképzése a tanításra biztosabban sikeríttessék. Az 1850. okt. 2-án a városházán tartott tanácsülés jegyzőkönyvéből kitűnik azonban, hogy a kívánt két osztályú mintaiskola felállítását a város pénzbeli fogyatkozás miatt nem létesítheték.

A két osztályú minta-iskola tehát nem létesülhetett, mindazáltal Csernák József plébános, Koppan Jenő kép. ig. és Mennyei József tanárok ezen iskola érdekében egy tervet dolgoztak ki, melyet a ker. Iskolatanácshoz terjesztettek föl, ennek további intézkedésébe vetvén reményöket. Tervökből kiemelendők a következők:

„A két tanintézetnek benső és lényeges összeköttetése csak egy igazgatóság alatt létesíthető. A képezdének célja az elemi népnevelést emelni s annak irányt adni; ezen cél csak következményekben s csakis úgy érthetik el, ha a megállapított tanítási és nevelési elvek a néptanítók által alkalmaztatnak; a képezdének tehát feladata nemcsak kezeskedni az ésből százados és sokoldalu tapasztalásból levont és megállapított nevelési és tanítási elvek alkalmazhatóságáról, hanem azoknak miképpen alkalmazását is megmutatni és ez szándékoltatik a két tanintézetnek célbavett összeköttetése által, de másrészt az is szándékoltatik, hogy helyben az elemi népnevelés emelkedjék és a helybeli elemi iskola a képezdei tanárok által előadott nevelési és tanítási elvek gyakorlati alkalmazása által a népnevelésben követendő példányul szolgáljon. De a képezde a nevelési és tanítási elvek alkalmazását gyakorlatilag csak úgy mutathatja meg, ha azok az elemi iskolában valóban alkalmaztatnak, azoknak

tettleges alkalmazásáról pedig csak közvetlen befolyását csak úgy gyakorolhatja, ha mind a két tanintézetet egy férfi kormányozza.“

A két osztályú képezdei gyakorlóiskola azonban, mely a népiskola ügyét bizonyára gyors fejlődésnek indította volna, a következő években sem létesült, sőt 1852-ben „elegendő töke hiánya miatt“ egy évre a gymnásium is bezárattott, a mit nemsokára magának a tanítóképző intézetnek végleges bezárása követett.

1856-ban nyílt meg a pérói cigányiskola Farkas Ferdinánd káplán buzgólkodása folytán, ki azon elvből indulván ki, hogy a gondos és okos nevelés az egyedüli mód a cigányságnak, ezen évszázadok óta állati elvétemültségben és féktelenségben megrögzött emberi fajnak erkölcsi és társadalmi javítását eszközölni, a zsenge gyermeknél kezdve és következetes kitartással folytatva annak művelését, terve volt szorgos képzés által a cigányokat Istennek és az emberiségnek megnyerni.

Ezen meggyőződés lelkesíté már jóval előbb az emberszerető hercegprimást, b. e. Kopácsy Józsefet, midőn a cigányfajnak erkölcsi javítását az iskolai nevelésnek befolyásától remélvén, tetemes áldozatokkal akarta a cigányokat gyermekeik iskoláztatására birni. Így meghagyta, hogy minden cigánygyermek, ki iskolába járni akart, új ruhával, naponként két garasos cipóval, könyvekkel és más apróbb ajándékokkal láttassék el. De a jelentékeny pénzáldozatok fájdalom, sikerre nem vezettek; a cipókat a cigánygyermek önző szüleiknek hordták, a ruhát pedig Péro porában koptatták el, az iskolának pedig fittyet hánytak.

Ezen a pérói cigányokat polgárosításra irányzott emberbaráti kísérlet több mint 1600 frtba került a hercegprimásnak.

Farkas Ferdinánd buzgólkodása folytán mindazáltal 1856-ban valóságos cigányiskola létesült, a tanítványok száma mindjárt az első évben a 40-et meghaladta és naponként még többen tódultak nem ugyan a tanterembe, mint inkább a tanterem körül s ott oly növekedő érdekekkel és figyelemmel hallgatták a nyitott ablaknál tartott tanítást, hogy azokon befelé kiabálták a feleleteket a tanító által feladott kérdésekre.

Ezen cigányiskola több éven át szép sikerrel működött, maga Mennyei így nyilatkozott róla: „A „kis dádek“-nak nem csak erkölcsi ítélő s érző tehetségük fejlődöttebb, hanem akaratuk is nemesebb, jellemük szilárdabb. A lopást, csalást, hazugságot bűnnek ismervén, utálják s egymás között korholják. Egymást kölcsönösen szorgalomra, jámborságra s becsületességre buzdítják.“

1868-ban azonban ez az iskola is megszűnt.

1855-ben a III. osztályu főelemi iskola négy osztályúvá emeltetvén, az új tanítói székre 300 pengő forint fizetéssel a cs. kir. helytartótanács által, a városi tanács fölterjesztésére Luzsicza Mihály neveztetett ki. A külvárosi tanítók fizetése volt 120 jó forint élelemre, szállás fejében 30 pengő forint s a tanulóktól évenként egy pengő frt iskolai pénz, „különös tekintet ajánlatván a valóságos szegények irányában“.

Ezen illetményeket azonban nem a legrendesebben kaphatták a tanítók, kitűnik ez néh. Majthényi József Nyítramegye alsó járása akkori főbírájának 1862. márcz. 18-án kelt rendeletéből, mely egész terjedelmében így hangzik:

„Lehetetlen, hogy az ember szíve meg ne induljon, ha egyházi és iskolai ügyek iránt közönységet tapasztalni kénytelen, és sajnos, az utolsó időkben ez eléggé nem kárhoztatható körülmény mindinkább növekedni látszik. Nem fojthatom többé keblembé a fájdalmat, mely egész valómat mindannyiszor áthatja, a mennyi-
szer ily esetek értésemre jutnak s kell is, hogy ez ügyben a legszigorubb rendszabályok alkalmaztatását is kimondjam, mik a kötelességet feledőket felébreszteni s a józanabbakat a népnevelés és egyház iránti rokonszenvre gerjeszteni hivatva legyenek. Számtalan néptanító nyomorban tengődik, mert a nép azon nép, mely, hogy a vakság és tudatlanság alól fölmentetett, csakis a néptanítóknak tartozik hálával, ez eléggé nem tisztelhető egyének irányában, kikre csemetéik bizvák, kik a szülék helyét pótolni hivatvák, kiktől a nevelés első csirái származnak, közönységet tanusitanak, megtagadván tőlük még azon darab sanyaru kenyeret is, melyre nehéz feladatok teljesítése után méltán számolhatnának stb. Felhivom tehát a község Elöljáróit, miszerint a népnevelés magasztos érdekeit szeme elől soha el nem tévesztvén, minden tekintélyét és

tehetségét használja fel, hogy a népet kötelességei teljesítésére figyelmeztesse és egyuttal legszigorubb kötelességévé tesse, miszerint az egyház s iskolaépületnek jó karban tartása s kellő felszerelése, ugyszinte a lelkészek s néptanítók fizetési illetményeinek kiszolgáltatása körül legnagyobb készséget és tevékenységet kifejteni igyekezzék“ stb.

Az iskolaügy új napjának derengő hajnala 1866-ban tünt fel, május 19-én, midőn Hettlénny Ferencz polgármester elnöklete alatt tartott közgyűlésen Barton József néhai érsekújvári káplán, utóbb apát, kir. tanácsos és a pozsonyi tanterület főigazgatója jelenlétében a m. kir. helytartótanács parancsára az érsekújvári népiskolákra nézve kiadatott az alapító oklevél, melynek értelmében:

1. A régi iskolahelyiség termei ezentul is a főelemi tanodák tantermeiül meghagyatván, még egy terem a könyvtár részére is kijelöltetett. Hasonlókép itt maradt lakás a három tanítónak stb. A gug-utczai tanító szintén a város tulajdonát képező épületben helyezettetett el; míg a naszód-utczai, szárazsori és váraljai iskolák bérházakban hagytak s ugy ezek tanítói, mint két főelemi tanító lakbérrel elégettettek ki.

2. A városi közpénztárból részint fizetés fejében évenként 2913 frt lett kiutalványozva, mely összeghez járult még a tandíj.

A város azonban ezen vallományhoz nem ragaszkodva, a tanítók illetményét évről-évre nagylelkűen emelte. Az 1889. ápril 24-én tartott városi közgyűlésen történt a tanítói fizetések utolsó rendezése és pedig három fokozat szerint, u. m.: 3 tanítónak 750 frt, 3 tanítónak 700 frt és kettőnek 500 frt lön törzsfizetesként lakbér nélkül megállapítva.

Ezen rendezés, a mennyire a hála adóját követeli egyrészt, annyira sérelmes másrészt, mert az 1868. 38. t.-cz. 144. §-a ellenére két állás után járó 700 forintos illetményt 500—500 frtra redukálta; miért is az iskolaszék elnöke Fábián János igazgató — nehogy az utókor őt elnézéssel vádolja — ezen rendezés ellen az egyh. főhatósághoz fellebbezett, de minden siker nélkül.

Azóta még egy egészen új tanítói állás szerveztetvén, jelenleg kilencz tanító működik.

Az elemi népiskolán kívül 1868 óta van vasárnapi ismétlő iskola is, mely emelkedésének tetőpontját 1881-ben érte el, midőn az iskolaszék az ismétlő iskolások rendszeres tanítását erélyesen szorgalmazta, sőt évi zárvizsgákat is rendelt. Azonban az ipartanoncziskola megnyíltával az ismétlő iskola ügye annyira hanyatlott, hogy ez utolsó évben már csak 7 tanulója volt.

Az érsekújvári r. kath. iskola tantermei teljesen fel vannak szerelve.

Van tornatér és eszközök.

Az iskolai könyvtár 300 kötetből áll és 400 frt könyvtáralapból. A történeti igazság kedvéért jónak találom felemlíteni, miszerint ezen összeg és a könyvek ára a tanulók által befizetett 25kr, később már csak 10 kr. könyvtáralapból jött össze.

A r. kath. iskolák fenntartója a város.

Jótevői: I. Ns és főt. Fábián János az alább jelzett nagylelkű adományokkal:

1. Szt. Ferencz adománya 100 frt. Célja: r. k. gymnásiumi jóviseletű és szorgalmas tanulók jutalmazása.

2. R. kath. gyermekek „süket-néma“ alapítványa 1000 frt. Célja: érsekújvári r. k. süket-néma gyermekek kiképeztetése.

3. R. kath. iskola szükségleteinek fedezésére 1000 frt.

4. 140 frtos alapítvány oly szegénysorsu r. kath. fiugyermekek számára, kik az óvodában jó magaviselet és tehetség által kitűnvn: a népiskola I. osztályába lépnek be.

II. Madarász József-féle alapítvány, melynek kamatait az V—VI. osztály tanítója kapja egyházi ének és ministráció tanításaért.

III. Ismeretlen alapítótól ösztöndíj-alapítvány jó és szorgalmas tanítók jutalmazására. Ennek évi kamatai 40 frtra ragnak.

IV. Érsekújvári Takarékpénztár, mely az iskolák érdemes tanulóit évről-évre a tanidő végén 44 frt ösztöndíj segélyben részesíti.

V. Az iskolafentartó város.

VI. A „Rk. Nőegylet“, mely évenként 70—80 gyermeket felruház.

VII. Flenger Mihály 10,000 frtos leánynevelési célra hagyományozott alapítványa.

VIII. B. e. Simor János biboros a r. kath. leányiskola létesítésére hozott 41,584 frt és 32 krnyi adományával.

A r. kath. fiuiskoláknál működtek: Megyeri Gergely (1694—1713), Perényi Mihály (1713), Krenniczky József karmester, Lankóczy József, Szálics János segédtanítók, Pohomi Jakab német tanító (1779), Csermák József, Dély Márton, Szomolányi Fülöp (1812), Zibrinyi József (1825), Luzsicza Mihály (1855), Blahó Pál, Balogh György, Czeiczély József (1855). Jelenleg működnek: *Galgóczy* Lukács (1852-től), született Hontmegyében Füzes-Gyarmaton 1832. évi január hó 15-én. Képesített Érsekújvárt 1853-ban. *Makk* Ignác (1871-től), szül. 1890. évi február hó 1-én Érsekújvárott Nyitra megyében, képesített Esztergomban 1871-ben. *Illényi* István (1870-től), született Pereden Pozsonym., 1841. augusztus 15-én; előképzettsége VII. gymnásium, képesített Esztergomban 1862-ben. *Blahó* Gyula (1873-tól), szül. 1851. október 19-én Nyitram. Érsekújváron, képesített Esztergomban 1870-ben. *Plichta* János (1889-től), szül. Érsekújváron Nyitram. 1865. december 9-én. Képesített Modoron 1887-ben. *Nagyfalusi* Antal (1890-től), szül. Ipolyságon Hontm. 1870. június 3-án. Előképzettsége VI. gymnásium. Képesített Budapesten 1889-ben. *Blahó* Emil (1891-től), szül. Érsekújváron Nyitram. 1855. november 11-én. Képesített Esztergomban 1882-ben. *Csiffáry* Alajos (1893-tól), szül. 1865. május 21-én Érsekújváron Nyitram. Képesített Léván 1883-ban. *Ficza* Gyula (1884-től), szül. Érsekújváron Nyitram. 1863. Képesített Léván 1886-ban.

Tanítói fizetések:

3	tanítónak egyenkint	750 frt
3	„	700 „
2	„	500 „

Az iskolaszék elnöke *Fábián* János t. kanonok.

b) Leányiskola.

Az 1825. évben elhalt Flenger Mihály által tett 10,000 frtos alapítvánnyal létesült intézet, a helybeli plébánosok gondnoksága és Jánosy Charitas asszony derék nevelőnő, valamint ennek halála után leányának, Ilona kisasszonynak ügyes vezetése mellett egész 1879. évig szép sikerrel működött, midőn végre Krotky József akkori plébános felszólítására szerzetes tanítónők, a szent Megváltóról nevezett apácák vették azt kezükbe, s azóta ugy a mindennapi iskolák IV., V., VI.

osztályában, mint az iparműhelyben is, nemkülönben a múlt évben megnyílt polgári leányiskolában is oktatják a leányokat.

A szerzetes tanítónők letelepítése által Krotky József nem csupán egyéni nézetének kívánt hódolni, hanem a város értelmesebb osztályainak régi kívánságát is teljesítette, a mint ezt kézzelfoghatólag bizonyítja a helybeli takarékpénztárnak 1868. márczius 18-án hozott ama közgyűlési határozata, mely szerint a Flenger-intézetnek egy 500 forintnyi névértékkel bíró n.-váradi földtehermentesítési kötelezvényt adományozván, ezt és ennek kamatait csakis akkor lesz hajlandó az intézetnek tulajdonául átengedni, midőn oda apácák fognak bevezettetni, s ekként amaz intézet „valódi nőnevelési intézetté“ fog átalakíttatni.

Eme föltételt 1880. július 17-én tartott közgyűlésen jelenté be teljesítettnek a takarékpénztár, a midőn ama záradékkal, hogy a kamatok mindaddig egészen ki nem adhatók, míg a tőke a kamattal együtt egy ezer forintra fel nem szaporodik, a 2729. számú betéti könyv az intézet gondnoka, ns. Fábián János plébánosnak lőn kézbesítve.

Tevé ezt a jótékonyágáról nevezetes takarékpénztár annál is örömebb, mert ekkor már szélteben-hosszában beszéltek Simor János bibornok érseknek nemes szándékáról, mely szerint a városi leányiskolák vezetésére szerzetes tanító-nőket fog a városba telepíteni.

Ugyanez év decz. 20-án már a városi tanács is megbízást nyert a közgyűléstől, hogy Ő Főmagasságának nagybecsü arczképét a tanácsterem számára szerezzé meg, s még mielőtt a jól sikerült arczkép Paczka mester keze alól kikerült és

jövő évi okt. 31-én ünnepélyesen lelepleztetett volna, szeptember 20-án bold. Krotky József eszt. kanonok az új leányintézetet a város legnagyobb örömeire megnyitotta, s a szent Megváltóról nevezett apácák zárdáját a leányiskolákkal együtt beszentelte.

Ő Főmagassága a várban levő 215. számú házat vette meg e szent célra, fizetvén érte az illetékekkel együtt 22,962 frt és 50 krt. Ezen összeghez hozzáadván a nővérek lakosztályának és az iskolának felszentelésére fordított 1376 frt és 74 krt, valamint a zárda és iskola átalakítására kiadott 8845 frt és 8 krt, végre a négy nővér számára tett 8400 frtnyi alapítványt, az Istenben boldogult kegyes főpásztor, a zárda és a vele egybekötött iskola föllállításával összesen 41,584 frt és 32 krnyi áldozatot tett az egyház és a haza oltárára.

Az intézet, mely nagynevű alapítványáról „Simor-intézet“ nevet nyert és a nagylelkű Flenger régibb intézete most már lehetővé tette a leányiskoláknak a fiúiskoláktól való elkülönítését, illetőleg azoknak összpontosítását, mit 1882-ben a város keresztül is vitt.

A belvárosban párhuzamos osztályok lőnek föllállítva s a gug-utczai és szárazsori iskola is beszűnttetett. A megyei közigazgatási bizottság azonban csak úgy egyezett bele ezen iskolák beszűntetésébe, ha a gyermekek számarányához képest a belvárosban megfelelő mennyiségű tantermek építtetnek. A város tehát a közös iskolavagyonból, a m. miniszterium engedélyével, két új tantermet építtetett, a kor igényeinek teljesen megfelelőt.

a) ANDÓD.

E község Nyitra vármegye érsekújvári járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 780. — Rk. 777, izr. 3. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 160. — Mn. 120, ism. 40. — Tny. magyar.

Posta, vasut és táviró Érsekújvár.

A község keletkezési ideje ismeretlen. Nevét valószínűleg Andai Erzsébet, régi tulajdonosnőjétől vette. Később Károlyi Alajos birtokába jutott.

E községben született Czuczor Gergely nagy költőnk. Születési háza emléktáblával van ellátva,

melyen a következő felírás olvasható: „Itt született Czuczor Gergely 1800. december 17-én.“

Iskolával a régebbi időben nem birt, s a gyermekek a gughi, később az érsekújvári népiskolába jártak. 1779-ben, midőn a község 387

lélekből állott, Batthyány érsek elrendelte, hogy külön iskolája és tanítója legyen. Ezen időtől fogva Kranniczky József érsekújvári karmester kijárt ugyan Andódra, mint kántor, de a gyermekek mégis 1782-ig, a midőn Kranniczky elhalálozott, Érsekújvárra jártak iskolába.

1782-ben lett Andódnak első önálló tanítója.

A községnek van iskola-alapja, mely áll: egy takarékmagtárépület felerészéből (a másik fele a templomé), a mennyiben ez templom- és iskola-alapot képező magtár. Ez ifju Kis Vendel községi bíró, Juhász József t. bíró, Czuczor Gábor és Kucsera István esküdtek utánjárása mellett 1868. évben épült. Célja és rendeltetése volt: a már eddig vermekben kezelt és 1864. év óta kölcsön adott és ezentul is kiosztandó gabona kamatait a templom és iskola javára értékesíteni, s ekként a két legjelentékenyebb épület fennmaradását mindenkorra biztosítani. A magtár építéséhez kegyes adományokkal hozzájárultak: a) Simor János érsek-bibornok 6000 drb téglával, b) gróf Károlyi Alajos 200 frttal, c) Jekelfalussy Vincze néhai érsekújvári káplán, székesfehérvári püspök 50 frttal, d) Tölgyesy István n.-szombati kanonok, egykor érsekújvári káplán 30 frttal, e) Farkas Ferdinánd endrődi plébános, néhány év előtt érsekújvári káplán 12 frttal, f) Trágor István csekei plébános, volt helybeli segédlelkész 10 frttal, g) Kertész Ignác udvardi plébános, valaha é.-ujvári káplán 5 frttal, h) Szájbeli Albert kürti plébános, egyk. é.-ujvári s.-lelkész 5 frttal, i) Hitéri János püsp. plébános, valaha helybeli káplán 5 frttal, j) Kruesz Krisostom pannonthalmi főapát Czuczor Gergely Andód nagy szülöttje iránti kegyeletből 20 frt, k) Érsekújvári Takarékpénztár 40 frttal, l) az esztergomi főkáptalan 20 frttal.

Az építés 2000 frtba került; 1000 frt kivételével azonnal kifizettetett. A községi bíró 14 évi önkényű kezelése alatt azonban e hasznos

intézmény már majdnem semmivé lett, melynek terhe volt 924 frt 70 kr., s követelése 3030 frt 17 kr. 1882. évben tehát a szolgabíró erélyes intézkedésére, az előljárók kezelése alól kivonattott, s a mindenkori érsekújvári plébánosok gondozására bízott. És nagys. és főtiszt. Fábian János cz. kanonok, érsekújvári plébános áldozatkészségével és buzgalomával a már veszni indult hasznos intézményt újra virágzóvá tette, a 924 frt 70 kr. terhet saját zsebéből egyenlített ki. Ezenkívül a tanító részére 394 frtos alapítványt tett; de emellett létesített az iskolának is 400 frtos alapítványt. Honnan, miből, azt csak az ő jó szíve tudja legjobban.

Az iskola ingó vagyona, mely az érsekújvári plébános által kezeltetik s az érsekújvári Népbankban mint betét szerepel:

1. Kisajátított kántortanítói földterületért: 1522 frt 38 kr.

2. Iskolaalap: 400 frt.

3. Ösztöndíjalap: 414 frt.

Az iskola, mely a kántortanítói lakással egy földel alatt van, egy tanteremmel bír, a czélnek teljesen megfelel. A kántortanítói lakás áll: 2 padlózott szoba, 1 zárt konyha és istállóból.

A tanterem teljesen fel van szerelve.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Jótevői a fentemlitettek.

Ezen állomáson működtek: Bargár Imre, Józsa Miklós, Tóth Béla, Csery János, Lőrincz Antal, Szundy Ferencz, Gungel János, Orbán Ignác (1809), Kudelkai József, Bogyó József mint jegyző is, Karsay Illés (1847) jegyző is, Kirics István, Saeffer Ede 1871-től a mai napig. Gunda István, szül. 1848. évi decz. hó 18-án Érsekújvárrott. Képesítettett 1870. évben Esztergomban. Működött Imelyen.

Kántortanítói fizetés 311 frt 41 kr.

Az iskolaszék elnöke Fábian János.

b) ANYALA.

Anyala pusztája Nyitra vármegye érsekújvári járásában levő Naszvad községhez tartozik. Hozzá tartoznak még Ó-Gáta, János-major és Csalavár puszták

A puszták lakosainak sz. 365. — Rk. 365. — Anyanyelvre magyarok.

Tank sz. 100. — Mn. 80, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás Érsekújvár.

Ezen pusztai népiskola b. e. Simor János bibornok által alapítottatott 1876. decz. havában.

Az iskola s vele a tanítói lak Anyalán a puszták közepén cselédlakkal egybekapcsolt épület,

melynek alapzata téglá és vályog, tetőzete pedig fazsindely.

Az iskola felszerelése türhető.

Az iskola fenntartója az esztergomi érsekség.

Tanítók voltak: Skvaró Ágoston (1877—1883), Specziár Béla (1883—85), Mészáros Árpád

(1885—88), Balla Sándor (1888—90), jelenleg *Pummerseín* János 1890-től, született Esztergomban (Szt.-Györgymezőn) 1867. évi okt. 3-án. Képesített Esztergomban 1887-ben.

Tanítói jövedelem 358 frt 72 kr.

Az iskolaszék elnöke *Fábián* János.

4. NAGY-SURÁNY.

Nagy-Surány Nyitra vármegye érsekújvári járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 3964. — Rk. 3240, ág. ev. 54, ev. ref 4, izr. 666. — Anyanyelvre magyar-német és tótok.

Tank. sz. 386. — Mn. 326, ism. 60. — Az I-ső és II. osztályban: magyar-tót, a többiekben magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás helyben.

Nagy-Surány, melyhez Anna-major is tartozik, valószínűleg a XIII-ik század elején alapított. Hajdanta itt erős vár volt, melynek ma csak nyomai láthatók. Hires czukorgyára 1853-ban alapított, s ennek fejlődésével lakossága is szaporodott.

Iskolájának alapítása 1730-ik évre tehető. 1853-ig egy osztály volt. Ekkor egy osztálylyal bővült. 1868-ban a gyár alkalmazottjainak gyermekei részére saját költségén egy német tan nyelvű iskolát tartott fenn. 1878-ban ezen iskola megszűnt és a r. k. iskolával összeolvadt s így lett három osztály. A gyár pedig kötelezte magát évi 300 frttal járulni az iskolafenntartás költségeihez. Ugyanezen évben az iskolaépület is kibővített, a kántortanítói lak átalakított és két segédtanító részére lakoszoba építtetett. Most tehát az iskolai épületben 4 tanterem van.

Ezen átalakítás 3310 frt 14 krba került, mely összeghez járult a gazdaközönség és uradalom egy iskolai czélra közösen felajánlott ház árával, mely kitett 2029 frtot, gróf Károlyi Lajos 150 frttal, Rosznyáki Károly jelenlegi plébános 80 frttal, a nagy-surányi czukorgyár 100 frttal és Rogge gyári felügyelő 50 frttal. A még hiányzó összeget a hitközségi birtok aránylag fedezte.

Ezen ujonnan épített iskolaház áll: 4 tanterem, 2 folyosó, 1 tanítói szoba, 2 főtanítói szoba, 1 konyha, 1 folyosó, 1 kamrából és különálló istálló és faszinból. Az épület alapja és falak égetett téglá. Tetőzete zsindely.

A tantermek felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség, „a surányi czukorgyár“ és az uradalom.

Jótevői: gróf Károlyi Alajos, Pallavicini örgróf, gróf Pongrácz, Hatvani Deutsch, a szegény tanulók felsegélyezésére tett 1500 frtos alapítványával.

Működött tanítók: Novotni József (1845—1877-ig), *Uxa* Károly kántortanító 1877-től a mai napig. Született Zbirov községben, Csehországban 1828. év. decz 19-én. Képesített Érsekújváron 1853-ban.

Mint érsekújvári tanító, a tanügy terén kifejtett szorgalmáért 1854-ik év ápr. hó 20-án a tanács által a város polgárává választott.

Mint ó-barsi kántortanító a közoktatásügyi miniszteriumtól 100 frt jutalomban részesült, 1873-ban pedig a Bars-Hont vármegye közigazg. bizottsága 101 frt díjjal a bécsi kiállítás tanulmányozására küldte.

Az itt működött segédtanítók: Ribánszky János és Marschall Vilmos (1877—78), Kratina Ágoston, Kunszt János (1878—79), Vilcsek János, Bindur János (1879—81), Pivonka István, Tarant Janka, Skolák István (1880—81), Szöllősy László, Hanusz Antal (1881—82), Szücs János, Kanati Teréz (1882—83), Vanek Gáspár, Uxa Géza (1884—85), Czvierna Teréz, Horváth István, Viemann Henrik (1885—86), Szedlacsek Mihály, Horváth István (1886—87), Holczer Antal, Palkovics Józsa (1888—89), Tiszuczky László (1888—89), Nemrava Győző (1889—90), Molnár Béla (1890—91), Tebenszky József, Vrbik István, Veidenhoffer Emilia (1890—92), Pataky János (1892—93), Veidenhoffer Ida (1894—95). A folyó tanévben (1896) voltak: *Kopasz* Bertalan, született 1875. évi aug. 23-án Nyitramegyében

Zséren. Képesített Nagy-Szombatban 1895-ben. *Veidenhoffer* Emilia, született Szilágy-Somlyón, Szilágymegyében 1865-ben febr. 27-én. Képesített Pozsonyban 1884-ben. *Hanusz* Győző, született Alsó-Győrödön, Barsm. 1876. évi márcz. 13-án. Képesítővel nem bír.

Kántortanítói jövedelem 702 frt 13 kr.

Segédtanítói fizetés 316 frt.

Az iskolaszék elnöke *Rosznáky* Károly.

E községben van még egy r. k. óvoda és izraelita elemi népiskola 2 tanítóval s 60 tan-
kötelessel.

a) EGYHÁZ-NAGYSZEGH.

E község Nyitra vármegye érsekújvári járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 820. — Rk. 800, izr. 20. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 80. — Mn. 60, ism. 20. — Tny. magyar-tót.

Posta, vasut és táviró N.-Surány.

Az egyház-nagyszeghi róm. kath. iskola
ugy 1855. év körül létesült, miután a régi épü-
let céljának meg nem felelt, azért a róm. kath.
hitközség 1883. évben 2000 frtnyi költséggel új
célszerű iskolát és szép tanítói lakot építtetett.

Az iskola felszerelése elég rendes.

Fenntartója a róm. kath. hitközség.

Jótevője nincs.

Tanítók voltak: Szluka Antal (1855—80),
Bátka Róza (1880—81), Skvasó Ágoston (1882
—90), Hulényi József (1890—93), Vrbik István
(1890—95), jelenleg *Gebauer* Paula, született
Pozsonyban 1875. évi november 7-én. Képesit-
tetett ugyanott 1895-ben.

Tanítói fizetés 317 frt 27 kr.

Az iskolaszék elnöke *Rosznáky* Károly.

b) KIS-VÁRAD.

Kis-Várad, Nyitra vármegye érsekújvári járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 1004. — Rk. 1000, izr. 4. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 125. — Mn. 100, ism. 25. — Tny. magyar és tót.

Posta, vasut és táviró N.-Surány.

E községben régebben volt már iskola,
azonban a jegyzőséggel küzködő tanítók a tani-
tást itt igen elhanyagolták. A rendszeres isko-
láztatás 1852. év tavaszán vette kezdetét, midőn
a róm. kath. hitközség saját erejéből egy tisz-
tességes iskolaépületet emelt. 1855-ben a jegyző-
ség a tanítói állástól elválasztván, új pályázat
hirdettetett. A tanító anyagi helyzetén úgy lett
segítve, hogy a kántorsággal is összekötött s
ezóta a n.-surányi kántor itt már nem fungál.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hit-
község.

Jótevője nincs.

Tanítók voltak: Kardhordó Alajos (1855—94),
1894-től *Styczay* Antal. Született Kis-Csaussán,
Nyitramegyében 1873. márczius 23-án. Képesit-
tetett Nagyszombatban 1895-ben.

Kántortanítói fizetés 460 frt 66 kr.

Az iskolaszék elnöke *Rosznáky* Károly.

c) LAJOSMÜVE.

(Magán népiskola.)

E pusztát körletével együtt Nyitra vármegye érsekújvári járásában van. Hozzá tartoznak Kaparás, Alkotmány, Nádaskut és Tolmács majorok. Fióktelep.

Lak. sz. 365. — Rk. 365. — Anyanyelvre (23 kivételével, kik magyarok) tótok.

Tank. sz. 74. — Mn. 50, ism. 24. — Tny. tót-magyar.

Posta-, vasut- és táviró-állomás N.-Surány.

Lajosműve pusztát a hozzá tartozó külső
majorokkal együtt, a megboldogult nagyméltó-
ságu gróf Károlyi Alajos volt londoni nagykövet

által alapított tót-magyar hitbizományhoz tar-
tozik. Jelenlegi birtokosa a megboldogult fia:
Lajos gróf.

Figyelemre méltó tény ezen uradalomnál, hogy a cselédség nyugdíjképes. Ezen igény a 15. évnél kezdődik. A szolgálat rendes tartama: 40 év. A pusztá mintagazdaságáról és országos hírü merinó juhászatáról nevezetes.

Az 1877-ik előtti években a tankötelesek az egyháznagyszegi r. k. iskolába jártak. 1877-ben az uradalom jobbmódu alkalmazottjai, mint a béres-, juhászgazda és a kovács, egy hivatalát vesztett jegyzőt fogadtak fel tanítónak, kinek a béresgazda engedte át egyik szobáját tantermül és egyszersmind lakószobául. A tanító fizetése volt közös élelmezés és havi 15 frt.

1878-ban a fentebbiek folyamodására a még élő nagykövet a tanítói fizetést magára vállalta, mire a pusztára Uherezky Ottó személyében okleveles tanító jött.

A tanterem egyelőre a régi maradt, mely lakásul is szolgált; de a fűtésről már az uradalom gondoskodott, sőt az iskolát a legszükségesebb tanszerekkel is ellátta. A tanítói fizetés is rendeztetett annyiban, hogy napi 1 frt lett megállapítva s szünidő alatt, mint ellenőri tiszt-ségért, szinte ennyi.

Három év múlva már egész palotaszerű is-

kola épült, melyben 1881-ik év október havában kezdődött a tanítás. Ez a telket és téglát nem számítva 5000 forintba került. Az iskola alapja és falazata téglá, tetőzete zsindely. A tanítói lak, mely egy tető alatt van az iskolával, áll: 2 szoba, konyha, kamra, istálló és ólból.

A tanterem teljesen fel van szerelve.

Az iskola fenntartója a gróf Károlyi uradalom.

Jótevői: gróf Károlyi Alajos, Lajos gróf és a grófnő, Bujanovics Sándor volt jószág-igazgató, Molnár Ede volt tiszttartó, Sztankovics Ferencz volt kezelőtiszt és Rosznáky Károly n.-surányi plébános.

Tanítók voltak: Uherezky Ottó (1878—85), 1885-től Vanek Gáspár. Született 1862. január 6-án Bánkeszin, Nyíramegyében. Hét gymnasiumot végzett. Képesítettett 1883-ban Nagyszombatban. Működött: Bucsányban, Hidason, Nagy-Surányban mint osztálytanító; Lapás-Gyarmaton, hol a szép eredményü tanításért 60 frt jutalomban részesült s a Felvidéki Közművelődési egyesület 50 frt jutalommal tüntette ki.

Tanítói fizetés 523 frt 80 kr.

Az iskolaszék elnöke Rosznáky Károly.

5. NYITRA-KOMJÁTH

Nyitra-Komjáth Nyitra vármegye érsekújvári járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2716. — Rk. 2577, ev. ref. 3, izr. 139 — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 350. — Mn. 280, ism. 75. — Tny. magyar.

Posta-, vasut- és táviró-állomás helyben.

Nyitra-Komjáth keletkezésének ideje ismeretlen; annyi azonban kétségtelen, hogy egyike az ország legrégibb községeinek. Így Bél Mátyás Komjáthot „oppidum olim in signe et copiosum“ jelzőkkel említi.

Komjáth hajdan a Forgách-családé volt; ezt bizonyítja az, hogy a külső templom sirboltjában ezen családnak egyik tagja Forgách Ferencz van eltemetve; meg az is, hogy mint Fraknoi „Pázmány és Kora“ című munkájának egy helyén megjegyzi: Forgách Ferencz esztergomi érsek titkárával Pázmány Péterrel Komjáthon többször időzött.

Később gróf Grassalkovich Antal birtokába jutott s ennek örököseitől 1858. évben kapriorai

báró Wodiáner Mór, a gazdag bankár vette meg ezt; jelenlegi birtokosa és a plébánia kegyura ifj. kapriorai báró Wodiáner Albert, ki a komjáthi uradalmat hitbizományi jellegüvé változtatta át. Ny.-Komjáth közvetlen közelében hajdan kis várerőd volt, melynek nyomai még maig is láthatók.

Népiskolájának régebbi történetéről adatok hiányában keveset lehet tudni, annyi azonban bizonyos, hogy a 17. század elején itt már volt iskola.

Az iskolának a telket és épületet az 1847-iki Can. Vis. szerint, gróf Grassalkovich Antal adományozta. Volt benne a kántortanítói lakáson kívül 1847. csak egy tanterem, két hosszú asztallal és 4 paddal felszerelve.

1860-ban már két tanteremmel bírt, melyekben már rendes iskolai padok voltak elhelyezve.

Midőn 1865-ben Barton József esztergom-megyei főáldozár, a pozsony-tankerületi főigazgató közvetítése folytán, a harmadik tanterem és tanítói állás megalakult, ezen tanterem az iskolai épület szűk volta miatt a község házában nyitattott meg, mely több tekintetben czélszerűtlennek bizonyulván, 1876. évben a régi iskolai épületben rendeztetett be a harmadik tanterem, az épületnek kibővítése által.

Mivel ezen tantermek is nemsokára szűkeknek bizonyultak, a helybeli iskolai hatóság Márkly Mária tulajdonát képező jóval nagyobb telkét vette meg csere útján s erre 1883. évben egy diszes iskola-épületet emeltetett s 1884. évi szeptember 28-án czéljának átadatott.

Ezen új iskolaépület 12 ezer frtba került, mely összeghez a kegyuraság 3300 frt értékű építési anyaggal járult. A többi a helybeli plébános fődzözte. Később 1893. évben pedig 4000 frtos alapítványt tett le a tanítók díjazására, azon kikötéssel: ha a komjáthi r. k. elemi népiskola egykor közössé, vagy államivá válnék, akkor ezen alapítvány kamatait a komjáthi róm. kath. kántor élvezze. Ezen alapítvány neve: „Turcsányi Mátyás-féle alap“.

Az 1894. évi június hó 30. napján a nyitra-megyei tanhatóság rendelete folytán a negyedik tanterem is megnyitott — eddig a tanítás csak a három teremben eszközöltetett — s a negyedik tanító javadalmazása akként szerveztetett, hogy ahhoz a község pénztára 250, a helybeli plébános pedig 100 frttal járult.

Az iskolaépület egyemeletes, négy tanterem és három szobából áll a tanítók számára.

A tantermek felszerelése mintaszerű.

Az iskola fentartója a róm. kath. hitközség és a kegyuraság.

Jótevői a multban az uradalom birtokosai, jelenleg a kegyuraság és Turcsányi Mátyás plébános.

Ezen állomáson működtek: Mihalovszky János (1755—79), Rapp Simon (1779—81), Szulik András (1811—27), Kacsovsky József

(1827—43), Hubler N. (1843—46), Koltay György (1846—50), Novothny János (1850—91), s 1892-től *Lőrinczy* Ferencz, született Morvaországban Zdaunekén 1861. július 1-én. Képesített Nagy-szombatban 1879-ben.

Mint tanítók: Urbán János (1779—841), Melicharek János (1841—42), Novothnyi János (1842), Libych Ferencz (?) Szentkereszty N.

(?) Radványi Mihály (1847), Koseczky János (1850), Novothnyi Ferencz (1851), Szekeressy N. (1852), Roch Nándor (1853), Virsik Márton (1854—5), Blstyák Márton (1854—5), Koncsek József (1857—59), Lukanovics Ádám (1859—60), Kanka János (1860—64), Mahács Ferencz (1861), Lazarek Márton (1861—65), Hornyáczek Károly (1864—65), Bogdányi József (1865—66), Koltay Alajos (1865—74), Matulay Károly (1865), Pattermann Ede (1866—70), Veszely Ferencz (1870—72), Hodina Alajos (1872—73), Koltay János (1873—4 és 1880—83), Grulich János (1873—75), Binovszky Alajos (1874—81), Pehátsek Arthur káplán (1875—76), Simonics János (1876—78), Ondrejka János (1878—87), Novothny Ede (1879—80), Cseppan Gábor (1881—85), Blscsák János (1883—84), Sasinka József (1884—85), Halászek Ferencz (1885—86), Lédeczy János (1885—86), Holcsek Antal (1886—87), Kovacsics József (1887—91), Treszkony Kálmán (1887—88), Sturcz György (1888—89), Tóth Lajos (1888—89), Kanka János (1889—90), Malobiczky Lajos (1889—90), Vass Rezső (1890), Loveczky Ernő (1890—91), Srábik János (1890—91), Kohányi János (1891—92), Zermák István (1892), Hinfner Rezső (1892—94), Sticzay Antal (1892—94), Gyurián János (1894—95), s jelenleg *Ikrényi* Ferencz, szül. Nagy-Surányon Nyitramegyében 1873. évi szept. 29-én. Képesített Nagy-Szombatban, hogy mikor, nem tudatik; *Killián* János, szül. Galgócson (Nyitra m.) 1872. május 21-én. Képesített Nagyszombatban 1894-ben; *Machala* Károly (1895).

Kántortanítói fizetés 526 frt 18 kr.

Tanítói 359 frt.

Az iskolaszék elnöke *Turcsányi* Mátyás plébános.

a) PUSZTA-DÖGÖS.

E puszta Nyitra vármegye érsekújvári járásához tartozik. Fióktelep.
Közs. Lksz. 586. — Rk. 584, izr. 2. — Anyanyelvre tótok és magyarok.
Tank sz. 80. — Mn. 60, ism. 20. — Tannyelv: magyar és tót.
Posta, vasut és táviró: Ny.-Komjáth.

A puszta-dögösi népiskola 1865. évben létesült a Komjáthi Báró Wodianer Mór uradalmának költségén. Az iskola és a tanítói lak, mely utóbbi két szoba és egy konyhából áll, cseléd-lakból alakítottatott át. A tanítónak van két holdnyi kertje is.

A tanterem tanszerekkel jól el van látva.

Az iskola fenntartója az uradalom.

Tanító *Lazarek Márton*, szül. Ochodniczán, Trencsénmegyében 1842. december 1-én. Képesített Beszterczebányán 1861-ben.

Tanítói fizetés 653 frt 47 kr.

Az iskolaszék elnöke *Turcsányi Mátyás*.

b) ONDROHÓ.

E község Nyitra vármegye érsekújvári járásában van. Hozzá tartozik Malomszeg. Fiókegyház.
Közs. Lksz. 307. — Rk. 293, ág. ev. 2, ev. ref. 2, izr. 10. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 40. — Mn. 25, ism. 15. — Tannyelv magyar-tót.
Posta, vasut és táviró: Nyitra-Komjáth.

Pusztá-Ondrohón 1879. évben jött létre az iskola; a tanítás kezdetben az aratók szállásául szolgáló helyiségben történt, a hol a tanító is egy kis szobában lakott. 1882. évben azonban a surány-megyeri gróf Károlyi Alajos-féle uradalom diszes iskolaházat építtetett, melyben a tantermen kívül a tanítónak két csinos szobából álló lakása is van konyha és kamrával. Az épü-

letet egy holdnyi konyha és gyümölcsös kert környezi.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fentartója az uradalom.

Tanító *Bindur János*, szül. Bazinban, Nyitram. 1856. nov. 8-án. Képesített Modoron 1880-ban.

Tanítói fizetés 381 frt.

Az iskolaszék elnöke *Turcsányi Mátyás*.

6. NASZVAD.

Naszvad község Komárom vármegye udvardi járásában van. Hozzá tartozik Csörgő puszta. Anyaegyház.
Közs. Lksz. 3938. — Rk. 3875, izr. 63. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 719. — Mn. 527, ism. 192. — Tny. magyar.
Posta: helyben. Vasut és táviró: Érsekújvár.

Naszvad község, mely a 17-ik században mezőváros volt s mint ilyen 2 vásármegtartási joggal bírt, a vidéken lakó halászoktól vette eredetét, mely mesterséget a mostani lakosok is szenvedélylyel üzik. A török uralom alatt e hely is sokat szenvedett. Vásári jogát 1709 és 1744 között veszthette el. A község 1832-ben teljesen leégett.

Az iskola századokkal ezelőtt épült és 1853. évig jegyzői lakul is szolgált. Az 1853. évben épült új kántortanítói lak és iskola a község középpontján a templomtól keletre, kelet-nyugat irányban fekszik, keleti részében két tanterem

és egy segédtanítói szobával, nyugati felében pedig a 3 szobából, egy konyha és kamrából álló kántortanítói lakkal, melynek alapja kő, fala vályog, fazsindelyes tetőzettel. Ugyane földél alatt — az egyik tanteremnek kettéválasztása folytán — harmadik tanterem nyitott a 70-es években, azonban e három tanterem sem lévén elegendő a nagyszámu tanköteles gyermekek befogadására, 1885. évben az iskolaudvaron egy különálló épület emeltetett kőalap, sárfal és cserép zsindelytetővel, egy tanterem és egy tanítói szobával s így négy teremben nyernek a gyermekek oktatást.

1891. évben Főtiszt. Chemez Antal plébános buzgólkodása és áldozatkészségéből épült egy igen szép cserépszindelyes apácza-zárda, mely évben a fiu- és leánynövendékek elkülönítetvén, két külön járatu tanteremben a leánynövendékek a Megváltóról nevezett nővérek vezetése alatt nyernek oktatást. A folyó évben fog felépülni az óvoda és még két tanterem, hogy a tankötelesek arányához képest elegendő tanterem álljon rendelkezésre.

A tanterem felszerelése úgy a fiu-, mint a leányiskolában teljes.

Az iskola fenntartója: a r. k. hitközség.

Jótevője: Chemez Antal plébános.

A kántortanítói álláson működtek: Hengeries, Guzsaly, Vaskovics József (1840—47), Czeller Ferencz (1847—50), Nagy Imre (1850—53),

ezek jegyzők is voltak. Pataky György (1853—94). Egy évvel halála előtt ünnepelte 57 éves tanítói jubileumát és aranymenyegzőjét. Sümegh Géza (1895—96) mint ideiglenes ktanító. Szül. 1854. évi márczius hó 6-án Ó-Gyallán, Komárom vármegyében. Képesítettett Budán 1874-ben. Működött Tardoskedden, Udvardon, Bajcsón 13 évig. Ideiglenes minősége október 31-én letelvén, helyébe Csicsmányi János választatott meg, ki született Nyitramegye Novákon 1868. május 9-én. Képesítettett Kis-Kun-Félegyházán 1888-ban. Működött Félegyházán és Uj-Kigyóson.

Kántortanítói fizetés 986 frt 33¹/₂ kr.

Tanítói fizetés 303 frt.

A három apácza évi fizetése 700 frt és 6 öl tűzifa.

Az iskolaszék elnöke Chemez Antal.

7. SZÉMŐ.

Szémő község Komárom vármegye csallóközi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. I.ksz. 2800. — Rk. 2765, izr. 35. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 430. — Mn. 320, ism. 110. — Tannyelv magyar.

Posta helyben. Vasut és táviró Tótmegyer.

Szémőről legelőbb Péterffy irónál találunk adatokat 1397-ből, midőn még nem a jelenlegi helyen feküdt, hanem az Érsekujvár szomszédságában levő gugi pusztán, mely helyet jelenleg is sz. Vendel kápolnája jelzi. A mohácsi vész után Szémő lakosai követvén földesurokat, a Luther tanát fogadták el, de Clomens plébános 1561-ben az egész lakosságot visszatéríté az egyedüli üdvözítő egyházba. A törökök sarczolásai később a lakosságot arra kényszerítették, hogy falujukat elhagyva, a Vág folyó balpartján levő erdőségbe vonuljanak. Itt építettek azután állandó lakhelyet, hol a mocsaras vidék és erdő megvédte őket a törökök ellen.

Ez idő alatt majd a kéri, udvardi, vág-sellyei s az utóbbi időben az érsekujvári esperesi kerületbe lett beosztva.

Ezen községnek már 1690-ből rendes anyakönyve van.

Az iskola multja ismeretlen lévén, csak annyit tudunk, hogy elébb egy osztály lett felállítva, majd később kettő, 1882-ben a harmadik. Mivel ez sem felelt meg az igényeknek, 1893. évben a

község új iskolát állított föl, a régi épületet pedig egészen átalakította, s a három osztálytanító mindegyikének külön-külön szobát rendezett be.

Az új két termes illetőleg osztályos iskola épületének fala téglából rakott, a kántorlak és az ó-iskola épületének legnagyobb része is téglából van. Tetőzetük az iskolaépületnek cserép, a kántori laké pedig zsindely, mely utóbbi lak áll: 3 szoba, 1 konyha, 2 istálló, 2 kamra és 2 kocsiszinből.

Mind a négy tanterem teljesen fel van szerelve.

Van tornaeszköz és tornatér is.

Faiskola van, mely évenként 200—300 nemesített fácskát szolgáltat.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Ktanítók voltak: Veisz János (1820—56), Orcosky József (1856—73), Lassu László (1873—78). Jelenleg Kiss István. Született 1848-ban augusztus 16. Kossuthon Pozsonymegyében. Képesítettett Nagy-Szombathban 1867-ben. Mellék-hivatala a posta vezetése.

Osztálytanítók: Balogh Gáspár, Tóth Endre, Hangos Kálmán, Druga József, Dudás Lajos,

Kovács Sándor, Plichta János, Balogh Lajos, Nolánszky Győző, Gubrianszky Manó, Fekete János, Lamos Árpád, *Demény* Nándor 1896-ban. Született 1868-ban október 21. Rózsavölgyön Pozsonymegyében. Képesítettett Nagy-Szombatban 1867. *Szeidl* Ferencz, született 1846. évben

Érsekujvárott. Képesítettett Esztergomban. *Szabó* Ottó, szül. 1873. évben október 23. Bényben Esztergommegyében. Képesítettett Léván 1891. Kántortanítói fizetés 747 frt 50 kr. Osztálytanítók fizetése 325 frt. Az iskolaszék elnöke *Marossy* József.

8. TARDOSKEDD.

E nagyközség Nyitra vármegye érsekujvári járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lksz. 4500. — Rk. 4350, izr. 150. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 640. — Tannyelv magyar.
Posta, vasút és táviró helyben.

Tardoskedd nagyközség története a török hódoltságig vihető vissza, miről a szóhagyomány azt tudja, hogy az érsekujvári basa parancsára a község áttelepült előbbi helyéről, hol mocsaraktól körülveve feküdt, mely körülmény a harács beszédét a töröknek megnehezítette. Régente, mint kisközség, Nagy-Kér filiája volt. Tardoskedd a 17-ik század elején mint mezőváros említettik.

Van a határában Rákóczy-emlék is, mely valószínűleg a nagyszombati harcokkal függ össze. Thaly szerint Bercsényi 1704. év október hó 30-án három levelet irt egy napon Tardoskeddről Rákóczynak, a hadi terveket és mozgalmakat illetőleg.

1848-ban a község nagy veszedelemben forgott, a mennyiben az egyesek által elfogott osztrák hadseregbeli előőrskért Simonyi a község romba lövetését rendelte el. Ezt azonban akkori plébánosa Büttner Károly közbenjárása elhárította, kérvén a parancsnokot, hogy ártatlanok vérért ne ontsa egyesek cselekedeteért. Az akkori jegyzőt s talán két tanácsbelit Pozsonyban a haditörvényszék föbe lövetett; többen fogásra vettettek.

Iskolája 1848-ig egy tanteremben volt a kántor és a tanítónak készülő fiatal emberrel.

1849-ben a templom kerítéséből szétszedett nagymennyiségű kövekből épült az új iskola 3 tanteremre, noha egyelőre csak 2 tanterem rendeztetett be.

1870-ben megnyílt a 3-ik tanterem s 1885-ig 3 tanteremben folyt a tanítás.

Az iskolaügy élén halhatatlan érdemeket szerzett Szemerényi Károly akkori plébános, ki tekintélyes áldozattal leányiskolát építtetett az általa vásárolt telken, 10,000 frt alapot tévén a Megváltóról nevezett szerzetes tanítónők fenntartására, 2 tanteremmel, a kisdédóvó részére egy tanszobával és a tanítók részére lakással. Szép emeletes épület, melynek létrehozásában a lakosság készséggel közreműködött, szekeres és gyalog munkát adván kellő mennyiségben.

Az 1870-es és 81-es években volt itt községi iskola is, de megszűnt.

A tantermek felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség és a nagylelkű Szemerényi alapítványa. Jótevője ugyanaz.

Kántortanítók voltak: Valics N. (1848—), Fratríts József (1848—50), *Csepreghy* Károly 1870-től a jelen ideig. Született 1848-ban szeptember 2-án Szalkán, Hontmegyében. Képesítettett 1865-ben Esztergomban. Működött Érsekujvárott és Szalkán. Foglalkozott tanügyirodalommal.

Kántortanítói fizetés 1282 frt 75 kr.

Osztálytanítói fizetés 340 frt.

Az iskolaszék elnöke dr. *Machovich* Gyula.

A község területén van még 20 év óta egy izr. elemi népiskola 35 tanulóval.

a) JÁNOSHÁZA.

(Uradalmi iskola.)

E puszta Nyitra vármegye érsekújvári járásához tartozik. Fióktelep.

Lk. sz. 200. — Rk. 200. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 50. — Mn. 35, ism. 15. — Tny. magyar.

Posta, vasut és táviró Tardoskodd.

E puszta az esztergomi érsekség uradalmához tartozik. Még 7 évvel ezelőtt itt iskola nem volt. 1870. évben lett b. e. Simor János biboros által építve. Az iskola az uradalmi tisztség irodájából lett átalakítva tanteremmé. Zárt folyosóval bíró szilárd épület.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója az esztergomi érsekség.

Tanító: *Ghimesy* János, született Bars m. Léván, 1863. július 9-én. Képesített Léván, 1883-ban.

Tanítói fizetés 366 frt 20 kr.

Az iskolaszék elnöke *dr. Machovich* Gyula.

9. TÓT-MEGYER.

Hozzá tartoznak: Lajoshalom, Szt.-György, Pikó, Zsófia major, Alsó- és Felső-Keresztur, Kis- és Nagy-Csike puszták. Tót-Megyer község Nyitra vármegye érsekújvári járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 3051. — Rk. 2953, ág. ev. 6, ev. ref. 5, izr. 87. — Anyanyelvre tótok és magyarok.

Tank. sz. 580. — Mn. 410, ism. 170. — Tny. magyar-tót.

Posta, vasut és táviró helyben.

A XVI. században Tót-Megyer, Csike és Keresztur mint gróf Károlyi-birtok van megnevezve. Akkor a község lakóinak száma csak néhány száz lehetett. A XVII. században, mint Érsekújvár szomszédja a törököktől sokat szenvedhetett. A község csak az újabb időben lett nagygyá, mert 1856-ban a lakosság száma nem volt több, mint 1700. Tót-Megyer a Károlyi grófoknak legbecsesebb birtoka.

Épületei közül jelesebbek: az 1745-ben épült templom, mely a jelen időben is az építészeti remekek közé tartozik, gróf Károlyi Lajos kastélya 90 lakószobával, negyedivben lehajló nagyszerű üvegház, a szép plébánia, az uradalmi gazdatisztek lakása, az iskola és óvoda, továbbá a gróf Károlyi által építtetett, két épületből álló kórház.

A tót-megyeri iskola már a 18-ik század elején megvolt, de épülete, melyet két ízben is (1830—1856) más-más helyre építettek, a célnak sehogys sem felelt meg. Ekkor egy hatalmas jótévője támadt a községnek, Károlyi Lajos gróf személyében, ki 15 ezer forintot ajánlott fel iskolai célra. A régi iskolai épületet átvette uradalmi cselédlakásul s a régebbi iskola szomszédságában két házhelyet vásárolt.

Itt történt 1863. május 28-án a gróf Hunyadyak, Zichyek, a papság és világi előljárók

jelenlétében nevezett kegyur által az alapkö ünnepélyes letétele, zene- és taraczkövések közt. Az épület északi szögletébe az alapító-okmány be lett falazva. Az építés 2 év alatt be lett fejezve, e század legnevesebb műépítőjének, Ybl Miklósnak vezetése mellett. Amint elkészült, a tanítás benne meg is kezdődött. Az előbb említett főur ugyanakkor 15,000 frtos alapítványt tett kulturális célra. Ez ma már nagy összegre nőtt a kamatokkal s ebből létesült a kórház, mely 3 év előtt épült és 12 beteg részére van berendezve, apácza ápolónőekkel.

A mostani iskolaépület egy emeletes. Az egész téglapépület cserépfedélzettel. Földszinten téglaboltozat, az emeleten bevakolt fa. Az emeleten van két egyenlő tanterem és középen egy kisebb, melyből a toronyba csengetyűkötél vezet fel. Földszinten a folyosótól a templom felé van a kántor- és főtanítónak 3 szép szobája, 1 konyha és 1 kamrája. A másik oldalon pedig utca felől 1 tanterem, 2 tanító-szoba az udvar felé. Az iskolaudvar tulsó felén vannak a gazdasági épületek: 1 istálló, 1 kocsiszin, 1 mosókonyha és egy magtárul szolgáló szoba. A régi pajta meghagyatott azon kikötéssel, hogy állandó gondozása a ktanítót illeti.

A tantermek felszerelése példányszerű.

Tornatér és eszközök vannak.

Könyvtár 408 kötetel.

Faiskola 4000 vadoncz és nemesített csemetével, évenként 500 drb nemes fa kiültetéssel.

Az iskolafenntartási költséget a község viseli, mely megközelítőleg évi 1500 frtot tesz ki.

Az iskola ingó vagyonát képezi: takarékilag kezelt büntetéspénzek 180 frt, Novák-féle alapítvány 50 frt. Azonkívül a kegyur évi 50—100 frt segélyben részesíti a cselédség tanköteles gyermekeit.

Az iskola jótévedője: gróf Károlyi Lajos.

Kántortanítók voltak: Makó János (1754—79), Azirányi András (1779—84), Bráza János (1784—1805), Bujacsek Pál (1805—11), Gazdag Gáspár (1811—14), Klimó János (1814—20), Kussányi Pál (1820—30). Ezek mint jegyzők is működtek. Matusek János (1830—41), Skolák Venczel (1841—51), Körhegyi József (1851—84). Ezen időtől *Perger* István, született Nógrád vármegye Patak községben 1863. márcz. 20-án. Képesített Modoron 1880-ban. Működött: Diószegen, Tót-Megyeren, Vág-Sellyén.

Segéd- illetőleg osztálytanítók voltak: Uxa Károly (1851), Berkó Ágoston (1852), *Perger* István (1853), Oravszky József és Holicska Antal (1854), Knopp János, Mahács Ferencz (1855), Kominek Lajos, Paulicska Gáspár (1856), Szteszkál Mihály, Velsütz János (1856—61), Trágor József (1862) most Eperjesen gimnáziumi tanár, Plechati János, Schultz János (1869), Navarra János, Kresz Emil (1874), Fenyvessy János, Labay János (1875), Jakubecsy Gyula, Pásztor András, Zaicsek Gáspár (1876), Csernyi Mihály, Kirnig Vilmos (1877), Zajácsek Vincze, Poór György (1878), Kirnig Vilmos (1880), Kardhordó László (most csurgói kép. tanár), Lábay János

(1881), Bujna János, Fischer N., *Perger* István (1882), Gremer Béla, Litómerczy János, Tóth Dániel (1882), Gyurián Alajos, Spenár János, Kamucsár Ferencz (1883), Miholicska János (1884), Szpenár Jarocsek János, Sztecsik Ferencz (1885), Scheda Nándor (1886), Hilbert Tamás, Grunner Győző (1887), Petró István, Weidenhoffer Emilia (1888), Kánya Lajos (1889), Lipkovszky János, Mlinárik (1891), Geguss István, Malló Ferencz (1892), Sebó János, Rupprecht József (1893), Riesner János (1894), Fekete Győző, Matyus Jenő 1895/6-ban. Jelenleg működnek:

1. *Riesner* János, született Mihályin, Sopron vármegyében 1868. okt. 25-én. Képesített Esztergomban 1894-ben.

2. *Matyus* Jenő, szül. Csépán, Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegyében 1876. nov. 4-én. Képesített Budapesten 1895-ben.

3. *Fekete* Győző, szül. Udvardon, Komárom-megyében 1876. okt. 25-én. Képesített Esztergomban 1895-ben.

Kántortanítói fizetés 565 frt 08 kr.

Osztálytanítói „ 324 „

Az iskolaszék elnöke *Folkusházy* Sándor al-esperes-plébános, tanfelügyelő.

E község területén van még egy állami óvoda 1889. okt. 20-ától. Gróf Károlyiné közbenjárására a miniszterium évi 520 frt segélyben részesíti. Az épületet, a felszerelést s más apróbb kiadásokat a grófnő fedezi.

Az első óvónő Kardhordó Etelka volt (1889—91), majd Csáky Vilma 1891-től. Óvodaköteles gyermek van 100.

Az óvónő fizetése 400 frt.

A dadáé 120 frt.

b) Vágsellyei alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő *Jakab János* alesperes, zsigárdi plébános.

1. EPERJES

Eperjes község Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásához tartozik Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1070. — Rk. 1050, ev. ref. 3, izr. 17. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 160. — Mn. 120, ism. 40. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasut és táviró Pozsony-Diószeg.

A községnek eredetét homály fedi. Az iskola iszonyu tűzvész az egész községet elhamvasztotta, templom, plébánia és iskolájával együtt.

Mivel a község önerejéből iskoláját felépíteni nem bírta, az akkori urasághoz gróf Eszterházy Antalhoz fordultak segélyért, ki csak úgy volt hajlandó ezt megtenni, ha az iskola községi vagy államivá lesz. Nehogy a gyermekek oktatás nélkül maradjanak az iskolahiány miatt, azt községivé változtatták, mire a kegyur 800 frtos

adományával az iskolát felépítették, maguk is adván hozzá mintegy 1500 frtot.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fentartója a politikai község.

Jótevője a fentemlitett főúr.

Tanító *Zsilinszky* István.

Az iskolaszék elnöke dr. *Nagy József* plébános.

2. FARKASD

E község Nyitra vármegye vág-sellyei járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 4822. — Rk. 1560, ev. ref. 3110, ág. ev. 17, izr. 135. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 262. — Mn. 190, ism. 72. — Tny. magyar

Posta helyben. Vasut és táviró Vág-Sellye.

A község keletkezésének története ismeretlen. Gróf Károlyi Antal birtokát képezte. Ma is a Károlyi-család a kegyur.

A legelső adatot 1773-ból nyerjük, melyből kitűnik, hogy ekkor már iskola volt, de templom nem s a község a negyedi anyaegyházhoz tartozott.

A plébánia levéltárának 3. sz. iratában Farkas István negyedi plébános 1793. december 31-én levelet intéz a tótmegyeri uradalom gazdasági felügyelőjéhez, melyben a farkasdi kántortanító évi jövedelméről tesz jelentést. Ebből kitűnik, hogy 1773-ban a nevezett plébános kérvényére Károlyi Antal gróf földesur a helybeli tanítónak évi 24 frt, 18 p. m. rozsot és 300 kéve rőzsét adott, ugyanakkor a farkasdi katolikusoknak ajándékozott egy beltelket és rajta egy házat iskolai célra, melyhez udvar és kert tartozott. Kapott a tanító ezenkívül még egy drb rétet és a gyermekektől tandíjat.

A róm. kath. iskolába az első tanítót a megye meghatalmazásával és a földesur engedelmével 1773-ban helyezték be. Az akkori tanítók jegyzők is voltak.

Az 1811. sz. Can. Vis. szerint az akkori ktanító képzett és ügyes ember.

Az iskola, melyet a kegyur építtetett és gondozott, 1848-ban már igen rossz karban volt. A tagosítás alkalmával lényegesen megjavult a farkasdi ktanító helyzete, mert gróf Károlyi Alajos sajátjából 26 magyar hold földet hasítottatott ki egy tagban a ktanító részére.

1857-ben épült 929 frt költséggel egy termü iskolaépület. 1873-ban a régi iskola és kántortanítói lakás kijavíttatott, újra fedetett és még egy második tantermet építtettek. 1878-ban pedig szerveztetett a másodtanítói állás 300 frt fizetéssel, melyhez az uradalom 100 frttal járul. A többi a befolyó tandíjakból fedeztetik. E fizetés 1866-ban még 50 frttal emeltetett. Az 1873-iki építkezés, mely 2275 frt 60 kr. költséget okozott, kidobott pénznek bizonyult, mert az épület annyira tönkre ment, — vályog falai miatt, — hogy 1882-ben újra kellett építeni 3400 frt költséggel. Ez az épület a jelenlegi iskola. Falai téglából rakottak, teteje cseréppel fedett. 3 termü, de csak kettőben van tanítás. Van széles folyosója és 2 tanítói szobája. Ezen építkezés sikere Köves Kálmán plébános buzgóságának köszönhető, kinek sikerült megnyerni az uradalmat, ki $\frac{2}{3}$ részét vállalta el a költségeknek, de van még ezentul más érdeme is. Özv. gróf Károlyi Alajosné a város tulajdonából kibővített nagy beltelket iskolai célra ajándékozta, s erre a fentemlitett plébános éveken át gyűjtött és takarított; közel 4000 forinton egy teljesen téglából épült, cseréppel fedett, 2 egymásba nyíló teremből, egy alvóhelyiségből, egy konyhából és óvónők számára 2 szobából álló diszes, a célnak megfelelő kerttel körülvett katolikus óvodát emelt. Ez még rendeltetésének eddig átadva nincs.

Az 1888-iki árviz a ktanítói lakot annyira megrongálta, hogy falai bedőléssel fenyegettek,

mit 2189 frt költséggel tiszta téglából újra építettek. E lakás áll 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra és gazdasági épületekből.

A tantermek felszerelése rendes.

Az iskola fentartója a róm. kath. hitközség és az uradalom.

Jótevői: gróf Károlyi Alajos, özv. gróf Károlyi Alajosné, Köves Kálmán plébános.

Ezen állomáson működtek: Takács György (1773), Nemes Pál (1873—811), Herczey Tamás (1846—82), kinek nyugdíjáról a kegyur gondoskodott. Kenderesi István, Tüske Endre (1884—86), Klinda Károly, szül. 1861. szept. 1-én Esztergomban. Képesített Léván 1879-ben. Működött Izsán, Marczelházán, Udvardon, Perbete Szt.-Miklóson; az „Érsekujvári vidéki róm. kath. tan. egyesület“ központi bizottságának választott tagja volt, az udvardi tanítói kör jegyzője; a „Vág-Sellyei kör“ bizottsági tagja s jelenleg ugyanannak elnöke. Foglalkozott némileg irodalommal is. Jelenlegi állomásán földmivesekből négyes férfi-

kart alapított s „Temetkezési egyesület“-et. Mint tűzoltó, kitünő tisztí képesítést nyert. A tűzoltó egyesület helyettes parancsnoka s a Vág-Sellyei járás tűzoltó tisztikarának hivatalból kinevezett kiképezetője.

Osztálytanítók voltak: Valter Károly (1878), Jancsik Nándor, Druga József (1879—80), Bercze Gyula (1881), Farkas János (1882), Oberth Ágoston, Uxa Géza (1883—1884), Kenderesy István (1884—86), Klinda Gyula (1887), Kitta Pál (1888), Varga László (1889), Hoblik Károly (1890), Vitál István (1890—92), Barton Sándor (1893—95), Brauner Rezső (1895), Sipkovszky János (1896), szül. Nagyszombatban Pozsonymegyében 1871. június 12. Képesített ugyanott 1892-ben.

A kántortanítói fizetés 681 frt 84 kr.

A tanítói fizetés 350 frt.

Az iskolaszék elnöke Köves Kálmán.

E községben van még 1 ev. ref. elemi népiskola 5 tanteremmel, 3 tanítóval.

Egy izr. iskola 1889-től 1 tanítóval.

3. FELSO-SZELI.

E község Pozsonym. galántai járásában van. Hozzá tartoznak Dögösi pusztá, Körtevényes és Kis-Sziget majorok. Anyaegyház. Közs. Lksz. 2991. — Rk. 1277, ág. ev. 1579, izr. 135. — Anyanyelvre magyarok. Tank. sz. 297. — Mn. 207, ism. 90. — Tannyelv magyar. Posta helyben. Vasut és táviró Galánta.

Felső-Szeli község az ugynevezett Mátyusföld termékeny síkságán van.

A r. k. iskoláról 1708-ból van adatunk, honnan megtudjuk, hogy az iskolamesteri lakház és iskolának szolgáló épületet gróf Eszterházy József adományozta a községnek. Ezen épület 1888-ig szolgált iskolahelyiségül, hol a tanteremben 200 tanuló nyert oktatást. 1888-ban végre felépült az új iskola 8000 frt költséggel, melyhez hozzájárult az uradalom a pótdóiban, és b. e. Simor János bíboros 300 frt adománnyal. Az új iskolát tanszerekkel gr. Eszterházy Ernő ur látta el. A kántortanítói lak a régi maradt, a másodtanító pedig a régi iskolahelyiségből egy szobát kapott lakásul, a nagy iskolateremből pedig a hitközségi magtár létesült közadakozás útján, a melyben az árpa 1889. évtől mai napig 100 métermázsza mennyiségre szaporodott. A kántortanítói lakás

áll: 2 padlózott szoba, 1 zárt konyha, 2 kamra, 1 istálló, 1 disznóól és kis pajtából. A másodtanító lakása ugyanezen épületben egy szobából áll. Az iskolaépület 2 nagy tanteremből, egy tanszerszoba és egy kamrából áll. Mind a két épület égetett téglából épült és cseréppel fedett, kivéve az istállót, mely zsindellyel fedett.

A tantermek teljesen fel vannak szerelve.

Van tornatér és tornaeszközök; ezek Eszterházy Ernő gróf kegyességéből.

Faiskola jókarban 1890-től.

A háziipar közül a szalmakalapfonás s később a kosárfonás is taníttatik.

Jótevői a gróf Eszterházy-család és b. e. Simor János bíboros.

Itt működött tanítók: Zay Márton (1708), Környi György (1756—81), Váczy János

(1781—13), Perliczky János (1813—36), Perliczky Dániel (1836—37), Jankó István (1837—40), Héray József (1840—67), Horvatovich Mihály (1867—77), s jelenleg *Juhász* Ferencz, szül. 1858. évben decz. 3-án Dunaszerdahelyen Pozsonym. Képesítettett 1867. évben Modorban. Kitűnik a felnőtteknek a gyümölcsészet és szalmafonásbani tanításában. Működött Tallóson.

Osztálytanítók: Marchal Vilmos (1890), Kovács Béla kiskéri (1891), Szabó Lajos (1891—92), Schomvänder Oszkár (1892—93), *Bocz* Árpád

1894-től máig. Született Szeniczen 1873. május 26-án. Képesítettett Modoron 1893-ban.

Kántortanítói fizetés 429 frt 57 kr.

Osztálytanítói fizetés 378 frt.

Az iskolaszék elnöke *Specziár* Lajos.

E községben van még egy 3 tanteremből álló ág. ev. népiskola 3 tanítóval és 1 tanítóval bíró izraelita népiskola.

Az ág. ev. vallásu tank. sz. 292. Mn. 220, ism. 72.

Az izr. vallásu tank. sz. 24. Mn. 19, ism. 5.

a) ALSÓ-SZELI.

E község Pozsony vármegye vág-sellyei járásában van. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 2219. — Rk. 717, ág. ev. 1400, ev. ref. 39, izr. 63. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 120. — Tny. magyar.

Posta: Felső-szeli. Vasut és táviró: Galántha.

Az alsó-szeli róm. kath. népiskolának történeti élete 1834-ben kezdődik.

62 év! Oly rövid idő ez egy, a nemzet művelődésének legfontosabb részét, a népnevelést szolgáló intézet életében, hogy lehetetlen nem csodálkoznunk, ha egybevetjük az 1834. évi és a honalapítás ezredik évében működő iskoláinkat.

Itt kezdetben csak a laikus egyének feladata volt, hogy a nép gyermeke megismerje a betűket, a mikkel pedig ők maguk is csak akkoron barátkozhattak, ha mindennapi kenyérkeresetben üzött kézmivességük némi időt engedett volt e célra.

Ezeknek fáradozása azonban korántsem mutatott kevesebb vagy csekélyebb eredményt, mint azon egyéneknek e helyütt való működése, a kiket — mint tudjuk, — egy kis zeneismeret, a kántorság kvalifikált a pedagógiai teendőknek ellátására is.

Az iparosoknak és a ludimagistereknek kora 1850. évben lejárt; a mikor is az elemi népoktatásra képesített Sebők Ferencz lett itt a tanító.

Ez időtől kezdve megszakítás nélkül okleveles tanítók vezetik a népoktatást s teljesítik fontos és nehéz hivatásukat.

1874. évig elég sűrűn váltják fel egymást a tanítók; míg az ugyanczen évben megválasztott tanító *Horvatovich* János 26 éven át tölti be ezen állást. Született Belaházán Pozsony m.

1841. május 27-én; képesített Nagyszombatban 1859-ben.

Hogy a népnevelés 16. éven át hivatlan kezekben volt, továbbá, hogy 24 év alatt 5 rendes tanító hagyta el helyét, abban leli magyarázatát, hogy nem volt tanítói fizetés, hanem csak alalmazást kaptak a jószívű szülöktől.

Ugyanis minden iskolába járó gyermek után negyedévenként egy kenyér járt s ezen felül annyszor 10 garast szedhetett a tanító, a hány tanulója megtanult írni; a betűvetést el nem sajátított gyermek után azonban csak 8 garas illette már őt.

29 évig állott fenn e fizetés. Hihetetlen dolog, de igaz.

1863. évben már 4 hold szántóföld jövedelmét is élvezi a tanító, s a garasok helyett pedig most már minden iskolába járótól 1 frtot kap; a kenyereket sem viszik már házához, hanem 18 pozsonyi mérő rozsot szedhet be ő maga az egyes gazdáktól.

Vége 1874. évben állapították meg a mai napig is érvényben levő fizetést. E szerint készpénzben 250 frtot kap a tanító s 4 hold szántóföldet használ, a minek évi jövedelme — a szokásos haszonbért véve alapul — vagy 120 frtot tévesen.

Éppen nem lendítette elő a népoktatás ügyét

azon körülmény sem, hogy a hitfelekezet 32 éven át nem birt e célzt szolgáló épülettel; hol a tanítással is foglalkozó iparos műhelye, hol pedig a ludimagister bérszobácskája szolgált tanteremül; míg végre 1857. évben felépült a mostani iskolaház, mely kétszer leégvén, 1870-ben cserép alá jutott s tetszetős alakot nyert.

Az iskolaház, tekintve felszerelését, ha nem is az elsők között, azonban mindenesetre ott

áll, a hol a szegényebb, de jó iskolák allanak. Egyetlen tanterme meglehetősen nagy, a mai követelményeknek talán már nem felelne meg, mert vagy 180 tankötelesnek ad helyet; idővel azonban, sőt talán már a közel jövőben ezen a bajon is segítve lesz.

A kántortanító fizetése 409 frt.

Az iskolaszék elnöke a felsőszeli plébános.

4. KIRÁLY-RÉV.

E község Pozsony vármegye galánthai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 855. — Rk. 802, izr. 53. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 145. — Mn. 100, ism. 45. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut és táviró: Galántha.

Hol jelenleg Királyrév község áll, az a hely régente jezsuita birtok volt. II. József alatt az állam tulajdonába jutott. Akkor még Szt.-Mihály pusztja név alatt csak kisszerű telep volt. Mostani nevén a község 1770-ben keletkezett betelepítés útján. Jelenlegi nevét onnan nyerte, hogy itt hid hiányában révészek szállították át a népet a fekete vizen, s miután a birtokot királyi birtoknak nevezték, a két szóból azután Királyrév származott.

Az iskola keletkezésének ideje bizonytalan; 1800-ban már volt iskolamester, ki a jegyzői teendőket is végezte. Ezen időben silány nádfelelő épületben, padolatlan talaju szobában taníttattak a gyermekek. A mostani iskola és kántortanítói lak 1856-ban épült a közalapítványi uradalom, mint patrónus segítségével, égetett téglából

zsindeletével. Ezen épületben van egy diszes tanterem és a kántortanítói lakás, mely áll 3 szoba, 1 konyha, kamra és pinczéből s gazdasági épületekből.

A tanterem rendesen fel van szerelve.

Az iskola fentartója a rk. hitközség és a vallásalapítvány.

Kántortanítók voltak: Csömöz Imre (1800—1820), Gyurmán János (1820—48), Paulikovics Vilmos (1848—81), Moró András (1881—83), a fentnevezettek jegyzők is voltak. 1883. évtől *Krajcsovics* Flórián, szül. 1862. évi május hó 4-én, Nyitram. Nagy-Tapolcsányban. Képesítettett Esztergomban 1880-ban. Működött: Nagy-Czétény és Tardoskedden.

Kántortanítói jövedelem 415 frt 53 kr.

Az iskolaszék elnöke *Molecz* Antal.

5. NEGYED.

E község Nyitra vármegye vág-sellyei járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 3839. — Rk. 1378, ev. ref. 2347, izr. 114. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 240. — Mn. 180, ism. 60. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut és táviró: Tót-Megyer.

Negyed község keletkezéséről biztos adatok nincsenek, valószínűleg halászok voltak az első alapítók. 1701-ben már volt iskolamestere, Veszprémy György személyében, ki jegyző is volt egyszermind. Ez a tény bizonyít az iskola létezése mellett is.

A régi iskola 1785-ben épült azon a helyen, hol a mostani áll. Kemény anyagból, zsindeletével, egy tanterem és kis tanítói szobából állt.

1872. évben készült el az új diszes iskola, melyhez Roskoványi Ágoston volt nyitrai püspök

30,500 téglát, 500 drb padlótéglát és szükséges faanyagot utalványozott a kath. hitközségnek.

Az iskolaépületben van 2 tanterem, közte a másodtanító kis, de csinos szobája. Az épület kemény anyagból való, cseréppel födött.

A kántortanítói lakás 1800-ban Fuchs Ferencz nyitrai püspök költségével építtetett s maig is áll. Van benne 2 szoba, 1 zárt konyha, 1 kamra, 1 istálló. A falak alsó része téglából, felsőrésze vályogból van rakva, tetőzete zsin-dely.

Az iskolaszék e helyett új épület emelését vagy vételét határozta, s e nemes cél elérésében Bende Imre nyitrai püspök és Kubicza Terenczius plébános által támogatva, egy a kántortanítói lakás közelében levő házat vette meg a rk. hitközség, s 1894. évtől a kántortanító már ebben lakik, míg a régi kántorlak bérben van. Az új kántorlak 5300 frtba került. Ezen épületben van 3 szoba, 1 cselédszoba, 1 zárt, 1 nyílt konyha,

1 kamra, 1 magtár, 1 istálló, 2 pincze s gazdasági melléképületek.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fentartója a nyitrai püspökség és a rk. hitközség.

Kántortanítók voltak: Veszprémy György (1701), Nagy Nihály (1730), Pogrányi Mihály (1733), Vörös András (1736), Mészáros István (1745), Mészáros József (1785), Kuklenik Ferencz, Matuss György mint jegyző is (35 évig), Pintér Ferencz, Szarka, Göndör, Jedlicska János (1856), Kelecsényi Antal (1856—83), 1883. évtől *Holly* János, szül. 1850. június hó 20-án Pozsonyban. Képesíttetett Nagy-Szombatban 1868. évben. Működött: Gajáros, Pereden, Vág-Sellyén. Osztálytanító *Spacsek* Emil, szül. Marikován Trencsénm. 1876. jun. 12-én. Képesíttetett Nagy-Szombatban 1895-ben.

A kántortanítói fizetés 892 frt 65 kr.

Az osztálytanító fizetése 357 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kubicza* Terenczius.

6. TALLÓS.

Tallós község Pozsony vármegye galántai járásában van. Hozzá tartoznak Jegenyés és Gulyamező puszták. Anyaegyház. Közs. Lksz. 1790. — Rk. 1716, ág. ev. 14, ev. ref. 3, izr. 57. — Anyanyelvre magyarok. Tank. sz. 296. — Mn. 218, ism. 78. — Tny. magyar. Posta: helyben. Vasut és táviró: Galánta.

Tallós régi község, melynek helyén és környékén egykor a rómaiak és kelták ütöttek tanyát, mit az ásatások és az eke által kivetett régiségek igazolnak. Kegyura a gróf Eszterházy-család. Legnagyobb nevezetessége az a régi kastély, mely 1760-ban gróf Eszterházy Ferencz által emeltetett, melyben Mária Terézia királyné a törökökkel vívott csatákban elesett nemesek árva fiait neveltette, kiknek nevelőik és oktatóik páterek voltak. Ezen intézet később 1840 körül Szempcz-re tétetett át, a hol a kis stiftnek nevezett épületben helyeztetett el, mely 3 év mulva leégett. Ekkor gróf Eszterházy Ferencz a növénydekeket átvitte Tatára, hol azokat egy általa építtetett külön épületbe helyezte el, s midőn azok tanulmányaikat elvégezték, ezen intézet helyén alapíttatott a még most is létező tatai algimnázium.

A fentemlitett kastély közelében akkor erős

fegyház is volt, melyben lakott: házaspár 6, férfi 7, nő 9, férfi fegyencz 42, női fegyencz 88, figyermek 8, leánygyermek 2, fegyházörző katoná 14, lelkesz 1, Schmidt Mátyás piarista páter.

Iskolája e községnek csak a 19-ik század elején keletkezett, a mikor a major egyik épületében volt a kántortanító lakása, az iskola pedig a kastély egy kis zugában. A szóhagyomány szerint Lendvay volt plebános 600 váltó forintnyi alapítványt tett volna az iskolára, melynek értéke helyett az uraság egy tisztességes iskolaépületet építtetett 1833-ban, mit később a község telekkönyvileg is birtokába vett.

A róm. kath. iskola 1870-től válság elé jutott, kis alacsony szűk tanterme nem bírta befogadni a 200-ra felszaporodó tanköteleseket, beállt az új iskola építésének szükségessége. A község maga e terhet elviselni nem bírván, a

kegyurasághoz fordult, ki csakis akkor ígérte ezt meg, ha az iskola községi lesz. 1875. nov. hó 14-én Bartal Rezső kir. tanfelügyelő jelenlétében tartott gyűlés alkalmával kimondták az iskola közös jellegét, leginkább azért, hogy így az iskolai kiadás összes költségeihez minden kérelem nélkül az uradalmat törvényesen be lehessen vonni. Egy ideig bérelt lakásban volt a második tanterem, melynek felszerelésére az állam 163 frtot utalványozott. Ezen kívül a község 150—160 frtnyi iskolai államsegélyben részesült. Végre 1893-tól 1900-ig évi 471 frt államsegély állapított meg,

1871-ben a kegyur által iskolai célra átengedett korcsmaépület helyén 4200 frt költséggel egy 2 tanterem és kántortanítói lakkal bíró diszes iskolai épület emeltetett, melynek költségeihez majdnem felerészben az uradalom is hozzájárult.

A kántortanítói lak áll: 2 szoba, 1 másodtanítói szoba, konyha, kamra, istálló és egyéb gazdasági épületből. Az iskola, mely különálló épület, magában foglal: 2 tágas tantermet, egy könyvtári helyiséget, egy börtönt, egy tűzoltói őrszobával kapcsolatban. Az udvaron álló épület gyermekmenhelynek van szánva, van benne

egy óvónő részére épült lakszoba, egy kis konyha ezzel kapcsolatosan, s van egy kis éléskamra s végre egy nagyobb terem.

A tantermek teljesen fel vannak szerelve. Az iskola fenntartója: a politikai község.

Ezen állomáson működtek: Kollárovičs Ferencz (1822—23), Tánczos János (1823—25), Ujváry Mihály, Szalay János (1756), Simor Ferencz (1832—36), Ocsák Ferencz, Kopff Irányi János és *Szitás* József 1871-től. Született 1844. aug. hó 27-én Halászbiban, Pozsonymegyében. Képesített Győrött 1867. jul. havában, magyar, németnyelvű főelemi osztályokra. Működött Püspökiben, Nagy-Födemesen. Segédtanítók voltak: Cservenka Ferencz (1872—73), Haniberg József (1873—74). A következők már közös iskolánál: Juhász Ferencz (1876—7), Maar József (1877—78), Kozelka Győző (1881—82), Csávojszky Dezső (1882—84), Énekes Pál (1884—85), Tóth Károly (1885—86), Tisuczky Károly (1886—87), Mihalovics István (1889—93), Booczy Árpád (1894), Klasz Adolf (1895), Gulyás Géza (1895—96).

Kántortanítói fizetés 400 frt.

Osztálytanítói fizetés 300 frt.

Az iskolaszék elnöke?

a) VEZEKÉNY.

Vezekény község Pozsony vármegye galántai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 894. — Rk. 863, ág. ev. 1, izr. 28. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 146. — Mn. 109, ism. 37. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasut és táviró P.-Diószeg.

Mivel Vezekény község temploma 1718-ban épült, feltehető, hogy a 17-ik század elején alakult. Régi iskolája rozszant épület volt, kis alacsony tanteremmel és nádtetőzettel, melynek utca felé eső részén lakott a tanító, ki egyszersmind jegyző is volt. 1883-ban a község a régi iskolaépületet elcserélte s a templom közelében levő új telken 2400 frtnyi költséggel egy diszes, 120 tanulóra való tantermet és kántortanítói lakot építtetett, melynek alapépülete égetett téglából és zsindellyel tetőzött. A gazdasági épületek pedig náddal vannak fedve. A kántortanítói lakás áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze, istálló és ólóból. Az építkezési költséghez b. e. Simor János bíboros 200 frt segélyvel járult.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség.

Jótevője a multban b. e. *Simor* János bíboros.

Kántortanítók voltak s mint jegyzők is: Guraby János (1810—17), Bicherczet János (1817—20), Laczkó N., Brunyai Antal (1821—27), Fekete Elek (1827—34), Novák Antal (1834—36), Jenovics József (1836—55), *Bartosik* Pál 1855-től, 3 évig még mint jegyző is szerepelt. Született Rohó községben, Nyitra vármegyében 1826-ban január 25. Képesített Esztergomban 1847. július hó 25-én. Működött Pozsony-Diószegen, Semptén, Rohón, Somorján, mint segédtanító. Ez évben tartotta meg ötvenéves tanítói jubileumát, mely alkalmával a hercegprimás ő eminenciája által üdvözlő irattal tiszteltetett meg.

Kántortanítói fizetés 484 frt 66 kr.

Az iskolaszék elnöke *Holéczy* Ignác.

7. VÁG-KIRÁLYFA.

Vág-Királyfa, Nyitra vármegye vág-sellyei járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. lk. sz. 1700. — Rk. 1700. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 325. — Mn. 221, ism. 104. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasut és táviró Vágsellye.

Mikor alapítottatott e község, pontosan meg nem határozható, de hogy egyike a legrégebbeknek édes hazánkban, tanuskodik IV. Béla királynak 1252. évben kelt okmánya, melyben a „terra Sala“-n fekvő két villát „Szent Margit“ (mai Vág-Sellye) és „Szent Erzsébet“ (mai Vág-Királyfa) a thuróczi prépostságnak adományozta. Ezen birtok s a két templom később a jezsuitáké lett, kiknek hajdani épületük a szomszéd Vág-Sellyén maig is fennáll. Pázmány Péter, korának legnagyobb fia, itt is hallatá lelkesítő szavát. V.-Királyfán már 1332-ben plebánia volt, mit egy nemrég feltalált okmány bizonyít.

Az itteni iskola régi létét igazolja az 1332-ben lévő plebánia és a jezsuiták, kik ahol megtelepedtek, a népet tanítás nélkül nem hagyták, de hogy mily alakban? az erre vonatkozó adatokat elsöpörték a dúló viharok, melyek drága hazánkon annyi századon át végig vonultak.

Az iskolára vonatkozó legrégebbi okirat 1779-ből való, hol Gonda János tanító és jegyzőről van említés téve. Ezen időben az iskola vályogból épült és „kevésbé volt illő iskolához“. Javitani a község tartozott. A tanítói fizetés volt stóla 7 frt 60 denár, gabona, rözse, kenyér, gabna, kéve és párbér 25 frt 72 denár. Szántó-föld $22\frac{1}{2}$ mérő alá való, a mi 6 magyar holdnak felel meg. Ezen földeket a jezsuiták adták azon kijelentéssel, hogy erre a jegyző igényt nem tarthat. Az 1812. évi Can. Vis. szerint az iskola jó karban volt, gondviselője az uraság.

A régi iskola felszerelése igen siralmas volt, néhány hosszú asztal és padból állt az egész; de a tanügy is mostoha gyermek volt itt; akkor tanított a tanító, ha a jegyzői teendők engedték s akkor jártak és azok iskolába, a kiknek éppen tetszett.

1871. évig csak 1 tanterem volt. Ezen évben építettett még egy tanterem és kántortanítói lak. Ezen építést azonban sok küzdés előzte meg, mert harcolni kellett az iskola jellegének sérthetetlen fenntartása mellett. És hogy nem lett

községivé: ez Bartoss János akkori sellyei káplán, jelenleg peredi plébános, Bergendi Lajos jelenleg községi bíró és Kocsis Károly templomgondnoknak volt köszönhető.

Ez alkalommal építettett 2 közép nagyságu tanterem, utczára nyíló magas ablakkal. A kántortanítói lak áll: 2 padlózott szoba, konyha és kamrából. Az épület téglá és vályog, cserépszindely tetővel. Ugyanezen épületben van az egyik tanítónak 1 butorozott szobából álló lakása.

1878-ig csak egy tanító volt, ekkor a község Markó József kántortanítóval oly egyezsége lépett, hogy a neki adandó évi 250 frtért tartozik egy okleveles tanítót fogadni s annak teljes ellátásáról és fizetéséről gondoskodni. Ezen állapot tartott 1893-ig, midőn a „Simor-alap“ 50 frtos segélyével, a másodtanítói állás a törvényes minimumra emeltetett, a jelenlegi plébános ügybuzgósága és dr. Komlóssy Ferencz f. egyh. m. főtanfelügyelő kegyes szószólásával.

1891-ben a hatóság sürgetésére felépült a harmadik tanterem is. Ezen iskola az országut mellett álló külön épület, 1 tanterem és 1 butorozott tanítói szobával. Alapépítménye: téglá és vályog, cserépszindellyel fedve. Építése és be rendezése 2128 frtba került, mely 22% pótdóiban vettetett ki. Ezen költséghez járultak: I-ső Ferencz József szeretett királyunk magánpénztárából 100 frt, b. e. Simor János biboros 100 frt segélylyel.

Ezen osztály tanítójának fizetése 300 frt készpénz, 10 frt fűtési átalány és egy butorozott szobából áll.

A tantermek felszerelése rendes.

Az iskolafenntartó a r. kath. hitközség az iskolai adóval.

Jóltevői a multban: Durguth József volt vág-sellyei plébános, később esztergomi kanonok s felszentelt püspök, 1859. évben tett 168 frt; Almássy István volt vág-sellyei plébános 1876. évben tett 150 frt; Borsitzky Timár Terézia 1889. évben tett 100 frt; Bartos János peredi plébános 1891. évben tett 50 frt; Benes Mártha

1895. évben tett 50 frtos adományuk, illetve alapítványukkal. Továbbá: „I. vág-sellyei takarékpénztár“, Léway Antal országgyűlési képviselő, Lahoránszky János körjegyző, Fekete József tkpénztári pénztáros, a mindenkori plébánosok és tanítók.

Kántortanítók voltak: Gonda János (1779—812), Brunyai János (1812—20), Perger András (1820—31), Brezovszky István (1831—42), Héray József (1842—47), Gyurman János (1847—49), Jankó János (1849—71), Markó József (1871—84), 1884-től Kováts István, született Zsigárdon, Pozsonymegyében 1858. ápr. 16-án (atyja Kováts István, szinte kántortanító volt, ki 52 évig működött a tanítói pályán s gyermekei közül 6 működik a tanítói pályán). Képesített 1876. őszén a modori m. k. áll. képezdében, kitűnő méhész. Működött: Magyar-Diószegen, Deákiban, Hidas-Kürthön, Zsigárdon.

Neje Orosz Etelka 3 év óta szinte tanítónő a vág- királyfai iskolánál.

A második tanítói állomáson működtek: Neubeller Ernő (1878—81), Horváth Miklós (1881—83), id. Horváth Alajos (1883—85), ifj. Horváth Alajos (1885—86), Gisztl Sándor (1886—88), Kovács Gizella (1888—94), Drajkó István (1883—84), Kovátsné Orosz Etelka 1894-től, jelenleg is. Született Nádszeghen Pozsony m. 1865. február 2. Képesített Pozsonyban 1884-ben.

A harmadik tanítói állomáson működtek: Hrubiszko Miklós (1891—92), Csehák József (1892—93), Szedlácsek István (1893—94), Laczkovics János 1894. Legutóbb alkalmazásban van Bellus István végzett tanító-jelölt.

Kántortanítói fizetés 396 frt 24 kr.

I. Osztálytanítói fizetés 300 frt.

II. Osztálytanítói fizetés 300 frt.

Az iskolaszék elnöke Puchovszky István.

8. VÁG-SELLEYE.

Vág-Sellye Nyitra vármegye vág-sellyei járásához tartozik. Anyaegyház.

Lk. sz. 2920. — Rk. 2700, g. k. 1, ev. ref. 7, ág. ev. 10, izr. 203. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 400. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás helyben.

Vág-Sellye nagyközség a történelemben „Sala“ név alatt évszázadokkal ezelőtt ismert s szabadsalmakkal bíró mezőváros, illetőleg város volt. A város maig is fennáll s kastély név alatt az uradalmi hivatalnokoknak lakásul és hivatalos helyiségül szolgál; régebben falakkal és földsánczokkal levén kerítve, a barangoló török csapatoknak többször állta útját. II. Mátyás két ágyut is adott védelmi eszközül s egyszersmind megengedett hivatalos használat céljából „a kettős sas és kard“ a község pecsétjében. Eredete a magyarok bejövetelének idejére vihető vissza, mint Deáki község szomszédja, mely szintén már Szent-István király idejében az általa épített templomáról ismert hely levén, Sellyét pedig a Vágon átvezető rév tette ismertté.

Régi okmányok és történeti adatok 1251-ben v.-sellyei plébániáról tesznek említést. 1252-ben pedig mint királyi kincstári birtok szerepel, a mikor is IV. Béla királyunk a Boldogságos Szűz tiszteletére a premontrei rend számára Thuróczban

uj házat alapított, az alapító okmányban Salát is az adományok közé sorolja. Sellye ekkor mint góczpont szerepelt, melyhez a szomszéd községek közül, az alapító okmánya szerint, Vág-Királyfa, Hosszufalu, Pered, Királyrév tartoztak. Ezt bizonyítják az 1608. évben kezdődő anya-könyvek is.

A premontreiek birtokában Sellye 1548-ig volt, ekkor uj birtokot cserélt az ágostai hitfelekezetű Révay Ferencz alnádor személyében.

Később Ferdinánd ezen prépostságot, Vág-Sellyével együtt, 1563-ban Uranchich Antal egri püspöknek, majd később utódjának Radeecz Istvánnak adományozta. 1586-ban a jezsuiták birtokába jutott, kik Turóczból a gymnásiumot 1598-ban Sellye mezővárosba hozták át.

1599-ben collegium rangra emeltetett a sellyei iskola; első igazgatója a híres P. Carilló Alfons volt. Ezen időtájban itt 24 rendtag élt, kiknek egy része hittérítéssel foglalkozott, a másik

rész pedig az iskolát látta el tanerőkkel. 1600. évben a collégium új könyvtárral gyarapodott.

A hitujítás idejében laktak itt ágostaiak, majd később reformátusok is, kiknek volt-e iskolájuk, nem tudhatni. A katolikusoknak azonban mindig volt, azért ír a „Magyar Sion“ ezen időszakról így: „Sellye a tudományok művelése által háttérbe szorította honunk hiresebb városait, azok előtt, kik előbb névről sem ismerték“.

Sellye közel levén Érsekújvárhoz, nem kerülhette el a törökök garázdálkodásait, kik 1599. évben látogatták meg a várost, de Somogyi Farkasnak sikerült őket elűzni; de a rákövetkező évben e hely sem kerülhette el sorsát s neki is szenvedni kellett sokat a törököktől. Ez időben országos éhínség és dögvész sanyargatta a szegény lakosokat, kik közül Sellyén is többen elvesztek.

E bajokat kiheverve, a városra ismét szebb napok virradtak; mert már az 1601-ben megnyílt gymnasium 3 nyelvtani és 1 költészeti osztályában 300 tanulója volt, mely szám az 1602. évben 400-ra emelkedett.

De ezen örvendetes haladás nemsokára gyászra változott. Az ekkor dúló pestisnél nagyobb csapást mért az áldásos intézetre Bocskay István, ki elvevén a jezsuiták birtokát, Sellyéről őket elűzte és collégiumukat bezárta, sőt templomukat is a reformátusok részére elég jogtalanul lefoglalta. Ezen időszakban volt itt plébános Veresmarty Mihály a kath. hitre tért prédikátor, ki Sellyéről szinte elűzetett. Sellye 1616-ban visszakerült katolikus kézre II. Mátyás király jóvoltából, ki a thuróczi prépostsággal együtt Pázmány Péter esztergomi bíbornoknak adományozta.

Pázmány halála után Losy Imre esztergomi érsek közbenjárására a prépostság és vele Sellye ismét a jezsuiták nagyszombati collégiumának jutott.

Az 1621-iki lázadás alatt, melyet Bethlen Gábor vezetett, ép úgy a későbbi polgárháború közben is Sellye igen sokat szenvedett. Katolikus lakossága megfogyatkozott s helyöket protestánsok foglalták el annyira, hogy külön prédikátoruk és tanítójuk volt, kiknek fizetésére Lórántffy Zsuzsanna erdélyi fejedelemlő 300 drb császári aranyat tett le alapítványul, melyet 1661-ben az akkori sellyei plébános az ürményi

prédikátortól per útján nyert meg a katolikus plébános és tanító számára.

II. József császár uralkodása alatt 1774-ben a jezsuiták végleg elhagyták Sellyét, mivel a rend királyi rendeletre feloszlatott. Az itteni kastély, mely két századon át erődítmény volt, ekkor az uradalmi tiszteknek lakásul és hivatalokul szolgált.

A sellyei lakosság, mely ős eredetére magyar volt, a sok bevándoroltaktól elnyomatva, teljesen eltöreskedett, a visszamagyarosítás nagy és nemes műve a szorgalmas tanítói nemzedék ernyedetlen szorgalmu és hazafias szellemű munkájára vár. Sellyén van még kir. járásbiróság, telekkönyvi hivatal, takarékpénztár, tűzoltó-egylet, Casinó-egylet, Polgári kör.

Ezen előzmények után térjünk a r. k. iskola tulajdonképeni történetére.

Iskolája Sellyének a legrégibb időben volt. Első iskolája fái (plebánia-iskola) volt, mely a plebánia felállításával egy időben nyílt meg.

Majd a premontreiek és később a jezsuiták alatt szinte létezett a nép oktatására szánt alsóbb foku népiskola.

1564-ben Vranich egri érsek és thuróczi prépost által az elpusztult plebánia és iskola ujolag helyreállított; mivel azonban az iskola szűk volt, Chéri nevű nemes házában folyt a tanítás. 1571-iki okmány szerint az akkori tanítót a plébános fizette. Évi fizetése 30—40 frt volt.

1661-ben egy régi okmány alapján ez volt az iskolamester jövedelme: 1. A város fizet az iskolamesternek 20 frtot. 2. A 300 imperiálisból 6 imperiális szintén a mesteré (ez volt a Lórántffy Zsuzsanna-féle alapítvány). 3. Ha a tized szedésnél megjelent, segített a gazdatisztnek, s kért magának, rendesen kapott is ajándékba 1 köböl gabonát (capetia) vagy néha többet is. 4. A felhők elleni harangozásért tizedszedéskor 1 vagy több kévével ajándékoztattott meg egyes gazdáktól. 5. Sellyére jöttek tót nemes ifjak magyarul tanulni, ezeknek szüleitől is jutott némi ajándék, pl. egy-egy pár csizma stb. 6. Kérvények írásáért is kapott a helybeliektől ajándékot. 7. Temetésektől 24 dénár járt. 8. Halotti nagy mise és requiemért 12 dénár. 9. Ki-illetőleg előéneklésért nappal 50 dénár, halott virrasztásért éjjelre 50 dénár. 10. A keresztre járó kendő szintén a mesteré volt. 11. A coleda egyharmada. 12. Karácsonyi, husvéti és pünkösdi

offerák egyharmada. 13. Nagyobb ünnepélyek alkalmával a zenés misékért járó jövedelem fele az övé, a másik fele az énekeseké. 14. Az iskola padlásán galambok fészkeltek, a galambfiók a mestert illették. 15. Kertje is volt és ha nem volt rest benne dolgozni, abból is jövedelme lehetett. 16. A földesurak (jezsuiták) nem kötelesek ugyan segíteni, de azért megteszik és meg fogják tenni, ha szükségben látják.

Az 1779-ki Can. Vis.-ban olvassuk, hogy az istenítisztelet, predicáció és tanítás magyar. Tankönyvül a „Petrus Danesius“-féle katekizmust használták az iskolában.

Ekkor még Hosszufalu is Sellyéhez tartozott. Beteghez a mesternek kellett menni még Hosszufalvára is, habár két egyházi volt.

Az 1779-iki Can. Vis.-ban a jövedelmen kívül fel van említve a tanítói lakás, mely egy szoba, kamra, konyha és iskolaszobából állott. A kántortanítói jövedelem pénzértékben 61 frt 80 dénárt tett ki, a stóla pedig 21 frt 89 dénár volt becsülve. Hosszufalutól járt 17 frt 90 dénár. E szerint az összes jövedelem kitett 101 frt és 59 dénárt. Ebből a fizetésből még segédet is kellett tartani, kinek különben a lakása az iskolaszoba volt. Hetmény pusztáról, hol akkor 61 lélek lakott, a földesur gróf Hunyady János volt, szintén kapott bizonyos díjat. Már ezen Can. Vis.-ban elrendeltetett a rossz karban levő iskolaépület kijavitása s a „Ratio educationis“ értelmében az iskola újjászervezése.

1783-ban rendes kisvárosi népiskola állított fel két rendes tanítóval; egyik volt a mester, a másik pedig egy ujjalag kinevezett tanító, ki szintén önállóan vezette saját osztályát. A köteles tantárgyak voltak: a nyomott és írott betűk olvasása, a helyes- és szépírás mindkét osztályban, a számtan külön-külön minden osztályban, különösen a helyi viszonyokhoz alkalmazva, fogalmazás és azon tanulmányok, melyek a tisztességes életre és takarékosagra vonatkoztak. A hitant a plébános és káplán tanították, akadályoztatás esetén azonban a tanító helyettesítette őket.

Az iskola újjászervezéséről szóló okmány így szól: „Mi alább megírt Tekintetes Nemes Nyitra Vármegyében helheztetett, és az Oskolákhoz tartozandó Sellye Városának Birója, Esküttei és

egész Községe valluk és Levelünk rendében s adván tudtára az kiknek illik, hogy Fő Tisztelendő Schober János Pozsonyi Canonok Ur, úgy mint Nationális Oskolákk Inspectorá minálunk megjelenvén, azon Nationális Oskolákk bé hozása iránt velünk ezen új Contractusra lépett, úgy mint:

Először: hogy azonkívül, amint mostanság Oskola Mesterünknek fizetünk esztendőnként Esztendőről esztendőre hatvan Rhenesi forintoknak fizetésére magunkat kötelezzük oly formán, hogy Oskolában járandó Gyermekointól semmi nemű praetextus alatt tőlünk más fizetést ne kívánhasson ne is kíványnyon.

Másodszor: Igérjük, magunkra is vállaljuk, az Oskola ház építése és utóbbi Conservatiója mellett, minden kézi munkát és materiálának fuvarját megtenni fogjuk.

Harmadszor: Minthogy erdeink nem lévén, tüzellő fát Mesterünknek nem adhatunk, hanem ez minemű fát Felséges Uraság említett Mesterünknek és Oskoláknak számára, resolválni fog, asztat magunk levágnyi és Ő kegyelmének behordani kötelessek leszünk, úgy nem különben

Negyedszer: Említett Mesterünknek Szántó-földjeit illendőképpen szántanyi, maga trágyájával trágyázni, magával bevetni és boronálni. A rajta termet gabonáját learatni, be hordanyi tartozni fogunk. Ugy a Rettyei le kaszállására, szénának fölgyűjtésére és hazahordására magunkat ezen Levelünk által obligalljuk Város pecsétünkkel megerősítvén. Sellye 21-ik Aug. 1783. Extra datum per me Franciscum Sullye. Jux oppidi notarium m. p. (L. S.) Coram me Gabriele Kendrei Parocho Selleensi m. p. (L. S.) Coram me Davide Biróczy Hottus, Nittrienensis Juranor (L. S.) Fő biró Kovács János (†) Törvén Biró Baran Mihály (†) Esküttek: Hatvani György (†) Kelemen István (†) Coram me Martino Kralik m. p. Rationi fia Sellensi (L. S.) Praeseus par cunn ono vero et gemino Originali per me collatum eidem in omnibus confirma testor Vecse die q. X- bis 787 (L. S.) David Biróczy Hottus Nittrien Comissarus m. p.“

E jelen század huszas éveiben fennálló iskolában ugyanazon padok voltak, mint a mostani régi iskolában, ezeken kívül volt minden tanteremben két-két fekete tábla és egy „papír számár“ a hanyag tanulók megszégyenítésére.

A tanítók fizetéséről és az iskola állapotáról szóló 1848-iki okmányokból tudjuk, miszerint egy iskolaház volt elemi két osztálylyal. Az épület jókarban, de némileg javítani kellene. A m. kir. tudományos-egyetem alapítványi uradalom építteté, és ezáltal láttatik el.

Az I. osztály tanítójának biztos fizetése volt: 64 frt készpénz, ebből 40 frtot az uradalom, 24 frtot a község adott; 12 mérő kétszeres, 4 öl kemény és 3 öl puhafa, melynek értéke 10 évi átlag szerint 47 frt 24 krt tett, mindezt az uraságtól kapta, kivéve a 24 frtot, mit a község adott.

A II. osztály tanítójának, ki egyszersmind mester is volt, fizetése állott: $\frac{1}{12}$ hold kert, 7 hold szántóföld, 10 hold rét, $\frac{1}{12}$ hold külső kert, e mellett még biztos jövedelme készpénzben 20 frt, melynek felét az uraság, felét a község adja. 4 öl keményfa, 4 öl puhafa, 240 kéve rozs, 50 pozsonyi mérő rozs, 130 kenyér, melynek 10 évi átlagos értéke 203 frt 05 kr. Bizonytalan jövedelme készpénzben 16 pengő forint és 45 kr a községtől. Ezen jövedelemből fizette a segéd-tanító 20 frtnyi fizetését és élelmezte is őt.

A tanulók mind el voltak látva tankönyvekkel. Ezen okmányban fel van tüntetve az is, hogy a mesternek, mint tanítónak csak 20 frtja és 2 öl fája van, melyből a segéd-tanítót is fizeti. A többi őt, mint kántort illeti, benne foglaltatik a $2\frac{1}{2}$ hold rét is, mit az óra huzásért kapott.

Az 50-es években a kántortanítói jövedelem igen megapadván, 1859. év decz. 6-án ujjal rendszeresített, még pedig így:

Ezentul a mesternek egy gazdától jár 2 kéve szalmás gabona és az egy sült kenyér fejében $\frac{1}{8}$ mérő tiszta gabonát adnak, de csak az $\frac{1}{8}$ teleknél többel bírő gazdák terhére; akik ezzel nem bírtak, azok nem tartoznak ezt fizetni. A föld munkálását s az azzal járó teendőket a község ugyanakkor 50 frttal váltotta meg s ugyszintén az 1783. évi szerződésben fölvetett 60 frtnyi tandíj-fizetésnek megújítását is elfogadták, de ezen 60 frtot azonban jelenleg már nem kapja a mester; hogy mikor és miért szüntették be ennek kiszolgáltatását, nem tudni.

A hetvenes évek elején megindult a mozgalom: az iskolát községivé tenni; így akartak némelyek, elég tévesen gondolkodva, az iskolafenntartási

teherből szabadulni, de e törekvés czélt nem érhetett és győzött a kath. jellegű iskola eszméje. Ennek szellemében 1873-ik évben felépíttetett az új iskola két tanteremmel. A tanítás benne még ekkor két nyelven folyt.

1877-ben megnyílt a harmadik tanterem rendes tanító vezetése alatt, kinek fizetése 350 frt volt.

1878-ban Mahács Sándor plébános indítványára a tanítók közös megegyezésével az iskolából a tót nyelvet kiküszöbölték.

A magyarnyelv megkedveltetése czéljából 1879. ápr. 24-én Ő Felségeik házasságának 25 éves jubileuma alkalmából az iskolás gyermekekkel a „Mátyás“ című színművet adatták elő a tanítók, teljesen magyar nyelven. A fényesen sikerült előadás a magyar nyelv jövőjét itt egészen biztosította. E siker által buzdítva, a későbbi években még két szindarabot adtak elő az iskolások: „A fősvényt“ és „A hűség próbájá“-t.

Ugyanezen év okt. havában az iskolát látogatásával tüntette ki Frimm Jakab, a budapesti hülyék intézetének igazgatója.

1880. év szeptember 1-én megnyílt a negyedik tanterem is 300 frt tanítói fizetéssel, melyet három évre az egyházmegyei hatóság és az uradalom jóváhagyásával a templom pénztára adott.

1882. év május havában Trefort Ágoston vall. és közokt. ügyi miniszter dr. Hegedüs Lajos min. tanácsos kíséretében tüntette ki látogatásával az iskolát, midőn teljes meglegedését nyilvánítja az elért eredmény fölött.

1883-ban a negyedik tanítói állás új átalakuláson ment át, a mennyiben a templom pénztára beszüntette a fizetést, mert az engedély csak három évre szól, azóta a negyedik tantermet a kántortanító által fizetett és ellátott segéd-tanító vezeti.

Jelenleg tehát négy tanteremben négy okleveles tanító működik a sellyei kath. népiskolában.

1885. év szept. havában Boltizár József fölsz. püspök és Graeffel János cz. kanonok főgymnásiumi igazgató látogatták meg az iskolát, azonkívül több ízben Libertinyi Gusztáv kir. tanácsos tanfelügyelő.

A kántortanítói illetőleg tanítói lak és két tanterem a régi épületben van elhelyezve; ez már a múlt században lett e célra fordítva és

a hetvenes években épült új két tanteremmel együtt, ugyyszólván a község közepén, a templom tözsomszedságában áll, három nagy utcza nyílik az iskola előtti tere. Az iskola mindkét épülete tiszta téglából épült a régi épületben, melynek teteje zsindellyel van földve, a tantermek gerendások, alacsonyak, de meglehetősen világosak. Az új épület cseréppel fedett, a tantermek tágasak, világosak. Az iskola udvara egy kis ligetet képez, bokrok és gyümölcsfákkal beültetve.

A tantermek felszerelése rendes.

Van könyvtár és faiskola.

Az iskolafenntartó a r. k. hitközség.

Ezen állomáson működtek mint kántortanítók: Egry Péter (1571), Félnémethy Péter (1572), Fekete György (1779—1826), Brunnyay János (1826—31), Roszulegh Antal (1831—37), Traunicsek István (1837—38), Csernohausz Domonkos (1838—83). Nevét Feketeházy-ra magyarosította. Legidősb fia Csallóköz egyik községének plébánosa, János fia pedig hazánk legtehetségebb és leghíresebb mérnökeinek egyike. A budapesti vasuti összekötő hid a Dunán, a szegedi vasuti hid és a legújabbán építendő budapesti hidak egyikének terve neki köszönheti létét. Ő Felsége kiváló kegyelméből 300 frt nyugdíjat huzott a közalapítványi uradalom pénztárából. Péter József 1883-tól a jelen ideig. Született Pereden Pozsonym. 1856. febr. 22. Képesített Modoron 1874-ben. A magyarnyelv tanítása körül elvitázhatlan érdemei vannak.

Osztálytanítói voltak: Roszulegh János (1840), Péter János (1843—49). A tanítói pályán 52 évig működött. Hanniker Pál (1849), később mint pozsony-szentgyörgyi igazgató jubilált arany érdemkeresztrel kitüntetett tanító volt. Pasztva János (1848—77), Jedlicska (1850), Kiss (1865—66), Belicza József (1867—68), később budapesti tanító. Niederhauser Károly (1868—69), Mondok József, Jancsovics Károly (1870—73), Holly János (1873—77) mint segédtanító, Varga István

(1877—79), Péter József (1879—82), Perger István (1882—83), Holly János (1877), Markó Pál (1877—78), Tavassy Endre (1877—80), Pirk Julianna (1883—88), Péter Mária (1888-tól).

Segédtanítók: Spányik Lajos, Farkas Ákos (1883—85), Gyarmathy Imre (1884—85), Nikolenyi Károly (1855—89), Horvatovics Adolf (1889—90), Szabó Henrik (1890—93), Stampay Miklós (1893), Csacsovsky János, Gruber Ernő (1894), s jelenleg *Windish* János.

Jelenleg tehát a négy tanteremben négy okleveles tanító működik.

Az első osztályt tanítja Windisch János, született Pozsonyban 1875. május 25-én Budapesten 1895. II-od osztályt Péter Mária, született Pereden Pozsonym. 1868. márcz. 18-án. Képesített Pozsonyban 1887. III-ad osztályt *Windisch* János. A IV. V. VI. osztályokat *Tyukos* Károly; itt működik 1880-tól, szül. 1859. év szept. 25-én Érsekújvárott. Képesített a modori m. kir. áll. képezdénél 1878. évben. Működött Magyar-Soókon; a „Nyitra megyei közigazgatási bizottság“ által elismerő okmánnyal tüntettetett ki, és a közművelődési alaptól 25 frttal jutalmaztatott. Foglalkozik irodalommal és számos pályadíjat, azonkívül dicséreteket nyert munkálkodásaival. Dolgozatai megjelentek: a „Magyar Állam“, „Népiskolai Tanügy“, „Népnevelő“, „Érsekújvár és Vidéke“-ben. A kath. tanítói kör első jegyzője és megalakulásától pénztárnoka. A „Sellyei önk. tűzoltó egyesület“-nek 1885-től szakaszpárancsnoka.

Kántortanítói fizetés 596 frt 12 kr.

Segédtanítói fizetés 300 frt.

Harmadik tanítói fizetés 450 frt.

Negyedik tanítói fizetés 350 frt.

Az iskolaszék elnöke *Mahács* Sándor.

E község területén van már 13 év óta egy izraelita elemi népiskola, egy tanteremben egy tanító vezetése alatt, kinek fizetése 500 frt és tisztességes lakás. A tanulók száma 40.

9. ZSIGÁRD.

Zsigárd nagyközség Pozsony vármegye galántai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 2927. — Rk. 1642, ág. ev. 1190, izr. 48.

Tank. sz. 310. — Mn. 230, ism. 80.

Posta helyben, vasut és távíró Vág-Sellye.

Zsigárd története nem nyúlik fel a rég időkbe. Háromszáz év előtt csak helye volt meg. A ha-

gyomány szerint volt ugyan a mai Zsigárdtól dél-felé egy negyedóránnyira azon a helyen, mely

jelenleg „Faluhely“ nevet visel, egy kisdud falu, de bizonyosan még az sem állítható, hogy azt Zsigárdnak nevezték. E falu a török világban egészen elpusztult s helyén ma szántóföldek vannak. Szántás közben a munkások néha-néha rábukkanak a régi falu nyomaira, találván kutakat, cserepeket stb. Állítólag több izben találtak e helyen arany és ezüst pénzeket is, melyek azonban az uradalmi tisztség közbelépése folytán annak idején az országos kincstárba kerültek.

A háborus idők csillapultával a Vág jobb partján egy halász, aki halászat mellett az átkelőn révésettől is foglalkozott, építé Zsigárdon az első házat. E házat a mai nemzedék jól ismerte, mert tulajdonosa nemrég rombolta szét, hogy helyére újat építsen. A halászt nemsokára sokan követték, különösen a háborukban elpusztult falvak lakosai és megtelepedtek e helyen.

Kezdetben a Vág jobb partján nagy erdőség volt, a balparton pedig mocsárok és nádasok. A fákat kiirtani, a mocsarakat kiszáritani az akkori viszonyok mellett óriási feladat lehetett. Előbb csupán hat telekalja föld lett szabaddá téve. A települők házaikat a Vág jobb és balpartjára építék fel. E körülmény magyarázta meg, hogy míg a jobbparti katolikusok istenitiszteletre Vág-Sellyére jártak a jezsuita atyákhoz, addig a balpartiak Deákiba mentek e végett Sz. Benedek ősrégi kolostorába.

Később, miután a jezsuita atyáknak sikerült a Vágot jelenlegi medrébe szorítani, mindig nagyobb és nagyobb tér lett művelésre alkalmas. Okmányilag igazolható, hogy a 18-dik század elején már 29 telekalja föld került művelés alá, Mária Terézia idejében pedig az urbéri telkek száma 75-re szaporodott.

A község felvirágozása azonban csak 1728-ban vette kezdetét. Ekkor ugyanis gróf Eszterházy Imre esztergomi érsek, mint a község földesura és a katolikusok főpásztora, a kath. hivek számára saját költségén templomot emelt, plébániát alapított és ellátta a községet megfelelő földbirtok adományozása mellett úgy lekipásztor, mint kántorral.

Ekkor lépett Zsigárd a rendezett községek sorába. 1776-ben a helv. hitvallásuaknak még nem lévén iskolájuk, gyermekeiket egész 1784-ig a kath. iskolába járatták.

Hogy mely évben épült fel az első kántortanítói lakás és iskola, az okmányokban határozottan feljegyezve nincs, hanem egész bizonyossággal feltehető, hogy az építés a plébánia alapítás első évében megtörtént. 1756-ban az van róla feljegyezve, hogy nyers anyagból épült nád-tetővel, volt benne két szoba, egy a kántortanítóé, a másik pedig a tanoncok számára, továbbá, konyha, kamara és egy istálló, de ezek nem igen jó állapotban.

Az 1813-iki Can. Visitatio szerint: „1802-ben épült, alapjától félőlnyi magasan, égetett téglából, a többi része pedig vályogból, az esztergomi érsek jövedelméből, széküresedés idejében. Van benne tantermül egy szép tágas szoba, a kántortanító számára pedig kettő és egy konyha. Az épület többi része megmaradt a régi nyomorúságos állapotban, s ha ki nem javítják és újra nem fődik, össze fog omlani rövid idő múlva az egész. A nagyobb terheket tartozik viselni az uradalom, a kisebbeket pedig a község.“

Az épületek kisebb-nagyobb javítgatást leszámitva ily állapotban maradtak 1878-ig. Ez évben az egész épület, részint átalakítva, részint kibővítve új tető alá került, úgy, hogy jelenleg van benne két tanterem. Továbbá van egy tanítószoba, s a ktanító számára két lakszoba, egy fedett konyha, 1 éléskamra, 1 félszer, 1 istálló és 1 polyvás.

E községben születtek és e róm. kath. elemi iskolába jártak: Üрге József pozsonyi és Katona György nyitrai kanonok, dr. Kováts Kálmán esztergomi tanítóképezde igazgatója, Erdélyi Ignác és Üрге Ignác hittérítők, dr. Erdélyi László szt. Benedek-rendi tanár és négy irgalmas nővér, kik a szeretet, fegyelem, az irgalmasság és önmegtagadás gyakorlásában találják boldogságukat.

A tantermek felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a rk. hitközség.

Kántortanítók voltak: Kuklenik Ferencz és Matyasovszky János (a múlt században), Tóth János (1794—49), Herai Ferencz (1849—52), Kováts István egy hivatásának magaslatán álló jeles férfi lépett 1852-ben a zsigárdi iskola küzdterére. Megérdemli, hogy vele kissé tüzetesebben foglalkozzunk. Született 1826. febr. 6-án Veszelyén, Nyitra megyében. Tanulmányait a szülői háznál végezte, csak a vizsgát tette le nyilvánosan,

és pedig a képezdei tanfolyamokról Érsekújvárbán, a hol tanképesítő okmányát is nyerte. Mint segéd-tanító működött Pöstyénben, Pohedinben és Vágán, mint kántortanító: Királyréven és Zsigárdon, hol 1894. febr. 14-én bevégezte földi-pályáját. Egész életében tüköre volt a valódi keresztény népnevelőnek. Tanítványai között nyájas volt és fáradhatatlan; embertársai között szerény és emberbecsülő, előljáróival szemben pedig alázatos és engedelmes, őszintén, tettetés nélkül. Hires volt mint kántor is szépen csengő tiszta hangja és jeles orgona-játékáról.

1893-ban ünnepelte ötven éves tanítói jubileumát. Ez alkalommal tünt ki: mennyire becsülik őt kartársai. A biboros hercegprímás, a világi hatóság versenyre keltek egymással a ki-tüntetésben; a község lakosai pedig a hálaérzel-mek tolmácsolásában. Az egész környék értelmi-sége közel és távolról egybesereglett az ünnepélyre, hogy a jubiláns iránt nagyrabecsülését kifejezze.

Nyolcz gyermeket hagyott maga után, kiket bölcs atyai fegyelem alatt nevelt fel. Ezek között

ötöt a tanítói pályára szentelt, ekkép is jelezvén, hogy mily nagyra becsüli hivatalát. Egy közü-lük pap.

Halála után utódja lett 1894-től fia *Kováts* Ferencz, szül. 1871. február 14-én Zsigárdon. Képesített Nagy-Szombatban 1890-ben. Mükö-dött mint segéd-tanító Pereden.

A kath. iskolában 1878-ig csak a kántor-tanító maga tanított. Ekkor szerveztetett a másod-tanítói állomás 300 frt évi díjazással.

Ez új állomáson eddig működtek: Stefkovics Károly, Merva Géza, ifj. Kováts István, Borbély László, Kováts Gyula, Heim Fülöp, Dániel Antal, Kováts Ferencz és *Kovács* Gizella, szül. Zsigárdon 1864. május hó 4-én. Képesített Pozsonyban 1881. évben.

Kántortanítói fizetés 329 frt 80 kr.

Másodtanítói fizetés 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Jakab* János.

E község területén az ág. evangélikusoknak van két osztálylyal bíró elemi népiskolájuk 240 tankötelessel (180 mn., 60 ismétlő).

c) Udvardi alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Brühl Antal* alesperes, udvardi plébános.

1. CSUZ.

E község Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Anyae gyház.

Közs. Lsz. 2127. — Rk. 1500, ág. ev. 7, ev. ref. 360, izr. 260. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 250. — Mn. 170, ism. 80. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasut és táviró-állomás Perbete.

A csuzi kath. iskola történetét a középkor századaiban, még talán az Árpádok korszakában kell keresnünk. Mert Zsigmond király uralkodása idejében, 1397-ben megejtett főesperesi egyházlá-togatási iratok Csuz községet mint régi plébániát említik. Azonban határozottan még sem lehet a csuzi iskola keletkezési idejét meghatározni. Annyi bizonyos, hogy a hitujítás s a török uralom sze-rencsétlen századaiban sok viszontagságot állott ki, mivel majd protestáns, majd török, majd kath. haderők portyázásának martaléka vala. Volt idő, hogy plébános sem volt Csuzon, mint 1561—62-ben. Az egyházi visitatio szerint 1714-ben kivettetett innen a praedicans, a zavarok

megszűntek s az egyház és iskola áldásos mun-káját béke közt folytathatta. 1698-ik évtől Iva-novich Jánossal nyílt meg már a jobb jövő. A 18-ik század semmi nevezetes mozzanatot nem hozott a csuzi iskola történetére. Az 1823-iki Can. Vis.-ból azt tudjuk meg, hogy az akkori isko-lában asztalok mellett, hosszú lóczákon ültek a gyermekek. A kántortanítónak, ki egyszersmind jegyző is volt, a lakása állt: 1 szoba, haszná-latlan állapotban levő éléstár és istállóból, melyek dülöfélben valának.

1835-ben új tanítói lakás építettetett, de maga az iskolahelyiség a patak mentén, fölötté posvá-nyos helyen állott. 1846-ban a régi iskola-telek

egy földműves telkével cseréltetett el. Az új iskola felépítéseig majd bérházban, majd a plébánián folyt a tanítás.

1847-ben az iskolaépület a földesurak és jobbágyok közös segélyével felépült s az iskola belső felszerelésére 197 forint adomány gyűlt össze. Ezen adakozók, kiknek neveit az utókor hálás emlékének átadva itt közöljük: Csuzy Károly, Nagy József, Vaskó János, László József, Jaross Vincze, Heldt Ignác, özv. Csury Zsigmondné, Sürthy Alajos, gróf Erlach, Paksy József, vaszójai Kkerlek József, Gaál Tádé csuzi plébános és Weiszberger Edvard.

Smigalay Elek kántortanító halálával 1883-

ban Sümegi István választatott meg kántortanítónak, a jegyzői hivatal viselése nélkül.

A kántortanítói fundus elég terjedelmes, a lakás is kényelmes, de az iskolaterem immár szűknek bizonyult, sőt egy segédtanítói állás szervezése is az égető kérdések közé tartozik.

Felszerelése az iskolának rendes.

Az iskolafentartó a r. k. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Vaigt József (1820—40), Smigalay Elek (1840—83), *Sümegh* István 1883-tól. Született 1855. december 16. Képesített Léván 1878-ban.

A kántortanítói fizetés 515 forint 60 krajczár.

Az iskolaszék elnöke *Horváth* Vendel.

a) F Ü R.

Für község Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 770. — Rk. 750, g. k. 1, ág. ev. 2, izr. 17. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 110. — Mn. 90, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta Csuz. Vasut és táviró Perbete.

Für községről csak annyit tudunk, hogy emberemlékezet óta a csuzi plébániához tartozott. Megemlítésre méltó története nincs. Iskolája 1816-ban épült, mely idők multán annyira elkorhadt, hogy benne a gyermekeket veszély nélkül tanítani nem lehetett; ezért 1891-ben kölcsönvett pénzen a templom előtti berekben alapostól új iskola épült, elkülönítve a kántori laktól. Ez két nagy tantermet foglal magában. A kántortanítónak van 3 szoba, konyha, kamra, istálló és egyéb gazdasági épületekből álló kényelmes lakása. Az új iskolában pedig két kis szoba, egyik iroda, a másik a segédtanítóé. A kántortanító itt a jelenben is úgy, mint elődjei,

a jegyzői hivatalt is viseli; azért saját költségén egy okleveles tanítót tart.

Felszerelése az iskolának teljesen rendes.

Az iskolafenntartó: a r. k. hitközség.

Jótevői nincsenek.

Ezen állomáson működtek: Pilissy István (1823—), 1852-től *Tavassy* Endre. Született Budapesten, 1826. május 27-én. Képesített Esztergomban 1849-ben. Képesítve van még a jegyzői és postamesteri állásokra is; azonkívül az arany érdemkereszt tulajdonosa.

A kántortanítói állásjövedelme 347 forint 14 krajczár.

A segédtanító fizetése 300 forint.

Az iskolaszék elnöke *Horváth* Vendel.

2. JÁSZFALU.

E község Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lksz. 1003. — Rk. 925, ev. ref. 14, izr. 64. — Anyanyelvre tótok és kevés magyar.

Tank. sz. 132. — Mn. 96, ism. 36. — Tanyelv magyar.

Posta Koltha. Vasut és táviró Perbete.

Jászfalu állítólag nevét onnan vette, hogy lakói a királyi seregben ijászok voltak. Régi község, melynek a 16-ik században már plébániája volt, de az Érsekújvárból kirohanó törököktől elpusztítva filia lett. 1748-ban azonban

újra anyaegyházzá lett. A község régente vagyonos volt, most szegény.

Az iskola 1856-ban épült, a község és a földesurak hozzájárulásával, még pedig az utóbbiak azon összeggel, melyet az oroszok által

1849-ben okozott kárért az állam megtérített. A királyi javak gyakorlásából befolyt összeg 2%-át egy ideig a magyarosítás céljának előmozdítására fordították, mi 14—16 frtot tett ki. Ez azonban a regálé megváltásával megszűnt.

A kántortanítói lak áll: 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra s melléképületekből. A tanterem, mely elég tágas, a tanítói lakkal egy fedél alatt levő, zsindelytetőjű épület.

Felszerelés rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Farkas Mihály (1754—80), Hepner József (1780—812), Löky József (1812—26), Hussány Mátyás (1826—46), Dévay István (1846—73), Ballay Károly (1873—74), 1874-től *Matéffy* Nándor. Született 1845. május 23-án Veszprémm. Nagydém községben. Képesített 1866-ban Esztergomban. Működött Köbölkuthon, Csenkén, Ebeden. A jelenlegi állomásán a magyarosításért ki lett tüntetve.

Tanítói fizetés 430 frt 21 kr.

Az iskolaszék elnöke *Novák* András.

3. KURTA-KESZI.

Kurta-Keszi Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lks. 800. — Rk. 780, izr. 20. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 130. — Mn. 100, ism. 30. — Tannyelv magyar.

Posta Marczelháza Vasut és táviró Uj-Szőny.

Az 1780-ik évben az iskola közönséges parasztház volt nádtetővel, szűk tanteremmel, melyben 60—70 gyermek csak szorulva fért el. Ekkor még nemcsak az anyanyelv, de a tannyelv is tót volt. A leányok nevelése el volt hanyagolva, mert kizárólag csak fiuk részesültek inkább oktatásban.

Kurta-Keszi új iskolája épült 1860 körül a falu közepén. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, az iskolaépülettel egy fedél alatt.

A tanterem teljesen fel van szerelve, még a tornater is.

Az iskola fenntartója a Baranyai-család és a gazdaközönség.

Van szépen berendezett faiskola.

Jótevője az iskolának a Baranyai-család.

Ezen állomáson működtek: Fábri József, Urbán János, Kukányi Lajos, Smigata Elek, Pilin Ferencz, Marcsek József, Nagy János, Földes János (1867), Hajdani János, Miklósy Imre, 1881-től *Marczell* Gyula, szül. Pozsonymegye Egyház-Karcsán 1843. január 17. Képesített Esztergomban 1867-ben.

A kántortanító fizetése 416 frt 46 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kardhordó* István.

a) MARCZELHÁZA.

E község Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 1949. — Rk. 1150, ág. ev. 6, ev. ref. 704, izr. 89. — Anyanyelv magyar.

Tank. sz. 95. — Mn. 65, ism. 30. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasut és táviró Ó Gyalla.

Marczelháza róm. kath. iskolája 1878-ban épült, addig a hitközségnek sem külön iskolája, sem külön tanítója nem volt, hanem a gyermekek a kurtakeszi iskolát látogatták, s ez okból a marczelházai rk. hitközség a kurtakeszi iskola fenntartásához kétötdrészben hozzá is járult. Minthogy azonban a gyermekek iskolalátogatása különösen télviz idején igen meg volt nehezítve, ennél fogva a hitközség a herczeg Pálffy-uradalom segélyével 1878-ban külön iskolát épített a köz-

ség északi fekvésű részén, hol a kath. hivek leg-sűrűbben laknak. A tanításról pedig úgy gondoskodtak, hogy egyezségekre léptek a kurtakeszi kántortanítóval, ki változó egyezés szerint a hitközség által fizetendő összegért és a székesi tanítói föld haszonélvezetéért a marczelházai iskola ellátására segédtanítóról tartozott gondoskodni. Ez az állapot is tarthatatlan volt, mert a segédtanító Kurtakeszin lakván, a naponkénti többszöri jövést-menést, kivált az esős idő-

szakban és zord téli időben hamar megunta s így a csekély díjazás mellett is alig volt kapható időről-időre szakképzett tanító, s a folytonos személyváltozás és tanítóhiány miatt is a tanítás sem volt eredményes. 1895. évben tehát a fő-tisztelendő főegyházmegyei hatóság ^{2011/1895.} sz. engedélye mellett a hitközség államsegélyért folyamodott, hogy a tanítói állomást önállóan szervezhesse s a tanítói fizetést 350 frtra felemelhesse; a folyamodvány foganatos volt, a meny-nyiben az állam négy évre 122 frtnyi államse-ge-lyt engedélyezett; a hiányzó összeg pótlását, miután eredetileg a hitközség csak 200 forintot ajánlott meg fizetés gyanánt, 1896. évi márczius 10-én tartott iskolaszéki gyűlésen a hitközség

megajánlotta s így a fizetést 350 frtban meg-állapította, s 1896. évi október hó 1-ére pedig 2 szoba, egy konyha és kamrából álló lakásról fog gondoskodni. Az iskola nádfedél alatt áll, elég tágas és világos.

Felszerelése egészen rendes.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség és a herczeg Pálffy-uradalom. Jötevője az uraság.

Tanítók voltak: Krész Emil, Kollányi Béla, jelenleg Leboda László.

Tanítói fizetés 250 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kardhordó* István.

Ezen község területén van egy ev. ref. elemi népiskola is 1 tanító és 70 tanulóval.

4. KÜRTH.

E község Komárom vármegye udvardi járásában van. Hozzá tartozik Szent-István pusztá. Anyaegyház. Közs. lk. sz. 2508. — Rk. 2346, izr. 162. — Anyanyelvre magyarok. Tank. sz. 420. — Mn. 300, ism. 120. — Tny magyar. Posta, vasut és táviró helyben.

Kürth község keletkezésének idejét meghatározni nem lehet. B. e. Majer István volt kürthi plébános és később püspök állítása szerint, hihe-tőleg az ős magyarok egyikének Kürthnek lett volna osztályrésze. 1397-ben már anyaegyház volt. Kürthnek földesura ösidöktől az esztergomi érsekség.

Az iskola keletkezéséről biztos adat nincs, de valószínűleg a plébánia és templommal együtt a kegyuraság építette. Az 1754. évi Can. Visita-tió tesz róla először említést a kántortanítói fize-tés tárgyában. Ebből egyszersmind kitűnik, hogy a tanítói állással a jegyzőség is össze volt kötve.

Az iskolaház alapzata kő és téglá, a falak vályogból valók, tetőzete zsindely. A kántortanítói lak az utcára, a tágas tanterem pedig az ud-varra vannak építve. 1853-ban építettett a má-sodik, 1880-ban a harmadik tanterem és már el van rendelve a negyedik tanterem építése is.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a rk. hitközség és az esztergomi érsekség.

Jötevője a multban: Majer István (István bácsi) 1000 frtos alapítványával és Paunác Ignác.

Ezen állomáson működtek: Kubicza Ferencz (1830—48), Sorecz József (1848—75), ezek jegyzők is voltak. *Putanich* János 1875-től. Szüle-tett 1847. december 29-én Nagy-Bresztován, Pozsonym. Képesítettett 1866. Nagy-Szombatban.

Osztálytanítók: Pilissy Pál, Gyuricska József, Radics Béla, Baits György, Obert Kálmán, Szabó János, Wayand Lőrincz s jelenleg *Kollányi* Béla, született Szent-Péteren, Komáromm., 1876. évi febr. 13-án. Képesítettett Léván 1895-ben.

A kántortanítói jövedelem 1222 frt 64 kr.

Osztálytanítói jövedelem 300 frt.

Az iskolaszék elnöke Ács Ferencz.

a) SZENT-ISTVÁN.

Pusztai iskola.

E pusztá Komárom vármegye udvardi járásához tartozik, egyszersmind a kürthi plébániához. Lakosainak száma a kürthi kimutatásban szerepel. — Anyanyelvre magyarok. Tank. sz. 50. — Mn. 40, ism. 10. — Tny magyar. Posta, vasut- és táviróállomás: Kürth.

Ezen iskola alapját b. e. Simor János bibo-ros vetette meg, ki megsajnálván a távol isko-

lába járó pusztai gyermekeket, elrendelte, hogy addig is, míg az új iskola felépül, a gyermekek

képzett tanító által egy magánlakásban oktattassanak. Egyszersmind a tanítói fizetést is 300 frtban állapította meg. 1871-ben az iskola és tanítói lak felépülvén, a tanítás azóta ott tartatik. A régebben megállapított fizetést Főmagaságú Vaszary Kolos bíboros 60 frttal megjavította.

Az iskolai épületben van egy szép tágas tanterem és tisztességes tanítói lakás.

A tanterem teljesen fel van szerelve.

Az iskola fenntartója az esztergomi érsekség. Jótevője ugyanaz.

Ezen állomáson működtek Farkas Ernő (1871). Ez után hosszabb és rövidebb ideig 8 tanító működött. A jelenleg is működő: *Karácsonyi József* szül. Csuzon, Komárommegyében, 1875. november 26-án. Képesített Esztergomban 1895-ben.

A tanítói fizetés 372 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke Ács Ferencz.

5 Ó-GYALLA.

Ó-Gyalla község Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Anyaegyház. Közs. Lk. sz. 1700. — Rk. 1400, ág. ev. 90, izr. 210. — Anyanyelvre magyar-tót. Tank. sz. 200. — Mn. 150, ism. 50. — Tny. magyar. Posta, vasut- és táviró-állomás helyben.

Ó-Gyalla, melyhez tartoznak: Szerélyes, Zöldállás, Álomszeg-Aba, Kis- és Nagy-Konkoly, Tokay, Petrovics, Balázslak, Kovács, Mészáros, Giczy, Révai és Vég puszták, története ismeretlen. Megemlítené azonban, hogy a község legszébb ura telkének szép kertjében van Konkoly Ede nagybirtokos és részben az állam tulajdonát képező meteorológiai intézet (csillagda).

Az iskola eredete ismeretlen; csak 1780-ban van róla említés téve először, a miből tudjuk hogy a kántortanítói lakáson egy tágas szoba szolgált tanhelyiségül. Mely iskola később szűknek bizonyulván, 1889-ben egy a mai kor igényeinek mindenben megfelelő egészséges és szép magányosan álló új iskola épült. Falai téglá, födele fazsindely. A kántortanítói lakás jó karban levő, fazsindelylyel fedett épület.

A tanterem teljesen fel van szerelve taneszközökkel.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője a multban: Konkoly Lászlóné született Berkovics Zsuzsanna, ki a szegény gyer-

mekek taníttatásáért 2000 frtos kegyes alapítványt tett.

Ezen állomáson működtek: Aranyosi Mátyás (1780), Sümeg János (1841—73), Honffy Lajos (1873—76), Farkas Ede, ki a csillagdánál mint kisegítő volt alkalmazva s 1893-ban a miniszterium által véglegesen kineveztetett. *Hajabács József* 1893-tól a mai napig. Született 1862. év február 4-én Esztergomban. Képesített ugyanott 1881-ben. Működött Komárom-Szt.-Péteren.

Segédtanítók voltak: Marton Károly, Veszeli István, Luzicsa Sándor, Krizsmanics Zsigmond, Ábrahám János, Markó János, Szerencsik Vincze, Vágner Miklós, s jelenleg *Gabanitz József*; szül. 1874. márczius 1-én Esztergomban. Képesített ugyanott 1895-ben.

A kántortanítói fizetés 595 frt 27 kr.

Az osztálytanítói fizetés 300 frt.

Az iskolaszék elnöke Ocsvay Gusztáv.

A községben van egy helv. h. és izraelita népiskola 25—30 tanulóval.

a) BAGOTA.

E község Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Fiókegyház. Közs. Lk. sz. 1071. — Rk. 745, ev. ref. 276, izr. 50. — Anyanyelvre magyarok. Tank. sz. 90. — Mn. 60, ism. 30. — Tny. magyar. Posta: helyben. Táviró: Ó-Gyalla. Vasut: Udvard.

Bagota község története — melyhez több nevezetes esemény életében nem fordult elő. Az puszta is tartozik — ismeretlen. Említésre méltó iskola 1778-ban állított fel, a midőn a tanítók

még saját szobájukban tanítottak. 1860-ban már külön tanterem és 1 szobából álló lakás volt. 1895 előtti években a tanterem megnagyobbított és a kántortanítói lak még 1 szoba és melléképületekkel gyarapított. Az iskola és kántortanítói épület alapja: kő, falazata: fecskerakás (vertfal), tetőzete azelőtt nád, most faszindely.

Felszerelése az iskolának elég rendes.

Az iskola fenntartója a rk. hitközség.

Jótevője nincs.

Ezen állomáson működtek: Venczel János (1778—1812), Porubszky János Kvanka István, Vércse János (1850—60), Szerencsik Antal (1860—95), s jelenleg *Kanozsay* József, szül. 1875. szept. 10-én, Komárom vármegyében Kürthön. Képesített Esztergomban 1894-ben.

A kántortanítói állás jövedelme: 290 frt 81 kr.

Az iskolaszék elnöke *Ocsvay* Elek.

6. PERBETE.

E község Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 3392. — Rk. 2187, ev. ref. 1058, izr. 147. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 391. — Mn. 283, ism. 108. — Tny. magyar.

Posta, vasút és táviró: helyben.

Perbete község története visszanyulik egész a 15-ik századba. Sokat szenvedett a török dúlások által; így az 1561-iki Can. Visitatio szerint nemcsak a község pusztított el a törökök által, de a templom is teljesen leromboltatott és az összes javak általuk lefoglaltattak. Majd a reformáció alatt volt a perbetei katolikusoknak sok bajuk a reformátusokkal, kik minden áron meg akartak itt telepedni, de prédikátorjuk 1673-ban kénytelen volt eltávozni. Ezen időben Perbete, mint filiális Kürthöz csatoltatott. 1733-ban Herczeg Eszterházy Imre a lerombolt templomot újra építteti, mely azonban az 1763-iki földrengés által teljesen elpusztult, mi gróf Grazsal-kovits Antal kamarai elnök közbenjárására 1766-ban újra felépült. Ezeket megelőzőleg a plébánia 1742-ben újra helyreállíttatott.

A mennyi küzdelme volt az egyháznak és községnek, ép annyi az iskolának, mely minden jó és balsorsban osztozott.

Iskola volt itt már a 15-ik század elején, mi azonban a török dúlások alatt elpusztult. A török dúlások és a reformáció zavargásai után újra élni kezdett a falu s vele az iskola is. 1775-ben építtetett az első tisztességes iskolaház, mely 2 szobát, konyhát, kamrát, 2 istállót és egy tágas tantermet foglalt magában. Ehhez az anyagot az uradalom, a fuvar és kézimunkát pedig a község adta. A kormány által a még 1848-ban elrendelt tankötelesek összeírása folytán, az ötvenes évek elején egy második tanterem építtetett. 1878-ban pedig a harmadik, de

el van határozva már a negyedik tanterem felépítése is.

A tantermek felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség és az uradalom.

Ezen állomáson kántortanítók voltak:

Török István (1733—80), Paulik János (1780—23), Kovács József, Revitzky János, Schäffer József helyt. kántor (1823—48), Revitzky János (1848—51), Bócz István (1851—91), *Mattey* Ferencz 1892-től. Született Sárosmegyében, Lófaluban 1858. november 16-án. Képesített Iglón 1878-ban. Működött Uj-Gyallán, Szt.-Ivánon és Vágvecsén.

Megjegyzendő, hogy a régebbi kántortanítók mint jegyzők is működtek.

Segédtanítók voltak: Kirics, Jankubovits, Zorád, Andrassy, Soka, Ruzicska (1848), Pach, Papp, Haydin, Börcsök, Oberth, Vottava (1878), Szabó, Lach, Mundy, Kuppis, Bakos (1892); jelenleg *Hartl* Gyula, szül. Fürön, Komáromm. 1873. február 21-én. Képesített Esztergomban 1895-ben. *Kazy* István Zoltán, szül. Szabad-Szt.-Királyon 1872. szeptember 25-én. Képzőintézetet végzett Esztergomban (1895—96).

A kántortanítói jövedelem 1337 frt 31 kr.

Az osztálytanítóé 323 frt.

Az iskolaügyet vezeti az iskolaszék és 8 tagból álló képviselőtestület, mely a helyi autonómiát képviseli. Elnöke *Moháry* Gyula.

E községben van még 2 tanteremmel bíró ev. ref. és 1 osztatlan izraelita elemi népiskola.

a) PUSZTA-SZT.-MIKLÓS

Ezen önálló pusztá Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Főkegyház.
Lakossága 300. — Rk. 300. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 70. — Mn. 50, ism. 20. Tny. magyar.
Posta, vasút, táviró helyben.

E pusztá az esztergomi főkáptalan tulajdonát képezi. Iskolája 1857. június hó 1-én nyílt meg. A csekély tanítói fizetést 1859-ben, 60-ban, 65-ben és 76-ban emelték annyira, hogy jelenleg a 300 frt minimumot teljesen meghaladja. Sőt tervbe van véve annak 400 frtra leendő kiegészítése. Van tisztességes tanítói lakás és szép tágas, világos tanterem.

Felszerelése rendes.

Az iskola fentartója az eszt. főkáptalan.

Jótevője b. e. Durguth József volt eszt. kanonok és czimz. püspök, ki 1187 frt 29 kr. alapítványt tett, úgy a taneszközök beszerzésére, mint a tanítói fizetés javítására. Ezenkívül Munkácsy Károly és Nedeczky Miklós főkáptalani gazd. főtitest urak, kik az iskolaügy különös jó barátai.

1. Első tanító volt *Horváth* László, s ennek részére marhatartás és sertéslegeltetésen kívül, következő évi fizetés lön megállapítva:

Készpénzben	100 frt váltó
Buza	6 pozs. m.
Kétszeres	20 „ „
Árpa	8 „ „
Szántóföld	2 hold
Dorongfa	4 öl

2. 1859-ik évben ugyanazon tanítónak készpénzfizetése 63 o. é. forintra emeltetett, a többi aszerint, mint 1 alatt felsorolva van.

3. 1860-ik évben a készpénz 100 frtra o. é. emeltetett és deputátumhoz hozzájárult 15 itcze vaj és 25 itcze só.

4. 1865-ik évtől kezdve *Matusek* Ferencz képesített tanító elődje által élvezett illetményekkel az 1876-ik tanfolyam bezártáig töltötte be az állást.

A méterrendszer behozatalával 1876. év elejétől a tanító fizetése következőleg szabályoztatott:

Készpénz	102 frt 72 kr.
Buza	10 hltr

Rosz	6 hltr
Árpa	5 „
Vaj	11 lit.
Só	14 kiló
Dorongfa	4 öl
Szántóföld	2 hold

Előszobából, tágas lakszobából, konyhából, kamarából álló szabad lakás az iskola mellett, két kertecske és egy darab kenderföld 10 frt becsértékben.

Kiegészítésül b. e. Durguth József esztergomi kanonok cz. püspök alapítványt tett a sz.-miklósi iskolára, melynek kamatai a tanulók részére könyvek, irkák és egyéb felszerelésre fordítandók és a mi fölmarad, a tanítónak átengedtetik. Az 1187 frt 29 kr. alapítványi tőke ez időszertinti évi kamatja 47 frt 39 kr.

Miután legujabban az állami elemi tanítók évi 400 frt minimummal és ötödévi korpótlék élvezetével javadalmaztatnak, kilátás nyílt, miszerint a főkáptalani iskoláknál alkalmazott elemi tanítók fizetése, tekintettel a változásnak alávetett és évek óta alacsony gabonaárakra, oly módon fog szerveztetni, hogy a főkáptalani elemi tanítók évi járandósága, beleszámítva a természetbenieket, a 400 frt évi javadalmazást érje fel, mely fizetésrendezésnek czélja az alább látható tanítók gyakori változásának meggátlása, és okleveles tanítók állandósítása.

Ezen állomáson működtek: *Horváth* László (1857—65), *Matusek* Ferencz (1865—76), *Paulitsz* Adolf (1876—80), *Pach* István (1880—82), *Klinda* Károly (1882—86), *Nógrády* István (1886—87), *Sándor* Péter (1887—93), *Szeidl* Ferencz (1893—95), s mint kisegítő tanítónő 1895-től *Czettmayer* Jolán, született *Perbetén*, Komáromm. 1871. február 25-én. Képesített óvónő, polgári iskolát végzett.

Tanítói fizetés 346 frt 60 kr.

Az iskolaszék elnöke *Moháry* Gyula.

7. KOMÁROM-SZEMERE.

Komárom-Szemere közs. Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 950. — Rk. 870. ev. ref. 10, izr. 70. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 100. — Mn. 70, ism. 30. — Tny. tót-magyar.
Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás Perbete.

A község története ismeretlen lévén, térjünk át az iskolára. 1838-ban a gyermekek még a plébános egyik szobájába jártak tanításra, a ki szeretettel karolta fel nevelési ügyüket. Majd egy rozszant setét épület lett az iskola, mely a mostani iskolaépület szérüs kertjében állott. Az ötvenes években végre felépítették a mostani iskolaépületet, mely kántortanítói lakul is szolgál, melyben a kántortanítónak van: 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze és 1 istállója. Azonkívül egy tágas tanterem. Az 1894/5-ik évben az egész épület a tanteremmel együtt alapos átalakításon ment keresztül.

A tanterem elég rendesen fel van szerelve. Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség. Ezen állomáson működtek: Rövid József (1780—811), Peikr János (1811—30), Kossányi Mátyás jegyző is (1830—31), Csüszeky János (1831—47), Vaskovits József (1847—52), Novochrazky Alajos (1852—65), Benedikovics József (1865—93), s jelenleg Pápes István. Született 1870. decz. 28-án Léván. Képesített ugyanott 1893-ban. A magyar nyelv sikeres tanításáért jutalomban részesült.

Kántortanítói fizetés 245 frt 63 kr.

Az iskolaszék elnöke *Adamovich* Imre.

a) C S E H I.

Csehi Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 552. — Rk. 464, ev. ref. 74, ág. ev. 3, izr. 11. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 63. — Mn. 38, ism. 25. — Tny. tót-magyar.
Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás Perbete.

Csehi község r. k. iskolájának története 1838-ban veszi kezdetét, midőn Kaklulak János plébános maga buzgólkodott a gyermekek tanításával. Az itteni népoktatásnak állapota 1868 óta ment át némi változáson. Az itteni tanítók 1847-től 1869-ig jegyzőséget is viseltek. Itt csak tanterem van, de tanítói lakás nincs.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Tanítók voltak: Speczián N. (1860—69),

Krhnyák János (1869—84), Vavrovics József (1886—88), Voltava Sándor (1889—90), Rakonczai Ferenczné (1890—91), Nagy Lajosné Stetler Borbála 1892-től. Született 1856. szeptember 25-én. Képesített Budapesten, a kir. kath. tanítónő-képzőben 1890-ben.

Tanítói fizetés 297 frt 44 kr.

Az iskolaszék elnöke *Adamovich* Imre.

E község területén van még egy ev. ref. elemi népiskola 17 tanulóval.

8. SZENT-PÉTER

E község Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 2575. — Rk. 1582, ev. ref. 880, izr. 106, ág. ev. 7. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 262. — Mn. 180, ism. 72. — Tny. magyar.
Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás Perbete.

Szent-Péter községben 1878-ig csak egy iskolájuk volt a r. katolikusoknak, az is a kántortanító hátsó szobájában, hol két hosszú korcsma-asztal mellett ültek a gyermekek, de később Szili Ferencz szent-péteri plébános állította

fel egy iskolát a saját költségén és alapítványt tett ugyanakkor a szegény gyermekek részére, melynek kamata 12 frt 60 kr. Ebből tankönyvek vásároltatnak. A község pedig felállította a másik tantermet és a segédtanító fize-

tését 300 frtban állapította meg. Az iskolaépület 1885-ben leégett, ekkor a kántortanítói lak is alapjából teljesen újra épült, mely áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze és istállóból. Ezen épülettől délnek fekszik az egyik iskola, mely tiszta-téglából épült cseréptetővel. A másiknak alapzata kő, falai vályog, tetőzete zsindely.

A tantermek felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség.

Jótevője Szili Ferencz plébános.

Ezen állomáson működtek: Mathy Imre (1779), Tamás, Kökényesi Magyar András, Pizinger Ferencz (1834—61), az utóbbi 3 mint jegyzők is működtek. *Vágner* Károly 1858-tól. Született 1834. január 9-én, Komáromm. Mócson. Képesített

Érsekújvárott 1855-ben. Működött Mócson mint segédtanító 1856/7-ben.

Segédtanítók voltak: Sümeg János, Migaczi József, Zsákovics Ferencz, Virág András, Gyuricska József, Weisz Károly, Horváth Mihály, Tóth Ferencz, Voltava Sándor, Tiszuczky Károly, Hajabács József, Hidvégi István, Kollányi Ödön, Hanozsai József, Mandula Ferencz; jelenleg *Vadkert*y Zsigmond 1895-től, született Ujgyallán Komárom m. 1876. augusztus 25-én. Képesített Esztergomban 1895-ben.

A kántortanítói jövedelem 765 frt 14 kr.

A segédtanítói jövedelem 350 frt.

Az iskolaszék elnöke *Szeccsányi* Gyula.

E község területén van 1. ev. ref. elemi népiskola 110 tanulóval.

a) UJ-GYALLA.

E község Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 895. — Rk. 880, izr. 15. — Anyanyelvre magyar-tót.

Tank. sz. 178. — Mn. 120, ism. 58. — Tny. magyar.

Posta Komárom-Szt.-Péter. Vasut- és táviró-állomás Ó-Gyalla.

Uj-Gyalla községet az egykori ó-gyallai gazdag nemes Szluha alapította 1696. év körül, 24 urbéri telket szabván számukra, kik mind tótajku jobbagyok lettek volna.

Szluha után Tajnay, majd 1830-ban Csurij János, Ghyczy Kálmán, Baranyai Gáspár és ennek nővére Baranyai férj. Tahy Károlyné örökölték bizonyos arányban.

A községben 1837-ig rendezett iskolaépület nem volt, csupán a tanító, ki egyszersmind a jegyzői teendőket is végezte, lakásánál volt egy kis szűk helyiség, a hol néhány gyermeket egy öreg paraszt ember az abc-re taníttatott. Látván ezen szomorú állapotot Szili Ferencz komárom-szentpéteri plébános, ki később esztergomi kanonok lett, saját költségén építtetett egy tágas tantermet, melyet egyszersmind ünnepeken imaházul is használtak. 1884-ben az elpusztult iskola helyére a község saját erejéből egy diszes 2 tanteremből álló iskolát épített.

A kántortanítói lak áll: 2 szoba, konyha, kamra, istálló és pinczehelyiségből. A tantermekkel együtt, mely különálló épület, kőalap, fecskerakás falazatból állanak, zsindelytetővel.

A tantermek felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője a multban Szili Ferencz volt plébános és később esztergomi kanonok.

Ezen állomáson működtek: Pásztó Ferencz (1825—40), Novotni János (1840—47), Soós Pál (1847—50), Szenczi János (1851—52), Sebő Sándor (1852—54), Vadkert Károly (1854—55), Kanksz András (1855), újra Vadkert Károly 1855-től a jelen ideig. A volt kántortanítók jegyzők is voltak. *Vadkert*y Károly született 1834. jan. 27-én Udvardon Komárom vármegyében. Képesített Érsekújváron 1855-ben. Működött: Lanon, Udvardon, Fürön.

Segédtanítók: Machács Ferencz, Malte Ferencz, Juhász József, Asztalosvsky Lajos, Farkas János, Zsemle József.

Osztálytanítók: Scheiber János, Vadkert Zsigmond, *Csinos* János (1895—96); született Kökényesden, Ugocsam. 1870. jan. 30-án. Képesített Esztergomban 1895-ben.

Kántortanítói jövedelem 300 frt.

Tanítói jövedelem 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Szeccsányi* Gyula.

9. UDVARD.

Udvard nagyközség Komárom vármegye hasonnevi járásában fekszik. A járás központja. Anyaegyház.

Lk. sz. 4500. — Rk. 3000, ev. ref. 1200, izr. 300. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 680. — Mn. 500, ism. 180.

Posta, vasut- és táviró-állomás helyben.

Udvard régi nagyközség, melynek legnagyobb nevezetessége az 1860-ban felépült pompás kálvária, melyet ama helyen emeltek, hol 1309-ben ösatyáink szent zsinatja Szűz-Mária tiszteletére a háromszori harangozást országos szertartássá tette. Negyvenkét kölépcső vezet a dombtetőre, a kölépcsők oldalfalai ügyesen készített szobrokkal vannak ékesítve. A 14 kinszenvedési stáció is kifogástalan munka. A domb tetején imponzás kökereszt diszlik, jobbra pedig Szt.-Márton tiszteletére csinos kápolna van emelve.

1852-ben Udvardon két r. k. iskola volt. Az egyik ösidőktől fogva, a másik pedig e század elején épült. Az egyik tágas, egészséges tanterem volt, a másik azonban egészségtelen és alacsony.

Ez időtájt az iskolamester lakása csak egy szobából állott, megtoldva egy konyhával és kamrával. De 1855-ben Majthényi Adolf az egyik rossz tantermet átalakíttatta két szobává s helyette a község által tanteremnek az istállót alakította át.

1857-ben felépült a harmadik tanterem is.

1878-ban el lett rendelve még két tanterem felállítására s a régiek jókarba hozása, hogy ezt a község nagyobb megerőltetés nélkül keresztül vihetné, b. e. Majthényi Adolf esperes-plébános azon bölcs előrelátó intézkedésének volt köszönhető, hogy jó régen községi magtárt alapított, melyből ezen időben már 7000 frtot lehetett számitani.

Igy 1879/80-dik évben felépítették a roskadozó tanterem területén 2 tanterem és két tanítói szoba.

Az 1882—3 tanév elején készen állt a másik két tanterem is a tanítói szobákkal együtt az előbb építetthez csatolva. Ezen építkezési költségekhez járultak: B. e. Simor János biboros 2000 frt,

Paxy Alajos hagyatéka 500 frt, Ordódy Pál 100 frt, községi kamattöbblet 500 frt, a baromlaki-utczában volt istállóépület eladási árából 500 frt és Kürty Lajos koltai földbirtokos ezer téglával.

Az iskolaépület áll 5 tanteremből, 4 tanítói szobából és végre az iskolamesteri lakásból, melyben van 1 nagy és 2 kisebb szoba, 1 éléskamra és tágas konyha. Az építkezés került 11 ezer frtba. Az épület falai az ablakok magasságáig téglá, innen tovább vályog, tetőzete fazsindely.

Az iskolának van tornatere és eszközei.

Könyvtára van.

A tantermek felszerelése rendes.

Az iskolafenntartó a rk. hitközség.

Jótevői a fent megnevezett adományozók és Majthényi Adolf volt esperes-plébános.

Ezen állomáson működtek és működik: *Porubszky* Károly 1852-től 1896-ig; született 1830-ban Kuralon, Esztergomm. Képesítettett Érsekújvárott 1851-ben. Végzett VI. gimnáziumot. Ez időtől kezdve *Szabó* János, született Abdán, Györmegye 1872. aug. 12-én. Képesítettett Győrött 1891-ben. *Porubszky* f. évben nyugalmaztatott; őt követte *Szabó* János imelyi kántortanító.

Osztálytanítók: *Nikolényi* Károly. Született Érsekújvárott, Nyitramegyében 1866. évi január hó 8-án; képesítettett Esztergomban 1886-ban. *Fajkos* Ödön, született Karván (Esztergomm.) 1869. augusztus 20. Képesítettett Esztergomban 1894-ben. *Pataky* János, született Érsekújvárott (Nyitram.) 1873 július 26. Képesítettett Léván 1892-ben.

Kántortanítói fizetés 1109 frt 04 kr.

Tanítói fizetés 325 frt.

Az iskolaszék elnöke *Brühl* Antal.

E község területén van még 1 ev. ref. és 1 izr. elemi népiskola 50—50 tanulóval.

a) BAROMLAK.

E község Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lksz. 378. — Rk 369, izr. 9. — Anyanyelvre magyarok és tótok.

Tank. sz. 80. — Mn. 60, ism. 20. — Tannyelv magyar és tót.

Posta, vasut- és táviró-állomás Udvard.

Iskolája Baromlaknak emberemlékezet óta volt. A község keletkezési idejével egyenlő. Iskolául 1862. évig egy nagyon is nyomorult terem szolgált, a midőn azután a község közös költségén elég rendes iskolai lakot emelt. Az iskola a kántortanítói lakással egy fedél alatt van elhelyezve. Az egész épület alapja kőből van, a falak azonban vert földből állanak, az egész épület zsindelelyel van borítva. Az épületben van egy tanterem; majd a kántortanító részére 2 lakszoba, 1 konyha, 1 kamra és 1 pincze van elhelyezve. Az istálló külön álló és szintén faszindelelyel fedett épület.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője nincs.

Ezen állomáson működtek: Benda N. (1830—34), Virsik Márton (1834—38), Zsoldányi Károly (1838—42), Ballay Károly (1842—58), Strofek Ignác (1858—62), Matusek István (1862—69), s jelenleg *Virsik* István 1869-től. Született Nagy-Mányán Barsm. 1843. márcz. 9-én. Képesített Esztergomban 1865. Működött Nagy-Mányán.

A kántortanítói fizetés 564 frt 09 kr.

Az iskolaszék elnöke *Brühl* Antal.

d) Ürményi alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Brühl József* alesperes, ürményi plébános.

1. ALSÓJATTÓ.

Alsó-Jattó pusztája Nyitra vármegye érsekújvári járásához tartozik. Anyaegyház.

Lksz. 553. — Rk 550, izr. 3. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 70. — Mn. 50, ism. 20. — Tannyelv magyar és tót.

Posta, vasut és táviró Tornócz.

Alsójattó pusztája a hozzá tartozó (Feketepart, Kenderes, Kisjattó) pusztákkal együtt gróf Eszterházy Mihály tulajdonát képezi.

A nép mondája szerint Alsójattó valamikor város volt, de a törökök elpusztították. Egyik legnagyobb mocsara mellett történt a csata, hol számtalan harczos lelét halálát. Innen a név is Jaj-tó. Később midőn a földmívelés jobban fellendült, az uradalom a béresekre házakat építtetett, sőt 1761-ben templomot is, hová a szomszéd Tardoskéd káplánja járt misézni egy ideig, míg végre önálló káplánt, majd újabb időben plébánost kapott a pusztára. Tanítója azonban 1833-ig nem volt. Gróf Eszterházy Mihály a mostani gróf szépapja építtette az első iskolát egy tanteremmel s egy tanítói szobával. Az épület másik részében béresekre laktak. A tanítványok száma az 1833-ban felvett Canonica Visitáció sze-

rint ugyanezen évben 33 volt, kik csak télen jártak iskolába. A legelső tanító Budai Mihály ez iskolában, ki azelőtt a gróf lovászmestere volt, de a ló megharapván karját, azt amputálni kellett, s így előbbi hivatalára alkalmatlanná vált. Ezért küldetett Alsójattóra tanítónak, hol a népet csonka karja miatt „félkezűnek“ nevezte. Utódja Török lett, ki azonban nemsokára jövedelmezőbb állást foglalt el. Hosszabb ideig tanítóskodott Alsójattón Massányi Ádám, Török utóda, ki már képesített tanító volt. Működéséről keveset tudhatni, mivel iskolaszéki jegyzőkönyvek nincsenek.

1873-ban az iskola megnagyobbíttatott s a régi cselédépület is tanítói lakásul alakíttatott át.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Könyvtár, faiskola, tornatér nincs.

Az iskola fenntartója az uradalom.

Jótevője ugyanaz.

Ktanitók voltak: Buday Mihály (1833), azelőtt urasági lovászmester, Török (?), Massányi Ádám (1860—73), Babucsik József (1873), *Malobiczky* Lajos 1875-től. Született Érsekújvárott Nyitram. 1869. jul. 31-én, 6 gimnáziumot vég-

zett. Képesítettett Esztergomban 1889-ben. Működött Bars-Bessenyön, Komjáthón, Gután, Garam-Szent-Benedeken; szép sikerrel magyarosít.

A kántortanítói állás jövedelme 432 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kulcsár* Imre.

2. HOSSZUFALU.

E község Nyitra vármegye vág-sellyei járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1001. — Rk. 980, izr. 21. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 220. — Mn. 170, ism. 50. — Tny. magyar.

Posta Vágvecse. Vasut- és táviróállomás Tornócz.

Hosszufalu közs. régibb története ismeretlen. Alapítója szóhagyomány szerint 12 huszár lett volna. Nevét a Vág mentén épült hosszú utcájától vette. A községben van tűzoltó-egylet és dalárda.

A kántortanítói lak és II. osztály kegyuri építés, az I-ső osztály a tanítói lakással 1883-ban a község által emeltetett. B. e. Simor János biboros 100 frt segéllyel járult hozzá. Mindkét tanítói lakás alapépítménye téglá, tetőzete cserépzindely. A kántortanítónak van 2 szobája, 1 konyhája, 1 kamrája, s 1 istállóból álló lakása, udvara és kertje; a tanítónak 1 szobája, 1 konyhája, udvara nincs.

A tantermek a legszükségesebbekkel vannak felszerelve.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Kántortanítók voltak: Buda Ignác (1825—36), Sajtos Dénes (1836—80). Ezen időtől *Hollósy* Gyula, született Esztergom-Vizivárosban 1856. évi január 11-én. Képesítettett ugyanott 1874-ben.

Osztálytanító *Fehér* János, született Toósnyáradon Pozsonymegyében, 1861. évi november hó 5-én. Képesítettett Nagy-Szombatban 1886-ban.

Kántortanítói fizetés 393 frt.

Tanítói fizetés 326 frt.

Az iskolaszék elnöke *Minczér* Elek.

3. KÖPÖSD.

E község Nyitra vármegye vág-sellyei járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1035. — Rk. 1000, izr. 35. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 250. — Mn. 170, ism. 80. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasut- és táviróállomás Vág-Szered.

Az iskola Köpösd községben 1787-ben keletkezett. Az iskolaépület eleinte egy kis tanyából állt. Így volt ez 1870-ig. Ekkor Probszt Dénes plébános erélyessége folytán az iskola két tanteremmel láttatott el és a kántortanítón kívül egy másod rendes tanító lett alkalmazva.

Az iskola alapépítménye égetett téglá és vályog. Tetőzete szalma.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Gáczi János (1830), Grécsi Jakab, Adámi József, Szimon Szil-

veszter, *Welschütz* János 1870-től. Született 1839. november 6-án Pöstyénben (Nyitramegye). Képesítettett 1859-ben Nagyszombatban.

Másodtanitók: Kratina József, Gullis János, Kiss Ferencz, Spacsek Mátyás, Janicsek Nándor, s jelenleg *Szekei* István, szül. 1872. decz. 18-án Szepes-Olaszin, Szepesmegyében. Képesítettett 1893-ban Nagyszombatban.

A kántortanítói fizetés 533 frt.

Másodtanitói fizetés 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Probszt* Dénes.

4. SZEMPTHE.

Szempthe mezőváros Nyitra vármegye vág-sellyei járásához tartozik. Anyaegyház.
Lk. sz. 1748. — Rk. 1724, izr. 24. — Anyanyelvre magyarok és tótok.
Posta helyben. Vasut- és táviróállomás Szered.

Szempthe a török időkben mint erős köfallal körülrzárt vár szerepel és mintilyen a Thurzó-család birtoka volt. Házasság révén az Eszterháziakra, majd később vétel útján Alsacce d'Hennin Angelica hercegnőre, mint jelenlegi kegyuraságra szállott. A szétrombolt várfalakból a szomszédos Szered-Ujvárosban állami épületek emeltettek.

Az 1779-iki Can. Vis. szerint a régi egytantermű és egy szobás lakással bíró kántortanítói iskolaépületet a kegyuraság építette, ki azt 1823-ban teljesen megújította és felszerelte. Az 1857-iki tagosítás alkalmával, a jelenlegi kegyuraság egy házat engedett át a községnek iskolai célra s ekkor hasított ki a ktanító részére egy féltelek, de sajnos, a legrosszabb helyen. 1880-ban Kratina Gusztáv osztálytanító sürgetésére a II. osztály megnagyobbított. 1890. évben a Nyitra vármegyei közg. bizottság elrendelte a III. tanterem felállítását. Ezen építkezés

költségeinek fedezésére kivettetett 11% pótdó s b. e. Simor János biboros 100 frtot adott s Karell József volt sempthei, most nyugalmazott plébános 50 frtot ígért az építkezés megkezdése alkalmával. A kántortanító és osztálytanító lakása egy épületben nyers égetett téglából van építve, zsindelytetővel.

A tanterem felszerelése szegényes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevői a fent megnevezettek.

Kántortanítók voltak: Butasovics István (1831—80), Skoff Géza (1880—85); 1886-tól Szűcs János, született 1861. évi június hó 10-én Érsekújváron, Nyitramegyében. Képesített Léván 1881-ben.

Osztálytanító Brezina Ottó, született 1871. évi július hó 25-én Pattán (Nyitramegye).

Kántortanítói fizetés 335 frt 69 kr.

Osztálytanítói fizetés 310 frt.

Az iskolaszék elnöke Karell József.

5. SZELOCZE.

E község Nyitra vármegye vág-sellyei járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 1484. — Rk. 1222, ev. ref. 146, izr. 116. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. Lásd Magyar-Sióknál.
Posta helyben. Vasut- és táviróállomás Tornócz.

Szelőcze multját teljes homály fedi, egyházi tekintetben 1787 előtt a tornóczyi plébániának volt filiája.

Iskolája és iskolamestere e két községnek (t. i. Magyar-Soókkal) már régebben volt. 1752-ik évről talált jegyzékből kitűnik, hogy Szelőcze és Magyar-Soók közösen megegyeztek, miszerint az iskolát és a mesterlakot M.-Soók község földjén

fogják felépíteni s az eddigi szelőczei iskolatelt pedig a templomnak adományozták. Így tehát a templom Szelőczén, az iskola pedig M.-Soókon lett felépítve. A szelőczei határban levő kántorföldeket azonban ez után is a két község közös kántortanítója élvezi.

Az iskolára vonatkozó többi történeti adatokat lásd a magyar-soóki iskola történeténél.

a) MAGYAR-SOÓK.

Magyar-Soók község Nyitra vármegye vág-sellyei járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lsz. 2246. — Rk. 1483, ev. ref. 673, izr. 90. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 385. — Mn. 270, ism. 115. — Tny. magyar.
Posta: Szelőcze. Vasut és táviró: Tornócz.

Magyar-Soók történetét épugy, mint társ- községeét Szelőczé-ét homály borítja; csak any-

nyit tudunk, hogy 1787. év előtt a tót-megyeri plébániának volt filiája.

Magyar-Soók és Szelőcze társközségek még 1752-ben egyezségekre léptek, mely szerint iskolájukat közösen M.-Soókon építik fel, a mi a mai napig is úgy áll.

A legelső adat ezen iskoláról az 1781-iki Can. Visitatióból való, hol e két község kántortanítói jövedelme van elősorolva. A történeti hűség kedvéért jónak találom ezt szóról-szóra ideiktatni:

Az akkori m.-soóki kántortanító neve: Hegyi Márton, 30 éves, öt év óta hivatalban. Iskolázottságát illetve „Rhetoricam absolvit.“ Beszélt magyarul, tótul, németül és latinul keveset. Concorsus útján lett megválasztva. Van kényelmes lakása a községtől, egy szoba, konyha, kamrával és gazdasági épülettel, kertje az udvaron, öt öl hosszú és három öl széles, melyben zöld petrezselymet és salátát termeszt a konyhához. Szántóföldje van három drb és pedig névszerint: „Nagytőkés“, négy pozsonyi mérős; „Köppüllék“, két pozs. mérős és „Zsellérföld“ öt pozsonyi mérős. Van továbbá egy kenderföldje fél pozs. mérős és van három drb rétje és káposztás kertje. Mind a szántóföldet, mind a réteket a község lakói tartoztak beművelni. Kap továbbá ugyancsak minden gazdától egy mércze = fél pozsonyi m. rozsot, a negyed telkesektől és zsellérektől félmérczet; a juhászoktól, valamint gazdáktól és zsellérektől is tíz krajczárt. Offertoriumokból körülbelül egy forintot; a községtől három szekér fát; a felhő ellen való harangozásért minden földről egy kéve gabonát; harangozásért temetéskor minden vers-ért 10 krt; karácsonyi ostyasütésért a községtől két forintot. „Coledából“ körülbelül 2 frtot. A stóla, mint Tót.-Megyerén. Végre kap a gyermekek tanításáért minden gyermektől fejenként 25 krt és egy kenyert. A tornóczi visitatio szerint van a kántortanítónak a szelőczei határban szántóföldje: három darab. Névszerint: „Soványdomb“ két pozs. mérős; „Félhold“ kétmérős; „Kis-Köppüllék“ egy pmérős és van a közlegelőből kihalitva egy kaszás rétje. Kap továbbá minden gazdától felekezeti különbség nélkül „egy metzka“ gabonát és 16 denárt; a zsellérektől „fél metzkát“; a juhászoktól 25 denárt. „Angaria“ a gyermekek tanításáért fejenként 35 denár és egy kenyér. Harangozásért és Requiem alatti éneklésért körülbelül 3 frtot és 50 denárt. Temetés

kiséretért 37 denárt, kis misén éneklésért 25 denárt. Coledából, offertoriumokból és karácsonyi ostyasütésért 2 frt 35 denárt. A passiónak kétszeri énekléseért 20 denárt.

Az iskola pedig állt egy tanteremből, melybe a konyhán át volt a bejárás. A felszerelés pedig: egy fekete író tábla, egy asztal, egy szék, két kecskelábon álló 4—4 méter hosszú, 70 cm. széles asztal és asztalok mellett négy ugyanoly hosszú lócza az írók számára. A nem írók ültek a fal körül levő lóczákon. Ilyen képe volt a száz év előtti iskolának itt.

Ugy a kántortanítói jövedelem, mint az iskolaügy állapota száz év óta lényeges változáson ment át. A 19-ik század elején az itt működött kántorok egyszersmind jegyzők is voltak. A 60-as évek elején a dénár és kenyér helyébe 1 frt tandíj lépett s az iskolába való bejárás a konyhából az udvarra tétetett át. 1863-ban a kántortanítói lakás egy náddal fedett alacsony rozoga viskó volt, mely akárminek, csak iskolaépületnek nem felelt meg.

Végre 1865-ben Sötér Ferencz plebános buzgólkodása és a megyei közig. bizottság erőltetett intézkedésére lebontatott a régi viskó, s helyébe a kornak teljesen megfelelő iskolai épület állíttatott; két tágas tanteremmel, kántortanítói lakás, segédtanítói szoba és a szükséges gazdasági épületekkel.

Szép, nagy magas zsindelyfedelű épület. Ezen építkezés a községnek közel 3500 frtjába került.

15 év múlva a két tanterem kevésnek bizonyult, azért 1883-ban az iskolaépület két új tágas tanteremmel és egy tanítói szobával megnagyobbított. Van tehát négy tanterem, de csak három tanító. 1860-ig csak egy tanító volt: az iskolamester.

A 70-es években szerveztetett a második tanítói állás. Ezen szervezésnél oroszlan érdeme van a jelenlegi kántortanítónak, ki — hogy iskoláját községivé ne változtassák — magára vállalta a másodtanító fizetését és élelmezését. E kötelezettség csak egyéni, mely az utódokra nem kötelező.

A harmadik tanítói állomás 1885-ben szerveztetett 300 frt fizetéssel.

Az iskola tantermeinek felszerelése elég rendes.

Az iskola fentartója a r. k. hitközség.

Van könyvtár 200 kötetrel és faiskola 300 drb csemetével.

Kántortanítók voltak: Hegyi Márton (1781—1800), Gyepes Ferencz (1800—816), Kudelka János (1816—37), Sztrakovics Pál (1837—52), Kocsis Pál (1853—64), 1865-től *Szentgyörgyi* Ferencz, született Nyitramegyében Érsekújvárott, 1839. december 1-én. Képesített 1858. évben Esztergomban. Működött: Érsekújvárott, Udvardon, Ó-Barson, Nagy-Megyerén mint kántortanító. 1876-ban a nyitramegyei kir. tanfelügyelő felterjesztése folytán a magas kormány részéről kitüntetésben részesült. 1883-ban az „Érsekújvár vidéki r. k. népnevelők Egyesülete” megválasztotta elnökévé és a II. orsz. képvisleti tanitógyűlésre képviselőjévé. Mint elnök hat évig vezette az egyesület ügyeit. 1889-ben az elnökségtől visszalépett, de 1892-ben újra az egyesület világi elnökévé választatott. 1894-ben résztvett a Magyarországi Nagyméltóságu püspöki kar által kiadott tantervek és utasítások revideálására összehívott bizottság munkálataiban. A tanítói pályán több mint 40 éve működik. Nyolcz

gyermeke közül kettő él. Imre jelenleg Budapesten segédlelkész és Ilona Stampay János köbölkúti kántortanítónak a felesége.

Osztálytanítók voltak: Budinszky István (1869—70), Misik József (1870—72), Hornicsek Gyula (1872—75), Skvaró Ágoston (1875—76), Mórócz Nándor (1876—77), Tyukos Károly (1877—80), Zajacsek Vincze (1880—86), Molecz Győző és Aschenbrenner Sándor (1886—88), Stampay János (1889—91), Gimessy János (1890—91), Malló János (1890—91), Vojcsek József (1891—92), Borai Ferencz (1892—94), Nikolényi János (1893—94), Hartel Ödön (1894—95), Paál Sándor (1894—95), *Adámy* Rezső, született 1877. évi június 20-án Dejtén, Nyitra m. Képezdei tanfolyamot Nagyszombatban hallgatott és *Kamiss* Béla született Esztergomban 1876. évi november 14-én. Tanfolyamot hallgatott ugyanott (1895—96).

A kántortanítói jövedelem 825 frt.

Osztálytanítóké 310 frt.

Az iskolaszék elnöke *Márkus* István.

E község területén van még egy 2 tantem és 2 tanítóval bíró ev. ref. elemi népiskola 95 tankötelessel.

6. SOPORNYA.

Sopornya nagyközség Nyitra vármegye vág-sellyei járásában van. Hozzá tartoznak Kövecses, Mesterrét, Kecskert puszták. Anyaegyház.

Közs. Lksz. 2989. — Rk. 2936, ág. ev. 3, ev. ref. 2, izr 48. — Anyanyelvre tótok (kevés magyar, német).

Tank. sz. 517. — Mn. 345, ism. 162. — Tannyelv magyar-tót.

Posta helyben. Vasut és táviró helyben.

Sopornya nagyközség igen régi eredetű, valószínűleg már a magyarok bejövetele előtt fennállott. Régebbi neve Sopárnya volt. A telekkönyvben található dülök nevei arra látszanak következtetni, hogy ez hajdan magyar anyanyelvű lakossággal birt, de a reformáció idejében valószínűleg eltelepítés útján származott a mostani tót anyanyelvű lakosság.

A 17-ik században annyira protestánsná lett a nagyközség, hogy itt prédikátor is működött.

A katolicizmus a 18-ik században kezdett tért hódítani annyira, hogy a régebbi kis kápolna helyett 1777-ben templom építtetett.

E község régen sokat szenvedett a tatár és török dúlások alkalmával, sőt a szabadságharcban is, midőn az osztrákok egyik utcáját felgyújtották. Itt működött 1849-ben Mészáros Dávid plébános, kit a németek halálra ítélték s Pozsonyban agyonlövettek.

Az iskola keletkezésének ideje ismeretlen. A régebbi kath. iskolát a plébániával együtt valószínűleg a hitujítás semmisítette meg, mely azután a templommal egyidejűleg épült fel újra. A régi iskolaépület, melyben a kántortanító lakása is volt, a templom mellett állt; melyben a tantermen kívül volt 1 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze és 1 istálló. A gyermekek égetett tég-

lából kirakott szűk, setét tanteremben, hosszú asztalok mellett lóczákon ültek. Rendszeres tanításról ekkor még szó sem lehetett. Legtöbbször naptárból és imakönyvekből tanultak olvasni.

Az ötvenes évek elején hatósági rendeletre 2 tantermet építtetett a község az iskola udvarán; ezentul a kántortanítónak két lakószobája volt. A nyolczvanas években a harmadik, s később a negyedik tanterem is felállíttatott. Erre a célra a község egy külön házat vett, melyben van most a kántortanító lakása is.

Az iskola építkezése és a tanítói fizetések rendezése körül kiváló érdemeket szereztek: Szabó Lajos jegyző és Koren Sándor bíró.

Sopornyan tehát két új iskolaépület van. Az egyik, melyben a két tanterem van, a templomtól mintegy 500 lépésre esik. A két tanterem között van egy folyosó, s az egyik tanterem mellett a kántortanítói lakás, mely áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pinczéből, s mellette a tanítók szobája. Hátra a gazdasági épületek. Égetett téglából van építve s agyagcseréppel födve. Ez a politikai község tulajdonát képezi.

A második iskolaépület (a róm. kath. iskola tulajdona) a templom mellett fekszik.

A tantermek felszerelése hiányos.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője nincs, kivéve a polit. község.

Faiskola van 1886. év óta évi 300 fácska hozammal.

Kántortanítók voltak: Hanyai János (1755—79),

Nagy Mihály (1779—1811), Tuna Ferencz (1811—50), Roszuleg Károly (1850—75). Ezen időtől: *Miska* József, szül. 1847. évi márcz. hó 17-én Rakoviczán Nyitra vármegyében. Képesített 1865. évben Nagy-Szombathban. Jutalomban részesült a pedagógiai tételek helyes megfejtéseért. A F. M. K. E. egyesület által diszoklevéllel tüntettetett ki; foglalkozik szakirodalommal.

Osztálytanítók voltak: Mihalik János, Dankó Mihály, Bogdányi József, Szedlár Miklós, Markó József, Józsa Menyhért tanügyi író, jelenleg felsőbb leányiskolai tanító Sopronban, Zajcsek Gáspár, Szabó Béla, Poszulek Pál, Kubányi János, Streicher Ferencz, Komár Károly, Csáp Nándor, Miklósy Imre, Spányik Lajos, Cservénka Győző, Schmidek István, Bazsányi Mihály, Cseppan Rezső, polg. isk. tanító Pozsonyban, Bitthord Mátyás, Brezina Ottó, Zsámbokretzky Lajos, Jurácska Pál, Richter Lajos, Feldhammer Ágoston, Tittli József, *Szkladányi* Jenő, szül. 1872. évi febr. hó 15-én Sárísacon, Esztergom megyében. Képezdei tanfolyamot hallgatott Léván. *Podolay* József, szül. 1876. évi december hó 9-én Ledniczen, Trencsén megyében. Tanfolyamot hallgatott Nagyszombaton. *Horváth* Kornél, született 1878. évi szept. hó 25-én Trencsén-Teplán, Trencsénm. Képesítve nincs.

Főtanítói fizetés 647 frt 91 kr.

Osztálytanítóké egyenkint 300 frt.

Az iskolaszék elnöke?

a) PATTA.

E község Nyitra vármegye vág-sellyei járásához tartozik Fiókegyház.

Közs. lks. 1352. — Rk. 1327, izr. 25. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 400. — Mn. 300, ism. 100. — Tannyelv tót-magyar.

Posta Sopornya. Vasut és táviró Szered.

Patta község igen régi eredetű s a török dúlások előtt önálló plébániával bírt, de a gya-kori hadjáratok elpusztították, sőt lakosainak is legnagyobb része a protestáns vallásra tért. A 18-ik században azonban újra katolikusokká lettek. Ez a hithű kath. Eszterházy grófok érdeme. Ekkor a sopornyai anyaegyházhoz csatoltattak, mint filia.

E község határában 1849-ben elkeseredett csatát vívtak a magyarok és osztrákok. A csatá-

ban elesett honvédek emlékét egy a határban felállított köszobor által örököltette meg az utódok hálás kegyelete. Jelenlegi földesura Appel Gusztáv, kinek ősei honosították meg hazánkban a burgonyát.

Iskolája a községgel egykoru. 1880-ig csak egy tanteremben folyt a tanítás; ekkor állíttatott fel a 2-ik osztály. A tanítói fizetés 1850-ben rendeztetett, 1893-ban pedig a kántortanítói fizetés a tanítóéval együtt megjavíttatott.

A tantermek felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Kántortanítók voltak: Závodszy Ferencz (1755), Rác István, Fuzik János (1881), Adámy János, Györy István, Maszarovics János, Jankovics Mihály, Tomcsányi János, Gazdag Vincze, jelenleg *Brezina* Antal, szül. 1850. évi december hó 4-én Vittenczen, Nyitra megyében. Képesített Nagyszombatban 1875-ben.

Osztálytanítók 1881-től: Osztermayer Henrik, Pirk Juliette, Barts Márton, Stohl Lujza, Matya-

sovszky József, Fenyvessy Antal, Országh Mihály, Pitthordt Mátyás, Gullis János, Brezina Ottó, Vágner Miklós, Minarovics Károly, Laffersz Ignác, *Ravasz* Lajos, szül. 1844. évi jan. 31-én Zslkócon. Képesített Esztergomban 1896-ban. De van képesítője a vasuti, távirdai, forgalmi és kereskedelmi szakból is.

Kántortanítói fizetés 495 frt 27 kr.

Tanítói fizetés 300 frt.

Az iskolaszék elnöke a sopornyai plébános.

7. TORNÓCZ.

Tornóc község Nyitra vármegye vág-sellyei járásában van. Hozzá tartozik Ujmajor, Mária-major, Alsó-major és a vaspálya Anyaegyház.

Közs. lk. sz. 2070. — Rk. 1931, ág. ev. 16, ev. ref. 8, gk. 3, izr. 122. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 350. — Mn. 240, ism. 110. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás helyben.

Mivel Tornóc községnek már 1337-ben plébániája volt, tehát valószínűleg a 13-ik század elején keletkezhetett. A fenti időtől 1690. évig a Sellyén presideáló jezsuita atyák adminisztrálták. E község Kis- és Nagy-Tornóc egybeolvadásából lett egygyé. Kegyura a gróf Kéthelyi Hunyady-család.

Iskolája valószínűleg már a 14-ik században volt. Az első hiteles adat, mely az iskola létét bizonyítja, az 1755. évben kelt Can. Vis.-ban található, hol — valamint az 1779. évben is az akkori tanítókról tesz említést.

Az iskola az 50-es években is még igen siralmas állapotban volt, melybe a konyhán keresztül jártak a gyermekek, hol hosszú asztalok mellett lóczákon ültek. A szegény tanító emberfeletti munkát végzett a zsufolt teremben 120 tanulóval, kinek e mellett jegyzősködni és a harangozói teendőket is végeznie kellett.

E szomorú állapot 1877-ig tartott, ekkor az új plébános, Sötér Ferencz vette kezébe az elárvult iskolaügyet. Először gondjába vette a faiskolát, 10 éven át maga ojtott és gyűjtött csemetéket s rakta össze az eladottak árát, míg az az 1000 frtot elérte. Ekkor azután megkezdte iskolája érdekében a segély-gyűjtést és nem eredménytelenül. E célra ugyanis adományoztak: Kéthelyi Hunyady Imre gróf 1000 frtot, a községtől kivetett adóból befolyt 673 frt egyes jötevek ado-

mányából 114 frt. A vasutigazgatóság adott 50 frtot. B. e. Simor János biboros 400 frtot s azonkívül a templom pénztárából 500 frtot engedélyezett, de oly írásbeli kikötéssel, ha az iskola bármikor állami vagy közös lenne, az egész 900 frtot a község a rk. templomnak köteles lesz visszaadni. Ezek után a diszes iskola 1877. nov. hó 1-én teljesen felépült, mit Sötér Ferencz plébános ünnepélyesen felszentelt s a hivek halája közt átadta nemes rendeltetésének.

1896-ban felépült a III. tanterem is a fentnevezett plébános ügybuzgósága, a kegyur és b. e. Simor János bibornok áldozatkészségével.

A tornóczi iskola a községben átvonuló országút mellett fekszik. Két tanterem, egy lakszoba, egy folyosóval. Az alap égetett, a falak nyers anyagból vannak építve, zsindelyfedél alatt.

Az iskola átellenében fekszik a kántortanítói lak, mely 2 szoba, 1 konyha, 2 kamra és istállóból áll. Az alapok kő és égetett téglából, a falak nyers téglából vannak építve. A lakóház zsindelyvel, az istálló és 1 kamra nád és zsuppal fedve. A kántortanítói lakás 1889-ben lett átalakítva. Ezen költséghez a plébános sajátjából 120 frttal járult.

A tantermek felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a rk. hitközség és az uradalom. Jötevői a multban B. e. Simor János biboros, a multban és jelenben Kéthelyi Hunyady

Imre gróf, Sötér Ferencz plébános, a vasuti társaság.

Kántortanítók voltak: Kirik András (1755—79), Brasa János (1779—?), Petrovics Ferencz (1850—64), Sztrakonics, ezek jegyzők is voltak; Vörösvári Ferencz (1864—82), Nedbalek Ferencz helyettes k. (1882—83), Boledovics Ferencz (1883—86), s jelenleg *Zajatsek* Vincze 1886-tól. Született 1859. évi január hó 21-én, Érsekujvárott. Képesítettett kitünő osztályzattal Léván 1878-ban. Működött Tót-Megyerén, Magyar-Soókon.

Osztálytanítók voltak: Zelenka János (1877—79), Kovácsik János (1879—81), Kamenár Ferencz (1881—84), Blahó Emil (1884—91), Molnár Béla (1891), Volánszky Győző (1891—94), *Lemény* János 1894. évi szeptember hó 1-től. Született 1873. évi május 16-án Fenyvesen Pozsonym. Képesítettett Nagyszombatban 1892-ben.

Kántortanítói fizetés 300 frt.

Tanítói fizetés 330 frt.

Az iskolaszék elnöke *Sötér* Ferencz.

E község területén van még 30 év óta egy 20 tankötelessel bíró izr. iskola.

8. ÜRMÉNY.

Ürmény község Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 3433. — Rk. 3092, ev. ref. 26, izr. 315. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 170. — Mn. 135, ism. 35. — Tny. magyar-tót.

Posta, táviró és vasút: helyben.

a) **Fin-iskola.**

Ürmény község története ismeretlen. Jelenlegi kegyura gróf Hunyady Imre, kinek itt diszes kastélya és parkja van. A lakosságot két artézi kut látja el egészséges ivóvízzel.

Az iskola keletkezésének ideje szintén ismeretlen. Első adat 1844-ből keletkezik. 1850-ben a jövedelemösszeírásból kitűnik, hogy a kántortanító összes jövedelme ekkor 153 frt és 22½ pengő kr. volt, melyből a segédet ellátni és fizetni tartozott. A kántor nem volt köteles tanítani. Az iskolába járók közül az olvasók fizettek 11 krt, olvasók, írók, számolók és földrajzzal foglalkozók 12 krt negyedévenként.

Az 1858. évben kiállított „iskolai vallomány“-ban (Schulfassion) az ürményi iskola „Triviál“ iskolának van jegyezve. A tankötelesek száma 263. A tanítás délelőtt 3, délután 2 órát tart. Az iskola rossz karban állt, melynek fenntartásáról a község gondoskodott. Ekkor már a kántortanítói jövedelem 247 frt 50 kr-ra emelkedett.

1860. július 9-én a kántortanítói fizetés rendeztetett az által, hogy felemeltetett a tandíj 2 frt 10 kr-ra s így a kántortanító tiszta jövedelme elérte a 300 frt 12½ krt.

Az 1868-iki törvény életbeléptetésével kimondatott az iskola kath. jellegének fenntartása s nyomban választás útján megalakult az első iskolaszék.

1878-ik évben gróf Hunyady Imre ő nagyméltósága saját költségén leányiskolát alapított s azt Paulai szt. Vinczéről nevezett apácák vezetésére bizta. Azóta a fiuk és leányok külön-külön oktatásban részesülnek.

Mivel a felszaporodott tanulókat ezentúl a kántortanítónak is kellett tanítani, ezért őt 1883. évben évi 80 frt tiszteletdíjban részesítették, 1894. évben pedig a tanítói jövedelem összeírása alkalmával az iskolaszék által kiegészítettett a kántortanítói fizetés a 300 frtos törvényes minimumra, 1895. augusztus 11-én az iskolaszék a segédtanítói állást 450 frtnyi fizetés megállapítása mellett önállósította, melyhez járul gróf Hunyady Imre 120, a község 110, a kántortanító pedig 220 frttal.

A kántortanítói lak áll: 3 szoba, konyha, kamra, istálló, pincze és melléképületekből. Az iskolához tartozik: 2 tanterem. Az épület alapja égetett téglából és kőből, falai részint égetett, részint nyers téglából épültek. A tető zsindelylél van fedve.

A tantermek felszerelése egészen rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség és az uradalom.

Tornatér és eszközök vannak, ép úgy faiskola is 400 drb ojtvánnyal.

Az iskola jötevői: gróf Hunyady Imre, ki Karsay Ferencz volt kántortanítónak évi 240 frt

nyugdíjsegélyt adott; annak halálával ezen összeget most is a plébános kezeihez folyósítja iskolai czélokra; azonkívül Brühl József plébános.

Ezen kántortanítói állomáson működtek: Karsay Ferencz (1844—84), Molecz Tivadar (1884—87), Stampay János (1887—88), s jelenleg *Parak* Lázár 1888-tól. Született Nyitram. Szeniczen 1860. évi nov. 11-én. Képesítettett Nagyszombatban. Működött: Holicson, Szeniczen, Nagy-Bittsén, Turzófalván. Lemondása után *Smeringa* Géza moraviczei kántortanító választott meg. Szül. Ó-Lehotán 1862. május 24-én. Hat gymnasiumot végzett. Képesítettett Nagyszombatban 1883-ban. Többször lett a magyar nyelv sikeres tanításaért kitüntetve.

Osztálytanítók voltak: Kocsis Lajos, Molecz Tivadar, Stampay János, Riszpler Rezső, Szkladányi János, Radeczky Imre, Kondor Károly, Rohács Imre, Jeszenszky Gyula, Valánszky Győző, *Parak* Hugó. Szül. Nagy-Lévárdon, Pozsonym. 1876. ápril 1-én. Képesítettett Modoron 1895-ben.

A ktanítói tiszta jövedelem 548 frt 51 kr.

Osztálytanítói jövedelem 370 frt.

Az iskolaszék elnöke *Brühl* József.

b) **Leányiskola.**

Tank. sz. 350. — Mn. 200, óvodás 150. — Tny. magyar.

Az ürményi szürke nénék társháza néhai Piestyánszky Ignác közbirtokos telkére van építve a plébániai templommal szemközt, a melytől csupán a tornócz-ivánkai országot választja el. Kisebbszerű földszinti ház, szűk folyosókkal és szűk termekkel.

Hunyady Imre gróf, val. bens. tit. tanácsos építtette 1878. évben fogadalomszerűleg a grófnő szerencsés felgyógyulása alkalmából. A nemes gróf azért emeltetett csak ily kisebbszerű intézetet, mert 40—50 leánytanulónál többre nem számított, lévén annak idején mindig üresek az iskolák. De a beiratás első napján kellett tapasztalnia, hogy a jelentkező tanulók száma a 120-at meghaladja és csakhamar kellett két nagy tanteremről gondoskodnia, mely az intézet udvarán fel is épült és rendeltetésének átadatott.

Jelenleg 6 testvér működik benne. Egy testvér ellátja a 150 gyermekből álló jól felszerelt óvodát, két testvér két tanterembe vezeti a 200 tanulóval népesített I—VI. leányosztályokat s egy tanteremben

foglalkozik egy testvér nagyobb s nem iskolaköteles leányokkal, azokat oktattván a kézimunka minden ágában. A többi két testvér részint a 14 bennlakó kosztossal foglalkozik, kik rendes tantárgyakon kívül, rajzban és a német nyelvben is nyernek oktatást, részint ellátják a konyhát s végzik a házi teendőket, s a betegeket látogatják.

A fenntartó gróf az intézet fenntartására nem tette le az alapítványt, hanem évről-évre fizeti a költségeket s azonkívül ellátja annyi fával, a mennyire csak szüksége van.

Az irgalmas nővérek úgy a tanítás, mint a nevelés terén itt igen szép eredményt tudnak felmutatni, kivált a tót gyermekek megmagyarosítása terén, mely annyira sikerült, hogy a III—VI. egyesített osztályokban minden gyermek folyékonyan beszél magyarul, sőt nem is szabad más nyelven sem beszélni, sem tanulni.

Ezen intézetnek specziálitása, hogy vasárnaponként maga köré gyűjti az egész ürményi s lehetőleg a környékbeli mindkét nemű ifjúságot, a legényeket és hajadonokat, hogy elvonja őket a korcsmai mulatságoktól. Ezek a Mária gyermekségi-társulat szabályait követik, havonként gyóónnak, sohapálinkát nem isznak, nem tánczolnak, évenként sz. gyakorlatokat tartanak, ünnep- és vasárnapokon a Szt.-Szűz Officiumát imádkozzák s példás keresztény életet élnek. Számuk meghaladja a 250-et. A legényeknek van 12 tagból álló zenekaruk s dalárdájuk is. A korcsmai mulatságot a testvérek társasjátékokkal s kirándulásokkal gazdagon kárpótolják. Így aztán, ha az ifjúság külső jelvényeket, Mária-érmeket nem is viselne, igen szerény, illedelmes magaviseletű s mindenki észreveszi rajta, hogy ily szeretetteljes vallásos fegyelem alatt áll.

Az ifjúság illetően nevelése igen nemesítőleg hat az egész plébániára, innét van az, hogy nemcsak a zárda, de a templom is igen szűknek bizonyult s a nép egész éven át mindig tömegesen járul a szentségekhez s az egyház iránt igen élénken érdeklődik.

Az intézet felszerelése mintaszerű.

Fenntartója gróf Hunyady Imre.

Az intézet igazgatója *Brühl* József h. alesperes plébános.

a) MEZŐ-KESZI.

Mező-Keszi puszta Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Fióktelep.
Közs. Lk. sz. 350. — Rk. 350. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 130. — Mn. 100, ism. 30. — Tny. magyar.
Posta, vasút és táviró Űrmény.

M.-Keszi puszta, melyhez Pörös, Ujmajor és József majorok is tartoznak, kéthelyi gróf Hunyady-család tulajdona; jelenleg gróf Hunyady Imré-é. Gazdasága: „mintagazdaság“. Van virágzó téglagyára, szomszédságában terjedelmes „angolkert“ fáczán-tenyésztéssel, honnét 1000 darab kerül évenként a piacra. Tehenészeté országoshirű, a svájci és a berni faj lévén behozva. Juhászatáról csak annyit, miszerint van akárhány eset, hogy egy drb kos ezer frtéért kel el. E minta-uradalom tisztartója Prenoszil Ödön.

Népiskolája 1872-ben lett szervezve s a legszükségesebb taneszközökkel ellátva. 1880-ban az iskolaépület teljesen ujjaalakított, s páratlan fényű berendezésével mintaiskola messze vidéken.

A tanítói lakás áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra és gazdasági épületből.

A tanterem felszerelése példányszerű.

Az iskola fentartója az uradalom.

Jótevője gróf Hunyady Imre és a gazdatiszt-ség, kik közül különösen a kegyur minden év karácsonyán az iskola összes szegény tanulóit felruhazza.

Ezen állomáson működtek: Misik János, Misik József, Wolanszky Ferencz, Hanusz János, Váczy József, Marsal Vilmos, Riszpler József, Sasinka József, *Csuszlik* János, szül. Nyitram. Szakolczán 1862-ben jul. 12-én. Képesített Nagy-Szombatban 1880-ban. Működött: Kopcsányban, Almáson, Ó-Turán, Bossáczon, Szobolston, 1890-től a jelenlegi állomáson.

Tanítói fizetés 568 frt 89 kr.

A gazdasági segédkezésért 100 frt.

A mező-keszii II. r. meteorológiai állomás kezeléseért 50 frt.

Az iskolaszék elnöke *Brühl* József.

b) SALGÓ.

E község Nyitra vármegye nyitrai járásában van. Hozzá tartozik Pörös puszta. Fiókegyház
Közs. Lk. sz. 979. — Rk. 820, ág. ev. 125, izr. 34. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 153. — Mn. 115, ism. 38 — Tny. tót.
Posta és táviró: Űrmény. Vasut: Ivánka

Salgó történetét homály fedi. Az iskola keletkezésének ideje 1848-ra esik, a mikor az akkori jegyző, Karsay Illés vállalta el a gyermekek tanítását, kik addig a létező ág. ev. iskolába jártak. 1850. febr. 24-én a község megállapította a tanítói fizetést, még pedig 56 mérő rozsot és 80 frtot, mit a tanítók 1868-ig élveztek, a midőn az 56 mércze rozs helyett 26-ot adtak, a 30 mércze kárpótlással pedig 3 hold és 1200 [ ]-öl szántóföldet engedtek át használatra.

Ezen időben az iskola és tanítói lak a község házában a jegyzői lakkal egy föld alatt volt. Az új iskola 1875-ben épült és pedig a korcsma helyiségből, mely 373 frt vételárért lett megszerelve és 700 frt költséggel átalakítva, melyben van egy tágas tanterem, a tanító részére 2 szoba, konyha, kamra és istálló.

Ezen alkalommal a tanítói fizetés is rendeztetett és biztosított a törv. 300 frt minimum; oly módon, hogy 50 frt beszámításával haszonélvezetében hagyta a tanítónak az iskola tulajdonát képező szántóföldeket és ehhez fizetett 250 frt készpénzt.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Jótevője *Brühl* József plébános.

Kántortanítók voltak: Karsay Illés mint jegyző is (1848—50), Marczis Ferencz (1850—58), Markó Ferencz (1858—78), Koch Antal (1878—79), *Kocsis* Lajos, szül. Csölösztön Pozsonym. 1853. évi aug. 24-én. Képesített Esztergomban 1882-ben. Működött: Privigyén, Tejfalun, Űrményben.

A kántortanító fizetése 363 frt.

Az iskolaszék elnöke *Brühl* József.

VII.

A Nagytapolcsány vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) Nagytapolcsányi alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Ikrényi József* alesperes, korossi plébános.

1. B A J N A.

Nyitra-Bajna társközségeivel Nyitra vármegye n.-tapolcsányi járásában van. Hozzá tartoznak Belesz, Kisdovrán községek, Alsó- és Felső-Csirőcz puszták. Anyaegyház.

Közs. Lksz. 1924. — Rk. 1680, izr. 244. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 330. — Mn. 200, ism. 130. — Tny. tót és magyar.

Posta helyben. Vasut és táviró: N.-Tapolcsány.

Nyitra-Bajna mezővárosi jelleggel bíró község, mely 4 vásári joggal birt; de ez 1848-ban teljesen megszűnt.

Iskolájának keletkezési ideje ismeretlen. Legvalószínűbb, hogy 1600-ban a plébániával egy időben létesült. Az 1780. Can. Visitatióban már mint rendesen szervezett iskola fordul elő, ámbár nedves és roskadozó épületről tesz említést. 1820-ban gyökeresen kijavított; de már 1858-ban ismét mint hasznavehetetlen épületről szól az iskolai vallomány. Azért Bucsek György akkori plébános sajátjából bérelt egy szobát, melyben a tanítás tartatott. Végre 1865-ben megtörtént az újjáalakítás ugyanazon a telken. Egyik oldalán a kántortanítói lak kibővített, a mennyiben az utcai szobához egy hátsó udvari szoba csatoltatott, egy zárt konyha, kamra, istálló és faszinnel kiegészített. A másik oldalon pedig tágas tanterem emeltetett, mely az akkori tankötelesek befogadására elegendő volt. 1868-ban azonban már e tanterem nem volt elégséges, s hogy a község a sok kiadástól szabaduljon, iskoláját államivá akarta tenni. Ez az ügy huzódott egész 1879-ig, midőn Szittnyai Ignác plébános

erélyes utánjárása folytán sikerült a község e szándékát elejtetni s egyesek nemesszivü adományával 1881-ben a második tantermet is felépíteni. Majd a második tanító fizetésének rendezése került szőnyegre, mely két évig csak vajudott. Végre 1883-ban ez is megoldást nyert olyképen, hogy a tanító fizetése 300 frt készpénz, 4 öl tűzifa és a község házában 1 szobás lakásban állapított meg. E fizetést fedezi: az iskola tulajdonát képező 2 holdnyi szántó föld bérlete; a második tanterembe járók tandijilleke és végre 5% iskolaadó. Mivel azonban ez a kiadást fedezni nem bírja, néha az iskolaadó eléri a 10%-ot.

A ny.-bajnai iskola tisztán autonómiailag kezeltetik, mert egyedül a hitközség tartja fenn, élén áll a plébános, ki az iskola szellemi és anyagi ügyeit is vezeti. Eljárásáról évenként az esztergomi főtanfelügyelőségnek tesz jelentést, hova az összes számadásokat is betérjeszti.

A kántortanítói lakás kényelmes, a templomtól néhány lépésnyire. Az épület zsindellyel van fedve.

A tantermek felszerelése szegényes.

Az iskola fentartója a róm. kath. hitközség.

Jótevői: B. e. Simor János biboros 200 frt, a váci és nyitrai püspök 10—10 frt, a kalocsai érsek 15 frt és gróf Erdődy Ferencz 2000 drb égetett téglá adományával.

Iskolai könyvtár és faiskola van.

Itt a kántortanítónak kötelessége zenét is vezetni, mivel a nagyobb ünnepek zenés misével vannak; és egy 24 tagból álló fuvó és vonó hangszeren játszó zeneegyesület is van.

Ezen állomáson működtek: *Grisbach* Ágoston 1895-től. Szül. Nagyszombatban 1873. november 28-án. Képesítettett Esztergomban 1895-ben. Osztálytanító *Jurcsa* András végzett tanítójelölt, szül. Nagyszombatban 1877. márcz. 13-án.

A kántortanító fizetése 719 frt 74 kr.

Az osztálytanító fizetése 334 frt.

Ezen területen van még a téli időben Beleszen egy zugiskola. A községben pedig van egy izraelita népiskola 1 tanító és 50 tankötelessel.

II) SZEPTENCZ-UJFALU.

E község Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 445. — Rk. 334, ev. ref. 91, izr. 20. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 97. — Mn. 62, ism. 35 — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut és táviró Felső-Ludány.

A község története teljesen ismeretlen, valószínűleg az itt élt nagybirtokosok jobbágy és cselédjeiből alakult. Az iskola rövid története is csak 1879-ben kezdődik, midőn a község elhatározta, hogy iskolát léptet életbe, de ez csak úgy történt, hogy egy szegény előregedett tanítót, a ki ide vetődött (Janda Antalt) felfogadta, hogy egy magán szobában a gyermekeket oktassa. Ezen szomorú állapot 2 évig tartott, a midőn a helybeli uraság, Zámoyeszky grófnő és társbirtokosa Ocskay szül. Zerdahelyi Judit urnők az elárvelt iskolaügyet nemesen felkarolták s az iskola részére egy telket, azon levő házat, a hozzá tartozó kertet és kis káposztást a szeptencz-ujfalusi rk. felekezeti népiskolának ajándékozták s a házat az iskola céljának megfelelően teljesen átalakították. 1881-ben, a midőn a tanítói fizetés is rendeztetett, az céljának átadatott.

Egy évvel később vagyis 1882-ben a szomszéd község Krtócz is ide csatlakozott oly kötelezettség elvállalása mellett, hogy ezentul az iskola kiadásának harmadrészét ő viseli. Ez a csatlakozás felsőbb helyről is megerősítést nyert. A tanítói fizetés 300 frt készpénz és 6 öl tüzfában állapítottatott meg. Ehhez hozzájárulnak az ev. ref. lakosok is, mert gyermekeik szinte ide járnak. Sőt a tanító köteles volt hetenkint két órát ev. hittant tárgyalni. Mig végre a mostani nagybirtokos atyja báró Steiger Albert, a ki evangélikus

vallásu, 2000 frtnyi alapítványt tett a nyitra-zerdahelyi evang. lelkész javára, kinek kötelessége hetenkint egy órára a helyszínén megjelenni és az ev. vall. gyermekeknek az ev. hittant előadni.

A mostani nagybirtokos báró Steiger Albert más módon is iparkodik a tanító megélhetését biztosítani, a mennyiben az uradalmi tisztek gyermekeinek naponkint 1 órai külön tanításáért a tanítónak ad 50 frt készpénzt, 12 mérő rozsot, 8 mérő árpát, 4 mérő buzát és 1 öl fát. És ha a tanító arra alkalmas — a mint jelenleg az — hogy az uraság saját gyermekeit is taníthatja, akkor kap a kastélyban teljes ellátást s ha nős, ehhez megfelelő kárpótlást.

A mily jótékony a báró, ép olyan a báróné is, ki minden karácsonykor gazdag ajándékokban részesíti az iskolás gyermekeket és szétosztja a mosolygó gyermekeknek azon ajándék-tankönyveket is, mit a jó báró vesz nekik.

Felszerelése a tanteremnek rendes.

Az iskolát a kath. hitközség és az uradalom tartja fenn.

Jótevői a fent megnevezettek.

Ezen állomáson működik *Berzák* Jenő, született Báfonyban, Pozsony m. 1864. január 12-én. Képesítettett Nagyszombatban 1883-ban.

A kántortanító jövedelme 355 frt s a fentjelzett külön ténykedésért hasonló fizetés.

Az iskolaszék elnöke *Szittnyai* Ignác plébános.

2. KIS-VEENDÉGH.

E község Nyitra vármegye zsámbokréti járásában van. Hozzá tartozik Pochabán község. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 553. — Rk. 527, ág. ev. 4, izr. 22. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 90. — Mn. 70, ism. 20. — Tny. tót-magyar.
Posta: Sissó. Vasut és táviró: N.-Tapolcsány.

Kis-Vendéghe társközségével Pochabánnal a 17-ik század első felében keletkezett, kiknek lakossága a lutheránus vallásról visszatérve az igaz és egyedül üdvözítő egyházba, itt már 1630-ban rk. hitközséggé alakulva, önálló plébániát kaptak. Földesurai voltak régente gróf Traunok, Erdődyek, Coloredoiak és jelenben a Stummer-család. Az iskola története egy a plébániáéval, azonban ekkor még csak néhány gyermek tanításáról lehetett szó. Annyi bizonyos, hogy 1755-ben már volt kántortanítója. Tantermet és tanítói lakot csak 1841-ben találunk K.-Vendégheben (egy közönséges parasztház alakjában). A legutóbbi évtizedig ily szomorú állapotban volt az iskolaügy, melynek részint a nép indolentiája és egyszersmind végtelen szegénysége is volt az oka. A helyzet Nyitra vármegye közigazgatási bizottságának 1894. évi rendeletével ért véget, mely a községet szigorúan utasította egy új iskola építésére; a mi 1895-ben háromezer és néhány száz frt költséggel meg is történt, s egyben ren-

deztetett a tanítói fizetés s az eddig alkalmazásban levő, de nem képesített tanító nyugdíjaztatása.

E hármasság ügy elintézése oly terheket rótt a községre, melynek elviselésére képtelen, s félő, hogy ha segély nem érkezik, az iskola államivá lesz.

Az iskola felszerelése rendes.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Jótevője: főm. Vaszary Kolos biboros 100 frt segély adományával.

Ezen állomáson működtek: Bukocz József (1755), Zatkóczy György (1755—80), Kauzál János (1800—41), Kauzál Péter (1841—71), Kauzál János (1882—95), nem képesítettek. *Csehák* József, szül. Nagy-Szombatban 1870. évi febr. 2-án. Képesített Esztergomban 1895-ben. Működött: Bur-Szt.-Miklóson, Vág-Királyfalván, Vedrődön.

A tanítói állás jövedelme 542 frt 44 kr.

Az iskolaszék elnöke *Jedinák* Tivadar.

a) NAGY-VEENDÉGH.

E község Nyitra vármegye zsámbokréti járásához tartozik. Főkegyház.
Közs. Lk. sz. 353. — Rk. 341, izr. 12. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 65. — Mn. 40, ism. 25. — Tny. tót-magyar.
Posta: Sissó. Vasut- és táviróállomás: N.-Tapolcsány.

Nagy-Vendéghe község multjára nézve semmi történeti alappal nem bírunk. Iskolájára nézve pedig csak annyit, hogy a jelen század 30-as éveiben már volt egy kunyhó-féle iskolaépület. Ezen iskolánál nem voltak alkalmazva a mai napig képesített tanítók. A jelenlegi iskolaépület a község közepén egészséges helyen áll; melynek alapja kő, falai vályogból valók, s tetőzete szalma. A tantermen kívül a tanítónak van egy padlózatlan szoba, konyha, kamra és kis istállója.

A tanterem csak a legszükségesebb tanszerekkel van ellátva.

Az iskola fentartója a község.

Ezen állomáson működtek: Batis, Pekárik József, Nozdroviczky Gáspár, Lédeczy Rezső, Lédeczy N., Trimmel, Zuber József, Sarmur Lajos 1895-ig. Az állomás jelenleg üresedésben van.

A tanítói állás jövedelme 309 frt 58 kr.

Folyamatban van államsegéllyel 400 frtig való kiegészítése.

Az iskolaszék elnöke *Jedinák* Tivadar.

b) ZLATNIK.

Zlatnik község Nyitra vármegye nyitra-zsámbokréthi járásában van. Hozzá tartoznak: Kulhány, Puszta-Sztóra-Hóra puszták, Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 716. — Rk. 693, izr. 23. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 95. — Mn. 70, ism. 25. — Tannyelv tót-magyar.

Posta: Sissó. Vasut és táviró: N.-Tapolcsány.

Zlatnik község történetére vonatkozólag csak annyit tudunk, hogy lakosai a 17-dik század elején tértek vissza az egyház kebelébe, kik egykor a tavarnoki uraság jobbágysai voltak. Földesuraik voltak: gróf Traun, Erdödy és Coloredó családok. Jelenleg báró Stummer a birtokos.

A jelen század elején és közepén itt a tanügy igen siralmas lábon állott. Egy fából épült pajtához hasonló gunyhó szolgált tanteremül. Körülbelül a hatvanas években egy vályogból épült szalmafedelű épületbe jutott az iskola, mely 1894-ig ebben az állapotban volt. 1886-ban a tanítói fizetés 300 frtban lett megállapítva, de mindennek daczára képesített tanító nem jelentkezett. 1895-ben a hatóság erélyes rendeletére 3200 forint költséggel Zlatnik és társ-községe új iskolaépítésre lett utasítva, mely összeg pótdából vettetének ki, melyhez az uraságnak

1900 frttal kellene járulnia, ki ezt csak oly feltétel alatt hajlandó teljesíteni, ha az iskola állami lesz. Az új iskolaépület tehát áll, de kifizető közeget vár. Ez épület áll egy szép tágas tanteremből, 2 padlózott szoba, 1 konyha, 1 kamra és istállóból. Az épület alapja kő, falai vályog és égetett téglából. Tetőzete zsindely.

Ezen iskolánál a tanító vándortanítói tiszteletvégez.

A tanterem felszerelése csak a legszükségesebbre szorítkozik.

Az iskola fenntartója a község.

Ezen állomáson működtek: Bucsek János, Szlamakai József, Prokop József 1894-ig, nem képesítették. Jelenleg a tanítói állás üresedésben van.

A tanítói fizetés 348 frt 18 kr.

Az iskolaszék elnöke *Jedinák* Tivadar.

c) KULHÁNY.

Ezen üvegyári telep, mely már megszűnt, Nyitra vármegye nyitra-zsámbokréthi járásához tartozott.

Lk. sz. volt: 81. — Rk. 81. — Anyanyelvre tótok és németek.

Tank. sz. volt: 20. — Mn. 15, ism. 5. — Tannyelv volt tót-német.

Posta: Sissó. Vasut és táviró N.-Tapolcsány.

A kulhányi iskola csak az üvegyári telepek részére tartatott fenn a társulat által, hol csak vándortanítók tanítottak.

1892-ben megszűnván a telep, lakosai elszéledtek, s így az iskola is teljesen megszűnt.

A tanítás egy kisded tanteremben folyt.

Az itt működött tanítók nevei ismeretlenek. Fizetésük volt a gyártól 300 frt.

Ezen adatokat feljegyezte *Jedinák* Tivadar plébános.

3. KOROSS.

Koross község Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásában van. Hozzá tartoznak Alsó- és Felső-Helbény, Szolcsánka községek és Hrad nevű puszták. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1461. — Rk. 1386, ág. ev. 8, ev. ref. 1, izr. 66. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 245. — Mn. 195, ism. 50. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasut- és táviróállomás N.-Tapolcsány.

Koross község régebbi története adatok hiányában teljesen ismeretlen. De már a 17-ik század előtt fennállott.

Az iskola talán époly régi, mint maga az

egyház, mert a kántor mindenkor tanító is volt egyuttal. Az 1690. évi Can. Vis.-ban kántortanítóul először Motesiczky András jelezte, aki „tanítási díj” czimén minden egyes tanítványától egy

frtot kapott és ezen dotatió mellett a kántortanítók tanítottak egészen a jelen század elejéig; újabb időben azonban már segédtanítók is alkalmaztattak, mert a plébániához tartozó összes községek tanköteles gyermekei ide jártak tanulni. Régibb időkben csak egy tanteremben kaptak a gyermekek erkölcsös oktatást, miután azonban a megszorított tanköteles gyermekeknek már szűkké vált a régi iskolahelyiség, 1877. évben a modern igényeknek megfelelőbb iskolát építettek — két tágas tanteremmel, — egyuttal az osztálytanítói állás is rendszerezítve lett. Az iskola jótévedői: Nemeshegyi József helybeli földbirtokos, aki számos jótéteményben részesíti a tanítókat és tanítványokat egyaránt, így nevezetesen az osztálytanítót a magyar nyelv sikeres tanításáért évi 50 frttal jutalmazza; az iskolának jótévedője érdemes igazgatója főt. Ikrényi József Nagy-Tapolcsány kerületi esperes, aki alapítványával a szegényebb sorsu tanítványok könyvekkel való ellátásához járult hozzá.

A kántortanítói lak az iskolával egy épületet képez és a falu felső részén fekszik; van benne kántorlakul szolgáló 2 utcára néző szoba, egy zárt konyha és egy kamra; az udvarra nyílik a 2 tanterem, az osztálytanítónak egy szobából álló lakása és a fűkamra. Az egész épület nyers téglából és helyenként azonban égetett építetett és zsindegyel van fűdve.

Könyvtára nincsen, testgyakorló-tere azonban van, de hiányos torna-eszközökkel. A faiskola a község déli részén terül el és évenként

átlag 25 drb szederfácskát szolgáltatott, a melyek kiültetés végett mindig a helybeli gazdáknak átadattak; folyó évben azonban egy alkalmasabb terület kihalásztatott egy új faiskola létesítéséhez.

Az iskolában férfi, avagy női kézimunka nem taníttatik.

A tantermek teljesen fel vannak szerelve.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség.

Jótévedői Nemeshegyi József földbirtokos, ki a magyarosodás szent ügyét anyagi áldozat és 50 frtos jutalomosztással segíti elő és Ikrényi József plébános, ki alapítványával tette lehetővé, hogy a szegény sorsu tanulók ingyen tankönyvekben részesülnek.

Ezen állomáson működtek: Hotosiczky András (1690—97), Kubriczky András (1697—1702), Skacsányi János (1702—13), Bukóczy János (1713—31), Bukóczy János (1731—55), Smalovics József (1755—80), Hagan József (1780—13), Schiszvald Károly (1813—41), *Buzna* János 1862-től. Született 1839. évi febr. 28-án Nagy-Jácson. Képesítettett Nagy-Szombatban 1860-ban. Működött Nagy-Jácson, Bucsányban, Gajáron.

Szabadfy László osztálytanító született 1873. szept. 11-én. Képesítettett Nagy-Szombatban 1892. Működött Felső-Ludányban, Szt.-Mihályfán, 1893-tól Korosson.

A kántortanító jövedelme 569 frt 90 kr.

Az osztálytanítói jövedelem 320 frt.

Az iskolaszék elnöke *Ikrényi* József.

a) NAGY-BÖLGYÉN.

E község Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásában van. Hozzá tartozik Kis-Bölgyén község.

Közs. Lk. sz. 456. — Rk. 440, izr. 16. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 78. — Mn. 63, ism. 15. — Tny. tót-magyar.

Posta Koross. Vasut- és táviróállomás N.-Tapolcsány.

A község története ismeretlen. Iskolája 1871-ben létesült; eddig a gyermekek a közel fekvő nagy-jáczi iskolába jártak. A fent jelzett évben a község egy zsellér házat vett s azt iskolává alakítá, egyszersmind rendezte a tanítói fizetést, azt 303 frt 70 krban állapította meg. Mivel később Kis-Bölgyén is ide lett csatolva, az iskolai költséget most közösen viselik. Az iskolaépület igen kezdetleges, sárfal, szalmatetővel.

Felszerelése hiányos. Az iskola fenntartója a fent megnevezett két község.

Az iskola jótévedője Nemeshegyi József nagybirtokos, ki a tanonczoknak serkentésül évenként díjakat szokott kiosztani.

Ezen állomás első képesített tanítója *Buzna* József, született 1845. év szept. hó 17-én Korosson. Képesítettett Znióváránál 1873. Működött Ábrahám-Guta, Fekete-Garam, Jezernicz, Tót-Megyer és Praznóczon.

A tanító fizetése 306 frt 20 kr.

Az iskolaszék elnöke *Ikrényi* József.

4. NADLÁNY.

E község társközségeivel együtt Nyitra vármegye ny.-zsámbokréthi járásában van. Hozzá tartoznak Rajcsány, Zivina-Apáthi, Livina községek.

Közs. Lk. sz. 1324. — Rk. 1250, ág. ev. 4, izr. 70. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 180. — Mn. 140, ism. 40. — Tny. tót-magyar.

Posta Chivorán. Vasut- és táviró-állomás Ny.-Zsámbokrét.

Valamint a község, úgy az iskola régiebb története adatok hiányában ismeretlen. A mostani iskola és kántortanítói lak 1862. évben épült, szilárd anyagból, mi 1895-ben zsindellyel fedett be.

Az iskolaház egy emeletes épület; fenn van a kántortanítói lakás, alul pedig egy tanterem, mely 140 tanuló befogadására nem elegendő.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Kopeczky József (1830—61), s jelenleg Kassiczky Ferencz 1862-től,

ki betegeskedése miatt az iskolaszék beleegyezésével a tanítást helyettesek által végezteti. Ilyenek voltak: Horváth Béla (1886—87), Machovich Alajos (1888—90), Kánya Lajos (1890—91), Buma Tivadar (1891—92), Radeczky János (1892—93), Machovics Rajmund (1893—95), Kumer Augusztia 1895. évtől. A kántortanító Kassiczky Ferencz született Prassiczon, Nyitram. 1836. máj. 17-én. Képesített Beszterczebányán 1857-ben.

A kántortanítói állás jövedelme 728 frt 33 kr.

Az iskolaszék elnöke Ehrenguber Viktor.

5. NAGY-JÁCZ.

E község társközségeivel együtt Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásában van. Hozzá tartoznak Nemes, Kis-Jácz községek.

Közs. Lk. sz. 840. — Rk. 890, ág. ev. 1, ev. ref. 4, izr. 55. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 100. — Mn. 80, ism. 20. — Tny. magyar-tót.

Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás?

A község már a 17-ik század elején megvolt; iskolájáról az 1692. évi Can. Vis. tesz először említést. A jelenlegi iskolája mikor épült? ismeretlen. A kántortanítói lak áll: 1 kisebb és 1 nagyobb szobából. Az előbbi a kántortanítóé, az utóbbi az osztálytanítóé. Továbbá: 1 zárt és 1 nyílt konyha, 1 kamra és istállóból. Az iskola vályogtéglából épített falain zsindelytető van.

Felszerelése szegényes. Könyvtár, faiskola nincs, tornatanítás van.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Az iskola jötevője Jurascsik Sebestyén.

Tanítók voltak: Kucsak Miklós (1692—1713), Zatkóczy János (1713—55), Hausner

János (1755—72), Hulényi András és Kupka (1772—31), Famrich Ferencz (1831—72), s jelenleg Gázsó István 1872-től. Született Nagy-Tapolcsány, Nyitram. 1835. aug. 19-én. Képesített Beszterczebányán 1859-ben.

Osztálytanítók voltak: Szvoboda Engelbert (1894—95), Gázsó Ágoston 1895-től. Született Nagy-Jácson, Nyitram. 1874-ben. Képesített Modoron 1893-ban. Kisebb pedagógiai és tárcza cikkeket ír.

A tanító fizetése 583 frt 60 kr.

Az iskolaszék elnöke Verner Ferencz.

Ezen község területén van egy izraelita elemi népiskola 25 tanulóval.

6. NAGY-TAPOLCSÁNY.

N.-Tapolcsány mezőváros Nyitra vármegyében van; a járás székhelye

A m.-város Lksz. 4200. — Rk. 2800, izr. 1400. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 280. — Mn. 210, ism. 70. — Tannyelv magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás helyben.

E mezőváros állítólag hajdan kir. város volt, de az erről szóló okmányok már nem léteznek. A kath. templomában levő bold. szűz Mária képéhez évenként több ezer zárandok jár a közel

és távol vidékről. Van szép kalváriája és nyilvános kórháza.

A tanügy állapota 1860-ig nagyon silány volt. A kántor, kire az iskola volt bízva, tartott magának segédeket, kik azonban inkább zenészek, mint tanítók voltak.

1863-ban azonban özv. gróf Erdődy Erzsébet kegyasszony és a tavarnoki uradalom birtokosnője, Szcitovszky János b. e. bibornok és a városi polgárság bőkezűsége folytán egy új emeletes iskola keletkezett, mely Barton József apát és pozsonyi tankerületi főigazgató által négy osztályú főelemi tanodává lett declarálva.

Első évben megnyílt az I. és II. osztály; a rákövetkező évben a III-ik. Ezen időben egyszermind kimondatott, hogy a kántori állás a tanítóitól elválasztatik. A rákövetkező évben megnyílt a IV-ik osztály is. A tanítói fizetés ezen időben 300 frt volt; de e szegényes fizetés a gyakori tanító változásnak lett előidézője. 1870-ben mind a négy tanító otthagyta állását. Ekkor az új pályáztatnál egy tanítónak 450 frt, egynek 400 frt és kettőnek 300—300 frt lett megállapítva. Míg az első két álláson levők állandóak lettek, addig az utóbbiakon levők folytonosan váltokoztak.

Az 1881-ik év nevezetes ezen iskola történetében. Ugyanis Keller János volt prépost-plébános, jelenleg nagyszombati kanonok ügybuzgósága keresztül vitte, hogy e városban leányiskola is legyen.

Hogy ez a város megterheltetése nélkül legyen keresztül vihető, azért a Sircich-féle német magániskolát adoptálta. A tanterem céljára átalakított egy tanítói szobát, s a tanítónőknek évi segélyt biztosított; mely terhet azonban az iskolai pénztár elviselni nem bírván, a tanítók számát 2-re apasztotta.

A tanítónők azonban 1887-ik évben az iskolát felmondás nélkül elhagyták, s így a város ismét leányiskola nélkül maradt.

Ekkor el lett határozva, hogy a leányiskolába apácákat hoznak. E célra a tanítói lakások lettek felhasználva, a miért a tanítók 110 illetve 140 frtnyi lakbér kárpótlást kaptak.

Most az iskolai épület emeletén vannak a leányosztályok, óvoda és az apácza-lakás; földszinten pedig a fiúiskola két tanterme.

A két tanteremből álló fiú- és 2 taneremből álló leánytanoda azonban nem volt képes a nagyszámú tanuló ifjúságot befogadni. Egyesek e körülményt kihasználták és állami iskolát kértek, mit meg is kaptak.

Az osztályok összevontak olyformán, hogy az I. és II-ik osztály együttesen tanul; a III. IV. V. és VI-ik szintén egy tanteremben hallgatja az előadást.

A tantermek felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a r. kath. hitközség és az iskolaalap, mely áll: 20 hold föld és rét bérleti összege és 400 frt takarékiilag kezelt készpénzből.

Jótevői a múltban és részben a jelenben: a helybeli takarékpénztár, Kelecsényi Ferencz nyitrai kanonok (1000 frt), gróf Berényi Ferencz (300 frt), Csorbay József (800 frt), Keller János nagyszombati kanonok (1400 frt), Jelinek János volt szuhai plébános (200 frt), Chrenkó Ignác (100 frt), az eszterg. főkáptalan, Szilányi Ferencz nagyszombati helynök, Boldizsár József felszentelt püspök, Fülöpp Alajos városi bíró stb., kik a folyó kiadásokra adakoztak és adakoznak.

Ezen állomáson sok éven át működött Labuda Ferencz mint kántortanító.

Osztálytanítók: Belányi Béla mint igazgató (1864—?), Fridrich N. (1865), Horváth József, Miskolczy János, Smeringa Dénes (1865—70), Jabornik Károly, Klaucek János 1881-ig, Brezánzsky Niczét, Gázsó István, Beke Károly, Sztraka János, Kubányi János, Némethy Károly, Matyejovics Ferencz, Sarmir József, szül. Nagyszombatban 1856. okt. 4-én. Képesítettett ugyanott 1875-ben. *Bótka* Róza, kiről az életrajzi adatok hiányzanak. A jelenlegi főtanító és kántor *Jabornik* Károly, szül. Alsó-Ausztriában Atzgersdorban 1846. jun. 8-án. Hat gimnásiumi osztályt végzett, képesítést nyert Nagyszombatban 1867-ben. Tanügyi cikkeket írt a „Tanodai Lapok“-ba, „Nemzeti Iskolá“-ba. Azonkívül magyar nyelvtant adott ki tót tannyelvű népiskolák számára „Marčká Res“ cím alatt 1. és 2. rész. A magyarnyelv tanításában kiváló sikert ért el. A kultuszminisztertől elismerést nyert, továbbá az orsz. magyar gazdasági egyesület diszoklevéllel tüntette ki. A társadalomban magasabb polcot elfoglaló tanítványai száma legió, kik őt 25 éves tanítói jubí-

leuma alkalmával szép művü emlékszerleggel ajándékozták meg.

A kántortanító fizetése 620 frt.

Az osztálytanítók fizetése 505 frt és lakbér.

Az iskolaszék elnöke nemes-jáczi *Szecsányi*

Vilmos czimz. kanonok, esperes-plébános tanfelügyelő.

E város területén van kath. kisdédóvó, állami elemi népiskola és 1 izraelita elemi népiskola.

a) NEMCSICZ.

Nemcsicz község Nyitra vármegye n.-tapolcsányi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 550. — Rk. 497, ev. ref. 29, izr. 24. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 60. — Mn. 40, ism. 20. — Tannyelv tót-magyar.

Posta, vasut- és távirdaállomás N.-Tapolcsány.

A nemcsiczi iskolaügy 1874-ig csak tengődött, külön tanterem nem volt, csak a kántortanító hátsó szobájába jártak a jobb gazdák gyermekei tanításra. 1874-ben egy külön új tanterem épített. 1885-ben pedig kijavítottatott a kántortanítói lakás is. A tanítói fizetés 1886-ban lett megjavítva 80 frt készpénz és a gyermekektől beszedendő 20—20 kr. tandíjjal. Az iskolaház áll: 1 tanterem, 2 tanítói szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola fenntartója a kath. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Kutánovics N., Bartek József (1839—79), Kubicska Vilmos (1879—83), Bliszka Ferencz (1883—84), *Streicher* Ferencz 1885-től. Szül. Modoron, Pozsonym. 1859. január 25-én. Képesítettett ugyanott 1878-ban. A magyar nyelv sikeres tanításáért a felvidéki közművelődési egyesülettől kitüntettetett.

A tanítói fizetés 342 frt 96 kr.

Az iskolaszék elnöke a nagy-tapolcsányi plébános.

7. PRASSICZ.

E község Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 908. — Rk. 894, izr. 14. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 108. — Mn. 90, ism. 18. — Tannyelv tót-magyar.

Posta helyben. Vasut és táviró N.-Tapolcsány.

A község a XVI-ik század elején, az iskola a XVI-ik század második felében keletkezett. Régebbi története ismeretlen. A kántortanítói lak áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istállóból. Tetőzete szalma, ép ugy a tágas tanteremé is, mely egy földel alatt van.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola fenntartója a rkath. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Kasiczky Mihály (1830—49), Kasiczky János egyszersmind jegyző is (1849—80), s jelenleg *Bartek* József. Szül. Nemcsényben, Nyitra vármegyében 1838. január 29. Képesítettett 1859-ben Esztergomban.

Az állomás jövedelme 392 frt 42 kr.

Az iskolaszék elnöke *Náhlík* Alajos.

a) NEMECSKE.

Nemecske község Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 318. — Rk. 308, izr. 10. — Anyanyelvre tótok

Tank. sz. 40. — Mn. 30, ism. 10. — Tannyelv tót.

Ugy a község, mint az iskola eredetére vonatkozólag mit sem tudunk. Emberemlékezet

óta nemes emberfélék voltak itt a tanítók, minden előképzettség nélkül.

Az állás jelenleg betöltetlen.
A tanterem felszerelése szánalmas.
Fenntartó a község.

Az itt működött egyének nevei ismeretlenek.
Az állás jövedelme 148 frt 80 kr.
Az iskolaszék elnöke *Náhlík* Alajos.

b) TORDOMESZTICZ.

E község Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lsz. 345. — Rk. 330, izr. 15. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 76. — Mn. 64, ism. 12. — Tny. tót-magyar.
Posta Prassicz. Vasut és táviró N.-Tapolcsány.

E község, mely a régi jobbágyok által létesített, körülbelül másfélszáz éves. Iskolája kezdetben egy kibérelt parasztház volt, tanítója is földmives, valami Halák nevű. Később a községi juhászházat alakították át iskolául. Végre 1866-ban a község saját erejéből egy tisztességes kántortanítói lakást és tantermet épített. A tanterem elég tágas és világos. A tanítói lak áll 1 padlózott szoba, 1 nyitott konyha, 2 kamra és 2 ólból. Az egész épület nyers anyagból készült, szalmatetőzetű.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója a község.

Ezen állomáson működtek: Mihalovics N., Borsody N., Szojuth József, Szukup József (1860—66), *Horváth* László 1866-tól. Született 1833-ban október 23-án. Képesítettett Esztergom-ban 1858-ban. Jegyzői szigorlatot is tett.

Tanítói fizetés 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Náhlík* Alajos.

8. SISSÓ.

Ezen község Nyitra vármegye zsámbokréthi járásában van. Hozzá tartoznak Onor, Chudó, Lehota, Libichava, Alsó- és Felső-Rédek, Kis- és Nagy-Borcsány községek. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 954. — Rk. 907, ág. ev. 1, izr. 46. — Anyanyelvre tótok.

Bank. sz. 180. — Mn. 140, ism. 40. — Tny. tot-magyar.

Posta helyben. Vasut és táviró N.-Tapolcsány.

Sissó község a történelemben egykoron nagy szerepet játszott, amennyiben itt igen sok régi nemes család nemesi birtokkal birt. Jelenleg Sissó egészen pusztulófélben van, úgy hogy Sissó rövid idő alatt mint pusztá fog szerepelni. Hogy Sissó eredetileg nagyon régi, arról tanuskodik azon történeti adat, hogy már a 13-ik században mint plébánia szerepelt.

A nemesi osztály, kiváltságaik elvesztése után, részben kihalt, részben pedig a szükségtől nyomtatva, kénytelen volt birtokát eladni és más kenyérkereset céljából másfelé költözni; az egész nemesi birtokot részint régibb, részint újabb időben egy bécsi gyáros, névleg Krohn Fülöp összevásárolta és a sok apró nemesi birtokból egy nagyobb uradalmat szervezett. A nemesi osztály kipusztulása után, egynéhány előljáró kivételével, a lakosság csupa béres.

A mint a történelmi adatok bizonyítják, hogy Sissó már a XIII-ik században létezett, más történelmi adatok hiányában szintén feltételezhető, hogy ugyanazon időben kántor és tanító létezett, mert az egyik hivatal szükségben megköveteli, hogy a másik oldala mellett szerepeljen.

Ámbár Sissón nagyon sok és híres régi nemesi család létezett, a kéznél levő adatok nem tesznek tanubizonyyságot arról, hogy egyik vagy másik történelmileg megerősítette volna nevét, mint az iskola jötevője.

A kántortanítói lak és az iskola a templomi domb alatt épült, a templomtól keletfelé vagy 300 lépésnyire.

Az iskola, amely egy szobából és egy kis folyosóból áll, a kántortanítói laktól egészen el van különítve.

A kántortanítói lak részletes felosztását adni vajmi nehéz, miután az egész épület 5—6 év előtt részint vizes talaj miatt, részint a lakosság közt elterjedt nyomor miatt, a kik az épületet jó karban tartani nem képesek, nagyobb része már ledült, a fennálló rész pedig várható, hogy a még jelenleg is fennálló rossz idők viszontagságai folytán összedül.

Várható, hogy azon szomorú sorsra, amelyre a kántortanítói lak jutott, maholnap az iskola is jut, mert a talaj vadvizes lévén, határában a kőnagyon gyéren fordul elő. Az iskolafenntartók, kik a terhet kötelesek viselni, nem nézve az utódokra, hogy az építkezésnél erős alapra építettek volna és így az utódokat hosszabb időre az építési munkától megóvták volna, ezek az épületet minden szilárd alap nélkül csupán nyers anyagból felépítették, az épületet zsindelylyel befödtek, azon időtől fogva pedig az épületre semminemű gondot nem fordítottak, a miért az épület sok helyütt megrepedezett, fedele sok helyen hiányos lévén, annál jobban a falak nedvességét a lecsapódó eső növeli és így az egész épületet nemcsak a vadvizes talaj, hanem a fölülről jövő eső folyton gyöngíti.

Az iskolai felszerelés igen mostoha, a hívek egész áldozatkészsége kárba vész, a mennyiben az iskolai épület nedves lévén, a tanszer vagy rövid idő alatt megrothad, vagy a penész megrothadja.

Az iskolának semminemű könyvtára nincsen.

A testedzésre szükséges testgyakorló szerek hiányában csupán tornászati alap és rendgyakorlatok taníttatnak.

A plébánia területén mai napig más iskolák nem léteznek. A kántortanítói állomás elválasztathatatlannak lévén, az ősrégi időktől kezdve, a mint a Can. Vis. bizonyítja, hogy kántor és tanító Sissón egy személyben volt, névleg a kántortanítókat az adatok hiányában igen nehéz kimutatni, annyi bizonyos, hogy újabb időkben mint kántortanítók a következők működtek: Szukup Ferencz (a negyvenes évektől egészen 1870-ig), Gasparovics Károly (1870—1889), Barton Lajos (1889—92), Massányi János (1892—93), Orbán. Károly (1893—94), Kovalik György 1884-től. Szül. 1867-ben július 24-én Nagyszombatban. Képesítettett ugyanott 1889-ben.

A tanító fizetése 343 frt.

Az iskolaszék elnöke Hainiss Juszti plébános.

9. ZAVADA.

Zavada község Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. l.k. sz. 376. — Rk. 368, izr. 8. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 60. — Mn. 40, ism. 20. — Tny. tót.

Posta Prassicz. Vasut- és táviróállomás N.-Tapolcsány.

Ugy a község, mint az iskola eredete teljesen ismeretlen. Csak annyi bizonyos, hogy a 18-ik század második felében már volt iskolája, amely ma is csak régi állapotban áll, némi kevés javítással. Van egy tanterem és szerény kántortanítói lakás.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskolafenntartó a r. kath. hitközség.

Jótevői nincsenek.

Ezen állomáson működtek: Belucsányi Antal (1780—1804), Vyhnalik József (1840—66), ifj. Vyhnalik József (1866—91), Maló Ferencz (1892—93), Benyó János 1893-tól ideiglenes minőségben. Képesítettlen. Mint kántor az orgonálásra képesítettett Kassán 1888-ban. Született Lukán, Nyitra megyében, 1863. október 29-én.

A kántortanítói állás jövedelme 342 frt 04 kr.

Az iskolaszék elnöke Hainiss Juszti.

a) PODHRAD.

Podhrad helyesebben Podhrágy Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 443. — Rk. 433, ág. ev. 1, izr. 9. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 70. — Mn. 50, ism. 20. — Tny. tót.
Posta Prassicz. Vasut- és táviróállomás N.-Tapolcsány.

A község és iskola történetét homály fedi. Az iskola valószínűleg e század elején keletkezett. A tanterem és iskolaépület zsuppal fedett, ódon épület.

A tanterem felszerelése siralmas.

Az iskola fenntartója a község.

Jótevője nincs.

Ezen állomáson működtek: Mednyánszky

Lajos, Hangóczy József (1863—1868), Szukob József (1868—1873), Pelikány Antal (1873—76), Helbich Venczel (1876—77), majd (1886—95) Motlitba Antal, Vina Antal, Szukub Antal, Mik Ferencz rövid időközökig, Helbich Venczel, Farkas Márton 1895-től 96-ig. Az állás jelenleg üresedésben van.

A kántói fizetés 315 frt.

Az iskolaszék elnöke Hainiss Jusztn.

b) VELUSÓCZ.

E község Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 330. — Rk. 320, izr. 10. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 60. — Mn. 40, ism. 20. — Tny. tót.
Posta Prassicz. Vasut- és táviróállomás N.-Tapolcsány.

Ezen iskola 1856-ban keletkezett; eddig a gyermekek a zavadai iskolába jártak. Az iskola és a kántortanítói lak régi siralmas állapotban van.

A tanterem felszerelése szegényes.

Az iskola fenntartója a község.

Jótevője nincs.

Ezen állomáson működtek: Vyhnalik József (1856—63), Lobreicz József (1863—68), Sopuch József (1868—76), Vyhnalik József (1877—78),

Helbich Venczel (1878—86), Lőrinczy Tamás (1886—87), Sarmir Lajos (1888—89), Solymosi Antal (1889—90), Steylin (1890—91), Maló Ferencz (1891—92), Maló Ferenczné Anna (1892—93), Mik Ferencz (1894—95), Laffers Ignác (1895). Helbich Venczel 1895-től. Született Morvországban Hanszkan, 1837. okt. 2-án. Képesítése nincs.

A kántortanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke Hainiss Jusztn.

b) Radosnai alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: Pulmann András alesperes, radosnai plébános.

1. ALSÓ-LUDÁNY.

Nyitra-Ludány Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásában van. Hozzá tartoznak Falkas-Dovorán, Vámos-Ujfalú községek. Anyaegyház.

Közs. Lksz. 1087. — Rk. 1039, ág. ev. 14, izr. 34. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 180. — Mn. 130, ism. 50. — Tannyelv tót-magyar.
Posta helyben, ugyszintén vasut és táviró is.

Valamint a község története ismeretlen, úgy az iskoláé is igen homályos. Első nyoma az 1780-iki Can. Visitációban található fel, hol tanítóról van említés téve, kinek azonban tanulói nincsenek. Az akkori iskolaépület egyszerű paraszt-

ház volt, mely 2 szoba, 1 kamra és 1 istállóból állott, nyers anyagból és szalmával fedve. Ez az állapot 1870. évig tartott, midőn hatósági rendeltetűre szilárd anyagból, zsindelytetővel építették fel a kántortanítói lak és iskola.

Ezen iskolaépületben van: 2 tanterem, 2 szoba, 1 segédtanítói szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 istálló és faszín.

A község állandóan tart egy főtanítót, a ki egyúttal kántor is és egy osztálytanítót.

A tantermek felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevői nincsenek.

Kántortanítók voltak: Osszuszky József (1780—1805), Moller János (1805—30), Lovaszer

Ferencz (1830—58), Szvatenyik Albert (1858—65), Rajesányi Nándor (1865—81), s jelenleg *Klaucsek* János 1881-től. Született 1843-ik évi márcz. 7-én Csehországban. Képesítettett Esztergomban 1871-ben. Működött Veszélén, Nagy-Modrón, Lukán, Hubinán, Moraván, Nagy-Tapolcsányban. A F. M. K. egyesülettől diszoklevelet kapott.

Kántortanítói jövedelem 473 frt 43 kr.

Osztálytanítói fizetés 380 frt.

Az iskolaszék elnöke *Blaskovich* József.

a) CHRÁBOR.

Chrábor község Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásához tartozik.

Közs. Lksz. 475. — Rk. 460, izr. 15. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 90. — Mn. 70, ism. 20. — Tannyelv tót-magyar.

Posta Nyitra-Ludány. Vasut és táviró ugyanott.

Az iskola 1869-ben keletkezett, mely áll egy külön álló tanterem és kántortanítói lakból.

A tanterem felszerelése nagyon hiányos.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Ruszel Ferencz (1869—71), Gaurik János (1871—76), Hugyecz

Pál (1876—78), Kuchár Lajos (1878—82), Orbán János (1882—91), Reininecz József (1891—92), Goczál József (1892—93), *Sármir* Lajos 1895-től. Született Nagyszombatban 1851. jul. 15-én. Képesítést nyert ugyanott 1894-ben.

A kántortanítói fizetés 320 frt.

Az iskolaszék elnöke *Blaskovich* József.

2. ALSÓ-MERASIC.

Alsó-Merasic Nyitra vármegye galgóczyi járásában van. Hozzá tartoznak Felső-Merasic, Alsó- és Felső-Kaap községek és Felső-Podlaska pusztja.

Közs. Lk. sz. 603. — Rk. 547, ág. ev. 16, izr. 40. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 80. — Mn. 60, ism. 20. — Thy. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás Nagy-Rippény.

Alsó- és Felső-Merasic községek in contiguo lévén, a galgóczy-nagy-tapolcsányi országuton és pedig Galgóczytól 14—15 kilométerközt fekszenek, melyek most az új rendszer szerint csak egy Merasic község név alatt léteznek.

Az iskola keletkezésének ideje ismeretlen lévén, csak annyit tudunk, hogy a régi iskola-épület szalmafedelű, alacsony és szűk volt, melyben egy kis szoba egy ablakkal ellátott tanterem gyanánt használtatott, hol egy hosszú asztal és két lóczán kívül más felszerelés nem volt, s a hová alig 12 tanuló fért be. Ugyanekkor a kántortanítói lak szinte egy kis szoba, konyha és kamrából állott.

Az 1878. évben a régi iskolaépülethez egy új, magas, tágas és világos tanterem építetett s az egész iskolaépület zsindelytetőzetet kapott. A kántortanítói lak pedig a régi tanyteremből egy új szobával megnagyobbított. Ezen költségekhez hozzájárultak: b. e. Simor János biboros 200 frt, b. e. Roskoványi Ágoston nyitrai püspök 100 frt, az esztergomi főkáptalan 10 frt, a nyitrai káptalan 10 frt, Csernyi Antal volt nagy-rippényi esperes-plébános 25 frt, Steiner Dávid merasici és Fuchs Miksa kaapi izraelita nagybirtokosok 40—40 frttal.

Az 1895. évben a kántortanítói lakás is kellő rendbe hozatott, mely építkezési költségekhez

a községek területén lakók valláskülönbség nélkül hozzájárultak.

Az iskolaépület áll: 1 padlózott tanteremből, 2 padlózott lakszoba, 1 zárt konyha, 1 kamra és istállóból, melynek alapja kő, a falak nyers vályog, tetőzete pedig zsindely.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a község és az uradalmak.

Jótevői a fent megnevezett adományozók.

Kántortanítók voltak: Kossányi Mihály (1830—46), Burza Ferencz (1846—72); 1872-től Reskó Márton, született 1846. év nov. 6-án Alsó-Dubován, Nyitra megyében. Képesített Nagyszombatban 1866. évben. Működött: Radosnán, Apponyban, Kesztlöczön, Cséven.

Kántortanítói jövedelem 411 frt 33 kr.

Az iskolaszék elnöke *Orliczky* Ferencz.

3. ARDANÓCZ.

Ardanóczi község Nyitra vármegye galgóczi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1050. — Rk. 990, izr. 60. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 85. — Mn. 60, ism. 25. — Tny. tót-magyar.

Posta Felső-Atrak. Vasut Galgóc. Távirat Pöstyén.

E község már a 14-ik században létezett, a mennyiben első temploma 1397-ben említettik. A 18-ik század elején népes plébániája volt, a mennyiben Szokolóczy, Tóth-Diós, Ratnóczy stb. községek ide tartoztak. A plébániatemplom sirboltjában vannak eltemetve a Cséry-család tagjai.

Iskolája már a régebbi időkben volt. De hogy mely helyen, azt megállapítani nem lehet. Az 1800-ik évben Fuchs Ferencz püspök, mind a tanítói lakot, mind az iskolát alapjából újra építtette. Erről az 1841-iki Can. Vis. tesz tanuságot, de ugyanez a napló felemlíti azt is, miszerint e századbeli helytartótanácsi végzések az ardanóczi kath. iskola fenntartására, vagyis úgy az anyagi szükségletek előállítására, ipari és kézimunkák fedezésére, egyedül és kizárólag a 3 kis községből álló kath. hitfelekezetet terhelendik s ezen végzésekkel biztosítva lett e századra az iskola elhanyagolt állapota s a tanító sanyaru sorsa. Néha ugyan' a hitfelekezet áldozott egy pár kéve szalmát a tetőzet javítására, de a tanítónak kérnie kellett az elemek urát, hogy kimélné meg valami szélvész-orkánféltől, mert ilyen alkalmakkor az égi áldás, mit esőnek szoktunk nevezni, éji nyugalomában is nem egyszer meglátogatta a tanítót, s ezzel az áldozatkészség ki volt merítve: a község megtette kötelességét.

A kántortanítói lak a tanteremmel egy fedél

alatt zsufedéllel, a kertek alatt a plébánia szomságában áll.

1880-ban tervben volt a filiában: Tót-Soókon községi, illetve állami iskolát létesíteni, azonban e törekvés a plébános erőyes fellépése és utánjárása után meghiusult. Helyette 1883-ban a hitfelekezet költségére 1100—1200 frton építtette a mostani iskola, a kántortanítói lak végében, szalma tetőzettel. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, konyha és kis istállóból. Ezen iskola tanítói régebben jegyzők is voltak.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Régi jótevői: a Cséry-Bossányi, Nyári-családok; úgy a multban, mint a jelenben a nyitrai püspökség.

Kántortanítók voltak: Hanusz János (1710—16), Laczkovics György (1716—55), Rehorovszky Jakab (1755—80), Rehorovszky József (1780—1816), Steffek György (1816—25), Pagács N. (1825—41), idősb Bielek János (1841—70), ifj. Bielek János (1870—75), Molnár János (1875—83), Sztraka József (1883—85), Broos József (1885—1894). Ezen időtől *Cseppan* Gábor, született 1861. évben december 12-én Nagyszombatban. Képesített ugyanott 1881-ben. Működött Komjáthon és Assakürtön.

A kántortanítói fizetés 313 frt 57 kr.

Az iskolaszék elnöke *Csiszár* Rudolf.

a) NAGY-BODOK.

Nagy-Bodok község Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásában van. Hozzá tartozik Bodok pusztája. Főkegyház.
Közs. Lk. sz. 741. — Rk. 738, ág. ev. 3. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 120. — Mn. 80, ism. 40. — Tny. magyar-tót.
Posta: Nyitra-Suránka. Vasut- és távirdaállomás Szomorfalva.

Nagy-Bodok község régi időktől fogva a gróf Berényiek ős fészke és tulajdona volt, csak 1876. évben vette meg azt báró Stummer Sándor, ki az év legnagyobb részét az uradalomhoz tartozó régi várkastélyban tölti. E kastélyt 1648-ban karancs-berényi Berényi György építtette. Grófká 1730 vagy 32-ben lettek.

Az iskola keletkezésének ideje 1869-ik évre esik, a midőn az akkori tulajdonos: gróf Berényi Ferencz sajátjából adományozott lakással, 7 hold föld és 4 öl tűzifával, valamint a tanítói fizetést készpénz és terményekben összesen 200 frttal megalapította.

Az ideig csak mint szervezetlen iskola, bizonytalan helyiség s más iparággal is foglalkozó tanítókkal szerepelt.

1892-ik évben a jelenlegi főúr bőkezűségéből 8286 frt 50 kr. költséggel egy új, tágas, minden tekintetben kifogástalan iskola és tanítói lak építtetett s az a szükséges tanszerekkel ellátatott.

Az épület alapja kőből, a falak égetett téglából, a tetőzet pedig cserépszindelyből áll.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója báró Stummer Sándor. Jötevéje a multban: gróf Berényi Ferencz, a jelenben: az iskola fenntartója.

Ezen állomáson működtek: Schinczel Ferencz (1869—74), előtte Szalay János segéd-tanító igen rövid ideig. Vikor Mihály (1874—76), Rock Rudolf (1876—77), Russel Ferencz (1878—83), *Csermák* Gyula 1883. évtől a jelen ideig. Született 1857. aug. 30-án Dömösön, Esztergom-megye. Képesítettett 1884. évben Nagyszombatban. Működött Ürménecen.

Kántortanítói fizetés 497 frt 85 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kuralszky* Márton.

E község területén van még egy r. k. jellegű óvoda is, melynek fenntartója a kegyur.

Óvodakötelesek száma: 30.

4. FELSŐ-ATTRAK.

E község Nyitra vármegye galgóczi járásában van. Hozzá tartozik Tököld község. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 525. — Rk. 484, ág. ev. 27, izr. 14. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 88. — Mn. 60, ism. 28. — Tny. tót-magyar.
Posta: helyben. Táviró: Galgócz. Vasut: Lipótvár-Galgócz.

A községnek felemlítésre méltó története nincs. Az iskola keletkezésének ideje 1862-ik év. Az iskolaépület áll egy tanteremből, melybe a konyhán keresztül járnak a gyermekek, a tanító részére egy padozatlan szoba, kamra, istálló és faszinból. Az alapépület kő, a falak nyerstégla, tetőzete zsindely.

A tanterem felszerelése igen szegényes.

Faiskola van a községben 1889-től.

Az iskola fenntartója a rk. hitközség.

Jötevéje a multban Vranovics Judit.

Kántortanítók voltak: Burza János (1840—1846), Kossányi Mihály (1847—87), jelenleg *Sztrelka* István, szül. Csesztén, Pozsonym. 1848. december 24-én. Képesítettett Léván 1883-ban.

Kántortanítói fizetés 301 frt 67 kr.

Az iskolaszék elnöke *Szlávik* József.

a) TÓT-DIÓSD.

E község Nyitra vármegye galgóczi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 393. — Rk. 362, ág. ev. 4, izr. 27. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 44. — Mn. 30, ism. 14. — Tny. tót.
Posta: Felső-Attrak. Vasut és táviró: Galgócz.

A község története ismeretlen lévén, csak a rk. iskoláról írhatunk, mely 1864. év óta van szervezve. Az iskolaépület áll: 1 tanterem, 1 lakszoba, 1 konyha és kamrából. Az alapépület kő, a falak nyerstégla, tetőzete zsindely.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Smigura József (1864

—78), Halacska Mihály (1879—81), Navratil Ferencz (1882—84), Rok Nándor (1885—86), Polcsin György (1887—88), Rok Nándor (1889—90), Zapletál József (1891—92), Polcsin György (1892—93), s jelenleg Macskala szül. *Zapletal* Francziska, 1893. évtől. Született Theszéren, 1853. évi május 5-én. Képesített Nagy-Szombatban 1881-ben.

A kántortanító fizetése 316 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke *Szlávik* József.

5. FELSŐ-VASÁRD.

E község Nyitra vármegye galgóczi járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 330. — Rk. 322, izr. 8. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 83. — Mn. 60, ism. 23. — Tny. tót-magyar.
Posta: Felső-Attrak. Vasut és táviró: Galgócz.

E községről Péterffy tesz említést 1397-ben. Plébániájáról 1559 óta van adat, valószínűleg ekkor kezdődött az iskola is, melynek történetét adatok hiányában homály fedi.

Az iskola 1878-ban államilag segélyezett községi iskolává lett. A tanítói fizetéshez járul: az állam 248 frt, a község pedig 130 frttal.

A kántortanítói lak és iskola nem a legjobb állapotban van. Az iskola elvben községi, tényleg azonban katolikus, mert a tanító katolikus és más hitűek nem járnak belé. A plébános hetenkint kétszer jár be hittant tanítani. Az iskolás gyermekek kétszer gyónnak és körmeneteken is részt vesznek. A lakás kántori volt, ehhez hozzáépítettek 1878-ban egy tantermet állami segélyből. A lakást a felső-váradí, fornószegi és alsó-attraki hivek tartoznak gondozni. Az iskolát

pedig a vásárdi és fornószegi községek az államségellyel.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fentartója a polit. község és az állam.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Schulcz János (1785—1817), Ivanovics (1817—49), Borcsányi (1849—59), Markovics József (1859—67), Rehorovszky Ferencz (1867—75), Jancsina János (1875—76), Navratil Ferencz (1876—77), Sztárek Lénárd (1877—78), Sztrelka István (1878—88), Némethy István (1888—95), *Stefánik* József 1895-től, szül. Nyitrán 1873. évi decz. hó 21-én. Képesített Léván 1893-ban.

A kántortanító fizetése 433 frt 78 kr.

Az iskolaszék elnöke *Bednár* Pál.

a) KAMANFALVA.

E község Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 295. — Rk. 284, izr. 11. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 54. — Mn. 40, ism. 14. — Tannyelv tót-magyar.
Posta, táviró és vasut Nyitra-Ludány.

A község története ismeretlen lévén, térjünk át az iskolára, mely itt 1860-ban veszi kezdetét,

a midőn nem egészen hivatott emberek által egy kisszerű bérházban folyt a tanítás. Ezen állapot

1888. évig tartott, midőn Blaskovich József plébános erélyes utánjárására a község iskolája részére egy alkalmasabb helyet szerzett s abba ha nem is okleveles, de mégis népoktatási ismerettel bíró tanítót fogadott. Végre 1890 év márczius havában br. Steiger Albertnével kötött adásvétel által egy alkalmas épületet és beltelket szereztek, azt 250 frt kölcsön és némi volt készpénzzel kibővítették. S így lett egy 40 tanuló befogadó tágas tanterem a tanító részére 1 szoba, nyitott konyha, kamra, pincze és tágas padlás.

Az iskola fenntartása és a tanító fizetés tekintetében fölendületet tett Wertheimer Miksa izraelita földbérlo ajánlata, ki a bérleti időre a kamanfalvi rkath. iskolának évenként $1\frac{1}{2}$ -öl tüzfát, az ő szolgálatában levő cselédség tanköteles gyermekei után egyenként 3 frnyi tandíjat és az

állami adók után a még kiegészítendő összegből reá eső hányadot, eltekintve annak százalékától, biztosított. Csak így sikerült a tanító fizetését 280 frtra emelni.

A tanterem felszerelése nagyon hiányos.

Az iskola fenntartója a rkath. hitközség és Wertheimer bérlő.

Jótevője Wertheimer Miksa.

Tanítók voltak: Lédeczy Pál (1860—73), Anyetik János (1873—80), Kécsik József (1880—81), Vikor Mihály (1881—91), Klobusiczky József (1891—93), *Halacska* Mihály 1893-tól. Született Nagy-Örvistyén Nyitra m. 1840-ben szeptember 29-én. Képesítettett Nyitrán a póttanfolyamon 1872-ben.

Tanítói fizetés 290 frt.

Az iskolaszék elnöke *Blaskovics* József.

6. NAGY-RIPPÉNY.

Nagy-Rippény Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásában van. Hozzá tartoznak: Paczolaj és Sarlaska községek. Anyaegyház. Közs. lk. sz. 1091. — Rk. 970. ág. ev. 9, izr. 112. — Anyanyelvre tótok és németek. Tank. sz. 110. — Mn. 80, ism. 30. — Tannyelv magyar-német és tót. Posta helyben. Vasut- és táviró N.-Tapolcsány.

Nagy-Rippény község a 14-ik században, sőt a 15-ik század elején is mezőváros volt, de a gyakori nagy tüzek által s a török háborusok alatt elpusztult, mely alkalommal a kántorság a szomszéd Paczolaj fiókközségbe helyeztetett át.

A 17-ik század vége felé Paczolaj Nagy-Rippény sorsára jutott, elpusztult; de N.-Rippény kiheverve baját, lassan éledni kezdett. Ekkor Viszkelety Mihály magyarországi hétszemélynök „Septemvir“ Szeptencz-ujfalui nagybirtokos és neje szül. Thurzó Anna Mária grófnő kegyes alapítványából a plébánia-templom és kántorság ismét N.-Rippénybe helyeztetett 1692-ik évben.

Az 1713. évben gróf Vásonkői Zichy Pál nyitrai főesperes már N.-Rippényben tartott egyházlátogatása alkalmával Petrovics Imre, 1732-ben gróf Vásonkői Zichy Ferencz nyitrai főesperes által tartott egyházlátogatás alkalmával Alburnisz Ferencz, 1755-ben gróf Révay Antal kiküldött nyitrai főesperes által megtartott egyházlátogatása alkalmával Horváth János és 1781-ben gróf Batthyány József hercegprimás egyházlátogatása alkalmával pedig Baczó István volt kántori minő-

ségben alkalmazva. Iskoláról és tanítóról itt még nincs említés téve.

A község lakosainak egyrésze Németország különböző részeiből, leginkább Hannoverából és Oldenburgból bevándorlott németekből áll, kik 1860-ik évben a Zerdahelyi-család nemesi vagyonát megvették s maguk közt felosztották.

A község nevezetességei közé tartoznak a róm. kath. szép templom, plébánia, rkath. iskola, izr. imaház, izr. iskola, rkath. kórház, községi kórház, jegyzői iroda, hitelszövetkezeti takarékpénztár, posta, csendőri laktanya, gyógyszer-tár, szikviz-gyár, malom, nagyvendéglő. Van önkéntes és törvényes tűzoltó-egyesület is.

A régebbi kántortanítók egyszersmind jegyzők is voltak.

Az iskola a 19-ik század elején keletkezett, 1832-ben ez a mostani kórház helyisége volt, a melynek egyik szobájában egy hosszú asztal mellett két hosszú lóca volt elhelyezve, melybe első évben 3 tanuló járt. Mivel 1857-ben a tankötelesek száma 33-ra szaporodott, 1858-ban a plébániához tartozó összes hivek együttes erőiből és adományjaiból felépült a jelenlegi kántor-

tanítói lak és az iskola épülete, mely jelenleg áll 3 padlózott szép szobából, 1 padlózott konyhából, 1 kamrából, 1 folyosóból és egy tágas tanteremből, egy zsindelyfedél alatt. Falai kőalapon nyers égetett téglából keverten vannak építve. Külön épület az istálló és csür zsindelytető alatt. Épügy az ólak, melyet Kochányi János kántortanító 1895. évben saját költségén építtetett, a mi 260 frtba került és sajátját képezi. Azonkívül van még 2 pincze is. Az épület megett széles kert terül el, mintegy 300 drb gyümölcsfával, melyet a fentemlitett kántortanító elődje illetőleg édesatyja ültetett.

A tanterem felszerelése rendes.

Van faiskola 1875-től, mely évenként 50—60 drb nemesített fácskát ad.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevői a multban: Cherny Antal volt radosnai ker. alesperes, nagy-rippényi plébános, minden évben az iskolát saját költségén

javíttatta. A kántortanítói lakás átalakítására pedig 280 frtot áldozott. A kántortanítói jövedelem javítására 5 hold földet vett. Viszkelety Mihály, ki a kántorra, Matejovics János pedig a tanítóra vonatkozólag tett alapítványukkal.

Kántortanítók voltak: Petrovics Imre (1713—32), Alburnitz Ferencz (1732—55), Horváth János (1755—81), Bacsó István (1781—1810), Mihalovics Ferencz (1830—70), Kochányi János (1870—94); kitünő szorgalmu jeles tanító volt. 1894-től az elhunyt fia *Kochányi* János, ki született 1869. évi február hó 2-án Nagy-Rippényben (Nyitramegye). Képesítettett 1889-ben Modorban. Működött Radosnán, Komjáthon, Eördöghen. Ügybuzgó magyarosító.

Kántortanítói jövedelem 664 frt 47 kr.

Az iskolaszék elnöke *Zsiska* Mihály.

E községben van még egy tanítóval bíró izraelita iskola 500 frt tanítói fizetéssel, átlag 10 tanköteles gyermekkel. Létesült 1882. évben.

7. NYITRA-PÁSZTÓ.

E község Nyitra vármegye galgóczi járásában van. Hozzá tartozik Alsó-Vásárd, Gellénfalú és Bartacsin major. Anyaegyház. Közs. Lksz. 863. — Rk. 649, ág. ev. 140, izr. 74. — Anyanyelvre tótok. Tank. sz. 90. — Mn. 70, ism. 14. — Tny. tót-magyar. Posta: Alsó-Vásárd. Vasut és táviró: Galgócz.

A község történetére vonatkozó nevezetesebb esemény nincs.

A régi időkben a kántortanítói lak egyszersmind tantermül is szolgált. 1850-ben azonban a miniszteriumtól kapott 370 frton a község egy iskolának való telket vett, rajta kis házzal, mit 1872-ben alakítottak át teljesen gróf Erdödy Ferencz, b. e. Simor János biboros és Ő felsége a király segélyadományával. A jelenlegi iskola-épület áll: 1 tanteremből, szoba, konyha, kamra és istállóból.

A tanterem felszerelése szegényes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevői a multban a fent megnevezettek.

Könyvtára nincs; tornatere fel van szerelve. Kézimunkát nem tanítanak.

Van még itt szép faiskola 1249 csemetével.

Ezen állomáson működtek: Szilézy Imre 16 évig, Hargas Rezső 11 évig, *Mihalovich* Flóris 1887-től. Született 1862-ben junius 22-én Pozsonymegye Kátlóczi községében. Képesítettett 1891-ben Nagy-Szombatban. Működött Csekejen 3 évig.

Kántortanítói fizetés 310 frt 89 kr.

Az iskolaszék elnöke *Pachmann* Ignác.

8. NYITRA-PERESZLÉNY.

E község Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásában van. Hozzá tartoznak Belincz, Körtvélyes, Maniczka puszták. Anyaegyház. Közs. Lksz. 1117. — Rk. 1000, ev. ref. 17, izr. 100. — Anyanyelvre tót-német-magyar. Tank. sz. 309. — Mn. 215, ism. 94. — Tannyelv magyar-tót. Posta helyben. Vasut és táviró Szomorfalva.

Igen valószínű, hogy Nyitra-Pereszslény község már a magyarok bejövetele előtt létezett, minthogy régi elnevezése a még fennmaradt okmányokban (p. u. a régi róm. kath. anya-

könyv) kiolvasható: Presterán volt, mi arra enged következtetni, hogy Preszterán Szvatopluk birodalmának már egyik lakott és kiterjedtebb helysége lehetett, holott a szomszéd községek elnevezése: Körtvélyes, Szomorfalva, Lovászi, már később a magyarok által való telepítésekre valának, bizonyoságul szolgálhatnak Preszterán (Pereszlény) régi tót keletkezésének.

Pereszlény hajdan kiterjedtebb és nevesebb község lehetett; tanúsítja a régi községi ezüst pecsétnyomója, melyen ezen felirat olvasható: „Haec est veritas Oppidi Pereszlény 1686“, valamint az is, hogy számos nemes családnak fészke. (Almásy, Batthyány, Bartakovics, Illvay, Csukás, Ujfalussy, Majtényi, Fekecs stb.) Csakhogy később háborúk, vagy esetleges tűzvészek által elpusztított s így időről-időre kisebbedett.

Feltehető némileg, hogy IV. Béla uralkodása alatt a tatárok kérlelhetetlen pusztításának 1241-ben Pereszlény is áldozata volt, ezt pedig abból lehet sejteni, mivel a kutak a falu egész hosszában egyenes irányban vannak ásva s ezen kutakkal párhuzamban a föld alatt ugynevezett Lochok (katakombák, földalatti üregek) léteznek, melyek a kutakhoz hozzáférhetőséggel bírtak. Létezik most is egy ilyen Loch a falu éjszaki végétől délfelé, mintegy 200 méternyi hosszúságban. Ezenkívül igen gyakran bukkantak földalatti üregekre, gabonavermek s kutak ásatásánál, a község más részeiben is.

1646-ik évben Szelepcsényi György veszprémi választott püspök, ki egyszersmind az ország kancellárja is volt, az ó-budai prépostság itteni birtokát a nagyszombati egyetem tanulmányi alapjául szánta, és hogy annak jövedelmét (valószínűleg a katonaság zsarolásai ellen) biztosítsa: III. Ferdinándtól királyi szabadalmi levelet eszközölt ki (Datum in Arce ura Regia Posoniensi, die vigesima nona Octobris anno Dni Millesimó sexéen. quadrages. sexto (S. L.) P. H. Ferdinandus s. k. Georgius Orozy s. k.) melynek alapján királyi kegyvesztés terhe alatt tiltva volt a katonaságnak Pereszlény és Körtvélyes községekbe téli szállásra bevonulni; ugyszintén a lakosságot élelmiszerek, takarmány stbivel megsarczolni.

Pereszlény mezőváros ugyanazon napon vagyis 1646. okt. 29-én III. Ferdinánd királytól

szabadalmi levelet kapott évenként hét országos vásár megtartására, és pedig 1. Remete Antal, 2. Gyertyaszentelő Boldogasszony, 3. Szt.-György, 4. Szt.-Kereszt felmagasztalása, 5. Sz. Imre. 6. Sz. Margareta és 7. Sz. Erzsébet-kor. Hogy ezen vásárok valóban megtartattak, kitűnik 1668-ik évi decz. 12-én kelt tót szövegü, Pereszlény mezőváros és Tatay István nagyszombati Jézustársulati áldozár, ugymint az ó-budai prépostság adminisztrátorával a vásár jövedelme iránt létrejött egyezségből. Ezen egyezésnek másolata 1812. évi nov. 10-én Mathias Faba (V. A. Capti. Strig. Notarius etc.) által hitelesített.

Pereszlény mikor szűnt meg mezőváros lenni, adatok hiányában ki nem nyomozható. I. Lipót idejében, a szomoru emlékezetű török uralom alatt, midőn 1663-ban Nyitra, Galgóc s ezekkel az egész vidék török kézbe esett, Pereszlény sem lett soká a török csapatok pusztításaitól megkímélve.

1680-ban Moravánban (Pöstyén mellett) tartott megyei gyűlés főljegyzései szerint Caraffa Nyitrán már hosszabb idő óta volt és hogy Nyitra várából a törökök igen gyakran portyáztak és raboltak a szomszédos falvakban, tanúsítja az 1681-ben Vág-Ujhelyen tartott megyei tanácskozmány azon határozata, hogy a törökök kirándulásai ellen, a Nyitra folyó mentében Szka-csántól kezdve puskás sereg — pixidárii — felállítása elrendeltetett. Erre következő évben, vagyis 1682-ben Pereszlény község a kalandozó török csapatok által megrohantott, épen Áldozócsütörtök napján, midőn a hivek az istentisztelet alatt a templomban valának. A rabló török-csapat behatolt a templomba is, az ájtatosságot végző lelkészt, Pater Polyacsek Hyeromus szt.-Ferenczrendi szerzetest megölték, a templomot kirabolták. Nevezetesen az oltárból elvitték a Ciboriumot, melyen kiolvasható, miszerint, az a nyitra-pereszlényi templom tulajdona, a mely Ciboriumot Budavárának bevétele s Magyarországnak a török járom alóli fölszabadulása után Henis Gottfred ogulini ezredes a pereszlényi templomnak visszaadott.

A feledékeny jelen és az utókor közönyössége alól felmentendő szomoru eseményt, a historiai nevezetességű Ciboriumot minden Áldozó-

csütörtökön körmenetben hordozzák körül a községben az Oltáriszentséggel.

Mint történelmi esemény megemlítésre méltó, hogy 1708-ban II. Rákóczy Ferencz mikor 22 ezernyi seregével Sziléziába akart áthaladni, hogy ott a bajor fejedelemmel egyesülve, a francziák által felsegélyezve, a magyar királyságot elfogadja, a Vág mellett, Trencsénnél I. József csász. kir. serege által, melynek vezére Heister és Pálffy volt, augusztus 3-án serege szétugrasztott. Menekülés közben Ocskay László kurucz ezredes elpártolt Rákóczytól, egész dandárjával Pereszlény község keleti határában 1708. aug. 29-én Pálffyhoz csatlakozott.

Pereszlény község hajdani nemeseinek már csak némi emléküik áll fenn, ilyen egy nagyobb beltelken a víz partja mellett a Batthyány-család volt kastélyának fundamentoma.

Miként a község keletkezését, úgy az iskoláét is sűrű homály fedi, mindazonáltal a község történeti adataiból sejteni lehet, hogy oly népes községben, ha templom létezett, ezzel párhuzamban iskolának is kellett lennie. A fentlevő okmányokból az iskola létezésére nézve csak az bizonyítható, hogy az iskola 1732. év előttől 1822-ik évig közvetlen a templom mellett állott s a Rector scolae et organistának két lakszobája, egy iskolája 20 tanuló befogadására, konyha, kamra és istállója volt, mely szalmával volt fedve.

Történt, midőn 1822. évben, a pereszlényi születésű Batthyány Alajos apát, esztergomi kanonok, a budapesti központi seminárium akkori rectora és a nevezett seminárium birtokainak teljhatalmu kezelője, rokonai és az itteni birtok látogatása alkalmával ide érkezett, megütközött a templom mellett álló kántortanítói lak és iskola szomorú állapotán, s ezen segitendő, új iskola építése céljából ajándékozta a jelenlegi iskola-területet a kerttel és beltelekkel együtt; így az azon levő zsellérház helyén épült az akkori új iskola és ezzel együtt a kántortanítói lak Batthyány József kegyur és társai költségén.

Ezen kántortanítói lak és iskola 1825. évi május 27-én, midőn ugyanazon órában Körtyvélyes-Pereszlény és Belincz község egyszerre lángban állott, elhamvadt.

1825. év őszén Jordánszky Elek prépost, esztergomi kanonok, semináriumi jószág-kormányzó által újból felépíttetett. A világi kegyurak, Batthyány és társai, gyakori tűzkárok által okozott elszegényedésük miatt az iskola építéséhez hozzá nem járultak, igérvén azonban, hogy a helyreállítási költségeket felerészben megtérítik.

1834. okt. 20-án ismét leégett az iskola, a Prepositura 1835-ben megint felépíttette, mivel a Batthyányiak lemondtak kegyuri jogukról és mivel sem járultak az iskola helyreállítási költségeihez.

1835-től 1848-ig a kisebb javításokat az iskolai épületeken, a Can. Vis. értelmében, a községek végezték. 1848. évben Liptay András esztergomi kanonok, semináriumi jószág-kezelő, Szaniszló József itteni tisztartónak meghagyta, hogy egy új s tágasabb iskola építése céljából, mely megfelelné az aránylag szaporodó tanulók befogadására, terjesszen be előirányzatot. Ezen előirányzat Esztergomban 1848. febr. 12-én jóvá is hagyatott. Minthogy azonban egy hóval később, azaz márcziusban eltöröltetett az urbéri-ség, e miatt az uraság nem ragaszkodott ahhoz, hogy Pereszlényen 961 váltó forinton egymaga új iskolát építsen s visszavonta elhatározását, hogy azt a községek a volt kegyurasággal közös költségen létesítsék. A volt urbéressek, most már mind teljes szabadságot élvező honpolgárok, megtagadták a hozzájárulást s viszont a kegyuraság is megtagadta a költségeket.

A segédtanítói állásnak szervezése márekkor tervben volt, mivel részére külön szoba lakásul és fizetése ki volt jelölve.

A jelenlegi iskolaépület létesítése miatt 1850-től 1861-ig tartott a küzdelem, melyben oroszlánrésze volt a boldog emlékü Oszsziy Mátyás helybeli esp. plébánosnak, akinek fáradhatlan szorgalma és kitartása hozta létre a jelenlegi iskola és kántortanítói épületet. A közbirtokosság, kik gyermekeiket ezen iskolába nem járatták, mint volt földesurak nem érezték át hivatásukat, a jobbágy kitaníttatásához semmiféle törvény vagy szokásjog sem kötelezte, kivéven a Can. Vis. egyetlen egy pontja, melynek értelmében a scholát kötelesek a kegyurak emelni s a hivek azt fenntartani.

A vagyoniilag süllyedező birtokosok annál is inkább elleneztek a kor követelményeihez mért, de nagyobb anyagi áldozatokkal összekötött iskolára áldozni, mivel a robotot elvesztették. Daczára annak, hogy az akkori hatóságok számtalan leirattal és határozatokkal szorították az iskola építése végett a közbirtokosságot, de ezek sokféle kifogásokkal akadályozták az ügyet, úgy, hogy majdnem tizenkét év telt el, a míg megállapodásra jutottak akként, hogy az építési költségekhez hozzájárult 35 nemes-család adókulcs szerint összesen 1188 frt 83 krral és az iskolailag egyesített községek: Pereszlény, Belincz, Körtvélyes, Szomorfa és Lovászi 907 frt, fuvar és kézinapszám munkával.

A jelenlegi iskola és kántortanítói lak, mely a nyitramegyei építészeti hivatal terve szerint vegyes anyagból, cseréptetőzettel épült, belekerült 2515 frt 69 krba.

Az iskola és a kántortanítói lak a község nyugati házsorában, a plébánia átellenében, a falu közepén, keletről nyugati irányban, vegyes anyagból egy cserép alatt van építve. Van benne két nagy tanterem, mely egymástól folyosóval van elválasztva. A kántortanítónak van három egymásba nyíló lakszobája, utcai homlokzattal, egy konyha, kamra, pincze és az udvarban különálló istálló és faskamrája. A kántortanítói lakosztálynál van egy folyosó és a segéd-tanító részére egy udvari szoba.

Az iskolák felszerelése példányszerű.

Az iskola fentartója a rk. hitközség és társ-községei.

Jótevői a multban: a budapesti központi szeminárium, mint az iskolának ősi kegyura. Az előbb említett adományokon felül 1868. évben végbement tagosítás alkalmával a kántortanítónak két hold földet adományozott. Jelenlegi: Peresz-

lény, Körtvélyes és Belincz községek rk. lakói, kik az iskola fentartása és a tanítói fizetések fedezéséhez adó arányában iskolai adóval hozzájárulnak.

Kántortanítók és segéd-tanítók voltak: Rector scolae et organista: Zelezní Mihály (1732—55), Horváth Tamás (1755—1780), Klobusiczky József (1780—1810), Gambács Venczel (1810—1821) községi jegyző is. Dosztal Ferencz (1830—64) mint jegyző is, Janda János (1864—78), Krész Emil (1878—92), Péter Matusik Maurus helybeli segédlelkész, mint helyettes kántortanító (1892—93), s jelenleg 1893-tól *Blizska* Antal. Született Nyitrán 1861. november 27-én. Képesített Léván 1883-ban. Működött: Krakovánban, Vittenczen, Nyitra-Pereszlényen mint segéd-tanító (1884), Nancsiczen mint kántortanító és egyházi (fuvó) zenekarnagy (1884—85), Chinoránban mint osztálytanító, hol 24 tagból álló egyházi zenekart szervezett (1886), Nyitra-Kolozson (1893). Mellékfoglalkozása postakezelés.

Segéd-tanítók: Rajcsányi Nándor és Bros József (1860—61), Janda György (1861—63), Janda János (1863—64), Kossányi Flóris (1864—70), Miró Antal (1879—81), Pliszka Antal (1882—84), Barton Sándor (1884—85), Divinecz János (1885—86), Horváth János (1887—88), Simkó János (1888—90), *Hayek* Mária 1890. évi szept. 1-től. Született Bazinban, Pozsonym., 1862. évi nov. 4-én. Képesített Nagy-Szombatban 1888-ban. Működött (1888—90) Monokon mint nevelő. A magyarnyelv sikeres tanításáért egy drb arannyal lett kitüntetve.

Kántortanítói fizetés 581 frt 66 kr.

Tanítónői fizetés 324 frt.

Az iskolaszék elnöke *Poeck* Rudolf.

A róm. kath. iskolán kívül 1860. év óta létezik helyben nyilvános izraelita népiskola egy tanítóval, 25 tankötelessel.

9. NYITRA-SÁRFŐ.

E község Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 832. — Rk. 794, ev. ref. 1, izr. 37. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 130. — Mn. 110, ism. 20. — Tny. magyar-tót.

Posta: Radosna. Vasut és táviró: Pöstyén.

Nyitra-Sárfő község lakosai bevándorolt a törzslakók, kik egyszerű földmivesek. A közmorva és cseh közmivesek és ácsok ivadéakai, s s nének felemlítésre méltó története nincs.

Az iskola már 1755-ik évben létezett, miről az akkori Can. Visitáció tesz említést. Sok ideig 1 tanterem, 1 lakszoba, konyha és kamrából állt, s ezen iskolába jártak a ny.-sárfői plébániához tartozó községek, u. m.: Krtócz, Lipovnok és Vezekény községek tankötelesei. Jelenleg csak a sárfői és az 1875-ik évben épült Alajos-majori pusztán lakó cselédség gyermekei járnak ez iskolába.

1892-ik évben a nyitramegyei közg. bizottság, miután a Sárfő község és Alajos-major pusztá tanköteleseinek száma a 100-at meghaladta, elrendelte, hogy Sárfő község iskoláját egy második tanteremmel kibővitse. A helybeli földesuraság, Haase Mária, mint kegyurnő, férj. Leonhardi Kurtné, több év óta elhatározta, hogy a sárfőieknek egy külön leányiskolát építtet, felszereli és fentartja mindaddig, míg ő lesz itt a földbirtokos. E tervét 1893-ik év nyarán foganatosította, midőn az új leányiskolát saját telkén felépíttette, felszerelte és u. a. év okt. 2-án ünnepélyesen felavattatta. A tanítónő 300 frtnyi évi fizetését és 16 ürméter failletményt (beszállítva és felvágva) a kegyurnő adja oly kikötéssel, hogy a leányok után a község tandíjat ne szedjen.

A fiúiskola, egyúttal a kántortanító lakása, egy tető alatti hosszú kemény anyagból épült, cseréppel fedett épületben van. A tanterem tágas, világos, száraz, a kántortanító lakása 2 szoba és konyha.

A tanterem felszerelése nem kielégítő.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Jótevője b. e. Haase Alajos, a ki 2000 frtos alapítványt tett, melynek kamataiból a szükséges tankönyvek és írószerek (egy időn át szegény gyermekek felruházása), a leányiskolában a kézimunkához szükséges anyagok szereztetnek be.

Kántortanítók voltak: Verunác Vendel, Veronács Mihály, Rajcsányi Nándor. 1865-től Rock Nándor, szül. 1836-ban jan. 31-én Vittenczen Nyitram. Képesítettett Érsekújvárott 1854-ben.

A kántortanítói fizetés 397 frt 40 kr.

A leányiskola a földesurasági telken épült, melynek gondozását, felszerelését, a tanítónő fizetését, a fentemlített kegyurnő vállalta magára mindaddig, míg ez iskola róm. katolikus jellegű marad.

Az épület egy juhakolból átalakított hosszú építmény, a falak kemény anyagból vannak, s a tetőzet zsindely. A tanterem nagy, világos és egészséges épület folyosóval, ezzel szemben van a tanítónő 2 szobája. Ezen iskola 1893. őszén nyitattott meg.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fentartója a kegyurnő.

Tanítónők voltak: Sefcsik Gizella (1893—94), Such Zsófia, szül. N.-Rippényben, Nyitram., 1871. ápr. 14-én. Képesítettett Pozsonyban 1889-ben.

Tanítónői fizetés 340 frt.

Az iskolaszék elnöke és az iskolák igazgatója Pisztli Károly plébános.

a) VEZEKÉNY.

Vezekény község Nyitra vármegye n.-tapolcsányi járásában van. Hozzá tartozik Lipornók község. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 565. — Rk. 500, ev. ref. 8, izr. 57 — Anyanyelvre tótok.

Tank sz. 50. — Mn. 40, ism. 10. — Tny. tót-magyar.

Posta Vezekény. Vasúti- és táviró-állomás N.-Tapolcsány.

1868 előtt itt iskola nem volt; ezen évben a kir. tanfelügyelőség sürgetésére az iskolaalapítás ügye megbeszélés tárgyát képezte. Sok utánjárás és anyagi áldozat mellett Pock Rezső akkori sárfői plébános, most nyitra-pereszlenyi alesperes-plébánosnak sikerült az iskola felépítése. A gyűjtésből begyűlt adományokból, melyhez b. e. Simor János bíboros és a földbirtokos urak járultak, vétetett egy telek s arra felépült az új

iskola tanítói lakkal együtt; a tanítás benne 1870-es évek elején kezdődött. Van benne egy tanterem, két tanítói szoba, 1 konyha, kamra és istálló. Az egész épület kőalappal bir, a falak nyers téglából készültek s a tetőzete zsupszalmával van fedve.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevői a fent említett adakozók.

Tanítók voltak: Halacska Mihály (1878—81), Szpolecsnyi János (1881—84) sikerrel tanította a magyar nyelvet, Molnár János (1884—92), Berzák Jenő (1892—93), s jelenleg *Kubin* Vilmos

1893-tól. Született 1867. jun. 27-én Prassiczon, Nyitram. Képesítettett Nagyszombatban 1885-ben.

Tanítói fizetés 391 frt 10 kr.

Az iskolaszék elnöke *Pisztli* János.

10. RADOSNA.

Radosna község Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1082. — Rk. 1005, ág. ev. 6, izr. 71. — Anyanyelvre tótok.

Tank sz. 190. — Mn. 140, ism. 59. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben Vasut- és táviró-állomás N.-Tapolcsány.

Radosna az igen régi községek közé tartozik, a mennyiben a régi okmányokból kitűnik, miszerint a 13-ik század elején már temploma volt, legszebb e vidéken. Régebben e község mindig a nyitrai püspökség birtokát képezte. Volt egykét szabad és nemes család is, melynek ősei a török-uralom alatt az ország védelmében szerzett érdemükért nyerték nemességüket.

A legrégibb hiteles okmány az 1755. évből származó gróf Révay Antal esztergomi kanonok, czimzetes püspök által felvett Can. Vis. E szerint a mostani helybeli róm. kath. templom 1636. évben Telegdy János nyitrai püspök költségén, a torony pedig Szelepcsényi György kalocsai érsek és nyitrai püspök által 1663. évben lett építve. Ezen Can. Vis.-ból megemlítésre méltó körülmény, hogy ez időben ezen ujonnan felépült templom az egész környéknek és vidéknek legnagyobb temploma volt és ezen oknál fogva az espereskerület székhelyévé Radosna lett megállapítva.

Hogy Radosnán a templom mikor épült fel első ízben, azon időt meghatározni nem sikerült; de megállapítható, hogy már 1559-ben az itten járt Vis. jelentéséből az tűnik ki, hogy a nyitrai püspök által Radosnán épült templom el van hanyagolva és a tetőzete rossz s körülötte a temető fala dűledező állapotban van. Ebből nyilván az következik, hogy Radosnán már a 12-ik század végén, vagy a 13-ik század elején templom és így valószínűleg plébános is volt. Történelmi feljegyzésekből azonban csak az deríthető ki, hogy 1332-től kezdve Jakab nevű plébánosa volt, ki egyuttal a tanítói hivatalt is betöltötte.

Megemlítésre méltó körülmény, hogy az itteni kastélyban a tizenhetedik század elején

irta Pázmány Péter munkáinak nagy részét és azon szoba még mai napig is fennáll. 1848. és 49-iki időszakban itt is szervezve lett a nemzetőrség és Simonsics osztrák tábornok ellen vezényeltetett. 1871-ben lett a község a körjegyzőség székhelye. 1882-ben kapott postahivatalt, 1889-ben postatakarékpénztárt, 1887-ben szerveztetett a kötelezett tűzoltóság.

Az iskola keletkezésének idejére vonatkozó biztos adat nincs; csak annyi bizonyos, hogy 1755-ben fennállott és ezen időben Prokes Pál volt a kántortanító. A második osztály 1880. évben lett rendszeresítve.

Az iskola részben a nyitrai püspökök áldozatkészségéből, részben a hivek megadóztatásából tartatik fenn.

Az iskola a községnek északnyugati részén fekszik, áll két tanteremből és a kántortanítói lakból, melyben van 2 szoba, 1 zárt konyha, 1 kamra. Az iskolaépület alapja: mészkő, falai nagyjából vályog, kisebb része téglá. Az egész épületet szalma fedi.

A II. osztály tanítójának lakása áll: egy padlózott szoba, egy nyílt konyha és kamrából. Alapja mészkő, falai szintén kevert anyagból vannak, tetőzete cserép. A kántor gazdasági épületei vályogból vannak készítve, tetőzete szalma,

Az iskola tantermei eléggé fel vannak szerelve.

Az iskola fenntartója a nyitrai püspökség és a r. k. hitközség.

Kántortanítók voltak: Prokes Pál, Mihalo-vich Imre, Kacsovsky Ferencz, Travnicsek János, Sztancsik Béla, Lovász Ferencz, 1871-től *Kossányi* Flór, született 1843. évi jul. 23-án

Alsó-Merasicen Nyitram. Képesített Nagyszombatban 1861-ben. Működött: Krakovánban, Hrádeken, Horkán, Nyitra-Pereszlenyben.

Osztálytanítók voltak: Maló Ferencz, Molnár János, Spányik Lajos, Ondrejka Péter, ifj. Rock Nándor, Liszka Ferencz, Szpevár János, Kochányi János, Vass Rezső, *Schuch* Józsa, született 1875. évi jul. 3-án Alsó-Kaápon, Nyitram. Képesítet-

tett Pozsonyban 1895-ben tanítónői, ipari- és tornatanítónői minősítvényvel, jeles sikerrel.

Kántortanítói fizetés 304 frt 98 kr.

Tanítói fizetés 314 frt 10 kr.

Az iskolaszék elnöke *Pulman* András alesperes-plébános, kerületi tanfelügyelő.

E község területén 1886. évtől egy elemi izraelita népiskola áll fenn 20—25 tanulóval.

11. ÜRMÉNCZ.

Ürméncz község Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 749. — Rk. 731, ág. ev. 4, izr. 14. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 125. — Mn. 98, ism. 27. — Tannyelv magyar és tót.

Posta, vasút és táviró Nagy-Tapolcsány.

Ürméncznek, mint a közlekedési fővonalaktól távol eső igénytelen kis községnek történetéről feljegyzésre méltó adatunk nincs. Lakosai földmivelők, kik még házilag a vászonszövést és szőrványosan a kosárfonást üzik.

Az ürménczi r. kath. iskola keletkezésének ideje ismeretlen; első említés iskoláról az 1755-iki Révai Antal-féle visitációban van, mely ezeket mondja: „Scholae Rector Antonius Kopny anorum circiter 35, catholicus, aluid nihil habet practer dedificium, sine padimentó duó Cubicella continens”; az 1780-iki visitáció pedig: „scholae aequae nullae, ad quas Juventos aut Catechesius conveniret, hic loci commuratur, et siquidem rara admodum frequentius autem nulla Juventus Scholas hic frequentet, utrique officio commode satisfacit. Ab Instructione Juventutis N-b a singulo annuatim (percipit) per 1 fl. Sed quia de hieme tantum Scholam frequentant, de aestate autem juvenus falis rusticana post pecora disperditur, assumuntur ad annum proventum fl. 3.” Látható ezekből, hogy a múlt században e helyen a tanügy még nagyon mostohán karoltatott föl. 1873-ban épült fel az ürménczi iskolának mostan is fennálló tanterme és annak tőszomszédságában a segédtanítónak egy szobából álló lakása. Ezen alkalommal átalakították a kántortanítói lakás és az egész épület a régi zsuptető helyett zsindellyel fedetett be. A tágas tantermen kívül van a tanító részére 2 szoba, konyha, kamra, istálló és kocsiszín.

A tanterem eléggé jól fel van szerelve.

Van faiskolája, tornatere és eszközei.

Az iskola fenntartója a r. kath. hitközség a kegyurasággal.

Ezen állomáson működtek: Kopni Antal (1755), Mihalovics János (1800), kinek segédjei voltak: Kvakár és Babicza, Vavrincz Mihály (1829-től 1890-ig), ez érdemes tanító, ki *61 éven át vezette az iskolai ügyet*, oly sikerrel működött, hogy emlékét még igen sokáig fogják áldani, mert a keze alatt felnőtt nemzedék nemcsak hogy írni-olvasni megtanult, de benne jó nevelőt is nyert, a ki mindenkoron hű támasza volt a lelki pásztornak s vele karöltve fáradozott azon, hogy a gondjaikra bízott csemetékből jó hazafiakat és hitbuzgó keresztényeket neveljenek. Mennyire szerette őt községe, kitűnik az alábbi szép tényből. Meghozatván ugyanis az 1868. XXXVIII. t. cz., a mely a népoktatást szabályozza, az ürménczi nép kedvelt mesterétől, bár ez magyarul nem tudott, válni nem akart, hanem inkább egy magyarul tudó segédtanítót fogadott melléje. Ezen segédtanítói állás teendőit ellátták a következők: Burza Ferencz (1868—70), Sasváry József (1870—75), Csernák Gyula (1875—78), Malló Ferencz (1878—85), Kubin Vilmos (1885—90). Vavrincz Mihály 1890-ben a nagy-tapolcsányi Agoston kórházban halálozván el, a hálás ürménczi nép kedvelt tanítójuk tetemeit Ürménczre szállíttatta el s nagy könyhullatással helyezték örök nyugalomra. 1890-ik évtől a jelen ideig *Markovics* István áll az iskola élén, ki egyszersmind könyvelője az „Ürméncz és Vidéke” közs. hitelszövetkezetnek. Született Nagy-Tapolcsányban Nyitra m. 1846. aug. 15-én. Képesített Nagy-Szombatban 1866-ban.

A kántortanítói fizetés 620 frt 79 kr.

Az iskolaszék elnöke *Hollady* Jenő.

a) **NAGY-DOVORÁN.**

Nagy-Dovorán község Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lksz. 307. — Rk. 298, izr. 9. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 67. — Mn. 49, ism. 18. — Tannyelv magyar és tót.

Posta, vasut és táviró: Nagy-Tapolcsány

Hogy ezen község mely évben szakadt el iskolailag az anyaegyházról, azt biztosan meghatározni nem lehet. A nagy-dovoráni különálló róm. kath. népiskola első nyomaira 1852-ben akadunk, a midőn a dovorániak egy juhászlakot szemeltek ki iskolának, amely 1858-ban javítva lett, mert — úgy mondja a hagyomány, — az ablakok nagyon kicsinyek, a szobák alacsonyak voltak, minek folytán a padlás is emeltetett. Ily állapotban használtatott a lakás iskolának 1885-ig, míg nevezett esztendőben báró Stummer Ágoston, az ürménczi templom kegyura engedve a nagy-dovorániak kérelmének, szép tágas és világos iskolai tantermet építtetett hozzá a régi iskola-épülethez.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója a hitközség és az uraság.

Jótevője nincs. A múltban a fentemlített kegyur volt.

Tanítók voltak: Matulay János, Mednyánszky József, Markovics István, Widerschein József, Juber József, Horák Nándor, Broós József, Kohut József, Szlamkay Henrik, Solymossy Angelika, ifj. Markovics István, Ichlicska Károly, *Palkovics* Teréz, gyermekmenedékházra képesített óvónő. Született Kenéz-Kis-Apáthiban 1877. nov. 2-án.

Tanító fizetés 345 frt 69 kr.

Az iskolaszék elnöke *Hollady* Jenő.

c) **Ujlaki alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Kingyera Károly*, alesperes, udvarnoki plébános.

1. ALSÓ-RÉCSÉNY.

E község Nyitra vármegye galgóczi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 883. — Rk. 774, ev. ref. 12, izr. 96. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 96. — Mn. 80, ism. 16. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Galgóc.

Alsó- és Felső-Récsény egy iskolába járattja gyermekeit. A községnek magának régebbi története ismeretlen. A jelenben nevezetessége a legujabb sistema szerint készült nyolcz változatu pedálos orgonája, mely ritkítja párját a vidéken. A templomhoz közel, a plébánia tözsomszedságában van az iskola, mely 1893. év őszén ujjtatott meg. Az egész épület téglából és vályogból van építve. Az iskola palakő, a többi rész pedig zszindelylyel van fedve. A kántortanítói lak áll 2 szoba, 1 konyha és kis éléskamrából, hozzá istálló és faskamra. Azonkivül van a nagy tágas tanterem.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevői nincsenek.

Kántortanítók voltak: Lédeczy, Tejfölösy, Schenk János (1870—89), Skvaró Ágoston (1889—92). Ezen időtől: *Luzsicza* Sándor, szül. 1863. év okt. 18-án Érsekújvárott, Nyitramegye. Képesített Léván 1883. évben. Működött: Ó-Gyallán, Nagy-Kéren (mint s. tanító), Eözdögen, Nagy-Kosztolányon.

A kántortanítói állás jövedelme 378 frt 67 kr.

Az iskolaszék elnöke *Paulovics* Pál.

E község területén van még egy izr. elemi népiskola 1 tanító vezetése alatt 20 tanulóval.

a) SAÁGH.

E község Nyitra vármegye galgóczi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lksz.: 597 — Rk. 353, ág. ev. 227, izr. 17. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz.: 60. — Mn. 45, ism. 15. — Tny. magyar-tót

Posta: Alsó-Récsény. Vasut- és távirdaállomás: Galgócz.

Ezen községben körülbelül 60 év előtt több nemesrangu család lakott, s mindnek kisebb-nagyobb birtoka is volt; különösen említést érdemel gróf Keglevich Gábor, kinek birtoka vala a legnagyobb. Utóbb pedig az összes birtokokat is megvette, melyekből egy főbirtokot létesített, mely mai napig is fennáll.

Keglevich idejében e községben templom nem lévén, a nemes főúr 1836-ban építtetett egy szép tágas templomot, azonban sajnos, nem dótálta s most a fentartási költségek a hiveket terhelik. Nemsokára a grófi családtól a birtokot Appel József vette meg. E tiszteletreméltó nemesúr a kath. egyháznak buzgó tagja volt; a hol csak jónak látta, különösen a szegények iránt mutatá jószívűségét. Appel József meghalt 1890-ben életének 92-ik évében s vele együtt halt meg a szükségben szenvedők iránti könyörület is.

E községben van r. k. iskola s keletkezési ideje nagyon régi; kezdetben a tanítói lakásban foglalt helyet. A régi időkben az itteni tanítók különböző mellékfoglalkozású egyének voltak. Voltak olyanok is alkalmazva, a kik alig tudtak írni, olvasni; később, midőn nagyobb lett a tanítónak jövedelme, lakása, már bizonyos kvalifikáció is kívántatott a tanítótól. Általában a tanítók legtöbbje ezen községben képzettség nélkül volt. Igaz, hogy a kath. hivek tulnyomó része nap-számos, szegény, a tanítót ellátniok nagy nehézséggel jár, mégis tehetségük szerint odatörekednek, hogy önálló kath. iskolájok s tanítójuk legyen. Az ág. evangelikusoknak, kik általában jómódúak, külön iskolájuk van. Boldogult Simor kardinális Ő Eminenciája segélyéből Ságbon új iskola épült. Ezen változás alapján a tanítói lakás kibővítetett, miután a régi tanterem jelenleg lakásul szolgál. Az új iskola különálló épület, a tanítói lakás azonban igen rossz karban van. A falak dülöfélben vannak, minden oldalról oszlopok által megtámasztva. A háztető hasonlóan el van hanyagolva; esőzések alkalmával nemcsak a falakra, hanem a szobákba is áthat

a víz. Az iskola felszerelése említést sem érdemel, mert nagyon hiányos.

Mig a tanterem a tanítói lakásban volt, a magyarnyelv tanításáról nem is lehet beszélni, miután maguk a tanítók sem voltak a nyelv birtokában.

Az iskolának könyvtára nincs, nem is volt soha; tornatere van, mely egyes eszközökkel is el volt látva, de idővel tönkrejutottak. Faiskolája volt az iskolának, még pedig 1890. évig.

A községben a másik hitfelekezet részéről az állam iskolát építtetett s azt tanítóval is ellátta. Ekkor történt, hogy az ág. ev. illetve állami tanító összehívatta hiveit s előadta, hogy: miután a kath. tanító oly hosszú időn át kezelte a faiskolát, most ők is jogosultak arra, hogy a faiskola az állami tanító által kezeltesse. Javaslátát elfogadták; az akkor működő kath. tanító is engedett s a faiskola és ennek kezelése ekkor átszállott az állami tanítóra. Az iskolában a kézimunka semminemű iparága nem taníttatik.

Az iskola keletkezésének ideje igen régi. Kezdetben a tanítók saját lakásukban tanítottak, de voltak olyanok is, kik az írást és olvasást is alig ismerték. A régi iskolaépület b. e. Simor János bíboros segélyével épült fel újra és teljesen átalakított s a tanító lakása is 1 szobával meg bővítetett. Az új iskola különálló épület, de a tanítói lakás rossz karban van, a dűledező falakat oszlopok támogatják.

A tanterem felszerelése igen hiányos.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője nincs.

Ezen állomáson működtek: Linek, Tiffenbach, Boreczky, Király mint jegyző is, Hargas Rudolf (1877), Holman Ferencz (1877—90), Holényi János, Kubicsek József, Polcsiny György (nem képesített). 1892-től *Ridzy* Mihály, született 1857. okt. hó 22-én Galgóczon, Nyitra vármegyében. Képesített 1894-ben Nagy-Szombatban. Működött Chynorán, hol a magyar nyelv

sikeres tanításáért Roskoványi Ágoston nyitrai püspök által a „Vurum-féle alapítvány“ 30 frtos tiszteletdíjában részesítettett négy éven keresztül, továbbá Udvarnokon, Beregszeghen, Püspökfalván. Kántortanítói fizetés 348 frt 98 kr.

Az iskolaszék elnöke *Paulovics* Pál.

E község területén van egy állami elemi népiskola az ág. ev. vallású gyermekek részére, 1 tanítóval, 52 tankötelessel, melyből mn. 40, ism. 12.

2. ASSA-KÜRTH.

Assa-Kürth község Nyitra vármegye nyitrai járásában van. Hozzá tartoznak Csabb, Szill és Uj-Lacska községek, Pusztalehény, Czerovina, Kotrbál és Doborka puszták. Anyaegyház.

Községek és puszták Lk. sz. 1780. — Rk. 1027, ág. ev. 610, izr. 143. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 128. — Mn. 98, ism. 30. — Tannyelv tót-magyar.

Posta helyben. Vasut és táviró: Üzbégh.

E község alapítója a szóhagyomány szerint a nemes Ghyczy-család volt, melynek tulajdonához a mai Assa-Kürth, Csabb és Uj-Lacska községek határai tartoztak. E család ugyanis az urbérrendszer idejében e nagy kiterjedésű birtoknak körülbelül egy negyedrésztét alattvalóinak ajándékozta, kik azután földesurok háza mellett házakat kezdtek építeni és így keletkezett a mai Assa-Kürth. E család ősi háza még most is látható és e birtokot, habár nem is itt tartózkodik, még mindig birja.

Az iskola keletkezésének ideje valószínűleg 1787. évi augusztus 12-ére esik, mert akkor Assa-Kürthön új plébánia rendszeresített. Az iskolahelyiség és a kántortanítói lak a templomhoz közel egy dombon állott, mely idővel ugyanazon a helyen a kor követelményeihez képest átalakítva, ma már a törvény kívánalmának teljesen megfelel. Van benne egy tágas tanterem; a kántortanító részére pedig 2 szoba, 1 konyha, 1 éléskamra, 1 pincze, 1 istálló, 1 fáskamra és tágas udvar. Az egész épület, alapját kivéve, nyers téglából van építve és zsindelytetővel fedve.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskolafenntartó a r. k. hitközség.

Az iskola jötevői: a nyitrai püspökség 8 magyar hold szántóföld és évi 7 mt. hasábfá, 50 kéve rözse és 9 frt 87 kr. adományával s az esztergomi érsekség 200 frt iskolaépítkezési költség segélyével.

Ezen állomáson működtek: Blanarik Jakab (1787—92), Jankovics József (1792—800), Bojik János (1800—801), Sztaranik Károly (1801—09), Benkovics Pál (1809—18), Benkovics Ferencz (1818—26), Vanics Antal (1826—57), Lédeczy József 1858—69), segédtanítója Kapp János volt, Sinkovics Ede (1869—77), segédtanítója Strelka István volt. E kántor mint jegyző is működött; Grulich József (1877—81), Gazdag Vendel (1881—84), Cseppán Gábor (1885. decz. 20-tól 1894-ig), *Izakovits* István 1894-től. Született 1870. év decz. 25-én Nagyszombatban, Pozsonymegyében. Képesített szülőhelyén 1890-ben. Működött Gajáron, Ó-Turán.

Kántortanítói fizetés 457 frt 66 kr.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

E község területén van még egy ág. evang. elemi népiskola egy tanító és 130 tankötelessel.

Egy izr. iskola egy tanító és 30 tanulóval.

3. NYITRA-EGERSZEGH.

E község Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1132. — Rk. 1107, izr. 25. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 100. — Mn. 80, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasut- és táviróállomás: Üzbégh.

Nyitra-Egerszegh régibb története ismeretlen, csak annyi bizonyos, hogy az esztergomi érsekség volt egykor alapítója, a betelepített palóczo-

kal. A hajdan jómódu nép, — mely magyar nyelvét megőrizte — teljesen elszegényedett.

A magyar nyelv eddigi megőrzését mégis

magyar papjaik s tanítóikon kívül a lakosság megmaradt önérzetességének s rendezett anyagi helyzetének — mondhatni — jólétének kell tulajdonítanunk, mely számára a vidéken a suprematiát biztosította. Az egerszeghi gazda büszkén vallotta magát mindenkor és mindenütt a primás jobbágynak. Az ötvenes évek azonban, mint mindenütt, itt is változást idéztek elő, s különösen ez utóbbi évek a hajdan gazdag nép nyakába nyomort és szegénységet akasztottak, ugyannyira, hogy most már csak szórványosan találtnak jobbmodu gazdák, míg a zsellérek s szegényebb sorsúak száma e három-négy tized alatt megnégyszereződött. Nagyban hozzájárult a mai helyzet megteremtéséhez az 1861—1891-ig majdnem rendszeresen pusztító tüzelem, mely a jólét utolsó maradványait is elhamvasztotta. Megérdemelné e község a kormány kiválóbb figyelmét már ezen egy, a magyarosítás terén mintegy küldetösszerű helyzetéből kifolyólag is. Tény ugyanis, hogy e nép kevés földdel rendelkezvén, egyéb kereseti ágak hiányában nem kamatokból él, de a tőkét fogyasztja.

Az iskolaépület — melynek fenntartója Egerszegh község, Lajosfalva segélyével — eme-

lésének idejét adatok hiányában meghatározni nem lehet; de a XVII. században már fönnállott, mert az 1750-iki Can. Visitatio a kántortanítói jövedelmeket sorolja fel.

A kántortanítói lak az iskolával egy fedél alatt, derékszögben építve, a község keleti részén, a plébániától északra fekszik. Van benne egy világos, tágas tanterem s a kántortanítói lak áll 2 szoba-, konyha-, kamra- és istállóból. Az egész épület félíg kő és téglá s azontul vályogból van építve. Tetőzete cserép.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskolafenntartó a r. k. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Bajkonics Ferencz (1755), Csajda István (1780), Bédi István (1817), Orbán Imre, Tekecs N., Visky János, Horváth Ferencz, Gazdagh Nándor, Cséffáry János (1840—67) mint jegyző is. Kinek segédei voltak: Csánsky János, Lippi József, Cséffáry Sándor, Hamara József, Horák József. *Krajcsovics* János 1867. decz. 20-ától. Szül. 1839. május 19-én, Nyitra vármegye Alsó-Merasiczon. Képesített Beszterczebányán 1862-ben.

A kántortanító fizetése 477 frt 70 kr.

Az iskolaszék elnöke *Ács* Ferencz.

4. KIS-BAABI.

Kis Baábi község Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Anyaegyház. Közs. lk. sz. 1028. — Rk. 929, ág. ev. 2, izr. 97. — Anyanyelvre tótok. Tank. sz. 140. — Mn. 100. ism. 40. — Tny. tót-magyar. Posta helyben. Vasut- és táviróállomás: Szered.

E község eredetére igen régi; hajdan mezőváros volt és magyarok lakták. A hagyományok szerint a templáriusoké volt. Az egykori zárda ma is áll a templom mellett, földszint fölismerhető czellákkal. Első urai: Nemes Dávid és gr. Szörény voltak. A birtok később gr. Sándor Vincze tulajdonába került, ő építtette a jelenlegi plébániát 1807-ik évben. Birták még a Majtényiek. 1820 körül gr. Zichy Ferencz vette meg Nagy- és Kis-Baabot, 1836-ban gr. Eszterházy Károly, 1856-ban a báró Schey-család. Nevezetessége a Bakóhegy, mely hegy nevét az uradalom pallos jogától vette. A bakó, vagyis a hóhér itt végezte az akasztást, s a hegy alján lakott.

Az iskola valószínűleg a 17-ik század ele-

jén keletkezett. A jelenlegi kántortanítói lakás és iskola 1860-ik évben épült, az uradalomtól a tagosítás alkalmával megvett telken. 1892-ben újra befedtetett zsindellyel.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Ezen állomáson működtek: Mihalik János (1713), Alberth András (1815—41), Csuzy Mihály (1841—), Peska József, Burián József (1844—73), Burián Ottó (1873—74), Novotnyi Ferencz (1874—90), s jelenleg 1890-től *Simoncsics* János, született Kis-Mácsédon Pozsony m. 1859. jun. 1-én. Képesített Nagyszombatban 1881-ben.

Kántortanítói jövedelem 461 frt 27 kr.

Az iskolaszék elnöke *Bacsikády* Gusztáv.

a) PUSZTA-KÜRT.

E község Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 529. — Rk. 495, ág. ev. 3, izr. 31. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 60. — Mn. 45, ism. 15. — Tny. magyar-tót.

Posta: Kis-Baár. Vasut- és táviró-állomás: Szered.

A község története teljesen ismeretlen.

Semmiféle néven nevezendő írás nem található, melyből az iskola keletkezésének biztos évszáma kiderülhetne. A hagyomány szerint körülbelül 1820 körül kezdődhettek meg az első u. n. csoport-tanítások, addig csak az egyesek tanítása divott. Az első tanító, kire a legöregebbek visszaemlékezhetnek, egy közönséges parasztember, névszerint Vaskó Márton volt, ki saját helyiségében, minden iskolai felszerelés nélkül, kivéve egynéhány lóczát, tanított és pedig tanította csupán a tót abéczt s röviden a katekizmus elemeit, mást semmit. Alatta az írásról vagy számolásról szó sem volt. Az olvasást a „silabizáló“ módszer szerint kezelte. A fegyelem igen lágy volt.

Fizetése állott az u. n. „sztrédária és szobotáriá“-ból. T. i. ezen két napon, u. m. szerdán és szombaton minden gyermektől kapott vajmi kevés élelmiszert, nevezetesen babot, borsót, lencsét stb., télnék idején pedig egy drb hasáb-fát hoztak a növendékek naponta. Ebből állott az egész fizetés. Néhány év múlva a jelenlegi iskolaépület helyén felállított jegyzői lakban volt az iskolaszoba is, minden felszerelés nélkül. Janikovich Pál az akkori jegyző volt a tanító is, azonban legnagyobbbrészt csak a neje tanított, ki hasonló minőségben, férje halála után is, mint özvegy működött. A fegyelem kissé szigorubb alakot öltött már. A tanítás csak a régi kerékvágásban düledezett, csakhogy ez már az írást is tanította. Nevelés-tanításról szó sem volt. Fizetése ugyanolyan, mint az elődjéé. Janikovich halála után valami Tifenbacher nevezetű volt a tanító. Alatta már tábla is volt az iskolában. Ő tehát már a számolás elemeire is tanította növendékeit. Fizetése állott: minden gyermek után $\frac{1}{2}$ mérő rozs és 4 csomó fa. Innen Románfalura ment tanítónak. A 48-as évek alatt Szöllősy Ferencz (jelenleg postamester Kis-Baábon) volt a jegyző s egyuttal a tanító is, de csakhamar megunva a tanítást, azt átruházta volt segédjére, Moór Ferenczre, kiről a hagyomány megjegyzi, hogy igen buzgón tanított. Ő alatta kezdték

tanulni a növendékek a bibliát. Fizetése volt minden gyermek után 20 kr. és $\frac{1}{2}$ mérő rozs. Néhány év múlva Szöllősy Ferencz Kis-Bábon jegyzőnek lett megválasztva s a pusztakürthi jegyzőség megsemmisült. Így tehát Moór F. segédje is vele távozott. Egy-két évig üresen állt az iskola. A 60-as évek elején Novotni Antal lett a tanító. Ez volt az első, ki tisztán mint tanító működött itt, de rövid ideig, mert a galgóczi takarékpénztárban jobb jövő ígérkezett számára. S még most is a galgóczi takarékpénztárnál van alkalmazva. Fizetésére nem tudnak visszaemlékezni.

Utána Novotni Ferencz komjáthi származású volt a tanító. Ez már rendesen tanított, az akkortájban megkövetelt minden tantárgyat tanította, a fegyelmet szigoruan alkalmazta. Fizetése minden gyermek után 30 kr., $\frac{1}{2}$ mérő rozs, 1 öl fa saját- s 1 öl az iskola fűtésére. Innen elment Kis-Bábra kántortanítónak, a hol jobb létre szenderült.

Helyébe Liszi lett tanítónak megválasztva. Fizetése ugyanaz volt, megtoldva 50 frttal, melyet a község pénztárából kapott. Ez sem időzött itt sokáig, mivel Szt.-Péterben (Galgócz mellett) a jegyzői állást elnyerte s jelenleg hasonló minőségben Karkóczon (Nyitra m.) működik. Eközben életbe lépett az oklevél megszerzése s már Grulich József mint okleveles tanító szerepelt e községben. Ő alatta kezdték az iskolát is némileg felszerelni s a legszükségesebbekkel ellátni. Fizetését 50 frtról 100 frtra emelték föl, azonkívül természetesen tandíj fejében kapott minden gyermek után 40 krt és $\frac{1}{2}$ mérő rozsot s a fentemlített 2 öl fát. Fizetése állott tehát körülbelül 220 frtból. Ő alatta kezdte nyomát veszteni a „silabizáló“ olvasás. A fegyelem tul-szigoru volt. Innen Assakürtre ment tanítónak, azután pedig Ó-Lehotán (Pöstyén mellett) lett kántortanító, ahol befejezte életét. Őt követte Zuber József, szintén okleveles, ez már néhány hold földet is élvezett s így fizetése 250 frtra rugott föl.

A tanterem felszerelése türethető.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője nincs.

Ezen állomáson működtek: Jankovics Pál, Tifenbacher, Szöllősy Ferencz (1848), Moór Ferencz, Novotni Antal (1860), Novotni Ferencz,

Liszi, Grulich József, Zuber József (1880—83), Hyrner Ferencz (1894—95). Ezen időtől *Brenner* Tivadar, született Nyitrán 1877. ápril 10-én. Képesített Esztergomban 1895-ben.

A kántortanítói fizetés 312 frt.

Az iskolaszék elnöke *Bacskády* Gusztáv.

b) ROMÁNFAALVA.

E község Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lksz. 858. — Rk. 818, ág. ev. 18, izr. 20. — Anyanyelvre tótok

Tank. sz. 120. — Mn. 80, ism. 40. — Tannyelv tót-magyar.

Posta: Kis-Baár. Vasut és táviró: Szered.

A község keletkezési idejéről adatok nincsenek. A régi iskola helyén a mostani 1852-ben épült. Régebb időben a gyermekek a kis-baábi iskolába jártak.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevői nincsenek.

Ezen állomáson működtek: Tiefenbacher Ágoston, Kovács, Szucsek Antal, *Szedlárík* Mihály 1865-től. Született Bucsányon, Nyitramegyében, 1842. szept. 8-án. Képesített Nagyszombatban 1861-ben.

A kántortanítói fizetés 372 frt 45 kr.

Az iskolaszék elnöke *Bacskády* Gusztáv.

5. LAKÁCS

Lakács község Nyitra vármegye galgóczi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lksz. 823. — Rk. 777, ág. ev. 7, izr. 49. — Anyanyelvre tót-magyar.

Tank. sz. 114. — Mn. 80, ism. 34. — Tannyelv magyar-tót.

Posta: Alsó-Recse. Vasut és táviró: Üzbégh.

E község 1311-ik év körül a templáriusok birtokában volt, azután a Sándor bárók tulajdonába ment át. 1755 körül a nyitrai püspök birtoka lett. A báró Sándor-féle kastély még a mai napig is fennáll. A földből kiásott emberi csontok és Rákóczy-féle pénzek és azon körülmény, hogy 1707. május 4-től szept. 24-ig az anyakönyvi feljegyzések is hiányosak, azt látszanak igazolni, hogy e hely akkor csatározások színhelye lehetett.

Az új iskola már 1732-ben fennállott, a mikor még az assa-kürthi plébánia községei is ide tartoztak 1787-ig. Az iskola 1893-ik évben épült, melynek költségeihez a nyitrai püspök 300 frttal volt kegyes járulni. A többi a hivek fedezték. Az

iskola egészséges helyen, dombon, szilárd anyagból épült, tetőzete fazsindely.

Felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség és a kegyur.

Jótevője ugyanaz.

Ezen iskolának van könyvtára 22 kötetből és faiskolája 1880-tól.

Ezen állomáson működtek: Pechó Márton (1792). Jelenlegi tanító *Pach* István. Született Trencsénben 1856-ik évben augusztus 4-én. Képesített Léván 1876-ban. Működött Verebélyen, Nagy-Czétényben, Perbetén, Perbete-Szt.-Miklóson.

Kántortanítói fizetés 404 frt 60 kr.

Az iskolaszék elnöke *Lelkes* Adolf.

6. SURÁNKA.

E község Nyitra vármegye galgóczi járásában van. Hozzá tartoznak Kis- és Nagy-Szulány, Nemes-Perk társközségek. Anyaegyház. Közs. Lsz. 699. — Rk. 636, ág. ev. 28, izr. 35. — Anyanyelvre tót-magyar. Tank. sz. 100. — Mn. 80, ism. 20. — Tny. magyar. Posta helyben. Vasut- és táviró: Sarluska-Üzbég.

Suránka község állítólag Súr vezértől kapta volna nevét; mások szerint eme község a régebbi időkben különösen őszkor sok sarától lett volna elnevezve: Sarankának, a melyből a későbbi Suránka, vagy Surányka származott. Valaha mint nagyközség a pálosok birtoka volt.

Az iskola keletkezésének idejét biztosan tudni nem lehet; de 1816-ban már dűledező és roskadozó állapotban megvolt. Állt pedig egy szobából, mely tanítói lak és tanterem is volt egyszersmind. 1841 körül ez épület kibővitve kijavíttatott. 1858-ban már külön iskola és külön tanítói szoba volt. 1871. év decz. 18-án éjjel az iskola leégett, mely alkalommal újra felépíttetett, de teljes jó karba csak 1886-ban hozatott 1188 frt és 84 kr. költséggel. Ehhez járult: B. e. Simor János bíboros 100 frttal, az esztergomi főkáptalan 50 frttal és Korálszky Márton akkori plébános 140 frttal. 1895-ben Kis- és Nagy-Szulány községek ezen iskolától elváltak s mivel így a suránkai egyedül a maga erejéből fenn nem állhatván tovább felekezeti jelleggel, 1896. szept. 1-től fogva állami, magyar tan-

nyelvű iskolává lett. Az iskolaépület áll: egy diszes tanteremből s a kántortanítói lakásból, melyben van: 2 szoba, konyha, kamra, istálló és pincze. A falak égetett téglából valók, zsindelytetőzettel.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola fenntartója 1896. év szept. 1-től az állam.

Jótevői nincsenek.

Ezen állomáson működtek: Krajcsovics Tamás (1816), Sztavenik Vincze, Sztavenik Antal (1850—81) kitünő szorgalmu derék tanító volt s midőn a fenti évben nyugdíjazták, még 1894-ig a szomszéd faluba járt át kisegítő tanítónak, míg végre 63 éves korában elragadta a halál. Utána Paulen Sándor, Spányik Lajos (1887), majd *Laczkovics* Károly, szül. 1840. márcz 31-én Bécsben. Képesített 1875-ben tót anyanyelvű iskolákra. Az állomás legutóbb államosított.

A kántortanítói állás jövedelme a kántortanító által összegezve kitesz 510 frt 57 krt.

Az iskolaszék elnöke *Boll* János.

7. NYITRA-UDVARNOK.

E község Nyitra vármegye galgóczi járásában van. Hozzá tartoznak Poszátka és Beregh községek. Anyaegyház. Közs. Lksz. 1316. — Rk. 1200, ág. ev. 16, izr. 100. — Anyanyelvre magyarok. Tank. sz. 220. — Mn. 180, ism. 40. — Tny. magyar. Posta helyben. Vasut- és táviróállomás: Galgócz.

A község keletkezésének ideje ismeretlen. Jelenlegi nevezetessége a gróf Erdődy Ferencz tulajdonát képező szeszgyár, hol a vidék munkabírói tisztességes keresetforrást nyernek.

Az iskola még e század elején épült. A falak részben vályogból, részben pedig égetett téglából vannak, tetőzete zsindely. A kántortanítói lak áll 2 kis szoba-, konyha- és kamrából. Az iskola úgy a templom, mint a község központjához mintegy 300 méternyi távolságú alkalmatlan helyen áll.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola fenntartója a r. kath. hitközség. Jótevője nincs.

Ezen állomáson működtek: Bazsant József (1848—84), Kratina Gusztáv (1884—85), Skoff Géza (1885—92), s jelenleg *Skvaró* Ágoston, szül. Modoron Pozsonym. 1858. február 7. Képesített Nagyszombatban 1880-ban.

A kántortanítói fizetés 508 frt 16 kr.

Az osztálytanító fizetése 310 frt.

Az iskolaszék elnöke *Steinhöfer* Gyula.

E község területén van még egy 1 osztályú elemi izr. iskola egy tanító és 20 tanítvánnyal.

a) BAJMOCSKA.

E község Nyitra vármegye galgóczi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 817. — Rk. 790, izr. 27. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 110. — Mn. 80, ism. 30. — Tny. tót-magyar.
Posta: Udvarnok. Vasut és táviró: Galgócz.

Bajmocska völgyben fekvő, hegyek közt levő kis falu, melynek iskolája 1883-ban épült. Az iskolaház eléggé tisztességes épület.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Jótevője nincs.

Ezen állomáson működtek: Lusinszky Fe-

rencz (1836—54), Kupka József (1854—83), s jelenleg *Hornyák* Ágoston 1883-tól; született Becskén, Trencsénm., 1854. jul. 15-én. Képesített Nagy-Szombatban 1882-ben. A magyar nyelv tanításában sikerrel működik.

Kántortanítói fizetés 366 frt 55 kr.

Az iskolaszék elnöke az udvarnoki plébános.

b) NEMES-KÜRTH.

E község Nyitra vármegye galgóczi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 632. — Rk. 536, ev. ref. 6, izr. 90. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 100. — Mn. 80, ism. 20. — Tny. tót.
Posta: Udvarnok. Vasut és táviró: Szered.

Nemes-Kürth községnek története ismeretlen.

Az iskola 1850-ben keletkezett; melynek épülete annak idejében mint községi magtár szerepelt; később azonban 50 tanköteles gyermek befogadására iskolává és tanítói lakássá, mely áll egy szoba, konyha és kamrából változtattatott át. Miután pedig a tanköteles gyermekek száma idővel megszorodott, a hitközség 1885-ik évben a tantermet hosszában kibővítette, a tanítói lakot pedig egy szobával megnagyobbíttatta. A kántortanítói lak az iskolával egy földel alatt van, áll pedig: 1 tanterem, 2 szoba, konyha, kamra és istállóból. Az alapépületnek $\frac{1}{3}$ -ad része

égetett téglá, $\frac{2}{3}$ -ad része vályog. Dűledező tetőzete pedig szalmával van befedve.

A tanterem felszerelése szegényes.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Kafka Ferencz (1850—1884), *Szabó* Béla 1884-től; született 1858. évi november 21-én Nyitram. Réthe községében. Képesített 1885. június 20-án Nagy-Szombatban.

A kántortanító fizetése 463 frt 60 kr.

Az iskolaszék elnöke az udvarnoki plébános.

E község területén van még egy osztatlan elemi izr. iskola, 40 tanuló- és egy tanítóval.

8. NYITRA-UJLAK.

Nyitra-Ujlak nagyközség Nyitra vármegye nyitrai járásában van. Hozzá tartozik Zagárd, Tiltvány és Kancze major Anyaegyház.
Közs. Lksz. 1780. — Rk. 1680, ág. ev. 1, izr. 99. — Anya-nyelvre tótok.
Tank. sz. 220. — Mn. 170, ism. 50. — Tannyelv magyar.
Posta helyben. Vasut és táviró: Nyitra.

Nyitra-Ujlak igen régi eredetű város, melynek eredetét homály fedi. 1623 körül Bethlen Gábor hadaival itt táborozott, minek emléket az általa ásatott és nevére elnevezett Bethlen-kut őrzi. 1706. november 25-én Csiffáry János ujonnan kinevezett plébános jött Ujlakra, de a plébániába nem vonulhatott be, mert a lutheránusok foglalták el

azt, épp úgy a templomot is. Másfél évig tehát nem volt plébános Ujlakon. 1708-ban a katolikusok kérésére az esztergomi káptalan által Papanek János Ignác junius 5-én küldetett ide.

A plébánia s a templom még most is a lutheránus prédikátor által levén elfoglalva, felkérte annak elűzésére Pálffy János ő excellentiá-

ját, ki a soóki táborból kelt azon parancsát küldte a prédikátorhoz, „ha rögtön ki nem takarodik Ujlakról, a falu végén felakasztatja.“ Erre a prédikátor ugyancsak sietett s így szept. 23-án a plébánia és a templom a katolikusok birtokába ujjalag visszakerült. Majd 1817-ben márczius havában fellázadtak Ujlak lakói az uradalom tisztviselői ellen, a kik védelmükre katonaságot kértek, de az ujlaki asszonyok seprővel és piszkafával felfegyverkezve elkergették a 30 lovast. De virágvasárnapra virradóra éjjel 300 lovaskatona érkezett s ezek összefogdosták az összes férfiakat s a kastély kertjében minden egyesre 25 botot vertek s a főbket el is csukták.

1848-ban a lakosság magyar érzelmű volt s maguk közül összetoborzottak mintegy 90 embert, kik az akkori jegyző Fekete Ferencz strázsamester s Beledovits György tanító káplár vezetése alatt a nyitrai felkelő sereggel „Hurbán“ ellen vonultak, s Szenicz és Szoczináról, természetesen a nélkül, hogy az ellenséget látták volna, november végén hazaszállingóztak.

Ujlak földesurai a Forgách-grófok voltak s később báró Jeszenákra, a hon vértanujára szállt a birtok, kinek erényekben tündöklő neje több Forgách gróf mellett az itteni templom alatti sirboltban alussza örök álmát. Jelenlegi földesur gróf Eszterházy István, illetve annak neje: szül. Jeszenák Gizella bárónő.

Ujlaknak a r. k. két osztályu népiskolán kívül már 10 év óta fennálló állami óvodája van, melynek lelkes vezetője Pfaff Krisztina, ki igen szép eredményt ér el évenként növendékeivel a magyarnyelv elsajátításában.

Az ujlaki róm. kath. iskola mostani épülete 1753-ik évben építetett; a mikor 1 konyha, 1 lakószoba, 1 kamra, 1 istálló és 2 tanteremből állott. A tanterem 100 év múlva, azaz 1853-ban kicsinynek bizonyulván, a kántortanító szobájává alakíttatott át s az addigi épülethez hozzáépítette

tett a most is³ fennálló I-ső osztály, melyben 90—100 gyermeknek van helye. 1870-ben az iskolaépület leégett, a tetőzet faszindelylyel fedett be s ugyanekkor hozzáépítetett a mai II-ik osztály is, melybe szintén 80 gyermek fér el.

Jelenleg a kántortanító lakásául szolgál: 3 szoba és csukott konyha. A II-ik osztály építési anyaga égetett téglá, a többi azonban részben vályog, részben vert fal.

A tantermek felszerelése kielégítő.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevői gróf Eszterházy Istvánné sz. Jeszenák Gizella bárónő.

Kántortanítók voltak: Tóth János (1713—30), Nigrinyi Pál (1730—55), Komlóssy András (1755—79), Brestyenzky Mihály (1779—809), Majder József (1809—19), Majder Ferencz (1819—13), Voszpálek József (1823—55), Boledovics György (1855—92). Jelenleg 1892-től Skoff Géza. Született Kuklón, Pozsonym. 1861. nov. 15. Képesítettett Esztergomban 1880-ban, a magyarnyelv tanításában kiváló ügybuzgóságot fejt ki.

Segédtanítók voltak: Pável János (1823) évi fizetése 24 frt volt, Fuzik János (1824), Mrkvicska Ferencz (1825), Brezina Antal (1871), Sassinek János (1873), Boledovics Ferencz (1877), Pápezsik András (1885).

A II-ik osztályban tanító segédlelkészek voltak: Fabanay Leont (1870—73), Dudik Ede (1873—74), Marek Ráphael, Jablonszky Kornél (1874—76), Farbak Cassián (1876—1878), Juracska Január (1878—79), Cselka Dömötör (1879—83), Fabanay Leont (1883—87), Janech Guidó (1887—1893). E két utóbbi tanító oklevéllel is birt.

A kántortanítói fizetés 606 frt 67 kr.

A segédtanítói fizetés 300 frt.

Az iskolaszék elnöke Steinhöfer Gyula.

a) ABA-LEHOTA.

E község Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 760. — Rk. 750, izr. 10. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 100. — Mn. 80, ism. 20. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut és táviró-állomás: Nyitra.

Aba-Lehota keletkezésének ideje ismeretlen. A r. k. iskolaépülete 1820-ban közönséges paraszt-

ház volt, szalmatetőzettel, 1 szoba, konyha s kamrával. E szoba tantermül s tanítói lakul szol-

gált. Az iskolába járó gyermekek száma alig volt 8—10, a többiek az ujlaki iskolát látogatták.

1850-ben külön tanterem épült, valamint a tanítói lak is megnagyobbított. 1868-ban leégvén, az addigi szalma helyett zsindelyvel fedetett be. 1880-ik évben az egész iskolaépület újból átalakított, s így áll maig is. A tanterem 6 ablakkal bíró tágas helyiség. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba-, 1 kis konyha-, 1 kamra-, 1 istálló- és faszinből. Az egész épület jókarban van.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskolafenntartó a r. k. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Kosztolánszky Péter mint tanító, jegyző, egyházfi és harangozó

(1827—47), Fekete István (1847—48), ifj. Fekete István (1848—49), Hamrik József (1850—53), Kupka Mihály (1853—58), Tiefenbacher József (1858—1862), Mészáros János (1862), Szucsek Antal (1862—66), Grécsi János (1867—68), Kuzma József (1868—69), Gaál Jámor (1869—74), Bross József (1874—76), Bajcsányi István (1876—77), Boledovics Ferencz (1877—80), Ellmon József (1880—85), s jelenleg 1885-től Boledovics Ferencz. Született Vág-Szerdahelyen, 1816. ápril 8-án. Képesített Pozsonyban 1843. Kitűnő pomologus.

A tanítói fizetés 451 frt 70 kr. (mellékjövedelem a posta).

Az iskolaszék elnöke *Steinhöfer* Gyula.

9. VICSAP-APÁTHI.

Vicsap-Apáthi község Nyitra vármegye nyitrai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lksz. 1368. — Rk. 1250, ág. ev. 12, izr. 106. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 140. — Mn. 100, ism. 40. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviróállomás: Szomorfalva.

Ugy a község, mint az iskola történetét homály fedi. Az öregebbek bizonyága szerint, régebben bérházban folyt a tanítás, míg végre az iskola államilag segélyzetté alakított át s az iskolaépület részére 2000 frt költséggel egy szép ház vétetett meg, melyben van egy tágas tanterem, 2 szoba, konyha, kamra és istálló.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója az állam és a polit. község.

Jótevői nincsenek.

Tanítók voltak: Pereszlényi, Kubányi, Szluhay, Tomcsányi, Jankovics, Kunszt, Rányász, s jelenleg Ács Ignác, született Tatán, Komárom m. 1854. január 10-én. Képesített Esztergomban 1879-ben.

A tanítói fizetés 400 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kallenberger* József.

VIII.

A Sasvár vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) **Sasvári alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Kucsera József* alesperes, holicsei plébános.

1. **BROCKÓ.**

Brockó nagyközség hazánk északnyugati részén, közvetlen a határon, Morva folyó partján, Nyitram. holicsei járásában fekszik.
Közm. Lsz. 2194. — Rk. 2092, izr. 102. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz.: 300. — Mn. 260, ism. 40. — Tny. tót-magyar.
Posta helyben. Vasut- és táviróállomás: Kutti.

Az iskola eredetéről biztos adataink nincsenek; csupán szóhagyományokra támaszkodva megemlíthető, hogy az itteni iskola egykor a kapuczinus rend birtokában vala. Midőn azonban a szerzet tagjai e vidékről eltértek, megszűnt az iskola. Az emberek ekkor egyik a másiktól tanultak valamicskét. Később megint csak állított a község iskolát, de abba csak az járt, kinek éppen tetszett. Ujabb időben 1800. évben alkalmaztatott Matulay Tamás nevű tanító, mint kántortanító s mint községi jegyző. Ő azonban a tanítással vajmi keveset foglalkozott, tartott magának egy segédet s ez volt a tulajdonképeni tanító. Utána 1850. évben a fentnevezett elhalálozása után, ezen állásra segédje és rokona Matulay Ede választatott meg, csak hogy ez már nem volt a falu jegyzője. Megjegyzendő azonban, hogy az iskolalátogatás ez időben is nagyon lanyha lehetett, mert az öregek nagyobb része sem olvasni, sem írni nem tud. Később 1880. évben lett szervezve a másodtanítói állomás 300 frt, lakás és fűtőanyag kiszolgáltatása mellett. Első okleveles és magyarul tudó tanító Fila János volt. Ez három évi sikeres itt működése után megbolygott s ezen bajában meg is halt. Ezután

jött ide Matulay Vilmos, a kántortanító fia s ez működött itt 1883—1886-ig. Ezen esztendőben a kántortanító elhalálozván, itt működő fia lett a helyettese, míg végre ezen kántori állomásra 1886. július 7-én *Tomcssek Imre*, akkori-ban volt egbelli tanító, választatott meg, a ki mai napig is ezen minőségben a broczkói róm. kath. iskolánál működik.

Ezen időben építettett a most fennálló iskola is, 3 tanteremmel és a tanítók lakásaival. Az építkezéshez a róm. kath. templom 5000 frttal járult hozzá. Megjegyzendő, hogy ezen összeg telekkönyvileg biztosítottatott s mindaddig aján-dékozásnak tekintendő, a míg az iskola r. kath. jellegű marad; ha az iskola esetleg az állam hatalmába kerülne, akkor ez, az említett összeget a templompénztárnak visszafizetni köteles.

Ezek után 1887-ben megnyílt a harmadik osztály is; most új tanítók is választattak és pedig: 1887. október 1-től egész 1889. október 1-éig működött itt *Turek Antal* okl. tanító és *Matzenauer Ottó*, ez utóbbi működött itt egész 1893. október 1-ig. 1889—90 *Rusznák Jenő*, ez azután megbetegedett s szülőhelyén meg is halt. 1890—91 *Pokorny Nándor*. 1891—92 Ma-

tulay János. 1892—93 Szriss Lipót. 1893—94 Szvaty Krisztin és Matyasovszky Gellért. 1894—1895 Moncseh István és Gressa János. 1895—96 *Podhradszky* Zsófia és *Gressa* János.

Az iskola jötevői: a róm. kath. templom és néhai Rehák Mátyás volt broczkói plébános. Az általuk letett kegyes alapítványok kamataiból szegény tanulók számára könyvek szereztek nek be.

Az iskolaépület a község közepén, közvetlenül a templom mellett van. Alapja, valamint a felső falak is erős égetett téglából vannak s cseréppel van fedve. Elöl, lent vannak a tanítók szobái s bent az udvarban az osztályok, az emeleten pedig a kántortanító csinos lakása van.

Az iskola felszerelése jó.

Iskolai könyvtár, valamint testgyakorlási téréddig nincsen. A faiskola ugyan már valami 15 éve, hogy megvan, tekintve azonban, hogy

alig 3 éve van bekerítve, addig nemes fákat ott természetien nem lehetett. Kézi munka, sem férfi, sem pedig női mindeddig nem volt.

A jelenleg működő tanerők:

1. *Podhradszky* Zsófia, született Trsztenán, Árvicegye, 1875. május 9-én; képesített Pozsonyban 1895-ben. Jelen állomására 1895. október 1-én jött. Fizetése 308 frt, lakás és elegendő tüzelőanyag.

2. *Tomecsék* Imre, született 1863. ápril 24. Nyitra. Egbell nagyközségben. Elemi iskoláit szülőhelyén, a gymn. 4 oszt. Szakolczán végezte. Képesített Esztergomban 1882-ben. Fizetése 646 frt 42 kr.

A harmadik tanítói állomás jelenleg üresedésben; rendszeresített fizetése 308 frt, lakás és a szükséges fűtőanyag.

Az iskolaszék elnöke *Bartossik* János plébános.

2. CSÁRI.

Község Nyitraegyházban. Anyaegyház.

Lk. sz. 1298. — Rk. 1270, ág. ev. 3, izr. 25. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 231. — Mn. f. 79, l. 79, ism. f. 33, l. 40. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasút: Kutti. Táviróállomás: Sasvár.

Szájhagyomány szerint — mert semmi írott adat nincs — az iskola keletkezése 60 esztendő előttre tehető, a császári és királyi uradalom építtette és pedig kőanyagból, cseréptetőzettel, három szobás, konyhás és mellékhelyiségekből álló kántori lakkkal s ezt elkészítve a községnek adományozta, a község azután 15 év előtt egy osztállyal kibővítette.

Az iskolának jötevője nincs. Tíz év óta tanítatják a magyar nyelvet is.

Könyvtára nincs, de testgyakorló tere van, tornaeszközök nélkül.

Faiskola létezik, fácskát azonban nem nemesítenek.

Sem iparág, sem kézimunka nem tanítatják.

A községben más iskola nincs. Hogy ki volt keletkezése óta kántortanító, arról semmiféle adatot nem találtunk, csak a mostani tanító halvány emlékezete szerint volt ott egy Foltin

József nevezetű, azután Noszek András 1875-ben és ezután következett a jelenlegi *Kubicza* Nándor tanító, aki már 18 éve van a községben. Született Oszuszkón (Nyitra m.) 1845. szept. 22. Oklevelet nyert Nagyszombatban 1868-ban. Tanítók voltak a második osztályban Machala István 1880-ban, Matulai Vilmos (1881—1887), Vörösik Mihály (1887—1889), Schirl Tivadar (1889—1891), Lorencz Gyula 1892. és jelenleg *Cservenka* Győző 1893 óta. Született Nagyszombatban Pozsony m. 1865. szept. 10. Képesített ugyanott 1886-ban. A jelenlegi tanítón kívül, a kinek postamestersége s meglehetősen nagy gazdagsága és méhtenyésztése van, a tanítók közül Matulai Vilmos selyembogár-tenyésztéssel foglalkozott.

A kántortanító fizetése 304 frt 83 kr.

Osztálytanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Agnelli* József plébános.

3. DOJCS.

Község Nyitra vármegye szeniczi járásában. Anyaegyház.

Lk. sz. 1373. — Rk. 1311, ág. ev. 23, izr. 44. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 262. — F. 110, l. 152. — Tny. tót.

Posta: helyben. Vasútállomás: Morva-Szt.-János. Táviró-állomás: Szenicz.

A község történetére vonatkozó adatok nincsenek. Az iskolát illetőleg, hogy ki és mikor alapította, ki nem puhatolható. Ujjonnan felépítettett 1806-ban, a plébánia kertje tövében, a cs. és kir. családi uradalom mint kegyur által, égetett téglából, úgy, hogy az uradalom az anyagot és építkezési költségeket, a plébánia hivei pedig a fuvar- és kézimunkát szolgáltatották. Akkoriban felállított 2 szoba, egy a kántortanító, másik nagyobb az iskolások számára, azonkívül 1 kamra és 1 istálló. Van egy kis házi-kertje, mely azonban mély mocsáros fekvése miatt nagy munka mellett sem jövedelmez.

Ebben a régi épületben, melyben az istálló már 4 év előtt ledőlt, a tanterem hasznavehetlenné és elégtelenné bizonyult s a kántortanító is roskadozó falak között lakik. Maga az iskola, illetve a két új tágas, a törvénynek mindenben megfelelő tanterem 1888-ban egészen újból épült a község közepén.

Ezen új iskolát saját költségén a község 2348 forintért építtette.

Kántortanítói minőségben működtek 1779-től: Klósz Domonkos morvaországi születésű, 1817-ben Dualszky Mihály, ki egyezsége lépett a községgel, melynek értelmében a tanítás fejében kap

évi 40 frtot és 1 szekér szénát, az egyes tanoncoktól beszédendő 2 forint, 1 kenyér és 1 itcze só helyett. Továbbá működtek mint kántortanítók 1832-ben Zich János, 1855-ben Frimmel Jakab, 1873-ban *Valter* Alajos, ki jelenleg is itt működik, szül. Zsolnán, Trencsénm. 1852. jun. 24. Képesített Nagyszombatban 1871-ben. *Safranek* Adolf segéd-tanító. Született Szeniczen, Nyitra m. ápril 27. Képzőt végzett Nagyszombatban.

A népiskola jötevői között említendők: néh. Nemecskay István nagyszombati kanonok, ki alapítványt tett, melynek kamataiból évenként a szegénysorsú tankötelesek a szükséges tankönyvekkel láttatnak el, másrésről pedig évi zárvizsga alkalmával a legjobb tanulók megjutalmaztatnak. Továbbá a helybeli plébános Blahó Pál, ki iskolai padokat készíttetett s e mellett jelenleg is folyton a népiskola anyagi helyzetének előmozdítását tartja szem előtt.

A népiskolának könyvtára nincs. Testgyakorló tere van ugyan, de a testgyakorló szerek már teljesen elpusztultak. Faiskolája van. Kézi-munka nem taníttatik.

A kántortanító összes jövedelme 429 frt 21 kr.

Az osztálytanító fizetése 310 frt.

Az iskolaszék elnöke *Blahó* Pál plébános.

4. EGBELL.

Nagyközség Nyitra vármegye holicai járásában. Anyaegyház. Nevét a tót Gbel vagy Kbel-től nyerhette, a mi magyarul „csöbör“-t jelent s a szóhagyomány szerint a község közepén levő kut csöbrétől ered e név. Azonban a magyarosabb Egbell név már az 1733-iki Eszterházy-féle Can. Vis.-ban előfordul.

Lksz. össz. 3383. — Rk. 3220, izr. 163. — Anyanyelvük tótok

Tank. sz. 400. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás helyben.

Minthogy a város a Morva folyónak azon termékeny részein fekszik, a hol Szakolcza és Holics, alig lehet kételkednünk abban, hogy keletkezése is ugyanabba a korba esik, mint a főntemlített városoké; így igen valószínű, hogy még a magyarok bejövetele előtt létezett. Ezen állítás mellett szól az is, hogy Egbellnek filiálisa volt egykoron Broczkó nagyközség, a

mely pedig már az Árpád-házból származó királyok alatt is mint jelentékenyebb helység szerepel.

Egbell anélkül, hogy valamely kiváló történelmi nevezetességű eseménynek lett volna színhelye, tanuja és részese volt a hazánk történetében nagyjelentőséggel bíró mozzanatoknak. Így az Árpád-házból származó királyi herczegek többször fordul-

tak meg vidékén, nemcsak mint nyitrai fejedelmek, hanem akkor is, a mikor Cseh- vagy Lengyelországba menekültek, vagy pedig onnan hazajöttek.

A törökök betörései, valamint a belvillongások alkalmával igen sokat szenvedett.

1848-ban majd a magyar, majd az osztrák hadseregek tanyáztak a városban; 1866-ban pedig a poroszok.

Az 1731-iki Can. Vis. előadja, hogy Egbell népe tisztán katolikus vallásu és hogy van benne 1186 confessionis capucis lakója. Ha ehhez hozzáadjuk a gyermekeket is, ez utóbbiaknak számát 400-ra téve, akkor a község lakóinak száma 1500—1600 közt váltakozik. Ezen szám ezután rohamosan növekedett, mert az 1756. évi Mária Terézia királynő uralkodása alatt megejtett Can. Vis. a lakosok számát 2100-ra teszi s így körülbelül 25 év alatt a lakosság 500—600 lélekkel szaporodott.

Egbell városa, a mint azt láttuk, oly kedvező körülmények között volt, hogy a szellemi fejlődés, mely az anyagival rendszerint lépést szokott tartani, nem maradhatott el.

Az egyház rendszerint ott, a hol plébános volt, iskolát is állított fel.

Valószínű, hogy a plébániával egykoru az iskolai is, a mennyiben történeti tény, hogy a közép és az azt megelőző korban a plébániák mellett is voltak iskolák s így több mint valószínű, hogy Egbellen már a középkorban, vagy legalább is az ujkor hajnalhasadtakor volt iskola. Mert az 1626. évi Can. Visitáció azt mondja, hogy a felkelők a templomot szétrombolták és a zavarok folytán nincs a községnek tanítója és iskolája. Ebből pedig az látszik következni, miszerint a zavarok kitörése előtt a községnek volt iskolája és kántortanítója és hogy az iskolát a templommal együtt lerombolták a törökök vagy pedig a protestánsok.

Az 1731. évben megtartott Can. Vis. az iskoláról nem emlékezik meg tüzetesebben, mindazonáltal említést tesz arról, hogy a templomot a község maga építtette, a templomnak van 5 mutatóos orgonája, a kántortanító bizonyos *Krajcsovics* Antal, a ki azonban megintetett, hogy kötelességeit pontosabban végezze. Ez Scholae rectornek neveztetik; meghagyatik, hogy az

iskola javítását nem a templom pénzén kell eszközölni, hogyha erre szükség lesz. És így ezen Can. Vis. az iskoláról mint igen régiről beszél.

Ugy látszik, hogy a szomorú 1626. év óta a községnek mindig volt iskolája és tanítója egészen a mai napig.

Az 1756-iki Can. Vis. bizonyos Fiala Ferenczet említ kántortanítónak és őt úgy a tanítói, mint a kántori teendőkhöz való jártasságát és kiváló lelkiismeretes és a gyermekek nevelésében igen buzgó fáradságait dicséri.

Nem kevésbé dicséri Fiala Ferenczet az 1778-iki és az 1788-iki Can. Vis. Mindakettő azt mondja róla, hogy mocsoktalan életű, tanult, lelkiismeretes és a gyermekek nevelésében igen buzgó.

A későbbi kántortanítókról alig tudunk valamit; neveik is elvesztek volna az utókor számára, hogyha a hálás jelen nem emlékezik meg róluk.

Fiala Ferencz után, akinek érdemeit a Can. Visitációk oly szép elismeréssel magasztalják, következett *Hrdy*. Mikor halálozott meg Fiala, nem tudjuk és így azt sem tudjuk biztosan, mikor lett megválasztva *Hrdy*. *Hrdy* működéséről, amely egészen 1828-ig terjed, semmi bizonyosat nem tudunk, a mint a keresztnévét sem ismerjük.

Hrdy után következett id. *Lachmann* Venczel, aki egészen 1864. évig működött itt s utána fia ifj. *Lachmann* Venczel, aki 1867-ig mint kántortanító helyettes, azóta pedig máig is mint rendes tanító működik.

A Can. Visitációk nem vették ugyan tekintetbe a nép műveltségét, s így erről nem is emlékeznek meg, mindazonáltal tekintetbe vették a vallási igazságokban való jártasságot és az egbelli népről, mint a vallás elemeiben való teljes jártasságuról tesznek említést.

A nép tehát már a múlt század elején úgy jelenik meg előttünk, mint akinek nyílt természetes esze és bizonyos képzettsége van, mert enélkül lehetetlen elképzelni, miként lehetne a nép oly jártas hitünk szent tanaiban, melyek bizonyos foku előképzettséget föltételeznek.

Ugyanezt bizonyíthatjuk más egészen hitelt érdemlő adatokkal is. Az 1778. és az 1788. évi Can. Visitáció másolatban közli az egbelli templomnak, mint hitelezőnek összes kötelezvényleit.

Ezen kötvények túlnyilván vannak szerkesztve és úgy látszik legtöbbször a község jegyzője, aki nem volt egy személyben kántortanító is, amint az más községekben szokás volt, szerkesztette és a tanúk és felek által aláíratta, esetleg ha nem tudtak írni, kézjegyüket tette.

Már pedig ezen hiteles másolatokból megtudjuk, hogy a kötvényekben szereplő személyek nagyjából neveit sajátkezűleg aláírta. Ami, ha tekintetbe vesszük azt, hogy a földmivelő csak nagynehezen bírható rá arra, hogy nevét aláírja, még akkor is, ha jól tud írni, amellett bizonyít, hogy az írástudás a nép között meglehetősen el volt terjedve. Mert föltehetjük, hogy többen voltak olyanok is, akik tudtak írni, de csupa röstelkedésből akárhányszor alá nem írták nevüket, a mint az most is többször megesik.

Hogyha most abból szabad volna következtetést vonni az összes lakosságra, úgy arra az eredményre jutnánk, hogy az analphabetek száma meglehetősen csekély. Mert az írástudók az összes lakosságnak körülbelül 66%-át teszik. Ezen szám még sokkal kedvezőbbé válik, ha alkalmazuk csak azokra, akik olvasni, de nem egyszerűen mind írni is tudtak. Mert az még ma is előfordul, a régi időkben pedig még sokkal gyakrabban előfordult, a míg az iskola még nem tanított írva olvasni és olvasva írni, hogy némelyek tudtak ugyan olvasni, de nem tudtak írni és így a teljes analphabetek számát alig lehetne magasabbra tenni, mint 20%-ra. *A miből következne, hogy Egbellen már több mint száz év előtt volt olyan műveltsége, mint a milyennel Magyarország számos vidéke mai napig sem dicsekedhetik.*

A *schulfassion* már rendszeresített segédtanítói állomásról is beszél, előadja fizetéseit; elmondja, hogy két külön osztályban tanítanak a kántorral naponként 4 órán át 320 tanköteles gyermeket. A segédtanítói állomás állítólag úgy keletkezett, hogy a kántor saját kezére és önszántából fogadott volt bizonyos, orgonálásban, írás és olvasásban jártas egyéneket, a kik őt szükség esetén helyettesítették. Ezt tették volt a kántortanítók kivált akkor, a mikor az öregség miatt nem voltak képesek megfelelni mindenben kötelességeiknek. Később azonban a község ragaszkodott ahhoz, hogy a kántor segédtanítót tartson. De mit adott a kántornak a segédtanító-tartás fejé-

ben, nem tudjuk. A segédtanítóra annál is nagyobb szükség volt, mert a tanköteles gyermekek száma annyira növekedett, hogy lehetetlen volt azokat egy osztályban tanítani.

Melyik évben rendszeresítették a segédtanítói állomást, bizonytalan; azonban a körülmények arra látszanak mutatni, hogy a segédtanítói állást, a mely már a század elejétől létezni látszik, körülbelül a német *systema* alatt, talán 1850—52 táján rendszeresítették, miután az említett *Schulfassion* már mint régóta rendszeresített állomásról beszél.

A segédtanítók nevei, fájdalom, nagyjából feledésbe mentek, de a kiknek neveit nem börtönöztette el teljesen a feledés fátyla, azok a következők: Zich, Vondrášek, Chmel, Tóth, Lachmann József, Lachmann Venczel (1850—56), Lachmann Sándor, Grecsy József. Ekkor jött kántortanító helyettesnek ifj. *Lachmann* Venczel, szül. Egbellen Nyitra m. 1835. szept. 7-én. Képesített Nagy-Szombatban 1865-ben, akinek segédtanítói voltak: Gára, Jehlicska, Hatzely, Hojka, Rohács, 1869—70, *Nizsnyánszky* Károly, Frimmel, Lehotay Rezső (1879—80), Sármar József (1880—81), Parák Lázár (1881—82), Vörössi Mihály (1882—83), Tomecsek Imre, Neumann Károly, Machovicz Alajos, Zárád (1891—93), Dubrava János (1893—94), szül. Egbellen, Nyitra m. 1871. április. Képesített Esztergomban 1882. Závadszky Márton (1894—95), Humay Károly, *Hudetz* János, szül. Szakacsán, Nyitra m. 1869. január 6-án. Képesített 1889. Nagy-Szombatban. *Paulovits* Antal, született Nagyszombatban Pozsony m. 1862. febr. 22. Képesített ugyanott 1880. *Uherkovich* Gyula, szül. Csáriban, Nyitra m. 1876. márcz. 29. Képzőt végzett Győrött.

Az 1848-iki fölkelés leveretése után a németek hazánkat előzölözték. Azonban bármennyire is föllázad nemzeti önértékünk, mindazonáltal el nem tagadhatjuk, hogy a németek hazánkat a művelődés terén hatalmasan előre vitték.

E vidéken a németek regiméje alatt hozták be először az általános tankötelezettséget és léptették azt életbe oly hathatósan, a mint az mai napig sincs meg. Mert a míg a jelenlegi büntető sanctiók csak papirosra vannak meg: a német rendszer alatt nem értettek tréfához, hanem irgalmatlanul végre is hajtották. És milyenek voltak

az általános tankötelezettségről szóló törvénynek büntető sanctiói? Az 1858/4492 sz. rendelet egy napi elzárással bünteti a hanyag szülőket, illetőleg a gyámokat.

De a német korszaknak más üdvös intézkedései is voltak, melyekért az utókor hála van kötelezve. Ugyanis ez időben a kiadott rendeletek alapján Magyarországon a tanítóktól bizonyos képesítést követeltek, s hogy az, a ki praeparandiába akar menni, köteles legalább IV. gymn. osztályt végezni. (Lásd az 1858. évi 1594. sz. rendeletet.) A németek megkivánták azt is, hogy a tanító praeparandiát végezzen és oklevéllel birjon.

A német rendszer alatt rendezték a tanítóképző-intézeteket (1856. évi 118. sz. rend.), szervezték a tanítók szövetkezését (1856. év 3925. sz. rend. és 1857. év 5409. sz. rend.), rendezték a kántortanítók és a többi tanítóknak jövedelmét (1857. év 47. számú és 1856. év 2276. számú rend), rendelkeztek a leányiskolák tanítónőiről (1857. év 2089. sz. rend.), intézkedtek arról is, hogy a tanítók betegség és egykor sanyaruság közt el ne pusztuljanak, a mennyiben tanítói nyugdíjalap szervezését elrendelték (1858. év 2964. számú rend.), szabályozták a kerületi alesperesek befolyását az iskolákra (1858. év 474. rend.). Igaz, volt nevetséges rendelkezés is (mint pl. az 1758. év 3628. sz. rend.), a mely a tanítóknak a szakálviselést megtiltja. De hát egy ilyen rendelkezés még nem képes elhomályosítani a löbbi rendeletek rendkívüli fontosságát és életrevalóságát.

A német systéma alatt hozatott be a vasárnapi iskola (1858. év 5604. sz. rend.); elrendeltette, hogy a gyermekeknek legyenek meg tankönyveik, tankönyvek készítették és elrendeltette, hogy a szegény gyermekek ingyen könyvet kapjanak (1857. év 1765. sz. rend.). Ha még hozzáadjuk, mikép örködött az akkori kormány a fölött is, hogy a tanítók kötelességeiket buzgón teljesítsék, hogy önhatalmilag fel ne menthessék magukat bármily csekély okból a tanítás alól, mint pl. ha a szomszéd községben vásár van, hogy a kántorok, ha jegyzői teendőket is végeznek, azért a tanítói tisztjüket el ne mulasztják, hogy a szorgalmi időt betartsák és saját maguk helyett ne alkalmazzanak jött-ment képesítés nélkül szűkölködő egýeneket a téli hónapokon,

hogy így magokat a tanítói hivatal alól kivonják. El kell ismernünk, hogy e rendelkezések nagy befolyással voltak az 1868. évi XXXVIII. t. cz. keletkezéséhez (1857. évi Z.20156/3401. sz. rend.); az iskolaszékeket is rendszerezítés alatt találjuk az időben.

A német regime alatt ez intézkedéseknek a népoktatásra vonatkozólag a legjobb eredménye volt e városban. Összeirták a tanköteles gyermekeket és ezeket kényszerítették, hogy az iskolát rendesen látogassák. Ebből kifolyólag emelték az írni és olvasni tudók számát úgy, hogy ez körülbelül 60—70%-ra fölemelkedett. Ezáltal a népben felébresztették az önművelődés ösztönét, az olvasás utáni vágyat, amiért a nép kapva-kapott az ujságok után, keresi a jó könyveket, azokat mohón olvassa és hozzáférhető a szép, okos szónak. Épen azért nőtt önbizalma és öntudata; képes megérteni: mi válik javára.

1868. év után az egbelli iskolának államosítása volt a világi hatalomnak egyik legfőbb törekvése, a mely azonban a nép fölvilágosultságán és a lelkipásztorok éberségén, bátorságán és jellemén hajótörést szenvedett.

Az egbelli iskolát államosítani kell, ez volt a jelszó 1869. évben; ennek csinált propagandát a szolgabíró, a jegyző és más hivatott és hivatatlan faktorok, a kik eget-földet ígértek ennek cserébe a népnek. Ezen időben plébánoskodott Egbellen Matejka József öregebb beteges ur, mellette káplánkodott Prihoda Pál.

Prihoda Pál átlátta a veszélyt teljes nagyságában, a mi a kath. iskolát fenyegeti, azért legeslegelső teendőjének tartotta megghiusítani a világiaknak az iskola decatholizálására irányított törekvését.

A nép új kath. iskolaszéket választ és ezen idő óta meglehetősen rendesen vezeti jegyzőkönyvét.

Azonban, hogy az iskolaszék kitüntesse, miszerint ő nem idegenkedik az állam nyelvétől, sőt, hogy a törvénynek érvényt akar szerezni, saját hatáskörében gyermekeit a magyar nyelvben akarja oktatni. 1870. jul. 3-án tartott ülésében elhatározza, hogy a segédtanítónak fizetése 60 frtról 100 frtra fölemeltessék és hogy csak oly tanító pályázhat a segédtanítói állomásra, a ki a magyar nyelvben teljesen jártas és ilyenért

a nagy-szombati tanítóképző intézethez fordult. Nem csoda tehát, ha ő Eminenciája dicséri az egbellieket, hogy ők: palam festati sunt, quodiis ceu veris Ecclesiae filiis bonisque Catholicis salus prolium suarum curae cordique sit és a további leiratban jó hiveknek (boni fideles) nevezi őket.

Az iskolaszék, hogy minden beavatkozásnak elejét vegye, minden lehetőt megtett; így jó karba helyezi az iskolaépületet, rendezi a kántor és a segédtanító közti viszonyt (1870. febr. 13.), emeli a segédtanító fizetését először 100, majd 1872. év okt. 20-án 200 frtra, nem számítva ebbe a teljes ellátást, a mit a segédtanító a kántortól kap.

Az államosításra jó alkalmas időnek látszott az, amikor a községnek az iskola épületét két új tanteremmel kellett bővítenie, két rendes tanítói állást szerveznie.

Az iskolaszék hozzáfog az iskolaépület kibővítéséhez, épített két tantermet és két rendes tanító számára lakást és Michálek már 1879. év aug. 3-án jelenti az iskolaszéknek, hogy a munka be van fejezve és azért két rendes tanítói állomást kell szervezni. Az iskolaépület ilyen kibővítése 5000 frtjába került a községnek, ide nem számítva a fuvar és a kevés munkát, amit a nép maga nyújtott. És ezen nagy teher megkönnyítéséhez csak az egy Juriga János esztergomi apátkanonok járult 500 frttal.

Az iskolaszék szervezi a két rendes tanítói állomást. 1879. aug. 3-án választotta meg az első rendes tanítókat: Ujhelyi Antal és Lőrencz Tamás (1879—80), Neumann Károly, Paulovics Antal (1881—84), Uherkovich Sándor (1884—93), Dubrava János (1893).

Az iskolaszék elrendeli 1883. év jan. 3-án, hogy az iskolai pénz fölött csak az iskolaszék rendelkezik és tudomása nélkül senki sem utalványozhat ki az iskolai pénztárból.

Ugyanazon év okt. 28-án felemelik a tanítóknak a vasárnapi iskoláért járó tiszteletdíjat 15 frtra és 1885. év szept. 27-én eltörlik a 15 kr. tandíjat, mint a melyet nem lehet behajtani; elrendeli, hogy a gyermekek járjanak mindennap templomba, még pedig a tanítók vezetése mellett (1883. szept. 16.) és újra sürgeti a hanyag szülők megbüntetését.

Ezen időtájban bold. Juriga János kanonok Egbellen vett bérbe egy házat azon czélból, hogy abban egy öregebb személy gondozza a kis gyermekeket, amíg szüleik el vannak foglalva a mezei munkával. A melyből később apácza-intézetnek kellene keletkeznie.

1887-ben távozott Pukancsik és elfoglalta helyét Rehák László.

Ezen évben, még pedig szept. 11-én az iskolaszék egy rendes tanítói állomást szervez, azonban csak úgy, hogy ez ideiglenesen töltesék be, mert ekkor már Juriga János megígérte, hogy kész Egbellre apáczákat bevezetni. Ezen czélból vett az uradalomtól egy épületet és megbizta az alesperest, hogy azt az apáczák igényeinek megfelelőleg alakítsa át, 1887. okt. 9-én. A ház ilyen berendezésére 3000 frtot ad és az apáczák részére letesz 10,000 frtos alapítványt. Az iskolaszék azért köszönetet szavaz a kanonoknak és elhatározza, hogy a saját részéről szinte szervez két apácza részére fizetést évi 210 frtban, összesen tehát 420 frt, hogy a kisdédóv mellett még a leányiskolát is átvegyék. Az iskolaszék felajánlja, hogy az apáczák részére kész 10-öl kemény hasábfát adni, a tantermeket a kellő tanszerekkel ellátni és a ház alakításánál a fuvar és a kézimunkát adni és az intézetet jó karban tartani. Juriga János látván a nép lelkesedését és az iskolaszéknek buzgalmát, 1888. év jan. 1-én jelenti, hogy az alapítványhoz még 2600 frtot adott, a mely összegnek kamataiból még egy apáczahely szervezendő.

Ugyanazon év október 10-én ötödik tanítónak megválasztja Hudetz János okl. tanítót.

Egbellnek van saját költségén emelt egy emeletes iskolaépülete és Juriga János alapítványából keletkezett kolostora.

Az iskolaépület kemény anyagból van készítve és két részre oszlik; az egyik részben az egész földszintet elfoglalja a kántortanítónak lakosztálya, a mely áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 cselédszoba, és egy éléskamrából. A kántor lakosztálya fölött, az első emeleten van két osztály és a segédtanító szobája. Az épület másik részében van az emeleten szinte két osztály, földszinten pedig két rendes tanító egy-egy szobából álló lakása és konyhája.

A zárda berendezése a hason épületekével egyenlő, ebben lakik az óvónő és a dada; ott van a kisdédóvó és egy tanterem az ötödik tanító számára, a többi lakások pedig üresek.

Egbellnek van 1877. év óta faiskolája és ugyanezen évtől kezdve tornatere. Ez utóbbi azonban nagyrészt elkallódott.

Az összes iskolaépületek kemény anyagból vannak építve és cseréppel fődve és a község kellő közepén, közvetlenül a templom mellett állanak.

Az iskolának nincs könyvtára.

Az egbelli népiskolánál jelenleg öt tanerő működik, a kik közül négyen okl. tanítók és csak az ideiglenes tanítónak nincs oklevele. A tanítók a tanításon kívül mást nem üznek, egynek kivételével, a ki a tanítószágon kívül a postamesteri teendőket is végzi és ez Paulovics Antal rendes tanító.

A jelenleg működő tanítók ezek: *Lachmann* Venczel okl. kántortanító, szül. Egbellen Nyitra megyében 1853. évi szeptember hó 7-én. Képesített Nagyszombatban 1865-ben. *Paulovics*

Antal okl. tanító és postamester, szül. Nagyszombatban Pozsonymegyében 1862. év február 12-én. Képesített ugyanott 1880-ban. 1893 évben a biboros főpásztor által 5 drb 10 frkos arannyal jutalmaztatott meg a magyarnyelv sikeres tanításáért. *Hudetz* János okleveles tanító, született Szkacsán, Nyitra megyében, 1869. évi január hó 6-án. Képesített Nagyszombatban 1889-ben. *Dubrava* János okleveles tanító, született Egbellen, Nyitra megyében, 1871. ápr. 20-án. Képesített Esztergomban 1892-ben. *Uherkovics* Gyula segéd-tanító, szül. Csáziban, Nyitra megye, 1876. márcz. 30. Képesítetlen. És végül *Molnár* Hermin képesített óvónő, *Lachmann* Róza dada.

A kántortanító összes jövedelme 569 frt 35 kr.

Két osztálytanító fizetése egyenkint 379 frt.

Egy osztálytanító fizetése 362 frt.

A segéd-tanító fizetése stórával 389 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kuna* Ferencz esperes-plébános.

A r. k. népiskolán kívül van egy r. k. kisdédóvója is. Van a községben egy izr. osztatlan iskola egy tanítóval s 25 tanulóval.

5. HOLICS.

Hazánk északnyugati részén, Nyitra vármegye hasonló nevű járásában, közvetlenül Morvaország határszélén fekszik Holics nagyközség, melyhez a régi időkben tartoztak: Kátó, Tövisfalu, Szt.-Istvánfalu, Czoborfalu, Radimó és Kopcsány községek. Anyaegyház. Közs. Lk. sz. 5447. — Rk. 3764, ág. ev. 814, izr. 49. — Nyelvre: magyar 118, német 1037, tót 4292.

Tank. sz. 380. — Mn. 300, ism. 80. — Tny. tót és magyar.

Posta, vasut- és táviróállomás helyben.

A község mely időtől veszi kezdetét, adatok hiányában megállapítani lehetséges nem volt. Vannak, illetve lesznek erre vonatkozó adatok, de minthogy azok Bécsben az udvari levéltárban őriztetnek, azokhoz nem lehetett férni, a mi pedig van, az jelentéktelen iratcsomó, miért is a község eredetét illetőleg csakis a szájhagyományra vagyunk utalva.

Hogy Holics a XIV. század elején már létezett, következtethető abból, hogy 1397-ben már e név szerepel. Szájhagyomány szerint első neve „Ecclesia Alba“ (Fehér város) lett volna, s csak idővel, midőn egy alkalommal kiütött tűz által teljesen hamuvá égett, vette volna fel Holics (holi = kopár) nevét. S ha eme hagyománynak hitelt lehet adni, mi nem valószínűtlen, miután a szóleszármazás helyes, úgy kell, hogy Holics,

mely egyuttal vár is volt, a XII. század végén vagy a XIII. sz. elején létezett.

Valamint homály fedi a név eredetét, épp úgy ismeretlenek az azidőben volt tulajdonosai is. Szilágyi Sándor „Magyar Tört. Életrajzok“ című műve szerint Holics várát a XVI. században Révay-testvérek, névleg Péter és Ferencz és Bakics Péter birtokolták.

Révay-testvéreké volt a turóczi megyei „Szklabinya“ vára is, de az akkori belvillongások és egyenlenségek miatt magukat mint lutheránusok ott biztonságban nem érezvén, Szklabinát elhagyva, Révay Péter Holicsra, Ferencz pedig nejével Forgách Zsuzsannával, Szt. Jánosra költöztek át. Révay Ferencz nejére, mivel míg ő házából távol volt, Bakics gyakori látogatásait szívesen fogadta, féltékenykedni kezdvén. Őt Szt.

Jánosról Holicsra vitte, szobafogságra kényszerítette s bátyja Péter őrizetére bízta. E fogságból nemsokára azonban kiszabadult s Detrekő várába Bakics Margithoz menekült.

Holics várában szerkesztetett ama híres válókereset, melyet Forgách Zsuzsanna férje Révay Ferencz ellen durva bánásmód, iszákosság s összeférhetlen természete miatt a pozsonyi székhez beadott, mely válóper 17 évig huzódott s végre 1611. évben általa a pozsonyi székesegyházban nyilvánosan letett tisztító eskü után Forgách Zsuzsanna javára eldőlt.

A Révayak és Bakics után kikkre szállt Holics vára — nem sikerült kitudni, tény azonban, hogy a XVII. században azt Czobor, a később volt párizsi követ birta, kitől azt az akkor trónon volt Mária Terézia az uralkodó család számára megvette, s jelenleg is annak tulajdonát képezi.

Holics nyilvánosabb szerepet tulajdonképpen Mária Terézia idejétől kezd játszani. Kevés ama községek száma, melyek annyi jótéteményben, kegyben részesültek volna, mint Holics, mert a királynő a magyarok iránti szeretetéről s áldozatkészségéről általában ismeretes volt. Ő építtetett egy uradalmi kath. iskolát, melynek tanítóit a birtok jövedelméből rendelte fizetni, mely uzus mai napig is fennáll. Az ő költségén épült a volt híres majolikagyár, melynek edényei maig is nagyon keresettek s drágák. Későbbben, mivel a munka ki nem fizetődött, az beszünttetett s az épület termei különböző czelokra használtattak fel.

Jelenleg van ott 2 tanterem, magyar olvasóegylet, vendéglő, sóhivatal, bolt, több privát és két hivatalnok lakása és magtárak. Ferencz császár, Mária Terézia férje, 1750-es években építtetett 80,000 frton egy kapuczinus zárdát, mely 1756. évi július 2-án ő felsége, több kanonok és sok világi pap jelenlétében gróf Csáky Miklós esztergomi érsek által ünnepélyesen felszenteltetett. (Lásd 1731. évi Eszterházy Can. Visit.) Ezen zárdá 1786-ban azonban II. József császár által azoktól elvétellett, s plébániatemplomnak adatott át s mint olyan mai napig is annak tulajdona.

A volt plébániatemplom, melyet a Czobor-család építtetett — minthogy a gyakori tüzesetek folytán már roskatag lett — bezáratott, s az istentisztelet tartásától elvonatott. Belső berendezése részben a szomszéd községeknek eladatott,

részben pedig a volt zárdába átvitetett. Az értékes miseruhákon kívül van egy vörös bársonyra arany és ezüsttel himezett gyönyörű mennyezet, melyet állítólag maga Mária Terézia sajátkezűleg himezett, s a várban őriztetik, de a feltámadási és urnapi körmenetkor használtatik, miután még teljesen jó karban van. A volt plébánia iskolának hagyatott meg, mint az a plébánián feltálható iratból kitűnik, de az eladatott s az iskola állandó hely hiányában azért volt kénytelen helyet változtatni.

Holics nevezetességei közt egyedül a vár említendő, mely manap inkább kastélynak felelne meg.

Mária Terézia idejében a vár gyakran volt az uralkodó család által lakva, sőt a 70-es években a jelenleg uralkodó apostoli királyunk is 1 napig benne tartózkodott, midőn a hajtóvadászaton részt vett.

Mikor létesült Holicson az első iskola, nem tudni. A legrégebbi vagyis 1731. évi Eszterházy Visitáció már előbbi időtől létező iskoláról szól, mely düledező állapota miatt fagerendákkal alá volt támasztva, miért is annak mielőbbi helyreállítását meghagyja. Az akkori tanító a 66 éves Agnelli Márton volt, ki a tanügyet már akkor 46 éven szolgálta, s egyben a kántori teendőket is végezte. Összfizetése különféle czimen 200 frtot tett ki. A második, vagyis 1756-ik évi gróf Révay Visitáció ugyancsak egy iskoláról tesz említést, melynek tanítója Ruzsicska János volt, ki kötelességét hiven teljesíti. A harmadik 1788. évi gróf Batthyány Visitáció már 2 tanítóról beszél, névleg Rill Antal és Matulay Ignácrról. Előbbeni fizetése 200 frt, utóbbié 100 frt készpénz, lakás és fa volt. Mindkettő szorgalmasnak van jelezve. Hogy ezen Visitációban Mária Terézia által létesített iskoláról említés nem tétetik, hanem csak az 1823. éviben, másként nem értelmezhető, mint úgy, hogy az iskolafenntartó nevének mellőzésével, egyszerűen csak a tanítók, illetve osztályok lettek beírva; mi annál valószínűbb, mert noha Mária Terézia már nem élt 1788-ban, az általa létesített iskola kell hogy már létezett legyen, mivel Rill Antal fizetését az uradalomtól kapta.

A negyedik 1823. évi Rudnay Visitáció egy, a templom közelében szilárd anyagból épült iskolát említ, s hogy az az uradalmiba átment. Az

akkori iskola ma kántorlakás. Az I-ső osztály tanítója volt az 51 éves Havelka György, a II-ik osztályé a 49 éves Müller Ignác. Elsőnek fizetése kitett készpénzben 120 frt, azonkívül 12 p. m. rozs, 3 p. m. buza és 8 ölf. Utóbbinak 200 frt, 12 p. m. rozs, 3 p. m. buza és 6 ölf. Tanítottak az előirt rendszer szerint és jó eredménnyel. Hittan volt hetenként kétszer, s a gyermekek kötelesek voltak tanítóik vezetése mellett naponta a szt. misén részt venni, melyet a plébános olvasott. Járt akkor az I-ső osztályba 232, a II-ik osztályba 56 növendék. Müller a tanítás terén kifejtett buzgó szorgalmáért, V. Ferdinánd királytól arany érdemkeresztet nyert.

Az ötödik 1851. évi Szcitovszky Visitáció szintén csak 2 osztályról tesz említést; jele annak, hogy az előbbi években változás nem állott be. A működő tanítók *Malinkovics* Mihály és *Matulay* Károly voltak, de ezek már csak mint tanítók említetnek, mivel a kántori állást, mely a tanítóitól elválasztott, Matulay József foglalta el. Ezen egész időn az iskola állandó helyiséggel nem bírt, hanem hol ezen, hol meg amaz uradalmi házban volt; míg végre a 70-es években az uradalmi 2 osztály számára a volt majolikagyár két terme e célra berendeztetett, hol azóta mai napig is el van helyezve s mint fabrika (gyár) neveztetik, illetve ismeretes.

A 60-as években a növendékek szaporodásával, szükségessé vált a 3-ik tanítói állás szervezése, melyre Matzenauer Ferencz lett megválasztva.

Iskolahelyiségnek s tanítói lakásnak kibéreltetett az uradalomtól 60 frtnyi bérért egy ház, melynek emeletén nevezett tanító lakott, földszint pedig az iskola volt. Nevezett tanító járandóságát többé azonban nem az uradalomtól nyerte, hanem a kath. hitfelekezettől, kapván a hitfelekezet a politikai községtől évi 610 frtnyi segélyt, mely most is folyósítatik. Holics mint politikai község ugyanis iskolát nem tart fenn, lévén az itteni felekezeteknek külön-külön iskolájuk; a terhen némileg segitendő, a felekezetek hiveik arányához mérten subventiót kapnak. Így kapnak a kath. 610 frt, luther. 80 frt és zsidók 120 frtot. 1880. évben szerveztetvén a 4-dik tanítói állás, arra *Purák* Lázár választott meg s miután tanterem nem volt, tanítottak az uradalmi isko-

labán felváltva, míg a 4-ik tanterem valahová elhelyezhető leszen. 1881. évben Matzenauer elhalálozván, annak lakása 4-dik osztálynak berendeztetett. Ezen házban több tanító tanított egészen 1893-ig. Az 1889-ik évben, miután a 2 tanterem kicsiny és egészségtelen volt, a közigazgatási bizottság által felszólított az iskolaszék, vagy a tantermeket nagyobbíttatni, vagy pedig új iskolát építeni, esetleg azt az államnak átengedni. Meg kell jegyezni, hogy itt már állami iskola volt akkor, melynek nagyon is érdekében állott, hogy a kath. iskola szűnjön meg, miben neki a hatóság is kezére járt. Látva azonban sikertelenségüket, különféleképpen kezdték a kath. iskolát zaklatni, sőt bezárással is fenyegetni. Az iskolaszék látva, hogy ezen zaklatástól máskép, mintha iskolát épít, szabadulni nem fog, új iskola építését elhatározta. Tervét hely hiányában azonban nem valósíthatta meg, miért is appellálva Ő Felsége nemes bőkezűségére, kérvénnyel fordult hozzá egy teleknek iskola építésére leendő átengedése iránt. S nem csalatkozott; 1892. évi május 4-én megjött ama örvendetes válasz, melylyel értesítettett a hitfelekezet, hogy Ő Felsége az iskola, 2 tanítói lak, hozzávaló udvar és kert részére 800 □ ölnyi területet 1259 frt 40 kr. értékben ajándékozni legkegyelmesebben kegyeskedett. Ezen nemes adományt megköszönendő, junius havában 5 tagu deputáció ment Bécsbe, hogy Ő Felsége előtt a hitfelekezet legmélyebb köszönetét tolmácsolja. A telek meglévén, nemes adakozók és hivek hozzájárulásával végre 1894. évi május havában az iskola építése megkezdődött s még azon év október havában be is fejeztetett. Az alapkö junius 4-én valamennyi munkás jelenlétében Kucsera József plébános és Janigos János tanító által a szt.-háromság nevében tett három kalapácsütéssel elhelyeztetett.

Az iskola gyönyörű emeletes épület, földszint két oldalt van a két tanító lakása.

A lakás áll 2—2 szoba, 1—1 kabinet (előszoba), konyha, éléskamra és pinczéből. Az udvaron van az istálló, mely faszínnek is használható. Az emeleten van 2 tanterem 10^m × 8^m · 80^m—80□^m területtel, középen tanácskozási teremmel.

Felszerelése teljes. Könyvtár, minthogy 2 év előtt létesült, még kezdetleges, csupán 50 drbból

áll. Faiskola külön nincsen, mert egyet a politikai község tart fenn, melyben az összes jellegű iskolák növendékei egy tanító vezetése mellett oktattatnak. Hasonlóképp hiányzanak a tornaeszközök is.

A kézimunkát tanítja a tanítónő.

Jóltevői között első helyen említendő *Ő Felsége apostoli királyunk*, ki a telket 1259 frt 40 kr. értékben ajándékozni kegyeskedett, másodsorban Wsetecska Francziska, ki 3800 frt készpénzt és 2 drb 1860. évi sorsjegyet ajándékozott azon kikötéssel, hogy míg ő él, neki ezen összeg után 6% kamat fizettessék. Harmadsorban főliszt. Jámbor Péter volt pleb. helyettes, jelenleg stepanói plébános, ki az iskola felszerelésére 100 frt és Redlich Frigyes nagybirtokos, gödingi lakos, ki az építési költségre szintén 100 frtot adományozott. Ezenkívül számos hívő, kisebb összeggel.

A legrégebbi időtől jelen ideig működött és működő tanítók névsora: 1731. Agnelli Márton, 1756. Ruzsicska János, 1788. Rill Antal, 1788. Matulay Ignác, 1823—50. Havelka György, 1823—50. Müller Ignác arany érd. kereszttel kitünt., 1850—64. Matulay Károly, 1850—70. Malinkovics Mihály, 1865—78. Góra Jakab (jelenleg Morvaországban van), 1863—81. Matzenauer Ferencz, 1879—1885. Vilcsek János (most Kassán van), 1879-től *Schruttká* Ferencz, 1880—81. Parák Lázár (most Trencsénmegyében), 1881—86. Foltin István, 1883-tól *Baránek* Ferencz, 1886-tól *Janigos* sz. *Martinkovics* Mária, 1887-től *Janigos* János.

A jelenleg működő tanítók: *Schruttká* Ferencz, született Alsó-Kanitzon, Morvaországban, brünni ker. kapit. 1840. évi november 8-án. Elemi iskola 4 osztályát szülőfalujában, a gym-

nasium és reáliskola 2 osztályát Brünnben, a tanítóképzőintézet 1 osztályát 1859/60-ban Znaimban végezte, hol azon év június havában oklevelet nyert. Javadalmazása a kiállított díjlevél szerint 486 frt 39 kr.

Baránek Ferencz, született Nemsován, Trencsénmegyében, 1856. évi február 25-én. A népiskolát, valamint az I-ső reált Vág-Ujhelyen, a II. és III. polgári osztályt 1871/73-ig Nagyszombatban végezte. Ugyanott végezte az 1873—76 években a kir. kath. tanítóképző három osztályát s ugyancsak ott nyerte el 1876. évi június hó 10-én a tanítói oklevelet is. Fizetése 375 frt 19 kr.

Janigos szül. *Martinkovics* Mária, született Ocsova községben (Zólyom m.) 1862. év nov. 29-én, hol atyja tanító volt. 1881. évben a znióvár-aljai tanítóképezdénél jelentkezett tanképesítő vizsgálatra, melyet az évben jeles sikerrel tett le s oklevelet nyert. 1889-ben a felvidéki magyar közmüvel. egyesülettől a magyar nyelv sikeres tanításáért 25 frt jutalomban részesült. Összilletéke a díjlevél szerint 426 frt 23 kr.

Janigos János, született Modoron (Pozsony m.) 1863. évi november 11-én. A 6 elemi, 4 polgári és a tanítóképzőintézet 3 osztályát Modoron végezte, hol 1882. évi június havában tanképesítőt tett s jeles oklevelet nyert. Az 1889. és 1892. évben a magyar nyelv sikeres tanításáért a felvid. magy. közm. egyesülettől jutalomban részesült; még pedig először 50 frt, másodizben 25 frtban. Összfizetése 436 frt 50 kr. és lakás.

Az iskolaszék elnöke *Kucsera* József esperes-plébános, tanfelügyelő.

A kath. iskolán kívül van itt 1880 óta egy 2 osztályu állami népiskola 90 növendékkal, 2 osztályu ág. ev. iskola 130 növendékkal és 3 osztályu izr. iskola 120 tanulóval.

a) KÁTÓ.

Kátó, újabban Katánd kisközség, Nyitra vármegye holicai járásában, Morvaország határán, a Morva folyó mellett. A holicai plébániához tartozó fiókközség.

Közs. I.k. sz. 460. — Rk. 343, ág. ev. 103, izr. 14. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 45. — Tny. tót.

Posta: Vradist. Vasut- és táviró-állomás: Holic.

Kátó község történetére vonatkozó írott adatok nincsenek; a lakosok közt el van terjedve, hogy e határon egykor a hóhérnak volt majorja, mitől a község nevét is vette (hóhér

tótul kat = kator), későbbben halászok emeltek itt kunyhókat. 1500-ban pedig Stibor vajdának nagy terjedelmű birtoka volt itt, mely Gödingtől egészen Sasvárig terjedt és zsellereit itt telepítette le, a mi valószínűnek is látszik, mert a község a legújabb korig a cs. és kir. holicsei uradalomnak zsellérközsége volt.

A mostani róm. kath. népiskola 1879. évben épült, addig a nagyobb gyermekek a holicsei róm. kath. népiskolába jártak, a kicsinyeket pedig egy írni s olvasni tudó ember télen át tanította. 1875-ben Iskra Mihály kilépett növendékpap tanított. Utána Safranek József szabómester jött ide Holicstről tanítónak, ki hetenkint 3 krt, egész télre $\frac{1}{4}$ icze zsirt és egy kenyeret kapott minden gyermek után. 1878. évben jött Malenkovics Mihály nyugalmazott tanító, ki ren-

des 12 frtnyi havifizetést és a következő évben az iskolaépületben két padlózott szobából, egy zárt konyha és egy kamrából álló lakást és egy kis házi kertet kapott.

1881-ben Simkovics Dionész okl. tanító már rendes 300 frt fizetést és 20 frt fapénzt kapott. Az 1882-ben Sztankovics Victoria okl. tanítónő, utána 1883-ban Lovisek István, 1890-ben Toppel Matild okl. tanítónő, 1894-ben Machovich Alajos okl. tanító, kinek az előbbi jövedelmét 10 frttal kertdíj czímen a róm. kath. hitközség fölemelte.

Machovich Alajos született 1865-ben, július 1-én Szakolczán, Nyitram. Képesítést nyert Nagyszombatban 1888.

A kántortanító fizetése 362 frt.

Az iskolaszék elnöke a holicsei plébános.

b) CZOBORFALVA.

Régi neve „Mocsitlan” volt. Nyitra vármegye holicsei járásához tartozik. Iskolája közös Sz.-Istvánfalvával. Fiókegyház. Lk. sz. 1236. — Rk. 968, ág. ev. 56, izr. 212. — Nyelvre tótok Tautk. sz. 170. — Mn. 120, ism. 50. — Tny. tót-magyar. Posta, vasut- és táviróállomás: Holics.

A régi időben itt iskola alig létezett. Volt ugyanis egynéhány ember, ki az írás és olvasásban némileg jártas volt. Ezek közül találkozott egy férfit, ki az akkori gyermekeket tanítgató. Az iskolahelyiség hiányozván, azon czélra saját lakását áldozta fel. 40 évvel ezelőtt belátták az iskola hiányát, az előbb említett két község együttesen vett egy régi épületet, mely szatócsüzletet és bóraktárt képezett, és azon helyre iskolát állítottak fel.

A tanítás módjáról csak annyit tudni, hogy „Budiček” nevű könyveket hoztak az iskolába, melyből az olvasást a betűztető módszer szerint megtanulták, de az írás és számolás nagyon hiányos volt. Ha nevüket tudták aláírni, elegendőnek tartotta.

Midőn az iskola számára más helyiséget vettek, új tanítóra is tettek szert. Ez volt az idevaló jegyző: Ujhelyi. Sok évi működése után elnebeteg lett és ennek következtében magát borotvájával kivégezte. Utána következett Weszely Ferencz. Ez iparkodott az iskola bajain segíteni.

A mint a tanítás ezen időben szépen haladt, azontul ismét jobban és jobban süllyedt. E törekvő férfit állásának megköszönése után Morvaországból, utána pedig egy férfit Szakolczáról (Nyitram.) hívtak ezen állás betöltésére. Ezek után jött egy derék Ferencz-rendű szerzetes, Pater Polykarp, kiről a nép szépen emlékezik meg. Utána betöltötte az állást Lokotka István 1886-ban.

Az iskolai épület, a szomszéd község gyermekei végett, Czoborfalu, végén áll.

A mi az iskola felszerelését illeti, alig van valami. Nemcsak iskolakönyvek nincsenek, hanem még a szükséges padok is hiányoznak. Szemléltető képek nincsenek. Könyvtár nincs.

A falu másik végén található a faiskola, mely évente 400—500 fácskát szolgáltat.

A jelenlegi tanító *Matulay* János László, született Nagy-Szempezen (Pozsonym.) 1871. április hó 8-án. Oklevelet Modorban kapott 1890-ben.

A kántortanító jövedelme 432 frtra rug.

Az iskola elnöke a holicsei plébános.

6. KOPCSÁNY.

Kopcsány nagyközség Nyitra vármegye I. olicsi járásához tartozik. A községhez egyházilag még egy cs. és kir. uradalmi major «Gestütt» névvel, valamint egy pusztá «Czunin» névvel van beosztva. Anyaegyház.

Lk. sz. 2148. — Rk. 1752, ág. ev. 331, izr. 65. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 280. — Mn. 200, ism. 80. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasut- és táviró állomás: Holics.

Kopcsány eredetére vonatkozólag biztos adatok nem állnak rendelkezésünkre. Hogy azonban Kopcsány a régibb eredetű községek közül való, azt bátran föltehetni a következőkből.

A község hosszában elterülő réteknek körülbelül északnyugati részén áll még mostanáig egy szűz Szt.-Margitról nevezett kápolna, mely a község történetével szorosan összefügg. Ezen kápolnát a szóhagyomány szerint két hajadon építtette és annak eltartásához egy tekintélyes tőkét és ingatlanokat hagyományozott; hogy kik voltak a hagyományozók, névleg azt eddig kipuhatolni nem sikerült. Az egész kápolna építésmódja, a bent található már elmosódott festmények igen régi eredetre vallanak.

Vannak a községhez közeli réteken az állítólagos hajdani sánczoknak nyomai, melyek a tatárok elleni védekezésül szolgáltak volna. A szóhagyomány állításának megerősítésére szolgálni látszik azon körülmény is, hogy a sánczok tájékán történt gödörásások alkalmával számtalan emberi csont, sőt kard és hatalmas sarkantyura akadtak.

A mint a község történetére semminemű adatok sem állnak rendelkezésre, ugyanígy van ez a népiskolára nézve is. Tekintve azonban Kopcsány egykori élénkségét, föltételezhető, hogy Kopcsáynak régóta iskolája lehetett.

A szóhagyomány szerint ezen régi eredetű iskola ugyanazon helyen állott, a hol most a „régie” iskolaház áll, és a mennyire a rendelkezésünkre álló adatok bizonyítják, már harmadszor lett alapjában átalakítva, illetőleg felépítve. Az első építésre vonatkozólag nincsenek adatok; emlékezetben van csak az utóbbi kettő és pedig 1832. évben és 1854. évben.

Ezen egy tantermű iskola az 1867. évi népoktatási törvény szigorubb végrehajtása következtében szűknek bizonyult, minek folytán a hitközség az általa megvett házban egy új tantermet nyitott 1881. évben. Egy pár év múlva azonban ugy felszökött a tankötelesek száma, hogy a

hitközség, a kir. tanfelügyelő felhívására, kényszerítve volt még egy tanteremről gondoskodni. Hely azonban ugy az egyik, mint a másik épületben nem lévén, egy harmadik épületbe, a melyet e célra kibéreltek, helyezték el a harmadik tantermet 1891-ben. Így tehát lett három tanterem, három különböző helyen. Ennek czélszerűtlenségét csakhamar belátták, minek következtében a hitközség egy iskolaház építésére határozta magát. A telek, melyen az iskolaház építését tervezték, a plébánia tulajdona volt, a melyet az egyházi főhatóság szívesen átengedett az iskolaépítés céljára. Nehéz viszonyok között ugyan, de erős akarattal és áldozatkészséggel megindult az építés és létrejött egy a kor követelményeinek megfelelő új iskolaépület, a hol a két tanterem összpontosítva volt. Van benne azonkívül két-két gyönyörű szobából, egy konyha, egy kamrából álló lakás, két tanító számára. Az egész épület szilárd anyagból van építve; homlokzatán díszlik „Róm. kath. népiskola” fölírat.

Az iskolaépülethez tartozik azonkívül egy udvar és körülbelül 300 □ ölnyi konyhakert.

Az egy tantermű régi iskola hasonlóképen jókarban és 1893-ban lett alaposan javítva. Van benne az egy tantermen kívül még 2 szobából, konyhából és kamrából, istállóból álló lakás, mely ezidő szerint a kántortanító lakását képezi.

Könyvtár, testgyakorló tér és szerek ez idő szerint nincsenek.

A régente alkalmazott tanítók névsorát, miután semmiféle Can. Vis. nincs, nem lehet megállapítani, csakis a legújabb időben alkalmazottakat, s ezek: Pantl András kántortanító, Kratky N. kántortanító, Popelka Ferencz, a ki 35 évig működött a helybeli iskolánál és most nyugdíjazva van, Suszlik János tanító. Az ez idő szerinti három tanítói állomás mindegyike be van töltve következő tanerőkkel:

Uherkovich Sándor kántor és főtanító, született 1867. jul. 10-én Kis-Kovalócson, Nyitram. Tanulmányait Szakolczán és Nagyszombatban

végezte, az utóbbiban a tanképesítőt is letette 1886. évben. *Kosz Pál*, született 1860-ban ápr. 6-án Szakolczán, Nyitra. Tanulmányait ugyanott végezte, a képezdét és képesítőt Modorban letette 1881-ben. *Havas Leo*, született Kopcsányban, Nyitra. 1863. évi júl. 22-én. Képesítettett Nagyszombatban 1890-ben. Helyben működik 1881 óta.

A kántortanító fizetése áll egy 7 kat. hold

szántóföld, egy rét és káposztáskert élvezéséből, 231 forint 50 kr. készpénz fizetésből, körülbelül 100 frtnyi stólából és 20m³ keményfa járandóságból. Az összes fizetése 570 frt.

A tanítók fizetése 300 frt készpénzből és 8 m³ keményfa járandóságból áll.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

7. KUTTI.

Nagyközség Nyitra vármegyében, a morva határszélen. Anyaegyház.

Lksz. 4462. — Rk. 4358, izr. 74. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 580. — Mn. 380, ism. 200. — Tannyelv tót-magyar.

Posta, vasut és táviró helyben.

Kutti község róm. kath. iskolájának keletkezését illetőleg, egy szűk tartalmu feljegyzés szerint, 1785-re teszik, mely évben ugyanis Kutti megszűnt Broczkó községnek filiálisa lenni. És ez időben szervezte volna a község saját erejéből az első kántortanítói állomást s állított egy osztályu iskolát; ezen iskola azonban az 1858-ik évben kiűtött tűzvész alkalmával egészen leégett, úgy, hogy azt a községnek ujonnan kellett felépíteni, midőn is az új iskola már nem egy, hanem két osztályúvá lett. Az idők előrehaladásával a lakosság is mindinkább elszaporodván, 1881-ben már a kétosztályú iskola is kicsinek bizonyult, s így még ez évben elhatározottat annak 4 osztályra való kiegészítése, amint azt az előbbi iskolának emelettő alakítása által szépen sikerült elérni. De az első évben abban csak három osztály nyílt meg, és csak a következő évben, 1882-ben lett betöltve mind a négy osztály. S most ez iskolaépület egyik kiváló diszt képezi Kutti községnek.

Ezen iskola a község legszebb helyén szögletépületet képezve emelkedik ki nagyságával a többi közül, mely helyiségtől hátrafelé földszint van a kántortanító lakása, mely áll: 2 szoba, 2 konyha, 1 kamara, 1 istállóból és van csinos konyhakertje stb. Mindezeknek előépületét képezi az egy emeletes és 4 osztálylyal bíró diszes népiskola. Ennek közepén van a bejárója s ettől jobbra és balra úgy földszint, valamint az emeleten esnek az osztályok. Az iskola alapja az épület nagyságának megfelelően, részben jól ége-

tett téglá és kőből van megvetve, míg a tetőzet cseréppel fődött.

A testgyakorlásnak az iskola udvarában jutott némi tere. Ami a felszerelést illeti, van: karikahintája, mászó-póznái, függélyes létrája, továbbá nyújtója és páros nyújtója.

A korosabb növendékeknek alkalmuk van a faiskola-kezelésben is gyakorlatot szerezni, amennyiben 1877-ik év óta áll rendelkezésükre a 2 holdnyi terjedelmű faiskola. Ennek ez idő szerint van vagy 3000 szederfája; nemesített fászkát szolgáltat a gyümölcskedvelőknek.

Kutti község 1894. év óta saját költségén szervezett óvodát is tart fönn, körülbelül 160 óvóköteles gyermekkel és egy a vezetésükre választott, oklevéllel még nem bíró óvónővel; kinek javadalmazása a községi pénztárból évi 350 frt, lakás, világítás és a szükséghez mért famennyiségből áll.

A régi tanítókról megemlékezve, annyit tudunk, hogy Kutti községben a kántortanítói állás szervezése egy rövid feljegyzés alapján 1785-től datálódik; midőn ugyanis egy Matula Fábán nevezetű kántortanító működött elsőnek e minőségben. Utána következett 1831-től 1869-ig tartó működéssel Geher Lőrincz kántortanító. Az 1858-ik évben a kántortanítói mellett egy segéd-tanítói állás is szerveztetvén, arra Noszek Endre tanító választatott meg, s ezen állásában megmaradt 1865-ig. 1866—1867-ig tanítóskodott Vaczenovszki János, 1868—1870-ig tanító volt Jehlicska János, s minthogy 1869-ben Geher

Lőrincz kántortanító nyugdíjba lépett, 1870-ben helyébe Jehlicska János választott meg kántortanítónak, ki jelenleg is e minőségben működik. A segédtanítói állásra pedig Rohács Antal került, s működött 1870—1873-ig. Ezután következtek mint tanítók 1874—1875-ig Hesztera Pál, 1876—1877-ig Köhler József, 1878—1880-ig Filusztek János; 1881-ben az osztályok száma egygyel szaporodván, tanítókul választattak Hrdina Etel és Szokoly János. A következő, vagyis az 1882-ik évben a tanítás már 4 osztályban folyván, tanítók voltak: Hrdina Etel, Gremen Béla, Gergely János; 1882—1885-ig működtek Hrdina Etel, Gremen Béla és Boltizsár Ödön; 1886—87-ig Truszina Pál, Voszadkó Antal és Treszkony Kálmán, 1888-ban Vaczlovek János, Halász Béla és Halász Rezső, 1889-ben Muszil Vilmos, Jalovecz Anna, Podhraczký Mária, 1890—1891-ig Podhraczký Mária, Podhraczký Teréz és Gáspárik István, 1892—93-ban Podhraczký Teréz, Machovics Alajos és Knupp Vilmos osztálytanítók, 1894—95-ik tanévben a tanítói állások tanítók hiányában betöltetlenek voltak, 1895—96-ban

Szabó Pál és Szabóné szül. Matulay Emilia tanítók és Jehlicska János kántortanító folytatják működésüket.

A jelenleg működő tanítók: Jehlicska János, szül. 1849. év május hó 10-én. Chropó községben, Nyitra megye, hol atyja kántortanító volt. Iskoláit 1863-ban a szakolczai gimnásiumban kezdette meg; s a tanítóképezdének ez időben létezett 2 tanfolyamát pedig Nagyszombatban 1864. és 1866-ban végezte. Szabó Pál, született 1869-ben Pozsonymegye Taksony községében; tanítói oklevelét Modorban nyerte 1890-ben. Matulay Emilia szül. 1868. év július 3-án Pozsony-Beszterczén, hol atyja kántortanító volt. A polgári iskoláit Csallóköz-Somorján 1878-ban kezdette meg, innen Pozsonyba a Chalupa-féle felső leányiskolába került s miután ezt is elvégezte, 1882-ben a pozsonyi áll. tanítónőképzőbe lépett. Ennek tanfolyamait 1886-ban befejezván, mint tanítónő Beszterczén működött 1892-ig.

A kántortanító jövedelme 616 frt 58 kr.

A tanítók fizetése külön-külön 321 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

8. NAGY-KOVALÓ.

Kisközség, Nyitra vármegye szeniczi járásában. Anyaegyház.

Lk. sz. 915. — Rk. 877, izr. 38. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 147. — Mű. 102, ism. 45. — Tannyelv tót.

Utolsó posta Dojcs. Vasútállomás Holics. Táviró Szenicz.

Ezen község 1785-ig, mint fiókközség a dojcsi plébániához tartozott, de saját iskolával valószínűleg már akkor is rendelkezett, mert az 1788. Canonica Visitáció az iskoláról azt mondja, hogy a tanterem és tanítói lak bomlófélben van, hogy az iskolát csak 15 gyermek látogatja, nem lévén képes a szűk tanterem többet befogadni; az iskola tanítója 1788-ban Nesvadba Károly 60 éves, oklevéllel ellátott egyén volt; lakása igen primitív volt s összes évi jövedelme 44 frt 55 krból állott.

1788—1860-ig az iskoláról hallgat a krónika, de tudva van, hogy az egyszerű kántortanítói lak vagy 50 évvel ezelőtt (tehát a 40-es években) a cs. és kir. uradalom költségén egy mai nap is fennálló szobával és melléképülettel bővített s az egész épület cserépfedél alá került;

tudva van továbbá, hogy a szűk tanterem ezelőtt körülbelül 16 évvel a község által kellőleg bővítve lett.

Bizonyos az is, hogy az 1788. és 1860. évek között a kántortanító jövedelme rendszeresítve lett, mert erre vall az 1860. évi „Schulfassion“, mely vallomás nagyfontosságú s ma is nagy részében mérvadó okmány.

Van ezen kívül még egy községi irott határozat 1870. évről, mely a kántortanítónak évi 2 öl fát biztosít az iskola fűtésére.

1860—1894-ig az iskola történetében fontosabb esemény nem fordult elő.

A tankötelesek száma 1877-ben már 100-on felül lévén, a fentartó polg. község a II. tanterem és II. tanítói állomás szükségességére törvényhatóságilag figyelmeztetve lett ugyan, de

eredménytelenül. Később a már sokszor foltozott, régi, romladozó épület tarthatatlannak bizonyulván, 1895-ben helyébe egy pompás, Nagy-Kovalón impozánsnak mondható, alapjából új, az igényeknek teljesen megfelelő egy emeletes iskolaépület, a kath. jelleg fentartása mellett, a polgári község, mint az iskolafentartó költségén emeltetett, mely áll: 2 tágas, 4—4 ablakkal, 1—1 ventilátorral ellátott tanteremből, 3 szobából (a megmaradt és kijavított udvari szobával együtt) és 2 konyhából.

A csinos külsejű iskolaépület fekszik egy kimagaslóbb helyen a falu elején, a templom tözsomszédságában; falainak alapja kőből, maguk a hatalmas vastag falak kemény égetett téglából épültek. A háztető cserép alatt van.

Ugyanezen 1895. évben a polg. község terhére szervezve lett a II. tanítói állomás is, mely 1895. szept. havában be is tölletett, de mivel a megválasztott tanító egy kántortanítói állomást keresett és nyert, ez állomás 1896. jan. 20. óta üresedésben van, mert a kiírt pályázat folytán jelentkező nem akadt.

Az iskola belső felszerelése eddig a leg-hiányosabb, s nincs is kilátás, hogy a fentartó község részéről a szükséges tanszerek egyhamar

megszerezethetők legyenek, mert még az iskolaépület költségei sincsenek fedezve.

Könyvtár és tornaeszközök nincsenek.

Faiskola van.

Az iskolánál eddig működött kántortanítók nevei adatok hiányában csak a következőkben mutathatók ki: Nesvadba Károly 1788-ban, mióta és mely évig? nem tudni; Leibert N. 1833-ig, mely évtől? ismeretlen; Dualszky N., körülbelül 1833-tól 1863-ig, Jehlicska Károly 1863-tól 1872-ig, s jelenleg *Glosz* Adolf 1872-től, született Nahácson, Pozsonymegyében, 1844. évi április hó 8-án. Képesített Nagyszombatban 1866-ban. Szabad óráiban a felnőtteknek zeneórákat ad, máskor meg méhészettel és kertészettel foglalkozik. Jellemzésül írja plébánosa, hogy visszavonult csendes életet él és viszontagságaiban valódi keresztény türelmet tanusít.

Összes kántortanítói jövedelme 338 frt 09 kr.

Mint II. tanító 1895. október havától 1896. jan. 20-ig alkalmazva volt Vogth Géza. Az állás jelenleg betöltetlen.

A másodtanítói állomás tiszta javadalmazása 308 frt.

Az iskolaszék elnöke *Tomecsék* Mihály plébános.

a) SZMRDÁK.

Kisközség, Nyitra vármegye szeniczi járásához tartozik. Nagykovaló főkegyháza.

Közs. Lk. sz. 375. — Rk. 357, izr. 8. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 68 — Mn. 46, ism. 22. — Tny. tót

Posta és táviró-állomás: Szenicz. Vasútállomás: Holics.

Iskolájáról a régibb időkből semmit sem tudni. Újabb időkből is hiányoznak irott adatok. A mi hallomásból és a legújabb időkből, nemkülönben a tapasztalásból tudva van, az a következőkben foglalható össze.

1860. év előtt semmiféle iskola a községben nem létezett.

1860-ban a polgári község egy egyszerű házikót vett a templom közelében, melyet iskolának használt. Ennyi a régi iskoláról.

1884-ben a házikó lebontatván, helyébe a község nagy áldozattal és néh. Simor bibornok 400 frtnyi segélyével illő iskolaépület emeltetett, egy tanteremmel, 1 szoba és 1 konyhával, mely

jelenleg is fennáll. A tanterem 60—70 tan-
köteles számára elégséges. Az iskola ugyanakkor a legszükségesebb taneszközökkel föl is szereltetett.

Tanítókul körülbelül 1860 óta alkalmaztattak írni és olvasni tudó értelmesebb emberek, kiket a község némi fáradságdíjban a meg-
egyezéshez képest részesített. Legnevezetesebb volt ezek között bizonyos Hahn Nándor nevű kiszolgált katona, ki 1865—1888-ig vitte a tanítói tisztelet, s nagy népszerűsége miatt szert. Hogy — a körülményekhez képest — működése sikerrel járt, kitünik onnét is, hogy a kir. tanfelügyelő eltávolítását nem kérte.

Hahn 1888-ban bekövetkezett halálával a törvényhatóság képesített tanítót követelt, amit a szegény község teljesíteni nem vala képes.

Alkalmaztatott tehát megint ideigl. tanító Szalánczy János személyében, a ki azonban már 1890-ben elhalálozott.

Jelentkezett ezután 1891-ben Lachmann Sándor évi 270 frttal nyugijazott Veszka községi jegyző, ki okleveles tanító is s a magyar nyelvet bírja. A község őt lelkesen fogadta s évi 200 frtot fizetett neki; ezen 200 frtból 100 frt a község pénztárából adatott s 100 frt az iskolába járó gyermekek után szedettet be az illető gyermekek szüleitől.

Lachman S. azonban csak 1893-ig tanítóskodhatott, mert a miniszter őt 1893. május 5-én

kelt 15,125. sz. a. rendeletével azon indokolással tiltotta el a tanítástól, mert:

1. Lachmann jegyzői nyugdíjat élvez;

2. mert a tanítói fizetések rendezéséről a törvény meg van alkotva.

Pedig 1. a 300 frton aluli nyugdíjat élvező hivatalnok vállalhat hivatalt;

2. a hivatkozott törvény akkor még csak törvényjavaslat volt (későbbben 1893. évi XXVI. t.-cikk).

Ezen min. rendeletet ignorálni és Lachmannt megtartani azért nem lehetett, mert akkor a nevezett egyéntől a jegyzői nyugdíjat elvették volna.

1893 óta tehát a tanítói állomás üresedésben van, mert jelentkező nem akadt.

9. PÉTERFALVA.

E község Nyitra vármegye holicai járásához tartozik. Tótul: Petrovaves, németül Petersdorf. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1097. — Rk. 1061, ág. ev. 3, izr. 33. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 200. — Mn. 150, ism. 50. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut és táviró-állomás: Egbell.

Igen régi község s a Can. Visit. szerint valamikor mezőváros volt. Kiváló nevezetessége a róm. kath. templom, mely 1097. évben Könyves Kálmán alatt épült és szentélye maig fennáll. Az iskola is igen régi, de csak 1756 óta tesz róla említést a Can. Vis. Mind a két épület a falu északi részén, országut mellett van.

Az iskola keletkezésének ideje bizonytalan.

De már 1756-ban létezett. Körletéhez tartozott egész 1893. évig Lettnics (filialis) község is. Az iskola csak egy tanteremből állott. 1879. évben a második tantermet is felépítették, mely időtől a második tanítói állomás 300 frt és lakással is rendszeresítve lett. Az iskola fenntartója a politikai község.

A kántortanító lakása az iskolaépületben van. A tanító szobája is ott van. A kántortanító lakása: 2 szoba, 1 konyha, kamra, pincze, istálló. A másodtanító lakása: egy szoba.

A tanító szobája mellett van az egyik tanterem utczára nyíló ablakokkal; a másik pedig udvarra nyíló ablakkal. Kőépület cserép alatt. Felszerelése igen hiányos. Iskolai könyvtár nincs.

Testgyakorló tere sincsen. Faiskolája van, melyből évenként vagy 100 nemesített csemete ültetetik át.

Alkalmazva voltak mint ktanítók: Figuly József (1756—1759). Az ugyanezen évi Can. Visit. azt írja róla, hogy már több helyen működött mint tanító 29 éven át s jól bírja a latin nyelvet, erkölcsös, hivatalos teendőiben jártas és ugy a gyermekek oktatásában, mint kántori kötelességeinek teljesítésében egyaránt szorgalmas. Meghalt 1759. április hó 30-án 57 éves korában Péterfalun. Navratil Bálint (1759—1777). Kulhánek Sebestyén (1777—1786). A Can. Visit. szerint: kitünően beszélt latinul, kötelességét ernyedetlen szorgalommal teljesítette. Járandósága Péterfalu községtől 99 frt 45 kr., Lettnics községtől 33 frt 36 kr., összesen 132 frt 81 kr. Meghalt 1786 április 10-én 48 éves korában Péterfalun. Kulhánek József (1786—1794). Az 1788. Can. Visit. azt jegyzi meg róla, hogy 23 éves, kötelességét mint kántor és tanító szorgalmasan végzi, de gyermek kevés járt az iskolába, mert a szülők nem küldik, miáltal a tanító

járandósága is csökken. Járandósága 1788 óta 144 frt 78 kr. Bulka János (1794—1833). Az 1817. Can. Visit. mindenben jártasnak, szorgalmasnak és erkölcsösnek mondja. 65 éves korában meghalt 1833. márczius 11-én. Bulka István (1833—1860). Fia volt Bulka Jánosnak. Fivérével Andrással még apja életében foglalkozott tanítással. Machovics János (1860—1880), Bur-Szt.-Miklósról jött át csere útján. Meghalt 1880. márczius 2-án 76 éves korában. *Zsiska* Pál 1880. április 29-től. Született 1857. november 27-én Bikszárdon (Pozsonymegye). Tanulmányait Pozsonyban, majd Modorban végezte. Oklevelet pedig Nagy-Szombatban nyert. Kitűnő zenész, jó gazda és méhészt.

1879. évben a második tanterem is megnyitott, melyben ez időtől fogva mostanáig

következő tanerők működtek: Sasinek István A. (1879—1880), Vogel Ferencz (1880—1881), Török Lajos (1881—1883), Sasinek István A. (1883—1884), Zsiska P. (1884—1885) jelenlegi kántortanító vezette mind a két osztályt, Neumann Károly (1885—1886), Mál Orbán (1886—1889), Rohács Imre (1889—1890), Bendzy József (1890—1892), Frinta János (1892—1894), Zsiska P. (1894—1895) jelenlegi ktanító tanította mind a két tanterem növendékeit, majd Malló Ferencz (1895), s *Chvosztik* József 1895-től; szül. Nagy-Szombatban 1872. évi márczius 1-én. Tanulmányait is ott végezte.

A kántortanító összes jövedelme 517 frt 68 kr.

Az osztálytanító fizetése 355 frt.

Az iskolaszék elnöke *Celly* József plébános.

a) LETTNICS.

Kisközség Nyitra vármegye holicai járásában. Péterfalvához tartozó fiókegyház.

Lk. sz. 574. — Rk. 568, izr. 6. — Nyelvre német 6, tót 568.

Tank. sz. 120. — Mn. 80, ism. 40. — Tny. tót-magyar.

Utolsó posta Péterfalu. Vasútállomás Egbell. Táviróállomás: Holic.

Iskolája 1893-ban épült, 4000 frt költséggel, mely összeget kizárólagosan a község hozta áldozatul. Az iskola a tanítói lakkkal mintaszerűen van felépítve kőből, téglából és cseréppel van fedve. Két külön bejárata van; egyik az iskolába, másik a tanító lakásába vezet. A tanító lakása áll 2 tágas szoba, konyha és kamrából.

Felszerelése hiányos. Faiskola, tornatér, kézimunka nincs.

1893-tól 1896-ig itt működött: Omiliák Flórián. Jelenleg *Humay* Károly a ktanító. Született Nyitra-Novákon 1874. január 18-án. Képesítve lett Znióvárán 1893-ban. Kitüntetései: testgyakorlat s tanításból elismerő okirat.

A kántortanító összes jövedelme 355 frt.

Az iskolaszék elnöke a péterfalui plébános.

10. RADOSÓCZ.

Nagyközség Nyitra vármegyében. Anyaegyház.

Lk. sz. 1237. — Rk. 1138, izr. 99. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 250. — Mn. 190, ism. 60. — Tny. tót.

Posta helyben. Vasut- és táviróállomás: Holic.

Radosócz keletkezésének történetét homály fedi, egyes rávonatkozó adatok csak szóbeli hagyományon alapulnak. Kétségtelenül azonban Magyarország régibb történetébe esik, amit az a körülmény is bizonyít, hogy Radosócz a kereskedelem és forgalom egyik főpontja volt, mint-

hogyan azon keresztül ment hazánk északi részének egyik legfőbb kereskedelmi útja, a mely Nagyszombattól kezdve a Fehérhegységnek nevezett hegyszoroson keresztül Magyarországot Morva, és Csehországgal összekötötte.

Radosócz I. Ferdinánd oklevelében mint

Radosolch fordul elő, aki Radosócz községnek hat vásár tartását engedélyezi. Már ebből is következtethetni, hogy e városka kereskedelme és forgalma elég élénk lehetett.

A hagyomány szerint e község a háborúk által is sokat szenvedett. IV. Béla alatt Radosóczon keresztül vonultak a tatárok, ami mindenestre nem valószínűtlen, mivel Radosócz egyik legfőbb kereskedelmi út mellett feküdt.

1429-ben Radosóczot egészen elpusztították a husziták, akik későbbben a közelfekvő hegységekben „kponicsárok“ (irtványosok) név alatt letelepedtek s ezen nevet most is viselik.

Nem valószínűtlen, hogy a huszita pusztítás után Radosóczon és vidékén lengyelek telepedtek le, amit a vezetéknevek bizonyítani látszanak, valamint az általuk Lengyelország védőszentjének Szt. Szaniszlónak tiszteletére épített kápolna.

A radosóczy iskola eredete valószínűleg a plébánia eredetével egybeesik.

Akkor az ugynevezett „contores“ kötelesek voltak a gyermekeket az olvasás és számolásban oktatni. A tanulás segédeszköze az imakönyv volt. Azonkívül a zenéből is részesültek oktatásban.

A mai iskoláról először 1786-ban történik említés. Az iskola terheit a császári és királyi uradalom viselte, ez látta el az iskolás gyermekeket a szükséges tankönyvekkel is. A tanító alá volt rendelve a császári uradalomnak. Holicsan az uradalom központján szervezve volt az ugynevezett uradalmi szék, a mely az uradalmi és megyei tisztviselőkből állott és a melynek joga volt a tanítót szükség esetén egyik helyről a másikra áthelyezni.

A tanítónak a tanításon kívül kötelessége volt a jegyző teendőit is végezni és az uradalomnak a tized beszédésénél segédkezni, a miért az uradalom részéről némi fizetésben részesült.

Az iskolaépület akkor egy tanteremből, a tanító egy lakószobájából állott, amelyek épségben való tartásáról a plébániához tartozó összes községek gondoskodtak.

A folyó század elején a nép látván az iskola nagy fontosságát és hasznát, nagyobb érdeklődést kezdett az iskola iránt tanusítani úgy, hogy a legöregebbek közül alig található, aki írni és olvasni nem tudna.

Az iskolaépület 1856-ban leégett. A nép saját erejéből építette azt fel. Az iskolaépület a plébánia tőszomszédságában, a templommal szemközt fekszik és áll: a kántortanítónak két, az utczára szülő szobájából, két tanteremből és a segédtanító egy lakószobájából.

A tantermek a törvény követelményeinek megfelelően elég tágasak és világosak és mindegyik 80 gyermek befogadására alkalmas. Az iskola el van látva a szükséges taneszközökkel.

A rendes tanítók sora 1786. évben kezdődik Dualskyval 1812-ig, 1812—1830-ig ifj. Dualsky, 1830—1877 Matulay Sándor, 1877—1889 Matulay Keresztély és 1889 óta Matulay Ferencz, született Radosóczon, Nyitra megyében 1831. évi április 27-én. Képesítettett Érsekújváron 1854-ben. Előképzettsége hat gymnasium. Kántortanító Veszely Ferencz, született Szakolczán, Nyitra megyében, 1850. évi november 21-én. Képesítettett Beszterczébányán 1868-ban. Szorgalmas fatenyésztő.

Ez évben van tervbe véve a harmadik tanterem felállítása s a harmadik tanítói állás szervezése.

A kántortanító jövedelme 689 frt 74 kr.

Az osztálytanító fizetése 460 frt.

Az iskolaszék elnöke Buczkó János plébános.

Van Radosóczon még egy izr. iskola is, 35 tanulóval.

a) LOPASSÓ.

Kisközség Nyitra vármegyében. Radosócz filiálisa.

Lk. sz. 304. — Rk. 294, izr. 10. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 40. — Tny. tót.

Utolsó posta: Radosócz. Vasut- és táviró-állomás: Holics.

A radosóczy plébániához tartozó Lopassó község gyermekei a Bach-korszakig a radosóczy iskolába jártak. Ebben az időben Lopassó és

Oreszkó községek együtt egy vándortanítói állomást szerveztek s a tanító három napig Lopassón, három napig pedig Oreszkón tanított. Részint

e két község szegénysége, a melyek a tanítónak 400 frtban megállapított fizetését megadni nem bírták, főleg pedig a legyőzhetlen akadályokkal összekötött érintkezés miatt, a vándortanítói állomás hét évi fennállása után megszűnt.

Az iskolaépület nem felel meg a törvény követelményeinek. A tanító évi fizetése 223 frt

és egy darab szántóföld. Ez évben a község a kormányhoz fordult, hogy az egészítse ki a még hiányzó összeget.

A tanítók névsora: Fodor Miklós, Matulay József és Polcsin György.

Az állomás most üres.

Az iskolaszék elnöke a radosóczi plébános.

b) ORESZKÓ.

Kisközség Nyitra vármegyében. Radosóczyhoz tartozó fiókegyház.

Lk. sz. 242. — Rk. 236, izr. 6. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 35. — Tny. tót.

Posta: Radosóczy. Vasut- és táviró-állomás: Holics.

A radosóczi plébániához tartozó Oreszkó község iskolája az ötvenes években keletkezett.

Minthogy a Lopassó és Oreszkó által közösen fenntartott vándortanítói állomás részint a két község szegénysége, részint kivált a téli időkben a rossz idők miatt, hét évi fennállása után megszűnt, rövid ideig a radosóczi róm. kath iskola egyik tanítója hetenkint kétszer-háromszor eljárt Oreszkóra. Később azután különálló tanítói állomást szerveztek; de minthogy a község a

törvény követelményeinek megfelelő fizetést a tanítónak megadni képtelen volt, okleveles tanítót nem kaphatott.

Az iskolaépület semmikép sem felel meg a törvény követelményeinek.

A tanító évi fizetése 75 frt és egy darab szántóföld.

Jelenleg tanítója nincs.

Az iskolaszék elnöke a radosóczi plébános.

c) VLCSKOVAN.

Kisközség Nyitra vármegyében. Radosóczy fiókegyháza.

Lk. sz. 517. — Rk. 501, izr. 16. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 60. — Tny. tót.

Utolsó posta: Radosóczy. Vasut- és táviró-állomás: Holics.

A Vlcskovan és Vidovan által közösen fenntartott vlcskovani r. k. iskola 1852. évben keletkezett, addig az iskolás gyermekek a radosóczi iskolát látogatták.

A tanító akkori fizetése a törvénynek megfelelően 1888. évben rendeztetett és 1890. évben pedig az iskola a törvény követelményeinek

megfelelő új épületbe helyeztetett át. Az ott működött tanítók névsora: Matulay István, Matulay Ferencz, Mocsala és *Lulay* Antal, szül. Nyitram. 1832. évi jun. 4-én, képesített Nagyszombatban 1868-ban.

A tanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke a radosóczi plébános.

11. SASVÁR.

Sasvár (Saštin, Sassin) mezőváros Nyitra vármegye szenczi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. lk. sz. 2292. — Rk. 1960, izr. 332. — Anyanyelvre: magyar és tót.

Tank. sz. 350. — Tny. magyar.

Posta és táviró helyben. Vasutállomás: Morva-Szt.-János.

Sasvár ősrégi eredetű, ez onnan tűnik ki, névvel említik. Stibor erdélyi vajda, pozsonyi gróf, e hely birtokosa különféle kiváltságokat

osztott e helynek. Mi a Sassin elnevezést illeti, az ugylátszik a tót „šāši“ (nád) szóból ered; ugyanis e helyen egykor sok nád nőtt, s erről nevezték el a tótok „Šaššin“-nak, mit a magyarok és németek is megtartottak, különben a magyarok Sasvárnak, a tótok pedig Šaštinnak is nevezik.

Sasvár 1736-ig a Czobor grófi család birtoka volt, a midőn is lotharingiai Ferencz és Mária Terézia a sasvári és holicsei birtokokat e grófi családtól megvették, s most is a cs. és kir. család birtokában vannak.

Az iskola azelőtt Sasvár községben volt 1788-ig. Midőn a plébániát Uj-Sasvárba az ugynevezett „klastromhoz“ (Schossbergbe) helyezték át, akkor az iskola II. és III. osztályát is átvitték ide. Ezen időtől fogva ez iskola fenntartója a cs. és kir. családi uradalom; az első osztály pedig maradt a községben, a melynek fenntartója a róm. kath. hitközség.

A róm. kath. népiskola I-ső osztálya Sasvár községben van; a tanterem északi részéhez hozzá van építve a kántori és tanítói lak, mely négy szoba, két konyha, két kamra, istálló és faszínből áll, az ablakok pedig az iskolaudvarra nyílnak; az épület mellett van a kert.

A II—III. osztály a „klastrom“ melletti kastély déli részéhez van hozzá építve és két egybefoglalt részből áll. Az első rész 2 szoba, tanterem, konyha és kamrából áll, s mint ilyen a II. osztály tanítójának lakásul szolgál; az épület másik része 2 szoba, tanterem, két konyha és kamrából áll. Ezen épülethez tartozik 2 különálló udvar, a mely faszín gyanánt használtatik. Ezen épület a cs. és kir. családi uradalomé, az első osztályu iskola épülete Sasvár községé. Mind a két épület téglából épült és tetőzete cseréppel fedett.

Az iskola felszerelése kielégítő.

Könyvtár, tornatér nincs, kézimunka nem taníttatik.

Faiskola van, jelenleg 2000 drb fácskával.

1. Kántortanítók nevei: Nigrovics György 1736-ban, Istvánfy János 1756-ban, Pitthord János 1788-ban, Pitthord László 1828-ban, Stürzenhofer Tamás 1851—1871-ig, Kanovszky Ferencz 1871-től. 2. Cs. és kir. uradalmi tanítók: Koller Mátyás, Bagyin János 1788-ban, Korman Pál, Orlovsky Ferencz 1828-ban, Orlovsky János, Kanovszky Ferencz 1851-ben, Fribort Béla 1884-ben, Wörösséh Mihály 1885-ig. 3. I. oszt. rendszerezett tanító: Werner Tivadar 1893 óta.

A mostani kántor és főtanító *Kanovszky* Ferencz, született Jalubon (Morvaországban) 1831. évben, december 21-én. Tanulmányait Magyar-Hradistón és Olmützben végezte. Sasváron mint kántortanító 1871 óta és mint főtanító 1894 óta működik. Mint ilyen a III. osztálynak az osztálytanítója.

A kántortanítónak összes fizetése 871 frt 79 kr. o. é.

A II. osztály rendes tanítója *Vörössék* Mihály, született: Uj-Pesten 1861. évben márczius hó 21-én. Tanulmányait végezte: Szokolczán, Znió-Váralján és Nagy-Szombatban.

A rendes tanítónak összes fizetése 351 frt 40 kr. o. é.

Az első osztály rendes tanítója *Werner* Tivadar, született Kiripolczon 1874. évben, november 1-én. Tanulmányait végezte: Pozsonyban és Modorban. Mint önálló v. rendes tanító 1893. év szept. 1-ső óta Sasváron működik. Fizetése 383 frt.

Az iskolaszék elnöke *Skarda* József prépost-plébános.

Van még itt egy óvodával kapcsolatos állami iskola és izraelita iskola.

12. STEPANÓ.

Község Nyitra vármegye szeniczi járásában. Anyaegyház.

Lk. sz. 1625. — Rk. 1600, izr. 25. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 220. — Tny. tót.

Posta helyben. Vasutállomás: Morva-Szt.-János. Táviróállomás: Sasvár.

A község története hiteles okmányok hijával a mondák homályában vész el. Bizonyos az, hogy mielőtt e földbirtokot a császári és királyi uradalom átvette volna, Stepanó Czobor Ádám gróf birtoka volt és ekkor azután a homályos derengő sejtelem világos nappallá változik, mert

a templom 1697-ik évszáma van a kőbe vésve, ekkor építették ujja a templomot és építettek plébániát és vele együtt iskolát is. Az egyház a templom mellett iskolát is épített; kik voltak az első tanítók, nincsen feljegyezve, de már az 1788-ban tartott Can. Vis. alkalmával kántortanítóról van szó, akinek a Can. Vis. kántori teendőin kívül egyszersmind a kisdetek és felnőttek oktatását is kötelességévé teszi. Ekkor már egészen rendezett kántortanítói állomással találkozunk.

A Batthyány Vis. ezeket mondja a kántortanítóról: „az iskola tanítója, aki egyszersmind kántor, *Beniaczky* János, róm. kath., 44 esztendő, a szertartások végzésében járatos. Hivatalának megfelelő tudománnyal rendelkezik; kötelessége az, hogy a plébánost, mikor betegeket megy ellátni, kísérje, templomban az istenítisztelet alatt orgonán játszik, a néppel énekeljen, ezen hivatalának pontosan megfelel“. Ez rövid leírása az akkori kántortanító kötelességeinek. Azután bőven van leírva, mik a kántortanító jövedelmi forrásai. Vannak szántóföldjei, kertje, fája, készpénz fizetése a községtől 30 ezüst forint, minden telkes gazdától $1\frac{1}{2}$ pozsonyi mérő buzája és rozsa, kenyere, zsellérektől kap egy-egy háztól 5 krajczárt, hirdetésektől szedhet 12, 15 garast, temetésnél kap 25 garast, úgy, hogy akkori stólaris jövedelme 29 frtra volt becsülve, állandó fizetése 72 frt és $54\frac{1}{4}$ krajczárra, az összes jövedelme kitett akkor 101 frtot és $54\frac{1}{4}$ krajczárt. „Más jövedelme nincs, mondja a Can. Vis., a kántortanítónak, lakását jókarban tartani és a szükséges javításokat a község köteles eszközölni“. Ki építette az első iskolát? arra nincsenek határozott adatok sehol, hanem valószínű, hogy a község az uradalommal egyetemben. Azt sem tudja senki, hol állott a legelső iskolaháza. Ennek a századnak az elején Stepanó községet nagy tűzvész pusztította el, az egész község hamuvá égett, csak a templom maradt érintetlen, mert egy magas dombon épült. Ekkor a község épített kántortanítói lakot és vele kapcsolatban iskolát 1804-ik évben, amint az a ház gerendáin és kéményén van bevésve. Ez a ház egészen 1887-ig kántortanítói lakul szolgált, egy osztályu iskolával kapcsolatban. A község a mostani házat vette meg háromezer forinton, amelyben bő kántortanítói lakás, két kántortanítói szobával és

három tanterem egészen kényelmesen elfér és az iskolai törvény követelményeinek tökéletesen megfelel.

Stepanón az iskolaalapítás első idején csak egy osztályu iskola létezett, később azonban a lakosság szaporodtával az iskolát is kellett bővíteni.

A mostani iskola régebben lovassági kaszárnya volt.

A kántortanító rendelkezésére 3 padlózott szoba áll és két konyha. Minden tanítónak egy-egy szobája van. Udvarra jobbról és balról vannak építve, a kor követelményeinek teljesen megfelelő tantermek, három osztály számára. Az épületet cserép fedi. Az iskolát emberemlékezet óta a politikai község tartja fenn, róm. kath. jelleggel, mert a lakosság tisztán katolikus vallású; sokat áldoz a nép az iskolára, évi rendes kiadása 1000 frt készpénzben. A házat 3000 frtért vették, beépítettek 1400 frtot.

1880-ban január hó 1-én a II-ik osztályra tanítói állomás lett szervezve s meg lett választva Ormay Iván 1880-ik év szeptember elsején; utána Veresik Mihály képesített tanító lett megválasztva, aki 1880-ik év szeptember elsejétől 1881-ik év október 30-ig volt alkalmazva.

Sasvári (azelőtt Szaszínek) István képesített tanító 1882-ik év szeptember 1-étől 1883. év október 1-ig működött. Tomecsek Imre 1883. év október 1-jétől 1885. év október 1-ig működött. Vaczulik Antal 1885. év október 1-jétől 1886. év október 1-ig. Kuna István 1886. év október 1-jétől 1887. év október 1-ig; utána jött Jakubéczy Antal képesített tanító, aki 1888. év márczius 1-ig vezette a második osztályt; ez más állomásra lévén megválasztva, utána következett Gázsó Alajos ideiglenes minőségben 1888. év márczius 1-jétől 1888. év május 31-ig. Haldina Ignác képesített tanító 1888. év szept. 1-étől 1890. év augusztus 31-ig. Milvay József képesített tanító 1890. év szeptember 1-jétől 1893. év szeptember 1-ig; ekkor lett rendszeresítve a III-ik tanítói állomás. Machala Károly és Palásthy Antal képesített tanítók működtek 1893. év szeptember 1-jétől 1895. év szeptember 31-ig.

1788. év óta következő kántortanítók működtek itt: Benyiaszky János, azután Dualszky Rezső és Dualszky Alajos, ezek nevei csak az öregebb emberek mondása után ismeretesek.

1853. évtől 1874. évig Krátky Antal morvaországi származású, mint kántortanító működött, jó zenész hírében állott, aki zene-egyesületet is létesített. 1875. év január 24-ike óta *Jakubéczy* Ferencz, született Csejten, Nyitra m. 1853. szept. 27-én. Képesített Nagyszombatban 1872-ben.

Az iskola a szükséges taneszközökkel fel van szerelve. Könyvtár, tornatér, faiskola, kézimunka nincs.

A kántortanító fizetése 582 frt 42 kr.

Az osztálytanítók fizetése 324 frt.

Az iskolaszék elnöke *Jámbor* Péter plébános.

a) MOKRIHÁJ.

Kisközség Nyitra vármegye holicai járásában. Szakolca főkegyháza.

Lksz. 742. — Rk. 729, izr. 13. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 133. — Mn. 89, ism. 44. — Tny. tót.

Posta, vasút- és táviróállomás Szakolca.

A község keletkezésének idejéről biztos adataink nincsenek.

Az iskoláztatás régibb keletű. Külön iskolájuk nem lévén, eleinte egyes házakban gyülekeztek a gyermekek, míg későbbben, ugyszólván a jelen század első felében (1820. év körül) közös iskolául szolgált a község tulajdonát képező ház, a melyben egyszersmind a községi kovácsnak lak- és műhelye volt. Későbbben azonban, midőn a község önálló jegyzőséggé lett és a működő jegyző egyszersmind a tanítói teendőket is végezte, a község házat, a mely tulajdonát képezte, a római kath. népiskola rendeltetésének teljesen átengedte.

Az 1868. évben kibocsájtott s a rendes iskoláztatást szigorúan meghagyó törvény a községbelieket iskolájuk kibővítésére kényszerítette. Ezen alkalommal Mezey Ferencz szakolczai prépost-plébános felterjesztése folytán a nagyszombati érseki helynökség 1878. évi 1032. sz. leirattal megengedte, hogy a templompénztár a költségekhez 250 frttal járulhasson, azon kikötéssel azonban, hogy az iskolának római katholicus jellege minden időre biztosíttassék.

Az iskola felszerelése kielégítő, 1879 óta 57 kötetből álló könyvtárral rendelkezik.

Tornaterül az iskolai udvar szolgál. Felszerelése: 1 mászókötel, 2 drb karika, 1 mászópózna, létra és nyújtóból áll.

Faiskola 1878 óta van.

Kézimunka nem taníttatik.

Tanítók gyanánt előbbi időkben rendszeren olyanok alkalmaztattak, a kik valamit írni és olvasni tudtak, de képesítésök nem volt.

Az iskoláztatást vagyis a tanítás-nevelést bátran lehet három korszakra felosztani, a szerint, a minő tanerőkre volt bízva a gyermekek oktatása. És pedig:

I. korszakban foglalnak helyet olyan tanítókul alkalmazott egyének, a kik némi írás és olvasáson kívül semminemű előképzettséggel nem bírván, jobbára földmives napszámosok valának. Ez a napszámos-tanítók korszaka.

II. korszakba sorolhatók olyan tanítók, a kik községi jegyzők létükre bírtak ugyan némi előképzettséggel, de a gyermekoktatást csak mint mellékhitalt töltötték be. Ez a jegyzőtanítók korszaka.

A III. korszakot a törvény kívánalmainak teljes mértékben megfelelő okleveles tanítók képezik, s ez a képesített nevelőtanítók korszaka.

Az első korszak a legrégibb időktől egészen az 1836. évig tartott. Az ezen korszakban működő tanítók a földmives-napszámos osztályból kerültek ki. Olyanok voltak egyebek között: *Hudecz* Pál pozsonymegyei, nagyszombati származású (1822—1833), *Sedy* János állítólag Nyitra-megye szakolczai illetőségű (1834—1836).

Ezen korszakban működő tanítók csakis a téli hónapokban végezték a tanítást. Fizetésük a minden gyermek után „tandij“ czimén beszédett „Szerdanum“-ból állott. Minden gyermek t. i. köteles volt a tanítónak hetenkint egy garast fizetni; a mi rendszeren szerdán történvén, onnan a fenti megnevezés. Azonfelül még fizetesképen kapott a tanító minden iskolába járó gyermek után egy kenyeret az egész tanítási időre.

Következett a II. korszak, vagy a jegyző-tanítók korszaka (1836—1877-ig).

Ebben a korszakban az iskolaügy néhány fokkal magasabbra vitetett, a mennyiben a gyermektanítás nem holmi földmives-napszámosok, hanem máris némi előképzettséggel bíró, s a községjegyzői teendőkkel is megbízott egyének vezetésére bízott. Megjegyzendő, hogy ezen korszakban okleveles tanítókkal is találkozunk. Ezen korszakban működő tanítók voltak: Vávrík József jegyző-tanító (1836—1866), Lulay Antal okleveles tanító (1866—1868), Mácsala N. jegyző-tanító (1868), Okányik János okleveles tanító segédjegyző, Mecséry Vincze jegyző-tanító (1872—1877). Az 1877. évben ideiglenes tanítóminőségben Vávrík Ferencz földmives, mokrihaji lakos volt alkalmazva.

Az ezen korszakban működő tanítók már a községi pénztárból kapták ki fizetésüket: 150 frtot egy polgári évre.

A III. korszak, vagyis okleveles-nevelőtanítók korszaka 1878-tól a mai napig.

Ezen korszakban működő tanítók csakis a gyermekoktatással, neveléssel foglalkozó, a kor kívánalmainak teljes mértékben megfelelni iparkodó okleveles egyénekből választottak. Eddig voltak a következők: Hrdina Etel pozsonymegyei modori születésű okl. tanítónő (1878—1882), Streicher István pozsonymegyei modori születésű okleveles tanító (1882—1884).

Az 1884. évben az állomás üresen maradván, a gyermekek oktatásával Vávrík Ferencz helybeli földmives bízott meg (1884), majd Sasváry István 1885. évtől. Született Nyitram. Szakolczán 1856. aug. 11-én. 5 gymnasiumot végzett. Képesítettett Modoron 1884-ben.

A kántortanító összes jövedelme 334 forint.

Az iskolaszék elnöke a szakolczai plébános.

b) PRITERZSD.

Kisközség Nyitra vármegye holicsei járásában. Szakolcza fiókegyháza.

Lk. sz. 567. — Rk. 550, izr. 17. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 45. — Tny. magyar-tót.

Posta: Vradist. Vasut- és távíróállomás: Szakolcza

Priterzsd község iskolájának története, 18 évi időszakon át huzódó fonalán, a nevezetesebb eseményeket következőleg tüntetjük fel:

Ugyanis 1878. évi szeptember haváig az akkori vradisti néptanító járt át félnaponkénti időre Priterzsdre az itteni iskolai ügyek ellátására. Ezért évi fizetés címén 100 frtot s 2 mérő rozsot élvezett. Még ez évi november havában azonban Priterzsd a vradisti iskola kötelékéből elvált, s külön iskolát állított, a midőn egyuttal az alkalmazandó tanító évi fizetése 300 frt s szabad lakásban lett rendszeresítve. Ugyanezen évben $\frac{1}{4}$ óránnyira fekvő Tövisfalu község a kis-priterzsd-i iskolához csatoltatott, azon egyczéség alapján, hogy a fennálló iskola építési és fentartási költségeihez évenként 110 frtnyi összeget és 3 köbméter tüzfát adni fog. 1879. évi június hó 5-én vett a község új házat iskolának 873 frtnyi értékben, a mely most is létezik.

Mint tanítók itt működtek: 1. Sebeszta

Emília 3 évig. 2. Labuda Lidia $\frac{1}{2}$ évig. 3. Janigos János $1\frac{1}{2}$ évig. 4. Tarant Gyula $\frac{1}{2}$ évig. 5. Smolik Vilma 1 évig. 6. Martinkovics Mária 1 évig. 7. Bartonka Mária $\frac{1}{2}$ évig. 8. Lokotka István 1887-ig; míg végre a most említett évben 9. a jelenleg működő *Poriszka* János tanító foglalta el a tanítói állást.

A mostani priterzsd-i iskola a közegészségi törvények követelményeinek teljesen megfelelő, szilárd téglafalakból készült s cseréptetővel ellátott, tehát tűzmentes házban van elhelyezve, a hol tágas s a népesedési mozgalommal összhangzásban álló tantermen kívül a tanítónak kényelmes lakás is áll rendelkezésére.

A kellő mennyiségű taneszközök mellett iskolai könyvtár s tornaszerek hiányoznak, sulyt fektetett azonban a község faiskola létesítésére, melyből évenként átlagosan 100 drb nemesített fáska kerül ki.

Női kézimunka erő hiányában nem taníttatik.

A jelenleg működő tanító *Poriszka János*, született Szakolczán 1865-ben. Képesítőt tett Modorban 1887-ben. A magyar nyelv sikeres tanításáért kitüntetést nyert. Jellemzésül írja

plébánosa, hogy jobb és szorgalmasabb tanítót nálánál nem lehet kívánni.

A tanító fizetése 324 frt.

Az iskolaszék elnöke a szakolczai plébános.

c) VRADIST.

Nyitra vármegye holicai járásában fekszik. Szakolczához tartozó fiókegyház.

Közs. Lksz. 676. — Rk. 444, ág. ev. 155, izr. 77. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 49. — Tny. tót.

Posta: helyben. Vasut- és táviróállomás: Holics.

Vradist község iskolája 1851-ik évben vette kezdetét. Első tanítója Matulay János 3 évig, Mecséry Vincze 12 évig, Okányi Ferencz 6 évig működött itt, majd 1872. évtől *Vaczenovsky János*, a ki jelenleg is működik.

Az iskola a törvény követelményeinek megfelelően. Falai téglából, tetőzete cseréppel van fedve. Az iskola a szükségelt taneszközökkel felszereltetett. Könyvtára nincs. Testgyakorlótere nincs, azonban faiskolája van, a mely csak 1895-ben

alakult. Női kézimunka valamelyik iparága erő hiányában nem taníttatik.

A jelenlegi tanító *Vaczenovszky János* szül. Szakolczán 1842-ben. Oklevelet kapott Besztercebányán 1867-ben.

A tanító fizetése 304 frt 78 kr.

Az iskolaszék elnöke a szakolczai plébános.

Van a községben még egy 1 tanítóval bíró izraelita iskola is.

13. SZOMOLÁNKA.

Nyitra vármegye szeniczi járásában fekvő község. Anyaegyház

Közs. Lksz. 1021. — Rk. 998, izr. 23. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 180. — Tannyelv tót-magyar.

Posta: Nyitra-Strázsa. Vasutállomás: Morva-Szt-János. Táviróállomás: Sasvár.

A néphagyomány szerint Morvaországból ideszakadt halászok alapították a községet. És ezen néphagyománynak van némi alapja, mert a község határában több hatalmas halas tó létezett.

Mikor épült az első iskola, nem tudni. Annyi bizonyos, hogy néhai gróf Czobor, mint kegyur építtette és idővel a község megvette. Miután már az 1788. Can. Vis. megemlíti, hogy Hornoluczky József volt mint kántortanító és jegyző alkalmazva, bizonyos, hogy jóval előbb épült az iskola. Rendesen úgy volt, hogy a jegyző egyuttal kántortanítói teendőket is végzett egész a hatvanas évek közepéig 1864-ig. Azóta a kántortanító csakis hivatásának élt. 1879-ben felépült az iskola második osztálya, 1880 óta rendesen két tanító működik.

Az iskolai épület északnak fekvő részében van a kántortanítónak két szoba, konyha, kamra, istálló- és faskamrából álló, nemkülönben a másodtanító lakása és az első osztályu tanterem, délnek van a második osztályu tanterem, konyha-kert és pincze. Az alapépület nagyobb részét égett téglából épült és a tetőzet cseréppel fedett.

Felszerelése megfelelő. Faiskolája van. Tornatér és kézimunka nincs.

Az iskola jötevői: Dertsik János apát 52 frt alapítvánnyal, Křiž József 50 frt alapítvánnyal. Rehák Mátyás egbelli plébános 200 frttal.

Kántortanítók voltak: Hornoluczky József (1809-ig), Szajbert Márton (1815), Matulay Sándor (1825), Dualszky János (1835), Poláček Antal (1842), Dualszky Alajos (1850), Hruby

Ferencz (1877), Veszely György (1885), Jasparik István (1887), Jakubéczy Antal.

Másodtanítók voltak: Csiszár Ferencz (1883), Neumann Károly (1886), Lohotka István (1887), Mawejda Ferencz (1888), Nevorál Gusztáv (1889), Paulovics Ágoston (1891), Frinta János (1892), Matulay Emilia (1893), Matulay Mária (1894), *Huszárik* István, szül. Nagyszombatban 1875-ben decz. 10-én. Képesítettett ugyanott 1895-ben.

A mostani kántortanító *Jakubéczy* Antal született Csejthén, Nyitra megyében, 1864. július 23. Tanulmányait Budán és Modorban végezte 1884.

A kántortanító összes fizetése 428 forint 80 krajczár.

A másodtanító összes fizetése 360 forint és egy szobából álló lakás fűtéssel.

Az iskolaszék elnöke János Mihály plébános.

b) Morva-Szt.-Jánosi alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Aujeszky Ferencz*, alesperes, detrekő-szentpéteri plébános.

1. BIKSZÁRD.

Bikszárd község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 946. — Rk. 932, izr. 14. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 220. — Mn. 150, ism. 70. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasut: Nagyszombat. Táviró: Szomolány.

Egy 1712-diki okmányból az tűnik ki, hogy Bikszárd lakosai a tized fizetés alól mindenkor fel voltak mentve és pedig azon a czímen, hogy lakosai az e vidéken tanyázó rablók ellen védtek az országuton erre átvonuló utasokat; ami egyszersmind mutatja, hogy nevezetes forgalmi hely volt, melynek maradványa a még emlékeztetes bikszárdi fővám volt. Bikszárd 1787-ig Sándorfiliája volt. Ekkor alakult önálló hitközséggé s első lelkésze a Sasvárról József császár által szétküldött paulinusokból került ki. Neve: Bokoll Fábán.

A község hegyek és kopár sziklák között fekszik. Határában Éleskö vára van, mely jelenleg romokban hever.

Zsigmond király Élesköt 1394-ben Stibor vajdának adományozta. Éleskö vára a hozzátartozó birtokokkal a 15., 16., 17., 18. században a Czoborok sasvári és holicseradalmainak egyik nevezetes részét képezte. Igen sok kézen ment keresztül, részint öröklés, adományozás, elzálogosítás, házasság útján. És ez az oka, hogy majdnem állandóan pörök és viszályok tárgyát képezte. A 18-ik század elején a Rákóczy-mozgalmak idejében gróf Stahrenberg Guidó császtábornok Éleskö várát a többi vidékbeliekkel elfoglalta. A 18. század vége táján a Batthyány-

családra szállt, melytől azt a gr. Zichy-család örökölte, melyet jelenleg gróf Zichy Paulai Ferencz bir. A község lakóinak foglalkozása a földművelés, marhatenyésztés, faipar és mészégetés.

A Batthyány-féle Canonica Visitatio 1788-ban azt írja, hogy a községnek még nincs iskolaépülete, de a kántortanító neve Forstner József. Az 1813. Canonica Visitatio idejében Batarovszky István volt kántortanító, a mikor már volt iskolaépület is; mert a Can. Vis. szerint úgy a plébániát, mint az iskolaépületet a község tartozik javítani.

Kántortanítói lak és az iskola a község közepén áll. Az iskola áll: 1 tanteremből; a lakás 2 szoba, 1 konyha, 1 kamara és 1 istálló. Az iskola és a lakás vályogból van építve és zsindelyvel fedve.

Az iskola következőleg van felszerelve: Magyar fali tábla 24 drb, tót fali tábla 12 drb, álló tábla 2 drb, természetrajzi képek 3 könyv, számológép 1 drb, Magyarország térképe 1 drb, métermértéki ábrák 1 drb.

Iskolai könyvtár nem létezik; az iskolának testgyakorló tere és tornaeszközei nincsenek.

Faiskolája van 20 év óta, mely évenként átlag 100 nemesített fácskát szolgáltat.

Férfi vagy női kézimunka nem tanítatik.

Az iskolának jötevője egyedül gróf Zichy Pál czifferi nagybirtokos, ki az iskolának 9 hold terjedelmű erdőt adományozott.

A községben mint kántortanítók működtek: Machovics N., Zsiska Pál, azután fia Zsiska Pál 1875-től 1880-ig.

A nevezett tanítóknak tanítói hivatalon kívül más mellékfoglalkozásuk nem volt.

Jelenlegi tanító *Lupták József*, szül. 1857. évi április 16-án Geszten, Pozsonymegyében.

Képesítettett Modoron 1876-ban. Postames-
teri és tornatanítói oklevéllel is bir. Működött Szomolányban és Felső-Dióson.

Mint altanító 1876—1877-ig Szomolányon, 1877—1878-ig Felső-Dióson; 1878—1880-ig megint Szomolányon működött; 1880-tól maig mint kántortanító Bikszárdon van alkalmazva. 10 év óta a postát kezeli.

Jelenleg a kántortanítói fizetés 326 frt 19 kr.

Az iskolaszék elnöke *Szedér Sándor* plébános.

2. BUR-SZENT-GYÖRGY.

E község Pozsony vármegye malaczkaik járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lksz.: 3226. — Rk. 3133, ág. ev. 6, izr. 87. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 283. — Mn. 223, ism. 60. — Tny. magyar-tót.

Posta és vasutállomás: helyben. Táviró-állomás: Morva-Szt.-János.

A község történetéhez nincsenek adatok. Szóhagyomány szerint a község éjszakeleti részén egy körülbelül 400 éves cserfa áll, mely a község területén valamikor létező erdőnek a maradványa.

A külfölddel való gyakori érintkezés, mint minden népre, úgy ezen község lakóira is vallás-erkölcsi szempontból káros hatással van. Az iskola egy emeletes, 1860. évben épített fel, mely áll: kántortanítói lakból, három tanteremből és 1 lakszobából a tanítók számára.

A kántortanítói lak áll: 2 padlózott szobából, 1 konyhából és melléképületekből. Az alapépület kőből áll és a tetőzet cseréppel van befedve. Az iskola minden szükséges tanszerekkel el van látva.

A községben van egy állami iskola, mely 1884 óta áll fenn két tanítóval, 73 tankötelessel.

Az 1866. évig Matulai Ede és 1866. évtől 1887. évig Kubicza János volt alkalmazva mint kántortanító.

Az 1866-tól 1880. évig alkalmazott tanítók a következők: Notny János, Kubicza Nándor, Kerkaszner Ferencz, Hesztera Pál, Rehák Antal, Ozábal Antal. Az 1880. évtől működtek: Dragoner Endre, Sztankovics János, Ozábal József, Markovics István, Szokoll János, Gasparik István. Osztálytanítók *Leszkovszky* János, született Gerencsére Pozsonym. 1863. december 7-én. Képesítettett Nagyszombatban 1888-ban; a maganyelv sikeres tanításában kitüntetésben részesült. *Holovics* Sándor, szül. Bars-Szt.-Györgyön Pozsonymegye 1874. ápril. 30-án. Képesítettett Modoron 1893-ban. *Kubicza* Lajos, szül. B.-Szent-Györgyön (Pozsonym.) 1874. ápr. 30-án. Képesítettett Modorban 1893-ban. *Ozábal* József mint kántortanító, szül. 1861-ben márcz. 19. Bur-Szent-Györgyön. Képesítettett Modoron 1880-ban. Működött Detrekeő-Váralján.

A kántortanító jövedelme: 473 frt 50 kr.

A tanítók fizetése 300 frt, szabad fűtés és lakás.

Az iskolaszék elnöke: *Vámosy* Károly plébános.

3. BUR-SZENT-MIKLÓS.

Község Pozsony vármegye malaczkaik járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2779. — Rk. 2573, izr. 206. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 456. — Mn. 321, ism. 135. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasut-állomás: Bur-Szt. György. Táviró: Sasvár.

Bur-Szt.-Miklós község róm. kath. népiskola körletébe az 1874. év előtt Bur-Szt.-Péter

község és Sajdik-Humenecz volt beiskolázva, az említett év óta azonban, lévén Bur-Szt.-Péteren

is róm. kath. népiskola, más község vagy pusztá nem tartozik a helybeli népiskolához.

A község történetét, úgy mint sok másét, homály fedi, annyi azonban bizonyos, hogy már a XIII-ik században fennállt, mert már akkor volt temploma és plébániája. A lakosság főfoglalkozása a földművelés és állattenyésztés, mely utóbbi egyuttal legnagyobb jövedelmi forrását is képezi.

Lakosainak nagy része Bécsben és a szomszéd Ausztriában házalással s más üzérkedéssel keresi mindennapi kenyerét, mások pedig fuvarral, napszámmal és mindenféle gyógynövények termesztésével szerzik be szükségleteik fedezését.

Áttérve az iskola keletkezésének idejére — feljegyzések híján — a valószínűséget kell zsinórmértékül elfogadni s eszerint meg kell engedni, lévén az iskola az egyház leánya, hogy a községben a plébánia felállításával egyidejűleg iskola is alapított. Hogy a községnek melyik helyén és telkén állott, azt bajos volna meghatározni; annyi bizonyos, hogy nem a jelenlegi épület volt, mert ezt a csász. és kir. családi uradalom, mint kegyur, talán a múlt század végén vagy a jelen század elején, építtette s csak később adta át a hitközségnek, mint ezt a telekkönyv is bizonyítja. Eredetileg csak kántortanítói lak és egy tanterem volt; az 1870-es évek elején azonban második tanteremmel és tanítói lakkal lett kibővíve. Az épület csinos és a célnak megfelelő helyen áll a templom és plébánia közvetlen közelében. Az egész épület kemény anyagból van építve, tetőzete pedig cserépfedélzettel ellátva. Felosztása következő: a kántortanítói lak áll: 2 szoba, konyha, pincze, kamra és istállóból. A kántortanító lakása folyosójából ér tantermébe, a gyermekek pedig a két tanterem közti folyosón át, melybe a tanító szobája is be van ékelve. Az iskola felszerelése kielégítő, fokozatos beszerzés következtében tökéletesedni fog.

Van egynéhány ifjúsági iratkából álló könyvtár is. Faiskola már régen van s évente körülbelül 100 drb nemesített fácskát szolgáltat.

A róm. kath. iskolán kívül még izraelita népiskola is van egy tanítóval s körülbelül 20 tanköteles gyermekkel.

Mint kántortanítók e század elejétől — előzőkre nem terjed ki a nép emlékezete —

ezek működtek: Jelinek körülbelül 1840-ig; Machovits, Bulka István, utána fia Bulka András 1892. decz. 19-éig. Az utóbbinak elhalálózása óta pedig *Plskó* István akkori bur-szt.-miklósi tanító 1892. év márcz. 20-áig történt megváltatásáig mint helyettes s azóta mint kántor- és főtanító működik. Ami az osztálytanítókat illeti, meg kell jegyeznünk, hogy azok a második tanterem felállításáig a kántortanítóval felváltva tanítottak, illetve őt helyettesítették. Ilyen minőségben működött segédtanítók sokan voltak; neveiket illetőleg nem maradt semmi feljegyzés, kivéven Matulayt, a ki a 60-as évek elején itt működött. Mint önálló osztálytanítók a második tanterem felépítése óta ezek voltak: Brix Sándor 1879-ig, utána 1881-ig Vaczulik Antal; 1881-től 1890-ig Vogl Ferencz; 1890. aug. 1-től 1893. márcz. 20-ig *Plskó* István és 1893-tól Holovits Sándor.

A jelenleg működő tanítók életrajzát a következőkben körvonalozom: *Plskó* István kántortanító született Dubniczon, Trencsénm. 1864. jul. 5-én. Népiskolai tanulmányait Pozsonyban, majd folytatólag a gymnasium I-ső osztályát Trencsénben és a II., III. és IV-ik osztályt pedig Nyitrán végezte. A gymn. IV-ik osztályának bevégezése után a nagyszombati kir. kath. tanítóképző-intézetbe lépett, a hol a három évi tanfolyamot befejezve, mint végzett növendék, Bur-Szt.-Péteren választatott meg osztálytanítónak 1885. évi okt. havában. A tanképesítő vizsgálatot pedig 1886. év júniusában tette le Nagyszombatban. Mint tanító 1885-től 1890-ig Bur-Szt.-Péteren, 1890-től 1893. márcz. 20-ig Bur-Szt.-Miklóson és 1893. márcz. 20-tól mint kántortanító Bur-Szt.-Miklóson működik.

Holovits Sándor tanító, született Nagyszombatban, Pozsonym. 1870. évi febr. 12-én. A tanképesítő vizsgálatot 1889-ben tette le Nagyszombatban. Mint tanító 1888. év szept. havától 1893. szept. hó 1-ig Bur-Szt.-Györgyön és 1893. szept. hó 1-től Bur-Szt.-Miklóson működik. Alapos paedagogiai értekezéseiért több ízben jutalomban részesült.

A tanítók fizetése következő: a kántortanító, évi fizetése 816 frt 59 kr., az osztálytanító fizetése évi 370 frt, ismétlő iskoláért 50 frt faátalány, melyből a tanterem fűtéséről is gondoskodni tartozik.

Az iskolaszék elnöke *Prihoda* Pál plébános.

a) BÚR-SZENT-PÉTER.

Pozsony vármegye malaczkaí járásában fekvő község Fiókegyház.
Közs. Lksz. 1348. — Rk. 1295, ág. evang. 2, izr. 51. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 180. — Tny. tót-magyar.
Posta: Búr-Szt.-Miklós. Vasut: Búr-Szt.-György. Táviró: Sasvár.

Búr-Szt.-Péter község történeti leírását illetőleg, ismétlések elkerülése czéljából, ki kell jeleníteni, hogy az összes viszonyok és körülmények ugyanazok, mint Búr-Szt.-Miklóson, mivel e két község ugyszólván egy.

Iskolája 1874-től van, a midőn az épületet a telekkel együtt Zichy József gróf jutányos 800 frtért adta el a r. k. hitközségnek; 1884-ben második tanteremmel és tanítói lakkal lett kibővitve.

Tanítói ezek voltak: kántortanító *Simácsék* István 1874-től, szül. Vilkenczen, Nyitra m. 1839. aug. 5-én. Képesítettett Nagy-Szombatban 1859-

ben. Tornára is képesítettett. Működött Galgóczon, Vilkenczen, Nagy-Lévárdon, Perneken, Rohrbachon. Osztálytanítók: 1884—1895-ig Pribila Paula, 1885—1890-ig pedig Plskó István és 1890-től *Klucska* Rezső, szül. Modoron, Pozsony m. 1871. április 16-án. Képesítettett ugyanott 1890-ben; a magyar nyelv sikeres tanításáért jutalomban részesült s elismerő oklevelet nyert.

A kántortanító fizetése 753 frt 17 kr. A tanító fizetése 430 frt.

Az iskolaszék elnöke *Prihoda* Pál, Búr-Szt.-Miklós plébánosa.

4. DETREKEŐ-SZENT-MIKLÓS.

Pozsony vármegyében fekvő község. Anyaegyház.
Közs. Lksz. 1300 — Rk. 1250, izr. 50. — Nyelvre tótok.
Tank. sz. 220. — Tny. tót-magyar.
Posta helyben. Vasut és táviró: Malaczka.

A detrekeő-szent-miklósi népiskola történelmére a következő adatok állanak, egyrészt a Can. Visitáció, másrészt bemondás alapján, rendelkezésünkre:

Az 1713. Can. Visit. Blazsicsek Jánost említi tanító gyanánt. Megjegyzendő, hogy Detrekeő-Szent-Péter és Detrekeő-Váralja ekkor mint filialis egyházak Detrekeő-Szent-Miklóshoz voltak csatolva.

Az 1717. Visitáció-féle feljegyzések Simkovich Mátyást, az 1731. Visitáció-féle feljegyzések Reicher Antalt és az 1755. Visitáció-féle feljegyzések Niky Mártont említik mint tanítót. Ezen Visitációban már csak Detrekeő-Váralja szerepel filialis gyanánt, a hol szintén mint kántortanító van feljegyezve. Detrekeő-Váralján mindekkoráig iskolaépület nem volt. Az 1811. Visitáció Vitkovich Mártont említi.

Ezek után csak ezekről van tudomásuk az itt élő legrégibb embereknek: Vitek N., utána ugylát-

szik közvetlenül Silhanek N., a ki innen Malaczkára ment át kitanítónak. Sztankovics Alajos, ki később Pozsony Szt.-György városban működött s érdemkeresztel is kitüntettetett. Preiszner Antal circa 1852—56, s jelenleg *Schronk* Ferencz 1856-tól, szül. Perneken, Pozsony m. 1824. szept. 26-án. Képesítettett Érsekújváron 1853-ban. Működött Nagy-Lénárdon, Érden, Sasvárott és M.-Szt.-Jánoson az anabaptistáknál. A 70-es évek elején az iskola újra építettett és kibővitett és 1880-ban segédtanítói állomás alapított, tanítói alappal, a melyből a segédtanító 250 frt fizetése 300 frtig egészített ki. Segédtanítók lajstroma: Begányi Ernő körülbelül (1880—82), Vaczulik Nándor (1883—84), Vaczulik Antal (1884—85), Filuntek János (1885—86), Jales István (1886—1888), *Schronk* Mihály (1888—94), Bojkovszky Gabriella (1894—95 jan. 1-ig), Ponecz Sándor (1895—96).

Az iskola felszerelése hiányos.

Könyvtár, faiskola, tornatér nincs, kézimunka nem tanítatik.

A hivatalosan beküldött adatokból, magáról az iskoláról egyebet nem lehetett megtudnunk. bános.

A kántortanító jövedelme 434 frt 50 kr.

Az osztálytanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Pitthord* László plébános.

a) DETREKÖVÁRALJA.

Kisközség Pozsony vármegyében. Fiókegyház.

Közs. lks. 790. — Rk. 780, izr. 10. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 90. — Tny. tót-magyar.

Posta: Detrekő-Szt.-Miklós. Vasut és táviróállomás: Malaczka.

A 70-es előtti években Detrekőváralja községben hiába keresne valaki nyilvános elemi népiskolát. Voltak ugyan egyesek, a kik tanítással foglalkoztak, de ezek a műveltség és a tudás oly alacsony fokán állottak, hogy a gyermekek tanításáról és neveléséről fogalmuk sem volt és a névaláíráson kívül maguk sem tudtak egyebet. Nem csoda tehát, hogy azon korbeli tankötelesek legnagyobb része még írni sem tanult meg, olvasni pedig még kevésbé. És dacára annak, hogy a falu gyermekerege szellemileg annyira el volt hanyagolva, a gondatlan szülők még sem törődtek gyermekeik nevelésével, míg 1874. évben hatóságilag elrendeltetett, hogy a község iskolát köteles állítani, a mely rákövetkező évben, t. i. 1875-ben a község erejéből föl is állíttatott és minden szükséges butorral és tanszerrel elláttatván, a nyilvánosságnak átadatott.

Könyvtár, faiskola, tornatér nincs. Kézimunkát nem tanítanak.

Az első tanév a felnőttek bemondása szerint igen kevés tanulóval vette kezdetét. A földmivelő népnek ugyan még ma is meg van az a betegsége, hogy gyermekét nem igen örömet küldi iskolába, a mire — fájdalom — mai napig is elég példa van.

Az ujonnan fölállított iskolához első tanítóul Hecksó Rezső választatott meg, a kinek ámbár oklevele sem volt, mégis megmaradt állásában egész 1883-ig. Miután nevezett ezen

ideig sem szerezte meg tanítói oklevelét, kénytelen volt a tanítói pályától bucsut venni és a községből eltávozni.

Utána jött 1883. év őszén Ozabal József okleveles tanító, a ki saját elbeszélése szerint az iskolát igen rendetlen viszonyok közt találta, mert elődje szeretvén a korcsmai életet, a gyermekek oktatásával nem sokat törődött. Ozabal József működik az iskolánál 1886-ig, a mikor jobb tanítói állást nyervén, eltávozott Bur-Szt.-Györgyre (Morva-Szt.-János mellett), a hol jelenleg is működik.

Eltávozása után jelentkezett az állásra Beganyni Ernő tanító, a ki Závod községből ide fáradozott. Nevezett az iskolaszék — miután oklevele nem volt — csakis egy évre ideiglenesen választá meg. De hanyag tanítása és több rendbeli kellemetlenségei miatt, a zárvizsga befejezése után otthagyta állását 1887. évben.

Janda Győző harmadfél éven keresztül megmaradt állásában, míg végre 1891. évben jövedelmezőbb állást kapván, ugyanazon év február hó 8-án eltávozott.

Janda Győző eltávozása után — hogy a tanítás hátrányt ne szenvedjen — ugyanazon év február hó 9-én *Nemcsovszky* János lett tanító. Született Vrádiszton, Nyitram. 1863. évi márcz. 25-én. Képesítettett Modoron, 1884-ben. Működött Kis-Lévárdon.

A kántortanító jövedelme 329 frt 23 kr.

Az iskolaszék elnöke a detrekő-sz.-miklósi plébános.

5. DETREKŐ-SZENT-PÉTER.

Község Pozsony vármegye malaczkaí járásában. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 740. — Rk. 710, izr. 30. — Nyelvre tótok
Tank. sz. 100. — Tny. magyar-tót.
Posta: Detrekő-Szent-Miklós. Vasut- és táviróállomás: Malaczka.

A község már 1397-ben létezett, mert már akkor említették mint plébánia, mely későbbben megszűnt s Detrekő-Szent-Miklóshoz mint fióközség tartozott s csak 1737-ben fordul elő ismét mint önálló plébánia Erdélyi István plébánossal, aki Detrekő-Szent-Miklóst elhagyván, ezt elfoglalta. Ami most már az iskola keletkezését illeti, bizonyos, hogy ezen időben már létezett, mert a halottak anyakönyve szerint 1750. nov. 28-án Lazarvai György Rector et Organista meghalt. Az előbbi időkből egyáltalában semmi kutforrásra, az iskolát tekintve, nem akadunk. Ezen korban tehát 1737 óta az iskolaépület közvetlen a plébánia tözsomszédságában létezett, mely azonban 1776. október 26-án elégett. A „Memoriale Parochiae“ szerint ezen tüzvész az egész községet elhamvasztotta; termés és takarmány, a kertek gyümölcsfái mind elégték, a plébánialak, az összes könyvek, sőt a templom pénze is mind a lángok martalékává lettek. Szlabigh József, ki ezen tüzvész után öt év múlva foglalta el a plébániát, 1781-ben így ír: „Hoc eodem incendio in horto parochiae omnes arbores adustae sunt ades, ut ego veniens eum nisi inane desertum reperioi“. Ezen fatalis évben fogott a község egy új iskolaépület fölállításához ugyanazon helyen, amely azonban 1822. aug. 18-án ujjolag leégett s ekkor a községi ház engedtetett át iskolának s kántortanítói lakásnak, amely eddig is fönnáll a község közepén, a templom mellett. Ezen iskolaépület áll: 1 tanteremből, 2 szoba, 1 nyílt és 1 zárt konyha, istálló, faszín és három ólból. Az épület, kivéve a faszínt, cserépszindely alatt van, alapja kőből, falai vályogból. Az iskola felszerelése nem az utolsók közé tartozik, mert a helybeli iskolaszéki elnök az iskolaügyet szíven hordva azon van, hogy az iskola kellő felszereléssel legyen ellátva. Bir könyvtárral, a leltár szerint 71 darabbal, mely nagyobbbrészt tankönyvekből áll.

Testgyakorló tere a hely szűke miatt nincsen s csakis az iskola udvarán tartatnak gyakorlatok.

Faiskola létezik, de csakis kezdetleges álla-

potban, mely a község tulajdona, amelyben azonban a gyermekek annak idejében oktatást fognak nyerhetni.

Az iskola jötevői közé herczeg Pálffy Miklós számítható, ki mint itteni földesur sohasem vonja meg jötevő kezét, valahányszor az iskola hozzá segélyért fordul, különösen építő anyagban, amint azt az elmúlt év is bizonyítja.

Fentebb említve volt, hogy a 18. század első felében e községnek volt már iskolája, amelyben Lazarvai György mint ktanító s jegyző működött. Meghalt 56 éves korában 1850. nov. 28-án. Ezt követte Szenkovics József, aki maga számára alapítványt is tett sz. misére; meghalt 1763. aug. 23-án, 45 éves korában. Utána jött Kokes János; meghalt 1873. április 14-én, 31 éves korában; következett ezután Jankto Mihály, ki a Batthyány-féle Vis.-ban is 1783-ban említették mint szorgalmas, erkölcsös ktanító. Ezek mindnyáján egyszersmind a község jegyzői is voltak, amely tiszt azonban 1784-ben megszűnt, mert ezen évben a község külön jegyzőt fogadott. A „Memoriale Parochiae“ ugyanis ezt tartalmazza: „Miután a ktanító s egyszersmind jegyző a községtől évenként egy szekér szénát szokott kapni, kérdés támadt, a jegyzőség felállításánál ki kapja meg most már a szénát, a kántortanító-e, vagy a jegyző? A községbeliek felezni akarták, azonban elhatározottatott, hogy az egész szekér széna jusszon a ktanítónak“, a melyet most is kap. Hogy Tanktó Mihály hová ment, vagy hol halt meg, semmit sem lehet föltalálni. Ennek utódja Prochászka körülbelül 1826-ik évig működött, akit követett az először mint segéd Prochászka mellett működött Sinkovics János s alig öt évi tartózkodása után 1838-ban Vach, ki szintén csak 4—5 évig lévén hivatalában, a 40-es években Jakubovics Imre következett, aki az 1862. években Prenoszil Izidor rohrbachi ktanítóval cserélvén, egész 1869. decz. 5-ig működött s itt ez évben meg is halt. Ennek utóda volt Haldina Ignác, aki 1873-ban a Felső-Diós ktanítói állomást nyerte el. Ennek helyét elfoglalta Kubicza Nándor, ki

1878-ban Csáriban (Nyitramegye) lett megválasztva. Ez év végével Rehák Alajos fogadtatott fel ktanítónak ideiglenes minőségben, akit 1881-ben választás által *Liebenberger* Antal jelenlegi ktanító váltott föl. Született Bécsben, 1860. márcz. 8-án. Nagyszombatban megnyervén a képesítőt, 1879-ben június 18-án, még ugyanebben az évben Felső-Dióson mint osztálytanító működött 1880. decz. 17-ig, mely időtől fogva helyben ideiglenes minőségben s végre 1881-ben végleg megerősítettett.

Készpénzfizetése a községtől 200 forint, azonfelül $\frac{2}{8}$ urb. állomány haszonélvezete, mely

az 1772. évi urbéri rendezés alkalmával a dkeősz.-péteri ktanító számára kijelöltetett s mely most az 1880. évi tagosítás alkalmával 2 darabban, szántóföldben s rében hasított ki. Utólagosan a hercegi uradalom mint patrónus, kegyképen 1·139 kat. holdat ajándékozott a kántortanítónak. A magyarnyelv sikeres tanításaért többször jutalomban részesült a biboros főpásztor és a pozsonyi közművelődési egyesület részéről. Működött Felső-Dióson.

A kántortanító fizetése 382 frt.

Az iskolaszék elnöke *Aujeszký* Ferencz al-esperes, kerületi tanfelügyelő.

6. KUKLÓ.

Pozsony vármegye malaczkai járásában fekvő község. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1723. — Rk. 1615, izr. 108. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 240. — Mn. 175, ism. 65. — Tny. tót-magyar.

Posta: Bur-Szent-György. Vasut- és táviróállomás: Kutti.

Régi szóhagyományok szerint a községet századok előtt egy halász alapítá, aki ezen, a Mijava patak melletti mocsáros vidéken telepedett volt le. Az első nyilvános népiskolát a sasvári cs. és kir. uradalom építtette föl 1830-ik évben. Akkori időben mint ktanító Machovics Imre működött a községben, aki 1839-ik évben mindennemű kihágások elkövetése miatt elmozdított és helyébe Sztrmiszko Ferencz választatott meg. Ezen tanító egészen 1873. május 13-ig sikeresen és buzgón működött, az oktatás alatta jelentékenyen fejlődött. Fentnevezett tanító halála után *Weinwurm* Pál választatott meg, aki a községben a mai napig mint tanító van alkalmazva, szül. Sztrázsan, Nyitram. 1852. évi aug. 17-én. Képesítettett Znióváralján 1873-ban.

Osztálytanítónő *Ballás* Etel szül. Kassán, Abauj-Tornam. 1858. évi aug. 28-án. Képesítettett ugyanott 1881-ben. Fizetése 342 frt.

Miután a régi iskola, mely a sasvári cs. és kir. uradalom által építtetett fel, már nem volt elég tágas 120—150 tanulónak felfogására, nevezett uradalom pedig a további segélynyújtást végképen megtagadta, a község 1889. évben saját költségén egy iskolának alkalmas épületet a község közepén vett meg, melyben két tanterem, öt lakószoba és egy 300 □ iskolakert van. Az iskolai épület részint kőből, részint kevert anyagból van építve s cserépszindelylyel befedve.

A tantermek minden szükséges taneszközökkel el vannak látva és felszerelve.

Könyvtár nincsen, de tornatér és faiskola van, fejlődő állapotban.

Női kézimunka taníttatik.

A ktanítói jövedelem 689 frt 57 kr.

A tanítónő fizetése 340 frt.

Az iskolaszék elnöke *Celly* József plébános.

7. LASKÁR-UJFALU.

E község Pozsony vármegye malaczkai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 1718. — Rk. 1659, izr. 59. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 299. — Mn. 215, ism. 84. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasut: Nagy-Lévárd. Táviró: Sasvár.

Az iskola régi idők óta létezik; a régi épület helyett 1879. évben új épült a község költ-

ségén és 1881. évben másodtanítói állomás is rendeztetett. Az iskola égetett téglából van építve

és cseréppel fődve. Az iskolatermek a szükséges tanszerekkel fel vannak szerelve.

Az iskolának sem könyvtára, sem testgyakorló tere nincsen, faiskolája azonban van, mely évenként átlag 200 drb nemesített fácskát szolgáltat.

Más kántortanítóra mint Blazsics Ferenczre az emberek névleg nem emlékeznek, ez után jött 1856. évben *Sporanek* János, ki mai nap is működik. Szül. Vittenczen 1832. okt. 26-án. Képesített Érsekújvárott 1855-ben. Működött

Vittenczen, Szomollányban, Nádason, Dkő-Szent-Miklóson és Morva-Szt.-Jánoson. Másodtanító: *Kovacsics* Miklós, szül. Nagyszombatban Pozsonym. 1873. december 4-én, működött Gajáron, M.-Ujfalun, Beszterczén. Helyét ismét elfoglalja *Kubala* János verboi tanító. A másodtanítók minduntalan sokszor évközben is váltakoznak.

A kántortanító évi fizetése 442 frt 76 kr.

A másodtanító fizetése 350 frt.

Az iskolaszék elnöke *Horacsek* József plébános.

a) BILKA-HUMENECZ.

Kisközség Pozsony vármegye malaczkaik járásában. Fiókegyház.

Közs. Lsz.: 674. — Rk. 669, izr. 5. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 169. — Mn. 110, ism. 59. — Tny. tót-magyar.

Posta: Bur-Szt.-Miklós. Vasut: Morva-Szent-János. Táviró: Sasvár.

Az iskolaépület gróf Zichy József adománya. 1879. évig rendes tanítók nem voltak. 1879. évben megválasztott *Eitner* János rendes tanítónak, ki mai nap is működik. Szül. Sztrázsán Nyitram. 1852. május hó 4-én. Képesített Győrött 1884-ben. Működött Sztrázsán és Sasvárott.

Az iskola fel van szerelve. Könyvtára, testgyakorló tere és faiskolája nincsen.

Tanítói fizetés 441 frt 72 kr.

Az iskolaszék elnöke a laskár-ujfalusi plébános.

b) MIKLÓSTELEK.

Kisközség Pozsony vármegye malaczkaik járásában. Fiókegyház.

Közs. Lsz. 371. — Rk. 360, izr. 11. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 88. — Mn. 60, ism. 28. — Tny. tót-magyar.

Posta: Laskár-Ujfalu. Vasut: Nagy-Lévárd. Táviró: Sasvár.

Miklóstelken volt ugyan régóta iskola, de tanító 1886. évig mindig csak holmi mesterember volt. A régi iskolaépület helyett 1889. évben Herczeg Pálffy Miklós saját költségén új diszes iskolát építtetett, melynek egyszersmind ő a fenntartója is. Ezen áldozatáért a b. e. hercegprimástól kiváltságos jogot nyert a tanító kinevezésére.

Az iskola a szükséges tanszerekkel van fel-

szerelve. Könyvtárral, testgyakorló térrel és faiskolával nem bir.

Az első rendes és okleveles tanító *Jalcs* István működik 1886. évtől. Szül. Lőcsén Szepesm. 1859. december 17. 6. gimnáziumot végzett. Képesített Iglón 1881-ben. Működött Szomolyában, Dkő Szent-Miklóson, Laskár-Ujfaluban.

A tanító fizetése 309 frt.

Az iskolaszék elnöke a laskár-ujfalusi plébános.

8. MORVA-SZENT-JÁNOS

Pozsony vármegye malaczkaik járásában fekvő nagyközség. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2032. — Rk. 1912, izr. 120. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 380. — Mn. 220, ism. 80, óvodás 80. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás helyben.

Régmultban csak major szállása volt egyik másik birtokosnak s a szomszédos ősrégi

Székelyfalvához (Szekula) mint fiók tartozott, melylyel együtt a XVII. század elején vallási

villongásaiban paphiány miatt Kukló és Závoddal együtt Bur-Szt.-Györgyhez csatoltatott. (Pázmány P. Cathalogus Parochiae.) Végre 1650. márcz. 1-én tárgyalásokba bocsátkozott Szt.-János és Szekula község Lonay Imre sasvári főesperessel a plébánia betöltése iránt, mivel „megalkudni” nem tudván, 1653. febr. 15-én sikerült a sokat szenvedett községeknek Mokripodary Jáczt s kopiai vál. püspök, tihanyi apát és sasvári főesperessel egyezsége lépni, ki az eddigikastélybeli papot Raphael Jánost rendelte plébánosnak, a mikor valószínűleg a mult évtizedek sanyaruságai után (midőn pap hiányában egyes jobb érzelmű világiak voltak megbizva a hívők tanításával, keresztele és összeházasításával) valószínűleg iskolát is alapítottak. (Histor. Parochiae Szt.-János pag. 87.)

1682 után, midőn a papok s a lakosság az erdők rejtekeiből lassan, rendes foglalkozásaikhoz tértek s a törökök vérengzéseitől való félelem megszűnt, tovább folyt a nép oktatása s már 1690-ben Chmelák János (mint rector scholae) említették, ki a templomnak oltárterítőt ajándékozott. (Supl. Histor. Paroch. S. Joann. pag. 93.)

1731-ben Eszterházy Imre gróf primás alatt, ugyancsak Eszterházy Imre gróf dorcini vál. püspök, ráthóti prépost, sasvári esperes és primási suffraganeus által jun. 1-én tartott Can. Vis. szabályozta a rector scholae jövedékét; s az akkori rector scholae, egyszersmind organista, Assaturay Mihály a 701. lélekszámu anya- s 467. lélekszámu fiókközség igényeinek megfelelt.

1791-ben Hutkay István plébános „e fundo pro Sartis tectis Parochiae et scholae” részint vályog, részint kemény anyagból alapjából építette az iskolát. Tekintettel azonban a szalmatető rongált voltára, nemkülönben a kántortanító s az iskolás gyermekek szorongására 1841/2. évben (Ratiónes Fundi Paroch. 1841.) Zeman József plébános ugyanazon alapból 9113 frt 74 kr. váltó költséggel átalakította s cseréppel fedettette az iskolaépületet, oly módon, hogy a kántortanítói laknak jelenleg is az épületben 2 szoba, konyha, kamra, istállója s ólai vannak, melyekhez két nagy tanterem, tanítószoba, 1893. évben két tágas faszin járult. Mindez ugyancsak Zeman József plébános által 1845 és részben Dobsa

Mihály plébános által 1895-ben emelt kőfallal kerítették. Van a községben gr. Zichy Józsefné született Metternich Melánia hercegné által 1874. évben ideiglenesen alapított s maig sem véglegesített kath. leányiskola, mely a régi harminczad-épület átalakításából támadt s a két osztály vezetése paulai Szt.-Vincze leányaira (szürke nénék) bízott, — mikor 1887-ben a régi falazatra — ugyancsak nevezett grófné által — első emelet rakatott, tizenhat bennlakó növendék számára szükséges helyiséggel s tágas óvodával bővült. Az addigi három tanerő kettővel szaporodva, jelenleg a minden szükségessel ellátott kath. leányiskolát öt Szt.-Vinczéről nevezett testvér látja el.

Az iskolák a törvényszabta taneszközökkel rendelkeznek. Van továbbá a fiúiskolának testgyakorló tere a szükséges eszközökkel s könyvtára. A leánygyermekek a szükséges női kézimunkában is nyernek oktatást.

Van az izraelitáknak is két osztályu iskolájuk, melyben két tanító oktat átlagosan 40 tanköteles izraelita gyermeket. Már a 40-es években Szloboda Bálint kántortanító az akkori viszonyokhoz képest igen jó sikerrel vezette a tanügyet; többször igen jóra való segédtanerőkkel egyetemben, kik közül Noszek József kiváló zenész lévén, az említett Szloboda rectorral együtt jónevű templomi zene-egyletet alakítottak, melynek tagjai jó nevet szereztek egyletüknek s keresettek voltak a szomszéd osztrákoknál is. Nevezettnek halála után az iskolaszék 1879. évi ápr. 19-én egyhangulag a jelenlegi kántortanítót *Ozából* Antalt választá, ki előzetesen 3 hónapig mint helyettes tanító működött s valamint tanítói, ugy kántori teendőiben jelenleg is működik. Szül. Bur-Szent-Györgyön 1856-ban augusztus 27-én. Képesítettett Modoron 1895-ben. A multban működött Nagy-lévárdon, Bur-Szent-Györgyön.

Fizetése díjlevél szerint lakáson kívül 711 frt 51 kr.

Osztálytanító *Kratrek* Endre, szül. A.-Kéked Abauj m. 1860-ban novemb. 30-án. Képesítettett Kassán 1876-ban.

A tanító fizetése 351 frt, butorozott szoba a szükséges tüzelőfával.

Az iskolaszék elnöke *Dobsa* Mihály plébános.

a) SZÉKELYFALVA.

Pozsony vármegye malaczkai járásában van. Fiókegyház.
Közs. Lksz. 1431. — Rk. 1373, izr. 58. — Nyelvre tótok.
Tank. sz. 200. — Mn. 150, ism. 50. — Tannyelv tót-magyar.
Posta és táviró: Morva-Szent-János. Vasútállomás helyben.

E község jelenleg Morvaszentjánossal összeépült 3 kilométernyi utcát képez; a legrégebbi szóhagyomány szerint valaha önálló volt s Szentjánosnak anyaegyháza lehetett. Általában biztosra vehető, hogy a régi siculik (székelyek) Erdélytől egész az ország nyugoti határáig létesített telepének megerősített végállomása volt, a honnan a szomszéd osztrák részeket békételenítették. A még mai napig is „Pétervárak“-nak nevezett homokdombos dűlő, akkor bizonyosan erősített hely, képezhette fészükét. Végre a Morva tulsó partján emelkedő Rabensburgban megerősített állást foglalt máltai lovagok által kirándulásaikban megakadályoztattak. E mellett akarnak tanuskodni a két határban előforduló elnevezések eredeti magyar nevei, s e nélkül lehetetlen kimagyarázni eme az osztrák némettel határos tót vidék dűlőinek magyar elnevezését, u. m. Osrét-Ösrét, kalifás, czivános, haraszeg.

A község mai s régi elnevezése Szekula, Székelyfalva és Székelyboldogasszonyfalva volt tán a község közepén levő Szűz-Mária kápolnáról, melyhez különösen Nagyboldogasszony napján a legrégebbi időktől a környékbeli falvak (még osztrák is) lakosai nagy számmal zarándokoltak. E kápolna állítólag csak fenmaradt szentélye a régi szentkereszt templomnak, melyet temető körített s fala mai nap is a legjobb karban fentartatik.

A régi krónikások anyaegyháznak mondják, daczára annak, hogy eme felfogást semmi anyakönyvi vagy bárminemű irott bizonyíték nem igazolja. (Historia Parochiae Szt.-János). Az irományok azonban a XVI. s XVII. század vallási villongásaiban, a folytonos harcokban, a nép s papoknak bujdosásai közben vagy teljes paphiányban igen könnyen elvesztek. Végre Szentjánossal együtt Búr-Szt.-Györgyhez csatoltattott, melytől csak 1653-ban mint Szent-Jánosnak fiókja különvált, s azóta ezzel összeépülve, vele szellemi s anyagi tekintetben karöltve halad.

Iskolája is közös volt Szent-Jánoson, míg

végre az iskolakötelesek nagy számát tekintve, Szcitovszky János hercegprímás megengedé, hogy a székelyfalvi Szűz-Mária kápolna pénzéből ugyanott új iskolaépület emeltessék. 1866-tól 1869-ig az iskolaépítés költségeit a nevezett kápolna 6120 frt 85¹/₂ krral fedezte, mely a templom északi oldalán déli homlokzat fekvéssel előnyösen emelkedik a pozsony-szakolczai országút mellett. Van az épületben 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 2 tágas tanterem, segédtanítói szoba, istálló, ólak, kocsiszin, két rendbeli fakamra, végiben köfállal kerített kerttel.

Az iskola a szükséges tanszerekkel teljesen el van látva.

Könyvtár, faiskola, tornatér nincs, kézimunka ismeretlen.

Midőn 1868-ban az iskolaépület elkészültével a tanító javadalmazása megállapított, illetve Szentjánostól elkülönített, s miután ez a rendes tanító fizetésének meg nem felelt, Ő Eminentíája rendeletéből a morvaszentjánosi megtért anabaptisták tanítója *Littomericzky* Ferencz rendeltetett át kántortanítóhelyettesnek s ezen jellegben mai napig is tehetségéhez mérten működik. Szül. Morva-Szent-Jánoson Pozsony m. 1832. április 23-án. Képesítettett Érsekújvárott 1852. Működött Tamacson, Perneken, Morva-Szent-Jánoson, Gajáron, Szöllösön.

A község által megszavazott 158 frt 55 krnyi fizetését bold. Simor primás 1872. július 24-ről kelt 3022. számú engedélyével a székelyfalvi templom pénztárából évenként 50 frttal javította; nemkülönben a nagyszombati érseki helynök engedélyezte, hogy a kántortanítónak, mint a kápolna gondnokának évi 24 frt ennek pénzéből kiutalványoztassék. (Off. Vicar. Tyrnav. 1875. szept. 11. 1317.)

A kántortanító összes fizetése 483 frt 31 kr.

Az osztálytanító fizetése 350 frt, de az állás üresedésben van.

Az iskolaszék elnöke *Dobsa* Mihály morvaszentjánosi plébános.

9. ZÁVOD.

Pozsony vármegye malaczkaí járásában fekszik. Anyaegyház.
Közs. Lksz. 1812. -- Rk. 1760, ág. ev. 4, izr. 48. -- Anyanyelvük tót.
Tank. sz. 300. — Mn. 230, ism. 70. — Tannyelv tót-magyar.
Posta helyben. Vasut és táviró: Nagy-Lévárd.

Závod nagyközséghez tartozik a Sissolak malom, Pricsné urad. major és két téglavető telep.

Iskola volt a községben régtől fogva, a község alsó végén. A község 1874-ben megvette a község közepén álló urad. mészárszéket és korcsmát, a hol az iskolát elhelyezte, a régi iskolát pedig eladta. 1882-ben egy második osztály lett felállítva, s akkor a volt mészárszékből lett a kántortanító lakása, a korcsmából és lakásból lett a két osztály, a melyhez hozzáragasztottak a tanító számára egy kicsike, alacsony, alkalmatlan szobát.

Könyvtára, testgyakorlótere az iskolának nincsen, de a legszükségesebb tanszerekkel el van látva. Van faiskola is, de nem jó helyen, a vadak pusztításainak kitéve.

Férfi vagy női kézimunka nem taníttatik.

A závodi iskolában majdnem a 70-es évekig elég volt a férfinak, ha télen megtanult imakönyvből olvasni, kissé írni és valamit számolni, a nőknél pedig csupán svabach betűkkel nyomtatott imakönyvből olvasni; és ha ezt tudta, az iskola felé sem nézett többé!

Azért is van sok fiatal asszony, a ki a háza számát sem tudja leolvasni. A gyermekek ily körülmények között otthon nemcsak hogy nem buzdíttatnak a tanulásra, hanem még a tudományok iránti megvetéssel lesznek telítve.

A nép inkább hajlik a német szó felé, lévén nagy a közlekedés Ausztriával, a miért is cserébe mennek a gyermekek német szóra.

Annyit meg lehet állapítani, hogy az 1788-ik évben Závodon Vitkovich Márton volt a kántor, 1816-ban Jakubovics József kiszolgált katona lett kántor, a ki 1866-ban halt meg. Még életében fia, kovácsmester, volt helyettesítője a 80 éves embernek, a ki szintén *Jakubovics* József, 1866 óta kántortanítója az iskolának, és utolsó években szorgalma és a jó tanács iránti fogékonysága

által ha nem is fényes, de az alesperest és a népet is kielégítő sikert tud felmutatni az I-ső osztályban, még pedig a magyar nyelvben is, ámbár maga e nyelvet nem beszéli. Szül. Závodon Pozsony m. 1838. márczius 27-én. Képesített Nagyszombatban 1868-ban.

Tanítók voltak a závodi iskolánál: Vaczulik Antal oklevéllel el nem látott tanító az 1882—84 tanévekben, az 1884—85 évben Balázsovcics István, a ki most Pozsony-Nádason kántortanító, 1885—1886 tanévben Begányi, 1886—87 évben Szokol János, 1887—89 tanévekben Sztankovics József, a ki azután Nagy-Lévárdra ment, és ez idén nyugdíjaztatott; az 1889—90 évben ismét Szokol János, a ki azután elhagyta a tanítói pályát és most póstatiszt; az 1890—92 tanévekben Latovanecz, most Lemény Nándor, a ki Szémön tanító, azután az 1892—93 évben a jegyzőből lett tanító Bayer Gyula, a ki innen a nyitramegyei Kolos-Jeskófalura ment tanítónak és ott néhány hónapi működés után meghalt; az 1893—94 évben Kanyák Béla, a ki Modoron nyerte jó oklevelét, azonban csak egy évig tanítóskodott, és most a mérnökségre adta magát. Az 1894—95 tanév kezdetétől *Turek* Antal a tanító. Szül. Szokolczán Nyitra m. 1863. decz. 5-én. Képesített Szepeshelyen 1887. Működött Broczkón, Liptó-Teplicskán. Ez legelőbb is Liptó-Teplicskán volt tanító, azután nyitramegyei Broczkón; azután Liptó-Teplicskára kántortanítónak lett megválasztva. Ezen állomását azonban 1894-ben elhagyta, mert neje závodi postamesternőnek megválasztatván, ő csak maga a megüresedett závodi tanítói állomásra folyamodott s azt el is nyerte.

A závodi kántortanító összes fizetése 375 frt 37 kr., a tanítóé pedig 375 frt 37 kr.

Az iskolaszék elnöke *Tasky* János plébános.

Van a községben izr. népiskola okleveles tanítóval és 18 tanulóval.

c) **Szeniczi alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Liszek Rudolf* alesperes, chropói plébános.

1. CHROPÓ.

Község Nyitra vármegye holicai járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 581. — Rk. 560, ág. ev. 10, izr. 11. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 72. — Mn. 54, ism. 18. — Tny. tót.

Posta: Radosócz. Vasut és táviró: Holic.

A chropói plébániatemplom néhai gróf Nyáry József bőkezűségét hirdeti, aki azt mint illetékes földesur 1768-ban saját költségén építtette, plébániaháznak pedig itteni kisebbszerű majorságát a hozzátartozó földekkel együtt mint alapító adományozta; ez utóbbit tulajdonkép már örökösei teljesítették, és pedig Nyáry Teréz grófné és Nyáry Angelica grófnő gyermekeinek nevében ennek özvegy férje, báró Amade Tádé, miként e körülményt az 1774. év aug. 10-én kiállított alapítóokmány bizonyítja. Ezen alapítólevél folytán Chropó község kivált a szomszéd radosóczi plébánia kötelékéből, hova eddig mint fiókegyház tartozott, s hozzácsatoltatván még szintén a radosóczi parochiába kebelezett Kiskovalócz filiális, 1775. évben önálló parochiára emeltett. Ugyanezen évben létesült és szerveztetett Chropón a kántortanítói állomás is, miként e tényt az 1775. ápril 3-án kiállított községi tót nyelvé egyezés igazolja, melyre az 1788. évi Batthyány-féle Can. Vis. is utal. Az iskolaépületre szolgáló telket szintén a gróf Nyáry-család adományozta, a kántortanítói javadalmazást azonban a község rendszerezítette, s az ebbeli költségeket részben a községi pénztárból fedezte, részben pedig a hivek vállalták magukra szolgálmányok teljesítése által, az állomás összes jövedelmét 52 frt 82¹/₂ dénárban állapítván meg. Ily javadalmazásban részesült tehát Bartosik Pál, chropói kántortanító, aki 1788-ban a Batthyány Can. Vis. kihirdetése idejében az állomáson működött s a gyermekeket a hittanban, olvasás, írás és számtanban oktatta. Utána következett Moró Ferencz, de az év, melyben az állomást elfoglalta, nem állapítható meg; annyi bizonyos, hogy 1811-ben már tanított, s az 1831-iki kolerában elhunyt. Még ennek életében oktatott a chropói iskolában Nepoliczky János, ezt Nyizsnyánszky váltotta fel, és újra Nepoliczky került

vissza, akit ezután Klosz váltott fel, de ez elnyervén később a hidegkuti (szolozsniczai) állomást, Chropóról eltávozott. Utána alkalmaztatott Jehlicska János, ez két évi ittműködése után, 28 éves korában, 1837. febr. 14-én meghalt. Következett ennek unokaöccse Jehlicska Ferencz, ki Turolukáról érkezett még ugyanazon évben Chropóra, s állomását el sem hagyta többé 1875. jul. 8-án bekövetkezett haláláig.

Jehlicska Ferencz alatt, ennek panaszára, hogy csekély jövedelméből meg nem élhet, ezen különben valóban szegényesen javadalmazott kántortanítói állomás, néhai Kálmán Imre járási szolgabíró jóakaró közreműködése folytán jelentékenyen megjavított, miután az előbbi 18 forintból álló községi fizetés 86 forintra emeltett, melyből 26 forintot Kiskovalócz község szolgáltatott. Ezenkívül az egyházi főhatóság közbenjárása folytán részesült még Jehlicska Ferencz egy 63 forintból álló Szécsényi-Kolonics-féle stipendiumban is, mi által előbbi mostoha sorsa jelentékenyen jobbra fordult. Halála után a chropói kántortanítói állomás ketté vált. Ugyanis a kiskovalóczi hivek, kik már Jehlicska Ferencz életében sok nyugtalanságot okoztak azon követelésekkel, hogy a tanító Kiskovalóczra járjon ki oktatni, miután a zsenge tanulók télidején sokszor életveszélynek tétetnek ki a chropói iskolába való járás által, hófúvások alkalmával pedig éppen lehetetlen e célból Kiskovalóczról Chropóra átgázolni, ami sok télen nemcsak hetekig, de hónapokig is eltart. Ezen alapos kifogásokat szem előtt tartva, a működő helyi plébános Jehlicska Ferencz ktanító halála után kiskovalóczi hiveit arra figyelmezteté, hogy most az ideje a felhozott bajon segíteni egy új tanítói állomás létesítése által Kiskovalóczon.

Végtevére sok akadály leküzdése után a két község, Chropó és Kiskovalócz között egyezés

jött létre, melynek értelmében a kiskovalóczi állomás segédtanítói állomásnak minősített és 200 forint fizetéssel biztosított a kiskovalóczi községi pénztár részéről; némi más jövedelemben is részesítve tandíj címén a tankötelesek részéről. Ugyanazon egyezség szerint a chropói kántortanítói állomás is újra rendeztetett s a Szenicz-kerületi esperes, Belicza István jelenlétében a községek részéről elfogadtatván, 1875. okt. 27-én aláíratott, jóváhagyatván ezután az egyházi főhatóság által is Esztergomban 1875. nov. 14-én 4876. sz. alatt.

Az egyezség megkötése napján megválasztott chropói kántortanítónak *Ziskay* István, okleveles tanító, szül. Kuklón, Pozsonym. 1840. július 12-én, aki képesítését 1870. júl. 17-én a nagyszombati képezdében nyerte. Működött Kuklón 1867—69, M.-Szt.-Jánoson 1870—72. Kiskovalócson megengedtetett, hogy Palan Károly odavaló lakos helyettesként oktassa a tanköteleseket saját házában ideiglenesen, miután iskolaház még nem létezett s e célra valamely házat, illetve telket kellett szerezni és kisajátítani.

De később Chropón is házat cserélt a kántortanítói lak és iskola. Nem találtatván ugyanis e célra többé alkalmasnak a régi iskolaház, a chropói róm. kath. hitközség a templom törszomszédságában fekvő régi iskolaházat egy házzal cserélte s e telken 1891-ben új, tágas, a törvény követelményeinek megfelelő iskolát kőalapon, égetett téglából, cseréppel fedve, építtetett. A szomszéd házat pedig készpénzen megvette és kántortanítói laknak átalakíttatta. A kán-

tortanító lakása, mely szintén cseréppel fedett, áll két szobából az utcára, konyha, kamra és istállóból, s egy közös és elég térs udvart bír az iskolával, melybe ezen udvarból külön folyosó vezet. Az épületek mögött terül el a házi kert.

A tanterem négy magas ablaka szintén az utcára nyílik.

A költségek, melyeket a chropói róm. kath. hitközség a csereszerződés, új házszerezés és iskolaépítés következtében elvállalt, ötezer forintba tehetők, miután az erre szükséges pénzt kölcsön útján fel kellett venni, s a kölcsönvett összegtől hetes kamatot fizetni. Viselte és fedezte nagy áldozattal vagy 75 család birtokarányosan e rendkívüli terhet; segélykép csak egyszáz forintot kapott a Simor-iskolaalapból.

Az iskola egyébként a szükséges tanszerekkel el van látva; van Bárany-féle magyar olvasó falitáblája, fekete táblája, számológépe, Györffy-féle természetrajzi ábrái, Magyarország térképe, földgömbje. Van nélkülözhetlen iskolabútor: asztal, székek és kétfelől nyolcz-nyolcz padosor.

A faiskolában felsőbb meghagyás folytán többnyire eperfamagot ültetnek és ily csemetéket nevelnek. Más gyümölcsfafajokból leginkább szilvát tenyésztene, miután ez legjobban sikerül ezen éghajlatban. A csekélyebb mennyiségű alma- és körte-csemetéket rendszeren titokban széthordják a faiskolából.

A kántortanító összes jövedelme 439 ft.

Az iskolaszék elnöke *Liszek* Rudolf alesperes-plébános, ker. tanfelügyelő.

a) KIS-KOVALÓCZ.

Kisközség Nyitra vármegye holicai járásában. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 358. — Rk. 351, izr. 7. — Anyanyelvük tót.
Tank. sz. 54. — Mn. 40, ism. 14. — Tny. tót.
Posta: Radosóc. Vasut- és táviróállomás: Holic.

A községre vonatkozó régi történeti adatok vagy egyéb szóhagyomány szerint bizonyos, hogy a 17-ik században e vidéket a törökök felkeresték s a nép előlök a közeli erdőkbe rejtőzött, élelmét is magával vivén oda. A radosóczi szőlőkben a törökök három embert megöltek, mely esemény az ottani anyakönyvben feljegyezve található.

A község legnevezetesebb épülete az ottani kistemplom formájú tágas és szokatlanul csinos szt. Mártonkápolna, mely épen alakjánál fogva templomnak is nevezetik; tornyában függ egy 224 éves harang, mely a községi haranglábból került mostani helyére, vagyis a kápolna faalkotmányu tornyába.

A kis-kovalóczi róm. kath. iskola 1875. őszén

keletkezett; mindaddig az iskolások Chropóra jártak közösen iskolába, de már ezideig sok panaszzal hangzott el a kis-kovalóczi szülők részéről amiatt, miszerint gyermekeik esős-sáros és zord időben, kivált pedig hófúvások alkalmával nem látogathatják a két kilométerre távoleső chropói iskolát anélkül, hogy őket, különösen a gyengéket, meghűlésnek, de sőt sokszor még életveszélynek is ki ne tennék s ezért a chropói kántortanítótól azt követelték, hogy járjon ki Kis-Kovalócra, noha a tanítói fizetéshez csak 26 frttal járultak. Jehlicska Ferencz chropói kántortanító ebbeli követelésöknek eleget is tett két-három télen át olyképp, hogy itthon levő fiai egyikét, miután tanítóságra készültek, naponkint Kis-Kovalócra küldte az iskolások oktatására, nehogy a nép elégedetlenkedjék; de viszont keservesen emlegette azt is, hogy ott, tanítással elfoglalt fiát egész nap koplalni hagyták s annyi belátást és emberséget sem tanusítottak iránta, hogy a dermesztő hidegben csak meleg levessel is megkínálták volna, hanem éhen kellett haza baktatnia. Belátáshiányt s hálátlanságot tapasztalván készségesen meghozott fáradozása fejében a kis-kovalócziak részéről, ezen önkénytesen elvállalt gyakorlattól, keserű kiábrándulás után elállott, bár a kiskovalócziak nem szüntek meg gyermekeik helyben való további oktatását sürgetni, mihez egyébként semmi joguk sem volt. Óhajuk teljesülését meghozá azonban Jehlicska Ferencz kántortanító 1875. júl. 8-án bekövetkezett halála, mert ezen alkalomból létesített a chropói plébános tanácsára a kis-kovalóczi iskola. Az elviselhetetlennek feltűnő teher kikerülése miatt, a kis-kovalóczi állomás segédtanítói állomásnak minősített és 200 forint fizetéssel a község pénztárából szerveztetett, kiegészítve ezen kívül némi jövedelemmel a tankötelesek részéről, miként ez részletesen az egyházi főhatóság által is jóváhagyott egyezségben elősoroltatik. Megengedettett ezenkívül, hogy a tanköteleseket ideiglenesen helyettesként Palan Károly kis-kovalóczi lakos saját házában oktassa, míg iskolának alkalmas helyiségről gondoskodva nem lesz s hogy a helyttestanító fizetése iránt a község vele szerződjen. Ez utóbbi pont azonban visszaélésre szolgáltatott alkalmat s a község által 1875. okt. 28-án elfogadott egyezség sok tekintetbeni kiját-

zására, mennyiben a község a helyettes-tanítókat csak 60—70 forinttal díjazta s oly helyetteseket alkalmazott, kik a tanítást ily botrányosan csekély fizetés mellett elvállalták. De a helyiség megszerzése tekintetében komolyabban iparkodott elvállalt kötelezettségének megfelelni, mert e célra a község 450 forinton osztr. ért. kisajátítá az 55-ik számú zsellérházat, elég tágas szűrűskerttel s e házat ideiglenes tanhelyiségnek berendezé, míg végre tíz év előtt, vagyis 1886-ik évben ugyanezen háztelken 1200 forint költséggel alkalmas tantermet szerény tanítóakkal építtetett. Terhes feladatában segélyeztetett kétszáz forinttal a Simor-féle iskolai alaptól; a többi nagy megerőltetéssel birtokarányosan a községi lakosok fedezték. Az új iskolaház tehát felállítottatott kőalapon és cseréppel fedetett, de a közbeneső falak csak nyers téglából készülhettek, miután a község elégséges pénzalappal nem rendelkezett. Száraz, egészséges helyen áll, a célnak tökéletesen megfelel, a hozzájutás kényelmes, mert a falu közepe táján fekszik. A tanító csak egy szobával rendelkezik, melybe az épület közepén levő folyosóból, miként a tanterembe is, juthatni.

A tanterem el van látva a nélkülözhetlen tanszerekkel. Könyvtár, faiskola, tornatér nincs. Kézimunkát nem tanítanak.

A kis-kovalóczi iskolánál husz évi fennállása óta mindeddig okleveles tanító nem vállalkozott tanításra, miért is a tanítói állomást csak helyettesekkel lehetett ellátni.

Első helyettes Palan Károly kis-kovalóczi lakos két éven át tanított 1875—1877-ben. Prochászka Péter kis-kovalóczi asztalos, ügyessége és szorgalmával kitűnt mint helyettes tanító és öt évig oktatta a tanköteleseket 1877-től 1882-ig. Morávek István kis-kovalóczi lakos, az 1882/3-ik iskolai évet töltötte ki. Rasticza Antal Szakolczáról, egy évig tanított az 1883/4-ik iskolai évben. Voszátko Antal képezdész, most már okleveles tanító, szintén egy évig látta el a tanítást 1884/5-ben, melynek befejeztével Kutiban nyert 300 forintos tanítói állomást. Ezek után jött 1885/6. iskolai évben a jelenleg is alkalmazásban levő Dermisek Ferencz gyakorló-tanító. Szül. Holicsón Nyitram. 1845. december 3-án, aki 26 év óta a tanítói pályán működik jó eredménynyel, gya-

korlati kiképeztetését Puchón nyervén az ottani kántortanítónál. Tanított azután Sztrázsan, Nagylévárdon mint önálló tanító, Szobotiston rövid ideig mint helyettes és végre Lopassón szintén önállóan, mindenütt közmegelegedésre, miként kis-kovalóczi állomásán.

Legujabban, vagyis 1896. márcz. 14-én, a tanítói állomások összeírása alkalmából, végtére Kis-Kovalóczi közönsége a törvény követelményé-

nek eleget tett, képviselőtestületének azon határozatával, hogy a tanítói állomás javadalmazását 300 forintra kiegészítette. Ezen összeghez a községi pénztár 225 forinttal készpénzben és 4 méter tűzifával járul, a többi részint a tankötelesek tandíj fejében, részint egyesek adományképben szolgáltatják. Összes fizetése 305 frt.

Az iskolaszék elnöke *Liszek* Rudó alesp., chropói plébános, ker. tanfelügyelő.

2. HRADIST.

Kisközség Nyitra vármegye szeniczi járásában. Anyaegyház.

Közs. lksz. 1048. — Rk. 1024, ág. ev. 7, izr. 14. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 100. — Tny. magyar-tót.

Posta- és táviróállomás: Jablonicz.

Történeti nevezetességü esemény itt nem történt; ha csak azt nem vesszük, hogy 1848-ban a Hurbanisták a Brezova-völgyben nagy vereséget szenvedtek. A község lakói, daczára a nyelvi rokonságnak, a magyarokhoz csatlakoztak. Mint jó hazafiak különben is ismeretesek.

A község régi eredetü. Mikor keletkezett, nem tudni. Állítólag az Ábel-család volt az első, ki itt letelepedett.

A község temploma 1662-ben épült és a Brezova patak jobboldalán egy dombon fekszik. Háromszor lett már nagyobbítva. Jelenleg 600—700 embert befogadhat. Berendezése szegényes, de izléses.

A plébánia a templom tözsomszédságában fekszik; csinos s a kívánalmaknak megfelelően van építve s berendezve. Figyelemre méltó nagy kiterjedésü kertje, honnét szép kilátás nyílik az egész községre.

A plébániától jobbra van az iskola és a tanítónak a lakosztálya. Az iskola eredete a templommal egyidejü. A mostani iskolaház, mely 1886-ban lett tetemesen átalakítva és mely a régi iskolaház helyén áll, kőből van építve s palával fedve.

A kántortanító lakása áll: 2 szobából, 1 konyha, 1 kamra, 2 istálló, 1 faszin és 1 pajtából.

Tanterem száma egy, mely elég nagy, világos és száraz. Iskolai s egyéb követelményeknek teljesen megfelel. Felszerelése kielégítő.

Könyvtár, tornahelyiség és játszótér nincs; faiskola van; ez 5 év óta áll fenn s a gyermekek ott a fatenyésztésben nyernek oktatást. A faiskola szakkezelője a tanító. A község az egyedüli jótévedője.

1703-ban Lukacsovics János volt a község tanítója, 1731-ben Konecsni György, 1754-ben Oszusky Ágoston, 1788-ban Tejfolössy Mihály, 1837-ban Jedlicska Mihály, 1869. november 4-én pedig ifj. Jedlicska Mihály lett megválasztva, ki 1891. évi január 21-én meghalt. Az első háromról semmi biztosabb adat nem létezik; Tejfolössy, Jedlicska Mihály és István mint jó kántorok kiűntek, az előbbi kettő a jegyzői teendőkkal is meg volt bízva. Jedlicska István okleveles tanító volt, ki képesítőjét az érsekújvári tanítóképzőben nyerte. Magyarul beszélt.

A község jelenlegi tanítója *Janda* Győző, szül. Dejtén Pozsonym., 1866. szeptember 2-án, oklevelét 1885-ben a modori m. kir. áll. tanítóképzőben szerezte. 1885—1889-ig Konyhán, majd 1891-ig Detrekeő-Váralján Pozsonymegyében működött.

1891. február hó 7. óta pedig Hradiston mint kántortanító van alkalmazva.

Fizetése az 1891. évi február hó 5-én kiállított díjlevél szerint 658 frt 45 kr. lakáson és házikerten kívül.

Az iskolaszék elnöke *Müller* Jakab plébános.

Ez évben szerveztetett a községben egy nyári menedékház.

3. JABLONICZ.

Nagyközség Nyitra vármegye szeniczi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lksz. 2060. — Rk. 1800, ág. ev. 60, izr. 200. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 285. — Mn. 225, ism. 60. — Tny. magyar-tót.

Posta és táviró helyben.

Ami a község történetére vonatkozik, megemlíthető, hogy 1663. év szept. hó 4-én betört ide egy 300 török lovasból álló csapat, kik a templomot is elpusztították. Azután Szeniczre menve, Hlubokán át ismét erre vették utjokat; 200 fogolylyal és nagy zsákmánynyal megrakodva. 1704. év május hó 29-én a szomolányi csatározás egy nap alatt itt érte végét, Bercsényi Miklós és Okolicsányi Károly vezérlete alatt. 1848-ban a honvédek a Fehérhegyen foglaltak állást, Simonyi katonái pedig a községen tul átellenben. De egy pár előørs találkozását kivéve, összeütközésre nem került a dolog, Simonyi pedig Nagy-Szombat felé vonult.

Jabloniczon az első iskola 1712-ben épült és pedig agyagból, szalmafedéssel, egy tanteremmel és kántortanítói lakással. Ezen időben ki működött itt, azt nem sikerült megtudni. 1756-ban kántortanító volt Sztankovics András és azon időben a kántornak, mint tanítónak a tanítás utáni fizetése volt egy növendéktől: 1 kenyér, $\frac{1}{6}$ rész só, 25 dénár és 1 szekér fa.

1788-ban kántortanító volt Thuma Jakab, ki Morvaországból származott. Ezen időtől fogva egész 1835-ig semmiféle adat vagy szájhagyomány nem áll rendelkezésünkre. Ekkor, azaz 1835-ben épült az új iskola a Hajtmánek-féle telken, mely elhagyatva volt és melyet azután az uradalom a róm. kath. hitközségnek ajándékozott és az építéshez szükséges anyagot is az uraság adta. Így azután ezen évben a templom közelében épült az új iskola kőből, cserépfedéssel. Volt egy nagy tanterme és kántori lakása.

Ezen időben működött itt mint kántortanító Benedikovics István. Ugyanezen évben jött ide, mint segédtanító Róder Ferencz Csehországból, kit azután 1838-ban kántortanítónak választottak meg. Működött pedig itt egész 1894-ig egyhuzam-

ban. Megalkotta az egyházi zenét, az iskolában mint tanító három nemzedéket nevelt fel. Továbbá kitűnt mint híres pomológus és azért is néhány évig, mint ezen kerület összes faiskoláinak felügyelője működött. Időközben a növendékek száma szaporodván, 1871-ben fölépíttette a második tanterem. Így most egymás mellett levő két tanteremből áll e róm. kath. iskola, ezen időtől fogva két tanítóval.

Az iskola minden szükségessel föl van szerelve. A faiskola községi és szolgáltat átlag 25—30 drb nemesített gyümölcsfát évenként.

Az iskola jóltevői a herczeg Windischgrätz és gróf Apponyi-féle uradalmak.

Mint osztálytanítók a mostani időtől számítva ezek voltak: Rohács Imre, Kendeffy István, Engelmann Géza (meghalt), Józsy Alajos, Kaptassik Pál, Barcs Samu.

Jelenleg működik itt, mint az I. osztály vezetője: Kummer Augusztia tanítónő, ki a nyári hónapokon át a gyermekóvodát is vezeti. Szül. 1841. jul. 27-én Egerben Hevesm. Képesített Szatmárott 1866-ban, női kézimunkára és műrajzra külön képesítése van. Működött Szatmárott, Egerben, Eperjesen, Selmeczbányán, Csákánon és Nadlányban. Fizetése 380 frt, az óvodáért 100 frt a községtől. A II. osztály vezetője Róder Lajos kántortanító, szül. Jabloniczon Nyitram. 1871. aug. 16-án. Képesített Modoron 1879. Zene-tanítói és tornatanítói képesítéssel is bír. Működött Vecsésen 1889—90, Bogdányban 1893—94, az időközökben már előbb e helyen 3 évig, kinek fizetése mint tanítónak és kántornak készpénzben és terményekben 687 frt 41 kr.

Az iskolaszék elnöke Szahota János plébános.

Van a községben egy állami iskola 1 tanítóval s 82 tanulóval; azonkívül egy izraelita iskola 1 tanító és 36 tankötelessel.

4. OSZUSZKÓ.

E község Nyitra vármegye szeniczi járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lksz. 910. — Rk. 870, izr. 40. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 160. — Mn. 106, ism. 54. — Tny. magyar.

Posta és táviró: Jablonicz.

Oszuszkó községnek van egy róm. kath. jellegű népiskolája egy tanteremmel, mely iskola a templom közelében áll.

Az iskola keletkezése homályos; e század kezdetén már létezett, de csak nagyon kis házacska, egy kis padozatlan szoba volt a tanterem; a tanítónak szintén egy padozatlan szoba és kamra volt a lakása, s Antal volt a neve; képesítve nem volt, de igen hosszú ideig működött itt, 86 éves korában meghalt. Helyére 1827-ben jött Kubicza György, ki szintén nem volt képesítve; akkori időben Oszuszkó hitközség még filia volt és Hradisthoz tartozott.

A jelenlegi iskolát 1850-ben a község építette, az egyházmegyei főhatóság azon határozott kijelentése következtében, hogy az új plébánia csak akkor fog életbeléptetést nyerni, ha előbb az iskola felépül, a mi meg is történt és 1856. a plébános beiktatása megtörténvén, Kubicza György megválasztott tanító a kántori teendőket is végezte.

A kántortanítói lak és az iskola egy épületet képeznek. A kántortanítói lak két kis szobából áll, az egyik padozott, a másik padozatlan; köztük van egy sötét konyha, az egyik szoba összefüggésében ablak nélküli kamra; a tanteremnek van 5 ablakja, 3 az utcára, 2 az udvarba szolgál. Felszerelése hiányos.

Az iskolát a politikai község tartja fenn.

Az iskolaház alapja kőből, a falak nyersagyag téglából vannak építve, az iskolaterem és lakás tetőzete gerendás, az iskolaépület szalmával van fedve, melynek végén egy félszer van, alatta

egy disznóól áll, utána következik az udvarból elkerített negyven □-ölnyi kertecske, az udvar igen kicsi, kut és ajtó nélkül.

Könyvtár, testgyakorlótér és tornaeszközök nincsenek.

A községnek faiskolája van, melyet jelenleg a községi bíró kezel,

Kézimunka az iskolában nem taníttatik.

Az iskola jótevője néh. Adamovics János czimzetes kanonok, ki a helybeli róm. kath. iskolának 210 frtnyi alapítványt tett azon célra, hogy kamataiból a szegényebb sorsu iskolás-gyermekeknek tankönyvek osztassanak ki.

Mint tanító itt alkalmazva volt Antal nevű egyén, képesítése nem volt, s ki 50 évig itt működött (1777—1827); utána következett Kubicza György oszuszkói születésű, ki 1827—84. évig tanítói minőségben szakadatlanul működött, de a hitközség látván, hogy a tanítás igényének megfelelni nem képes, nehogy a gyermekek értelmi fejlődése hátramaradjon, elhatározta azon időre, míg Kubicza György mint kántor működhetik, egy 300 frtnyi fizetéssel és fűtéssel ellátott segédtanítói állás szervezését, a melyre Kratochvila Ferencz okleveles tanító megválasztott és 1891. évig itt működött. 1891. évi szept. hó 1-től *Matulay* Vilmos mint kántortanító működik, született Broczkó községben Nyitram. 1854. évi szept. hó 18-án. Képesített Modoron 1881-ben. Működött Radosócson, Csorin, Broczkón.

A kántortanító jövedelme 586 frt 83 kr.

Az iskolaszék elnöke *Steffel* Nándor plébános.

5. R O H Ó.

E kisközség Nyitra vármegye nyitrai járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lksz. 339. — Rk. 335, izr. 4. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 78. — Mn. 60, ism. 18. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut és táviró: Holics.

A község történetére vonatkozólag semmiféle adatok nem léteznek, melyekből a község alapi-

tásának idejére következtetni lehetne. Mindazonáltal itélve a község néhány családjának nemes-

ségi okmányáról, főleg pedig a rohói róm. kath. templom szenteltvíz tartójának falába vésett MDCXXXVI. számáról, némileg következtetni lehet, hogy a község jóval ezelőtt alapított. Rohó község kicsiny s már életveszélyesen repedezett toronnyal bíró templomának egyik említésre-méltó nevezetessége, hogy itt vannak örök nyugalomra helyezve *Gvadányi József* a „Peleskei nótárius“ írójának hamvai.

A templomot körülfogó temetőből kilépve szembeötlik a plébánia, ugy az iskolaház is, mely utóbbi emelkedettebben s jól megválasztott helyen épült. Nem tudható az sem, mikor létesült az iskola, míg az 1866. évben már türhetetlen állapota miatt újra építettett s tetszetős alakot s czélszerűbb belbeosztást nyert. E vegyes anyagból épült, cseréppel fedett iskolaépület, közepén egy folyosó által elválasztott két egyenlő részből áll. Az épület egyik felében van a kántortanító 2 szobából, 1 kamrából álló csinos lakása, a másikéban a nagy tanterem az iskolai fakamrával. A tanterem padlózott s három nagy ablakkal van ellátva. Hossza 9 m., szélessége $5\frac{1}{2}$ m., magassága 3 m. Ezen méretekből kilátszik, hogy az iskola tanköteleseinek 60 átlagos számának teljesen megfelel.

Felszerelése sok kívánni valót hagy hátra. A legnélkülözhetlenebb taneszközök, mint természetrajzi, szemléltetési fali táblák, fali olvasó-táblák, térképek, egy földgömb, egy tábla s a szószoros értelmében véve egy játékszernek való számológép a jelenlegi rohói földesur, rohói Herber Lipótnak köszönhető nagyobbbrészt, ki az iskolát természettani eszközökkel ellátni a legujabb időben megigérte.

Testgyakorlóttere, valamint faiskolája az iskolának nincs.

Kézimunka az iskolában nem taníttatik.

A rohói róm. kath. iskolánál működött kántortanítók: Bartossik, Links, Krátky, Rehák, Veszely Ferencz, Uherkovich Sándor, Haldina Ignác. 1890-től *Divinecz János*, szül. 1867-ben december 8-án Szentpéteren, Nyítram. Tanulmányait Szakolczán és Nagyszombatban végezte. Képesített Nagyszombatban 1887-ben. Működött 1886. évben Nyitra-Pereszlyénben, utóbb 1890-ig Galgóczon. Innen a rohói kántortanítói állomásra választatott meg.

A kántortanító jövedelme 374 frt 39 kr.

Az iskolaszék elnöke *Ronchetti Antal* plébános.

6. SÁNDORF.

Nyitra vármegye szeniczi járásában van. Anyaegyház
Közs. Lksz. 1200. — Rk. 1100, izr. 100. — Anyanyelvre tótok
Tank. sz. 200. — Mn. 140, ism. 60. — Tny. magyar-tót.
Posta helyben; vasut: Nagyszombat; táviró: Jablonicz.

Sándorf a legrégibb községek közé sorolható, mert a plébánián őrzött iratok közt olvasható, hogy az 1200-ik évben Imre király alatt már rendezett mezőváros volt plébániával és 4 vásárral. De ezen időben nem Sándorf név alatt szerepelt, hanem Szent-György a hegyek alatt nevezetett. Volt-e egyszersmint iskolája is, arról nem olvasható sehol az iratokban. Egyszóval az iskola keletkezéséről nincsen sehol említés téve.

A sándorfi r. k. népiskolának jótévi nincsenek. Van új iskolája, mely 1880. évben épült fel. Cseréppel van befödve és áll 2 tanyteremből és egy szobából, mely szoba a másodtanítónak szolgál lakásul. A tantermek elég tágasak és az ablakok keletnek vannak fordítva.

Az épület a 19-ik század követelményeinek megfelelőnek mondható, de a felszerelés már nem. Az iskola felszerelése áll 2 táblából és 24 drb Gönczi-féle fali olvasó táblából. Van 2 térképe (Magyarország és Európa), ezek már nem térképek, hanem térképekből fenmaradt rongyok. Van még az iskolának földgömbje és természetrajzi képek; ezek éppen olyan állapotban vannak, mint a térképek.

Könyvtárral és testgyakorlótérrel a sándorfi iskola nem rendelkezik.

Faiskolája van 1882. év óta, de nemesített fácskák nincsenek benne, oltásra alkalmas vadoncz elég van.

Sándorf községben mint kántortanítók alkal-

mazva voltak 1808—1848-ig Fiala, 1848—85-ig Glosz János és 1885-től egészen mostanáig Lehotay Gyula.

Mint tanítók működtek Sándorfon: Szedlár János 1849, Zelliger József körülbelül 1852, Frisz Károly 1879, Lehotay Gyula 1881—1885, Begányi 1885, Hada József 1886, Rohács Imre 1887, Reusz Béla 1892—1893 és Lehotay Vilmos 1895—96. évben.

A sándorfi ktanítónak fizetése a következő: 2 szobából álló lakás, 1 nyitott konyha, 1 sötétverem formájú kamra, 2 istálló és 1 kocsiszin. Miből van építve, azt meghatározni nem lehet, mert a falak annyira rothadtak, hogy azt megkülönböztetni nem lehet: vályogból vagy nyers-téglából épültek-e. A ktanítói lakás szalmával van földve igen elhanyagolt állapotban.

Kap a községtől 150 frt készpénzt és 15 pozsonyi mérő rozsot, és van 5 hold legrosszabb minőségű szántója = 232 frt 57 kr.

Lehotay Gyula, jelenleg sándorfi ktanító, született 1859. év február 16-án Vagyóczon, Nyitram. Az elemi iskola IV, a gymnásium III. és a tképezde III. osztályát Nagyszombatban végezte, itt nyert képesítést 1882-ben, postamesteri képesítéssel is bir. Mint tanító 1875. év óta működik.

Lehotay Vilmos sándorfi másodtanító, szül. szintén Vagyóczon Nyitramegyében 1871. május 16-án. A tanítóképzőintézet két osztályát Nagyszombatban végezte. A tanítói pályán mint segéd-tanító 5 évig működik.

Az osztálytanító fizetése 316 frt.

Az iskolaszék elnöke *Nemes Antal* plébános.

7. SZENICZ.

Nagyközség Nyitra vármegyében. Hasonnevű járás székhelye. Anyaegyház.

Közs. Lksz. 3132. — Rk. 1204, ág. ev. 1160, izr. 768. — Nyelvre tótok és magyarok.

Tank. sz.: Mn. 150, ism. iskola nincs. — Tny. 1. és 2. osztály tót-magyar; 3. 4. osztály csak magyar.

Posta és táviró helyben.

A szeniczi róm. kath. iskola keletkezését illetőleg semmiféle adatok nem állanak rendelkezésemre, s így sajnálattal ezt mellőznöm kell.

A kántortanítói lak, a mely három szobából és egy konyhából áll, már nagyon rossz karban van; ezen lak hátsó részének délkeleti oldalán emelkedik az egyemeletes iskola, a mely két tanteremből áll. A kántortanítói lak vályogból, az iskola pedig száraz, kemény anyagból van építve. Az iskola elég tágas és megfelel minden tekintetben e kor kívánalmainak. Mind a két épület cseréppel van fedve.

Az iskolát 1860. évben építették; a kántortanítói lakot mikor építették, azt nem tudni. Az iskola alig a legszükségesebb taneszközökkel rendelkezik; ennek az az oka, hogy egyes földbirtokosok, még maga a kegyur sem akar a katolikus iskolára 5%-nál többet fizetni.

Könyvtára van, 306 kötetből áll.

Az iskolának van tornatere, de nincs torna-eszköze egy nyuitón kívül. Külön faiskola nincsen, mert van nagy községi faiskola, a hol az összes

községbeli növendékek oktatást nyernek. Férfi vagy női kézimunka nem taníttatik.

Ismétlő iskola nincsen.

Adatok hiányában csak a következő itt működött ktanítók és tanítókról van tudomásunk:

Kántortanítók voltak ezek: Duálszky, Trávnicek, Zelinka, Vanyek 1839—1847-ig, Parák János 1847—1887-ig és Zubek József 1887-től mai napig. Tanítók voltak ezek: Szendrey, Chalupa, Jehlicska, Fogd Gyula, Zách Károly 1868—1871-ig, Liskay Rezső 1871-től mai napig, Sztányik Gusztáv 1878—79-ig, Zubek József 1879—82-ig, Parák Lázár 1882—84-ig, Zubek József 1884-től a mai napig.

Zubek József jelenlegi róm. kath. kántortanító szül. 1861. évben február 11-én Nagy-Lévárdon, Pozsony vármegyében. Képesített Modorban 1880-ban. Működött Vágújhelyen.

Zubek József tevékeny részt fejtett ki, hogy Szeniczen daloskör legyen, a mi meg is valósult, mert jelenleg Szeniczen alapszabályokkal bíró rendes daloskör van, a mely 24 működő és 54

pártoló tagból áll, s melynek ő a karmestere. Mint jó pomologust Szenicz község előljárósága őt a községi faiskola kezelésével bízta meg és a nyitrai megyei alispán őt járási faiskola felügyelővé nevezte ki. A szeniczi magyar társas-
körnek pénztárnoka és választmányi tagja, a szeniczi önszegélyző takarékpénztárnak szám-
vizsgáló bizottsági tagja.

Ziskay Rezső osztálytanító született 1846. ápril. 12-én Zsolnán, Trencsén vármegyében, 2 évi theológiát végzett. Képesítést nyert Nagyszombatban 1870. ápr. 25-én. 1871 óta működik a szeniczi róm. kath. iskolánál mint II-od osztályu tanító. Többször kitüntetésben részesült.

A kántortanító fizetése 695 ft.

Az osztálytanító fizetése 505 ft.

Az iskolaszék elnöke *Toller* Gábor plébános.

Szenicz községben következő iskolák vannak: a katolikus iskolán kívül van itt ág. evangelikus, izraelita, állami elemi, áll. polgári fiu- és leányiskola és ipariskola. A katolikus, evangelikus és izraelita iskolában működik 2—2 tanító, állami elemiben két férfi és két nőtanító, a polgári iskolában hét férfi és négy nőtanító és az ipariskolában négy tanító. A katolikus iskolában van 160, evangelikusban 160, izraelita iskolában 120, áll. elemiben van 72, polgáriban 110, ipariskolában 50 tanuló.

Az áll. polgári iskola 1884-ben, áll. elemi pedig 1886-ban keletkezett.

8. SZOBOTIST.

Nagyközség Nyitra vármegye szeniczi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2815. — Rk. 830, ág. ev. 1660, izr. 325. — Nyelvre: magyar 20, német 550, tót 2220.

Tank. sz. 60. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasut: Holics. Táviró: Szenicz.

Hajdan még a XVI. századból fennmaradt szóhagyományok szerint számos előkelő nemesi család székhelye volt, közöttük voltak: gróf Nyáryak, gróf Pongráczok, báró Horeczkyak, Ghiczyek, Vietorisz, Brogyányi, Dohnányi, Petyko, Nagy, Koronthály, Brányik, Stelina, Farkas, gróf Magnis, Fogarassy és többen mások. Berencsváraljához (fiókegyháza) fűződik gyászos emléke az eseménynek, midőn az esztergomi érseknek bérmauton Miava felé utazó egyik suffraganeus püspöke a fanatikus lutheranus koponicsárok által meggyilkoltatott. Berencsváralja fölött egy magányosan álló kúphegyen emelkedik a mai napig is impozáns Berencs várom, melynek egy-másután következett urait s pusztulásának korát szabatosan megjelölni hivatottabb történetírónak hivatáskörébe tartozik. E várból egy érdekes vaskapu és egy ablakrostély Szobotiston mai napig látható.

A XVI. század végén a megtért anabaptisták, kik addiglan mindenütt üldöztettek, végtére itt állandóan letelepedtek, és mint ügyes és szorgalmas kézművesek és földészek mai napig fenn tartják magukat. Ezek egy része Mária Terézia korában, midőn megtérésük a hatóságok által

sürgöttetett, fölkerekedtek és a Fekete-tenger partján a Duna torkolata mellett letelepedtek. Ott is üldöztetvén, csakhamar újra fölszedték sátorfájukat és átkelvén az oczeánon, az amerikai Egyesült-Államokban véglegesen megállapodtak s ragaszkodván az eretnekséghez, itteni fajrokonáikat mai napig levelezésileg csábitgatják, hogy közösségükbe visszatérjenek.

Van itt góthikus stílusban épült csinos kath. templom, mely a járásban ritkítja párját, de melynek már sok javításra volna szüksége. Piaczán áll a Nyáry grófok ősi kétemeletes kastélya, mely 1636. évben épült, s mely jelenleg állami iskolának használtatik. Nevezetesebb épületek a Fogarassy, Brogyányi, Brányik, Vietorisz és Ghiczy-féle ősi kuriák.

Hajdan két r. kath. iskola volt itt; egyik a mezővárosi, másik pedig a habanusok utcájában. De miután egyik fél sem volt képes tanítóját tisztességesen ellátni, 1859. évben a két iskola egyesült s ily egyesült állapotban van mai napig. Csak ujabban 1892. évben merült föl a megtért anabaptisták részéről az aspiráció, hogy az iskola ismét ketté választassék s számukra külön tanítói állás rendszeresíttessék. A herczeg-

primás ezen kérelmüket fontos okoknál fogva visszautasította, ők mégis már 4 év óta vonakodnak az iskolai pótdónak felerészét befizetni, úgy hogy ezen ügy perre került, mely a vármegye alispánjánál közel egy év óta fekszik elbírálás alatt, a nélkül, hogy ezen iskola ügyét a hatóság rendbe hozná. Az iskola tűzmentes habánusi szalmafedél alatt van; alapja kő, falai részint kő, részint vályog, a tanterem elég tágas, melyben 80 gyermek elfér, a tanító szobái szárazak és elég kényelmesek.

Az iskola felszerelése silány, a magyarnyelv már 18 év óta rendszeren taníttatik. Csekély könyvtára 34 kötetből áll; tornaeszközökkel ellátott testgyakorló tere nincs. Faiskola egyáltalában az egész községben nincs. Férfi és női kézimunka nem taníttatik.

Régibb időkben itt működött kántortanítók: Nyizsnyánszky, Links, Dualszky Károly, ifj. Nyizsnyánszky, Glosz Adolf, Kovácsik János, Roháček

Antal, Barton Mátyás (1877—80), Szukop Antal (1880—86), Suszlik János (1886—92), Matulay János (1892—93), s jelenleg *Lokotka* István 1893-tól. Többen, mint pl. Suszlik János, igen hasznosan zenetanítással foglalkoztak. A jelenleg működő ktanító *Lokotka* István szül. Tövisfalun (Nyitram.) 1861. évi márczius hó 25-én. A tanítói oklevelet a nagyszombati kir. kath. tanítóképzőintézetnél nyerte 1886-ban. 1880—85-ig Uninban, 1885—86-ig Radosócson, 1886—87-ig Szmolinszkón és Kis-Pritrzsden mint segédtanító működővén, 1887—93-ig a czoborfalvi tanítói állomást töltötte be.

A kántortanító jövedelme 510 frt 60 kr.

Az iskolaszék elnöke *Szeghy* László plébános.

Van a községben egy ág. evang. felekezeti iskola 1 tanerővel, 100 gyermekkel, egy izraelita iskola 40 gyermekkel, szinte egy tanerővel és egy állami tanoda 2 tanerővel, 60 gyermekkel és 1 óvónővel s 80 gyermekkel.

9. VERBÓCZ.

Község Nyitra vármegye szeniczi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lsz. 3722. — Rk. 196, ág. ev. 3300, izr. 226. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 32. — Tny. tót.

Posta helyben. Táviró: Szenicz.

Nemcsak a község, de az iskola történetére vonatkozólag is vajmi keveset lehet mondani, mert ezekre nézve semmiféle adat nem áll rendelkezésünkre. A Can. Visitatóban, mely 1837. junius 8-án kelt, csak annyi van feljegyezve, hogy az iskola az 1824. évben földig leégett, egyéb említés téve nincs; a mostani iskola-épület telekkönyvileg urbéri háznak van jelezve, de hogy ki által és mily módon szereztetett meg, azt a megkísérlett szorgos kutatás daczára sem sikerült kinyomozni.

Az iskola felszerelése oly botrányosan gyarló, hogy a 3 év előtt beszerzett 12 drb fali olvasótáblán kívül egyéb tanszere nincs, sőt még a

nélkülözhetlen padok sincsenek meg. Ily körülmények között természetesen könyvtár, faiskola, tornatér és kézimunkáról szó sem lehet.

Hogy itt kik és mikor működtek, arról semmit sem tudhattunk meg s ez nem is csoda, mert a ktanítói állás már két év óta betöltetlen s a három izben hirdetett pályázat daczára eddig még senki sem jelentkezett és tekintve az állással egybekapcsolt csekély járandóságot, alig van remény, hogy valaki jelentkezni fog.

A kántortanító fizetése 246 frt 62 kr.

Az iskolaszék elnöke *Jakabovits* Vazul h. plébános, sz. Ferencz r. áldozár.

IX.

A Vágújhely vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) **Csejthei alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Holeksy József* alesperes, krakováni plébános.

1. CSEJTHE.

Nagyközség Nyitra vármegye vágújhelyi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2608. — Rk. 2303, ág. ev. 116, izr. 189. — Anyanyelvre tótok.

Az iskola 1886 óta községi.

Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás: Vág-Ujhely.

Csejthe várának és az alatta elterülő községeknek keletkezése és építése a történelem előtti időbe esik. A várrom közül, valamint a községben mai napjainkban talált különböző tárgyak kétségbevonhatlan tanubizonyságai annak, hogy ugyane helyeken, a várépítés technikailag haladott korszaka előtt is már őskori telepek léteztek.

Erre vallanak a talált különféle őscserepek, tüzhelymaradványok, sirok, sírokból kimosott embercsontok, hamvvedrek, fibulák stb. efélék, melyek alapján állithatjuk, hogy Csejthe vára és környéke folytatólagos kiképzése volt egy — már őskortól fogva, egy együvé tartozó embercsoport által megszállott — telephelynek.

Okmányilag 1263. évben fordul elő, mint Nyitra vár tartozéka. Később a hatalmas Csák Máté birtoka lett. Csák Máté Rozgonynyál történt legyőzése után a vár és vidéke a királyra szállt. 1368. évben Chaslon nemes s fiai birtokolták. A vár és vidékének története határozottan csak 1392. évben tűnik elő, ekkor ugyanis Zsigmond király a várat s vidékét hü vajdájának Stibornak ajándékozta. A Stibor-család kihaltával 1437. évben a guthi Országok királyi adományba

kapták. Ezek utolsója „Kristóf“ 1567. évben halt meg s a csejthei templom kriptájában, melyet emlékköve jelez, várja a feltámadást.

Az Ország-család kihaltával az uradalom csak rövid ideig volt a korona birtokában. Miksa király 1569. évben 50 ezer forintért elzálogosította Kanizsay Orsolyának, gróf Nádasdy Tamás nádor özvegyének, kinek menye, a hirhedt Báthory Erzsébet, gróf Nádasdy Ferenczné: a leányok kinzásában és öldöklésében lelte gyönyörét. Báthory Erzsébet unokájának: gróf Nádasdy Ferencznek, a „magyar Croesusnak“ Bécsben 1671. évben történt gyászos kivégeztelése örök időre kizárta a Nádasdy-családot Csejthe birtokából s mint egyéb javait, úgy Csejthét is a kir. kincstár foglalta el. 1695. évben e birtokot gróf Erdődy Kristóf vette meg 210 ezer forintért, mely a grófi család birtokában 1855-ig létezett, midőn ezt gróf Breuner Ágoston, mint leányági örökös átvette, ki viszont 1887. évben br. Springer bécsi bankárnak adta el.

Csejthének bőven kijutott a sors csapásaiból.

1436-ban a husziták pusztították e vidéket és a várat is elfoglalták. A csejthei vár volt a

hirhadt Svehla „zsebrák“ vezér börtöne, honnan azután Kosztolyánba vitetett, hogy gonosz tetteiért az akasztófán lakoljon. E várban halt meg 1614. évi aug. 21-én Báthory Erzsébet, lelkifurdalásoktól gyötörve. 1599. évben a törökök zsákmányolták és pusztították; 1604-ben pedig a kozákok sok lakost konczoltak fel; 1708. évben Rákóczy hadai Csejthe ellen indulva, a várat bevették és romba döntötték, mely azóta csonkán, meredeken néz az ég felé.

Az 1332. évi pápai tized lajstromok tanúsága szerint a csejthei plébánia már akkor létezett és egyike volt a jobban javadalmazottaknak, mi abból tűnik ki, hogy akkori plébánosa: Pál, de Cheue de ultra Vag aránylag többet fizetett pápai tized czimén, mint szomszéd plébános társai. (Monumenta Vaticana). A plébánia mellett mindig létezett iskola is, melynek tanítója a kántori teendőket is végezte. Az iskola pedig a lelkész vezetése alatt állt. Kik voltak régen a Csejthén működő tanítók, adatok hiányában nem deríthető ki.

A reformáció korszaka bekövetkeztével az iskolaügy is fordulatot vett. A kegyurak protestánsokká lettek és így a plébániákat saját hitvallású lelkészeikkel töltötték be, kik mielőtt lelkészetre szánták el magukat, előbb tanítóskodtak. E tanítók nevei nemcsak a plébánia házi történeti könyvében, de minthogy mint jegyzők is működtek, a község régi jegyzőkönyveiben is gyakran fordulnak elő.

A nevezett könyvnek egy más helyén fel van írva:

„A gróf urnak, t. i. Nádasdynak feljelentő, hogy Kőszeghy Márton ur az iskolásoknak járó buzát megtagadja.“

Az 1661. évben Csejthéről távozott protestáns lelkészek helyeit a katolikusok foglalták el, a tanítók nevei között pedig ezek fordulnak elő:

1. 1675. *Nemsovszky* István „rector scholae in Csejthe“.

2. 1678. *Simonidesz* István „rector scholae Csejthe“. Meghalt Csejthén 1689. évi márczius hó 30-án, 60 éves korában.

A már nevezett könyvben találjuk följegyezve a csejthei tanítónak 1677. évben szolgáltatott jövedelem némely nemét. Így pl.:

A királyi kincstár birájától kap 4 frtot, Homonnay grófnő birájától 2 frt, gróf Drakovitz birájától 2 frt, a Révay résztől 2 frt, az Urtesének társulatától 2 frt, a fazekasok czéhétől 2 frt, Szt.-Katalin társulatától 2 frt, a vargák czéhétől 2 frt, Zsolnafalu és Komárnótól 2 frt, Visnyó, Hrachovistye és Gábló községektől 2 frt 50 denár. A tanítónak van évenként három „caliscatiója“ t. i. karácsony, husvét és pünkösöd ünnepeken. Az offertoriumokból harmadrészt kap. Ezen utóbbi jövedelem még mai napig is fennáll; valamint az ostyákból járó illeték, mely ostyákat a kántor karácsony estére szokott egyes családokhoz küldeni. Az esketések beiratásától 12 denár. A szüret alkalmából minden plébániabeli lakostól a termés minőségéhez képest, 4—5 itcze mustot. Évenként 4 Cantatiója van, u. m. Szt.-Márton, Szt.-Katalin, Sz.-Dorottya és Szt.-Balázs napjain. A harangozás után járó járulékot a harangozó gyerekeknek adja.

3. 1703. Zlonek András. Meghalt Csejthén 1723. évi január hó 22-én 55 éves korában és eltemettetett a templom főbejárata előtti sírboltba, a torony alatt.

Az 1703. évi Archidiaconalis Visitatio szerint jövedelme a következőleg van megállapítva: A községtől 22 frt 50 denár. A plébánostól 12 mérő rozs, harangozás és temetésekben 37 frt. Offertoriumok és koledákból harmadrész, a cantatiók, ostyasütés és házassági hirdetések írásáért 12 frt. Szüretkor minden szőlőbirtokostól két itcze mustot, melyért kötelessége égháboru idejében harangozni. Iskolás fiuktól egyenkint 1 frt. Van azonkívül két földje, mely a templom birtoka 12 mérő vetőmag alá. Ezeken kívül a községtől kap, advent és nagyböjtkben ételeket és bizonyos prebendát, amelyben a többi muzsikusok és mendikánsok is részesülnek. Hrachovistye és Visnyón a vár alatt minden gazdaember-től jár 2 denár.

4. Frideczky András. 1729. Az 1732. évi Archidiaconális Visitatióban van róla említés, hogy hitvallási esküt tett. Köteles égháboru, valamint reggel, délben és vacsora idején harangozni. A gyermekek tanításában szorgalmasan jár el. Alatta 1771. évben leégett az iskola-épület. Meghalt Csejthén 1764. évi április 9-én 85 éves korában. Jövedelmét a Visitatio eképpen

határozza meg: Harangozásból és temetésekből 15 denár, ének 12 denár. Offertoriumok és Coleda harmadrésze, a házassági hirdetések írásából 12 denár, hostiatioja, a szokásos Cantatioja és Caliscatioja háromszor évenként. Minden iskolás után hetenként ebéd, évenként egy szekér fa és 25 denár. Requiem után 25 denár, Sz.-Katalin-társulattól 2 frt, az Urtestének társulatától 2 frt, az Erdődy grófi uradalomtól 4 frt. Másik uradalomtól szintén 4 frt, mely másik részt ámbár vonakodnak fizetni, de azért kéri, nehogy e vonakodás által a tanítónak járó stolaris jövedelemtől elessék. A plébánostól a Medzihorszky malomtól 12 verbói mérő kevert gabonát. Körmendy János utódaitól, névszerint Anna leányától: 1 frt az énekes alapított Requiemért. Jelenffy alapítványból 100 frt után járó kamatot: 6 forint. Drskócz dülőben „Tacsnovszka“ nevű földet 1 frt 50 denár értékben, melyben benfoglaltatik a 13 frtnyi alapítványi kamat is és tekintve a régi alapítványok rendelkezéseit, Diskantistákat is ebből köteles fizetni.

A többi Jelenffy-féle alapítványból kap évenként 4 frt 50 denárt. A községtől kap advent és nagyböjtben prebendát, melyben a Mendikánsok is részesülnek. Mint a toronyóra igazgatója, 5 Renust, egy pár csizmát, valamint 60 denárt és olajat kap; melyet jólehet eddig a templom kasszájából kapott, de ezentul, minthogy nem méltányos eljárás, hogy erre a templom pénztárát szorítsák, a község tartozik fizetni. Ha ezt a község tenni vonakodnék, hagyja abba az óra igazgatását. Az Erdődy-uradalomtól kegydíjképen élte végéig kap: 18 frtot és 12 pozsonyi mérő rozsot, 10 font vaját, 20 font turót, 2 mérő hüvelyest, 2 akó bort és 3 akó sört. A templomi zenészek 3 rénus frtot kapnak egyenkint a templom pénztárából. Diskantisták pedig évenként, egyenkint egy pár csizmát kaptak. A filiálisokból, stolaris jövedelmén kívül, minden háztól 3 denárt kapott. 1740. évben a czéhek vonakodtak a kántortanítónak járó egy forint járulékot megfizetni. A vargák czéhe ezen követelés megszüntetése céljából az uri czéhhez fordult. A kérvényben arra hivatkozik a vargák czéhe, hogy ezelőtt a temetések rendezése czimén minden háztól 6 denárt kapott; de e jövedelmét elvesztette, mert ezt most az öreg testvérek „Senes Fratres“ huzzák.

Az 1757. évi Archidiaconalis látogatásban jövedelme ekképen van meghatározva: harangozástól jár 25 denár, ének 12 denár, Requiem után jár 25 denár, házassági hirdetések írásáért 17 denár. Minden iskolástól hetenként ebéd. Évenként pedig 25 denár és egy szekér fa. Offertorium és Coledából harmadrész, Hostiatioja, a szokott Cantatiók és Caliscatiók háromszor egy évben és ezenkívül minden háztól 3 denár. A községtől advent és nagyböjtben prebendája volt, melyben a Mendikánsok is részesültek. A községben lévő Szt. Katalin egyesülettől 1 rhenus forint. „Krisztus testéről“ nevezett egyesülettől ugyanannyi. Az Erdődy-uradalomtól kap évenként 4 frtot és az előbbi Visitatio tanúsága szerint a másik uradalomtól szintén jár neki 4 frt. De miután a másik uradalom a pénzfizetést vonakodik megadni, ennek behajtásakor a plébános segítségét vegye igénybe, de úgy, hogy nem követelőleg, de kérvényileg lépjen fel. A plébánostól van neki, a Medzihorszky malomtól 12 verbói mérő kevert gabonája. Kap továbbá az Erdődy gazdatisztekől a Szt. János napján tartatni szokott ájtatos 25 frtos alapítványból 2 frtot.

Ezekon kívül privátim csak tanítónak tartozó földeket kap és pedig: 1. Kracsina, Munkovápodla chodnika 1 pozsonyi mérő alá. 2. Zachornim mostem, za Valtirem 5 pozsonyi mérő alá. 3. Na Sztankovej 1 pozsonyi mérő alá.

Alapítványokból, melyek kétfélek voltak és pedig pénzből, gabonából vagy földekből állók. Az elsőkhöz tartoztak: 1. Az Erdődy-féle, mely a tanító és kántornak 12 mérő rozsot és 18 frtot hoz, melyből a Compannak 4 frt jár. 2. Gróf Forgách-féle, a rektor köteles minden szombaton és a bold. szüz ünnepei előtti napokon a kastélyi kápolnában Lytaniát énekelni, melyért évenként 12 frtot kap, melyből azonban a Companok 6 frtot kapnak. 3. Rumer-féle alapítványból kap a rektor 10 frtot, a Compan 2 frtot. 4. Körmendy-féle alapítványból a Diskantisták 13 frt kapnak, mely pénz egy föld jövedelmét képezi.

A második osztályba tartoznak:

a) A Jelenffy-féle 100 frtos, mely pénzért három szántóföld lett véve és pedig: 1. Zrubcovszká rola pod. Mukovom 2 pozs. mérő alá

30 frt és 50 den. értékben. 2. Zrubcovszkánizse Rexovej studne 2 pozs. mérő alá 28 frtért. 3. Mácsalovszkánrola 3 pozs. mérő alá 43 frt értékben megvéve. Ezen földek jövedelméért köteles az orgonamester 24 sz. mise alatt énekelni.

b) Körmendy-alapítvány. Ez áll egy 5 pozs. mérő alá lévő V doroch fekvő földből. Az orgonamester köteles a föld élvezéséért 4 sz. mise „de Requiem“ alatt énekelni. E föld felerészét a Companok élvezik.

A Companok (tanító-segéd) fizetése volt 3 frt, melyért a templomban az orgonamesternek segédkezni köteleztettek. Ezenkívül kaptak a saszvári körmenetért, melyen előénekeltek, a templom pénztárából bizonyos összeget, mely összeget később a község tartozott fizetni. Ostyasütésért bizonyos számu kévét kaptak és ezenkívül minden szőlőbirtokostól 2 pint bort, melyért harangozni voltak kötelesek. Felfogadásukhoz a plébános beleegyezése volt szükséges, kit, valamint a káplánt is, a sz. provisióknál a betegekhez kísérni kötelesek voltak.

5. 1761. *Frosz* Jakab. *Frideczky* András aggkora miatt leköszönvén állásáról, a fentnevezett lett tanító és orgonamester. Meghalt 1762. évi május 30-án.

6. *Tucsek* Ferencz 1789. negyven éves volt. A hitvallást letette, jártas a Ceremóniákban és a katolikus Ritus elvégzésében. Állásához mértén birt minden tudománnyal. A plébánosnak engedelmes és jó erkölcsű volt.

Jövedelme az 1789. Can. Vis. ekképen van összegezve:

Földekből 12 frt 75 den., szőlőkből 1 frt 50 den., alapítványokból 34 frt 75 den., temetések és temetési harangozásért 9 frt 76 den., hirdetések írásáért 96 den., iskolásoktól 2 frt, a „passió“ énekléséből 50 den., évi offertóriumokból 1 frt 33 $\frac{1}{3}$ den. Összesen 63 frt 60 $\frac{1}{3}$ den.

A segédek, névszerint *Bulovits* Máté és *Divisech* Venczel, az utóbbi tanítással is megbizva, a következő jövedelemmel bírnak: Alapítványi gabonából 2 frt 25 den., készpénz 6 frt, Szt.-János ünnepén 50 den., templom pénztárából 9 frt, Körmendy-alapítványból 50 den., Offertóriumok hatodrésze 66 $\frac{2}{3}$ den., harangozás 8 frt, „passió“ énekléséért 50 den. Összesen 27 frt 41 $\frac{2}{3}$ denár.

Diskantisták kaptak a Rumer-féle alapítványból 3 frt, csizmára egyenértékül 1 frt. Összesen 4 frt.

1811—1820. *Szentkereszty* Pál, egyszersmind községi jegyző is. Meghalt Csejthén, 1820. évi márcz. 10-én 34 éves korában.

1821—1852. *Jakubéczy* Antal, született *Witenczen*. Meghalt Csejthén, 1852. évi márcz. 29-én, 52 éves korában. A tanítóságra képesített, a Ristust még nem tudja jól, mert csak kezdő kántor. A zenében segédkeznek neki: *Voszko* János, *Vihnanról* Csehországból, 30 éves és *Koszel* János chlumi, csehországi születésű, 19 éves segédek. Jövedelme: Földekből 12 $\frac{1}{4}$ pozs. mérő alá. Alapítványokból 26 frt 15 den. A többi jövedelme összesen 47 frt 75 denár.

9. 1852. *Jakubéczy* Ferencz. Antalnak fia, született Csejthén, 1823. évi nov. 23-án. Iskoláit Nagyszombat és Esztergomban végezte. 1838 óta atyja oldalán segédkezett tanítóképen. 1841. évben Gajáron, 1843. Szomolyánban, 1844. Öttevényben, 1846. Szeniczen tanítóskodott. 1847. évben visszajött Csejthére és itt mint magántanító működött. 1849—1852-ig mint csejthei segédtanító alkalmazva volt. 1852. évben, azaz atyja halála után a főtanítói és kántori állásra választatott meg, mely időtől egész 1885-ig vagyis az iskola jellegének változásáig állomásán maradt. Az iskola községivé tétele után ennél rendes tanítói állásra lett megválasztva, mely állást egész 1895. jun. 15-éig betöltötte, mikor is nyugdíjba vonult és csupán a kántori teendőket látja el.

Jövedelme az 1893. évi összeírás szerint:

1. Tisztán tanítói fizetés 240 frt, mit a községtől kap.

2. Tisztán kántori fizetés 192 frt 21 kr.

3. Vegyes járandóság, kántori lak 60 frt.

Összesen 492 frt 21 kr.

Az iskolahelyiség, összekötve a tanítói lakkal, emlékezet óta a plébánia közvetlen szomszédságában volt. Alapja kőből és agyagtéglából áll, födele zsindelylyel van fődve. Volt benne egy konyha, melyet egy szűk folyosó választott el a két lakószobától, melyekből viszont egy ajtó a folyosóra nyílt, mely a tanterembe vezetett. Ez iskolaépület 1741. évben elégett. Csejthe nemesi község lévén, minden egyházi és kulturális terhek viselésétől irtózott, azon régi közmondással: „Vitam et sanguinem, sed avenam

non". Az iskola felépítésével nem törődött, minek folytán az bedőléssel fenyegetett; midőn 1785. évben az akkori főispán Ürményi József Csejthére jöven, az iskola e rozzant állapotán megbotránkozva, annak tüsténti helyreállítását a legszigorúabban elrendelék. Ez időtől fogva 1882. évig a legkisebb javítás sem történt rajta, minek az lett a következménye, hogy úgy helyszűke miatt, valamint életveszélyessége miatt lebontása lett elrendelve. A tanítói lak 1886-ban javíttatott, az iskolaterem helyén pedig egy konyha és felszer lett állítva.

Az udvar szűk, melynek végében egy kis néhány öles kertecske terül el.

Ez iskola lebontása következtében, egy új, a célnak teljesen megfelelő iskolahelyiség építése vált szükségessé; addig pedig, míg ez megtörténik, a róm. kath. község 60 frt évi bérért, a templom mögött fekvő Breuner gróf-féle házat bérelte ki, melyben a gyermekek taníttattak s mely egyszersmind a tanító lakásául is szolgált.

A régi iskolaépület ledöntése szükségessé tette egy új, a növekedő gyermekek számának, a törvény és hygienicus követelményeknek megfelelő iskola építését, mely a régi helyén az udvar

szűk volta miatt nem volt kivihető. E miatt a kath. hitközség a község közepén telket vett 1000 frtért.

E telek megvételére és az iskola építésére szolgált 2258 frtnyi összeg. De a község és az iskolai hatóságok szándéka nemcsak a katolikusok, de főleg az izraeliták ellenkezésén hajótörést szenvedett; miután az utóbbiak szinte tartottak fenn felekezeti iskolát. Szükségessé vált tehát az összeg aránylagos felosztása, melynél megint nehézségek támadtak.

1884. és a következő évek az iskola leggyászosabb napjai voltak. A régi iskola ledöntve, az új felépítve ugyan, de nem berendezve; a bérház pedig, — minthogy a kath. község a bérrel 3 év óta hátrálékban volt, — felmondva és így minden helyből kiszorítva volt. A gyermekek tanítása ez idő alatt szünetelt. A hatóság e zilaált viszonyokat nem türte tovább és miután segítség sehonnan sem volt várható, az, a mi ellen a kath. lakosság soká védekezett, t. i. „az iskola községivé tétele“ végre 1886-ban bekövetkezett. A zsidóság úgy mint előbb, megtartotta felekezeti iskoláját továbbra is. Jakubéczi Ferencz róm. kath. tanító a közs. iskolánál is megtartotta állását.

2. KRAKOVÁN.

Község Nyitra vármegye vágújhelyi járásában. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 737. — Rk. 733, izr. 4. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 138. — Mn. 100, ism. 38. — Tny. magyar-tót.
Posta, vasut- és táviró-állomás Verbó.

Krakován község istenfélő és józan népe gyermekeinek nevelésén és taníttatásán rajongva csüng, ezen tény mellett tanuskodik róm. kath. jellegű, régi idők óta fennálló népiskolája is, a melynek felépítése a nyitrai püspök nagylelkűségének köszönhető. Az iskolai épület keletről nyugatnak fekszik és magában foglalja a kántor lakását, a mely 2 szobából, konyha és éléskamrából áll. A konyha után van a tanterem, a melynek felszerelése következő: 12 drb fali olvasótábla, továbbá magyar korona országainak és Európának a térképe, Györffy-féle természetrajzi falitáblák, számológép és két fekete tábla.

Tanterem után van folyosó, a mely elválasztja az iskolát a tanítói lakástól; ezek után

van istálló, mángoló és egy kis pincze, a mely után egy kis konyhakertecske terül el.

Az iskolai épület részint kőből és égetett téglából, részint pedig vályogból van. Szerháza zsindegyházzal van fedve. Az iskola könyvtárral nincs ellátva. A mi azonban a testgyakorlatok szereit illeti, régebben voltak, de azok az időjárás viszontagságai alatt elomlottak. Testgyakorlat azonban taníttatják a falu melletti réten, a mely rendgyakorlatokból áll.

A község faiskolája a község keleti részén fekszik, a melybe minden év tavaszán az iskolai növendékek a kántortanító vezetése alatt kijárnak a fanemesítés elsajátításáért. A nemesített fácskáknak évenkénti száma 50-re tehető, a

melyek a községi előjáróság engedelmével eladtnak.

Ezen iskolának volt tanítói, a melyekre még emlékezhetni: Prohácza mint kántortanító, Egyr Péter mint kántortanító 40 évig működött, ugyanugy Riha József is 18 évig. Riha József halála után Nyitra-Bajnáról Nachlovsky József 1875-ben megválasztott kántortanítónak, a ki most is működik. Minthogy a krakováni iskolába azelőtt Trebete, Osztró és Sztrázsáról is jártak, két osztálya volt és így a kántortanítókon kívül mindig egy segéd is alkalmaztatott.

Az itt működő tanítók névsora a következő:

Riha Alajos működött 1875—1885-ig, évi fizetése 80 frt; Morgenstern Alajos 1882—1884-ig (90 frt); Lehotay Károly 1884—1886-ig (90 frt); Holcsek József 1885—1887-ig (100 frt); Gáspár Pál 1886—1888-ig (100 frt); Vanyo István 1887—1889-ig (100 frt); Laczkovics István 1889—1890-ig (100 frt); Kiszling János 1890—1891-ig (100 frt); Trabalka András 1891—1892-ig (100 frt); Kenderessy István 1892—1893-ig (100 frt); Balázs József 1893—1894-ig (130 frt);

Krumpár Ferencz 1894—1895-ig (140 frt); Kovacsics Mihály 1895—1896-ig (140 frt).

Jelenleg működő kántortanító Nachlovsky József született Vágújhelyen 1843. ápr. 24-én. Atyja mint kántortanító Vágújhelyen 40 évig működött. Képesítést nyert Nagyszombatban 1860-ban.

Minthogy azonban 1895. évben Lukács László volt helybeli esperes-plébános Sztrázsának iskolát építtetett, Krakovánban csak egy tanterem maradt.

A krakováni kántortanító tartozik végezni az egyházi teendőket Trebetén, Osztrón és Sztrázsán is, hogy azonban az iskola azon idő alatt el ne hanyagoltassék, a mostani helybeli esperes-plébános gondoskodása folytán szervezetett egy kisegítő tanítói állás, a melynek betöltésére hivatott egyén a kántortanítót helyettesíti akkor, ha az a tanításban gátolva van.

Segédtanító Kovacsics Mihály, szül. 1876. okt. 1-én Sárffön, Pozsonym. Nincs oklevele.

A kántortanító jövedelme 960 frt.

A segédtanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke Holesky József esperes-plébános.

a) OSZTRÓ.

Nyitra vármegye vágújhelyi járásában fekvő fiókközség.
Közs. Lk. sz. 782. — Rk. 773, izr. 9. — Nyelvre tótok.
Tank. sz. 173. — Mn. 125, ism. 48. Tny. tót.
Posta és táviró: Verbó. Vasutállomás: Pöstyén.

Osztró (mely magyarra fordítva esetleg tótban is szigetet jelent), nevét valószínűleg, de annál is inkább, mivel lakosai a tót anyanyelvet beszélik, a Vág folyó után kapta, mely közelben, alig $\frac{1}{4}$ órára folyik a községtől. Hagyományok szerint régebb időben a község körül folyt és azon hely, a hol most a falu áll, a Vág folyónak egyik szigete volt. Erre még az is mutat, hogy 27 év előtt a község lakói kutat ástak, ráakadtak egy csónak végére azaz hegyére, melyen még most is a kikötésre használt láncz volt erősítve, továbbá mindenféle fadarabokat találtak, melyeknek az alakja és helyzete tutajfélére emlékeztetett.

A községnek temploma is van, de az éppen úgy, mint az iskolája, csak újabb időben épült.

A község iskolája meglehetősen állapotban tartatik, kívülről csinos épület, tetőzete cseréppel van fedve, elég nagy, ablakai elegendő világosságot szolgáltatnak, a tanteremben megkivántató iskolai eszközök jó állapotban s kellő számban vannak.

Ezen iskola fel lett állítva 1851. évben, de csak egy osztállyal; ezelőtt a község tankötelesei a krakováni népiskolába jártak. Fölállíttatása után következő tanítók működtek az osztrói népiskolánál: Fogelton, Ravasz, Nemrava, Piáček, Csimó, Zboril, Broos, 1869-től egész mostanáig működik Szeleczy István, szül. Krakován, Nyitram. 1841. január 24-én. Képesített Nagyszombatban 1860-ban.

Mivel az iskola tankötelesei évről-évre szaporodtak, az osztrói népiskola 1892. év óta két

osztályu lett. A rendszeresített új osztálynak tanítói voltak: Dudus Adolf (1892—93), Safránek Adolf (1893—95). Jelenleg 1895—96. évben üresedésben van a nagy tanítóhiány miatt. Az új osztálytanító részére a törvényes fizetésnek minimuma biztosítva van. A tanítók lakása ren-

dezetlen, azonban átalakítása legközelebb komolyan tervbe van véve.

A kántortanító jövedelme 412 frt 91 kr.

Az osztálytanító fizetése 268 frt.

Az iskolaszék elnöke *Holesky József* krakováni esperes-plébános.

b) SZTRÁZSA.

Kisközség Nyitra vármegye vágújhelyi járásában. Fiókegyház.

Közs. Lksz. 545. — Rk. 534, ág. ev. 4, izr. 7. — Anyanyelvre: tótok.

Tank. sz. 104. — Mn. 77, ism. 27. — Tny. tót-magyar.

Posta és táviró: Verbó. Vasutállomás: Pöstyén.

Ezen község ősrégi fészke a tót anyanyelvű lakosoknak; hogy régente is itt állt a község, mutatja a falu temploma, mely még 600 év előtt épült. Hagyományok szerint, régente itt volt a plébánia, továbbá pedig, hogy hol róm. katolikusok, hol pedig evangélikus nép lakott, egyik a másikat helyéből s a községből kiszorítva, a templomot saját istenítiszteletei bemutatására használta. A község lakóinak legnagyobb mellékeresetét kivált téli időben, a kivarrás ruhaféléken és az azokkal való kereskedés képezi. S ezen ipar már annyira elterjedt, hogy ezzel nem csak leányok és asszonyok foglalkoznak, hanem fiuk, továbbá felnőtt férfiak is.

Régebbi időben nem volt a községben iskola, mert a tanítás a mellette lévő Krakován községben összpontosult, s így tartott ez egész 1884/85-iki tanévig, mikor azután a község lakóinak kérésére Lukács, abban az időben volt krakováni alesperes, jelenleg esztergomi kanonok, a községnek az iskolát saját költségén állította fel, s azóta a következő tanítók működtek ott: Nählovsky József 1884—87-ig, évi fizetése 95 frt; Szabadfy István 1887—88 (90 frt), Markovics István 1888—90 (130 frt), Ambroz Jakab 1890—92 (130 frt), Grizbach Ágost 1892—93 (130 frt), Balázs József 1893—94 (140 frt),

Szuló József 1894—95 (140 frt), *Molnár Flór* 1895—96. Szül. Ardanóczon, Nyitram. 1878. szeptember 18-án. Képesítőre készül.

A fizetés mellett a krakováni kántortanítónál teljes ellátást kap az ott alkalmazott tanító.

Az iskolaépület a község közepén fekszik; meglehetősen épület, mely elegendő világosságot szolgáltat 4 nagy ablakán keresztül a tanterembe. Ablakai nyílnak: kettő északra és pedig utcára és kettő déli irányban a kertekbe; áll az iskolaépület egy tanteremből és egy folyosóból. Az iskola alapja kőből, falai hol égetett, hol pedig nyersvályogból vannak építve, tetőzete cseréppel van fedve. Ezen iskolában csakis nőtlen tanítók alkalmaztatnak, mivel lakása Krakován községben az ottani segédtanítóval együtt van; de a tanítói lak fölépítése kilátásba van helyezve.

Az iskolának könyvtára nincsen.

Az iskola felszerelése teljesen a követelményeknek megfelelő.

A testgyakorláshoz kívánt tornaeszközök ugyan nincsenek, a rendgyakorlatok tanításához azonban elegendő hely van az iskola udvarán.

Mindjárt az udvar után van a faiskola; nagysága elegendő, de el van hanyagolva.

A tanító fizetése 253 frt 92 kr.

Az iskolaszék elnöke a krakováni plébános.

c) TREBETE.

Nyitra vármegye vágújhelyi járásában fekszik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 842. — Rk. 828, izr. 14. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 162. — Mn. 122, ism. 40. — Tny. tót-magyar.

Posta- és táviróállomás: Verbó. Vasutállomás: Pöstyén.

Történelmi emlékekkel ezen község nem bír. A hetvenes évek előtt a trebetei gyermekek

a krakováni róm. kath. iskolához tartoztak; azonban a távolság és rossz idő miatt sokszor kény-

telenek voltak az iskolából kimaradni. Ez volt az oka, hogy a trebeteiek 1870. évben iskolát és egy tanítói állást létesítettek. Az új iskolában az oktatás 1871. évben vette kezdetét. A tanító javadalmazása akkor állott 200 frt készpénzfizetésből és 2400 □ ölnyi szántóföld haszonélvezetéből. A trebetei róm. kath. iskola 1892. évig áldást-hozólag üdvös szolgálatot tett anélkül, hogy valami említésre méltó nevezetesség történt volna. A tankötelesek nagy száma miatt 1892. évben a közigazgatási bizottság meghagyására másodtanítói állomás szerveztetett. Az 1893. év nyarán a tanítói lak felépítettén, 2 osztályú lett a trebetei r. k. iskola.

Az iskolaépület a falu közepén, a templom átellenében van.

A rendes tanító lakása áll 2 szoba, konyha és kamrából, van azonban istállója is. Az épület alapja kőből, falai vályogból, tetőzete pedig cserépből áll. Az iskola tanszerei a következők: 1 számológép, 2 térkép, Györffy-féle természetrajzi táblák, Sziszter-féle bibliai történet oktatásához szükséges szemléltetési képek és a szegény sorsú gyermekek részére különféle tankönyvek. Az iskolának könyvtára és testgyakorló tere nincsen. Faiskolája van, de azt nem a tanító kezeli. Se női, sem férfi kézimunka nem tanítatik. Jótevői az iskolának nincsenek.

A trebetei róm. kath. iskola első tanítója Kovácsik János volt, ki 1871/2. tanévben működött. Mellékshivatala nem volt. Második tanító Klesó János volt; működött Trebetén, 1872/3. tanévben. Utódja Pázmány Sándor volt, ki 1873/4. tanévben működött. Az 1874/5. tanév elején Sztrakotay Lajos foglalta el a trebetei r. k. tanítói állomást. Ez az Első Magyar Biztosító-társaság ügynöke volt. Trebetéről távozott 1880/1. tanév végén. A következő tanév elején Hyrner Ferencz kezdte meg működését Trebetén, ki működött

1883. évi január hó elejéig. Ez szintén ügynöke volt az előbb nevezett biztosító társaságnak. Hyrner Ferencz távozása után nem kaphattak oklevetes tanítót, azért ideiglenesen egy paraszt embert, név szerint Czibik Mihályt, alkalmaztak. Ezen helyzet tartott 1883. évi április hó végeig, mikor Ágner István foglalta el az állomást, ki zenében tűnt ki, mellékfoglalkozása nem volt. Tartózkodott Trebetén 1884. évi szeptember hó 1-ig. Ekkor Sóka Bálint lett megválasztva Trebetén tanítónak. Ez gondoskodott a harangozásról és a halottkémséget is ellátta. Működött 1891. évi szeptember hó 1-ig. Helyét *Pastéka* Lajos töltötte be. Született 1870. évi augusztus hó 21-én Apajon, Pozsonymegyében. Az 1886. év folyamán szt.-Ferencz rendjébe lépett, azonban ezen pályára hivatva nem lévén, 1889. évben, midőn Nyitrán a püspöki lyceum VIII. osztályát látogatta, a rendből kilépett. Ugyazon évi szept. 4-én miniszteri engedéllyel a nagyszombati kir. kath. képezdében a három tanfolyamból a vizsgákat magánuton letette.

A trebetei rendes tanító jövedelme 200 frt készpénzfizetés, 22 frt faátalány, 2400 □ ölnyi szántóföld élvezete, melynek tényleges jövedelme 50 frt, minden tanulótól 1 frt tandíj, mely kitesz 100—110 frtot. Harangozásért, ha teljesíti, kap 10 pozsonyi mérő rozso. Az összes fizetése a díjlevél szerint 365 frt.

Az osztálytanító szervezése óta a következő tanítók voltak itt alkalmazva: Schindel Pál, Kilián János, III. éves végzett képezdei növendék, Grobárcsik János II. éves végzett képezdei növendék, ki családostól. Jelenleg *Sztraka* Emil a tanító, ki született 1876. április hó 1-én Nagyszombatban. Képesítve még nincs.

Az osztálytanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke a krakováni esperes-plébános.

3. POBEDIM.

Község Nyitra vármegye vágújhelyi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1090. — Rk. 1070, ág. ev. 1, izr. 19. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 180. — Mn. 120, ism. 60. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasútállomás: Pobedim-Szerdahely. Táviróállomás: Pöstyén.

E község keletkezése homályos. Szóhagyományok szerint Stibor beczkói várur, mint birtokot, a vágújhelyi prépostságnak adományozta.

Az iskola keletkezésének ideje ismeretlen.

Kezdetben ez iskolába nemcsak a pobedimi, hanem a basóczi ifjúság is járt. Az ötvenes években

azonban Basócz község kényszerített községében iskolát építeni s 1878-ban önálló tanítói átlomást rendszeresíteni.

A pobedimi iskola, mely kezdetben csak egy tanteremmel bírt, 1878. évben 2-ik osztállyal bővített s ugyanakkor második tanítói átlomás is rendszeresített.

Az iskolaépület falai nyers téglá, tetőzete cserép. Van benne 2 tanterem, kántortanítói és segédtanítói lak.

Felszerelése teljes.

Könyvtára, testgyakorló-tere nincs.

Faiskola, mely a község tulajdona, 1879. év óta rendszeresen kezeltek s átlag 200 nemesített fácskát képes szolgáltatni évenként.

Az itt működött kántortanítók a múlt századból ismeretlenek. Jelen században körülbelül: 1810—1835-ig Janda János, 1835—1843-ig Sztovicsek Fábán, 1844—1873-ig Janda Ferencz, kik egyszersmind községi jegyzők is voltak. 1873-tól Janda István, kinek mellékfoglalkozása postamester. Szül. Pobedimben, Nyitram. 1854. decz. 20-án. Képesített 1876-ban Nagyszombatban.

Osztálytanítók: Lahvicska János, Blcsák György, Janda Antal, Dvorák József, Gavrik József, Szeleczky István, Rohács József, Kochan János, Brezina Antal, Brezina József, Csimó Mihály, Dvorák István, Janicsek József, Csáp József, Csvirig János, Janda Géza, 1873—1875-ig Lédeczy Lajos, 1875—1878-ig Lehotay Károly, 1878—1879-ig Lehotay Gyula, 1879—1882-ig Lehotay Rezső, 1882—1883-ig Knupp Vilmos, 1883—1885-ig Morgenstern Alajos, 1885—1886-ig Marek Ráfael, szt.-ferenczrendi áldozár, 1886—1887-ig Böhm Vilmos, 1887—1888-ig Sztrányai Károly, szt.-ferenczrendi áldozár, 1888—1892-ig Michna Mihály, 1892—1893-ig Sándorffy Ede segédlelkész, 1893—1894-ig Martini Ágoston, annak elhalálozása után Burián József, 1894—1895-ig Dzsadzsovszky József, 1895-től Mallo Ferencz és Miklovics Pál. Az osztálytanítói állás jelenleg üresedésben

Kántortanító fizetése 493 frt 38 kr.

Osztálytanító fizetése 319 frt 20 kr.

Az iskolaszék elnöke Turcsák József plébános.

a) BASSÓCZ.

Kisközség Nyitra vármegye vágújhelyi járásában. Fiókegyház.

Közs. Lksz. 496. — Rk. 492, izr. 4. — Nyelvük tót.

Tan. sz. 90. — Mn. 65, ism. 25. — Tny. tót magyar.

Posta és vasut: Pobedim. Táviró: Pöstyén.

A község történetére vonatkozó események és szóhagyományok leírására adatok nem állnak rendelkezésre. Az iskola keletkezésének ideje nem tudatik ugyan, de emberemlékezet óta fennáll.

E mindig római kath. felekezeti iskola, a 70-es években tökéletesen javítva, nagyobbítva lett, a község közepén fekszik és igen jó karban van. Az iskola jötevője a vágújhelyi prépostság. Az iskola áll egy tanteremből, egy folyosóból; az épületben van a tanító egy szobából, kamarából és konyhából álló lakása. Az iskola alapépülete kő, a falak vályogból vannak, a tetőzet pléh, a tanító lakása pedig zsindelyvel fedve. Az iskola felszerelése tökéletes, a tannyelv tót, mindazonáltal a magyar nyelv serényen tanítatik.

Könyvtára és tornaiskolája nincs. Faiskolája van a 80-as évek óta és átlag 90—100 nemesített fát szolgáltat évenként.

1878. évig e községben külön tanító nem volt, hanem a szomszéd Pobedim község tanítói jártak oda tanítani. 1878. évben Jehlicska Károly tanító fogadtatott fel, ki 1886. évig működött. A jelenleg működő tanító neve Morgenstern Alajos, ki a képezdei tanfolyamot a nagyszombati képezdében végezte. Képesített ugyanott 1880-ban. 1881. évben krakováni tanító lett, onnan 1884. évben Pobedimben lett megválasztva, míg Bassóczra 1886. évben jött. Született Pobedimben (Nyitra-megye), 1859. július 21.

A ktanító jövedelme 312 frt.

Az iskolaszék elnöke a pobedimi plébános.

b) VÁG-SZERDAHELY.

Nyitra vármegye vágujhelyi járásában fekvő kisközség. Fiókegyház.

Közs. Lksz. 616. — Rk. 586, izr. 30. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 100. — Mn. 80, ism. 20. — Tny. tót-magyar.

Posta-, vasut- és távírdáállomás: Brunócz.

A község történeti multját mély homály fedi; bár semmiféle írott adattal nem rendelkezünk, annyit mégis csaknem biztosan lehet következtetni, hogy e község eredete a legrégibb időkig nyúl vissza. Ugyanis van egy hely a község Vág felőli szélén, melyet mai napig „plébánia“-nak nevez a nép, s a melyen a szó-hagyomány szerint csakugyan a plébánia és a templom állottak volna. Ezen épületeket és a községbeli házakat is egy óriási áradás tönkretette. A mai napig is fennálló kis templomot a Jézus-társaság atyái emeltették és ugyanők adminisztrálták a plébániát is egészen 1756-ig. Ekkor a községnek megszűnt önálló plébániai jellege, a mennyiben ugyanazon évben Pobedim anyaközséghez mint filiális csatoltatott és az erről szóló okirat a pobedimi plébánián a mai napig őriztetik. Ha megemlítjük még, miszerint 1813. évben a Vág áradása csaknem az egész községet elpusztította, ezzel ki is meritettük e jelentékeny község történetét.

Az iskola történetéről, jegyzőkönyvek vagy egyéb okmányok teljes hiánya miatt, épen semmit sem mondhatunk, csupán a fentebb említett plébániatörténet alapján lehet következtetnünk, hogy, legalább a Jézus-társaságiak idejétől számítva, volt itt rendes iskola is. A mai kántortanítói lak ujjabbkori, talán az említett 1813-iki áradás után épült, a tanterem azonban, mint az építkezés mutatja, még ennél is ujjabb, hozzá épített rész. Az egész épület kelet-nyugati irányban a templom közeli szomszédságában van és a tantermen kívül egy lakoszobából, egy kis nyári, egy kis téli konyhából, továbbá két kis kamrából és két istállóból áll. Három oldalról kert övezi, ennek sarkában áll egy kiscbbszerű pajta.

Az épület anyaga vályog, tetőzete zsindely.

Az iskolai felszerelést illetőleg földgömb hiányzik, a térképek a nedvességtől rongáltak, a fali olvasóablak és természetrajzi képek jó állapotban vannak. Czélszerű festett padjait az iskolának Miklovics József ügyvéd, e község szülöttje, aján-dékozta 1886-ban. Könyvtára és külön testgyakorló tere vagy tornaeszközei nincsenek az iskolának. Az ujjabbkori származású faiskolát a község nem a tanítóval kezelteti és eddigelé számbavehető csemete-eladás nem történt.

A kath. iskolában működött tanítók közül néhánynak ismerjük csak a nevét. Ezek: Ágner István (1882—94). Meghalt állomáshelyén 54 éves korában. Ennek elődje Csimó, s még ezelőtt Janda nevezetű kántortanító működött itt. Hivatásukon kívül más foglalkozásra nem volt egyiknek sem alkalma.

A jelenlegi kántortanító: *Filúsztek* János a pozsonymegyei Nagy-Lévárdon Pozsonym. szül. 1850. márcz. 19-én s tanítói oklevelét 1886-ban nyerte a nagyszombati kir. kath. tanítóképezdében. Mint segédtanító a következő helyeken működött: Nagy-Lévárdon (1874—76), Szent-Ábrahámban (1876—77), Kuttiban (1877—81), Vágon (1881—85), mint II. od. tanító Drkő-Szt.-Miklóson (1885—86). 1886-ban a nagylévárdi német nyelvű anabaptisták egyházközségében nyert önálló kántortanítói állomást, hol 1894-ig működött.

A kántortanító fizetése készpénzben a község részéről 80 frt; tandijakból 80 frt. Stolaris és egyéb természetben szolgáltatott jövedelmeivel együtt összes évi jövedelme a díjlevél szerint 336 frt 80 kr.

Az iskolaszék elnöke a pobedimi plébános,

4. PODOLA.

Nagyközség Nyitra vármegye vágujhelyi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lksz. 1291. — Rk. 1234, ág. ev. 37, izr. 20. — Nyelvre nézve tótok.

Tank. sz. 230. — Mn. 160, ism. 70. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasut- és távíró-állomás: Vágujhely vagy Brunócz.

Magyarország legrégibb plébániáinak egyike, a királytól nyert adománylevelében csakis e hajdan „Leszetének“ neveztetett. Stibor vajdának néven fordul elő. Később — mikor? nem tudni,

— mai nevével együttesen használtatott a „Leszete“ név is. A csejthei archivumban előforduló adat szerint 1668-ban harangszentelésnél jelen volt „Valkovics Michäel parochus Leszetensis alias Podolya“. A jelenlegi jegyző Szittyay József, ki már 40 esztendőn felül működik a községben, még látta a községnek régi „Leszete“ névvel ellátott pecsétjét, mely azonban elveszett s jelenleg seholsem található.

A podolai iskolát azelőtt az összes főkegyházak: Csaszkócz, Koritno, Ocskó községek ifjúsága látogatta; azonban 1880-ban elszakadt Csaszkócz, 1894-ben Koritno és külön iskolákat alapítottak. Ocskó a legtávolabbi község csekély volta és szegénysége miatt csakis zugiskolát tarthat fenn; melyben egy a téli időnyre befogadott ember tanítja a gyermekeket a legszükségesebbre. Néhány év előtt az államhoz fordultak segélyért, az meg is ígértetett nekik, de a dolog a mai napig is csak ígéretnél maradt.

A község keletkezéséről hiányzik minden adat. Hogy régi község, mutatja azon körülmény, hogy plébánosa előfordul a XIV. században pápai dézsmát fizetni tartozók között; valamint harangjainak felírása, mely szép gothicus számjegyekkel az 1493-ik évet jelzi. Szóhagyományai közül megemlíthető az, hogy a Vág vize, mely most a völgy tulsó oldalán 8 kilométernyi távolságban hömpölyög délnek vezető medrében, egykoron a község mellett folydogált, s hogy a partosabb helyen fekvő templom alján kötöttek ki a tót tutajosok ősapái. — A másik szóhagyomány szerint a harangokat Rákóczynak híres kuruczvezére, Ocskay László hozta valamely hadi kalandos utjából s ajándékozta volna a podolai templomnak, mely családjának anyatemloma s temetkezési helye volt.

Az iskola keletkezésének idejét nem tudjuk. Keletkezhettek a legelső parochiális iskolákkal.

Történetének legelső adata az 1731-iki főesperesi Visitációban lelhető. Ott olvassuk e feljegyzést: „Rector scholae simul et organista Joannes Koricsanszky ad continuationem majoris diligentiae admonitus“. A Bathány-féle Canonica Visitáció ezeket jegyzi fel a tanítóról: „Organista, qui simul scholae rector est Paulus Tejfölösy, róm. katholikus annorum 45. — Competentem suo officio doctrinam tum in cautu, tum in in-

structione prolium habet. Habitat ad ipsam Ecclesiam duobus cubilibus, — uno prose, alio pro scholaribus pueris, culina, camera et stabulo quattuor pecorum copaci provisos“. Következik jövedelmeinek összeírása, s a fejezet végén: „E his proventibus habet obligationem ludirector unum scholarem puerum vestiendi et alendi, non minus etiam „companum“ unum, qui practer victum annuum salarium habet fl. 12.“ A halottak anyakönyvében található adat szerint jun. 15. sz. Vid napján 1792-ben Kuban János kertjében, a községháza szomszédságában tűz támadt, mely az „egész“ községet, a templomot és plébániát kivéve, elhamvasztotta. Leégett az iskola is. A dátumnál e jegyzet áll: In Viti festo, Podol perit igne funecto.

A legújabb Szcitovszky-féle Can. Visitáció 1850-ből bővebben tárgyal az iskoláról. Pars III. Caput I-um 1. 2. 3. és 4. fejezetében. Ezek szerint az egész plébánia részére, csakis az anyagyházban, Podolán létezik elemi iskola. A legutóbbi télen csak 121 gyermek látogatta, jöllehet 300 körülbelül azok száma, kiknek iskolai oktatásban és nevelésben részesülniök kellett volna.

Megemlíttetik továbbá, hogy az iskolai épületet a hivek 1832-ben egy nagyobb szerű tűzvész után, melynek az iskola is áldozatul esett, a kántortanítói lakkkal együtt alapjaiból újra építették. Kántortanító volt Janda János 42 éves, nős, podedimi születésű, ki Pozsonyban végezte a praeparandiát. Minden tekintetben dicsérőleg emlékezik meg róla a Visitáció lapja. Segédtanítója volt az idézett Can. Visit. szerint Jurda Mihály 24 éves podolai születésű fiatal ember, ki praeparandiát nem végzett. A kántortanító fogadta fel és bocsájtotta el, a plébános tudtával és beleegyezésével a segédet; kit ellátni és díjazni a Can. Visit. szavai szerint terhei közé tartozott. A legutolsó Visitáció évében, 1850-ben is, csak egy tanteremmel bírt az iskola. El volt látva négy hosszú asztallal, 8 paddal s egy fekete táblával. 1852-ben épült a második tanterem, s azóta két osztályban oktattattak külön a kezdők, külön pedig a haladók.

1880-ban az egész épület, mely eddig csak zsuppal volt földve, új zsindelytetőt kapott; a termek azonban megmaradtak a régi elégtelenségben, kis ablakaikkal, meg nem felelő padjaikkal.

kal s alacsony mennyezetökkel sehogysem felel-
vén meg czéljuknak.

Ugyanazon 1880-ik év márczius hó 11-én
megszerkesztetett a hivatalos iskolai vallomány,
mely egy rendes s egy rendszeresített segéd-
tanítói állomást említ. Ez utóbbinak teljes ellá-
tása s 150 frtnyi fizetése a kántortanító terhére
iratott.

Ugyanazon évben elszakadt az iskolától
Csátkócz községe, új róm. kath. iskolát emel-
vén gyermekeik számára, s külön díjazván saját
tanítóját. Megmaradtak még a podolai iskolánál
a koritnói gyermekek, s ezek a két szűk ala-
acsony osztályban együttesen taníttattak egész az
1893-ik évig.

Ezen évben, 1893-ban került végleges rende-
zés alá az iskola ügye.

Az első terv szerint a templom melletti
temetőben vagy más alkalmas telken épült
volna egy egészen új, 3 tantermű iskola, a podolai
és koritnói hivek közös költségén. A tervezet és
költségirányzat el is készült; de csakhamar elvet-
tetett részint a telek hiányossága, részint a költ-
ség magassága miatt. A koritnóiak azonkívül az
1—2 kilométernyi távolság miatt, mely különösen
téli esős-sáros időben nagyon terheste tette
gyermekeik számára az iskolalátogatást, a
csátkóczyai példájára külön iskolát óhajtottak.

Mindezen szempontok tekintetbe vételével,
alku történt a két község hivei között, mely
szerint a koritnóiak lemondtak minden jogukról
a podolai iskolára, s ennek fejében a podolai
hivectől 500 frt végkielégítést kaptak.

A podolaiak az 1893. év nyarán szerényen
hozzáfogtak iskolájuk helyreállításához, úgy hogy
a gyermekek még azon év november hava elején,
a nagyjában új, kibővített iskolába vonulhattak,
s kezdetét vehette a tanítás a modern paedagó-
giai elveknek megfelelő, mondhatni diszes,
kényelmes, tökéletesen berendezett, új padokkal
ellátott tantermekben.

A helyreállítás költségei 2150 forintot tettek
ki. A régi tető megmaradt, de a falak egy mé-
terrel emeltettek; a termek síkátort kaptak, a
zárt folyosó egészen újonnan épült. Ajtók, abla-
kok, padok egytől egyig nagyok, diszesek; úgy
hogy az iskola bármely városban is egészen meg-
felelne kényelmével, csinoságával.

Alapja kő, falai égetett téglá és részben
vályog; a folyosó tisztán téglá, tetőzete a régi
zsindely. Fekszik pedig az iskola a község leg-
éjszakibb részén, emelkedett helyen, a templom
közvetlen közelében, egy fődél alatt a kántor-
tanítói és tanítói lakkkal. Fájdalom, hogy a kán-
tortanítói lak megmaradt régi alacsonyságában;
ámde a községnek lehetetlen volt jelenleg erre
is kiterjeszteni áldozatkészségét. A lakás egyéb-
iránt meglehetősen jó és jókarban van; kony-
háját pedig az építkezés alkalmával egészen
helyreállították.

Van az iskolának egy kisebb könyvtára,
körülbelül 40 kötet ifjúsági irat, mely 1894-ben
létesült a plébános és mások jóvoltából. Kötetei
közkezen forognak, szorgalmas olvasóik a fel-
nőttek is.

A községnek van hosszú évek óta egy jó
karban levő faiskolája, mely évenként átlag 200
nemesített fácskát szolgáltat.

A községben a róm. kath. iskolán kívül
másféle iskola sohasem létezett.

A podolai kántortanítóknak kinyomozható
névsora a következő: Koricsánszky János 1731-
ben, Smoliga István 1761-ben, Tejfölössy Károly
1771-ben, Tejfölössy Pál 1788-ban, Tejfölössy
Ignác 1838-ban, Janda János 1878-ban; utána
ennek fia Janda János, ki elment szárazpataki kán-
tornak 1880-ban. Jelenleg Barton Mátyás 1880 óta,
szül. Szent-Péteren (Galgócz mellett) 1857. febr.
13-án. Apja ugyanott tanító volt. A praeparandia
két első évét Esztergomban végezte, mely két év
alatt néhai Seyler Károly főszékesegyházi kar-
nagy vezetése alatt a bazilika énekkarának éne-
kesei között működött. Oklevelét Nagyszombatban
1875. évben nyerte, s ezután Veszélén, Galgóczon,
Ó-Turán segédtanító, majd Szobotistón kántor-
tanítói minőségben volt alkalmazva. Jövedelme
mint kántornak 714 frt 35 kr, mint tanítónak
252 frt 42 krban van megállapítva. Összesen
966 frt 77 kr; ebből azonban a második tanítót
teljes ellátásban részesíteni tartozik.

A kikutatható segédtanítók a következők:
Jurda Mihály, Bartasovics József, Janda György,
Janda István, Lehotai Gyula, Lédeczy Lajos
1880—81, Hulényi József 1881—82, Folman
József 1882—83, Vágner Miklós 1883—1884,

Kada Simeon káplán 1884—85, örg. Barton Mátyás 1885—1886, Zahorszky József okleveles 1886—87, Folajtar József 1887—88, Schiller József okl. 1889—91-ig, szeretett tanító volt, Beskó Antal 1891—92, Sztópka Modeszt segéd-lelkész két ízben működött és pedig: 1888—89 és 1892—93-ig, Gázsó Ágoston okl. 1893—95, Barton Imre okl. 1895. szept. 1. óta, született

Veszélén 1875. márcz. 3-án. A praeparandiát Nagyszombatban végezte, s ugyanott szerezte oklevelét.

A segédtanító fizetése évi 150 frt teljes ellátás a kántortanítónál és 15 frt az ismétlő iskola oktatásáért.

Az iskolaszék elnöke *Bieliszky* Jusztin plébános.

a) CSÁSZTKÓCZ.

Kisközség Nyitra vármegye vágújhelyi járásában. Főkegyház.

Közs. Lk. sz. 819. — Rk. 778, ág. ev. 29, izr. 12. — Anyanyelvök tót.

Tank. sz. 120. — Mn. 85, ism. 35. — Tny. tót-magyar.

Utolsó posta: Csejthe. Vasut- és táviró-állomás: Vágújhely.

A község története keletkezésénél ismeretlen. Legelső nyoma Stibor erdélyi vajda adománylevelében található, ki a beczkói uradalommal együtt kapta érdemei jutalmául. Földesurasága azelőtt az Erdődy-család volt; a birtok későbbben átszállt a báró Révayakra. Jelenleg két nagyobb földbirtokosa van: gróf Grävenisz cs. és kir. altábornagy, felesége szül. Zay grófnő révén és lovag Chvalibogovszky Sándor cs. és kir. lovaskapitány neje szül. Szaturói Hampl Emma képviselője.

Az iskola 1880. évig Podolán volt. Annak története a császtókóczy iskola történetét is jelzi ezen időpontig.

A jelzett évben Császtókóczy községnek hivei, tekintettel arra, hogy e községet egy-két kilométernyi ut választja el az iskolától, továbbá, hogy a podolai iskolában a tulzsufoltság miatt csakis gyöngye sikerrel adható az oktatás, egy értelemben elhatározták, hogy községükben külön róm. kath. iskolát építenek és külön tanítót tartanak. A nemes és üdvös elhatározást nyomban követte a terv végrehajtása. A község északi részén kínálkozott egy szabad tér, ezt szemelték ki mint legalkalmasabbat s még azon év okt. 16-án megnyílt az egyosztályu iskola ajtaja, hogy hajlékot adjon az oktatásnak és nevelésnek.

Az épület teljesen megfelel a tanítás előrehaladt állásának. Egy kis zárt folyosón át jut a a gyermek a tágas, 12 méter hosszú, 6 méter széles, 3½ méter magas tanterembe, melyet keletről két, délről pedig 4 ablak világít.

Felszerelése kielégítő: megvannak a fali olvasóablak tót és magyar nyelven, Európa és Magyarország térképe, földgömb, szemléltető képek, elegendő pad, szóval mindaz, a mit a törvény és az oktatás sikere igényel.

Került pedig az iskola épülete készpénzben 900 frtba, melyhez hozzászámítva a kemény- és puhaanyagot, a fuvarozást, és napszámot, a költség 1500 frtra vehető. A készpénzt a hivek adták. Említésre méltó, hogy gróf Grävenicz, jóllehet ág. hitvallásu, birtoka arányában önként járult a felmerült költségekhez, sőt befolyása által Ő Felségének magánpénztárából 200 frtot szerzett e célra.

Az építkezés anyaga vegyes; alapja kő, felépítménye égetett téglá és vályog, fedele cserép.

A tanító lakásául a község egyik, az iskola szomszédságában álló házat engedte át a beltelekkel és sok szépen termő gyümölcsfával beültetett kis kerteskével együtt.

A tanítónak jobb megélhetése végett, ha működésével meg vannak elégedve, egy kis földet is bocsátanak hasznélvezetébe.

Könyvtára, testgyakorló tere nincsen; faiskolája, mely a község által kezeltetik, átlag 70—100 fácskát szolgáltat évenként, egyébiránt a lakosok magok is nemesítenek s leginkább sokszorosítják a besztercei szilvát.

A községben más iskola nem volt s jelenleg sincs.

A keletkezése óta működött tanítók névsora: Msál Vendel (1880—1881), Hornák József (1881—1882), Knupp Károly (1882—1884), Lédeczy József (1884—1888), Kiszling István (1888—1894), Sztraka Emil képezdei növendék (1894—1895), Grobarcsik János 1895 óta. Gro-

bárcsik János született Alsó-Zubriczán, Árvam. 1861. jan. 6-án.

Fizetése lakáson és kerten kívül 340 frt, nyolcz köbméter keményfa saját használatára és tíz forint az ismétlő iskolások oktatásáért.

Az iskolaszék elnöke a podolai plébános.

b) KORITNÓ.

Kisközség Nyitra vármegye vágujhelyi járásában. Fiókegyház.
Közs. Lksz. 940. — Rk. 753, ág. ev. 166, izr. 21. — Anyanyelvük tót.
Tank. sz. 115. — Mn. 80, ism. 35. — Tny. tót-magyar.
Utolsó posta: Podola. Vasut és táviró-állomás: Vágujhely.

A község iskolaköteles gyermekei századok óta a podolai anyaközség iskolájában nyerték oktatásukat. Idők folyamán (elszaporodván a népesség) a podolai iskola, jöllehet 1880-ban Császtkócz község elszakadván az anyaiskolától, külön iskolát alapított, szüknek bizonyult a nagyszámu tanköteles gyermekek befogadására, ennek folytán előállt egy harmadik tanterem létesítésének szüksége. Minthogy e célra alkalmas telek nem találtatott és Koritnó községnek távolsága a podolai iskolától szintén más rendelkezést javasolt, hosszas tanácskozás után 1893. évi jul. hó 2-án az eddigi közös iskolaszék és a podolai, valamint a koritnói községi képv. testület vegyes gyűlésében határozattá emeltetett:

1. Hogy a szükséges telek megszerzésének lehetetlensége miatt az ujonnan építendő harmadik osztályt felölelő terv végképen elejtetik.

2. E helyett Podolán megmarad a két osztály, Koritnón pedig új, egy tantermű iskola szerveztetik.

3. Az elválás módozatai a következők:

a) a koritnói tanulók a jövő 1893—94. iskolai éven át még a podolai iskolát fogják látogatni, mert a koritnói új iskolának szánt községi ház 1894. év szept. végéig ki lévén bérelve, ezen időpontig más helyiség nem áll e célra rendelkezésre;

b) 1894. év őszén a községi ház, lévén benne egy nagyobb terem is, az iskola céljaira ideiglenesen berendeztetik; a végleges átalakítás 1895. év nyarán történik;

c) 1894. évben szerveztetik az új önálló tanítói-állomás s ősszel megkezdődik a külön oktatás;

d) a koritnói tanító fizetése leszen évi 300 forint, kellő lakás, kert a törvény rendelkezéséhez képest;

e) a koritnói gyermekek után járó tandij a podolai kántortanítótól elesik; a további rendelkezés a koritnói alakítandó iskolaszéknek tartatván fenn;

f) ez elesett tandijért Podola község fogja a kántortanítót méltányosan kárpótolni;

g) 1894. évi okt. hó 1-én Podola község Koritnó községének azért, hogy ez utóbbi az eddigi podolai közös iskola iránti minden anyagi igényeiről és jogairól lemond: 500, azaz ötszáz o. é. forintot fog kifizetni;

h) az 1893—94-iki tanéven át a koritnói gyermekek az eddigi kötelezettségek mellett fogják látogatni.

Az új iskola építése 1895. évre volt elhatározva. E szempontból a község róm. katolikus lakosai, minden tekintetben meg akarván óvni iskolájuk vallási jellegét és kizárólagos jogi igényeiket a jövőre nézve, érintkezésbe léptek a községnek más vallásu lakosaival és megalkudtak velök az eddigi községi ház megvétele iránt. A történt megalkuvás tévesen ajándékozásnak lett bejelentve a törvényhatóságnál, mely az ügyet tárgyalván, a következő végzést hozta:

„Tekintve, hogy a határozat hozatalánál a törvényes alakiságok mindenben megtartattak, maga a határozat pedig egyhangulag hozatván, föllebbezéssel megtámadva nem lett: az áll. választmány mégsem javasolhatja annak jóváhagyását, mert nem találja indokoltnak, hogy a község törzsvagyona csonkittassék akkor, mikor a célnak teljesen megfelelne az is, hogy a köz-

ség tulajdonát képező kérdéses ingatlannak csak használata engedtetnék át az iskola céljaira s ehhez képest indítványozza a jóváhagyás megtagadását. Határozat: az állandó választmány javaslata elfogadtatván, határozattá emeltetik.

E végzéssel a község róm. kath. lakosai nincsenek megelégedve; félvén attól, hogy közös községi funduson építkezvén, a politikai viszonyok akkénti fordultával tulajdonukból eleshetnének s netán községi, vagy állami iskolának, melyet perhorreskálnak, építenének kész hajlékot. Megmaradván számukra a fanyar kényszerűség, új iskolát építeni, ha róm. katolikus iskolával birni akarnak.

Elmaradt ennél fogva 1895-ben az építkezés és az iskola továbbra is a község házában meg nem felelő helyiségekben van elhelyezve. A jó szándék azonban még él és hacsak alkalmas telekre tehetnek szert a hivek, azonnal új iskola emeléséhez fognak.

Az iskola felszerelése a lehető leghiányosabb; egy fal- és néhány olvasóablán kívül semmiféle néven nevezendő tanszere nincsen.

Iskolai könyvtára, testgyakorlótere, valamint tornaeszközei nincsenek; mindamellett a tavaszi és őszi hónapokban a növendékek végeznek testgyakorlatot.

Faiskolája, mely emberemlékezet óta létezik, mondhatni, mintaszerűen van berendezve. Csekély területénél fogva, évenként 100—150 nemesített fácskát szolgáltat.

Nagyban emeli a tanítás sikerét azon faluhelyen ritkaságszámba menő buzgóság, melylyel a szülők gyermekeiket iskolába küldik. Nem tekintve a téli hónapokat, még a legsürgősebb munka idején sem vonja el az iskolától.

Más hitfelekezeti, községi, vagy állami iskolák nincsenek.

Első tanító e községben Fedor Miklós tanító-jelölt volt; 1894—95. évben működött. Utána *Bieliczky* Albin okl. tanító jött, szül. Trencsénben, Trencsénm. 1870. október 22-én. A tanítóképző tanfolyamokat a budai Paedagogiumban végezte, a hol 1889-ben népiskolai tanítói oklevelet nyert. Működött: Szent-Ágothán, Fehérm., 1889. szept. 1-től 1890. márcz. 31-ig; Adácson, Hevesm. 1891. aug. 31-ig; Udvardon, Komáromm. 1891. szept. 1-től 1895. május hó 31-ig, mint osztálytanító. Koritnói állomását 1895. nov. 20-án foglalta el.

A tanítói lakás áll: 1 szoba, konyha és 1 kamrából, melyhez egy kis konyhakert is tartozik.

A tanító évi fizetése 300 frt, 50 frt fűtési átalány, melyből azonban az iskola is fűtendő.

Az iskolaszék elnöke a podolai plébános.

5. PÖSTYÉN.

Nagyközség Nyitra vármegye hasonnevű járásában. Anyagyház.

Közs. Lksz. 4642. — Rk. 4069, gör. k. 2, gör. kel. 1, ág. ev. 41, ev. ref. 4, izr. 525. — Nyelvre tótok és magyarok.

Tank. sz. 410. — Mn. f. 200, l. 210. — Ism. f. 90, l. 100. Össz.: 190. — Az összes tankötelesek száma 600. — Tny.

tót-magyar.

Pöstyént eredetileg Lehotának nevezték, mely elnevezés a helység nyugati részén mai napig megmaradt. E mellett bizonyítanak a jelenleg romokban heverő, hajdan góth-stylben épített s templariusok tulajdonát képező templomra vonatkozó szó- és írásbeli egyházi hagyományok, a Canonica Visitáció; e templom az idők folyamán a bencések birtokában volt, kiket később a husziták üzték el.

Pöstyén, illetőleg a tótnyelvű „Pieštany“ elnevezés homoki lakókat jelent; ugyanis, midőn a Vág folyó vízrajzi változásainál fogva medrét több ízben változtatta, a visszamaradt fővény-

zátonyok alkalmasoknak látszottak egyeseknek a letelepedésre; e telepítvényesek homoki lakóknak (tótul: Pieštanci) neveztettek. Az idők folyamán az ekként keletkezett község elveszítette régi elnevezését — Lehotát — hogy az újabbnak, Pöstyénnek helyet engedjen. Az 1813-ik évben augusztus hó 26-án bekövetkezett nagy vízáradás által a község sok kárt szenvedett és ezen alkalommal számos ember lelé halálát a böszült ár hullámaiban.

Pöstyént különösen gyógyfürdője teszi híressé. A gyógyforrásokról szóló első orvosi tudósítás Wernherr György irataiban jelent meg Bécsben,

1551-ben. A későbbi tudósítások közül érdekes Gustus Torkos János, Pozsony orvosának ismeretése és méltatása 1745-ből, ki megbecsülhetetlen érdemeket szerzett azáltal is, hogy a Vág vizétől elmosott és így megszűnt meleg forrásokat gondos kutatásai alapján újból fölfedezte.

Az iskolai épület legrégibb alakjában a jelenlegi helyen egy osztályból és kántortanítói lakból állott 1850-ig. Az 1851-ben megnagyobbított iskolai épület már három tanteremből állott; az iskolaköteles gyermekek létszámának tetemes növekedése újabb átalakításokat tett szükségessé; 1891 óta az épület egyemeletes s négy tanteremmel van ellátva. Az iskola a templom és plébánialak közvetlen szomszédságában áll.

Az iskola felszerelése a követelményeknek megfelelő. Könyvtára nincs, csupán a hivatalos szakközlönyök gyűjtetnek. Az iskolának jelenleg nincsen testgyakorló tere; régebben volt, de miután ez árterületen feküdt és elégtelen felszerelésénél fogva különben sem felelt meg céljának, ma már nincs használatban.

A faiskolát a község által alkalmazott kertész gondozza; évente átlag 50 darab nemesített gyümölcsfát szolgáltat.

Jóltevője nincs az iskolának ez idő szerint, de létezik egy jótékony-alap, melynek kamataiból évente a karácsonyi ünnep szent estéjén átlag 60 szegénysorsu gyermek részesül a kellő ruhaneműben.

A községhez politikailag tartozó Teplicz fürdőtelepen van egy állami elemi iskola 2 tanító, 2 tanítónő és 1 óvónővel, átlag 350 tankötelessel; ezenkívül van egy izraelita felekezetű elemi iskola két tanítóval és átlag 250 tankötelessel.

A pöstyéni iskola fennállása óta, a mennyire az emlékezet visszanyulhat a múltba, a kántortanítói állást a Smeringa-család tagjai mintegy hagyományképen örökölték egymástól. Egyik Smeringa, ki 1879-ben halt meg, kántortanítói működésének ötvenedik szolgálati évét töltötte be. Buzgó és odaadó működésének elismerésül őt a király Ő Felsége az arany érdemkereszttel jutalmazta, ennek viselésében azonban röviddel előbb bekövetkezett halála meggátolta. A kántortanítói hivatalon kívül járási faiskolai felügyelő is volt.

A jelenleg működő főtanító, illetőleg kántortanító *Smeringa* Dénes szül. Pöstyénben 1843-ban október 8-án, tanulmányait a nagyszombati érseki algymnasiumban és az ottani tanítóképzőben 1862-ik évben fejezte be. Tanképesítőt tett ugyanott 1866-ban a főelemi tanodákra. Első állomáson volt 1862. okt. 1-től 1863. július 24-ig Karancsságon, Nógrádm., mint segédtanító. Ezen idő óta 1867. évi szept. 21-ig Pöstyénben mint segédtanító. 1866. július 20-án Nagy-Szombatban letette a főelemi tanítói vizsgát. 1867. október 1-től 1870. évi augusztus 25-ig Nagy-Tapolcsányban mint főelemi tanító. 1870. október 1-től 1871. október 1-ig mint tanító Egyházfán, Pozsonymegyében. 1871. deczember 12-től mint tanító és orgonista Pozsonyban a Virág völgyben és a Terézvárosban 1879. szeptember végeig. Azóta Pöstyénben mint kántortanító mai napig alkalmazásban van. Javadalmazását csak terményekben és 8 kat. hold föld haszonélvezetében kapja. Összes fizetése a díjlevél szerint 809 frt 27 kr. Készpénzbeni járandósága egyáltalában nincs. A terményekben beszolgáltatott illetmény pontosan ki nem fejezhető, miután az egyéb felekezetűek tömeges letelepedése és birtokvétele folytán évről-évre apad és különben is a gabnaárak időleges hullámzásainak van alávetve.

Mint tanítók sokan működtek itt, s erre nézve név- és időbeli kimerítő adatok nem állanak rendelkezésre. Az iskolaszék rendszerezése óta tanítói minőségben működtek a következők: Jakubéczy Gyula, jelenleg kántortanító Spáczán, Pozsonymegye és Perczely Nándor jelenleg honvédfőhadnagy Kolozsvárott (1879—1881), Smeringa Géza, jelenleg kántortanító Moravánban, Nyitramegye és Hodina Alajos (meghalt Pöstyénben), továbbá Novotny Ede, most állami elemi iskolai igazgató Csejthén, Nyitramegyében (1881—1885), Laczkovics Miklós, ez idő szerint vasuti hivatalnok Budapesten és Böhm Vilmos, jelenleg kántortanító Mária-Nostrán (1885—1888), Folajtar József, nagyörvistyei kántortanító, Ondrásek János szalkai (Trencsénmegye) kántortanító, továbbá Renda János, ismeretlen tartózkodásu (1888—1892), Chvosztik József, ismeretlen tartózkodásu, Barton Sándor, jelenleg veszelei (Nyitram.) segédtanító és Schneider Lajos, báhonyi (Pozsonym.) kán-

tortanító (1892—1894), 1894-től folytatólagosan *Miklosovics* Ferencz, szül. Nagyszombatban 1873. szept. 17-én. Képesítettett ugyanott 1894-ben. Működött P.-Beszterczén. *Seiler* Alajos, szül. Pozsonyban 1874. november 15-én. Képzőintézetet Nagyszombatban végzett és Csacsovszky János, kinek helyét ujabban Molnár Béla foglalta el.

Szül. Chinoránban, Nyitram., 1868. márcz. 25-én. Képesítettett Nagyszombatban 1889-ben.

A segédtanítók fizetése 150 frt és 25 frt az ismétlő iskola tanításaért; ezenkívül teljes ellátás a ktanítónál.

Az iskolaszék elnöke *Praznovszky* József plébános.

a) NAGY- ÉS KIS-ÖRVISTYE.

Nyitra vármegye pöstyéni járásában fekvő kisközség. Főkegyház.
Közs. Lk. sz. 495. — Rk. 429, ág. ev. 30, izr. 36. — Nyelvre tótok.
Tank. sz. 130. — Mn. 102, ism. 28. — Tny. tót-magyar.
Posta, vasut- és távíróállomás: Pöstyén.

A község eredete homályos. Annyi tény, hogy a török pusztítások idejében keletkezett. Okmányilag először a Hencz-család adománylevelében van felemlítve, amikor a kis-örvistyei határ is hozzá tartozott. Nevét illetőleg valószínű, hogy olyanféle öröktől veszi eredetét, kik az akkori zavaros időkben az itteni erdőkbe menekült környékbeli lakók előőrei lehettek. Erre mutat legalább a mostani major helyén nemrég még fennállott szilárd épület. A Rákóczy-korban lakói nagyobb része Ocskay alatt szolgált, amikor közülük számosan nemesi rangra emeltettek. Kis temploma is körülbelül ezen időben épült.

Az erdőtől egészen körülvelt kis község távol minden nagyobb helytől lassanként szaporodott. Az egy nemesi udvarból egész kis nemes colonia keletkezett, urbéres igen kevés volt, alig egyharmad. Hogy világtól elzártságok és kis számuk daczára nem voltak egészen elhanyagolva az oktatást illetőleg, önmagok érdeme. Mert, habár iskolájok nem is volt, oktatásban részesültek, mit bizonyít a számos régi irat, melyek coram me záradékai sajátkezüleg vannak írva s az olvasni nem tudók száma valóban kicsi, alig voltak öten. Hogy így iskola nélkül tanultak, annak tudható be, hogy a nemesek Pöstyénbe küldözték gyermekeiket, a kisebbek s a jobbágyok otthon tanulgattak egyik-másik irni-olvasni tudó embertől, aki őket vasárnaponként, télen pedig esténként oktatta. Ilyen oktatási intézetek voltak a tollfosztások alkalmával majd minden házban, hol a haszontalan beszédek helyett bibliai események elbeszélése képezte a társalgást.

Ilyen módon tanultak itt egész 1800-ig, amikor először említettik valami Gregor nevű Morvából ideszakadt ember, aki kizárólag tanítással foglalkozott. Magánházban tanultak egész 1848-ig, amikor a teljesen leégett pásztorházhoz egy szobát és konyhát építettek, a mostani iskola helyén s ide jött át az iskola. A kis szűk szoba apró ablakaival céljának meg nem felelt, annyi- val inkább, mert egyúttal a tanító lakásul is szolgált. Boldog emlékű Szcitovszky primás érdeme, hogy az iskola felépítettett. 1850-ben tett főpásztori látogatása alkalmával hathatós rábeszélése folytán új iskolaépületet emeltek a régi helyén, amely mostanig is szolgál.

Áll a tulajdonképeni tanteremből, melynek két ablaka az utcára, három pedig az udvarra néz. Itt van a bejárat is kis folyosóval ellátva.

Folytatólag van a tanító két szoba, konyha, kamra és istállóból álló lakása. 1878 óta cserépfedél alatt. Anyaga: alapja kő, falai vályog. Udvara szűk.

A 10^m hosszú és 5^m széles tanteremben a régi divatu 9 hosszú pad van. A többi felszerelése, a fali táblát kivéve, 1893-ban szereztetett be, részint vétel, részint ajándék útján. Áll pedig: Magyarország, Európa falitérképei, Győrffy természetrajzi falitáblák, métermértékek fali táblája, szemléltető képek, földgömb és mozgatható betűkből.

Iskolai könyvtár nincs. Az 1893. évet megelőzőkből nincs semmi anyakönyv, sem más okmány, a csonka példányokból álló „Néptanítók Lapját” kivéve. Testgyakorló-tere van, fel is volt

szerezve, de időközben elkallódott az egész felszerelés.

Faiskolája 600 öl, melyet még a tagosításkor hasítottak ki, olyan helyen, ahol fa nőni nem képes, kavicsos altalaj következtében.

Az iskola újabb jöltevői: 1. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium. 2. A Szent-István társulat; az első tanszerek adományozásával az iskolán, az utóbbi tankönyvek adományozásával a tanulókon segítettek.

Az első rendes tanítóként, habár a kellő előkészület nélkül, Gregor Mihály említettik, ki mint kézműves szakadt ide Morvaországból. Itt meg-nősülve körülbelül 1830-ig tanított; mellékfoglalkozásai az éjjeli őr és harangozói tiszt betöltése. Öregségében leánya helyettesítette.

Bayer Péter, szintén morvaországi, foglalkozásra nézve szabó, 1830—1863-ig. Volt éjjeli őr, harangozó, sekrestyész, 1856 óta kántor is, helyettesítve a pöstyéni tanítót kántori funkciók végzésében a két filiában.

Szloboda János, ki mint pöstyéni segéd-tanító jött át, egy ideig végezte a jegyzői teendőket.

Csimo Mihály csak egy évig volt a község tanítója, átment Vágszerdahelyre 1868-ban.

Vermes Flóris 1868—1870-ben mint pöstyéni tanító jött a községbe, időközben állást cserélt Táborcsy György volt veresvári tanítóval, aki 1870—1876-ig működött, Pöstyénbe ment segéd-tanítónak. Helyét Labuda János 1876—1893. foglalta el, aki Szokolóczról jött át. Tizenhat évi működés után a községben ötven éves tanítóskodása után nyugdíjaztatott.

Folajtár József 1893-ban jött a község meghívására Pöstyénből. Született Nagy-Eörsityén Nyitra-n., 1870. márcz. 9-én. 1884-ben a Szent-Ferenczrendbe lépett, de az ujonczév és a bölcsészeti folyam elvégzése után elhagyta a rendet és tanító lett Podolán 1887/8., Semphén 1888/9.,

Pöstyénben 1889/93. s végre szülőhelyén 1893. óta. Mint szenvedélyes zenész, tehetségét a népre is kívánja terjeszteni. Működése első évében zenekart szervezett, melylyel az istentiszteletek fényét emeli. 1894-ben községi képviselő lett.

A mi végül a tanítók díjazását illeti, az átment minden gondolható fázison. Kezdetben nagyjából, sőt ugyyszólván teljesen természetben kapta járandóságát. Ez pedig állt a) rendes és b) rendkívüli fizetésből, állott pedig a rendes fizetés negyedévenként egy kenyérből és 6 kr. tanpénzből; a rendkívüli pedig az u. n. Stredarium, amikor minden tanuló szerdánként holmi ételmi szereket, szombatnapi pedig tangarast hozott. Ezen fizetés fennállott egész 1850-ig, a mikor úgy az egyházi, mint a világi hatóság közbenjárása folytán a fizetés rendeztetett s az 1856. összeírás alkalmával a község részéről is kapott 2 öl fát és 110 frt fizetést, kapott azonkívül egy kis földet (ígéretet is, hogy tagosításkor megajánlják) és minden tanköteles után 1 frt tandíjat. Az egész összeg 228 frtot tett ki.

Később majd minden tanítóválasztásnál javították a fizetést. 1876-ban eltörölték a tandíjat, de ennek megfelelő összeget szavaztak a községi pénztárból. Tagosításkor kapott 2 kat. hold földet, közvetlenül a lakása mellett s így lassankint kikerekítették a törvényes minimumra.

1893-ban elhatározták, hogy a tanító tisztán készpénz fizetést kap a földeken kívül s ezzel végét vetették a volt tanítók alatt keletkezett azon kellemetlenségeknek, hogy ezentúl nem fogja gáncsolni senki a beszolgáltatandó természetbeli járandóságok minőségét. Együttal felmentették a tanítót a harangozói kötelezettségtől s azt egy más személyre ruházták.

A tanító fizetése 337 frt 70 kr.

Az iskolaszék elnöke a pöstyéni plébános.

6. VÁG-SZENT-KERESZT.

Kisközség Nyitra vármegye vágújhelyi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 320. — Rk. 297, ág. ev. 3, izr. 20. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. (Mosócz és Vieszkával) 131. — Mn. 103, ism. 28. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviróállomás: Vágújhely.

Hogy maga Szt.-Kereszt község régen állhat fenn, kitűnik onnan, hogy, mint a „Protocol-

lum“ 31. lapján fel van jegyezve, midőn a régi templom lebontatott, hogy Rudnay Sándor her-

czegprimás kegyességéből egy új építtessék, 1829-ben a főoltárnak falazott asztalában, egy kivájt nyers kőben, nyers föld alatt következő szövegű lap találtatott:

„Gratia Dei adfui Ego Stephanus Rudnay unus patronus ex Ceteris patronibus Ecclesiae Sanctae Crucis.

Adfuit Franciscus Szentköröszty, et filius domini Francisci Szentköröszty, Paulus Szentköröszty.

Anno Dni 1607. die 2. Maji.

Praesente R. D. Paulo Augustini.“

Ebből kiviláglik, hogy a régi templom Szt.-Kereszten ugyanazon évben fennállt és tán akkor lett befejezve, mikor az irat az oltár asztalába befalaztatott. Így tehát maga a község is igen régi lehet. 1777-ben Szt.-Kereszten és Mosócson külön-külön temetőt is létesítettek, melyek Matulányi Pál plébános alatt be is lettek szentelve.

Ezen régi templomnak lebontásakor azonban az is kitűnt, hogy az egykor leéghetett, de mikor, nem tudni; mert a tető alatt és a toronyban levő kővek meg voltak szenesedve, sőt még inkább onnan, hogy a torony falában elégett fának a maradványait találták.

Hogy ezt a régi templomot 1757-ben restaurálhatták, kitűnik a szentély feletti homlokzaton volt feliratból, mely a következő:

AeDes ChrIste tVo fVLgeus sVrreXIIt honorI,
NobILIVM VotIs eXoperata VIget.

Mikor alapíttatott és ki által építtetett a templom, okmányok hiányában tudni nem lehet.

Hogy ezen évben történt a restaurálás, nemcsak e kronostikonból tűnik ki, de a torony kupolájában talált iratból is, melyet hosszú volta miatt nem akarok idézni. Csakhogy rögtön a leégés után nem történt, annyiban bizonyos, mert a kupolában talált iratban is volna róla említés; már pedig nincs. És az anyakönyvekben sincs, jöllehet 1700-tól vezetettnek, mit bizonyosan feljegyeztek volna.

A XVIII. század végefelé és a XIX. elején Szt.-Kereszt községet gyakori tüzek látogatták meg, elannyira, hogy majd az egyik, majd a másik házsor borult lángokba. A templom azonban, mely a község kellő közepén áll, csodálatos módon megmenekült e veszélytől.

1829. április 4-én elhatároztatott ezen tem-

plomnak lebontása és egy újnak építése. U. e. év május 3-án főt. Jordánszky Elek érseki helynök letétette az új templomnak az alapkövét. 1831. szeptember 13-án fejeztetett be az új templom építése.

Az iskola keletkezésének idejét nem tudni. De minthogy a templom és így a plébánia igen régi, úgy iskolának is ezekkel egy időben kellett keletkezniök. Minthogy azonban a régi templom helyett új épült, új iskoláról is gondoskodtak. És pedig a templom szentélye és az iskola falai tözsomszédságban voltak. Azért beszéd tárgyává tétetett egy új iskolai teleknek az előteremtése, még pedig a plébánia mellett, melyet Sándor Mihály közbirtokos ígért is. Hosszu vitatkozás után iskolai telkűl a plébánia melletti telek délről jelöltetett ki. 1831-ben Feger plébános alatt, miután a templom tornyára feltették a keresztet, elmentek a plébánia szomszéd telkéhez, melyet Sándor Mihály iskolának és kántori laknak szánt és letették az iskola alapkövét a nép nagy örömére. A telek többi részét Sándor Mihály a plébániának kertül adományozta, azért máig sincs kertje a kántornak, csak a ház előtti kis kertecske. Áll egy tanteremből, két szobából, 1 konyhából, kamrából, istállóból és fészerből. Továbbá tágas udvara van. Az alapépület vályogból van és a tetőzet zsindely.

Az iskola felszerelése meglehetősen. Vannak fali olvasóablák, térképek, földgömb, terményrajzi ábrák, számológép és mindezen tárgyak megőrzésére egy szekrény.

Könyvtár nincs.

Testgyakorlótér nincs.

A községnek faiskolája 1865 óta van, szolgáltatott évenként 400 nemesített fácskát.

Sem férfi, sem női munka nem taníttatik.

Szt.-Kereszten következő kántortanítók voltak: A Can. Visitatóban legelőször említés tétetik 1763-ban és 1778-ban Jankovics Mártonról, ki igen szorgalmas ember volt, a gyermekeket a kitűzött időn kívül is oktatta, alázatos és engedelmes és a mi fő, mindig józan volt. Említetik továbbá 1806—1824-ig Pachmann Ferencz, 1850-ben Hankóczy János, Kobilik Sándor és Markovics István, ki a patvaróczi iskolából került Szt.-Keresztre kántortanítónak.

Vége 1878. január 10-én jött Szt.-Keresztre Janda Rezső, ki jelenleg is itt működik. Született 1851. november 10-én Ó-Lehotán Nyitram., atyja kántortanító volt; 1875-ben Nagyszombatban elnyerte magánuton a tanképesítőt.

Mellékfoglalkozásuk a tanításon kívül a faiskola kezelése és a halottkémi hivatal.

A kántortanítók fizetése: I. Tisztán tanítói fizetés: 1. 2 hold 708 □ ölnyi földilletmény kataszteri becsü szerinti jövedelemből 13 frt 43 kr, tényleges jövedelem állítólag 50 frt. 2. Terménybeli járandóságai minden tanköteles gyermek után $\frac{1}{2}$ pozs. mérő rozs. Öt évi átlag szerint $32\frac{1}{2}$ pozs. m., melynek 10 évi átlagos értéke 100 frt 10 kr. 3. Mindennapi tankötelesek után

65 frt. 4. Ismétlő 24 frt. 5. Faiskola kezelésért 15 frt. Összesen 217 frt 53 kr. II. Tisztán kántori fizetés: 1. Egyházi alapítványokból 7 frt 20 kr. 2. 4 hold 313 □ öl földilletmény kataszteri becsü szerinti jövedelméből 20 frt. 3. Párbér 10 évi átlag 20 pozs. mérő árpa 81 frt 20 kr. 4. Stólajjövedelem 10 évi átlaga 44 frt. 5. Ostyasütés 5 frt 50 kr. 6. Harangozás 10 frt. 7. Offeratoriumok 2 frt. Összesen 169 frt 90 kr. Vegyes járandóságok: 1. Lakás természetben értéke 40 frt. 2. Házi konyhakert jövedelme 1 frt. Összesen 41 frt. Főösszeg 428 frt 43 kr.

Az iskolaszék elnöke *Oszwald* Nep. János plébános.

a) PATVARÓCZ.

Nyitra vármegye vágújhelyi járásában fekvő kisközség. Hozzá tartozik Brunócz. Fiókegyház.
Közs. Lksz. 353. — Rk. 349, ág. ev. 2, izr. 2. — Anyanyelvük tót.
Tank. sz. 120. — Mn. 85, ism. 35. — Tny. tót-magyar.
Posta, vasut és táviró: Brunócz.

Hogy Patvarócz és Brunócz községek már régen állhatnak fenn, bizonyos, bár nem tudni, mi módon keletkeztek. Egy „Protocollum“-ban említés tételik, hogy e két községben 1777-ben temetőt létesítettek maguknak, mindegyik község külön-külön és ugyanazon év június havában be is lettek szentelve Matulányi Pál plébános idejében.

E községek történetére vonatkozó esetleges egyéb eseményeket és hagyományokat illetőleg semmi adatokat sem nyerhettünk.

Az iskola keletkezésének idejét illetőleg részint szóbeli közlés, részint írásbeli feljegyzések alapján a következőket tudjuk.

Körülbelül 1870-ig tán vagy 16—20 esztendeig a gyermekek szép időben Szent-Keresztre jártak az iskolába, ha pedig zord idő volt, akkor Szent-Keresztről Patvaróczra járt a segédtanító a gyermekeket tanítani és pedig egy erre bérlett házban, mely mindig más és más helyen volt.

1865. május hó 10-től 1876. december 31-ig főtt. Lácuska József volt a plébános. Mint a „Protocollum“ 55-ik lapján olvasható, Patvaróczon rendszeres iskola ezen plébános idejében létesült, 1870-ben, mely ezen célra vett telken

épült. És pedig a hivek egy telket szereztek földekkel együtt, melyeket készpénzen vettek meg egy létesítendő kath. iskola számára. Ezen a telken iskolát építettek; rendszeresítettek egy kath. tanítói állomást. Erre Esztergomban és máshol kegyadományokat is gyűjtöttek. A gyermekek tanításáért a tanítónak évi fizetése volt 160 frt o. é., 16. pozs. mérő szántója, melyet a hivek a tanítónak ingyen megműveltek, adtak 4—5 öl tűzifát és 2—3 drb szarvasmarhára szabad legeltetési joga volt.

Ekkor történt, hogy 1870. szeptember 17-én a községbeliek Szendrey Nándor tanítót, ki egyzersmind kántori képességgel birt, Turo-Lukárról választották meg és kötöttek vele egy örökös szerződést, mely szerint magukat következő járandóságok kiszolgáltatására kötelezték:

a) Évi 160 frt o. é. negyedévenként.

b) Évenként 2 □-öl fa saját használatára, melyet a hivek haza szállítanak, felvágna és rendbehoznak, a mikor szükséges (mi mostanság nem történt), az iskola fűtéséről maguk gondoskodnak. A lakását is tavasszal tatarozzák.

c) 15 pozs. mérő szántója (az okmányban fundáció-alapítvány), rét és kenderes élvezete,

mely szántóknak megművelésére magukat ingyen kötelezték, s akkor, mikor szükséges, trágyát kihordani és a szigetről (füzes) az őt illető részt neki adni (mindez még Lobpreis József tanítósága idejében megszűnt, nem tudom mi oknál fogva);

d) a mi a lakás kerítését, tetőzetét és egyéb munkálatait illeti, azt elvégezni magukat kötelezik;

e) szabad legeltetési jog, $4\frac{1}{2}$ pozs. mérő legelő, az iskolaépülethez kert $\frac{1}{2}$ pozs. mérő;

f) az épület áll egy tanteremből, a tanító részére egy konyhából és állítólag 2 szobából, továbbá kamara, istálló és fészerből.

Későbbben bizonyos surlódások benyomása alatt jegyzőkönyvileg, mint a másolatból kitűnik, következő járandóságok állapították meg a tanító számára:

1. készpénz fizetés mint törzs . . .	120	frt
2. 3 hold 886 □-öl szántó kataszt. becse 25 „	23	
(Tényleges jövedelem állítólag 100 frt)		
3. mindennapi tankötelesek után . . .	80	„ —
4. ismétlő iskola	10	„ —
5. faisk. (mi azonban nem ide tartozik) 10 „	—	
6. két öl kemény tűzifa	20	„ —
7. két drb szarvasmarha legelt. jog 3 „	—	
8. Simor-féle alapítvány kamatai . . .	3	„ —

Összesen: 271 frt 23

melyet tanfelügyelői határozat alapján az iskola-fentartó községnek 28 frt 77 krral 300 frtra kellett volna kiegészítenie, de eddig semmi sem történt, mert megadni vonakodtak.

Az iskola felszerelése szomorúan hiányos.

Könyvtár nem létezik, hanem egyes józan egyének a szent-keresztí főt. plébánostól szoktak maguknak könyveket kölcsön kérni.

Testgyakorlótér nincs.

A községnek faiskolája van 1865 óta, szolgáltatott évenként átlag 300 nemesített fűcskát.

Sem férfi, sem női kézimunka nem tanítatik.

Mielőtt Patvaróczon iskola épült volna, a gyermekek, ha szép idő volt, Szent-Keresztre jártak, zord időben pedig a tanító Szent-Keresztről Patvaróczra járt a gyermekek tanítására; a következők jártak be: Marasz Ignác, rendesen Náco-nak hívták, Krizsák János, aztán valami Pepo (Józsi) és Pista, ez utóbbiaknak vezetékneveire már nem emlékeztek.

Mióta azonban egy iskola épült itt, állítólag 1870-ben, ugyanezen év szeptember 18-án jött ide egy rendes tanító, Szendrey Nándor, ki itt 1875. márczius 15-éig tanított. Ezután jött 1875. márcz. 15-én Markovics István, ki nemsokára Szent-Keresztre került kántortanítónak. Ennek távoztával jött a patvaróczyi iskolához 1875. nov. 27-én Lobpreis József, ki származására morva volt. Egyébiránt, a faiskola terén kivált, úgy hogy állítólag 15 aranyat nyert a miniszteriumtól, 1894. január 1-től nyugdíjba helyeztetvén, a gyermekek oktatása u. é. május végéig Wávra Antal szent-keresztí lakosra lett ideiglenesen bízva, ki valamikor maga is tanító volt, de időközben attól elvált. Mig végre 1894. év augusztus 16-ára pályázat hirdettetvén, ezen év szept. 1-től kezdve meg lett választva Knupp Vilmos. Mellékfoglalkozás a faiskolakezelés és a halottkémi hivatal. Knupp Vilmos, jelenleg patvaróczyi tanító, szül. Nagyszombatban, Pozsonymegye, 1858. április 19-én, a gymnasium mind a 8 osztályát végezte és érettségít is tett. Ezeknek végeztével tanári pályára szánván magát, 1879—1881-ig a pozsonyi kir. akadémián hallgatta két évig a bölcsészetet (clas. philológiát) és 3 évig 1881—1884-ig a budapesti tudományegyetemen. Ezután részint nevelősködött, részint több helyen tanítóskodott, közben 1890-ben a modori állami képezdén magánuton letette a képesítőt, és jelenleg is Patvaróczon működik mint tanító.

Az iskolaszék elnöke Oszwald N. János vág-szentkeresztí plébános.

7. VÁGUJHELY.

Nagyközség Nyitra vármegyében, a hasonnevű járás székhelye. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 5200. — Rk. 2800, ág. ev. 700, izr. 1700. — Nyelvre nézve tótok és magyarok.

Tank. sz. 320. — Mn. 250, ism. 70. — Tny. I. II. osztályban tót-magyar, a III., IV. osztályokban tisztán magyar.

Posta, vasut- és táviróállomás helyben.

Vágújhely már az Árpádok korában ismeretes volt, amennyiben már a IV. Béla előtti kor-

ban possessio regalis de Vágújhely, másképp regia villának nevezetett. IV. Béla király, tekintve azt,

hogy a város lakossága a tatárjárás körül nagy érdemeket szerzett, városi polgárok kiváltságában részesítette s 1263. évben a pannonhalmi szt.-Mártonról czímnzett monostornak adományozta. Az iskola eredetét tehát valószínűség szerint e korban kell keresnünk. Szt.-Benedek fiai, kik oly sok érdemet szereztek a középkorban az ifjuság nevelése körül, bizonyára Vágújhelyre is kiterjesztették figyelmüket s az ifjúságot oktatták. Sajnos azonban, hogy erről közelebbi okmány vagy szóbeli hagyomány nem létezik s csak hypothesis.

A XV. század elején 1414-ben Stibor Vágújhelyen az Ágoston-rendü szerzeteseket telepítette le s valószínű, hogy az iskola-ügy ezzel az ő kezükben összpontosult.

A XVI. században a lutheranizmusnak volt termékeny talaja a város. A templomot és iskolát mintegy hetven évig bitorolták (1560—1640). E korból fennmaradt emlékek szerint a kath. iskolában találjuk: 1590. évben Szartorisz Mihály, 1594-ben Abrahamidesz Domiken János és 1599. évben Vacius Gergely katolikus tanítókat. A XVII. század elején 1620. évben II. Ferdinand kozákjai elfoglalták a várost s pusztítva garázdálkodtak a vidéken. Ez alkalommal egy lutheránus tanító tizenkét tanítványával a toronyba menekült, de a kozákok azt felgyújtván, bennégtek. A század végéről többet nem tudni.

A XVIII. században a prépostsági anyakönyvek szerint 1732-ben találjuk Krajcsolics György orgonistát. Valószínű, hogy már a század elején működött, mert a kereszteleési anyakönyvek szerint 1675. febr. 28-án született. E minőségben működött 1753. évig. Meghalt 1765. aug. 22-én kilenczven éves korában s a templomi kisebb sirboltba temették. Az öreg orgonistának utódja Galuszek Venczel (1753—84.) Ezt követte Parbusz Jakab (1784—94), majd Kaderas Ignác. Általában megjegyzendő, hogy e korban Vágújhelyen több instructor működött. A városban sok előkelő nemes család lakott, s házaikban tanítót tartottak, hol az ifjuság közül sokan, de főleg a leányok jöttek össze. A kath. rectorok és orgonisták főfoglalkozása ugy látszik a templomra szorítkozott s a mellett tanítgattak is valami keveset. Innen van, hogy a regens chori és orgonista mellett találjuk a praeceptort, majd

instructort és magistert. Így Galuszek orgonista korában 1753-ban kezd szerepelni bizonyos Gábor Mátyás instructor magánháznál s 1785-ben már a katolikus iskolánál találjuk. Az orgonista lakása a prépostsági sörházban volt, ahol tanítványai látogatták. A prépostságnak kimérési joga lévén, az iskolaépületben találjuk a rector mellett a csaplárost is. Mint jeles regens chori említendő Peller Simon, ki azonban csak 1782-ig foglalkozott a tanítással, később csak mint karnagy működött. Jellemzésére a Batthyány-féle Can. Vis. felhozza, hogy a szertartásokhoz, az ének és zenéhez kitünően ért, józan, komoly s jó erkölcsű ember. Meghalt 1806. évben.

Mária Terézia 1778-ban adta ki rendeleteit a népiskolák felállítására tárgyában; a mely rendeletek keresztülvitelét utódja II. József több ízben sürgette. Részint ezen rendelet, részint pedig az iskolaépület rozzant állapota következtében szükségessé vált egy új épület felállítása, mely sok viszálynak okát képezte. Ugyanis egy 1686. évi szerződési okmány szerint a város kötelezte magát a kápláni lakok s az iskola fönntartására, elismerésül azon sok jóért, melyben Hasskó prépost kegyéből részesült. A város azonban ezen kötelezettségét könnyedén vette. Különösen a lutheránus hitfelekezet ellenkezett s a terhek viselését megtagadta. Tanító volt ez időben Kudielka Mátyás, ki mellé az akkori prépost gróf Csáky egy kíséretőt kért a pozsonyi iskolafelügyelőtől Sóber Jánostól. Bizonyos Duchon nevezetű s vágújhelyi származású fiatal tanítót szeretett volna az iskola számára megnyerni. Kérése azonban nem talált visszhangra, mert Duchon az ajánlott föltételek mellett nem fogadta el az állomást. Követelték a latin, tót, német és magyar nyelv ismeretét, az oktatást mind a négy nyelven s ennek fejében ígérték a rendes tanítónál Kudielkánál lakást és 24 frt fizetést.

A városi tanács 1782. évi május hó 21-én összeült s megbeszélést tartott az építés módjairól. Határozataikat a következő pontokba foglalták:

1. Első sorban kijelentik, hogy az építés szükségessége fönn nem forog; mert igaz ugyan, mondják, hogy az iskola csak nyersanyagból épült és kevésbé alkalmas, mert nem elég tágas, de mégis akkora, hogy az instructor nem kényyszerül a tanteremben lakni, a ludirector pedig

az ő néhány tanulóját lakószobájában is oktathatja. Mindazáltal, tekintve azt, hogy az építést a prépost kívánja, kijelentik hajlandóságukat, ha a többi tényező ugyanezt teszi. Jelesen

2. ha a község a kegyuraság részéről az építési anyagot megkaphatja.

3. Az épület javítását és föntartását nem hajlandók elvállalni.

4. Miután a városnak érdeje nincs, a tanítók számára a szükséges tüzelőfát, régi szokás szerint a tanulók adják oly módon, hogy minden egyes iskolalátogató évente egy kocsí fát szolgáltatasson.

5. Miután az iskolát nemcsak helybeli, de vidéki tanulók is látogatják, a város nem hajlandó az iskolapénzt megváltani, hanem kívánják, hogy minden egyes tanuló fizessen évente 3 Rh. frt tandíjat.

6. A városnak nem lévén legelője, sem kaszálható rétje, nem hajlandók erről gondoskodni.

7. Szántóföldet nem adhatnak a határ kicsisége miatt, de annak megmunkálását sem vállalnák magukra.

8. *Ez utóbbit azért jegyzi meg, mert kívánják, hogy a tanító kizárólag a tanítással foglalkozzék.*

9. Ha majd az iskola fel lesz építve, a kir. rendelet értelmében *a leányok elkülönítve taníttassanak* a ludirector által, vagy egy más megválasztandó tanító által.

10. Miután a templomi énekesek és harangozók oly csekély jövedelemmel rendelkeznek, hogy abból alig élhetnek meg maguk, tiltakoznak az ellen, hogy ezek jövedelméből elvegyenek s abból segítsék a tanítókat fizetni.

11. Kívánják, hogy miután Révfalu amúgy sem tudna egy tanítót fentartani, Vágújhelyhez csatlakozzék.

Az építés ügyében a beczkói uriszék mint patrónus 1783. évi ápr. hó 3-ik és 4-ikén Vágújhelyen szintén tanácskozmányt tartott. Az uriszék a városnak fönti határozatait magáévá teszi azon hozzáadással, hogy a nemesek házaiban levő lakosság (subinguilini) kényszerítették az építésnél segédkezni, dolgozni; a révfalusiak pedig segítsék a köveket s téglát behordani, nemkülönben a rendes tandíjon kívül fejenként 50 krt fizetni.

Ezek után az építést megkezdték s az alapokat lerakták. A nyári munka alatt szünetelt az építés egész novemberig, úgy, hogy gróf Forgách Miklós nyitrai főispán, egy 1783. évi okt. 3-án kelt levelében arra kéri a prépostot, hogy még az ősszel hozzáfogjanak az építéshez s amennyiben az iskola el nem készülne, az akkor üresen álló megyei házat (oficiális militaris lakása) az iskola céljaira ideiglenesen átengedi. A révfalusiakat szintén meg kellett inteni Kőszegi Kocsócson lakó trencséni szolgabírónak, a prépost kérelmére.

Legnagyobb ellenkezést mutattak az építésnél a lutheránus lakosok, kik szintén kényszerítve lettek segédkezni. Ezért 1784-ben jul. 8-án egy kérvényt nyújtottak be Forgách főispánhoz, melyben panaszukat előadják s a munkától való fölmentésért esedeznek. Felhozzák, hogy sok teher háramlík rájuk, saját imaházuk építése alkalmából. A közmunkák teljesítése szintén annyi időt vesz igénybe, miszerint a kath. iskola építéséhez képtelenek hozzájárulni. Felhozzák, hogy midőn két év előtt gróf Balassa iskola visitator a tanodát meglátogatta, azt jónak találta s csak azok további fentartását kívánta; nemkülönben a község is oda nyilatkozott, hogy az építés fölösleges és csak az ablakok és ajtók kijavítását rendelte el, a mi meg is történt. Miért kellett tehát az épületet lerombolni s miért kellene egy palotát emelni, hisz a kath. gyermekek száma csekély. Fölhozzák, hogy a tanítói fizetés rendezve nincs, s az iskola építését nem idevaló, hanem idegen származású morvák akarják. A megye ezen kérésüket annyiban méltatta figyelemre, hogy a terhek igazságos és arányos felosztását rendelte el. A katolikusok ez évben 191, a lutheránusok pedig 95 kocsival járultak az építéshez. Az 1785. évben elkészült az egyik tanterem, de gróf Csáky prépost távoztával az építés megakadt. Az elkészült, de csak a legszükségesebbekkel felszerelt osztályban Gábor Mátyás tanított. Nem lesz talán fölösleges fölemlíteni Gábornak egyik levelét, melyben Venger pozsonyi kerületi iskolafelügyelőnek a primitív állapotokról panaszodik. Egyebek közt panaszkodik, hogy túl van terhelve a munkával, mivel egy tanteremben négy osztályt kell tanítania, hogy ráerőszakolt önkényes tanmodort kívánnak tőle, hogy

ő négy nyelven nem taníthat, mert akkor eredményt el nem érhet. Ez utóbbi terhén könnyített a felügyelő, mert elrendelte a magyar nyelv törlesztését azon okadatulással, miszerint a tanító ur ehhez amugy sem ért. Venger egyuttal fölszólítja (1785. november 29-én) Gabelkhoven prépostot, hogy a latin nyelvet ne taníttassa sok csoportban, csak az előirt tankönyvet használják, s az iskolaév végéig legfeljebb a conjugatióig jussanak; a zugiskolák bezárassanak s miután a második tanterem legközelebb fölépül, ajánlja egy alkalmas egyént második tanítónak.

Az építés gyorsítását e közben a megye szorgalmazta. 1786. jan. 1-én szigorú meghagyást küldött ez ügyben a városnak s hogy az a katholikuskokat is serkentse az iskola támogatására, kifejti, hogy miután rövid idő múlva amugy is három tanítóra lesz szükség, az iskola kétségen kívül közössé válik s a harmadik tanító ennek folytán lutheránus lesz.

A második tanterem 1786. év nyarán készült el. Tanítónak kineveztetett Nemeck József radosnai tanító, ki a második osztály vezetését vette át, mivel Gábornál a methodusban, nemkülönben a szép és helyes írásban nagyobb jártassággal bírt.

A tanítói fizetés még mindig nem volt rendezve. A város ugyan ígért 150 frt szubvenciót, de a két tanító panaszkodik, hogy annak kifizetését foganatosítani nem akarják. Főleg ezen okból történt, hogy Gabelkhoven prépost maga is indítványozza az iskola elkölösítését, hogy így a lutheránusok vonakodása megszűnjék s hajlandóbbak legyenek a közös teher viselésére. Indítványozza, miszerint a városi subventió a három tanító között egyenlően osztassék fel. A terv tetszett Vengernek is s tanítónak ajánlja az evangelikus kántort Korabeschny Sámuel.

Az evangelikus patronátus 1786. decz. 23-án az iskolaügyben gyűlést tartott s a következőkben adja elő föltételeit. Követelik: 1. hogy a prépost elrendelje, miszerint mindaddig, míg három tanító fönntartásához szükségglendő alap biztosítva nincs, az egyik tanító máshova helyeztessék, miután mindkét hitközség gyermekeinek oktatására elegendő két tanító. 2. Kívánják, hogy a városi 150 frt alap a kath. és luth. tanító között egyenlően felosztassék. 3. Ezen közösség

sohase legyen oly szilárd, hogy a két felekezet esetleg elkölöníthető ne legyen. 4. Minden egyenetlenség és ellenségeskedés kikerülése miatt, kívánják, hogy két iskolafelügyelő állíttassék, egyik a katholikus, másik a lutheránus részről. 5. Mindegyik inspector a fontosabb ügyekben saját felekezeti embereivel tanácskozzék előbb, mintsem határozná. A prépost ezen föltételeikre következőleg válaszolt: 1. Miután az iskolai felügyelő Vágújhelyen három tanító szükségességét látja, e tekintetben nem tehet eleget az evang. patronátus kívánságának; annál kevésbbé, miután a két kath. tanító már tényleg működik s így ok nélkül állomásukról el nem mozdíthatók. Ad 2. Miután a város ismételt felszólítás daczára vonakodik ígétét beváltani, a beczkói uriszek azt határozta, hogy a helybeli tanulók évente 2 frt, a vidékiek pedig s a helybeli nemesek, kik az iskola építéséhez semmivel hozzá nem járultak, négy frt didactrumot fizessenek, a mely összeg egyenlően osztassék fel köztük. 3. A harmadik pontban kölcsönös reversálist ad. 4. Az iskolafelügyelőt nemcsak kívánja, sőt minden szülőnek megengedi a kölcsönös ellenőrzést. 3. A lakást illetőleg az a kath. tanítóról kíván gondoskodni. Az iskolaépület ezalatt egy emelettel (három tanteremre és egy lakásra) elkészült.

A felek azonban még mindig nem határoztak, miután megegyezni nem bírtak. A fizetés mikénti rendezése képezte a tanácskozmányok főtárgyát s a viszály főokát. Ennek következtében a helytartóság 1787. évi május 7-én 16063/704. sz. végzésével hivatalosan elrendeli a közös elemi főiskolát (scholae mixtae normales capitales) és az ügyeknek rövid időn belül való tisztázását kívánja. Csakhogy ez nem ment oly gyorsan s az ügy később, mint látni fogjuk, mégis megbukott. Iskolai igazgatónak a helytartóság kinevezte Gabelkhoven prépostot.

A város a helytartóság rendeletét örömmel üdvözölte s annak minél fényesebb módon való keresztülviteléről álmódzott. Az iskolaépületet két emeletre akarta emelni. A főtanító számára három szobás, a másik kettő számára két-két szobából álló lakást akart emelni és iskolaszolgát rendelni. Dotálni akarta az első tanítót 300 frttal, a másodikat 200 frttal s a harmadikat 150 frttal;

az iskolaszolgát 50 frttal s még egyéb szükségletekre 50 frt. Ezen kiadásokat pedig fődözték volna a következő alapokból: A tanulmányalaphól ígért a helytartóság 250 frtot, a Ráczky-féle templomi zenealapítvány évi kamatja 300 frt, a helybeli nemesek évi járuléka 50 frt, s a városi cassából évi 150 frt. Csakhogy ezen combinatiójuk hajótörést szenvedett. A beczkói kegyuraság ugyan megengedte a Ráczky-féle alapítvány felhasználását, csak hogy Gabelkhoven prépost vetőt mondott s legfeljebb 136 frt kiutalványozását helyezte kilátásba, miután a nevezett fundáció célja nem az iskola, de a templomi zene fönntartása. A tanítás ezalatt már három tanítóval megkezdődött, anélkül azonban, hogy a tanítói fizetés és lakás kérdése rendezve lett volna. Az első osztályt tanította Gábor, a másodikát átvette a lutheránus kántor Korabeschy, a harmadik és negyedik összevont osztályt Nemecz.

Fleischaker János prodirector 1787. aug. 21-én hivatalosan közölte az igazgató révén a következőket:

1. Összeirandók az iskolások nevei a hatodik életévtől a 12-ig, a vallás és nem megjelölésével.

2. Meghatározandó a tanítók rendes fizetése, annak szigorú feltüntetésével, mennyit kapnak mint tanítók, énekesek, organisták és sekrestyések és mennyi a járulékok természetben.

3. Feltüntetendő a fizetési alap milyensége, vajjon a községi, hitfelekezeti vagy egyéb forrásból származik-e.

Egy kimutatás szerint, melyet a tanítók maguk állítottak össze, a következő jövedelmekkel bírtak:

Nemecz kapott: Mint templomi zenész 68 frt 44 krt, temetéseknel dobolásért 1 frt 31 krt, urnapi körmenetért korh. 20 krt, szt.-márki körmenetért 7 krt, iskolapénzből 101 frt 36 krt, összesen mintegy 172 frtot. — Gábor kapott mint templomi zenész 31 frt 50 krt, tandijból 101 frt 36 krt, összesen mintegy 133 frtot. — Korabeschy kapott tandijakból mintegy 60 frtot, kántorságért az evang. egyháztól 50 frtot, gabonában mintegy 25 frtot, failletéket 6 frtot, összesen mintegy 141 frtot.

Nem lesz talán érdektelen felemlíteni a tanítási módot sem. Nemecz mint első tanító a szülők tudomására hozza:

A fölvétel az iskolába a tanév első két-három hete alatt történik. Az első osztályba semmi esetre fel nem vehetők az egy hónapnál később jelentkezők.

Mindazok, kik az ötödik életévet be nem töltötték, az iskolába föl nem vehetők. Minden tanulóknak meg kell szerezni az előirt tankönyvet. A harmadik és negyedik osztályosok ténta, toll és három irkával birjanak és mindenesetre palatáblával.

Indítványozza, hogy a szegényebb gyermekek tanszereinek beszerzésére közadakozásból egy kis segélyalap hozassék össze. Havonként minden tanuló egy carton lapon próbairást nyújtson be, melyek egybekötve a vizsgára s azután az iskolai felügyelőséghez beterjesztendők.

A tanítási nyelv főleg a német volt, de azért a többi három nyelv is használatban volt.

Venger iskolai felügyelő a következő tankönyveket írta elő:

Abc-Täflein deutsche: „Anleitung zur deutschen Rechtschreibung, Anleitung zur deutschen Sprachlehre, Anleitung zum Rechnen, Anleitung zur lateinischen Sprache, Anleitung zur Messkunst, Anleitung zur Schreibart in Briefen, Buchstabirtafel deutsche, Buchstabirtafel deutsch geschriebene, Erdbeschreibung, Katechismus deutsche, Landkarten és Lesebuch“.

Midőn a prépost a Ráczky-féle alapítvány kamatainak fölhasználását megtagadta, nagy zürzavar támadt. Prónay báró pozsonyi prodirector megtámadta a prépostot s így került az ügy Batthyány primás elé. Az intézők erre a calculusal alább szállottak. Sőt midőn Dévay János kir. visitátor 1788. szept. 25-én a város közönségéhez fordult, a város maga tiltakozott a Ráczky-féle alapítvány felhasználása ellen s a városi cassából már csak 60 frt subventiót ajánl. Sok vitának képezte tárgyát a didactrum megállapítása. A kir. rendeletek a tandijat (didactralis pensiót) általában megszüntetik. De miután a fizetési alapforrást nem tudták semmi módon megállapítani, többen mégis ragaszkodtak annak behozatalához. A lutheránusok közben szintén több sérelemmel léptek fel, úgy, hogy végül a prépost leghelyesebbnek találta a közös iskola megszüntetését, ami a helytartóságnak 1792. évi november 30-án kelt 26,274. sz. rendelet erejé-

nél fogva, öt évi főnnállása után be is következett.

A katolikusok, ugymint a lutheránusok, külön iskolát nyitottak. Az új iskola szervezése befejeztetett az 1799—1800. években. Az iskola hivatalos czime: „Schola capitalis nationalis catholica Vágújhelyiensis“. A régi tanerők helyébe újak következtek, névszerint: Kaderas, Vitt János choralista és Vidlicskay János. Az intézet tehát további működését szintén három tanerővel folytatta. 1806. évben meghalt Peller regenschori s helyébe Vitt következett. Az iskolában a vezérszerepet Vidlicskay vitte, miután a másik kettő hiányosan beszélt a magyar nyelvet.

Ez időben a zsidóknak is volt iskolájuk Vágújhelyen s *érdekes a dologban az, hogy annak igazgatásával és felügyeletével a vágújhelyi prépost volt megbízva.*

A tanítókat a következőkből fizették: Venger 1806-ban kieszközölt a helytartóságtól 250 frt évi segélyt. Ehhez járult a didactrum, s miután a tanítók egyuttal már mint karnagy, organista és templomi zenészek is szerepeltek, a Ráczky-féle fundáció szintén nekik jövedelmezett. Az iskola ekkor volt a legvirágzóbb. A negyedik megfelelt a gymnásialis első osztálynak s a tanulók akárhol fölvétettek a második osztályba. A bécsi Theresianum, a löwenburgi akadémia nyitva álltak a vágújhelyi iskolások számára. 1816-ból van egy följegyzés, mely szerint azon évben négy tanuló stipendiumot huzott. Sztankó Károly 200 frtot, Balogh Ádám, Jósza Péter és Ottlik Antal 160 frtot külön-külön a Mária Thérizia-féle alapítványból (olim Budensis). A révfalusiak a vágújhelyi iskolát látogatták. Vrba György révfalusi jegyző kimutatása szerint 180^{2/3} tanévben 32 fiu és 23 leány járt Ujhelyre.

Tantárgyak voltak:

1. Maly katechismus.
2. Katechismus sotázkami.
3. Syllabikár slovenskýa nemecký.
4. Historia biblica latinul.
5. Emmanuelis Alvari Institutiónes Grammaticae.
6. Školské regule.
7. Nationes literarum in philiris.

1815-ben a hitközség újból kérelmezett segélyt a tanulmány-alapból, mivel rendesen csak

hat évre szólott e kedvezmény. E kérésnek újabb intézkedésig helyt adtak, de nehézségeket támasztottak az iránt, miért működik az iskolánál három tanító, holott más hasonló városokban csak kettő. 1816. évi október 13-án meghalt Kaderas s így mást nem választottak helyébe. Vitt meghalt 1822. márcz. 29-én. Helyébe regenschorinak Vidlicskait, organistának pedig Hrebenda Pált választották,

Sajnos, ezen korból egész 1850-ig írott documentumok nem maradtak. Mindaz, a mit az iskolákról tudunk, csak az idősebb emberek elbeszélése folytán állapítható meg. Sipolyi Pál, jelenleg Nagy-Szombatban lakó nyugalmazott tanító, ki 1828—1832 táján Vágújhelyen járt iskolába az öreg Vidlicskayhoz, szíves volt néhány adattal szolgálni, a mire visszaemlékszik. Az ő elbeszéléséből tudjuk, hogy az iskola Vidlicskay vezetése alatt előkelő helyet foglalt el a vidéken s a tanulók még mindig fölvétettek a gymnasiumi második osztályba. Ebből az következtethető, hogy ekkor ez iskola még mint elemi főiskola szerepelt. Sipolyi elbeszéléséből tudjuk, hogy a két tanterem mindegyikében két-két osztályt tanítottak.

Hrebenda jellemzésére fölhozza Sipolyi, hogy nagyon tanult s okos ember volt, de éppen ezért kevély. 1837-ben Pozsonyba költözött. Utóda lett Nahlovsky Venczel (1837—1869). Végh Alajos regenschori 1838-ban okt. 14-én meghalván, utóda lett Nahlovsky. Betegsége folytán 1869-ben a tanítóságról leköszönt s csak karmesteri hivatalát tartotta meg. Meghalt 1871. május 3-án. Vidlicskayt mint magyar érzelmű, híres professzort emlegetik. Meghalt 1838. október 14-én. Utóda lett Martinka, rövid idő múlva Dorházy 1847-ig, majd 1847—1850-ig Martiny József. Fizetés fejében a tanítók a sóhivataltól kaptak évente száz-száz frtot. Hogyan és mikor szűnt meg ezen állami segély, nem tudni. Ezenfelől minden tanuló fizetett 2 frt tandíjat. A vágújhelyi prépost és a nagyszámban itt lakó urak, szívélyen az iskola ügyét, évente jelentékeny ajándékokkal iparkodtak a tanítók hiányos fizetését pótolni.

A fönti kimutatásból látható, hogy a latin és magyar nyelvre ez időben nagy súlyt fektettek s kivált az előbbi majdnem minden tárgy-

nál érvényesült. A latin nyelv kötelező volta ez iskolába édesgetett más vallású tanulókat is. Sok lutheránus és zsidó köszöni a vágújhelyi kath. iskolának, hogy a classicusok eme nyelvről némi fogalommal bírtak.

A szerencsétlen kimenetelű szabadságharc után, midőn az absolutismus uralkodott a hazában, az iskolát is ezen szellemben kellett tovább vezetni. A magyar nyelvet kiküszöbölték s helyébe a németet követelték, mint rendes tannyelvet. A tót tankönyvek szintén hiányoztak, s az anyanyelv tanítása inkább a cseh származású, szláv nyelvű könyvekben nyert kifejezést, melyeknek tökéletes megértése sok fáradsággal és megerőltetéssel járt. Az 1867. évi kiegyezés már kedvezőbb fordulatot jelez az iskola ügyében is. A német nyelv helyét ismét a magyar foglalta el, s a korának megfelelő jó irányú tót tankönyvek kerültek közkézre. Az 1868. évig a tanítás két tanerőre volt bízva, kik a követelményeknek teljesen meg is felelhetek, miután az iskola nem volt túltömve tanulókkal.

A tanítók csekély fizetésüket a községi pénztárból kapták. Az iskola jó karban tartása szintén a várost terhelte, ugyyszintén a tantermek fűtése, melyhez három-három öllel járult évente. A tanítói fizetés 1850—1868/9-ig a következő volt:

Az idősebb tanító, ki egyuttal kántor volt, kapott a várostól 84 frtot, a vasárnapi tanításért 30 frtot és egy kis darab szántót; többi jövedelmét a kántori földek, stóla és fundációkból nyerte.

A fiatalabbik tanító járuléka: a várostól 189 frt, mint choralista a templomtól 82 frt 56 kr, vasárnapi tanításért 37 frt és egy kis darab iskolai föld és egy másik kis darab templomi föld haszonélvezete, mintegy 10 frt jövedelemmel. A vasárnapi iskolát csupán iparos-tanonczok látogatták, valláskülönbség nélkül. A tanítást és iskolalátogatást két iparosmester ellenőrizte. A hitelemzést a templomban hallgatták és évente kétszer járultak a szentségekhez. *Az iskolai és egyházi hatóság bizonyítványa nélkül a tanonczból segéd nem lehetett.* A vasárnapi oktatásért járó 30—30 frt tiszteletdíj 1870-ben megszűnt s az összeg az iskolai szántók bérjövödelmével egyetemben az iskolai pénztár-

ban együtt kezeltetett a többi pénzekkel. A vasárnapi iskola fönnállt 1885-ig, a midőn helyébe a városi iparos-tanoncziskola következett, felekezet nélküli jelleggel. Azóta fönntartója a város, mely évente 320 frtot áldoz e czélra.

1868. évben, midőn az új iskolatörvény létesült, ez iskolák is, mint tisztán kath. felekezeti jellegűek, megszűntek a közös pénztárt terhelni s a katolikus hitközség vállalta el az iskola fönntartásának terhét. A püspöki szabályrendeletek értelmében 1869. év nyarán megalakult a kath. iskolaszék és komolyan hozzálátott az iskola rendbehozásához. Összeíratta az iskolaköteleseket, melyből kitűnt, hogy az eddig működő két tanerő nem elegendő a gyermekek számához képest. Miután Náhlovsky Venczel a tanítóságról agg kora és gyöngélkedése miatt lemondott s csak a kántorság vezetését tartotta meg, egyszerre két tanítói állomásra hirdettek pályázatot, az egyiket 200 frt, a másikat 300 frt fizetéssel.

Megjegyzendő, hogy Martiny tanító távoztával mint önálló tanítók még a következők működtek: Riha József 1851—1855-ig; Reger Ferencz 1855—1860 február végeig; Labuda Ferencz 1861. márcziustól 1864. július végeig; Szlávics Nándor 1864. októbertől állandóan ma is működik. Szül. Boikovitzon 1840. június 7-én, képeztetett Körmöczbányán 1864-ben. A magyar nyelv sikeres tanításaért jutalomban részesült. Jellemzésül írja róla prépost plébánosa, hogy önfeláldozásig oktatja az ifjúságot egyh. énekekre és zenére; mint jellemes és hitbuzgó ember, de mint egészen hivatásának élő tanító is tiszteletreméltó. Mint Náhlovsky segédtanítói, kiket ő maga fizetett és látott el, az ő betegeskedése következtében itt működtek: Sipolyi Pál 1850-ben, Náhlovsky József 1861—63-ig és 1865—1868-ig; Adamy József 1863—1864-ig; Mittuch István 1868. november-től 1869. júliusig. Szlávics Nándor fizetése 1869-ben 300 frtra emeltetett. Második tanítónak megválasztották: Zsák Jánost 1869. októbertől 1870. júliusig; és Mikulascsik Józsefet 1869. októbertől 1870. márcziusig; utánuk: Vrana Antal 1870. áprilistól 1871. februárig; Engelhardt István 1870. októbertől 1873. júliusig; Hochel József 1871. februártól 1879. ápril végeig. Náhlovsky halála után kántor lett Szlávics, ki e

minőségben maig is működik. A jelzett tanítói fizetés megmaradt 1873-ig, midőn Hochel segéd-tanítót saját kérelmére önállósították s 300 frt fizetéssel s lakással látták el; a templomi alapítványokból pedig 61 frt 51 krt kapott. Engelhardt távoztával gróf Pongrácz Adolf prépost indítványára 490 forintos segédkantori állomásra hirdettek pályázatot. Megválasztatott *Dvorák István* eözdögi kántortanító, ki segédkantori és tanítói minőségben maig is működik. Szül. Nagy-Modrón Nyitram. 1847. november 15-én. Képesítettett Nagyszombatban 1866-ban. Tornatanítási képesítéssel is bír. Szakavatott zene- és énekkar vezető. A magyarnyelv sikeres tanításáért jutalomban is részesült. Működött Barócz, Ürmény, Taksony és Eözdög községekben. Jeles módszerész.

Hochel 1879-ben bosácsi kántortanító lett, utána következtek: Helia János 1879—1881. október végeig; P. Steiger Kamill segédlelkész, okleveles tanító 1881—1882. június végeig; Zubek József 1882—1884. június-ig; Korének József 1884—1893, december végeig, ekkor Trencsén-Teplára távozott. A tanulók száma ez időben nagyon gyarapodott. A vidék szegénysége Vágújhelyen vélt jobb hazát találni, s számos tagu család költözött a városba, mint napszámosok, cselédek és béresek s gyermekeiket mind a kath. iskolába küldték. Ennek folytán nem maradt egyéb hátra, minthogy a hitközség egy negyedik tanítói állomást szervezen 300 frt fizetéssel s ma már az ötödik tanító szüksége is fenforog.

Negyedik tanítóul 1888-ban megválasztatott *Stefanovics János*, ki maig is működik a jelzett fizetési és 70 frt lakbérilletményvel. Született Vágújhelyen Nyitram. 1868. május 20-án. Képesítettett Esztergomban 1890-ben. Buzgó magyarosító. Korének távoztával az iskolaszék jónak látta tanítónőt választani, ki a leánygyermekeket a női kézimunkákban oktassa. Megválasztatott *Kyttler Mathild* okleveles tanítónő, ki maig is működik. Szül. Alsó-Lehotán 1872. január 15-én. Képesítettett Budapesten 1892-ben. A pozsonyi

közművelődési egyesület 1891-ben okmánynyal „a magyar nyelv tanításában való sikeres buzgólkodásáért“ jegyzőkönyvileg megerősített elismerést és dicséretet nyilvánított. Működött Majthényban is.

Ismétlő iskolai tankötelesek száma az 50 és 70 között váltakozik. Az előadottakból látható, hogy ez iskola a felvidék műveltségtörténetében mindenkor előkelő helyet foglalt el. Az előadási nyelv mindenkor az idő viszonyainak legmegfelelőbb volt s a magyarosítás terén mindenkor nagy érdemei voltak a tantestületnek. Eltekintve az abszolutismus korától, mindenkor ott találjuk hazai nyelvünket, sőt már 1861-ben, midőn hazánk alkotmányt kezdett kívánni, a magyar nyelv ez iskolában lassan-lassan utat tört magának ismét. 1870-ig az eredmény, igaz, hogy nem volt teljesen kielégítő, de ez nem a tanítók, mint inkább a szülők hibája volt, kik sokszor elvonták gyermekeiket az iskolától. Az új prépost gróf Pongrácz Adolf megérkeztével a magyar oktatás a legszebb virágzásnak indult. Mint nemesszivü főúr, áthatva a hazaszeretet hevével, nyájas leereszkedésével nem szünt meg a tanítói testületet kérni, hogy a míg a hazaszeretet nemes tüzét élesztik, iparkodjanak egyuttal szép nyelvünket is megkedveltetni a gyermekkel. Ezen szeretetteljes atyai gondoskodásnak köszönhető, hogy tanulóink ma már értik s kedvelik e nyelvet.

Ha előkészítő magyar óvodák lennének, biztosra vehető, hogy ez iskola rövid idő alatt teljesen magyar lenne. A kir. tanfelügyelő Libertiny Gusztáv mindenkor kellemesen tapasztalta, hogy a magyar nyelv és szellem uralkodik, s azért 1878-ban Szlávicsék és Dvorák tanítókat jutalomban is részesítette.

A segédkantor fizetése 500 frt.

Az I. rendes tanítói fizetés 411 frt.

A II. „ „ „ 350 frt.

Az iskola igazgatója gróf Pongrácz Adolf prépost-plébános.

a) RÉVFALU.

Kisközség Nyitra vármegye vágujhelyi járásában. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 863. — Rk. 703, ág. ev. 150, izr. 10. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. össz.: 125. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut és táviró: Vágujhely.

Vajmi kevés az, mit a révfalusi iskola történetéről egykoru okmányok alapján tudhatunk. A vágujhelyi prépostsági levéltárban mindössze két okmány található, mely a révfalusi iskolaügy történetére némi fényt vethet. Az egyik okmány 1780-ban kelt azon alkalomból, hogy Vágujhely városa a beczkói uriszékkal együtt egy közös főiskolának létesítését elhatározta. Ezen okmány egyik pontja a révfalusi lakókat is felszólítja, hogy a vágujhelyi főiskola építéséhez hozzájáruljanak, azon okból is, mert maguk ugy sem képesek külön iskolát fenntartani.

A másik okmány 1802-ben kelt s nem egyéb, mint a révfalusi tankötelesek névjegyzéke, a kik a vágujhelyi iskola látogatására köteleztetnek.

Ezen két adathból körülbelül következtethetjük, hogy Révfalu iskolaügye s annak története a vágujhelyi iskola történetének részét képezte s hogy a révfalusi iskolakötelesek a vágujhelyi iskolát látogatták mindaddig, míg Révfalun külön iskola vagy legalább külön tanítás nem létesült.

E szerint tehát mintegy biztosra vehető, hogy Révfalunak egész 1841-ig sem külön iskolája, sem tanítója nem volt. Ez évvel kezdődik annak története, melyre nézve csakis az élő szóval fentartott hagyomány nyújt felvilágosítást.

Ezen szóhagyomány szerint 1841-ben Turóc-megyéből egy Filó Ignác nevű, gyógyfüvekkel kereskedő házaló (egyuttal esztergályos) vetődött Révfalura. A község akkori birájának Uhlarik Györgynek feltűnt az irni-olvasni tudó s több nyelvet beszélő értelmes házaló s azon ajánlatot tevő neki, hogy Révfalun telepedjék meg állandóan, a hol a város közelsége miatt iparát is inkább érvényesíthetné, de a gyermekek tanítását is elvállalhatná. Filó Ignác engedve e felszólításnak, még azon évben Révfalun települt meg, ott lakást bérelt s a hozzá járó gyermekeket oktatta. Buzgósága és ügyessége még Vágujhelyről is szerzett neki tanítványokat. Rend-

szeres fizetése nem volt, hanem a tankötelesek mindegyike fizetett neki csekély díjat és pedig az olvasás tanulásaért szombatunkint két krt; az írás tanításáért pedig még külön két kr. járt.

Ő volt tehát Révfalu első tanítója, de annál is többje, mert gazdag tapasztalatai, értelme és buzgósága a községnek tanácsadójává, jegyzőjévé, orvosává, szóval mindenesevé avatták. Innen azon czim is, melylyel a lakosok megtisztelék: „atyám uram“ (pán tatik) volt az ő neve és méltán. Az ő buzgóságának köszönhető, hogy a révfalusi lakók, akik az ő tanítványai voltak egykoron, mind irni-olvasni tudó emberek. S azért nem csoda, hogy tisztelettel és hálával emlegetik nevét maiglan is.

Filó Ignác egészen 1860-ig volt Révfalu tanítója, amikor is aggkora miatt lemondott és Barinyay József vágujhelyi prépost által segítve élte hátralevő napjait.

Filó Ignác lemondása után a hitközség belátván a tanítás szükséges és hasznos voltát, Riha Alajost, a vágujhelyi templomnál alkalmazott choralistát hívta meg tanítójának. Most már a község bérelt tanhelyiségnek való lakást s egyuttal 70 frtot biztosított a tanítónak fizetesképen.

Azonban nevezett Riha Alajos nagyobbára a templomi ténykedéseknél lévén elfoglalva, a gyermekek tanítását nem vezethette a kellő rendszerességgel és eredménnyel. Miért is a hitközség 1864-ben segédtanítói állást szervezett 200 frt fizetéssel, szabad lakással s kertilletménnyel, melyre pályázat útján Jehlicska Károly lett megválasztva. Ez azonban csak két évig működött Révfalun, mert 1866-ban Kováló községbe választott meg kántortanítói minőségben.

A hitközség ismét tanító nélkül lévén, s más pályázó híján ismét Riha Alajost bizta meg a tanítással, aki újból két évig tanított.

E közben a törvényhozás maga gondoskodott a népoktatás rendezéséről. Az 1868. évi XXXVIII. t. cz. kötelezővé teszi már külön tanítói állás szervezését mindenütt, ahol a tanköte-

lesek száma a 40-et elérte. Ezen törvény végrehajtása céljából még azon évben megjelent Révfalun Mednyanszky János trencsényi kir. tanfelügyelő s a községnek állami iskolát ajánlott fel. Ámde a révfalusiak féltvén gyermekeiket az állami iskola vallás-közömbös jellegétől és irányától, egy akarattal kijelenték, miszerint a róm. kath. jellegű iskolájokat bár áldozatok árán is fenntartják és rendszeres tanítói állást szereznek.

Barinyay József, akkoriban vágujhelyi prépost, meghatva a hitközség ezen vallásosság ihlette elhatározásától, s méltányolva áldozatkészségét, azon ígéretet tévé, hogy mindaddig, míg a hitközség képes lesz saját alkalmas tanhelyiségre szert tenni, ily helyiség kibérlésének céljából segélyképen évi 50 frtot fog adományozni, egyúttal megígérte, hogy gróf Pongrácz Ede és Ágost révfalusi nagybirtokos uraknál is közbenjár, hogy a községnek iskolának alkalmas házat ajándékozzanak. A prépost közbenjárásának csakugyan foganatja is lett, mert már 1869. évben a nevezett gróf urak, a saját birtokukat képező 22-ik számú házat ajánlották fel és ajándékozták a községnek iskolai célra. Ezen ház tehát azóta a hitközség tulajdonát képezi, azonban telekkönyvileg még nincsen annak nevére írva, de különben az átírás már folyamatban van.

Igy kapott a község iskolaépületet és rendes tanítói állást is szervezett, melyre pályázat útján Brezanszky Niczét lett megválasztva, a ki két évig működött ottan.

Az iskola felszerelése megfelelő. Könyvtár,

faiskola, tornater és kézimunka tanításról említés nem tétetik.

A tanítás mindazáltal még mindig bérlet házában folyt és pedig egész 1870—71. tanévig, amikor a község a nevezett gróf urak által ajándékozott házat tényleg átvette s az iskolát abba helyezte át. Ámde ezen új iskolaépületnek csupán két szobája volt, melyek egyike ideiglenes tanterem, másika a tanító lakásául szolgált. E tanterem azonban igen kicsinynek bizonyult, s azért a község kénytelen volt új, tágasabb terem építéséhez fogni, a mely terv végrehajtása a község szűk anyagi helyzetében legyőzhetetlennek látszó akadályba ütközött. Hála azonban gróf Pongrácz Adolf vágujhelyi prépost nagylelkűségének, e terv három év múlva 1873-ban meg is valósult. Nevezett préposttól a község 300 frtnyi segélyt kapott e célra s a község felépíthette az új tantermet, mely 800 frtjába került.

Brezanszky Niczétnek, aki időközben 1870-ben Német-Prónára lett megválasztva, helyét 1870—71. tanévben Schuchter Károly foglalta el, aki csak egy évig működött Révfalun, mert a trencsényi állami iskolához lett kinevezve. Utána 1873. február hó 11-én *Rehorovszky* Péter csejthei segédtanítót választá meg a község, aki ma is ugyanitt működik. Született Morva-Liszkón 1854. július 7-én. Képesítettett Nagyszombatban 1879-ben. Kitűnik a magyarnyelv sikeres tanításában.

A kántortanító jövedelme 400 frt.

Az iskolaszék elnöke gróf *Pongrácz* Adolf vágujhelyi prépost-plébános.

8. VERBÓ.

Nagyközség Nyitra vármegye vágujhelyi járásában. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 4822. — Rk. 1970, ág. ev. 1519, izr. 1333. — Nyelvre tótok.
Tank. sz. 220. — Mn. 160, ism. 60. — Tny. tót-magyar.
Posta és táviró helyben. Vasutállomás: Pöstyén.

Az iskola történetére vonatkozólag Verbó, mint a vidék egyik legrégibb és tekintélyesebb mezővárosa, valószínűleg már a legrégibb időktől fogva birt iskolával; de mikor lett az iskola létesítve, azt egész határozottan meg nem határozhatjuk, annál kevésbé, mivel még a temp-

lomnak és plébániának eredete is homályos, amit Jedlicska Pál is bizonyít, a ki az ő művében „Kiskárpáti Emlékek“ II-ik kötetében azt írja, hogy a plébánia alapítása meg nem határozható.

Tekintetbe véve a községnek régibb mezővárosi kiváltságát s az ezzel összefüggő népese-

désnek nagyobb fokát, elég bizvást következtethetünk arra, hogy Verbón már a régibb időktől fogva plébánia létezett. Feltevésem mellett szól az egyházmegyei névtár, mely a plébániát réginek nevezi; bizonytalan eredete mellett szól Német Gyula is, ki az ő művében *Seris parochiarum et parochorum* így ír: „*Parochia Verbov occurit in Dtu, Nitriensi in conscriptione Pázmániana in fer antiquas parochias*”; ugyancsak Német Gyula fentemlített művében az első plébános Ráfael működési idejét és a verbói plébánosok névsorát 1560-ik évvel kezdi.

Egybevetve mindezen adatokat, föltehető, hogy Verbón már a 16-ik század elején létezett iskola. Ki tartotta fönn az iskolát, nem bizonyos, tekintve azonban a községben létező nemes családok nagyszámát, valószínű, hogy azok nagylelkűségéből és áldozatkészségéből tartotta fönn magát, minek bizonyítékául felhozhatjuk ugyancsak Jedlicska Pál már említett művében a következő adatot: „Volt Verbón egy Prasnitzky nevű malom, melyből a jövedelemnek egyik fele a verbói iskolának, másik fele a Drugeth uraságnak járt”.

Ily viszonyok között létezett az iskola egész 1599-ik évig, amikor a törökök tüzzel-vassal pusztítva Verbón is nagy kárt tettek és foglyul sok embert vittek magukkal, és így nagyon valószínű, hogy az iskola működése is megszűnt.

Ezen időben a protestantizmus Magyarországon már nagy tért kezdett foglalni, és egyik fő fészkeül Verbót is kiválasztotta magának; a protestánsok annyira elhatalmasodtak már, hogy a katolikusoktól még a templomot is elrabolták, a hozzátartozó iskolával együtt.

Igy tartott a dolog egész 1660-ig, a mikor a templom az iskolával együtt ismét a katolikusok birtokába jutott.

Az 1660. évtől egész 1869-ig a verbói iskolát maga a község tartotta fönn, míg végre 1869-ik évben a róm. kath. hitközség vette át, mely az iskola fentartására évenként 5% pótlékot és tandíjat vetett ki.

A kántortanítói lak és iskola a piacnak déli oldalán fekszik 2. sz. alatt.

A ház puha anyagból épült, cserépfedelű, a plébánia szomszédságában.

Elöl van a kántortanítói 2 szoba, konyha és kis éléskamra, ezután következik 2 tanterem és a tanítói szoba; ez utóbbi 3 terem illetve szoba udvarra nyíló ablakokkal bir; leghátul van a kántortanító istállója.

Az iskola felszerelése a következő: egy Európa és egy Magyarország fali térképe, egy földgömb, egy orosz számoló gép, két fekete tábla állványokkal, természetrajzi és természet-tani falitáblák, beszéd- és értelemgyakorlathoz való falitáblák, hasznos házi és ragadozó madarak képei, 2 asztal, 2 szék és iskolai padok.

Az iskolának könyvtára, valamint testgyakorlótere nincs, faiskolája 1878. év óta van, de az abban termelt fácskák a község birtokába mennek át; kézimunka nem taníttatik.

A Batthyány-féle egyházlátogatási okmány szerint, mely az 1788. évről szól, néhai Prokopovszky György 46 éves, mint kántortanító működött; fizetése összesen 77 frt 15 $\frac{1}{2}$ dénár volt, s ezzel mint tanító Sasini János működött, minden tanköteles gyermek után fizetés fejében kapott 1 frtot és heti illetéket.

Utódja mint kántortanító Tuma Ferencz követte; mint segédtanítók az ő idejében Csvirig János, Sulcz Ferencz és Spányik Ignác voltak alkalmazva.

Előregedvén és munkaképtelenné válván, a község óhajára utódjául vejét Spanik Ignácot választotta meg kántortanítónak, aki ezen állomáson egész 1878. évi február 13-ig működött; ezután leköszönt, mert Vittencz mezővároskába kántortanítóvá választották meg.

Ezen fentemlített ktanító idejében a következő segédtanítók működtek, és pedig 1872—73. évben T. Brezányi Norbert káplán, 1873—74. Imrovits Antal verbói lakos s végre 1874—75. évtől egész 1878. május végéig Molnár Rudolf káplán.

1878. évi márczius hó 18-án tartott ktanítói választás alkalmával Barton Károlyt választották ktanítóul, ki azóta is ott működik.

A jelenlegi ktanító 1858. évi szept. hó 27-én született Veszélén, Nyitramegyében; atyja ktanító volt; tanulmányait Nagyszombatban végezte, hol 1874—75. tanévben a tanképesítési vizsgát jó sikerrel letette. 1875—1876-ik évben Veszélén Nyitramegyében mint segédtanító működött egész

1878. évi márczius hó 18-ig s az nap Verbóra ktanítóvá választották, s azóta itt működik.

Mint segédktanítók ezen idő óta a következők működtek, és pedig Ledécz Lajos 1878—79. és 1879—80. években, Csáp Nándor 1880—81 évben, Lehotay Károly 1881—83-ig, Soka Bálint 1883—1884-ig, Szudora József 1½ hónapig, Mego János csizm. 1884—1885. 1885—1886. tanévben segédktanító nem volt. Oplustyl Géza 1886—87 évben, Muszil Vilmos 3 hóig 1887—88-ig, Brunner Lajos 1888—89, Bilek Antal 1889—90, Loveczky Ernő 1890—91, Gázsó Bertalan 1891—1893-ig. Jelenleg *Kubala* János 1893—1894. évtől egész mostanáig itt működik. Szül. Verbón, Nyitram. 1872. október 23-án. Képesített Esztergomban 1895-ben.

Az 1896/7. tanév kezdetén a laskár-ujfalui ktanítói állásra választott meg. Tanulmányait Verbón, aztán Nagyszombatban folytatta, hol 3 képezdei tanfolyamot végzett s a tanképesítési vizsgát Esztergomban tette le.

A kántortanító jövedelme 565 frt 43 kr.

A segédktanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kubicsek* Ferencz plébános.

1884—85. tanévben létesült Verbón egy állami elemi iskola, mely 4 tanítóval működik; tankötelesei száma 140—150, melyek közül 100—120 róm kath., kiket helyszüke miatt a kath. iskola törvény értelmében fel nem vehet.

Van evang. iskola, mely régen fennáll 1 tanítóval, 40—45 tanulóval.

Van izraelita iskola, mely szintén régi és 5 tanítóval, 240—260 tanulóval; végül óvoda, melyet az állam létesített s a 3-ik évet most tölti, 1 óvónővel, 90—100 gyermekkel.

Az állami iskola létesítésére legfőbb okot szolgáltatott a róm. kath. tankötelesek nagy száma, s az iskolahelyiségek rozoga állapota s kicsinyisége.

b) **Miavai alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Láng Rudolf* alesperes és ó-turai plébános.

1. **ALSÓ-BOTTFALU.**

Nyitra vármegye vágújhelyi járásában fekvő kisközség. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 662. — Rk. 156, ág. ev. 480, izr. 26. — Nyelvre tótok.
Tank. sz. 65. — Mn. 50, ism. 15. — Tny. tót.
Utolsó posta: Felsőbottfalu. Vasut- és távirdaállomás: Vágújhely.

E község, melynek emléke a középkorba elhat, hegyes vidéke folytán a hozzátartozó irtványok miatt nagy terjedelemmel bir. Felsőbottfalu, Lubina, Hrussó az irtványokkal, mind hozzátartozó községek, melyek fennállása óta keletkeztek. Alsóbottfalui, felsőbottfalui, lubinai irtványok a községeiknek 1—2—3 órányi távolságra eső határpontjai.

E községek régiségéről tanuskodik néhány kézirat, továbbá a kath. plébániai anyakönyvek és Canonica Visitatio, de főleg egy 300 (háromszáz) éves repedt harang, mely 1859-ben Nagy-Szombatban átöntetett, melyen az átöntés előtt ezen felirat volt olvasható: dei glorie in pace Johannes me fecit de Radis anno domini 1495. S így ha a harang eredeti állapotában fenma-

radt volna, kétségtelen bizonyíték léteznék, hogy már a 15. században Bottfalu létezett. Ha a szóhagyománynak hitel adandó, már XI. században létezett; ez ugyanis úgy szól s a Canonica Visitatio 1776. évről említi, hogy az alsó-bottfalui egyházat a templariusok építették góthikus stílusban. Boldog emlékü Noszlopy Zsigmond Alsóbottfalu község földesura a ngs. esztergomi káptalanhoz, mely akkor Nagy-Szombatban székelt, intézett 1792. május 14-ről kelt levelében ezeket írja: „Alsóbottfalvensis Ecclesia in anno adhuc. 1215. structa, una e vetustissimis in toto hoc vagano districtu. Princeps caetarum eotum Ecclesiarum, his in portibus expugnatrice Hereticorum, Mater etiam quattor locorum, devenit a sortem miserabilem, quod jam longa ab aetate

velut deserta et rancida in spectaculum omnium transennitium, ultimum minetur exitium.“ V. I. intimator.

Honnét vette e község Alsóbottfalu nevét, bizonyítékok hiányában nem lehet biztosat mondani. Egyesek állítják, hogy e két község, Alsó- és Felsőbottfalu, azon két fivértől nyerte nevét, kiknek vezetéknevük „Bott“ volt. Az idősebb Alsóbottfalun, a fiatalabb Felsőbottfalun kezdett lakni. Avagy eleinte Bodzafalunak hívták, mivel itt a tótok tót nyelvben nem hívják Alsóbottfalunak, hanem Bzincze, Bezincze = Bodza.

Alsóbottfalu község róm. kath. iskolája 1824—1880-ig nem volt más sötét nedves kamrából átalakított gunyhónál, szalmával fedve. Voltak idők 1824-ig, mikor a tanítónak még ilyen iskolahelyisége sem volt. Az itteni róm. kath. hivek szegénysége s csekély száma folytán nem építhettek fel semmiféle iskolát s kénytelenek voltak ilyet kibérelni. Azért, mivelhogy már kellett, gondoskodtak saját fennemlített iskolaépületükről, mely a maga elhagyatottságában egész 1880-ig árván állott. Végre teljesen rozzant állapotában Simor János akkori hercegprímás 700 frttal életre hozta. Ehhez kegyesen hozzájárult a vágújhelyi prépost Pongrácz Adolf gróf 45 frttal. A munkát a hivek adták, a felügyeletet pedig s mindenről való emésztő gondoskodást tisztő Rucska István akkori helybeli h. plébános.

Ezen 745 frttal a Hrussón romba dőlt kath. templom köveiből felépítették a jelenlegi róm. kath. iskolát, közvetlen a kántorlakhoz. Ez iskola hossza északnyugattól délkeleti irányban fekszik, a kántortanítói lak pedig, mely az iskolával derékszöget képez, északkeletől délnyugati irányban. Az iskolát kapu választja el a kántortanítói

laktól. Az iskola áll: egy tanteremből, melynek négy ablaka közül egy délkeletre néz, a többi három délnyugatról élvezi a nap forró nyári-sugarait. A kántorlak áll: két szobából, melyet nyári konyha választ el egymástól, ezek után következik kamara és a kántorlakkal derékszögben s az iskola ablak nélküli falával párhuzamosan van az istálló stb. Az iskola, a kántor előszobája s konyhája cseréppel van fedve, a másik szobája s a többi épület azonban zsindelylyel.

Az iskola, mely csak azzal bir, amit könyörülő sziv neki ajándékoz, igen kezdetleges felszereléssel bir. Így padjai a követelményeknek legkevésbé megfelelők; mappák, képek a természetrajzhoz nagy részben vagy egészen hiányoznak. Könyvtára nincsen. Ugy szintén testgyakorló tere s tornaeszközei egyáltalában nincsenek. Van kis faiskolája talán 40 □öl területtel, melyből évenként 15—20 szederfa van.

Ez iskolának következő kántortanítói vannak feljegyezve: Michalicska János (1733—1743), Tulipán Ferencz (1743—1747), Floslacstovics István (1747—1756), Bresztyánszky Mihály (1756—1758), Floslacstovics Antal (1758—1803), Bochmann Ferencz (1803—1811), Hitsovits János (1811—1817), Visnovsky Mátyás (1817—1828), Machacsek Ignác (1828—1861), 1861-től *Machacsek József*, született 1834-ben Alsóbottfalun Nyitram. 1834. május 18-án. Képesítettett Nagyszombatban 1857-ben. Működött Pobedimban, Podolán, Krakován, Verszelén és Bankán.

Jelenlegi kántortanítói fizetés a 215 forint államsegélylyel együtt 400 frtot tesz ki.

Az iskolaszék elnöke *Jakubéczi* Ernő plébános.

2. BREZOVA

Nagyközség Nyitra vármegye miavai járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 5689. — Rk. 250, ág ev. 5159, ev. ref. 10, izr. 270. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 24. — Tny. tót.

Posta és táviróállomás helyben. Vasutállomás Pöstyén.

A község keletkezését illetőleg a szóhagyomány azt tartja, hogy az az idemenekült morva huszitáktól vette eredetét. Ezen szóhagyomány különben föl van jegyezve a község nevezetesebb eseményeinek időrendi följegyzései könyvé-

ben, mely a r. kath. plébánián őriztetik. Az 1654-ben följegyzett ezen szóhagyomány következőleg szól: „Osada Brezova rečená pri bilej hore ležici za starodávna zpivopocatku svého z lidu prišlého sonj začatek vzala a najprednejši

jeji budovani, jak važni a starého veku Lidé dosvedčili stalosena Surovine, tak řečenom ninejsiho jiz mestečka vjíhone, odkud aj podtíjme wrohem noda tekucy aj zdruhej strany wody pahrbek Periska až podnešni den jméno má a Dezinnje swn denominatij odtud žebi ženy starodavnej osady na Snrovine vystavenej a Brezowej řečenej šati na tom nirste pyrali.“ Egyetlen nevezetesebb régiségét a katolikus templom képezi. Magáról a kath. templomról is azt tartja a hagyomány, hogy az a husziták által épült, mit a templomot körülvevő bástyák igazolni látszanak. Ha a torony alatt elhelyezett köfeliratnak hitelt tulajdonítunk, a templom 1650-ben épült; az 1721-ben megejtett inquisitio megállapította, hogy a templom Mokripodány Jácint püspök által fölszenteltetett, ámbár a fölszentelés nyomaival sehol nem találkozunk. A Török-Tökölyi-féle háborus idők után, midőn még a zavargások teljesen le nem csillapodtak és a zavarosban könnyen lehetett halászni, a szt. Háromságnak dedikált ezen templom az ág. evangélikusok által erőszakkal elfoglaltatott (Fragmenta Inquisitionis 1721 factae. 1733. die 18 Januarii), kiktől azonban legfelsőbb királyi parancsra a katolikusoknak visszaadatott s 1733. január hó 19-én Kubovics Pál esztergomi kanonok által megáldatott. („Beconcihata et benedicta est“ Exactis Visitationis 1756. jul. 22.)

Az ág. evangélikusok által történt ezen erőszakos elfoglalás előtt csak 4 kath. plébános ismeretes:

1. P. (Pater) Vinczy, kit a török rabszolgaságba magával vitt (1633 körül).
2. P. Végh Miklós, kit az itteni lutheránusok valláselleni gyűlöletből éjnek idején megöltek. Végh Miklós, a lutheránusok által éjnek idején meggyilkolt kath. plébános a templom kriptájában fekszik; sírfelirata következő: „A RD. Nicolaus Végh Parochus Brezovaensis, invasus noctu ab haereticis in odium fidei, pluribus vulneribus confectus requiescat in Domino die 1. Novemb. A. D. 1674.“

3. P. Klenovics György, ki itt meghalt és

4. P. Gabrich János, kit innen igazságtalanul elűztek. (Fragmenta Inquisitionis 1721 factae. 1733. die 18. Januarii.)

A templom visszafoglalása utáni idők plé-

bánosainak névsora az 1857-iki év július hó 9-én felvett egyházlátogatási jegyzőkönyvben olvasható.

Figyelmet érdemel még egy esemény a kurucz világból, mely a történelem lapjain elő nem fordul. U. i. 1706-ban a kuruczok Bazin és Szt.-György városából, valamint más kis Kárpátok alatti városokból 491 német gyalogossal és császári musquetir-rel Verbón keresztül Brezovára hatoltak, kiket azután „Brezovky“ nevezetű réteken teljes lefegyverzés után kardra hánytak. Ezen véres esemény az időrendi följegyzésekben következőképen van megörökítve: „Roku Pane 1706 z Pezinku ze St. Jyra ajnujeh podhorami mést wiwedeno bilo na Parolu skrze Curnczow, Ctyri sto Devadesat i jeden Pechornikov Nemeckich a Musquetiruw Cisarskich až na Vrbove, skteríjmi potomne y do Osadi Brezovskéj pronikly a pri Lukach Brezovskych podobne Brezovkach řečenyěh poodebranej zbroji nemilosrdne wsech postinali a zamordowaly.“

A község katolikus iskolájának keletkezési ideje minden történeti adat hiányában kétséget kizáró biztossággal meg nem állapítható; valószínű azonban, hogy a plébánia ezen ikertestvére ezzel egyidejűleg keletkezett. Biztos történeti nyomaira csak az 1756-ik évből származó egyházlátogatási okmányban akadunk. Ezen hiteles okmány az iskoláról mint jó karban levőről („in commodo est statu Exactis Vis. 1756. jul. 22.) megemlékezik; ugyanezen okmány szerint az iskola fenntartása és javítása a hiveket terhelte, jóllehet az 1789. évi egyházlátogatás alkalmával a helybeli község által javíttatott. („Postrema Visitatione expensis Communitatis loci reparabatur. Exactis Visitationis 1817. die 3. Maji. Az 1789-iki Can. Vis. elveszett.) Kántortanítója Kutey András, k i t t e k k o r (1756.) már 22 évig, tehát 1734 óta működött.

Az 1813-iki évben nagy vizáradás volt Brezován, mely több magánépülettel együtt ezen iskolaépületet is elmosta; mire a földesuraság nagylelkűségéből az új iskola részben felépíttetett, de be nem befejeztetett (sed propter defectum sumptuum necdum est consummata. Ex. act. Vis. 1817.), miért is a kántortanító saját lakosztályában kénytelen volt tanítani. Kántortanítója 1817-ben Ruzicska János, ki ekkor már 16 évig működött Brezován. (Exactis Vis. 1817. die 3. Maji.)

A valószínűleg kath. hiveket terhelő résznek költségfödözete hiányában be nem fejezett iskolaépületnek külön lakosztályllyal és iskolateremmel eszközölt kiegészítése az 1857-iki július 9-én kelt egyházlátogatási okmány szerint a földesuraság bőkezűségéből a plébániai hivek hozzájárulásával történt meg (Exactis Can. Visitationis 1857. die. 9a julii); a hiveknek kezdettől fogva fennálló szegénysége azonban nem enged kételkednünk, hogy a hivek ekkor csak a napszám-munkát szolgáltatták. Későbbben a fentartás és javítás terhe kizárólag a hivekre szállott, kik azonban csekély számuknál és nagyfokú szegénységüknél fogva e terhet tényleg sohasem gyakorolták. Egyedüli jötevője az iskolának Scitovszky János hercegprimás után, ki a kántortanító sorsának javítására 1000 frtot alapítványképen tett le, a felejtethetlen emlékü Simor János, Magyarország megboldogult hercegprimása, ki az épületet helyreállította és a kántortanítót évi 100 frtnyi subsidiummal segítette, melyet mostanáig is élvez. Az iskolaépület most említett helyreállítását az 1872. évben Brezován dühöngött nagy tűzvész után, mely a templom tornyát, a plébániát és az iskolát elhamvasztotta, foganatosította Ő eminenciája. A javítás költségeihez Fölséges Királyunk is járult magas adományával. Addig az iskola s a tanító szobája csak egy ablakos s padozatlan volt.

Maga az iskolaépület kőből és nyers téglából való; tetőzetét régi zsupfedél helyett új palatető képezi, mely 1892-ben készült; ezen tető költségei a Simor-alapból és Ő Felsége kegyes adományából fődöztettek. A nehéz palatető alatt az épület északi része bomladozni kezdett, miért is az iskolaépület alapos javítása szükségessé vált, mely a Simor-alapból és könyöradományokból még ez év folyamán eszközölni fog.

Az iskolaterem igen hiányosan van felszerelve; a számláláshoz szükséges számológép, valamint a szemléltető tanítás egyik fontos eszköze, a falitáblák hiányzanak. Iskolakönyvtár, testgyakorlótér és faiskola nincsen.

Tisztán katolikus jellegét az államsegély mellőzésével az iskola legujabban csak úgy tarthatta meg, hogy Vaszary Kolos Ő Eminenciája, Komlóssy Ferencz kanonok, egyházm. főtanfelügyelő előterjesztésére az iskola kántortanítójának fizetése törvényes kiegészítéseül 1895. április hó 17-én 1096. sz. a. kelt nagybecsű átíratával a Simor-alapból 100 frtot állapított meg mindazideig, míg az államsegély az iskolafentartók által igénybe nem vétetik. A katolikus iskolánál a már említett múlt századbeli tanítókon kívül, mint kántortanítók legujabban működtek: Rissanek József, Kobilik N., Foglton József, Zákluka József 1872. és *Lehotay* Károly 1873-tól maig. *Lehotay* Károly szül. Vagyóczon (Nyitra m.) 1826. január hó 28-án; a tanítói pályára magánuton Végh Józsefvágújhelyi kántortanítónál készült s a népoktatást rendező 1868. XXXVIII. t.-cz. 133. §-ának intézkedéséhez képest a vizsgálatot Libertiny Gusztáv Nyitra m. kir. tanfelügyelő előtt letette s általa 1883-ban 469. sz. a. kelt bizonyítvánnyal az iskola további vezetésére alkalmasnak nyilvánított.

A kántortanító jövedelme 307 frt 78 kr.

Az iskolaszék elnöke *Gorelovits* István plébános.

A katolikus iskolán kívül van még Brezován a törvény követelményeinek teljesen megfelelő 2 ág. ev. iskolaépület 4 tanítóval, 3 törvényellenes zugiskola (irtványokban), 3 tanítóval s végül 1 izr. iskola, két tanítóval.

3. HRACHOVISTYE.

Kisközség Nyitra vármegye miavai járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 756. — Rk. 638, ág. ev. 110, izr. 8. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. össz.: 120. — Tny. tót-magyar.

Utolsó pósta: Krajna. — Vasut- és táviróállomás: Vágújhely.

Hrachovistye községben a gyermekek ez előtt 20 évvel hosszabb időn át valláskülönbség nélkül a róm. kath. kántortanító felügyelete alatt állottak, de utóbb elváltak. 1854. évben az is-

kola a község tulajdonát képező házban volt, de e ház ugyanezen évben leégett, a róm. kath. egyházközség birtokába vette a házat, fizetvén az ág. evangélikusoknak akkori értékben 140 fo-

rintot, miáltal ezek a házra vonatkozó minden igényüket elvesztették.

Ezen egyezés után a róm. kath. hivek a leégett házat saját költségükön felépítették, miáltal meg lett vetve a mostani róm. kath. népiskolának az alapja. A róm. kath. kántortanító ezen ideig az anyaközségben Krajnán lakott s a téli időben mindennap gyalog jött át Hrachovistye akkoriiban még filia községbe, hogy tanítói kötelességét teljesítse.

Krajnán ugyanis a hivek hiányában alig volt egy-két róm. kath. tanköteles s így a tanító a nagyobb számú Hrachovistye filia községbe járt mint vándortanító.

1854. évben Krajna anyaközségben a patronátus eladta mind az iskola, mind a plébánia helyiséget, ingatlanokkal egyetemben, a róm. kath. kántortanító Smeringa János átvette Hrachovistyére s lakása ideiglenesen bérelt helyiségben volt.

1856. esztendőben az iskolahelyiség telekönyvileg a hrachovistyei róm. kath. egyházközségé lett bekebelezve.

1857. esztendőben nagy, örökké emlékezetes esemény történt Hrachovistye községben. Boldogult emlékü főmagasságu Szcitovszky János volt hercegprimás magas megjelenésével szerencsétlente községünket s létesítette a mostani róm. katolikus plébániát. Ugyanekkor megállapította a visitatiót is s az akkori kántortanító Smeringa János keserves panaszát meghallgatva, törölte a kalács-kantációt, de hogy ezáltal a kántortanító megrövidítve ne legyen, oly kegyes alapítványt tett, melynek kamataiból a hrachovistyei róm. kath. kántortanító évenként 23 frt 58 krnyi kegyes segélyezésben részesül.

Meg lévén alapítva Hrachovistyén a róm. kath. plébánia, a filia községből lett anyaközség s ugyanezen évben elfoglalta a plébánia-hivatalt b. e. Kanovics Károly plébános, de nem lévén plébánia-lak, ideiglenesen volt a szállása az iskolahelyiségben.

1858. évben felépült a mostani róm. kath. plébánia-lak; a plébános, ki addig az iskolában lakott, átment a plébánia-lakba és a kántortanító a bérelt helyiségből az iskola helyiségébe. De a tanterem az évről-évre szaporodó tanköteleseket idővel már nem volt képes befogadni, végre pedig egészen kicsinynek bizonyulván, ugyannyira,

hogy a hrachovistyei r. kath. egyházközségnek kötelességévé tétetett az iskolai terem kibővítése. Az egyházközség nem lévén képes földözni az építkezéssel járó költségeket, b. e. Simor János hercegprimáshoz fordultak segélyért, ki 832 forintot utalványozott, mely összesen 1879. évben tökéletesen átalakíttatott a még most is ugyanugy létező róm. kath. iskola.

A volt hercegprimás által ajándékozott összeghez, lévén ez kevés, a róm. kath. hivek adták az építési anyagot, szolgáltatták a fuvarát és napszámot. A tanterem rendbehozott, de a kántortanító lakása maradt ugyszólván a régi, egy szobát kivéve, mely ugyanekkor épült s mely szépnek is volt mondható s az még most is,

Ezen időben még mindig Smeringa János volt a kántortanító. Ezen emberről sokat, igen sokat lehetne mondani. Csekély jövedelméből tulságos takarékosága folytán ezreket gyűjtött. Ő látta el a szükségben szenvedő embereket pénzzel, de nemcsak Hrachovistyén, hanem az egész vidéken. Mint tanítóról csakis jót, szépet lehet mondani róla. Nagyon szorgalmas ember volt, tanított kora reggeltől késő estig, legnagyobb gondot fordított a számtanra, de minden tanítása, különösen nevelési módszere vallásos alapon nyugodott. Megöregedvén, kénytelen volt állomását 1889. évben elhagyni. Ha tulságos nagymérvű takarékoságánál fogva, a legnagyobb nélkülözések árán, nem sikerült volna öreg napjaira némi pénzt szereznie, úgy állása elhagyása után koldusbothoz kellett volna nyulnia, mert az országos tanítói nyugdíjalapból segélyt nem kapott, a hrachovistyei róm. kath. hitközség egy árva krajczárral sem segítette s egyedüli nyugdíja ama 40 frt, melyet az egyházmegyei alaphoz kap évente.

Utána Barton Pál lett a kántortanító, ki mesterségére nézve kovács volt, de minthogy atyja kántortanító volt, alkalma nyílt ifjabb éveiben némi ismeretekre szert tenni az orgona játszásában.

Utána Loveczky Ernő foglalta el az állomást s mindjárt minden igyekezetét a kántortanítói lak rendezésére fordította.

Hosszu küzdelem után sikerült az egyházi hatóság közreműködése folytán a kántortanítói lak renoválására főmagasságu Vasary Kolos herceg-

primás urtól 100 frt segélyt nyerni 1892. évben, mely összegben a kántortanítói lak oly karba hozatott, hogy díszére válik az iskolának. Ugyanezen évben a hivek saját erejükből a legszükségesebb melléképületeket is létesítették s a rákövetkező évben a kántortanító szobáját deszkapadozattal látták el.

Nem maradt figyelmen kívül az iskola érdeke sem. A Szt.-István társulattól már sikerült két ízben nagyobb mennyiségű tankönyvet kapni.

Az iskola tantermének falai elláttattak eleinte fali tót olvasótablákkal.

1895. tanév végén kapott az iskola a magas kormánytól 50 drb magyar Abc s olvasókönyvet, magyar fali-olvasótablákat s 40 drb szemléltető-képet.

1896. évben a hivek saját erejükből az iskolahelyiségben a kántortanító számára pinczét építtettek.

A kántortanító jövedelme 400 frt.

Az iskolaszék elnöke *Hegyi József* plébános.

4. MIAVA.

Nagyközség Nyitra vármegyében. Hasonnevű járás székhelye. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 10870. — Rk. 950, ág. ev. 9500, izr. 420. — Nyelvre nézve tótok.

Tank. sz. össz.: 40. — Tny. tót.

Posta és táviró helyben.

A község alapítása azon időre esik, midőn a huszitákat a szomszéd Morva- és Csehországból kiűzték; kik itt az erdőségekben megvonták magukat, később felvevén a lutheránus vallást, állandóan azon völgyben telepedtek le, mely most Ó-Miava név alatt, mint irtvány ismeretes; innen a XVII. század elején átköltöztek azon helyre, melyen a község még a mai napig is áll. Nevét a község azon vízmosott helytől veszi, melyen eredetileg épült; mert Miava tótul annyit jelent, mint vízmosás, vízmosott hely.

A régi iskola valószínűleg a templommal egy időben 1665-ik évben épült; 1691-ik évben a templommal együtt a lutheránusok kezébe került s birták azt 1732-ik évig. A régi iskolai épület leromboltatott s helyén 1881-ik évben a bold. Simor herczeg-primás alapítványából 2325 frt 14 krnyi költséggel új emeletes épület emeltetett, mely cseréppel lett fedve, de minthogy vályogból van építve, alig 5 évi fennállása után, ugyancsak a bold. Simor-féle alapból 100 frtnyi költséggel újra lett betatarozva. Az épületben van egy tanterem, továbbá a kántor számára lakásul két padlózott szoba, egy zárt konyha, egy kamra és egy szin. Az iskola padokkal, térképekkel, táblával és szemléltető falitáblákkal elegendően van ellátva, de sem testgyakorló tere,

sem tornaeszközei, sem faiskolája nincsen. Női kézimunka nem taníttatik.

A katolikus tanítók közül a nép csak az utolsó előttire emlékezik, kinek neve Szilézi István, ki több mint 50 évet töltött a tanítói pályán. Miaván 1848-ik évtől 1895-ik évig működött, most 210 frtnyi kegydíjon tengeti hátralevő napjait.

Jelenleg *Lehotay* Rezső a tanító, ki 1860. év aug. 29-én Vagyócson, Nyitram. született; Nagy-Szombatban a tanítóképző-intézet befejezése után 1878-ik évben képesítő oklevelet nyert. Tanított: Egbellen (1878—79), Pobedimben (1879—83), Gerencséren (1883—85), Moderdorfon (1885—86), Turólukán (1886—95) tanévekben. Az 1895. április hó 9-től Miaván működik.

A kántortanító jövedelme 244 frt.

Az iskolaszék elnöke *Jancsó* Gyula plébános.

Magában a községben van egy 1884-ik évben épült állami iskola, 2 tanítóval és 2 tanítónővel; továbbá ugyanazon épületben van egy óvoda is egy óvónővel. Az állami iskolát mintegy 70 különféle vallású tanköteles gyermek látogatja.

Az irtványokban van 7 iskola, mely eddig lutheránus felekezetű volt, a tavalyi évben ezek közül az állam átvett 4-et. A tanítók neve, mint hogy igen váltakoznak, nagyobbbrészt ismeretlen.

5. Ó-TURA.

Nagyközség Nyitra vármegye vágújhelyi járásában. Anyaegyház.

Közs. l.k. sz. 6685. — Rk. 2163, ág. ev. 4385, izr. 137. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 338. — Mn. 300, ism. 38. — Tny. magyar-tót.

Posta, vasut- és táviró-állomás helyén.

Ó-Tura a XIV. században csak két kis utcából állott, s azért nem volt önálló, hanem a csejtei plébánia leányközsége volt egészen 1424-ig, a mikor Vagyóczon a Stibor vajda által emelt plébániához csatolták. Azóta Ó-Tura mindinkább növekedett a lakosság számában, a Turanka viz mentén épültek házak és az 1692-ik évi Canonica Visitatio már önálló kath. plébániát állít elénk, a melyhez már akkor is terjedelmes irtványok tartoztak.

Az irtványok a husziták idejében keletkeztek. Ó-Tura körül volt véve sűrű erdőkkel. Mikor a huszitákat mindenfelől szorongatták, ezek a sűrű ó-turai erdőkben kerestek menedéket, itt telepedtek le, tanyájuk körül kivágták a fát, művelték a földet. Csendes idők beálltával nem tértek vissza falvaikba, hanem letelepedési helyeiken maradva, egész kis falvakká szélesedtek ki.

Ó-Tura még most is kiváltságos mezővárosnak czimezi magát. Kiváltságait, irott története hiányában, szóhagyományaiból tudjuk meg. Kiváltságainak legnagyobb részét Mátyás adta neki. Itt fogták meg ugyanis a zsebrákok hirhedt vezérét, Svehla Jánost, miután 1467-ben a kosztolányi csatában szenvedett veresége után az ó-turai sűrű erdőkben bujdosott. A hagyomány mondja: hogy a patakon ruhát mosó asszonyok egy lovast pillantottak meg. Lova patkója feltűnően csillogott, a mi szeget ütött az asszonyok fejébe. Elmesélték férjeiknek, mit láttak. Hire járt ekkor a vidéken, hogy Svehla fejére díj van kitűzve. E rejtélyes lovast Svehlának tartva, azonnal üldözőbe vették; minthogy a ló patkója más irányt mutatott, mint az asszonyok mondták, az üldözők kétfelé oszoltak, azon alapos gyanu miatt, hogy lova megfordítva lehet patkolva. S a gyanu bevált. Erdő közepén érték utól, miután lova a magas hóban megakadt. Védekezni akart, de karabinját üldözői mutatták fel, melyet menekülésében elvesztett. Hogy elfogása dicsőségét az ó-turaiak számára biztosítsa, gyűrűjét kettéharapva, az egyik felét nekik nyújtotta azon kijelentéssel, hogy jól őrizték meg, mert ez lesz kétségbevon-

hatatlan bizonyítékuk, hogy ők Svehla elfogói. Ugy is lett. Sokan akarták a dicsőséget elvitatni az ó-turaiaktól és maguknak elsajátítani, de a gyűrű, a melynek egyik felét Svehla, másikát az ó-turaiak mutatták fel a bíróságnál, megczáfolatlan volt. Mátyás ekkép garázdálkodó ellenségétől megszabadulva, az ó-turaiak iránti háláját azzal rőtta le, hogy városuknak nem közönséges kiváltságokat adott. E kiváltságok folytán az ó-turaiak eleinte állami adót sem fizettek, nem fizettek továbbá utca-, hid-, sem pedig hegyvámot, amint azt a város birtokában levő okmányok és a vasból készült s még most is létező s 1467-ik évi kelettel ellátott községi pecsét mutatják. A pecséten ott látható maga Svehla János is.

1805-ben az oroszokra szerencsétlen kimenetelű auszterliczi ütközet után az oroszok vezérrökkel Konstantin nagyherczeggel menekülve, Ó-Turán is megállapodtak.

A város történetében kiválnak a 48-ik évi események, a melyek Hurban és Ó-Tura polgárai közti összeütközést állítják szemeink elé. Hurban e vidék lakóit ugyszólván mind magához tudta édesgetni, csak az ó-turaiak nagyobb része nem tett eleget fölszólításának. Rárontott tehát a városra és kilencz helyen felgyújtva, fölégette.

E városnak a róm. kath. egyház által fentartott iskolájáról csak az 1692. év óta tehetni számot, amennyiben az ez évi Canonica Visitatio egy tanítóról, névszerint Denkovich Istvánról tesz említést. Az 1731-ben tartott Canonica Visitatio a „kellőleg képzett“ Kosik György kántortanítót említi, a ki állása elfoglalásánál kénytelen volt a hitvallást letenni. A kántortanítói teendőkkal akkor a harangozás is össze volt kapcsolva. Ugyanez a kántortanító még az 1756-ban tartott Canonica Visitatióban is szerepel. 1788-ban tanítói és kántori minőségben Zsilka János volt alkalmazva. Kötelességei között az előbbieken kívül említve van a figuralis zene, a gyermekeknek írásra, olvasásra és katekizmusra való oktatása, a plébánosnak a beteghez való kísérése és

a házasulandók kihirdetéseinek följegyzése. Hogy ekkor csak egy iskolaterem, egy tanítóval volt, mutatja az a körülmény, hogy a Visitatióban csak egy tanító és két terem van említve, a melyek közül az egyik a kántortanító lakásául, a másik pedig tantermül szolgált. Évi jövedelme mindössze 195 frt 57¹/₂ kr volt. Az 1821-iki Canonica Visitatio röviden említi az iskolai épületet, a melyben az egy tantermen kívül volt a kántornak két szobája, kamrája, konyhája és istállója. Ez időben mint kántortanító működött Ninger, akit volt tanítványai testi büntetése miatt még most is emlegetnek. A szorgalmi idő tartama csak télre terjedt ki, az év többi részeiben a gyermekek legeltetéssel voltak elfoglalva, sőt sokan még a téli időn át sem látogatták az iskolát, részint anyagi hiányok, részint pedig a szülők gondatlansága miatt. Ugyanebbe az időbe esik, hogy volt itt benn a városban egy külön privát, magániskola, melyben a gyermekeket Balajik nevű földmives tanította. Mindegyik gyermek tanításáért kapott egy mérő buzát, azon feltétel alatt, hogy a gyermek állandóan látogatja az iskolát, s ha valamely gyermek mégis bizonyos ok miatt iskolába nem mehetett, akkor gondoskodnia kellett helyetteséről, aki helyette iskolába menjen, s történt, hogy egy gyermek a másik helyett hat hétig is látogatta az iskolát, s megtanult írni és olvasni, tulajdonképen a rendes növendék rovására. Ninger alatt rendszeresített segédtanítói állás nincs, de már az 1830-ban kántortanítónak megválasztott Pattermann János, elődje oldalán mint segédtanító működött. Pattermann János az elemi tárgyakat tótul és németül adta elő, magánuton zenét is tanított. Az iskolát látogató gyermekek száma átlag 70 volt. 1834-ben a régi iskola a tűz martalékává lett, de a hitközség újból fölépíttette az előbbinek megfelelőleg. 1853-ban Pattermann utódává lett Jerábek Ede, aki különben minden tekintetben kifogástalan kántortanító volt.

Jerábek Ede idejében 1861-ben készült el a most is fennálló iskolai épület. Kötelességeit betegeskedése mellett végezve működött az 1870. évi ápr. 3-án bekövetkezett haláláig. 1870—72 kántortanítóskodott Matzenaer Ottó Ferencz, aki határozottan megtagadta a harangozói és az egyházi teendők végzését. Említést érdemel, hogy

az első tót paedagogiai hetilapot „Konfessionálna Skola“-t ő szerkesztette. Azután a nagyszombati tannítóképző-intézeti tanárává nevezte ki. Utolsó s jelenleg is kiváló sikerrel működő kántortanító *Cservenka* Fülöp, kinek indítványára 1875. évben a tanítói fizetés 300 frtra emeltetett. Az 1877/78-ik iskolai év kezdetével már három tanító van. Az 1894/95-ik iskolai évben a tanítók fizetése 350 frtra kibővített. Az említett kántortanítóknál érdekes, hogy mindannyian morvaországi születésűek voltak és többen előfordult az, hogy az újonnan megválasztott kántor az elődjének nemcsak utóda, hanem egyszersmind veje is volt.

A tanítók névsora, a kik az ó-turai róm. katolikus iskolánál a kántortanítókon kívül működtek, a következő: Kovácsik János, Mituch N., Cservenka Fülöp, Barton Mátyás, Bielek Jusztin, Barcs Márton, Szukop Antal, Kerkasztner Jakab, Hogyina Alajos, Molecz Tivadar, Diebl Rezső, Sztányik Gusztáv, Ertl Vendel, Suszlik János, Tomának József, Bruner Alajos, Klika Lajos, Turcsek József, Horák Béla, Balazsovjech György, Izakovics István, Uhlik Antal, *Hochel* Kálmán és *Wagner* László, kik közül a két utóbbi jelenleg is alkalmazva van.

Az említett iskola kívülről meg belülről is izléses, kemény anyagból, kőből és égetett téglából készült és cserépszindelylyel fedett, emeletes épület. Beosztásra nézve magában tartalmaz az emeleten három tantermet és egy kamrát, a földszinten pedig a kántortanító lakását, mely áll: 2 szobából, konyhából, éléskamrából és pinczéből és a két rendes tanító egy-egy szobás lakásából. Udvarán egy külön épületben van egy istálló és faszín. A mi a tantermek belső berendezését illeti, semmiféle szükséges tanszerben hiányt nem szenved egy sem.

Husz szegénysorsú gyermek iskoláztatását a Valovics Mihály-féle alapítvány kamatai teszik lehetségessé. Egy nembeli ifjuság sem részesül valamely különös iparág oktatásában.

A már egyszer létezett iskolai könyvtár épen a mostani időben a második megalapításának néz elébe.

Testgyakorló tere van, most azonban nem használtatik.

Faiskolája virágzásnak örvend és évente átlag 200 nemesített fácskát szolgáltat.

Minthogy a távollevő irtványok gyermekei az ut nehézségei miatt a városban lévő kath. iskolát nem látogathatták, szükségessé vált és emelteteltszámukra egy katolikus iskola az irtványban is, a hol egy tanító működött és működik. Az irtvány iskolája a 20-as években létesült s jelen tanítója Valló József.

A mostani három róm kath. tanító közt az első *Cservenka* Fülöp, aki egyuttal kántor is, morvaországi, biszkupiczi születésű. 1870. április 17-én a nagyszombati intézetben 1867-ben tette le a tanítói képesítőt és azóta Ó-Turán, 26 éves működése után már egy egész új nemzedék ő benne látja szeretett volt tanítóját. „Az egyházi zene terén tehetség”, írja róla plébánosa.

A második tanító *Hochel* Kálmán, 1874-ben október 15-én Vágújhelyen, Nyitramegyében született. Képesített Modorban 1894-ben.

A harmadik tanító *Wagner* László, Bisztricsény községben, Barsm., 1873. január 23-án

született. Képesített Losonczon 1894-ben. Tankepesítőn kívül felszabadult asztalos és műfaragó s mint ilyen a nógrádmegyei tantestület által Losonczon 1891. évi okt. 13—14. napjain rendezett tanügyi kiállítás alkalmából a bíráló bizottság által I. osztályú diszokmánynyal lett kitüntetve.

Valló József, szül. Ó-Turán Nyitram., 1857. június 28-án. Képesítője nincs.

A kántortanító fizetése 650 frt 80 kr.

A tanítók fizetése 370 frt.

Az iskolaszék elnöke *Láng* Rudolf esperes-plébános, ker. tanfelügyelő.

A római katolikus iskolákon kívül vannak még e városban más iskolák is. Benn a városban van egy és az irtványokban két ágostai hitvallású iskola, mindegyik két-két tanító vezetésével, mindössze vagy 500 tankötelessel. Van még egy állami iskola is egy tanítóval, a melyet, 5 keresztény gyermek kivételével, csupa izr. vallásúak látogatnak. Tanköteleseinek száma 40. Ugyanebben az épületben van óvoda is.

a) IRTVÁNY.

(Ó-Turához tartozik.)

Mig az írás-olvasás elsajátítása inkább csak az emberek belátására volt bízva, addig nem sokan vették igénybe az iskolát, legkevésbé pedig az irtványosok, a kiknek közel iskolájuk nem volt, a községtől pedig 1—2¹/₂ órai távolságra vannak.

Az 1850-ben tartott Canonica Visitatio csak a községi iskolákat említi. Csak ezután néhány évvel „u Buzikov” nevű irtványban a katolikus hitközség épített és mindeddig tart fenn egy kath. iskolát, a melyben azóta állandóan egy tanító működik. Jóllehet Ó-Tura község lakosságának nagyobb részét az irtványosok képezik, több kath. iskola itt mégis fölösleges, minthogy katolikusok csak három egymással szomszédos irtványtelepen vannak számosabban: Topoleczkán, u Buzikov és Lazi; s ha itt-ott a lutheránus irtványokon egy-egy katolikus elvétve található, az ha közelebb lakik, naponként a városba küldi gyermekeit iskolába, ha távolabb, akkor rokonainál vagy ismerőseinél szállásolja el gyermekét a

városban, hogy itt látogathassa az iskolát; nagy ritkaság, hogy kath. gyermek luth. iskolába kényszerülne járni.

Ezen irtványos katolikus iskola közvetlen a regényes Javorina tövénél emelkedett helyen fekszik, a körüllevő szegény nép kunyhói közül már messziről kiválik. A cserépfödeles épület áll egy tanteremből, egy tanítói lakásból, konyhából és kamrából. Előlről kis kertecske szegélyezi. A tanterem a szükséges tanszerekkel, fali olvasótáblákkal, térképekkel, természetrajzi ábrákkal el van látva. A tannyelv, miként a városban is, tót, de a mennyire a rövid idő (nov.—ápr.), melyben a gyermekek iskolába járhatnak, megengedi, a magyar nyelvet is tanulják. Az átlagos 300 tankötelesből az irtványiskolára esik 54—56; ezek közül kevés a rendes látogató, mert részint a rossz időjárás és nyaktörő út, részint a szülők távolléte, részint a szükség arra kényszeríti a gyermekeket, hogy sokszor otthon maradjanak.

A gyermekek fölfogási képessége sokkal alantabb foku, mint a város gyermekeinél, a mi könnyen onnan magyarázható, mert egyrészt az irtványos ember nem oly művelt, másrészt a gyermekek fél vagy háromnegyed éven át is egészen magukra vannak hagyva, míg szüleik a „világban“ háznak, továbbá onnan, hogy egész nap libát, marhát legeltetnek s így minden szellemi foglalkozástól, eszmecserétől távol vannak, miáltal a fölfogási képesség is szenved.

Könyvtára az iskolának nincs. Az 550 m² területű faiskolában tenyészt ugyan a tanító nemesített fácskákat, de csak ajándékozás által adhat tul rajtuk, mivel az irtványosok saját szükségletükhöz képest magok tenyésztene.

Az 1-ső tanító, a ki ezen irtványokon az állandó iskola fölépítése előtt is vándortanítóként működött, Hanicz N. volt, a kinek silány fize-

tése volt; egy gyermektől hetenként 1 garast, hónaponként egy cipő kenyeret kapott. Utóda Jurkovicz Péter okl. tanító volt, a ki mellékesen szabó is volt; alatta a tanító anyagi helyzete javult. Utódai voltak Rehorovszky József 3 évig és unokatestvére Rehorovszky Antal 2 évig. Jelenleg 1889 óta működik *Valló József*, a ki Ó-Turán szül. 1857. július 28-án; tanítói oklevele nincs, de a vallás- és közokt. minisztertől engedélye van a képesítő letételére. Csak az iskolai idény alatt lakik Irtványban, annak befejeztével sajtókészítéssel foglalkozik. Fizetése a hercegprimás kegyes segélyével együtt rendszeresítve 300 frtot teszen ki. Működésére vonatkozólag megjegyzendő, hogy közmegelegedést szül. A tanító fizetése 300 forint.

A többi itt nem említett körülmény az ó-turai iskola történetében van megírva.

6. TURÓLUKA.

Község Nyitra vármegye miavai járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2797. — Rk. 124, ág. ev. 2565, izr. 108. — Anyanyelvük tót.

Tauk. sz. 20. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: Vágújhely.

Az iskola régi keletű, ámbár keletkezésének idejét biztosan nem lehet megállapítani. Maga az iskolaépület, lévén hozzátartozó fenntartói kevesen s legszegényebbek, az esztergomi érsek atyai bőkezűségéből emelkedett s ugyanazok jóságából tartatik fenn. Az iskola a tanítói lakkal egy tágas kert közepén egybe van építve s egészen elválasztottan áll. Az alapépülete nyers-téglából s a tetőzete szalmából való. Felszerelése hiányos. Se könyvtára, se testgyakorló tere az iskolának nincsen. Faiskolája sincsen, de van községi faiskola, melyben a növendékek gyakorolhatják magukat. Tanköteles gyermek igen kevés van, hét vagy nyolcz, mert a Bukócz fiókegyházi iskolások — vannak pedig 15-en — a nagy távolság miatt saját anyaiskolájukat nem látogathatják meg és így kénytelenek az ottani luth. iskolába járni. Ismétlő iskola nem is létezik. Van itt luth. iskola 95, izr. iskola 15

tankötelessel s tavaly óta az irtványokban állami elemi iskola 60 iskolással, s mindegyik egy tanerővel. Kik voltak kath. kántortanítók, messzebbmenő adatok nincsenek, de 1866 óta voltak a következők: Lédeczy János, Szendrey Nándor, Bogdányi József, Rehák Alajos, Rohacsek Antal, Lehotay Rudolf és a mostani *Vogth Géza*, szül. 1872. szept. 22. Verbóczon Nyitram. Elemi iskoláit Verbóczon, részint a rkath., részint az állami elemi iskolában végezte. Négy algymnáziumi osztályt Szakolczán jó sikerrel elvégezvén, felvétetett Bécsben az „Iskolatestvérek“ rendjébe, a hol magyar és német képzőintézetben volt. Innen kénytelen volt katonai szolgálat miatt kilépni s azóta saját hazájában mint magyar tanító működik. Képesítettett Esztergomban 1895-ben.

A tanító összes jövedelme 360 frt 30 kr.

Az iskolaszék elnöke *Stefanovits Felix* h. lelkesz.

7. VAGYÓCZ.

Nyitra vármegye miavai járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1039. — Rk. 85, ág. ev. 945, izr. 9. — Nyelvük tót.

Tank. sz. 16. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: Ó-Tura.

A falu keletkezésének idejét az adatok hiányában meghatározni lehetetlen. Hogy a XIV. század elején már a szervezett községek sorába tartozott, eléggé bizonyítja az 1414. évben kelt okmány, melyben Stibor vajda megengedi a vagyócziaknak, hogy saját falujukban kőkápolnát építhetnek, úgy, hogy a csejthei plébánia, mint anyaegyház jogai sértetlenül maradjanak. Ezen okmány a vagyóczi bíró s több kosztolnai lakos által aláíratott.

A reformáció szele által ezen község is volt érintve. A csejthei vár ura, gróf Nádasdy, saját jobbágyait a protestantismus karjaiba kergette; tehát a vagyócziak is kevés kivétellel kénytelenek voltak a gróf hatalmas nyomásának engedni s azokhoz csatlakozni. Ennek természetes következménye az volt, hogy a kápolna a protestánsok hatalmába került s azt egész 1660-ig meg is tartották. Már 1578. évben említés tételik Paulus Dionisy-ről, mint vagyóczi ev. prédikátorról. A megfélemlített katolikusok 1660. évben jogos tulajdonuk birtokába jutottak s öt év múlva vagyis 1665-ben Vagyóczon önálló plébánia létesült.

A kántortanítói állás szervezésének idejéről a támpontok hiányában semmi bizonyosat nem tudunk. Azonban az igazsághoz közel fekvőnek hisszük azon föltevést, hogy a plébánia szervezésével vagy egyidejűleg, tehát 1665-ben, vagy a következő évek valamelyikén létesült. Tudvalevőleg ott, ahol az istenítisztelet rendesen végeztetik, a kántort nélkülözni nem lehet. Pedig már akkori időben is a kántorok a gyermekek oktatásával s nevelésével voltak megbízva. Az iskolai épület emberemlékezet óta ugyanazon helyen állt, alkalmasint a legrégibb időben is, melyen most, a plébánia épületével szemben mintegy 30 méterre északkeletre, egy emelkedettebb helyen. A plébánia s közte levő tér, úgy a plébánia, mint az iskola léczes kerítésű konyhakertekből és a faluba vezető utból áll. Udvara meglehetősen tágas, azt környékező kert az iskola tulajdonához tartozik.

Maga az iskolai épület jelenleg legjobb karban van, ami könnyen érthető, mert 1878. évben alapjaiból kezdve újra épült b. é. Simor János volt esztergomi herczegprimás költségén. A meglehetősen magas épület 5 ablakos utcái részével, cseréptetőzetével valami impozánsabb hatást gyakorol, a községi alacsony, kis ablaku. szalmásfedelű házakhoz szokott szemre. Az épület déli részén van a 3 ablakon át behatoló napsugár által jól megvilágított s a tankötelesek befogadására elég tágas tanterem. A szükséges taneszközöknek hiján van jelenleg, a hivek nagy szegénysége miatt. A kántortanító lakásába, valamint az iskolába vezető bejárás az udvar felől van. A tanítólakásul egy tágas terem szolgál, mely a tanteremtől folyosó által van elválasztva. Konyhája, kamrája közvetlen összeköttetésben áll a lakószobával. Gazdasági épületül szolgál 1 szin, istálló s az ól.

1665—1713. évig terjedő időközben kik működtek mint kántortanítók, nem tudni. 1705-ben a protestánsok megint hatalmukba kerítették a templomot és prédikátorukká Boleti Mátét tették. De már 1713-ban elűzetett. Ezen évben a vagyóczi róm. kath. plébánián az első látogatási könyv iratott.

Ezen látogatási könyvben mint Rector Scholae-ról említés tételik Stephkovics Istvánról. Jövedelme állt következőkből: minden hospitans tartozott neki adni 5 kévét buzából; a kik házzal birtak, 6-ot. Harangozásért és temetési ének után 24 denárt; ezen stoláris jövedelmet a hivek úgy a plébánosnak, mint kántornak megtagadják. Továbbá igényt tartott az offertoriumok és a koleda harmadrészére; ezenkívül a vagyóczi soron fekvő „Na radku“ 8 házból kap gabonát, csirkét, kenyeret oly mértékben, mint a plébános a többi katolikus házból. Kosztolna filiális hivei ugyanannyit fizetnek a plébánosnak és a kántornak, mint a vagyóczi hivek.

1731-iki látogatási könyv tanúsága szerint a kántori és tanítói teendőket végezte a hitvallás letételére kötelezett Drobny György. Ez a

reggeli, déli és esti, nemkülönben az égháboru elleni harangozásban szorgalmasnak mondatik. Jövedelme a már elősoroltakon kívül a hirdetések megírásáért kap 12 denárt, minden egyes növendék hetenkint köteles hozni 25 denárt angaria fejében, szüleik pedig évente 1 szekér fát, minden szőlőkert után 1 pint mustot.

Behunek János a hitvallást letett kath. egyén az 1756. évben mint kántortanító működött. A templomi szertartásokban eléggé jártas, állásához mért tudománynyal rendelkezik; a gyermekek tanításában, templomi éneklésben s a többi teendőiben dicséretes buzgalommal jár el a plébános és a hivek legnagyobb megelégedésére. A temetési harangozásért a neki megszabott 12 denárt a hivek nem fizetik, azért jövőre, ha ezen legigazságosabb jövedelmétől megfosztatnék s valami más uton kárpótlást nem kapna, a temetéseknél szükséges harangozásra nem szorítható. A temetéseknél szokásos ének után meghatározott 12 denár helyett csak 9 denárral díjazták; a hirdetések megírása fejében csak 4 denárt kap, pedig 12-re tarthat igényt.

Az iskolai épületre vonatkozólag a Can. Visitációban olvassuk, hogy az a legelhagyatottabb állapotban leledzik, melyet mostanáig a hivek szűkeblősége miatt maga a kántor kénytelen volt kijavíttatni. Pedig minden joggal és más községek általános szokásainál fogva annak kijavíttatása kizárólag a hivekhez tartozik. Ha pedig ezen kötelesség alól ki akarnának bujni, úgy a plébános valamint a kántor jövedelmeinek pontos lefizetésére, nemkülönben az iskolai épület kijavítására per útján kényszerítendők.

Milde János mint kántortanító 1788-ban működött. Példás magaviselete, ernyedetlen szorgalma által kitűnt s a kántoroknak példányképpül szolgálhat. Lakása kielégítő állapotban találtatik.

1817-ben Szedlarik György tartja elfoglalva a kántortanítói állást. A hitvallást letette. Látogatási könyv szerint tanításban, éneklésben, harangozásban szorgalmas; erkölcsiben, plébánosa iránti engedelmisségében dicséretes. Jövedelme már forintokban van megállapítva. Tanulmányi

és vallási alapból kap 58 frt 36 krt. Vagyócz község részéről az egyezés alapján 10 p. mérő rozst harangozási díj czimén; concipatió fejében körülbelül 10 p. m. rozst; offertoriumok harmadrészét, körülbelül 1 frtot; hirdetések megírásáért 48 krt; koledából 3 frtot; tandíj czimén 10 frtot. Van továbbá 3 szántóföldje, melyet önerejével művel, de nagy szárazság miatt silány termést nyújt. Az iskolai épület javításra szorul.

1837-ben a kántortanítói állást a nemes családból származó Lédeczy Péter foglalja el. Állásához mért tudománynyal rendelkezik; teendőinek elvégzésében a legpontosabb; erkölcsiben példás; a plébános iránti tiszteletben és engedelmisségben kifogástalan. Előfogattal bíró hivek a kántortanítónak a községi erdőből tartoznak egy szekér fát hozni, Vagyócz és Kosztolna községek pedig két-két szekérrel. Öregsége miatt helyét betölteni képtelen lévén, 1870-es években segédtanítót tartott Bogdányi József személyében; végre 1876-ban 39 évi buzgó munkássága által végkép megtörve távozott.

Helyét elfoglalta Rehorovszky Ferencz, volt bori tanító; jó orgonálását és szép énekét még most is emlegetik. Vagyóczon 9 évig működött; 1885-ben a trencsénmegyei Melcsiczre távozott. A kántortanítók sorát a jelenleg működő *Paulen* Ignác zárja be. Szül. Nagytapolcsányban 1856. aug. 7-én. Képesített Léván 1884-ben. Surankáról jött 1886. évi márczius hó 19-én. Mellékesen foglalkozik méhészettel. A helybeli faiskola gondozója is egyszersmind, mely évente 30—40 nemesített fácskát szolgáltat.

A kántortanító fizetése 174 frt 09 kr.

Az iskolaszék elnöke *Sztopka* Moleszt.

A vagyóczi és kosztolnai evangélikusok saját iskoláikban taníttatják gyermekeiket. Amazoké vagy 80 gyermek által látogattatik. Tanítójuk egyszerű parasztember. Legujabb időben mint bevégzett tény gyanánt emlegetik az állami iskola felépíttetését is. Tehát az 1000 lakossal bíró Vagyócz község három iskolával fog dicsekedhetni.

c) **Nagy-kosztolányi alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Schober Ede* újvároskai alesperes-plébános.

I. BORI.

Nyitra vármegye pöstyéni járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 642. — Rk. 605, ág. ev. 11, izr. 26. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 117. — Mn. 90, ism. 27. — Tny. tót-magyar.

Utolsó posta: Rakovicz. — Vasut- és táviró-állomás: Pöstyén.

Bori falu Rakovicz és Trebete községek között fekszik. Régente Bari név alatt fordul elő; tótul ma Borovce-nak hivatik. Már Stibor korában a XIV. század végén villa regalis, királyi falu volt. Alig kételkedhetünk, hogy a község már az Árpádok korában létezett. A falu udvar- telkes birtokosok kezében volt s az ugynevezett nemes faluk közé tartozott. E jelleget máig meg- őrizte, miután abban alig találunk urbéri földmivest.

Az iskola 1873-ban leégett, melyben Páz- mány Sándor kántortanító lakott. Ideiglenes is- kola volt két évig egy magánházban, míg 1876- ban az új felépült id. Ocskay Rudolf buzgó fáradozása folytán, a ki tervet is készített s a községi repartíció szerint, a szép iskola 1876. év- ben felépült, körülbelül 5500 frt költséggel. Az iskolaépület csinos, mondhatni, hogy a vidék legszebb iskolái közé sorozható. Alapja 2 méter mély, kőből, a külső falak égetett téglából, a keresztfalak pedig vályogból építvék. Födve van cseréppel. A tanterem 9 m. hosszú, 8 m. széles, 3 m. magas, van négy ellenkező irányban 1·6 m. magas, 1 m. széles ablaka. A tanszoba fel van szerelve 24 olvasó magyar falitáblával Bárány Ignácztól, van Magyarország, Európa térképe és földgömbje, két nagy iskolatábla, 16 pad. Hogy az embereket érdekli az iskola, abból is követke- ztethető, hogy a vizsgán sok szülő jelenik meg. A tanító lakása áll 2 szobából, az ablakok keletnek vannak, egy konyhája, cselédszobája és kam- rája, abból jut a pinczébe. A tanítói lak és tanszoba

között van egy zárt folyosó, mely a tanító szobái mellett vezet a konyhába. Gazdasági épületek, u. m. istálló, fakamra szinte kemény anyagból va- lók, cserépfödél alatt.

Faiskolája is van 1877. év óta és átlag 15 fát szolgáltat.

Az iskola jötevője Pantocsek József, ki 1837—1844. működött a borii hivek körében s aki a borii iskola felépítésére ajándékozott 2200 frtot. Végrendeletében nagylelkűen emléke- zett meg régi hiveiről s 3400 frtot hagyományo- zott iskolai czelokra. Ezen alapítványból a borii róm. kath. kántor évenként 96 frtot kap, a sze- gény iskolásgyermeknek pedig 400 frt kamatját.

Ocskay Rudolf saját telkéből kegyeskedett a tanítónak $\frac{1}{4}$ holdat kihasítani, azt kertté alaki- tani, nemesfajú gyümölcsfákkal kiültettetni és azt a tanítónak haszonélvezetébe átengedni, me- lyért a tanítónak minden évben folyamodni kell; ezen kívül még más kedvezményekben is része- sítí a tanítót.

Itt működtek: Zsoldany Ignác 1820—1860, Bogdány N. 1860—1863, Rehorovszky József 1863—1871. Pázmány Sándor 1872—1875, *Józsy Pál* 1872. július 21-től. Szül. Báfonyban Po- zsonym. 1853. június 6-án. Képesítettett Nagy- szombatban 1872-ben. Működött Manigán, Vit- tenczen, Pöstyénben és Szomolányban.

A kántortanító jövedelme 448 frt 64 kr.

Az iskolaszék elnöke *Czintula* Ágoston plé- bános.

2. DRAHÓCZ.

Nyitra vármegye galgóczi járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1862. — Rk. 1800, izr. 62. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 340. — Mn. 250, ism. 90. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás: Nagy-Kosztolány.

Drahóc község hajdani időben két kisebb faluból állt és pedig a hagyomány szerint Bakova és Drahóc faluból.

Az iskolaház régebbi időben egy közön- séges szalmafedeles parasztházból állott. 1850-es években azonban, midőn a német provisorium

kormányozott, a gyermekek iskoláztatását szigorral elrendelte, miből az következett, hogy a tankötelesek száma majd 200-ra rugott; tehát egyidőre még egy más községi házba helyezték el az első osztályt. Később, az akkori világi fennhatóságnak ezen alkalmazás tarthatatlannak bizonyulván, elrendelte, hogy egy új iskolaépületről kell gondoskodni és pedig: minthogy pénzforrás nem lévén, olyan tanácsot adtak, hogy szántsának fel egy darab legelőt s annak pár évi terméséből gyűjtsenek az építéshez szükséges pénzt, mi meg is történt.

Összegyűjtván ily módon pár ezer frtot, hozzáfogtak a mostan fennálló iskola építéséhez és pedig egyemeletes épületet terveztek, mely 1860-ban elkészült a felső emeleten két tágas nagy tanterem, földszint pedig a tanítók részére szükséges lakások szilárd kő- s égetett téglából, az épület cserepes háztetővel; ezen háztető cserepet azonban a nagy teher következtében leszedették s helyette fazsindelyt raktak. 1860-tól 1880-as évig békében, buzgósággal haladtak a tankötelesek oktatásával. 1880-as években azonban a kir. tanfelügyelő a már 240-re rugó mindennapi tankötelest két osztályban a törvény szerint tűrni nem akarta, illetőleg megtiltotta; egyúttal elrendelte a 3-ik tanterem felépítését s egyszersmind a 3-ik tanítói állás szervezését és egyenkint a törvényes 300 frtnyi évi fizetést rendelte el, valamint közös lakószobát, fűtést, illetve a mennyi kitelik az iskolára kiszabott összegből, mi 5¼ öl kemény hasábfából fennáll. A kántor-tanítónak azonban az évi tanítói fizetése csak 200 frtra van szorítva.

Könyvtár és testgyakorló tornaszerek nincsenek. Faiskola van közvetlenül a konyhakert mellett, melyen 2000-en felüli facsemete találhatók, a melyben az idősebb tanoncok gyakoroltatnak, míg az iskolai tanfolyam be nem végeztetik; de nincsen érdeklődés a lakosok között. Az iskola leányok horgolásban és himzésben jártasak. Az iskola fentartója maga a község.

1836-dik évben mint kántortanító volt itt Maráky, ki egyszersmind a községben jegyző is volt. Annak elhalálozása után ujonnan lett megválasztva 1836-ik évben Milovnik Péter, lopassói születésű, ki e pályán mint kántortanító 40 évig különféle viszontagságok közt élt szegénységben.

Utána *Milovnik* Mihály 1872. okt. 4-én a hercegprímás úr által kinevezési okmánynyal részesítve s biztosítva, ezen állomást elfoglalta. 1839-ik év szept. 24-én Drahócson született. A magyar nyelv sikeres tanításaért a F. M. K. E. 20 forinttal jutalmazta. A gyümölcsfakézelés terén szerzett érdemeiül a kormány megjutalmazta. Foglalkozik méhészettel is.

Osztálytanítók *Kóczián* István szül. Karkócson Nyitram. 1876. november 25-én. Képzőt végzett. *Bachraly* Géza szül. Nagyszombatban 1877. május 15-én. Képzőt végzett.

A kántortanító jövedelme 626 frt 10 kr.

Az osztálytanítók fizetése 306 frt.

Az iskolaszék elnöke *Bucska* István plébános.

3. FELSŐ-ZELLE.

Község Nyitra vármegye galgóczi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 710. — Rk. 241, ág. ev. 453, izr. 16. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 53. — Mn. 41, ism. 12. — Tny. tót-magyar.

Utolsó posta: Szilád. Vasut- és táviró-állomás: Galgócz-Lipótvár.

Az iskola mikor létesült, bizonyos adat nincsen róla; csak úgy lehet következtetni, hogy ha róm. kath. plébánia létezett Felső-Zellén 1332-ben, akkor lehet hogy volt kántortanító is alkalmazva, de, hogy kik voltak a tanítók, arról csak 1778-ból van tudomásunk. Akkor Sztupavszky Miklós volt a kántortanító, ki azelőtt remete életet élt és holtanapjáig remete-ruhát viselt, daczára annak, hogy kántortanító volt; de meddig működött mint kántortanító, azt nem tudni, és hogy

kik voltak utána alkalmazva, azt sem tudni, csak azt, hogy e század első negyedében volt idősb Pokorny István mint kántortanító alkalmazva, ki a negyvenes években meghalt; utána következett ifj. Pokorny István, ki 1870-ig mint kántortanító működött; ezután következett Lehotay István 1870-től egész 1880-ig; 1880-tól Müller Ferencz 1883-ig; 1883-tól egész maig működik *Lehotay* Károly kántortanítói minőségben, Felső-Zellén.

Mikor épült a kántortanítói lak, azt nem tudni; az épület kemény anyagból van építve, cserepes fedélzettel, csak a kamra, istálló és felszer nyers anyagból van építve és szalmafedeles; az épület áll két szoba, konyha, kamra és felszerből; a tanterem a hatvanas években épült kemény anyagból, cserepes födéllel.

Faiskola a tagosítás óta van, vagyis 1866-tól; ojtvány és másféle fanövényzet évente eladatik 40—60 drb, a jövedelem egy része a kántortanítóé és a másik rész a róm. kath. hitközségé.

A kántortanítónak 1850-től fogva semmi más mellékkeresete vagy hivatala nincsen.

Lehotay Károly született Vagyóczon (Nyitra-megye) 1857. márcz. 3-án; képesített Nagy-Szombatban 1883-ban. Működött Vittenczen, Krakován és Verbón.

A kántortanító jövedelme 241 frt 04 kr.

Az iskolaszék elnöke *Steglik* Károly plébános.

Van itt ágostai evang. hitfelekezeti iskola, mely hogy mikor létesült, nem tudni.

4. MADUNICZ.

Kisközség Nyitra vármegye pöstyéni járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 885. — Rk. 847, izr. 38. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 160. — Mn. 120, ism. 40. — Tny. magyar-tót.

Vasúti megállóhely van. — Posta és táviró: Galgócz-Lipótvár.

Ami Madunicz község történetére vonatkozó események és szóhagyományokat illeti, ezekről adataink nincsenek. Ami pedig az iskolának történetét illeti, erről szintén nincsenek a régi idők-ből adatok. A mostani kántortanítói lak az iskola-helyiségben fekszik, épült 1861. évben; ennek fekvése a község közepén van, mely áll: 2 tanteremből, kántortanítói és tanítói lakból és egyéb gazdasági épületekből; az alapépület kő- és téglából, a tetőzet cserépből áll. Az iskola felszerelése a következő: padok mind a két tanteremben, mindegyik asztallal, székekkel, zsámollyal és táblával ellátva. Azonkívül az I-ső tanterem falitáblákkal, valamint a második tanterem ugyanazokkal s az még 1 földgömbbel és Magyarország térképével van ellátva. Könyvtára nincs, s a könyvtár csupán „Néptanítók Lápja“-ból és a „Népnevelő“-ból áll.

Testgyakorló-tere nincs. Faiskolája van 1864. évtől s évente 30 nemesített fácskát szolgáltat. Férfi- vagy női-kézimunka nem taníttatik.

A maduniczi iskolánál mint kántortanítók voltak: Maráki János, Novotny Ferencz, Táborszky György és Knobb János. Tanítók: Vermes Flóris, Konyárek Ferencz, Nádenicsek Károly, Galla József, Soka Bálint, Mihálik János, Hankóczi Antal, Szabó Gyula, Bellis Benő, ifj. Mihálik János, Csehák Ferencz, Muzsik Antal, Mrva Ede és Jurik János.

A jelenlegi kántortanító *Szabó* István, született Apán Pozsonym. 1838. június 28-án. Képesítést nyert Nagyszombatban 1863-ban. A postahivalt is vezeti.

Osztálytanító *Jurik* János, született Manigán, Nyitra vármegyében, 1872. nov. 10-én. A három évi képezdei tanfolyamot Nagyszombatban végezte. Képesített ugyanott 1896-ban. Maduniczon működik 1893 óta.

A kántortanító jövedelme 284 frt 90 kr.

Az osztálytanító fizetése 306 frt.

Az iskolaszék elnöke *Chmela* József plébános.

5. NAGY-KOSZTOLÁNY.

Nagyközség Nyitra vármegye pöstyéni járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1888. — Rk. 1600, ág. ev. 8, izr. 280. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 300. — Mn. 220, ism. 80. — Tny. magyar-tót.

Posta, vasut- és táviró-állomás helyben.

Nagy-Kosztolány 1332. évben épült s mint előtt a Vág folyó jobb partján feküdt. A Vág most az „egyházlátogatási okmány“ emlegeti, 200 év 1 óra járásnyira folyik a várostól. A csatornák

ásásánál 30 év előtt találtak egy elkorhadtt dereglyét, nemkülönben egy evezőt a plébániai kert kutjának ásásánál 62 év előtt. A völgy Nagykosztolány és Vág között „vág völgy”-nek nevezetik, melyen Vágújhelytől—Szeredig valamikor erdőségek voltak. Mátyás, az igazságos király idejében (1470. év körül) azon a dombon, hol most a templom áll, nagy erőd volt s benne 300 rabló Svehla vezérrel tanyázott. Ezek rettegésben tartották nemcsak az egész környéket, de Ausztriát és Morvaországot is. — Midőn egyszer teljes erővel Nagyszombat várost készültek megtámadni, értesülve lévén erről a király is, sok katonaságot küldött Nagyszombat védelmére, miről értesülvén a rablók, erődjeikbe menekültek. Svehla vezér fejére díj volt kitűzve, s 300 akasztófa az erőd előtt fölállítva s az első legmagasabb Svehlának volt szánva. De ezek titkos utakon az erdőkbe rejtőztek. Svehla lőhátton elszaladt egész ó-turai erdőkbe, hol az ó-turaiak elfogták s Nagyszombatba vitték. Utközben meghalt, de azért a jóköiek átvették tőlük s maguk beszállították Nagyszombatba. Ezért az ó-turaiak és jóköiek sokáig nem fizettek vámot.

Mikor keletkezett az iskola Nagy-Kosztolányban, nem tudható. Régebben sok ideig bérelt parasztházban laktak a ktanítók és a félig romlott iskolaépület egy szobájában és egy paraszt szobájában tanítottak. 1866-ban felcserélték a romlott szalmaházacska, más nagyobb, de szintugy szalmafedelees, agyagos czélszerűtlen házzal, távol a plébánia és templomtól. 13 év múlva, midőn már ez az épület sem volt javítható, építettek új iskolát egészen az országút mellett, közel a templomhoz, majdnem 10,000 frtért, mely csak úgy volt kivihető, hogy különbség nélkül minden lakosnak kellett fizetnie. Szükséges kutja az

iskolának máig sincs, ámbár a szomszéd kutja sincs közel. Két tanterem van, mindegyik 7·50 méf. széles, 10 mf. hosszú és 3·25 mf. magas, délnek fekvő oldalon, mindkét oldalról ablakkal. A kántortanító lakása áll: 2 szoba, 1 kis konyha és 1 kis éléskamrából.

A tanító számára van egy szoba. Mind kemény anyagból építve s cseréppel földve. Mind-egyik tanteremben van egy vasból öntött kereszt, melyet Ochaba István akkori helybeli esp. plébános ajándékozott.

Az iskoláról maga a község gondoskodik. Felszerelése kielégítő.

Könyvtár és testgyakorlati eszközök nincsenek. Faiskola van és pedig 300 négyyszögöl. Évenként kiadatik átlag 60—80 drb szederfa és ojtvány. Kézimunka nem tanítatik.

A régebbi kántortanítókról semmiféle adat nem áll rendelkezésünkre. 1864-től a jelen ideig itt működik id. *Kanka* János, született Nagy-Pritrzsden (Nyitram.) 1841. július 5-én. Képesített Nagy-Szombatban 1860-ban. 1886-ban Modoron a magyar nyelvi póttanfolyamon jeles bizonyítványt nyert. A magyar nyelv sikeres tanításáért két ízben kitüntetésben részesült. *Gruber* Károly osztálytanító született Nagy-Szombatban 1873-ban. Oklevelet kapott Esztergomban 1895-ben.

A kántortanító jövedelme: 1. tanítói 110 frt és 15 frt földérték. 2. Kántori 42 p. m. rozs, alapítványokból 32 frt, stóla 30 frt, bucsuztatók 100 frt, zsellérektől 10 frt. Összesen: 428 frt.

Az osztálytanító fizetése 310 frt.

Az iskolaszék elnöke *Hoening* Ferencz plébános.

Van itt még egy 60 év óta fennálló izr. iskola 38 tanulóval, kiket egy okl. tanító s egy hitoktató tanít.

a) ALSÓ- ÉS FELSŐ-DUBOVÁN.

Nyitra vármegye pöstyéni járásában van. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 695. — Rk. 687, izr. 8. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 84. — Mn. 68, ism. 16. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: Nagy Kosztolány.

Nevezett két község 1778 óta bir egyhajóju boltozatos templommal, a melyben a róm. katolikusok minden vásár- és ünnepnapon ren-

des istenitiszteletre összegyülekeznek. A községek mindegyikének van temetője és pedig Alsó-Dubovánnak temetője a templom körül van,

Felső-Dubováné pedig ezen község végén van. A fentemlitett községek lakóinak róm. kath. gyermekei 1788 előtt Nagykosztolányba jártak iskolába, de szüleik belátván, hogy gyermekeiket a hosszú ut fáradalmi kifárasztják, sőt hűzivatark idejében a legjobb akarat mellett is igen nehezen mehetnek iskolába, a mi miatt a tanulásban elmaradnak, 1788-ban a községek előjáróságát avval bízták meg, hogy egy kántortanító fizetésére és lakására, nemkülönben a tanteremre nézve megállapodjanak, a mi meg is történt.

Az iskola felszerelése megfelelő. Könyvtár, faiskola, tornahely nincs; kézimunkát nem tanítanak.

Az iskola alapításától, 1788-tól rendes tanítója volt ezen két községnek. A kántortanítók

nevei ezek: Malocsay József, Locska János, Tejfölösy Pál, Janda János, Vohradnik József és 1866-ik évtől *Űdvösy* Antal. Szül. Nyitramegye Alsó-Elefánton 1827. január 1-én. Képesítettett Esztergomban 1849-ben. Működött: Somorja, Tallós, Esztergom, Jókő, N.-Kosztolány, Lonsár, Bucsán községekben. Az eredeti kántortanítói lakás és az iskola két izben is nagyobbított és pedig 1840-ben és 1887-ben. Jelenleg a kántortanító lakása áll két szoba, zárt konyha, kamra, pincze és istállóból és az iskola tágas, világos és a két község róm. kath. gyermekeinek elégséges iskolateremből.

A kántortanító jövedelme 436 frt 79 kr.

Az iskolaszék elnöke *Hoenig* Ferencz nagykosztolányi plébános.

b) PECSENÉD.

Kisközség Nyitra vármegye pöstyéni járásában. Hozzá tartozik Petőfalva. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 585. — Rk. 563, ág. ev. 1, izr. 21. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 74. — Mn. 60, ism. 14. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut és táviró: Nagy-Kosztolány.

Az iskola 60 év előtt keletkezett. Mostani iskolaépülete új és czélszerű. Van 1 szép, tágas és világos tanterem. A tanító lakása áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 éléskamrából. Az épületnek alapja kemény anyagból, a falak pedig vályogból vannak építve és cseréppel földve. A tanteremben van egy kereszt, 1 fekete tábla, 12 olvasó falitábla, 1 földgömb, Magyarország és Európa térképe. Az iskoláról maguk a községek gondoskodnak. Könyvtár, testgyakorlati eszközök és faiskola nincsenek.

A régi tanítókról nincs említés téve. Ez idő szerint itt működik 1861 óta *Greguska* István, született Ujvároskán (Nyitram.) 1831. december 19-én. Működött Lipótváron, Ujvároskán, Sáfőn, Nádszeghen és Sárón.

A tanítói fizetés 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Hoenig* Ferencz nagykosztolányi plébános.

6. PUSZTA-VOGYERÁD.

Kisközség Nyitra vármegye pöstyéni járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 192. — Rk. 184, izr. 8. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 28. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: Nagy-Kosztolány.

Az iskola 1822. évben alapított és csak 1824. évben lett végleg rendeltetésének átszolgáltatva. Az iskola a plébániával s templomával egyetemben Nyitra akkori hirneves püspökének, Kluch József bőkezűségének köszöni létét. Azonnal észrevette az ő éles szeme, hogy a majd-

nem 3 órányira fekvő Krakován község képtelen a pusztaiak lelki vezetésére, de még a legközelebbi községek sem nyújtottak előtte kellő biztosítékot e lelki szükséglet betöltésére, távolságuk miatt; ez okból elhatározta s nyomban fogatosította is itt a plébánia és az iskola létesíté-

sét. Ez időtől fogva ugyancsak a nyitrai püspökség kegyurasága alatt vezeti e kis helység önállóság az ő lelki ügyeit.

Az iskola a kántortanítói lakkkal egy fedélzet alatt, egy folyosón, közel a templomhoz és zajtalan helyen áll. Az egész épület szilárd anyagból van építve és teteje zsindelyes. A folyosó jobboldalán van a kántortanító nagy szobája, vele párhuzamosan az iskola; balra van zárt konyha és egy kis szoba, vele egyenközüen a kamara és alatta a pincze. Az udvaron van: istálló, fakamara és két ól; mögötte van a 700 ölnyi kert.

Az iskola a legszükségesebb taneszközökkel van ellátva.

Az iskolai könyvtár csak a „Népt. Lapja“ XXI., XXII., XXIII., XXIV., XXV. kötött és XXVII., XXVIII. hiányos és kötetlen évfolyamaiból áll.

Az iskolának sem tornaterme, sem faiskolája nincsen.

Kézimunka nem taníttatik.

Az iskola felépítésétől a következő kántortanítók működtek: Héray János 1824—1853. július 21; Zsoldányi Ambrus 1853—1866. június 6.; Lédeczy Rezső 1866—1880.; Hornyák Lajos 1880—1884.; Sztraka József 1884—1887; Laczkovics Miklós 1887—1894. Volt-e mellékfoglalkozásuk, vagy milyen kitüntető, jellemző állást foglaltak el a tanügy, irodalom, zene és gazdasági téren, arról tudni nem lehet, mert sem szóbeli, sem írásbeli hagyományok nem maradtak utánok.

Az 1894. év október hó 20-án a pusztla-vo-gyerádi kántortanító-állomás megürült s azért a következő javadalommal a pályázat kihirdet-tett: „3·75 hl. buza, 11·25 hl. rozs, 5·00 hl. árpa, 3·75 hl. szemes kukoricza, 22·00 mm. sarju, 30·00 mm. tav. szalma; 20 m. kemény hasáb-fa; 2 darab nyári tehénjárás; 1 hold szántó-föld; harangozásért 12 frt 60 kr., mise 12 frt; Kluch-féle alapítvány 96 frt, stóla megváltás czi-mén 25 frt; ostyasütés 6 frt, $\frac{1}{2}$ hold kert és lakás.“ Erre az állomásra *Bendzy* József, volt muzslai tanító lett megválasztva. Nagyszombat-ban (Pozsony m.) 1867. év február 23-án szü-letett, a nagyszombati kir. kath. tanítóképző-in-tézetet három évig látogatta és az 1890. évben befejezte. Képesítést ugyanott nyert 1891-ben. Működött Péterfalván és Muzslán. Ez évben a Galgóczi kerületi Koszlath községben választot-ták meg kántortanítónak.

Idővel a fentemlített Kluch-féle alapítvány kamatai alábbszállván, s az állami adó meg aránytalanul felemelkedvén, a kántortanító kész-pénzfizetésében jelentékeny változás állott be, miért is a helybeli lelkész felfolyamodására a nyitrai püspök mint kegyur, a nyers termények mennyiségét pótlásképen következő arányban ke-gyeskedett felemelni: 1·25 hl. buza, 5·75 hl. rozs, 2·50 hl. árpa és 1·75 hl. szemes kuko-ricza; a mennyiben a fenti készpénz körülbelül 38 frttal kevesbedett.

Összes fizetés 470 frt 18 kr.

Az iskolaszék elnöke *Busna* Sándor plébános.

7. UJVÁROSKA.

Nyitra vármegye galgóczyi járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 574. — Rk. 556, ág. ev. 7, ev. ref. 2, izr. 9. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 90. — Mn. 70, ism. 20. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben (Lipótvár néven). Vasut- és táviró-állomás: Galgóczy-Lipótvár.

II-ik Lipót király alatt, ki az 1669-ik évben el-rendelte, hogy egy vár a vágvölgyi vonal mentén építtessék fel, mert azon időben a mi szép hazánkat a törökök pusztították, hogy e vidéket a török járom alól megszabadítsák, keletkezett Ujvároska község is, mivel a vár felépítésénél foglalkozó mesteremberek idegen országokból vándoroltak ide, a kik kezdetben csak barakokban laktak,

mely részét a községnek mai napig is „budák“-nak nevezik. Akkoriban e vidék királyi birtok volt és a vár felépítése után az itt megmaradt mester-emberek kérvényt menesztettek a királyhoz a szabad letelepedés végett, a mit a király meg is engedett; de nem csak a letelepedést engedte meg, hanem még szabadalmakkal is felruházta, úgy, hogy ők nem mint munkás, hanem mint

szabad jobbágyok élvezték a királytól vett birtokot, a mint azt a náluk őrzött bullájuk is tanúsítja.

A szabadságharcz idejében sokat szenvedtek mind a két részről, mert az egész falut felégették és a lakosok a szomszéd falvakban kénytelenek voltak menedéket keresni. Templomukat a szabadságharcz lezajlása után kegyadományokból és saját hozzájárulásukkal újra felépítették.

Az iskola keletkezése idejét egész biztonsággal nem tudni, vajjon mindjárt a község keletkezésében föl lett-e építve vagy sem, hanem a hogy a Visitáció az 1780-ik évből mutatja, melyet Batthyány hercegprimás állapított meg, már kellett azon idő előtt lennie, mivel már az akkori időben a tanítói állomás rendszeresítve volt.

Az 1780. Visitáció bemutatása szerint az iskola akkor csak egy tanteremmel és egy tanítóval bírt, kinek lakása egy szobából, egy kamrából és istállóból állott; az 1850. év körül a község a mostani házat vette, mely parasztház volt; ezt átalakította iskolának a község, de ez sem felelt meg czéljainak, miglen 1890-ik évben újra lebontották és 2225 frt költséggel a mostani iskolát és lakást építették. Ez iskola felépítéséhez a mi felségesen uralkodó Ferencz József királyunk 150 frttal járult. A kántortanítói laknak fekvése keletről nyugatra esik, az iskolateremnek ugyanazon iránya van, s az iskola ablakai észak és dél felé irányozva vannak. A lakást az iskolateremtől csak egy kis folyosó választja el, melynek bejárata az utcáról van. Az alapépület égetett téglából van, tetőzete cseréppel van fedve, a gazdasági épületek zsindely alatt állanak.

A tanterem felszerelése elegendő volna, ha csak új padok volnának, melyek igen rozzantak s a testi fejlődés és mozgásban akadályozzák a zsenge gyermekeket.

Könyvtára nincs; testgyakorló-tere nincs, kezdetben volt, de ez nem sokáig maradt; nem volt, aki a megrongált fadarabokat ujjal pótolja.

Az iskola keletkezése óta tizenegy tanítója volt; ezek közül az első Szrnesek Antal volt, ki egyuttal a szomszéd fiókegyház kántortanítója

volt; jó muzsikus, a ki bandát is tanított, de gyenge tanító; utána következett Hlen József, ki Bresztován községből lett ide áthelyezve; ez után ujából a fentemlített kántortanító lett megválasztva. Hlen Mihály csak rövid ideig működött mint kántortanító. Goldwald, ez igen hosszú időn át működött. Horvát kántortanító alatt a vörösvári kántortanítói állomás végleg elszakadt és az újvároskai kántortanítói működési körhöz csak Beregszeg fiókegyház tartozott. Wachaj kántortanító volt az első, kinek Beregszeg filialisa volt. Bulkai igen rövid ideig volt itt mint kántortanító. Kropácsy István, ki 1842-ik évben lett újvároskai kántortanító, igen jó tanító volt és kántor. Ő nem csak a nép szeretetét és tiszteletét vivta ki, hanem azon is iparkodott, hogy előljáróinak teljes elismerését megnyerje ugyanarra, hogy őt mindenütt tisztelték. 1877. évben, mikor rendelet jött, hogy minden község köteles saját külön tanítót tartani, akkor a beregszegi állomás végleg elszakadt és csak Újvároska maga maradt; azóta három kántortanítója van az egész plébániának. A fentemlített idősb Kropácsy István Beregszeg fiókegyházba ment kántortanítónak, hol tizenkét évig működött, miglen 1894-ik évben nyugdíjba ment és azóta Pöstyénben tartózkodik. Fia Kropácsy István csak egy évig volt alkalmazásban. 1878-ik évben Lovisek István lett megválasztva kántortanítónak.

1882-ik év szeptember óta *Martincsák Ignác* lett Újvároska község kántortanítójává kinevezve. Született 1857-ik év márczius hó 6-án Liptó-megyében Hutty községben. Képesítettett a nagyszombati róm. kath. intézetnél 1877-ik évben. 1893-ban a gyümölcsészeti tanfolyamot hallgatta. Működött Rajecz, Szomolány, Szentmihályur, Eberhard, Kulhán községekben.

Könyvtára és gyakorlótere nincs.

Faiskolájuk van több ezer fácskával, de sajnos, a község nem nagyon érdeklődik a fiatal csemeték után, és annál kevesebb gondot fordít annak felnevelésére is.

A tanító jövedelme 304 frt 30 kr.

Az iskolaszék elnöke *Schober Ede* esperes-plébános, kerületi tanfelügyelő.

a) BEREKSZEGH.

Nyitra vármegye galgóczi járásában fekszik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 1413. — Rk. 1383, ág. ev. 12, izr. 18. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 258. — Mn. 180, ism. 78. — Tny. tót-magyar.

Utolsó posta : Lipótvár. Vasut- és táviró-állomás : Galgócz-Lipótvár.

Berekszegh községnek már régibb időkben volt iskolája, amint azt a legöregebb emberektől hallottam. A község jegyzője egyszersmind az iskolát is vezette. Idővel azonban az iskola vezetése az Ujvároska anyaközség kántortanítójára Kropácsy Istvánra, illetőleg annak segédtanítóira volt bízva, de mindig a kántortanító felügyelete alatt. A segédtanítók majd minden évben változtak; a tanítás eredménye Kropácsy István szorgalmának és jó felügyeletének is köszönhető.

A hetvenes évek elején szükségessé vált az iskolát újonnan építeni a község keleti részén, ahol jelenleg is fennáll.

1877-ben az iskolát újból berendezték és két tanteremmel látták el, egyszersmind tanítói lakásokat is építettek. Az egész iskolaépület kőből és téglából van építve, teteje pedig egy része cseréppel, másik része zsindelyvel van befödve. Szóval az iskola a kor igényeinek megfelelően épített és rendezett be. 1878-ban rendszerezve volt a beregszegi kántortanítói állomás s a község iskolaszéke egyhangulag Kropácsy István kitűnő kántort és tanítót, ki Ujvároskán volt alkalmazva, hívta meg az állásra, ki az állást készséggel elfoglalta, illetőleg 1878-ban egyhangulag megválasztott és a hercegprímástól megerősített. Lelkiismeretes működése, ügybuzgósága és népszerűsége által a nevezett Kropácsy István kántort a nép bizalmát teljesen megnyerte. Főtanítóskodási ideje alatt alkalmazásban voltak mint segédtanítók 1879. évben Rajcsányi István képezdész 50 frt fizetéssel és teljes ellátással; 1880-ban Orgony János IV. gymn. osztályt végzett, mint s.-tanító ugyanazon fizetéssel; 1881. évben Ország Mihály, 1882-ben Ridzy Mihály

50—50 frttal és teljes ellátás mellett s az utóbbi működött 1886-ig, azután Machovics Rajmund képezdész, 1887-ben pedig Chitil Pál alkalmaztatott, azonban csak rövid ideig, mert egy jövedelmezőbb állást nyert. Utána következett ismét Ridzy Mihály I-ső képezdei tanfolyamot végzett s.-tanító; 100 frt fizetésért s teljes ellátásért tanította az I. osztályt sikerrel több éven keresztül.

1893. évben Kropácsy István kántortanító sok évi áldásos működése után nyugalomba vonult. A kántortanítói állomás üresedésbe jövén, az 1893. évi aug. havában megtartott választáson Zsemle Ferencz Nyitram. berekszeghi születésű okl. tanító egyhangulag megválasztott kántortanítónak. Született 1865. március 8-án. A nagyszombati gimnáziumnak 2 osztályát és 3 évi tanítóképezdei tanfolyamot végezte, valamint a tanképesítő vizsgálatot 1893-ban letette és több községben mint segédtanító és kántortanító sikerrel működött. 1893. évben segédtanító volt Mrva Ede okl. tanító 300 forint fizetéssel; 1894. évben Ország Mihály nevezetett ki a berekszeghi iskolához segédtanítónak. Pozsonymegyei Modorfalván született 1856. szept. 25-én. A nagyszombati gymnasium 6 osztályát elvégezve, egy évig mint s.-tanító működött, azután a tanképesítő vizsgát 1883-ban jó sikerrel letette. Jelenleg az I-ső osztályban működik. Működött P.-Beszterczen, Borostyánkön, Paklán, Dévanyban.

Az iskola fel van szerelve szemléltető és természettani képekkel stb.

Faiskola van. Könyvtár, tornatér nincs; kézimunkát nem tanítanak.

A kántortanító jövedelme 473 frt 66 kr.

Az osztálytanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke az újvároskai plébános.

b) VÖRÖSVÁR.

Kisközség Nyitra vármegye galgóczi járásában. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 877. — Rk. 874, izr. 3. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 147. — Mn. 105, ism. 42. — Tny. tót.

Posta : Lipótvár. Vasut- és táviró-állomás : Galgócz.

Vörösvár község keletkezésének ideje sehol sincs feljegyezve s a szóhagyományok sem vi-

hetők vissza odáig. Való azonban, hogy jóval 1669 előtt létezett, amennyiben Lipótvár erősség

s Ujvároska község az ő területén épült s az a mai napig is úgy van feltüntetve.

Az iskola történetére vonatkozólag csak éppen a szóhagyományok az irányadók. Volt-e a községnek tanítója a XIX-ik századig? nem tudni. Azonban e század elején van említés téve tanítóról. Az iskolaépület kezdetben a község déli részén, közel a templomhoz állott; a jelenlegi azonban északi részén, a község legvégén áll. Ezen második iskolaépületnek rövid története ez: Kezdetben ezen épület egy oldal-rokonságból származott nyug. örnagynak számára az Erdődy grófok pénzén lett felépítve, mire még öregebb emberek is emlékeznek.

Midőn a katonaság elvonult Vörösvárról, az épület üresen és gondozatlanul maradt, míg egy tűzvész martaléka lett. Tetőzetlenül azonban nem hagyta a község a még másképp jókarban levő épületet. Elkészülvén a tetőzet, lassan az egész épület a község birtokába ment át. Valószínű, hogy ezen épület az 50-es években engedtetett át iskolának. 1895. év augusztus havában alaposan restauráltatott ez épület s jelenlegi felosztása a következő: van két 3 ablakos tanterem, oldalt egy ablakkal bíró altanítói szoba. A kántortanítói lak áll: két 2 ablakos s egy 1 ablakos szoba, konyha és kamarából. Melléképületek 1 istálló és faszín; az iskolai épülethez folytatólag egy községi mészárszék is van csatolva; a ház végén (már a házikertben) egy jégverem is van.

Nevezetességgépp megemlítendő a vörösvári templom falába befuródott 5 ágyugolyó, mely a szabadságharcz idejéből való.

A vörösvári iskola alapépülete vályogból van, a javított részek pedig égetett téglából építvék, tetőzete cserépből van. Az iskola felszerelése nagyon hiányos. A hosszú iskolai padok még meglehetősen karban vannak. Két táblán, 3 térképen, 1 métermérték-táblán, 1 földgömbön, 3 fali-táblán kívül alig van az iskolának némi tanszere.

Az iskolának nincsen sem könyvtára, sem testgyakorló-tere, sem tornaeszközei.

Faiskolája van az iskolának, de eddig még nem szolgáltatott ki nemesített fácskák onnan.

Semmiféle iparág sem taníttatik az iskolában.

Az iskolának sem múltban, sem jelenben nincsen jóltevője.

A vörösvári iskolánál kántortanítóul a szabadságharcz előtt és után Knob N. volt alkalmazva; ez különösen az egyházi zene terén tűnt ki; segédje Vachay János volt, később pedig fia, Knob János.

A hatvanas években Tábornszky György volt a vörösvári ktanító; segédje Vermes Flóris volt. 1870-ben Vermes Flóris volt a kántortanító s egy év múlva 1871-ben Szuchának József lett az utódja.

Szuchának József segéd nélkül volt 1881-ig. 1881-ben egy másodtanítói állomás szerveztetett s ilyenekül alkalmaztattak: Piacsek N. 1881—1883; Suppa N. 1883—85; Koválik György 1885—87; Koválik Károly 1887—88; Nemecek Antal 1888—90; Csehák Ferencz 1890—91 és Nemecek Antal 1892—94-ig.

Smeringa Antal 1870. évi május hó 17-én született Szent-Péteren, Nyitra vármegyében; apja Antal, szent-péteri tanító. Léván, 1891. június 24-én a tanképesítő vizsgálatoknál jeles oklevelet nyert. 1895. május 16-án mint felsődiósi osztálytanító kántortanítóvá lett megválasztva Vörösvárra.

Svikruha Jenő osztálytanító 1874. decz. 25-én született Ujvároskán, Nyitramegyében. Képesített Esztergomban 1895. május hó 20-án. 1895. szept. 1. óta Vörösvárott mint osztálytanító működik. Azelőtt Drahócson működött.

A vörösvári kántortanító jövedelme, le nem számítva az adót és a lakást, 379 frt 22 kr; az osztálytanító jövedelme, beleértve a fapénzt s a lakást (természetben), 313 frtot tesz ki.

Az iskolaszék elnöke az ujvároskai plébános.

8. VESZELE.

Község Nyitra vármegye galgóczy járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1454. — Rk. 1382, ág. ev. 6, izr. 66. — Nyelvire tótok.

Tank. sz. 225. — Mn. 157, ism. 68. — Tny. tót-magyar.

Posta: Rakovicz. — Vasut- és táviró-állomás: Pöstyén.

Veszele község eredete kipuhatolhatlan. A vár“ magyar név alatt ismeretes és akkoriban XIV. században írott emlékeink szerint „Wyg-

hajdan magyarok lakták s csak idővel tótosodott el, s már a XVI. században az adományozó levelekben jelenlegi tót nevével találkozunk.

Mint a legtöbb falunál, úgy Veszelen is az iskolára vonatkozólag kevés vagy épen semmi hiteles és kimerítő adataink nincsenek, s csakis a tapogatódzás és következtetés homályos útján haladva, némileg hatolhatunk a múltba. Tekintélyes családok birtoka lévén s azok között többeknek lakóhelyéül is szolgált, lehetetlen, hogy ne gondoskodtak volna népük bizonyos kiműveléséről; továbbá ama tény, hogy ezen községnek régibb időktől fogva volt temploma és plébánosa, arra enged következtetni, hogy iskolája is volt, melynek tanítója az akkori szokás szerint maga a lelkész lehetett.

Az iskola minőségéről és jellegéről nem lehet szólni, miután a reánk maradt XVI. századbeli írott okmányokból csak annyit tudunk, hogy Veszelen milyen nevű és a protestáns valláshoz tartozó lelkészek működtek; vajjon r. kath. lelkész is volt-e az időben itt, vagy sem, nem tudni.

A XVII. század másik felében már r. kath. lelkészek neveivel is találkozunk s biztosabb adataink csak a XVIII. században kezdődnek; ugyanis 1706-ban, a mikor már anyakönyve is volt a plébániának, bizonyítéka annak, hogy az akkori plébánosok szívéből hordták hűvük nyilvánartartását s ebből folyólag bizonyára azok szellemi művelését is.

Köztudomásu dolog, hogy a kath. egyház mindenütt, kevés kivétellel, temploma mellett iskolát is ápoltatott lelkészei által, kik gonddal s szeretettel fektettek súlyt a falu csemetéinek kiművelésére. Itt lakván több nemesi család, nagyban előmozdították az iskola ügyét; köztük Révay, később báró Mednyánszkyék, kiktől a nép száján még most is lélekemelő szívjóságukról s áldozatkészségükről hagyományok keringenek. A múlt században már meglehetősen rendezett, bár szegényes épületben még, iskola volt Veszelen, iskolamesterek vezetése alatt. Itt ezen iskolában kapta az alapoktatást néhai Moyzes István, volt besztercebányai püspök is. Ekkor már az iskola jellege tisztán róm. katolikus és tanítási nyelve tót volt, melyben a hitoktatáson kívül olvasásra, számtanra, később írásra és

általános földleírásra oktattattak a zsellér és urbéres gyermekek.

A XVIII. század vége felé Travnicsek nevezetű iskolamestert találjuk a veszelei iskolában, kinek gondjaira nemcsak Veszele csemetéi, hanem Rakovicz és Tyapkó filiális falvak iskolakötelezettjei is bizva voltak; az azonban 1817-ben jobb állomást nyervén, eltávozott s helyébe Burián József lett megválasztva. Ez azonban 1833-ban meghalt, ki után Smeringa Rudolf következett s működött Veszelen egész 1842-ig. Az iskola ezen három tanító alatt sokat szenvedett, mert ők egyszersmind községi jegyzők lévén, a tanítástól nagyobbára elvonattak; vagy senkire, vagy csak az úgynevezett „companra“ voltak az iskolagyermek bizva.

1842-ik évtől fogva jobb állapotok kezdtek meghonosodni a veszelei iskolában; ugyanis az akkori kántortanító Sztanek József szigorú kötelességtudással működött, s karöltve az akkori veszelei plébánossal Holcsek Györggyel, teljesen a rendes mederbe szorították az iskolalátogatást és tanmenetet. Ezek hozták be a magyar nyelvoktatást is és illesztették a tanítás keretébe. Nem csekély érdemeket szerzett akkoriban s később a báró Mednyánszky-család, mely a szegény tanuló gyermekeket úgy könyvekkel, mint ruhával és étellel segítette.

1857-ben már Barton Mátyás működött, mint kántortanító és az ő idejében már két osztályban nyertek a növendékek oktatást. Azonban az 1862. évben kiütött nagy tűz elhamvasztotta az amugy is már kicsinynek és czélszerűtlennek bizonyult iskolaépületet is, és ismét az előmenetel kárára rövid időre megzavartatott az iskolalátogatás. Ekkor elhatározta a közbirtokosság és község, hogy új, nagy iskolát fog felépíttetni, mi a rákövetkező évben bold. Skublics János közbirtokos vezetése alatt meg is történt. Kerek 6000 forintba került a szomszédos telek kisajátítása és az új épület felépítése. Ezen hatalmas épület, mely cserép alatt van, két tantermet, egy másodtanítói szobát, a kántortanító részére pedig két tágas szobát, egy konyhát és éléskamrárt foglal magában; az udvaron istálló, ólak, illemhelyek, az épület alatt pedig a pincze feltalálhatók. Az 1862/63-ik tanévet báró Mednyánszky Géza és Dénes urak áldozatkészségükből, a ve-

szelei régi kastélyukban engedték betölteni, s a kántortanítónak lakosztályaikból bocsátottak lakást rendelkezésére. Nagy örömmel szenteltek be az új iskolát 1863-ban, mely után beleköltöztek az eddigi hajléktalanok; a rendszerezett másodtanítói állás betöltetett, s újult erővel tanítók, tanítványok az emberiség s haza hasznára és Isten nagyobb dicsőségére munkálkodtak, haladtak előre.

Az iskola felszerelése nem teljes.

Könyvtár, faiskola, tornahely nincs.

Kézimunkát nem tanítanak.

Barton Mátyás kántortanítót, tekintettel öregségére, 1883-ban nyugdíjazták s helyébe Jaku-

bécsi Gyula lett megválasztva, ki 3 évi működése után az egyházi hatóság beleegyezésével *Belicza* Fülöp spáczai kántortanítóval helyet cserélt 1887-ben közös megállapodás után, mely idő óta változás nem fordult elő. *Belicza* Fülöp szül. Alsó-Dióson Pozsonym. 1862. aug. 24-én. Képesített Modoron 1880-ban. Postatiszti képesítéssel is bír. Működött Pudmericzen és Spáczán. Osztálytanító *Barton* Sándor szül. helyben 1862. február 14-én. Képesített Nagyszombatban 1879-ben.

A kántortanító jövedelme 466 frt 15 kr.

Az osztálytanító fizetése 258 frt.

Az iskolaszék elnöke *Czuykovszki* Evarist plébános.

d) **Galgóczy alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Molnár Rezső* esperes, moraváni plébános.

1. GALGÓCZ.

Nagyközség Nyitra vármegye hasonló nevű járásában. Járási székhely. Anyae gyház.

Közs. Lk. sz. 7216. — Rk. 5832, ág. ev. 112, ev. ref. 6, izr. 1266.

Nyelvre: M. 483, n. 1185, tót 5526, egyéb 22.

Tank. sz. 800. — Mn. 700, ism. 100. — Tny. magyar-tót.

Posta, vasút- és táviró-állomás helyben.

A mi Galgócz történetét illeti, Béla király névtelen jegyzője azt írja, hogy G. vára már a magyarok bejövetele előtt létezett és a marahami szlávok, markomannok, egyik erősségét képezte. (Anonymus cap. 37.)

„Annales Fuldenses“ szerint, Timon Sámuel G.-ra vonatkozólag ezeket írja: „Bajorok — bavarai — nem lévén megelégedve Pannoniával, Pozsony (Posonium), Bazin (Bazinum), Galgócz (Colgocy) nevű várakat alapítottak. De Sventopulcher (Svatopluk) 884-ben a bajorokat megtámadta, fészükéből kiverte, összes erősségeit fölgyújtatta és az egész vidéket hatalmába kerítette. (Imago ant. Hung. lib. II. c. 17. pag. 172.)

Nyitravár bevételé után Lehel, a hét vezér egyike, 907-ben Galgóczra küldetett. (Timon S. Imago ant. Hung. I. III. c. 3. p. 195.)

Katona István régi történészünk következőkép adja elő G.-ra vonatkozólag ez eseményt: „Amint meghallotta Arnulf császár, hogy a magyarok előre nyomulnak, azok segítségét a

markomannok (szlávok) ellen igénybe venni jónak gondolta. Ezt megtudván a magyarok, Nyitra felé vonultak seregeikkel, azt ostrom alá vették s a várat az ellenkezők leveretése után elfoglalták. A fentnevezett vezérek egészen a Vág folyóhoz jöttek, több várat bevettek és pedig: Semptét (Stumrey), Galgóczot (Colgoncy), Beczkót (Blundus), Trencsént (Trusum), Bánt (Bana), s azokat katonai erősséggel ellátva, Morváig haladtak előre s a népeket, kik megadni nem akarták magukat, lánczra verve Árpádhoz vezették. (St. Kátona in an. Xti 893, pag. 142, 144.)

Kálmán király, a Zobor hegyen levő szent Hypolitól címzett apátságához intézett levelében 1113. évről említés történik Galgócz váráról (castellum Galgoc), s Gan nevű, Galgóczhoz tartozó faluról.

IV. Kún László 1275-ben kelt adományozó levelében „terram hospitum Galgóc“ név alatt a várat Aba fiának ajándékozta.

1294-ben gr. Ábrahám, ki Nagyszombat

mellett győzelmet aratott s Sárvárt (valószínűleg Sásvár) hatalmába kerítette, III. Endre királytól G. várárt kapta a hozzátartozó összes javadalmakkal is.

A nyitrai káptalan 1297-ben kelt okmánya alapján, Ábrahám Ruffus, Gán, Súr (Chur), Vogyerad (Vederet) nevű falvakat s a galgóczi várnak egyik részét a Vágon tul, cserébe adta Nagy Aba fiainak Szobotist (Szobodythvár) s Berencs (Brane) nevű várakért. (Pozsonyvidéki lapok 50. sz.)

Rövid ideig volt birtokukban G. vára Aba fiainak, mert I. Lajos 1359-ben II. Miklós testvéreinek, Tóth (Póth) és Konth nádorispán s Erdély vajdájának, Lukács és Bertalannak, Ujlaky Lőrincz (magister Laurentius) fiainak, Hédervár családból és pedig: Hédervár Lőrincz de Bakó Galgoch várárt a javadalmakkal együtt: Ujlak, Udvarnok, Saagh, Dics adományozta.

Klára, Konth Miklós I. özvegye 1400. évről szóló levelében a galgóczi, jeruzsálemi szt. Jánosról czimzett kereszteseknek (hospitalares) átengedi Zela földet (Péntekfalva). Ez a falu nem létezik többé; valamikor Alsó-Zelle és Szilágy közt feküdt. Ez ugyanaz a „Zella“, melyet IV. Béla 1244-ben a német lovagrendnek adományozott; ezelőtt tartozott rábi (Zulgariense) várhoz.

V. László 1453. évről kelt okmányában megerősíti Ujlaky Miklóst, Erdély vajdáját, Galgóc és Temetvény várak birtokában. Ugyanabban az évben, szept. 14-ről szóló levelében még Hubina községgel is megajándékozta.

1479. évben Galgóc hatalmas ura volt Ujlaky Lőrincz, a ki saját levelében, melyet 1479-ik évben a galgóczi lakosok számára adott ki, örökös grófnak és Macsó bánjának nevezi magát. A mint Fessler „Geschichte der Ungarn“ czimű könyvében írja: miután Ujlaky Lőrincz nem jelent meg Ulászló király koronázásánál, sőt ellenkezőleg a törökökhöz csatlakozott és az uradalmában megjelent adószedőket 1494-ben megölette. E miatt Ulászló Drágffy küldé a lázongó Ujlaky ellen, ki őt javaitól megfosztotta. Később ugyan visszahelyeztetett javaiba, azonban oly kikötéssel, ha esetleg ijadék nélkül halna meg, összes javai a királyra szállnak.

Ujlaky Lőrincz 1496-ban galgóczi alattvalóinak kiváló szabadalmakat engedélyezett bizonyos őt megillető munkák fejében. Az Ujlakyak kihaltá után 1524-ben Galgóc a királyi fiskus kezébe került.

II. Lajos király 1524-ben hű emberének, betlenfalvi Thurzó Eleknek ajándékozta. Meghalt 1543. 25/1. (Palat. Reg. Hung. pag. 129.)

Thurzó Elek után 2 leány maradt: Anna és Erzsébet. Erzsébet második férje Ugnot (Ugnand) Ádám (protestáns), 1567-ben éjjel a fereczrendiek kolostorát szolgálóival felgyújtatta. (Ur. Fridrich. Hist. conv. pars. II. pag. 56.)

1598-ban G. ura Thurzó Szaniszló és Kristóf. Thurzó Szaniszló 1622-ben a soproni országgyűlésen nádorispánnak lett megválasztva. Thurzó, mint a tudományok lelkes barátja és hatalmas oltalmazója az evangélikus egyháznak, sok iskolát alapított, Galgóczon gymnasiumot; a helybeli nyomdát pártfogása alá vette, mely az evangélikusok szolgálatában állott. (Pal. R. Hung. p. 175.) Thurzó György nádorispán 1610-ben Zsolnán tartott ev. zsinatot, melyen Meliki (Mihályi) Sámuel galgóczi ev. pásztor jelent meg. 1626-ban Privigyén tartott ev. synoduson Dióssy András, galgóczi szónok superintendenssé lett megválasztva. (Oszlány pléb. könyve.)

1610—38 körül Galgóc lakosai magyarok voltak, azaz magyar nyelven beszéltek, kitűnik abból, hogy az evangélikusoknak külön magyar s tót szónokuk volt. Balogh Ferencz végrendeletében a magyar egyháznak 100 magyar pengőt, tót egyh.-nak azaz kórháznak 50 p., m. szónoknak 100 p., tót szónoknak 20 pengőt hagyományozott.

Ezekben a zavaros időkben a katolikus hit nem veszett ki egészen. Sokat nyert a kath. egyház, midőn 1629-ben Thurzó Ádám anyjával és Mihály nevű testvérével a kath. vallásra áttért, s így a jobbagyság is követte urának a példáját. A katolikusoknak épügy, mint a protestánsoknak magyar istenítiszteletük volt; bizonyítja ezt „Hist. domus Conv. Galgóc“ 1630. évről. A katolikus szónokok azon fáradoztak, hogy az eltévedt juhokat az egy üdvözítő akolba visszavezessék, a mi egy részben sikerült is nekik. III. Ferdinánd királynak, a pozsonyi országgyűlésen 1647-ben hozott egy rendelete szerint;

„Galgóczon a kórházi templom iskolával együtt, temetési jog a lutheránusoknak átadandó.“

A kórházi templom, a protestáns források szerint, 1660-ban a katolikusok hatalmába került.

Fenn említettük, hogy 1598-ban Thurzó Szaniszló és Kristóf voltak Galgócz várának urai. 1605-ben Bocskay, Erdély vajdája seregével meglátogatta Galgóczot s azt elpusztította. Nemso-kára Thurzó Szaniszló és Kristóf Bocskayhoz pártoltak át. (Kazy hist. pars I. p. 192.)

A Thurzóék meghaltja után a galgóczi birtokot III. Ferdinánd 1642. évről szóló levelében gr. Forgách Ádámnak adá.

Érsekújvár bevétele után 1663-ban a török csordák ellepték a Vág folyó környékét. Következő évben a lakosok, a török kinzás félelme miatt a városból szöknikezdek, kivéve egy tisztet s öt gyalogost. A török, a mint a hidat hatalmába kerítette, megrohanta a várost s így a menekülők igen nagy része török kézre kerülván, egytől-egyig felkonczoltattak. A város elfoglalása után a török pasa azt erősséggé átalakította s egyuttal székhelyül választá. (Fragmenta ung. hist. p. 118.) Galgócz 24 évig fizetett adót a törököknek. Ekkor sánczokkal vették körül a várost.

Megjegyzendő, hogy a főtemplommal szemközti még néhány év előtt állott egy csonka torony, az ugynevezett „Lehel tornya“, melyet állítólag Lehel vezér a maharámok elleni háboruban épített és melybe el is temettetett; valószínű azonban, hogy ez török őrtorony maradványa volt. 1881-ben lebontották azt egészen.

Alig, hogy kitakarodott a török, 1703-ban 3/12 Rákóczy és Bercsényi felkelő hadai betörték és a várost kirabolták. Rákóczy 1704 25/11. Érsekújvár bevétele után újból meglátogatta a várost seregével s a kolostori fából torlaszokat csináltatott, másnap azután bombázni kezdé a várost. Az ostrom meg a bombázás eltartott egészen decz. hó 26-ig. Ezen a napon jött Haister csász. tábornok seregével s tábornok üttött Rákóczyval szemközt. Déli 12 órakor támadást intézett a felkelő sereg ellen, annyira széjjel verte őket, hogy futott kiki, merre tudott. Sokan Szered felé futásnak eredtek, mások pedig a császáriaktól fölkonczoltattak. Mikor a felkelők ezt megtudták,

december 27-én a délutáni órákban nemcsak a zellei táborból, hanem még a Lipótvár körül levő torlaszokból az összes élelmi s löszereket zsákmányul hagyván, elszöktek. Reggel a lipótváriak az ejtett zsákmányt behordták, a torlaszokat lerombolták.

E közben Galgóczon a lakosok egy drámának voltak szemtanúi. A németeket, kik a városba menekültek, összefogdosták s a kolostor előtt a kereszt mellett nemcsak bunkós botokkal, hanem fejszéekkel verték, összevagdalták. A kolostor előtt 8, a városban 18, a vár előtt meg a város mögött igen sokan kimultak ilyen halállal, hozzátehető a megsebesültek igen nagy száma. A gyilkosok valának: Galgócz lutheránus lakosai, névleg Profunt, Jancsó, Burczó, a kik a szomorú jelenet után megszöktek.

December 28-án újra jöttek a felkelők, de látván, hogy a császáriak őket megtámadni szándékoznak, futásnak eredtek. Haister lovasai december 29-én átkelvén a Vágon, Kaplat felől jöttek; éppen a délutáni istentisztelet volt, mikor megrohanták a várost, rabolni kezdék a házat, a plébánia lakot, sőt a templomot sem kímélték meg. 200 gyalogos betört a várba, azt kirabolva, sok embert gyilkoltak meg. Éjjel után visszatértek Lipótvárra. A kolostort Haister tábornok a német gárda számára lefoglalta. December hó 30—31-én újból eljöttek a császáriak, egész napon kóboroltak, raboltak, ittak-ettek s hozzá az elkövetett gazságokat lehetetlen leírni.

Ámbár a felkelő sereg többször szét volt verve, mégis napról-napra gyarapodott a Rákóczyak száma. 1705-ben január 1-től egész szeptemberig nem volt Galgócznak egy percnyi nyugalma sem. Egyszer a felkelők, másszor a császáriak háborgatták a várost, vagyis röviden mondva, úgy az egyiktől, mint a másiktól igen sokat szenvedett a város. Nem csoda, hogy ilyenek után még egy vendég jött, t. i. a pestis, s annyira dühöngött, hogy 1708-ban 3300 ember esett annak áldozatul. (Hist. domus Conv. Galgócz és Hradist.)

Végre 1720-ban a galgóczi uradalom eladásra kerülván, Erdődy György gróf megvette azt 240,000 forinton a királyi kincstártól, kinek utódjai mai napig birják az uradalmat.

1736. évi február 27-én volt Galgócson (in oppido Uj-Galgócz), Nyitra vármegye egyetemes gyűlése. (Nyitra egyházmegye könyvt. 1886. I. 66.) Itt megjegyzendő, hogy Galgócz valamikor két részből állott, t. i. Ó- és Uj-Galgóczból; mióta, nem lehet tudni. Annyi bizonyos, hogy Ó-Galgóczot képezték a mostani Szt. Péter falu, Zábranie, kolostor, Lehel-utca és a vár.

1739-ben megint dühöngött a nagy pestis.

Végre megjött a várva-várt béke és nyugalom, de ezt megint megzavarta a 48—49-iki szabadságharcz. Galgócz mint kapuja az alsó magyar alföldnek és állandó hiddal bíró város önálló szerepet nem játszott; amennyiben a közel fekvő Lipótvár erőd a szabadságharczok alatt az egész környéken domináló szerepet vitt; de mindamellett a folyton átvonuló magyar, osztrák és Hurbán csapatok által sokat szenvedett.

Annyi balszerencse közt, oly sok vizsály után végre feltűnt éltető napja Galgócz városának. Jól esett az annyi századokon át megviselt s kipróbált városnak s annak lakóinak az 1891. évi szeptember hó 9, 10, 11-én történt felséges urunk és királyunk I. Ferencz József galgóczi legkegyelmesebb látogatása a nagy őszi hadgyakorlatok alkalmával, melyek Galgócz környékén tartattak. A város meg a lakossága fényesen fogadta Őt. Felséges urunk és királyunk 3 napig tartózkodott Galgócson, mely idő alatt gr. Erdődy Ferencz várkastélyában lakott.

Plébániáról említés történik már 1397-ben az eszterg. káptalan statutumában. (Péterffy Lc.) „Mon. Vatic. S. J. T. IV. 318.“ című opus szerint: 1401-ben április 8-án IX. Bonifác pápa Szt.-Lélekről nevezett kápolnának (capellae hospitalis S. Spiritus in oppido Galgoch Strig. dioec.) bucsút engedélyezett, elrendelvén, hogy Szt.-Mária kápolnáját, „Szt. Péter és Miklós,“ meg „Minden szentek“ plébániai templomokat, ugyanabban a városban (in dicto oppido) látogassák meg. Az 1559. évi Can. Visitációban előfordul Galgócz Szt. Péterről czimzett templommal s a temetőben levő szép kápolnával. A Visitátor 1560. évről följegyezte, hogy ott volt kórház templommal is, melynek igazgatója János áldozár volt. (Magister Joannes presbyter.)

Az iskola alapításának idejére vonatkozólag kevés adat áll rendelkezésünkre. Miután az

elemi oktatással akkori időkben egyedül a kántor foglalkozott, valószínű, hogy saját lakásán oktatta a növendékeket. Ezt részben bizonyítja az 1780. évi Canonica Visitáció.

1813-ban február 1-én a város és az uradalom 2 osztályból álló iskolát alapított. Gróf Erdődy József ezen iskolákat évenként segélyezte s 2 világi tanítónak adta át. 1834. évben a város 2 tanítót kért a Ferenczrendtől, kapott is. (Visitatio Canonica in an. 1850.)

Miután az iskolaépület egyik részét a városi előljáróság részére lefoglalták, így az egyes osztályok a városban szétszórtnak voltak elhelyezve. Hatvanas években találunk már a galgóczi iskolánál 3 osztályt. 1867—68. tanévre megnyílt a negyedik osztály is. 1871-ben működött a népiskolánál már 6 tanerő. 1884-ben még egy tanerővel megszorodott a tanítók száma. Jelenleg 4 Ferenczrendi szerzetes tanító és 3 világi, 1 hitoktató, a helybeli káplán és 1 női kézimunka tanítónő működik itt.

Az iskola jöltevői: a gróf Erdődy-család, Takarékpénztár, mely rendesen 8 szegény gyermeket lát el meleg téli ruhával és a városi előljáróság, mely könyvekkel s téli ruhával ajándékozza meg az iskola szegénysorsú növendékeit. A kántori lak külön épület. Az iskola is külön épület; fekvése: a város főterén, emeletes ház, homlokmal keletnek fordítva; fönt 4 osztály, lent 3 osztály és szolgakás. Alapépülete kő és téglá, tetőzete cserép. Felszerelése megfelelő.

Könyvtár ugyan nincs, de évenként több könyv az iparkodó gyermekek közt kiosztatik. Tornaszere, tornaeszközök nincsenek. Faiskolája van, de még nagyon kezdetleges állapotban. Női kézimunka tanítására egy tanítónő 150 frt fizetés, 50 frt lakbér díjazása mellett van alkalmazva s a leánynövendékek heti 10 órában női munkában oktatást nyernek. Zárvizsga alkalmával az elkészült munkákból rendesen kiállítás szerveztetik.

Mint rk. kántorok voltak alkalmazva, a mennyire adatok alapján kivehető, ezek: 1780-ban Moticska (Plottner) György. 1800—1850-ig voltak: Travnicsek Ferencz, Burián József, Veszely Mátyás, Veszely János. 1872—74-ig Mecséry József; 1874—1890-ig Vrana Antal; 1890-től Pázmány Sándor.

A tanítók a következők az 1834. évtől kezdve a mai napig:

Pázmány Aemilian (1834), Jurik Anasztáz (1834), Barton Mátyás id. (1847—1849), Horváth Károly (1850), Jankovics Lőrincz (1850), Mamira Nikodem (1850), Kecskeméti Ignác (1853—1858), Balázs Zeno (1855—1856), Köcher Jeromos (1856—1859), Gyurcsánszky Demeter (1859—1861), Náhlik Henrik (1859), Szofa Szaniszló (1861), Brozányi Timót (1862—1874), Krajcsik Benedek (1862—1864), Steiger Kamill (1865, 1870—71), Kraupa Jácint (1866), Zsák Godefrid (1867), Pázmány Aurél (1868—70, 75—78), Ujhelyi Alfonz (1871), Krakovszky József (1871—1872), Szokolly János (1871—1875), Pilbauer Antal (1871), Mecséry József (1871—1873), Marszina Győző (1872), Langebacher Frigyes (1872), Sztasz Adolf (1873), Fabanay Leont (1873—1875), Csermák Mihály (1873), Sztopka Kegyes (1873—1876), Vrana Antal (1873—1889), Ligday Libor (1874), Bárton Mátyás (1874), Janausek Vilmos (1875), Radoch József (1875), Róder Imre (1875), Potoczky Lajos (1876, 1879—85), Richtarcsik Gerváz (1876), Pázmány Emil (1876—1878), Kubicsek József (1876), Miczely Valér (1877), Marek Rafael (1877—1883), Friesz Károly (1877), Szaszinek Nilus (1878), Jancsina Anna (1878), Hornyák Lajos (1878), Fazekas (Adamovics) Hermin (1879—1883), Kesereő Domonkos (1879), Lehotay Gyula (1879—1881), Smeringa Alfonz (1880—1883), Novotny Ede (1881—1886), Gaudnik Gyula (1883), Kubiss Jeromos (1883—84, 1891—92), Parizsa Szaniszló (1883—1891), Feigler Lipót (1884), Schvarcz Emil (1884), Konyakovszky Jusztus (1885—1893), Belják Bernard (1885), Divinecz János (1886—1890), Lovcsek Kálmán (1886), Janecz Máté (1887), Brtoss Donát (1887—1888), Csermák Nándor (1888), Knöpfler Pál (1889—1892), Pázmány Sándor (1890), Zsekó Bernardin (1890), Ottinger Antal (1890), Brunkala Anzelm (1892), Kucsera Regalát (1893), Janek Guidó (1893), Medlen Farkas (1893—1894), Meress Honór (1894), Drevenyák Gáspár (1894), Bielloch Döme (1895), Schifferdecker Ernő (1896).

Női kézimunka tanítónők: Masburg Emma

bárónő, Szalóky Berta, Bohács-Feigler Józsa, Bárány-Feigler Erzsébet, Pázmány Irén.

Jelenleg itt működnek: *Pázmány* Sándor kántortanító, szül. 1854. évi április hó 11-én Bori községben (Nyitra vármegye, pöstyéni járás). Képesített Nagyszombatban 1870-ben, mint kántorsegéd már 1870-ben Kosztolányban, 1871-ben Pöstyénben, 1872-ben Trebetén, 1873-ban mint önálló kántortanító Boriban, 1875-ben Manyigán működött egész 1890-ig. 1890-ben elnyeré a galgóczi kántortanítói állomást, hol jelenleg is működik. A nyolczvanas években megjelenő „Magyar Föld“ nemzetgazdasági lapnál mint rendes levelező cikkei olvasottak voltak. Zeneirodalmi téren is próbálkozik, eddig csak 4 drb került nyomtatás alá, de művei meghaladják a 30-at. Mint az orgonát, úgy a vonó és fuvó hangszereket alaposan kezeli. Mint tanító több kitüntetésben részesült. Faiskola kezelésben igen jártas.

Feigler Lipót, szül. 1859. október 26-án Nagyszombatban. Képesített ugyanott 1885-ben. A képezdei tanfolyamot bevégezve, a galgóczi r. k. népiskolába lett megválasztva tanítónak; egy gyakorlati év után a képesítő vizsgát letette. Zenében (hegedű) jártas.

Kucsera Károly Regalát, szül. 1863. évi május 1-én Turnán, Trencsénmegyében. A 4 elemi és 5 gymn. osztályt Trencsénben végezte. 1881-ben fölvétetett a Sz.-Ferenczrend szerzetébe. Beczkón a próbaév letelte után Sebesen elvégezte a bölcsészeti tanfolyamot, Gyöngyösön, Szegeden és Galgóczon a theológiát hallgatta. 1886-ban június 6-án pappá szenteltetett és ugyanakkor a nagyszombati tanítói képző-intézetben képesítő oklevelet nyert. Bártfán, Sebesen 4 évig működött mint tanító, innen 1893-ban a galgóczi népiskolához tanítónak nevezetett ki, s jelenleg is itt működik. A zenében (hegedű) igen jártas.

Zsekó Károly Bernardin, szül. Zsolnán (Trencsénm.) 1867. november 4-én. Az elemi és a gymnasium 4 osztályát szülőhelyén végezte el. 1884-ben sz.-Ferenczrend tagjai közé fölvétette magát. Beczkón a próbaévet, Körmöczbányán a bölcsészeti tanfolyamot végezte, a theologiai kurzust Szakolczán s Galgóczon hallgatta. 1890-ben a galgóczi népiskolánál kezdte a működé-

sét. A képesítőt Szepes-Váralján 1892. évben szeptember 15-én nyerte el. 1890. évtől egyhuzamban a galgóczi népiskolánál működik. 1894. évben főtanítónak neveztetett ki. Az egyházi irodalmi téren is működött; szent beszédei „Kazetelna“ című folyóiratban jelentek meg. A zenét, különösen az orgonát alaposan kezeli. Egyházi zenetermékei csak kéziratokban fordulnak elő.

Ottinger Antal, szül. 1870. ápril 19. Ujvároskán, Nyitra megyében. Az elemi iskolát szülőhelyén, majd Nagy-Szombatban; a 4 alsó gimnáziumot és a 3 képezdei tanfolyamot szintén Nagy-Szombatban végezte. 1889-ben a győri rk. tanítóképezdében oklevelet nyert. 1890. évben a galgóczi elemi iskolához választatott meg tanítónak, ahol azóta szakadatlanul működik.

Drevenyák Mátyás Gáspár szül. 1869. évi április 1-én Lieszeken (Árvam.). Három elemi osztályt szülőhelyén, a többi pedig, nemkülönben a 4 gimnáziumi osztályt Trsztenán végezte. 1887-ben az Üdvöztőről címzett sz.-Ferenczrendiek szerzetébe lépett. Szerzetesi próbaév után Körmöczbányán a bölcészetet, Szakolczán és Galgóczon a theológiai tudományokat hallgatta. 1893. évi december 7-én pappá szenteltetett föl az esztergomi bazilikában. 1894. Gal-

góczon kezdett a népiskolánál tanítóskodni. 1895. szeptember 28-án a szepesi tanítóképző-intézetben oklevelet nyert. Jelenleg pedig a galgóczi rk. népiskolánál működik.

Schifferdecker Lipót Ernő, szül. Trsztenán, Árva megyében, 1873. évi november hó 15-én; az elemi iskolát és 4 alsó gimnáziumot szülőhelyén végezte. Tanulmányait folytatandó Beszterczebányára költözött. 1889-ben bevétetett a Ferencziek rendjébe; az egy próbaév letelte után Körmöczbányán a bölcészetet, Szakolczán és Galgóczon a theológiát hallgatta. Jelenleg a galgóczi népiskolánál mint tanító van alkalmazva.

A női kézimunkát *Pázmány* Irén tanítja. Szül. Nyitra. Manigán 1879. december 15-én. 4 polgári osztályt végzett.

A kántortanító jövedelme 442 frt 75 kr.

Az osztálytanítók átlagos fizetése 335 frt.

Az iskolaszék elnöke *Brucker* Ágoston plébános.

Helyben van hat osztályú fiú- és 4 osztályú állami polgári leány iskola 14 tanítóval, 256 tanulóval; alapítási éve 1877.

Valamint 4 osztályú izraelita népiskola, mely 1858-ban, mint 3 osztályú intézet és 1865-ben mint nyilvános 4 osztályú nyílt meg. Jelenleg 4 tanító működik. A tankötelesek száma 225.

a) **KAPLATH.**

Nyitra vármegye galgóczi járásában fekvő kisközség. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 217. — Rk. 208, izr. 9. — Nyelvre tótok.

Tank. sz. 30. — Tny. tót.

Posta, vasut- és táviró-állomás: Galgócz.

1850. évi Can. Vis.-ban említés tételik kaplathi iskoláról „maximas curas facessit actuali parochia filialis Kaplath, quae nullo aedificio scholari, nullo docente provisa, nulla pro docente dotatione praeexistente in dies ruditatis copit augmentum.“ Az iskolának szolgáló épület fekszik az országút mellett, a templom szomszédságában s két szobából, egy konyhából áll; az alapépület

részben kő, tetőzete szalma. Az iskola nagyon hiányosan van felszerelve; tornatér, tornaeszközök s faiskolája nincsen. Ujonnan választott tanítója *Bendzy* József, ki P.-Vogyerádról pályázott ide.

A tanító fizetése az államsegéllyel együtt 400 frt.

Az iskolaszék elnöke a galgóczi plébános.

b) SZENT-PÉTER.

Kisközség Nyitra vármegye galgóczi járásában. Fiókegyház
Közs. Lk. sz. 553. — Rk. 538, izr. 15. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 80. — Mn. 60, ism. 20. — Tny. tót-magyar.
Utolsó posta, vasut- és táviró-állomás: Galgócz.

A község történetére vonatkozó szóhagyományok csakis e folyó század első éveire szólnak; régibb időkről inkább csak mesészerű adatok forognak a köznép száján. Ugyanis Szt.-Péter községet sokan egy virágzó népszerű anyaközségnek festik, amelynek volt szép temploma és plébániája is; de az idők mostohasága, illetőleg a Vág folyó romboló hatása a mostani kis községgé decimálta.

Valamint a község, épügy annak fennálló iskolája történetét is homály fűdi. Mert, hogyan keletkezett? Ki volt a felállítója, vagy tán jötevője? erre nézve minden adat hiányzik és csakis e folyó század első éveire mehetünk vissza. A modern kellékeknek pedig csak az 1895. évtől kezdve felel meg, midőn t. i. a község saját költségén egy világos és tágas új tantermet építtetett.

Az iskolaépület a község közepén fekszik. Homlokzata délnyugatnak van fordítva, van egy szép tágas tanterme, a tanító számára 2 szoba, konyha, kamra, istálló, valamint eléggé tágas kert. Az alapépület kő, égetett és puha téglából, tetőzete zsindely.

A tanterem felszerelése nem teljes. Testgyakorlótere az iskolaudvar, tornaeszközök nélkül.

Az iskolának szorosan véve nincs is faiskolája, mert ami van, az a községé, de a tanító által kezeltetik és a gyermekek nyernek is benne

oktatást. Évente 40—60 nemesített fűcskát szolgáltat, mert még csak kezdetleges.

Az iskola fenntartója és gondnoka maga a község, jöltevőkkel sem a multban, sem a jelenben nem dicsekedhetik.

Hogy kik voltak ezen iskolának tanítói, illetőleg kántortanítói, ezekre a szóhagyomány csak a legújabb korra emlékszik, akik között következőleg ossza meg a működést és pedig: 1824—1841-ig Zenkovics János, 1841—1850 Matisz Antal, 1850—1852 Barton Mátyás, 1852—1854 Szuchának József, 1854—1875 Smeringa Antal, 1875—1883 Boledovics István, 1883—1886 Smeringa Géza, 1886-tól Főglton István.

A fentemlített tanítók mellékfoglalkozásául a méhészet számítható be.

A jelenlegi tanító Főglton István, született Brezován, Nyitramegyében, 1860. október 21-én. Elemi és gymnásiumi alsó osztályait Nagyszombatban, tanítói oklevelét a modori áll. tan. képezdében szerezte 1880-ban. Mint osztálytanító Rózsavölgy községben 7 évig működött, ahonnan a jelenlegi állomásra önálló tanítónak, illetőleg kántortanítónak lett megválasztva.

Ezen állomással járó kántortanítói fizetés 390 frt 22 kr.

Az iskolaszék elnöke Brucker Ágoston galgóczi plébános.

2. HRÁDEK.

Nyitra vármegye vágújhelyi járásában van. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 667. — Rk. 569, ág. ev. 90, izr. 8. — Nyelvre nézve tótok.
Tank. sz. 70. — Mn. 70, ism. —. — Tny. tót.
Utolsó posta: Kosócz. Vasut- és táviró-állomás: Vágújhely.

A község keletkezése amily régi, oly homályos is. A község a temetvényi uradalom birtokában van, mely Motesiczky, Sándor, Káán és Ghyczy családágak közt oszlik meg. Egyrésről a temetvényi hegységről, melyben egy 595 m. magas hegycsucson a temetvényi vár állott, a

lerohanó záporosók vizárja, másrésről a veszedelmes Vág kiáradásainak kitéve, folytonos vizár okozta veszedelemben lévén, lakói igen szegények. Keletkezésére nézve, minthogy a község sohasem volt valami nagyobb jelentőségű történeti eseménynek a színhelye, semmi szóhagyomány

mány sem él a nép között. Későbbi történetére azonban a hitelt érdemlő feljegyzésekből a Can. Visitációból kiderül, hogy a plébánia és a hitközség valamikor csaknem lutheránusokból állott és igen kevés katolikus lakott itt, úgy, hogy a plébániát az ugynevezett szabadalmasok (licentiatí) kezelték egész 1728-ig. Ezt már történeti érvekkel is lehet bebizonyítani. Miután ugyanis a híres katolikus Ujlaky grófi-család kihalt, mely a temetvényi várat és uradalmat, helyesebben mondva hrádeki várat és uradalmat, birta hűbérül 1550-től kezdve, kizárólag lutheránus birtokosai, urai voltak a temetvényi (hrádeki) várnak és uradalomnak, u. m. Thurzó Zsigmond, Horváth, Viszoly stb. Utolsó ura e várnak és birtokosa az uradalomnak a híres kurucz, Bercsényi Miklós volt; nem csoda tehát, hogy ilyen várurak és nagybirtokosok alatt a katolikusok ügye igen szomorú képet nyújtott. A középkori hűbérrendszer értelmében a jobbágyok uraik vallását kényszerítettek követni. Ez történt a hrádeki jobbágyokkal is, mert váruraik példájára, vagy hogy uraiknak kegyét megnyerjék, maguk is lutheránusokká lettek. Azonban midőn Rákóczy serege Romhány mellett leveretett, 1710. jan. 22-én a Rákóczyaknak hive, hűbérese, a temetvényi vár és uradalom utolsó lutheránus birtokosa gróf Bercsényi Miklós is menekülni kényszerült; javai elkoboztattak és a kath. águ Csáky grófi családnak és a nemes Sándor-családnak királyi hűbér gyanánt lettek adományozva; ezen kath. főurak alatt a katolikusok ügye a szomorú helyzetből csakhamar virágzóvá lett, többen újra visszatértek az egyház kebelébe, elhagyva az eretnek tévtant és már 1729-ben az anyakönyvekben Szlezák Mihály mint hrádeki első róm. kath. plébános fordul elő. Később a többi lakó is lassan visszatért az egyház kebelébe és pedig Vasváry György plébánossága alatt úgy, hogy csak 7 család maradt az eretnekségben.

Miután az iskola és a népoktatás a legbensőbbben volt egyesülve a középkorban az egyházzal, könnyen látható, hogy Hrádeken nemcsak a templom, a vallás, a belbéke, hanem az iskola is fel volt dulva az eretnek mozgalmak által, a nép vad volt s ugyszólván csakis a Moravánban székelő jó és buzgó Jézus-társasági atyáknak köszönhető, hogy a szegény tönkre

kinozott népet a kulturának és a keresztény civilizációnak valahogyan újra megnyerték. Annyi bizonyos, hogy mióta a parochia áll Hrádeken, iskola is volt mellette felállítva és a nép nemcsak templomba járt, de gyermekeit is küldhette az iskolába és szent hitünk tanait ott is magába szivhatta a zsenge gyermek, emellett az írás, olvasás is taníttatott, mint azt az 1756-iki Visitáció világosan tanúsítja.

Az 1756-iki Visitáció Gáli Andrást nevezi hrádeki és huorkai iskolamesternek, aki 14 év óta működik ezen állomáson, a szertartások végzésében otthonos, a déli és esteli harangozásban igen buzgó, plébánosa iránt tiszteletet és engedelmességet tanusít. Jövedelme a következő: temetési harangozás után 12 kr., ének után ugyanannyi, temetés után 25 kr., offertoriumokból és koledából $\frac{1}{3}$ rész, hirdetés írásokért 12 kr., minden iskolakötelestől hetenkint egy kenyér és évi 25 kr. és egy szekér fa. Kéveszedési joga volt minden föld után 10 kéve, a zsellérektől 5 kéve. Földjei nem voltak.

Az 1788-iki Batthyány-féle Can. Visit. szerint iskolamester Modrai Mihály, 34 éves, az egyházi szertartásokban jártas, hivatalában kötelességszerűen jár el. Jövedelme: $1\frac{1}{2}$ pozs. mérő alá földje, a községi legelő mellett 2 drb rétje, cauletuma $\frac{1}{6}$ p. m. párbér fejében, urbéresektől $\frac{1}{4}$ pozs. mérő rozsa és $\frac{1}{4}$ árpa, a zsellérektől $\frac{1}{4}$ pozs. mérő árpa, a napszámosoktól, a kiknek szöllőjük van, 1 pint bort, harangozásért 12 kr., ének után 12 kr., temetési mise után 25 kr., hirdetés írásért 12 kr., iskolás gyermekektől 25 kr. és egy szekér fa.

Az 1816-ik évi május 15-iki Can. Visitáció Milvai Józsefet említi mint iskolamestert, ki a reggeli, déli és esteli harangozásban, valamint a veszedelmes felhők elleni harangozásban pontos és buzgó volt. Jövedelme, mint az elődjének.

Az 1837-iki Can. Visit. szerint Hrádeken felekezeti iskola van, mely jelenleg rendes állapotban van. (1833-ban ugyanis a zsidó szomszédtól tűz ütött ki, az egész iskola leégett s újból építtetett). A magas kormánytanács értelmében az iskolaépület javítása és fenntartása a hrádeki és huorkai lakosokat terheli, mert eddig a huorkaiak mindig Hrádekre járnak iskolába. 1848. év után következő német

kormány alatt Hrádeken altanítói állomás szerveztetett. Ezen altanító mindennap kijárt Huorkára s ott a gyermekeket egy bérházban tanította. Élelmezése hetenkint más családnál volt, míg este Hrádekre járt háltni. Az iskolamester Sturma József, hrádeki tisztességes iparos szülőktől származik. Tanulmányai végeztével, özvegy édesanyja fenntartására Hrádeken maradt, hol előbb mint Hrádek és Huorka községek jegyzője, azután 1833-ban hrádeki kántortanítónak neveztetett ki. Ezen állásában köteleit lelkiismeretesen végzi, buzgón tanítja a gyermekeket, jóllehet igen kevés jövedelme van az itt nagy számban levő rossz fizetőkől; hanem ezen békés ember inkább az örök javakért, mint a földi haszonért buzgólkodik s bár szegényes a fizetése, mégis a szegényeket, elhagyatott árvákat, sőt még a cigányokat is szeretettel hívogatja az iskolába és ingyen tanítja. Jövedelme a következő: $1\frac{1}{8}$ p. m. szántóföld, két kis rét, egy kis kenderföld a plébános kenderföldje folytatásában, van a legelőből kihasított Caulatumja. Azonkívül minden urbérestől, birjon bár egész, fél, negyed, vagy nyolczad telket, vagy csak ezeknek egy részét, $\frac{1}{4}$ p. m. rozsot, $\frac{1}{4}$ p. m. árpát kap; zsellérektől, kiknek földjük és házuk van, $\frac{1}{4}$ p. m. árpát, a munkás osztálytól 8 krt. Temetés-harangozásért 8 kr., temetésért férfi után 30 kr., asszony után 24 kr., gyermekért 15 kr. Énekes temetési mise 1 frt, csendes temetési mise 30 kr., Libera 15 kr., hirdetés írásáért 12 kr., minden iskolás gyermektől 15 kr. és egy szekér fa. Minden második héten van vendégjoga, a nagyobb ünnepeken cantatiója és az offera $\frac{1}{3}$ -da. Passió éneklésért 30 kr. A hrádeki és huorkai erdőkben fát szedhet, azonkívül ostyasütésért a hrádekiektől 2 szekér és huorkaiaktól is 2 szekér fát kap. Van Hrádeken és Huorkán szabad legeltetési joga. Az iskolamester helyzete azonban igen nyomorult, mert kis fizetését a hivek vagy megtagadják, vagy megkisebbitve szolgáltatják ki, azért ha jövedelmét privát szorgalmával nem növelné, gyakran betevő falatja sem volna.

Az 1861-iki Visitáció szerint az iskolamester Jurda Mihály 1855-től 1873-ig. A szertartásokban jártas, hivatalában odaadólag működik. A tót nyelvben egészen jártas, a magyart töredezve

beszéli. Molnár János altanítója van, ki hivatalában igen pontos; mindennap kijár Huorkára s estelig a gyermekek oktatása végett ott tartózkodik.

A főtanító jövedelme a következő: Ingatlanokban házikert 240 □-öl, szántó „Medzi Vahy“ 400 □-öl, „Na delenich“ 48 □-öl, kapusnica 106 □-öl, rét „Zahrady“ 106 □-öl, rét „pod Mliny“ 115 □-öl. Készpénzben: a Can. Visitációkor Szcitovszky kardinalis 500 frtos alapítványt tett le a hrádeki kántortanító javadalma javítására. Párber: minden saját kenyeren élő urbérestől $\frac{1}{4}$ árpa, $\frac{1}{4}$ rozs, a zsellérektől $\frac{1}{4}$ árpa, a munkásoktól 21 krt. A cselédek dupla stólat fizetnek. Stóla: a plébános stólájának a felét szedi, az offertoriumok $\frac{1}{3}$ -át huzza. Deputátum: mint tanító 20 p. m. rozsot kap, az ostyasütésért egy p. m. rozsot a templomtól. (Ezen 20 p. m. rozs megváltatott pénzért. A hivek ugyanis a Visitáció napján 1861. szept. 20 és 21-én azzal a panasszal jöttek Szcitovszky kardinálishoz, hogy a tanítói fizetés (20 p. m. rozs) csak azon szülőket terheli, akiknek tanköteles gyermekeik vannak, kéri Ő Eminentiját, hogy ez birtokarány szerint vettessék ki az összes hivekre. Ez meg is történt olyformán, hogy a szülők minden tanköteles gyermek után befizetnek a községi pénztárba 42 krt, a hiányzó összeg pedig birtokarány szerint vettessék ki a többi hivekre.)

Saját használatára 6 öl fát kap az uradalomtól, melyet a lakosok vágnak ki, hoznak be. (A commassatiókor meg lett váltva erdővel, mely azonban az előbbi fajárandóságnak az értékét nem pótolja.) Az iskolatermet a lakók fűttetik. Van 20 koci galylya az erdőből. Hrádek község pénztárából mint tanító 73 frtot huz. Van legeltetési joga az alsó és felső határban. Huorkáról: mint tanító külön 20 mérő rozsot kap, két öl fát, melyet a lakók vágnak és haza is szállítanak. Az iskolatermet a község fűtteti. Készpénz: a kijáró altanító fizetésére kap 63 frtot o. értékben. Az 1861-iki Visitációkor az iskolaépület jó karban van, de igen alacsony. Áll egy iskolaszoba és egy tanítói lakszobából, van hozzá egy konyha, kamara és istálló s a község végén egy emelkedett dombon van, szalmával fedve. Építése és fenntartása Hrádek és Huorka köz-

ségeket illeti. A fát az építkezéshez a temetvényi erdőkben szabadon szedhetik. Kert veszi körül s ezt a hivek kerítik körül.

1865. június 11-én Hrádek és Huorka községek között oly egyezmény jött létre, hogy Huorka község lemond Hrádeken birt $\frac{1}{4}$, iskolaépület jogáról, mint tulajdonbirtokos és átadja azt egészen Hrádeknek, fizet 100 frtot az új (mostani) iskolaépület létesítésére Hrádek községnek. Hrádek viszont felmenti Huorkát örök időkre azon teher alól, hogy a kántorlak helyreállításához, vagy reperálásához tartozni járulni. Huorka község önálló tanítói állomást szervezett, 1865. évtől az elemi oktatást illetőleg egészen külön vált Hrádektől.

Jurda Mihály hrádeki kántortanító 1873-ban meghalt, az állomásra Janda Rudolf még mint kezdő tanító választatott meg s működött 1880-ig. Ekkor a szentkereszti kántortanítóval helyet cserélvén, Markovics István lett a tanító egész 1890. év október elejéig. 1890. év október 1-től 1891. év április hó 1-ig az állomás üres volt. Ez idő alatt Smeringa János helyben lakó, öreg, nyugdíjas tanító tanította a gyermekeket. 1891. év április 1-től Kucsera József volt a hrádeki tanító. 1893. év folyamán Kucsera József nyugdíjba lépett, az állomásra Valkovics György parnói kántortanító választatott meg, aki állását 1894. év február hó 21-én elfoglalván, azóta Hrádeken folytonosan működik.

A jelenlegi iskolaépület a falu bejáratánál s attól különálló dombon fekszik. Alakja hasonló

a nyomtatott nagy „L” betűhöz. Ennek rövidebb szárában van a tanterem, a tanító két szobája; e kettő között a bejárat a kapu. A tanterem és tanítói lakszobák keletről nyugat felé huzódnak, a homlokzatuk délfelé esik. A tanterem elég tágas. Elegendő 90 gyermek befogadására. Ablakai kicsinyek (van 4 ablaka, 3 délről, 1 északról), alig 1 m. magasak s daczára, hogy délre fekszenek, még sem kap a tanterem kellő világosságot. A tanító 2 szobája mellett van még délről észak felé huzódó irányban: pítvar, konyha, kamara és két istálló. Az épület mellett van egy kis kert 216 □-öl. Az épület vályogból van.

A tanteremben van két oldalt 7—7, összesen 14 pad. Egyik oldalon ülnek a fiuk, másik oldalon a leányok. Felszerelése meglehetősen.

Könyvtára, tornatere az iskolának nincsen; nemkülönben faiskolája sincs. A gyermekek a községi faiskolában nyernek oktatást a fanemesítésből.

Valkovics György született Jenkén, Ungmegyében 1870. október 17-én. 1889. év június havában Szatmáron letette a tanképesítő vizsgálatot a szatmári kir. kath. tanítóképzőintézetben. 1889. év november 1-étől Parnón (Zemplénmegye, egyházmegye Kassa) működött 4 évig, mint kántortanító, ahonnan 1894. év február 22-én Hrádekre jött kántortanítónak.

A kántortanító jövedelme 336 frt 14 kr.

Az iskolaszék elnöke Fehérváry Kálmán plébános.

a) HUORKA.

Nyitra vármegye vágújhelyi járásában van. Főkegyház.
Közs. Lk. sz. 713. — Rk. 625, ág. ev. 72, izr. 16. — Nyelvre tótok.
Tank. sz. 101. — Mn. 80, ism 21. — Tny. tót-magyar.
Posta, vasut- és táviró-állomás: Vágújhely.

A falu keletkezése a mily régi, épen oly homályos is, mindazonáltal hitelt érdemlő hagyományból bebizonyított tény, hogy a falu lakossága valamikor majdnem egészen lutheránusokból állott és igen kevés katolikus lakott itt. Ezt már történelmi érvek is bizonyítják.

Huorka község mint filia fiók-község a hrádeki parochiához volt beosztva. Mivel pedig az

iskolai oktatás egész 1848-ig és még tovább is egészen az egyház gondját képezte, így történt, hogy a huorkaiaknak, a mint templomuk nincs, úgy iskolájuk sem volt 1865-ig, hanem Hrádekre küldték gyermekeiket a buzgóbb, lelkiismeretesebb szülők.

Miután az út Hrádek és Huorka között igen rossz volt, télen pedig ugyyszólván járhatlan az

ut, az egyházi főhatóság részéről már a század elején folytak tárgyalások aziránt, hogy Huorka község új iskolát kapjon és számára egészen külön tanítói állomás szerveztessék. A dolog lassan fejlődött, a nép igen szegény, a temetvényi uradalom pedig többnyire a magyar népoktatás iránt érzékkel nem bíró külföldi származású, nem róm. kath. vallású urak kezébe került, a kik nemcsak hogy nem támogatták az egyházat nemes törekvésében, hanem még akadályokat gördítettek a katolikus népoktatás szt. ügye elé és a huorkai kath. népiskola még mai napig sincs szervezve úgy, a mint kellene, mert van tanítói fizetés, van 5 kataszter hold, 1000 ööl huorkai kath. iskolai alapítvány czimén telekkönyvezve, de nincs iskolai épület, mert az iskolaépület a község birtokivén van.

Lássuk tehát, hogyan fejlődött ki Huorka iskolaügye. Az 1756-iki Canonica Visitációban Huorka község elemi oktatása a legszorosabban össze van csatolva Hrádekével, a huorkaiak úgy mint hrádekiek köteleztetnek az iskolamesteri lakot fenntartani, az iskolamester pedig köteles Hrádek és Huorka gyermekeit tanítani; nagy hiba azonban, hogy a gyermekek nem akartak iskolába járni Hrádekről sem, a huorkaiak pedig semmi szin alatt nem akarták gyermekeiket Hrádekre küldeni. Az 1756-iki Visitáció Galy Andrást nevezi Hrádek és Huorka iskolamesterének. Jövedelme volt Huorkáról minden iskolaköteles gyermektől hetenkint egy kenyér és évi 25 kr. ezüstben, ugyszinte egy szekér fa. Az 1788-ban tartott Canonica Visitáció alkalmával a huorkai iskolaügy ugyanabban az állapotban volt, mint 1756-ban. Madai Mihály volt az iskolamester, huorkai gyermekek Hrádekre jártak télenyáron iskolába; tanítómester jövedelme: évi 25 kr. ezüstben és egy szekér fa minden iskolás gyermektől.

Az 1816-iki Canonica Visitációban Milvay József mint hrádeki és huorkai iskolamester szerepel, Huorka most is Hrádekhez tartozik.

Az 1837. évben Bercsik Nep. János esztergomi kanonok, a budapesti központi papnövélde rektora alatt tartott visitációból kitűnik, hogy a huorkai iskola állapota még mindig nem fejlődik, azonban ezen időben már kísérletek tétetnek arra nézve, hogy Huorkára, ha nem is mindig,

legalább néha a tanító kiránduljon és ott a gyermekeket oktassa.

Nagyban javult Huorka község népoktatási ügye a gyászos 1848-iki szabadságharc után következő német kormányzat alatt. Ezen időben már rendes altanító járt Hrádekről Huorkára s egész napot ott töltvén, oktatta a gyermekeket, élelmezése hetenkint más-más családnál volt, este pedig Hrádekre járt hálni; ez jobban mondva szükségbeli oktatás, ideiglenes állapot volt. Az 1861. évi szeptember 20. és 21-én megtartott Canonica Visitáció b. e. Szczytovszky János bibornok-érsek személyes jelenlétében már komolyan foglalkozik Huorka külön iskolázási tervével és a különös szabályok XIV. pontjában határozottan és szigoruan megkívánja a bibornok, hogy Huorkán rendes népiskola építtessék és tanítói állomás külön szerveztessék. „A nyilvános közoktatás szent ügye megköveteli, hogy Huorkán külön iskola létesíttessék, a hol eddig csak ideiglenes házban történt az oktatás. Ezen helyiség pedig se az iskolás gyermekek befogadására, se pedig a Hrádekről jövő tanító kényelmes helyiségeül nem szolgálhat. Huorka községet tehát ezen szabályrendeletünk értelmében kötelezzük arra, hogy elemi iskolát állítson és külön tanítói állomást szervezzen“, rendeli ő Eminenciája.

Az 1861-iki Visitációban már a huorkai iskolás gyermekek nem járnak télen át Hrádekre iskolába, hanem altanító jár Huorkára, de még mindig elvileg a hrádeki iskolához tartoznak. Iskolaépület csak Hrádeken van, itt lakik az iskolamester, a ki jövedelmét huzza Hrádek és Huorkáról, felfogadja és fizeti saját belátása szerint az altanítót. Hrádek és Huorka iskolamestere Surda Mihály volt. Altanítója Molnár János, ki mindennap Huorkára járt és ott egész estig a gyermekek tanítása végett tartózkodott. Iskola-mester fizetése Huorka részéről: készpénzben a kijáró altanító fizetésére kap 63 frtot o. é.-ben, mely összeg a községi számadásokban szerepel mint kiadás, 20 p. mérő rozstot kap és két ööl fát, melyet a lakók vágnak és haza is szállítanak. Az iskolatermet a község fűteti.

Az 1865. évi június 11-én Hrádek és Huorka között oly egyezmény jött létre az iskolát illetőleg, melynek értelmében Huorka község lemond a Hrádeken birt 1/4 iskolaépület jogáról,

mint tulajdonbirtokos, és átadja azt egészen Hrádeknek; fizet 100 frtot az új iskolaépület létesítéséhez Hrádeknek. Hrádek viszont felmenti Huorkát örök időkre azon teher alól, hogy a kántorlak helyreállításához vagy reparálásához tartozna járulni.

Evvel, mint látható, 1865. évtől Huorka egészen külön vált az elemi iskoláztatást illetőleg Hrádektől és önálló tanítói állomást szervezett ugyanazon évben.

1865. év október havában Lobpreis N. morvai származású lett huorkai tanítónak megválasztva; fizetése készpénzben 63 frt o. é., 20 p. m. rozs, mely utóbbi években p. m. 3 frt 50 krral megváltva a község pénztárából lett fizetve; ingatlanokban volt 5 kat. hold 1000 ööl szántóföldje és a háznál mintegy 600 öölnyi be nem kerített kertje, volt továbbá neki két urbéri telek legeltetési és fajzási joga; az iskolát a község, illetőleg hitközség volt köteles ellátni fűtőfával. A nevezett tanító 1875. évben a patvaróczy elemi iskolához lett megválasztva és a huorkai tanítói állomásra Paulen Vendel szlávniczi államilag segélyezett községi tanító választatott meg, aki 1875. évi november 17-én elfoglalván, egész 1877. évi január hó 18-ig mint ideiglenes, azóta pedig mint véglegesen kinevezett tanító Huorkán működik. Paulen Vendel született 1849. október 19-én Nagy-Tapolcsány mezővárosban, Nyitra-megyében. A besztercebányai k. kath. képzőbe

iratkozott, hol 1868. évben tanítói oklevelet kapott. 1872. évben Nyitrán a tornászati tanfolyamot befejezte, tornászati bizonyítványt nyert. Működött Drahócz, Oszlány, Bánkeszi, Ny.-Pereszlény, A.-Marékon.

Az iskolaépület homlokzata kelet felé van. A tanterem hossza 5·85 m., szélessége 4·10 m., magassága 2·54 méter, tehát egész területe 23·985 □m., ami nem 80, de alig 40 tanuló befogadására elégséges. Van 4 ablaka, kettő kelet felé, kettő dél felé. Bejárat a tanterembe a konyhán keresztül van. A tanító lak 2 kis szoba, 1 konyha, 1 kamra és 1 istállóból áll, úgy a tanító laka, valamint a tanterem nincsen kipadlózva. Az egész iskolaépület nagyon rossz karban van.

Az iskola felszerelése: 1 számoló tábla, fali olvasó táblák, Magyarország és Európa fali térképe, földgömb, természetrajzi és szemléltetési képek. Testgyakorló tere nincsen. Faiskolája nincs, mert az községi, de mivel a faiskola kezelése a tanítóra van bízva, ennek folytán az iskolás gyermekek gyakorlati oktatást is nyernek a fatenyésztésben; a faiskola évenként átlag 140 drb nemesített fácskát szolgáltat.

A tanító fizetése: 5 kat. hold 1000 ööl III. és V. oszt. szántóföld, van 2 urbéri telekre fajzási és legeltetési joga, a község pénztárából 148 frt és állami segély 128 frt.

Az iskolaszék elnöke Fehérváry Kálmán hrádeki plébános.

3. MORAVÁN.

Nyitra vármegye pöstyéni járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 736. — Rk. 710, ág. ev. 8, izr. 18. — Tótok.

Tank. sz. 82. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás: Pöstyén.

A község eredetére vonatkozólag semmi adatunk nincsen, a hagyomány szerint morvák voltak első lakói, s innen nyerte volna „Moravani” elnevezését, de hogy a XIV—XV. században keletkezett, arra vall a község feletti dombján épült, ezen századokat jellemző csupa kő s kevés téglából hegyen épült góth-byzancz-stylü kuptornyos temploma.

A nép közt elterjedt szóhagyomány erősíti,

hogy ezen templom a XVI. század végén török mecsetül szolgált volna.

Moraván község 1706-ig Banka anyaegyházhoz tartozott; a nevezett évben elszakadván ezen anyaegyházról Pöstyén, Moraván, ugymint Pöstyén, máter lett s hozzácsatoltatott filiálisul Banka, valamint az azelőtt Modróhoz tartozó Duczó és Hubina.

1783-ban elégett a plébániai lak s ott ham-

vadtak el az anyakönyvek, valószínűleg a keletkezésére vonatkozó adatokkal együtt.

Nevezetessége: a földbirtokos csinos kastélya.

Ez hajdan jezsuita zárda volt, román stílusban épült, de mikor, az nem puhatolható ki, a mennyiben az adatok a rend tagjai kiűzésekor szintén eltűntek; tény azonban, hogy a XVI. században már benne laktak s szerzetesi beosztás szerint a trencsényi társházhoz tartozott, honnan a novíciusok ide hozattak, újoncz éveik eltöltése végett. A zárda melletti terjedelmes földbirtok jelentékeny része Kollonich de Kollegrád, akkori herczeg-primás ajándéka volt, ki nyaranta 1695—1701. időben szabad idejét a tudós atyák körében e falak közt tölté.

Ezen zárdában II. Rákóczy Ferencz, midőn a bécsujhelyi börtönből kiszabadult s a testvér-érmü lengyelekhez menekült volna, egy egész napig rejtekezett 1701-ben nov. 1-én.

Ugyanezen zárdában I. József idejében, 1708-ban, midőn Pálffy tábornok az elégedetlenség ellen, Moraván és Trencsén között harczolt, a sebesültek közül a vagyonosak az első gondos ápolásban részesültek.

II. József a zárdát megsemmisítette és adományképen ajándékozta gróf Csákynek, ez később motesiczi Motesiczky Józsefnek adta el, erről Mátyás fiára, végre ennek Róza nevű nejére szállott át az egész vagyon, a ki az egészet 1873-ban 800,000 frtért gróf Zedwitz Curtnak adta el.

Ezen épület hajdan csak 1 emeletes volt, a jelenlegi birtokosa a padlásból még egyet alakított át, oly meghagyással, hogy az ablakok kivágatásánál a vakolatnak sértetlennek kellett maradnia. A kastély északi és déli szárnyán karcsu tornyok ékeskednek, melynek egyike hajdan épületdiszül, ma őrtoronyul szolgál, a másik — északi — pedig a házi kápolna felett, mely Csáky érsek által 1751—1757. május hónapig (Visitáció Batthyány 1788) épült fel, emeli ezüst keresztjét. A kastélyt válogatott nemű és fajú, nagy gyümölcskert veszi körül.

Az iskolaépület 1864-ig nagyon kezdetleges volt; a nevezett évben Moraván s a hozzátartozó filiáliák Banka, Hubina, Duczó, közösen építették fel a kántorlakot egy tanteremmel.

Ezen tanterem nem felelvén meg a tanulók számának, 1893-ban 365 frt árán, az iskolaalap pénzéből 5 m.-rel meghosszabbított s $\frac{1}{2}$ m.-rel emeltetett; és így jelenleg 11 m. hosszú, $5\frac{1}{2}$ m. széles, $3\frac{1}{2}$ m. magas. A mostani berendezése kifogástalan.

Ki volt az első tanító, nem puhatolható ki; annyi bizonyos, hogy 1800—1820-ig Begányi N., 1820—1840. ör. Schenk János, a ki nem tudván orgonálni, hegedűszóval kísérte az éneket; 1840-ben meghalt, helyét fia ifj. Schenk János foglalta el, a kire örömmel emlékezik vissza a nép; ez 1874-ben cserélt Lédeczy József récsényi kántortanítóval, mely utóbbi 1886-ig itt működött s 63 éves korában itt elhalálozott; ugyanazon évi decz. 11-én Smeringa Géza választott meg, s mai napig működik.

1873-ig Moravából járt egy segédtanító Bankára és egy Hubinára, mely esztendőben ezen iskolák önálló tanítókkal töltettek be.

Smeringa Géza született 1862. máj. 24. Ó-Lehotán, Nyitramegye. 1880-ban Kassán a domínikusokhoz és Esztergomban világi papnak pályázott, de nem vették be; 1881-ben Szepes egyházmegyében felvétellett kispapnak, de épen atyja elhalálozván, anyja nagy nyomorán segíteni akarván, pöstyéni tanítónak választatta meg magát, hol 1883-ig működött, a midőn Nagyszombatban az osztályvizsgák sikeres letétele után oklevelet nyert. 1886-ban Moravában választott meg. A magyar nyelv tanításában kiváló buzgóságot fejt ki. Irt több módszertani czikket, s különféle paedagogiai értekezéseket. Egy ízben Ő Eminentiája által 2 drb arannyal lett kitüntetve. Őt követi *Kenderessy* István, ki Bessenyőről lett ide megválasztva.

A kántortanító jövedelme 409 frt 47 kr.

Az iskolaszék elnöke *Molnár* Rezső alperesplébános, ker. tanfelügyelő.

a) BANKA.

Kisközség Nyitra vármegye pöstyéni járásában. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 606. — Rk. 586, izr. 20. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 86. — Mn. f. 32, l. 23. — Ism. 31. — F. 16, l. 15. — Tank. sz. 86. — Tny. tót.

Utolsó posta: Moraván. Vasut- és táviró-állomás: Pöstyén.

A hagyomány igen sokat mesél ezen község régiségéről, sőt írott emlékek szerint is ezen község a 14. században már mint anyaegyház szerepelt. Kanizsay János esztergomi érsek (Joannes Kanizsay de genere osl, 1387—1418) alatt megejtetett a Canonica Visitáció az esztergomi egyházmegyében; az akkor szerkesztett okmányok alapján Pázmány Péter érsek összeállította az egyházmegyei plébániáknak Péterfynél olvasható névsorát s ezen adatok szerint Banka község 1397. évben mint anyaegyház fennállott.

A 16. század végén s a 17. elején igen szomorú viszonyok uralkodhattak Bankán és a környéken. Ezen időpontban ugyanis a vidéken iszonyuan pusztított a török. 1599. évre esik a a pöstyéni mészárlás, melyet részletesen leír István fhg. A törökök átkelvén a Vágon, a meglepett fürdővendégek legnagyobb részét leöldösték, a többi pedig rablánczra fűzve elhajtották. Ekkor bizonyosan Banka sem lett megkímélve. A nép a kegyetlen ellenség dühe elől az erdőkbe menekült s itt vájt üregekben tartózkodott. Az üregek jelenleg is felismerhetők a község határában. A mostani jegyzőlakás helyén akkori időben kastély állott, melynek birtokosa, névszerint Bankai, aranyát, ezüstjét és egyéb kincsét az udvari kutba dobván, lakásából a Vág folyó partjáig vezető földalatti üregen át elmenekült, de a törökök kinzásától való félelmében a Vág vizébe ölte magát.

Igen valószínű, hogy ez alkalommal a plébánia lelkésszel betöltve nem is volt.

Az 1626. évben Pázmány Péter érsek rendelkezése végrehajtott egyházlátogatási jegyzőkönyvekből kiderül, hogy ezidőben a nyitrai főesperességben csupán 29 plébánia volt s ezek közül is csak 21 betöltve. Jelenleg ezen főesperességben 45 plébánia létezik.

1638. évben Bercsenyi Imre a kamarának odakölcsönzött 5 ezer arany fejében kapta Pöstyént a fürdőkkel, továbbá Bankát a révvel és kőbányájával. Megvan III. Ferdinánd királynak ezen ügyre vonatkozó leirata a m. kir. udvari kamarához.

Az akkori idők szereplőinek vallásos érzületére szép világot vet azon homokkőtáblának a felirata, melyet néhány év előtt Banka mellett a földben találtak; a kőtábla, mely eredetileg valószínűség szerint valami uradalmi épület alapkövét képezte, kereszttel volt jelölve s rajta ezen felirat volt olvasható: „Salvator noster, miserere nostri, Sancta Maria, Patrona Hungariae, ora pro nobis, Ladislao, Emerico et Nicolao Bercsenyi, a. 1652“.

1706. évben Moraván anyaegyházzá emeltetett, filiálisokul hozzácsatoltatván a következő három község: Banka, Hubina és Puczó.

A bankai iskola keletkezésének idejéről biztos adat nincs. Az bizonyos, hogy az iskola hosszú ideig nem bírt önállósággal. Az 1858. évben kiállított „Schulfassion“-ban a jellege ekép volt meghatározva: „Eine Filial-Nothschule excurrando“, ami annyit jelentett, hogy a moraváni kántortanító tartott egy segédtanítót, aki a hét bizonyos napjaiban kirándult Bankára és a gyermekeket egy ezen célra kibérelt házban oktatásban részesítette. Ugyanezen okmány azt állítja, hogy a kibérelt tanterem a célnak meg nem felelő és egészségi szempontból is kifogás alá eső volt.

1865. évben komoly előkészületek történtek egy rendes tanítói lakás és tanterem felállítására; ez évi junius hó 13-án jegyzőkönyv lett felvéve, melyben a község a felállítandó iskolai épületnek szükségességét elismeri s ezen épületnek 1866. évi október 1-ig leendő felállítására magát kötelezi. Végh István építész egy igen helyes tervrajzot készített, mely a plébániai levéltárban őriztetik. A terv szerint a tanító igen kényelmes lakással rendelkezett volna, a tanterem pedig 60—70 tanköteles befogadására lett volna alkalmas. A tervezeten található 67,211/65. szám mutatja, miszerint az a helytartótanácsi hivatalban is megfordult, maga az akkori alispán Ghyczy Ágoston terjesztette fel. A terv azonban ismeretlen okokból nem vált valósággá. Mondják, hogy a kiadott rendelet folytán a község komolyan

megettette az előkészületeket, követ töretett, meszet égetett, pénzt gyűjtött, ez azonban mind Petrik Pál akkori bíró kezei között elkallódott.

1866. évben végre mégis felépült az iskola, de az eredeti tervtől egészen eltérőleg és kisebb méretekkel.

A jelenlegi iskolai helyiség nyugatról keletre huzódó, szilárd anyagból épült ház, mely ezen minőségében a célnak épen nem felel meg; a kántortanító ugyanis nem rendelkezik sem udvarral, sem házi kerttel, a mi falusi lakóra nézve igen kellemetlen helyzetet teremt. Az épület áll egy csekély térfogatu tanteremből, egy konyhából, két szoba, egy kamra és két istállóból. Kellemetlen az is, hogy a tanterembe a bejárat a konyhán keresztül vezet, minek folytán a ki- és bejáró tanulók a tanító családjának alkalmatlanok. Az épület tetőzete cserépanyagból áll.

Ezen bajok, s főképp a tanterem elégtelensége a tankötelesek befogadására annyira kirívók, hogy az épület kibővítése s átalakítása hosszabb ideig elodázható nem lesz.

1874. évben indult meg a mozgalom az iránt, hogy Bankán önálló kántortanítói állomás állíttassék. Az ügyet felterjesztő akkori plébános, Dubniczky János, következő indokokat hozott fel: „minthogy — ugymond — 1. már magában véve paradoxon, hogy két papnak egy mester szolgáljon; minthogy 2. kellemetlen, hogy először Moravában végeztessék nagy sz. mise, azután mindjárt szaladjon a lelkész Bankára, de 3. ha ez megtörténik is, a gyermekek az iskolában magukra hagyatva elhanyagoltatnak, míg tanítójuk Bankáról hazajön; szóval, hogy az istenítisztelet hátrányt ne szenvedjen és a kívánt rend behozattassék: kívánatos, sőt szükséges, hogy Bankán kántortanító legyen“. Az ezen ügyben felterjesztett jegyzőkönyvet azonban bold. Simor János primás szó nélkül nem hagyhatta; „miután — ezt írja a figyelmét mindenre kiterjesztő primás a kerületi espereshez — a moraváni kántortanító ezen új rendezés folytán 104 frt 40 krnyi jövedelemtől elűttetik, tegyen nekem (a kerületi esperes) jelentést, vajjon ezen ügy a kántortanító közbenjöttével is tárgyalott-e, és hogy ő ezen ügyben miféle nyilatkozatot tett“.

Ugyanezen évben, vagyis 1874-ben a ban-

kai önálló kántortanítói állomás csakugyan szerveztetett, s első kántortanítónak Gottstein Rudolf, eddigi bankai tanító lett kinevezve.

Az iskolának felszerelése elég szegényes, de megvan a legszükségesebb taneszköze; és pedig: földgömb, természettani ábrák, Magyarország térképe, továbbá Európa és Nyitramegye; a föld felülete főalakjainak térképe, fali olvasóablak és feszület.

Az iskolánál könyvtár nem létezik. Testgyakorló tér nincs, a tornaeszközök végkép hiányzanak.

Faiskola van és pedig jó karban, a mi az azt szorgalommal és szakértően kezelő jelenlegi kántortanítónak, *Kenderessy* Istvánnak tulajdonítandó. Évenként szolgáltat 25—30 darab nemesített fácskát.

Kézi munkának egyik iparága sem tanítatik az iskolában, sem férfi, sem női. De a varrásban és himzésben a leánygyermekek otthon anyjuktól korán nyernek oktatást.

Az iskola fenntartója a politikai község, főegyházmegyei segélylyel. Az 1861. évben egyházlátogatást nagy buzgósággal teljesítő bibornokok, Szcitovszky János, 500 frtnyi alapítványt tett a bankai iskola javára, olyképen, hogy ennek kamatait a moraváni kántortanító, a Bankára kiránduló tanító fizetésére fordítani köteles volt. A tőkét ma is az esztergomi főtisztelendő székeskáptalan kezeli s a bankai tanító élvezi a tőke kamatait, vagyis 23 frt 78 krt.

A tanítónak törzsfizetése és a folyó kiadások a községi közös pénztárból fedeztetnek.

Az iskolának sem a multban nem volt, sem jelenleg nincs semmi jötevéje, kivéve a már említett 500 frtnyi alapítványt tevő bibornokokét.

A bankai kántortanítónak jelenlegi fizetése a következő: I. Készpénzben: 1. községi pénztárból 103 frt; 2. tandíj 93 frt; 3. stóla 60 frt; 4. egyházi alapítványból 23 frt 78 kr.; összeg: 279 frt 78 kr. II. Gabonában: 4 $\frac{1}{2}$ mérő rozs 13 frt 60 kr.; 11 $\frac{1}{2}$ mérő árpa 34 frt 50 kr.; összeg: 48 frt 10 kr. III. Ingatlanból: szántóföld tiszta jövedelme 5 frt 60 kr. IV. Vegyes természetű jövedelem: 1. fapénz 30 frt; 2. legeltetési jog értéke 4 frt; összeg: 34 frt. Főösszeg: 367 frt 48 kr.

A közszolgáltatók szerint csoportosítva: 1. községi pénztárból fizettetik 103 frt + 30 frt + 4 frt = 137 frt; 2. polgári, községi tagok fizetnek 48 frt 10 krt; 3. tankötelesek szülei 93 frt; 4. hitközségi tagok 60 frt; 5. ingatlanból 5 frt 60 kr.; 6. egyházi alapítványból 23 frt 78 kr; összeg: 367 frt 48 kr. Ebből tanítói fizetés 259 frt 38 kr.; kántori fizetés 108 frt 10 kr.; összesen: 367 frt 48 kr.

Az eddig Bankán működő tanítók sorrendje a következő:

Molnár János 1863-ban, okleveles. Ez volt az első tanító, a ki már nem rándult ki Moravánból Bankára, hanem Bankán lakott. Ez időben a jegyzőnek mostani lakása szolgált tanítói lakul. 1866. évben épült az új iskola; felszentelte maga a helybeli plébános, Némethy Flóris. Molnár János tanító Bankáról 1871. évben Ar-

danóczra távozott, innen Vezekénybe s itt elhalálozott.

Utána következett Gottstein Rudolf, a ki működött 1871—1875-ig, tehát 4 évig. Alatta lett Bankán önálló kántortanítói állomás szervezve, s ő lett 1874. évben az első önálló bankai kántor.

Lackovics Károly működött 1875—1887-ig, tehát 12 évig. Ide Lehotáról jött, innen pedig Suránkára távozott. S végre

Kenderessy István, megválasztatott 1887. évben; Hubináról jött Bankára, a hol mai napig működik. Született Vittenczen, Nyitravármegyében 1831. aug. 3-án. Tanítói oklevelet nyert Érsek-Ujvározt 1853. jan. 3-án.

A kántortanító jövedelme fentebb részletezve van s összesen 367 frt 48 krra rug.

Az iskolaszék elnöke *Molnár* Rudolf esperes-plébános, kerületi tanfelügyelő.

b) HUBINA.

Nyitra vármegye pöstyéni járásában fekszik Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 670. — Rk. 665, izr. 5. — Nyelvre tótok.
Tank. sz. 100. — Mn. 80, ism. 20. — Tny. tót.
Utolsó posta: Moraván. Vasut- és táviró-állomás: Pöstyén.

Hubina eredetére nézve kevés adatunk van; hagyományból tudjuk, hogy a 16. században már voltak lakói s a törökök bejövetelekor tönkre tétezt „zhubena bola“, a miért is „Hubina“ elnevezést nyert.

Ki volt az első tanítójuk s mikor? nem tudni, annyi azonban bizonyos, hogy mikor a moraváni kántorság létesítettett 1706 körül, azóta Moravánból 1 tanító járt Hubinára mindennap tanítani egészen 1866-ig, a midőn ugyanis első önálló tanítónak Klauček János 146 frt 16 kr. s szabad lakással s egy kis föld haszonélvezettel egybekapcsolt fizetés mellett választatott meg.

Ezen fizetés a földek tagosításakor 1873-ban 304 frtra emeltetett.

A nevezett tanító működött teljes megelégedés mellett 1875-ig.

Az 1875. nov. 18-tól 1886. szept. 1-ig

Margala János, aki jámbor élete s szorgalma által az előjárók s a község teljes megelégedését szerzte meg. Betegsége miatt azonban ugyanazon évi szeptember 1-én nyugdíjba lépett.

1886. szept. 1-től 1887. jul. 8-ig *Kenderessy* István működött.

1887-től 1889-ig Hankóczy Vilmos.

Ezután több mint félévig senki.

1890-től 1892-ig Hollósy Adorján.

1892-től 1894-ig Margala János oklevél nélküli.

1894-től 1895-ig Navarra János.

1895-től mai napig *Szabadfy István*. Szül. Bohuszlaviczon Trencsénm. 1863. ápril 13-án. Képesítettett Nagyszombatban 1880-ban. Működött Drictoma, Kovácsi, Sztrázsa, Veszela és Jesztrabela községekben.

A kántortanító jövedelme 304 frt.

Az iskolaszék elnöke a moraváni plébános.

4. NAGY-MODRÓ.

Kisközség Nyitra vármegye vágújhelyi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 309. — Rk. 289, izr. 20. — Anyanyelvre nézve tótok.

Tank. sz. 50. — Mn. 40, ism. 10. — Tny. tót.

Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás: Pöstyén.

Mikor keletkezett a község? Hogyan? Kik által lett alapítva? biztos adat nincs, mert az 1731 előtt dult nagy tűzvész alkalmával elégett a plébánia irattára is, a honnan egyedül lehetett volna adatot szerezni a község keletkezésének idejéről. Hogy ősrégi eredetű lehet, bizonyítja az 1731. nov. 20-án gróf Zichy Ferencz esztergomi apátkanonok, nyitrai főesperes által végzett egyházlátogatási jegyzőkönyv, Canonica Visitatio, melyben föl van jegyezve, hogy mikor pár évvel ezelőtt (1731. előtt) a templom tornyának homlokzatát lebontották, találtak egy befalazott kőtáblát, melybe ezen szavak voltak bevésvé: „*Tieris fortissima, nomen Domini, per gentem Romanam erecta, anno Domini MCLVII. mense Nov. XVIII.*“ és maga a templomépület formája, szilárd szerkezete bizonyítja tényleg, hogy régi eredetű. Állítólag azon Magyarországra bevándorlott idegenektől, kik Pozsony város területén letelepedtek és fölépítették a várost, egyik csoport elvált volna és Nagy-Modró környékén letelepedett. Ez azonban csak szájhagyomány, melynek igazolására nincsen semminemű irat vagy okmány.

Valamint a község, úgy az iskola keletkezéséről mit sem lehet tudni. Az iskoláról említés történik először az 1731-iki egyházlátogatási jegyzőkönyvben. Mint kántor és tanító említve van Szendrey Imre, kinek fizetése és jövedelme ez volt: 1. temetési harangozásért kapott 12 denárt; 2. halotti szent miséért és temetési énekért 25 denárt; 3. offertorium és kolledának $\frac{1}{3}$ -dát, mennyit tett ki az? 4. minden iskolás gyermektől hetenkénti allaturát, mi volt az? nincs följegyezve; 5. negyedévenként (angariatim) 25 denárt; 6. évenként egy szekér fát; 7. minden szőlő után egy pint mustot; 8. házassági hirdetésért 12 denárt; 9. volt hostiatiója és cántationes; 10. a plébániai komunitástól 6 frtot egész évre; 11. a hospite kapott 6 kéve rozst, zsellértől pedig 6 denárt. Meddig működött? mikor halt meg? ki volt utódja? nincs följegyezve.

Az 1756. május 1-én Révay Antal, milevitanai fölszentelt püspök, esztergomi kanonok alatt megtartott egyházlátogatási jegyzőkönyvben, mint kántor és tanító Mauzlicsek János említettik, kirol föl van jegyezve, hogy jó erkölcsű és plébánosa irányában tisztelettudó ember volt. Fizetése olyan volt, mint fentemlített Szendrey Imrénék. Meddig működött? Ki volt utódja? nincs följegyezve.

Az 1788. szept. 7-én Hollósy György esztergomi kanonok által végzett egyházlátogatási jegyzőkönyvben mint kántor és tanító Fábri János fordul elő, ki mint jó erkölcsű és szorgalmas kántortanító van feltüntetve. Fizetése az 1731. egyházlátogatási jegyzőkönyvben foglalt díj volt. Meddig működött és ki volt utódja, nincs följegyezve.

Az 1816. május 14-én Schwarzenberg Ernő által végzett egyházlátogatási jegyzőkönyve szerint mint kántortanítóról említés tétetik Sinkovits Józsefről, ki jó erkölcsű és szorgalmas embernek van jellemezve. Meddig működött és ki volt utódja, nem lévén följegyezve, nem lehet tudni.

A plébánia történetében (historiae parochiae) föl van jegyezve, hogy 1831. nov. 24-én meghalt Vasskó János kántor és pedig ezen szavakkal: „24 nov. 1831. obiit ludi rector Joannes Vasskó bohemus, vir bonus ex inflammatis ne pulmorum anno aet 40-et uxor ejus dem ex eodem morbo, eadem hebdom.“

Ugyancsak a historia parochiae följegyzése szerint 1831. november 30-án kántortanítónak lett megválasztva Jedlicska Venczel, cseh eredetű, kirol föl van jegyezve: Totui nimio pere deditus 10 aprilis 1834. noctu fugam dedit.

Az 1837. május 31-én Dertsik János esztergomi apátkanonok, sasvári főesperes által megtartott egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint mint kántor és tanító említve van Dvorák Venczel, erkölcsös és kötelességeit pontosan teljesítő ember. Kántortanítónak lett megválasztva, mint 20 éves ifju 1834. április 24-én és ezen állása-

ban hiven működött egészen 1891. márcz. 17-ig. Közszeretben állott a község lakóival és addig, míg a kántortanítás nem lett elválasztva a jegyzőségtől, jegyzői tisztséget is viselt.

Dvorák Venczel halála után 1891. decz. 15-én Kubál Mihály lett megválasztva kántortanítónak. A község lakóinak egyhangu tanúsága szerint szerény, csendes, művelt és szorgalmas ember volt; működött 1895. febr. 15-ig, mikor Kereszturra lett kántortanítónak megválasztva. Utódja lett *Jehlicska* Károly. Szül. Turólkán Nyitram. 1836. szept. 11-én. Képesítettett Nagyszombatban 1858-ban. Működött Kis-Kovalló, Nagy-Kovalló, Naszács, Bánócz, Suránka, Poruba és Ürmény községekben.

1861-ben b. e. Szczitovszky János bibor-nok-érsek személyesen fordult meg Nagy-Modrón és egyházlátogatást tett, mely alkalommal a kántortanító anyagi helyzetének javítására 400 forintnyi alapítványt tett, melyet a főtiszt. esztergomi főkáptalan kezel, s melynek évi kamatait, most 18 frt, az időszerinti kántortanító élvezi. Ugyanakkor a kántortanító a községtől haszonélvezetül kapott 2 hold és 236 □ ölnyi területű szántóföldet és 132 □ öles káposztás földet, egyszersmind rendszeresítve és meghatározva lett a díjlevélben foglalt fizetése.

A kántorlak és az iskolaépület, melyek egybe vannak építve, a község felső keleti részé-

ben fekszenek és dél-éjszakknak húzódnak. Építve van az épület L alakban, melynek egyik szárnya a kántortanító lakásaul, másik szárnya iskola tantermének használtatik. A kántortanító lakása áll egy padlózott, két ablakos nagy szobából, egy nyílt és egy zárt konyhából és egy éléskamrából; továbbá van egy istállója és egy óla, az épülettel szemben, ut által elválasztva csüre van.

A tanterem tágas, 3 ablakos, de padlózatlan. Taneszközök közül csak fali olvasó táblái és egy nagy fekete, ócska táblája van. Nincs az iskolának beszéd- és értelem gyakorlatokhoz, bibliai oktatáshoz, természetrajz és természettan tanításhoz szükséges szemléleti képei; hiányzik számológép, Magyarország, Nyitramegye, s a világ ötrészének kettős térképe. Ezen tanszereket az iskola sem szerezheti be, mert vagyona nincsen és a község igen szegény.

Az iskolai épület nyers téglából van építve és az 1887. febr. 27-iki tűz után cseréppel földve. Sem férfi, sem női kézimunka nem tanítatik. Tornahelyiséggel, tornatérrel és eszközökkel nem bír. Faiskolája van, de egészen el van hanyagolva.

A kántortanító jövedelme 347 frt 65 kr.

Az iskolaszék elnöke *Knöpfler* Péter plébános.

a) LUKA.

Nyitra vármegye vágújhelyi járásában van. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 499. — Rk. 390, ág. ev. 86, izr. 23. — Nyelvre tótok.
Tank. sz. 60. — Mn. 52. ism. 8. — Tny. tót.
Utolsó posta: Nagy-Modró. Vasut- és táviró-állomás: Pöstyén.

Mikor, melyik évben keletkezett a község, biztos adat, sőt szájhagyomány sincs. Fekszik a község a temetvényi vár alatt s valószínűleg a várbirtokosok jobbágysai által lett fölépítve. A temetvényi várról már I. Lajos okmányában említés történik. Ezen okmány szerint a várat Lajos király Tóth Miklós pohárnokának ajándékozta. Az 1453. évben, V. László uralkodása alatt Ujlaki Miklós, majd Thurzó, majd Bercsényi birtokába került. Ezen várnak köszönhetette megmenekülését Bercsényi. A szerencsétlen romhányi

ütközet után Bercsényi még egyszer kedvencz tartózkodási helyére, Luka községtől $\frac{1}{2}$ órányira fekvő Brunóczra jött. Itt figyelmeztetve lett a menekülésre és hogy nem került a császáriak kezébe, csupán annak köszönhetette, hogy Luka felé menekült. A császári hadak biztosra vették, hogy a temetvényi várba menekült és míg ők a vár ostromlásával bibelődtek, addig Bercsényi lengyel földre futott át. Ez időtől fogva a vár pusztulásnak indult és hajdani dicsőségét csak romjai hirdetik. A vár és a hozzátartozó uradalom újabb

ura és birtokosa a Sándor-család pusztulni hagyta a várat és Luka község egyik szép és kimagasló helyén építtetett magának csinos kastélyt. Az uradalom jelenlegi ura báró Mednyánszky Imre.

A községnek saját, önálló iskolája csak 1873—74. évtől kezdve van, addig Nagy-Modróról járt tanítani a nagy-modrói kántortanító segédje. Az 1874. évtől kezdve a következő tanítók működtek Luka község iskolájában: 1874—77. Halacska Mihály, 1878 Dvorák Lajos, 1879 Lédeczy Lajos, 1880 Kovács Mihály, 1881—86 Vavra Antal, 1887 Hankóczy Vilmos, 1888—89 Szukup János, 1890 Gáspár Pál, 1891—92 Szukup János, 1893 Malló Mária, s jelenleg ideiglenesen, míg jelentkezni fog okleveles tanító, Szukup János nem okleveles tanító tanít.

Az iskolaépület fekszik a község déli részén; alakja derékegyenköz. Van benne a tanító számára egy padlózott szoba, egy kamra, egy nyitott konyha, egy istálló. A tanterem tágas, padlózatlan szoba.

Föl van szerelve egy nagy fekete táblával, Szt.-István-társulat által kiadott fali olvasó táblákkal, egy földgömbbel. Hiányzanak a beszéd- és értelemgyakorlatokhoz, a hittan tanításhoz szükséges szemléltető képek, természetrajzi és természettani képek és a számoló gép, mely taneszközöket a község, nagy szegénységénél fogva nem szerezheti be.

Könyvtára nincs.

Faiskolája 1879 óta van, jelenleg azonban egészen el van hanyagolva.

Testgyakorlótere, valamint eszközök nincsenek.

Az iskolában sem férfi, sem női kézimunka nem taníttatik.

Az iskolának a múltban és jelenben egyetlen jótévedője Magyarország biboros hercegprimása, az esztergomi érsek ő eminentiája, ki évről-évre 50 frtot utalványoztat ki a tanító fizetéséhez az egyházmegyei pénztárból.

Az iskolaépület a tanítói lakkkal együtt a község keleti oldalán egy kis dombon van építve. Építve van nyers vályogból és szalmával van fedve. Javitása okvetlenül szükséges, de a község szegénységénél fogva semmit sem adhat. Körülbelül 300 frtra volna szükség, hogy a tanterem padlót kapjon s a tanító lakása kijavíttassék.

A kath. népiskolában jelenleg ideiglenesen alkalmazva van Szukup János nevű fiatal ember, ki itt is, de máshol is ideiglenesen alkalmazva volt. Oklevele nincs; a tanítóképezdének egy tanfolyamát sem végezte; azonban szorgalmas és törekvő fiatal ember és jó magaviseletű.

A kántortanító jövedelme 314 frt.

Az iskolaszék elnöke Knöpfler Pál nagy-modrói plébános.

A községben van egy ág. ev. iskola is, melyben egy földműves tanít.

5. Ó-LEHOTA.

Nyitra vármegye vágyhelyi járásában fekszik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 519. — Rk. 510, izr. 9. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 88. — Mn. 72, ism. 16. — Tny. tót.

Utolsó posta: Nagy-Modró. Vasut- és táviró-állomás: Pöstyén.

A községtől körülbelül 1 órányira északra fekszik a roppant magas temetvényi várhegy, melynek porladozó romjai távolról láthatók. Daczára annak, hogy a közlekedési uttól messze, félreeső meredek hegyen fekszik, a melynek megmászása csaknem két órát vesz igénybe, sokan ellátogatnak a vadregényes vidék megtekintésére, mely a hanyatlásnak indult várról nagszerűen kinálkozik. A várban 1710-ben még élet uralkodott, de rövid idő múlva megsemmisült. Valószínű, hogy e vár alattvalói, kik elszéledve

menekültek a hegyek közé, egyesülve építették fel Ó-Lehota községet.

Az iskola keletkezését tekintve, alapos adatok nincsenek. A parochia 1788-ban alapított, Batthyány József esztergomi hercegprimás székfoglalója alatt, előbb mint fiókközség létezett és Nagy-Modró anyaközséghez tartozott. A régi templom 1858-ban leromboltatott és főt. Molnár Rudolf, volt helybeli esperes-plébános buzgó fáradsága és tevékenysége folytán a jó katolikusok adományaiból új templom építtetett.

1816-ban máj. 14-én főt. Schvarczenberg Ernő által tartott egyházlátogatási jegyzőkönyvben Polgrády László mint kántortanító van fel-
említve, a kinek fizetése a következő volt: Minden egyes gazdától, egy eke után kapott $\frac{1}{4}$ p. m. rozst, minden zsellértől, a kinek saját háza volt 15 kr, offertoriumokból $\frac{1}{3}$ részét, a melynek összege circiter 1 frt. Temetések után és hirdetések írásáért 9 frt 50 kr. Továbbá 150 □-öl káposztása. Ez volt a kántortanító jövedelme Ó-Lehotán.

Uj-Lehota fiókközség gazdáitól kapott $16\frac{1}{2}$ p. m. rozst, melynek értéke akkor 12 frt $22\frac{1}{2}$ kr. volt. Hostiatió 1 frt. Temetések után és hirdetések írásáért 5 frt 75 kr. Mikor távozott vagy mikor halt meg, nincs feljegyezve.

1838-ban Janda József van felemlítve, a ki 1858. február 4-én halt meg. Jövedelme olyan volt mint Polgrádyé; több nincs róla följegyezve.

1858-ban Schmeringa Antal foglalta el a kántortanítói állomást, a ki ernyedetlen szorgalommal tanított, kötelességeit pontosan teljesítette, a mi által nemcsak a nép, de előljárói szeretetét is kiérdemelte.

1861. szept. 19-én, b. e. Szcitovszky János biboros hercegprímás személyes egyházlátogatása alkalmával 400 frtnyi alapítványt tett a helybeli kántortanító anyagi helyzetének felsegélyezésére, mely összeg az esztergomi főt. főkáptalan által kezeltetik és az összeg évi kamatait a kántortanító huzza.

1863-ban Schmeringa Antal Szt.-Péterre tá-

vozott, a honnan 1867-ben újra visszatért. Az ő távolléte alatt Szuchánek József és Janda Rudolf működtek. Schmeringa 1881. évi május hó 23-án fejezte be életét. Halála után gyakran váltották fel egymást a kántortanítók.

1882-ben Laczkovics Károly, 1884-ben Urbán Sándor működtek. 1886-ban Grulich József, a ki 1890. évi ápr. hó 19-én halt meg. Ezután Grieszbach Ágoston egy évi működése után távozott. 1891-ben Benó János, 1893-ban Malló Ferencz működtek; utóbbi távozása után csaknem másfél évig volt az állomás betöltetlen, míg 1895. évi július hó 11-én Brenner Tivadar végzett képezdész választatott meg, a ki 3 hónapi működés után távozott. Jelenleg *Ellenberger* Sándor okl. tanító tölti be az állást.

Az iskola és kántortanítói lak a község közép keleti részén fekszik, 7 alakban van építve. A kántor lakása áll: két padlózott szoba, konyha, kamra és kis istállóból. A tanterem három ablakos, eléggé világos és száraz.

A tanszerek közül fel van szerelve fekete nagy táblával, fali olvasó táblákkal, beszéd- és értelemgyakorlati táblákkal, természetrajzi és természettani szemlélő képekkel, Magyarország térképe és számológéppel.

Könyvtára és iskolai vagyona nincsen.

Kézimunka nem taníttatik.

Tornaterem nincs.

A faiskola meglehetősen karban van.

A kántortanítói jövedelem 306 frt 66 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kollárik* Gábor plébános.

a) UJ-LEHOTA.

Kisközség Nyitra vármegye vágújhelyi járásában. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 563. — Rk. 233, ág. ev. 320, izr. 10. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 59. — Mn. 59, ism. — — Tny. tót.

Utolsó posta: Nagy-Modró. Vasut- és táviró-állomás: Pöstyén.

Uj-Lehota község keletkezéséről alapos adatok nincsenek. Az iskola 1860-ban alapított, a midőn az uj-lehotabeliek elszakadtak az ó-lehotaiaktól azért, mert a két község között csaknem egy órányi távolság van, s ezen oknál fogva a gyermekek, különösen télnél idején, veszélynek voltak kitéve. A gyermekeket *Michulka*

István nem képesített tanító oktatja, ki már husz éve működik s a gyermekek elég szépen haladnak.

A tanterem padlózott, szalmával van fődve, három ablakos, 7 alakban van építve.

Fel van szerelve fali olvasó táblákkal, fekete nagy táblával, természettani és természetrajzi

szemléltető képekkel, Magyarország fali térképevel.

Könyvtára és iskolai vagyona nincs.

Női kézimunka nem taníttatik.

Tornaterem nincs.

Faiskolája meglehetősen karban van. Az iskolát Uj-Lehota község és Dolina-Irtvány róm. kath.

tankötelesei látogatják. A tanító saját házában lakik.

A tanító évi fizetése a község pénztárából 105 frt. Konyhakert haszonélvezete 2 frt 76 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kollarik* Gábor ó-lehotai plébános.

Van a községben ágostai evang. felekezetű iskola is.

A Nagyszombat vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) **Nagyszombat városi alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő : *Ocsowszky Ferencz* prépost-kanonok és alesperes-plébános.

1. NAGYSZOMBAT.

Nagyszombat sz. kir. város Pozsony vármegyében fekszik; a járás székhelye. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 11480. — Rk. 9334, izr. 1554, ág. ev. 597, gör. kel. 3. — Anyanyelvre tót, magyar, német.

Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

A „Kis Magyar Alföld“ termékeny rónaságán fekszik Nagyszombat. Négyszög alakban épült s egykor falakkal és sánczokkal volt körülvéve. A falak egyrészt még fennállanak, részint leromboltattak s a sánczok helyett sétateretek és kertek diszlenek.

Mielőtt e város jelen alakját és kulturális viszonyait leírnök, tekintsünk a multba s tárjuk elé azt, mit róla a történelem nekünk, a jelenben élőknek emlékül hagyott.

Menjünk azért e város bölcsőjéhez és kísérjük a gyermek Nagyszombat gyarapodását és fejlődését, amennyire képesek voltunk első apóloinak s nevelőinek dalait, meséit megérteni.

A hely, melyen Nagyszombat felépült, nemcsak a város hordozója, de egyuttal nevének keresztelője is. Ugyanis Nagyszombat helyét alapítása előtt egy nagy erdő borította, leginkább tövises fák s cserjék, bizonyára csupa akácdfa s minthogy tövis tót nyelven „trn“ s Nagyszombat inkább tót, mint magyar város: Trnarának nevezték el, mely név a magyar „Nagyszombat“tal semmiféle fogalmi rokonságban nincsen. Szóhagyomány szerint a 11. század elején a tövi-

ses erdő fáit az akkoriban már fennálló Zvoncsin nevű falu egyik ácsa igen szorgalmasan látogatta s tetszése szerint vágogatta. S bizonyára, hogy ne kelljen mindig, valahányszor fára szűksége volt, 1½ órányi utat megtennie (ily távolságban fekszik Zvoncsin falu Nagyszombattól) azért saját s valószínűleg mások családjaival együtt az erdőt a legalkalmasb helyén irtani kezdték s ott letelepedtek; magától értetődik, minthogy az irtott erdő talaja igen termékeny vala, más földmivelő embereknek is kerekedett kedvök e helyen állandó tanyát felütni. S így lön alapítva Trnara.

Nagyszombat kezdetben egy ács s több földmivelő által lett benépesítve. Annakelőtte az emberek sokkal jámborabbak s nem annyira ugynevezett „felvilágosodottak“ levén, mint mostanában — ha valami új helyen letelepedtek, mindjárt arról is gondoskodtak, hogy legyen mielőbb oly helyük, hol a jó Istent imádhassák, s így legott egy templom vagy legalább egy kápolna építéséhez fogtak. A hajdani népnek e dicsérendő, példás szokását Nagyszombat törzsalapítói is követték. Így lön alapítva Nagyszombat első temploma,

mely nem a mostani főtemplom első kezdőalakja, hanem a ném. változás és módosítás mellett eredeti főalakját mégis megtartotta a most is fennálló városi kórház temploma.

Nagyszombat főtemploma korra nézve csak második vagy harmadik, mely csak Nagy Lajos királyunk alatt épült. Nagy Lajos uralkodása alatt Nagyszombat már tekintélyes város volt. Azonban vissza kell ugranunk II. vagy vak Béla idejébe, kinek legnagyobb érdemei vannak a város alapítása, nagyobbitása s szépítése körül. Minderről már írott történeti adatok vannak a város levéltárában, mit pedig az alapító ács fáradozásáról szoltunk a város mikénti alapítását illetőleg, azt csak a szóhagyomány tartja fenn napjainkig, s ez nem zárja ki, hogy e szóhagyomány igazságában kételkedjünk; sőt igen valószínű, hogy ily szerény kezdettel lép előtérbe a később oly nagy hirre szert tett Nagyszombat, mely II. Béla király beköszöntése előtt már meglehetősen terjedelmű község volt. A város szerencsecsillaga II. Béla királyunk alatt tünt fel, mert amidőn egyszer meglátogatta volt, ott tartózkodása alatt annyira megkedvelte, hogy roppant összeget adott annak kiépítésére, nagyobbitására és szépítésére. De fájdalom, a félrevezetés már Béla idejében is mély gyökeret vert az emberek szívében s így megesett, hogy az intézők visszaélve Béla vakságával, az általa a város felépítésére szánt összeg legnagyobb részét saját céljaikra fordították. A szegény Béla királyt reászedendő, elvezették az átlag egy órányira fekvő falvak körül, állítván, hogy az épülő várost megkerülik; a szegény vak király elhitte s ama boldog meggyőződéssel távozott Nagyszombatból, hogy ő most egy nagy városnak adott léte. A megcsalt király fia is pártolta Nagyszombatot s nem keveset tett nagyobbitása érdekében, szintugy Konstancia, III. Béla leánya. Ezek után a város valódi felépítésének s nagyobbitásának idejét az 1134—1205. közbe eső évekre lehet tenni.

IV. Béla, az ország jóvoltáért buzgólkodó királyunk Nagyszombatról sem feledkezett meg, és szabadságlevéllel tüntette ki, melyre maga a királyné 3 keleti rubinnal ékesített aranygyűrűjét akasztá. De nem sokáig örvendhetett Nagyszombat ez aranybullának, mivel a tatár horda e várost nem

kimélte haláltszóró látogatásától s így többek közt az aranybulla gyűrűjével s a város levéltárával együtt a lángok áldozatául estek. A tatárok kivonulása után IV. Béla Nagyszombatnak új aranybullát ajándékozott, de már csak gyűrű nélkül. Ez a második bullaajándékozás az 1267. évben történt IV. Béla uralkodásának 31. évében. Béla király a várost egész kis erősségnek alakíttatta át, amennyiben köröskörül árkokkal, köfalakkal s 32 toronnyal erősítette 1244—1250-ig.

A háboruszkodó Ottokár cseh király is bele nyul Nagy-Szombat történetébe, de nem kedvezőleg, hanem háborítólag. Megostromolta a várost s azután raboltatta s pusztíttatta. Mivel pedig másfelé is fordítá hódító gondjait, Nagy-Szombat bírása nem soká zaklatta őt. Betörése a városra nézve inkább jó, mint rossz hatásúvá lön, a mennyiben elvonulása után sok műveltebb, leginkább magyar és németekből álló jövevény telepedett meg a városban, kik a város művelődését nem csekély mértékben növelték. Trencsényi Csák Máté birtokát is képezte 1310-ig. 1327. évben pedig itt kötötték béke Róbert Károly királyunk s János cseh király közt.

Hogy Nagyszombat városa gazdag volt, arról is lehet következtetni, hogy Nagy Lajos egykor szorult helyzetében elég gazdagnak találta az elzálogosításra tirsi Margitnál. Kedvelte Nagy Lajos király is Nagy-Szombatot, minek tetteiben is kifejezést adott; ő építteté a főtemplomot, s itt kívánt meghalni s óhaja teljesült is.

A város történetében felemlitendők a következők: Az 1432. évi országos vásár alkalmával kereskedőknek felöltözve, husziták jöttek be a városba, melynek kapuit lefoglalták, a lakosokat hatalmukba ejtették s azután a várost kizsákmányolták.

1465-ben Svehla rablóbandájával együtt kísérletet tett a város lefoglalására, de ebbeli szándokát a vitéz Podmaniczky Balás hiúsította meg. 1494-ben megint belső forrongás volt a városban; ugyanis 14 zsidót fogtak el, köztük 12 férfit, 2 nőt, kikről behizonyosodott, hogy egy kath. városi gyermeket megöltek. A vétkebbeket nyilvánosan elégették, a kevésbbé vétkeket pedig nagy összegek lefizetésére ítélték; azonfelül a zsidókat a városból kiűzték.

Nagy csapásoktól sem ment a város életének folyamában, így többek közt 1509-ben nagy pestis uralkodott falain belül, melynek következtében nagyban megfogycott a lakosok száma.

1514-ben Zsigmond lengyel királyt találjuk Nagy-Szombatban hosszabban itt időzni, 1531-ben itt született a tudós Sambukus János, kit Nagy-Szombat gyermekének mondhat, nem csekély dicsőségére. Ide tétetett 1543-ban az esztergomi társas-káptalan és itt maradt egészen 1820-ig.

A zavaros török háboruszkodás idejében Ferdinánd két országgyűlést tartott Nagy-Szombatban az 1545. évben. Ez időtájban a török járma alatt lévén Buda, ott minden kath. életnek vége szakadt s így a nyulak szigetéről menekülő sz. Domokosról nevezett apácák Nagy-Szombatban kerestek menedékhelyet, a hol a város, de még inkább sz. Klára amugy is csekély számú apácái védő karjaikba fogadták s mindenüket velök megosztották.

1561-ben Jézus társasági papok jöttek be Nagy-Szombatba, mi üdvös befolyással leendett volna a városra, ha a kiütött kegyetlen tüzvész, mely 150 házat elhamvasztott, nem kényszerítette volna őket a város elhagyására. 19 év múlva ujonnan bejöttek s áldásosan működtek a város lelki üdvén, míg rendjük feloszlatása nem zavarta ki őket munkálkodásukból. Nagy-Szombatban Oláh Miklós érsek telepítette meg a jezsuitákat.

Először a Telegdy-család házában nyitottak gymnasiumot, amelybe 500—700 tanuló járt. V. Pius pápa felszólítására ugyanott papnövelde is állított fel Oláh érsek.

1586—90 közt meg-megújuló földrengés rémité meg a várost, mi azonban nagyobb bajt nem okozott. 1598-ban ujlag nagyobb kitüntetés érte a várost, amennyiben az osztrák Miksa főherczeg a híres hadvezér s Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem követei itt találkoztak. Báthory Zsigmond fejedelem kiűzetvén az országból, újból kitört a békétlenség Rudolf király s Erdély között. Erdély nem akarván tűrni a király hadvezérének Bástának kegyetlenségét, elszakadt a királytól s Bocskay Istvánt kiáltotta ki fejedelemnek, ki aztán nyugat felé fordítá hódító útját. Így haladva 1604-ben Nagy-Szombat

falai előtt termett, a várost elfoglalván egész rablófészekké alakította át, s amit a serege a közel vidéken rabolt, azt mind Nagy-Szombatba hurczoltatta. Szerencse, hogy e nyomasztó állapot nem hosszú ideig tartott, mivel 1606-ban Bécsben és Zsitvatorokon béke kötöttet, melynek következtében Bocskay kénytelen volt Nagy-Szombatot elhagyni, Bocskay távozása és később halála sem hozott Nagy-Szombatnak zavartalan, hosszabb ideig tartó békességet, mivel Bethlen Gábor Erdély új fejedelme nagyravágyásának kielégítésére felhasználva II. Ferdinánd király szorult helyzetét, egymásután hatalmába keríté az egész felső Magyarországot s így Nagy-Szombatot is elfoglalta a szent koronával együtt, melyet utóbb Nagy-Szombaton keresztül Etsédre vitetett.

Említésre méltó ez időből a Tírnava patak áradása, mely az elolvadt hótól annyira megnőtt, hogy partjain tulcsapva, a várost majd két méternyi magasságig elöntötte.

Rövid időre, körülbelül 2 évre rá a vitéz Bugnói foglalta el Bethlentől Nagy-Szombatot. Ferdinánd király s császárnak azonban Németországban a reformátusokkal lévén szakadatlanul baja, nem igen óvhatta Magyarországot az uralkodásra vágyó Bethlen ellen, minek folytán Nagy-szombat ujlag Bethlen kezébe került, kinek birtokában egész haláláig, 1629-ig maradt. 1632—33. évek között ismételen a pestis ütött tanyát a városban s nem csoda, ha annyi megpróbáltatás után a város nem fejlődött a békét élvező városokkal. Új kora Pázmány Péter kardinális idejében kezdődik. Gondolhatni, hogy ily szakadatlan csapások közepette a város szellemi művelődése nem igen haladhatott előre; csak a legközelebb következő éveknek lön e tekintetben a haladás dicsősége fentartva. Pázmány Péter, a 17. század magy. kath. világnak hatalmas és rendületlen apostola úgy a hittérítés, mint a közművelődés szempontjából, többi nagy érdemei közt Nagy-Szombat művelődésének előmozdításában is felejthetetlenül sokat tett. Előbb a városban egy nevelőintézetet alapított nemes ifjak részére, utóbb, mintegy 1635. évben pedig tudományos egyetemet állított fel, mely itt több mint 100 évig egészen Mária Teréziáig virágzott s mely intézet volt Nagy-Szombat művelődésének leghatalmasabb eszközlője s előmozdítója. A jezsuiták is,

kiknek sorából Pázmány Péter kikerült, nagyban fáradoztak a nagyszombatiak lelki üdvén. Nevezetes, hogy a másutt bántalmazottak rendesen Nagy-Szombatban kerestek menhelyet, így az 1643-ban Olmützben a svédek által bántalmazott akadémikusok is, kik azonban nem soká élvezhették a nagyszombati békeesség édességét, mivel a N.-Szombatot különösen kedvelő pestis ütött ki. Ismeretes pedig, hogy általában a halál előtt szeretnek futni az emberek s így tettek Nagy-Szombat akadémikusai is tanáraikkal együtt. Igaz ugyan, hogy nem egyedül a pestis, hanem I. Rákóczy György betörése is hajtá el a tanuló ifjúságot, mely épen ez időben, azaz 1645—46-ban történt. 1657-ben már fennállott Nagy-Szombatnak majd legszebb temploma, a sz. János templom, mely abban az időben a jezsuitáké volt. A fentemlített évben 9 vértanunak sz. maradványait hozták Nagy-Szombatba, mely sz. ereklyéket nagy ünnepély kíséretében a Szt.-János templomában helyezték el.

1663-ban, midőn a török százezer embernyi hadsereggel csak úgy özönlött el szegény Magyarországot és egyes városait, Nagy-Szombatba is betört. Hogy pedig betörése semmi jó következménnyel nem járt, előre gondolhatni, miért is futásban kerestek menekülést a város lakói. Tetszése szerint garázdálkodhatott itt a török, senki és semmi sem állott útjában. A míg a város élelmi szereit el nem fogyasztotta, mindaddig nem tágitott, konyhával pedig a nemrég épült város legszebb templomát, a Szt.-Jánosét választá s tüzet rakván benne, úgy remek műfestését, mint minden drága felszerelését tönkretette. Távozásakor pedig az egész várost felgyújtotta. Ekkor dült romba a IV. Béla által építtetett falaknak s felettök emelkedő tornyoknak legnagyobb része.

A török távozásával nem szűnt meg a csapás zápora. 1679-ben ismét oly kegyetlen pestis ütötte fel tanyáját Nagy-Szombatban, hogy maga a város Nagyasszonya, a bold. Szűz Istenanyjának, a főtemplomban levő képe minden kétséget kizáró s hitelt érdemlő történeti okmányok szerint véres könnyeket hullatott e város szenvedései fölött. Amidőn tényleg a pestis megszűnt. Ezen idő óta a bold. Szűz ezen képe kegyképként nagy tiszteletben tartatik a város s a

közeleső falvak lakóinak részéről. De ezzel a város megpróbáltatása még nem ért véget.

1682-ben Thököly Imre rontott be Nagy-Szombatba, ki azonban a jezsuitákon kívül nem bántotta a várost. Természetes, mint buzgó protestáns, ártatlanul is csupa elvetemedett embereknek tartotta a jezsuitákat, kiket keményen büntetendőeknek vélt a kath. hittérítés körül kifejtett fáradozásukért. Thököly a jezsuitákat ezen egyetlen vétségökért foglyokként vitette Szomolányba s ha egyes jelenlevő gróf, mint Csobor Ádám, Homonnay Zsigmond, Erdődy György, Nyáry István, Bercsényi Miklós nem kezeskedik az ártatlanokért, úgy Thököly még kegyetlenebbül bánt volna velük. Három nappal eltávozásuk után majd az egész város leégett.

Letünvén Thököly csillaga, Nagyszombat is kiszabadult olykor terhes keze alól, kissé szabadabban kezde lélekzeni s a folytonos nagy veszteségek ütötte sebeit gyógyítani, valamint minden irányu hátramaradottságát a legnagyobb sikertől kísérve pótolni.

Országkirüvé lön egyeteme, mely a haza javára nem egy tudóst képeze ki. Sok egyetemi tanuló cserélve tollat, könyvet karddal, Rákóczy seregéhez csatlakozott, ama reménytől lelkesítve, hogy most már a hazának nem mindennapi szolgálót teend.

1703 óta többször fordult meg Rákóczy e városban. 1706-ban békekötés körül is fáradoztak a király megbízottjai s Rákóczynak a békét óhajtó tanácsosai, mely azonban létre nem jöhetett. Ez időtől fogva nem bántotta Rákóczy Nagyszombatot. 1711 körül végre békeesség lön Nagyszombatban s így egyuttal több ideje is a művelődésre.

Meg kell emlékeznünk még e században a városra nézve oly fontos eseményről, a sz. Orsolyáról nevezett apácza-zárdájának alapításáról. E zárdát a Pozsonyból jött hasonnevű zárdá egyik tagja, Mater Aloyzia szül. Esterházy grófnő négy társnővel, nem csekély áldozattal, fáradozásokkal alapította 1724. évi szept. hó 24-én. Ez időtől fogva a zárdá-iskola a kath. Nagy-Szombatnak egyetlen leányiskolája.

Az elmondottakból megismerve Nagyszombat multját, mielőtt kulturális intézeteinek ismertetésére s azok történetének elmondására térnénk,

álljunk meg egy pillanatra és tekintsük át a város alakulásának jelen alakját.

A sok vihart és szenvedést kiálltolt város jelenlegi lakosai vallásos lelkületű, hazafias szellemmel ékeskedő emberek, kiknek foglalkozása s így jövedelmök kutforrása: kereskedés, földművelés, gazdaság és ipar. A város határa (Kis-Magyar-Alföld) nagy terjedelmű, termékeny s igen jól mivelt szántóföld. Kereskedelmét nagyon előmozdítják vásárai, melyek igen látogatottak úgy a vevők, mint az árusítók részéről. Sok morva és sziléziai látogatja a vásárokat. A város legműveltebb lakói papsága, nevezetesen az érseki helynökség, társas káptalan, a jézustársasági papok, sz.-ferenczrendiek, a gymnasium tanárai s még a város többi tanárai és tanítói, sok orvos, gyógyszerésze és hivatalnoka. Mint minden megnagyobbított városnak, több vendégfogadója, kávéháza, vigadóterme s egyéb mulattatóhelye van.

A város belsejében legszebb helyek a főutca, mely a város egész hosszában vonul, azaz annak északi végétől a déli végeig. A főutca legszebb része annak közepe, mely elég tágas piactér képez, közepén a Szentháromság s a bold. Szűz hatalmas szép szobra emelkedik. Fokozza a piactér szépségét még az is, hogy reányilik balról, még pedig derékszög alatt a főutcánál is majd szebb sarkantyú- s folytatásaként a szeminárium-utca, jobbról meg a színház-utca, mely utcák végén a város legnagyobb s majd legszebb temploma emelkedik.

Templomok tekintetében a város sok nagy várossal is versenyezhet. Főtemploma a szent Miklósról nevezett, góth stílusban, emelkedettebb helyen épült templom, mely a történeti adatok szerint, egyike a város legrégebbi templomainak. Nagy Lajos építtette. Nevezetessége a csodatevő bold. Szűz kegyképe, melynek tiszteletére messze vidékről eljönnek az ájtatos hívők.

E templomban Forgách Ferencz, Oláh Miklós, Verancsics Antal, Lósy Imre stb. nagynevű egyházfejedelmek siremlékei vannak. Kár azonban, hogy a főtemplom stílusát rontja annak két tornya. Műépítés s környezete szépségének tekintetében a főtemplomot a szent Jánosról nevezett templom felülmúlja. Ezt az egyik Esterházy herczeg építtette, s művésziiesen kifestette; de mint fentebb Nagyszom-

bat történetében irtuk, a török barbárság annak művészi festését teljesen tönkretette. Azóta a templom egyszerűen meszelt. Szép templomok még a nagyság, de nem a szépség egymásutánjában a Ferencziek, a Jezsuiták és a szent Orsolyaszűzek temploma; a legutóbbi 1882-ben restauráltatott.

Az elsoroltakon kívül felemlíthetők még a volt Pálosok, szent Klára-szűzek templomai, a volt egyetemi (most rokkant katonáké) templom és a városi kórház 1895-ben díszesen renovált temploma. Nagyszombat nem nagy terjedelmű városának 9 temploma s ezeken kívül több kápolnája van. Megérdemli hát a kis Róma kitüntető nevét.

Más vallásbeliek közül az ágostai hitvallásuaknak is van egy imaházuk a rokkantak háza egyik udvarában. Az izraelitáknak is, még pedig külön az orthodox s külön a neologusoknak van zsinagógájuk.

Temetője is sok van Nagyszombatnak: három kath., melyek közül az ugynevezett új temető a legszebb, kápolnája is van. Szép temetője van a rokkant katonáknak, van továbbá még az ágostaiaknak egy és az izraelitáknak két temetőjük.

A vallásos jelleggel bíró épületek és helyek felsorolása után nézzük meg Nagyszombat középületeit. Ha a főtemplomtól a főpiactér felé haladunk, balról, az ugynevezett káptalan-utca homlokán, a volt kath. tanítóképző-intézet szomszédságában az érseki helynökség palotáját találjuk; ezekkel szemközt a kath. társas-káptalan épületei vannak. A szeminárium-utca baloldalán van a „Simor-árvaház“ nagy épülete. E két épület hossza egyuttal az egész utca hossza. Jobbról a szeminárium-utcában felülről lefelé haladva, áll a városi róm. kath. plébánia. Evvel majdnem szemben áll azon ház, melyben Bethlen Gábor zavargásai miatt 1625-ben Pozsonyból ide hozott korona volt elrejtve. E házban van a magy. kir. adóhivatal.

Itt találjuk még az érseki főgymnasium rengeteg kétemeletes épületét, melyről az utca nevét kapta. A sarkantyú-utca főépülete a folyton nagyobbodó szent Orsolyaszűzek zárdája, csinos templomával együtt. E zárdá a kath. Nagyszombatnak egyetlen leányiskolája. Nevezetes a

sarkantyus-utczában még Nagy Lajos dicső királyunk halálozási háza, melyet egy emléktábla diszit. Ezen utczából kiérve, a főpiaczra érünk, a hol első sorban, a mint már említve is volt, a Szentháromság és a bold. Szűz magasztos szobra tűnik szemünkbe, majd a város hatalmas őrtornya, mely mintegy határoszlópa a piacz s a főutca felső részének. Háládatlansággal illetnök a város nagy Védasszonyát, a bold. szűz. Istenanyját, ha nem emlitenők, hogy 1¼ métert meghaladó dusan megaranyozott forgatható szobra a városi őrtorony csucsáról mintegy védőleg terjeszti áldó karjait Nagyszombat városa fölött. Ő volt a város egyedüli mentője s Isten-nél szószólója, annak mindennemű viszontagságaiban. A főpiaczon van még a város színháza is. Nem messze tőle a városháza, a járásbíró-ság és a pénzintézetek.

Nagyszombatnak nevezetes épülete még a rokkant katonák háza, mely azelőtt a híres nagyszombati egyetem épülete volt

Az itt felsoroltakon kívül vannak e városnak még jótékony intézetei is; ilyen a kath. polgári ápolda, a megyei és városi kórház és a katonai tébolyda. Nagyszombatnak takarékpénztára egyike a leggazdagabbaknak; van hitelintézete, több zálogháza, több könyvnyomdája és könyvkereskedése.

Egyesületei közül megemlítendők: a tót-vallásos és iskolai könyvek kiadásával foglalkozó „sz. Adalbert-társulat“, a „Kath. Legényegylet“, „sz. Vincze-egylet“, a „Magyar Kör“, a „Kereskedelmi kör“, a „tüzoltók, hadastyánok, kerékpározók egyesülete“, a „Gazdasági kör“, a dalárda stb.

A szellemi művelődés előbbrevitelét szolgálják a helyben megjelenő lapok és pedig: a „Nagyszombati Hetilap“, „Nagyszombatésvidéke“, „Katholické Novini“, Putnik s. v V.

A római katolikus elemi fiúiskola keletkezése a legrégebb időkre vezethető vissza. Annyi bizonyos, hogy már 1551. évet jóval megelőzőleg létezett saját házában és ugyanazon helyen, hol most elhelyezve van (felső hosszú-utca 185. összeírási számu házában) és pedig virágzó állapotban. Alapítványokkal rendelkezett, az esztergomi káptalan és Oláh Miklós érsek adományai-ban részesült, melyek segélyével nyerte kibővi-

tését a 15-ik század hatodik tizedében. A jelzett időtájban nyílt meg ezen nyilvános jellegű latin elemi iskola mellett a cantor hungaricus által létesített és csakhamar szintén nyilvános jellegűvé vált ugynevezett magyar nemzeti iskola a magyar kántor házában, azon házában, mely a deficientiával határos és a szt. Miklósról nevezett templom karnagyának lakásul szolgál. A 16-ik század közepétől kezdve a magyar nyelv Nagyszombatban igen terjedni kezdett. Magyar volt a plébánia s magyarnak kellett a polgárságnak is jobbára lenni, mint ezt egyéb adatok mellett legjobban bizonyítja azon körülmény, hogy a végrendeletek, már pedig akkor általános volt a végrendeletkezés még oly csekély vagyonnal is, mindjobban magyar nyelven írvák. Ennek tulajdonítható, hogy a magyar nemzeti iskola minden oldalról felkaroltatott s mi vagyonnal sem rendelkezvén, annak javára, hogy az iskolát a kevésbbé módos tanulók is látogathassák, alapítványok tételnek. S minthogy a magyar nemzeti iskola tanítója meghatározott fizetést nem huzott sehonnan s díjazása abból állott, mit neki tanítványai fizettek, 1686-ban a városi tanács évi 40 frtnyi fizetést utalványoz számára. És ez a legelső eset, hogy a város elemi iskolára segélyt szavaz meg.

A 18-ik század második negyedében azonban a latin elemi iskola, illetve még inkább az ugyanott nem ismert uton létesített s azt háttérbe szorító német nemzeti iskola kezdte a vezérszerepet átvenni. A városi lakosság, különösen az iparos elem már német. Az iskolahelyiségek szűknek bizonyulván, a tanítványok száma rohamosan növekedvén, az iskola mind több kiadást igényel, mely vagyonának csökkenését idézi elő. A magyar nemzeti iskola még mindig látogatott, sőt a magyar kántornak, ki mint ilyen is, már több teendőket végez, az alapítványi misék szaporodása folytán, tanítói működésében segítségre van szüksége, mivégből a városi tanács a fentebb említett 40 frtnyi fizetéshez, természetben 50 pozsonyi mérő rozsot, 4 öl tűzifát és 8 akó sört utalványoz; de a német elem már rohamosan emelkedik, sőt a század második felének kezdetén a külvárosiak s a falubeliek beözönlése folytán a tót elem is kezd szerepelni és csakhamar tót nemzeti iskolát is nyit a mostani Si-

mor-utczában, mely szintén látogatottságnak örvendő és segédtanítóval is rendelkezik. A német nemzeti iskola tanítványainak száma annyira szaporodik, hogy egy segédtanító már nem elegendő s az iskola-alap jövedelmei annyira megcsökkentek, hogy a városi tanács a magyar nemzeti iskola javára megszavazott segélyeket ezen iskolának juttatja, valamint alig életbeléptetése után a tót nemzeti iskolának is, mely utóbbi iskola tanítványainak száma is meghaladja már a magyar nemzeti iskola növendékeinek számát. A Ratió educationis behozatala után a tót nemzeti iskola a latin és német nemzeti, illetve ekkor már a német normális iskolába olvad, miáltal az iskolaház újabb átalakítást igényel. Az eddigi két osztály mellé egy harmadikat kell létesíteni, s még két tanítói lakásra van szükség, mi az iskolai vagyon teljes felhasználását nehogy maga után vonja, megkíséreltetett a magyar nemzeti iskola helyiségének megszerzése, mi azonban nem sikerült; mert az egyházi hatóság bizonyította, hogy azon épület a kántornak mint ilyennek és nem mint tanítónak lett adva. A városi tanács összes figyelme a fejlődésnek indult német normális iskolára irányult és nemcsak a tót nemzeti iskola javára juttatott volt segélyt, hanem a magyar nemzeti iskolától is megvont készpénz- és természetbeli járandóságokat annak javára utalványozta, sőt átvevén az iskolai vagyon kezelését és az alapvagyon nagyon megcsökkent készpénzmaradványának, valamint Chmelius Mihály által szegény tanulók segélyezésére szánt és adományokkal és hagyományokkal megszorodott alapítvány egyrészének felhasználásával — miután a magyar kántor épületét meg nem szerezhette, mint fent említve volt, a ház tetemes megnagyobbítását eszközölvén, az iskolaházból nyerendő jövedelmek ellenében annak összes kiadásai fedezését elvállalta. A tót nemzeti iskola s tanítója segédtanító nélkül a nagyszámban levő tót tanuló ifjúság részére átvétetett, a német nemzeti, illetve már német normális iskolához azzal, hogy kötelességében állandó magyar segédtanítóról gondoskodni. Tanultak tehát ezen iskolában tótul is, és lehet, hogy még egy ideig valamit magyarul, ámbár erre nagyobb alkalom volt a még mindig létező és báró Perényi Imre plébános által istápolott magyar kántor-féle iskolában,

mely Rudnay primás alapítványa folytán még körülbelül a 19-ik század közepéig vergődött, hol kedvezőbb, hol kedvezőtlenebb állapotban.

Az új normális iskola, melynek háza mostani felosztását 1808. évben nyerte, a fentebb említett szegény tanulókat segélyező és a Szent-Miklós-alap, valamint a Szent-Mihály kápolna pénztárából fedezett költségekkel — német maradt 1861. évig. Ez évben érkezett a városhoz Ő eminentiája a bibornok hercegprimás levele, melyben kijelenti, hogy a város kérésének meghallgatása mellett megengedi, hogy a magyar nyelv tannyelvvé emeltessék, felhíván egyszerűsmind azon férfiut érdemeinek elismerésül jutalmazásban részesíteni, ki a tanintézet ügye iránt számos év óta ernyedetlenül és kitűnő sikerrel fáradozik. Ezen kegyes leirat folytán Ő eminentiájához, mint a ki e tekintetben közreműködésének leginkább köszönhető e diszes eredmény, hálás fölrás menesztetni rendeltetett és jegyzőkönyvileg megörökíttetni határozatnak Szuppan Zsigmond kanonoknak a tan és „nyelvügy“ tekintetében szerzett bokros érdemei, ugyancsak Ocskovszky János igazgató-tanító ez ügyben ernyedetlen buzgalma, melynek elismerésül utóbbi részére 100 frtnyi tiszteletdíj utalványoztatott. Németül és tótul azonban részben ezután is tanítottak 1868—69 tanévig.

1869. évben veszély fenyegette az intézetet, hogy örök időktől bíró katolikus jellegétől megfosztatik. Hála az egek urának, hogy voltak oly ügybuzgó katolikus férfiak, kik nem engedték meg, hogy az intézet községivé, felekezeti különbséget nem ismerő tanintézetté alakuljon át. Ez év június hó 2-án tartott városi közgyűlésben mondta ki a képviselőtestület, hogy „a tanodai bizottmánynak azon javaslata, mely a felekezeti iskoláknak ezen szabad királyi városban továbbá is maradandó fentartását véleményezi, állandó határozatul kimondatik. A vegyes megyei tanodatanácsba történendő választás tárgyában pedig a képviselőtestület által határoztatik, hogy miután az 1867—68-ik évi 38 t. cz. 125 §-a értelmében választandó vegyes iskolatanács hatásköre csakis nem felekezeti, így tehát felekezeti tanodákra ki nem terjed, mely utóbbiakra nézve a felügyelet az illető vallásbeliek kebeléből választandó tanodatanácsot illeti: a város közönsége

e törvényes okoknál fogva a megyével közös tanodatanács választásába nem bocsátkozhatik.“ Ezen határozat a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumhoz is felterjesztetett. Ugyanezen évben Liszy Mátyás tanító meghalván, a pozsonyi tanterületi főigazgatóság az üresedésbe jött tanítói állomás betöltésére kívántató pályázati minta és minősítvényi táblázat beküldését sürgetvén, az válaszoltatott, hogy az iskola kath. felekezetű lévén, a beküldés nem fog eszközöltetni s a betöltés az illető vallásbeliek által fog meg-ejteni.

Két hónap mulva augusztus 4-én tartott képviselőtestületi közgyűlésben Szalay Elek polgármester, arra való tekintettel, hogy a helybeli elemi iskolák hitfelekezetiieknek nyilatkoztattak ki s így a város közönségének azokra nézve a fennálló törvény szerint semmi befolyása nincsen és nem lesz. felhívta a közgyűlést, miszerint ezen ügyet ujlag tárgyalás alá vegye. A képviselőtestület az ügy ujlagos végleges elintézése előtt Szalay Elek polgármester, Kollárik János és Nekanovics Miklós tanácsnokok, Thinágl János főjegyző, Jablanczy Sándor, gróf Pongrácz Arnold, Hidassy Cornél, Huberth Ferencz, Gaszner Mór, Chovanecz István és Zakovszky Antal képviselők, Pitthordt János és Riesz József tanítók, Stelzer Károly ág. evang. lelkész, Reischel Károly ág. evang. felügyelő, Szidon Simon rabbi és dr. Pollák Salamon izr. hitközségi elnököt bizta meg okadatolt javaslat beterjesztésére az iránt, vajjon tekintettel a helybeli viszonyokra, a város közönségére nézve kívánatosabb-e a felekezeti vagy községi iskola felállítása. A bizottság 8 szavazattal 5 ellenében az iskolának közös iskolává leendő átalakítását véleményezte. Hogy kik nem voltak jelen a bizottsági ülésben a kiküldöttek közül, s a megjelentek közül ki miként szavazott, nem tudatik. A bizottság véleménye azon évi szept. hó 15-én tartott közgyűlésben tárgyalatván, heves és szenvedélyes vita után ismét a felekezeti iskolák fentartása határoztatott el. A felekezeti jelleg fentartása mellett harczott Ocskovszky Ágoston városi főbíró is, jelenleg hites ügyvéd és a nagyszombati róm. kath. autonóm hitközség érdem-dus elnöke.

Vezette ezen határozatok folytán az iskola ügyeit és gyakorolta a népiskolai hatóságot a

képviselő-testület róm. kath. vallásu tagjaiból alakított kath. iskolaszék. Az iskolaalap tulajdonát képező házban levő boltokból befolyó bérjövedelmet a város huzza, de viseli az összes kiadásokat. Ennek ellenében azonban az 1868. évi 38. t.-cz. 25. §-a rendelkezésének megfelelőleg, azonban az ágostai evang. és az izraelita hitközségek elemi iskoláit aránylag segíyezi, előbbit 400 frt, utóbbit 1000 frt összeggel, mely a városi házipénztárból teljesített kiadásokat kiegyenlítve épugy viszonylanak egymáshoz, mint a 9334 léleknyi katolikus lakosság az 596 léleknyi, illetve 1554 lelket számláló izraelita lakossághoz.

Egyetlen egyszer merült fel eredeti összeköttetés a kath. iskolaszék és a városi képviselőtestület között, midőn a híres rajztanító Drescher Ferencz elhalálozása után az iskolaszék a rajztanítással működési pótlék élvezése mellett az egyik osztálytanítót megbizván, a városi képviselő-testület a megüresedett rajztanítói állomásra pályázatot irt ki. De ugy a vármegyei törvényhatóság, mint a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium mint II-od, illetve mint III-ad fokú hatóság a városi képviselő-testület határozatát illetéktelenség miatt megsemmisítvén, a törvény világos rendelkezéseinek megfelelőleg a kath. iskolaszéknek igazságot szolgáltatott.

1893. évben a 9334 lelket számláló kath. lakosság egyház- és kormányhatóságilag jóváhagyott szabályok alapján autonóm hitközséggé szervezve, az ezen szabályok alapján megalakult iskolaszék vezeti az iskola ügyeit s gyakorolja a népiskolai hatóságot.

Az iskola, mely 1861/2. tanévben már 5 osztálylyal birt, az 1872/3. tanévtől a 6-ik, 1878/9. tanévtől pedig a 7-ik osztálylyal növekedett és 1887/8. tanévtől nyolcz osztályu.

A nagyszombati 1186. számú tjkvben a nagyszombati róm. kath. iskolaalap tulajdonául bevezetve lévő, a felső hosszú utczában fekvő 185. számú iskolaház, értéke 18,000 forint. A házban van három természetbeni lakás és öt osztály elhelyezve. Három osztály van az „Albertinum“ nevű városi épületben. A jelzett 185. számú házban lévő bolthelyiségek jövedelmei a városi házipénztárba, mely az iskola összes kiadásait fedezi, folynak be s ha ezen boltjöve-

delmek az iskola fentartási költségeiből levonatnak, a fenmaradó összeg ép oly arányban áll az ágost. evangélikus és izraelita elemi iskolák részére a városi házipénztárból juttatott segélyhez, mint a 9334 lelket számláló katolikus lakosság az 596 lelket számláló evangélikus, illetve az 1554 lélekkel bíró izraelita lakossághoz. Hogy pedig három osztály, mint fentebb említve volt, városi épületben van elhelyezve, kiegyenlítődik azáltal, hogy a városi alsófoku ipar- és kereskedelmi iskola több osztályának növendékei az esti órákban a kath. iskolaalap tulajdonát képező fentemlített 185. számú házban nyernek oktatást.

Tandij a mindennapi egy-egy tanköteles után 2 frt 50 kr., melynek fizetése alól azonban a szegények és a városi alkalmazottak felmentvék, úgy, hogy e czímen alig foly be 400 frt, mely mindig és mindenkor könyvek és tanszerek, valamint ruházat és lábbeli beszerzésére a szegény tanulók javára fordítatik, sőt az e részti kiadásokat csak körülbelül felerészben fedezi, úgy hogy az ingó-vagyon 17,600 frt, mely a nagyszombati róm. kath. autonom hitközség által kezeltetik és a melynek kamatai szintén ezen célra s egyéb iskolai szükségletek fedezésére fordíttatnak.

A három tanító természetbeni lakása áll és pedig: 1. egy padlózott előszoba, három padlózott szoba, egy konyha, egy kamra és egy pinczéből; a 2. egy padlózott előszoba, három padlózott szoba, egy konyha és egy pinczéből; a 3. két szoba, egy konyha és egy kamrából. Ezen természetbeni lakások közül az 1. alatti az igazgató-tanítót, a 3. alatti a szolgálati éveit tekintve legfiatalabb tanítót illeti, míg a 2. alatti nézve a többi tanítónak szolgálati éveikre való tekintettel, elsőbbséggel szabad választási joguk van vagy azt, vagy 150 frtnyi lakpénzt választani, s végső esetben azt, a szolgálati éveit tekintve, az utolsóelőtti tanító köteles elfogadni.

A tantermek felszerelése: példányszerű.

Iskolai könyvtár kettő van: egyik 1855. évtől 336 drb német, tót és cseh nyelvű könyvekből; a másik 1870. évtől veszi kezdetét, áll: 291 magyar műből, 500 frt értékben. A könyvtár gyarapítására évenként 20 frt fordítatik.

Tornatér és szerek nincsenek. E célra a főgymnasium tornatere és eszközei használtatnak. Faiskolául a városi faiskola használtatik.

Az iskola fentartója: a város és a r. kath. hitközség.

Jótevői a multban: Chmelin Mihály (1761), Svorcz Pál és Neszter Teréz (1762), Perdesz György (1766), Kosz András (1768), Trangl Maraky Anna (1774), Dvorák Stettner Mária (1801), Concha Vackerla Marianna (1801), Brommer Emmer Katalin (1807), Czbaaj Schwigut Mária (1809), Schlecht György (1809), Emmer Rozália (1809), Löfl Antal (1812), Rutics József (1813), Müller János (1823), Kral Ferencz (1831), Klar János (1835), Leitgeb András (1895).

Tanítók voltak: Liszy Mátyás (1861—69), Oskovszky J. (1861—70), Pithord János, ki 34 éven át vasszorgalommal, odaadó buzgósággal szolgált, később mint igazgató-tanító a tanügyet; a tanítói pályáról történt lelépése előtt tartotta meg ötven éves tanítói jubileumát, mely alkalommal a tanügy, kiválólag pedig a magyarosítás terén szerzett működéseért Ő Felsége a király arany érdemkereszttel s a hercegprimás meleghangu üdvözlő leirattal tüntette ki. Pályatársai pedig az egyesített gyűlésen fényes ovációban részesítették a tanférfiut, ki hazafias és vallásos életével példányképül szolgált az utódoknak. Sajnos, hogy életrajzát az egyesület értesítője nem öleli fel. (1861—95), Riesz József (1861—70), Baránek N. (1861—62), Sztankovics Károly (1862—94), Szládek Pál (1870—74), Müller Béla (1874—80). Jelenben működnek: *Horváth* 1868-tól, szül. Nagy-Szombatban 1845. december 5-én. Hat gymnasiumot végzett. Képesítettett 1865-ben ugyanott. Működött Nagy-Tapolcsányban. *Gasselseder* Miklós 1870-től, szül. Nagy-Szombatban 1853. decz. 4-én. Képesítettett ugyanott 1872-ben. *Minarovichs* István 1872-től, született Nagy-Szombatban 1852. június 5-én. Hat gymnasiumot végzett. Képesítettett szülőhelyén 1870-ben. *Schramm* Károly 1878-tól, született Nagy-Szombatban 1859. október 20-án. Képesítettett ugyanott 1877-ben. Működött Gömörön. *Maszarovits* Károly 1880-tól, született Nagy-Szombatban 1859. október 20-án. Képesítettett ugyanott 1878-ban. *Sztraka* József 1887-től, született Nagy-Szombatban 1858. márcz.

6-án. Képesítettett ugyanott 1875. Működött Pöstyénben, Tardoskeden, Szárazpatakon, Kulhányban, Ardanócson és P.-Vogyerádon. *Minárik* László 1894-től, született Nagy-Szombatban 1872. márczius 21-én. Képesítettett ugyanott 1893-ban. Működött Tótmegyeren. *Herbszt* Béla 1895-től, szül. Nagy-Szombatban 1875. ápr. 12-én. Hat gymnasiumot végzett. Képesítettett Modoron 1894-ben.

Tanítói fizetések: Igazgató-tanító 850 frt; szolgálati évre legidősebb tanító 618 frt 75 kr.; tanítói 587 frt 50 kr. A rajztanítással megbízott egyik tanító működési pótléka 240 frt. A lakással nem bíró tanítók lakpénze 150 frt. Mindegyik tanító fapénze 60 frt. Mindegyik tanító írószer általánosa 20 frt.

Az iskolaszék elnöke: *Ocsovszky* Ferencz.

Nagy-Szombatnak a r. k. elemi népiskolán kívül, még a következő culturális intézetei vannak: Az érseki főgymnasium konviktussal; városi polgári fiúiskola; leányok számára a zárdai kath. és nyilvánossági joggal bíró tanítónőképző és a polg. leányiskola; hat osztályu külső s négy osztályu belső elemi népiskola s internátus; egyesületi polg. leányiskola; női egyesületi ipariskola; városi alsófoku ipar- és keresk. iskola és polgári iskola, több kisdédóvó és felekezeti iskola.

A sz. Orsolya szüzek vezetése alatt levő iskola története:

A sz. Orsolya-rendü apáczáknak, de különösen a nagyszombatiak alapításának célja, hogy a leánygyermeket oly nevelésben és tanításban részesítsék, mely a vallásra mint alapra fektetve, az egyháznak és hazának egyaránt érdemes tagokat képezzen, kik később, mint a társadalom hasznos tényezői, mint a haza lelkes leányai, különösen a család körében hozták meg a vallásosság és honszeretet, valamint a jó neveltség azon magasztos gyümölcseit, melyeknek magvait zsenge szívébe ültetni, azokat ápolni, fejleszteni e zárdá tagjai mindenkor Isten által kiszabott kötelességüknek tartották, annak tartják most is és tartani fogják.

A nagyszombati Orsolya-zárda a pozsonyi hasonnevű zárdából jött öt apácza által vette kezdetét. Ugyanis Spáczay Pál nagyszombati érseki helynök ő méltósága szívében hordozván az ifjúság vallásos nevelését, rábeszélte a pozsonyi

Orsolya-szüzek zárdájának egyik érdemdus tagját: Mater Mária Aloysiát, szül. Eszterházy grófnőt, hogy Nagy-Szombatban zárdát alapítson. M. Aloysia, Spáczay ő méltósága indítványára 1724. évi szept. hó 24-én négy társnővel együtt érkezett Nagy-Szombatba, hol nem valami palotaszzerű épület várta bevonulásukat, hanem két összetákoltt ház, a melyet az öt apácza a pozsonyi zárdába való belépési hozományi összegén vásárolt.

Alig hogy Nagy-Szombatban letelepedtek, máris kezdtek az ifjúság nevelésével és tanításával foglalkozni. A zárdá házi könyve mondja, hogy már az első, vagyis 1724. évben 4, a rákövetkezőben pedig 19 bennlakó növendékek volt, kiket a külső iskola növendékeitől teljesen elkülönítve neveltek és tanítottak. Ebből kitetszik, hogy még mai napig is fennálló kétféle, vagyis a külső és belső elemi iskola már a zárdá alapításával vette kezdetét, csakhogy akkor a külső iskola csupán két osztályu osztott és a belső három osztályu osztatlan iskola volt. Az apácza tanítónők legfőbb törekvése vala, a rájuk bízott gyermekeket valláserkölcseileg nevelni és csupán rendszabályaik által előírt hittan-, olvasás-, írás-, számtan- és kézimunkára oktatni.

1776-ban, midőn Batthyány József bibornok az intézetet 5050, Vilt József püspök 1822 és Csáky Miklós gróf 1068 frtnyi költséggel felépítették, befogadták az apáczákat a bennlakó növendékek közé a városi előbbkelő szülők gyermekeit is, és a három osztályu osztatlan iskolából három osztályu osztott iskola lett. Ugyanekkor a két osztályu külső is a III. osztálylyal nagyobodott. Minthogy pedig a külső iskola növendékeinek száma mindinkább növekedett, minek következtében a már meglevő három osztály tul volt tömve, a dicső emlékü Mária Terézia királynő két nagyobb tantermet építtetett.

Schaner Mária Eleonóra, a zárdá felejtetetlen fejedelemasszonya 1859-ben úgy a külső, mint a belső iskolát IV. osztálylyal nagyobbitotta és képesített tanerőkről gondoskodott. Első tankepesítő vizsgálatot tettek az apáczákat 1860-ban.

Hogy mily szellem uralkodott ez időben a zárdá iskoláiban, bizonyítja a Pozsonymegye akkori tanfelügyelője, Korácsék József dr. és apát-kanonok, ki többszöri iskolalátogatása al-

kalmával teljesen meggyőződött az apácák részéről a helyes leánynevelés s tanítás körül kifejtett nagy fáradozásuk s buzgalmukról, mit méltányolni s elismerni szóval és tettel is soha el nem mulasztotta. E jóakaró tanfelügyelő figyelmezteté a felsőbb országos tanügyi hatóságot is az apácák mintaszerű iskolájára, melyre az a következő elismerő levelet intézte a zárda főnökségéhez:

Főtisztelendő Főnökség!

Dr. Korács József kir. tanfelügyelő bizonyítása arról értesítette a magy. kir. helytartóság vallás és közoktatásügyi Képviselő-Testületét, hogy Tisztelendőségeik magasztos hivatásuk teljes tudatával bírnak s legnagyobb buzgalmat fejtik ki az annyira fontos leánynevelés előmozdítása, felvirágoztatása szempontjából. Továbbá, hogy alapos iskolázott tanerőkkel bírnak, minek következtében szervezete, rendszere követésre méltó, s feladatuk ily pontos, teljes megoldásának gyümölcse következménye az egyes osztályokban feltűnő. Tanításuk ily folytatása jövőben a legszébb reményekre s várakozásokra jogosít.

Ezennel nagy érdemeiket elismerve, egyuttal arra kérjük Tisztelendőségeiket, hogy dicséretre méltó törekvésüket intézetük emelésének s felvirágoztatásának tekintetéből jövőre is kitartóan folytassák.

Kelt Pozsonyban, 1856. évi márcz. 1-én.

Schloser másodelnök
s cs. kir. udv. tanácsos.

Szcitovszky János bibornok Ő Eminentiaja. valamint dr. Korács József tanfelügyelő közbenjárása folytán az országos közoktatásügyi hatóság 1857. évi december 11-én a vallás és tanulmányi alaphól 30,208. sz. a. kelt évi 625 frtról szóló segélyt a zárda javára engedélyezni és a nagyszombati m. kir. adóhivatal útján kiutaltványozni méltóztatott.

Egyidejűleg a helybeli képviselőtestület is köteleztetett az eddigi 300 frtnyi segélyt 400 frtra emelni.

1874. tanévvel a fennevezett kétféle iskola az V. osztály megnyitásával nagyobbodott és 1881-ben mindkettő a VI. oszt. hozzácsatolása által teljessé lön.

1891 $\frac{1}{2}$ tanévben az intézet a városi képviselőtestület s általában a kath. Nagyszombat

lakói legnagyobb részének óhajására, nagy áldozatokkal saját költségén és a belső elemi isk. V. VI. osztályának megszüntetésével megnyitotta a négy osztályu polgári leányiskolát, a melyet 1894—95. tanévvel tanítónőképzővel kibővített.

Az intézet felsorolt iskoláinak egy része (a külső elemi és polg. isk.) földszint egy része (a belső elemi isk. és tanítónőképző) pedig az I. emeleten van elhelyezve. Alapépülete kő és vályogtetőzete pedig cserépből van.

Az iskolák mindegyike a hozzátartozó és szükséges tanszerekkel rendelkezik.

A tannyelv 1878 óta teljesen magyar.

Könyvtára van, tanítói 679, ifjúsági 438 kötetből.

Tornater van: téli és nyári, tornaeszközökkel felszerelve.

A női kézimunka összes ágai taníttatnak.

Jótevői a multban: Mária Terézia királynő, Batthyány József bibornok, Vilt József püspök, Csáky Miklós gróf.

Felemlítendők még a zárda iskoláinak azon nagy jótevői, kik a szegényebb családokból származó leánykák neveltetése és eltartása céljából nagy áldozatokat hoztak. Így a Kluch József nyitrai püspök alapítványából jelenleg 9 növendék részesül az intézeti nevelésben. Fuchs—Wurm nyitrai püspökök-féléből 8, Roskoványi Ágoston-féléből 8, Bartakovics Béla érsek-féléből 2, Fekete Nepomuczena urnő-féléből 1.

Az iskola jelen jóltevőihez tartozik: a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszterium, aki 1857. óta 525 frtnyi összeggel segíti az iskolát.

A várostól csupán 400 frtot kapott eddig évenként a zárda összes iskoláiért.

A n.-szombati kath. aut. hitközség 1894. évi egyik ülésében elhatározta, hogy a zárda polg. leányiskoláját támogatja és a növendékek iskoláztatását megkönnyebbiti, e célból 600 frtot szavazott meg, melyből 400 frtot a szegény tanulók tandija gyanánt kell tekinteni, 200-at pedig a fizikai szerek beszerzésére fordítani. 1895—96-iki tanévre 800 frtot szavaztak meg a zárda javára.

Megjegyzendő, hogy a polg. iskolai növendékeknek havonként 3 forintnyi tandiját kellene fizetni, csak hogy a növendékek alig $\frac{1}{3}$ -a fizeti az egészet, legnagyobb része tandijmentes. Ugy-

szintén a külső el. isk. növendékei, kiknek száma 500-nál nagyobb, mind tandíjmentesek. Ezen év folyamán az autonom hitközség azon kérelemmel fordult a baboros főpásztorhoz, hogy az Orsolyiták százezrek beleegyezésével a hitközség gondozó tulajdonába menjen át. A kérelemnek a baboros főpásztor a legkészségesebben helyet adott s az átvételre vonatkozólag a további teendők elvégzésére Komlóssy Ferencz egyházm. főtanfelügyelőt bízta meg.

Tanköteles gyermekek száma 10 éves átlagos számítás szerint az 550, egész a 650-et meghaladja.

Működő tanerők: *Buchraty* Ágnes Mária Michaela tanítónő. Született 1865-ben Nagyszombatban (Pozsony m.) Képesített a nagyszombati kath. érseki tanítóképzőben 1890. jun. 21-én. Működik 1887-ik évtől az elemi népiskolában.

Bertoniek Ilona, született Szuhon (Pozsony m.) 1865-ben. Képesített 1887-ben, Nagyszombatban. A polg. tanítóképző-intézet 1. és 2. osztályát Budapesten, 1889—90-ben végezte. Beszél magyar, német, tót és francziául. Mint apáca 1895. évtől tanít.

Borcsányi Etelka (Mária Alfonza) tanítónő született Pozsonyban, 1861. évben. Képesített 1890-ben Nagyszombatban. Polgári iskolákra: Kalocsán 1894-ben. Mint apáca-tanítónő működik 1887-ik évtől. 1893-ig a népiskolában, 1893-tól mai napig a polg. iskolában. Beszél: magyar, német és tót nyelven.

Bandzel Anasztázia, szül. Lazán (Nyitra m.) 1875-ben. Jelenleg a képezde másodévi tanfolyamát végzi. A külső elemi iskola I-ső osztályának segédtanítónője. Beszél: magyar, német és tót nyelven.

Cservenka Sarolta (Mária Juditha) tanítónő. Született 1842-ben Nagyszombatban (Pozsony m.) Képesített ugyanott 1870-ben. Nyelvismérete: német, magyar, tót. A tanítás terén 1863-tól működik az elemi osztályokban.

Gramantik Mária Gabriella el. isk. tanítónő. Született 1835. évben Privigyén (Nyitra várm.) Képesített 1860-ban, Nagyszombatban. Apácaminőségben tanítással 1854-től foglalkozik az elemi népiskolában. Jelenleg az intézet főnöknője. Nyelvismérete: magyar, német, tót.

Lövenstein Pancratia, született 1878. évben, Nagyszombatban. A tanítónőképezdei II. tanfolyam hallgatója. A belső elemi iskola III. osztályának segédtanítónője. Nyelvismérete: magyar, német, tót.

Martini Mária Bonaventura el. isk. oklev. tanítónő. Született 1870. évben Nagyszombatban. A sz. Orsolya-szűzek rendjébe lépett 1886. évben. Képesített Nagyszombatban 1890-ben. Tanítással foglalkozik 1887. évtől.

Rainer Francziska M. Zsófia, született 1864-ben, Radautzban (Bukovinában). Képesített 1890-ben, Nagyszombatban. A rendbe öltözött 1882-ben.

Regner Szerafina, született 1840-ben, Neukirchenben (mezőváros) Bajorországban. Képesített Nagyszombatban, 1870. évben. A rendbe öltözött 1861-ben. Tanítással foglalkozik 1860-tól. Beszél magyarul és németül.

Rözner Filoména, született Nagy-Szombatban (Pozsonym.) 1827. április 28-án. Képesített Nagy-Szombatban 1860-ban. Beöltözött 1846. nov. 17-én. Tanítással foglalkozik 1846. év óta. Beszél: magyar, német és tót nyelven.

Schreiner Mária Angela el. isk. okl. tanítónő. Született 1836-ban Neukirchenben, Bajorországban. Apácának belépett 1858-ban. Képesített Nagy-Szombatban 1870. évben. Beszél német és magyar nyelven. Tanítással 1859. évtől foglalkozik. 1885-től megválasztott főnöknő. 1895-től az el. és polg. isk. II. osztályának németnyelv tanítónője.

Szcsasznyi Józsa (Mária Xaveria nővér) segéd-tanítónő. Született Ábrahám községben (Pozsony m.) 1873-ban. A szerzetbe lépett: 1891-ben. A négy évi képezdei tanfolyamot elvégezte, a képesítőt a jelen évben teszi. Jelenleg a negyedik elemi és engedélylyel a II. polgári osztályban tanít. Nyelvismérete: magyar, német, tót.

Schloszár Mária Jozefa polg. isk. képesített tanítónő. Született 1859. évben Privigyén (Nyitra m.) A rendbe lépett 1878. évi okt. 15-én. Elemi népiskolára képesített Nagy-Szombatban 1886. évi junius 22-én; polgári iskolára a kalocsai érseki felső nép- és polg. isk. tanítónő-képzőben 1893. évi junius 30-án. Tanítással foglalkozik 1879-től. Nyelvismérete: magyar, német és tót.

Szkodák Scholastica, született 1878-ban Nagyszombatban (Pozsonym.) A rendbe lépett 1893-ban. A tanítónő-képző-intézet II. éves hallgatója.

Működik az első- és második osztályban mint segéd. Nyelvismerete: magyar, német, tót,

Szancsek Johanna (Mária Carolina) tanítónő. Született 1857. évben Privigyén (Nyitram.) A rendbe lépett: 1881. évben. Képesítettett 1890. június 21-én Nagy-Szombatban. Tanítással foglalkozik 1883. év óta felváltva az elemi osztályokban. Nyelvismerete: magyar, német és tót.

Sztrniszkó Petronella (Mária Ágosta), ki Nyit-rán 1858-ban született. Képesítettett Nagy-Szombatban 1878-ban. A rendbe öltözött: 1876. évi szeptember hó 3-án. Nyelvismerete: magyar, német és tót.

Wahl Etelka (Berchmanna nővér) tanítónő. Született 1872. évi május 19-én Pozsonyban. A rendbe lépett 1886-ban. Képesítettett Nagy-Szombatban 1890. évben. 1894-ben a nyelv és történettudományi szakcsoportból polgári iskolai tanképesítést nyert Kalocsán. Tanítással foglalkozik 1888. év óta. Jelenleg 1892. év óta a

polg. iskola I. és II. osztályában működik. Nyelv- ismerete: magyar, német.

Vavoo Nepomuczena, született Privigyén (Nyitram.) 1862. évi febr. 25-én. Képesítettett Nagy-Szombatban 1886-ban. A rendbe 1879-ben lépett. Polgári iskolára képesítettett 1892-ben Kalocsán. Tanítással foglalkozik 1881. év óta. Jelenleg a polgári iskolákban és a tanítónő-képezdében működik. Nyelvismerete: magyar, német és tót.

Zelnyik Mária Emerica tanítónő. Született 1861-ben Pöstyén-Tepliczen (Nyitram.). Képesítettett: Nagy-Szombatban 1886. évi június hó 22-én. A rendbe lépett 1876. évi szept. hó 23-án. A mennyiségtani és természettudományi szakcsoportból és a női kézimunkákból polg. iskolai képesítéssel bir. Tanítással foglalkozik 1878. év óta. Jelenleg a polg. iskola és képző-intézet tanítónője. Nyelvismerete: magyar, német és tót.

b) Nagyszombati alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: *Fridrich József* alesperes, majthényi plébános.

1. ALSÓ-KOROMPA.

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1350. — Rk. 1307, ág. ev. 3, izr. 40. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 223. — Mn. 170, ism. 53. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Nagyszombat.

Alsó-Korompa község történetére vonatkozólag csak azt jegyezhetjük meg, hogy az a leg-
régibb és nevezetesebbek közé tartozik. Hajdan
itt vár is volt, amint erről dr. Venczel G. „Sti-
bor vajda“ czimű munkája 1. tanuskodik.

Korompa tótul Krupának hivatik, a régibb
iratokban Kromp név alatt is előfordul.

Korompa neve már a XIII. században em-
lítetik s máskép Tetznek nevezik. Így van meg-
írva egy 1256. évi okmányban (Fejér Cod. Dipl.
IV. 2. 372).

Ezen vár, mely már a XIV. században léte-
zett, Stibor erdélyi vajda birtokában volt (Ven-
czel, Stibor vajda 37. l.) s történeti nevezetes-
ségre jutott. Egy morvaországi ellenséges had
megszállotta s elfoglalta. Stibor pedig több bel-

és külföldi nemes segítségével és saját vérének
ontásával visszahódította. („Stibor vajda“ 130. lap.)

A korompai lakosok között azonban semmi
szóbeli hagyomány sem él, a várat illetőleg.

A XII—XVI. században A.-Korompát lakta
nevezetesebb családok: Nehéz és Spáczay-csalá-
dok, kiknek némely ősei már a XV., sőt talán a
XIV. században is alsókorompai előnevet hasz-
náltak. A Kéméndy-család, kinek Korompán kívül
máshol is voltak birtokai, s ezeken kívül volt
még más számos család és időnkinti birtokosok.
kik közül megemlítendő az alsó-korompai Brunsz-
vik-család, mely a XVII. század végén is tekin-
télyesebb s jobbmódu nemesek között foglalt helyet.
Mária Terézia méltányolván Brunszvik Antalnak
érdemeit, őt 1775. október hó 7. Bécsben kelt

oklevelével grófi rangra emelte. A jelenlegi korompai nagybirtokos, gróf Chotek Rezső, ezen család ivadéka.

A korompai község lakosainak főfoglalkozása a földmivelés és szarvasmarhatenyésztés. Van azonban köztük több iparos is. A szegényebb osztály napszámmal keresi kenyerét.

A község lakosait általában véve a vallásos szellem, alázatosság, munkásság, az édes magyar haza és felebarát iránti szeretet és különösen kitartó szorgalom s nemes önértzet jellemzi.

A község nevezetességei közé tartozik az u. n. gróf Brunszvik-féle kastély, mely 1800-ban épült és annak jelentékeny számu és értékes könyvtára. Azonkívül a kastély délnyugati részén elterülő nagy és diszes park, mely 199 magyar holdnyi területet foglal el.

Az alsó-korompai iskola keletkezése egész a XV-ik századba vihető vissza, de hogy kik voltak alkalmazva itt, mint tanítók, azt az iratokból megtudni nem lehet. Alapítója szintén ismeretlen. Ezen iskolában kezdetben a kathekizmust és bibliát a lelkészek oktatták, csak kizárólagosan a gyermekekkel, később ezen oktatás rábizatott az egyházfira, s majd a harangozóra. Így lett az egyházi iskolamesterré, mind a mellett ezen elnevezés csak a XVIII. század közepén vált általánossá.

A kántortanítói lak, valamint az iskola is a falu közepén, homlokzatával északkeleti irányban van építve, teteje cseréppel fedve és tűzkár ellen biztosítva. Az iskola fokozata VI. osztályu, de csak két tanteremmel bíró osztatlan népiskola.

Az iskola felszerelése és butorzata: régi, a legújabb követelményeknek teljesen meg nem felel.

Iskolai könyvtár nincs.

Tornahelyiség van, szerek nincsenek.

Faiskola 1860-ik év óta; évenként 70 nemesített fácskát szolgáltat.

Az iskola jótévi: a gróf Brunszvik-féle család és annak érdemes örökösei, köztük gróf Chotek Rezső, a jelenlegi alsó-korompai nagybirtokos.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Mint ktanítók működtek: Jakobey János (1756—82), Augusztinyi Mátyás (1782—1813), Cseh Mátyás (1813—42), Cseh Mihály (1842—46), Bicsovszky Antal (1846—76). Ezek mint jegyzők is működtek. Jelenleg: *Lahvicska* Márton, született Trencsén vármegyében, Morva-Lieszkón, 1850-ik évben szept. 27-én. 1868. szept. 24-én a Szűz-Máriáról címzett Szent-Ferencz rendü szerzetbe lépett, hol 1873. okt. hó 13-ig tartózkodott. Képesítettett 1876-ban Nagyszombatban, magyar-német és tót nyelvű népiskolákra dicséretes eredménnyel. Beszéli a magyar, német, tót, latin, olasz, francia, cseh és lengyel nyelvet. Több vallásos irányu dolgozatai jelentek meg.

Az 1881. évben a magyar kir. kultuszminiszterium által 100 frt jutalomban és a Pozsony-megyei közművelődési egyesület által dicsérő oklevélben, majd ismét pénzjutalomban részesült a magyarnyelv sikeres tanításáért.

A kántortanító fizetése 624 frt 10 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kauszek* Kornél.

E község területén van még egy zsidó zugsiskola 5 tanítvánnyal, 1 sakter-tanítóval.

a) FELSŐ-KOROMPA.

Felső-Korompa Alsó-Korompával határos s Korompa és Nahács között fekszik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 550. — Rk. 525, izr. 25. — Anyanyelvre tótok

Tank. sz. 105. — Mn. 30, ism. 35. — Tny. tót-magyar.

Postahivatal: Nádas. Táviró-állomás: Nagyszombat.

Felső Korompán több nemesnek vannak birtokai, ugymint: Olgyay Albert, Bálint-György; még előbb Spaczai, Dobsa, Gyulai Zsófia, Szakmári, de a legrégibb nemes család a Simonicsé. Simonics Istvánnak még mostan is birtokában

van a nemesi levél. Ez nagy bőrhártyán van írva és függő pecséttel ellátva, melyett II. Miksa állított ki Bécsben 1565. okt. 2-án. Felső-Korompán földesur gróf Chotek Rezső.

Egyházilag Felső-Korompa Alsó-Korompá-

nak fiókközsége. Mostani templomát 1746-ban építették. A templom, melynek védőszentje Szt.-Miklós püspök, 3 oltárt foglal magában. A templom zsindelelyel van földve és két haranggal ellátva. A templom körül van a temető is.

1836-ban gróf Brunszvik Józsefné egy oszlopot emeltetett, melynek közepén a fájdalmas szűz Anya szobra van.

A Chrib nevű legelődülőben van a Szent-Háromság szobra, melyhez Szent-Háromság ünnepén körmenetileg járul az egész község. A község közepén van a Szent-Flórián szobra. A falu végén emelkedik egy fakereszt, melyet Simonics Mihály saját költségén állított fel.

Felső-Korompának régóta van önálló iskolája. Az első tanító neve: Zabudai György.

Utánna mint kántortanítók működtek: Tapolcsányi András, Bisztriczky András, Linek Jakab, Kanka János, Kinczel József; utána fia József, továbbá Gojgel Ferencz és Binovszky Alajos.

A jelenlegi kántortanító *Obuch* János, szül. Nádas községben (Pozsonym.) 1863. január 3-án. Képesített Nagy-Szombatban 1880-ban. Először Nyitra megye Nagy-Kosztolány mezővárosában 1880. évi augusztus 1-től 1883. október 18-ig mint segédtanító volt. 1883. okt. 18-ától Felső-Korompa községben (Pozsonym.) mint kántortanító van alkalmazva.

A kántortanító fizetése 425 frt 80 kr.

A jelenlegi iskola a tanító lakástól egészen el van különítve és 1891. évben épült. Most már a szükséges tanszerekkel is el van látva.

2. APAJ.

Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 500. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 95. — Mn. 65, ism. 30. — Tny. tót-magyar.

Posta- és vasut-állomás: Pozsony-Keresztur.

Apaj római katolikus iskolája valószínűleg 1804-ben állíttatott fel, mely évben a rk. plébánia rendszeresített. A régi iskolaépület és tanítói lak a községen kívül posványos helyen állott, de 1882-ben Szalay Ödön kir. tanácsos buzgólkodása folytán, csere útján, a mostani alkalmas épületbe lőn áthelyezve. A 2 szoba, konyha, kamra, pincze és istállóból álló tanítói lakás, valamint a tanterem kielégítő, de az iskola felszerelése sok kívánni valót hagy hátra. Az iskola fentartója a községi közbirtokosság, kik az iskola tisztán katolikus jellegének kikötésével fizetik a tanítót is.

1824-ig a tanítókról semmi feljegyzés nincs.

Ekkor jelentkezik először Pollák Pál, ki 1831-ig tanított. 1831-től 1855-ig Kubesy Ven-

czelről van említés téve, kiről az 1847-iki Canonica Visitáció mint jeles, praeparandiát végzett egyénről emlékezik meg, aki mint orgonaépítő is kivált s beszélt tótul, németül, sőt még valamit magyarul is. Tomcsányi István 1856-ig, tehát egy évig volt itt tanító; utána Holéczy Medárd következett, ki az 1894-ben bekövetkezett nyugdíjaztatásáig működött. Piacsek István egy évi tanítóskodása után a jelenlegi kántortanító *Talló* László választatott meg. Született Némethin (Barsm.) 1869. május 22-én. Képesített Nagy-Szombatban 1894-ben, iskoláit Nyitrán és Nagy-Szombatban végezte.

A tanító évi fizetése 262 frt.

Az iskolaszék elnöke *Dávid* Gusztáv sz. F. r. atya, h. lelkész.

3. BOHUNICZ.

Bohunicz község Pozsony vármegye nagyszombati járásában van. Hozzá tartozik Jászlócz község. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. Bohunicz 100, Jászlócz 154, kiknek tulnyomó része róm. kath. vallásu. Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. össz. 50. — Tny. magyar-tót.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Nagyszombat.

A bohuniczi róm. kath. iskolát Bohunicz és Jászlócz községek egyaránt használják, azért az

iskolát és a kántori lakot közösen tartják fenn.

Ezen község az ország éjszaknyugati részén, kisebb mértékű dombos, középszerűen termő lapályon fekszik. Mikor alapított, az bizonytalan, de már 1300 év előtt fennállt, mondható.

Említésre méltó nevezetességekről itt nem emlékeznek. A lakosság foglalkozása földmivelés, e mellett található néhány mesterember is. A kereskedést legfeljebb marhával üzik. Az iskola keletkezése egyidejű a plébánia keletkezésével (és pedig 1300-ban), melynek épülete rendes; az 1854-ben lett felállítva Alkusz Ignác plébános, Miksik Imre esperes és Rotter Antal szolgabíró urak közbenjárása folytán. Jóltevői Bohunicz, Jászlócz s Pagyerócz községek, mert az iskola javításának költségeihez hozzájárulnak. Az iskola

felszerelése nem tökéletes, a tannyelv magyartót. A magyarnyelv 1880 óta taníttatik. Az iskola könyvtára 30 drb ifjúsági könyvből áll. Az iskolának testgyakorló tere hozzátartozó eszközökkel nincsen. Faiskola van.

Az itt működő volt kántortanítók nevei: Spánik Mihály szolgált 1866. évig, azután Huszicska János 1886-ig; mellékfoglalkozásuk a régi tanítóknak a jegyzőség volt. Most működő kántortanító neve *Szukop* Antal; működése kifogástalan. Született 1860-ban okt. 6-án. Képesített Nagy-Szombatban 1878-ban, hol tanulmányait is végezte.

A kántortanító fizetése 575 frt 80 kr.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

a) PAGYERÓCZ.

Pagyerócz község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 282. — Rk. 272, izr. 10. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 43. — Mn. 25, ism. 18. — Tny. tót-magyar.

Posta: Bohunicz. Vasut- és táviró-állomás: Nagyszombat.

Pagyerócz község Pozsony vármegye északi határszélén fekszik, Blana nevű patak mellett. Határos Nyitra vármegyével. A község eredetéről még szóhagyományok sincsenek. Története tehát teljesen ismeretlen. A lakosság kizárólag földmiveléssel foglalkozik; vallásos, szorgalmas és iparkodó. Említésre méltó nevezetessége nincs.

Az iskola csak 1852. évtől áll fenn; ezen ideig a gyermekek a bohuniczi anyaközségbe jártak oktatás céljából. Végre a lakosság belátván a helybeli oktatás szükségességét, elszakadtak a bohuniczi iskolától és megszereztek egy parasztházat, amelyben mostanig is történik az oktatás. Az iskolaépület áll: egy szoba a tanító

részére, egy konyha és kamrából, végül egy tanteremből. Épületének anyaga vályog, tetőzete szalma.

A tanterem felszerelése hiányos.

Könyvtára nincs.

Tornatere van, eszközei nincsenek.

Az iskola fenntartója a rk. hitközség.

Kántortanítók voltak: Markó Márton (1852—95). Jelenleg *Szedlarik* Mária óvónő. Született Nagy-Szombatban 1869. évi február 24-én. Működött Rózsavölgyön.

A tanító fizetése 324 frt 27 kr.

Az iskolaszék elnöke *Markovich* Ferencz.

4. BUCSÁNY.

Bucsány Nyitra vármegye galgóczi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1271. — Rk. 1181, ág. ev. 60, izr. 30. — Nyelvre nézve a lakosság tót.

Tank. sz. 180. — Tny. magyar-tót.

Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

Bucsány rónán fekszik és az egész község gazdagon befásított s különösen a szép gyümölcsös kertek változatossá teszik a község gyönyörű vidékét. Kiemelőbb épületei a szép templom, plé-

bánia-lak, iskola, Ocskay, Nyáry gróf házai, a Springer bárók (Zay-féle) kastélya.

A lakosok főfoglalkozása a földmivelés; a község népes volta daczára csak 25 telkes gazda

van, a többi zsellér, napszámos és béres. A község nagybirtokosai: Ocskay Rudolf, gróf Nyáry Kálmán és báró Springer testvérek. Bucsánynak földje igen termékeny és a Bresztovány felé húzódó lejtőn szőlők is műveltetnek.

Lakosai vallásos életű és szorgalmas földművelő nép. Bucsány semmiféle történelmi nevezetességgel nem bír.

Iskolája keletkezési idejét homály fedi. 1788-ban találkozunk legelőször egy tanító, még pedig Balásy Ignác névvel. 1847-ben Szedlárík György ktanító szerepel, utána 1859-ben Veszely István. A tanító fizetése akkortájt — a „Schulfassion“ szerint — minden egyes tanulógyermek után fizetendő 2 forintból és 7 holdnyi szántóföld haszonélvezetéből állott.

1880-ban az iskolaépületet a hatóság mint életveszélyest bezáratta. Ez időben rendszeresített a másodtanítói állomás is 250 frt fizetéssel, mely összeg 1894-ben 300 frtra emeltetett. 1883-ban a község 2 tantermű iskoláját 4000 forint költséggel felépíttette.

Az iskola jelenlegi felszerelése kielégítő.

Testgyakorlótere nincsen.

Faiskolája 1377 óta van s évenként átlag 50 oltványt szolgáltat.

A bucsányi r. k. iskolánál alkalmazva vol-

tak, mint tanítók: 1788-ban Balásy Ignác, 1847-ben Szedlárík György, 1859—1873-ig Veszely István ktanító és egyszersmind karkóczi körjegyző, 1873—1888-ig Veszely Timót, 1888-tól a jelenlegi kántortanító *Lédeczy* Lajos. Született 1860-ban június 20-án, nyitramegyei Assa-Kürth községben. Több helyen volt tanítói minőségben, ugymint: Bankán, Pobedimben, Bassócson. 1876-ban felvétette magát a nagyszombati kir. kath. tanítóképzőbe. Ismét tanítónak ment Luka közs. 1878—1880-ig Verbón, 1880-ban altanító volt Podolán, 1881-ben Moravánkán s 1882-ben mint önálló tanító Csekejen működött s 1887. évben a nagyszombati képezdében képesítő vizsgálatot tett. 1888-ban a bucsányi kántortanítói állomásra megválasztatván, itt működik. E helyen 1893-ban a magyar nyelv sikeres tanításaért Ő főmagas-sága a hercegprimás ur 5 aranyból álló jutalomdijjal tüntette ki.

Osztálytanítónő okleveles tanító jelentkezése hiányában *Jeszenszky* Karola, szül. 1878. november 2-án Lipótvárott (Nyitram.) Képezdei tanfolyamot magánúton végzi.

A kántortanító fizetése 517 frt 28 kr.

Az osztálytanító (másodtanító) fizetése: 300 forint s egy szobából álló lakás fűtéssel.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

a) KARKÓCZ.

E község Nyitra vármegye galgócei járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 996. — Rk. 965, izr. 31. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 180. — Tny. tót-magyar.

Utolsó posta Bucsány vasut- és táviróállomás Nagy-Bresztován.

Karkócz, mely 1811. évtől filiája Bucsánynak, azelőtt a manigai plébániához tartozott, a Vág völgy egyik legrégibb s legrendezettebb, földművelőkkel benépesített községei közé tartozik.

A község eredetéről feljegyzések nincsenek, hajdanta jobbágyközsége volt a Bucsányban lakott volt gróf Zay, báró Massburg, Nagant és Skultéty-családoknak s állítólag ezen függő viszonyuk daczára anyagilag jobban állottak, mint manap, mert ez időtájt a terjedelmes legelők a ló- és marhatenyésztéssel foglalkozó lakosoknak szép jövedelmet hajtottak. Foglalkoztak azonban

ezen időkben gabonakereskedéssel és fuvarozással is, mely igen szép jövedelmet hajtott. Mint fuvarosok: Pozsony, Bécs, Olmütz, Sopron és Zala-Egerszeget járták meg.

A jobbágyság eltörlése után határuk tagosított, így legelőjük felosztásával a jövedelmező állattenyésztéstől elestek. Még a 70-es évekig Karkócz híres volt szép lovairól. Ma már csak a jobb módú gazdák tartanak lovakat, míg a kisebb gazdák ökrökkel művelik földjeiket.

A község határának talaja jótermésű föld, mely mindennemű gabonát megterem. A lakosság kezdi kultiválni a szőlőt és ugrálszik, jó si-

kerrel. A nép maga rend- és békeszerető, józan életű, vallásos és hazafias szellemű.

Lakossága sokat szenvedett a gyakori árviz- és tűzveszedelmek miatt. És ép úgy 1848-ban az osztrákoktól, mert Jellasich osztrák tábornok hadosztálya Karkóczról lövöldözte Lipót-várt. Az ostromot vezető tisztikar a karkóczi iskolát okkupálta a maga számára s innen adta ki parancsait.

A község alatt álló községi csürben löpor-készletüket helyezték el, csak hogy itt nem maradt szárazon puskaaporuk. Egy szolgálattevő tiszt állítólag égő szivarral nyitott be a pajtába s abban a pillanatban a nagymennyiségű puskaapor felrobbant s a pajta a tiszttel s több őrt álló katonával a légbe röpült. A robbanás oly erős volt, hogy több ház fala bedőlt s a községben egy ház ablaka sem maradt épen. A szerencsétlenül járt tiszt s katonák szétroncsolt testdarabjait úgy kellett összeszedni a fákról és földekről. Ezen esemény után február 2-án Lipót-vár az osztrákok hatalmába került.

Nevezetessége még a „Hradisco“-domb, melyet állítólag erődítményül a kuruczok raktak volna.

Karkócznak iskolája 1802. körül még nem volt; a gyermekeket egy Malovecz nevű parasztember oktatta a saját házában. Fizetése soros ebéd és némi terménybeli járandóságból állott.

Az 1830. évek körül a gyermekek a bucsányi iskolába jártak. 1853-ban az iskolaügy rendezve lett, amennyiben a tanító fizetése szabad lakáson kívül (a jegyzői lak) 300 frtban és $2\frac{1}{2}$ m. holdnyi szántóföld haszonélvezetében lett megállapítva. Ezen 300 frt így szerepelt: minden tanuló után tandíj fejében 2 frt járt s amennyiben ebből a 300 frt ki nem került, a hiányzó összeget a község pénztárából fedezték. A tanító azonban egész fizetését mindig a községtől vette fel.

Ez évben épített a község a régi iskola, jelesen jegyzői lakhoz egy tantermet cserépszindely alatt, mely 1888-ig fennállott. A tanulók számának gyarapodásával a régi épület a cél-nak meg nem felelvén, a kir. tanfelügyelő sürgetésére és Bilicskay Jusztin bucsányi plébános fáradozására a fenti évben új iskola építtetett s másodtanítói fizetés is rendszeresített.

Az új iskola a régi épület helyén épült, vegyes anyagból, cserépszindelyes tetőzettel. Az építési költség 4200 frtot tett ki. A kántortanító lakása egészen alaphól épült, a tantermek a régi tantermek helyén kibővitve s a modern igényeknek megfelelő magasságban emeltettek. A főtanító lakása áll: 2 szoba, zárt konyha, 1 kamra, 1 pinczéből. A segédtanító lakása 1 szoba. Az iskolaépület igen csinos épület, mely diszfákkal van körülültetve. 1887. év óta a tanító egyszerűsmind kántor is, régebben 1876-ig jegyzők is voltak.

A tantermek felszerelése rendes.

Könyvtár 48 kötetből áll.

Testgyakorlótere nincsen.

Faiskolája 1877. évtől, évenként átlag 100 darab ojtványt szolgáltat.

Kántortanítók voltak: Hecskő (1840), Kubech Venczel (1853—65), Kupetz Mihály (1866—76), Veszely Vilmos (1877—78), Brezirna József (1878—79), *Heidler* Károly 1879-ik évtől. Született 1858. december 4-én Felső-Dióson (Pozsony m.) Képesített Modoron 1879-ben; a budapesti m. kir. kertészeti tanintézetben 1894. évben gyümölcskertészeti bizonyítványt nyert. Működött Szárazpatakon. A kántortanítói hivatal mellett kedvteléssel üzi a gyümölcskertészetet s van vagy 1200 nemes fajú oltványt tartalmazó, jó hírnévnek örvendő faiskolája. A galgóczi járás faiskola-felügyelője, a földmivelési miniszterium gazdasági tudósítója s választott községi képviselőtest. tag. 1888-ban a megye a magyar nyelv sikeres tanításaért 25 frtnyi jutalomdíjban részesítette. 1894-ben a nm. földm. miniszterium által Budapesten rendezett gyümölcstani tanfolyamon vett részt s annak végével tartott vizsgálatot kitünően letette s erről bizonyítványt nyert. 1894-ben Nyitrán rendezett gyümölcskiállításán bemutatott almáiért s körtéiért dicsérő oklevelet kapott. 1895-ben a nagyszombatvidéki r. k. tanítók egyesülete társelnökké választotta meg. 1896-ban a nm. földmiv. miniszter a gyümölcsfa-tenyésztés terén szerzett érdemeinek elismerésül dicsérő oklevél kíséretében 100 frt jutalomdíjban részesítette.

Segédtanítók voltak: Popelka Lenárd (1884-89), Horváth Károly (1890—91), Berecz Béla (1891-92),

Muzsik Antal (1893—94), jelesen képzett tanító volt és gyorsíró, Balázs József (1894—95), s jelenleg *Voldán* Béla, szül. Nagyszombatban 1877. április 1-én. Képesítettett ugyanott 1896-ban.

Kántortanítói fizetés 521 frt 51 kr.

Tanítói fizetés 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Pázsitnyi* Pál.

5. GERENCSÉR.

Gerencsér község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. l.k. sz. 1401. — Rk. 1390, izr. 11. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 407. — Mn. 228, ism. 179. — Tny. tót-magyar.
Posta, vasut- és táviró-állomás: Nagyszombat.

A község tót nevét „Hruciarovce“ az őslakók fazekas mesterségétől (hruciar) látszik kölcsönözni, mert még 1832-ik évben számos fazekas kemence fordul elő a határban. Most azonban a lakosok emberemlékezet óta csupán földművelés és állattenyésztéssel foglalkoznak; a gerencséri káposzta és a modorfalvi forma jó minőségéről nemcsak hazaszerte híres, de a külföldön is keresett cikk. Gerencsér községet már a legrégibb, a 11. és 12-ik századból eredő hazai kutfőink és okirataink népes községnek nevezik, s így eredete mélyen visszanyulhat az őskorba. Régi szóhagyományaink ugyanis semmi kétséget sem hagynak fönt az iránt, hogy e vidék a Fehérhegység és Kis-Kárpátok alja. Már az első keresztény századokban népes volt. Lőrincz laurenzi püspökről említi a hagyomány, ki magának szent Péternek volt tanítványa, hogy e vidéket a kath. vallásra térítette volna. A fehér hegyeken túl Gödling mellett egy ősrégi, szűz Mária tiszteletére emelt templomot: „Staba Marka“ neveznek s eredetét Krisztus sz. u. a 63-ik évre teszik. S e hegyekben innen a Markomanok és Szakmata-nép idejéből említik, hogy Fritilla királynejek már a Krisztus u. 400-ik évben Nyitrán püspökséget alapított volna. Sz. Czirjék és Metod püspökök 863-ik év körül e vidéken már szintén hirdették a szent kereszt tanait s hintgették üdvöztető vallásunk magasztos tanait. Szvatopluk a tótok utolsó királyáról is azt tartja a szóhagyomány, hogy Zobor-hegyen fejezte be mint remete végnapjait, s hogy maga Szent István első királyunk is Nyitrán zsoldozó kanonokokot talált volna a nyitrai váregyházban.

Mindezek ugyancsak szóhagyományok és Gerencsér eredetére biztos támpontot nem nyújtanak.

Első nyoma a községnek I. János esztergomi érsek 1208-ik évről szóló levelében fordul elő, melyben Nagyszombat vidék tizedét az esztergomi káptalannak engedi zsémlére és husra. IV. Béla király pedig a tatárpusztítás után 1267. évi diplomájában, adománylevelében a nagyszombati lakosoknak adományozza Gerencsér népes község határát. „Terram pago populoso Girinch“. Gerencsér régisége mellett bizonyít hazai történelemszövegeink azon hiteles történeti adatokkal igazolt jelentése is, hogy már a 13-ik században egy megyei gyűlés Gerencséren tartatott. 1241-ik évben Petha tatár vezér Olmücznél megveretvén, seregével a Fehérhegyeken Nagyszombat alá huzódott és Gerencsért elpusztította. 1250-ik év július 13-án Ottokár cseh király morváival megvervén a magyarokat, Pozsonyon át egész Nagyszombatig pusztította a vidéket, mely alkalommal, valamint husz évvel később 1270-ik évben ugyancsak Ottokár katonáitól Gerencsér nagy károkat szenvedett. 1307-ik évben pedig ismételve trencsényi Csák Máté harcosai saccolták Gerencsér lakosait. 1432-ik év márczius elején pedig a husziták kereskedőknek öltözve a nagyszombati vásárra jöttek Gerencséren keresztül és a lakosokat kifosztották. Sokat szenvedett e község 1601-ik évben Bocskay, 1619-ik évben Bethlen csatározásai alatt is, kinek török segédsapatai a gerencséri templomot is felgyújtották. 1645-ben Rákóczy György, majd 1683-ik évben Thököly vezére Berthor aug. 8-án Nagyszombatba bevonulván, a bevonulás alkalmával támadt tüzvész az egész várost elpusztította, mely tüzvész alatt négyezer ember közül sok gerencséri is életét vesztette és Thököly katonái a modorfalvi templom hármass harangját elrabolták. 1704-ik év december 26-án volt a gerencsér

csata, melyet Pór Antal eszt. kanonok igen érdekesen és részletesen írt le. E csatában 400 kurucz és 2083 labancz esett el. Sirhalmuk fölé Lieszkovszky Judith és Márton gerencséri lakosok diszes kökeresztet emeltettek. 1634-ik évben iszonyu pestis dühöngött a községben.

A gerencséri templom a legrégebbekből való, e szerint iskolája is, melyről már van említés téve egy 1629-iki okmányban. A legrégebb iskolaépület 1832-ik évben bővített ki Nagyszombat sz. kir. város, mint kegyur által 400 frt költséggel. 1807-ik évig Szilics, 1873-ik évig Modorfalva is a gerencséri kántortanító hatósága alá tartozott. Ezideig a kántor mint jegyző is szerepelt, a miért segédtanítókat tartott.

A kántortanítói lak a templom és plébánia tözsomszédságában fekszik; két szoba, 1 konyha, 1 istálló, kamrából és pinczéből áll, nyers vályogból épült, cseréptetővel. Az iskolaépület, mely szintén nyers vályogból épült, cserépszindelyes tető alatt, 2 tanteremből áll.

A tantermek felszerelése elég rendes.

Könyvtár nincs.

Tornatér és eszközök nincsenek.

Faiskola van, évenként 200 db. ojtványnyal.

Női kézimunkát gyakorolják házilag.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség és a kegyuraság.

Jótevője a kegyuraság.

Kántortanítók voltak: Marikovszky Imre (1731); Horvatovics Mihály (1756); Medek Tamás (1759—1790); Holniczky Péter (1790—38); Benedikovics István (1838—41); Milde János (1841—48); Lehotay József (1848—73); Zsigó János (1873—81); *Lehotay* István 1881-től. Született Vagyóczon Nyitram. 1849. július 1-én. Képesített Nagyszombatban 1869-ben. Működött Modrón, Szokolóczon, Csejtén, Nagy-Kosztolányban, Nagysúron, Felső-Zellén.

Osztálytanító *Somszky* Jeromos, szül. Gerencsén Pozsonym. 1869. szept. 24. Képesített Nagyszombatban 1896-ban.

Kántortanítói fizetés 479 frt 75 kr.

Osztálytanítói fizetés 304 frt.

Az iskolaszék elnöke *Ikrényi* Mihály.

a) MODORFALVA.

Modorfalva Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 1500. — Rk. 1500. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 339. — Mn. 232, ism. 107. — Tny. tót-magyar.

Posta- és táviró-állomás: Nagyszombat.

Modorfalva a nagyszombat-szeredi út mellett fekszik. Nagy-Szombattól dél-keleti irányban, a termékeny Vág-völgyben van. Lakosai szorgalmas földmivelők; sok köztük a napszámos és gyári munkás, kik Nagy-Szombatban dolgozva, itt telepednek le az olcsóbb lakásviszonyok miatt. Különben a község Nagy-Szombattól félóra járásnyira van.

Iskolája a községnek több, mint 120 éve van. 1860-ig oklevél nélküli tanítók tanítottak, kik egyszersmind a jegyzői tisztet is viselték. A tanítói állást a hatvanas években rendszeresítették 250 frt készpénz és 2½ hold föld haszonélvezetével. És rendes tanítói lakot s tágas tantermet építtettek.

A segédtanítói állás 1889. évben szervez-

tetett s állíttatott fel a második tanterem. 1871-től az itteni tanítói állással összekötöttet a kántori is. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 2 kamra és istállóból. Azonkívül van két tanterem. Az épület kemény anyagból épült és cseréppel fedett.

A tanterem felszerelése: hiányos.

Könyvtár nincs.

Tornatér van, szerek nincsenek.

Faiskola van.

Az iskola fenntartója: a r. k. hitközség.

Jótevője: nincs.

Tanítók, illetve kántortanítók voltak: Merkvay (1860), Kubányi József (1860—63), Zálka János (1863—67), id. Lédeczi János (1867—71), Boreczky Antal (1871—89). Ezen időtől fogva

ifj. *Lédeczi* János, szül. Kisvendégben 1865-ben decz. 1-én. Képesített N.-Szombatban 1887-ben.

Segédtanító: *Boreczky* Antal, szül. Trencsénben 1815-ben május 11-én. Képesített Nagy-Szombatban 1857-ben.

Kántortanítói fizetés 441 frt 85 kr.

Tanítói fizetés 235 frt.

Az iskolaszék elnöke *Ikrényi* Mihály.

6. KERESZTUR.

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1018. — Rk. 990, izr. 28. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 140. — Mn. 95, ism. 45. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasút- és táviró-állomás: Keresztur-Apaj.

Keresztúr Pozsonyvármegye keleti, a nagyszombati fensikra dülő részén, nem messze a Blana és Dudvág patakok összefolyásától, a vágvölgyi vasút szered-nagyszombati mellékvonala mellett fekszik.

Határa termékeny, mely úgy a gabonánemet, mint a hüvelyeseket bőven megtermi.

Keletkezésének idejéről írott adatok nincsenek. A község határában előforduló cserép- és konyhahulladékletek az „Aucha“ jobb partján lakó quádokra emlékeztetnek. 1397-ben a „Statuta lapit. Strig“ (Péterffy) „Kereszt-Úr“ mint plébánia fordul elő. Az 1847. Archidiaconalis Can. Vis. megemlékezik egy 1694-ből eredő iratról, melyben említve volt, hogy Thököly katonái, miután a házak csekélysege miatt nem volt helyük, lovaikat a templomhoz kötötték; ez valószínű is lehet, mert 1891-ben, mikor a templom kopott kövezetét fölszedték és a hajóban a kövezet alatt található számos sirnak, csont-, ruhafoszlány- és famaradványát egybegyűjtötték, két egészen ép kurucszipkára akadtak. 1846-tól 1873-ig erre ment a lóvasút; 1876-ik évtől pedig a gőzvonal.

A Can. Visitáció szerint iskola már 1708 óta volt. A jelen században született emberek állítása szerint a régi iskola igen egyszerű, kis zsuppal fedett épület volt, egy szoba és egy tanteremmel; 1845-ben ez meg bővített s melléje egy segédtanítói szobát építettek. A segédtanító Farkashidára járt át tanítani. 1857-ben teljesen újjá alakítottatott át s a mai alakját nyerte, kivéve a tanterem, mely 1894-ben nagyobbított meg.

E század elején a tanítás csak nagybőjtben volt, a harmincz-negyvenes években adventtől tavaszig tartott. Egy időben a farkashidi gyermekek is ide jártak s majd az itteni segédtanító járt át őket otthon tanítani.

Ugy az iskola, mint a kántortanítói lak szilárd anyagból épült, cseréppel fedett épület. Tágas tornateremmel és tisztességes tanítói lakással.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Tornatere és faiskolája van.

Az iskola r. k. fenntartója a hitközség.

Jötevője nincs.

Kántortanítók voltak: Stefanovich János (1713—14), Baránek János (1714—17), Árvay Márton (1720), Maduskovics Pál (1720—21), Frastia Márton (1721—26), Laurentovics Máté (1726—32), Bobkovicz András (1732—39), Kosztolányi Márton (1740—42), Bobkovicz András (1742), Martinkovics János (1743—44), Plechló József (1745—47), Regulí János (1748—50), Umbrai Pál (1751—61), Elek Márton (1761—63), Krajcsovics László (1763—66), Kolos András (1766—70), Smutnyi Ferencz (1779—1807), Maszánek Mihály (1807—31), Dittl János (1831—40), Szladek József (1840—48), Laczkó István (1848—53), Staszyik János (1853—94), *Kubál* Mihály, szül. 1868-ban aug. 31-én. Képesített Nagy-Szombatban 1887-ben. Működött Nád-szezen, Ny.-Ludányban, Szereden, Szolnok-Tisza-Kürtön, Nagy-Modrón.

Kántortanítói jövedelem 697 frt 21 kr.

Az iskolaszék elnöke *Ernyey* Kálmán.

a) FARKASHIDA.

Farkashida község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. A pozsony-kereszturi plébániának fiókja.
Közs. Lk. sz. 860. — Rk. 856, izr. 4. — Nyelvre nézve tótok.
Tank. sz. 90. — Ism. 40. — Tny. tót-magyar.
Posta- és vasút-állomás: Pozsony-Keresztur.

Mátyás halála után II. Ulászló királyltyá választatott és Farkashida melletti táborban fogadta a magyar rendek hódolatát 1490-ben. A lakosok foglalkozása földmivelés, igen vallásosak és szorgalmasak. Farkashidán nem létezett iskola, hanem különféle zsellérházakban tanítottak; később ez is megszűnt és a gyermekek a szomszéd községbe Kereszturra jártak, mely Farkashidától egy félórai távolságra van. 1846-ban Esterházy gróf építtetett iskolát és tanítói lakást. 1882-ben gróf Esterházy Károly egy zsellérházat, megfelelő beltelket adományozott oly kikötéssel, hogy új iskolát és tanító lakást építsenek. A község 1882-ben a zsellérházat átváltoztatta tanítói lakká, mely áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamara, 1 istálló és 1 pinczéből. Az iskola fölépült 1882-ben, mely áll egy tágas teremből és terem előtti kis folyosóból. A tanítói állomás önállósított

1856-ban, újlag lett szervezve 1882-ben. Az iskolának felszerelése kielégíthető. Faiskola 1896-ban lesz szervezve, mert a mostani faiskola a pozsonymegyei szabályrendelet szerint az igényeknek nem megfelelő.

A tanítók névsora: Rajniecez Márton egy zsellérember (1823—1829), Vaczula Tamás (1824—1843), Sztasztyik János (1846—1856), Szviba János (1856—1880), aki 1880-ban 56 éves korában meghalt. 1881-ben néhány hónapig Miro Antal. 1882. február 7-én *Diebl* Rezső lett megválasztva kántortanítónak, ki jelenleg is működik. Született 1853. márczius 7-én Nagy-Szombatban, ahol tanulmányait is végezte s ugyanott képesítették 1875-ben.

A tanító fizetése 378 frt 27 kr.

Az iskolaszék elnöke a kereszturi plébános.

7. MAJTÉNY.

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 1238. — Rk. 1190, izr. 48. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 260. — Mn. 190, ism. 70. — Tny. tót-magyar.
Posta: Szt.-Ábrahám. Vasut- és táviró-állomás: Pozsony-Diószeg.

Majtény község régi időkben nemesi birtokhoz tartozott, most a gróf Eszterházy-család birtokát képezi. A lakosság közt szóróványosan találkozunk magyar és németnyelvű is, mint betelepültek. Főfoglalkozásuk: földmivelés, állattenyésztés és egy kis részének szőlőművelés.

Rk. iskolája a század elejéről való; a régebbi tanítói, midőn még egy tanteremben folyt a tanítás, három községnek, u. m.: Majtény-Geszt és Sz.-Ábrahámnak voltak kántorai. 1871-től e kántorságok elkülönítettek, azóta az itteni tanító csak egy falu kántora.

A második tanterem 1867. évben épült, amely időtől ezen iskolánál két tanító működik. Ugy a kántortanítói lakás, mint a tanterem szilárd anyagból épült, közös tető alatt levő, cseréppel fedett épület. A két tágas tanterem kívül van a kántortanítónak 2 szoba, konyha és kam-

rából álló lakása s a segédtanító részére egy bebutorozott szoba.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Faiskola és tornatér van.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Pruzel János, Zsacsó Mihály. 1874. évtől *Kittler* Alajos. Született 1844. május hó 14-én Korponán (Zólyomm.) Képesített 1870-ben Besztercebányán 1872-ben. Megszerezte a Liptó-Szt.-Miklóson tartott szaktanfolyamon a gazdasági és kertészetre képesített oklevelet. Működött: Bozókön, Csekóczon, Alsó-Lehotán, Alsó-Rakonczán. A magyar nyelv sikeres tanításaért úgy a kir. tanfelügyelő, mint a megye bizottsága által megdicsértetett.

A kántortanító fizetése 565 frt 78 kr.

A tanító fizetése 300 frt 78 kr.

Az iskolaszék elnöke: *Fridrich* József.

a) ÁBRAHAM.

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 1050. — Rk. 1025, izr. 25. — Anyanyelvre tótok

Tank. sz. 192. — Mn. 140, ism. 52. — Tny. magyar-tót.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Pozsony-Diószeg.

Szt.-Ábrahám község Pozsonymegyének azon történelem tanusította nevezetességéről ismeretes, hogy itt a megye legrégibb temploma állt, mely az idők folyamán át beszakadva, 1782. évben gróf Esterházy bőkezűségéből alapjától kezdve újból felépítve, most a megye legcsinosabb falusi templomainak egyike.

A róm. kath. iskola alapját is ugyanakkor vetette meg a bőkezű földesur, adott a tanítónak kenyérnek való kis földet, a többiről pedig úgy gondoskodott, hogy a tanítói működést a majtényi kántortanítónak egyik segédje végezze és járjon e célból naponta Ábrahámba tanítani, a majtényi kántor segédkezzék az isteni szolgálatnál s a majtényi lelkész vagy ennek esetleges segédje végezze adott alkalommal a hitoktatást.

1885. évben két osztálytanítói állás lett rendszeresítve s két tanterem létesítve; az egyik tanítónak a fizetése 316 frt 16 krban, a másiké 300 frtban lett megállapítva.

A jelenlegi iskola és kántortanítói lak a templommal szemben áll, melynek alapja égetett téglából, a falépitménye vályogból van építve. Tetőzete cserép. Van benne a kántortanító részére: 2 szoba, 1 konyha, 1 éléskamra, 1 istálló. A segédtanítónak 1 szoba és 2 tágas, világos tanterem.

A tanterem felszerelése rendes.

Faiskola van 1870 óta.

Az iskola fenntartója a rk. hitközség és az uradalom.

Jótevője a gróf Esterházy-család.

Kántortanítók voltak: Priczel János (1790—1832), Zacsó Mihály 1832-től, ki eleinte fogadott segédjeinek, később serdülő Mihály, József s István fiainak egyikével gondozta az ábrahामी iskolát (mint majtényi kántor) 1846. évben fia Zacsó József lett önálló ábrahामी tanító, mivelhogy Mihály testvére az ábrahामी községi jegyzőséget otthagyta s alkalmasabbnak vélte az 1848-ban elhalálozott édesatyja helyébe a majtényi kántortanítói állomásba helyezkedni; tanítói foglalkozása mellé még az ábrahामी jegyzői teendőket is magára vállalta, minek természetes következménye az volt, hogy tanítóhelyettest fogadott az ábrahामी iskolába; ez minduntalan váltakozott, mi a tanítás eredményére igen rossz befolyással volt. Végre 1878. évben utasítva lett a jegyzőségről lemondani s a segédtanító mellőzésével ő maga tanítani. Zacsó József aggkoránál fogva 1895-ben nyugdíjaztatván, helyét 1895. november 25-én *Holászék* Ferencz foglalta el. Született Nagy-Szombatban 1868. május 27-én. Képesített Nagy-Szombatban 1889-ben.

Osztálytanítók voltak: Gáspár Ármin és Pál (1885—87), Bassányi Mihály (1887—88), Schmidek István (1888—91), Jalovetz Miklós (1891—93), Dudus Adolf (1893—94). Jelenleg ismét *Jalovetz* Miklós, született Harangfalván (Pozsonymegye) 1865. november 19-én. Képesített Nagy-Szombatban 1885-ben.

A kántortanító fizetése 506 frt 16 kr.

Az osztálytanító fizetése 312 frt.

Az iskolaszék elnöke *Fridrich* József.

b) GESZTH.

Geszth község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 413. — Rk. 398, izr. 15. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 86. — Mn. 58, ism. 28. — Tny. tót-magyar.

Posta: Szt.-Ábrahám. Vasut- és táviró-állomás: Diószeg.

Geszt község régi időkben a II. József császár és magyar király saecularisatio-ja előtt a nagyszombati Clarissák birtoka volt, ezek után átszállt a birtok a vallásalapra s ettől a gróf

Esterházy-család vette meg, mely család mai napig itt földesur.

A község lakói földmivelők, kik józan életű, iparkodó emberek.

A róm. kath. iskola kezdetben Majtényből vezettetett, az ottani kántortanító ide átjáró segéd-tanítókkal taníttatott. A hittani oktatást pedig az időnkint átjövő majtényi káplán teljesítette a templomban, hova délutánonként a gyermekek is bejártak. Ezen a tanítás ügyére némileg hátrányos állapot lényegesen megjavult 1835. évben, a mikor a község önálló és helyben lakó egyént alkalmazott tanítónak Lupták György tanítójelölt személyében; az ő áldásos működésének köszönhető, hogy a nép szívesen áldozott iskolára s így 1860-ban felépült a mai elég diszes iskolaépület, téglalap, vályogfal és cseréptetővel. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 élőkamra, 1 istálló és házikertből. A tanterem elég nagy, a czélnak teljesen megfelel.

A tanterem felszerelése rendes.

Faiskola van.

Tornatér van, szerek nincsenek.

Az iskolafenntartó a r. k. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Lupták György (1835—61) ritka szorgalmu jeles tanító és kitűnő fatenyésztő volt, szerencsétlenül mult ki, szóváltás közben karóval leüttetett, Török József (1861—62), Szalix Ferencz (1862—83), s jelenleg *Roszuleg* Pál, született Sopornyan, Nyitra vármegyében 1856-ban okt. 24-én. Képesítettett Nagyszombatban 1877-ben. Működött Sopornyan. A nyitrai torna póttanfolyamon a tornára is képesítettett.

Kántortanítói jövedelem 392 frt 94 kr.

Az iskolaszék elnöke *Fridrich* József.

8. MANIGA.

E község Nyitra vármegye galgóczi járásában van. Hozzá tartozik Juhászmajor és Ujmajor. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 800. — Rk. 777, izr. 23. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 130. — Mn. 80, ism. 50. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Nagyszombat.

Maniga egyik legrégibb községe Magyarországnak, már Szent István idejében történik róla említés; a mennyiben a Szent István által alapított nyitrai Zobor-zárda benczések birtokadományi levelében Malga név alatt fordul elő. Találtattak a manigai határban urnák is, a mi bizonyos jele annak, hogy Szent István előtti időben vagy talán még századokkal előbb lakott Manigán oly népség, mely a halottjait égette, s azok hamvait urnákba helyezte el. A község jelenlegi kegýura: gróf Zichy Pál Ferencz. Maniga hajdan mezőváros is volt, mert egy 1756. okmányban így említettik: „Ecclesia oppidi Maniga“. Hogy mikor vesztette el jogát, bizonytalan. A község lakosainak főfoglalkozása a földmívelés és 7 év óta szőlőművelés. Azonkívül marhatenyésztéssel is foglalkoznak. A kántortanító vezetése alatt van egy önkéntes tűzoltó egyesület.

Az iskola két épületből áll: ó- és újból. Az ó-épület épült 1844-ben, a melyben egy szersmind a kántortanító lakása is van. Az új

épület pedig 1891-ben épült, a mely egy tanteremből áll.

A kántortanítói lak részei: 3 szoba, 1 tanterem, 1 zárt konyha, 1 kamra, 2 istálló, 1 sertésól.

Az iskola (új épület) részei: 1 folyosó, 1 tanterem.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Könyvtár 109 drbból.

Testgyakorlótér van, szerek nincsenek.

Faiskola 1859-től, évenként 108 drb ojtványt szolgáltat.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Az iskola jótevője b. e. Miklovits János educátor, a ki 300 frtos alapítványt tett a szegény gyermekek felsegélyezésére.

Kántortanítók voltak: Miklovits Mátyás (1756), Vass Ferencz (1788—1801), Plander Cyrill (1801—18), Plander Ferencz (1819—24), Klinda József (1824—31), Czajzel János (1831—37), Magyarera Antal (1837—44), Steffek Ferencz

(1844—71); az elősoroltak egyszersmind jegyzők is voltak; ifjabb Steffer Ferencz (1871—73), Józsy Pál (1873—75), Pázmány Sándor (1875—90), Józsy Alajos 1890-től, született 1865-ik évben február 16-án Pozsonym. Báhonyn. Képesítettett 1885-ben Modorban. Működött: Szöllösön, Jabloniczán, Malaczkán, Báhonyn.

Részt vett a budapesti gyümölcsészeti tanfolyamon. A budapesti m. kir. kertészeti intézettől gyümölcsfatenyésztési bizonyítvánnyal bir. A magyar nyelv sikeres tanításaért 5 arany jutalomdíjban részesült.

Kántortanítói fizetés 522 frt 61 kr.

Az iskolaszék elnöke *Berák* István.

a) RATKÓCZ.

Ratkócz község Nyitra vármegye galgóczi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 348. — Rk. 333, ág. ev. 4, izr. 11. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 68. — Mn. 50, ism. 18. — Tny. tót-magyar.
Posta: Maniga. Vasut- és táviró-állomás: Nagyszombat.

Ratkócz község régibb történetét homály fedi; egy kutatás alkalmával azon feltevés bizonyult valónak, hogy több századokkal azelőtt a most távollevő Vág a falu alatt folyt. Földesuraság itt a mindenkori nagyszombati plébános. A község lakossága kivétel nélkül mezőgazdasággal foglalkozik.

Az iskola keletkezésének ideje egészben fel nem deríthető. Az 1756. és 1788. évi Can. Visitáció szerint a ratkóczi fiókegyház a manigai anyaegyházba tartozván, itt iskoláztatott a fiatal-ság, későbbi időkben pedig bizonytalan annak keletkezése. Az 1847-ik évi Can. Visitációban előfordul erre az a megjegyzés, hogy a ratkóczi iskola hiányos és elégtelen. Ennek következtében az iskola körülbelül 1838. év táján keletkezhetett. Azelőtt bérházban folyt a tanítás a község által választott tudósabb ember által. Valamivel később a mostani iskolatelken már volt egy tanterem, a hol lakott a tanító is.

A község 1884-ben rendezte az iskolaügyet; épített tisztességes iskolát, tanítói lakot és a tanítói fizetést rendezte, s a tanítói jövedelmet a kántorival is gyarapította, mivel eddig a manigai kántor kapta ténykedéseért.

Az iskola a községnek nyugati oldalán levő külön épülete, melyben van a kántortanítói lakás is. Az épület alapja kemény anyag, falai vegyes anyagból építvék, és cseréppel tetőzött. A kántortanítói lak áll: 2 szoba, 1 éléskamra, 1 istálló, konyha és faszinból, és egy tágas tantelemből.

A tanterem felszerelése a törvénynek teljesen megfelel.

Iskolai könyvtár van.

Tornatere van; eszközei nincsenek.

Faiskola 1858 óta évi 40—50 drb csemetével.

Az iskola fentartója a r. k. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Fiala Vilmos (1853—75); Trantalics József (1878—84); Krinak György (1884—91); a jelenlegi tanító *Urbán* Sándor született Nagy-Kosztolányban (Nyitram.) 1862-ben december 17-én. Képesítettett: 1889-ik évben Nagyszombatban. Működött: Ó-Lehotán, Ratnóczon. Igen buzgó tanító.

Kántortanítói fizetés 386 frt 14 kr.

Az iskolaszék elnöke: *Bezák* István.

b) ZSLKÓCZ.

E község Nyitra vármegye galgóczi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 513. — Rk. 513. — Anyanyelvre tótok

Tank. sz. 120. — Mn. 80, ism. 40. — Tny. tót-magyar.

Posta és táviró: Lipótvár. Vasut: Galgóc-Lipótvár.

A község eredetére semmi biztosat nem tudhatni. Nevét állítólag a „zalužie“ nevű növényről vette volna, mely a „Stárka“ nevű legelőn, mely ma már csak tizede a hajdaninak, nagyban nő, s melynek virága sárga, tótul „žlté“, innen lenne neve: „Klkovce“, magyarul: Zslkócz.

Egy mult századból maradt telekkönyv szerint a falu 1755-ben már rendezett állapotban volt.

Zslkócz község a Kis-Magyar-Alföld, illetve a Vág völgyében fekszik. Határa termékeny, a gabona bármely fajtát, épugy a hüvelyeseket is megtermi.

Lakossága szorgalmas, józan, takarékos, istenfélő s ájtatos. Egyedüli foglalkozásuk a földmivelés.

E községben iskola nyomára a Can. Visitáció szerint csak 1847. évben akadunk, azon megjegyzéssel, hogy a „legrosszabb állapotban van“.

Az iskolaügy 1858. évben kezdett éledezni; eddig a gyermekek részint Manigára, részint pedig Ratkóczra jártak iskolába. Ezen évben a község önerejéből állított egy szerény iskolát, de oly szegényül díjazta a tanítót (évi 200 frttal), hogy csak a legnagyobb nélkülözések közt tartotta fenn magát. A tanító helyzete némileg megjavult 1870-ben, midőn állása a kántorsággal is össze lett kötve; eddig a jövedelmet a manigai kántor élvezte.

Vége 1886-ban a hatóság sürgetésére át-

alakított úgy a tanterem, mint a kántortanítói lak és mai alakját nyerte.

A jelenlegi iskola a templom szomszédságában, körülbelül a község közepén áll, a kántortanítói lakással együtt.

Elöl van a kántortanító lakása, áll pedig 2 utczára nyíló két-két ablakkal ellátott szobából, konyha és kamrából. Azonkívül van egy tágas tanterem folyosóval, külön bejárattal. Ezen túl van az istálló és faszín.

Az egész épület vályogból és égetett téglából, alapja tisztán kő és égetett téglából van. Az egész épület tetőzete cserép.

A tanterem felszerelése hiányos.

Könyvtára nincs.

Tornatér van, szerek nincsenek.

Faiskola van.

Az iskolafenntartó a r. k. hitközség.

Jótevői nincsenek.

Kántortanítók voltak: Vachay Mihály (1858—63), Vachaja István (1863—76), Gottstein Rezső (1876—83), Grulich József (1883—84). Ezen időtől Tomkuliák Péter, született 1846. május 30-án Kriva községben (Árvam.). Képesítettett Besztercebányán 1868-ban. Működött Belláron, Sztrennón, Szucsányban, Paraszt-Dubován. 1886-ban résztvett a losonczi magyar nyelvű póttanfolyamon, hol kitűnő képesítést nyert. 1896-ban márcz. hó 15-én a szentségek ájtatos felvétele után az Urban elhunyt.

Kántortanítói jövedelem 420 frt 42 kr.

Az iskolaszék elnöke Bezák István.

9. NAGY-BRESZTOVÁN.

Nagy-Bresztován Pozsony vármegye nagyszombati járásában van. Hozzá tartoznak Kis-Bresztován és Felső-Lócz községek. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1432. — Rk. 1371, ág. ev. 4, ev. ref. 5, izr. 52. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 270. — Mn. 190, ism. 80. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

Nagy-Szombat városától északra, a Lócz-Bresztovány vasuti állomástól negyedórányi távolságra fekszik Nagybresztován község, melybe ha belépünk, előttünk terül el a diszes iskola a

megfelelő kántortanítói lakkal, tőszomszédságában van az 1878. évben épült tekintélyes méretű szentegyház, majd néhány lépésnyire a helyreállított lelkészi épület; szemközt látható a szent Márton tiszteletére 1767. évben épült kápolna; mellette m. kir. postahivatal. Nagybresztovántól délre fekszik Kisbresztován, gróf Zamoyski Jenő dombon épült szép kastélyával és Felső-Lócz község a báró Springer-féle uradalom épületeivel, melyek régente a Prileszky ősrégi nemes család tulajdonát képezték.

Nagybresztován lakói szorgalmas földmivelők s a kath. egyház buzgó hívei; békeszerető, csendes nép.

E község már a XII. században plébániával birt és azon időkben Zill név alatt volt ismeretes. Kegyura kezdettől fogva Nagy-Szombat sz. kir. város.

A plébánia létezéséről feltehető, hogy ugyanazon időben mellette iskola is létezhetett, melynek azonban régebbi története ismeretlen. Csak annyit tudunk, hogy a XVIII. században a szomszéd iskolába jártak, a hol fősulyt fektettek a hittan, biblia, olvasás, írás és számolás tanítására; ezenkívül gyakorolták az egyházi éneket. A kántorság mindig össze volt kötve a tanítói állással.

Az 1868-iki tanügyi törvények meghozatalával itt is rendeztetett a tanítói fizetés és határozatba ment, miszerint ezen időtől a tanulók 2 frt tandíjt fizessenek. Érdekes, hogy azelőtt a tankötelesek így fizettek; hoztak pedig: 2 drb kenyeret, 2 itcze sőt, 2 hatost s néhány szál fát fűteni.

A tanügyi állapot hatalmas lendületet nyert

1889. évben, midőn a község a régi iskola helyén egy diszes épületet emelt 3000 frt költséggel s egy másodtanítói állás szerveztetett évi 300 frttal.

Az iskolaépület áll: 2 diszes és tágas tanteremből, s 2 szoba, konyha, pincze és istállóból álló kántortanítói lakásból.

Az egész épület szilárd anyagból való, cserépvel fedett.

A tantermek a legszükségesebb tanszerekkel el vannak látva.

Faiskola van.

Tornahelyiség van; szerek nincsenek.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevői nincsenek.

Kántortanítók voltak: Hattos Venczel (1782—1810), Hicz Ferencz (1810—25), Jankovics József (1825—38), Putanicz János (1838—83), jegyzői hivatalt is viselt és kiváló pomologus volt, Krisztián Pál (1883—88), *Rajcsányi* István 1888 óta, született Beszterczebányán 1862. máj. hó 8-án. Képesített Nagy-Szombatban 1888. évben. Működött Nyitra-Szerdahelyen, Beregszeghen, Püspökiben, Ny.-Zsámbokréten, Csicsmánban. A gyűlések szorgalmas látogatója s az írásbeli tételek buzgó kidolgozója, mint ilyen első helyen pályadíjat is nyert. Kitünő méhész.

Tanítók voltak: Ambróz Jakab (1889—90), Figura Béla (1890—91), Rajniecez József (1891—93), Bilczky János (1893—94), Huszárik István (1894—95), *Ambruzik* József (1895—96), szül. Nagy-Szombatban 1876. február 28-án; a tanítóképzőt ugyanott végezte.

Kántortanítói jövedelem 564 frt 77 kr.

Tanítói jövedelem 310 frt.

Az iskolaszék elnöke *Peczko* Antal.

10. RÓZSAVÖLGY.

Rózsavölgy község Pozsony vármegye nagyszombati járásában van. Hozzá tartozik Fehértemplom és Fenyvesfalva Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1215. — Rk. 1215. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 193. — Mn. 145, ism. 48. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Nagyszombat.

A rózsavölgyi nép egyik jellemvonása, hogy falujában zsidót meg nem tűr. Erre egy régebbi közgyűlési határozati megegyezés kötelezi őket, mely így hangzik: „Azon ház-

tulajdonos, ki zsidót házába állandó tartózkodásra befogad s neki megtelepedésre helyt ad, megbüntettetik és semminemű községi tisztséget nem kaphat, arra meg nem választható.” Ép ezért

a nép vagyonos és jómódu, de szorgalmas és vallásos is.

A község különben már a 14-ik században fennállott.

A kántortanítói állás már a reformáció idejében fennállott, de további részletes adatok róla hiányoznak. A kántortanítók csak némi terményekkel voltak díjazva. Az iskola a harminczas években épült, mely 1860 körül lett teljesen átalakítva és kibővitve két tanteremmel, mely szilárd anyagból van építve és zsindellyel fedve. A kántortanító részére van: 2 lakószoba, konyha, kamra és egyéb melléképületek.

A tanterem felszerelése: rendes.

Faiskola van.

Tornatér van; szerek nincsenek.

Az iskola fentartója: a r. k. hitközség.

Jótevői nincsenek.

Kántortanítók voltak: Horgott Anna (1830 tanítónő; Krátky József (1840—60), mint jegyző is; Szedlarik Imre (1860—90); 1890-től *Hergott* Pál, szül. 1860. május hó 12-én helyben Képesített Nagyszombatban. Működött Récsás Szöllösön, Maárton.

Kántortanítói fizetés 718 frt 78 kr.

Az osztálytanító fizetése 165 frt és a kántortanítónál teljes ellátás.

Az iskolaszék elnöke: *Rihár* Olivér.

11. SPÁCZA.

Spácza község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik Anyaegyház.

Közs. Lk. 1228. — Rk. 1185, ág. ev. 4, izr. 39. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 190. — Mn. 135, ism. 55. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Nagyszombat.

Spácza község két hosszú házsorból áll, melynek házai rendes sorban építvék, s tágas utca által elválasztvák, azon kívül van még egy kis mellékutcája is. A községben több helyen láthatók urasági tiszti lakok, melyek hajdan az itt lakó közbirtokosoké voltak.

Határa általában jónak mondható, ugy gabonát, mint hüvelyeseket bőven terem.

Lakosai általában véve vallásos, alázatos és munkás népek.

A róm. kath. iskola 1800-ban keletkezett. A kántortanítói lak, valamint az iskola a falun kívül van. Az épület földszintes, falai nyers téglából vannak építve, teteje zsindellyel fedve és tűzkár ellen biztosítva. Az iskola jellege római katolikus, fokozata VI. osztályú, de csak két tanteremmel bíró osztatlan elemi népiskola.

A tantermek felszerelése rendes.

Faiskola 1860. év óta van, mely évenként 60 nemesített fát szolgáltat.

Tornatér van, szerek nincsenek.

Az iskola fentartója a r. k. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Sztanek József (1800—35), Szedlarik Antal (1835—48), Ágner István (1848—70), Belicza Fülöp (1870—80). Jelenleg: *Jakubéczy* Gyula, született 1858. évben márczius 27-én Nyitra vármegyében Csejte községben. Képesített Nagyszombatban 1875. évben. Működött Tót-Megyeren, Pöstyénben, Csejtén, Veszélén, 1887. évtől Spáczában. Osztálytanító *Palásthy* Antal, szül. Bogdányban, Pozsonym. 1871. május 25-én. Képesített Nagyszombatban 1893-ban.

Kántortanítói fizetés 348 frt.

Osztálytanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Fandl* Mihály.

12. SZILINCS.

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásában van. Hozzá tartozik Olinec pusztja. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1113. — Rk. 1103, izr. 10. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 210. — Mn. 150, ism. 10. — Tny. tót-magyar.

Posta, táviró- és vasut: Nagyszombat.

Szilincs község, mely 1807 előtt még mint Nagyszombat városának déli szomszédságában, főközség a gerencséri plébániához tartozott, attól 1 óra járásnyira fekszik.

A legrégibb időkből a község történetére vonatkozólag följegyeztetett, hogy IV. László Magyarország királya 1278-ban legyőzvé Ottokár cseh királyt, az akkor kárt szenvedett pozsonyi templomnak kárpótlásul a pozsonyi prépostnak és káptalannak az azon időben még lakosokkal nem bíró Tleiszindort a Duna mellett és Zelnik (olv. Szilincs) földterületeket adá. 1475. évben Szilincs már mint község említettik, melynek földesurasága a pozsonyi Társas-Káptalan. 1634. évben Szilincs 40 házzal és 200 lakossal bírt, a kik r. katolikusok voltak, 2 kálvinista családot kivéve. Szilincs község mostani lakosai részben telkes gazdák, a kik napszámmal foglalkoznak, jó lelkűek és a templom látogatásában szorgalmasak.

A r. k. iskola a 18-ik század vége felé keletkezett, midőn a tanítás egy zsellérházban folyt. A jelenlegi iskolai épület 1808-tól 1852-ig szolgált a kántortanítónak lakásul és pedig úgy, hogy az utczai szobában a kántortanító lakott, az udvari szobában pedig tanított. 1852. évben a kántortanítói lak udvara végén a kertben új tanterem emeltetett és 1893. évben egy második tanterem és segédtanítói lak az előbbi tanterem épületéhez hozzáépített.

A kántortanítói lak régi, legnagyobbbrészt nyersanyagból készült, 1863 óta cseréppel fődött, szűk udvarral bíró és lapályos területen álló épület, áll pedig: 2 padlózott szoba, 1 zárt s 1 nyitott konyha, 1 kamra, 1 pincze és 1 istálló. A két tanterem a segédtanítói lakkal együtt a kántortanító kis kertjében áll, nyers és égetett téglából épült, cseréppel fődött, fapadlózattal el-

látott, területét és világosságát tekintve a törvénynek megfelelőek.

A tantermek felszerelése elég rendes.

Faiskola 1880 óta létezik, jelenleg 1300 db. fácskával.

Tornatér van; szerek nincsenek.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség és a pozsonyi főkáptalan, mint kegyur.

Jótevője a múltban: néhai Pantocsek József, pozsonyi prépost-kanonok, ki a szegény iskolások ruha- és tankönyveinek beszerzésére 14 frt és 09 krnyi kamatnak megfelelő alapítványt tett 1877. nov. 29-én.

Kántortanítók voltak: Veny Jakab (1790—1808); Rikker János (1808—12); Pritzel János (1812—20); Handl György (1810—16); Mihálovics Ferencz (1816—26); Huberth József (1826—1836); Reicheld Nándor (1836—52). Az eddig említettek jegyzők is voltak. Oravec Péter 1846-tól 1852-ig segédtanító, 1852-től 1862-ig kántortanító, Szabó István (1862—65). Ezen időtől: *Knobb* János, született Vörösváron (Nyitra-m.) 1837. márczius hó 8-án. Képesített Érsek-Ujvárott 1855. évben. Működött Vörösváron, Maduniczon. A magyar nyelv sikeres tanításaért 1882. évben a vall. és közokt. ügyi miniszterium által 100 frttal jutalmaztatott. A „Pozsonyi magyar közmívelődési egyesület” 2 db. arany jutalom és elismerő okmány nyál tüntette ki. De sikerdus működésének elismerésül fizetését a község is felemelte.

Kántortanítói fizetés 688 frt 24 kr.

Az iskolaszék elnöke: *Orliczky* Ferencz.

13. ZAVAR.

E község körletével Pozsony vármegye nagyszombati járásában van. Hozzá tartozik Alsó-Lócz és Györgyháza. Anyaegyház Közs. Lk. sz. 1470. — Rk. 1423, ág. ev. 7, ev. ref. 2, izr. 38. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 160. — Mn. 120, ism. 40. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Táviró- és vasut: Keresztur-Apaj.

A község keletkezéséről hiteles adataink nincsenek. A lakosok nagyobbbrészt napszámból élő földmívelők.

Van a községnek román stílusban épült régi kis temploma, fiúiskolája és 1887. év óta a

Szt.-Keresztről nevezett nővérek vezetése alatt két osztályú leányiskolája és óvodája.

Helyben lakik székhelyi Majláth György gróf ur családja és van itt nagy birtoka, csinos kastélya s családi sirboltja, melyben a két hason-

nevű székhelyi Majláth György néhai országbíró nyugszik.

A zavari r. k. iskola a kántortanítói lakkal 1852. évig a plébánia szomszédságában, gazdasági épületeivel közvetlenül a templom főbejárata előtt állott, de tisztesség és helyszűke miatt az alsó-lóczi és zavari községek egyesült erejével a mostani helyre lett építve.

Megyei jóváhagyás mellett a folyó évben az iskolaköteles fiuk számára egy második tanterem fog építtetni és egy második tanítói állomás 300 frtnyi fizetéssel lesz szervezve.

A mostani tandíjat megállapítja az 1887. évi december 10-én tartott iskolaszéki ülés, melynek jegyzőkönyve a 4. pontban ezt határozza: „Az iskolaszék elhatározta, hogy a tanítónak a törvényben megállapított 300 frtnyi fizetése, Zavar és Alsó-Lócz községek által jövő évi január 1-től fogva akként teljesíttessék, hogy az említett összeg fele, azaz 150 frt, úgy mint eddig, és pedig 100 frt a zavari Compossessoratus pénztárából, 50 frt Alsó-Lócz községe által, másik fele azaz 150 frt községi pótdó utján fedeztessék, melyhez Zavar községe 100 frttal, Alsó-Lócz községe pedig 50 frttal fog járulni, viszont a tanító utasított, hogy az addig szokásban volt 2 frtnyi fejenkénti tandíj beszedését ugyancsak jövő évi január 1-től beszüntetni tartozik.”

A kántortanítói lak és az iskola egy négyszögletes épület; áll pedig 1 tanteremből, 3 lakószoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze és 1 istállóból. A falak égetett téglából épültek, a tetőzet pedig cserépszindelyvel van fődve.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Testgyakorlótér van, de szerek nincsenek. Faiskola elhanyagolt állapotban.

Az iskolában semmiféle ipar nem taníttatik. Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevői: Majláth György gróf és a helybeli közbirtokosok.

Kántortanítók voltak: Laczuska János (1720—31), Paulovits Mihály (1731—56), Hermann János (1756—82), Hibél Antal (1782—40) jegyző is, Némethy János (1840—47), Hács Pál (1847—62), Gerley Mátyás (1862—64), Honánk Ágoston (1864—68), Horváth József (1868—70), Szokoly Ágoston (1870—71), Markó

József (1871—72), Burián Erneszt (1872—80), Cservenka Nándor (1880—85). Ezen időtől *Hornyák* Lajos, szül. 1861-ben, Vág-Ujhelyen (Nyitram.) Képesítettett 1878-ban Nagy-Szombatban. Működött: Galgócson, Pusztavogyerádon.

A kántortanító fizetése 460 frt 22 kr.

Az iskolaszék elnöke *Weisz* Ferencz.

Ezen község területén van a zavari leányiskola; alapítónője: Ő Excellenciája a boldogult székhelyi Majláth György volt országbírónak özvegye, Majláth Stefánia született Prandau bárónő, ki Istenben boldogult atyjától nemcsak tömérdek birtokot, hanem annak jószívűségét is örökölte.

1887. évben elhatározá a nemes nagylelkű hölgy, hogy Isten legnagyobb dicsőségére s az ifjúság javára két intézetet fog alapítani és pedig egyet Bakóczán, Baranyamegyében, a másikat Zavaron, Pozsonymegyében.

A zavari zárda leányiskola, a plébánialak tőszomszédságában, égetett téglából felépített és cseréppel befödött, hozzá a telket a tágas kerttel együtt a magas alapítónő fia gróf Majláth György zavari nagybirtokos ajándékozta.

A nevezett épületen az iskola zárdaépület különböztetendő meg. Az első három teremből áll és ezeknek felszerelése:

I. Óvodai terem: 1 feszület, 1 szűz Mária Magyarország védasszonyának képe, Vaszary Kolos Ferencz Magyarország biboros hercegprimásának arczképe, 1 szentelt víztartó, 14 pad, 1 asztal, 2 szék, 1 fogas, 1 szekrény, mely 90 drb építő dobozkat, 30 drb palatáblát és egyéb tan- és játékszereket tartalmaz, továbbá 1 hőmérő és 1 Meidinger-féle kályha.

II. A. Tanterem: 1 feszület szűz Mária Magyarország védasszonyának képe, Szent-József szobra, Ő szentsége XIII. Leo pápának arczképe, 1 szentelt víztartó, 14 pad, 1 asztal, 1 szék, 1 emelvény, 1 fatábla és állvány, 1 számológép, 1 hőmérő, 24 drb fali olvasó tábla, 36 drb szemléleti kép, 40 drb bibliai kép, 1 szekrény és 1 Meidinger-féle kályha.

III. B. Tanterem: 1 feszület, 1 szűz Mária Magyarország védasszonyának képe, Szent József szobra, 1 szentelt víztartó, apostoli királyunknak I. Ferencz Józsefnek arczképe, 14 pad, 1 fatábla és állvány, 1 emelvény, 1 asztal, 1 szék, 1 fogas, 1 szekrény, 4 térkép, 16 természetrajzi

és 9 természettani kép, 1 métermérték rendszerű falitábla, 1 kis szekrény tartalma, 1 földteke, 1 hőmérő és 1 Meidinger-féle kályha.

A zárdaépületnek van kápolnája, melyben pápai engedéllyel az oltári szentség tartatik, van 1 hálószobája, 1 munkaterme, konyhája, éléskamrája és farakhelye.

Ő Excellenciájának szándéka volt a létesítendő intézet vezetését zárdaszüzekre bízni, de ilyen tanerők hiányában ideiglenesen világi tanítónőknek adatott át, kik az illető leányiskolában 1887-től egész 1893-ig működtek és pedig: 1887-től egész 1892-ig Ruzsicska Eleonóra s 1892-től 1893-ig Jurassy Stefánia. Végre 1893-ban sikerült a helybeli plébánosnak Riscanek János Jézus-társasági tag közvetítése által a Szt.-Keresztről nevezett irgalmas nővéreket az illető czélra megnyerni, kik ugyanazon év okt. 15-én az intézetet átvették. A két osztályu leányiskola

Hotz Benedikta és Skoda Ottilia nővérekre, az óvoda pedig Miskar Angela nővérre bízott. A következő évben a két utóbbi nővér Küllő Ida és Pudmericzky Klementin nővérek által pótoltatott és 1895-ben Házy Alojzia nővér vette át az első osztály vezetését. Született Székesfehérvárott 1871. május 15-én. Képesített Sopronban 1892-ben. Működött Lovasberényben és Czernan. Hotz Benedikta született Baden nagyhercezség Oesztringen községben 1865. márcz. 4-én. Képesített Sopronban 1885. június 23-án. Működött Iványi, N.-Nyicske, Német-Cserna és Visovit községekben.

A tannyelv 1893 óta magyar. Az iskolának könyvtára nincs. A női kézimunka valamennyi ága taníttatik.

Az iskola jótévi a fentemlített magas alapítónő és a helybeli grófi család.

Az iskolaszék elnöke *Weisz Ferencz*.

c) **Bazini alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Marschal Lajos* P.-szentgyörgyi alesperesi plébános.

1. BAZIN.

Bazin sz. k. város Pozsony vármegyében fekszik, a járás székhelye. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 4550. — Rk. 2360, ág. ev. 1850, izr. 330, ev. ref. 10. — Anyanyelv: magyarok, tótok és németek.

Tank. sz. 800.

Posta, vasut és táviró helyben.

E város iskolájának története kath. kulturtörténeti szempontból vétetik fel a mübe.

Bazin sz. k. rendezett tanácsu város Esztergom-főegyházmegyében és Pozsonyvármegyében fekszik, a Kis-Kárpátok keleti oldalán, a Pozsony—nagyyszombati vasut mellett. A kath. plébániához mint anyaegyházhoz Czajla és Csukárd községek, mint fiókegyházak csatolják. Bazin város két részből áll: a belvárosból és külvárosból. A belváros erős falakkal: sánczokkal van körülvéve és azelőtt három kapuval birt; középet egy patak futja át, mely további folyásában a surláp vizeit fölveszi és Feketeviznek nevezetik. Elhelyezvük a belvárosban a hivatalok: városi hatóság, kir. járásbiróság, kir. közjegyzőség, kir. posta- és távirdahivatal, amelynek köréhez a környék községei: Czajla, Csukárd, Schwainz-

bach, Tótgurab, Grináv és Limbach tartoznak. Van Bazinban vasuti állomás, takarékpénztár, kapuczinus-zárda, katonai laktanya, kath. plébánia, ágost. német meg tót lelkész, izr. rabbi; három kath., egy ágost. templom és egy zsinagóga; szőlőszeti- és tűzoltó-egylet.

Külvárosában van gróf Pálffy várkastélya nagy kerttel és a külvárosi utcák. A házak száma 480. Van sok iparos, de főfoglalkozása a népnek a szőlő- és földmivelés. A bányászat valaha virágzó volt, jelenleg többnyire csak kénsavérczet ásatnak, melyek a közvetlen szomszéd czajlai határon fekvő nagy kénsavgyárban kénsav-előállításra használtatnak.

A népség általában józan és szorgalmas és békés egyetértésben élő.

Bazin, vidéke gyönyörű. Nyugatról vannak

szép szőlőhegyei; ezek mögött gyümölcsös kertek és szép bükkös erdők, kellemetes sétahelyekkel és vasfürdővel. A többi oldalról nyílt és termékeny síkság. Van jó víz, kitünő bor, mindenemű gyümölcsből annyi, hogy vele nemcsak az itteni piacot látják el, de Pozsonyba és Bécsbe is szállítják. Terem buza, rozs, árpa stb.

Bazin eredetileg Posing-nak története nagyon régi. Ugyanis a följegyzett hagyomány szerint az itteni kath. plébánia-templom 1190. évben mondatik a Templáriusok által építettnek. Posing, majd Bozing meg Bozin, eredetileg mint a bozini castrum teritoriuma, majd mint mezőváros (Mark), később kir. mezőváros, végre szab. kir. város szerepel és a bazini és szt.-györgyi grófok birtokában volt. Ezek kihaltával Szapolyay János birtokába került. Azután Ferdinand király által a koronajavakhoz csatoltatott. Később ismét más földesurak, ezek között bizonyos Krusithius említetik, kinek halála után a bazini és szt.-györgyi uradalom annak özvegyére Pálffy Katalinra maradt zálogképen. Az özvegy a birtokot második férjére Illésházy Istvánra ruházta át. A bazini és szt.-györgyi lakosok szabadulni akarván az uralás nyomásától, 1598-ban Rudolf királyhoz folyamodtak kiváltságért, egyszersmind az uradalomért járó 140,000 tallérból álló zálogjog kifizetését ígérve. Rudolf Bazin és Szt.-Györgyöt kir. városokká teszi. Azonban Illésházy erőlyesen tiltakozik és e miatt súlyos pörvaddal sujtatván, Lengyelországba fut, honnan mint Bocskay tanácsadója az országba visszatér, a császári és Bocskay-párt közötti békeszerződés megalkadásánál mint hathatós közvetítő szerepel és Bazin és Szt.-György uradalom birtokába ünnepélyesen visszahelyeztetik. Mint Magyarország nádora, 1609-ben meghalván, a bazini kath. templom sírboltjában eltemettetett.

1626-ban II. Ferdinánd az uradalmat Bazin és Szent-György városok kivételével az akkori koronaör: Pálffy Istvánnak engedte át, ki összesen 310,000 frtból álló zálogdíjt fizetett le a kincstárnak. Mire a nevezett család az uradalmat III. Károlytól a fejedelmi ház iránt tanusított hű ragaszkodása jeléül a grófi czimmal együtt örökös birtokába vette át. Bazin pedig és Szt.-György csak 1647-ben nyerte meg az országos képviselői jogot; tehát csak akkor ismertettek el való-

ságos szab. kir. városokká. („Pozsony és környéke 1865-ben“ nyomán.)

Az iskola keletkezésének ideje ki nem kútható. A legrégibb erre vonatkozó adat I. Ferdinánd rendelete folytán 1548-49-ben eszközölt ház- és malom-összeírás, melyek után beszedendő illetékből többek közt a Scholae magister is mondatik fizetendőnek. A tanítóság hihetőleg az organistasággal volt összekötve, ami onnan is következtethető, hogy az iskola helyiségeül a plébániaház átellenében a kath. plébániatemplom tulajdonát képező „Regenschori“-ház szolgált. Ugyanis egy az 1773. aug. 14-én kelt határozata a városi tanácsnak, hivatkozva az érseki vikáriátustól erre adott engedélyre, utasítja a polgármestert a szükséges intézkedések megtételére, hogy a ház, mely már eddig is a *triviális* iskola elhelyezésére szolgált, az egész tanuló-ifjúság befogadására képes legyen.

1773-tól kezdve az iskola történetébe az akkor Bazinban létező jezsuita-rend eltörlése beütdvén, az iskola további fejleményeinek megvilágításához a jezsuita misszió Bazinban való szereplésének kis ismertetése szükséges.

A bazini jezsuita misszió b. e. Pollentáry Ferencz szenczi plébános, később nagyváradi kanonok által 20,000 frttal dotáltatván, a bazini kath. státus mint patronátustól megkapta a szt. Üdvözítőről cz. templomot a főpiaczon, ténykedése helyéül, lakásul pedig az ezen templom átellenében ugyancsak a vásártéren fekvő, eddig a róm. kath. plébános lakásául szolgált házat, mely a kegyes alapító által 1000 forintnyi költséggel a célnak megfelelőleg helyreállítatott. A jezsuita-atyák üdvös működésüket a tanítás terén is teljesíteni akarván, alapítójuk Pollentáry Ferencz a lakásuk mellett elhelyezett mészárszékeket 100 arany költséggel áthelyeztette másfelé, ezek helyén 2000 frtnyi költséggel iskolákat építtetett és 6000 forintot lefizetett a Bazinban létesítendő gymnasium számára. A rend 1773-ban eltöröltetvén, a gymnasium is 1777-ben végkép beszünttetett és az alapítványi összegek az iskolai alapokra (fundus studiorum) szálltak. Bazinban pedig a gymnasium helyére a Studiorum systema partis 1° s 54. és 55. §-a alapján egy teljesen berendezett nép- nagy normális iskola behozatott és hogy a latin iskolákba készülőkrol is gondoskodva

legyen, egy elementáris classis cum paedagogio latino is hozzácsatoltatott. Az iskola személyzete a pozsonyi schola primaria vernaculából kikerült és approbált egyéneiből vétetett és 3 professzor- és 1 praeceptorból állott, a latin paedagogusnak a gymnasiumnál alkalmazva volt világi tanár megmaradván. A normális iskola tanítóinak a lakáson és 2 öl fán kívül 200 frtnyi, a praeceptoré pedig 100 frtnyi fizetése volt. Ezen 700 frtnyi összeghez adott a város 400 frtot, az iskolai alap pedig 300 frtot, mint Polentáry 6000 forintnyi alapítványa után járó kamatot. Hitelemzőül pedig egy kapuczinus-atya rendeltetett, kinek eltartása fejében 200 frtnyi összeg utalványoztatott ki évenként az iskola-alapból. (Polentáry alapítványból.)

A gymnasiumi épület a jezsuita-atyák lakásával együtt átadatott a városnak 2000 frtért, azon kikötéssel, hogy az mindig iskola-czélokra fog felhasználtatni.

Később a latin paedagogia beszünttetett. 1823-ban volt az iskolánál három tanító, három osztálylyal, később ismét négy. Az iskolaigazgatói tisztséget mindig egy városi hivatalnok viselte, a plébános felügyelete nagyjából a vallás-tanításra szorítkozott. A tanítók működése csakis az iskolára vonatkozott, a templomban való szolgálat pedig külön e célra felvett és a városi pénztárból fizetett templomi karmester által végeztetik.

Az iskola-alapból fizetett évi 300 frtnyi összeg helyett később a megfelelő 6000 frtnyi tőke átadatott a város kezelésére, amely ott „Polentáry“-alapítvány czimén könyveltetik.

Ilyen maradt az iskola állapota 1869-ig, a mikor a m. kormány rendelete folytán az új iskolai szervezet életbelépett. A kath. státus tagjai az iskola kath. jellegének megtartását határozták az 1869. évi július 13-án tartott ülésben.

De ugyanazon év október 7-én újra tanácskozás tárgyává tétetvén az ügy, Huth János, akkori várostanácsnok által előadatott, hogy a kath. bazini hitközség az iskolát többé nem lesz képes megtartani, miután a városi képviselőtestület által egy közös iskola föllállítása határozatott és 1869. aug. 16-án f. e. 138. sz. határozattal a kath. iskoláktól a további segélyezés megtagadtatott, mire izgatott tanácskozás után 12 szavazattal 9 ellenében a közös iskolához való csatlakozás kimondatott. — Matuska Sándor prépost-plébános minden tiltakozása és fáradozása, hogy legalább a „Polentáry“-féle fundációt megmentse a katolikusok számára, sikertelen maradt, buzgólkodása avval üttetvén el, hogy a fundáció ugyis az iskolai czélokra használtatik. A kath. tanítók közül az öregebbek nyugdíjaztattak, a fiatalabbak a közös iskolához átvitettek. Így történt az ág. hitvallásuakkal is. Az iskola 5 osztályúvá tétetett. Megállapodás történt abban az értelemben, hogy mindig 4 kath. és 4 ágost. tanító lesz. A volt kath. iskolaépület két nagy iskolateremmel kiépítettett; berendezése mintaszerűleg gazdagon eszközöltetett. A kath. vallásitanítás két hitelemző által történik. A volt kath. iskolából átvett két tanító most is buzgón működik a közös iskolánál: *Sztankovics* József igazgató-tanító az 5. és 6. oszt. magyar, német, tót; *Zách* Miklós a negyedik magyar-német osztályban.

A tantermek felszerelése rendes.

Könyvtár van.

Tornatér és szerek vannak.

Faiskola van.

Az iskola fentartója a polg. község.

Jótevője a város.

Jelenben működő tanítók: *Sztankovics* József igazgató-tanító, *Zách* Miklós. Ezeket a volt felekezeti iskolából vette át a községi iskola.

Az iskolaszék elnöke világi.

2. BÁHONY.

E község Pozsony vármegye szempezi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 844. — Rk. 801, ev. ref. 12, izr. 31. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 127. — Mn. 92, ism. 35.

Posta helyben. Vasut és táviró: Cziffer.

Báhony község, mely 1313 körül keletkezett, semmi feljegyzésre méltó multtal nem bir.

Népe jámbor és vallásos, mely gabonát és szőlőt bőven termő földjeit szorgalmasan műveli.

A község lakói jómóduak lévén, úgy a régi, mint a jelenlegi iskolát is ők építették és gondozzák. A régi iskolaépület 1852-ben leégvén, 1858-ban építettek helyette újat, mely emeletes; felül van az öt ablakkal biró, tágas tanterem, alatta pedig a kántortanítói lakás, mely áll 2 szoba, konyha, kamra, istálló és fáskamrából. Az iskola épülete kőből és téglából épült, cseréppel van fedve. A különálló gazdasági épület vályogfallal és zsuptetővel bir.

A tanterem felszerelése rendes.

Könyvtár nincs.

Tornatér és eszközök nincsenek.

Faiskola van.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség.

Jótevői nincsenek.

Kántortanítók voltak: Szlanicska Imre, Szloboda József, Jóny Antal (1848—95); úgy ő, ki 47 évig működött e községben, mint elődjei egy-szersmind jegyzők is voltak. 1895-től működik: *Schneider Lajos*, ki született 1874. év február 27-én Rózsavölgyön (Pozsonym.). Képesítettett Modoron 1894-ben. Működött Pöstyénben.

Kántortanítói fizetés 512 frt 04 kr.

Az iskolaszék elnöke *Roszbory János*.

a) CSUKÁRD.

E község Pozsony vármegye szemeczi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 411. — Rk. 411. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 90. — Mn. 70, ism. 20 — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut és táviró: Bazin.

Pozsonymegyében a pozsony- és nádasdi országoton, a Kis-Kárpátok tőszomszéd-ságában, Bazin várostól félóra távolságban északra, kimagaslik egy dombon a templom s alatta egy kis falucska, mely Csukárd név alatt ismeretes.

E község keletkezési ideje bizonytalan, de tény az, hogy már a 12-ik században fennállott, mert itt lakott egy Csukárd nevezetű család, melynek utolsó ivadéka Csukárd János, kinek utóda nem lévén, vagyonát végrendeletileg a pozsonyi káptalannak hagyományozta 1291-ben; s valószínű, hogy a későbbi időkben ezen község a fentnevezett földbirtokos nevén Csukárd községnek neveztetett el. Őslakói németek voltak.

Az iskola keletkezésének idejét megállapítani nem lehet, azonban az már itt régebb idők-től fennáll.

A kántortanítói lak és az iskola a község közepén fekszik, mely egy épületet képez. Áll:

2 szoba, 1 konyha, egy pinczéből és egy elég tágas tanteremből.

Az iskolaépület a község tulajdona.

Az épület anyaga kő és vályog, tetőzete pedig cseréppel van fődve.

A tanterem felszerelése igen egyszerű.

Könyvtár nincs.

Tornatér van, szerek nincsenek.

Faiskola van, de igen kicsiny.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Balczarek J. (1834—69) mint jegyző is; Ventura József (1869—95). Jelenben: *Kitta Pál*, ki mint kántortanító, halott-kém és közgyámként szerepel. Született Modoron (Pozsonym.) 1864. január 23. Képesítettett ugyanott 1884-ben. Azelőtt működött Récse, Privigye, Farkasd és Cseszte községekben.

Kántortanítói fizetés 346 frt.

Az iskolaszék elnöke *Palkovics István*.

b) CZAJLA.

(Bauwald és Zsumberg majorral.)

E község Pozsony vármegye szemeczi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 1291. — Rk. 1186, ág. ev. 83, izr. 22. — Anyanyelvre tótok

Tank. sz. 196. — Mn. 140, ism. 56. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut és táviró: Bazin.

Czajla község a Kis-Kárpátok tőszomszéd-ságában északról délfelel terül el. A lakosság fő-

foglalkozása a szőlő- és földművelés, egyik része fuvarozással, bányászattal és a közeli Kárpátok-

ban nagy mennyiségben található mészkő égetésével foglalkozik. Gazdagságuk tekintetében a nép szegénynek mondható; mindazonáltal vallásos és szorgalmas.

Czajla községhez tartozó s tőle $\frac{1}{4}$ órányira fekvő Zumberg nevű major helyén hajdan község állott, melynek neve „Zum Berg“ volt.

Szóhagyomány szerint ezen község elpusztult; s lakói otthagyván rombadólt lakhelyeiket, délfele vonultak s a jelenlegi Czajla község felépítéséhez fogtak.

A „Zum Berg“ községben levő templom még e század elején állott és csak ezelőtt 50 esztendővel romboltatott le és annak helyén jelenleg egy juhakol áll.

Hogy „Zum Berg“ és Czajla község lakói németek voltak, az a régi és ennek elpusztulása után az ujonnan keletkezett Czajla község elnevezéséből következtethető.

A régi község neve még most is német hangzású; a jelenlegi községnek eredetileg nem Czajla volt a neve, hanem „Zeil“, vagyis „sor“, mely név onnan eredhetett, hogy házaikat nem két, egymás átellenben fekvő utcásorban, hanem csak egy sorban építették; jelenleg is a község keleti oldalán 134 házszám van, a házak egymás mellett tözsomszédságban, míg a nyugati

oldalán alig 40 ház áll, egyenkint s helylyel 4—5 egymás mellé építve, egyes csoportokat képezve.

Az iskola keletkezésének idejét homály fedi. Annyi bizonyos, hogy már e század elején fennállott. Az iskolaépület a tanítói lakkal egy épületet képez s a község kellő közepén fekszik, kő- és téglából építve. A tanítói lak áll: 2 szoba, konyha, egy kamra, magtár és istállóból. A ház végében van egy gyümölcsös kert.

A tanterem felszerelése hiányos.

Könyvtár, tornatér és szerek nincsenek.

Háziipar és kézimunka ismeretlen.

Faiskola van.

Az iskola fentartója a r. k. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Vavrovics József (1819—64), ki 45 évig az alább felsorolt fizetésért oktatta a haza reményeit: 27 mérő rozs, 4 akó must, 3 hold szántó és 80 frt 65 kr. készpénzért; ezen utóbbi tétel 1872-ben 176 frtra emeltetett. 1890. évben pedig az összes jövedelmet 300 frt készpénzre változtatták. 1864. évtől a kántortanító *Szedlárík József*, Született Alsó-Dombón (Pozsonym.) 1840. április 3-án. Képesítettett Nagyszombatban 1858-ban. Működött két izben Spácán, Bucsány és Szöllös községeiben.

Kántortanítói fizetés 442 frt.

Az iskolaszék elnöke: *Palkovics* István.

3. CSESZTE.

Pozsony vármegye szempcezi járásában fekvő anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1800. — Rk. 1730, izr. 70. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 400. — Tny. magyar tót.

Posta helyben. Vasut és táviró: Modor.

Cseszte mezőváros tótul Csasztának, németül Schatmannsdorfnak neveztetik, melyhez Pila község s a fölötte méltóságosan égbemeredő Vöröskő vára, a Pálffy grófok e hires s ősrégi, a legtöbb történetbuvár állítása szerint a XIII. században 1230-ban épült bölcsője tartoznak, nem számítva bele a magas bércek erdőmélyében szórványosan elszéledt favágók kunyhóit.

Kétségen kívül Cseszte a gróf Pálffy uradalmak legrégibb mezővárosa s a régi okmányokban különböző elnevezés alatt fordul elő. Így a már 1440. évben kelt s Erzsébet király-

nétől származó okmányban, melyben Githának, Wolfahrt Pál özvegyének Vöröskő-várát s uradalmát ajándékozta, Cseszte, Schatmannsdorf elnevezése alatt mint mezőváros szerepel. Az 1443. évből eredő okmányban pedig Wereskew oppidumnak s egy az 1536-ból való leírásban pedig Vöröskőfalvának s ugyancsak egy az 1536. évből eredő s Vöröskővára községeiről szóló összeírásban az uradalmi mezővárosok legelején emlittetik. Vöröskőfalvának, Wereskew oppidumnak bizonyosan azért neveztetik, a mint Jedlicska Pál, e vidék kiváló historikusa s történetbuvára

igen találóan megjegyzi, mert Vöröskövárának közelében fekszik. Cseszte mezőváros a hajdani küzdelmes időkben a siralmas török-uralom alatt nevezetes szerepet játszik a vidék mozgalmas életében s történetében; már azon egyszerű oknál fogva is, mert Vöröskövárának közvetlen közelében fekszik, melyről tudjuk, hogy a török portyázásainak, nemkülönben a Thökölyi és Rákóczy felkelő hadainak cél táblája volt. De nem bocsátkozom bele e dolgok érdemleges méltatásába; mert ebben egyrészt a térszűke akadályoz, másrészt meg vagyok győződve, hogy a ki csak egy kicsit is forgatta hazánk történetét, az előtt e dolgok nem lehetnek ismeretlenek.

Nem tehetem, hogy meg ne említsem azt a körülményt, a mely Cseszte multjára élénk fényt áraszt s ez az, hogy Cseszte birtokában van több eredeti királyi okmány. „A legrégibb okmány I. Ferdinand királytól való, mondja Jedlicska Pál a „Kis-Kárpátok emlékei“ czimű művében — melyben 1560. május 10-én Chaztew v. Schadmania mezővárosnak czimert ad azon érdemek elismerésekép, melyeket a mezőváros lakosai hozzá való ragaszkodásuk által szereztek. A czimer fehér mezőből áll, melynek legalsóbb részéből három zöld domb emelkedik fel. A középső s legmagasabb dombból vörös kettős kereszt magaslik ki, melynek közepetáján a kereszt által közepén átmetszett korona díszlik. A két végső dombból fűrtökben gazdag két szőlőtőke emelkedik felfelé s a korona végrészeit érinti. Ferdinand király ezen okmányban Csesztének jogot ad, melynél fogva minden szombaton hetivásárt tarthat. Ezen okmányon Ferdinándnak sajátkezű aláírása olvasható. Az okmány kezdetén le van festve az előbb említett czimer.“

Ezen okmányon kívül a községnek iratai között II. Miksa királynak egy 1567. július 9-én Pozsonyban kelt oklevelét találjuk. Ez oklevelében II-ik Miksa megerősíti Fugger János, Jakab s Márknak Cseszte mezőváros részére tett adományát, mely a dubovai határban fekvő Guoleckchen nevű szőlőkertből állott, a melynek hossza 100 kir. mérték és szélessége 49 mérték volt. E szőlőt Fuggerék Csesztének az uradalom iránt tanusított jó hajlamának jutalmául minden adó és tehertől menten örök időkre adták át. Miksa ez okmányt részint Fuggerék kérelmére, részint

pedig azért erősítette meg, mivel Cseszte a közeli háborúk alatt sok csapást kényszerült elszenvedni.

Végül megemlítendő II. Rudolfnak egy 1578. február 27-én kelt levele, melyben Chaztew mezővárosnak engedélyt ad, miként Oculi vasárnapja, Péter Pál napja s Máté evangelista napja körül évi vásárjait tarthatja. Együttal megerősíti azon jogában, hogy hetenként egy heti vásárt tarthat. Ennyi Cseszte mezővárosa multjából.

A csesztei iskola keletkezésének és alapításának idejét illetőleg semmiféle biztos adattal nem rendelkezünk. Tény az, hogy az iskola a legrégibb időktől áll fenn. Az 1822. évből eredő leírásban, mely a plébánián őriztetik, ezt olvashatjuk: „Csesztén a nemzeti iskolán kívül más nem létezik“. Hogy mikor és ki építette az iskolát, az az évek homályába vész; valószínűleg a mezőváros keletkezésével vette kezdetét az iskola alapítása is. És ez nem is tulhajtott vélekedés. Mert Rudolf király 1593. aug. 3-án kelt leveléből kitetszik, hogy az iskolának már akkor kellett léteznie. Rudolf király ugyanis e levelében jogot ad báró Pálffy Miklósnak, hogy a Csesztén alapítandó szegények-háza és iskolának fentartására az általa nemrég alapított Szent-István, Szent-János és Szent-Joachim községeknek kilenczedét, hegyi jogát és tizedét fordíthassa. Ezen okmányban említésbe jön, hogy e kiváltság határidejének lejártával a nevezett 3 községnek tizede továbbra is báró Pálffy Miklós és örökösei kezében maradandó, mely jognak fejében azonban illetve az esztergomi érseknek járó ezen tized elismerésül, báró Pálffy Miklós és örökösei kötelesek lesznek az esztergomi érseknek minden év Szent-György napján 10 magyar forintot fizetni, a kilenczed és hegyi jog jövedelmét pedig tartoznak a csesztei iskolának átengedni. Ebből kitetszik, hogy Csesztén már a XVI. században létezett iskola. Kár, hogy akár az előző, akár az utóbbi időkre vonatkozó adatokra minden fáradság dacára sem lehetett akadni. 1593—1781-ig mélyen hallgat az iskolára vonatkozó krónika. Csak 1781-ben szólal meg újra a „Canonica Visitatio Batthyány“-nak felvétele alkalmával és ez időtől fogva már többször beszéltetett magáról az iskola, a helybeli plébánián őrzött „Historia domus“-ban. Igaz,

hogy ez is soványan emlékszik meg az iskoláról; de mégis ha nem világos, legalább halvány képet alkothatunk magunknak róla.

A helybeli plébánián megőrzött „História domus“-ból tudjuk, hogy az 1781. június 8-án kiütött tűz pusztítása alkalmával a templom, plébánia és az iskola, továbbá a mezővárosnak legnagyobb része martalékául esett e veszedelmes elemnek. Ki által s mikor lett újra fölépítve, azt nem tudni. De nem sokáig állhatott pusztán a nevelés eme szentélye; mert 1829. újabb szerencsétlenségről értesülünk. 1829-ben ismételten hamvasztotta el a pusztító tűz a csesztei iskolát. De ugyanazon évben mélt. gróf Pálffy Rudolf örökösének bőkezűsége folytán ujjonnan helyre lett állítva az iskola épülete. A nemeslelkűségéről és vallásos érzületéről messze híres család ugyanis az iskola fölépítéséhez az összes építőanyagot adományozta, de úgy, hogy a templom fölébe boltozat építtessék, minek fejében az egyház fizet 50 frtot o. é. Építtetett pedig az iskolában egy szoba, egy konyha, kamara s istálló. Az egész épület pedig cserépfödelet kapott, hogy a gyakori tűzvész ellen biztosítva legyen. Cseszte mezőváros az ígás- és kézimunkán kívül még a mesterembereket is fizette. A pilaiak ellenben a lakosság számára nyához képest az ígás és kézimunkát szolgáltaták.

Jóllehet az iskola a régi okmányok szerint régóta létezik, a benne működő tanítókról egész 1763-ig nem tudunk semmit sem mondani, mert semmiféle pozitív adattal nem rendelkezünk.

A Canonica Visitáció Batthyányból megtudtuk, hogy 1763-ban foglalta el tanítói állását egy bizonyos, a pozsonymegyei Morva-Szent-Jánosról származó Maxilián Pál. Kinek a Canonica Visitáció értelmében kötelessége volt a szent mise alatt orgonálni, a gyermekeket az írás és olvasásban kellően oktatni, a kátét szerdán és szombaton beemléztetni, az angyali üdvözletre reggel, délben és este, nemkülönben a mennydörgés ellen harangozni; az istentiszteleten, körmeneteken, temetéseken résztvenni, s a lelkészt a beteghez kísérni. Maxilián — a mint a régi följegyzésekben olvassuk — buzgón és lelkesen teljesítette kötelességeit. Beszédben szerény és eszélyes, modorában előzékeny. A tanítói kötelességének pontos

és buzgó teljesítésében némileg akadályozta a tanítóssággal összekötött jegyzőség; miért is kérényt nyújtott a községhez, hogy őt a jegyzői teendőktől mentse föl s a tanítósságtól különálló jegyzőről gondoskodják. Kérését meg nem hallgatták, hanem ideiglenesen két segédtanítót rendeltek melléje, kiknek nevei: Prohászka János és Regsa József. Maxilián Pál 1803. szept. 15-én 75 éves korában sirba szállt. Helyébe megválasztott Moravánszky Samu. Ennek életéről, működéséről nem tudunk semmit. Hogy nélkülözésekkel kellett küzdenie, arra van egy bizonyítékunk, mely a következő: 1805-ben Moravánszky a plébániai számadások felülvizsgálása céljából összejött bizottság előtt elpanaszolta sanyaru életét s arra kéri a nevezett bizottságot, segítene nyomorán. A bizottság kérését meghallgatta s a templom magtárából kiutalványozott számára 4 pozsonyi mérő buzát, de azon föltétel alatt, míg a templom készlete tart. Azon esetben pedig, ha a templom maga is szűkölködnék gabonában, ne követelje, hogy a templom önköltségén szerezzé be ezt neki. Ugy tetszik, a templom nem szűkölködött, mert ez a szokás még mai napig is föntartotta magát.

Moravánszky Samu 1827. nov. 5-én 49 éves korában vízkórban végezte be pályafutását.

Helyébe lépett Gottwald János, kinek életéről igen keveset tudunk. Nagyon rövid ideig, csak 2 évig működött Csesztén. Műértő orgonista lehetett, mert azt olvassuk róla, hogy az orgonát az asztalos és lakatos munkán kívül minden egyéb segítség hozzájárulása nélkül úgy alakította át, hogy a billentyüs asztalka előre, a sipos szekrény pedig hátra került. Így tehát az orgonista szóval nem azt akartam mondani, hogy tán kitűnően tudott volna orgonálni. Az egész munka 104 frtba került, mely összegből Gottwald fáradozása fejében 10 forintot kapott. Gottwald János Csesztéről 1832-ben ismeretlen helyre eltávozott.

Gottwald után következett Safránek Ferencz. Safránek elhalálózása folytán megüresedett kántortanítói állomást Szedlárík Ferencz töltötte be. Szedlárík alatt azon nevezetes esemény történt, hogy elválasztották a kántorságot a jegyzőségtől, mit még mult században, amint említém, Maxilián Pál kérelmezett volt. Ennek következtében Szed-

lárlik ott hagyván a kántorságot, jegyzőnek csapott fel. De nem sokáig tartott eme dicsősége, mert rövid idő múlva akarva, nem akarva ott kellett hagynia. Ez pedig történt 1851-ben. 1851—57-ig a kántortanítói állás bizonyos Kratky nevezetű által helyettesített, míg végre ezen állás betöltésével a morvaországi Austerlitzből származó és mai napig is működő *Kantek* József biztatott meg, ki született a morvaországi jelzett községben 1831. márczius 16-án s a képzőintézetet Brünnben végezte, képesítést ugyanott nyert 1847-ben, mely hazánkban 1885-ben erősített meg. Példás magaviseletű, ernyedetlen szorgalmu tanító s kiváló zenész.

Osztálytanítója *Szikora* Ferencz szül. Pudmericzen Pozsony m. 1876. január 11-én. Képesített Modorban 1895-ben.

A csesztei iskola jötevői közé egy tagot magából a királyi családból is számlál, a mint azt a Rudolf királynak 1593-ban kelt leveléből tudjuk. Rudolf királyon kívül a legnagyobb jötevői kétségen kívül a gróf Pálffy Rudolf nemeslelkű örökösei, a kik, a mint már említém, az 1829-ben elhamvasztott iskola építésére az építőanyagot nagy készséggel adományozták.

Továbbá az iskola föntartói és jötevői között kiváló helyet foglal el Peller Konrád, a ki 500

forintos alapítványt tett, mely alapítvánnyól már 1781-ben tétetik említés a tanító jövedelmeinek leírásában. Peller K. e nagylelkű alapítványt, melynek évenként a 29 forintot kitevő kamatait a kántortanító élvezi, azon kikötéssel tette, hogy a kántortanító a kamatok fejében 12 árva gyermeket ingyen fog oktatni, őket a szükséges tan-
könyvekkel ellátni fogja, az árvák pedig minden szombaton kötelesek lesznek egy rózsafüzért imádkozni jötevőjükért. Ez alapítvány mai napig is fennáll s most is a tanító a gyermekekkel minden szombaton imádkozza a rózsafüzért.

Megemlítendő még a Rinner-féle alapítvány, melyből a kántortanítónak 1781-ben a szent miséhez szükséges ruhának, egy a temetőben létező kápolnába való elviteleért 6 frt biztosított.

Az iskola legújabb jötevői közé tartoznak még: mélt. gróf Pálffy István, mélt. gróf Pálffy Mária, mélt. gróf Pálffy Sarolta, mélt. gróf Pálffy Gabriella, főt. Malobiczky Ignác és főt. Bakics János, kik egyenként 20 frtnyi alapítvánnyal hozzájárultak az iskola fenntartásához.

A kántortanító jövedelme 520 frt.

A tanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Bakics* János plébános.

4. DUBOVA.

Dubova község Pozsony vármegye szemeczi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. lk. sz. 744. — Rk. 730, ág. ev. 2, izr. 12. — Anyanyelv tót.

Tank. sz. 120. — Mn. 90, ism. 30. — Tny. tót-magyar.

Posta : Cseszte. Vasut és táviró : Modor.

Dubova kisközség keletkezését a fennmaradt szóhagyományok szerint következőkben adjuk: Hajdan egyes házalók, kik szent képekkel és késekkel kereskedtek, a beállott kedvezőtlen időjárás következtében egy terebélyes tölgyfa alatt álló kunyhóban meghúzták magukat, melyekben favágók laktak; több napi ittlétük után visszamenve családjukhoz, csakhamar ide költöztek és a házalást e vidéken folytatták. Lakhelyüket már létezett kunyhók módjára építették, alapját kőből, falait vályogból, fedelét szalmával fedték. Itt csakhamar megszorodva, idővel gyakori tüz-

esetek következtében a biztosító intézetek unszolására kevés házaikat cseréppel fedették. Ezek után más falukról is jövevények telepedtek itt le, sorba hozzáépítve házaikat, a mostani falut létesítve, s a földművelői és szőlőkertészeti munkát megkezdtek.

Foglalkozásra nézve a lakosok a földművelő osztályhoz tartoznak, kik kevés bort és gabonát termesztene; mivel ebből sok család megélni nem tud, napszámból él. Sokan már a tavasz kezdetével családjikkal Alsó-Ausztriába munkába mennek, hol hosszú időt töltenek, hogy némi megtaka-

ritani való pénzt télre hozhassanak, miből télre eleséget vehessenek és adójukat megfizethessék. Azok pedig, kik a közeli falvakban a jobbmódu gazdákhöz munkába szegődnek, már kevesebb pénzt, de kárpótlásul gabonát hoznak. Az ősze beálltával gyümölcsössel kereskednek, mely gyümölcsös kertjükben terem, azzal a szomszéd falukba és városokba járnak; kik nyáron pénzt kerestek, azon gyümölcsöt vesznek és nagyban kereskednek. Szüretkor a bort kipréselve még must alakjában eladják, maguk számára pedig keveset hagynak.

Télen a hófedett mezőn munkahiány miatt az erdőkben favágással dolgoznak, bár csekély fizetésért, de mégis a hozott fűtőanyag értékeért elmennek. Sokan pedig az uradalomtól karófát vesznek, azt hasítva szőlőkarókra használva a városban eladják; a szegényebbek, kiknek nincs fára pénzük, más erdős vidékre (Verbóra) mennek karókat hasítani.

Amily küzdelemmel alakult a község, oly átalakuláson ment át az iskola is, mivel sok évvel ezelőtt a jelenlegi iskola helyén egy szalmával fedett kunyhó volt, melyben az egy szobás lakás tanteremnek és tanítói laknak szolgált; idővel ezt az idő vasfoga megviselte olyannyira, hogy egy másíkról gondoskodni kénytelenek voltak, ezért a templomi pincze és községi magtár helyén szinte egy szobás iskolát építettek, mely tisztán csak tanterem volt, tanítói lak pedig a régi tanterem volt. De helyszűke miatt ez sem maradt e célra, az előbbi lebontották és ennek helyén a jelenlegi iskola épült, mely a kor követelményeinek megfelel. Átépitett az 1870-es években. Ezen iskolát a község saját erejéből építé fel, csak a faalkotmányt olcsóbb pénzért mlts. gróf Pálffy István és Pálffy János erdeiből szerezték be. Fekszik a község északi részén a templom és plébánia közti téren. Északról gyümölcsösrel övezett, mely gyümölcsös hajdan temető céljaira szolgált, keletről a templom és ennek pinczéje képezik a határt, délről a hívek kertjeibe néz, melyektől egy udvar, tulajdonkép egy templomba menő tér választékot képez.

Részletezve a lakás építési módját, az iskola-szobát kivéve, jól épült; az udvarból belépve a folyosóra, jobbra az egy szobás tanterembe, balra a tanító lakásába lehet jutni, mely egy

szép konyhából és két, egy nagyobb és egy kisebb padlózott szobából áll. A folyosó északi részén van az éléskamra.

Az iskola alapja kőből épült, falai vályogból építvék, melyeket beépített kőoszlopok tartanak. Tetőzete, értve a faalkotást, még jó karban van, fedele pedig égetett cserépből van.

A kántortanítói lak, illetve az iskolaépület mérete a következő: hosszúsága 23 méter, szélessége 9·3 méter, magassága pedig 8·15 méter. A lakás délre eső részén van 5 nagy ablak, északról pedig 4, melyekből egy kisebb.

Az iskola, illetve a tanterem következőleg van elhelyezve és felszerelve. A tanterem északról délre épült, mely irányban is 10—10 pad van elhelyezve, padok között egy 80^{cm} köz van, ugyancsak a keleti oldalon is egy 35 centiméternyi köz terül el a fal mentén. A nyugati fal mellett van egy belül fűlő cserép-kályha. Ami a felszerelést illeti, nem igen felel meg a kor követelményeinek.

A keleti falon függ a Szt. Adalbert társulati 12 vászonra huzott olvasótábla, ennek átellenében az ajtó felett függ a róm. kath. iskola jelvénye: egy feszület.

A déli oldalon két tágas ablak között van a zsámoly, melyen egy puha fából sárgára festett asztal áll egy keményfa székkal. A délkeleti szegletben van elhelyezve egy 110 cm. hosszú és 78 cm. széles keretbe foglalt és tengelyen forgó falitábla, melynek egyik oldala vörös vonalzáttal, másik oldala rajzhoz szükséges pontokkal bir.

A nyugati és déli falak összefutásánál van egy puhafa szekrény, mely 1895. május havában készült, ez az iskolai szerek és könyvek eltárolására szolgál. E szekrény áll 4 nagy rekeszből, melyekben Magyarország, Magyar-Osztrák-Monarchia, Európa vászonra huzott térképei vannak. Egy a felső részen elhelyezett rekesz két kisebb rekeszre oszlik, melyből egy földgömb elhelyezésére szolgál, a másikban pedig természetrajzi szemléltető képek, mozgatható írott és nyomtatott betűk, kréta és szivacs van.

A tanterem felszerelése rendes.

Könyvtára nincs.

Tornatér van; szerek nincsenek.

Faiskola van 1895-től.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Skvara Jakab (1830—40), Friczman N., Koltay István, Szedlarik Béla, Dranay István, Begányi Ferencz (1850—90), Kanka János (1890—95), *Becskó* Antal

1895-től. Született 1874. évi október hó 5-én Nagyszombatban, Pozsonym. Képesítettett ugyanott 1893-ban. Működött Podoláron, Nagy-Mányán, Magasfalván, Igrámon.

Kántortanítói fizetés 487 frt 78 kr.

Az iskolaszék elnöke *Dedek* András.

5. GRINÁD.

(Grünfeld majorrall.)

E község Pozsony vármegye szempezi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1035. — Rk. 521, ág. ev. 498, izr. 16. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 90. — Mn. 70, ism. 20. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut és táviró: Bazin.

Ezen község határai északon a limbachi, nyugaton szl.-györgyi, délen tót-gurabi, keleten a bazini földek. Északi oldalon a községnek van erdeje is. A termények közönséges gabonanemek és a szőlő. A lakosok kivétel nélkül földmiveléssel foglalkoznak, a községnek van két temploma s mindegyik mellett egy iskola, egy községháza. A lakosok takarékosak, munkakedvelők és vallásosak.

Adatok hiányában az iskoláról semmit sem mondhatunk.

Az iskola felszerelése szegényes. Könyvtár nincs. Tornatér van; szerek nincsenek. Faiskolavan.

Kézimunka és háziipar ismeretlen.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Jótevői nincsenek.

Jelenlegi tanító *Józsy* Sándor, ki 1873-tól működik itt. Született Báhonyban, Pozsonym. 1851. évi augusztus hó 24-én. Képesítettett Nagyszombatban 1869-ben.

Kántortanító fizetése 435 frt 02 kr.

Az iskolaszék elnöke *Chrenkó* Ignác.

E község területén van még ág. ev. iskola is 60 tanulóval, 1 tanítóval.

6. HORVÁT-GURAB.

Horvát-Gurab Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 978. — Rk. 950, ág. ev. 28. — Anyanyelvre horvátok.

Tank. sz. 150. — Mn. 110, ism. 40. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut és táviró: Cseklész.

Horvát-Gurab község Pozsonymegye közepe felé, a megye székhelyétől észak-keletre fekszik s Cseklész körjegyzőséghez tartozik, hajdanta pedig saját jegyzője volt, tanítója személyében.

A község állítólag 500 évvel ezelőtt telepítés által keletkezett. Az öregebbek állítása szerint a temetőben levő alig 8 □ mt területű szl. Anna-kápolnát használták templomul, melynek belső falain itt-ott még látható némi festés; képzelhető, mily csekély volt akkor a lélekszám, mely most megüti a 900-at. Van egy filiálja „Fekete Viz“, gróf Pálffy János tulajdona s csupán az

ő szolgaszemélyzete (gazdasági) lakja, számra nézve vagy 100.

A község lakói anyanyelvre nézve horvátok, de nyilvános tanácskozásait tót nyelven tartják; vannak azonban olyanok is, a kik magyarul, sőt németül is folyékonyan beszélnek; a filiában csak a tót nyelv divik.

Foglalkozás tekintetében a község lakói földmivesek és bortermelők, a filiálián azonban, mint fent említés tétel, gazdasági szolgaszemélyzet lakik.

Az iskola keletkezéséről senki sem adhat

felvilágosítást, csak annyit tudnak róla az öregebbek, hogy vályogból épült, szalmatetőzetű, közönséges viskó volt.

Horvát-Gurabon a jelenlegi iskola, mely a régeinek helyén 25 évvel ezelőtt épült, cseréptetőzetű s az alapépítményben is látható itt-ott kemény anyag. Van benne egy tanterem, a tanítónak 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra és egy istálló.

A tanterem felszerelése hiányos.

Könyvtár nincs.

Tornatér van; szerek nincsenek.

Faiskola van.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Paulini István (1713—31), Pimonóczy György (1731—56), Simonides József (1756—81), Hudecsek Mihály (1781—1811), Paulik Imre (1811—50), Jelinek N. (1850—66), Hubech József (1866—94). 1894-től *Kanka* János, szül. Nagy-Kosztolányban, Nyitram. 1867. márczius 5-én. Képesítettett Nagy-Szombatban 1885-ben. Működött N.-Kosztolány, Szent-István, Komjáth, P.-Födemes és Dubova községekben. Az egyházi énekek tanítása körül kiváló szorgalmat tanusít.

Kántortanítói fizetés 354 frt 43 kr.

Az iskolaszék elnöke *Horváth* József.

7. ISTVÁNFALVA.

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 350. — Rk. 350. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 70. — Mn. 50, ism. 20. — Tny. tót-magyar.

Posta: Pudmericz. Vasut- és táviró-állomás: Cziffer.

Istvánfalva, tótul Stefanova, németül Stefansdorfnak hivatik. Önálló egyházközség, melyhez csak egy 1878-ban épült, „Roszna“ nevezetű, félórányi távolságra fekvő major tartozik. Fekszik a Pudmericz és Ottóvölgy között elvonuló uton, egyórányi távolságra Vöröskeő várától. Stefansdorf néven már 1596-ban említettik egy vöröskeői számadási könyvben. Az anyakönyvekben, melyek 1670. évtől többnyire latinul vezettettek, mindig Istvánfalunak neveztetik. Régente nagyszámu lakossága vala, mely majdnem kétszáz házzámban volt letelepedve, de a mely, mint gr. Pálffy Jánosnak egy 1725-ben kiadott okmánya tanusítja, nagyon megfogyott. Ez onnan is következtethető, hogy majdnem minden két ház között egy puszta telek van, s a község alsó és felső vége csak egy házsorból áll. A község a Pálffy grófok uradalmához tartozott, többször el volt zálogosítva, de mindannyiszor visszaváltva. Szerepet a történelemben nem játszik, kivéve, hogy 1705-ben a Rákóczy-féle fölkelés alkalmával egy összeütközés történt itt a néme-

tekkel. A csatahely, a hol több katona el lett temetve, a községbeliek által régi szájhagyomány után, „német pázsit“-nak neveztetik. A község lakói kizárólag földmivesek. Még 100 év előtt virágzó bortermelésük is volt, de a talajnedvességtől szőlők kivesztek. A szorgalmas nép ma már új szőlőket ültetett ki. A nép főjellemvonása a szorgalom, takarékoság, ájtatosság, önállóság. Magán- és községök ügyeit, a mennyire csak lehet, maguk között intézik el, beavatkozást nem tűrve. Az iskola egyidejű lehet a plébániával, a mely a XIV. században már létezett. Az 1750-ki Can. Vis. említi, hogy posványos helyen van, szalmával fődött, kicsiny, úgy hogy sem a gyermekek befogadására nem alkalmas, sem a tanítónak megfelelő lakást nem nyújt. Ebben az állapotban kellett maradnia még teljes száz esztendeig. 1862. évben a buzgó s felejtethetlen Uhlárik plébános, ki későbbben a Jézus-társaságba lépett, rábirta a községet, hogy egy új, az igényeknek megfelelő iskolát építtessen. S a derék község, daczára annak, hogy sehonnan a se-

gélyt nem kapott, jöllehet a Can. Vis. az iskola-építés körül is rendelkezik, egy szép iskolát építettett önerejéből, a mely egy tágas tanteremből, a tanító számára két szobából, konyha; kamara s istállóból áll, kemény anyagból van építve s cseréppel fődve.

A tanterem felszerelése teljes.

Könyvtár nincs.

Tornatér van; szerek nincsenek.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője a kegyuraság és Uhlárik János plébános.

Faiskola van; évenként 40 darab ojtványt szolgáltat.

Kántortanítók voltak: Hajdin János (1750—81), Squara Jakab (1781—1822), Doszkocsil Tamás (1830—47), Radó Péter (1847—51), Dobsa Mihály (1851—66), Vavrovics Alajos (1866—91), Vavrovics József 1891-től, született Halmoson (Pozsonym.) 1859-ben. Képesítettett Nagyszombatban 1880. évben.

Kántortanítói fizetés 542 frt 64 kr.

Az iskolaszék elnöke Vojtech János.

8. MODOR.

Modor rendezett tanácsu város Pozsony vármegyébe van bekebelezve. Anyaegyház.

Lk. sz. 4987. — Rk. 2031, ág. ev. 2830, izr. 126. — Anyanyelvre tótok, németek és magyarok.

Tank sz. 190. — Mn. 150, ism. 40. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás helyben.

Modor eredetét kutatván, semmi bizonyosat nem lehet felfedezni, mi akár keletkezését, akár homályos nevét felderitené. Annyi bizonyos, hogy Modor mig sz. kir. város lett, sok viszontagságon ment keresztül. Mint a legrégebb okmányokból kitünik, Modor városának eredetileg állandó ura nem volt, hanem a királyi kincstár tulajdonát képezte; később ugyan különféle birtokosai lettek, kik közül az utolsó az Ország-h-család volt; ennek kihalta után 1586-ban Modor ismét a királyi kincstárra szállott, nehogy azonban a jövőben Ő felsége a király, mint legmagasabb kegyur azt ismét eladja, vagy elajándékozza, a lakosok egyszer s mindenkorra hatezer forintot s ezenfelül évenként 640 forintot készpénzben s bizonyos mennyiségű fa kiszolgáltatására kötelezték magukat. Ezen királyi bért, 240 frtot a mai pénzértékben, a mai napig köteles a város évenként az egri káptalannak fizetni.

1361. évben Nagy Lajos királyunktól különféle kiváltságokat nyert Modor városa; I. Ferdinándtól kiadott kiváltságos levélben biztosittatik a város számára a vám és a polgárok szabad kereskedése az országban. Teljes joggal azonban csak II. Rudolf alatt 1607. évben vétetett fel a szabad kr. városok közé.

A történetírók igen gyakran emlékeznek meg

Modorról, mint amely város különösen a Bocskay, Rákóczy és Thököli-féle zavarokban sokat szenvedett. Levéltára hiányos, mert a gyakori tüzvész következtében sok becses okmány elpusztult.

Meg kell még jegyezni, hogy Modor városa a törököktől megkíméltetett, ámbár más többszomszédságában fekvő helységek s különösen Schenkvicz falu tőlük sokat szenvedett. A hagyomány állítja, hogy Modorban a török világ idejében nyilvános istenitisztelet és körmenetek is tartattak, kérvén a Mindenhatót, kiválóan a boldogságos Szüzet, hogy oltalmazza meg városukat a töröktől; azért a torony tetején félhold állt, benne egy csillag Mária jelképével, felette pedig kereszt, mely ismét a kereszténység győzedelmét a pogányság felett jelképezi, mely díszétől a torony az 1884. évi május hó 16-án dühöngő nagy szélvihar által fosztatott meg.

Modor város lakosainak foglalkozása: ipar, szőlőművelés, földmívelés és szarvasmarhatenyésztés. Az iparosok közül megemlítendők a csizmadiák és a fazekasok, kik messze földre szállítják edényeiket. A lakosok főfoglalkozását a szőlőművelés teszi, de a keresetforrás ezen főfactorát a mindig nagyobb mérvben terjedő filloxera évről-évre tetemesen apasztja s így a józan eszű, munkás s erkölcsében el nem romlott

lakosság java része a teljes elszegényedés szomorú sorsának néz elébe.

A modori róm. kath. elemi iskola keletkezésének ideje bizonytalan és az ide vonatkozó régibb keletű történeti leírása homályos, de tény az, hogy Modor város lakosai eredetileg kath. vallásúak voltak, kik Krisztusnak, az igaz egyház alapító Mesterének parancsát „tanítsatok“ követvén, itt is, mindenütt, a templom mellé iskolát állítottak fel, miről azonban írott adataink nincsenek.

A népoktatás e hangyaszorgalmu csendes munkáját megzavarta, sőt egy időre meg is akadályozta a protestantizmus, de azért mint mindenben, úgy ebben is vakmerően maguknak vindikálják a babért, mintha ők hozták volna létre a népoktatást.

Luther tana ugyanis Magyarországon is elterjedvén, az Modorban erős gyökeret vert; 1535 és 40. közötti években megismerkedtek a modoriak Luther tanával. A nép csakhamar megkedvelte az új tan s 1637. évben pedig oly állapotok voltak itt, hogy a kath. hívők száma 10—20-ra megfogyván, a városban már kath. pap sem volt. Ezen időtájtban 1594. évben „ex senatus consulto“ szerkesztődött egy tanrend a protestáns iskolák számára. Semmi sem természetesebb, mint hogy ezt az állapotot a kath. iskola is sinylette. Ez lehetett a modori iskolák gyászkor.

A protestáns hatalmaskodás elérvén tetőpontját, a katholicismus végre reagált s olyan lépésre határozta magát, mely kihatásában ma is érezhető. Ugyanis 1675. évben Szelepcsényi primás bevezetési okmány tanúsága szerint Szt.-Benedekrendi szerzetesek telepedtek meg Modorban. A rend három tagja lakott itt, ingatlan vagyonnal bírtak s az ifjúságot 1675—1786-ig, tehát 111 éven át az elemi iskolákban oktatták. Ez volt a modori tanügy fénykora; az elemi főtanoda magaslatáig fejlesztették az iskolát. Távozásuk után, mely II. József egyházi reformjai következtében történt meg, csak annyiban állott be változás, hogy az ő munkájukat nem kevésbé kipróbált világi tanférfiak folytatják.

A számban és vagyonban meggyarapodott protestánsok itt gymnasiumot tartottak fenn, de főntartásának költségei csakhamar túlhaladták a

hitközség anyagi erejét. Kezdetben felgymnásiumi osztályok is léteztek, később csak algymnásium maradt. Ez sem tudott a kor fokozódott igényeinek megfelelni, miért is 1870-ben be lett szüntetve. Hogy a megüresedett tanintézetük lakatlan ne maradjon, az 1868. évi 38. t.-cikknek megfelelőleg polgári iskolának felállítását kérték a várostól. Folytonos kérelmeiknek, melyekkel a városi hatóság és képviselőtestületet ostromolták, az lett az eredménye, hogy az 1870. év július hó 15-én tartott heves közgyűlés kimondotta, hogy a város itt egy 4 fiú és 2 leányosztályú polgári iskolát állít föl.

Miután a gymnásiumi épületben időközben az állami tanítóképezde helyeztetett el, nagy gondot okozott az iskolaszéknek, hol teremtsen polgári iskolája számára elegendő és alkalmas helyiséget. Hosszabb körültekinvés után végre abban állapodott meg, hogy miután a város az 1859. évben hozott egyik helytartósági rendelet értelmében a katolikusok számára felállított negyedik osztályt főntartani nem köteles, ezen osztály eltörlését a várostól kérelmezni fogja s a város egy 1870. évben hozott közgyűlési határozattal tényleg be is szüntette ezen osztályt. A katolikusok jogait védő plébános több iskolaszéki taggal tiltakoztak ugyan ezen, a katolikusokra nézve sérelmes határozat ellen, de a többség határozatának és az alkalmazott erőszak folytán, mégis engedniök kellett. Ez a legujabb kornak legnevezetesebb és legszomorúbb mozzanata a modori katolikus iskola történetében.

A 68-iki tanügyi átalakulás itt nyom nélkül múlt el. A felekezetek különbség nélkül nyilatkoztak iskoláiknak felekezeti jellegük megtartása mellett.

A város mint patrónus köteles főntartani az iskolát; más jötevője nincs. Saját épülete nem lévén, a három tanterme a városház udvarán egyik cseréppel fedett emeletes melléképületben van elhelyezve. A kántortanítónak az iskola többszomszédságában levő templomi egyemeletes házában — mely állítólag valamikor a benczések zárdája volt — van lakása.

A tantermek felszerelése teljes.

Könyvtára 225 kötetből áll.

Tornatér van; eszközök nincsenek.

Faiskola van.

Ipari oktatás nincs.

Az iskola fenntartója a város, mint patrónus. Jötevéje ugyanaz.

Kántortanítók, illetve tanítók voltak: Szlavszkovszky György (1756), Berger János, Sebő Pál, Adamira József (1823), Schmidek Károly, Schmolik Károly, Hrdina Vendel (1850), Sztankovics János (1862—70), Kovácshegyi Pál (1866—69), Hrdina Hannibál (1868—73), Végh János (1870—88), Sztankovits Alajos (1870—73), Niedermann Miklós (1873—74), Uxa László (1889—96). Jelenleg *Hrdy* Béla főtanító és a III. oszt. rendes tanítója. Született Pozsonymegye Modor városában 1846. április 22-én. Képesítettett 1868-ban Nagy-Szombatban. Működött Mocsonokon s 1870—73-ig Roskoványi Boldizsár püspöki uradalom jószágigazgatójának házában mint magántanító működött. Több paedagogiai értekezése kitüntetésben részesült.

Janda István kántortanító. Született Nyitra-megye Podola községében 1848. évi július hó 5-én. Képesítettett Nagy-Szombatban 1868-ban. Működött Hradeken, Krakován, Podolán, Mocsonokon és Csermenden. 1892 óta a tanítósággal ideiglenesen egyesített kántori teendőket is végzi. A zeneirodalom terén mint zeneszerző is működik,

nevezetes szerzeményei: 2 drb „Tantum ergo“ egész karra; „Ave Maria“ duetto; „Ave Maria“ tenore solo; „Offertorium“ husvét idejére; „Ecce sacerdos magnus“ vegyes karra; „Vidi aquam“ egész karra; azonkívül több induló és számos tánczdarabja van.

Horák János a II. oszt. rendes tanítója. Született Pozsonymegye Modor városában 1873. évi márczius 1-én. Képesítettett Modorban 1892-ben. Működött Vistukon.

A főtanító fizetése 636 frt.

A kántortanító fizetése 1144 frt 36 kr.

A tanító fizetése 586 frt.

Az iskolaszék elnöke *Ernyei* Lajos.

Van itt még több iskola is, és pedig: egy állami tanítóképezde, egy államilag segélyezett polgári fiu- és leányiskola, egy ötosztályu zsidó elemi iskola és egy óvoda. Az állami tanítóképezde és a polgári iskola 1870. év óta áll fönn; az állami képezdében 10 tanár működik, a polgári iskola pedig 7 tanítóval bir. A protestáns elemi iskolának a fennállása époly tartamu, mint maga a protestáns hitfelekezet; a tanítás munkáját 5 tanító végzi. A zsidóiskola egy tanító, az óvoda egy óvónő vezetése alatt áll.

II) KIRÁLYFALVA.

E község Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozik. Fiókegyház.

Lözs. Lk. sz. 1238. — Rk. 280, ág. ev. 882, izr. 76. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 50. — Mn. 35, ism. 15. — Tny. magyar-tót.

Posta, vasut- és táviró-állomás: Modor-Senkvicz.

Modor várostól alig félóránnyira van Királyfalva helység. Itt a történetírók állítása szerint Zsigmond nejének Mária királynénak gyönyörű villája volt, mely „villa regiának“ nevezetett. Mária királyné ezen villát zselléreivel együtt Modor városának adományozta s így Királyfalva Modorhoz csatoltatván, annak mai napig is egyik külvárosát képezi.

E külváros lakosai szorgalmas szőlő- és földmivesek. A katolikusoknak itt kezdetben nem lévén iskolájuk, gyermekeiket a modori rk. elemi iskolába küldözték. Későbbben azonban belátván, hogy az ilyen iskoláztatás a nagy távolság miatt, különösen a zord téli hidegben a gyermekeknek nemcsak terhes, hanem egészségi szempontból

veszélyes is, egy alkalmas iskolai épület felállításáról kezdtek gondoskodni. E végből legelőször a városhoz fordultak, segélyt kérvén tőle iskolájuk felállításához, mely méltányos kérelmüket meghallgatván, a kömennyiségen kívül, — mit maguk a királyfai katolikusok állítottak elő — a szükséges telket a hozzátartozó szőlőcskével, az összes építő anyagot és bizonyos pénsegélyt szolgáltatott az építkezéshez. Azonkívül a tanító fizetésére évenként 275 forintot és 3 öl kemény tüzfát ad a város.

Hozzájárultak még az iskola felállításához Ő Eminentijája a b. e. Sczitovszky herczegprimás 50 frttal; Prikkel László modori földbirtokos, ki a tanító fizetésének javítására egy szép irt-

ványt ajándékozott az iskolának. Az építkezés még hátralevő költségeit a királyfai s részben a modori katolikusok fedezték.

Vége 1864. évben a királyfai katolikusok régi óhaja, oly épülettel birni, melynek falain belül gyermekeik az anyaszentegyházuk és haza iránti ragaszkodásra és hűsége neveltetnének — beteljesedett, az épület felépült. Az iskola ünnepélyes felavatás szertartását Barton József apát s tankerületi főigazgató végezte, mire ez rendeltetésének át lett adva. A tanító összes fizetése 366 frt.

A tanító *Kianicska* József, született Modor-

ban, Pozsonym. 1848. október 11-én. Képesített Nagyszombatban 1867-ben. Működött Zele-
nicz, Almás és Nagy-Léván.

A tanterem felszerelése rendes.

Könyvtár nincs.

Tornatér van, szerek nincsenek.

Faiskola van.

Házimunka és kéziiparoktatás ismeretlen.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség és
Modor város.

Az iskolaszék elnöke *Erneyi* Lajos modori
plébános.

9 NAGY-SENKVICZ.

Nagy-Senkvicz község Pozsony vármegye szemeczi járásában van. Hozzá tartozik Kis-Senkvicz község. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 900. — Rk. 870, ág. ev. 6, izr. 24. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 230. — Mn. 172, ism. 58. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

Nagy-Senkvicz gazdagon meg van áldva a természet szépségeivel. Észak-nyugatról a regényes Kis-Kárpátokra nyílik kilátásunk, melyek alján Modor szab. kir. város mindenkor tisztán látható. Ott van a környék fiatalabb tanítóinak alma máter-je, mely mint magas épület már messziről látható s ily pillanatokban a mult kedves emléke ébred fel bennünk; délfelé vonul az erdő, kelet felől pedig szép és derült időben a nyitrai hegyeket (Zobort) is látjuk. Talaja vízben gazdag, melyben nagymennyiségű mész van feloldva, de ennek daczára, mégis kitűnő ivóvíz. A föld humuszban szegény és az ősi termőerőt kivéve, más kincset nem rejt számunkra.

A hagyomány szerint, midőn a törökök Horvátországban Kosztanicz nevű falut elfoglalták, a lakosok nem akarva a török iga alatt élni, a nevezett falu és környékéről körülbelül 120 horvát család Modor környékén telepedett le, hol két falut — vagyis Kis- és Nagy-Senkviczet — alakították. A környék akkori földesura az ideköltözötteknek 10 évig a tizedet és a többi terheket elengedte és vezéröket terjedelmes földbirtokkal ajándékozta meg. Körülbelül 200 évig a lelkészek horvátok voltak; de a felvidék tót lakóival való érintkezés folytán annyira elsajátították nyelvöket, hogy Mária Terézia uralkodása óta a szószékről már tótul hirdette a pásztor az Isten igéjét. A lakosság horvát ere-

detére mutatnak az egyes, még most is itt létező családok nevei, mint: Augusztinics, Baricsics, Granecz, Iffcsics, Klenovics, Zmajkovics; továbbá a határ egyes részeinek nevei, mint: Stará Gora, Kozara, Zrínyská Gora.

A lakosok főfoglalkozása a földmivelés, azon-
tul állattenyésztés, gyümölcstermelés és szőlő-
mivelés. Mellékkereset gyanánt a fuvarozás em-
líthető meg, mely kereselforrás azonban a mind-
jobban fejlődő vasuti összeköttetések folytán
nagyon csökken.

A horvát eredetet tanúsítja még az is, hogy több század után sem hagyták el a fajukat jellemző durczásságot és makacsságot, mindazonáltal oly szorgalmasak és munkásak, hogy az egész környéken el van ismerve. Annak daczára, hogy sokat és nehezen dolgoznak, silány eledellel táplálkoznak, a mi leginkább jellemzi takarékoságukat; de sajnos, a legutóbbi években az alkoholtartalmu italok (különösen pálinka) tulságos élvezete károsan hat az egészségügyi viszonyokra.

A község nevezetessége a templom, mely magas fekvése és mint falusi templom magas falazata és nagy kiterjedése miatt impozáns; ha az idő vasfogának rombolása következtében nem is szép, de feltűnő rajta a tiszteletet parancsoló régiség. Belseje kielégíti a belépőt. Az 1756-ki Canonica Visitatio szerint: „Kosztaniczáról ide

vezetett horvátok a rombadőlt templom nyomai fölött ujat építettek, a jelenlegi szentélyt, a torony 1618-ban épült; a hajó, miután a nép megszorodott, 1666-ban. E templomot köröskörül régi sáncz védi erőd alakjában, négy bástyával, melyen a lörések még ma is jó állapotban vannak. A templom tornyán, melynek teteje szép octogon, illetve annak csucsán három jel különböztethető meg, u. m. csillag, félhold, kakas, ezek alatt pedig a kettős kereszt tündököl. Ennek eredete és jelentősége nem puhatolható ki.

Senkviczről ered a híres Kovachich-család, melyből két jeles férfi tűnt ki. Az első Kovachich Márton György, kinek egy ezüst érme őriztetik a plébániában a következő felirattal: „Martinus Georgius Kovachich Senquiciensis. In peregrinatione diplomatico, Literaria nunquam peregrinus MDCCCXIII.” A második Kovachich József Miklós, az előbbi fia, született Budán 1798-ban. Több kézírata a plébániai könyvtár birtokában volt és van.

Nagy-Senkvicz lakossága nem bir egyedül iskolát fenntartani, valamint a tőle 10 percz járásnyira levő Kis-Senkvicz község sem. De a mire külön-külön nem képesek, megtehetik azt együttesen, így e két község lakossága egyesült erővel létesített és tart fenn Nagy-Senkviczen közösen egy római katolikus iskolát és fenntartásának terheit e két község lakossága a körülményekhez képest arányosan felosztott viszony szerint viselik.

Az említett iskola körletéhez az egy félóra járásnyira levő Csöszztelek nevezetű major, a vasuti állomás és öt őrház tartozik.

Az iskolának keletkezése ismeretlen előttünk, mert akkori időben, úgy mint mindenütt, úgy itt is keveset törődtek az iskolával, miért is arra vonatkozó adat nem áll rendelkezésünkre.

A valószínűség szerint az iskola azon helyen volt, a hol eddig áll. Az általunk ismert legrégibb iskola és kántortanítói lak derékszögben volt építve. Az iskolába csak egy bejárás vezetett, még pedig a kántortanító konyháján keresztül. A konyhától jobbra a kántortanító egyetlen szobája volt, balról pedig egy ajtó vezetett a múzsa akkori hajlékába. Az iskola felszereléséről csak annyit őrzött meg részünkre a hagyo-

mány, hogy ott a padokat közönséges lóczák helyettesítették. Taneszközökről szó sem lehetett, sőt mi több: a megválasztott kántortanítók nem oktattak, mivel a jegyzői teendők elvégzésével megbizva valának. Az iskolába járó gyermekek oktatását felügyelete alatt egy írni, olvasni és némileg számolni tudó egyén végezte. Olvasókönyvek nem voltak használatban, hanem a kik tudtak, a szentírásból és a ponyvairodalom termékeiből (naptármesék stb.) olvastak. Tankötelezettség, mint másutt, úgy itt sem volt. Az iskolában nem taníttatott minden gyermek egyenlően, hanem a mely szülő hajlandó volt az akkori idő pénze szerint 5 krt fizetni, azt különórákban megtanította a kántortanító helyettese az írás és olvasás mesterségére.

Az alapépület és a falak anyaga égetett téglá volt, az ablakok pedig kicsinyek voltak. A tetőzet szalmával volt fedve, melylyel az idő vasfoga érezte romboló hatását, minek következtében ha esett az eső, az a vizet átbocsátotta, s ez az iskolába hatolt, mely nem lévén kipadlózva, a kántortanító egyik élelmes helyettese, a mélyebben fekvő déli szögletben egy kis vermet ásott, melybe azután az esővíz összegyűlt és a gyermekek feladata volt azt onnan eltávolítani. Az iskolából egy ajtó a kántortanító kamrájába vezetett, mely mellett az istálló volt, de ebbe már csak az udvarról lehetett behatolni, melynek tőszomszédságában a fakamra foglalta el a tért.

A tanterem szűk és nedves volt s a többi állapotok a haladás követelményeinek nem feleltek meg, a község kénytelen volt az elhanyagolt iskola állapotát megváltoztatni. A változás szerint az előbbi kántortanítói lakból, tehát a konyha egy részéből és a szobából nagyobb tantermet alakítottak, a konyha fennmaradó részét folyosóvá alakították át. A tanterem a kántortanító lakása lett, ki most már két szobával rendelkezett. A kántortanító lakását a tanteremtől folyosó választotta el, melybe bejárás az utcáról s az udvarról volt; a folyosó közepéről a tanterembe nyílt az ajtó. A tanteremnek már megvolt azon előnye, hogy kellő mennyiségű ablak szolgált a világosság beengedésére, az előbbi tanterem lóczáit már padok helyettesítették és padlózva is volt. Midőn a jelenlegi kántor és nyug-

dijazott tanító Lédeczy János idejött, állítása szerint a tanteremben felszerelést nem talált. Sürgetésére a község iskolatáblát, fali olvasótáblát, asztalt és széket szerzett be. Ennyi költséget azonban már meg sokalt és számológépet beszerezni már semmiesetre sem volt hajlandó. A nyugdíjazott tanító belátván ezen eszköz nélkülözhetetlenségét, maga készítet egy számológépet, melyen a golyók nincsenek fából, hanem azokat gubacsok helyettesítik; mely szerezménye még ma is használatban van.

Idők múlva a tanterem a folyvást szaporodó tanköteleseket — kiknek száma meghaladta a 150-et — nem volt képes magába fogadni, ennek folytán egy második tanterem és tanító vált szükségessé, mi az iskolaépület harmadik átalakítását eredményezte. Ezen átalakítás, mely az iskola jelenlegi képét mutatja, a következő volt: a kántortanító kisebb szobája konyha lett, a konyha pedig szobává alakítottatott át, második szobája úgy maradt, mint annak előtte. Az iskola következőleg alakult át: a folyosót a tanteremtől elválasztó fal leromboltatott, a folyosóba vezető két ajtót befalazták, a volt tanterem északeleti fala szintén leromboltatott és mintegy 5 méternyi tér építettett hozzá. Így keletkezett egy nagy terem, melyet nagyobb és kisebb tanteremmé alakítottak át olyképen, hogy azokat egyfolyosóval választották el. A folyosó egyharmada megmaradt rendeltetésének, a fennmaradó kétharmad részről a második tanító szobája keletkezett, mely ilyképen a két tanterem között foglal helyet. A nagyobbik részben az I. és II. osztály van, a kisebbik teremben pedig a III., IV., V. és VI. osztály. A bejárás az udvarról vezet a folyosóba, hol feljárás van a padlásra és egy víztartó, melybe a nagyobb gyermekek vizet hordanak, hogy abból valamennyien szomjukat olthassák. A folyosóból jobbról az egyik, balról a második tanterembe nyílik az ajtó. A folyosó ajtajával szemközt van a második tanító lakásának ajtaja.

Az épület alapja és falai égetett téglából vannak, a tantermek padlózottak, teteje pedig cserépszindelylyel van fedve. A világosság beengedésére az I. és II. osztály tantermében hat egymással szemközt levő 1·5 m. magas ablak

van, berendezése a következő: az ajtó felett Üdvöztönk keresztje, továbbá egy asztal, egy szék, egy zöldszinű cserépkályha, 18 pad, 40 bibliatörténeti kép, 44 természetrajzi kép, a király s a királyné arczképe, Európa térképe tót nyelven, 1 földgömb, 14 Gönczi Pál-féle fali olvasótábla magyar nyelven, egy fali tábla, a már előbb említett számológép és egy ivóedény.

Az iskola második tantermében az áldásos napsugarakat 4 egymással átellenben levő, szintén 1·5 m. nagyságu ablak engedi be. Felszerelése: Üdvöztönk dicsőséges keresztje, mely az ajtó felett függ a gyermekekkel szemben, a magyarok első királyának sz. Istvánnak a képe, a római pápa XIII. Leó képe, a király arczképe, továbbá 16 természetrajzi kép, egy Európa és Magyarországnak két fali térképe, a métermértékek táblázata, 1 földgömb, 1 iskolai tábla, 13 pad, 1 asztal, 1 szék, 1 zöldszinű cserépkályha és egy 2 ltr. nagyságu ivóedény plébhből.

A tantermek felszerelése teljes.

Könyvtár nincs.

Tornatér van; szerek nincsenek.

Faiskola van.

Háziipar- és női kézimunkatanítás ismeretlen.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője a multban Ő felsége a király 200 frt és ő eminentiája a primás 400 frtos adományukkal.

Kántortanítók voltak: Boreczky N., Matulay N. (1860—72), *Lédeczy* János 1872-től működik, mint kántor, a tanítás teréről pedig 1884-ben vonult nyugdíjba.

Tanítók: Schiller József (1888—89), Blahó Antal (1889—90), Jankó Károly (1890—91), Muzsik Antal (1891—92), Schronk Mihály, Szerák János képezdei kisegítő, Walter Ferencz képezdész, Perinek Gyula 1895-ben. Jelenleg *Perinek* Gyula, szül. 1872. évi auguszt. hó 12-én Modorban (Pozsonym.). Képesítettett ugyanott 1891-ben. Működött Spácán. *Walter* Ferencz, szül. 1876. évi szeptember hó 7-én Willeinsdor községben (Ausztia). Képesítettett Modorban 1895. évben, kitűnő eredménnyel.

A kántortanító fizetése 519 frt 56 kr.

Az osztálytanító fizetése 330 frt.

Az iskolaszék elnöke *Szkokának* József.

10. PUDMERICZ.

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1464. — Rk. 1425, ág. ev. 2, izr. 37. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 210. — Mn. 150, ism. 60. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás: Oziffer.

Pudmericz környéke szép és regényes. Szomszédságában vannak a kis-kárpáti hegyek a Vöröskövárával; maga a község pedig egy alacsony dombokkal körülvett völgyben fekszik, melyet a Kiskárpátokból tiszta és bőséges vizet hozó Gidra patak jár át. Határa dombos ugyan, de termékeny. Nyugaton a tölgyfaerdő határolja a községet, a dombokon a közepszerű termést hozó szőlők vannak. Jedlicska Pál „Kiskárpáti emlékek” című műve szerint emlékeztet Pudmericz község II. Rákóczy Ferencz hadai és a császári sereg között 1705-ben vívott csata által, mely alkalommal Pudmericz a tüzvésznek esett martalékul. A tüzvész azonban igen gyakran látogatta meg e községet olyannyira, hogy a Batthyány-féle 1782. évi Can. Visit. szerint a pudmericzi templom is a 18-ik században kétszer pusztult el.

A község lakosainak tulnyomó része a földmiveléssel foglalkozik, van sok kisiparos is.

A lakosok egyéb foglalkozása a gyümölcsészet, s ebből jövedelmező keresetforrásuk van. Pudmericz község népe általában becsületes, munkás és békeszerető, emellett jámbor és buzgó, vallásos nép.

A község nevezetes épületei a plébániai templomon kívül a fájdalmas Szűz Anya kápolnája, melyet a Virágvasárnap előtti pénteken a környékbeli katolikusok nagy számban (800—1000-en) látogatnak meg. Van továbbá ifj. gróf Pálffy János 1890-ben épült nagyszerű kastélya.

A községben fennálló r. k. népiskola keletkezésének idejét kipuhatolni nem lehet. Régibb időben egy épületben volt az iskola a kántortanítói lakkkal. A jelenlegi iskola a kántortanítói laktól elkülönítve épült 1872-ben és a temp-

lom tözsomszédságában áll. Szép egyemeletes épület, van benne két tanterem, a másodtanítónak lakásául szánt két kis szoba. Az alapépület kőből és égetett téglából van rakva; tetőzete cserepes.

A kántortanítói lak külön van építve az iskola és templom közelében. Ennek alapépülete kő- és nyerstéglából van rakva, teteje cserepes. Van benne 2 kis szoba, 1 konyha, 1 kamara és 1 istálló, faszín és ól.

A tantermek felszerelése elég rendes.

Könyvtár nincs.

Tornatér van, eszközök nincsenek.

Faiskola van.

Az iskola fentartója a r. k. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Matusek Ferencz, Nováky János, Kominek Ferencz, Vibíral János, Hajek Ignác, Rakk Ferencz (1815—34), Vágner Ferencz (1834—80), az itt elősoroltak mint jegyzők is működtek; Toller Imre, szül. 1857-ben június 23. Bogdány községben Pozsonym. Képesített 1878-ban Esztergomban. Működött Dojcson. Ernyedetlen szorgalmu tanító.

Segédtanítók voltak: Vaczulik Tamás, Frantális József, Vavrovics Alajos, Kanka András, Vágner Sándor.

Tanítók voltak: Belicza Fülöp (1880—82), Kuba Ferencz (1882—1885), Vavrovics József (1885—87), Fridrich Géza (1888—89), Ujhelyi József (1889—1894), *Figura* Ágoston 1894-től. Született 1875-ben augusztus 22-én Nagyszombatban. Képesített 1895-ben Esztergomban.

Kántortanítói fizetés 682 frt 56 kr.

Tanítói fizetés 332 frt.

Az iskolaszék elnöke *Jankovich* József.

a) HALMOS.

Halmos község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 500. — Rk. 500. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 60. — Mn. 40, ism. 20. — Tny. tót-magyar.
Posta: Pudmericz. Vasut- és táviró-állomás: Cziffer.

A község történetére vonatkozólag szóhangyomány szerint annyit tudunk, hogy Halmos, más néven Helmes, közelében Rákóczy hadvezér vezérlete alatt itt nagy csata volt; s az elesettek nagy sírhalmáról neveztetett el a község Halmosnak.

Lakosai nagyon szorgalmasak, kik földműveléssel és baromtenyésztéssel, azonkívül kevés bortermeléssel foglalkoznak. A község határának földje nagyon termékeny, mely minden fajta gabonát és hüvelyeset bőven megterem.

Az egy osztályu rk. iskolához tartozik még egy kis uradalmi major, melyből a gyermekek is ide járnak tanításra.

Az iskola keletkezésének ideje bizonytalan, de 1781. évben már fennállott és kántortanítóval birt.

A kántortanítói lak és iskola egy épület, mely a templom közelében fekszik.

Az alapépület kemény anyagból van építve, tetőzete cserép.

A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, konyha, kamra és istállóból. A tanterem elég világos és nagy.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskolai könyvtár 60 kötetből áll.

Tornatér van; szerek nincsenek.

Faiskola van; évenként 50—60 darab csemetét szolgáltat.

Háziipar és női kézimunka tanítás ismeretlen.

Jótevői nincsenek.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Kántortanítók voltak: Pritzel József (1781), Vavrovics Alajos, Dubsa Mihály, jelenleg Guller Antal, szül. Stomfán, Pozsonymegye, 1844. évi január hó 12-én. Képesített Nagyszombatban 1867-ben.

A kántortanító jövedelme 490 frt 32 kr.

Az iskolaszék elnöke Jankovich József.

11. RÉCSE.

E község Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozik. Anyakegyház.
Közs. Lk. sz. 3007. — Rk. 2350, ág. ev. 600, ev. ref. 1, izr. 56. — Anyanyelvre tótok és németek.
Tank. sz. 350. — Mn. 150, ism. 100. — Tny. tót-magyar.
Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

Récsé község fekszik Pozsonytól északra a Kis-Kárpátok tövében; a 17-ik században a községnek határa legnagyobb része az ország főurainak, u. m. Thevrek, Kolonics, Erdődy stb., azután a nagyszombati Jezsuiták és a Mária-völgyi Paulinusok birtokában volt; az ide való lakosok többnyire csak vinczellérek voltak. A község foglalkozása a szőlőművelés; keresetforrásai a községhez közel fekvő dinamitgyár és kőcsiszológyár. A község lakóinak általános jellemzése: a szorgalom és a munkásság. A község nevezetes jó borairól, különösen vörös boráról. Az iskola 1756-ik évben már fennállott, mert az akkori Canonica Visitáció Kaczinger György kán-

tortanítóról tesz említést. Az 1784. évi Can. Vis. pedig már két tanítót is említ, névszerint: Felix János tót ktanítót és Sartos József német kántortanítót. Az 1810-ik évben az iskolai épület tűzvész következtében a lángok martalékává lett, amely épület kőfala közvetlenül a plébániai lakot érintette. Ezen tűzvész után nem messze a plébániától új iskolaház épült, amely a szőlők alatt szerfölött nedves volt. De mindez nem lendített az ügyön, úgy hogy a ház leromboltatott és 1826. évben a házak sorrendjében templom előtti kereszt mellett épült az iskolaház. Az 1850-iki törvény értelmében, a 6-ik évtől 12-ig, midőn az iskolakötelezettség kimondatott, az iskolahelyi-

ség szűk lett, hosszúságban az épületet kiterjeszteni nem akarták, nehogy a templomba való bejárat szűkebbé váljék. Ennél fogva nem maradt egyéb hátra, mint új iskolaépületről gondoskodni. Ismét a régi helyen akarták a fölépített iskolaházat szélességben kibővíteni és erre alkalmas tervezetet és költségvetést 4000 forint erejéig Feigler építőmester készített. A tervezet és költségvetés a kegyuraság elé terjesztetett, azon kérelem kapcsán, hogy az anyagok és a mesteremberek bére a kegyuraság terhét képezze, azonban a kegyuraság ezen kérelmet nem teljesítette, hanem csupán csak az uradalomra eső terhet vállalta magára. Erre fel lett szólítva az iskolai tanfelügyelő, hogy a község és uradalom terhét határozza meg. Az ügy oly bonyolalmas volt, hogy Feigler építőmester a vállalatától elállt. Erre a megyei építőmester nyújtotta be a tervezetet és költségvetést. Ez az összes kiadásokra 8000 forintot számított fel, úgy hogy ez összeg hallatára ismét Feiglerhez fordultak. A 46. szám alatti házat e célra megvették Theodor Constantin Köhler rácsei lakostól 6200 forintért, ezen házhoz 180 forintot hozzáadt a királyi, illetve a megyei állami mérnök, így a ház bővítése 6380 forintba került. Ennek következtében a kántor lakása az iskolaépülettől külön vált. Köhler és a község között a szerződés következőkép történt: A község a ház megvételekor 3000 forintot köteles kifizetni, a többi 3200 forintot pedig három évi részletekben. Az 1855. évben május 22-én Köhler részére 3200 forint kötelező állítatott ki, a 3000 forint pedig kezeibe szolgáltatott. Ezen összeg ekkép került ki: A község 700 forintot adott, a többi azaz 2300 forintot Hájek Ádám rácsei plébános a községnek kölcsönképp adta. Ezen kölcsönözött pénzt a község akképp fizette meg a plébánosnak, hogy minden telkes gazda évenként 2 akó bort, fél gazda 1 akót és a zsellérek $\frac{1}{4}$ akó bort voltak kötelesek e célra adakozni; úgy hogy 250—260 akó jött össze, ezt eladták (akóját) per 4 forintával, összesen 1000 forint gyűlt össze az első évben. A régi iskolai épület, amely a szőlők alatt volt, árverésen lőn eladva, árverési ár 862 forint 20 krajczárban. 1855-ik évi szept. hó 17-én Safránek Ferencznek lett eladva 1001 forintért. Az uraság 1438 forint 20 krajczárban adott, mint a reá eső részt. Minden

récsei polgárra kivetett adó 55 $\frac{1}{2}$ krajczárban, kivetett 3396 forint 3 krajczárban. Safránek Ferencz 1856. évi február 21-ig kifizetett 1001 forintot. Az uraság 1855. évi november 6-án 719 forint 10 krajczárban, a többi 719 forint 10 krajczárban három év alatt a velük járó kamattal ígérte, hogy lefizeti. A község pedig 1856-ik évben fizetett 1450 forintot és 8 $\frac{1}{2}$ hónapra eső kamatot, 61 forint 37 $\frac{1}{2}$ krajczárban. Tehát ebben a házban volt két osztály és a kántortanítónak a lakása.

Idővel a tankötelesek száma annyira felszaporodott, hogy a község kényszerítve volt a harmadik osztályról és a harmadik tanítóról gondoskodni. Azután a község megint visszavette Safránek Ferencztől a házat, a mely most már jó karban volt és ez lett a kántortanítónak a lakása. A kántortanítónak volt lakásából pedig a III-ik osztályt és a harmadik tanítónak a lakását csinálták 1885-ik évben.

Az iskola jötevői: nagyméltóságu herczeg Pálffy Miklós mint kegyur és a róm. kath. hívők.

A kántortanítói lak fekszik az utcásorban 28. szám alatt és pedig áll: három szobából, egy konyhából, kamrából és pinczéből; az alap kőből van építve, a tetőzet pedig cseréppel van fedve.

Az iskola szintén az utcásorban 46. szám alatt fekszik; áll három tanteremből, egy szobából, mely a tanítónak a lakása; továbbá egy boltból, egy raktárból, két szobából, egy prés-házból és egy pinczéből, a mely részek bérbe vannak adva; az alap kőből van építve és a tetőzet cseréppel van fedve.

A tantermek felszerelése elég rendes.

Könyvtár nincs.

Tornatér van; szerek nincsenek.

Faiskolája van 1880. év óta; évenként 100 drb fácskát szolgáltat.

Kántortanítók voltak: Gráczel György (1842—51), Mirovszky János (1851—85) mint jó zenész volt ismeretes, Rummer Károly; jelenleg Kubu Ferencz, szül. 1863. évi április hó 1-én Pudmericzen, Pozsonymegyében. Képesített Nagyszombatban 1882-ben.

Tanítók voltak: Ágner István (1860—70),

Jóni Sándor (1870—73), Hergott István, Kitta Pál, Marcsek József (1879—81), ifj. Kitta Pál (1884—86), Berzák Jenő (1885—92), Rummer Károly (1886—95), jelenleg *Hübner* Ferencz, szül. 1874. évi augusztus 2-án Nagyszombatban,

Pozsonymegye. Képesítettett Esztergomban 1894. évben.

Kántortanítói fizetés 600 frt 54 kr.

Két tanító fizetése 300—300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Bezák* István.

12. SCHWEINSBACH.

E község Pozsony vármegye szempezi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1006. — Rk. 738, ág. ev. 264, izr. 4. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 100. — Mn. 80, ism. 20. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut és táviró-állomás: Bazin.

Schweinsbach községnek feljegyzésre méltó történeti multja nincs. Lakói földmivelők és állattenyésztők. Határuk elég bőven termő föld.

Mikor keletkezett itt az iskola, ismeretlen. A tanterem szűk volta miatt 1864. évben a tanítói lakásból megnagyobbított; s a régi tanterem maradt a tanítónak lakásul. 1874. évben a szalmával fődött iskola leégett s azóta cseréppel van fődve.

A kántortanítói lakás áll: 1 szoba, konyha, kamra és istállóból. A tanterem oly szűk, hogy annak lebontását a kir. tanfelügyelő sürgeti.

A tanterem felszerelése hiányos.

Könyvtár nincs.

Faiskola nincs.

Tornatér és szerek nincsenek.

Az iskola fenntartója a r. kath. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Navrátil György, Moró Imre mint jegyző is, Moró Antal, Aignecz István, Szukup Alajos, Lédeczy János, *Petrovics* János, szül. Galgóczon, Nyitram. 1861. február 10. Képesítettett 1888-ban Nagyszombatban. Az állás jelenleg üresedésben van.

Kántortanítói fizetés 504 frt.

Az iskolaszék elnöke *Horváth* Rudolf.

13. SZÖLLŐS.

E község Pozsony vármegye pozsonyi járásában fekszik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1800. — Rk. 1800. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 280. — Mn. 200, ism. 80. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

Ezen község sík határon, a budapest-bécsi vasutvonal mentén, Pozsonytól 1 óra járányira fekszik. Lakosai a legrégibb időktől kezdve kizárólagosan földműveléssel, de különösen szőlőműveléssel foglalkoznak, s szőlőhegyeiket vaszorgalommal és kitartással művelik, ugyannyira, hogy nemcsak házi szükségletükre, hanem eladásra is évenként a mostani időben is összesen 8—10 ezer hektoliter bort termelnek. A nép valóságos jellemű s szorgalmas és kitartó munkás, bár szokásaira és életmódjára nézve régibb nyers motívumai még most is jelentkeznek, de általánosságban tanulékonyak, s a kor szokásaival

előrehaladtnak mondható, bár ezen előrehaladásban nem is önmaga akarata, hanem a vezető egyházi és világi hatóság a buzdító eszköz.

A községi iskola történetének adatai igen hiányosak, mert az 1842. évben ezen községben pusztított tűzvésznek nemcsak a plébániai és az iskolaépület, hanem az itt őrzött okmányok, feljegyzések és anyakönyvek is áldozatul estek. Valószínű, hogy itt is, mint a legtöbb helyen, a kor növekedő civilizációjának s az egyházi és világi hatóságoknak pressiója alatt fejlődött az iskolaügy s mivel e helyütt sem szerzetesrend, sem a tudomány és felvilágosultság iránt lelke-

sülő kiválóbb egyén nem volt, csakis a legujabb idő törvényes intézkedésének köszönhető a mai helyzete az iskolának, illetve az iskolaügynek.

A szőlősi róm. kath. iskola épülete az utcára fekvő földszintes ház, a községben szokásos anyagból épült, magában foglal 2 tantermet, a kántortanítói lakást, a segédtanító lakását a megfelelő mellékhelyiségekkel.

Az 1859. esztendeig egy osztályból állott a mai iskola, ezen évben lett kibővitve két osztályra.

A tantermek felszerelése elég rendes.

Könyvtár nincs.

Tornatér van; szerek nincsenek.

Faiskola van, 300 drb ojtványnyal.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség.

Jótevője nincs.

Mint kántortanítók alkalmazva voltak: Rükker János 1810—59; Kubista Venczel 1860—86; Horváth Ferencz 1886-tól, szül. Nádasdon, Pozsonym. 1861. május 14. Képesített Nagy-

szombatban 1889-ben. A Hadastyánok zenekarát vezeti.

Rükker János és Kubista Venczelnek mellékfoglalkozása a tanítói hivatalon kívül volt a jegyzőség. Kubista Venczel, mint szakértő jegyző és mint cseh származású, a zene terén jellemző állást foglalt el. Magyarul mindketten saját szorgalmuk folytán tanultak meg. Horváth Ferencz kántornak mellékfoglalkozása a postahivatal.

Segédtanítókul működtek: 1. Macsala Mihály, 2. Konecsny József, 3. Machacsek János, 4. Szedlárík József, 5. Guller Antal, 6. Hrdina Ráfael, 7. Munka István, 8. Kliment István, 9. Hergott Pál, 10. Józsi Alajos, 11. Koválik György, 12. Petrovics János, 13. Hrubiszko Miklós, 14. Krumpár Ferencz, 15. Letovanecz Nándor, 16. Csehák Ferencz, 17. Kompanek Ernő, 18. Burián József, szül. Zayaron, Pozsonym. 1875. november 1.

A kántortanító fizetése átlagos számítás szerint 714 frt, a segédtanító fizetése 366 frt.

Az iskolaszék elnöke Bócz Károly.

14. TÓT-GURAB.

E község Pozsony vármegye szemcepi járásában fekszik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 900. — Rk. 868, izr. 32. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 140. — Mn. 100, ism. 40. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: Bazin.

Tót-Gurab morva telepítvény, eredetileg a bazini hegyekből áttelepítve, hol a földesuraság részére favágással foglalkoztak. A lakosság általában jólelkű, engedelmes és vallásos. Nemzetiségi izgatások iránt fogékonysággal nem bír.

Az iskola történetéről csak hagyományszól, mert a községet érdeklő iratok a múlt század végén dühöngött tüzvész alkalmával elpusztultak. A mit a hagyomány az iskoláról tud, az a következőkben foglalható össze: az iskolának volt a múlt században külön épülete, mely a mostani század elején összedült. Azóta az iskola parasztszellérségben volt elhelyezve és pedig ki volt bérelve iskolai helyiségül és egyuttal kántortanítói lakásul egy parasztszoba egész 1850-ig. Tandij fejében fizettek akkor a tanulók egy kenyeret és 13 garast egész évre. Az iskola és

tanító állandó épületet 1850-ben nyert a községtől, a mennyiben ez egy, a község tulajdonát képezett házat, mely laktanyául szolgált, az átvonuló katonaságnak iskolának adoptált. Az iskola így saját tulajdon épülete a községnek.

Az épület vályogból van, zsindelylappal fedve. A tanterem négy ablakos, 5 méter széles, 10 m. hosszú és 2½ méter magas. A tanítónak van 2 szobája, konyhája, kamrája, istállója, ez mind meglehetősen rossz karban van.

A tanterem a legszükségesebbekkel el van látva. Könyvtár és tornatér nincs.

Faiskolája 1873-tól van.

Férfi- és női-kézimunka tanítása ismeretlen.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Kegyur gróf Pálffy János.

Jótevő nincs.

Kántortanítók voltak: Matusik N. (1792—1815); Prenoszil M. (1815—30); Piláthy Dávid (1839—48); Jóny Ferencz (1848—71); *Szuchony* József 1871-től. Született Alsó-Lóczon 1846. ok-

tóber 7-én. Képesítettett Nagyszombatban 1867. Működött A.-Korompán, Magyarbelen.

Kántortanítói fizetés 252 frt 12 kr.

Az iskolaszék elnöke *Ribány* Imre.

15. VISTUK.

Vistuk község Pozsony vármegye szempcei járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1030. — Rk. 1018, ág. ev. 1, izr. 11. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 190. — Mn. 140, ism. 56. — Tny. magyar-tót.

Posta- és vasut: Báfony. Táviró: Modor-Senkvicz.

Vistuk jelenlegi tót lakói a legrégibb történelmi adatok nyomán eredetileg horvátok. Nemzetiségi ellenszenv közöttük terra incognita, sőt igen örülnek, ha gyermekeik az iskolában magyarul tanulnak. Jámbor lelkületűek, de nem hibátlanok, nem nyíltszívűek és a legjobb tanácsot is csak kételkedve fogadják. Egyenetlen domboz-völgyes határa javarészt Vistuknak az erdői gróf Pálffyak birják, mely a vöröskői uradalomhoz tartozik. Vistuk lakói csaknem kizárólag földmiveléssel foglalkoznak, a szőlőmivelés alig jöhet tekintetbe; az asszonyok és leányok szép arany és selyemhímzést tudnak produkálni.

A község történetére vonatkozó adatok elősorolását e sorok írója méltán mellőzhetni véli, hanem e helyett a jőnevű történelbuvár Jedlicska Pál „Kiskárpáti emlékek Vöröskötől Szomolányig“ című dolgozatára utal, ahol ezen községre vonatkozó történelmi események elég alaposan és bőven elő vannak adva. Részben pótlásul, részben helyreigazításul azonban az említett mű azon állításával szemben, mintha a vistukiak gyermekeik kiképzetésére csak igen csekély gondot fordítának, legyen szabad megérteni, hogy egy 18. századbeli vistuki plébános Kubovics Tamás feljegyzése szerint, azon időben ezen paraszt község 14 férfiut nevelt föl az egyházi pályára, kik közül hármát, amennyiben magas méltóságra is küzdöttek fel magokat, névleg is fel kell említenünk. *Maurovics* Mihály mint egri nagyprépost ezen község jótevőjeként szerepelt. Ő építette és dotálta a hajdani Szent-Egyed kápolnáját — s nem a Pálffy grófok — mely azonban ma már nem létezik. Ennek helyén a község Szent-Anna tiszteletére emelt kápolnát 1887. évben 1100 frtnyi költséggel. *Maurovics* emléke

meg van örökítve egy misealapítványban, melynek értelmében még most is havonként egy-egy szent mise végeztetik az ő szándékára. Van továbbá tőle a templomnak két antik ezüst ampolnája és egy hármás ezüst edénykéje pro sacris liquoribus. *Ruman* alias *Skrach* Márton pannonhalmi főapát, kinek szomorú végéről Kubovics plébános röviden csak ennyit jegyzett föl: „Equis raptatus Jaurinium pergens, obiit“. *Farkasics* Mihály, mint a Szent-Ferenczrendiek Generálisa, meghalt Rómában. Ennyit a multból.

Hogy azonban jelenleg is anyagi körülményeikhez képest bőven érdeklődnek a vistukiak iskolaügyeik iránt, alábbi tények bizonyítják.

Templom, iskola, pap- és kántorlak Vistukon menten a világ zajától egy csoportban a falu középrészének északi szélén, a szérüs kertek mögött épült. Iskola mikor, arra sem írásbeli adat, sem szóhagyomány nem áll rendelkezésünkre. Az 1822. évi Rudnay-féle Visit. is csak ennyit tud: „Schola Possessionis Vistuk per quem et quando erecta sit, ignoratur... Huc dum ea conservabatur a communitale“. Áll pedig ezen siralmas kinézésű iskolaépület és kántortanítói lak nyers anyagból, szalmatető alatt. Az 1869. évtől vezetett iskolaszéki jegyzőkönyvekből tudjuk, hogy a régi szűk tanterem 1870. év folyamán bővített és a szükséghez képest tatározva lett. Ezen költségviselés alól a két grófi uradalom sem vonhatta ki magát: gróf Pálffy János fizetett 209 frtot, gróf Pálffy István pedig 100 frtot. Idő multával azonban ezen így megnagyobbitott tanterem sem bizonyult elegendőnek a tanköteles gyermekek befogadására, kiknek száma már messze 100-on felül járt. Számtalan értekezlet, több évi vajadás után végre megszű-

letett az annyira szükségessé vált és óhajtott II. tanterem és a hozzászervezett II. tanítói állomás. Óhajtandó lett volna ugyan, hogy ugyanezen alkalommal egy füst alatt a régi iskola a vele összefüggő rozoga kántortanítói lakással együtt lebontassék és újra épüljön, miként azt a képviselőtestület legjobbjai meg is szavazták volna; a többség azonban a grófi képviselőkkel élükön, akik kegyhajhászó álláspontjuknál fogva sokszor szűkkeblűebbek szoktak lenni megbizóiknál, a jó ügyet csak részben engedték megoldáshoz juttatni. Ekként tehát a régi épület és tanterem föntartása mellett 1891. év folyamán egy új, a modern igényeknek teljesen megfelelő tanterem épült Vistukon az iskola beltelkén 80 gyermek számára, vele összefüggőleg egy tanítói lakószobával. Az előirányzott építési költség 2200 frtban lett megállapítva, melyet azonban Jursovics József, jómódu és áldozatkész földmives gazda 200 frttal gyarapított azon szándékkal, hogy ezen iskola kizárólag égetett anyag-

ból, minden nyerstégla mellőzésével építtessék. A fenti költség pedig a következő forrásokból nyert fedezetet: Ő Felsége adott 100 forintot, boldogult eml. Simor János hercegprimás Ő Eminentíája adott 100 frtot, gróf Pálffy Jánosra adó arányában esett 598 frt 42 kr., gróf Pálffy Istvánra 474 frt 10 kr. és végre a többit a község lakói adták. Egyidejűleg a hitközség a politikai községgel egyértelműleg a másodtanítói állomást is szervezte oly módon, hogy ennek évi 300 frtnyi készpénz fizetése legyen a politikai község pénztárából utólagos havi részletekben, továbbá 1 szobából álló szabad lakása és 4 ürméter fája. Kántortanítója *Szukup* Alajos, szül. Sissón, Nyitram. 1850. deczember 21-én. Képesített Nagyszombatban 1872-ben. Működött Schweinsbachon.

A kántortanító fizetése 631 frt 32 kr.

A segédtanító fizetése 300 frt.

Iskolaszéki elnök *Markovich* János plébános.

d) **Szempezi alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Méhes Károly* alesperes, nagy-födemesi plébános.

1. **BOLDOGFALVA.**

Eközség Pozsony vármegye szempezi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 389. — Rk. 385, ev. ref. 96, izr. 8. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 65. — Mn. 47, ism. 18.

Posta: Réthe. Vasut és táviró: Szempcz.

Boldogfalva község helyén a hagyomány szerint hajdan nagy erdőség volt. II. András magyar királynak leánya sz. Erzsébet kápolnát építtetett négyszögű, faragott kövekből. Ezen kápolna bucsujárásra használtatott s ekkor a pozsonyi (Klarissza) Klára-apácák gondozták. Ezen kápolna most is a templomnak szentélyét képezi. A templom eleje körülbelül 660 éves lehet.

Később házak épültek a kápolna körül s mivel a kápolna oltárképe a b. sz. Máriát ábrázolta, a falu is Boldogasszonyfalvának neveztetett.

A vallásháboruk alatt a kápolna az eretnek kezébe került, kik nagy rombolást tettek rajta. 1706. évben került ismét a katolikusok kezére.

Boldogfalva régebben Szempcznek volt filiája. 1809-ben lett önálló plébánia.

A róm kath. iskola 1788. évben építtetett, mely a jelen ideig különféle javítások által a mai alakját nyerte.

Az iskola alapépülete téglá, tetőzete fazsin-dely. Áll pedig egy tanterem, 2 tanítói szoba, 1 konyha, 1 kamra és 1 istállóból.

A tanterem felszerelése hiányos.

Könyvtár nincs.

Tornatér van. Szerek nincsenek.

Faiskola van, 300 csemetével.

Az iskolafenntartó a r. k. hitközség.

Jótevő a hitközség.

Kántortanítók voltak: Kováts Ferencz, Pergel.

András, Kobza István, Adámi Mihály egyszerűsmind jegyzők is, Horony Imre 10 évig, Horvátovics János 10 évig, Bali István 17 évig, Noszátók Antal 3 évig, *Preiner* Endre 1894-től. Született Sásóny községben (Mosony m.) 1867. évben.

Képesített Győrött 1886-ban. Működött Nagyvázsonyban, Barátfalván, Rába-Pordányban, Duna-Ujfalun.

Kántortanítói fizetés 350 frt 63 kr.

Az iskolaszék elnöke *Csögley* Kálmán.

a) RÉTHE.

Réthe nemes község Pozsony vármegye szempezi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. lk. sz. 1154. — Rk. 604, ev. ref. 402, ág. ev. 26, izr. 100. — Anyanyelvre magyarok

Tank. sz. 76. — Mn. 50, ism. 26. — Tny. magyar.

Posta: Réthe. Vasut és táviró: Szempez.

A község és határa sík földön terül, körülvéve hasonló sík határokkal, melyben minden természetmenny jól megterem. Réthe község fennállására vonatkozó iratok 1525-ik évig találhatók, de mely században keletkezett, ki nem puhatható. Szóhagyomány szerint Rőthe nevű családnak adományoztatott, de arról csak homályos szóhagyományok vannak; a legelső birtokos család Márkus nevezetű volt és a mai Horváth-utcában, mint annak idejében a legmagasabb ponton lakott, a birtokosok mindnyájan nemesek, ennél fogva hadviselő nép volt és a sík földön, mely még a múlt században is erdő, mocsár, nád- és legelőből állott nagyrészt, mai nap is láthatók az őrhelyeken létező halmok; legnevezetesebb ezek között az úgynevezett zöld halom, mely a falunak északi részén, rónahelyen van, körülbelül 5 méter magas, 50 méter átmérőjű, a hagyomány szerint a törökök süvegükben hordták össze.

A most élők főfoglalkozása a földmivelés, mellékfoglalkozás a ló- és tehénkereskedés; a nagyszámban levő napszámosok elegendő keresetet találnak a szomszédhatárok pusztáin lakó nagybérlőknél.

A nép anyagilag általában szegény, de szorgalmas, ügyes, jó munkás, keresetéből megélhet és jól ruházkodik.

Az iskola, melyben a kántortanító lakása is van, a róm. kath. templommal együtt egy telken, egymás szomszédságában van. 1811. év körül épített a helybeli nemes közbirtokosok által,

előbbi években csak bérlett helyiségben tanítottak; első építkezés csak egy szoba, kamra és istálló-ból állott, úgy, hogy a tanító saját lakszobában volt kénytelen tanítani; az 1853-ik évben elkülönítették s lett egy tanterem, de padozatlan, 1874. évig; ekkor újra átalakítás történt és pedig a tanterem külön bejárattal és padozattal ellátva, a tanítói lak pedig egy kis padozott szoba és nagyobb padozatlan szobából, egy nyitott konyha, kamara és istállóból áll, mind zsindelyfödél alatt, alapzata égetett téglá, falak pedig mór vályogból vannak.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Könyvtár, tornatér és faiskola nincs.

Az iskola fentartója a róm. kath. nemes közbirtokosság.

Jótevői a n. közbirtokosság és Nogely István t. kanonok és nagyváradi tanítóképződei igazgató tankönyvek- és 150 frtos alapítványával.

Kántortanítók voltak: Ivanics Máté, Nagy Antal, Rimszky József (1838), Utasy János (1838—48), Horony Imre (1848—52), Leterlig Fenyvessy János (1854), Szabó István (1854—59), *Szorentiny* József. Született Spáczán 1833. márczius 12-én. Képesített Érsekújvárott 1854-ben. Működött Kállocson 3 izben, Sárfin 2 izben, Alsóújvároson, P.-Iványiban, P.-Királytón.

Kántortanítói fizetés 250 frt 54 kr.

Az iskolaszék elnöke *Csögley* Kálmán.

E község területén van még egy ev. ref. elemi népiskola 1 tanítóval, 80 tankötelessel.

b) NÉMET-GURAB.

E község Pozsony vármegye szemcezi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 1281. — Rk. 300, ev. ref. 900, izr. 81. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 45. — Mn. 30, ism. 15. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasut és táviró: Szempez.

Német-Gurab, melyhez 5 kilométer távolságban fekvő gróf Pálffy János tulajdonát képező „Tárnok“ nevű pusztája is tartozik, evang. lelkész és körjegyzőség székhelye, egy róm. kath. és egy ág. evang. templommal, egy-egy iskolával. A r. k. templom a község északi végén van, mint Csatajnak filiáléjában, minden második vásár- és ünnepnap sz. misével. A község déli vagyis alsó végén van az evang. templom s ennek tözsomszedságában az evang. lelkész lakik, ki egyszersmind a csataji ág. evang. lelkésze, a kiknek templomuk nem lévén, mindig Gurabra jönnek s számukra itt tót istentisztelet tartatik.

A község lakosainak főfoglalkozása a földmívelés; a községben szükséges mesterembereken kívül vannak itt marhakereskedők is. A község alsó (déli) határa lapály, nagyobb része legelő és rét, mely nedves esztendőkből vízzel beöntetik, de szénatermésnek meg nem árt, mert legtöbb esetben kaszálásig leszivárogo, de a szarvasmarhának nem egészséges s ez lesz oka annak, hogy itt minden évben több darab szarvasmarha elhull. Az eladó szénát vagy a helybeli szénakereskedő megveszi, vagy pedig szekéren a legközelebbi városokba viszik eladás végett. A község lakói általában véve szorgalmasak és iparkodók.

A r. k. iskola jötevéje nagym. gróf Pálffy János, ki a r. k. templom patronusa is, ki a r. k. iskolakiadások $\frac{9}{10}$ -ét maga fizeti, az idevaló birtokosok pedig csak $\frac{1}{10}$ -det; ezen hozzájárulása nélkül az iskola fenn nem állhatna.

A kántortanítói lak az iskolával egy fedél alatt, a község északi végén keletnek fordítva áll,

országutra nyíló három iskolaablak, egy folyosóajtó, kántori első szoba két ablakjával, egy udvarba vezető folyosóajtó és kapuval.

A kántorlakba a másik utcáról nyíló ajtó vezet elő- és hátulsó lakszobába, tovább kamrába, melyben egy kis pincze is van, azután van az istálló, melylyel az épület beveződik. Az épület végétől 2 ölnyi távolságban van a téglával kiépített 6 öl mély hengerkut. Az épület alapja részint kő, nagyobb részt égetett téglából áll. 1892. év aug. hó 25-iki nagy tüzvészig fazsindelylyel volt fedve a tetőzet, a tüzvész után az udvar egész hosszában, 8 téglaszlopon nyugvó folyosó építetett s az egész tetőzet palakövel fedetett be.

A tanterem felszerelése hiányos.

Könyvtár nincs.

Tornater van; szerek nincsenek.

Faiskola van.

Az iskolafenntartó gróf Pálffy János és a r. k. hitközség.

Jötevéje a kegyuraság.

Kántortanítók voltak: Rimszky József (1835—55), Burza Antal (1855—80), Ujhelyi Lajos (1880—83). Ezen időtől *Streicher* István, szül. 1860. decz. 7-én Modorban (Pozsonym.). Képesített szülőhelyén 1879. évben. Működött: Köpösdön, Mokrihájon.

Kántortanítói fizetés 302 frt 94 kr.

Az iskolaszék elnöke *Csögley* Kálmán.

E község területén van még egy ág. evang. felekezeti jellegű népiskola 160 tanköteleessel, a jelen évtől 2 tanteremmel, 2 tanítóval.

2. EGYHÁZFA.

E község Pozsony vármegye külső járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1753. — Rk. 1624, ág. ev. 1, izr. 128. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 342. — Mn. 230, ism. 112. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Diószeg.

A község 2 órai távolságban a Kis-Kárpátok hegylánczától délkeletre terül el, fekvése észak-

keleti irányu, a földje sík és csak itt-ott lehet kis halmokat látni. Talaja homok, kavics, mész

és kevés agyag-keverékből áll, termőképesége közepes. A község keletkezésének megírásához a népmondai szempontból adatok nem állanak rendelkezésre, mivel az öreg lakosok többnyire elhaltak, a fiatalok pedig mitsem tudnak az eredetéről. Az egyházi történet leírásának könyvében csak annyi található, hogy Egyházfa község valaha nemes község volt. Egymásutáni adás-vevés által az erdődi gr. Pálffy-család birtokába jutott, minek folytán a kegyuri jog a fentebbre szállott. A község lakosai földmiveléssel, állattenyésztéssel és jelenben már szőlő-, gyümölcsfa- és méhtenyésztéssel is foglalkoznak; feltűnő jellemük az, hogy kapzsik és könnyen megvesztegethetők. A község nevezetessége közé tartozik az új egyemeletes és impozáns plébánia, mely az egész megyében ritkítja párját. A régi iskola és kántortanítói lak keletkezett 1782-ben Rekvinyi Károly plébános idejében, mely a templom mögött állott 1877-ig. Az újabb időben 1879-ben a régi plébánia díszes iskolává és kántortanítói lakká alakíttatott át. Az iskola jótévi: nagym. erdődi gr. Pálffy János kegyur, ki az új iskolát és kántortanítói lakot a hivek csekély hozzájárulásával felépítteté és Pellikán

Karolina urhölgy, ki az egyházfai szegény iskolás gyermekeknek a szükséges tanszerekkel való ellátása céljából 200 frtos alapítványt tett.

A kántortanítói lak és iskola fekvése északkeleti és északnyugati, mely áll: egy nagy tanteremből, három lakszobából, egy éléskamrából, egy konyhából, egy istállóból, egy fakamrából és két sertésólból; az alap, valamint az egész épület égetett téglából áll, a tetőzet cserépzsindeleylyel fedve.

A tanterem a szükséges tanszerekkel fel van szerelve.

Az iskolai könyvtár 60 kötetből áll.

Tornatér van; szerek nincsenek.

Faiskola nincs.

Férfi- és női kézimunkatanítás ismeretlen.

Kántortanítók voltak: Dunsics János (1782—832), Németh Imre (1832—79), Smeringa Dénes (1870—71). Mellékfoglalkozásuk volt a gyümölcsfa-tenyésztés és méhészet. 1879-től Németh Mór, szül. 1850. szept. 15-én Egyházfán (Pozsonym.). Képesítettett Modorban 1875-ben; ugyanezen évben Budapesten tornatanítói oklevelet nyert.

Kántortanítói fizetés 1067 frt 5 kr.

Az iskolaszék elnöke *Markovich* István.

a) JÁNOSHÁZA.

E község Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. lk. sz. 149. — Rk. 141, izr. 8. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 33. — Mn. 25, ism. 8. — Tny. magyar.

Posta: Pozsony-Királyfa. Vasut és táviró: Szempcz.

A község 1792-ben keletkezett, alapította erdődi gróf Pálffy János. A község lakosai földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkoznak, szorgalmuk közepén alóli. Az iskola 1856. évben keletkezett és a község lakosai tartják fenn; jótévi nincs; a tanítói lak és az iskola fekvése északkeleti, mely áll: egy szobából, egy konyhából és egy kis kamrából. Az alapépület égett téglá, a tetőzete zsup-szalmával van földve.

Az iskola felszerelése szegényes.

Könyvtára nincs.

Tornatér van; szerek nincsenek.

Faiskola nincs.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótévi nincs.

Kántortanítók voltak: Zlatovszky Mihály, Schreiber János (1856—63); Marnek János (1864—70); *Baránek* István 1872-től. Született 1833-ban augusztus 5-én Bazinban, Pozsonym. Póttanfolyamot végzett Modorban.

Kántortanítói fizetés 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Markovich* István.

b) POZSONY-KIRÁLYFA.

Királyfa község Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 1336. — Rk. 1306, izr. 20. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 238. — Mn. 170, ism. 68. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasut és táviró: Szempcz.

Királyfa fekszik Pozsonymegyének nyugati részén, Pozsonytól mintegy 24 kilométernyire, közel a Nagy-Csallóközhöz, így tehát természetesen síkságon. Talaja homokos és inkább sovány, mint kövérnek mondható. Lakóinak főfoglalkozása ősidők óta a földművelés és állattenyésztés. Népe szelid, csendes, törekvő, s a mi fő, vallásos. Nyelvre nézve tótok, de már igen sokan beszélnek szép anyanyelvünket.

A róm. kath. iskola jelenleg a község által tartatik fenn, de mintegy 40 év előtt a mélt. gróf Pálffy-féle uraság által és kizárólag ez által tartatott fenn, olyformán, hogy abba az uradalmi cselédségen kívül a községbeliek is járathatták gyermekeiket. De később, az 50-es évek vége felé a Pálffy-uradalom az általa fentartott iskolát — mi okból, nem tudni — megszüntette s ekkor a község, miután kénytelen lévén, maga állított fel iskolát.

Az ezen, a község által fentartott iskolához Szabó nevű tanító lett megválasztva, később Oravecz, ki 1884. november havában itt meghalt. Kovács Sándor 1885. január 10-én választott meg s rá néhány nappal elfoglalta állását a régi s nagyon szűk iskolaépületben. Ezen volt iskolaépület és tanítói lakás már akkor oly állapotban volt, hogy a község s az érdekeltek belátták, miszerint elengedhetlen szükség új iskolának az építése. Néhány évi vajadás után, miután a község a maga erejéből csak a legnagyobb áldozatok árán lett volna képes ennek megfelelni, gróf Pálffy János val. belső titkos tanácsos és itteni nagybirtokos, kit ezen ügyben a község már többször megkért tel-

ket és az építéshez való mindennemű anyagot ajándékozott Királyfának. És ezek után 1892-ben hozzáfoglak a jelenlegi szép és nagy iskola és tanítói lakás építéséhez, a melylyel 1892. szeptemberre elkészültek. Ugyanezen hónap 26-án szentelte föl azt nagyszámu helybeli és vidéki közönség jelenlétében dr. Komlóssy Ferencz főtanfelügyelő, ki ezen alkalommal szép magyar beszédet intézett az egybegyűltekhez. A tót szónoklatot pedig az egyházfai plébános, főt. Markovich István iskolaszéki elnök tartotta.

Az egész iskola és tanítói lakás — mely általában északnak fekszik — kemény téglanyagból készült, a tetőzet cserép, a tanterem hossza 12·34 méter, szélessége 7 méter, óriási nagy 3 ablakkal, melyek mindegyike 3·84 □ méter. A tanítói lakás egy előszobából és két szép magas és tágas szobából, egy konyha és kamarából áll.

Az iskola felszerelése elég rendes.

Könyvtár nincs.

Tornatér van; szerek nincsenek.

Faiskola 1892. év óta 1200 drb csemetével.

Férfi- és női kézimunka tanítása ismeretlen.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője a multban gróf Pálffy János.

Tanítók voltak: Szabó (1884); Oravetz (1884—85); jelenleg Kovács Sándor, született Érsekújvárott 1861-ben október 6-án. Képesített Léván 1882-ben. Működött Szémőn (Komáromm.). 1885-től van jelenlegi állomásán. Mellékfoglalkozása postakezelés.

Tanítói jövedelem 400 frt 37 kr.

Az iskolaszék elnöke Markovich István.

c) ZONCZ.

(Torony község és Sóvető pusztával).

Zoncztársaságával Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 355. — Rk. 355. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 26. — Mn. 16, ism. 10. — Tny. magyar.

Posta, vasut és táviró: Szempcz.

Valamint Zonczt, úgy Torony is róna vidéken, a fekete víz jobb partján, délkeleti irányban fe-

szik; mindkét község határa róna, a zonczi határt a fekete víz keresztül kigyózza, melynek mind-

két partját szép fák koszorúzzák, a toronyi határ déli részét érinti a termékeny Csallóköz szigete, mely a kisduna által választatik el. Keletről és délről erdőségek vannak, a föld termékeny, de sokat szenvednek a termények a gyakori köd által. A régi időben a nép tót nyelven beszélt és a jobbágysághoz tartozott. A községben 1830-ban nagy kolera volt, 1831-ben nagy árvíz, 1850-ben tűz, 1870-ben is nagy tűz dühöngött majd az egész község leégett. A két község lakóinak főfoglalkozásuk a földmivelés, baromtenyésztés és szőlőültetés. Az iskola 1850-ik évben épült. A község nevezetességei közül megemlítendő a kápolna, mely Zoncz községtől egy 100 ölnyi távolságra fekszik, 1833-ban épült, a Havi Boldogságos Szűz tiszteletére van szentelve. Az iskola jötevői a róm. kath. hivek. A tanítólak egy épület alatt van az iskolával,

fekvése délkeleti; áll egy padlós szobából, egy zárt konyha, egy kamra, egy istállóból. Az alapépület kőből van, de a falak vályogból, a tetőzet fazsindely.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Könyvtár nincs.

Tornatér van, szerek nincsenek.

Faiskola nincs.

Iparág nem taníttatik.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jötevője ugyanaz.

Tanítók voltak: Donátek János (1850—93).

Jelen időben *Méry Vincze*, szül. 1843-ban aug. 28-án Nagy-Megyeren, Komáromm. Képesített Győrben 1881-ben. Működött Nagy-Megyeren, Nagy-Abonyban, Nagy-Luczon.

Kántortanítói fizetés 300 frt 46 kr.

Az iskolaszék elnöke *Markovich István*.

3. IVÁNYI (IVÁNKA).

E község társközségével Pozsony vármegye pozsonyi járásában van. Hozzá tartozik Papfalva. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1202. — Rk. 1186, ág. ev. 6, izr. 10. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 200. — Mn. 160, ism. 40. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Cseklész.

Ivánkán hajdan a gróf Károlyiak, báró Maholányiak s báró Jeszenákok voltak a földesurak, a nép pedig jobbágyaik. Papfalva pedig a pozsonyi társas káptalané és préposté volt; a nép pedig jobbágyaik. Ez a történeti tény már 1345-ben keletkezett okmányokból kitűnik.

A község régi neve „Aychen“ volt s lakosai németek. A 16-ik században „Aycha“ lett, a midőn a lakosság nyelve magyar volt, vallásra kálvinisták. Ezen időben a plébánia is megszűnt és Cseklészhez csatoltatott. Később a lakosság a kath. hitre visszatért, de a hegyi lakókkal össze keveredve teljesen eltótosodtak. Így származott azután az Ivananya vagy Ivánka név. Az igazi ősnéve Iványi, mely név már 1345-ben szerepel.

A róm. kath. iskola története egy idős a plébániáéval, tehát a legrégebbek egyike. A régebbi Can. Visitációk egy kis zsellérházról tesznek említést, mely iskola és tanítói lakul szolgált. A kántori fizetés ezen időben minden gyermek után $\frac{1}{4}$ évenként 25 denár, egy kenyér és naponként két hasáb fa volt.

A 18-ik század derekán a köznemesből herczeggé lett Grassalkovics Antal, akkori földesur viselte gondját az iskolának.

A tagosítás e községben 1859-ben vitetett keresztül, midőn a kántortanító 10 kat. 995 □ birtokot kapott. Ezen időben a kántortanítók, kik egyszersmind jegyzők is voltak, sajátjokból segéd-tanítót tartottak.

A régi iskolaépület 1861-ben leégvén, az az akkori kegyur Obrenovics Milos Mihály szerb fejedelem segélyével újra felépült.

1868-ban határozatilag kimondta az iskolaszék, hogy a segéd-tanítót ezentúl a község fizeti évi 80 frttal, melyhez a kántortanító 20 frtot ad. Ellátása a kántortanító terhét képezendi. Ez azonban végleg rendeztetett 1874-ben, midőn a segéd-tanítónak megállapítottak 180 frtot, s a kántortanító tandíját — az ellátási teher fenntartása mellett — 100 frttal emelték.

A kántortanítói lakás áll: 3 szoba, konyha, kamra, pincze és istállóból. Az iskolaépület 2

tágas tanteremből. Az egész épület szilárd anyagból épült és cseréppel fedett.

A tantermek felszerelése elég rendes.

Könyvtár nincs.

Tornatér van; szerek nincsenek.

Faiskola van.

Az iskolafentartó a róm. kath. hitközség és 326 frt 17 kr. iskolai tőke.

Jótevő a multban: Kunits Pál urad. tiszt 100 frtos iskolai alapítványával és Ferenczy József esperes 214 frtnyi adományával.

Kántortanítók voltak: Györkovits József (1755—89), Borsay István (1789—1803), Tihy Lipót (1803—30), Simkovics Dismas (1830—66), Sztankovics Lipót (1866—83), Csavara Pál, szül. Bélaházán, Pozsonym. 1861. szept. 5. Képesített Nagyszombatban 1880-ban.

Segédtanítók voltak: Szorentini József, Sztankovics József, Lalerman István, Voszátkó Antal, Sindel Péter Pál.

Kántortanítói fizetés 385 frt 64 kr.

Segédtanítói fizetés 285 frt.

Az iskolaszék elnöke *Ferenczy* József.

4. NAGY-JÓKA.

Nagy-Jóka és társközsége Pozsony vármegye somorjai járásában van. Hozzá tartozik Ujhely-Jóka és Oralja puszták. Anyaegyház. Közs. Lk. sz. 2829. — Rk. 2139, ág. ev. 25, ev. ref. 332, izr. 332. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 320. — Mn. 240, ism. 80. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Szempcz.

E községek lakosai kizárólag földmiveléssel foglalkoznak. Történeti multja mind a két helynek ismeretlen.

Az iskola keletkezésére nézve írásbeli adatok nincsenek.

A jelenlegi iskola a község északnyugati részén van, a templom szomszédságában. Az iskola épületben vannak a kántortanítói és a tanítói lakhelyiségek. Ugy az iskola, mint ennek északi felére épített kántorlak alapja téglá, felfelé pedig vályogból van építve. Tetőzete fazsindely. Az iskola három tanteremmel bir.

A tantermek közül kettő van felszerelve hiányosan.

Könyvtár nincs.

Tornatér van; szerek nincsenek.

Faiskola nincs.

Férfi és női kézimunka tanítás ismeretlen.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Téli György (1756—1781), ngs. Lamos János (1781—1811), kiról

megemlitendő, hogy három nyelven beszélt, Simor József (1811—?), Horváth, Gönczy, Szigeti József, Nagy Péter, Ujhelyi János (1850—1893), Pokorny Antal (1893—94), Szlist János; 1894-től *Bartalos* Miklós, született Kis-Magyarón, 1862. évi november 14-én. Képesített Modorban 1881-ben; mint igazi buzgó tanítónak fizetése évenként felemeltetett.

Osztálytanítók voltak: Kiss István (1869—1870), Svarba József (1870—72), Borbély Sándor (1872—75), Juhász Ignác (1875—1879), Bacsinszky Ede (1879—82), Mészáros Kálmán (1882), Bartalos Miklós (1882—94), Kránitz József (1894—96); *Kránitz* József, született 1876. évi január 22-én Kapuvárott, Sopronmegye. Képesített Modorban 1892. évi szept. havában.

Kántortanítói jövedelem 596 frt 08 kr.

Tanítói jövedelem 310 frt.

Az iskolaszék elnöke *Olgyay* Béla.

E község területén van még egy tanítóval biró ev. ref. iskola 40 tanulóval.

Egy izraelita népiskola egy tanító alatt 60 tankötelessel.

5. KÁPOLNA.

E község Pozsony vármegye szemcepi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 336. — Rk. 320, izr. 16. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 50. — Mn. 40, ism. 10. — Tny. tót-magyar.

Posta: Báhony. Táviró- és vasút-állomás: Cziffer.

Kápolna és Igrám község alig negyedórányi távolságra fekszik egymástól. Hajdan sokkal terjedelmesebb és ismeretesebb lehetett e két község, mint jelenleg; mert csak így lehet megmagyarázni azon történeti tényt, hogy IV. Béla király uralkodásának 10-ik esztendejében, tehát 1244-ben, Farkasnak és Dávidnak megengedi, hogy birtokukon, Capulnán, Szt.-Erzsébet tiszteletére egyházat emelhessenek és lelkészséget alapíthassanak, a mint ezt az okmány eredetije, mely Budapesten, az országos levéltár kincstári osztályában Eccl. 52, 3. található és a mely a „hazai oklevéltár“ 1234—1536. 11—12. lapon közölve volt, mutatja. Sajnos, az eredeti okmány másolata oly borzasztó érthetetlen latinsággal van leírva, hogy nehéz volt azt hiven és érthetően itt közölnöm.

Az okmány másolata így szól:

Bela Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Romae, Serbiae, Galiciae, Lodomeriaeque Rex. Omnibus Christi fidelibus, Sam praesentibus quam futuris, praesentem paginam inspecturis Salutem in Eo, qui credentium est vera Salus. Rex potens virtute praeditus, justitiae subjectis salutis praebens exempla et opera, in praesenti honore, et in futuro coelesti cum Sanctis decorabitur gloria.

Qua propter universorum notitiae praesentis paginae innolescat tenore, quod cum beata Elisabeth soror nostra in Christo carissima, in regno Thuringiae maritali vidnata esset consortio, antequam animam meritis plenam felicibus tradidisset bonis in haesuram perennibus, quidam, qui ex regnicolis nostris illuc secum suae desponsationis tempore iverant, ad nos reversi fuissent, videlicet: Farcasius et David, in retributionem servitiorum suorum eidem sorori nostrae beatae Elysaabeth impensorum, humili cum instantia a nobis petiverunt, ut in possessione eorum in nomine et honorem eiusdem beatae Elysaabeth Ecclesiam possint construere et aedificare, et ut in ed landes Deo debite queant persolveri, sine praejudicio aliorum parochiam

dare, et limitare dignaremur eidem. Nos igitur eorum petitionibus salubribus annuentes admisimus, ut praedictam Ecclesiam construant et aedi ficcut, populique sam nostri quam aliorum, parochiales dictae Ecclesiae subscripti existant; primo Kapusd, villa porcariorum (?) nostrorum Castri Posoniensis; item Igrech villa jocularum eiusdem Castri nostri circa fluvium Barzauch. Item villa Chatey, item villa nobilium de Borsa, item nobileo Iobagiones (?) Castri David et alii, item Jkran, Lous et Mortun populi Castri posoniensis. Item a parte superiori ipsius Ecclesiae Tekulchen nobilis cum suis proximis. Item Villa Balum usque Vyscham (?) possessionem Tyburcy iuxta Bar. Zanch ad Ecclesiam beatae Elisabeth Capulna (Kapulna) dictam, proprio iure et irrevocabiliter subsistant; et ne processu temperum talis nostra gratia possit per quempiam irritari, praesentes dedimus litteras dupplicis sigilli nostri appensione roboratas.

Datum per manus discreti viri magistri Farkasy, praepositi Ecclesiae Albensis, Aulae nostrae Vicecancellarii dilecti et fidelis nostri, Anno dominicae Incarnationis MCCXL^{mo} quarto, regni antem nostri decimo.

Ezen okmányból kitűnik, miszerint a többi nemesi birtokok között, Kápolna és Igrám is előfordult; és hogy valóban csupa nemesek laktak e két községet, bizonyítják a még ma is előforduló nemesi nevek; a régi nemesi curiák azonban már nem léteznek. Most mind a két községet csakis földmivelő gazdák és zsellérek lakják. Mindegyiknek az anyanyelve tót, de többben értik, sőt némileg beszélnek is a magyart. Katholikus vallásukhoz hiven ragaszkodnak.

A két község mintegy bele van ékelve Csataj, Sárkö, Báhony és Ziffer községek közé, úgy, hogy keresztvonalakat húzva az említett négy község között, majdnem ezek központját képezné Kápolna és Igrám; észak, kelet, nyugat-délről egy-egy községgel határosak a nevezettek közül.

A lakosok mind földmiveléssel foglalkoznak, abból élnek, mesterségre nézve csak ritkán adja

magát egyik vagy másik. Utóbbi időkben kezdtek a szőlőmivelést is.

A két község Báhomnyal együtt egy jegyzőseget képez; temploma mindkettőnek külön van.

Természeti fekvése nem a legjobb, mert sem hegysége, sem erdeje, sem folyóvize nincs, éghajlata azonban kedvező, levegője egészséges, mert nagyobb részben rendszeren szárazság uralkodik, csak gyakori erős szeleknek van kitéve mindkét község.

Mivel a kápolnai plébánia már 1244-ben létesült, feltehető, habár a régebbi iskola történetét nem ismerjük, hogy az igen régi eredetű. 1731-ben az iskola romokban hevert és sem a kápolnaiak, sem az igrámiak nem voltak hajlandók az épületet helyrehozni, ennél fogva az iskola ezen időben Báhomnyhoz csatoltatott. Az 1756. és 1784-iki Can. Visitációk, kántorokról tesz említést, sőt az utóbbi annak jövedelmét is körülírja, még pedig: Kápolna után 30 frt 37 $\frac{1}{2}$ dénár, Igrám után 42 frt 43 $\frac{3}{4}$ dénár; iskoláról semmi említést nem tesznek. Az 1811-iki Visitációból tudjuk, hogy a kántor akkor már jegyző is volt s e tisztelet 1869-ig utódai is örökölték.

Az iskola 1808-ban gróf Pálffy Ferencz mint kegyur segélyével, szilárd alappal, vályogfallal és zsuptetővel épült. Ebben volt egy kis szerű tanítói lakás és egy tanterem. Ezen épület javítása és további fentartása a hiveket terhelte. Ezen iskolába az igrámi tanulók 1894. évig jártak, a midőn a két község külön vált és Igrám is iskolát épített s az önálló tanító fizetését szervezte.

A kápolnai iskola áll: 2 egymásba nyíló szoba, konyha, kamra, faskamra, istálló és pin-

czéből. Van még egy pajta és lóistálló, a mely azonban a jelenlegi kántortanító sajátja.

A tanterem külön bejárata, kis folyosó által van elválasztva a lakástól; az iskola külön válaszkor e tanterem egy kis fal által ketté választott s a tanulók arányához megkisebbittetett; az így nyert rész kamrává alakított. Ezen épület 1890-ben lett így átalakítva, melynek alapja kő, fala vályog, tetőzete zsindely.

A tanterem felszerelése rendes.

Könyvtára nincs.

Tornatér van; szerek nincsenek.

Faiskola van.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Jótevője gróf Pálffy Ferencz.

Kántortanítók voltak: Romany Ferencz (1731—56), Uhrik Pál (1756—84), Hajek Mihály (1784—1811), Szladek Domonkos (1811—25), Makács János (1825—68), 1868-tól *Zalka* László, ki jelenleg is itt működik, szül. 1845. évi június 27-én Sellyén, Nyitra megye. Képesített Nagy-sombatban 1863-ban, magyar és tótnyelvű népiskolákra. Működött Szt.-Ábrahámban, Modorfalván, 1868. évi márczius 21-től pedig ezen az állomáson. Birja a magyar, német és tótnyelvet; összes működéséről csak dicsérőleg lehet nyilatkozni, a mint ezt minden vizsga alkalmával bebizonyítja; fő érdeme, hogy a gyermekeket a lehető legalaposabban bevezeti a magyar nyelvbe; a nagyobb gyermekeknél minden tantárgyat magyarul ad elő; magyarul kérdeztetnek, magyarul felelnek is.

Kántortanítói fizetés 777 frt 96 kr.

Az iskolaszék elnöke *Roszipál* Antal.

a) IGRÁM.

Igrám község Pozsony vármegye szempezi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. lk. sz. 559. — Rk. 515, ág ev. 6, izr. 38. — Anyanyelvre tótok.

Tank sz. 80. — Mn. 60, ism. 20. — Tny. tót-magyar.

Az igrámi tanulók 1894. évig a kápolnai iskolába jártak; ekkor, mivel a kápolnai iskola nagyobbításához hozzájárulni nem akartak, külön váltak és saját községükben egy 10 évre kibérelt házikóban állították fel saját iskolájukat.

Az igrámi iskolában van egy szoba a tanító számára és meglehetősen tágas tanterem; a kettő egy kis folyosó által van elválasztva.

A tanterem felszerelése rendes.

Könyvtára nincs.

Tornatér van; szerek nincsenek.
Háziipar és női kézimunka ismeretlen.
Az iskola fentartója a rk. hitközség.
Jótevője nincs.
Tanítók voltak: Beskó Antal, Kozák András,

Horváthy Hermin; egyik sem volt képesített.
Az állás jelenleg üresedésben van.

Tanítói fizetés 549 frt 94 kr.

Az iskolaszék elnöke *Roszipál* Antal.

6. MAGYARBÉL.

E község Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 1142. — Rk. 1087, ág. ev. 12, ev. ref. 1, izr. 42. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 203. — Mn. 195, ism. 58. — Tny. magyar.
Posta: helyben. Vasut- és táviró: Szempcz.

A Pozsonymegyébe kebelezett magyarbéli iskolaház, mely körülbelül 1700. év végén a birtokosok által építtetett, a r. k. templom mellett fekszik. Első időben szalmával volt fedve. Később 1857. évben bold. Gyiskó Szilárd volt kegyur által zsindelyfedezettel egészen tőből ujonnan lett építve. Ezen építésért Magyarbél és Németbél község előljárósága s községek lakosai beleegyezésével a kastély körüli tágas utat a kegyuraságnak engedték át. Tanuskodik erről egy németül szerkesztett okmány, mely a közbirtokosok tulajdonában van elhelyezve. A magyarbéli iskola körletéhez Németbél község és Konstantin-major tartozik.

A tanterem felszerelése hiányos.

Könyvtár nincs.

Tornatér van, szerek nincsenek.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: id. Oláh János, ifj. Oláh János, Kelley Károly, Panghy Ignác, Bartal Lajos, *Jankó* József, született Németbélben (Pozsony m.), 1841. április 19-én. Képesített Esztergomban 1861-ben.

Kántortanítói fizetés 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kirchknopf* Ferencz.

a) DUNAUFALU.

Dunaujfalu község Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 340. — Rk. 340. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 80. — Mn. 60, ism. 20. — Tny. magyar.
Posta: Magyarbél. Vasut- és táviró-állomás: Szempcz.

Dunaujfaluhoz tartozik még Saáp község, honnan a gyermekek negyedóra járásnyi ut megtevése után érkeznek az iskolába.

A lakosság főfoglalkozása föld- és szőlőművelés.

Az iskola keletkezésének ideje ismeretlen.

A régi iskolaépület 1889-ben a mai alakra kibővített.

A tanterem felszerelése hiányos.

Isk. könyvtár nincs.

Tornatér van, szerek nincsenek.

Az iskola fentartója a r. kath. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Mucska Mihály, Dúsz József, Sztolárik József, Muknay Mihály, Lauer mann N., Csizmazia János, Hecskó Rezső, Fenyvessy János, Takács János, Kálny Gyula, Groszback Ágoston, Preiner András, *Szorentiny* Elek, szül. Réthén (Pozsony m.), 1869. júl. 16. Képesített Modoron 1889-ben.

Kántortanítói fizetés 320 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kirchknopf* Ferencz.

7. NAGY-FÖDÉMES.

E község Pozsony vármegye külső járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2448. — Rk. 2355, izr. 93. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 507. — Mn. 340, ism. 167. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás Pozsony-Diószeg.

A községnek története adatok hiányában ismeretlen.

Az iskolaház régebbi időben egy szoba, konyha és egy tanteremből állott.

1854-ben a község építtetett egy 2 osztályu iskolát és két tanítói állást szervezett. Ezen iskola, valamint a kántortanítói lakás 1865. szept. 8-án, midőn néhány kivételével az egész község a lángok martalékául esett, leégett. De még ez évben felépült.

Ő felsége a király e célra ajándékozott 1200 frtot, a többi kiadást a község fedezte.

Ez iskolaépület is szűknek bizonyulván, a templom szomszédságában levő funduson, átellenben a már létezővel, ismét 5500 frton a helybeli katolikus birtokosok és zsellérek új két osztályu iskolát építettek, melyet 1885. szept. 21-én mélt. és fötiszt. Boldizsár József fölszentelt püspök és érs. ált. helynök ugyane napon tartott bérmlás alkalmával fel is szentelt szép beszéd kíséretében. Ugyanekkor a kath. község egy harmadik tanítói állást szervezett, szintén 300 forint fizetéssel.

Jelenleg tehát három rendes tanító működik, a 4-ik tanterem pedig fenn van tartva kisdévodának.

A tantermek felszerelése rendes.

Könyvtár nincs.

Tornater van, szerek nincsenek.

Háziipar és női kézimunka nem taníttatik.

Az iskola fentartója a r. k. hitközség.

Jóltevője jelenleg nincs.

Kántortanítók voltak: Lieszkovszky Miklós (1673), Bartik Ignác (1731—56), Szép János (1756—81), Nemes Fekete János (1781—811), Nemes Lamos János (1811—47), Kokarovics Ferencz (1847—60), Kokarovics Lajos (1860—68), Szitás József (1868—72), Egyed Imre (1871—81), Rauscher Károly (mint jegyző is 1881—86), nagyörvistyei *Hencz Vincze* 1886-tól. Született Gután (Komárom m.) 1856-ban január 29-én. Képesített Esztergomban 1875-ben. Irodalmilag is működik.

Tanítók voltak: P. Santroch Kamill sz. F. r. áldozár, Svábi János, Mészáros Kálmán, Kiss István, Zsilinszky István, Steiger József, Kaprinai János, Heim Fülöp, Erdélyi Imre, Gáspár Pál, Ficza Gyula, Szorentini Elek, Vágner Miklós, Egelseder Teréz. Jelenleg *Szitás Berta*, szül. Nagyfödémesen (Pozsony m.) 1871. május 16. Képesített Pozsonyban 1894-ben. *Kende Juliska*, szül. Nagy-Udvarnokon 1875. febr. 7-én. Képesített Pozsonyban 1895-ben. Tornatanítónői és női háziipari képesítéssel is bír.

Kántortanítói fizetés 728 frt.

Tanítói 340 frt.

Az iskolaszék elnöke *Méhes Károly* alesperes, tanfelügyelő, plébános.

8. PUSZTA-FÖDÉMES.

Pusztá-Födémés község Pozsony vármegye galánthai járásában van. Hozzá tartoznak Réti, Porosz, Gyuresi és Szarvas majorok. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1660. — Rk. 1531, ág. ev. 67, izr. 68. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 313. — Mn. 232, ism. 81. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Pozsony-Diószeg.

Pusztáfödémés mint fiókközség Vedrődhöz tartozott s körülbelül 1600-ban anyatemplommá lett, mit az látszik bizonyítani, hogy az anya- könyvekben, melyek 1730 év óta megvannak, azok kezdetén az akkori plébános említi, mi-

szint a sok év óta vezetett anyakönyveket a tűzvész mind elhamvasztotta. Feltehető tehát, hogy már 1600-ban P.-Födémés anyaplébánia lévén, iskolája is volt, melyről azonban bővebb felvilágosítást adni nem lehet.

Maga a község keletkezéséről azon hagyomány forog közszáján, hogy ezt három hajadon nőtestvér alapította, kik itt lakást és majort építve, mintegy „pusztán“ gazdálkodásukat folytatták; később férjhez menve, bővítették lakóhelyüket, kiterjesztették gazdálkodásukat s több cselédre lévén szükségük, benépesítették a „pusztát“, mely ez által kis faluvá fejlődött. A monda továbbá azt tartja, hogy a hajadonok Nagyfödémestől származtak; nem valószínűtlen, hogy a születés és szomszédos helyről ők adták a községnek a ma is használatos nevet: Pusztafödémés.

E helység Pozsonymegye délkeletén fekszik, nemes község, egykor jómódu és a megye szolgálatában tevékeny részt vevő emberek lakták, de némelyek gondatlanság által, mások szerencsétlen családi viszonyok következtében tönkre jutottak, így alig maradt fenn mai napig 4—5 nemes család. A birtok most leginkább gróf Zichy Ferencz m. kir. tárnokmester tulajdona, ki azt a diószegi czukorgyárnak bérbeadta s így ma a lakosság legnagyobb része e gyár szolgálatában áll s valóban szegény zsellérek.

Az öregek állítása szerint, a köznyelv P.-Födémésen magyar volt, a nemesek csakis édes hazánk nyelvét használták; de sajnos, az ő megfoghatóságuk és a tótnyelvű cselédségnek letelepítése, kiküszöbölése volt a magyar nyelvnek is, úgy, hogy jelenleg talán husz családon kívül alig beszélnek magyarul s így csak sajnálattal kell azt bevallani, hogy Pusztafödémés inkább tótnyelvű, mint magyar.

Pusztafödémés határát nem lehetne a kies vidékek közé sorolni, de azt sem lehet mondani, hogy nélküli teljesen a természetadta kedveséget. Maga a község egy kis dombon fekszik, körülötte minden oldalról rónaság terül el. Kelet és északnak jól termő szántóföldek vannak, nyugatnak kevésbé hasznos földek és rétek, az úgynevezett csádék, melyeket a megyei csatorna és még két patak szép fasorok között szeli, dél-nyugatra van az urasági erdő, mely sok őznek és fáczánnak lakóhelyül szolgál.

Az utak a szomszéd községekbe igen jók, szép terebélyes fákkal kiültetve. A határ árvíznek kitéve nincsen, meglehetősen terem meg minden gabonanem.

Az iskoláról csak a Can. Vis. nyújt némi felvilágosítást, ennél többet még a legöregebb emberek sem tudnak mondani.

A Batthyány-féle Visitációban csak rövid említés tételik az iskoláról. Az van mondva, hogy a kántortanító lakása és az iskola azon időben a közbirtokosság házában volt. E lakás két szobából állott; egyik a kántor lakhelyéül, a másik iskolának szolgált. Az akkori kántor és egyszerű tanító pusztafödémesi származásu Horvath József volt, kinek a kántori teendőkhöz kívül kötelessége volt a gyermekeket csakis a téli időben írás, olvasás és számolásra oktatni s szerdán és csütörtökön katekizmusra tanítani. A tankötelesek száma, valamint az iskolára vonatkozó kimerítőbb adatok nincsenek megemlítve. A lakosság száma körülbelül 500 volt.

Az 1847-iki Visitáció Bajza Józsefet említi meg kántortanítónak, ki trencsénmegyei születésű, 40 éves, magyarul s tótul tud és ki mindenkor a vizsgák alkalmával dicséretes eredményt mutatott fel növendékeivel.

Lakásáról s az iskoláról az van feljegyezve, hogy az a plébánia tőszomszédságában egy dűledező házból állott, — most a plébánosnak egy kis kertje; — e házösszeomlás után, mely épen e visitáció évében történt, május hóban más új iskolát, illetőleg kántortanítói lakást építettek és pedig a templom közelében ettől dél-nyugatnak. A telket id. gróf Zichy Ferencz adományozta, ünnepélyesen kijelentvén, mint ezt a Visitáció mondja: „Coessit solemniter in usum et jus ecclesiae Comunitatis Catholicae Pusztafödémensis, cum declaratione ejus modi, ut fundus hic et domus, nunquam alium in usum converti possit per ullum“! Ez iskola felépítéséhez a nemes közbirtokosság 700 frtot, a templom pénztára 400 frtot adott. Állott e lakás: egy szobából az iskolának, egy szoba a kántortanítónak, egy konyha, egy kamara és istállóból. Az iskolakötelesek száma ez időben 30 volt. 16 fiu, 14 leány oktattattak magyarul és tótul.

A lakosság száma ez időben 900. Eddig a Visitáció.

Az 1860-as években történt, hogy gróf Zichy Ferenczné látván azt, hogy a gyermekek reggelenként egy köteg szalmát vittek az iskolába, annak fűtésére egyszer s mindenkorra kötelezte

utódjait, az iskola fűtésére 4 öl keményfát utalványozni, miáltal e valóban férjével együtt, ki a telket adományozta, az iskola jötevői közé számítandó.

A tankötelesek szaporodása által az iskola szűknek bizonyult s 1887. évben, a midőn a mindennapi tankötelesek száma 140, az ismétlőké pedig 60 volt, főtisztelendő Bernkopf Károly a község buzgó plébánosa sok küzdelem és fáradsággal által rábirta az uraságot és a községbelieket, hogy egy másik tanítói állást szervezzenek. Hogy tehát ez évben már sikerült a második osztályt is megnyitni, egyedül fentnevezett község plébánosának érdeme. A régi iskolaszoba a kántortanítónak lakásul adatván, bő és egészséges lakást nyert. A két új osztálynak ellenben a templomtól keletnek egy urasági ház alakíttatott át, melyet a diószegi cukorgyár engedett át iskolának.

Az iskolaház a tanítók lakásától távolabb van s csakis két tanteremből áll, melynek alapépülete téglá, tetőzete pedig cserép.

A tantermek felszerelése hiányos.

Könyvtár nincs.

Tornatér van, szerek nincsenek.

Faiskola van.

A harisnyakötés és horgolás ismeretes.

Az iskola fentartója a r. k. hitközség.

Jötevője gróf Zichy Ferencz és neje.

Kántortanítók voltak: Horsiczky József (1840), Bajza József (1840—60), Sváby János (1860—72), Dobsovitz István (1872—84), *Danszky* Antal 1884-től. Született 1854. június 4-én Nagy-Szombatban (Pozsonym.) Képesített Nagy-Szombatban 1880-ban. Működött Semptén, Szereden, Német-Diószegen. Osztálytanító *Simoncsics* Antal, szül. Kis-Mácsédon Pozsonymegye 1874. május 10-én. Képesített Nagy-Szombatban 1895-ben. Működött Nagy-Mácsédon.

A kántortanító fizetése 520 frt 59 kr.

A tanító fizetése 330 frt.

Az iskolaszék elnöke *Bernkopf* Károly.

9. SÁRFŐ.

Pozsony vármegye szemcepi járásához tartozó község. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 1284. — Rk. 1250, izr. 34. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 225. — Mn. 160, ism. 65. — Tny. tót-magyar.
Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás: Szempcz.

Sárfő politikai község alapítási, keletkezési és történeti fejlődését igazoló okmányok nem létezvén, multja még szóhagyományok útján sem volt kipuhatolható, s így története csak a jelenkorra terjedhet.

Sárfő község a legrégibb időktől fogva a jelenkorig két részből állott; és pedig: az urbéresek és zsellérek osztályából, akik 1848-ig erdői gróf Pálffy János bazini és szt.-györgyi uradalmainak jobbágysai lévén, mindazon terhek viselésére voltak kötelezve, amelyeket az akkor fennálló nemesi kiváltságos törvények az illető földesurnak biztosítottak. De az 1848. és 1849. évi törvények a jobbágyosztály általános fölszabadítását elrendelték; s így Sárfő község is politikailag, társadalmilag, sőt anyagilag is nagy fejlődésnek indult.

Sárfő község lakosságának főfoglalkozása a föld- és szőlőművelés, amely foglalkozásukban

elég szakértelemmel bírnak; a nők és a leányok pedig, mint háziipart a kenderfonást és a se-lyemhímzést üzik; s daczára annak, hogy ezen foglalkozásukban sehol utbaigazítást és oktatást nem nyertek, mégis a munkájok szakavatott kéz-ügyességökre vall.

Sárfő község közművelődési épülete az ujonnan felépített diszes róm. kath. népiskola, Sárfő község büszkesége.

A sárfői róm. kath. népiskola történetét ismertető hiteles okmányok, amennyiben azok az iskola alapítását, keletkezését, szellemi tevékenységét s általában véve annak történeti fejlődését feltüntetnék — nem léteznek; kivéve az 1781. évi „*Canonica Visitatio*“-t; de az is csak az iskola létezését, annak kath. jellegét bizonyítja, a kántortanítónak viszonyát az egyházhoz, a községhez rendezi, fizetését biztosítja stb. Hogy az iskola milyen állapotban volt 1781.

előtt, arról említés nem tétetik. Mindazonáltal a jelenlegi iskola, amelyet Sárfő község 1894-ben épített, történeti fejlődéssel bír.

A sárfői róm. kath. népiskola a kántortanítói lakkal együtt körülbelül 100 esztendő előtt egy közönséges parasztházban volt elhelyezve. Ezen helyiség 8 esztendő előtt 1888-ban eladatván, helyette a község ugyanolyan épületet vett, amely rendeltetési céljának meg nem felelt. A padló nélküli iskolaterem kicsinysége, a tanszerhiány, a piszok már maga is nagy visszahatással volt mind a tanítóra, mind a növendékekre nézve, olyannyira, hogy a ma már ez iskolából kikerült gyermekeken a nevelés üdvös hatása nagyon kis mértékben látszik meg.

Eme rendezetlen viszonyok s tanügyi mizériák közt Róth József kir. tanácsos s pozsonymegyei kir. tanfelügyelő meglátogatván az iskolát, a községet új iskola építésére kötelezte. Sok gyűlésezés és tanácskozás után a tanügyet melegen pártoló iskolaszéki elnök, főtisztelendő Marschall Sándor helybeli plébános meggyőző szavaival, a tanügy iránti nemes lelkesedésével és buzgó szónoklataival hathatós pártfogásába vette az iskolaépítkezés ügyét, új tanácskozásra összehívta az iskolaszék és az előljáróság tagjait, a hol beható tanácskozás tárgyává tették az iskola ügyét, elhatározván, hogy a népoktatás-ügynek megfelelő diszes épületet emelnek, még egy tanítói állást szerveznek, az iskolákat a legszükségesebb tanszerekkel felszerelik és az eddig a legnagyobb mértékben elhanyagolt tanügy iránt nagyobb érdeklődéssel viseltetnek. Ez elhatározó szándékot tett követte, az iskola felépítését ifj. Tomasek János szeredi vállalkozóra bízta, aki azt a legújabb kívánalmaknak, a paedagogia szigorú elveinek megfelelőleg tízezer forintnyi költséggel felépítette, 1894. évi november 1-én a községnek átadta. Így az iskola elkészülvén, 1894. évi november hó 4-én főt. Ferenczy József szempczi ker. esperes és iványi plébános ur azt az egész község részvétele mellett felszentelte és rendeltetési céljának átadta.

A község az iskolaépítkezési költségeket négy évi törlesztésre adó alapján földözi s nemes büszkeséggel van eltelve nemcsak a jelenlegi iskolaépület iránt, amelyet saját anyagi helyzetének megerősítése által szerzett és a tanügynek emelt: de a legnagyobb bizalommal tekint a jövőbe, a mikor gyermekei keresztény katolikus erkölcsökben fognak nevelést és oktatást nyerni, hogy ezáltal a kath. egyháznak tántoríthatlan bajnokai és nem szégyenkező harcosai hogy a hazának bár nem magyar nyelvű, de magyar érzelmű és a magyar hazát szerető, az édes magyar nyelvet elsajátítani törekvő honpolgárai és a községnek szelid erkölcsű, békés és rendszerető tagjai legyenek.

A jelenlegi iskolai épületben van: két iskolaterem, a kántortanítónak két szobája, egy konyhája, egy kamrája, egy istálló, két sertésól, egy fakamra, egy pincze. A segédtanító számára egy butorozott szoba.

A tantermek felszerelése rendes.

Könyvtár nincs.

Tornatér van, szerek nincsenek.

Faiskola van.

Az iskola fentartója a r. k. hitközség.

Jótevője a fenntartó.

Kántortanítók voltak: Goblovsky Gábor (1844—94), 1894-től Voszatkó Antal, szül. 1867. jun. 12-én Szakolczán, Nyitram. Képesített Nagy-Szombatban 1890-ben. Működött mint segédtanító: Kis-Kovalócson, Kuttyn, Szent-Péterur-on és Zala-Apátiban, hol 1889. évi május havában nagy kitüntetés érte, ugyanis a mostani hercegprimás, mint pannonhalmi főapát meglátogatta kíséretével iskoláját és a főpap teljes elismerését nyilvánította az elért eredmény felett; sőt az egyik növendéket, névleg Vörös Józsefet, ki a történelemből legszebben felelt, a jószívű főpap saját költségén a kőszegi gymnasiumba iratta és magánpénztárából taníttatta. Mint segédtanító működött még Iványin, mint kántortanító Boldogfalván.

A kántortanító fizetése 559 frt 60 kr.

Azi skolaszék elnöke Marschall Sándor.

10. SZEMPCZ.

Szempcz Pozsony vármegye szempczi járásában van. Hozzá tartozik Kerény puszta és a község közelében levő majorok. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 3321. — Rk. 2793, ág. ev. 47, ev. ref. 16, izr. 465. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 465. — Mn. 335, ism. 130. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: Szempcz.

Szempcz község története adatok hiányában ismeretlen.

Lakosai földmivelés- és állattenyésztéssel foglalkoznak, de van e helyen számos iparos- és kereskedő is. A lakosság példásan buzgó, jámbor és iparkodó nép.

A róm. kath. iskola története a mult századra vezethető vissza, amennyiben egy régi okmányból kitűnik, miszerint itt főgymnásium és népiskola állott fenn a piarista tanárok vezetése alatt. A volt gymnásiumi épület még ma is fennáll.

Maga az épület a r. kath. templom és a plébánia közelében áll. A népiskola pedig közvetlen a plébánia előtti bekerített térségen állott.

Az épület Ő felsége Mária Terézia tulajdonát képezte. Az 1776. év május hó 1-én dühöngő nagy tüzvész alkalmával ezen épület is a lángok martalékává lett, ugyyszintén a népiskola is.

A tüzvész után kérték a piarista-tanárok Ő felségét, hogy állíttassa újból helyre az iskola leégett tetőjét. Ő felsége azonban nem tette, hanem az egész épületet néhány évig úgy hagyta tető nélkül. A tanárok, minthogy ilyen épületben a tanítást tovább nem folytathatták, szétszéledtek az országban; részint Tatába, részint Selmeczbányára költöztek, többen pedig ismeretlen helyre.

Ily szomorú vége lett a szempczi gymnásiumnak.

Az iskolaépületet később Ő felsége Mária Terézia gróf Esterházy Ferencznek mint kedvelt főkancellárjának adta ajándékba. Az új birtokos az emeletet lebontatta és az egész épületet ismét lakhatóvá tette, a téglák pedig azé volt, aki a bontást végezte.

Gróf Esterházy Ferencz, mint nagy tanügybarát, a róm. kath. népiskolának ez épületben török időre helyet adott.

A leégett eddigi iskolát többé fel nem építették, hanem azt lebontották.

A tanítás az új iskolahelyiségben megkezdett 1779. évben; megszűnt pedig 1877. évben. A tanítást valószínűleg polgáremberre bízták, mert azelőtt az elemi iskolában is papok tanítottak mindenfelé; minthogy pedig Szempczen piaristák laktak, több mint valószínű, hogy a kisgyermekoktatását is ők vezették.

Az 1868. évi XXXVIII. tcz. az iskolákat és a tanügyet rendezi, mely törvényczikk többek közt kimondja, hogy nemcsak a felekezetek, de a községek is állíthatnak és tarthatnak fenn népiskolákat. Ezen törvényczikk kifolyásából ered, hogy az 1872. évi május havában egybehívott és megtartott népgyűlés egyhangulag hozott határozatban kimondja, hogy az eddigi róm. kath. iskola jellegét megváltoztatja és 4 osztályú községi elemi iskolát állíttat fel a szükséges tanerőkkel együtt.

Ezen határozat nem volt egyéb, mint boszu, mely Lencsés Sándor jelenlegi plébános ellen irányult, ki az akkori országgyűlési képviselőválasztás alkalmával nem az ellenzéki lakossággal szavazott.

A pályázatokat 4 rendes tanítói állomásra kihirdették és a tanítókat 500—600 frt fizetéssel megválasztották. A költségek viseléséhez az állam is hozzájárult 1100 frttal. A tanév október első napjaiban kezdetét vette; ugyanazon épületben és tantermekben, melyekben azelőtt a róm. kath. iskola 100 évig volt. Szóval egyszerűen kiszorította az eddigi iskolát a községi, mert ellenállóra nem talált. Az eddigi két osztályt átalakították négy osztályra. Az első községi iskolai tanítók voltak: Svarba József, Poór Titus, Békei (Bencsurik) István és Jancsovics Károly. Gönczy Mihály kántortanító az új jellegű iskolában alkalmazást nem nyert, mert kikötötte magának a pályázat alkalmával, hogy ő egyszersmind igazgató-tanító akar lenni. Az iskolaszék azonban őt nem volt hajlandó igazgatónak kinevezni, a mennyiben az új tanerőkben jobban bízott.

A tanítás a községi iskolában az első években szépen folyt és dicsőítő eredményt is tudtak felmutatni a tanítók.

Mégis sok szülő akadt, kik nem szívesen látták az új tanítókat és az új iskolát. Ősztö-nözték is a kántort, hogy tanítson szintén. Igen tanítanak, ha volna hol, jegyezte meg erre a kántor. Több kath. család csak nem nyugodott meg és mozgalmat indított a községi iskola ellen. Először is megválasztották a róm. kath. iskola-széket, az újonnan választott iskolaszék megbízta a kántort, hogy fogadjon fel a tanításra egy alkalmas helyiséget és kezdje meg a tanítást.

Rendelték neki 300 forint tanítói fizetést és 60 forintot tanhelyiségre.

Pénztár azonban nem akadt, mely neki ezen megrendelt fizetést kiszolgáltatta volna, ha-nem utalták a tandíjszedésre, melyből azonban nagyon csekély volt a bevétel, különben is arról nem számolt el soha senkinek sem. Ami befolyt, az volt a tanító fizetése.

Gönczy Mihály a 60 forintért berendezte a saját présházát iskolának és ott tanított 1877-től 1884. év végéig. Ezen helyiség mindennek volt nevezhető, csak iskolának nem; az, egy egés-zsértelen, sötét és nedves odú volt, tele gyerme-kekkel. De meg is bősztulta magát a sors a csa-ládapákon, kik fukarsággal vádolandók, hogy ily épületbe küldték gyermekeiket, mert az 1879. és 1880. évben dühöngő difteria annyira megfer-tőzte a gyermekeket, hogy közülök azon évben 80—100-an meghaltak.

A községi iskola sem volt sokáig az elfog-lalt kis stifti épületben, mert gróf Esterházy Antal, mint az épület tulajdonosa, onnan rövid 5 év után kiközösítette vagyis szószoros érte-lmében kirakatta az iskolát. Eljárását azzal indo-kolván, hogy ő csak róm. kath. jellegű iskolának ád helyet. De sajnos, később annak sem engedte már át azon helyiségeket, melyeket az 100 évig háborítlanul használt. Így szűnt meg a kis-stift iskola lenni, s mint fentebb említettem, jelenleg magtárul szolgál.

Hogy magtárul a róm. kath. iskola ne szol-gáljon, azt igen könnyen megakadályozhatta volna Lencsés Sándor plébános, ha annak idejében, midőn a községi iskola kimondatott, részéről a hozott határozat tudomásul nem vétetik, a köz-

ségi iskolát saját helyiségébe be nem ereszti, a kántortanítóját meg megbizsa továbbra is az iskola vezetéssel; akkor azt hiszem, hogy a róm. kath. iskola még mai napig is azon épületben volna.

Azonban, hogy ez így történt, a tanügy nem sokat veszített. A jó Isten nem feledkezett meg hűveiről, mert rendelt nekik egy, más helyen jobb, nagyobb, tágasabb és a czélnak teljesen megfelelő mintaiskolát.

A községi iskola a kiközösítés után 1877. évben már bérházakban volt elhelyezve. De arra drága pénzen sem tudott alkalmas és a czélnak megfelelő tágas helyiséget kibérelni.

A község tehát elhatározta, hogy iskolát épített, egyúttal városházát is, a régi község-háza telkén.

A régi község-házának lebontásába azonban gróf Eszterházy Antal semmi szín alatt nem akart beleegyezni és azt minden áron meg akarta menteni az utókornak, mint régi épületet. Az épület egy szabályos négyszögben emeletre van építve, minden oldalról magas tűzfalak kerítik úgy, hogy kívülről a tető nem látható; állítólag 300 éves, különösen építési stílusa igen szem-betűnő.

Gróf Esterházy felajánlotta a községnek, hogy válasszon a szempezi házai közül egyet cserébe a régi városháza helyett. A község szí-vesen ment a cserébe, mert az eddigi község-háza már úgy is lakatlan és dülöfélben volt. A község cserébe a jelenlegi városházát kapta. Így építeni sem kellett és lakható házat kapott. A gróf pedig az elhanyagolt épületet 40 ezer forint költséggel újból renováltatta.

Városháza lett volna már, de iskolája még nincs a községnek, azon is segített gróf Ester-házy Antal olyformán, hogy a plébánia és a templom közelében levő házat és annak telkét oda ajándékozta a róm. kath. hitfelekezetnek oly kikötéssel, hogy ezen épület kizárólag róm. kath. iskolául használandó. Az átadási szerződés megtörtént azonnal és telekkönyvileg a r. kath. hitfelekezetre átruháztatott.

Az ajándékba adott ház azonban csak nagy költséggel volt iskolának átalakítható és a mi fő, ezen költség nem volt meg. Azon is segítve lett, mert Simor János hercegprímás ő Eminentiája

1000 frtot, Lencsés Sándor szempezi plébános 1000 frtot, Kisfaludy Zsigmond somorjai esperes 50 frtot adományoztak iskolai építési czelokra. Kezdetnek elég volt, hogy az akkori ügybuzgó és fáradhatlan községi előljáró Csizmazia Mihály elkészíttesse az iskola tervrajzát Tomaschek János szeredi építőmesterrel, kivel az építési szerződést csakhamar megkötötték a kath. iskola nagyfontosságát szívükön hordozó gazdaközönsséggel; kiknek hiányában a szépen haladó iskolaépítési ügy egykönnyen kivihető nem lett volna, miért is méltónak tartom, hogy neveiket jelen iskola történetének megírásában egyenként megnevezzem u. is: Lencsés Sándor plébános, Csizmazia Mihály bíró, Grünner Alajos, Hegyi István, Szabó János, Jáni Antal, Süpeki István, Bordáts József, Nagy István, Hegyi János stb. Az építés megkezdődött 1888. évi június hóban és szeptember vége felé már fel is szenteltetett az új iskolaépület. Az építőmester az építkezésért kapott 6650 frtot, a szükséges téglát és cserepet gróf Esterházy Antal és fia Mihály ajándékba adták az építéshez. A hiányzó 4600 frtot pedig kirótták a róm. kath. hivekre, kik azt két év alatt kevés kivétellel nagyobbrészt meg is fizették úgy, hogy mai nap már csak 400 frt építkezési hátralék van.

Az iskola már fennállott, de tanítói még nem voltak. A községi iskolánál azonban volt akkor három rendes és 1 segédtanító alkalmazva. A róm. kath. iskolaszék 3 segédtanítói pályázatot hirdetett 300 frtnyi fizetés és semmi egyébbel nem javadalmazott állásokra. A 4 községi tanító pályázott a hirdetett állásokra, de oly kikötéssel, ha a községi iskolánál élvezett fizetést megadják nekik. Ritter Mátyás segédtanítónak megválasztása a róm. kath. iskolához könnyen ment, mert a községi iskolánál is csak 300 frt fizetést élvezett. Sokkal nehezebben ment Munka István ig. tanítónak megválasztása, kit minden áron átvenni akartak, de annyi fizetést, mint neki a község adott, a r. k. iskolaszék adni nem volt hajlandó. Azonban holmi ígéretekkal annyira vitte az iskolaszék, hogy az eddig élvezett fizetéséből 120 frtot engedett. Ennek kárpótlásául megbízott az akkor még felfüggesztés alatt levő Gönczy Mihály kántor helyettesítésével s az ezután befolyt jövedelem részbeni élvezetével. A másik két községi tanító Poór György és Pintér János,

kik fizetéseikből engedni nem voltak hajlandók, — nem választatott meg közülök egyik sem a róm. kath. iskolához tanítónak, hanem megválasztottak egy idegent 3-ik tanítónak 300 forinttal.

Az 1888—89. tanév megkezdődött a róm. kath. iskolánál három tanítóval, a 4-ik állás azonban fentartatott Gönczy Mihály kántortanítónak, ki 1884. évben a kántori és a tanítói állásától fegyelmi uton felfüggesztetett, csak 1890. évben nyert részére nézve kedvező elintéztést; annyiban, hogy 1890. év január 20-án újra elfoglalhatta tanítói s 1891. év január hó 1-én a kántori állását.

A községi iskolánál a tanítás folytatott két tanítóval, növendékeik azonban igen megfogytak, mint az előre látható is volt. A fizetésük pontosan kijárt a községtől. A róm. kath. tanítókat azonban nem volt miből fizetni, mert az intéző körök csak megszavazták a 300 frt fizetést a tanítóknak, de arról nem gondoskodtak, hogy azt honnan veszik elő. Ekkor előállt Csizmazia Mihály akkori előljáró és a sajátjából kölcsön adott a róm. kath. iskolaszék pénztárosának 500 frtot.

A dolog kezdett tarthatatlan lenni. A róm. katolikus iskolaszék minden áron be akarta szüntetni a községi iskolát, de ahhoz semmi joga nem volt s így kénytelen volt a vallásügyi minisztert kérni, hogy az szüntesse be a községi iskolát.

A miniszter leiratában közölte az iskolaszékkel, hogy bezáratja a községi iskolát, ha a most működő két tanító közül az egyiket átveszik a saját iskolájukhoz, mert a másiknak majd ő rendel állomást.

Most megkezdődött az iskolaszék és a két tanító között az alkudozás, hogy melyik enged többet az eddig élvezett fizetéséből. Poór György tanító nem volt hajlandó engedni semmit sem a fizetéséből és kijelentette, hogy az iskolaszéknek ezen eljárása nem helyes. Pintér János tanítót, ki az élvezett lakbéréből 25 frtot engedett, választatott meg, illetve vétetett át a községi iskolától 1889. márcz. 16-án.

A választási jegyzőkönyvet azonnal felküldték a miniszterhez, honnan május hó 5-én leérkezett a községi iskolát beszüntető rendelet.

A községi iskola beszüntetése körül sokat fáradozott e munka szerkesztője mint akkori képviselő.

A községi tanító, Poór György kineveztetett a bur-szent-györgyi állami iskolához tanítónak, ki 1891. évben már mint községi jegyző tér vissza szülővárosába. Jelenleg a róm. kath. iskolaszék világi elnöke. Elnöke azon iskolaszéknek, mely öt két év előtt földönfutóvá akarta tenni.

Az iskolaépület egészen égetett téglából van építve, 4 tanterem, iskolaszolgai lakás, könyvtárszoba és óriási két pinczével. A tetőzet cseréppel van fedve.

Az iskola felszerelése sok tekintetben hiányos.

Könyvtár van 100 drb kötettel.

Tornatér van; szerek nincsenek.

Faiskola van.

Iparág nem taníttatik.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség, 10%-os iskolaadóval és a tandíjakkal.

Jótevői a multban az említetteken kívül: Királyi Teréz és Szalay Erzsébet özvegyasszonyok, kik 1867-ben 800 frtos alapítványt tettek szegénysorsu gyermekek részére beszerzendő tankönyvekre.

Kántortanítók voltak: Nagyvendégi Ignác (1827—28); Paulovics István (1828—31); Utasi János (1831—36); *Kisfaludy* István kitünő énekes és példás életű ritka szorgalmu tanító. Az egyháznak két kiváló papot nevelt fiaiból, névleg: Zsigmond jelenleg somorjai esperes-plébánost, a fiatalabb Vincze diószegi plébánost, Móricz fia pedig tanítóvá lett. Ezen állomáson édes atyja István 30 évig működött (1836—66). *Gönczy*

Mihály (1866—84) majd 1890-től. Született B.-Szent-Lászlón 1826-ban február 24. Képesített Érsekujvárott 1853-ban.

Tanítók voltak a községi iskolánál: Svarba József, Poór Titusz, Békei (Rencsurik) István, Jancsovics Károly (1872-től), Ritter Mátyás, Munka István, Poór György, Pintér János.

Tanítók a kath. iskolánál 1889-től: *Munka* István, született 1853. évi aug. hó 14-én Galgócson. Képesített magyar, német és tót nyelvű iskolákra 1875-ben Modorban. Működött Szöllőssön. 1877-től jelenlegi állomásán ugy a községnél, mint a katolikus iskolánál mint igazgatótanító.

Ritter Mátyás, született Szempcezen 1866. évi febr. hó 22-én. Képesített Modorban 1886. évben. Ezen időtől Szempcezen működik.

Pintér János, született Szempcezen 1857. évi szept. hó 6-án. Képesített Modorban 1878-ban. Működött Duna-Ujfalun 1 évig. Ezen időtől Szempcezen.

Kántortanítói fizetés 656 frt 46 kr.

Tanítóké 556, 510 és 495 frt.

E község területén van még egy három osztályból álló egyesületi izraelita iskola 1885. év óta. Az iskolánál két tanító és egy tanítónő nyer alkalmazást; ez utóbbi a női kézimunkát is tanítja. A tanköteles gyermekek száma 100—110.

Van továbbá még egy községi óvoda egy óvónővel. Az óvodaköteles gyermekek száma 160, ezek közül azonban csak egyharmada látogatja az óvodát, de azért a községnek mégis belesikerül évenként annak fenntartása 700 frtba.

e) Szeredi alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő *Hübner János* hidaskürthi plébános.

1. DIÓSZEG.

Magyar-Diószeg község Pozsony vármegye galánthai járásában van. Hozzá tartozik Ujhely pusztja. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2267. — Rk. 2063, ág. ev. 17, ev. ref. 5, izr. 182. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 370. — Mn. 250, ism. 12. — Tny. magyar.

Posta, vasút, táviró: helyben.

Magyar-Diószeg régi eredetű község, melynek multját homály fedi, a község határában levő számos véddombok és halmok, a hajdani

csaták maradványai, mely alatt a harcosok csontjai porladnak.

Diószeg régente a pozsonyi Clarissza apá-

czáké volt; József császár idejében gr. Esterházy Vincze birtokába jutott; jelenleg a földesuraság vászonkeői gróf Zichy Ferencz. Földjeit az itteni czukor-gyár birja haszonbérbe, névszerint Kuffner Károly és társai, kik egyszersmind mintagazdaságot és marhahizlalást is vezetnek.

A róm. kath. iskola keletkezésének ideje igen régi lehet. 1893. évig az iskolaépület a templom mögött volt, közel a czukor-gyárhoz. Az épület falai nyers- és égetett téglából voltak, fedele nádból; ellenben a kántortanítói laknak fedezete már zsindely volt. 1848. év előtt az iskola csak egy tanteremmel birt, s akkor még a német-diószei és kis-mácsédi gyermekek is ide jártak iskolába. A 60-as években már két tanterme és egy segédtanítója volt.

Minthogy a régi iskola közel lévén a czukor-gyárhoz és a helyiség is szűknek bizonyult, 1893-ban nem messze a templomtól, az utca közepén levő egyemeletes vendéglő lett vászonkeői gróf Zichy Ferencz ő nagyméltóságától megvéve 10,000 forinton s 3600 frt költséggel átalakított háromosztályu iskolává, úgy hogy földszint van az I. osztály, az emeleten a II. és III. és mellette egy kis szoba a tanító számára, hasonlóképen a másik tanítónak földszint az I. osztálylyal szemben. A kántortanítónak pedig az udvaron van 2 szoba, 1 konyha és még egy kis szobából álló lakása. A gazdasági épületek más területen külön vannak.

A tantermek felszerelése rendes.

1894-től van iskolai könyvtár 500 kötettel.

Faiskola van.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség.

Jótevői a közel multban néhai Dömény Mihály 1000 frt, annak neje 500 frt, Kuffner Károly helybeli czukor-gyáros és testvére Vilmos

1075 frt, a diószei czukor-gyár 2000 frtos iskolaalapítványukkal.

Kántortanítók voltak: Horony Mihály (1800—50) mind jegyző is, Kobza György, egyszersmind postás (1850—64), Fülöp János (1864—65) kitűnő organista, Gerley Mátyás (1865—77) jeles tanító, kitűnő zenész és jó tollu író, Kis István (1877—78). Ezen időtől *Lassu* László, szül. Szempczen 1848. június 11-én. Képesítettett Esztergomban 1867-ben. Működött Cseklészen, M.-Diószei, Tardoskedden, Német-Diószei, Szemőn. Több ízben nyert dolgozataiért pénz és könyvbeli jutalmat.

Osztálytanítók voltak: Oberth Ágost. (1878—79), Rehák Miklós (1879—80), ifj. Perger István (1880—81), Simoncsics Anna (1881—82), Szoléczy János (1883—86), Kamenár Ferencz (1886—87), Hollósy Adorján (1887—88), Szabó Ágoston (1887—88), Spanik Lajos (1888—89), Horváth József (1889—91), Kocsis Károly (1891—93), Gritsch Károly jeles zenész (1893—95), Kasztner Emil (1893—94), Vörös Ferencz (1894—95), Kohout Irma (1894—95), *Király* Mária (1895—96) okl. óvónő, szül. Vágán, Pozsonym. 1877. június 4-én. Képesítettett Esztergomban 1895-ben. *Kiss* Ferencz (1895—96), szül. Kajalon, Pozsonymegye, 1843. április 30-án. Hat gymnasiumot végzett. Képesítettett Nagy-Szombatban 1870-ben. Működött Vágkirályfán, Vágselyén, Tajaron, Szemőn, Semptén, Cseklészen, Ecseghen, Zsámbocon, Stomfán, Vészteleken, Udvarnokon, Nádszeghen, Felső-Töbözsökön, Berneczén, Köpösdön, Pusztafödemesen. Azt írja róla plébánosa, hogy kitűnő tanító, különösen az értelem fejlesztésében nagy jártasságot tanusít.

Kántortanítói fizetés 675 frt, lakás és 2 $\frac{1}{4}$ öl fa.

Tanítói fizetés 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kisfaludy* Vincze plébános.

a) NÉMET-DIÓSZEG.

E község Pozsony vármegye galánthai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 678. — Rk. 572, ág. ev. 71, izr. 35. — Anyanyelvre németek.

Tank. sz. 150. — Mn. 125, ism. 25. — Tny. magyar-német.

Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

Német-Diószei lakosait II. József király telepítette ide 1781—85. években, s ekkor a lakosság tiszta német volt (most akad köztük néhány

magyar és tót), külön politikai községet nem képezett, hanem Magyar-Diószeihez tartozott, most azonban már teljesen önálló községet képez.

A tanügy 1825-ig csak mostoha gyermek volt; az iskola a fenti évben építettett a falunk egy félreeső helyén. A kántortanítói lak s az iskolaterem egy épületet képez. A kántori lak áll 2 szoba, 1 konyhából, emellett van az iskolaterem, végül az istálló és kamra. Az épület talapzata kövekből készült s a tető zsindely.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskolafenntartó a róm. katolikus hitközség.

Jótevői nincsenek.

Kántortanítók voltak: Kollauf Jakab (1852 —

57), Ondrassik János (1857—62), Perger Lajos (1862—68), Niederhauser Károly (1868—69), Tichy Lajos (1869—70), Lassú Lajos (1870—72), Cservenka Nándor (1872—78), Danszky Antal (1878—82), Dobsovich István (1882—91), Szabó Henrik 1891 óta, szül. 1871. évben július 7-én Rátóthon (Veszprém.). Képesítettett Modorban 1890. évben. Működött Vág-Sellyén. A magyarosítás körül szép buzgalmat fejt ki.

Kántortanítói fizetés 483 frt 2 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kisfaludy* Vincze plébános.

b) KIS-MÁCSÉD.

Kis-Mácséd község Pozsony vármegye galánthai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 575. — Rk. 563, izr. 12. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 113. — Mn. 85, ism. 28 — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: Pozsony-Diószeg.

Kis-Mácséd községnek feljegyzésre méltó története nincs. A lakosság legnagyobb részét szorgalmas, vallásos földmivelők képezik.

A jelen század első felében a kis-mácsédi gyermekek az anyaközség Diószeg iskoláját látogatták, a lakosok és gyermekeik szaporodtával 1848 körül tanítót fogadtak, ki azonban még csak bérházban tanított, fizetése naponként egy váltókrajczár volt egy-egy tanuló után; s lassanként élelmezést kapott.

A jelenlegi iskola és kántortanítói lak 1855-ben épült nyers téglából, fazsindelytetővel keresztalakban. Áll 1 tanterem, 2 lakszoba, konyha, kamra és istállóból. Mivel a tanterem később szűknek bizonyult, 1894-ben megnagyobbított.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevői nincsenek.

Kántortanítók voltak: Varju János (1847—48), Perger Lajos (1878—56), *Simoncsics* Pál 1856-tól, szül. 1830. aug. 27-én Vág-Vecsén. Képesítettett Érsekújvárott 1855-ben. A tanítói pályán 50-ik éve működik. Kitűnik a fatenyésztés és méhészet terén, mint ilyen a Pozsonymegyei gazdasági egyesület által 1871-ben a faiskola kezeléseért 10 frt jutalom és „harmadrendű okirattal“ tüntettetett ki s Pozsonymegye közigazgatási bizottsága pedig fafaragásért elismeréssel jutalmazá. Jellemzésül írja róla plébánosa: „Működésének sikerét a lakosság értelmi felfogása és vallásossága bizonyítja“. Ennél szebb jellemzést ez a munkában megedzett tanító nem kívánhat. Működött Kossuth, Ebed, Diószeg, Kis-Báb, Mocsonok, Üreg és Vágvecse községekben.

Kántortanítói fizetés 349 frt 36 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kisfaludy* Vincze plébános.

2. GALÁNTA.

Galánta Pozsony vármegye külső járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2600. — Rk. 1700, ág. cv. 71, ev. ref. 16, izr. 820. — Anyanyelvre tótok és magyarok.

Tank. sz. 308. — Mn. 223, ism. 85. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

Galánta eredetét homály fedi, szóhagyomány szerint szt. István korából származik. Hajdan e vidéket tartották Magyarország kincses-

bányájának, mostani lakosai a régi jólétről csak álmodozhatnak. A mult történeti eseményei érintetlenül hagyták.

A róm. kath. iskola 1519-ben emeltetett Bessenyő István és Péter által a plébános használatára a jelenlegi plébániai területen. 1699. év körül a kántortanítónak adatott át és a gyermekek nevelésére avatott fel. Az épület szilárd anyagból épült. A kántortanító lakása egy szobából, kamrából, pincéből, istálló és kocsiszinből állott. A gyermekek egy osztályban tanítottak. Az iskola fenntartója a nemes közbirtokosság. 1781-ik évben a kántor Mersicz János volt, végzett philosophus, a magyar, tót és német nyelvben egyaránt jártas. Kötelessége volt a gyermekeket tanítani, harangozni, a plébánost a betegekhez kísérni. Lakása a régi plébánia telkén 1 szoba, kamara és konyhából állott. A gyermekek egy szobában tanítottak. 1847-ben nyílt meg a második osztály, a két osztályban összesen 70 gyermek tanult. Ekkor a segéd-tanító fizetése 22 frt volt, a kántortanítónál élt, az iskolában lakott. 1887. évben felépült a harmadik osztály. Az iskola a város mögött a rk. templom közelében épült, keletre nyíló nyitott folyosóból, 3 tanteremből áll, 5—5 ablakkal, kettős két szárnyas ajtókkal. A padok a legújabb rendszer szerint készítették, egy padban öten ülnek.

A kántorlak az iskola mellett, vele párhuzamosan épült: 3 szoba, konyha, kamra, kert, istálló, ólak. A tanítólak a kántorlakkal egy tető alatt áll, egy folyosón, egy-egy szobából. Az iskola, valamint a kántorlak, tanítólak téglából épített s zsindelyvel fedett.

A tantermek felszerelése példányszerű.

Az iskola könyvtára 398 kötetből áll.

Tornatér és összes szerek vannak.

Az iskola fenntartója a nemes közbirtokosság és a r. k. hitközség.

Jótevői a multban: a „Galánthai Takarékpénztár“ évek során át évi 50 frt segélyével. Jelenleg: Zsigárdy Gyula galánthai ügyvéd, ki 200 frt tőkének megfelelő törvényes kamattal örvendeztet meg évenként a szegényebb vagy jobb előmenetelű tanulókat.

Kántortanítók voltak: Mersicz János (1781); Oskuca Pál (1815—65); ritka szorgalmu, jeles tanító volt. *Fülöp* János 1865-től. Szül. 1842-ben május 11-én. Képesítettett Esztergomban 1863. Működött Cseklészen, Pozsony-Diószegen. Jó zenész.

Segéd-tanítók voltak: Renda Ferencz (1859—60); Sajtos József (1860—61); Venczel József (1861—62); Illényi István, Maszárik János (1866—1879); Prach Mihály (1879—81).

Rendes tanítók: *Maár* József 1881-től. Született Deákin (Pozsonym.) 1857-ben július 23-án. Képesítettett Modorban 1877-ben. Képesítve van a népiskolai kézimunka, jelesen a zsinóros kosárfonásra. Működött Tallóson. *Kovács* Gyula 1887-től, született Zsigárdon (Pozsonym.) 1866-ban április 12-én. Képesítettett Nagyszombatban 1886-ban. Működött Zsigárdon, Hidaskürthön. Az alkalmazott tanítók a magyarosítás terén sikerrel fáradoznak.

Kántortanítói fizetés 571 frt 54 kr.

Osztálytanítói fizetés 580 frt.

Az iskolaszék elnöke *Morvay* Lipót.

a) GÁNY.

E község Pozsony vármegye külső járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 354. — Rk. 342, izr. 12. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 85. — Mn. 65, ism. 20. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: Galántha.

Gány község iskolája 1876—77 óta létezik, a mely időig a barakonyi és helybeli gyermekek a galánthai iskolát látogatták. A 6 km. távolság miatt télen a zord időkben a szegényebb gyermekek semmiféle tanításban sem részesültek.

Ezen körülmény indította bizonyosan a diószeghi czukorgyár igazgatóságát azon szép és nemes elhatározásra, hogy Gányon saját költ-

ségén állítson iskolát. A czukorgyár az iskola rendelkezésére helyiséget bocsátott, a tanítót pedig szabad lakás és tüzelő anyag élvezetén kívül 360 frt évi fizetésben részesítette. Az első években ugyan az állapotok igen kezdetlegesek és hiányosak voltak; a tanító fölváltva tanított 3 napot itt és 3 napig szintén a czukorgyár által fenntartott Réthi-majori iskolában, a lakás sem

volt egészen a kíváncsiaknak megfelelő, miért a férfitanítók gyakran változtak.

Róth kir. tanfelügyelő közbenjárására végre 1896-ik évben a cukorgyár egy nagyobb, kényelmesebb lakást és az iskolának megfelelőbb termet létesített. A községi előljáróság beleegyezésével elrendeltetett, hogy mindazon gyermekektől, kiknek szülei nem tartoznak az uradalom cselédségeihez, a tanító évi 2 frt tandíjat vehet, mi átlagosan 30—40 frtra tehető.

Tanítók voltak: Szedlik Imre, Simoncsis, Kozelka, Meccsér, Podhradszky nyug. gymnasiumi tanár. Jelenleg 1890-től *Simonicsné Wallovich* Gabriella okl. tanítónő.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a diószegi cukorgyár.

Tanítói fizetés 360 frt.

Az iskolaszék elnöke *Morvay* Lipót.

b) NEBOJSZA.

Nebojsza község Pozsony vármegye külső járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 417. — Rk. 402, ág. ev. 12, izr. 3. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 81. — Mn. 61, ism. 20. — Tny. tót-magyar.
Posta, vasut- és táviró-állomás: Galántha.

A nebojszai magániskola 1874-ik évben létesült és azóta Gülcher Herman nebojszai birtokos tartja fenn.

A gyermekek azelőtt a galánthai rk. iskolába jártak.

Tanítója kezdettől *Stefkovich* Károly, életrajzi adatai hiányoznak.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója Gülcher Herman.

Tanítói fizetés: 360 frt készpénz, lakás, fűtés, világítás, kert és naponta 4 liter tej.

Az iskolaszék elnöke *Morvay* Lipót.

3. HIDASKÜRTH.

E község Pozsony vármegye külső járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 1753. — Rk. 1624, ág. ev. 1, izr. 128. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 342. — Mn. 230, ism. 112. — Tny. magyar.
Posta: helyben Vasut- és táviró-állomás: Diószeg.

Hidaskürt az első századokban fiókegyháza volt Hegy helységnek. 1773-ban lett plébániává, iskolájának története is innen kezdődik. Régebben egy osztályú iskolája volt s kántortanítói a jegyzői tiszteket is viselték. Új iskolát, palotaszertűt, emeleteset 1894-ik évben épített a hitközség; melynek homlokzatán aranyozott betűkkel ez áll: „Hidaskürthi róm. kath. népiskola“. Ugyanazon év szeptember hó 14-én szentelte fel dr. Lassu ker. esperes.

Az iskola épülete homlokzatával dél-nyugatnak van irányítva; alapja égetett téglából van megvetve, tetőzete pedig cserép.

Földszinten van az I-ső osztály nyolczvan tanuló számára. Ugyanott létezik a kántortanítói

lakhely két szép szobával, nagy ablakkal, továbbá egy konyha, éléskamra. Az emeleten van egy-egy szép tanítói szoba kellő berendezéssel; egy könyvtárhelyiség, mely jelenleg a rendezés stádiumában van. Ugyancsak az emeleten van a második és harmadik osztály külön-külön nyolczvan tanuló számára alakítva. A tantermek magas ablakon át nyerik a világítást, tiszták, szárazak. A levegő tisztántartására czélszerű ventilláló szerkezet van alkalmazva. A gyermekek számára kényelmes ülőpadok vannak elhelyezve fényesen mázolva. Az iskola építője volt Halczl József, aránylag mérsékelt díjért.

Az iskola udvara elég tágas. A maradvány régi épületben van a kántortanító számára

hagyva egy kamra, istálló és hátul 200 □-ölkert van.

A tantermék felszerelése mintaszerű.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Faiskolája van 2000 drb csemetével.

Kántortanítók voltak: Czinege József (1774), Lamos Gáspár (?), Lamos Károly (1810—56) rendkívüli köztisztviselőként álló tanító volt, Jedlicska János (1856—66) jeles énekes, kitűnő zenész és magas műveltségű ember volt, Erdélyi Imrét (1866—91) kedves modoráért és jó tolláért a tanítói kör éveken keresztül a jegyzői tiszttel tisztelte meg. Ezen időtől ifj. Erdélyi Imre, szül. Hidaskürthön 1868. évi január 14-én. Képesített Znióváralján 1888-ik évben. Működött: Nagyfödemesen, Gután.

Osztálytanítók: *Holly* Alajos szül. Esztergomban 1878. évi augusztus 5-én, a három évi tanfolyamot Esztergomban végezte. *Szabó* Vazul, született 1876. évi július 13-án Érsekújvárott, a 3 évi tanfolyamot Esztergomban végezte. Mindketten képesítették Esztergomban 1896-ban.

Kántortanítói fizetés 630 frt 79 kr.

Tanítói fizetés 350 frt.

Az iskolaszék elnöke *Hübner* János, ker. tanfelügyelő, hidaskürthi plébános.

A helység kebelében magán izraelita iskola létezik egy okleveles tanító vezetése alatt, melyben 38 tanköteles nyer kellő oktatást.

a) NYÉK.

Nyék község Pozsony vármegye galánthai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 710. — Rk. 679, ág. ev. 1, izr. 30. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 145. — Mn. 105, ism. 40. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: Galántha.

Nyék község Mátyus-Nyék elnevezéséről ismeretes Pozsony vármegyében, a történelmi nevezetességű Csák Máté olygarcha birtoklása következtében.

Kezdetben a község lakossága nagyobb birtokosokból állott, kinek birtokait időfolytán az Esterházy grófi-család akvirálta, s a földesuraság ezen grófi nemzetség lett.

A község alsóbb osztálya a halászatot gyakorolhatta, mely feltevésre következett a község pecsétnyomója a reá metszett rákkal és csónakkal eme körirat keretében: „Payus Neik 1686“.

A nyéki iskola multját homály fedi. Külön iskolaépülete 1847-ik évben létezett, hol a helység jegyzője csupán télen foglalkozott tanítással, nyári időszakban a tanulók a hidaskürthi tanodát látogatták. A jegyzőnek tanítási fáradságaiért minden tanköteles gyermek után egy kenyeret és harmincz krajczárt adtak. 1864-ik évben a tanterem egy szűk alacsony helyiségből állott, a tanítónak pedig egy szoba szolgált lak-

helyül; ugyanezen év folytán a község a gyermekek számának megfelelő épületet emeltetett, jelenleg azonban a túltömöttség akadályozza az oktatást.

Ezen iskola alapépülete égetett téglából, falai azonban vályoggal vegyest épültek, tetőzete cserepes, homlokzata a nagy utcára van irányítva. Berendezése áll egy tágas tanteremből, tanítói két szobából, egy nyitott konyha, kamra, kocsiszin, istálló és egy sertés-ólból.

A tanterem felszerelése hiányos,

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Kántortanítók voltak: Csider (1847), Oravec József, ő alatta választatott el a jegyzőség. Jelenleg *Cservenka* János, szül. Hidaskürthön 1849. évi február hó 18-án. Képesített 1868-ban Nagyszombatban. Működött Tótmegyerén, Vágán, Hidaskürthön, Duna-Szerdahelyen, 1874-ik évtől a jelen ideig itt.

Kántortanítói fizetés 377 frt 17 kr.

Az iskolaszék elnöke *Hübner* János hidaskürthi plébános.

b) VIZKELET.

Vizkelet Pozsony vármegye galánthai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 1106. — Rk. 1024, ág. ev. 6, ev. ref. 8, izr. 71. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 260. — Mn. 190, ism. 70. — Tny magyar.

Posta: Hidaskürth. Vasut- és táviró-állomás: Diószeg.

A vizkeleti iskola története belenyúl a hidas-kürthi iskola multjába. A hagyomány szerint a legrégebb iskola porrá égett s a tankötelesek kénytelenek voltak a közelben létező hidas-kürthi iskolát igénybe venni. Idő folytán a vizkeletiek úgy a hogy gondoskodtak a gyermekek oktatásáról, amennyiben a negyvenes években ott működött községi jegyzőt, ki uradalmi pajtamester is volt, a gyermekek tanításával is megbízták, ki téli időben a saját lakhelyén tanította a gyermekeket. Rendszeresített tanítói állomás 1855-ik év október 28-án szerveztetett, de iskola és tanítói lakhely nélkül. A megválasztott tanítónak és egyúttal községi jegyzőnek Nádasdy Jánosnak két éven át a kántorházban kellett lakni és bérbevett helyiségben tanítani.

Vizkelet községe végre iskola és tanítói lak

építésére határozta el magát, midőn azonban megvolt már minden anyag, csak építeni kellett volna, az uradalom tisztje a közbirtokosság nevében annak megkezdését betiltotta. Ekkor a község bérházba helyezte az iskolát, mely 1869-ik évben leégett. Ekkor még egy ideig bérházban működött az iskola, silányan fizetett tanító vezetése alatt, míg végre 1871-ben az iskola közséjivé lett s a közbirtokosság által felvett 4500 frtos állami kölcsönből építtetett fel, melynek terhét a község most is érzi.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fentartója az állam és a polit. község.

Tanító *Nádasdy* János, szül. 1814-ben; okleveles.

Tanítói jövedelem? . . .

Az iskolaszék elnöke világi.

4. KAJAL.

Kajal község Pozsony vármegye galánthai járásában van. Hozzá tartozik Óny pusztja. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1487. — Rk. 1150, ág. ev. 300, izr. 37. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 230. — Mn. 170, ism. 60. — Tny. magyar.

Posta: helyben Vasut- és táviró-állomás: Galántha.

Kajal község, melynek vizei: Dérnye, Csipke és Vág, feljegyzésreméltó nevezetesebb történeti eseménnyel nem bir. Határuknak legveszedelmesebb ellensége a Vág, mely 1813-ik évi áradása alkalmával is annyira elmosta a falut, hogy alig maradt épen 8 ház. Lakói messzekiterjedésű lókereskedést üznek.

A hagyomány szerint a magyarok bejövele alkalmából itt letelepedett Kajal András volt volna a község megalapítója, kitől nevét is örökölte.

A község törzslakói IV. Béla király alatt nemességet nyertek, amelyre még mai napig is annyira büszkék, hogy a megválasztott bíró hadnagynak czimezteti magát.

Az iskola keletkezési ideje ismeretlen. Csak annyit tudunk, hogy 1780-ban a plébánia alapításakor itt már volt kántortanító Somody Ádám nemes és közbirtokos ember személyében.

A hetvenes években a közbirtokosság vett a tanító részére félholdnyi kertet az iskola végében, amelyre felépítette a második tantermet és az abban működő tanító fizetését 300 frt évi fizetéssel rendezte.

A kántortanítói lak közvetlen a r. k. templom mellett áll, együtt építve a két tantermű iskolával és tanítói lakkal; továbbá egy kamra és egy istállóból álló melléképülettel.

Az iskola, valamint a tanítói lakások egyes anyagból vannak építve, az alja égetett téglá, feljebb pedig vályog. A tetőzet az első osztállynál cserép, a többi épületeknél pedig a melléképületekkel együtt zsindelylyel van fedve.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fentartója a r. k. hitközség s a közbirtokosság.

Kántortanítók voltak: Somody (1780), Varju, Smeringa, Weisz Adolf. Az 1874-ik évtől *Vörös*

Ferencz. Született Hidaskürthön (Pozsony m.) 1849. július 2. Képesítettett Nagyszombatban 1870-ik évben. Működött Pereden, Tardoskedden és a nagysurányi magániskolánál.

Osztálytanító *Miklóssy* Béla. Született Kurta-

keszin, Komárom m., 1875. aug. 25-én. Képesítettett Esztergomban 1895-ben.

Kántortanítói fizetés 409 frt 93 kr.

Tanítói fizetés 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Psenkó* József.

a) TOÓS-NYÁRASD.

E község Pozsony vármegye galánthai járásához tartozik. Főkegyház.

Közs. Lk. sz. 551. — Rk. 537, izr. 14. — Anyanyelvre magyarok

Tank. sz. 143. — Mn. 106, ism. 37. — Tny. magyar.

Posta: Kajal. Vasut- és táviró-állomás: Galántha.

Toós-Nyárasd lakosai gróf Batthyány Fülöp cselédei voltak egykor, kik egyszersmind a község megalapítói. E község is ki van téve a Vág áradásainak, mely már két ízben (1813. és 1894-ben) hozott lakóira veszedelmet.

Az iskola 1780-ik évben épült, mely időtől többszörös javításon ment keresztül. A kántortanítói lak és iskolának alapépülete égetett téglából van, tetőzete pedig cseréppel van fődve.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Faiskolája van 1860. évtől, évi 150 darab nemesített fát szolgáltat.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Tarr (1790—1820), Novák (1820—24), Szarka László (1824—34), Németh (1834—37), Kudlik Mihály (1837—69), Varga István (1869—77). Jelenleg 1877-től *Buttasovics* Ferencz, szül. Szemphén, Nyitra vármegyében 1852. novemb. 29-én. Képesítettett Nagy-Szombatban 1872-ben. Működött Szemphén.

Kántortanítói fizetés 350 frt.

Az iskolaszék elnöke *Psenkó* József.

5. NAGY-MÁCSÉD.

Nagy-Mácséd Pozsony vármegye galánthai járásában fekszik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1652. — Rk. 1631, izr. 21. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 352. — Mn. 235, ism. 117. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás: Gány.

Nagy-Mácséd még csak egy pár évtized előtt is kicsiny, szegény falu volt. De szorgalom és Isten áldásával ma megnagyobbodott és megszorodott akkorára, hogy határa kicsi lett, s a szomszéd községek határaiból birnak földeket bérletben.

Vagyonosodásukat mutatja azon tény, hogy templomukat 1880. évben 16 ezer frttal keresztalakban megnagyobbították, s abba 1800 frt értékű orgonát rendeltek meg.

Az iskola keletkezésének ideje az 1776. év, midőn a plébánia vissza lett állítva. Tanterem ekkor a kántortanító egyik szobája volt. A kántori lak kapujától a falu legelső épületéig fal

húzódott, mely a széles telket az országut felől keríté. 1856. évben ezen kerítés lebontatván, az udvart egy hatalmas termű iskolával zárták el. Az iskola egészen téglából épült, cseréppel fedve. Az ország-ut felől volt a bejárat a folyosóra, innen a tanterembe.

1873-ban a tanulók felszorodtával egy másik tanítóról kellett gondoskodni, a midőn is az itt leírt tantermet a folyosóval megnagyobbítva kétfelé választották.

1888. évben a régi iskola, úgy a kántori lak nagy átalakuláson ment keresztül. Ugyanis a kántori lak egészen lebontatván, helyére iskola emeltetett 3 tanteremmel, mely mindegyik 8 m.

hosszu, $7\frac{1}{2}$ méter széles és 4 méter magas 4—4 ablakkal látva el.

A szeredi ország-ut felől van két tanító szoba, ezek egy folyosó által összeköttetésben vannak a régebbi iskolaépülettel, a mely kántori lakká alakították át. Két osztály termének bejárata az udvar felől egy kis folyosóról nyílik. A III. osztály terme egy nagyobb folyosóról, a honnan a két tanító szobába, valamint a kántori lakba is juthatni. Az egész épület téglából épített és cseréppel van fedve. Mintegy 6 ezer frtjába került a községnek. Ezen új iskolát dr. Lassu Lajos esperes, nagysuri plébános szentelte fel.

A tantermek felszerelése teljes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevői a multban Cselkó József volt nagymácsédi plébános, ki szántóföldet hagyományozott, melynek hasznából szegénysorsú gyermekek láttatnak el tankönyvekkel. És b. e. Miklós Eleonóra 40 frtos iskolai hagyományával. Ugy a jelenben, mint a multban: a mindenkor áldozatra kész derék r. k. hitközség.

Kántortanítók voltak: Fekete János P. (1776—86), Róna Ferencz (1786—?), Hajek László (1820—27), Novák Antal (1820—30), Csány Ferencz (1830—40), Méry Imre (1840—69). Az itt felsoroltak jegyzők is voltak. Méry

János, szül. Nagy-Mácsédon 1851-ben. Képesített Nagy-Szombatban 1869. évben. Rendkívüli buzgó tanító volt, ki a felnőttek oktatásával is foglalkozott s 1873-ban „Kath. Olvasókört” alapított. Munkás élete 25-ik évében sirba hanyatlott. Őt követte 1876-ban testvére Méry Imre, ki jelenleg is viseli a hivatalt. Született 1855. évi okt. 2-án Nagy-Mácsédon. Képesített Modoron 1874. évben. Működött Nagy-Maroson és Guthoron. Paedagogiai értekezései mindenkor elismerésben részesültek. Buzgó vallássossága és ernyedetlen szorgalma által tűnik ki.

Segéd-, illetve osztálytanítók voltak: Gál János (1873—78), Kubány János (1881—81), Merva Géza (1881—83), Horváth Miklós (1883—84), Simoncsics János (1883—89), Cservanka Ernő (1889—92), Vítál István (1892—94), Lamos Árpád (1893—94), Simoncsics Antal (1894—95), Szoretiny Elek (1894—94), Petrovics Károly (1894—95), *Simoncsics* Francziska, szül. Kis-Mácsédon Pozsonym. 1863. márcz. 21-én. Mint óvónő képesített Esztergomban 1895-ben. *Ambrós* Jakab, szül. Nagy-Szombatban 1868. ápr. 13-án. Működött Nagy-Bresztovány, Krakován, Alsó-Korompán, Spaán és Nagysúron.

Kántortanítói fizetés 462 frt 98 kr.

Osztálytanítói fizetés 320 frt.

Az iskolaszék elnöke Báthy Lajos.

6. NAGY-SÚR.

Nagy-Súr Pozsony vármegye nagyszombati járásában van. Hozzá tartoznak Nagy-Nemes, Valta-Súr és Felső-Csöböny községek. Anyagyház.

Közs. Lk. sz. 1883. — Rk. 1762, ág. ev. 11, izr. 110. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 379. — Mn. 246, ism. 133. — Tny. magyar

Posta- és vasuti-állomás: helyben. Táviró: Szered.

A hagyomány szerint a három Súr (mert a 4-ik, vagyis Nemes-Súr csak 1849-ben vált el Nagy-Súrtól) Súr magyar vezér alapította ezer esztendő előtt a magyarok bejövetelekor és a legnagyobb községet elnevezte: Nagy-Súrnak, a két kisebbet pogány gyermekeitől Valta- és Varra-Súrnak. Ezen hagyomány bir történeti alappal is, mert Szabó Károly a „Vezérek kora” czimű munkájában (80—81. l.) leírja, hogy Súr vezér létezett és hogy szomszédjával Lélgalgóczi vezérrel elveszett az augsburgi veszedelemben. Súr

vezérnek székhelye volt a sempteivár, azért ezen várt szolgálták a sári nemesek, mint az Anjou-kori okmányokban nyíltan foglaltatik az I. kötet 176., 221., II. kötet 47. lapjain. Súr vezér el-este után királyi vár lett Sempte és királyi birtok a hozzá tartozó vidék, tehát a Súrok is. 1261 körül Semptét tartozékaival együtt IV. Béla elajándékozta Truslef és Luipold testvéreknek (Pesti Frigy. Várispánságok 404), Zsigmond elálogosította Gróff Györgynek 1439-ben. Albert király odaadta a Rozgonyiaknak. Ezek kihaltá-

val Mária királynétól a Thurzók elcsalták 1523-ban. Ezekről örökölték 1635-ben az Esterházyak, a kik a legujabb időkig urai voltak a semptei uradalomnak s evvel a Súroknak is. Jelenleg a sári birtokviszonyok úgy állanak, hogy az Esterházyak örökségét, mintegy 600 holdat Edl Tivadar örökösei birják, kik a nagysári templom és plébánia kegyuraságát is átvették; a köznemesi birtokokból legtöbbet birnak Nemes-Súron Ammer Ignác, Felső-Csöponyben Szvetenay báró család, néhány birtok pedig Nagy-Súron és Felső-Csöponyben is zsidó kezekre jutott.

A Surok történeti viszontagságai bennfoglaltatnak a Vág völgy történeti okmányaiban. Itt csak a reformáció leviharzását akarjuk még röviden említeni.

A fanatizmusáról történetileg ismert Thurzó-család levén e vidéken a földesuraság, 1561 körül itt, jobbágyaira erőszakolta a lutheránizmust, mi által nagy kárt tett a magyar nemzetiségnek, mert itt a magyar és tót nemzetiség érintkező határán, ezen magyar, de tótokkal vegyes közösségekbe morva pásztorokat hozván papokul, a magyar lakosságot részint ismét elijesztette, részint itt a tótságnak áldozatul vetette. Visszatérvén az egyházba 1630 körül a két utolsó Thurzó, a kik a szomszéd Szereden laktak, buzgón iparkodtak apáik hibáit helyrehozni és sógorukkal a nagy Esterházy Miklóssal egyetértvén, a katolikus vallásnak vissza is hódították a Surokat, de a magyar nemzetiség visszaállításával már elkéstek. Azóta a Surok teljesen eltótosodtak, annál inkább, mert az elriasztott magyarok helyébe előbb morva, azután lengyel gyarmatosok telepedtek le, kiknek Varavka és Krakó nevű utcáik ma is léteznek Nagy-Súron. Ezen gyarmatosok a tótokkal majorizálván a megmaradt magyar jobbágyokat, a Surokat egészen tótokká tették, úgy hogy csak a magyar nevek maradtak meg a nép között, mint Szabó, Ács, Révész, Kovács, Varga, Gyuris, Mikó, Mihók stb.

A sári nép általában szorgalmas, vallásos és erkölcsös is.

A nagy-sári római katolikus iskola keletkezése a legrégebbi időkbe vihető vissza, mert köztudomás szerint, a hol templom és plébánia jött létre, ott mindjárt alapított iskola is. Már pedig a

nagy-sári plébánia és templom minden valószínűséggel akkor jött létre, midőn Szt. István király elrendelte, hogy 10—10 község egybeállván, építsen templomot. Ekkor Súr, mint a semptei királyi várhoz tartozó község, királyi kegyuraság alatt állt s bizonyára részesült a most említett királyi határozat jótékonyosságában. A templomról és plébánosokról vannak feljegyzések az Anjoukori okmányokban, de iskoláról először csak a Pázmánykori Visitációban történik említés. Hogy t. i. a Thurzók a kath. templomot és iskolát átadták Morvából ideszökött lutheránus predikátor és iskolamesternek. Ezen időn túl már elég gyorsan következtek egymásután a visitációk, a melyekben a nagy-sári iskola és iskolatanítói javadalom folytonos figyelemben részesül. Az iskolának fenntartói a három Súr közönsége lett. Ez építette és tartotta fenn az iskolaépületet, a mely állott egy szobából az iskola számára, konyhából és ismét egy szobából a kántortanító számára, ezenkívül csekély gazdasági helyiségből.

1852-ben az épület végében egy nagy iskolai terem állíttatott 14 ablakkal s az előbbeni iskola a mester lakásához csatoltatott. 1869-ben az óriási iskolaterem átalakíttatott két iskolai, egy tanítói szobává és egy folyosóvá.

Ezen évben, vagyis 1869-ben a községek ünnepélyes közgyűlésen megválasztották az első iskolaszéket és kijelentették, hogy iskolájukat, mint kath. iskolát fenn akarják tartani továbbra is, és mivel már 2 osztályt kellett berendezniök az iskolák fűtésére eddig adott 5 öl puha fát fölemelték 7 öltre. 1876-ban a tanítót önálló másodtanítóvá nevezték ki, rendelve neki 300 forintot a községek pénztárából és fűtést az iskola fájából. De elég hamar felmerült a harmadik iskolaterem szüksége, miért 1886-ban dr. Lassu Lajos plébános megvevén a szomszédházat, az iskolának ajándékozta és ezt a községek felszerelték. Azóta itt lakik a kántortanító, levén itt: 2 szobája, konyhája, 1 kamrája, pinczécskéje, faszíne, istállója, házikertje, s az előbbeni iskolaházban létezik 3 tanterem és két tanító számára 2 szoba butorral, kerttel.

Ezen két iskolaház a község közepén áll, átellenben a templom és plébániával. Alapépítményük vályogból vannak, tetőzetük cserép. A

3 iskola felállítása alkalmával az iskolaszék rendelt a kántornak, mint tanítónak 150 frt fizetést, ezen összegbe számítván eddig birt földjeit; a harmadik tanítónak, úgy mint előbb a másodiknak, 300 frtot és fűtést. Miért is az eddigi 7 öl puha fát 7 öl keményfára javította meg.

A tantermek felszerelése rendes.

Az iskola fenntartói a községek, melyek az évi összes kiadásokon a számadás alkalmával megosztóznak; a számadásig pedig előlegeznek a bírák és plébános. Valta-Surnak e célra van 400 frt tőkéje egyesektől beszerezve.

Az iskolának van 400 kötetből álló könyvtára.

Az iskola jótévedője dr. Lassu Lajos plébános.

Kántortanítók voltak: Magyarosy György (1694), Matuskovics György (1713), Baránek János (1725), Buzsinszky János (1729), Bobkovits András (1740), Sánkóvits János (1750), Nemes Vrana János (1753), Nemes Vihla Mátyás (1763), Beránek János (1774—1813), Brusovits Antal (1813—36), Gretschy Jeromos (1836—65), Gretschy Vincze (1865—1872), Valentsik János (1873—82), Lőrinczy Ferencz (1882—1892), 1892-től Tiszuczky László.

Ezen kántortanítók 1840 óta segédtanítókat kezdtek tartani, hogy míg ők a kántori teendőket végzik, azok tanítsanak. 1876-ban létre-

jött az önálló tanítói állomás, melyet betöltöttek Lakits Flóris (1876), Zaitsek Gáspár (1877), Sarmir József (1878), Szentgyörgyi Béla (1879—87).

Ekkor III. tanítói állomás is létesített és 1887-től 2—2 tanítói hely töltetett be és pedig tanítottak: Szentgyörgyi Béla, Weidenhoffer Emilia, Totsek Miklós, Hradeczky Imre, Schmidek István, Mészáros Vilma, Zsámbokréthy Péter, Talló László, Huszárik István, Benkő Mária.

A fentnevezett kántortanítók közül kitűntek: Gretschy Jeromos mint kitűnő zenész, ki megalapította itt a trombitás zenekart, a mely a mai napig fenntartja magát.

Lőrinczy Ferencz, mint a tanítói gyűlések által kitűzött tételek szorgalmas kidolgozója, ki mint ilyen több jutalomban részesült és ének-könyvecskét adott ki nyomtatásban.

Jelenleg csak egyetlen tanító van alkalmazva, ugymint *Tiszuczky* László, szül. Érsekújváron 1866. október 2-án. Képesített Léván 1886. A tanítói értekezletek szorgalmas munkása, hol 3 éven át 3 jutalmat nyert el. Sztastyik János és Pollák Ferencz segédlelkész helyettesek.

Kántortanítói fizetés 627 frt 92 kr.

Tanítói fizetés 310 frt.

Az iskolaszék elnöke dr. *Lassu* Lajos.

E község területén van még egy izraelita iskola 1 tanítóval, 18 tanulóval.

a) VARRA-SÚR.

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásában van. Hozzá tartozik Sicz major. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 408. — Rk. 376, izr. 32. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 80. — Mn. 58, ism. 22. — Tny. magyar-tót.

Posta: Nagy-Súr. Vasut- és táviró-állomás: Szered.

Varra-Súr története összeesik Nagy-Súr történetével, amint evvel és Valta-Surral régenté egy községet látszott képezni, mit bizonyít e három község régi pecsétje ezen körirattal: „Sigillum trium Súr 1514“. Varra-Súr földesurasága 1848 előtt az Esterházy grófi család volt és pedig úgy, hogy míg a másik két jobbágyi Súr a cseklészi uradalomhoz tartozott, Varra-Súr megmaradt a szeredi uradalom kötelékében, melynek részéről a tagosítás alkalmával 1837-ben azon páratlan jótékonyágban részesült, hogy az

egész legelőt a varra-súriaknak ajándékozta Frankner jószágigazgató azon indokból, hogy eldicsekedhessék a megyei közgyűlés előtt, miszerint az első tagosítást ő eszközölte a megyében Varra-Súron. Így az uraságtól a szerencsés jobbágyok át is vették az egész határt az urasági korcsmán és az ehhez tartozó földeken kívül, meg is osztottak mindjárt a szántóföldekből álló határon, de a legelőt csak 34 év múlva, tehát csak 1871-ben osztották fel, azért, mert az irigy és telhetetlen gazdák vonakodtak a legelő-

ből részt adni a zselléreknek, a plébánosnak, kántornak és jegyzőnek. Végre a plébánosok perlekedése folytán kényszerítve lettek mindenkinek kiadni a magáét. A kántor kapott az 1836. tcz. szerint 9444□ szántót és 7230□ vágparti porondot, összesen 13 hold 1077□ birtokot, az iskola is az 1868. tcz. értelmében három holdat.

A tagosításkor így kihasított birtok, mint iskolai vagyon adott alkalmat a varra-súri iskola létesítésére. Ugyanis elégedetlen emberek fellázították Varra-Súrt, hogy szakadjon el a nagysúri iskolától, állítson községi iskolát. „Hisz — mondanak — földünk van, házat pedig majd vesz a kormány“. Végre 1874-ben, hogy lecsendesítse a községet a plébános, megvett egy akkor leégett házat, mi a költségekkel 602 frtjába került. Összekoldulta a ház helyreállítására s az iskola felszerelésére szükséges költséget és 1874. október 25-én felszentelte az új iskolát, másnap megnyitván azt 43 eleni iskolás gyermekkel.

Az új iskolára adakoztak: Ő felsége Erzsébet királyné 100 frt, b. e. Simor János biboros 280 frt, az esztergomi főkáptalan tagjai 155 frt, a szeredi uradalom 75 frt, Rónay pozsonyi prépost és főesperes 20 frt, Kubriczky E. taksony, plébános 10 frt, dr. Lassu Lajos nagysúri plé-

bános 1262 frt, Karel J. káplán 10 frt, varra-súriak, gazdák 50, zsellérek 12 frtjával 1368 forintot — összesen 3280 frt.

Ezen új iskola a község főutcájában fekszik. Keresztépületben van az iskolaterem 3 ablakkal; az udvarra nyílik. E mellett nyúlik el a tanító lakása, mely áll konyhából, elől, hátul szobából, ezek után kamrából, pinczéskéből, istállóból, faszinból. Az épületek vegyes anyagból állanak, cseréptető alatt.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fentartója a polit. község.

Jótevői a multban a fent említettek.

Kántortanítók voltak: Krizsák György(1874-82), Kratina Gusztáv (1882—85), Füzesi Márton (1885), Kubán János 1886-tól a jelen ideig. Született Nagyszombatban 1855. január 10-én. Képesítettett ugyanott 1873-ban. Működött Iványiban, Pusztá-Födémesen, Nagytapolcsányban, Vicsápon, Nagymácsédon, Köpösdön és Laskár-ujfaluban.

A fent elősorolt tanítók közül Kratina Gusztáv mellékfoglalkozása postamesterség volt.

Füzesi Márton irodalommal is foglalkozott. Már több művecskét adott ki.

Fizetés mint tanítónak 360 frt.

Az iskolaszék elnöke dr. Lassu Lajos.

7. SZERED.

Szered mezőváros Pozsony vármegye nagyszombati járásában van. Hozzá tartoznak Alsó- és Közép-Csöppöny kisközségek, Ujmajor és Kiserdő puszták. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 5227. — Rk. 3775, ev. ref. 49, izr. 1403. — Anyanyelvre tótok, magyarok és németek.

Tank. sz. 430. — Mn. 390, ism. 40. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

Szered történelmileg nevezetes régi város, melynek törzslakói a híres sempthei vár őrségéből származtak. Ez az említett vár már a XIII. században fennállott, amelynek modernizált épülete a város végén, a Vág jobb partján emelkedik, nélkülözve már mindent, mi a régi erődítéseket jellemzi. Hajdan, mint „Mátyus földje“ kulcsa fontos szerepet játszott hazánk történetében. E vár körül csoportosultak lassankint a vár hadinépének s a várjobbágyok lakásai, melyek most a népes Szered és Sempthe községekké fejlődtek. Ezen eredetre emlékeztet a város egyik részének a nép szája: „Katona-utcza“ elneve-

zése, mely külön részt képezett és külön birakat választott a legújabb korig.

A vár erődítményeül szolgált a hatalmas bástyákon s erős falakon kívül — melynek maradványai még a jelen században fennállottak — a szeszélyes folyású Vág vize is és szájhagyomány szerint a városnak „Ujváros“ nevezett részét, mint természetes határt Nyitra megyéhez kapcsolta. Az egyesítés s Pozsony megyébe való bekebelezés törvényileg az 1885. évben lett ki- mondva, ámbár a városrész egyházilag s iskolailag már azelőtt is Szeredhez tartozott.

Szered sokat szenved a Vág vizétől, az

évenként ismétlődő veszedelem elhárítására a folyó szeredi partját legújabb időben hatalmas töltéssel szegélyezték.

A határ nagy részét Angelika D'Hennin francia hercegi család birja, a mit bérlők kezelnek.

A városnak virágzó ipara és kereskedése van, azonkívül heti és több országos vására. Gyári ipara is virágzó, melyek közül megemlítendő: a Perl-féle vas- és gépgyár, egy csontszén- és pótkávégyár.

A város anyagi és szellemi haladásának szolgálatában állanak a különféle egyesületek és jótékonyági intézetek; ilyenek: az ipar és tüzoltó-egyesület, takarékpénztár, segélyszövetkezet, adóhivatal, óvoda, ipariskola, csendőrség, pénzügyőrség, postahivatal, Tökölly Katalin grófnő által 1680. évben alapított szegények háza 6 férfi és 6 nő számára.

A legrégebbi adat, mely az iskolára vonatkozik, az 1781. évi Batthyány-féle egyházi szemle okmánya, mely szerint a mester laka égetett téglából van építve; kinek költségére emeltetett az épület, erről nem tétetik említés.

Ezutáni időkről egészen 1847. évig hiányzik minden az iskolára vonatkozó feljegyzés; ezen évben Pogány Adalbert-féle archidiaconális Visitatio szerint csak egy tanterem létezett. Ezen bajon segített, a szeredi Esterházy-féle uradalom készségesen ajánlkozott egy új tanterem építésére. Ez állapotban maradt az iskola egészen 1868. évi június 20-ig tartott iskolaszéki tanácskozányig, amelyen az 1868. évi XXXVIII. törvényczikk értelmében arról kellett határozni, vajjon az iskola tartsa-e meg felekezeti jellegét, vagy községivé váljék. Nagy István szeredi plébános, iskolaszéki elnök előterjesztésére a kath. hivek közakarattal az iskola kath. jellegének fentartása mellett nyilatkoztak.

A mint már említettett, Szered város három külön-külön községet képezett, mindegyik külön biróval s képviselő-testülettel; a tanügyet érdeklő kérdésekben tehát az iskolaszéknek Alsó- és Közép-Csöppöny községekkel együtt öt község előljáróival s képviselőtestületével kellett érintkezni, mely körülmény gátolag hatott a kath. iskolaügy fejlesztésére.

Ekkor már három tanterem szolgált iskolai czélokra, kettő az iskolaépületben volt elhelyezve, egy pedig magánházban; három tanító is volt alkalmazva; az ismétlő iskolások vasárnaponként két órán át tanítottak. A kántortanítói fizetés 300 frt, a tanítóké 200 frt volt, mely fizetés negyedévi előleges részletekben szolgáltatott ki. A tandíjbehajtás nehézségei azonban akadályozták az iskolaszéket szabály pontos e megtartásában. A tanítók többször kérvényileg fordultak az iskolaszékhez, hogy fizetésük emeltessék, de ezen kívánságnak az iskola kedvezőtlen anyagi helyzete miatt hely nem adatott. Megjegyzendő azonkívül a kántor azon törekvése, hogy helyébe más tanító választassék, s ő a tanítói teendőktől felmentessék; az iskolaszék ezen ajánlatot sem fogadta el. Az iskolaszéknél a tornatanítás sürgetés tárgyát képezte; e czélra Werth uradalmi bérlő ingyenes fát ajánlott, ugyszintén az elkülönítendő leányosztály számára egy tantermet az uradalmi épületben. Ez által az iskolaszék teljes háláját kiérdemelte.

A három tanító egyikének Sztruház Györgynek eltávozása után (1871), mivel a hitközség nem volt képes három tanítót fizetni, a harmadik osztály ismét a kettőbe olvasztatott.

De ezen állapot a kir. tanfelügyelő sürgetésére megszűnt, mert az iskolaszék elhatározta az új megfelelő tantermekkel ellátott iskolaépületet felépíteni, amelynek költségeire 12,000 frtot szavazott meg s azt az 5%-os iskolaadóból törleszti mindaddig, míg e költség fedezve nem lesz. A D'Hennin-féle uradalom 5000 frttal, egyes polgárok a reájok eső iskolaépítési pótdón kívül tulfizetésekkel is járultak a költségek fedezéséhez.

Az 1879-ik évi május havában hozzá fogtak az építkezéshez s október hóban a diszes emeletes épület, felszerelve a legszükségesebb taneszközökkel s butorizzal, át lett adva rendeltetésének, egyúttal a kántortanítón kívül három, egyenkint 300 frttal és lakással díjazott tanító lett állandóan alkalmazva.

Ezen idő óta tannyelvül a felső osztályokban a magyar lön behozva s ugyszintén az iskolaszéki tárgyalások s a jegyzőkönyv is magyar nyelven vezetett.

Mindezen intézkedések létrejöttén különösen Polátsek Ernő ujonnan kinevezett plébános és iskolaszéki elnök, Tomaschek János községi előljáró s Pathy János adóhivatali ellenőr s iskolaszéki tag buzgólkodtak.

A tanítói fizetések biztosításához nagyban hozzájárult a politikai község képviselőtestülete az által, hogy évi 600 frtnyi szubvencziót szavazott meg az iskolának, aránylag megfelelő összeggel járulván az izr. hitközség iskolai költségének fedezéséhez is. Az iskolakötelesek tandíja évi 4 forintban s 30 krajczár beíratási díjban lett megállapítva.

Az új emeletes iskolaház pazar diszítésű homlokzatával délfelé a templom-térre néz; jobb szárnyában földszint van a kántorlak 3 szobája, éléskamra és konyhája; bal szárnyában 2 tanítói lakszoba s az iskolaszolga szobája. Az épület e részében van a kényelmesen berendezett lépcsőház, mely az emeletre vezet; itt van három tágas világos tanterem s egy kis tanítói szoba.

Ezen főépülethez a kántorlak oldalán csatlakozik a régi udvari földszinti iskolaépület két tanteremmel, a kántor kamrája, egy kis szoba, melyben jelenleg magán leányiskola van elhelyezve; az udvar legnagyobb részét a kántor kertje foglalja el.

A főépület égetett téglából, rakott alappal és falazattal bír, cserépfedélzetű; az udvari épület szintén téglából épített s zszindellyel van fedve.

A tantermek felszerelése rendes.

A tanítók szobái be vannak butorozva az iskola tulajdonát képező egy-egy ágygyal, két keményfa székkal, egy dolgozó- és egy mosdóasztalkával.

A régi iskolaépületben a szered-kerületi kath. tanítóegyesület könyvtára van elhelyezve.

Van testgyakorlótér és szerek.

A faiskola évenként 160 drb nemesített fácskát szolgáltat.

Az iskola fentartója a róm. kath. és a politikai község.

Jótevői a multban és részint a jelenben: a politikai község képviselőtestülete; Nagy István

bold. plébános; Tomaschek János volt polgármester; Polátsek Ernő jelenlegi plébános; Nedbálek Ferencz kántortanító az iskolai czélra rendezett hangverseny és mulatságaival; a kath. hölgyek tánczvigalom-rendező bizottsága; bold. Varga Ferencz vil. elnök; Polg. tánczvigalom-rendező bizottság; Szeredi volt korcsolyázó egyesület és a takarékpénztár.

Kántortanítók illetve tanítók voltak: 1869. év előtt Veigl, Nedbálek kántortanítók; *Nedbálek* Ferencz szül. Kostelen, Morvaországban 1836. évi október 5-én. Tanítóképzőt végzett a brünni cs. kir. városi tanítóképzőben. Tanképesítőt Nagyszombatban 1858-ban.

Tanítók voltak: Sztruhár György (1869—1871), Kuzma Pál (1869—73), Hoyka (1873), Filó Ferencz (1878—79), Csvirigh János (1879. s jelenleg is), Müller Ferencz (1879—80), Horváth József (1879—80), Paull István (1880—1884), Damszky Antal (1880), Osztermayer Henrik (1880—90), Mihalicska János (1884—86), Kiss Ferencz (1886—88), Zsemle Ferencz (1888—90), Kubál Mihály (1890), Huzicska Károly (1890—93), Suppa Lajos (1890—92), *Kánya* Lajos, szül. Felső-Csöppönyön, 1868. év imárczius 12-én. Hat gymnasiumot végzett. Képesítettett Esztergomban 1890-ben. *Csvirigh* János, szül. Modoron, Pozsonymegye 1858. évi deczember hó 19-én. Képesítettett ugyanott 1881-ben. 1893. évben iparostanoncz iskolai póttanfolyamot végzett. 1894-ben igazgató czimmal ruháztatott fel. *Vital* István, szül. Dunaszerdahelyen, 1870. évi deczember hó 16-án. Képesítettett 1890. évben Nagyszombatban.

Kántortanítói fizetés 656 frt 91 kr.

Tanítói fizetés 300 és 400 frt.

A tanítók mellékfoglalkozása 1887. év óta az iparostanoncz iskolai tanítás.

Az iskolaszék elnöke *Polátsek* Ernő.

A város területén még van 4 tanítóval bíró izr. felekezeti iskola; 1879. évtől egy magánjellegű leányiskola 24 növendékkel, 1 tanítónővel. 1887-ik év óta a város által fentartott iparostanoncz iskola 3 tanító és 95 tankötelessel. Továbbá óvoda.

8. TAKSONY.

Taksony község Pozsony vármegye galánthai járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 1608. — Rk. 1463, ág. ev. 110, izr. 35. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 280. — Mn. 200, ism. 80. — Tny. magyar.
Posta: Taksony. Vasut- és táviró-állomás: Galántha.

A község Taksony vezérnek köszöni létezését, a ki itt temettetett el. (1634. évi egyh. vis.) Mint önálló község II. Béla király alatt említették a Vág mellett (?) „Sala“ a mostani Sélye határánál, Tokcsom néven.

A XIV. század elején mint önálló plébánia fordul elő Taksony 1307-ben. Valószínűleg ekkor már iskolával is birt, minek azonban nincs nyoma.

A község lakosai oly módosak, hogy köztük igazi szegény nincs. Van az elaggott rk. lakosok számára menedékház és egy virágzásnak örvendő takarékmagtár.

A reformáció idejében Taksony község plébániája, midőn földesura a Thurzó-család az új tanoknak meghódolt, teljesen megszűnt vele iskolája is; mely 1774-ben állíttatott újra vissza.

Az iskola története a plébániához fűződik, annak újra visszaállítását megelőzőleg már 1761-ben mint fiókközség külön tanító tartásra nyert engedelmet a nagyszombati érseki helynőktől, a midőn a tanítói fizetés is rendeztetett, ki egyszersmind jegyző is volt. Kezdetben bérházban s később a község tulajdonát képező s azok által kijavított épületben.

A jelenlegi kántortanítói lak az egyik iskolával keletnek fekszik a templomhoz 25—30 méternyire. Az épület téglából épült, cseréptető alatt áll, nagy négy ablakkal az utcára, öttel pedig az udvarra néz.

A másik iskola újabb keletű s 1879-ben épült. A templomhoz az is közel áll.

A tantermek felszerelése teljes.

Az iskola fentartója a róm. kath. hitközség és az uradalom.

Jótevője a multban és jelenben gróf Esterházy Ernő.

Kántortanítók voltak: Nemes Sebők István (1781—1810), Kovács Ferencz (1810—36), Barcsai József (1836—43), Renda Ferencz (1843—92). 1892-től nagyörvistyei *Hencz* Mihály, szül. Guthán, Komárommegye, 1857. évi szeptember hó 27-én. Képesítettett Modorban 1883-ban; elismerő oklevél és 100 frt jutalomban részesült a biharmegyei népnevelő egylettől. Működött: Bunákon, Szemethen, Belfenyéren.

A kántortanítók 1868-ig mint jegyzők is működtek.

Segédtanítók: Györy István (1839—43), Venczel József (1847—51), Jahelka János (1852—55), Jankovics István (1863—65), Kardos Antal (1866—70), Renda Vilmos (1880—82), Pavlikovics Ágost (1882—86), Butterovics István (1886—87), Horváth Alajos (1887—88), Simoncsics Alajos (1888—90), Vacrek Nándor (1890—91), Erdélyi Gusztáv (1891—92), Palásthy Antal (1892—93); ezen időtől *Sármir* József, szül. Gerencséren, Pozsonymegye, 1860. február 18-án. Képesítettett Nagyszombatban 1879-ben. Egy pályamunkájáért 1 drb arany jutalomban részesült. Okleveles tornatanító.

Kántortanítói fizetés 502 frt 49 kr.

Tanítói fizetés 300 frt

Az iskolaszék elnöke *Fehér* Ferdinánd.

9. VÁG-SZERDAHELY.

E község Pozsony vármegye galánthai járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 1380. — Rk. 1331, izr. 49. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 270. — Mn. 200, ism. 70. — Tny. tót-magyar.
Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

Vág-Szerdahely a régibb eredetű községek közül való, melynek említésre méltó története — adatok hiányában — nincs.

Törzs lakosai emberemlékezet óta rendületlen hivei voltak a kath. egyháznak; míg a szomszédos községek többé-kevésbé meghódoltak

a reformatiónak, addig a v. szerdahelyiek rendületlenül ragaszkodtak a hitükhöz. A község bővében lévén a füzeseknek, lakosai — a földmivelésen kívül a kosárfonás, kaskötés, szék és virágasztal fonást is üzik. Kegyur az esztergomi érsekség.

A község 1848-ban az átvonuló osztrák csapatoktól sokat szenvedett.

Az iskola keletkezésének ideje 1600. évre tehető, de kántortanítóról először csak az 1781. évben van említés téve. Az iskola és kántortanítói lak építésének ideje ismeretlen; a második tanterem 1887. évben épült.

A kántortanítói és tanítói lak az iskolával együtt a templomtól keletre, a hercegprimási telken, a templomtól alig 30 lépésnyire épült. Az épület maga a hitközség tulajdonát képezi, ép ezért fentartásáról ők gondoskodnak.

A kántortanítónak van 2 szobája, fődött konyhája és éléskamrája, s azonkívül gazdasági épületek. A tanítónak egy butorozott szoba. Az iskolahelyiség áll 2 tágas tanteremből, melyet folyosó választ el egymástól.

A gazdasági épületeken kívül a többi mind egy fődél alatt van, s egy hosszában áll. Az épületek alapépítménye téglá, falazata vályog, tetőzete faszindely.

A tantermek felszerelése szegényes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője az esztergomi érsekség, mint kegyuraság.

Kántortanítók voltak: Jankó Pál (1781), Peczvál József (1830—1837), Takács János (1837—44), s jelenleg 1844-től Weisz József, szül. 1819. évben november 17-én Nagy-Surányban Nyitra várm. Képesítettett 1852. évben Érsekújvárott. 1849-ben ő is szenvedett a szabadságért, a mennyiben a pozsonyi vízi kaszárnnyában, mint „gyanus egyén“ 4 hónapig fogva

volt, s csak magas állású jóakarói befolyásának köszönhető, hogy nagyobb veszedelemtől megmenekedhetett. 1855. évben a kormánybiztos révén a szolgabírótól dicsérő okmányt nyert iskolás gyermekeinek szép írása s jeles rajzáért. 1874. évben a magyarországi néptanítók II. egyetemes gyűlése alkalmával a tanszerkiállítási bizottság által a főntebbhez hasonló kitüntetésben részesült. 1884. év óta a „Széchenyi-Kolonics“-féle alapítványból évi 63 frtnyi segélydíjban részesül, kitartó szorgalma és példás visellete folytán. 1886. évben ünneplé buzgó tanítóskodásának félszázados évfordulóját, a kerületi tanügybarátok ösztönte részvéte mellett, midőn is diszes ezüst zsebórával lánczostul ajándékozott meg a kerületi főtisztelendő papság által; melyen „1836—1886“ évszámok vésvék. 1890. évben ismét fényes elismerésben részesült a járás főszolgabírája által iskolás gyermekeinek szép írása s kitűnő rajzaiért.

Osztálytanító: *Szentgyörgyi* Béla, született Érsekújvárott, Nyitra. 1851. évi április 7-ikén. Képesítettett Esztergomban 1870. évben. Működött: Alsó-Nyárasdon, Udvardon, Kürthön, Tardoskedden, Bajcsón 1876. évben, hol b. e. Simor János hercegprimástól Lubrichnak „Neveléstudomány“ czimű diszkötésű művét kapta ajándékkal, a tanácskozmányi tantétel jeles kidolgozásaért, Nagy-Súron s 1887. évtől a jelenlegi állomáson. A nagyszombatí vikariatus területén lakó róm. kath. tanítók egyesülete által kitűzött tételek buzgó kidolgozója, — s mint ilyen több arannyal jutalmazott pályadíjat nyert. 1891. év óta a szeredi tantestület jegyzője s ekkor az orsz. kath. tanítói nagygyűlés megválasztott képviselője volt.

Kántortanítói fizetés 456 frt 58 kr.

Tanítói fizetés 320 frt.

Az iskolaszék elnöke *Vojtek* József.

a) VÁGA.

E község Pozsony vármegye galánthai járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. l.k. sz. 2073. — Rk. 2051, izr. 22. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 370. — Mn. 250, ism. 120. — Tny. magyar

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Szered.

Vága község lakosainak szilárd hazafias tót községek közé van beékelve, sőt még a szomérzelmét bizonyítja azon körülmény, hogy noha széd vág-szerdahelyi anyaegyház lakosai is tó-

tok, Vága község lakosai mind valamennyien magyarok.

A régi öregek szóhagyományaiból az a hír terjedt el, hogy a hajdani időkben előfordult háborus pusztítások miatt Erdélyből Nagy Józsa, Puskás és Szabó vezetéknévű magyar család menekült e vidékre s itt a Vág-Duna mentén létezett sűrű erdők és bozótos szigetekben letelepedvén, a Vág-Duna partján halásztelepet hoztak létre. Évek múltán elszaporodván, a mostani templom táján kápolnát építettek s annak közelében temetőt rendeztek. Nagy idő múlva ismét megkezdődtek a háborúk, az alkalommal a felső vidékről is sok tót nép telepedett le a Vág-Duna mentén, s lett a vágai halásztelepeseeknek is egy sereg tót szomszédja. Pár év múlva a magyar halásztelepések az általuk épített kápolnától bizonyos távolságra lakházacskákat építettek s ott laktak. Kis idő múlva a tótok is megkezdették a házak építését s így lett a házsorokból falu, melynek Vága nevet adtak. Ezen új helységben a magyarok aránylag sokkal kevesebben voltak a tótoknál; de oly szívósan ragaszkodtak magyarságukhoz, hogy lassankint magokba olvasztották a többségben levő tótokat annyira, hogy ma Vágán a tót szó ismeretlen.

A lakosság vagyoniilag nem igen gyarapodhatik, mivel a Vág igen közel jutott a falu háttárához, mely évről-évre igen sok kárt okoz. A község jelenlegi kegyura főm. Vaszary Kolos, Magyarország herczeg-prímása.

Vágán az első iskolát a primási uradalom építette, a belső telket is ő adta, az azonban használhatlanná válván, 1816. évben ujonnan építettett iskolát és kántortanítói lakot. A kántortanítói lak egyik szobájának gerendáján a következő szavak valának kivésve: „E exit me Vac. Renovata anno 1825.“ A másik gerendán pedig ez: „Renovata Annó 1825, die 16 april sub. celsis. Archi Epp. Alexander Rudnay“.

Több évtized múlva, valamint az iskola, úgy a kántortanítói lak roskadozó állapotba jutván, elhatároztatott egy ujonnan építendő emeletes háznak, felállíttatása, hogy az I. és

II. osztályu tantermek földszint, a kántortanítói lak és az ahhoz tartozandó épületek is földszint egymásutáni sorban legyenek; a III. és IV. osztály, valamint az V. és VI. osztályu tanterem, úgy a két tanító lakása is az emeleten egymás mellett legyen, a harmadik tanító lakszobája a bejárathoz közel feküdjék.

Az új iskolaépület homlokzattal és szélességgel keletnek fekszik, alapja és falazata égetett téglából van építve, fedélzete égetett cserép.

Ezen iskolaépítéshez b. e. Simor János bíboros 1200 frttal járult. A község pedig 8 ezer forintot kölcsönnel.

1868-ig a kántorok egyszersmind jegyzők is voltak.

Kántortanítók voltak: Laki Pál (1800—32), Horváth József (1832—38), Takács János (1840—42), Peczval József (1842—44), 1844. évtől Győry István, szül. Nemesszeghen 1821. aug. 18-án. Képesítettett Pozsonyban 1842-ben. A tanügy terén kifejtett szorgalma elismerésül b. Eötvös József m. kir. vall. és közokt. miniszter által 80 frtnyi jutalomban részesült. Példás magaviseletű, ernyedetlen szorgalom, fáradságot nem ismerő tanító, ki hű odaadással szolgálja az egyházat és a hazát, élete példájával buzdítván a hiveket. 1892-ben csendesesen családja körében ünnepelte tanítóságának félszázados jubileumát. 1894-ben a kerület tanítói kara és a tanügy barátainak kívánságára nyilvánosan ünnepelte jubileumát, midőn a herczeg-prímás ő Eminenciája is magas leiratával szívből üdvözölte a jubilánst, kinek legragyogóbb tette, hogy a községet teljesen megmagyarosította. — Sok ily fáradságot nem tűrő, tiszta életű és ernyedetlen, mondhatni vasszorgalmu tanítót adjon Isten a hazának s a magyar kath. egyháznak.

Osztálytanítók: Jauß Béla, szül. Ó-Bacson 1876. ápril 6-án. Képesítettett Léván 1895-ben. Makász Antal, szül. Verbón Nyitram. 1875. ápril 4-én. Képzőintézetet Nagyszombatban végezte.

Kántortanítói fizetés 516 frt 56 kr.

Osztálytanítók fizetése 375 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke Vojtek József.

f) Szomolányi alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő : *Jedlicska Pál* alesperes, felső-diósi plébános

1. ALSÓ-DIÓS.

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1038. — Rk. 1010, izr. 28. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 216. — Mn. 140, ism. 76. — Tny. tót.

Posta : helyben. Táviró : Szomolány. Vasut: Nagyszombat.

Alsó-Diós hajdan Tót-Diósnak nevezetett, mostani elnevezése a XVIII. század közepe tájáról veszi eredetét, már több század óta Vöröskő mezővárosai között foglal helyet. Egy 1536. évi okmányban már mezővárosnak említetik. Bél szerint Pálffy Miklós által nyert vásári jogot, melyet évenként négyszer gyakorol. Czimere egy szőlőkapásból áll, ki egy zöldfa alatt vállán kétélű kapát tart. Alsó-Dióst régente kizárólag német lakosok lakták. Mely időtájban emelkedett a tót nyelv fölényre, biztossággal meg nem határozható. 1736-ban már csupa tótajku lakosok voltak.

A róm. kath. iskola régebbi története teljesen ismeretlen; annyi bizonyos, hogy a 18-ik század elején már fennállott. Az iskolatanítók kántorok és jegyzők voltak. A jelenlegi iskola 1866. évben épült és cseréppel van fedve.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskolafentartó a r. k. hitközség.

Jótevői nincsenek.

Az alsó-diósi Canonica Visitációkból kitűnik, hogy valamint másutt, úgy itt is a kántori és a tanítói teendőket egy személy végezte; ehhez járult még a jegyzői hivatal is. Sajnos, hogy a Canonica Visitációk gyér jegyzetein kívül a kántortanítók személyei és működésére nézve alig találunk más adatokat. Az 1756. évi Galgóczi-féle Visitáció szerint Alsó-Dióson Pávlasek György tanítóskodott. 1782-ben Micsek András, ki a Visitáció szerint végzett „syntaxista“ volt. 1847-ben Renda János tanítóskodott, ki a tanítóképezdét Olmützben végezte. Utóda volt Renda Károly 1877. évig. Ezen évtől *Janda József*, született Katlócson (Pozsonym.) 1845. július 19-én. Képesített Nagy-Szombatban 1864. évben. Működött Dejtén, Katlócson, Vágszerdahelyen.

A kántortanító fizetése 575 frt 45 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kamerath Dénes*.

2. BÉLAHÁZ.

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1457. — Rk. 1410, ág. ev. 10, izr. 37. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 240. — Mn. 180, ism. 60. — Tny. tót-magyar.

Posta : helyben. Vasut- és táviró-állomás : Szomolány.

Bélaháza mindenesetre a legrégebb községek egyike. IV. Béla királynak 1247. évben kelt adományozó levele szerint a nagyszombati Szt.-Kláráról nevezett apácáknak adományozta, akik azt háborítlanul birták II. József uralkodásáig, ki a fentnevezett rendet eltörölte; s Bélaházát a kincstár részére lefoglalta. 1803-ban királyi adományozás útján Czerneville Viktória grófnőnek, Coloradó miniszter nejének kezeihez került. Jelenleg id. gróf Pálffy János uralja, ki Bélaházát örökösödés útján nyerte. (Lásd Jedlicska Pál „Kiskárpáti emlékek“.)

A mi az iskolát illeti, az a legrégebb időktől való, mert már János esztergomi érsek idejében, ki 1205-től 1223-ig gondozta az érseki megyét, említés tételik Altuman Balaráthy papról, kiről feljegyeztetett, hogy a tatárjárást is átszenvedte. A hol tehát pap volt, ott kétségkívül iskola is létezett. Története azonban mégis ismeretlen, mert a múlt század végén dult tűzvész elhamvasztván a plébániát, ugyanakkor minden néven nevezendő okmányok is megsemmisültek.

Az iskola Vanyek János plébánossága alatt épült, ki annak felszerelését sajátjából fedezte.

Az iskola a tanítói lakkkal egy tető alatt van. A tanítói lakás áll: 3 szoba, konyha és kamrából és gazdasági épületből és tágas tanteremből. A tanterem a szükséges tanszerekkel el van látva.

Jótevője a multban a fentemlitett plébános.

Kántortanítók voltak: Hubacsek Antal, Matejka N., Benediktovics Antal, Benáczy János, Sztanek József mint körjegyzők is. Jelenleg

Zsányi János 1867-től. Született Galgócson, Nyitra vármegyében 1844-ben július 24-én. Képesített Nagy-Szombatban 1862-ben. Ernyedetlen szorgalmu tanító.

Segédtanítók voltak: Trantarics János, Glósz Adolf, Nottny Ignác, Hanusz József, Reichfeld Adolf.

A kántortanító fizetése 518 frt 27 kr.

Az iskolaszék elnöke *Skrivanek* Mór.

3. BOGDÁNY.

Bogdány község Pozsony vármegye nagyszombati járásában van. Hozzá tartoznak Selpöcz és Istvánlak községek. Anyaegyház. Közs. Lk. sz. 1576. — Rk. 1514, ág. ev. 1, izr. 61. — Anyanyelvre tótok. Posta, vasut- és táviróállomás: Nagyszombat.

Bogdány társközségeivel a Tirnava patak mellett fekszik, a gróf Pálffy-család birtokát képezi.

Iskolájának története ismeretlen. A jelenlegi kántorlak és iskola az ötvenes években épült. Szilárd anyagból, zsindelytetővel.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola fentartója a r. k. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Mecsér József (1840—50), Koszvács János (1850—59), Toller Pál

(1859—74), Kovácsik János (1874—93), Roder Lajos (1893—94). Ezen időtől: *Holcsek* István, született Bogdányban (Pozsonym.) 1864. évi augusztus hó 21-én. Képesített Nagy-Szombatban 1883-ban. Példás életű, ernyedetlen szorgalmu tanító, ki működéséért többször pénzbeli jutalomban részesült. Működött Krakován, Szomolányban és P.-Losoncson.

A kántortanító fizetése 774 frt 57 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kovács* Miklós.

4. FELŐ-DIÓS.

Felső-Diós Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Anyaegyház. Közs. Lk. sz. 1495. — Rk. 1461, ág. ev. 3, izr. 31. — Anyanyelvre tótok. Tank. sz. 265. — Mn. 185, ism. 80. — Tny. tót-magyar. Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Szomolány.

Felső-Diós régente mint Német-Diós szerepelt, a XVI. században mezőváros volt és vásári jogát, melyet most is gyakorol, 1582. évben II. Rudolftól nyerte. 1388. évben Modor és Szomolánynyal egyenrangú város volt és Zsigmond király adománya folytán a Stiborék birtokába jutott F.-Diós, mely több századon át a szomolányi uradalomhoz volt bekebelezve s a mai nap is hozzátartozik. Stibor idejében szakítottatott el Szomolánynyal együtt Korláthkeő várától. A felső-diósiak régente németnyelvűek lehettek, mit a Német-Diós régi elnevezés és a határában levő szőlőhegyek német elnevezései is igazolnak.

Sőt a szóhagyomány szerint a község egy részét horvát nyelvű lakosok is lakták. Jedlicska Pál szerint Felső-Diós határának észak felé fekvő „Ziska“ nevű hegyén kőkorszaki telep létezett, mitől az ugyanitt nagy számban talált kőkorszaki eszközök bizonyítanak. Több bronzkori eszköz is találtatott, melyek a fenti író gyűjteményében őriztetnek. A régi, most romokban heverő templomában gróf Erdődy horvát bán nejének, báró Ungnád Anna Mária holt teteme nyugszik.

1663-ban szeptember 4-én a tatárok pusztították Felső-Dióst, midőn a templom tetejét is

lángba borították. A jelenlegi nagybirtokos gróf Pálffy Mór, ki az 1882-iki határtagositástól birtokrészét a legkitünőbb faju gyümölcsfákkal ültette körül.

Az iskola eredetét tüzetesen meghatározni nem lehet. Mivel a XIV. században itt plébánia volt, ugyanakkor valószínűleg iskola is létezett. Az 1694. évi Can. Visitáció már a kántortanítói jövedelemlről tesz említést. Az 1782. évi Batthyányi József-féle Can. Visitáció tanúsága szerint az iskolaépület állt 2 szobából, melynek egyike volt a tanítói lakás, a másik pedig a tanterem. Volt ezeken kívül egy kamra és kis istálló.

1813-ban az iskolaépület leégett, a midőn az uradalom segélyével, ki az anyagot adta, a község azt ismét felépíttette.

Fodor József felső-diósi plébános kezdeményezésére s ernyedetlen buzgólkodása, nemkülönben Felső-Diós nemeslelkű áldozatkészsége következtében 1868. április 23-tól szeptember 15-ig alapjából egészen új kántortanítói lak és iskola épült.

Ezen iskolai épületre a község fuvaron és kézimunkán kívül 3709 frt 38 krt költött. Az iskolát 1868. szept. 28-án Szajbéli Henrik cz. püspök és nagyszombati érseki helynök ur ünnepélyességgel megáldotta.

A felső-diósi iskola I. osztály tanítójának 1877-ig 60 frt volt a fizetése, mely Jedlicska Pál esperes sürgetésére a fenti időtől 100 frtra emeltetett.

1884-ig a tanítók váltakozva egy tanteremben tanítottak, ekkor a község a nagy tantermet egy fallal ketté választá, mely időtől 2 tanteremben folyt a tanítás.

A kántortanítói lakás áll 2 szoba, a segéd-tanító részére 1 szoba, tágas folyosó, 1 kamra, 1 konyha, 1 istálló, kis pinczéből és 2 tágas tanteremből. Az egész épület cseréppel fedett. Az épület udvarán van még egy cseréppel fedett faszin is.

A tantermek felszerelése teljesen rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője Jedlicska Pál esperes-plébános, ki a róm. kath. iskola javára évi 50 frt segéllyel járul.

Kántortanítók voltak: Dubay János (1709—16), Chromkovics Izidor (1731—56), Jankovics

Pál (1756—82), Jakubey János (1782—1813), Tunna József (1813—47), Tunna Alajos (1847—58), Tunna József (1858—73), mely idő óta Nagy-Szombatba vonult, hol mai napig is zeneoktatással foglalkozik, s hosszabb idő óta a plébánia főtemplomban orgonamesteri állást foglal el, Haldina Ignác (1873—87). Jelenlegi tanító Szuhay Lajos, szül. Alsó-Koskóczon (Trencsén-megye) 1861. évi május hó 30-án. Képesítettét Léván 1881-ben. Fedhetlen és példás magaviseletű, 1887—90. években több ifjunak hangszerekben való sikerdus oktatása körül fáradságát szép siker koronázta, mivel az ifjak az istentiszteleten vonós hangszereken közreműködnek.

1892. évtől serdültebb ifjakat fuvó hangszerekre oly kitünő eredménnyel tanított, hogy ezeknek zenekara sok tekintetben jeles városi zenekarokkal vetekedhetik.

Kiváló és felette méltánylandó érdemeit kiemelendő, hogy az 1895. év elején alapított kath. olvasóköriben gyakran hasznos és épületes felolvasásokat tart, melyeket rendszeresen és nagy szorgalommal ki szokott dolgozni. A zenében ritka ügyessége van. Így nyilatkozik róla plébánosa, őt oly szépen jellemezvén. Működött Alsó-Szucsón, Nemsován és Felső-Szucsón.

Osztály-, illetőleg segéd-tanítók voltak: Knappek Pál (1870), Lupták János (1878), Vaczulik Nándor (1879), Pichler János (1878), Liebenberger Antal (1879—80), Vavrovics József (1882), Kendefi István (1883), Belis Benjamin (1884), Hinfner Rezső (1884—90), Duchek Ernő (1891), Smeringa Antal (1891—95 végeig), kitünő ernyedetlen szorgalmu tanító.

Kántortanítói fizetés 566 frt 59 kr.

Osztálytanítói fizetés 300 frt.

Megjegyzendő, hogy az egyházmegyei főtanfelügyelői hivatal 1097/896. számú irata következtében, a felső-diósi iskolaszék 1896. április 3-iki ülésén az I. osztályu tanítónak fizetését 300 frtig kiegészíttetni elhatározta. A felső-diósi képviselő-testület pedig 1896. április 28-iki rendes gyűlésén egyhangulag határozattá emelte, hogy az I. osztályu tanító a község pénztárából eddigi 100 frt helyett 200 frtnyi évi fizetést nyerjen.

Jedlicska Pál felső-diósi plébános, előmozdítandó a tanügyet, kötelezőleg megígérte, hogy a felső-diósi r. kath. iskola javára évenként 50, mondd ötven forintot fog áldozni. Ezen iskolai czélnak meghatározását magának tartja fönn. Ezen kötelezettséget addig fogja teljesíteni, míg Isten kegyelméből a felső-diósi plébániai hivatalt viselni fogja.

Az iskolaszék elnöke *Jedlicska Pál*.

Felső-Diós területén, a vegyészeti gyárban,

melyet az uradalom emelt, van 6 év óta egy magániskola, mely 1894. évben nyilvánossági jogot nyert. Ezen iskolában, melyet részben a gyárat bérlő részvény-társaság, részben pedig az iskolásgyermek szülői tartanak fenn a gyári személyzetnek, 9—12 gyermek nyer oktatást. Ezen iskola felekezetenélküli jellegű, jöllehet ma kizárólag katolikus gyermekek látogatják; a jelenlegi tanító *Kolb Lajos* kath. vallású; elődjei is katolikusok voltak.

5. HOSSZUFALU.

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásában van. Hozzá tartozik Matild pusztá. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 490. — Rk. 480, izr. 10. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 75. — Mn. 50, ism. 25. — Tny. tót-magyar.

Posta: Cseszte. Vasut- és táviró-állomás: Nagyszombat.

E község nevét hosszú terjedelmétől kölcsönözte, mint ezt egy 1540. évi okmány bizonyítja. Idők folytán, a háborus viszontagságok következtében, terjedelmében és lakóiban igen megfogyatkozott. Régi lakossága horvát eredetű vala. Plébániája 1390. évtől ered.

Iskolája régebbi eredetű. Az 1756-iki Can. Visitációban említve van a tanító, ki a gyermekek tanításáért 5 frtot kap. Lehet, hogy az iskola a plébánia eredetével egykoru. Jelenleg a községnek egy osztatlan iskolája van, egy tanteremmel, egy tanítóval, ki egyuttal a kántori teendőket is végzi. A kántortanítói laktól az iskola szűk folyosó által van elválasztva. A kántortanítói lakás áll: 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra,

1 pincze, istálló és kocsiszinből, mely utóbbi 1894. őszén építettett 200 frt költséggel. Az iskola alapépítménye vályogtégla, tetőzete cserépzsinde.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója a község.

Kántortanítók voltak: Mierka János (1824—1864); Kubán József (1864—92). Jelenleg *Oplustil Géza*, született 1867. nov. 23-án Alsó-Dióson (Pozsonym.). Képesítettett 1887-ben Modoron, magyar, német és tót nyelvű népiskolákra. Működött Verbón, Rónavölgyön.

Kántortanítói fizetés 303 frt 71 kr.

Az iskolaszék elnöke *Petrik Ferencz*.

a) FENYVES.

Fenyves község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 390. — Rk. 385, izr. 5. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 70. — Mn. 50, ism. 20. — Tny. tót-magyar.

Posta: Rózsavölgy. Vasut- és táviró-állomás: Nagyszombat.

Jedlicska Pál szerint Fenyves a XVI—XVII. században Joachimuszfalva néven fordul elő. Lakói szorgalmas, józan életű föld- és szőlőművelő emberek.

A fenyvesi iskola legrégibb időktől róm. k. osztatlan népiskola. Hogy mikor keletkezett, arról írott adatok nincsenek, de bizonyára a legrégibb iskolák közé számítható. 1756. évi Gal-

góczy-féle Can. Visitációban említés van téve Lukovics János orgonamesterről, kinek kötelességei között meg van hagyva a gyermekek lelkiismeretes tanítása is. Az 1782. évi Can. Visitációból pedig tudjuk, miszerint a tanításért 3 pengő forint tandíj volt megállapítva.

A mostani kántortanítói lak és iskola egy épületet képez. Falai repedezettek, tetőzete zsúp.

A tanterembe való bejárat a kántortanító konyháján keresztül vezet. Ez azonban még az idén újjal cseréltetik fel, melynek költségeihez a község 1800, ő Felsége a király 150, a „Simoralap“ pedig 250 frt adománynyal járult.

A mostani tanterem felszerelése silány.

Az iskola fenntartója a róm. kath. hitközség. Jötevői a multban a fentemlitettek.

Kántortanítók voltak: Lukovics János (1756—82); Nadoran József (1782); Salix András (1847—69); Dobrovics N. (1869—70); Foglton József 1870-től a mai napig. A tanítói pályán ernyedetlen szorgalommal és dicsérettel felszádon át működik, a jelen évben üli meg 50

éves tanítói jubileumát. 1879. június hó 25-én iszonyu szerencsétlenség érte. 18 éves leányát, ki a szolgálóval a toronyba ment, felhő elébe harangozni, a villám agyonsujtotta. Született Veszelen (Nyitram.) 1828. évi február hó 8-án. Képesítettett Érsekújvárott 1854-ben. Kitűnő tanító. 1886. évben a megyei kir. tanfelügyelő által a megyei közigazgatási gyűlésen Nyitrán megdicsérte, hogy tanítványait a magyar nyelvben szorgalmasan oktatja. Működött Krakován, Manigán, Hradiston, Bresován és Fenyvesen.

A kántortanító fizetése 269 frt 67 kr.

Az iskolaszék elnöke *Petrík Ferencz*.

6. NÁDAS.

Nádas község Pozsony vármegye nagyszombati járásában van. Hozzá tartoznak Raszuchov telep, Prekásdamajor, Rakova és Trnávka uradalmi vadászlakok. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1317. — Rk. 1217, ág. ev. 6, izr. 94. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 180. — Mn. 130, ism. 50. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Szomolány.

Nádas község történetét homály fedi. Az iskola keletkezéséről semmi irott adat nincs. Valószínűleg a 18. század elején keletkezhetett. Az iskola a község közepén áll 1896-tól 2 tanteremmel. E ház 1859. évben vétel útján szerzetett s alakítottatott át céljának. 1863-ban leégett, ezen idő óta cseréppel van fedve. 1818-ig Binócz község tanulói is idejártak tanításra.

A tantermek felszerelése szegényes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jötevői nincsenek.

Kántortanítók voltak: Bizon János (1782), Miklovics Imre, Havránék Matejka, Krátky N., Vatzulik Tamás, Vatzulik Nándor. Jelenleg *Balázsovits* István. Született Binóczon (Pozsonym.) 1868. évi szeptember 6-án. Képesítettett Nagyszombatban 1886-ban. Működött Cseklészen, Vajkán, Szent-Mihályfán és Felső-Dombón.

A kántortanító fizetése 566 frt 82 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kollár Márton*.

a) BINÓCZ.

Binócz község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 565. — Rk. 525, izr. 40. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 108. — Mn. 74, ism. 34. — Tny. tót-magyar.

Posta: Nádas. Vasut- és táviró-állomás: Szomolány.

Ainyocz-Bymnak is nevezetett. Byn vizének neve már 1300. évben ismeretes volt és kétséget nem szenved, hogy ekkor már a község is e néven volt ismeretes. Binócz a mult században „Éleskö“ uradalmának járuléka volt. Hagyomány szerint a XVII. században itt vár lett volna, amelynek azonban nyoma nincs.

Iskolája 1818. év óta van. Akkori lakása a tanítónak egy közönséges viskó volt. 1856. év

óta azonban már rendezett r. k. iskolája van és önálló kántortanítója.

Az iskola és kántortanítói lak vegyes anyagból van felépítve, tetőzete cseréppel fedve.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jötevője nincs.

Kántortanítók voltak: Smeringa N. (?), Janecska N. 8 évig, Jahelka József (1826—56),

Jahelka János (1856—83), *Nottnyi* Ignác 1884-től a jelen ideig. Született 1847. évben szeptember 24-én Szomolányban (Pozsonym.) Képesített 1867. évben Nagy-Szombatban. Mükö-

dött Magyarbélén, Bélaházán, Bur-Szt.-Györgyön, Pöstyénben, Divényben, Dojceson, Prukkon.

A kántortanító fizetése 411 frt 29 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kollár* Márton.

7. OTTÓVÖLGY (OTTENTHAL).

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1100. — Rk. 1085, izr. 15. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 170. — Mn. 125, ism. 45. — Tny. tót-magyar.

Posta : Cseszte. Táviró : Modor. Vasut : Modor-Senkvicez.

Ottenthal (Ompitál) Vöröskő uradalmának legrégibb községeihez tartozott. Említés tétetik róla az Árpádkori okmányokban, sőt Prohászka egykori ompitali plébános „*Protocollum Parochie*“ czimű könyvében épen Szent-István korából származtatja, mely az alábbi idézetből kitünik: „A hagyomány szerint — írja a nevezett plébános — Ompitál már Szt.-István király idejében létezett volna, kinek udvaroncza, míg a király Istvánfalva melletti Fancsal nevű praediumán időzött, a sűrű erdőkkel borított ompitali hegyekben vadásztak vala“ — sőt a fenti jegyzet írója szerint Ottenthal mint fiókközség hajdan Istvánfalvához tartozott volna.

A tatárok pusztítása után IV. Béla az előbb tótokból lakott Ompitált Bajorország határából behívott német lakosokkal benépesítette, kik maguknak egy kis templomot építettek s a XV. század elején saját plébánossal birtak. Ezek mind hagyományok levén, történeti alapjukhoz kétség fér. Bizonyos az, hogy 1606. évben lett mezőváros, és négy vásári kiváltsága 1629-ik évben erősített meg. A XVIII. század elejéig német lakosok lakták. E község szenvedett 1663-ban a török-tatároktól is, kik egészen porrá égették. Ugyanezen évben Thökölyi kuruczainak 150 frtot adott, hogy a vöröskői uradalmat fel ne gyujtsák. 1686-ban a felkelők zsarolták a község népét, mely alkalommal 3 harangot s egy órát vittek el, sőt az oltárokat is megbecstelenítették. Plébániája már a 14-ik század elején volt. Szent-Lénárd tiszteletére épült régi kápolnája századok óta bucsuhely.

A régebbi iskola történetét homály borítja, 1854. év előtt iskolacézlra való külön épülete nem volt. A tanítás részint a községházán a

jegyzői lakban, vagy a kántortanító magánlakásán folyt.

Az iskolaügy szomorú állapotához képest nyomoruságos volt a tanítói fizetés is.

1854. évben a hitközség által új iskola építtetett a kántortanítói lak tözsomszédságában; mely építkezésnél csak egy iskolaszoba épült fel teljesen. A második tanterem egyszerű falait a közös földel földte. Építkezés alkalmával ugyanazon fedél alatt mindjárt másodtanító lakásról is gondoskodtak. Ugyanezen évben felemeltetett a kántortanítói fizetés is 300 frtra, mit a községi pénztár fizet a mai napig is.

1878. évben rendszeresítették a másodtanítói állás is 300 frt és szabad lakással, egyzersmind felszereltetett a második tanterem. Ezen időtől 2 tanító működik.

A kántortanítói lakás áll: 3 szoba, konyha, kamra és istállóból. Az iskolaház két tanteremmel, külön épület cseréptetővel, mely a kántortanítói lakkal egy udvarban van. Az egész épület kő és téglából épült, cseréppel fedett épület.

A tantermek felszerelése türhető.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevői nincsenek.

Ktanítók voltak: Fitzman Mihály (1825—52) mint jegyző is, Sztrelka István (1852—1879), *Sztrelka* Ferencz, szül. Ottóvölgyön Pozsonym. 1859. decz. 31. Képesített Modoron 1878-ban.

Segédtanítók voltak: Reichardt János (1879—84), Kenderessy Károly (1890—1895). Jelenleg *Jurácska* Pál, szül. Ottóvölgyön 1873. jan. 14. Képesített Nagyszombatban 1891-ben.

Kántortanítói fizetés 508 frt 83 kr.

Osztálytanítói fizetés 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kovacsóvszky* József.

8. SZÁRAZPATAK.

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásában van. Hozzá tartoznak Harangfalva, Zvoncsin községek és majorok. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2138. — Rk. 2091, ág. ev. 4, izr. 43. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 342. — Mn. 269, ism. 73. — Tny. tót-magyar.

Posta : helyben. Vasut- és táviró-állomás : Nagyszombat.

Szárazpatak község a vidék legrégibb községeihez tartozik és neve Dumpach, Zsófia, majd mint német Dürrenbach, majd pedig Szuha néven jön elő a régi okmányokban. A község elnevezése a m. kir. belügyminiszter 80524. számú rendeletével 1889. évi január hó első napjától kezdődik.

Szárazpatak az 1516. évben kiadott okmány tanúsága szerint Vöröskövrának mezővárosai között foglal helyet. A Rákóczyak idejében az itt portyázó csapatok főélelmitárát képezte. A háborus időkben a község lakosai a grófi kastélyban kerestek menedéket.

Ezen iskola körletéhez tartozó Kozolna a megtelepedett anabaptisták egyik telepítvénye volt. 1637. évtől 1716. évig sokan megkeresztelkedtek közülök. Ezeknek saját udvarok volt. Főfoglalkozásuk a korsókészítés. Csinosabbnál-csinosabb korsókat készítettek, melyek művészi kiviteléről Bél Mátyás is dicsőreően nyilatkozik. Ma már ez iparág itt ismeretlen. A hagyomány szerint a község lakosai rablási kalandjaikat egészen Morvaországig üzték, melyekből hazatérve, a megszerzett zsákmányt elásták. Ép ezért a szerencsevadászok itt többször kincsre kutatnak, de eredménytelenül.

Harangfalváról mit sem jegyzett fel a történelem.

Mivel a szárazpataki plébánia 1240-ben veszi kezdetét, a mikor Szt. István rendelete szerint minden templom mellett iskolának is kellett lenni, így az iskola egyidejű a templommal.

Az iskola épülete 1865. évig két szobából állott, melynek egyike a kántortanító, másik része az iskola részére szolgált mint tanterem.

Azonkívül volt konyha, kamra és istálló. Az egész épület zsuppal fedett. A jelzett évben épült a mai, kemény anyagból cseréppel fedve, a kántortanító részére két kicsi szobácska, konyha, kamra és pincze; a segédtanítónak egy kicsi, az iskolás gyermekek részére két nagy terem. Hátnl egy istálló, fakamra és szin van szalmával fedve. Az iskolaépület ekkénti alakításához az anyagot Pálffy János gróf mint kegyur adta, a költséget felerészben Szárazpatak község, felerészben Kozolna és Harangfalva községek viselték. (1400 frt.)

A tanulók nagyszáma miatt tervben van Harangfalván egy tantermet építtetni.

A tanterem felszerelése törvényszerű.

Az iskola fentartója a rk. hitközség és a kegyuraság, ez egyszersmind jötevéje is.

Kántortanítók voltak: Bratkovics János (1756), Drahanovszky Pál (?), Kapp János (?), Szladek Döme (1815—51) mint jegyző is, Bartonek Lőrincz (1851—76) szorgalmas pomologus, többszöri kitüntetésben részesült; kitűnő zenész és igen tanult ember volt, innen a Jézustársasági atyák templomában kántornak alkalmaztatott, a mely állásában elhunyt Nagyszombatban; Renda Károly (1876—80) kitűnő zenész volt; Janda János (1880—82) jeles tanító kitűnő kántor; *Valencsik* János 1882-től a jelen ideig, szül. 1849. évi márczius hó 1-én Szomolányon, Pozsonymegye. Képesítettett Nagyszombatban 1874-ben. Kitűnő zenész és énekes.

Segédtanítók voltak: Heidler Károly, Vavrik Lőrinczi Ferencz, Sármir József, Marmula János, az utóbbi irodalmilag is működött.

Kántortanítói fizetés 509 frt 86 kr.

Az iskolaszék elnöke *Horváth* László.

9. SZOMOLÁNY.

Szomolány mezőváros Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1400. — Rk. 1300, ág ev. 4, izr. 96. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 275. — Mn. 200, ism. 75. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

Szomolány a régibb okmányokban különböző név alatt fordul elő: Somolya, Somola, Zomolya, Semoliga, Somalya, Szomolyán, Zomolyan, Leustorff. Jelenleg a magyar Szomolány s a tót Szmolenicz név alatt ismeretes.

Szomolány eredete visszanyul az Árpádházi királyok korába, a miről egy XIII. századbeli okmány kétségtelenül tanuskodik. A község hajdan bástyafallal volt kerítve, a melynek maradványai itt-ott ma is láthatók, a mely körfallnak három kapuja volt. A városnak ezenkívül messze elnyúló védtöltése is volt s a Farkas-erdő nevű erdőrész és a jánosteleki szőlőkben levő kápolna fölötti dombok őrhelyül szolgáltak, honnan a Galgóczon megtelepedett török sereg támadásait és portyázásait megfigyelték.

A házak alatt levő üregek állítólag a török időkből származtak, a hová vész idején a menekülő nép becsesebb tárgyait rejtette el.

A város közepén maig is látható a kőből faragott pellengér.

Szomolány, mint a szomolányi uradalom központja, hajdan a szomszédságában fekvő F.-Dióssal együtt a szomszédos korlátkeői uradalomhoz tartozott s ettől Zsigmond királynak 1388. évben Stibor vajda részére kiállított okmánylevele folytán elszakított s mintegy önálló uradalmi székhelylyé nyilvánított. Szomolány a XIV. században királyi birtok volt. Ezen kézből 1388. évben Stibor pozsonyi gróf két testvérének: Endre és Miklósnak birtokába jutott. Majd Stibor vajda fiának II. Stibornak jutott, ki a husziták ellen küzdött s 1434-ben Zsigmond kinevezte a husziták ellen vezetendő sereg főkapitányának. De e kinevezés már nem találta őt élve.

II. Stibor halálával Szomolány ismét királyi kézre került. 1438. évben a háziur gróf György és Miklós, később a guthi Ország-család, ezek után Ungnád Kristóf birtokába jutott, kiktől örökösödés útján az Erdődy-családra szállt át; kik 1777-ig birták. Ekkor gróf Erdődy Kinszky Antónia Szomolány mezővárost bizonyos felté-

telek mellett átadta gróf Pálffy Jánosnak. A szomolányi uradalom egész 1864-ig gróf Pálffy János örököseinek kezében maradt, míg azt az említett évben gróf Pálffy Móríczt altábornagy örökösödési jog czimén félmilliót meghaladó összegben ki nem váltotta. Legújában gr. Pálffy Móríczt József fiának adta át az uradalmat.

A kisebb birtokosok s nemes családok közül említésre méltók: Petheő-család, Koppány János, Zergenyi Benedek, Horváth György, Rádayak, Lédeczy, Szmertnik, Eördög, Klempa, Specziár és a nagymányai Koller-család, melynek több tagja igen magas és előkelő állásokat foglaltak el a társadalomban. Koller Gyula cs. és kir. törvénytudós tanácsos, majd később pozsonyi ügyvédben e család 1880-ban kihalt.

Szomolányban a vallásos kegyeletnek számos jeleivel találkozunk. Ilyen a várral szemközt elvonuló ország-ut mellett még ép kápolna, a melyet 1715-ben Szomolányban dühöngő járvány emlékére emeltek Sz. Rochus, Fábián, Sebestyén és Rozália tiszteletére. A mezőváros közepén van a fájdalmas bold. Szűznek csinos szobra, a melyet Nováky János uradalmi tiszt emelt a XVIII. század elején. A vallásos emlékek közt nem kis figyelmet érdemel a templom közelében levő kőszobor, a mely a felfeszített Üdvözítőt a fájdalmas Anyával ábrázolja. 1795-ben egy szomolányi lakos javíttatta. E kőszobortól északra a Kálváriahegy alatt áll Sz. Vendel kápolnája. Homlokzatát az Erdődyek czimere díszíti. Alapítója Erdődy Gábor egri püspök 1703-ban. A Kálváriahegy magaslatán áll a Ferencsovics-család által épített kápolna. A kápolnát hosszú évek során át a Koller-család gondozta; s tagjai a kápolna alatti sirboltba temetkeztek. A kápolnát 1883-ban özvegy Koller Gyuláné szül. Császka Mária 500 frtnyi költséggel csinosan megújíttatta. A szomolányi plébánia már a XIV. században létezett. A jelenlegi plébánialakot gróf Erdődy György országbíró 1746-ban építtette.

A múlt században az ünnepi isteni szol-

gálat képzett énekesek és zenészek közreműködésével szokott volt végbemenni; e czélra az egyház 1756. évben négy trombita, két gordonka s két hegedűvel rendelkezett. Az isteni szolgálat emelése körül a kegyuraság nem csekély érdemekre tett szert, midőn a szomolányi kántornak, a ki egyszersmind tanító is volt, 1730. évben egyfél teleknyi szántóföldet, egy szőlőkerület s egy rétet adományozott. Ezenkívül a kántor a nemes grófi családtól 27 frt készpénzt, 2 mázsa marhahúst, 6 nagyszombati mérő búzát, 24 nagyszombati mérő rozsot, 50 font sót, 30 font turót, 25 font szalonnát s 3 mérő főzeléket nyert deputátum gyanánt. Ezen adományok fejében köteles volt egy discantistát, egy altistát s egy tenoristát eltartani. Ezen alapítvány gr. Erdődy Kristóf halála után megszűnt s a kántor 1782-ben e kötelezettség alól felmentetett.

1744-ben Szomolánynak gr. Erdődy György által alapított kórháza is volt 16 férfi és nő számára, mely azonban gr. Erdődy Kristóf halálával megszűnt.

Szomolány hajdan az iparosok kedvencz helye volt s mint ilyen számos czéhhel dicsekedett.

Szomolány közelében van a hasonló nevű vár, mely a XV. században épült, azon időben kápolnával is bírt, hol rendes istentisztelet tartatott.

A monda szerint egyik kegyetlen szívé várnagyát elvitte az ördög, s a szekerebe negyedik lónak fogta be.

A szomolányi r. kath. iskoláról egész 1669-től birunk írott adatokkal; tehát ennek fennállása igen régi. Kezdetben tantermül a kántortanító hátulsó szobája használtatott. 1853-

ban építtetett a most is fennálló iskola, de csak egy tanteremmel, míg *Hrdina* Ráfáel jelenlegi kántortanító idejében (1876) a régi iskolaterem átalakíttatott két teremmé. A mi különösen Mikovényi Mór jelenlegi plébános ügybuzgóságának köszönhető.

A kántortanítói lak és iskola egymás mellett épültek s közös udvarral bírnak. Az iskola égetett téglából és kőből épült, tetőzete cserépszindely. A kántortanítói lak pedig nyers téglából való, tetőzete szalma. 200 éves korához képest pusztulófélben, botrányos állapotban van.

A tantermek felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője nincs.

Kántortanítók voltak: Tinkay Lőrincz (1669—1673), Herliczky Márton (1673—88), Czabreczky István (1688—1719), Rebicsek János (1719—28), Szöllősy György (1728—31), Wolgerstorff Ferencz (1731—51), Zlatnyik György (1751—56), Verner János (1756—82). Ezt megelőzőleg Tordinszky Gy. (1755), Tuna Antal (1782—1828), Kapp János (1828—37), Benedikovics István (1837—44), Schrutta József (1844—74). Az eddigiek jegyzőik is voltak. 1874. évtől a jelen ideig *Hrdina* Ráfáel, szül. Modorban 1850. okt. 27-én. Képesíttetett 1868-ban Nagyszombatban. Működött Szárazpatakon, Stomfán, Zohoron és Szöllősen. A magyar nyelv sikeres tanításáért 2 aranyban részesült a pozsonyi közm. egylettől.

Segédtanító: *Pokorny* Richárd, született Székelyfalván 1876. márczius 8-án. Képesíttetett Nagyszombatban 1895-ben.

Kántortanítói fizetés 552 frt 9 kr.

Segédtanítói fizetés 308 frt.

Az iskolaszék elnöke *Mikovényi* Móricz.

a) LOSONCZ.

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásában van. Hozzá tartoznak Majdan és Olsovszky puszták, favágó tanyák és az uradalmi fürésztelep. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 600. — Rk. 600. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 105. — Mn. 75, ism. 30. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és távíró-állomás: Szomolány.

Losoncza falu a Kis-Kárpátok egyik emelkedett dombjának lejtőjén fekszik s három oldalról hegyekkel van körülvéve.

Losoncza földesúri viszonylatára nézve a szomolányi uradalomba volt s van kebeleztve. Nyomaira a XV. század elején akadunk, midőn nem

Losoncznak, hanem Dubnak hívták. 1407. évben ugyanis Dub Jakab kérelmére Dub község (possessió) határai megvizsgáltatnak s megállapítatnak.

Losoncz községe a XVI. század végén dult csatáknak hatásától alig maradt ment, mindezen időben elpusztult.

Erről tanuskodik Ungnád Kristóf özvegyének, Losonczy Anna szomolányi földesurnak egy 1589. április 24. tett adománya, mely szerint ez ujonnan alapított Losoncz községben (nec erecta possessio) Horváth Márknak ugyanezen község benépesítése által szerzett érdemeiért egy másfél teleknyi birtokot adományoz. Ezen okmány Vittenczen állíttatott ki magyar nyelven. Horváth adománya nemesi birtok volt, mivel az okmány szerint „másfél házhelyet, földjével, szöleivel és minden hozzávaló igazságával örökbe fiuról-fiura szabadon birhassa, kiről minekünk semmi fizetéssel ne tartozzék, hanem mindenből szabados legyen.”

Ezen Horváth, ki más néven Paulychychnak is hivaték, nemcsak Losonczon, hanem Szomolánytól egy órányira fekvő Nahács községben is jobbág্যokat telepített le. Losoncz, mint egyházi fiókközség, régi időktől fogva Szomolányhoz tartozik.

Temploma keresztalaku. Keletkezésének ideje meg nem határozható. Az 1731. Can. Visitáció szerint 2 mellékoltára volt, melyek 1729. évben készítették.

Iskola még 100 év előtt itt nem volt, a mikor a szomolányi iskolába jártak a gyermekek. 1820-tól holmi vándortanítók folytatták a tanítás mesterségét, sőt egy időben a falu korcsmárosa, ki az egyik szobában, az ivóban mért, a másikban meg tanított.

A község 1850-ben megvette a templom tulajdonát képező présházat s ebből egy tanteremmel s egy lakószobával bíró iskolát alakított. Ezen tanteremben tanultak a gyermekek nem képzett tanítók vezetése alatt egész 1870. évig, midőn a hitközség egy új, tágas tanteremmel bíró iskolát épített, s a tanítói lakást is rendezte. Majd a tanítói fizetés 200 frtra emeltetvén, ezen időtől okleveles tanítók alkalmaztatnak.

A kántortanítói lak bent van az udvarban, a tanterem pedig elül, utcára nyíló ablakkal.

Az iskola alapépülete kő és téglá, tetőzete cserép; áll egy tágas, három ablakkal bíró tanteremből s az ebbe vezető kis folyosóból. A kántortanítói lak nyers téglából épült s szalmával van fedve, elrongyolt állapotban.

Áll: 2 szoba, 1 zárt konyha, kamra, pincze. istálló és egy faszínből. A kútra vizért egy félóra járásnyira kell járni.

A tanterem felszerelése elég rendes.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője a multban: Kadlec-család, a ki a szegény tanulók szükségleteire évente 5 frt 40 kr kamatozó alapítványt tett.

Az itt működött tanító s kántortanítókról a Can. Visitációban semminemű említés nem lévén, azért ezen adatokat csakis a község idősebb lakosainak emlékezete és bemondása alapján gyűjthettük össze. Losoncz iskolájánál — több vándortanító után — a következő hivatásosabb tanítók működtek:

Halusiczky Endre (szül. Sasvárott) előbb sasvári jegyző, később ottani hivatalát veszve, itt 1832—1842-ig magánlakásokban tanítóskodott.

Paskai József (modori szül.) előbb Felső-Dióson segédtanítóul volt alkalmazva, s 1842—1846-ig Losonczon magánházakban tanított; s e mellett szabómesterkedett is. Hallgatóitól kapott évi fizetesként 2 kenyeret, s azonkívül az olvasni tudóktól 1, olvasni és írni tudóktól 2 garast hetenként. Őt követték: Krisztián testvérek; atyjuk itt mint erdőkerülő alkalmazva lévén, fiai tanítással foglalkoztak 1846—1847-ig. Hromek Nándor, ki már valami iskolákat is végzett. Tanított 1847—1856-ig. Gajger József 1856—1857-ig működött. Ezután következett: Dualszky József 1857—1876. Ennek ittléte alatt az eddigi tanítói állás kántortanítóivá lett átváltoztatva, a mai napig folyó kántori járandóság mellett. Később Nahácsra áttelepedvén, őt követte Vidasich Ambrus okleveles tanító, ki 1876—1888-ig működött; elhalálózása után Holcsek István okleveles tanító itt 1888—1894-ig működvén, utána következik a jelenleg is működő kántortanító *Schronk Mihály*.

Legújabb időkben a tanítók rendszeren méhészettel és kertészettel foglalkoztak. Kitüntető vagy jellemző állást nem foglalt el egyikük sem.

Schronk Mihály 1874-től. Született 1869. Nagysenkviczen. Postamesteri oklevéllel rendel-
 évi október hó 4-én Detrekeő-, Szt.-Miklóson, kezik.
 Pozsonymegyében. Képesített Nagyszombatban Kántortanítói fizetés 455 frt 28 kr.
 1889-ben. Működött szülőhelyén 6 éven át és Az iskolaszék elnöke *Mikóvényi* Móríz.

g) **Jóköi alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Marczis Gyula* alesperes, alsó-dombói plébános.

1. ALSÓ-DOBÓ.

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 565. — Rk. 547, izr. 18. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 96. — Mn. 70, ism. 26. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Nagyszombat

Alsó-Dombó község már a XIII. században létezett mint önálló plébánia. Az idők múltán megsemmisülván, 1705-ben lett újra anyaközség. Kegyura Nagyszombat sz. kir. városának minden-
 kori plébánosa, ki itt 65·1159/1200 □ól hold szántófölddel bir s ehhez regálejoggal, mely most beváltatott.

Az iskola keletkezési ideje szinte 1705-re tehető. A régi iskolaépület 1852-ik évben leégett, ekkor b. e. Ujság István volt alsó-dombói es-
 peres-plébános a saját házát plébániává alakította s a volt plébániát pedig saját költségén iskola-
 és kántortanítói-lakká változtatta és egyszersmind 5000 frtos alapítványt tett a tanítói fizetés javi-
 tására.

A kántortanítói lak az iskolával egy tető alatt van és pedig a község kellő közepén. Az iskola áll egy tanteremből, a kántortanítói lak pedig 2 szoba, 1 cselédszoba, 1 konyha, kamra, istálló, pincze, tyuk- és disznó-ólakból.

Az egész épületnek alapja kő, a falak vá-

lyog-tégla, tetőzete zsindely s fél tetőzete cserép.

A tanterem a legszükségesebb tanszerekkel el van látva.

Az iskola fentartója az „Ujság-féle alap“ és a rk. hitközség.

Jótevője a multban a fentebb megnevezett.

Tanítók voltak: Bognács Tamás (1779—89), Szlanicska János (1790—1820), Huberth József (1820—26), Kiss Imre (1826—32), Szedlárík György (1832—40), Hronek Mátyás (1840—42), Raák Ferencz (1842—45), Laczkovics Mihály (1845—82), Bielek P. Antal (1882—83). Ezen időtől *Binovszky* Alajos. Született Ábrahámiban (Pozsony m.) 1851. évi junius 27-én. Képesítette Modorban 1880. év november havában. Működött Nyitra-Komjáthon, Felső-Korompán.

1870-ig az itteni kántortanítók jegyzők is voltak.

Kántortanítói fizetés 497 frt 80 kr.

Az iskolaszék elnöke *Marczis Gyula*.

a) **RADOSSÓCZ.**

Radossócz község Nyitra vármegye pöstyéni járásában van. Hozzá tartozik Paula major. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 406. — Rk. 395, izr. 11. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 66. — Mn. 46, ism. 20. — Tny. tót-magyar.

Posta: Alsó-Dombó. Vasut- és táviró-állomás: Nagyszombat.

Radossócz község multját, ugyszintén az iskoláét homály fedi. Ez utóbbiról annyit tudunk, hogy 1888-ik évben leégett, mit 1889-ben épi-

tettek fel újra. Ezen építkezési költséghez b. e. Simor János biboros 100 frt segélylyel járult.

Az iskola és kántortanítói lak egy tető alatt

van; áll pedig egy tanterem, 2 lakószoba, egy konyha, 2 kamra, egy istállóból.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Jótevője a multban a fentemlitett biboros.

Kántortanítók voltak: Hlucsil Sebestyén (1810—48), ki tanítói hivatalán kívül asztalos-mesterséggel is foglalkozott, Hlucsil Ignác

(1848—83), alatta rendszeresített a tanítói állás kántortanítói állássá, Müller Ferencz (1883--85). Ezen időtől *Piacsek* József. Született 1864-ik évben május hó 6-án Nagyszombatban. Képesítéssel ugyanott 1885-ben. Működött Vörösvárott.

Kántortanítói fizetés 408 frt. 77 kr.

Az iskolaszék elnöke *Marczis* Gyula.

2. DEJTE.

Dejte község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1114. — Rk. 1082, ág. ev. 1, izr. 31. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 170. — Mn. 120, ism. 50. — Tny. tót-magyar.

Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás: Nagyszombat.

E község, melyhez iskolailag tartoznak: Felső-Szkalova, Alsó-Szkalova, régi papir-, most köszörűkö-gyár, Erdőház, Szent-Katalin, Szegedin nevű telepek és majorok, 1885-ig két politikai vármegyéhez (Nyitra és Pozsony) tartozott, mivel a középén átvonuló patak megyehatárt képezett. Ezért Dejte, habár egy község volt, két bíró kezelte ügyeit; a fenti évben az egész község Pozsony vármegyébe kebelezetett.

A pozsonyi káptalan anabaptista krónikája Dejte község történetéről többek közt ezeket írja: Midőn 1663. augusztus 17-én a törökök Érsekujvárt megtámadták, nem elégedtek meg az érsekujvári vidéknek pusztításával, hanem szeptember 2-án Galgóczot is elfoglalták. Ahová érkeztek, mindenütt pusztítottak és égették.

Találkozott egy áruló, ki nekik a Vág folyón egy helyet mutatott, melyen át könnyen átgázolhattak annak tulsó partjára. E felfedezés után azonnal rajként vonultak át a Vágon s annak jobb partján elterülő vidékét egész Ausztriáig, Morvaországig pusztították.

A vad és török sereg 1663. szeptember 3-ikán déli fél 12 órakor Dejtére tört. Csak az anabaptista udvarból 35 embert fűztek rab-szijra. Két anabaptistát agyonszúrtak. Az anabaptista udvart minden kézműves-szereivel és ingóságaival együtt felégették. Az anabaptistáktól elrablottak 26 drb szarvasmarhát, 250 birkát és 40 sertést.

A népnek nagy része Jókő várába menekült. Az anabaptisták közül itt, a nagy inség kö-

vetkeztében 18-an haltak meg; az élvemaradtak a téli hideg időben kénytelenek voltak a felperzselt és pusztá lakhelyeikre visszatérni, kiket ismét a huszárok és hajduk zaklattak.

A sok inséget és csapást kiállt község a XVIII-ik század harmadik tizedében annyira elpusztult, hogy 1727-ben kelt szolgabírói okmány szerint 24 $\frac{1}{2}$ sessiós, 1 $\frac{1}{3}$ sessiós és 8 zsellérház állt pusztán és csak 7 lakosnak a földje volt bevetve.

A XVIII. század elején, mint láttuk, az anabaptisták itt nagyobb számmal tartózkodtak, kikről Bél Mátyás így ír: „hogy a XVII. század elején Dejtén sok korsókészítő volt, kik fehér-földből diszes és mesterséges korsóműveket készítettek s kik eredetükre nézve anabaptisták voltak.”

Dejte két század óta állandó lakhelye több korsókészítőnek. A vittenczi uradalom leltára szerint gróf Erdődy György már 1689. január 4-én Odler Imre dejtei fazekasnak, ki ujkeresztény, vagyis anabaptista volt, Dejtén urbéri teleknek felét birta; sőt a robottól felmentvén, libertiunonak nyilvánította.

A korsókészítés mestersége, úgy látszik, százados örökség gyanánt tartotta fenn magát az Odler-családnál, amennyiben ennek négy tagja még most is ezen kézművet négy kemenczével üzi.

Nagyban üzetett itt még nem is régen a malomipar azon kedvező körülmény miatt, hogy hogy itt a víz csak a legritkább esetekben fagy be és nyáron sohasem szárad ki a patak.

De a szerint a papirgyártás is, csak a dejtei papirgyár, mely leégés miatt 1885-ben szűnt meg, naponként 100 munkást foglalkoztatott s évenként 64,000 mm. csomagoló- és lemezpapírt gyártott.

Nevezetesen itt még a pisztrángpatakok, melyeket gróf Pálffy Mária ásatott s ezekből most a pisztrángok nagy mennyisége naponta külföldre szállítatik.

Az iskola alapításának ideje legkevesebb 300 év, mert már 1630-ban, mint tudjuk, itt plébánia volt, miről a Can. Visitáció tesz tanúságot.

A régebbi okmányok csak kántorokat említenek, mivel azonban ennek negyedévenként 25 denár kenyér és 10 dénár tandíj czimén járt, világos, hogy tanítottak is.

Az 1756-iki Can. Visitáció tanúsága szerint ősrégi idő óta azon a helyen állt az iskola, hol most van, mely 1829. évben lett puha anyagból, szalmatetővel újraépítve, erről a falbaillesztett kőtábla felirata tanuskodik. Ezen épületben levő tanterem 1852-ben lett meg bővitve.

Az iskolaépület a tanteremmel együtt 1869-ben porrá égett, vele együtt a kerületi tanítói könyvtár 150 kötetnyi könyve is. A reákövetkező évben 8000 frt költséggel, — mely leginkább kegyes adományokból gyűlt össze, — az iskola felépült. Ezen építkezési költség fedezéséhez járultak: Ő felsége a király 300 frt, Erzsébet királyné 50 frt, a szt.-László-társulat, Ipolyi Arnold társulati alelnök közbenjárására 300 frttal.

A mostani kántortanítói-, egyszersmind iskolaház egészben cseréppel van fedve. Van benne 2 szoba, 1 zárt konyha, 1 éléskamra, fakamra és istálló, 2 tágas tanterem, középen folyosóval. A segédtanító bérelt szobában lakik.

A tantermek felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója a rk. hitközség.

Jótevői a multban a fent említettek; jelenben senki.

A kántortanítók töredékes névsorában első helyen áll Lepřici Mihály, akiről az 1731-iki Canonica Visitáció azt hozza: hogy jó katolikus, 47 éves, ki már az időben 22 éven át szolgált

az egyháznak más helyeken, Dejtén pedig már 12-ik éve.

Ezután következett 1750-ik évben Petrovics István, kiről az 1756-iki Canonica Visitáció azt mondja, hogy a katolikus hitvallást letette. Az egyházi szertartásokat jól érti, az iskolásgyermeket mint az olvasásban, úgy a katekizmusban szorgalmasan tanítja. Meghalt Dejtén 1763. december 15-én tifuszban, 38 éves korában. — Ezután következett Muchai János, de csak rövid időre, mert már 1769-ben április 15-én szintén tifuszban halt meg Dejtén, 30 éves korában. — Ezt követte Prachár József, akiről az 1782-iki Canonica Visitáció azt állítja, hogy 5 gymnasiumi osztályt vagyis a „Rethorikát“ végezte és egyszersmind nemcsak dejtei kántortanító, hanem ezen község jegyzője is volt; meghalt Dejtén 1806. november 21-én 69 éves korában.

Ezután jött Szmolka János, aki meghalt szintén Dejtén 1819. október 24-én fiatal-, még csak 36 éves korában.

Megemlítendő, hogy az eddig elősoroltak nemcsak dejtei, mint anyaegyházi, hanem kátlóczi — mint még akkoron Dejte plébániához tartozó filiálénak is kántortanítói voltak, minőknek megszűntek lenni 1819-ben, midőn ugyanis Kátlóczon önálló plébánia keletkezett.

Fentnevezett Szmolka János után jött Szittay (János) Ferencz, aki 1847. szeptember 30-án halt meg szélhűtésben, 56 éves korában.

Ezt követte Janda János, aki Kátlóczról jött Dejtére és itteni igen szorgalmas és minden tekintetben dicsteljes 25 évi működése után meghalt 1872. évi november 27-én.

De még megemlítendőnek tartom azt is, hogy a fentnevezett Prachár Józseftől vagyis 1782-ik évtől kezdve egész 1850-ik évig az itteni kántortanítók ezen hivatalukon kívül még a községi jegyzőséget is viselték, akkoriban azonban kötelezettek voltak saját költségükre segédtanítót is tartani, amint tartottak is.

1879-ben történt Janda Jánosnak elhalálása után az itteni iskolaszék, tekintettel lévén a boldogultnak nem kis érdemeire, valamint az utána maradt szegény özvegynek nyomorúságára, egyhangulag választotta meg utódjának a boldogultnak legöregebb szinte János nevű fiát,

ifjabb Janda Jánost, aki azóta Dejtén mint rendes tanító működik.

1872-től ifj. *Janda János*. Született Kátlócson Pozsonymegyében 1837. május hó 16-án. Képesítettett Nagyszombatban 1861. évben. Működött Jókán, Alsó-Dubován, Sziládon. Segéd-

tanító *Kopetsnyi József*. Szül. Nagyszombatban, 1877. év márczius 13-án. A tanképző 8 osztályát Nagyszombatban végezte.

Kántortanítói fizetés 427 frt 71 kr.

Segédtanítói fizetés 320 frt.

Az iskolaszék elnöke *Krchnyák Lénárd*.

3. JÓKÓ.

Nyitra vármegye pöstyéni járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1248. — Rk. 1206, izr. 42. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 150. — Mn. 120, ism. 30. — Tny. tót-magyar.

Posta: Dejte. Vasut- és táviró-állomás: Nagyszombat.

Jókó mezőváros Magyarország legrégibb községei közé tartozik. Van régi vára, mely az Árpádok korában épült s a XIV. század vége táján királyi birtok volt; mint ilyent 1394-ben nyerte adományul Stibor vajda Zsigmond királytól. 1434-ben már megint a koronára szállt vissza, de ugyanaz a király már 1436-ban guthi Ország Mihály kincstárnoknak adományozta. A XVI. század közepén Jókó ura Losonczy István, a ki valószínűleg zálogban birta mert 1560-ban Ország Kristóf nyert megerősítő levelet Jókó birtokára nézve. Miksa király 52 ezer magyar forintért devecseri Chorón Jánosnak adta zálogba. II. Rudolf a jókeői uradalmat 1583. év elején szomerzi báró Ungnád Kristóf bárónak adományozta s midőn Ungnád Anna Mária Erdődy Tamáshoz ment férjhez, ez uradalom az Erdődyek birtokába került. A XVII. század második felében Tökölyi István is birta Jókó uradalmának egy részét. Miután gróf Erdődy József 1824-ben fimagzat nélkül halt meg, az uradalom Erdődy Jozefa révén, aki Pálffy Ferencz neje volt, a Pálffyak birtokába jutott s jelenleg gróf Pálffy Józsefet uralja.

Magának a községnek története jóformán összeforr a vár történetével, mert ennek ugyszólván kiegészítő részét képezte. A község a kiváltságolt mezővárosok közé tartozott. A templom előtt még most is áll egy 8 láb magas kőoszlop, ugynevezett pellengér, melynek homlokzatán „Svehla 1718“ olvasható. B. Mednyánszky Dénes írja, hogy midőn Mátyás király idejében Svehla a fehér hegységen át Morvaországba menekült, ezen menekülése közben a jóköiek fogták volna el s

a királynak kiszolgáltatták, miért is a király Jókót vásárjoggal ruházta fel s mezővárosi rangra emelte. A pellengér eredete bizonyosan összefüggésben van az említett közleménnyel. Jókó lakosai ezenkívül az I. Lipót király által kiállított kiváltságos levél alapján a legújabb időkig vámmentességet élveztek. Van a községnek egy kórháza, melyet a szegények részére Laszkovics Márton volt jóköi esperes-plébános alapított. A lakosság jelentékeny része mészégetéssel foglalkozik. Hiresek a kőfaragóik is.

Az iskola keletkezésének ideje ismeretlen. Első említés az 1732. évi Zichy-féle Canonica Visitációban történik, a hol az akkori kántortanítóról, Pápai Jánosról az van mondva, hogy a „gyermekoktatásában meglehetősen szorgalmas“. Az 1788. évi Batthyány-féle Visitációban Zsilhóvek Ferencz nevű kántor szerepel, aki ezen időben 67 éves volt s 37 évig szolgált. Ugyanezen okmányból az látszik, hogy az iskolai épület ezen időben lett újra felépítve, mert az iskoláról az van mondva, hogy „legújabbban építettett s jókarban van“. Hogy a község régi időktől fogva az iskola fenntartója, kitűnik az 1768. évi községi számadásokból, a hol a kiadások közt előfordul egy tétel: „az iskolára kiadatott 17 frt 39 és $\frac{1}{2}$ denár“. Az iskola további történetére semminemű adatok nem állnak rendelkezésünkre egészen a legújabb korig.

1859-ben a helytartótanács szükségét látta egy második osztály felállításának s egy segédtanítói állás rendszeresítésének, de az egész ügy egészen 1879. évig huzódott, a mikor végtére az iskolai épület egy osztálylyal kibővítettett s az

új segéd-tanítói állomás 120 frtnyi fizetéssel rendszeresített, a kántortanító vállalván magára a segéd-tanító eltartását.

Az iskolaépület a község észak-nyugati részében fekszik. A kántortanító lakása áll: 2 padlózott szobából 1 kamrából. A segéd-tanító lakása egy igen picziny, alig szobának nevezhető folyosóból áll az iskolatermek mellett. Az egész épület egy tetőzet alatt van; külön vannak a gazdasági épületek, ugymint istálló s egy sertésól. Az épület puha anyagból készült s egészen 1888. évig szalmával volt fedve, amikor a község zsindelylyel fedette be az egész épületet. Az iskola a legszükségesebb taneszközökkel fel van szerelve. Könyvtára az iskolának nincs, se tornatere. Faiskolája 1880 óta van és évenként 500 nemesített fácskát szolgáltat. Kézimunkák, egyes iparágak az iskolában nem taníttatnak.

Az iskola legnagyobb jótévője néhai Locskovics Márton jókeői esperes-plébános volt, aki 1855-ben a kántortanító javadalmazásának javítására 656 forintnyi alapítványt tett s azonkívül a kántortanító földjeit, a melyek csak egy káposztás s egy kis rétecskéből állottak, jóval megnagyobbította.

Különben az iskola fenntartásának s a tan-

erők fizetésének egész terhe az amugy is szegény községre hárul.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Kántortanítók voltak: Pápai János (1732), Zsilhávek Ferencz (1740—95), Smeringa István (1795—812), Smeringa Imre (1812—55), *Nizsnyánszky* Antal, született Szeniczen, Nyitram. 1822. évben márcz. 13-án. Képesített Pozsonyban 1840-ben. Működött Vág-Királyfán, Vág-Sellyén, Szobotiszton. Kitűnő zenész és lángbuzgalmu tanító. 1891-ben ünnepelte 50 éves tanítói jubileumát, midőn az akkori esztergomi egyházmegyei helynök Májor István által elismerő okirattal tüntettetett ki.

Segéd-tanítók voltak: Rock Nándor, Lulay Antal, Fridrich Károly, Nizsnyánszky Miklós, Irvég Károly, Engelman József, Stefánék Rezső, Radeczky Károly, Rendy József, Zsámbokréti Lajos, Balázs József, Meskó József, s jelenleg *Krumpár* Ferencz, szül. 1873. év szeptember hó 21-én Nagyszombatban, Pozsonym. Képesített 1894-ben Esztergomban. Működött Szöllösön, Krakovánban.

Kántortanítói fizetés 410 frt.

Segéd-tanítói fizetés 240 frt és teljes ellátás.

Az iskolaszék elnöke *Novák* Rezső plébános.

4. KÁTLO CZ.

Kátlócz község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. l.k. sz. 800. — Rk. 740, ev. ref. 11, izr. 49. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 155. — Mn. 115, ism. 40. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben Vasut- és táviró-állomás: Nagyszombat.

E községnek feljegyzésre méltó története nincs. Jelenlegi földesura gróf Pálffy József, ki-nek itt szeszgyára van.

Az iskola 1857-ben épült, földszinti agyagtéglából és cserépfedéllel; áll két szoba, egy konyha, egy kamra és gazdasági melléképületekből.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola fentartója a rk. hitközség.

Jótévője Pálffy József gróf.

Kántortanítók voltak: Janda N., Dufek Vincze, Hochel József, 1891. évtől *Kanka* Péter, szül. 1870. évi augusztus hó 4-én Nagy-Kosztolányban, Nyitramegye. Képesített Nagyszombatban 1889-ben. Működött Nagy-Kosztolányban.

Kántortanítói fizetés 487 frt.

Az iskolaszék elnöke *Plechló* János plébános.

5. LANCsÁR.

Lancsár község Nyitra vármegye pöstyéni járásában van. Iskolailag hozzátartozik Kocsin község. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 203. — Rk. 200, izr. 3. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 66. — Mn. 48, ism. 16. — Tny. tót-magyar.
Posta- és táviró: Verbó. Vasut: Pöstyén.

Lancsár község eredetét homály borítja, de hogy régi, ezt igazolja IV. Béla királyunk felette való rendelkezése, midőn is azt 1263. évben Zachudý comesnek adományozta. További időre a történet szerint mindig a jókeői uradalom birtoktestéhez tartozott. 1557-ben 8 fizető portája volt. 1644-ben egy egész, 4 fél s 5 negyed sessiója volt. E község szinte szenvedett a törököktől, majd 1809-ben a francziáktól. És két ízben iszonyu földrengés pusztította.

1643-ban gróf Erdődy Gábor lancsári birtokát Senkviczy Mátyás esztergomi kanonoknak 3450 forintért zálogba adta; birtokkönyve is, 1666-ból, február 20-ról van keltezve. A könyv tótul van írva és a bevezetés alapján ezen nevek szerepelnek: Kolliczius Tamás pater, Soboticzky János rector, Koczik György bíró, Klamar Mihály, Bednár János, Duracska János rendőrök, Betina Márton egyházi, Pecha Mihály, Mikluna György főmező-örök, becslők. Az itteni kántortanítók egyszersmind községi jegyzők is voltak.

A lancsári templom a községnek felső végén, a 280 méter magas Chribhegy csucsán fekszik. A templomot igen régi, erős, lőréses kőfal övezi, mely mellett a templomnak különálló tornya emelkedik és ezen torony mellett van a régi ossarium. E templomot magas fekvésénél és tömör építkezésénél fogva, a messze utazó régi időkben fennmaradt várnak tartja. Különben is, mint valami őrhely, az itteni Vág-folyóvölgy bizonyos részét teljesen uralja. Ezen templom román és csucsíves átmeneti stílusban építve.

A lancsári iskola nagyon régi, eredetét homály fűdi. *Már 1666-ban rendes kántortanítói állomása volt.* A kántor akkori jövedelmét a tanilletmények, gabona, bor, stólaris járulékok képezték. Emberemlékezet óta a kántorok mellett segédtanítók is működtek. Ezt igazolja már az 1731-ből való följegyzés is, midőn nyíltan kimondja, hogy az akkori ktanítónak Herman Jánosnak segédtanítója is volt.

A lancsári iskola a falu északi részén, a

plébániától közvetlenül nyugatra, szilárd helyen, egy magaslaton fekszik. Az iskola- és kántortanítói lak most is egy tető alatt van. Emberemlékezet óta ezen épületet Lancsár, Kocsin és Sterusz községek együtt tartották fenn közösen. 1848-ig csak szalmatető alatt volt és csak akkor kapott fatetőt.

1851-ben Keller János plébános nagyobb szobát építtetett a kántortanító részére. 1857-ben a nevezett plébános nagyobb iskolát is építtetett a réginek helyére. Ugyanakkor ezen iskola 19 új padot nyert. Ezen épülethez még Mikovinyi Mór plébános építtetett szorosan egy kis szobát a segédtanítók számára.

Ezen iskolába a nevezett három község gyermekei egészen 1876-ig feljártak s ekkor történt, hogy Sterusz község az anyaiskolától elszakadt volt, mivel a mostani plébános szorgoskodására s steruszi tanítói állomás rendszeresített. Ezóta ezen iskolát csak a lancsári és a kocsin tankötelesek látogatják.

Jelenleg ezen iskolaépületben a következő helyiségek vannak: két szoba, egy pítvar, két kamra, egy istálló és egy tanterem.

A tanterem hossza 9 méter, szélessége 5·6 méter, s így területe 50·4 □ métert tesz.

Az iskola egy álló táblával, magyar és tót teljes fali olvasó táblákkal, természetrajzi és természettani táblákkal, három térképpel (Magyarország, Európa és Palesztina térképe) és egy földgömbbel rendelkezik. Mindezeket a mostani plébános nagynehezen szerezte be.

Könyvtára és tornatere nincsen.

Faiskolája van 400 drb ojtványnyal

Kézimunkaágakból a kivarrást a lányok, a gazdasági eszközök fából való faragását a fiúk tanulják.

Az itt működött kántortanítók névsorát az adatok hiányában részben közölhetjük csak. Itt működtek: Szoboticzky János (1666), Herman János (1723—36), Marsaleth József (1736—89), Szlanicska János (1789—1806), ki egyik vadászaton egy nemessel hajba kapott s a miatt 100

botra volt elítélve és azoknak súlya alatt bele is halt legyen; Mierka József (1806—12)), ez égi háboru alkalmával való harangozáskor a toronyba leütött villám agyonsújtotta; Szlez Ferencz (1812—28), ki innen Kátlócra ment; Smeringa József (1828—32), ki innen Pöstyénbe kántortanítónak ment; 1832—39-ig ismét Szlez Ferencz, 1839—48-ig az utóbbinak hasonnevű fia, 1848 óta az utóbbinak öccse *Szlez József*, szül. Lancsáron, Nyítramegye, 1827. évi február hó 21-én. Képesítettett 1844-ben Érsekújvárott. 1894. évi október 4-én ülte meg 50 éves tanítói

jubileumát; mely alkalommal emlékirattal tün-
tette ki ő Eminenciája. Üdvözlő beszédet
mondott Marczis Gyula alesperes-plébános, tan-
felügyelő, és kegyeletes ovációban részesíték a
jókői és a nagyszombati tanítói körök a jubi-
láns tiszteletére rendezett egyesületi gyűlésen.
Példás erkölcsű és ernyedetlen szorgalmu s ki-
tűnő sikert felmutató tanító, kinek kiváló tanítói
modora, praktikus előadása követendő példa
gyanánt szolgál társai között.

Kántortanítói jövedelem 405 frt 58 kr.

Az iskolaszék elnöke *Behunek* Alajos.

a) STERUSZ.

E község Nyitra vármegye pöstyéni járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 357. — Rk. 347, ág. ev. 4, izr. 6. Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 66. — Mn. 50, ism. 16. — Tny. tót-magyar.
Posta- és táviró; Verbó. Vasut: Pöstyén.

Sterusz község néveredetét homály fedi. Keletkezése nagyon régi lehet, mert már a XIII. században is mint falu szerepelt. Ugyanis IV. Béla 1263-ban a Sterusz-földeket Zachudy comes és fivéreinek adományozta. Azóta a történet által följegyzett következő földesurai voltak: Ország László, Biby János és István, Kondé Miklós, Zavary Kristóf, Zichy Endre, Csúzy Benedek, Thury Ferencz, Szegedy Gáspár, Motesiczky László, id. Apponyi Miklós, Horeczky Gábor, János, Miksa és Antal, Boronkay László, gróf Apponyi Lázár és György, gr. Erdődy György, gr. Berényi Ferencz, Andrassy, Sándor Ferencz, gr. Zay, Sughó János, Banovics, Mérey Mihály, Palkovics, gr. Apponyi György, gr. Erdődy János, Babóthy József, gr. Erdődy József, báró Horeczky János, Halagovics. A Gáspár és a Vietorisz családoknak még a legutóbbi időkig is volt itt bir-
tokuk.

Sterusznak 1553-ban 22 fizető portája van. Itt született Tergusz Thrysologus, ki 1784—91-ig a kapucinusok rendjének főnöke volt.

A Velka-Pecz nevű hegyhez egy monda fűződik. Ezen hegy észak-keleti oldalán egy barlanggal bir, mely a nép előtt „Ördög kemencze“ néven ismeretes. E barlang körül egykor egy juhász nyáját legelteté, midőn egy délben felesége a szokottnál jobb ebédet hozott neki. A

hozott elemőzsiát a juhász jó étvágygyal elkölt-
vén, magát jól érezve, vig kedvében büszkén azt
mondá: „Olyan erősnek érzem magam, hogy
még az ördöggel is megbirkóznám!“

Kis időre az ördög egy szép férfi alakjában
mellette termelt s birokra hívta fel a büszke
juhászt. A juhász szavát betartván, elfogadta a
kihívást. Erre neki gyürkőzött a viadalnak: „Uram,
Istenem segits!“ Mire ököltre vette az ördögöt
s jól földhöz vágta. Rövid idő multával újból
birokra keltek. A juhász most is az említett
fohással hívta Istent segítségül. A juhász másod-
szor is győzött. Végre, mielőtt 3-szor is birokra
keltek volna, az ördög azt mondta a juhásznak:
„Ne mondd mindig Uram, Istenem segits“, de
mondd: „Uram Istenem segits és te ördög szo-
rits!“ Az önerejében bizott juhász szót fogadott
az ördögnek; s a mint az ördög szavait kimondta
volt, ez őt átkarolván, oly erővel a barlanghoz
sújtotta, hogy az rögtön szörnyet halt. Ezen
időtől fogva e barlang „Ördög kemenczének“
nevezetik.

Sterusz községet sok csapás érte. Így szá-
hagyomány szerint a törökök itt is garázdál-
kodtak.

1815-ben június 15-én reggel 9 órakor itt
nagy, iszonyu zugással, hosszirányu földrengés
volt.

1832, 1840, 1868, 1872, 1877 és 1884-ben nagy tüzek pusztították a községet. A kár óriási volt.

1815 és 1876-ban háromszor is nagy víz-áradás volt és több házat vitt el, többeket pedig romba döntött. A kár nagy volt.

A lakosok itt földmiveléssel, állat- és gyümölcsfa-tenyésztéssel foglalkoznak. Gyümölcs-kivitelük jelentékeny. A bécsi és a vidéki gyümölcskereskedők itt egész nyáron át késő ősziig időztek, honnét a szélrózsa minden irányában a messze vidékeket jó gyümölcsrel ellátják. Bögyümölcs esztendőben naponként itt 20—40 szekerest is láthatni, kik innen megrakodtan távoznak el. A lakosok ilyen évben többet vesznek be gyümölcsért, mint gabonáért.

Egykor itt az agyagipar is virágzott. Akkor itt öt agyagedényt égető kemence is volt. Hires fazekasok ezek voltak: Moló, Bukovcsák és Kopunecz-családok. Most ezen iparág itt pang. Az agyagbányák a verbói és a bőri fazekasoknak évi 30 frtért bérbe vannak adva.

A steruszi templom a falu felső végében, annak nyugoti részén, egy magaslaton fekszik. A templom eleinte csak kápolna volt s állítólag 1685-ben épült, Vadik Mihály bőkezűségéből. 1756-ban e kápolna Bahula György és községi hit-sorsosainak hozzájárulásából megnagyobbított. 1815-ben április 24-én Marcsek János lencsári plébános alatt a templom hajóját kezdték megépíteni, mely ugyanazon évben be is lön fejezve és sz. Magdolna, a község patrónusa napján, ünnepélyes istentisztelet tartása mellett föl is szenteltetett.

A községnek 1669-ből egy aczélból készült, alul ezüstös, kerülékes pecsétje van. Rajta van sz. Mihály alakja az említett évszámmal ki-
vésve.

Sterusz községnek egészen 1850-ig iskolája nem volt. Ezen időig a gyermekek emberemlékezett óta a nyári időny alatt a lencsári iskolába jártak; s télben, helyben, valamely magánlakban összegyűlve, a lencsári volt segéd-tanítóktól nyertek oktatást. A segéd-tanítók akkor fizetéképen a községtől 50 frtot huztak s e mellett házról-házra járva, ebédet kaptak.

1850-ben Keller volt lencsári plébános alatt történt, hogy a sterusziak a községi magtárt

átalakítva, iskolául átengedték. Ezen iskola akkor még szalmatető alatt és padozott volt. Nyers téglából van építve. Most a gyermekek a tél alatt ebbe az iskolába s nyáron át ismét csak a lencsáriba jártak. Oktatást most is a kántorral felváltva a segéd-tanítóktól kaptak. Azonban 1857-től kezdve a tél alatt, itt helyben, csak a segéd-tanítóktól nyertek tanítást. 1865-től kezdve az itt működött tanítók fizetése 80 frtból és házonkénti ebédből állt.

1875-ben a mostani lencsári plébános Behunek Alajos alatt, ki a tanügynek igen buzgó és lelkes barátja, a steruszi iskolaügynek és tanítói fizetés szaporításának új, haladás korszaka megkezdődött. Ugyanis ugyanazon évben a tanítók fizetése 190 frtra, s egy évvel utóbb, midőn a steruszi tanítói állomás önállónak nyilvánított volt, 250 frtra és két köből (□-öl) fára felemeltetett. De ezen összeg is még kevés volt a tanítóknak ellátására. A sterusziak szegénységök miatt egyelőre e bajon nem segíthettek, miért is az ügyért rajongó és segíteni törekvő, jelenlegi plébános emberbaráti lányszeretete e szavakban tört ki: „Ember segíts magadon, az Isten is megsegít!” Erre szóval és tollal a jötevők ajtaját megkopogtatta. Fáradságát a siker koronázta.

Ugyanis 1885-ben szept. 8-án Victorisz Mária urhölgy, steruszi földbirtokosnő $2\frac{1}{2}$ holdnyi szántóföldet és 1887-ben gróf Pálffy József ur 1032 □-öldnyi kertet a steruszi róm. kath. tanítók élvezésére örökre adományoztak volt.

A tanítók 1876—1889-ig itt bérelt lakásokban laktak; e költséget is a község viselte. Ezen állapot, valamint az is, hogy a magtárból nyitott iskolaépület dülöfélben lévén, tűrhetetlen volt. Miért is a plébános ismét a jötevőkhöz fordult. Ezen fáradságát is az Isten áldása kísérte.

Ugyanis 1. Ő felsége a király 100 frtot adományozott a steruszi róm. kath. iskolának, nyugtázott és beküldött néhai Simor János Ő Eminentiaja által 1885-ben nov. 13-án 6076. sz. a. Ezen összeg kamatosított s értéke lett 122 frt.

2. 1887-ben december 21-én Simor János Ő Eminentiaja 150 frtot adományozott a róm.

kath. iskolának. Ezen pénzösszeg is kamatosított s értéke lett 157 frt és 56 kr.

3. Néhai Fodor volt pöstyéni főszolgabíró gyűjtése 110 frtot tett ki, mely összeg szintén a róm. kath. iskolának adományoztatott.

4. A lancesári iskola és kántortanító épület után a sterusziak, melyre azelőtt ők is áldoztak, ettől kifizetésképen Lancsár és Kocsin községektől 1892-ben okt. 25-én 190 frtot kaptak, mely összeget szintén a róm. kath. iskolának felajánlották volt.

5. A kultuszminiszter rendelete (1893. okt. 16-án 45,098. sz. a. cir. Dieoc. I. számában, 84. pontja) folytán az iskolaszék az 1 frtnyi állami adó alapján a hitközségi lakosokra egy kivétési ívet bocsátott ki, melynek útján az iskola címre 363 frt és 94 kr. begyűlt.

6. A róm. kath. hitközségi lakosok, mint urbéresek köért és fáért bevett 200 frtot szintén az iskolának ajándékozták oda. Megjegyzendő itt, hogy a községi zsidó lakosok ezen összegből az őket megillető részüket kikapták s így semmi joguk nincs az iskola és a tanítólakhoz.

Ime! a steruszi róm. kath. iskolaépületekre szánt és „jótékonyág“ czimén összeggyűjtött készpénz adományok főösszege ez: 1143 frt és 50 kr. Ezen összeget néhai ifj. Maduniczky János, volt Sterusz község bírája és iskolaszéki tag fölvette. Miután a nevezett eleinte az iskola körül tevékenykedett, azért az iskolaszék minden bizalmát benne összpontosította és mint bizalmi tagját minden jogával fölruházta. De sajnos! benne az iskolaszék, a mint látni fogjuk, nagyban megcsalatkozott.

A pénz már megvolt, csak az iskola és a tanítólaknak megfelelő hely kitűzése a késlekedett. Azonban erre is nemsokára beköszöntött a kínálat.

Ugyanis 1889-ben márcz. 14-én Steruszon néhai Kohn Ábrahám volt steruszi korcsmárosnak a falu legszebb helyén, a központjában (szemben a községi toronnyal) fekvő 73. szám alatti háza és beltelkének egyik fele nyilván árvereztetett. Most a plébános mindent elkövetett, hogy ez a ház iskola és tanítólakul megvásároltassék. E nézetben volt maga néhai Fodor

pöstyéni főszolgabíró is volt, ki ki is jött a helyszínre azt megvizsgálni, s ezt jónak ismerte el és buzdította az iskolaszéket arra, hogy azt minden áron vegye meg. Tehát meg is vétetett 350 frton. De most, midőn a kire való bekebelezés szóba hozatott, nagy perpatvar támad. Mateovics Márton körjegyző magának pártot szerezvén (zsidókból, bíróból és gróf Pálffy József képviseltjéből, ki szintén zsidó), ki a plébánossal sok igazságtalanságai miatt rossz lábon állt, — a plébánosnak sok kellemetlenséget és bosszantást szerzendő — azon volt, hogy a megvett háznak és beltelkének fele nem a róm. kath. hitközségre, — bár a kiadott pénz a róm. kath. hitközségé is volt — hanem a politikai községre kebeleztessek be. De ez sem történt meg, ő még vakmerőbbet, zavarosabbat cselekedett. A ház felét a saját, bíró, Herczog Manó, Orich János nevére kebelezette be. E tettét megerősítendő, részére a pöstyéni albirót is megnyerte, ki 1891-ben nov. 13-ikára szóváltásra a steruszi iskolába a plébánost megidézve, szemére vetette a plébánosnak, hogy mer a plébános olyan község terhére, erőnek erejével birtokokat vásárolni, mely saját terhét sem bírja elviselni. Erre a plébános ur ezeket mondta: „Köszönöm mindezeket! Őszintén mondom, hogy a mit eddig az iskolának szereztem, arra a község még ezideig egy fillért sem áldozott. A bírónál letett készpénzkészlet nem a községé, hanem ez alamizsnapénz, mely az építendő iskola és tanítólak czimén begyűlt, s melyet jog szerint más célra, mint a nevezettre fordítani soha sem szabad. Igyekezni fogok, hogy az igazság a csavargatásból kiderüljön“. Ezzel fakép-nél hagyta a heveskedőket.

Midőn az ügy per alá került volna, a vakmerők megadták magokat s új adásvevési szerződést állítván ki, a ház felét jog szerint a róm. kath. hitközségre kebelezették be.

1892. év elején a háznak másik fele nyilván árvereztetett, s ez is 200 frt értékben megvétetett. Ezt is bosszantás és kellemetlenség elkerülése végett a politikai községre ruházták át. Miért is a miatt néhai ifj. Maduniczky János volt bíró bepereltetett. A róm. kath. hitközség győzött. A perköltséget a bíró nem fizette ki, manap is fenn áll.

S így végre-valahára a róm. kath. hitközség sok akadályon és nehézségeken keresztül menve a 73. számú háznak és beltelkének a birtokába jutott. E ház most némileg belül-kivül ki van igazítva s tanítólakul használtatik. Szalmatető alatt van, de az is már rossz. Nyers téglából van építve. Ezen épületben van: két szoba (egyik új padozott), egy kamra, két istálló, egy félszer és egy igen nagy pincze. Fekszik kelet-nyugoti hosszirányban. Van tágas udvara és kertje, s a kertben egy kutja. Az iskolaszék a jövőben itt iskolát is szándékozik építtetni, ha majd a bíró által beszédett és hováfordított pénz beszámolásával tisztában lesz.

Az iskola külön van, s ez 1890-ben kiigazított, új padozatot és fatetőt nyert. Ezen épület egy tanteremből és egy folyosóból áll. Az épület 27 □-ölnyi területű s észak-déli irányban, az alvégen, a faluút tözsomszédságában fekszik. A tanterem három nagy ablakkal és egy ajtóval bír. A tanterem hossza 7.5 méter, szélessége 5.62 méter és magassága 2.84 méter. S így területe 42.15 □ méter és levegőjének köbtartalma pedig 119.7 köbméter.

Kézimunka itt nem taníttatik.

Az iskola jötevői ezek voltak: nagyságos Vietorisz Mária urhölgy, mélt. gr. Pálffy József ur és jelenleg a róm. kath. hitközség lakói.

A tanterem felszerelése szegényes.

Faiskola van 350 nemesített kis fácskával.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Az itt működött tanítók hosszú névsorát az adatok hiányában csak az 50-es évektől kezdve közölhetjük. Itt működtek:

a) Rehorovszky Ferencz 1850—1851-ig, jó zenész, ezermester volt, meghalt mint kántor-

tanító Lopassón; b) Skrabánek János 1853—54-ig, jó zenész volt; c) Kubán József 1854—1855-ig, jeles kántor volt, meghalt Hosszufalun; d) Sváby János 1855—1857-ig, meghalt Visztukon mint tanító; e) Kohányi János 1857—1859-ig meghalt Visztukon mint kántortanító; f) Sztraktay Alajos először 1859—1860-ig, innen Veszélére ment; g) Zdravka Antal 1860—1864-ig, innen Felsődombóra ment, jól játszott az orgonán és zongorán; h) Vaczenovszky János 1864—66-ig, most önálló tanító valahol Szakolcza mellett; i) Zdravka Antal 1866—1868-ig, most Dubovánban mint kántortanító működik s jó zenész; j) Nizsnyánszky József 1868—1870-ig, jeles zenész, most kántortanító, Konyhán (Kuchyna) működik; k) Vaculik Nándor 1870—71-ig, meghalt mint kántortanító Nádason; l) Janicsek Nándor először 1871—74-ig; m) Vidasicz Ambróz Losonczon 1874—1877-ig, itt már mint első önálló tanító működött; n) Okun Tamás 1877—1878-ig, meghalt Vittenczen; o) Polcsin György 1878—80-ig; p) Sztraktay Alajos másodszor 1880—1882-ig, innen Ciglébe ment; r) Janicsek Nándor másodszor 1882—1884-ig, s) Mihálik János 1884—89-ig, meghalt Felsődombón mint kántortanító; t) Csehák Ferencz 1889—92-ig.

Ezen időtől Závodszy Ferencz, született Czíróka-Bélán Zemplénmegyében 1865. évi jun. hó 2-án. Képesített 1886-ban Iglón. Működött mint nevelő Laskodon, mint osztálytanító Kékkön, Vittenczen. A jelenlegi iskolaszék elnöke mint kitűnő paedagogust említi fel dicsérően, ki nemcsak szóval, de tollal is fáradozik a kath. tanügy előbbrevitelén.

Kántortanítói fizetés 300 ft.

Az iskolaszék elnöke *Behunek* Alajos.

6. LOPASSÓ.

Lopassó község Nyitra vármegye pöstyéni járásában van. Hozzá tartozik József major. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 823. — Rk. 811, ev. ref. 1, izr. 11. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 137. — Mn. 96, ism. 41. — Tny. tót-magyar.

Posta: Vittencz. Táviró: Verbó. Vasut: Nagyszombat.

Lopassó község történetét homály fedi; régente kitűnő szőlőhegyei voltak, a mely onnan is kitűnik, hogy az 1552-ik évben 166 akót tett ki a bortized. A „Kis-Kárpáti Emlékek“ című

könyv második kötetében a 314. oldalon említetik, miszerint e község már az Árpádok korában létezett.

Lopassó iskolájának keletkezését pontosan

meghatározni nem lehet; azonban a 17-ik század hetvenes éveiből fennmaradt anyakönyv szerint, már bizonyos Zsarnóczai Imre említettik, mint akkori kántortanító; tehát ebből következik, hogy már jóval előbb keletkezett az iskola. Az 1880-ik évben foganatosított tagosítás alkalmával az iskola fentartására „Iskola-század” czimén szántóföld hasított ki, melynek évi béréből a hiányzó taneszközök beszereztetnek és az iskola javításai eszközöltetnek.

A kántortanítói lak az iskolával egybe van építve, a község kellő közepén, a nyugati oldalon fekszik.

Az iskola és kántortanítói lak e század negyvenes vagy ötvenes éveiben a plébánia mellett volt, minthogy pedig a tanköteles gyermekek száma megsaporodott, igénybe vették bérlet útján, mint abban az időben Nyitramegyének tulajdonát képező házát, melynek két első szobáját iskolának rendezték be. A kántortanítói lak pedig a plébánia mellett maradt, egészen 1883-ig, a midőn az egész épület a plébánia mellett lerombolódott és a jelenlegi épületet a község a megyétől megvette; átalakítás útján egyuttal a kántortanító lakásául rendezte be. A plébánia melletti pusztá telket, illetve beltelket azóta a kántortanító élvezte 1894. évi június hó 8-ig, a midőn az iskolaszék és az 1080. szám alatt kelt egyházi hatósági jóváhagyás mellett, az a plébániához csatoltatott; ennek fejében a fenti hatóságok jóváhagyása mellett 2 drb szántóföldet vett a plébánia a kántortanítónak, mely földrész 3533/894. szám alatt van telekkönyveztve.

A jelenlegi iskola áll egy tanteremből; a kántortanítói lak pedig: 2 szoba, 1 cselédszoba, konyha és kamrából; ezenkívül vannak gazdasági épületek is. Az egész épületnek alapja termésköböl, a földfeletti falak azonban vályogtéglából vannak építve; tetőzete 1890-iki évig szalma alatt volt, melyet a fenti évben zindelylyel fedetett be az iskolaszék, az iskola alapját képező század évi bérletéből.

A tanterem felszerelése elég rendes.

A könyvtára, mely csak néhány tankönyvre terjed, egy régi tótnyelvű kis katekizmust őriz a következő czimvel: „Maly Kathechymus s Otas-káni a Odpoveni.” (pre Naymensie Ditky, v.

Gysartvó. Královskych Zemách V. Budine Vytysteny nákladom Král, Univ. roku 1798. Ára füzve 1½ kr.)

Az iskola fentartója a róm. kath. hitközség és az „iskolai század” alap.

Azon szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a kántortanítók névsorát két századon keresztül a rendelkezésünkre álló legrégibb anyakönyvek (1670) s ugyanoly régi templomszámadások, valamint a községi földkönyv (1749—1842) adataiból összeállíthattuk.

1. *Zsarnóczai Imre mint lopassói kántortanító már 1698-ik évben említettik*, s mint ilyen tán a fenti év előtt jóval előbb kellett alkalmaztatnia, de ez kipuhatható nem volt. A fenti kántortanító ezen állomásáról távozhatott, mivel már 1701-ik évben mint bohuniczi kántortanító említettik az anyakönyvben; így a megüresedett lopassói kántortanítói állomásra valószínűleg

2. *Lázi Ágoston* választatott meg, minthogy 1702-ik évi október havában a halotti anyakönyvben feljegyeztetett, mint az elhalt Tamás fiának atyja; itt működésének ideje megállapítható nem volt; ez után megint

3. *Zsarnóczai Imre* következhetett a lopassói kántortanítói állomásra a bohuniczi állomásáról, mert mint ilyen 1706-ik év márczius hó 21-én a halotti anyakönyvben említettik az elhalálozott leánya alkalmánál; ezenkívül még 1708-ik évben is említés tétetik róla az anyakönyvben utoljára. Az itt működésének ideje biztosan megállapítható nem volt.

4. *Bartasovics János* 1708-ban foglalhatta el ez állomást; 1709. és 1714-ik években említettik, ezeken kívül az 1713-iki Can. Visitációban feljegyeztetett, mint hivatalában jól működő kántortanító, e hivatalán kívül a jegyzői hivatalt is viselte; meghalt 34 éves korában és itt működésének 8-ik évében 1716-ban. Bartasovics János elhalta után következett

5. *Antalovics Antal* és valószínű, hogy azonnal foglalta el az üresedésben lévő állomást; utoljára említettik az anyakönyvben 1718-ik évi szeptember hó 25-én. Eltávoztása vagy elhaláloztása nem tudatik.

6. *Brestyánszky István* mint lopassói kántortanító működési idejének 1718. vagy 1719-ik évben veszi kezdetét, minthogy már 1719-ik évi

december hó 19-én említették az anyakönyvben, ezenkívül az 1731-iki Can. Visitációban is; többek közt feljegyeztették róla, hogy érti a szertartásokat, a gyermekek oktatásában elég szorgalmas. Jegyzői tisztet szintén viselt. (Az 1788-iki Can. Visitáció 4. §-ában említés tételik, hogy a fenti kántortanító a templomnak hagyott egy szőlőt „Viszadi“ nevű dűlőben, Gajda másikat a mellette levőt, e szőlő birtokában van a templom most is.) Meghalt 1741-ik évi július hó 2-án. Ezt követte

7. *Chromkovics* Izidor. Erről csak az 1761. évi Can. Visitációban tételik említés, melyben feljegyeztették, hogy hivatalában igen hanyag, a jegyzői teendők miatt, s arra figyelmeztetik, ha jövőre hanyag lesz, megfosztják állásától. Őt követte

8. *Gábori* Pál, itt működött 1781-ik évig, mely évben 88 éves korában meghalt.

9. *Leszkovics* András. Az 1788-iki Can. Visitációban említették s kitüntetőleg szól róla, szorgalma és engedelmessége miatt. 1806. okt. 22-én utoljára vezeti a földkönyvet mint jegyző. Meghalt 1808. évi február 5-én, 60 éves korában. Valószínűleg nyugalomba vonulhatott, mert már 1807-ik évi április hó 26-án a földkönyvben az első bejegyzést

10. *Okun* Rezső eszközölte, ki a kántortanítói hivatal mellett a jegyzői hivatalt is viselte. Az 1815-iki Can. Visitációban említették, hogy Letovicz, morvaországi városból való, mint szorgalmas ember tűnik ki, s amennyiben jegyző el van foglalva, altanítója helyettesíti az iskolában. A mint az adatokból kitűnik, 1830-ik évi február hó 30-án mint jegyző az utolsó bejegyzést tette a földkönyvben. Állítólag itt halt meg, de az anyakönyvben feljegyezve nincs.

11. *Veszely* Mátyás, ki Kátlócztól jött ez állomásra és mint jegyző is, az első bejegyzést eszközölte a földkönyvben 1830. évi október hó 24-én. 1847. vagy 1848-ik évben a jegyzői hivatalról lemondott fia Veszely Mátyás részére és csak a kántortanítói hivatalt tartotta meg. E minőségben működött 1873. évi február hó 21-ig, mely napon 84 éves korában halt meg; a községbeliek még most is dicsérőleg emlékeznek rá.

12. *Kunszt* József, az 1866-iki házassági anyakönyvben először említették, mint losonczy kántortanító, de később az ottani állomásáról lemondván, Lopassóra jött kisegítőkép az aggkoru

Veszely Mátyás kántortanító mellé; ezen minőségben működött egész 1873-ik évi február hó 21-ig, mint apósának haláláig. Az így üresedésben lévő állomásra a község őt választotta meg kántortanítóul, mint itt előző működésének érdeméül; ebben a minőségben csak két évig működött, mert már 1875-ik évi július hó 27-én meghalt, 34 éves korában. Az így megüresedett állomáson mint helyettes kántortanító működött

Veszely Vilmos, Veszely Mátyás volt kántortanító unokája, ugyanazon év október hó 31-ig, a midőn a község ez állomásra

13. *Sándorfi* János bosácsi kántortanítót még ugyanazon évi szeptember havában lopassói kántortanítóul megválasztotta, ki a jókői alessp. kerületnek legkiválóbb tanítója, többször kitüntetve és ennek a kerületnek tanítói kör jegyzője vala. Itt működött egészen 1887-ik évi május hó 21-ig, mely napon meghalt. A megüresedett állomáson, mint helyettes ktanító működött

Barton Sándor, ugyanazon évi október hó 18-ig, a mely napon lopassói kántortanítóul megválasztatott

Veszely Timót a jelenlegi. Szül. Bucsányban Nyitramegye 1854-ik évi ápril hó 18-án. Képesített Nagyszombatban 1875-ben. Működött Bucsányban 14 évig. Van tornatanítói oklevele. Minden tekintetben példás életű és ernyedetlen szorgalmu tanító, ki a tanügyi irodalomban értekezéseivel pályadíjat is nyert. Működését jegyzőkönyvileg dicsérik a községben.

Lopassón mint segéd, illetve altanítók működtek a következők, amennyiben az okmányokból kipuhatólható volt:

1. *Mihalcsik* János, aki 1722-ik évi július hó 2-án 29 éves korában meghalt; itt működésének ideje megemlítve nincsen.

2. *Moravcsik* Jakab, a ki említették 1754. évi december hó 31-én az anyakönyvben.

3. *Szlezák* István, a ki említették 1779. évi május hó 30-án az anyakönyvben.

4. *Brestyansky* N., a ki említették 1780. évi február hó 7-én az anyakönyvben.

5. *Mihálik* János, kiről nem tudni, mely években működött itt, csak annyit sikerült kipuhatólni, hogy Veszely Mátyás ktanító és jegyző alatt működött. Ezenkívül e minőségben működött: Mocsonokon, Tardoskedden, Udvarnokon,

Maduniczon és Bucsányban, s ez utóbbi helyen 1878-ik évi július hó 26-án 74 éves korában meghalt.

6. Ifj. *Veszely* Mátyás, a ki a negyvenes években itt működött, tevékenységéről az általa csinosan összeállított érdemsorozat tanuskodik, melyet körülbelül 1845. vagy 1846-ik évben magyarul szerkesztett; később jegyzői pályára lépett; e minőségben Lopassón, Pöstyénben és Szeniczen működött, ez utóbbi helyen meghalt.

7. *Lendelfi* Pál, a kire csak a községbeliek emlékeznek vissza, mert működésének ideje sehol sincs feljegyezve.

8. *Gaurik* József, kiről nem lehet tudni, mely időben működött itt; ezenkívül Bucsányban is működött mint házitánító, néhai Szlovácsok Rezső nemes családnál. Jelenleg is mint ktanító működik Tótujfalun, Pozsonymegye.

9. *Kunszt* József, mint altanító 1866-ik év előtti években működött itt (az adatokat lásd a ktanítók 12-ik tételénél).

A lopassói kántortanítók fizetésére vonatkozólag a következő adataink vannak:

Az 1713-iki Can. Visitáció, mely következőkben állapítja meg a kántortanítók fizetését: minden paraszttelék után $\frac{1}{2}$ mérő gabona, kéveszedés, szüretkor pintszedés, szokásos kantáczió, karácsonyi ostya széthordás és más jövedelmek, mint kántor kap 12 frtot.

Az 1731-iki Can. Visitáció következőleg állapítja meg a kántortanító fizetését: a temetési harangozásért 12 denár, énekért 12 denár, offert. és koledából $\frac{1}{2}$ rész, hirdetésért 12 denár, nagy miséért 25 denár, ostya széthordás, kantáczió, kéveszedés, minden tankötelestől hetenkint egy cipókenyér, egy évre 25 denár és egy szekér fa, minden szőlőtől egy pint mustot, minden telkestől fél vittenczi mérő rozsot, zsellérektől 6 denár és mint kántor 12 frtot.

Az 1761-iki Can. Visitáció az 1731-iki Can. Visitáció szerinti jövedelmeket állapítja meg, ezenkívül már néhány földje is van a ktanítónak.

Az 1788-iki és 1815-iki Can. Visitációk ugyanazon jövedelmeket állapítják meg, mint az 1731. és 1761-iki Can. Visitációk.

Az 1856-iki „Schulfassion“ szerint következőleg állapított meg a kántortanítói fizetés, mely irányadoul szolgált a vallás- és közoktatásügyi

m. kir. miniszter által 1893-ik évi június hó 30-án kelt 29,751. számú rendeletére történt ktanítói javadalmak összeírásánál.

Mint tanítónak volt: Legeltetési jog 2 drb szarvasmarhára 3 frt, tandij czimén a község pénztárából 150 frt. Összesen 153 frt.

Mint kántornak volt: Can. Visit. szerint 10 hold és 393 □-öl szántóföld 30 frt, kert illetmény 2 frt, rét 3 frt, 85 pozsonyi mérő rozs 170 frt, az uradalomtól 12 szekér fa 12 frt, a községtől orgonálásért 12 frt 60 kr., templompénztárából 8 frt 40 kr., alapítványokból 1 frt 50 kr., stóla 10 frt. Összesen 249 frt 50 kr.

Szabad lakás és tanterem fűtésére a községtől 4 öl kemény fa.

Az 1893-ik évi szeptember hó 23-án felvett jegyzőkönyv szerint, a kántortanítói állomásával egybekötött javadalmak következőleg állapítottak meg.

I. Tisztán tanítói fizetés: 1. Készpénzben törzsfizetés a községi pénztárból költségvetés szerint 150 frt. 2. 4 hold 1385 □-ölnyi földilletmény kataszteri becsü szerinti jövedelméből 2 frt 61 kr. Összesen 152 frt 61 kr.

II. Tisztán kántori fizetés: 1. Készpénzfizetés községi pénztárból 14 frt 10 kr. 2. Egyházi alapítványokból 6 frt. 3. A kántor javadalmazására szolgáló ingatlanok 9 hold 1154 □-öl földilletmény kataszteri becsü szerinti jövedelméből 68 frt 35 kr. 4. Párbér fejében 80 p. mérő rozs, à 3 frt, 240 frt. 5. Stóla jövedelem 10 évi átlaga 35 frt. 6. Ostyasütés 12 frt 60 kr. 7. $\frac{1}{2}$ telek után erdő illetmény 6 frt. Összesen 382 frt 05 kr.

III. Vegyes járandóságok: 1. Lakás természetben, ennek pénzértéke 30 frt. 2. Tanterem fűtésére tűzifa értéke 36 frt. Összesen 66 frt.

Megállapított összes javadalom: I. Tisztán tanítói fizetése után 152 frt 61 kr. II. Tisztán kántori javadalma után 382 frt 05 kr. III. Vegyes természetű járandóság után 66 frt. Összesen: 600 frt 66 kr.

Főmagasságu és főtisztelendő Vaszary Kolos bibornok, hercegprimás és érsek, az 1896. évi január havában kibocsátott körlevelében közzétett 314. szám alatt kelt rendelete értelmében a lopassói kántortanítói javadalmak összege 498 frt 47 kr.

Az iskolaszék elnöke *Sándorfi* Ferdinánd.

7. NAHÁCS.

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 470. — Rk. 456, izr. 14. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 80. — Mn. 60, ism. 20. — Tny. magyar-tót.

Posta: Dejte. Vasut- és táviró-állomás: Nagyszombat.

Nahács község a XVI. század közepén bevándorlott horvát ajku lakosok telepítéséből alakult. Ezt kétségtelenül következtethetjük Kolonovics Gábornak tett ezen megjegyzéséből: „Nahács megtartja horvát nyelvét, de ez már nagyon el van ferdlive.“ A községnek hajdan sok és jó bora termett; a filoxera által kipusztított szőlők a szorgalmas lakosság által gyümölcsfákkal ültetnek be.

Az iskola keletkezésének ideje ismeretlen; hogy azonban már 1712. évben létezett, azt az akkori időben felvett Can. Visitáció igazolja. Az 1782. évi Batthyány-féle Can. Visitációból meg tudjuk a következőket: „A kántortanító lakása, mely a plébánia közelében van, fölötte szűk és szoros, nedves parasztkunyhó, a tanító kénytelen övéivel egy szobában lenni, van azonkívül egy kis konyhácskája és istállója. A gyermekek oktatása eredetileg a tanító szobájában eszközöltetett. Később különálló tanterem épült, de hogy mikor nem tudható. Erről egy 1851-beni fölterjesztés az alábbiakat mondja: Az épület nyers téglából épült, fedve van szalmával, a falakban nevezetes repedések észlelhetők, a vakolat lehullott s a falazat az idő viszontagságainak van kitéve. A szerháznak fagerendázata szintén tetemes javítást igényel. Az iskolának nincs deszkapadozata, ablakai kicsinyek és rosszak, ajtaja szintén rossz, mennyezete bedüléssel fenyeget, a benne levő kemence már nem használható.

Egy másik feljegyzés szerint a tanító kis szobácskájához még egy csatoltatott a harminczas években; és minthogy 1854-ben ledült, az újból felépítettet. Ezen állapotban maradt egész 1885-ig. A régi ktanítói lakás állt 2 kis szobából s egy nyitott konyhából, tenyérnyi ablakkal, a világosságot majdnem teljesen felfogta az alacsony szerházzal előrenyomuló szalmaeresz. Az iskola a konyhától balra, egy sötét, padozatlan, kamraféle helyiség volt mindaddig, míg a jelenlegi tanterem felépült, mely a hivek áldozatkészségéből 1854-ben emeltetett a régi tanítói

lak északi végéhez, melylyel derékszöget képez, egy kis folyosó és közös fedél által van összekötve. A kántortanítói lak pedig — Rácz Antal jelenlegi plébános buzgólkodása és fáradozásának köszönhető — hogy 1885. évben a régi tanítói lak helyén teljesen újból épült. Ez belekerült 2355 frt 21 krba, melyhez járultak: gróf Pálffy József 1225 frt 55 krral, Nahács község 1129 frt 56 krral, ő Felségtől 100 frt, ő eminenciájától a hercegprimástól 140 frt. A község 6 évi italméreti jogbérlete 300 frt, a lerombolt iskolaanyag eladásából 50 frt. 240 frtnak 2 évi kamatai 4%-kal: 9 frt. Az építőanyag fuvarozásáért levont a község pénzürtékben 300 frtot. E szerint a község a tanítói lak felépítéséhez s a tanterem javításához csak 200 frt készpénzzel járult hozzá. Ez alkalommal, mint fentebb említettük, javítottat az iskolaterem, nevezetesen: az iskola padlója 50 cm-rel magasabbra emeltetett, illetve töltetett fel, ugyanannyival emeltettek az iskola falai is. A padozat ki lett deszkázva, a mi eddig csak vert agyag volt, két új ablak töretett át az északi oldalfalba s így most 5 ablakkal bir a tanterem, gerendázata megújított, 12 paddal s új kályhával láttatott el. A kántortanítói lak égetett téglá és törmelékből építettett cseréptéglával és a tanítói lak tetőzete fazsindelylyel.

A tanítói lak áll: 2 szoba, 1 konyha, kamra és istállóból.

A tanterem felszerelése rendes.

Az iskola fenntartója az uradalom és a r. k. hitközség.

Jótevői a multban a fentemlitettek.

Nahácsn működő tanítók a legrégibb kortól a maig voltak:

1712. Pongrácz Imre-féle Visitáció Koloni János nevét említi.

1731-ben Cservenka Márton kántortanító neve fordul elő a Jelenfy I.-féle Visitációban.

1756. Hornyák Pál, Galgóczy-féle Visitáció.

1778. Stephanek Mátyás ktanító fordul elő

az anyakönyvben és ugyanitt meg is halt 1781. évben augusztus hó 6-án élete 46-ik évében.

1782-ben Noszodár József, a kiről a Batthyány-féle Visitáció felemlíti, hogy végzett syntaxist, 32 éves, nős és két gyermek apja; köteleit pontosan és dicséretesen teljesíti. Neje Drahonovszky Mária. Noszodár 1790-ben még Nahácson volt, mert ugyanaz év aug. 9-én meghalt Anna nevű 1 hónapos leánya.

1813. Kankovics György (Zimonyi I.-féle Visit.) meghalt Nahácson 1813. aug. 21-én, 46 éves korában.

1813—1842. Vráblik András, házasodott Nahácson 1816. nov. 5-én Szitár Máriával, helybeli lakos leányával. Meghalt 1842. febr. 28-án, 62 éves korában.

1842—1850. Glósz János, megnősült 1843. június 24. Hortulányi Anna özvegyével. Innen Sándorfra, Nyitram. ment át hason minőségben.

1850—1852. Zelliger Ferencz, nős, meghalt Nahácson 1852. márczius 25-én, életének 25. évében.

1853—1871. Zakluka József, elmozdított fegyelmi uton, meghalt F.-Dombón 1890. szept. 20-án, 72 éves korában.

1871—1873. Glósz Nándor állomást cserélt a n.-kovallói ktanítóval.

1873—1878. Jehlicska Károlyllyal, kinek megválasztatása az a.-diósi ktanítói állomásra megsemmisítettett, 1878. elmozdított fegyelmi vizsgálat alapján.

1878—1892. Dualsky Károly, szül. Nagy-Kovalón, Nyitram. Losonez Pozsonym. fiókközségből jött Nahácsra. Meghalt szívbajban 1892. aug. 13. életének 53. évében.

1892-től *Kendefy* István, szül. Nyizsnán, Nyitram. 1861. aug. 6-án. Képzőintézetbe járt Modorban s a képesítőt ott tette le 1880-ban s Jabloniczról jött át, hol mint vezértanító működött; a magyar nyelv tanítása körüli érdemeért 50 frkkal aranyban ki lett tüntetve. Áldásosan működik a tanítás terén. Működött Kis-Tapolcsányban, Marcsalin, Felső-Dióson, Szomolányban és Jabloniczon.

Az itt felsorolt tanerők a tanítás terén dicséretes szerepet játszottak; mellékfoglalkozásuk a jegyzőség volt, az irodalom terén nem szerepeltek, gazdasághoz kellett hogy értsenek, mivel földjeik voltak s azokat részint maguk, részint községbeliek által műveltették.

Fizetésük a kántortanítóknak mindkét rendbeli ténykedésért volt az 1842. évben pénzértékben 40 f. 7¹/₂ denár s ez lényegtelenül változott, úgy hogy már

1848-ban volt a fizetés 81 frt 20 kr.

1856-ban „ „ „ 209 frt 83¹/₂ kr.

1884-ben „ „ „ 267 frt — kr.

1893-ban „ „ „ 316 frt — kr.

A kántortanító jelenlegi jövedelme 327 frt 34 kr.

Az iskolaszék elnöke *Rác* Antal.

a) FELSŐ-DOMBÓ.

E község Pozsony vármegye nagyszombati járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 338. — Rk. 338. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 50. — Mn. 35, ism. 15. — Tny. tót-magyar.

Posta: Dejte. Vasut- és táviró-állomás: Dejte.

Felső-Dombó, tótul „Horne-Dubove“, magyar neve már a XVI. században ismeretes volt. Hívták Kis-Dombónak is. Egy 1543. évi okmányban ugyanis Felső- és Kis-Dombó nevek alatt fordul elő. (Szomolányi levéltár Lad. XIII. F. i. v. 4.).

Családjai közül nevezetes a Szlaby-család, kik közül Szlaby György esperes-plébános, Szlaby Jakab m. kir. adótárnok volt, ki 300 frtos alapít-

ványt tett a felső-dombói tanítói fizetés jobbitására; ezeken kívül a közelben fekvő sz. Katalin zár-dában közülök többen szerzetesek voltak. A községet 1886-ban tűzvész hamvasztotta el, midőn még a gyümölcsfák is kiégték.

Iskolájáról az 1782. évi Can. Visitáció tesz említést, mely szerint az itt működő tanító csak tanító volt, mivel a kántori teendők elvégzése a nahácsi kántort illette. Az 1810—11—13. és

27-iki anyakönyvek szerint az akkori tanítók egyszersmind jegyzők is voltak. 1847. évtől már mint kántortanítók működtek.

Az iskola régente a község házában volt, mely egyszersmind a kántor és jegyző lakását képezte. A tanterem nyomorult lakszoba volt, mely a kántor kamrájául szolgált. A tanulók csekély száma végett a tanító a saját szobájában tanított.

A jelenlegi tanterem és tanítói lak épült 1854. évben. A tanítói lak áll 2 szűk szoba, 1 konyha, istálló és sertésólból.

A tanterem felszerelése hiányos.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Jótevője a multban Szlaby György esperes-plébános 82 frt és Szlaby Jakab 300 frtos alapítványával.

Kántortanítók voltak: Pécskey József (1810), Mierka Ferencz (1827—47), Volánszky Vendel (1847—55), Faigl István (1855—75). Kitűnő tanító volt, kinek a község külön személyére évi 100 frt tandíj fizetésére kötelezte magát. Zákluka József (1875—89). Fegyelmi uton mozdíttatott el. Balázsovcics István (1889—91), kinek tandíját 180 frtra emelték; kitűnt a kertészet, pásztorjátékok rendezése és tornatanítása által. Mihalik János (1891—92), Koválik György (1892—95), Rohács Imre 1895-től a jelen ideig. Neki a tandíj 200 frtra emeltetett, egy darab községi föld pótlása mellett. Született Szobotiston, Nyitra-megyében 1870-ben nov. 5-én. Képesítettett Nagyszombatban 1892-ben. Működött Jabloniczon.

Kántortanítói fizetés 333 frt.

Az iskolaszék elnöke Rácz Antal.

8. VITTENCZ.

Vittencz mezőváros Nyitra vármegye pöstyéni járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1790. — Rk. 1612, ág. ev. 8, izr. 170. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 200. — Mn. 160, ism. 40. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Verbó.

Vittencz község hajdan a mostani helyétől nyugatra, az ugynevezett „Stara Chtelnica“ dombokon feküdt. 1755-ben 2064 lakossal birt. A kegyuri jogot régente az Erdődy grófok, jelenleg Pálffyak gyakorolják. A mostani kegyur Pálffy József.

Vittencz mezőváros régiségére mutat Zichy Pál gróf által 1713-ban megejtett egyházi látogatás lapjain olvasható következő adat:

„A vittenczi felső templom, mely keresztelő sz. János tiszteletére van építve, bár felszenteltetésének jelei a falakon nem láthatók, mindazáltal felszenteltnek tekinthető, mert Schmidt Miklós Jézus-társasági atya, az esztergomi érsekekről szóló vaskos művének II. részében így szól: „Esztei Hypolit de Aragonia a római szentegyház sz. Lucia szűz és vértanúról czimzett diakonusa Beatrixnak, Mátyás király feleségének testvére, ki 1498-ban az esztergomi érsekségről leköszönvén, egri püspökké lett; először Ferrári Amadét tette helynökévé, később pedig Andrást, termopolitáni püspököt, ki Vittenczen 1489-ben keresztelő sz. János oltárát felszentelte“. Vit-

tencz tehát régi hely, de még nagyobb korára enged következtetni az említett látogatás ezen megjegyzése; hogy kitől s kinek költségén lett ezen templom építve, nem tudatik, hogy 1489-ben már mint mezőváros szerepel.

A mi az iskolát illeti, azzal mindenkor birt; mert az egyházi látogatások azon szakaszában, mely „a kántorról“ (de Ludirectore) szól, mindenütt azt is említi, hogy az illető kántori minősége mellett a gyermekek tanításával is foglalkozott. Így például 1. gróf Zichy Pál nyitrai főesperes által 1713-ban megtartott egyházi látogatásban kántortanító Kovácsy Imre; 2. gr. Zichy Ferencz nyitrai főesperes 1733-ban megtartott Visitációban kántortanító Lángh József; 3. gróf Révay Antal nyitrai főesperes egyházi látogatása alatt 1755-ben kántortanító Fross Jakab. Itt először említetik, hogy az iskolaépület jó, de hol áll, arról szó sincsen. Az is, hogy Vittencznek 2064 lakója van. 4. Richvaldszky György érs. helynök idejében 1777-ben kántortanító Erban Venczel. 5. Batthyány József bibornok által megerősített egyházi látogatási könyvben olvasható, hogy 1789-

ben kántortanító Erban Venczel, s azon megjegyzés, hogy az iskolaház a legnyomorultabban állott ez évben. 1816-ban a Jordánszky-féle egyh. látogatás alatt kántortanító Náhlik Antal, utána következtek Havránék János, a ki az előbbivel Csehországból jött, ezeket követte Banyoch Antal, ki Morvaországból jött és 1878-ban Tapolcsányban mint karmester lett megválasztva; mind a három igen kitűnő zenész lévén, alattuk a templomi zene virágzott. Ezt pedig követi *Spányik* Ignác kántortanító, ki most már a tanítói pályán 52 év óta működik. Működött Verbón, Pudmericzen, Becsén, Vásáruton, Taksonyban és Sándorfon.

A templomi egyh. látogatások II. §-a alatt ezt olvashatni: Miután az iskola- és a tanítóépület 1789-ben teljesen összeesett, a tanító kénytelen volt a községházára hurrzolkodni, innen azonban katonaság által kiűzetvén, az urasági korcsma melletti házba hurrzolkodott, mely akkoriban Osztrovszky Jánosé volt. Végre a plébános az egész házat újból fölépíttette 1790-ben. A költségek fedezésére Mathiádes János bíró adott 20 rajnai forintot, mely összeg a napszamosok számára gyűlt össze; és az uraság, kémények, ablakok és ajtókhöz adott téglát 25 rajnai forint értékben, a többi azaz 583 frt és 45 kr. pótolttatott a Komlóssy-féle fundációból.

A jelenlegi kántori ház 301. szám alatt létezik, melyben két elég tágas szoba, konyha, kamra, istálló, kocsiszin, pincze és egy 264² nagyságu kerttelek van. Ebben a házban volt 28 év előtt az iskola s a mellett lakott ott mindig a kántortanító is, de előbb hol volt az iskola, vagy hol lakott a kántortanító, azt nem tudni, mert erre biztos adat nem maradt; elég az ahhoz, hogy e házból az iskola át lett he-

lyezve a gyermekek sokasága miatt a községházára, a melynek most is egy részét képezi s világos, tágas két teremmel bír. Az egyik hossza = 8·35 méter, szélessége 4·67 méter, magassága 3·9 méter, ide járnak a nagyobbak, tanítójuk *Spányik* Ignác. A másik hossza = 10·85 m., szélessége 6·92 méter, magassága 2·90 méter, ide járnak a kezdők, tanítójuk *Bachraty* Sándor. Mindakét iskola jól van felszerelve és pedig: A nagyobbak iskolájában található 1. két darab térkép, az egyik Magyarország térképe, a másik Európa térképe; 2. hat darab mezei gazdaságra nézve hasznos és kártékony állatok képei, Gönczy Páltól; 3. tizenhat darab természetrajzi tábla; 4. földgömb; 5. egy nagy fekete tábla, asztal, szék, kereszt és ruhára való két darab fogas. A kezdők iskolájában található: 1. három darab Györffy-féle természetrajzi tábla; 2. huszonnégy darab fali tábla, az irva olvasáshoz; 3. számológép; 4. három darab fogas; 5. kereszt, asztal, szék és tábla. Az iskolának az alapja s a falaknak legnagyobb része kőből van építve, a tetőzete pedig zsindely által van befödve.

Az iskola fenntartója a r. k. hitközség.

Van faiskola 2000 csemetével.

Kántortanító: *Spányik* Ignác 1844-től, szül. 1825. évben jul. hó 25-én, Vittenczen, Nyitra-megyében. A tanítói pályán 52 éve működik. Képesített?

Osztálytanító: *Bachraty* Sándor, szül. Nagy-Szombatban 1876. évben április hó 18-án. Képesített Nagy-Szombatban 1895-ben.

Kántortanítói fizetés 661 frt 24 kr.

Osztálytanítói fizetés 312 frt.

Az iskolaszék elnöke *Tagányi* Alajos.

E község területén van a „F. M. K. E.” által tartott óvoda, 60 óvodással.

XI.

A Pozsony vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) Pozsony városi alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: Zandt Ödön prépost-kanonok, Pozsony városi plébános stb.

1. POZSONY.

Törvényhatósági joggal bíró régi sz. kir. város. Hasonnevű vármegye székhelye. Több plébániával.

Lksz. 55,839. — Rk. 41,260, g. kath. 40, ág. ev. 8783, ev. ref. 270, izr. 5486. — Nyelvre nézve a többség német és magyar, de vannak tótok is.

Tank. sz. 4391. — Mn. 3846, ism. 545. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviróállomás helyben.

Pozsonyban, mint hazánk egyik legrégibb városában, a népoktatás már régi időkben virágzott. Bizonyítja ezt egy a pozsonyi káptalan levéltárában található *1365. évről szóló okirat, mely szerint a jelzett időben az első ugynevezett polgári iskolát állította fel e városban egy Jakab nevű városbíró.* Valószínű, hogy már az előző időkben is voltak itt iskolák, de erről biztos tudomással nem birunk. Hogy pedig Pozsony város ama legelső, okiratilag megállapított iskolája a „Szt.-Mártonról“ czimzett iskola helyén állott, az a Rakovszky István által földerített 1493. évi számadásokból világosan kitűnik.

Bővebb és pontosabb történelmi adatok azonban csak 1778-tól kezdődnek, mely időben a „Szt.-Márton“ iskola „Primär nationale Schule“ elnevezés alatt *tanítóképezdével, zene- és rajziskolával is egybe volt kapcsolva.* 1795-ben Kozma Ferencz igazgató vezetése alatt állott. Az akkor előadott tantárgyak voltak: Hittan, német, latin és magyar nyelvtan, földrajz, mértan, számtan és olvasás, írás. 1814-ben az iskola vezetését Sárnyay Zoerardus gymnásiumi igazgató vette át, kit Bendel Alajos követett. 1835-ben Kumlik József hírneves zeneszerző kezdé meg működését, ki egyszersmind az akkor létrejött templomzene-

egyesület első karmestere volt. 1846-ban a tanítóképezde Érsekújvárra tétetett át és az eddig 3 osztályu iskola egy 2 tanfolyamból álló IV. osztálylyal bővítettettt s tanítókul Bolla János és Göndör István lettek megválasztva. 1850-ben Thun miniszter alatt egy 4 osztályu ugynevezett Normal iskolává lett átalakítva. 1851-ig ezen iskolánál 1 kétszorosú leányosztály is létezett, mely említett évben az ugynevezett szárazvámi iskolai épületbe lett áthelyezve. 1854-ben a 4 osztályu Szt.-Mártonról czimzett iskola egy 3 osztályu alreáliskolával lett kibővítve, mely 1877-ben megszűnván, helyébe a népiskola V. és VI. osztálylyal állítottott, mely alakban ez iskola jelenleg is fönnáll.

A „Szt.-Lászlóról“ czimzett 4 osztályu és a „Szt.-Imréről“ czimzett 5 osztályu r. kath. fiuiskola a Csáky-téri épületben van elhelyezve. Ez épületet a r. k. hitközség építtette 82000 frt költséggel. 1872-ben lett Heiller Károly czimzetes püspök és városi plébános Ő Méltósága által fölszentelve és megnyitva. A kétemeletes épület minden tekintetben czéljának megfelel és különben is díszére válik a városnak. Csinos tantermei mellett főleg a világos és tágas rajzterem, valamint a kitűnően felszerelt és külön karzattal

ellátott tornaterem említendő. A tantermek közönséges felszerelésén kívül van szép természetrajzi gyűjteménye és természettani szertára. A tanítói könyvtár hasonlóképen itt van elhelyezve.

A Szt.-Lászlóról címzett iskola 1872-ig a kórház-utczán levő kath. polgári kóroda épületében volt elhelyezve. Erre vonatkozólag birunk egy 1788-ból eredő szerződést, melyben a város 2 egyesített trivialiskola elhelyezésére köteleztetik a polgári kóroda udvarán 3 tantermet és a tanítók számára lakást építeni, ha pedig az utóbbit nem tenné, a tanítóknak egyenkint 40 frt évi lakásbért fizetni.

A „Szt.-Imréről“ címzett iskola 1872-ig a fautczában kevésbé megfelelő épületben volt elhelyezve. Ezen iskola 1849-ben állítottatott föl, mint 2 osztályú trivialiskola. 1851-ben a szárazvámi iskola férfitanulóit elkülönítették és a „Szt.-Imre“ iskolához kapcsolták. 1850-ben az iskola kétosztályú volt az I. osztálynak felső és alsó csoportjával, melyekhez 1852-ben egy III. osztály járult. 1855-ben ez iskola az I. osztály két csoportjának megszüntetésével 4 osztályúra lett változtatva. Ez iskola volt az u. n. magyar iskola, mert tanítási nyelve a hatvanas évek közepe óta a magyar, holott a többi iskolánál 1893-ig a német. Az 1893. év őszén eszközölt beiratások alkalmával a „Szt.-Mártonról“ címzett iskola V. osztályába oly sok tanuló jelentkezett, hogy szükségesnek mutatkozott egy újabb V. osztályt nyitni, mely osztály a Szt.-Imréről nevezett iskolához csatoltatott.

A többször említett szárazvámiiskola 1849-ben nyitattott meg a mai Frigyesfőherczeg-ut és Grassalkovich-tér sarkán álló ház helyén. Ezen iskola eleinte egy két csoportra osztott I. osztályból állott, melyben fiuk és leányok vegyesen taníttattak. 1851-ben a fiukat elkülönítették és a fautczai iskolába helyezték át és a visszamaradó leányiskola azon leányosztálylyal bővült, mely ezen időig a Szt.-Mártonról címzett iskolánál elhelyezve volt; így lett a szárazvámi vegyes iskolából egy kétosztályú leányiskola, mig nem 1859-ben megszűnt és az úJVárosi leányiskolával egyesült.

A „Szt.-Istvánról“ címzett 4 osztályú fiuiskola 1872-ben lett fölállítva, mivel az akkori fiuiskolák a felszaporodott tanulókat befogadni

képesek nem voltak és ugyancsak az előbbi két iskolával a Csáky-téri iskolaépületben elhelyezve. Idővel azonban a népiskoláknak ily koncentrálása, tekintettel a város terjedelmére, czélszerűtlennek mutatkozott és azért a kath. hitközség a Grassalkovich-tér 2. sz. alatti bérházat megvette, annak hátsó részét lebontatta és az így nyert tágas térségen 45000 frton, mely költséghez főt. Veszely Ferencz szt.-háromsági plébános nagylelkűen 10000 frttal járult, egy 2 emeletes diszes iskolaépületet emelt, mely pázsitos és befásított előkerttel környezve, egyik bejáratával a Szénaterre, másikkal a Domer-utczára nyílik. Ezen épület 8 tantermet, irodát és egy szépen felszerelt iskolai gyűjteményt külön tanteremben tartalmaz és szép tornatermével rendeltetési czéljának kitűnően megfelel. 1893. évi szeptember 4-én történt, báró Horeczky Ferencz pápai praelatus és kanonok Ő Múltósága akkori plébános-helyettes betegeskedés által akadályoztatva lévén, főtisztelendő Veszely Ferencz plébános által ez iskola ünnepélyes beszentelése megtörtént. Ezen épületbe lett a Csáky-téri iskolaépületből a Szt.-Istvánról címzett 4 osztályú fiuiskola, valamint ugyanonnan egy párhuzamos I. leányosztály áthelyezve.

Az úJVárosi róm. kath. fiuiskola 1770-ben a plébániával egyidejűleg állítottatott fel. Ezen iskola eleinte csak kétosztályú volt, fiuk és leányok ugyanazon osztályokban egyesítve. 1852-ben állítottatott egy harmadik osztály, 1859-ben a fiuk a leányoktól elkülönítették, mely időben az u. n. szárazvámi iskola is ezen iskolával egyesítettett. Jelenleg ez iskola 4 osztálylyal bir, melyek közül az I. két párhuzamos osztályra I/a és I/b osztályra oszlik.

A terézvárosi r. kath. fiuiskolára vonatkozó történeti följegyzéseket csak 1849-ig birunk, am-bár ez iskola már régi idők óta létezik. 1875-ig 3 osztálylyal birt, melyben fiuk és leánytanulók egyesítve voltak. 1875-ben építették újra az iskolaépületet, ugyanekkor történt a fiuk és leányok elkülönítése. A terézvárosi fiuiskola jelenleg 3 osztálylyal bir. Itt említjük föl, hogy 1851-ig a Várhegyen Miklós-utca 11. számú házban fiuk és leányok számára közös iskola létezett, melynek egyetlen osztálya 2 csoportra: egy felső és egy alsóra oszlott.

A „Szent-Erzsébetről” címzett leányiskola 1883-ban alapított; ekkor állított föl 1 osztálya s a következő években egy-egy osztálylyal bővült; mignem 6 osztályu iskolává fejlődött kombinált V. és VI. osztálylyal. Ezen iskola a Csáky-téri iskolaépületben helyeztetvén el, csakhamar nagy látogatottságnak örvendett; 1891-ben egy párhuzamos I. osztály állított föl, mely a szénnatéri leányiskola magvát képezte. 1894. szeptember elején a kombinált V. és VI. oszt. a „Mi Asszonyunkról” címzett szomszédos iskola V. és VI. osztályával akkép egyesítették, hogy ezentul külön V. és VI. osztály szervezetet az említett zárdai iskolánál és a Szt.-Erzsébetről nevezett iskola azóta mint 4 oszt. iskola áll fenn. Ezen iskolával szép tanszergyűjtemény és a női kézimunkák gyakorlására külön tágas munkaterem van egybekapcsolva.

A szénnatéri 3 osztályu kath. leányiskola Ezen iskola I. osztálya, mint fent láttuk, 1891-ben mint a Szt.-Erzsébetről nevezett iskola első osztályának megosztásából keletkezett. Ezen párhuzamos első osztály 1893-ban a szénnatéri új épületbe helyeztetett át s egyuttal egy II. leányosztály lett szervezve, melyet 1894. évi szeptemberben a III. osztály követett.

Az újvárosi kath. leányiskola. Ezen iskola 1859-ben jött létre azért, hogy az újvárosi kath. népiskolánál a fiukat és leányokat elkülönítették és a szárazvámi leányiskolát vele egyesítették. Eleinte két osztályu volt, jelenleg négy osztálylyal bir, még pedig I/a, I/b, II. és kombinált III. IV. osztálylyal.

A terézvárosi kath. leányiskola 1875-ben létesült, amidőn ugyanis a leányok számára 2 külön osztály alakított. Később az iskola egy kombinált III. és IV. osztálylyal lett kiegészítve, mignem a növendékek nagy száma 1893-ban egy párhuzamos I. osztály fölállítását tette szükségessé.

Az Orsolya-apácák magán- és nyilvános iskolája. Ezen rendnek tagjai 1676-ban telepedtek le városunkban; ekkor ugyanis Szelepcsényi György primás engedelmével 6 apáca érkezett ide, kiknek az akkori hófehér-utca sarkán a Ferencziek terére nyíló Stüller-féle házban rendeztek be lakást, hol azonnal tanintézetet nyi-

tottak. A jelenlegi kolostorépületbe 1679-ben vonultak; ekkor növendékeik közül csak 2 volt jelen, a többi hazamenekült volt a dühöngő pestis elől. 1680-ban a növendékek száma már 40-re szaporodott, ezek között a legelőbbkelő nemes családok sarjadékait is találjuk, kiknek némelyike a rend tagjává lett és a kolostorban töltötte éveit. Már ezen időben a szegény gyermekek számára rendeztek be egy nyilvános iskolát, mely a kolostor mellett egy kis dűledező házacsában volt elhelyezve. 1696-ban ezen külső iskola, melynek akkor már 3 osztálya volt, egy a kolostorral egybekötött új iskolaépületben lett elhelyezve, melynek negyedik osztálya 1742-ben lett fölállítva. Mária Terézia alatt ezen iskola is egy ugynevezett normáliskolává lett változtatva. A belső iskola számára hasonlóképen egy külön hajlék épült, melynek ünnepélyes besztertelése és megnyitása 1732. július 14-én történt.

A külső iskola mindenkör igen nagy látogatottságnak örvendett, úgy hogy több ízben bőviteni kellett. 1866-ban egy párhuzamos I. osztályt állítottak, 1869-ben pedig még egyet (I/A. I/B. és I/C. oszt.), 1883-ban az I/C. oszt. beszüntettetett, de helyette a II. és III. osztályok nyertek párhuzamos osztályt. 1884-ben épült a rendház költségén egy új tanterem, a mostani II. osztály terme és ugyanekör állított föl a kombinált V. VI. osztály. 1890-ben a párhuzamos osztályokat beszüntették, a hat osztályt hat teremben helyezték el, azonkivül 5 éves gyermekek számára egy előkészítő osztályt, valamint külön teremben varró- és munkaiskolát rendeztek be. A belső iskola 4 osztályához 1893-ban a polgári iskola I. és II. osztálya, 1894-ben a III. és 1895-ben a IV. osztálya kapcsolott.

1893-ban lépett életbe I. tanfolyamával az újonnan alapított kath. tanítónőképezde, 1894-ben következett a II., 1895-ben a III. és 1896-ban a IV. tanfolyam. Ezen intézet befogadására 1895-ben a kolostor kertjében egy tekintélyes, céljának minden tekintetben megfelelő épület emeltetett.

E zárdai iskolában jelenleg csupa tanképesített apácatanítónő működik, a tantermek jól vannak felszerelve és az iskola könyvtárral és kerttel ellátva.

A „*Mi Asszonyunkról*“ címzett leányiskola.

A „*Mi Asszonyunkról*“ nevezett, Lotharingiában boldog Fourier Péter, mottaincourt-i plébános által alapított és 1618-ban a római pápa által megerősített női szerzetesrend, melynek főfeladata a leányok ker. nevelése és tanítása, csakhamar elterjedt nemcsak Lotharingiában és Franciaországban, hanem Németországban is, sőt Magyarország mágnásai is óhajtották e rendet hazánkban mihamarább meghonosítani.

E végből Oneille Judita Antónia grófnő szül. Maholány bárónő ő Excellentiája a Pozsonyban alapítandó zárda számára Stadthofban (Regensburg mellett) lévő rendházból 3 tagot kért. Ezen felszólításnak engedve, 1747. november 11-én Werschovetz Anna Viktória anyja főnöklete alatt 4 karbeli és 1 laikus testvér indult utnak Bécs felé. Itt azon kiváló szerencsében részesültek, hogy Mária Terézia királynő Ő Felsége ünnepélyes kihallgatás alkalmával magasztos kegyéről és pártfogásáról biztosította őket, mire utjokat folytatván, ugyanazon évi december 1-én érkeztek meg Pozsonyba. Itt eleinte a gróf Oneille-féle házban laktak, két év múlva pedig a Halász-kapu előtt levő u. n. Perthenhauser-féle házba költözködtek, hol 5 évig, azaz a zárdai épület bevégezéséig, nagy buzgalommal folytatták az iskoláztatást. Már 1750. május 13-án az alapkö letétele alkalmával 73 külső iskolai tanuló és 34 növendék volt jelen.

E naptól fogva az építkezéssel gyorsan haladtak, olyannyira, hogy a zárdanők már 1754. július hó 17-én bevonulhattak új hajlékukba. Ezen bevonulás ünnepélyességét Mária Terézia apostoli királynőnk és Ferencz császár Ő Felségeik jelenléte még fokozta. A menetet a külső iskolai ifjúság nyitotta meg zászlajával, melyen a boldogságos szeplőtelen Szűznek és a rend boldog alapítójának képei ragyogtak, utána haladtak a belnövendékek, ezek után jött gróf Csáky Miklós hercegprimás a legmélt. Oltári szentséggel kezében, nagyszámu papságtól környezve és a császár Ő Felségétől követve. A menetet az apácák zárták be, mindegyik egy udvarhölgytől vezetve, maga Mária Terézia királynő Ő Felsége vezette a főnöknőt, Karolina lotharingiai hercegnő a Mére Assistante-ot.

Kezdetben a zárdanők csak két földszinti,

a zárdaépülethez tartozó szobával rendelkeztek, a hol a városból bejáró tanulókat oktathatták. (Az internátust már akkor is azon szép termek képezték, melyek jelenleg is e célra szolgálnak.) A tanulók száma azonban nőttön-nőtt és így terjedelmesebb helyiségekről kellett gondoskodni, miért is a zárda saját költségén a ma is fennálló 4 tantermet magában foglaló iskolát építtette, 1770. július 2-án adták át az iskolát rendeltetésének, mely alkalommal minden egyes tanuló gyermek valamely ajándékban részesült.

Mint tudva van, Mária Terézia, a kegyes királynő különösen a népnevelést és tanítást előmozdítani és jobb alapra fektetni törekedvén, új tantervet dolgoztatott ki. Ennek értelmében Ő Felsége azt kívánta, hogy e zárda iskolái főiskolákká alakíttassanak át. Ő Felsége e jogos kívánalmainak megfelelni, nagys. Ehrenfeld Gáspár kanonok ur ajánlkozottassa, hogy az apácza tanító-nőkkel az új módszert megismerteti.

Mily eredménye volt fáradozásának, bizonyítja azon tény, hogy a királynő Ő felsége rövid idő múlva (1775. november 22-én) meglátogatván a zárdát és úgy az internátusban, valamint a külső iskolában is az új módszer szerint tanított gyermekek előmenetele fölött vizsgálatot tartván, megelégedésének jeléül a nevelő-intézetnek egy örömműnap rendezésére 100 aranyat ajándékozott, a külső iskola szegény tanulói közt pedig 30 aranyat kiosztogatni kegyeskedett. Ezen időtől fogva a zárdának szorult helyzetét enyhíteni és javítani törekedett. A zárdanők mély hálájukat kifejezve, azon alázatos kérelmüket terjesztették elő, miszerint Ő felsége engedné meg, hogy az intézet magasztos nevét viselje, mire ő felsége kegyesen megadta engedélyét.

A tanítás ezentúl a fentemlített irányban folytatott, míg boldogult Sczitovszky János hercegprimás ő főmagassága kegyes felhívására, ki mint pécsi püspök a nőnevelés előmozdítására nagy bőkezűséggel új zárdát építtetett, 1851. július 1-én a pozsonyi rendházból 5 karbeli zárdanő, 2 noviczius, 2 apácza jelölt és 2 laikus testvér Pécsre utazott. Ennek következtében fogyott ugyan a tanerők száma, de ezen hiányt még ugyanazon évben pótolták a novicziátusba belépett tehetséges új tagok. Erre annál is inkább szükség volt, minthogy a hatóságok most már

nagyobb követelményekkel léptek elő, melyeknek megfelelni az apácza tanítónők iparkodtak is. Ebbeli törekvésükben Heiller Károly, akkor cz. apát-kanonok és városi plébános személyében erős támaszra akadtak, ki a külső 4 osztályból álló iskolát városi főiskolává tette, melyet a zárdanők az új iskolai törvényeknek megfelelőleg az 1869—70. tanévben egy V. osztálylyal, a következő évben egy VI. osztálylyal bővítettek ki és e célra az internátus 2 szobáját engedték át ideiglenes használatra. Ezen szobákból készült az 5 tanterem, melyben az V. és VI. osztály egy tanítónő vezetése alatt nyerte oktatását egészen az 1893—94. tanév végéig.

A nagyobb tanulók száma mindig szaporodván, az V. és VI. osztály különválása szükségesnek bizonyult; de a zárdában megfelelő helyiség nem lévén, Zandt Ödön prépost-kanonok és városi plébános indítványozására az iskolaszék azon kath. népiskolából, mely a zárdai telken épült, két a többi helyiségektől teljesen elkülöníthető tantermet engedett át, az egyiket az V., a másodikat a VI. osztály számára, mely termek az 1770-ben épült 4 teremmel folyosóval vannak összekötve. Míg a külső iskola ilyenképen szaporodott, addig az internátusban is történtek változások. Ez utóbbi az említett 1869—70. tanévig csak 3 felső osztályból állott, úgy, hogy a tanulók már az első osztályban tanultak földrajzt, történelmet stb. Az említett évben 6 osztályba sorozták az internátus növendékeit, míg az 1892—93. tanévben az V. és VI. osztály polgári iskolává alakították át és már az első évben a III. osztály, a következő évben pedig a IV. osztály is hozzácsatoltatott.

A Miasszonyunkról nevezett kanonokrendű zárdanők vezetése alatt van tehát jelenleg

a) nevelő-intézet, kapcsolatban 4 osztályu elemi és 4 osztályu polgári leányiskolával;

b) hatosztályu elemi népiskola.

Ezen iskolákban a hittanárok, a torna, ének és zenetanárokon kívül, kik világi egyének, 4 polgári iskolára, 10 elemi iskolára és 2 kézimunkára tanképesített apácza tanítónő működik.

A kath. népiskolák 1861-ig Pozsony város kezelése alatt állottak, mivel a város volt a patrónus; ezen évben vált meg a város a kath. kegyuraságtól, mely a kath. hitközségre magára

szállott át. Ennek folytán a kath. népiskolák alapjához tartozó vagyon a kath. hitközségnek ki lett szolgáltatva, mely ezen időtől fogva — újabban az 1893-ban megerősített alapszabályok értelmében — kath. népiskoláit maga kezeli.

Népiskoláinkban a fiuk és a leányok elkülönített iskolákban taníttatnak; a leányiskolákban kizárólag tanítónők működnek, az utóbbiak kettejében apáczák. A kath. népiskolák a következő címek alatt vannak elhelyezve:

a) **Fiúiskolák:**

1. A „Szt.-Mártonról“ címzett 6 osztályu iskola 6 tanteremmel a székesegyháztéri 11. sz. épületben.

2. A „Szt.-Lászlóról“ címzett 4 osztályu iskola 4 tanteremmel a Csáky-téri iskolaépületben.

3. A „Szt.-Imréről“ címzett 5 osztályu iskola 5 tanteremmel ugyanott.

4. A „Szt.-Istvánról“ címzett 4 osztályu iskola 4 tanteremmel a szénatéri 2. számú épületben.

5. A terézvárosi 3 osztályu iskola 3 tanteremmel a Mária Terézia-ut 10. sz. épületben.

6. Az újvárosi 4 osztályu iskola 5 tanteremmel a Pálffy-utca 36. sz. a. 2 első osztálylyal.

b) **Leányiskolák:**

1. A „Szt.-Erzsébetről“ címzett 4 osztályu iskola 4 tanteremmel a Csáky-téri 2. számú épületben.

2. A szénatéri 3 osztályu iskola 3 tanteremmel a szénatéri 2. sz. alatti épületben.

3. A terézvárosi 4 osztályu iskola 4 tanteremmel a Mária Terézia-ut 10. sz. a. épületben I/A, I/B, II. és kombinált III/IV. osztálylyal.

4. Az újvárosi 4 osztályu iskola 4 tanteremmel a Pálffy-utca 38. sz. a. épületben.

5. A „Miasszonyunkról“ címzett apáczák 6 osztályu iskolája 6 tanteremmel a Vadász-soron Notre Dame zárdájában.

6. A „Szt.-Orsolyáról“ címzett apáczák 6 oszt. iskolája 6 tanteremmel a Hummel-utczában, az Orsolyiták zárdájában.

Tehát 27 tanteremben 27 fiúosztály és

27	„	29	leányosztály
összesen	54 tanteremben	56 osztály	van elhelyezve.

Ismétlő iskolák:

a) Fiúk számára.

A „Szt.-Mártonról“ címzett iskolánál 3 osztály 3 tanteremben.

b) Leányok számára

A „Szt.-Erzsébetről“ cz. isk. 2 oszt. 1 tanteremben

A „Miasszonyunkról“ „ „ 1 „ 1 „

A „Szt.-Orsolyáról“ „ „ 2 „ 2 „

Az újvárosi leányiskolánál 2 „ 2 „

A mindennapi iskolák tanulóinak létszáma az 1894—95. tanév végével a következő volt:

a) Fiúiskolák.

A „Szt.-Mártonról“ címzett iskolában 377 tanuló

A „Szt.-Lászlóról“ „ „ 267 „

A „Szt.-Imréről“ „ „ 333 „

A „Szt.-Istvánról“ „ „ 318 „

A terézvárosi fiúiskolában 266 „

Az újvárosi „ 379 „

összesen 1940 tanuló

b) Leányiskolák:

A „Szt.-Erzsébetről“ címzett iskolában 294 tanuló

A szénatéri leányiskolában 197 „

A „Mi Asszonyunkról“ cz. iskolában 459 „

A „Szt.-Orsolyáról“ „ „ 424 „

A terézvárosi leányiskolában 262 „

Az újvárosi „ 270 „

1906 tanuló

A mindennapi iskolát látogatta tehát 1940 fiú

és 1906 leány

összesen 3846 tanuló.

Az ismétlőiskolai tanulók létszáma

az 1894—95. tanévben volt 228 fiú

és 307 leány

összesen 545 tanuló

A pozsonyi kath. népiskolákban tehát az 1894—95. tanévben mindössze 4391 tanuló nyert nevelést és oktatást.

A tanítótestület tagjai jelenleg: 1 igazgató, 12 hitoktató, 5 főtanító, 22 tanító, 1 tornatanító, 2 helyettes tanító, 2 főtanítónő, 13 tanítónő, 2 helyettes tanítónő és 16 zárdai tanítónő, összesen 76 tag.

E tanítók élén 1893. szeptember óta egy külön igazgató áll, kinek legelső sorban hivatása a számos osztályú népiskoláknál a tanmenet körül szükségesnek mutakozó egyöntetűséget eszközölni.

Minthogy kath. népiskoláinknak egyik főfeladata, hogy az ifjúságot vallásos irányban nevelje, e feladat lelkiismeretes megoldása mindenkor főterekvés és elsőrangú célját képezte a tantestületnek. Ezt elérendő, a rendes vallástani oktatáson kívül a tanuló ifjúságnak téli időben minden vasár- és ünnepnapon, az enyhébb évszakban pedig mindennap szolgáltatnak alkalmat a sz. misét hallgatni; a szt. gyónás és áldozáshoz a növendékek a tanév elején, karácsonykor és husvétkor, utóbbi alkalommal az egész tanítói karral járulnak. A nagyhét első 3 napján a tanuló ifjúság az osztályokban megtartott husvéti ájtatos gyakorlatokban vesz részt, nemkülönben a keresztjárási napokon, buzaszenteléskor, Urnapján, valamint Ő felségeik a király és királyné nevenapján, a szokásos egyházi ünnepélyes ájtatosságban.

Midőn a pozsonyi kath. népiskolák tanítási működését röviden érintjük, mint legnyomósabb körülmény az jó tekintetbe, hogy a tannyelv az iskolaszékeknek 1893. febr. 22-én hozott határozata alapján, daczára, hogy a tanulók legnagyobb része német anyanyelvű — a magyar. A magyar tannyelv alkalmazása óta 3 év múlt el s ha tekintjük, hogy az I. osztályokba beírt tanulóknak nem egészen 14%-a, az összes tanulóknak pedig csak 19%-a magyar anyanyelvű, könnyen megérthető, hogy a fölmerülő nehézségek leküzdésére a tanítótság teljes odaadása és lankadatlan buzgalma volt szükséges. Az 1893-ig divott fordítási rendszer helyébe, mely a magyar nyelv tanításánál mindig a német anyanyelvből indult ki, az említett évtől, a hol csak lehetséges, a közvetlen szemléltetéssel kapcsolatos direkt tanmód használatát, mely iparkodik a magyar nyelvet a gyermekekkel azon közvetlen uton elsajátíttatni, a melyen a gyermek első nyelvét — az anyanyelvet tanulja. És teljes megalégedéssel mondhatjuk, hogy 3 év eredménye tökéletesen megfelelt a jövőre irányított várakozásunknak és megérleli bennünk azon meggyőződést, hogy ezen uton tovább haladva, tanulóink a magyar nyelvet el fogják sajátítani a nélkül, hogy ez a szellemi fejlesztés és a szükséges ismeretek megszerzése rovására vagy pedig az anyanyelv elhanyagolása árán történnék. Az e célra szükséges módszertani készség megszerzésére föltötte üdvöseknek mutatkoznak azon általános

tanítói értekezletek, melyek a havi házi értekezleteken kívül az igazgató elnöklete alatt megtartatnak és gyakorló tanítással egybekapcsolva a rákövetkező eszmecsere által bőséges alkalmat nyújtanak a tanítás körüli helyes eljárást megvilágítani és általános használatra megállapítani.

A testi nevelés fontosságát teljesen elismervén, a hitközségi iskolaszék intézkedése folytán a testgyakorlás, mely 1895. szeptemberig csak a fiúiskolákban taníttatott, ezen időtől fogva a leányiskolákra is kiterjesztetett, úgy, hogy a testgyakorlás mindkét nembeli ifjúság összhangzó nevelésére hathatós eszközül szolgál.

Az egyes iskoláknál levő ifjúsági könyvtárakon kívül a tanítótestület használatára van egy tanítói könyvtár, mely jelenleg 400 kötetből áll és a kegyuri választmány e könyvtár fenntartására és gyarapítására kivetett évi 100 forintnyi segélyezése által mind kedvezőbb fejlődését biztosítva látja.

A pozsonyi kath. népiskolák, mint minden nagyobb város iskolái, iskolalátogatás tekintetében kedvezőtlenül érzik a társadalmi fejlődés téves irányát. Mert míg faluhelyen szegény és vagyonos közt a társadalmi különbség csekély, addig az a városokban mint tátongó mélység választja el a lakosság egyes osztályait és éppen ezen társadalmi elhagyatottsága a műveletlenebb alsórendű népnek, karöltve az életküzdelem anyagi nehézségeivel, kiirtja vagy alábbszállítja lelkében az iskola jelentősége iránti tudatot, s így sokszor megtörténik, hogy csak a szülők ledersége és közönye oka gyermeke hanyag iskolalátogatásának; minthogy pedig a törvényes pénz-bírságok sok esetben végre nem hajthatók, köznevelési tekintetben sajnálatos tüneteket okoznak a városok társadalmi életében.

A politikai intézmény e tehetetlenségén társadalmilag akar segíteni az iskolaszék ez évben hozott ama határozata, melyben a községnek 4 plébánosát megkeresi, hogy a tanítók által hetenkint hozzájuk fölterjesztendő igazolatlanul mulasztó gyermekek szülőit megidézve megállapítsák a hiányos iskolalátogatás voltaképpen okát és lelkipásztori tekintélyükkel és keresztény fölvilágosítással és intelemmel tereljék az illetőket a helyes utra, hol pedig anyagi nyomor mutatkozik a baj okának, ott tehetségéhez képest

anyagi támogatást nyújtani keresztény kötelességének ismeri el a hitközség.

A kath. hitközség szegény tanulók segélyezésére évenként a tél beálltával minden osztályban 2—3 pár csizmát illetőleg czipőt csináltat és több mint 1000 szegény tanulót lát el ingyenes tankönyvvel; a „Humanitas“ nevű jótékonyági egyesület évenként több mint 50 szegény tanulót lát el különféle ruhadarabokkal, ugyancsak a „Schiffbeck“-féle jelentékeny alapítvány jövedelme szűkölködő újbárosi kath. tanulók ruháztatására lesz fordítva. Nagy jótéteményben részesít továbbá téli időben számos szegény tanulót Pozsony városának levesosztó-intézete, valamint a Szent Vincze-egylet működése e téren is hálás megemlékezést érdemel.

Ez időszerint Pozsony városában a következő tanerők vannak alkalmazva:

Göndör Károly igazgató. Született Pozsony városában 1853. évi szeptember 12-én. Végzett 8 gymnasiumot érettségi vizsgálattal; a képzőintézeti tanfolyamokat a bécsi egyetem bölcsészeti fakultásán végezte s ugyanott állta ki a tankepesítő szigorlatot is 1880-ban. *Domineus* Ignác született Budapesten 1837. évi április hó 16-án. Képesített ugyanott 1860-ban; ugyanezen évben nyert képesítést a süketnémák tanrendszereből is a cs. és kir. képzőintézetben. *Szmolik* Ede született Nagy-Szombatban Pozsonymegyében 1884. évi szeptember 20-án. Tanképesítői oklevelet nyert ugyanott 1862-ben. *Wittmann* Antal született Pozsonyban 1846. évi április hó 6-án. Képesített Nagy-Szombatban 1867-ben. Egyéb képesítése a tornatanítói oklevél. *Gottl* Adolf született Pozsonyban 1847. évi november 26-án. Tornatanítói oklevelét a budapesti nemzeti tornacsarnoki intézetben nyerte 1876-ban. *Langenthal* János született Pozsonyban 1847. évi április 14-én. Képesített Nagy-Szombatban 1868-ban. Szépirodalommal is foglalkozik. *Horváth* József született Binóczon Pozsonymegyében 1848. évi február 2-án. Tanképesítő oklevelet Nagy-Szombatban nyert. Eddig a következő művei kerültek sajtó alá: „Deutsch-ungarische Schreiblesefibel“, „Magyar ABC-és olvasókönyv“, „Kis tót-magyar-német szótár“ és „Ima- és énekkönyv“ a kath. ifjúság számára. *Brég* Ede született Pozsonyban 1850. de-

czember 8-án; tanítói oklevelet 1872-ben nyert Nagy-Szombatban. *Chalupa* Viktor Károly született Pozsonyban 1853. április 18-án; képesített Nagy-Szombatban 1869-ben. *Kontsek* Károly született Pozsonymegyében Nagy-Szombatban 1856. évi október hó 26-án. Képesített ugyanott 1880-ban. *Feigler* Ferencz született 1856. évi január hó 3-án Pozsonyban, ahol öt gimnasiunot végzett. Képesítést nyert Modoron 1876-ban; képesítói oklevéllel rendelkezik még a testgyakorlásból és ipariskolai rajztanításból is. Irodalmi termékei: két tankönyv a népiskolák számára; egy kis mű a javítóintézetekről és több cikk a pozsonyi helyi lapokban a gyermeknevelésre vonatkozólag. *Marschall* Vilmos született Selmeczbányán, Hontmegyében, 1858. évi május 28-án. Képesített Léván 1881-ben; azonkívül tornatanítói oklevéllel is rendelkezik. *Ferschitz* Rezső született Pozsonyban 1858. évi december hó 31-én. Képesített Modoron 1878-ban. *Mann* Antal született Pozsonyban 1859. január 4-én. Képesített Nagy-Szombatban 1876. évben. Azonkívül képesítéssel rendelkezik a tornatanításból és a magyar gyorsírástól. *Schuberth* István született Pozsonyban 1860. augusztus 9-én. Képesített Modoron 1879-ben; okleveles tornatanító. *Pitthordt* Lajos született Bazinban (Pozsonymegye) 1860. június 22-én. Képesített Nagy-Szombatban 1879-ben. *Heppner* Sándor született Pozsonymegyében Bazin községben, 1869. augusztus 26-án. Képesített Modorban 1879-ben. *Schmit* Ferencz született Pozsonyban 1862. évi szeptember hó 15-én. Képesített Modoron 1882-ben. *Steiger* József született Pozsonyban 1863. január 26-án. Képesített Nagy-Szombatban 1883-ban. *Schmit* Antal született Pozsonyban 1864. május 1-én; tanképesítői szigorlatot tett Modoron 1882-ben. *Cseppan* Rezső született Nagy-Szombatban, Pozsonymegyében, 1865. február 18-án. Képesített ugyanott 1885-ben. Felső nép és polgári iskolai oklevéllel rendelkezik a nyelv- és történettudományi szakcsoportból. *Mihalicska* János született Nagy-Szombatban (Pozsonym.) 1865. február 4-én. Képesített ugyanott. Foglalkozik a tanügyi irodalommal. *Zelliger* Arnold született Zohoron Pozsonymegyében 1865. évi márczius 14-én. Képesített Nagy-Szombatban 1883-ban. Több

paedagogiai értekezést irt. *Riszpler* Rezső született Nagy-Szombatban (Pozsonym.) 1866. május 25-én. Képesítést nyert ugyanott. Foglalkozik a népiskolai tanügygyel, műveinek száma hat. *Uxa* László született Ó-Barson (Barsm.) 1868. április 19-én. Képesített Nagy-Szombatban. A nagyszombatvidéki tan. egyesület 2 paedagógiai értekezését pályadíjjal jutalmazta. *Gritsch* Károly született Pozsonyban 1870. évi márczius 22-én. Képesített Modoron 1891-ben. Okleveles ipariskolai rajztanár. *Schönwälder* Oszkár született Pozsonyban 1871. év május 20-án. Képesített Modoron 1892-ben. *Tichy* Lajos született Czifferen Pozsonymegyében 1871. augusztus 25-én. Képesített Nagy-Szombatban 1890-ben. *Stéger* Antal született Pozsonyban 1872. február 14-én. Önálló műve: „A magyar nyelvnek idegen (német) ajku népiskolában való tanítása.” Ifj. *Zách* Miklós született Bazinban (Pozsonym.) 1872. augusztus 17-én. Képesített Modoron 1892-ben; azonkívül zenei oklevéllel is rendelkezik. *Kastner* Emil született Pozsonyban 1873. május 21-én. Képesített Modoron 1893-ban.

Kapeller Terézia született Alsó-Ausztriában Wöllersdorf községben 1847. december 23-án. Képesített Pozsonyban 1875-ben. *Fasold* Gyözöné, szül. Nizshy Karola, özv. Biermann Károlyné született Pozsonyban 1850. október 26-án. Képesített Budapesten 1883-ban. Házi ipar munkatanítónői oklevéllel rendelkezik. *Holba* Paula született Stomfán (Pozsonym.) 1852. nov. 6-án. Képesített Pozsonyban 1874-ben. *Kramer* Paula született Pozsonyban 1854. márczius 1-én. Képesített ugyanott 1874-ben. *Kontsek* Károlyné szül. Stephán Anna született Pozsonyban 1855. május 13-án. Képesített ugyanott 1875-ben; háziipari munkatanítónői oklevéllel rendelkezik. *Jancsó* Olga született Nagyváradon, Bihar-megyében 1857. évi december 14-én. Képesített ugyanott 1877-ben. *Kalteisz* Mária született Pozsonyban 1860. május 4-én. Képesített ugyanott 1877-ben. *Feigler* szül. Stang Karola született Pozsonyban 1860. márczius 15-én. Képesített ugyanott 1877-ben. *Borcsányi* Jolán született Pozsonyban 1862. évi július 7-én. Képesítő nyert ugyanott 1833-ban. *Jancsó* Gabriella született Diósgyőrön Borsodvármegyében 1867. évi április 23-án; tanképesítő nyert Pozsony-

ban 1890-ben. *Szlatinyi* Angela született Somorján Pozsonymegyében 1868. évi szeptember hó 8-án. Képesítettett Pozsonyban 1887-ben. *Potytyondy* Vilma született Sopronban 1868. október 26-án. Képesítettett Pozsonyban 1887-ben. *Kassák* Matild született Pozsonyban 1868. évi márczius hó 3-án. Képesítettett ugyanott 1886-ban. *Dóbry* Ilona született Bécsben 1869. évi október 14-én. Képesítettett Pozsonyban 1888-ban. *Belics* Erzsi

született Morvaországban Olmützön 1871. évi december 24-én. Képesítettett Pozsonyban 1889-ben. Háziipari munkaképesítéssel rendelkezik. *Forstner* Friderika született Pozsonyban 1872. évi augusztus hó 6-án. Képesítettett ugyanott 1890-ben. *Huber* Róza született Pozsonyban 1874. évi november 21-én. Képesítettett ugyanott 1894-ben.

a) POZSONY-LIGETFALU.

Pozsonymegye és járáshoz tartozik, Pozsony átellenében. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 917. — Rk. 611, ág. ev. 306. — Anyanyelvre németek.
Tank. sz. 110. — Mn. 85, ism. 25. — Tny. német.
Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

A község eredete a mult század második felére vihető vissza, a mikor is néhány elszórt házból állott, mint politikailag szervezett község azonban csak e század elején kezd jelentkezni, s különösen az utolsó évtizedben nagyobbodni, a mit leginkább a Dunán épített állandó hid, mely azt Pozsonynyal összeköti, látszik eszközölni.

A község sokat szenvedett azelőtt a Duna áradásaitól, amely azt többször, különösen az 1859. jégzajlás alkalmával majdnem teljesen elsodorta; nemkülönben a francia háboruk alkalmával, a mikor is a francziák itt helyezték el főhadiszállásukat s nevezetesen a templomból, melyet megszenteltségtelenítve istállóvá változtattak — lődöztek az átellenben fekvő pozsonyi várra. Fölgyújtották a községet 1848-ban a betörő szerbek és horvátok is.

A község lakosainak főfoglalkozását már hosszú idő óta a zöldség- és gyümölcsstermesztés képezi, kik habár a ház- és beltelkeken kívül tulajdon földdel nem is birnak, a Pálffy senioratusból kibérelt földeken szereznek annyit, hogy tisztességesen, sőt jó móddal élhetnek. Nem csekély része a lakosságnak iparral keresi kenyerét — különösen sok itt a kőműves. Szőlőstermesztés nincsen, mert a talaj többnyire alluviális lévén, erre nem alkalmas. Mindazonáltal a bortermő vidék közelsége elég alkalmat ad a lakosságnak a szőlő nedvének élvezetéhez, amelyet a lakosság nagyobb része, nevezetesen a férfiak mértéken felül is élvezni szoktak. Szerencse,

hogy eme körülmény és meglehetősen módjok miatt — a különben másutt oly rohamosan terjedő pálinkakór itt még nem pusztít.

Ligetfalu ifjúsága a mult században Pozsonyban sajátította el a tudomány elemeit. A jelenlegi iskolaépület kezdetben magánház, utóbb pedig lelkészi lakul szolgálván, a tanítás céljaira a jelen század második évtizedében lett átalakítva. Az iskolát, amely egy tető alatt a 2 szobából, egy konyhából és pinczéből álló tanítói lakot is magában foglalja, a kath. lakosok tartják fenn. Az egész épület kövel és téglával vegyest falakkal és zsindelytetővel bir. A vegyes osztályból álló 1 tanterem 2—2 szemközt fekvő ablakkal, fali táblákkal, szemléleti és térképekkel van felszerelve.

Könyvtár, valamint testgyakorlótér nincsen, hasonlóan nincs férfi- vagy női kézimunka. A faiskola évenként 250 drb nemesített fácskát szállít.

A kath. tanítók elsejeként Kapuszttyák Pál van felemlítve nem nagy dicsérrettel. Árva megyéből származott s philosophiát végzett. 1810-ben foglalta el a körjegyzőséggel egybekötött tanítói állomást. Azonban inkább vadászattal s tekézéssel foglalkozott, semhogy hivatásának élt volna. Később meg bankóhamisítót fogadott házába, kiknek felfedezésével ő is meg lett fosztva állásától s Pesten elzárva. Ez történt 1827-ben. Ezen időtől fogva a Zwinger-család szolgáltat Ligetfalunak derék és buzgó s különösen vallásos szellemű tanítókat. 1827-től 1853-ig Zwinger

Mihály tanító és községi jegyző, 1853—1859-ik ennek első fia Zwinger Ferencz és 1858-tól mai napig annak második fia *Zwinger* Károly (mindkettő egyuttal körjegyző) szolgálja a tanügyet. Ez utóbbi 1833-ban született Ligetfalun. Elemi s egynéhány középiskolai osztályt Pozsonyban, a tanítóképezdei tanfolyamot pedig Sopronban végezte. Volt tanító Zurányban 1851-től 1856-ig. Innen Pozsonyba került kisegítő tanítónak, majd bátyja mellé Ligetfaluba, a hol 1859-ben apja s bátyja örökébe lépett. Azóta dicséretes buzga-

lommal neveli földieit vallásos s hazafias szellemben s reményteljesen néz közeli 50 éves tanítói pályájának befejezése elé.

A tanítói állomás 422 frt 12 krral van szervezve, ehhez járul 40 frt 75 kr. kántori jövedelem.

Az iskolaszék elnöke *Zandt* Ödön prépost-kanonok, pozsonyi plébános és kerületi tanfelügyelő.

1858 óta van a községben egy ág. ev. népiskola is egy tanítóval és 45 tankötelessel.

b) **Somorjai alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Kudlik János* alesperes, püspökii plébános.

1. CSÜTÖRTÖK.

Pozsony vármegye felső-esztergomi járásában fekszik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 851. — Rk. 813, ev. ref. 5, ág. ev. 10, izr. 23. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 155. — Mn. 120, ism. 35. — Tny. magyar.

Posta- és vasut: helyben. Táviró: Somorja.

A hagyomány szerint Csütörtök mezőváros létezése egészen a rómaiak idejére vezethető vissza, a mikor állítólag ezen hely Fanum Jovis nevet viselt. Mivel pedig a régi latinoknál a csütörtök nap dies Jovisnak neveztetett, azért később, midőn itt valamely szláv faj telepedett le, ezt a helységet Stvrtoknak nevezték el, melyből később Csütörtök név alakult. Hagyomány szerint Csütörtök község régi idők óta fogva sok változáson ment keresztül, kivált a török hadjáratok alkalmával; előbb más fekvése volt és csak a későbbi időben lett úgy kiépítve, a hogy mai nap találhatók. Említésre méltó, hogy szent Erzsébet-majort egykor jelentékeny község volt, amint arról tanuskodik azon templom, mely itt tényleg létezik, de már régóta magtárnak használtatik.

Az 1781-iki Batthyány-féle egyházi látogatás tanúsága szerint Nyárai György a plébániai évkönyvbe 1677-ik évben azt jegyezte föl, miszerint (csütörtöki hagyomány szerint) a helybeli templom Szent István első magyar király által épített ama 12 templom egyike, melyeket a király a magyar népnek a pogányságból a keresztény hitre való megtérése után létesített. Mond-

ják, hogy Csütörtökben — ugyancsak a Canonica Visitáció szerint — egy hat tagból álló káptalan vagyis fertálykáptalan létezett volna egy préposttal, miről az egykor Csütörtökon létezett sok és drága kincsek, nemkülönben pedig az azok eltakarítására rendelt két kincseskamra tanúságot tesz. Ezen kincsekből megvan egy régi góth stílusban készített arany kehely és egy szép kiviteli rézből készült monstrancia. A templom nagyhajója mellett északra létezik egy kisebb hajó, egybeépítve a templommal. Ugyanígyen kis hajója volt egykor a templomnak a déli oldaláról is, ez azonban a vallási villongások alkalmával a kálvinisták által lerontatott.

A fentnevezett Canonica Visitáció mondja, hogy ezen templom körülbelül 100 esztendő előtt a kálvinisták és lutheránusok birtokába jutott és csak 80 esztendő múlva, vagyis a Canonica Visitáció megírása előtt úgy 20 évvel, midőn a mezőváros Szelepcsényi György nyitrai püspök és az ország kancellárja, később pedig esztergomi érseknek birtokába ment át, adatott vissza a katolikusoknak.

Van a templomban egy régi, 1574-ik évből való sírkő, mely de Mer Mihály sírját jelzi, a ki

Ferdinánd és Miksa magyar királyok alatt propalatinusi (almádori) méltósággal lett kitüntetve és a kinek porai a csütörtöki kriptában fekszenek, mely a templom alatt van, de mintegy 100 év előtt befalaztatott. Milyen ez a kriptá és mily hullákat rejt magában, nem tudatik, mivel most is egészen be van falazva.

A csütörtöki iskola 1853-ban épített fel úgy, ahogy ma van. Áll pedig két tanteremből, kántortanítói és segédtanítói lakból. Azelőtti időben az iskolaház két szobából állott, melynek egyike az iskolát, másika pedig a kántortanítói lakást képezte. Az iskolának butorzata állott egy-két lóczából, egy asztalból és székből. A jelenlegi kántortanítói lak és iskola keresztépület, utcaablakai nyugotnak néznek; a tanítói lak áll: két szoba, konyha, kamra, istálló és szinből. Az épület alapja egyharmadrészben téglá, kétharmada vályog, tetőzete zsindely.

A törvénynek megfelelőleg az iskola minden megkivántató tanszerekkel, ugymint: feszületekkel, 24 fali olvasó táblával, 2 nagy iskolai író-táblával, Györffy-féle természetrajzi képekkel, számoló géppel, 1 drb földgömb, 2 Magyarország és 1 Európa térképével fel van szerelve.

Van egy a boldog emlékü Zechmann József néhai csütörtöki plébános által létesített s 101 kötetből álló könyvtár.

Sem tornatérrel, sem arra való tornászati eszközökkel az iskola nem bír.

Faiskolája van, melyben azonban jelenleg csak akáczcsemeték termeltetnek.

A Batthyány-féle Can. Visitáció idejében, vagyis 1784-ben Csütörtökben Szalay János, nemes származásu, katolikus, négy deákosztályt végzett kántortanító volt alkalmazva. 1846-ban csütörtöki kántortanító volt nemes Takács Béla vajkai származásu, a ki a jegyzői hivatalt is ellátta és 1872-ig e kettős hivatalt viselte, mely esztendőben Klenkó Ferencz lett az ő utóda, a ki 1894. július havában meghalt.

A jelenlegi kántortanító *Molnár* Ambrus, született Asszonyfán Györm. 1849. november hó 25-én. Képesítőt nyert Győrött 1875-ben. 1861. november 8-tól 1870. május 26-ig Györmegye Pázmánd községében mint segédtanító, 1870. október 1-től deczember 28-ig Györmegye Gyirmóth községben mint segédtanító és jegyző, 1871. és 1872-ik években Györmegye Ménfő községben mint ideiglenes kántortanító és jegyző működött, 1872. év október 1-től 1875. aug. 22-ig mint segédtanító Györmegye Tényő községében működött, 1875. szept. 7-től 1894. szept. 13-ig Pozsonym. Alistál községében mint kántortanító, 1894. szept. 13-tól pedig Pozsony megye Csütörtök mezővárosban mint kántortanító működik.

Osztálytanító *Kolonics* Lajos, szül. Bellatin-czon Zalam. 1869. október 2-án. Képesített Csáktornyan 1889-ben. Működött Adriánczon és szülőhelyén.

A kántortanító jövedelme 397 frt 86 kr.

Az osztálytanító fizetése 369 frt.

Az iskolaszék elnöke *Pázmány* Adolf plébános.

a) BÉKE.

Kisközség Pozsony vármegye felső-csallóközi járásában. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 374. — Rk. 360, ág. ev. 8, ev. ref. 1, izr. 5. — Nyelvre magyarok.

Tank. sz. 46. — Mn. 36, ism. 10. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Csütörtök. Vasut- és táviró-állomás: Somorja.

A békei iskola 1870-ik év január 3-án keletkezett; ez idő előtt a tankötelesek egy része Csütörtökbe, más része pedig a nagy-pákai iskolába járt; nagyobb része azonban nem részesült oktatásban.

A kántortanítói lak és iskola keresztépület,

utcaablakai északnak néznek. A tanítói lak áll: egy szobából, konyhából, kamrából és istállóból. Alapépülete egyharmadrészben téglá, kétharmada vályog, tetőzete cserép.

Az iskola felszerelése: 1 drb földgömb, 3 darab fali abrosz, u. m. Magyarország, Osztrák-

Magyar és Európa, 1 db. számoló gép, 24 db. fali olvasó tábla, 16 db. természetrajzi tábla és egy számoló táblából áll.

Iskolai könyvtára és testgyakorló tere kijelölve nincs.

Faiskolája van. 1876-ik évben keletkezett 600 □ölnyi térségen, ezeltűt 12 évvel minden évben eladó is volt; de mióta földje félölnyi mélyre megforgattatott, majdnem semmi hasznót nem ad.

Az iskola jőtevői voltak a multban: Heiszler József uradalmi tiszt és Pósfay Mihály békei lakos, a kik egyenkint 100—100 forinttal járultak az iskolai vagyonhoz, mely összegnek kamatai tankönyvek beszerzésére fordittatnak.

A jelenleg működő tanító *Janikovics* Pál 1857. év október hó 23-ik napjától fogva tanítóskodik.

Az 1870-ik év január 3-tól 1873. év végeig mint tanító, az 1874. év január 1-től mint kántortanító Béke filiális községben működik; tehát 39 év óta tanítóskodik, Békén 26 éve.

Első tanítói oklevelét 1861-ben Győrűt; másodikat pedig 1876. szeptember 13-án Esztergomban kapta. Született Pusztá-Karthón Nyitram. 1834. november 20-án. Működűt Sand, Lébény, Révfa, Nagy-Baráth, Püspöki, Galántha, Szempcz, Cseklész községekben.

A kántortanító jővedelme 363 frt 07 kr.

Az iskolaszék elnöke a csütörtöki plébános.

b) CSÁKÁNY.

Pozsony vármegye felső-csalókői járásában fekvő kisközség. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 305. — Rk. 300, izr. 5. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 54. — Mn. 42, ism. 12. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Csütörtök.

Csákány község 80 év elűtűt tőtajku volt, mivel a cziszterczita-rénd, melynek Csákány is birtokában volt, akkor még a morvai apátságához tartozott s az morvákka, telepítette be ezen községet; de ezek már mind megmagyarosodtak s jelenleg mind magyar érzelműek és magyarajkuak.

Az iskola keletkezésének ideje 60 év elűtűt vihető vissza. Eleinte csak ideiglenes tanítók működtek egy közönséges viskóban; földbevert czölöpökön gyalulatlan deszka és két korcsmai pad képezte az iskola butorzatát, a zirczi apátság által adott 30 hold szántóföld fizetűssel.

Később rávette a község az első tanítót különféle ígűretekkel, névszerint Janikovics Mihályt, hogy csak úgy fogják őt állásában meghagyni s úgy fog köztűk megélhetni, ha a 30 hold szántóföldből 15 holdat az iskolaház birtokosának 10 évre átenged. Megjegyzendű, hogy azon ház értéke a 15 hold föld 10 évi hasznbérének felűt sem érte, de mivel a háztulajdonos másképen nem adta házát iskolának, beleegyezett a tanító is s a lakosok is; ezen egyezmény után pedig nagy áldomás következett, mely különösen a tanítónak elűleges megegyezűsével törtűnt,

nem gondolván meg azt, hogy a 15 hold földből megélűni nem lehet s ha azt akarta a község, hogy tanítója legyen, házankint kellett a tanítót élelmezűniők. Így volt a többi tanító is.

Végre 1863-ban az egész 30 hold szántóföld a tanító kezűre került s ugyanazon évben megűrűlt ezen állomás, melyre *Fűlűpp* István lűn megválasztva, ki mint kinevezett tanító a tagosítás alkalmával a zirczi apátság részűről még 5 hold legelű-illetűket is nyert, mely most már telekkönyvűleg is a csákányi r. kath. tanító birtokához tartozik.

A csütörtöki kántortanító nem teljesithetűven kötelességűt úgy, mint kellett, az iskolában, mivel kántori teendűkka nagyon el volt foglalva Békén, Csütörtűkben és Csákányban, a csütörtűki elűljárűság maga kérelmezte a kántorság elválasztűsát a plébánosnál, mert az iskolamulasztűs Csütörtűkben igen nagy volt s így a békei és csákányi tanítók 1875-ben kineveztetűk Ő Eminentiaja által kántortanítókká.

Az iskola jűltevűi közül megeműlitűndű első sorban a zirczi apátság. Mivel a régi iskola nem felelt meg a törűvény követűlműnyeinek, 1872-ben új iskolát kellett építeni, az apátság a reá esendű

842 frt 42 krt lefizette, továbbá egy téglaházat a melléképületekkel, melyekből körülbelül 40,000 téglá került ki, az iskolaház felépítéséhez ajándékozott s végre még az új iskola felszerelésére 200 frtot adott.

Továbbá Molnár László a f.-csallóközi járás főszolgabírája 50 frtot, egy helybeli gazda szintén 50 frtot ajándékozott ez iskola-alapra s most 100 frt tökével bír az iskola.

Az iskolának testgyakorlótere nincs.

Faiskolája van, mely azonban csak 1895-

ben lett bekerítve s most szeder- és gyümölcsfagyavakkal van beültetve.

Jelenlegi kántortanító *Fülöpp* István, szül. Ságbon Nyitram. 1837. deczember 26-án. Képzőintézetet Esztergomban végezett. Az 1868. évi törvény alapján képesítettnek tekintetik. Működött mint segédtanító Cseklészen. Helyben 33 éve működik. Mellékshivatala a postamesteri.

A kántortanító jövedelme 340 frt 60 kr.

Az iskolaszék elnöke a csütörtöki plébános.

2. FÉL.

Pozsony vármegye felső-csallóközi járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1478. — Rk. 1425, ág. ev. 11, izr. 42. — Nyelvre magyarok.

Tank. sz. 160. — Mn. 100, ism. 60. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut: Csallóköz-Csütörtök. Táviró: Püspöki.

Fél község nagyon régi eredetű lehet, mert már a 14. században mint plébánia említették. A Batthyány-visitáció szerint a Szelepcsényiek családi birtoka volt sok ideig s e családnak egyik hirneves tagja, Szelepcsényi primás, igen szerethette a községet, mit bizonyít az, hogy a mai napig fennálló templomot ő építtette s szerelte fel, czimere most is ott diszeleg a torony homlokzatán. Később a Balassa-család birtokába ment át, míg vagy 150 év előtt az Apponyi-család tulajdonává lőn. Ezen családokon kívül régi nemes család a Csenkey-család. A község mostani nevének eredetéről a következő régi szóhagyomány kering a nép között:

Rége ezen község két részből állott, u. i. a mostani helyétől két kilométerrel közelebb Eberhardhoz volt Felső-Pathó; ez volt a nagyobb fele a községnek. A most is Pathónak nevezett --- Majorház pusztá mögött fekvő --- volt a község kisebb része Alsó-Pathó néven. Azonban gyakran ismétlődő vizáradások kényszeríték a lakosságot a mostani helyre építkezni. S ez volt Pathónak „felső fele“. Ebből származott volna a régi elnevezés „Fele“, ebből pedig a mostani Fél.

Iskolája a községnek régi eredetű és bizonyára egyidejű a plébánia keletkezésével. Egész 1850-ig az iskola egy tanterme s a tanítólak egy udvarban ugyan, de külön-külön álló rozant, szalmafedelű viskók voltak, míg az említett évben Theisz János plébános buzgó fáradozásá-

nak — támogatva gróf Apponyi György eberhardi birtokos, Draskóczy György majorházi birtokos és a községek áldozatkészségétől — sikerült egy diszes épületet emelni, melyben a kántortanítói lak, segédtanító lakása és két tanterem van elhelyezve. E mostani iskolaépület a templom szomszédságában van délnek fordulva. A kántortanítói lakás áll 3 szobából, egy konyha, egy kamra, egy pincze s egy istállóból; a segédtanítói lakás egy szobás. A lakás a tantermektől folyosó által van elválasztva; hátránya a besztásnak, hogy a két tanterem egymásba nyílik és így a tanítás sokszor zavartatik. Az iskolaépület fala a földtől félméter magasságig égetett téglából, a többi része pedig vályogból van felépítve, az egész épület végig zsindelyvel fedett. Az iskola fel van szerelve a legszükségesebb tanszerekkel, u. m. táblák, fali olvasótáblák, szemléltető-képek, természetrajzi képek, térképek, számológép és földgömbbel.

Az iskola könyvtára áll a Néptanítók Lapjának 1868 óta összegyűjtött évfolyamaiból, mely dicsérendő tény az itt működött tanítókra, mert kevés iskola van, hol a jelzett lap 28 évfolyama megvolna.

Testgyakorlótér nincs, sem tornaeszközök. Faiskola 1870. évtől kezdve van és az évenként 15—20 drb nemesített fácskát szolgáltat.

Jótevői az iskolának a községen kívül — mely minden tekintetben áldozatkészséggel tartja

fenn az iskolát — még néhai Csenkey Jusztna, ki szegény gyermekeknek iskolakönyvekkel való ellátására tett 63 frtnyi alapítványt és néhai Csenkey Albert, ki a féli segédtanító javára tett 2000 frtos alapítványt. Jelenleg és pedig az 1870. évtől kezdve gr. Apponyi György nagy jótevője az iskolának, amennyiben évről-évre ismert nagylelkűségével 26 méter hasábfát utaltatványoztat saját erdeiből az iskola fűtésére.

A régi kántortanítók közül ismeretes az 1781. évben működött Hadinger János, aki után 1853-ig Szieghardt Ferencz és ezután fia Szieghardt Vendel, ki az 1889. évig működött. A segédtanítói állás a 60-as évek végén lett szerezve és legelső volt Bartal István, mostani egyházgellei kántortanító; utána következtek Vidasits Ambrus, Streit József, Bindur János, Demuth

Gyula, Szieghardt Gyula 1880—1889-ig, Szorentinyi Elek 1889—90, Vágner Miklós 1890—91-ig, Jankó Károly 1891—95-ig és jelenleg Mann Nándor.

A fentemlitett kántortanítók között Hadinger János és Szieghardt Ferencz jónevű méhészek voltak; Szieghardt Vendel pedig a községeknek kedvelt jegyzője vala.

A most működő *Szieghardt* Gyula kántortanító az 1889. évben választatott meg, miután már 9 év óta atyja oldalán mint segédtanító működött; ő tehát a Szieghardt-családnak már harmadik generációja. Született Félben 1861. évben. Képesítettett Modorban 1880-ban.

Összes jövedelme a kántortanítónak 537 ft. A segédtanító fizetése pedig 330 ft.

Az iskolaszék elnöke *Dotter* János plébános.

a) ÉBERHARD.

Község Pozsony vármegye felső-csallóközi járásában. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 672. — Rk. 662, izr. 10. — Anyanyelvük magyar.
Tank. sz. 140. — Mn. 110, ism. 30. — Tny. magyar.
Utolsó posta: Fél. Vasut: Misérd. Táviró: Püspöki.

A község történetére semmiféle adat sincs, sem könyvekben, sem hagyományokban. Éberhardon lakik a jótékonyágáról híres gr. Apponyi-család. Ugyanis e család arról is nevezetes, hogy még az Árpáddal bejött 108 nemzetiség egyikétől veszi eredetét Pech névvel, mely csak 1392-ben változott Apponyi névre. Apponyi előnevet Zsigmond királytól kapta és később 1739-ben május 30-án lett megajándékozva grófi címmel III. Károly magyar királytól. Ezen grófi családból származik gróf Apponyi Albert, ki ékesszólásával vált nagyhirűvé.

A község lakóinak főfoglalkozása a földmivelés, a kik engedelmesek és vallásosak. A község bir egy nyilvános kápolnával, mely az Apponyi-család kastélyába van építve, mely kastély a kápolnával együtt hajdan a Pálos-szerzeteseké volt. A másik kápolna, mely gyönyörű góth-stylben van építve, az Apponyi-család sirböltje.

Az éberhardi iskola 1851-ben keletkezett; egész addig az éberhardi gyermekek Félbe jártak oktatásra. A fentemlitett időtől a tanító körül-

belül 6 évig működött házankint kosztolva, de ezután az állás rendszeresített képesített tanítókkal.

A tanítói lak egybe van építve az iskolával egy vonalban északról délfelé; ezen épület mögött vannak a melléképületek, u. m. kamra, pincze és istálló. Valamennyi épület alapja téglából van készítve, a felső része vályogból. A tetőzetek közül csakis az iskola van cseréppel fedve, a tanítói lak nádfedeles, ugy a melléképületei is. Az iskola valóban disze a községnek, a mely szintén a grófi család nagylelkűségének köszönhető.

Az iskola a legszükségesebbekkel fel van szerelve. Könyvtára, testgyakorló-tere és eszközei, valamint faiskolája nincs. Férfi- és női kézimunka nem taníttatik. Az iskola jótevője, ugy a multban mint jelenben, az itt lakozó gróf Apponyi György, kinek áldozatkészsége mellett megélhet a tanító.

Rendes, képesített tanítók közül első volt Éberhardon Sztankovics Antal, ki 1857-ben jött és 8 év mulva Iványira távozott; második volt Kardos Antal, ki 15 évig működött és Éberhar-

don meghalt; harmadik volt Hencz Vincze, ez 5 évig működött és azután eltávozott Nagy-Födemesre. 1886. év végén pedig *Dicskó* Ferencz lett meghiva ez állásra. Született Esztergomban 1862. szeptember 20-án. Képesítettett ugyanott 1882-ben. Működött Semptén és Duna-

szerdahelyen. Dicséretes működésü tanító, ki nagy szorgalmat fejt ki a gazdaságban.

Évi fizetés 455 frt 45 kr., melynek nagy-része a kegyur adománya.

Az iskolaszék elnöke *Dotter* János féli plébános.

3. HIDAS.

E község Pozsony vármegye felsőcsallóközi járásában van.

Közs. Lk. sz. 1045. — Rk. 1027, ág. ev. 1, izr. 17. — Nyelvre m. 100, n. 945.

Tank. sz. 240. — Mn. 170, ism. 70. — Tny. német-magyar.

Utolsó posta: Fél. Vasut- és táviró-állomás: Püspöki.

Hidas község ezelőtt „Prukk“ nevet viselt, de a „Pozsonyi közművelődési egyesület“ ajánlata 1890. évben Hidas névre magyarosított.

Lakosai nagyobb részben németek, kik állítólag a „tatarjárás“ után Württembergből vándoroltak ide; dialektusuk is erre vall.

Régi temploma góth-stylben a község közepén fekszik; a monda szerint Szent István által építtetett. Valami másfélezer hold területű határából egyharmadrésze gr. Apponyi éberhardi és báró Vay majorházi uraságoké. Földje jó gabonát, hüvelyes és gumós növényeket terem.

Lakosai földmívelés- és baromtenyésztéssel foglalkoznak. Kis határa végett többen — kicsiben — gabona, aprómarha- és házi szárnyasokkal kereskednek; szorgalmasak, különösen a kereskedelem (kofaság) iránt nagy hajlandósággal bírnak.

Iskolája keletkezéséről biztosat nem tudunk; a legrégebb okmány, mely ezuttal kezeink között van: a Can. Visitáció, ebből tudjuk, hogy 1761-ben Gere József oroszvári születésű, német- és horvátajku egyén volt itt mint kántortanító. Az iskola épült 1770-ben, mely most a kántor- és segédtanítók lakásául szolgál. A jelenlegi két tanterem pedig a kántortanítói lakhoz 1870-ben a lakosok által égett téglából, cserép alá lett építve. A kántortanítói lak két szoba, konyha, kamra, pincze, istálló, vályog- és téglából, a segédtanító kis szobácskájával együtt cserép alá van építve, kis, szűk udvarral.

A két tanteremmel bíró iskola elég magas, nagy ablakokkal, mindkét oldalán szelelőkészü-

léssel és a legszükségesebb tanszerekkel van ellátva.

Könyvtára — az összegyűjtött szaklapokon kívül — nincs. Testgyakorló-tere sincsen.

Faiskolája 1878. év óta van, de tekintve a rossz helyen levő fekvését, évenként kevés nemeseített fa kerül ki belőle.

Férfi- vagy női kézimunka nem taníttatik.

Heimberger Mátyás volt hidasi plébános 474 frtos iskolai alapítványt tett, melynek kamatai évenként iskolai czélokra fordíttatnak.

Visszaemlékezés folytán az 1860. évtől mint kántortanítók itt működtek a következők: András, Payer József, Frey Károly, Leszmeiszter Antal, Maschek József, Nottni Ignác, Éder Károly és Hrazdira János. 1876. évtől mint kántortanító *Konrády* Flóris működik, szül. 1850. május 4-én Esztergomban; az esztergomi főgymnasium V. osztályából belépett az ottani érseki tanítóképezdébe, hol a cursusok elvégzése után 1870. évi július 30-án főelemi tanítóságra nyert oklevelet. Beszéli a magyar és német nyelvet. Husz éven át, Hidason léte alatt, e németajku községben sokat tett a magyarosítás terén; miért is a bold. bibornok herczeg-primás Simor János urtól, ugy a megyei közigazgatási bizottság felterjesztése után a magas miniszteriumtól, dicsérő oklevelet kapott és nagyobb összegű pénz ajándékokban és kitüntetésekben részesítettet. Tanügyi szaklapokba irt munkái többször jelentek meg. A somorjai esperesi kerület tanítóinak tanítótanácskozmányi jegyzőségét 12 éven át vezette.

A kántortanító fizetése 479 frt 43 kr.

Osztálytanító fizetése 307 frt.

A segédtanítói állás 1871. évben szerveztetett, szabad lakás és 200 frt fizetéssel, mely fizetés időközönként emeltetvén, így a mai napig a hidasi segédtanító fizetése lakás és 307 frt.

Jelenlegi segédtanító *Kohóút* Irma okleveles kisdédóvónő Szül. Oraviczabányán 1877. február 4-én. Képesített Pozsonyban 1894-ben. Működött Diószegen.

Az iskolaszék elnöke *Bognár* Gergely plébános.

4. ILLÉSHÁZA.

Kisközség Pozsony vármegye felsőcsallóközi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1245. — Rk. 1081, ág. ev. 9, ev. ref. 117, izr. 38. — Anyanyelvre magyarok.

Tan. sz. 120. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Nagy-Magyar. Vasut- és táviró-állomás: Nagylégh.

Pozsony vármegyének felső-csallóközi járásában, a Kis-Duna jobb partján fekszik Illésháza kisközség, egy plébániát alkotva, s egy róm. k. elemi népiskolát tartva fenn a töle félóránnyira fekvő Tonkháza és Bélvatta községekkel, melyekhez még Vittény, Rónya, Sorják és Ménesakol majorok, németujvári gróf Batthyány József birtokai és a Kis-Duna mentén több uradalom csatlakozik.

Az illésházai róm. kath. iskola története, mint legtöbb helyen, úgy itt is összefügg a plébánia történetével. Miután Illésháza a nagyhirű Illésházy gróf család származási, temetkezési, sőt egyidőben lakóhelye is volt, valószínűleg plébánia is volt itt már a régiebb időkben, így következtetni lehet, hogy létezett iskola is, bár erről írott bizonyítékok rendelkezésünkre nem állnak.

A kurucz-labancz háboruban az Illésháziak lakóhelye feldulatván, a grófi család közvetlen védelmétől megfosztott plébánia s valószínűleg az iskola is megszűnt, annál is inkább, mert a háboru okozta zavarokhoz a hitviszály is csatlakozott és az illésházai plébániához tartozó három községben, különösen Bélvattán igen sokan voltak a reformáció követői. Ezen időben történetelt, miről a hagyomány emlékezik, hogy az egymástól alig félóra távolságban épült községek mindegyikében kiszolgált katonák, értelmesebb mesteremberek tanították a gyermekeket írni és olvasni.

Állott azonban a mostani plébánia-templom szentélye, az Illésháziak temetkezési helye szűz Mária XV. században készült szobrával, mint nevezetes bucsujáró hely, a nagy-magyarai temp-

lomnak fiókja, a jelzett három községtől negyedóránnyira, mint azok központja, mely kápolnának gondozója s a róm. kath. hiveknek előimádkozója egy remeteféle ember volt, ki olykor-olykor a községekben levő iskolákban is megjelent és a gyermekeknek vallási oktatást adott.

1770-ben a plébánia helyreállítatott s vele az oktatásügy is rendezve lőn. A községek külön iskolái megszűntek és az iskola, valamint a kántortanító lakása a régi kápolnához, mint a szentélyhez épült templom keleti oldalán emeltetett fel, míg a templom nyugati oldalát a plébánia-épület foglalta el és evvel szemben, tekintettel a bucsújárásokon összegyűlt sokadalomra, már régebben az uradalom által épített korcsma volt.

1781-ben, tehát a plébánia és a rendes iskola 9-ik évében eszközölt Batthyány-féle egyházlátogatásban leljük meg az első írott forrást az iskoláról és a működő kántortanítóról.

A jelzett okmány 15. §-ban ugyanis a következők olvashatók: A tanító, egyszersmind kántor Csurgali István, 48 éves, nyitra megyei, nagyemőkei, nem nemes származásu. Absolvit syntaxim. Felfogadta őt a plébános az uradalmi tiszttel egyetértve. A szertartásokban jártas, hivatalának megfelelő tudománnyal és ügyességgel bir. A gyermekek oktatásában szorgalmas, józan, tiszteletteljesen engedelmes a plébános iránt; jelenlegi állomására Kilitiből jött. Javalmazása 88 frt 47 kr., fekvő birtok semmi. Alacsony lakása téglá és vályogból épült, zsindelyel fedve az uraság költségén. Tartalmazott két szobát; egyet az ő, s egyet az iskola részére;

volt továbbá egy kis konyhája, kamrája és csekély kertje.

Az 1812-ben végzett főesperesi egyházlátogatás kántortanítóul Lengyel András 48 évest nevezte meg, ki már 22 éve itt működik dicséretesen, elegendő tudománnyal, ügyességgel és buzgalommal, nemcsak a tanításban, a szertartások elvégzésében, hanem a reggeli, déli és esti, nemkülönben a zivatarok ellen való harangozásban is, mely a hiveket imára hívja fel. Jövedelme 90 frt 33 kr., de már van két földje, az egyik négy, a másik három mérő. A kántortanítói- és az iskolaépület rossz karban áll.

Meghalt 1822-ben 52 éves korában, a haladók szentségével ellátva, 32 évi buzgó működés után, mint az anyakönyv megjegyzi.

A Rudnay-féle egyházlátogatási okmány szerint 1831-ből: a kántortanító Lengyel Lőrincz, nő, 35 éves, ki ezen hivatalát 7 éve viseli. Dicsérve van szorgalma, tevékenysége, melylyel többnyire a plébános jelenlétében a kátét is tanítja. Az iskolát a kath. és ref. gyermekek közösen látogatják. Az idő kitavaszkodtával és nyáron nincs előadás. Jövedelme növekszik, miután elődjének javadalmazásához minden gyermek után 30 krt és egy kenyeret kap.

Ugyancsak ezen kántortanítót nevezi meg az 1846-ban tartott Pogány főesperesi egyházlátogatás is. A nevezett egyszersmind községi jegyző is volt és mint ilyen 30 frtot kapott. Említve van a kántori és iskolai épület elhagyatott volta és a plébános utasíttatik, hogy ezen ügyben a kegyuraságot sürgősen keresse meg.

1838-ban a nagyhirű Illésházi grófcsalád utolsó físarjadéka az itteni templomban eltemetettvén, kinek művésziesen készült siremléke a templomnak díszé és a községnek nevezetessége, a kegyuraság a németújvári Batthyány grófcsaládra szállott át.

Az új patronus a plébánia átellenében épült korcsmát kántortanítói lakássá alakíttatta és hozzá iskolául egy termet építtetett. Az épület gondozását pedig a politikai községekre ruházta át. A régi kántortanítói lak és iskola pedig lebontott. Ezen új iskolában tanított még néhány évig a régi kántortanító. Utódja az 50-es évek közepén fia, Lengyel Gáspár okleveles tanító lett, ki élte utolsó éveiben postamester is volt haláláig, mi 1888-ban történt.

Lengyel Gáspár utódjául az iskolaszék által Heim Fülöp okl. tanító választott meg, ki jelenleg is itt működik hivatalában. Szül. Lugoson Krassóm. 1863. febr. 11-én. Képesítettett Budapesten 1885-ben. Tornatanítói oklevele is van 1884-től. Működött Zsigárdon és N.-Födemesen. Kifogástalan magaviseletű és ernyedetlen szorgalmu tanító.

Az iskolaépület épügy, mint a kántortanítói lak, új ablakok és javítások által lakályosabbá és czélszerűbbé alakíttatott át; miután pedig a szülők dicséretes buzgalommal járatták gyermekeiket iskolába, az iskolások száma a százat jóval meghaladja, így még egy iskolaterem, segédtanítói lak és állás felállítása szükséges. Addig, míg ez megtörténik, váltakozó rendszerű tanítás van fogamatba véve; a 6 osztályba sorozott gyermekek közül a 4 korosabb osztály délelőtt 8—11, a két fiatalabb pedig 2—4 óráig látogatja az iskolát. Miután az iskola, mint említve volt, a három község központján, mindegyiktől jó negyedóránnyira fekszik: kedvezőtlen időkben, különösen télen, kirendelt kocsik hozzák a gyermekeket az iskolába, a melyet szorgalmasan s teljes számmal szept. 1-től június végeig látogatnak.

A kántortanító jövedelme 345 frt 17 kr.

Az iskolaszék elnöke Skadra János plébános.

5. MISÉRD-DÉNESD.

Kisközség Pozsony vármegye felsőcsallóközi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 505. — Rk. 505. — Anyanyelvük német

Tank. sz. 105. — Mn. 80, ism. 25. — Tny. magyar-német.

Posta, vasut- és táviró-állomás helyben.

E község róm. kath. németnyelvű lakosai az egykor Szalzburghoz tartozó Svábföldről származtak e vidékre; s noha a szalzburgi német sajtóságait mai napig is megtartották, köztük alig

található egy-kettő, ki a magyarnyelvet ne bírná. Hogy a nemzet nyelvét nem csak saját érdekében, kénytelenségből (mert a környékbeli községek, Misérd, A. F. Csölle és Prukk kivételével mind magyar községek, ezekkel pedig csakis a magyar szót használhatják) sajátítják el, hanem saját községükben maguk közt is szívesen hallják a magyar szót, kitetszik abból, hogy minden második vasárnap az istenítisztelet magyarnyelven való tartását kérelmezték.

A mostani iskola csak 1859 óta áll fenn Dénesdiben; eredetileg a szomszédos Misérd községben, hol a plébánia-templom (most már csak kápolna) és a plébánia is van, a kántortanítói lakással egy földel alatt állott; mindkettő a templom tövében. Legelőször történik említés ez iskoláról 1757-ben; ez évben ugyanis az iskolaépület felerészben a misérdiek, felerészben pedig a csölleiek által, még pedig nyers téglából építtetett; állott pedig egy szoba mint tanoda, egy mint tanítói lakás; 1 konyha, 1 kamra és egy nagyon szűk udvarból, melyben fának sincs helye. Az egész épület pedig nád- és szalmával volt fedve. Ez időben Michaeli Fülöp volt a kántortanító Misérdiben.

Ez után csak 1784. évben történik említés az iskoláról az iratokban és csak annyiban, hogy 1784—1809-ig bizonyos Hochschneider János működött mint kántortanító Misérdiben; 1812-ben pedig Vajner Ferencz. 1816-ban a már dülöfélben lévő iskolaház lebontatván, újból felépült Apponyi és Pálffy grófok, Balassa báró és a pannonhalmi főapát mint földes- és kegyadományaikból; annak fentartására pedig Dénesd, Torcs, Alsó- és Felső-Csölle községek köteleztettek. Mivel ez időtájban Dénesd községben iskola még nem volt, az ottani tankötelesek a misérdi iskolát látogatták. Ekkor említetik először, hogy Dénesd is a misérdi iskolához van csatolva. 1845-ben, a mikor Rohn József volt a kántortanító (1815—49), a tanoda elég tágas volt, de nedves, téglából kirakva, a tanítói lakkkal egy földel alatt.

A tanoda felszerelése és butorzata volt egy fészület, fali olvasó táblák és idomtalan padok.

Föntartása Dénesd községet illette.

Rohn József 1849-ben elhalálozván, ennek

fia Rohn Nándor lett a misérdi kántor, ki egyideig a jegyzői hivatalt is viselte.

1852. évi április hó 22-én egész Misérd és így a rk. templom, az iskola s vele a kántortanító lakása is teljesen leégtek. Hogy azonban az iskolázás félbeszakítást ne szenvedjen, a cs. kir. járásbiróságnál kieszközölték, hogy míg más iskolaépületet kapnak, e célra a községháza engedtetett át nekik.

Későbbben, miután a kormány a katonai szállásokra rendelt misérdi, f.-csöllei és dénesdi házakat eladni parancsolta, a dénesdi házat 260 frt pengő pénzben megvették oly szándékkal, hogy miután a misérdi iskolaházat felépíteni úgy sem akarják, ebből állítanak alkalmas iskolát. De ezen épület is dülöfélben lévén és alkalmatlannak találtatván, 1858-ban a kormánytól felhatalmazott küldöttség a vele hozott és mind az öt helység előjáróinak bemutatott építési tervet mindnyájok nevei aláírásával elfogadtatta. 1859-ben a járásbeli szolgabírói hivatalnokokkal tanácskozás tartatott a dénesdi bírói háznál az ujonnan fölépitendő iskola költségeiről és határozatba ment, hogy: a dénesdiek, misérdiek és torcsiak minden egyenesadó forint után kettőt; a felső- és alsó-csölleiek pedig egyet fizetnek, nem számítva a kézimunkákat, melyek a Misérd-Dénesd- és Torcsiakra vettettek ki (külön). Az egész épület került 4610 frt 65 krba, számítván az építési költségeket 3927 frt, 743 napszámot à 40 kr. 297 frt 20 kr., 343 fuvart à 1 frt 343 frt, mérnöki költség 43 frt 45 kr. Ünnepelesen beszenteltetett a cs. kir. járásbíró jelenlétében 1859. évi decz. hó 13-án.

Az épület egy hosszú négyszöget képez, rövid homlokzat oldalával az utcára néz, ezen utca felőli részben van a kántortanító 2 szobából és az udvarra 1 konyhából és egy szobából álló lakása. Ez épületnek folytatását képezi az iskola, melynek alapja és a lakásé is égetett téglából, fedele pedig cserépből áll.

A tanterem elég tágas, oldalvilágossággal mindkét felőli oldalról; az utcai lármától elesik; jobbfelől 3 a kertbe, baloldalt pedig 4 az udvarra nyíló magas ablakkal van ellátva. A mennyire alkalmas és czélszerű az épület, oly hiányos a tanterem berendezése, mert 2 öreg térkép, magyar- és német fali olvasótáblák, föld-

gömb és számológépen kívül más segédeszközzel nem rendelkezik.

Van az iskolának egy 60 kötetből álló könyvtára, mely azonban elég más, csak iskola-könyvtárba való könyvet tartalmaz keveset.

Az épülethez csatolt kert, melyet a tanító használ, egy részben faiskolának használtatik s évenként vagy 20—30 átültetésre alkalmas fácskát szolgáltat; kezelése kevés fáradsággal jár, mert közvetlenül az iskola háta mögött terül el.

Külön testgyakorlási tere az iskolának nincs; de mivel az iskola udvara elég tágas, itt tartatnak a gyakorlatok, azonban szerek nélkül, mert ilyenekkel az iskola nem rendelkezik.

Sem férfi-, sem női kézimunka semminemű ága nem tanítatik.

Mint már említők, az iskola történetének leírásában az első misérdi kántortanító, kiről a plébániai irattárban lévő iratokban említés történik, Michaeli Fülöp volt, ki 1755. évben működött az iskolánál. A misérdi lakosok egy része ág. ev. hivekből állván, mivel nekik sem templomuk, sem iskolájuk ez időtájban még nem volt, gyermekeiket a fennálló rk. iskolába küldötték és azokkal együtt a kath. templomba is jártak. Most már külön templomuk és iskolájuk is van. 1784-ben Strochsneider János volt a mester. 1812-ben mint kántortanító Vajner Ferencz működött. 1815. évben már Rohn József vezette az iskolát; meghalt 1849. évi január hó 6-án. Követte őt hivatalában fia Rohn Nándor, kinek szolgálati ideje alatt égett le a misérdi iskola;

az iskola áthelyeztetvén Dénesdre, a kántortanító lakása is ide tétetett át. Az első években a község jegyzői teendőit is végezte.

1882. évi szept. hó 4-én ifj. Rohn Nándor mint pályavégzett tanítóképezdei okl. növendék és dénesdi segédtanító Dénesden kántortanítónak megválasztatott, 1882. év szeptember hó 7-én megerősített; hivatalába iktattatott 1882. évi október 1-én, hivataláról lemondott 1883. évi márczius hó 19-én. Elmenetele után ismét édes atyja tanított, míg 1894. évi aug. hó 16-án 190 frt 75 krnyi nyugdíjjal ellátva, azon év november hó 29-én a tanítói pályáról véglegesen lelépett. Helyébe 1894. évi november hó 10-én megválasztatott Heszky Ágoston, volt tótfalusi (Pestmegye) tanító, ki azonban már 1895. évi márczius hó 31-én állomásáról eltávozott.

Utána megválasztatott 1895. évi május hó 28-án Rummer Károly, volt récei (Pozsonym.) tanító, szül. Pozsonyban 1868. évi márczius hó 31-én, hol is az elemi tanulmányokat végezte. Nagyszombatban végzett 4 polg. isk. oszt. után, az ottani kir. kath. tanítóképzőintézetet látogatván, ugyanott a tanképesítő oklevelet is nyerte 1887. június hó 6-án. 9 évi Réce nagyközségben való tanítói működése után megválasztatott kántortanítónak a dénesdi iskolához 500, illetve 600 frt évi fizetéssel, hol kiválóbb érdeme, hogy az egyházi énekeket kultiválja és zenészeket képez.

Az iskolaszék elnöke Ludwig Gusztáv plébános.

a) FELSŐ-CSÖLLE.

Pozsony vármegye felsőcsallóközi járásában van. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 601. — Rk. 561, ág. ev. 40. — Anyanyelvük német.
Tank. sz. 90. — Mn. 80, ism. 10. — Tny. magyar-német.
Posta, vasut- és táviró-állomás: Misérd.

Alsó- és Felső-Csölle egymással tömszomszédságban fekvő községek egy közös iskolával bírnak, mely Felső-Csöllén a rk. templom baloldalán, míg a tanítólak annak jobboldalán helyezkedik el. Mindkét község a misérdi róm. kath. plébániához és evvel a somorjai esperességhez tartoznak.

Az iskola kezdetben nem volt mindkét köz-

ségnek közös tulajdona, hanem csakis F.-Csölléé, miért is az a.-csöllei tankötelesek a félórányi távolban lévő Misérd község iskoláját látogatták.

1838-ban már közösen jártak a csölleiek a felső-csöllei iskolába, kitűnik az abból, hogy ugyanaz év október 1-én Dvorzsák Antal tanítót már mindkét község megválasztotta. 1845-ben már Kutschera Alajos a felső-csöllei tanító, ez

egyszersmind a község jegyzője is volt. Az ő idejében kapott a tanító a hercegprimás püspöki uradalmától 6 pozsonyi mérő kétszerest és 2 öl lágy fát. Az iskolaterem ekkor a jelenlegi tanítólak hátulsó, ki nem padlózott szobája volt, volt benne két hosszú asztal, négy pad, egy fészület és táblák. Tanítói lak volt a jelenlegi tanító utca felőli szobája; a jelenlegi kis konyha, istálló, udvara a mostani volt; de ez inkább szorulat, mint udvarnak nevezhető.

Ez időben Felső-Csölle tartozott az iskolát ellátni minden szükségessel.

A jelenlegi új iskola főpásztori és vármegyei engedéllyel a régi temető 35 □-öl térfogatu részében (a templom fundusán) 1877-ben épült. Simor János hercegprimás is az építéshez 100 frttal járult. Ezen iskolaépület a templom telkén maradását írásban foglalt kikötés szerint, csak róm. kath. jellegének fennmaradása biztosítja. Az épület ünnepélyesen beszenteltetett 1878. év május hó 19-én. Alapja égetett téglá; fedve van cseréppel.

A tanítói lakot Felső-Csölle község maga építtette és 1852-ig a javítási költségeket is maga viselte; az egész épület égetett téglából álló alappal bir, fedele zsindely. 1878-ig, mely évben e ház leégett, náddal és szalmával volt fedve.

Az iskola a templom bejáratától balra eső oldalon, az utcáról egy kis folyosón való bemenettel és az utcára nyíló ablakokkal ellátott kellő nagysággal bíró helyiség, mivel azonban az utca egyszersmind országút is, a tanítás nagyban zavartatik az arra járó kocsik zörgése és az utcai lármá által.

Felszerelése hiányos; mert fali táblákon, egy-két térkép, földgömbön, ócska szemléltető táblákon, számlálóképen kívül más felszereléssel

nem rendelkezik; padokat, asztalt és széket ezekhez nem számítva.

Testgyakorlótere az iskolának nincs.

Faiskola a község felső végén van és évenként csak néhány fácskát szolgáltat.

Kézimunka nem taníttatik.

Hogy az iskolának jötevői voltak, kitűnik abból, hogy a szegényebb sorsú tanulók az azok által letett alapítványokból némi segélyben részesülnek.

Mint tanító legelsőnek említetik Dvorzsák Antal, ki 1838-ban működött az iskolánál.

1846-ben pedig Kutschera Alajos mint tanító és jegyző szolgálta a községet; meghalt 1864. évi márczius 25-én. Követte őt Paár János végzett soproni tanítóképzőintézeti okleveles növendék; meghalt 1893-ban június hó 8-án. Ennek halála után megválasztott a Jászberényben működött Wenninger Kálmán okl. tanító; de el sem jött, miért is bizonytalan időre Kubina István választott meg tanítónak. 1894. év november hó 10-én már Puhala János volt általi tanító foglalta el a csöllei tanítói állomást. Született 1856. évi márczius hó 7-én Szepesmegye Lőcse járásnak Szepesváralja nevű községében. Az elemi iskolai tanulmányok után látogatta a lőcsei gymnasium 6 osztályát; a szepeshelyi rk. tanítóképzőintézet 3 tanfolyamának elvégzése után ugyanitt tette le a tanítóképesítő vizsgálatot 1875. jul. 30-án. A mellett a győri magy. tanfolyamot látogatta 1881-ben, Budapesten pedig tornatanítói oklevelet nyert 1883-ban.

A csöllei rk. tanító fizetése az összes járandóságokkal együtt 478 frt 83 kr.

Az iskolaszék elnöke *Ludvig* Gusztáv misérdi plébános.

6. NAGY-LÉGH.

Pozsony vármegye felsőcsallóközi járásában fekszik. Anyaegyház.

Közs. lk. sz. 1570. — Rk. 1525, izr. 45. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 167. — Mn. 139, ism. 28. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

Minthogy az iskolák a legrégibb szokás szerint a plébániákkal együttesen alapítottak, úgy a nagy-léghi iskola története is a plébánia történetével egyidejűnek mondható.

Lássuk azért a nagy-léghi plébánia történetének rövid vázlatát a legrégibb korból és következtessünk az iskolára, mely történet a plébániai irattárban őriztetik és következőképen szól:

„Nagy-Léghen, hogy e mostani templom helyett, a melynek fundamentumát Szelepcsényi György akkori esztergomi érsek 1679-ik esztendőben vetette meg (ubi ex Inscriptione in Arens Sametnarii patet, ubi haec Inscriptio legitur: VIVens GeorgIVs SzeLepCsenI pvVIt FVNdaMenta) régi időben más templom is volt ez előtt; bizonyos először abból a kemény téglafalból, mely a két kis oltárnak felállítatások alkalmával a föld alatt találtatott. Bizonyos 2-szor abból a régi kehelyből, melyet Generosus Dominus Stephanus Etyeki et Dániel Bede fieri curarunt Anno 1631, kik hajdan kis-léghi birtokosok voltak. Legbizonyosabb pedig abból, hogy itt Nagy-Légben már 1463. esztendőben András nevezetű plébános volt; mert minek lett volna a plébános, ha immár akkor templom fent nem állott volna? De az a régi templom miként állott, ki által építettett, vagy mikor és micsoda viszontagságok által szűnt meg? arról senki semmi bizonyosat nem mondhat.“

Hogy pedig Nagy-Léghen már régi időben is plébánia és plébánosok voltak, kétséget sem szenved; mert erről több hiteles adataink vannak Carolus Péterffy Lib. de ss. Conciliis-Parte 2-da pag. 271. Mathias Bél Notitia Hungariae Nova Historica Geographica Tom. I. Pag. 548., a mint az a helytartótanácsnak parancsolatjára 1817-ik esztendőnek 16-ik juniusában környül-állásosan előadatott.

Hogy mi okból szüntettetett meg Nagy-Léghen a plébánia és vele valószínűleg az iskola, nem tudni; míg végre a helytartótanácsból mozgalom indult meg 1783. év december hó 1-én a Nagy-Léghen felállítandó plébánia iránt és valóban 1787. évben foganatosítva is lön.

Ezen időről emlékezik meg az irattárban őrizett történelmi okirat az iskoláról következőképen: „De maga a plébánia és a plébános lakóhelye is (mely emberek emlékezetét felülhaladó időtől ab immemoriali tempore hominum, mindenkor plébánia fundus volt és annak nevezetett; noha ebből 1787-ik esztendőben az akkori esztergomi érsek Batthyány József Ő eminentiája egy harmadrészt egész az istállóig, s nem tovább, úgy amint most áll, iskolának s iskolamester lakásának, egy kis kertcskének való földet által engedett) nyilván bizonyítja mind a plébániának,

mind a plébánosnak régibb léteket“. Mint ebből kitűnik, a plébániai fundusból szakítottatott ki egy rész iskolának és mesterlakásnak, hol iskola építettén, végre 1791. év május 1-én iskola-mesternek megfogadták Máté Imrét, ki mint első iskolamester működött az ujonnan épült iskolában; de miután a plébániai fundusnak egész egyharmadát akarta elfoglalni, a folytonos viszálykodás következtében el kellett hagynia állását; hogy hova ment, nem tudni. 1796. év február 28-án megfogadták iskolamesternek *Jablonczi* Antalt, ki elődjének nyomdokait követvén, szintén megválni kényszerült állásától 1800. év sz. György napkor; hogy hova ment, nincs nyoma; utána következett *Mészáros* István 1801. évben, ki itt 35 évig volt, meghalt helyben 1837. szeptember 27-én.

Hogy mi jövedelme lehetett azon időben a tanítónak, nagyon nehéz, sőt lehetetlen kipuhatólni, mivel semmi hiteles vagy hivatalos irat nem található.

Mészáros István iskolamester mellett tanítóskodtak hagyomány szerint *Ocsvay* N., ki 1826. évben Nádszegre ment iskolamesternek, azután *Királyi* N. rövid ideig, míg végre saját fia *Flóris* lett segítségére, ki is utána, még atyja életében 1832. évben iskolamesterré megfogadtatott és 1850. apr. 28-án helyben meg is halt.

Mészáros Flóris mellett tanítóskodtak *Neu-
zsíték* János néhány évig és azután *Vizkeletre* ment tanítónak.

Mészáros Flóris halála után megválasztott kántortanítónak *Bartal* Alajos, ki körülbelül 1856. évben Vásárutra ment át kántortanítónak; ez volt az első tanító, ki a jegyzői teendőket is végezte.

Ugyanazon év márczius hó 27-én megválasztott kántortanítónak *Janikovics* Mihály, ki 1889. február hó 7-én helyben meg is halt. Mellette tanítóskodott valami *Holocsy* nevezetű egyén Csákányból, hogy a jegyzői teendőket végezhesse.

Janikovics Mihály alatt 1865. építettett a hitfelekezet által a jelenlegi iskola és kántorlak; keresztépület, melynek észak-déli szárnyában az iskolaterem és a kántorlak van; a kelet-nyugoti szárnyában pedig a mellékhelyiségek a kántortanítói lakhoz.

Ugyancsak Janikovics alatt valószínűleg 1874. évben az iskola községivé alakítottát, azon balhiedelemtől vezettetve, hogy az iskola fentartása kevesebb költségbe kerülend, s attól tartván, hogy a tanuló gyermekek szaporodásával új tantermet emelni és tanerőt állítani leendő kényszerítve, hozzá fog járulni az állam is segélyével; de segélyt nem nyervén és az egész költségek viselése a hitközségre háríttatván, ez két év alatt kiábrándult s az iskolát ismét római katholicussá tette.

Janikovics Mihály halála után *Kuszik* Imre Sárrét pusztai tanító Benyovszky Lajos iskola-fentartó szíves engedélye mellett Nagy-Léghre hozatott be helyettesnek, ki azonban rövid néhány heti tanítása után, meghülés következtében 1889. év márczius hó 14-én meghalt.

Kuszik Imre helyettes után ugyancsak helyettes lett *Klóz* János volt al-esuthi kántortanító.

1889. év április hó 16-án megválasztott kántortanítónak *Dunay* László tárnok-sz.-antali kántortanító, ki május hó 2-án helyét elfoglalta.

Klóz János Tárnok-Szt.-Antalra ment helyettesnek, ahol később kántortanítónak meg is választott.

Dunay László alatt 1895. év őszén a hitfelekezet az épület tetőzetét nagy költséggel helyreállíttatta és ugyanazon időben szintén saját költségén az iskolai belső felszerelést, 24 falitáblát, Magyarország, Európa térképei és természetrajzi ábrákkal kiegészítette és lehetőleg

helyrehozta. 1896. év márczius havában Bacsák István földbirtokos az iskolaházhoz saját költségén új kaput készíttetett.

Iskolakönyvtár, testgyakorlótér nincs.

Faiskola ezidén új helyen lesz szervezve, miután az eddigi helyen eredménytelenül üzetett.

Dunay László jelenlegi kántortanító Böösön Pozsonym. született 1864. febr. 15-én. A tankepesítő vizsgát, valamint az osztályvizsgákat és tanfolyamokat Modoron végezte. 1881—82. tanévben nyert oklevelet. Mint segédtanító az 1882—83 tanévet A-Nyárasdon, az 1883—1884, 1884—1885 és az 1885—86. tanévből 4 hónapot Szt.-Mihályfán töltött, honnét 1885. decz. 15-én Tárnok-Szt.-Antalra választatott meg kántortanítónak; innét, ugyanily minőségben Nagy-Léghre választatott meg 1889. év április hó 15-én.

A kántortanító jelenlegi fizetése a következő: Lakás 60 frt értékben, mint tanítónak a községtől 200 frt, tandíj 100 frt, ismétlők oktatásáért 30 frt, földek után kat. tiszta jöv. 6 frt 36 $\frac{1}{2}$ kr., összesen 336 frt 36 $\frac{1}{2}$ kr, mint kántornak stóla 10 évi átlag 100 frt, párbér 30 pm. rozs 10 évi átlag á 2 frt = 60 frt, harangozás és ostyasütésért 13 frt, földjövedelem kat. tisz. jöv. szerint 6 frt 36 $\frac{1}{2}$ kr, földmunkálat vagy esetleg megváltás 24 frt, összesen 203 frt 36 $\frac{1}{2}$ kr.

Összes fizetés 559 frt 81 kr.

Az iskolaszék elnöke *Pásztor* János plébános.

7. NAGY-MAGYAR.

Pozsony vármegye felsőcsallóközi járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 3175. — Rk. 2721, ág. ev. 37, ev. ref. 7, izr. 410. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 300. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasút-állomás: Csütörtök. Táviró-állomás: Nagy-Légh.

Az iskola fennállása a legrégibb időkre vezethető vissza. Így a szájhagyományok szerint már II-ik Béla korában, egy a Szentegyházzal kapcsolatban épített apácza-zárda volt a jelenlegi plébánia és iskolaépület helyén, s a tanítás az apáczák által teljesített volt. Ennek valószínűségét igazolja némileg ama körülmény, hogy a plébánia és iskola telkén, valamint az ezek előtt elvonuló fő-uton alagutak vannak, melyek időközönként itt-ott be is szakadoznak.

Mindazáltal, hogy a nagy-magyar r. k. elemi népiskola fejlődés történetére vonatkozó biztos adat nincs, mivel az erre vonatkozó összes régi iratok az 1826-ik évben történt nagy tűzvész alkalmával megsemmisültek. Így tehát csak az újabbkori adatok jegyezhetők fel. Arról azonban biztos tudomással birunk, hogy sok időn keresztül Kis-Magyar, Csenke, Vajaszvatta, Olgya, Gomba, Alsó-Jányok, Felső-Jányok és Bustelek községek; Csörge, Ujvásár, Szigetmajor puszták és malom-

házakkal együtt a nagy-magyar iskolához tartoztak. A 70-es évek elején azonban Olgya, Gomba, Felső-Jányok községek iskolailag elváltak; amennyiben Olgyán községi iskola létesítettett, Gomba Csütörtökhöz csatlakozott, Felső-Jányok és Bustelek egyesült községekben pedig egy új róm. kath. népiskola alakult.

Az iskolaépületet még a 40-es években az akkori pátrónus gróf Zichy Ferencz adományozta s kizárólag a nagy-magyar r. k. iskola tulajdonába bocsájtotta s így ő, mint az iskola jótevője a multban, egyedül említhető fel.

Nagy-Magyar közepe táján van az 1886-ban román-stylben épült szentegyház; ennek egymásutáni szomszédságában a plébánia és iskolaépületek.

Az iskola két osztályból áll, lehetőleg jól felszerelve azon 100 frtnyi összegből, melyet az 1894-ik évben főpásztorunk e célra az iskolának nagylelkűen adományozott.

Faiskola van; könyvtár, tornatér nincs, kézimunka nem taníttatik.

E század elején Tóth Gáspár volt a kántortanító, később néhány évig Tóth János, ezután

1856—58-ig Szmetka János működött. Továbbá 1858—1894-ik év végeig Fülöpp Sándor volt a kántortanító.

Rendszeresen két osztályban, csak az 1867—68-ik tanévben kezdtek tanítani, mely időtől kezdve Boreczky Frigyes, Kleso János, Petrasovics János, Renda Vilmos, Sággy Ferencz, Somogyi János, végül Fülöpp Ede voltak a másodtanítók.

A jelenleg működő kántortanító *Fülöpp Ede*, született Nagy-Magyar, Pozsonym. 1859. szept. 10-én. Képesítettett Modorban 1877-ben. Működött Csekleszen. Kitűnő orgonista és énekes. Másodtanító pedig *Szuchony László*, szül. Tótgurabon Pozsonym. 1876. szept. 24-én. Képesítettett Modorban 1895-ben. Működött Récsén. Mindketten a modori m. kir. áll. tanítóképezde tanfolyamait elvégezték és ugyanott nyerték oklevelüket is.

A kántortanító jövedelme 584 frt 50 kr.

Az osztálytanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Leszkay Sándor* plébános.

Nagy-Magyar egy tanteremmel bíró izr. népiskola is van; a tankötelesek száma átlag 87.

8. NAGY-PÁKA.

Kisközség Pozsony vármegye felsőcsallóközi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 840. — Rk. 820, ág. ev. 7, ev. ref. 1, izr. 12. — Nyelvre magyarok.

Tank. sz. 120. — Mn. 85, ism. 35. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Somorja. Vasút-állomás: helyben.

Az iskola keletkezésének idejét meghatározni nem lehet, hanem az 1781-iki visitáció Unger János kántortanítóról tesz említést, hogy az már 1772-ben itt Nagy-Pákán szolgált.

Működtek későbbi időkben az öregebbek emlékezete és hallomásuk szerint kántortanítói hivatalban: Tolnay, Hadinger, Bankó, később már emlékezet szerint Tóth Boldizsár, Tóth Nándor, Szép Lőrincz, ki közveflen elődje volt a jelenlegi kántortanítónak, *Kovács Ignác*nak, ki született Jókán Pozsonym. 1839. márczius 30-án. Hat gymnasiumot végzett s képesítettett Esztergomban 1861-ben. Működött Lóczon, Felső-Ludányban, Nagy-Gécsen és Szécsény-Halászában.

Az 1781-iki visitáció szerint az akkori kántortanítónak egy szobája volt, mely egyszersmind iskolául is szolgált.

Az iskola épülni kezdett 1843-ban, mely 1845-ben a plébániai hívek munka és költségeivel, melyhez finltsgu hercegprimás Kopácsy 50 frt, a kegyuraság pedig téglá és fa kegyes adományaikkal járultak, felépült.

Miután ezen iskola a később megszaporodott iskolakötelesek számához elegendő térséggel nem bírt, 1878. évben szükségessé vált egy új iskola építése, mely egészen elkülönítve, a kántortanítói lak és a templom közti téren a róm. kath. hívek költségén, mely költségekhez a fmgu bibornok-hercegprimás Simor János 300 frtot, a kegyuraság pedig 50 forintot adtak, ugyanazon évben vegyes anyagból, u. m. téglá és vályogból, fekete palakötetözettel felépült. Az iskola padok, falitáblák, Magyarország térképe, földgömb, természetrajzi ábrák és számolótáblával van fel-

szerelve. Könyvtára nincs, sem testgyakorlótere, sem tornaeszközei. Faiskola a jelen év tavaszán fog létesíttetni. Férfi- és női kézimunka nem taníttatik.

A jelenlegi tanító *Kovács Ignác*, szül. Jókán, Pozsonym. 1839. márcz. 30-án. Előképzettsége

III. gymnásiumi osztály. Képesítést nyert Esztergomban 1861-ben. Működött: Lóczon, Felső-Ludányban, Nagy-Géczen és Szécsény-Halászikban.

A kántortanító jövedelme 358 frt 19 kr.

Az iskolaszék elnöke *Pergő József* plébános.

9. PÜSPÖKI.

Nagyközség Pozsony vármegye felsőcsallóközi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1785. — Rk. 1764, ág. ev. 7, ev. ref. 4, izr. 10. — Nyelvre magyarok.

Tank. sz. 308. — Mn. 243, ism. 65. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

Püspöki község keletkezésének története ismeretlen s ha a hagyománynak hinni lehet, valamikor német családok telepedtek itt meg. Mutatják a Fogelszinger, Heiszer, Gutleber, Nagel, Winkler, Májér s több ilyen nevek. A magyar családok nagyobb számmal lévén, nagyon természetesen, hogy a német családok idővel szintén megmagyarosodtak.

Püspöki község nevezetességei közé tartozik a r. k. templom, mely 1222-ben épült II. Endre Árpádházbeli király uralkodása alatt. Szép, erős és nagy épület magas toronnyal. E templom 1892-ben kívül-belül megújítatván, szentélyének ablakai szép színes üvegtáblákkal láttattak el. A boldogságos szűz Mária kápolnája, melyben a májusi ájtatosságok tartatnak. A sz. Rozália kápolnája, a hercegprimás kastélya szép kerttel, végre gróf Draskovich György lakása szép parkkal és nagy zöldséges kerttel.

Hogy a püspöki-i iskola mikor keletkezett, arról adatok nincsenek, mert az 1859-ben támadt tüzvész alkalmával, amikor a plébánia-épület is leégett, sok régi iromány elveszett, mely talán felvilágosítással szolgálna az iskolára vonatkozólag. A hagyomány szerint 1600-ban már volt egyosztályú iskola. A második osztály állítólag 1825-ik év táján állíttatott fel, a harmadik osztályt felállították 1875-ben s azóta is három tanszobában oktattatnak a tanköteles gyermekek.

Az iskola egyedüli jötevője az esztergomi hercegprimás, kinek Püspöki határában nagy birtoka és majorjai vannak s ki időről-időre hol téglával, hol pénzzel segítette a községet, midőn az iskola javítása, vagy új osztály felállítása vált szükségessé. Ezenkívül Püspöki, Szunyogdi

és Vereknye községek gondoskodtak az iskolák fenntartásáról. Miután azonban Szunyogdi és Vereknye községek 1889-ben Püspökitől iskolailag elváltak, Püspöki maga gondoskodik az iskola fentartásáról. Az iskola közel a templomhoz három osztálylyal bir, téglafallal és cserépszindelylyel fedett. Az iskolák jelenleg úgy vannak beosztva, hogy az I-ső osztályban a népiskola első és második osztályu, a II-ik osztályban a harmadik és negyedik osztályu, a III-ik osztályban az ötödik és hatodik osztályu tankötelesek taníttatnak egy főtanító és két osztálytanító által. Mind a három osztály fel van szerelve a legszükségesebb tanszerekkel.

Van az iskolának egy kis könyvtára, mely 50 darab könyvből áll, amit a mostani esperesplébános ft. Kudlik János ajándékozott az iskolának 1882-ben. Az iskolának nincs testgyakorlótere. Faiskolája sincs, de az iskolásgyermekek a községi faiskolában tanulják a gyümölcsfák nemesítési módját és ápolását. Az iskolában, ha tanítónő alkalmaztatik, a női kézimunka is taníttatik, de férfi-kézimunka nem.

A kántortanítói lakás az iskolától külön, a többi házak közt van, mely áll 3 szoba, egy konyha, két kamra, egy segédtanítószoba, pincze, istálló- és pajtából. Fala téglából és mórbból épült, teteje fazsindely. Ezen lakáshoz tartozik egy konyha- és egy heréskert. A kántortanító egész lakása a hercegprimás ajándéka és csak iskolai célra használható. Az iskola jötevője úgy a multban, mint a jelenben Ő eminentiája a hercegprimás.

Püspökiben csak egyedül róm. kath. felekezeti iskola van kezdettől fogva, melyben régi, megmaradt iratok szerint 1781-ben Malatinszky

János kántortanító működött mint ludirector nobilis, hat gymnasiumot végzett rétor, kitünően beszélt latinul, a kath. egyházi szertartásokban kitünően jártas, a felső Csallóköz legkitünőbb tanítóinak egyike. — 1836-ban egy Göndör József nevű kántortanítóról szól az irás, ki július 13-án a Dunába fult. Göndör János kántortanítóról említés tétetik 1838-ban. 1845-ben Bohár Pál működött mint mester és jegyző. Ezután Kálai János jött, ki szintén mint kántortanító és jegyző volt alkalmazva 1873-ik év augusztus 18-ig. Miután 1873-ik évben a tanítói hivatal a jegyzőitől törvényileg elválasztván, Kálai János ugyanitt körjegyző lett, utódjául pedig Szép Lőrincz okleveles, volt nagy-pákai kántortanítót választotta meg a község, ki 1847. augusztus 10-én született Komáromban. Elemi- és reáliskoláit, valamint a képezdei tanfolyamokat Győrött elvégezvén, 1866-ik évben nyert oklevelével mosonmegyei Mecsér községben alkalmaztatván, mint segédtanító két évig működött. Innen Ráróba egy orvos családjához magántanítóul hivatván egy évre; ezután 1869. év szeptember 1-től 1870. május 21-ig ismét mint segédtanító működött Ásvány községben. Ekkor Pozsonymegyében Nagy-Pákán kántortanítónak megválasztatván, három évi sikeres működése után Püspökiben lett megválasztva. Mellette működtek mint segédtanítók: Kuszik Tivadar 1873. augusztus 18-tól 1874. június 30-ig, Slein Mihály nem okleveles 1874. szeptember 1-től 1875. június 30-ig, Blahó Emil tanítógyakornok 1875. szept. 1-től 1876. június 30-ig. Ekkor állittatván fel t. i. 1875-ik év nyarán a III. osztály, melyben Wepesek Etel tanított 1880. június 30-ig. 1876. szept. 1-től 1877. márczius 15-ig Hannos Lajos tanító-gyakornok, 1877. szeptember 1-től 1879. június 30-ig mint okleveles tanító Hrazdira János, azután Kovács Béla okleveles tanító 1879. szept. 1-től 1880. június 30-ig; Fiala Nándor az I-ső, Timaffi Endre mindkettő okleveles, együtt működtek 1880. szeptember 1-től 1882. június 30-ig. Ezek után alkalmaztattak: Hajdu József 1882. szept. 1-től 1883. június 30-ig. Körner Ferencz 1882. szept. 1-től 1884. június 30-ig, mindkettő okleveles, Hajdu az I-ső, Körner a második osztályban. Tóth Mihály 1883. szept. 1-től 1884.

június 30-ig. Törzsök Sándor 1884. szept. 1-től 1885. június 30-ig. Németh József 1885. szept. 1-től 1886. június 30-ig. Süke László 1886. szept. 1-től 1888. június 30-ig. Gerhard Henrik 1888. szept. 1-től 1889. június 30-ig. Jahutka György 1888. szept. 1-től 1892. június 30-ig. Winkler Antal 1889. okt. 13-tól 1890. június 30-ig. Kasztner Berta 1891. márcz. 1-től 1892. június 30-ig. Kopa Dénes 1892. január 24-től 1892. márczius 20-ig. Szabó Gizella 1892. május 2-től július 1-ig. Janovics Mária okleveles tanítónő 1892. szept. 1-től 1895. június 30-ig. Mann Nándor 1891. szept. 1-től 1894. június 30-ig, Weninger 1892. szept. 1-től 1893. június 30-ig. Misik Zsigmond 1893. szept. 1-től 1894. június 30-ig tanítottak. Omeisz Gizella az I-ső, Walesó Ilona a II-ik osztályban tanítottak 1894. szept. 1-től 1895. június 30-ig. Jelenlegi osztálytanítók: az I-ső osztályban Fozman Ilona okleveles tanítónő, szül. Kis-Páttyon Vasm. 1875. január 3-án Képesített Pozsonyban 1895-ben. Példás magaviseletű és ernyedetlen szorgalmu tanítónő. II. osztályban Flamik László nem okleveles tanító. Szül. Uniban (Nyitram.) 1875. június 28-án. Előképzettsége VIII. gymn. és 2 évig theologiai hallgató volt. A jelenleg működő kántortanítónak fizetése mint kántornak: lakás, mely áll 3 szobából, 1 konyhából, 1 kamrából, 1 pinczéből, 1 istállóból és 1 pajtából, továbbá házikert, összesen 103 forint értékben; 13 catastrális hold és 383 □öl szántó föld 180 forint; 26 köbméter lágyszalma 45 frt 50 kr; 18 hektoliter rozs 75 forint; munkaváltsági díj 44 frt; alapítványi misék után 13 frt 44 kr; stóla-jövedelem 106 frt 56 kr; ostyasütésért 11 frt 20 kr; keresztelezés és avatásért 36 forint; káposztapénz Vereknéről 20 frt; készpénzfizetés 53 frt 82 kr, mint tanítónak 164 frt 92 kr; össz. 739 frt 19 kr.

Az egyik osztálytanítónak fizetése a kántortanítótól évi 100 frt készpénz és ellátás fűteni való fával, a községtől 40 frt évi javítás s mindehhez egy szoba a legszükségesebb butorzattal.

A másik osztálytanítónak járandósága: egy szoba szintén a legszükségesebb butorzattal, fával és a községtől 260 frt, az iskola pénztárából pedig 40 frt készpénz.

Az iskolaszék elnöke Kudlik N. János al-esperes-plébános.

a) SZUNYOGDI.

Pozsony vármegye felsőcsallóközi járásában fekvő kisközség. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 425. — Rk. 421, ág. ev. 4. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 80. — Mn. 60, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: Püspöki.

Az iskola létesítése előtt a tanköteles gyermekek a Püspöki anyaközségi iskolába jártak, azonban 1890. év elején Kudlik János püspökii plébános s jelenlegi h. alesperes és Pluczer Károly szunyogdi birtokos kezdeményezésére a község kimondta a helybeli róm. kath. népiskola felállítását. Ennek megtörténte után a főmagasságu herczeg-primás ur ő eminentiája tulajdonát képező — a község középtáján fekvő — házat a község megvásárolta s azt iskolának és tanítólaknak átalakíttatta. Az épület dombos, száraz helyen fekszik, a falak égetett téglából, az épület födele pedig nádból áll. Az iskola egy tanteremből áll s miután jó nagy ablakokkal van ellátva, az eléggé szellős és világos. A felszerelés teljesen kifogástalan, a mennyiben a falusi elemi iskola követelményeinek megfelelően, minden legszükségesebb taneszer megszereztetett. A tanítólak azonban igen kezdetleges — mondhatni rozzant — állapotban van s igen sajnós, hogy azon segíteni nem nagy hajlandóság mutatkozik. Áll különben 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze és padlásból.

Az iskolának sem könyvtára, sem pedig testgyakorló-tere nincsen.

Faiskola rövid idő előtt az iskolaépület mellé helyeztetvén s mivel még csak most kerülttetett be, csak jövő ősszel lesz maggal beültethető.

Kézimunkának semmiféle neme nem taníttatik.

Mint az iskola jötevője, a multban csakis főmagasságu Simor János herczeg-primás ur ő eminentiája emlithető, ki — kegyes jó szívetől indítatva — a tanterem felszerelésére 200 frtot méltóztatott legkegyesebben adományozni. Az iskola fennállása óta csakis Pluczer Károly iskolaszéki világi elnökről tehetünk említést, a ki az évi záróvizsgák alkalmából a szorgalmasabb s jó magaviseletű tanulók között jutalomtárgyakat szokott kiosztatni.

Az iskola keletkezése óta itt működő tanító neve *Hírosik Mihály*, szül. Jász-Nagykun-Szolnok-megye Tisza-Roff községében, 1860. év szept. 18-án. Budapesten az elemi iskolák végeztével, a budapesti városi főreáliskolába iratkozott s annak hat osztályát is elvégezvén, ezen előképzettséggel azután mint képezdész a budapesti kir. kath. férfitanító-képezde három évi tanfolyamának hallgatása után az 1882. év szeptember havában tartott tanképesítői szigorlat alkalmából „jeles“ oklevelet nyert. 1882. év okt. 1-től 1890. év okt. 1-ig Cs. Csütörtök községben mint osztálytanító, ezen időtől fogva pedig Szunyogdi fiókközségben mint önálló tanító működik.

A kántortanító jövedelme 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kudlik N. János* alesperes, püspökii plébános.

b) VEREKNYE.

Kisközség Pozsony vármegye felsőcsallóközi járásában. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 460. — Rk. 460. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 80. — Mn. 60, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: Püspöki.

A népiskola az 1890. évben állíttatott fel. Ezelőtt a tankötelesek a szomszédos anyaközségbe Püspökibe jártak iskolába. Miután a 3 km.-nyi távolság különösen a téli időben nagyban hátráltatta a rendes iskolalátogatást, azon-

kivül pedig a tankötelesek száma is évről-évre szaporodott: a község előljárói elhatározták, hogy az iskoláztatást illetőleg az anyaközséggel eddig fennállott közösséget feladják s saját községükben állítanak fel iskolát.

Ezen határozat még ugyanazon évben végre is hajtattott, a mennyiben az első tanév 1890. szeptember havában kezdetét is vette. A tanterem és tanítói lak számára mindjárt nem volt ugyan külön épület, miért is a község kénytelen volt ideiglenesen e célra egy magán-épületben alkalmas helyiséget bérelni; de a következő évi tanítás már egy külön — a község által megvásárolt és átalakított — épületben eszközöltetett. Az iskola, valamint a tanítói laknak megkezdhető kedvező fekvése van, a mennyiben az előbbi az udvarra eső részben lévén elhelyezve s így nincsen kitéve azon hátrányos eshetőségeknek, hogy a tanítás zaj, vagy egyéb az utcán előfordulni szokott jelenetek által zavarva lenne. A tanítói lak áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze és egy hozzátartozó istállóból. Az egész épület égetett téglából van építve, a tetőzet pedig fazsindelylyel van befödve.

Az iskola felszerelése és berendezése teljesen kielégítő, a mennyiben a szükséges taneszközök kevés kivétellel mind beszerezettek.

Könyvtár és tornatér nincsen, ámbár az utóbbi célra elég nagy és alkalmas mellékudvar állna rendelkezésre, csak hogy a község előljárósága jobbnak látta e mellékudvart inkább a községi bika részére fentartani; mert e nemes tenyészállat a pásztorral együtt — sajnos — az

iskolával egy és ugyanazon földel alatt van elhelyezve.

A kézimunkának semmiféle ága nem tanítatik.

Jótevői az iskolának sem a múltban nem voltak, sem pedig jelenleg nincsenek.

1890. év szeptember havától 1891. év szeptember 1-ig Mann Nándor okleveles tanító volt alkalmazva. Ezen idő óta *Jahutka* György működik, ki 1860. év november 30-án vasmegyei Gyepü-Füzesen született s miután Szombathelyt a középiskola alsó osztályainak ismeretét megszerezte, az 1877. évben a modori állami tanítóképezdébe lépett, hol 1880-ban elemi tanítói oklevelet nyert. A képesítói vizsga letétele után besoroztatván s katonai kötelezettségének eleget teendő, 3 évi szolgálatra ezredéhez bevonult.

Az 1883. évben Pozsonymegye felső-csallóközi járásban fekvő Hidas községben mint segéd-tanító nyert alkalmazást, hol 3 évig működött. 1886-ban a szomszédos Püspöki községben megüresedett altanítói állást foglalván el, itt 1891-ig maradt. Azóta pedig Vereknén van alkalmazva, a hol mindezideig 300 frt készpénz fizetést, egynegyed holdnyi kertet és természetbeni lakást élvez évi fizetés fejében.

Az iskolaszék elnöke *Kudlik* N. János al-esperes, püspökii plébános.

10. SOMORJA.

Pozsony vármegye felsőcsallóközi járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2643. — Rk. 1737, ág. ev. 512, ev. ref. 221, g. kath. 1, g. kel. 2, unit. 3, izr. 167. — Nyelvre magyarok.

Tank. sz. 256. — Mn. 256, ism. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás helyben.

Csallóköz-Somorja rendezett tanácsu város. A Felső-Csallóköz legnevezetesebb helye, Pozsony vármegyében, a Duna balpartján. E város a múlt századokban nagy szolgálatokat tett a magyar királyoknak s ezért többrendbeli szabadalmat kapott. Zsigmond király 1405-ben szabad kir. várossá emelte. E czímet azonban 1465-ben elvesztette. Szabadságait, privilegiumait III. András, Erzsébet királyné, Zsigmond, I. Mátyás, II. Ulászló, Miksa, I. Rudolf, II. Ferdinánd, I. Lipót, III. Károly, Mária Terézia s II. Józseftől kapta ugyanannyira, hogy lefizetvén évenként a

806 frtot a pozsonyi várkapitányságnak, minden földesuri jussokkal élhetett s földjeit szabadon használhatta. Mig végre 1846. október 10-én 24,427 ezüst frt lefizetésével a váruradalom iránt való összes kötelezettségeiből kibontakozott. 1541-ben itt halt meg Rogendorff csász. hadvezér Somorján. (Azalatt roppant táborral közeledett a rettenetes Szulejman. Első csapatai Rogendorffot Buda ostromától elverték, huszezer ember hullott seeregéből, önmaga Somorjába futott s meghalt. Bedeő Magy. tört.)

1690-ben Széchenyi György érsek 30,000 frt

tökét letevén a helyt. tanácsnál, Koháry országbíró a templom és kolostor építésére adott 20,000 frtot. 1700-ban Csehországból jöttek be a Paulinusok, paulai szent Ferenczrendü szerzetesek. Öltönyük fekete durva szörposztó s kámzsával volt ellátva. A templom alatti sirboltban láthatók, a mint nyitott koporsóikban fekszenek. 1722-ben végeztetett be a templom építése, a torony kupján s a pincze egyik szegletkővén láthatni az évszámot. A toronyban levő 18 mm. súlyú nagy harang e felirattal: Vivos voco stb. 1627-ben öntetett, tehát régibb keletű, mint az épület. A hagyomány szerint az evang. hitfelekezet kapta vagy kobozta el e harangot s használta a piac közepén álló haranglábon; de Pálffy Rudolf uram ő kigyelme azt a toronyba fölhuzatta. A toronyóra szinte egyik Pálffy adománya a vöröskői várból. 1785-ben II. József rendeletére a szerzet eltöröltetett. (A legutolsó szerzetes Dénesdiben halt meg, mint segédlelkész.) A kolostor felét a város katonai tisztalakoknak vette meg, de most vendéglőnek használja, felét a köfállal kerített kerttel együtt plébánia és iskolának hagyták. A nagyobbik köfállat kerített kert, melyben halastó volt, egymagánzó tulajdonába került. A volt kath. templomot a reformátusok vették meg 3000 frton. A 17-ik században volt könyvnyomdája is. 1812. és 1865-ben a tűzvész roppant pusztítást vitt véghez a városban. 1868-ban jöttek be lakni Somorjába az izraeliták, hol eddig még nem voltak.

A városnak két főutcája elég széles, lámpa, téglajárda s fasorral van ellátva. Főterén, hol még 40 év előtt egy lóuszató mély tó állott, most a Szt.-Háromság szobor s egy kis sétatér díszlik.

Régi időben sáncza és két kapuja is volt. A sánczok most is láthatók. Az egyik kaput e század elején, a másikat a szégyenoszlóppal együtt 1872-ben lebontották. A negyvenes években látható volt a város határában épített 4 oszlopu bitófa is. 1873-ban rakták le alapkövét az egyemeletes fiu- s leány polgári iskolának is. Ez iskola belső berendezése vetélkedhetik bármily nagyvárosi iskoláéval. A polg. iskola államilag segélyeztetik s a város által gondoztatik. A házak földszintiek többnyire, de szilárd téglából készültek. Épületei közt említendő: a szépen ki-

festett kath. plébánia-templom. A szentély feletti képcsoportozat paulai szent Ferenczet s a francia király udvari környezetét tünteti fel. A templomhoz épített kolostor, mely jelenleg plébánia, iskola, járásbírói és telekkönyvi hivatal s vendéglőül szolgál. A reform. egészen téglatoronyu templom. Ez XIII—XIV. századbéli épület. 1785-ben még kath. templom volt, de ki és mikor építették, azt nem tudhatni. A templomban levő nagy vörös márvány keresztelő kutat 1886-ban a csütörtöki pléb. vette meg temploma számára. A városház (tornya 1865-ben leégett) a hol több nevezetes régiséget őriznek. A városház termében egy régi festett kép látható, mely a törökök által felgyújtott várost ábrázolja. Az evang. temploma, a polg. isk. épülete, a szegények torony s kápolnával ellátott menháza, a takarékpénztár, a tűzéraktanya emeletes épületei. Említendő még egy régi emeletes ház, melyben a szóhagyomány szerint Zsigmond király lakott. Ez utcát, melyben e ház áll, máig is Király-utcának nevezik.

A legelső iskola a mostani református templom melletti földszinti épület volt 4 ablak és bolthajtásos tetővel. 1812-ben a templom toronyostul a melléképületekkel együtt leégett. A toronyban levő egyetlen harang is elolvadt. Megjegyzendő, hogy ez épület 1786-tól már a ref. hiveké volt. Az iskola teteje a tűz által okozott kár miatt bedőlven, az újra építés alkalmával gerendás tetőzetet kapott. A régi iskolaterem tehát most is látható, s a ref. hívek iskolahelyisége. Mikép s hogyan volt ez osztály felszerelve, azt nem tudhatni. Az 1785-ig létező paulinus iskolák felszereléséről sem puhatolható ki semmi. A tannyelv a plébániai iskolánál magyar, a kolostorbelinél német volt. A két emeletes kolostor utcára nyíló két földszinti szobája lehetett az iskola. Jelenleg vendéglői helyiségek.

A bejárat a mostani vendéglő nagy kapuján volt; az udvar négyszöge kert lehetett. A paulinusok elköltöztével az udvarra nyíló négy czellából két-két iskolatermet alakítottak, 3 szoba meg a kántortanító lakásául szolgált. 1804-től az ötvenes évekig az I. osztály felszerelése menedékesen fölfelé menő padok, egy nagy tábla és egy szétszedhető 2 m. magas betüszekrényből állott. A gyermekek jobbkézfelüli oldalról nyerték a világosságot.

A tanítónak egy rácsozatlan lágyfaasztala volt. A II. osztályban volt 1 tábla, 1 régi Magyarország fali térképe és 1 félkör alakú 150 cm. hosszú festett kép. E kép a templom és kolostor átadását ábrázolja. Az ajándékozó neve a kép hátlapján látható:

„Kompoth Ferencz városbíró e képet a II. osztálybeli tanulóknak örök emlékebe ajándékozta.“

1862-ben szeretett fel a két osztály újonnan és pedig az I. osztály új táblát, 1 számológépet, fali olvasótáblákat és szemléltető képeket, a II. osztály térképeket, táblát, természetrajzi képeket és 1 db földgolyót kapott. Ez iskolai felszerelések Adler József polgármester rendelkezéséből eszközöltettek.

1864-ben Részely Mihály pléb. igazg. 6 db nagy képpel ajándékozta meg az iskolát. Az éh- és mérges gombák színes képeit ábrázolják.

1865-ben az ó- és újszövetség színes fali képei szereztettek be.

A III. osztály új padokat és asztalt kap s a harmadik tanító osztálya két szobából lesz átalakítva, s mellette egy szoba lakásul a második emeleten az utcáról.

1867. okt. Megjelenik Barton József apát kir. tan., pozsonyi tankerületi kir. főigazgató; kijelenti, hogy a somorjai iskolákat főlembi tanodává alakítandja át. A tanítókat összehíván, felszólítja őket, hogy a kinek főlembi tanodákhoz képesítője nincs, iparkodják ezt megszerezni. Jancsik Béla, mint érettségi vizsgát tett egyén, még e képességet 1866-ban megszerezte. Mecsér János idősnek vallja magát s nem elég erősnek e minőség megszerzésére. Jancsik Gyula, ki okl. elemi isk. tanítóságra tett szert még 1866-ban, miniszteri engedéllyel, 1868. évi április 9-ik napján a nagyszombati kath. képezdétől szó- és írásbeli vizsgálat folytán a magyar és német tannyelvű főlembi tanodáknál önálló tanítóságra képesítettnek találtatott. A megnyert képesítőt Jancsik Gyula az igazgatónak bemutatja, de a főlembi iskola abban maradt.

1868. szept. A felsőbb osztályban elválasztatnak a fiúk a leányoktól. Az I. és II. vegyes osztályt Mecsér János, a III., IV. és V. fiúosztályt Ivánfi (Jancsik) Béla, a III., IV. és V. leányosztályt Ivánfi Gyula tanítja.

1868-ban alakul meg az első iskolaszék, melynek elnöke főt. Részely Mihály pléb., jegyzője Posfay Sándor városi jegyző.

1869. A kath. patronátus kimondja, hogy az iskolák kath. jellegét fentartja.

1870-ben szept. A második emeleti leányosztály s tanítói szoba járásbírói hivatalkának adatik ki.

1870. A kántortanító az iskolaépületi 3 szoba lakásából kiköltözik; a városban kap lakást. A lakás közfalát lebontják s a leányiskola ide helyeztetik el. A lakás egy kis szobáját a harmadik tanító foglalja el. A III. osztály az utcáról földszintre, udvarra, első emeletre néz. Az ablakok végig vasrudakkal vannak ellátva. 1871-ben Bartal Rezső Pozsonymegye tanfelügyelője látogatá meg az iskolákat.

1874. A tejfalusiak iskolát építettek, s így a gyermekek nem járnak Somorjába. A filiálák közül Csölöszty-Usszor községek, úgy Fakó és Körtyélyes puszták gyermekei látogatják a somorjai iskolákat.

1876. A III., IV. és V. leányosztályok új térképeket s természetrajzi ábrákat kaptak dr. Tomány Ferencz polgármester szívesességéből.

1877. aug. 20. Ámbár nagyon kevés német volt itt Somorján, a kántornak minden újholdvasárnap kismiséen, karácsony, husvét, urnap első kismiséjén, advent szerda és szombati hajnali misén mindig németül kellett énekelni s erre a németek igen tartottak. Az újholdvasárnap épen sz. István (aug. 20.) napra esett; a kántor nem akart németül énekelni, a németek erősködtek nagyon, de hiába volt panaszkodás. E naptól fogva abban maradt az egész német istenítisztelet, s egyszersmind az iskolákban is megszűnt a német olvasás és írás.

1879-ben Ivánfi Gyula gyermek színi előadást rendez, melynek jövedelme szegénysorsú tanulók könyveire fordítatik.

1880. Karsay Pál tanító megkezdte az iskolai takarékpénztár behozatalát, melynek helyes kezeléseért díszoklevelet nyer.

1881. Róth József kir. tanfelügyelő nézi meg iskoláinkat.

1884. decz. 21. Répási Mihályné asszonyág kezdeményezése folytán, a három tanító ének, szavalat s bethlehemi előadást rendez,

melynek befolyó jövedelmét, 71 frt 54 krt, 38 szegény tanuló felruházására fordítja és számos vendég jelenlétében azt kiosztja.

1886. okt. Negyedik osztály állittatik fel és pedig az egyházfi egy szobáját s a bennlakó tanító szobájából a közfalat elvették, s így egy kétablakos világos szoba lőn iskolává, mely legott be is butoroztatott. A bennlakó harmadik tanító lakpénzzel kárpótoltatott. Mig a három osztály fennállott, minden terem három öl lágyfát kapott felvágottan. A negyedik osztály létrejöttével ez adományból osztályonként egyfélől levonatot. Az iskolának kertje, faiskolája vagy udvara nincs, nem is volt.

1887. szept. Német István és Karsay Pál tanítók saját költségükön kitömött emlős állatokat s szárnyasokat szereznek be iskolájuk számára.

1891-ben. Miután az első osztálynak függőnyi nem voltak, Ivánfi Béláné és Fekete Ferenczné urhölgyek az osztályt 2 függőnyvel ajándékozták meg.

1892. jul. 8-án. Részely Mihály esperes-plébános, igazg. ötven évi áldásdus működése után jobblétre szenderült. Ő tanítóinak nemcsak előjárója, hanem valódi atyai tanácsadója s mindenben védelmezője volt, az iskolának pedig jótévője. Béke lengjen porai felett!

1892. okt. Főt. Kisfaludy Zsigmond nagy-magyar esperes-plébános foglalta el előde helyét, mint ker. tanfelügyelő és az iskola igazgatója.

1893. febr. 7-én. Szentséges atyánk Leó pápa ő szentsége jubileumát ülte az ifjuság. Szavalmány, ének volt több vendég jelenlétében

1894. nov. 12. Főt. Kisfaludy Zsigmond egyh. ker. tanfelügyelő felterjesztése alapján ő főmagassága Vaszarý Kolos bibornok hercegprimás és esztergomi érsek ur 2407. sz. alatt kelt legmagasabb rendelete értelmében, Ivánfi Gyula első kántortanítót a r. kath. elemi népiskolához főtanítóvá nevezte ki.

1894. decz. 5. Ivánfi Béla polg. isk. igazg. 1 Pozsonymegye- és 2 drb Magyarország fali abroszával ajándékozta meg a III. és IV. fiuosztályt.

1895. máj. A kanyaró betegség miatt az iskolák hatóságilag beszüntettek.

1895. máj. 4-én. Az előadások ismét megkezdődtek.

1895. máj. 22. Plachy Bertalan Pozsonymegye kir. tanfelügyelője az iskolákat meglátogatta.

1895. Rend. A gyermekek évenként kétszer, a tanítók egyszer járulnak a sz. gyónás és áldozáshoz. Évi vizsgálatok évenként kétszer tartattak egész 1884-ig. Ez évtől a mai napig csak évváró vizsga tartatik és pedig június hó végén. A tanév szeptember hó 1-től kezdődik s tart szakadatlan 10 hóig. A heti szünidő minden csütörtök napon s országos vásár napján adatik.

Kerületi egyh. tanfelügyelők: Főt. Kollárik Endre csötörtöki esperes (1854—63), főt. Thaisz János féli esp. (1863—73), Részely Mihály somorjai esp. (1873—90), Kisfaludy Zsigmond magyar esp. (1890—94), 1894-től főt. *Kudlik* János püspökii esperes-plébános urak, kik évváró vizsgáinkon elnököltek.

A tanítói ker. könyvtár még 1862-ben közadakozás s vétel útján alakult, körülbelül 150 önálló mű áll a tanítók rendelkezésére. A könyvtár eddig Nagy-Magyar, 1895. okt. 25-től Somorján áll. A könyvtárnok Karsay Pál. A somorjai tanítói könyvtár 60 kötetből áll, a melyet ajándék útján kaptak a somorjai tanítók.

A somorjai iskolák legnagyobb jótévője kétségkívül néhai főt. Garay István volt somorjai plébános s később pozsonyi lakost említem fel legelőbb, kinek alapítványa kamataiból a hitoktatók, kántortanítók és a szegény tanulók könyveikre részesülnek évi segélyben.

Illovay Ferencz-féle alapítvány kamatjából az iskolatakarítás fedeztetik.

A somorjai r. k. óvodára alapítványokat tettek: Loszhadl János, Nyeregjártó György, Sipőcz Mihály, Hitzlperger József.

Szegény gyermekek könyvére: Garay István, Illovay István, Hitzlperger József, Sidó István somorjai polgármester, ki jótékony célra gyűjtött adományokból 111 frt 80 krt fordított vallásfelekezeti különbség nélkül vagyontalan, iskolába járó gyermekek felruházására.

A somorjai kath. iskola keletkezésének ideje nem bizonyos; de mivel plébániájáról már a XIII. században tétetik említés, valószínű, hogy egyidejűleg iskolája is volt.

Régi okiratok ezt bizonyítják, melyek másolatát főt. Kisfaludy Zsigmond esperes ur szíves átengedésével évszámok szerint ide másolom.

Rudolf cs. és király 1593. augusztus 20-án a somorjai plébánia 3 szőlőjét (a pozsony-megyei, prácsai és récsei határban) azon okból menti fel az eszterg. érseknek járó tizedfizetése alól, mert azon szőlők jövedelme a plébániai iskola és templom fentartására fordítottatik. A város e szőlőket 1779-ben 715 frtért eladta s a pénzt közszükségleteire fordította, de a kötelezettség fenmaradt.

1634. Draskovics György váci püspök, pozsonyi prépost Vis. így szól: „Iam vero quod ad scholas attinet eae-hic-celebris, Ludimoderatori Germanico et Ungerico cuivis 45 fl. annui a Communi, a Discipulis indigenis unus, ab estraneis duo dantur, e quibus ille 30 (una cum fuselis) hic- 40 et grandiores 12 instruit.“

1673. október 18. Pálffy Ferdinánd csanádi püspök visitációja szerint mint kántornak fizetése 12 frt, mint tanítónak 45 frt, fára 8 frt, az óraigazítástól 10 frt; tartozik 2 tisztességes diákot tartani a tanításban segédül. A plébános évenként vegyen ki a templom pénzéből 3 frtot képekre, olvasókra és Agnus Dei-re, melyekkel a gyermekeket a katekizmus tanulására édesgesse.

1714. Pongrácz Imre báró Visit. Podhorszky János, a kántortanító köteleztetik egy magyar és egy német segédet tartani, fizetésük 30 frt s a város házanként tartotta őket. (Ezt Fodor László plébános 1726. évi május hó 26-iki leveléből tudjuk.)

1755. Kisvárdai János kántortanító, ennek német segédje is volt Somorján.

1781-ben Batthyány-féle Can. Visit. Dobrovsky Ignác a ktanító, fizetése 200 frt, a kántori jövedelmekkel együtt 249 frt 35 kr. Az első normális osztályban tanított, segédje a másodikban. Ekkor más tanító nem volt, mert a Paulinusok is 4 normális iskolákkal később 2 felsőbb osztállyal foglalkoztak. A lakosságnak már ekkor is csak negyedrésze volt német. A protestánsok gyermekeit is kath. tanítók oktatták.

1785. A Paulinus-rend eltöröltetett.

1804-ben (Zimányi Vis. szerint). Szerveztetik 2 kántortanítói állás, részint azért, hogy az ifjúság oktatása sikeresebben eszközöltessék, részint az egyházi zene művelése által az istenisztelet fénye emeltessék. Ekkor Jancsik Ferencz

volt az igazgató-tanító, a másik tanító pedig Laczkó Pál. Az elsőnek fizetése 160, a másíknak 140 frt volt, azonkívül minden gyermektől negyedévenként 18 kr., vásárkor 3 kr., melyből az iskolát krétával, tintával és szivacsccsal ellátni kötelesek voltak. A várostól egyenkint 6 öl fát kaptak saját és iskolai használatra. A gyermekeket ének és zenében az iskolai órákon kívül voltak kötelesek oktatni. A várostól zöldséges kertjük volt közösen és egy tehéntartásuk.

1815-ben Jancsik Ferencz Tallásra, később Pozsonyba költözködött, s ott halt meg, hánýadik évben, nem tudatik.

1816-ban Szalay János és Bilesik voltak a tanítók.

1824-ben Vaigl József és fia Ferencz.

1827-ben Vaigl József és Jancsik József.

1845. márcz. 19-én Vaigl József meghalt. Kimulásával a két tanítói állomás egyesítettett oly feltétel alatt, hogy az egyik tanító 2 segédet tartani köteles. A második tanító a 7 éven alóli gyermekeket oktassa; így alakult közadakozás útján a kisedóvoda.

1845. május 4-én megnyittatott.

1845. Vaigl Ferencz tanító P.-Szeredre távozik s ott halt meg mint ktanító 1868-ban.

1846. Pogány-féle Archi Diac. Vis. 2 osztályu norm. iskola és kisedóvó emlittetik. Jancsik József ktanító 2 segéddel. Fizetése a várostól 320 p. frt, Garay-alapból 40 frt, 18 öl fa, két segédjét maga fizeti és élelmezi.

1846—1860-ig Jancsik József segédeket tartott, kiket az isk. igazgatóval együtt fogadtak; fizetésük 20—30 frt, élelmezés, lakás, fűtés s mosással. Emlékezetből ideírom a volt segédek névsorát: Sipolyi István, Zihrinyi József, Vistával Tamás, Bartal József és János. Szittyay József, Szmekta György, Bartussek Pál, Kollarovics Lajos és Sipócz Mihály. Ezek közül él még Bartal József vajkai nyug. jegyző, Szmekta György nagyváradi nyug. tanító, Bartussek Pál vezekényi tanító.

1860. okt. Jancsik József kt. eltávozt Várpalotára; hol is megválasztatott ktanítónak.

1861-ben. Egyesítettett az állomás. A segéd-tanítói intézmény eltöröltetett. Megválasztattak a kath. pátronátus által: Révfy László kunmajsai első, Mecsér János stomfai tanító másodkán-

torul. Fizetésük: az elsőnek a várostól 500 frt, Garay-alapból 21 frt, stólailetmény 89 frt, 6 öl lágy fa. Csölösztő helységtől 1 öl lágyfa. Az ide tartozó filiákból párber 30 frt 34 kr. és 1 hold 800 □ kat. szántóföld. A második tanító fizetése: 580 frt 32 kr. 6 öl fa, 1 öl Csölösztőről. 1800 □ sz. föld és egy 400 □ öl kert. Lakást az első tanító természetben, az iskolaépületben kap és pedig: 3 szoba, 1 konyha, 1 pincze, 1 kamra s egy faszinból állót. A másodikért a város bért fizet a városban, melynek értéke jelenleg 120 frt. Kötelelességeik saját iskoláikban tanítani s hetenkint felváltva orgonálni, a nagyobb ünnepekben együttesen közreműködni.

1863. Révfy László eltávozott. Jelenleg mint pozsonyi jogakadémiai tanár működik.

1863. szept. Révfy László helyett megválasztott első kántortanítóul a V.-Palotáról visszahívott Jancsik József. Az iskola 2 tanteremből állott: felosztott 1-ső és 2-ik osztályra, tanította Mecsér János. A 3. 4. 5-ik osztályt tanította Jancsik József.

1863. Az iskolák túltömöttsége miatt a 3-ik tanítói állomás szerveztetett szept. 17-én 300 frt, 4 öl lágyfa a várostól. Csölösztő község ehhez 10 frt és 1 öl lágyfával hozzájárul. Iskolafűtésre 3 öl fát kap felvágva. A kath. patronátus megválasztja Kisfaludy Mór szempezi tanítót.

1866. Kisfaludy Mór Szempeczre költözik, hol megválasztatik jegyzővé.

1866. Jancsik Béla, József fia, lesz 3-ik tanító; tanítja a 4. 5. 6. osztályt.

1867. november 28-án Jancsik József 58 éves korában jobblétre szenderült; mint jeles képzettségű tanítót és zenészt mindenki szerette és becsülte.

1858-ban közadakozás útján egy fisharmoniumot szerzett be az iskola és egyéb használatra.

Fuvó és vonós zenekart, dalárdát létesített.

Az ő kezdeményezése folytán állíttatott a templomban a 22 változatú új orgona. (A régi orgonát megvették a reformátusok 100 frtért).

Jancsik József a somorjai temetőben fekszik, hol hamvai fölé hálás fiai emeltettek keresztet.

1867. decz. Jancsik Bélát választja meg a patronátus egyhangulag atyja helyébe kántortanítónak.

1868. Pályázat hirdettetik a 3-ik tanítói állomásra. Ez állomást 3 pályázó közül elnyeri Jancsik Gyula, ki bold. atyja mellett egy évig segédtanítóskodott.

1868. Jancsik Béla és Gyula nevüket min. engedély folytán Ivánfira változtatják.

1869. márcz. Ivánfi Gyula tanítót katonasághoz sorozzák s miután a hadgyakorlatok a szünidőknél tovább tartottak helyettesül Csána Ferencz növendékpapot kéri fel és egy hóig sajátjából fizeti.

1870. Ivánfy Béla tanító a szünidők alatt tornafolyamot hallgat Esztergomban, miről oklevelet nyer.

1873. július 15. Ivánfi Gyula tanító kéri a várost fizetése javításáért. A város 300 frtről 400 frtra emeli fel e járadékot; s egyszersmint megbizza az akkor keletkezett ismétlődő iskola tanításával, melyért 100 frt díjat huz. 1873-tól a harmadik tanítói állás díja 500 frt lett, s lakásul egy szobát az iskola mellett kapott.

1873. szept. Ivánfi Béla leteszi az esküt Bartal Rezső pozsonym. tanfelügyelő kezébe, mint kinevezett polg. isk. tanító és ének-tanító; kántortanítói állásáról leköszönt. Említendő mint jeles egyházi s világi zeneszerző s az orgonajátékbani ritka jártassága. Ő szervezte s tanította be a helybeli tűzoltó-zenekart.

1873. szept. A k. patronatus Ivánfi Gyula 3-ik tanítót egyhangulag választja meg kántortanítónak. Kinevezésének okm. kelte: 1873. október 15.

Az esküt sz. mise alatt főt. esp. Részely Mihály ur kezébe teszi le okt. 17-én.

1873. október 17. Ivánfi Gyula helyét Mihálek József foglalja el, mint 3-ik tanító.

1876. szept. Mecsér János másodkántor 18 évi működése után Pozsonyba távozott, hol később meghalt. Mihálek József 3 évi tanítóskodás után Budapestre költözött.

1876. Az iskolaszék két pályázatot hirdet. Másodkánt. tanítónak Schill Imre bikoli nevelőt, 3-ik tanítónak Karsay Pál ürményi tanítót választja meg. Született Andódon Nyitram. 1855. február 25-én. Öt gymnasiumot végzett. Képesített Léván 1876-ban. A kath. tanítók országos gyűlésén 1896-ban mint képviselő lett megválasztva.

1886. Egy negyedik tanítói állás szerveztetik.

Az iskolaszék több pályázó közül Németh István csornai tanítót választja meg 500 frt, lakásdíj és fajárandósággal.

1886. Szervezi Karsay Pál tanító a kath. Legényegyletet, kinek segítségére voltak: Paulovics R. és Nemes I.

1888. okt. Schill Imre 12 évi ittléte után Zala-Egerszegre választatik meg kántorrá.

1890-ig Németh István helyettesíti Schill Imrét.

1890. Németh István nyeri el a másodkántortanítói állást. Szül. F.-Szilvágyon Vas megye 1862. november 24-én. Képesített Sopronban 1884-ben.

1890. Tocsek Miklós nagysúri tanító lép a 4-ik tanítói állásra. Szül. Dojcsen Nyitra megye, 1865. február 8-án. Öt gymnasiumot végzett. Képesített Znióváralján 1885-ben.

A kántortanítók névsora: Podhorszky János 1714—1728; Kisvárdy János 1755; Dobovszky Ignác 1781; Jancsik Ferencz 1804—1816; Szalay Ferencz 1816—1827; Vaigl József 1827 1845; Jancsik József 1845—1861 (első ízben); Révfy László 1861—1864; Jancsik József 1864—1867 (másodízben); *Ivánfi* (Jancsik) Béla 1867—1873; Ivánfi Gyula 1873-tól. Született Somorján 1848. ápril 22-én. Öt gymnasiumot végzett. Képesített Nagyszombatban 1866-ban.

A somorjai tanítók, mint működésük adatai bizonyítják, ügyesre és tevékeny emberek, kik ernyedetlen szorgalmukkal méltán sorakoznak a főegyházmegye annyi jeles tanítói közé.

A kántortanító jövedelme 720 frt 57 kr., a másodkántoré 605 frt 68 kr.

Az osztálytanítók fizetése 540 és 450 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kisfaludy* Zsigmond alesp. plébános, ker. tanfelügyelő.

a) GUTOR.

Pozsony vármegye felsőcsallóközi járásában van. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 652. — Rk. 642, ev. ref. 1, izr. 8. — Nyelvre magyarok.

Tank. sz. 85. — Mn. 70, ism. 15. — Tny. magyar.

Posta és telefon helyben. Vasútállomás: Misérd. Táviró: Somorja.

A község régi nemes közbirtokosság: Földes, Korlát és gróf Szapáry-családok tulajdona volt. Most több uri család és nemesek birják.

Régi kath. templomuk, hagyomány szerint, XII-ik századbéli, de valószínűleg XIV. században épült. Régi plébániája most somorjai filiális.

Régebben itt nagy rév járása volt Csallóköznek Bécs felé.

Nevezetességét még gróf Bukofki Jeremiás szép kastélya és gazdasága képezi, t. i. szőlő és erdészetben.

Az iskola keletkezésének ideje ismeretlen, mivel az iskola történelmére vonatkozó jegyzeteket csak 1869-ik évtől kezdve találunk. A többiben éltebb koru emberek emlékezete szerint az iskola a hatvanas évek elején még a templom közelében állott 275 □-ölnyi belsőséggel; de mivel ezen helyiség az igényeknek már akkor sem felelt meg, másrészt pedig a felsőbb iskolai hatóság kívánata szerint is új

iskolát kellett volna építtetni, de a nagyobb költségek kikerülése végett, kicseréltetett a Borbély Ferencz 41-ik számú házával 1865-ben, mely épület jelenleg is fönnáll mint iskola, egybekötve a kántorlakkal és 834 □-ölnyi belsőséggel. Ezen épület délkeleti iránytól északnyugatra húzódva, 35 méter hosszúságban, szélessége 584 centiméter, magassága pedig 3 méter. Az iskola maga 856 centiméter hosszú, mely az épületnek elő részét képezi; ezután következik egy zárt konyha, mint bejáratú folyosó. Továbbá a kántornak 2 padlózott szobája és még egy zárt konyha. Végre pedig egy kamra, egy istálló és 2 ól. Az alapépület kevert anyagból készült, a tetőzete pedig 23 méternyi hosszúságban faszindelyes, hátrább pedig nádas.

Az iskolát csak most kezdik felszerelni jobban az 1895—96-ik évben. Ezelőtt volt benne 10 asztal és pad, az is egyik hosszabb, a másik rövidebb, továbbá oly magasak voltak, hogy csak

a 11—12 éves gyermekek irhattak ülve; a többinek állni kellett, ha írni akartak, s ezek minden megerősítés nélkül álltak és ingadoztak. Volt benne 2 festetlen számoló tábla vagy 6 darabban, egy ingatag asztal és szék a tanító számára, de csak félve lehetett hozzá ülni, mert mind javításra szorult. Érdekesebb tárgyai voltak: Európa, Magyarország és Pozsonymegye térképei, meg valami félviselt 16 db természetrajzi ábra. Továbbá falitáblák, földgömb, telurium, Palesztina térképe és a szükséges tankönyvek.

Könyvtár és a tornaeszközök még idáig hiányoznak, de bizunk a jövőben, hogy lassankint erre is rá fog kerülni a sor. Faiskola ugyan van a községben, de ez nem képezi az iskola vagyonát, hanem azért egy év óta már az iskolás gyermekek is segédkeznek az oltás körül.

Az iskola fenntartása körül felmerülő költségeket a községi adóból fedezik.

Hogy a kántortanítók miként következtek és hogy melyik évben működtek, erre nézve jegyzetek nincsenek. Tehát ezt is az öregebb egyének emlékezete után jegyeztük, azért a régebbi elődökről említést sem tehetünk.

Kántortanítók a következők voltak: Biber N., Kálai N., Lamos Gábor, Ürge Ármin, Varga István, Botka József 1869-től, Méri Imre, Kuszik Imre 1872-től, Petrasovics Imre, Hencz Mihály 1880, Pataki Antal, Lagmár Pál 1882. augusztustól, jelenleg *Fehér* György 1894. nov. 1-től, szül. 1860-ik évben április 22-én, Pozsonymegyében, Kis-Udvarnok községben. Képesítést nyert Győrött 1890-ben. Működött Tökés-Kisfaludon és Felső-Ereken.

A kántortanító jövedelme 412 frt 27 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kisfaludy* Zsigmond somorjai plébános.

b) SZEMETH.

Pozsony vármegye felső-csallóközi járásában fekszik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 400. — Rk. 400. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 83. — Mn. 62, ism. 21. — Tny. magyar.

Posta: Gubos. Vasut-állomás: Miséró Táviró-állomás: Somorja.

A község közel a Dunához sík területen fekszik, hegy, sőt még domb sincs közelében, csak egy hosszában huzódó mesterségesen készült töltés van, mely mintegy védbástyája a Duna áradásai ellen. A község fennállása már igen régi; okiratilag mint a szent-györgyi grófok birtoka 1420-ban fordul elő. A templom XIV. századbéli épület, miről építkezési modora tanusodik, hiteles adatok nincsenek róla.

Az iskola keletkezését századokra teszik, különös jötevőkről hallgat a krónika. Megemlítendő, hogy a hitközség 1893-ik évben a kor igényeinek teljesen megfelelő új iskolát építtetett, mely alkalommal a kántortanítói lakot is átalakították, mi több mint 2000 frtba került.

Az iskolának, úgy a tanítói laknak fekvése keleti, egészséges helyen. Alapja téglá, fenyő s zsindelytetőzettel. Felszerelése ezideig hiányos volt, a mi azonban ez évben megtörténik, mivel e célra ő eminentiája a biboros hercegprimás

érsek 100 frtot volt kegyes adományozni, a mit pedig a nép annál is inkább megérdemel, mivel az utóbbi időben a tűzvész igen sok kárt tett, minek következtében a nép elszegényedett.

Iskolai könyvtár nincs. Testgyakorlótér szintén hiányzik, miről azonban az iskolaszék legközelebb gondoskodni fog. A faiskola, hol a gyermekek kertészeti gyakorlati oktatásban részesíttetnek, mintegy 30—40 oltványt szolgáltat évenként. Női kézimunka kötés, horgolás ez évben vette kezdetét.

A somorjai egyházlátogatási jegyzőkönyvek szerint kántortanítók voltak 1714-ben Takács Márton, 1731-ben Kaczor János, 1755-ben Virág András, ezek Gutoron is kántortanítók voltak, 1781-ben pedig Kisvárad János, összes jövedelme Szemeth községtől 31 frt, Gutortól 49 frt 69 krajczár, 1844—1864-ig Mihalovics Mihály, 1864—70-ig Jankó József, 1870—76-ig Ujhely János, 1876—77-ig Hrazdina György, 1877—88-ig

Kis Dániel, 1880—1886-ig Hencz Mihály, 1886—94-ig Somogyi János, 1894. Ettemberger Gyula. Jankó és Ujhely régebbi időben jegyzők is voltak egyszersmint. *Ettemberger* Gyula jelenlegi szemethi kántortanító, harmincz éve már, hogy a tanítói rögös pályán működik. Született Duna-szerdahelyen (Pozsonym.) 1842. márczius 27-én.

Képesítettett Esztergomban 1866-ban. Működött Szölgyénben, Csenkén, Tinnyén, Lábatlan, Ipoly-Tamáson, Közép-Tur, I.-Födemes és Zsitva-Födemes községekben.

A kántortanítói jövedelem 339 frt 99 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kisfaludy* Zsigmond somorjai plébános.

a) NAGY-SZARVA.

Pozsony vármegye somorjai járásában. Szent-Antal főkegyháza.

Közs. Lk. sz. 426. — Rk. 426. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 75. — Mn. 50, ism. 25. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Bácsfa. — Vasut- és táviró-állomás: Somorja.

A hajdani Aranykertnek jelenlegi felső gócpontjától, Somorjától, délkeleti irányban vezető országut mellett, körülbelül 6 km. távolságnyra fekszik Nagy-Szarva község.

A XV. században már a Sárkány-családnak volt itt vízsánczokkal s tornyos bástyákkal erősített várlaka. Ezen várlaknak maradványa egy négyszögű kastély, melyet a mult században alakítottak át. A főbejáratán azóta egy óra s az óra felett Illésházyak czimere látható.

Istvánffy szerint 1521-ben Sárkány Ambrus II. Lajos királynak Máriával, I. Ferdinand császár nővérével tartott nászmenete alkalmával különféle halakból oly fényes ebédet adott, hogy a királyi ara is megcsodálta. E hely később az Illésházyak birtokába került s az utolsó Illésházy — a tékozló István gróf — mig tönkre nem jutott, időnkint ő is fényes udvart tartott itt. Ma a németujvári gróf Batthyányiaké. Ezen kastélyban van az ő képtáruk s levéltáruk. A képtárban látható Illésházy István nádor és neje, Thurzó György nádor, Wesselényi Ferencz és neje, Mária Terézia, a hires Bosnyák Zsófia stb. arczképei, korhű jelmezekben.

Ezen kastélytól északkeletre — tul az országuton — terült el régebben Szt.-András nevű pusztá. Ezen pusztán áll köfállal körülvéve Szt. András nevű templom; hogy ez szintén régen épülhetett, bizonyítja az evangéliumi részen a szentély falába vágott s vasajtóval ellátott fülke a legméltóságosabb Oltáriszentség őrzésére. A templom hajója alatt kripták vannak s hol álli-

tólag nevezetes emberek porladoznak. A köfal szomszédságában kelet felé van az 1838. évben létesített temető.

Gyermekeik 1891-ig a vajkai, tárnoki, bácsfai szomszédfalubeli iskolákba jártak s minthogy ekkor a tankötelesek száma is elérte az 50-et s ezen falukban is a tantermek zsufolásig megteltek, gyermekeik innét kiszorítottak, kénytelenek voltak a népoktatási törvény értelmében iskolát állítani. Ezen ideig az 1875. évtől iskola-vagyon czimen kezelt 1500 frt 3600 forintra szaporodott, mely összeg a hivek óhajára, a kegyuraság s az egyházi hatóság beleegyezésével a templom pénztárából lett elvéve. Ezen összegből építették az iskolát s tanítói lakot. Fala téglá, tetőzete zsindely. Hossza 10 méter, szélessége 10 méter. Az egész épületnek majdnem felét az iskola s a hozzátartozó folyosó foglalja el. A tanítói lak délkeletre, a tanterem északnyugatra van.

Az 1891—92. tanév még bérházban fejeztetett be. Ezen évben a tanítói állomást Keiszler István szt. Ferenczrendi áldozár töltötte be.

1892. év végén, hogy az iskola felépült, *Szabó* Lajos okleveles tanító választatott meg. Született Vajkán Pozsonym. 1869. július 26-án. Képesítettett Modorban 1890-ben. Kiváló méhész. Az első tanévben semmi tanszer sem volt. A királyi tanfelügyelő iskolalátogatása alkalmával ígéretet tön, hogy a tanterem felszerelése érdekében lépéseket fog tenni a miniszteriumnál. Az ígéret beteljesedett; azóta az iskola a legszükségesebb tanszerekkel el van látva.

Könyvtár s testgyakorlótér a költségek hiánya miatt mindezideig nincs.

A 301 □öl nagyságu faiskola 1893-ban lett a község mint az iskola fenntartója által az iskola tözsomszédóságában szervezve.

Az első tanévtől szalmafonás is tanittatik.

A négyszáz forint tanítói fizetés mindjárt

az első évi működés alatt boldogult Mikóczy Vendelné szül. Csémy Mária szántóföldek hagtékával mintegy 80 frttal szaporodott.

A tanító fizetése 462 frt 91 kr.

Az iskolaszék elnöke Nagy Illuminát p.-szentantali plébános.

11. VAJKA.

Pozsony vármegye somorjai járásában fekvő nagyközség. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1850. — Rk. 1804, ev. ref. 6, izr. 40. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 199. — Mn. 145, ism. 54. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Somorja.

Nevét a monda szerint onnét vette, hogy midőn Géza fejedelem a Dunán utazott, s itt mint a Duna által alkotott telepen kiszállt volna Vajk fiával — s erről neveztetett volna Vajkának. Van a plébánia-hivatal kertjében egy szál somfa, mely alatt állítólag Vajk pihent.

Az 1848-ik év előtt a primási nemeseknek székhelye volt külön törvényhatósággal, volt palatinus, főispán, alispán, szolgabíró és jegyzője.

Az 1781-ik évi Batthyány-féle egyházi látogatási jegyzőkönyv szerint a nemes vajkai kegyuraság által 1776-ik évben Vajka községben téglából, nádfedéllel, a kántortanítói épülettel együtt egy elemi osztályu iskolaterem állittatott fel és pedig olykép, hogy a kántortanítói épület egyik lakosztálya a kántortanítónak lakásul, a másik pedig konyhára nyilva tantermül szolgált. Később 1864-ik évben, midőn a székház leégett, boldogult Scitovszky primás átengedvén a téglát, ebből új tanítói lak két szobával, konyha, kamra, éléskamra, pajta és istálló és egy fedél alatt a tanítói lakkal két tantermű iskola épittetett. Ez az újabb kor haladására mutat.

Az iskola jótévői közt nagy érdemet tulajdonithatunk Ludvig Gusztáv volt vajkai s jelenleg misérdi plébánosnak, ki saját járandóságából több mint 100 frtot és egyéb kegyes adományokból 75 frtot gyűjtött, kikötve, hogy csakis a vajkai r. k. iskola részére adja alapítványul, melynek 6% kamataiból 4% a mester fizetésére a szegény gyermekek helyett, 2% pedig szegény tanulók könyv- és papirossal való ellátására for-

díttassék, — a többi kiadásokat pedig a nemes vajkai közbirtokosság a saját vagyonából fedezi.

Ami az iskola felszerelését illeti, meglehetősen állapotban van; van földgömb, Európa, Osztrák-Magyar monarchia, Magyarország és Pozsonymegye térképe, ezenkívül a szemléltetéshez szükséges természettani és természetrajzi ábrák, továbbá beszéd- és értelemgyakorlathoz szükséges szemléltetőképek s 24 darab falitábla és számoló-gép.

Fentebbi felszerelés, melyhez még két szép feszület is tartozik, Gyürky Endre jelenlegi plébános érdeme, ki ezen felszereléshez szükséges költséghez minden megterheltetés nélkül pénzről gondoskodván s a nevezett tárgyakat az iskola részére megrendelte.

Miután a lakosság nagy buzgalommal foglalkozik a gyümölcsfatenyésztéssel, 1855-ik évben a közös vagyonból félhold földet adott a faiskola létesítésére; hogy a gyermekek a nemesítésben gyakoroltassanak, az eladott oltványok árának fele a tanítót, ki azt kezeli, illesse, fele pedig évenként az iskola vagyonához csatoltassék.

Az iskola jótévői közt megemlítendő Ludvig Gusztáv misérdi plébános, mult és jelenben maga a kegyuraság, ki saját vagyonából fedez mindennemű kiadást.

Ezen népiskolánál részint hallásból, részint okmányok alapján a következő tanítók említendők meg: 1-ső Lieszkovszky N., 2-ik Nagy István 4 évig; 1820-tól kezdve 1851-ig Kardos Ferencz, 1851-től 1875-ig Bartal József, ugyan ezen évben április 25-től október 1-ig Ádami

József, 1875. nov. 1-től a jelen ideig *Eröss* Antal.

A jelenlegi tanító Pozsonymegye alsó-csallóközi járás Dercsika községben született 1846. év január 7-én. A tanítóképezdét a győri püspöki képezdében 1865—66. és 1866—67. években végezte. Dercsikán 6 hónapig; 1871. évi május 1-től 1874. év márczius 1-ig Sz.-Mihályfán mint segéd-tanító; 1874. év márczius 1-től 1875. év november 1-ig Dercsikán mint kántor-tanító működött. 1875. év. nov. 1-én Vajkán 3 pályázó közül egyhangulag kántortanítónak választott, hol még ma is egyedül a tanítói hivatásának élve működik.

A tanítók fizetése a meglevő okmányok szerint 1848-ban 1 szobából álló lakás, $\frac{1}{16}$ -od hold kert, 6 pengő forint készpénz, 100 drb kántor-kenyér, 280 kéve rőzse és 17 frt; a segéd-tanító részére 12 pengő frt. Terményekben 60 p.

m. rozs és 125 font marhahus 10 frt értékben. Bizonytalan 15 frt pengőpénzben. A-b-c-ét tanuló gyermekektől fejenként 21 kr, a számtant és más tudományt tanulóktól 1 kenyér és 30 kr. ostyasütésért 9 pengő forint. — A jelenlegi tanító járandósága áll: 2 szoba, konyha, kamra pajta, istálló és baromfi-ól, 949 □öl kert, 2 hold 100 □öl szántóföld a keszölczeri határban, 4 h. 377 □öl a doborgazi határban, 64 p. m. rozs és 12 frt 80 kr, zsellérektől á 26 kr, 25—30 frt, ostyasütésért 10 frt, misealapítványokból 19 frt, folyómiséktől 12 frt, hirdetőczédula után 10 frt, perselypénz 4 frt, tandíj 70 frt, ismétlősöktől á 40 kr, 18 frt. Segéd-tanító élelmezésére 120 frt. 125 font hus, 280 kéve rőzse és szabad legelő, stóla temetések után 50—60 frt. Összes fizetése 527 frt 76 kr.

Az iskolaszék elnöke *Gyürky* Endre plébános.

c) **Dunaszerdahelyi alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Haskó József* alesperes, dunaszerdahelyi plébános.

1. ALBAÁR.

Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 966. — Rk. 658, ev. ref. 275, izr. 33. — Nyelvre magyarok.

Tank. sz. 109. — Mn. 93, ism. 16. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: Dunaszerdahely.

Albaár iskolakötelekezéséhez tartoznak Kiskaár és Nagymád. A község történetére vonatkozó írás- vagy szóbeli adatok nem állanak rendelkezésünkre.

Az iskola 1791. évben alapított; egy évvel később, mint a helybeli káplánság, mely 1802-ben plébániává lett. Azelőtt Albaár Dunaszerdahelyhez, Kiskaár és N.-Mád pedig a várkonyi plébániához tartozott. Az iskola a község alsó-keleti részén fekszik a plébánia tözsomszédságában. Áll egy szoba, konyha, tanterem, folyosó, kamara és istállóból. Az alapépület mórvalyog, a tetőzet sás és nádból áll. Az iskola felszerelése: Európa, Magyarország, Pozsonymegye térképe, Mócsy-Petrovác-Steinberger-féle fali olvasó-táblák, Györffy-féle természetrajzi táblák, számoló gép, fatábla állvánnyal, asztal és egy szék.

Könyvtára, testgyakorlótere nincs.

Faiskola van, de kezdetleges állapotban.

Sem férfi-, sem női kézimunka nem taníttatik.

Az iskolának Hury Ferencz volt egyedüli jótévedője, aki 1861-ben 200 frtot hagyott iskola-alapítványul, melynek kamataiból az ismétlősök tanításáért kap a tanító 10 frtot.

Tanítók voltak: Lieszkovszky Ferencz, Gó-dány Péter, Petrovics Gáspár, Kardos Ferencz, Gönczöl Benedek (1825—1882), Pataky Antal (1882—1893), Piacsek István (1893—1894), Tóth Kálmán 1894—1896 febr. 29-ig. Jelenleg *Ettenberger* Sándor, szül. Tinnyén Pestm. 1875. február 12-én. Képesített Léván 1896-ban.

A kántortanítói jövedelem 342 frt 92 kr.

Az iskolaszék elnöke *Vázsonyi* József plébános.

2. ALISTAL.

Község Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2813. — Rk. 801, ág. ev. 41, ev. ref. 1666, izr. 305. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 105. — Mn. 70, ism. 35. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Dunaszerdahely.

Szóhagyomány szerint réges-régen öt család szállta meg ezen vidéket. A családok nevei: Lubinszky, Madi, Bozsaky, Ramocsay, Radványi s hogy ezek lettek volna a község őslakói, s hogy ezek után vándoroltak volna be a többi családok.

A község lakóinak főfoglalkozása földművelés, keresetforrása pedig a termények eladásában áll.

Az iskolának keletkezése oly régi, hogy arról a legöregebb emberek sem tudnak felvilágosítást adni. Az iskola s kántorlak egy épület alatt van, háttal északnak, egy tanteremmel. Az alapépület alól téglá, följebb pedig vályog, tetőzete pedig fazsindely. Az iskola felszerelése hiányos, mivel a régiek elkoptak, ujjakkal nincs még eddig pótolva.

Könyvtár, testgyakorlótér s faiskola nincsen; faiskolának van hely hagyva, de az itteni talaj nem igen szereti a gyümölcsfát.

Az iskolát a multban s a jelenben is a hivek tartják fenn, mindössze eddig egy jótevője akadt, ki hagyott az iskolának egy darab földet

hat év előtt, melynek mostani hasznbére évenként 30 forint. Ezen jótevő neve Kasza Teréz, férjezett Szalainé.

Kántortanítók voltak, kikre emlékeznek: 1846-ban Takács nevezetű, utána következett 1848-ban Molnár Mihály, ki itt volt egész 1877-ig, kit követett Hazafi József, ki tiz esztendő után Cs.-Kürtre távozott s 1887-ben lett Molnár Ambrus, ki 19 év után Csötörtökbe távozott 1894-ben. Jelenleg *Mihályi* Kálmán, szül. Kalo csán Pestm. 1873. július 12-én. Képesítettett Esztergomban 1894-ben. Működött Nagyhalászon és Ekecsen.

A kántortanítói jövedelem 352 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kovács* Imre plébános.

A református iskola keletkezése szintén oly régi, hogy e tekintetben felvilágosítást senki sem képes nyújtani. Ott két tanító működik s 140 tanköteles gyermek.

Az izraelita iskola mintegy 10 évvel ezelőtt keletkezett s egy tanítóval és 35 tanköteles gyermekkel bír.

3. ALSÓ-NYÁRASD.

Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásában fekszik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2225. — Rk. 2125, izr. 100. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 320. — Mn. 240, ism. 80. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Dunaszerdahely.

Nyárasd ősrégi község, az Árpádok korából való; ugyanis IV. Béla magyar király a szomszéd Vásáruittal együtt a pozsonyi káptalannak adományozta 1237-ben. Templomuk keleti része még 1307-ben épült.

Szóhagyomány szerint a következő hét család alapította a községet: Mikóczy, Csölle, Nagy-Szalay, Váradi, Tóth és Szabó, kik molnárok és halászok voltak. A község hajdan a Kis-Duna mellett állott, a hely maig is „falu helynek“ hivatik; hogy mikor épült újból mostani területére, azt homály fedi. Tény, hogy Alsó-Nyárasd 1635.

táján a mélt. erdődi gróf Pálffy-család tulajdona lett, míg Felső-Nyárasd a pozsonyi káptalané, miért is ez utóbbi Pap-Nyárasd és Papszer név alatt fordul elő.

A lakosság foglalkozása nagyrészt földművelés és állattenyésztés. Jellemvonásaik: vallásosság, szorgalom, takarékosság, különben mint tősgyökeres magyarok, nemzetünk összes jellemvonásait és tulajdonságait birják.

Nevezetességei: a nmélt. erdődi gróf Pálffy János ur — mint templomunk kegyurának — mintaszerű uradalma, szép tisztí és emeletes

cselédháza; továbbá négy vására, melynél a marhavásárok igen látogatottak.

Az 1848-iki szabadságharc alatt a községtől 1—2 kilométernyire kelet felől két kisebb csata is volt, ezek áldozatai az itteni temetőben egy közös sirban nyugszanak, köztük egy honvédtiszt emlékét fentartja a következő felírású sírkő: „Ferenczy Lajosnak 1849. évi június hó 20-iki áldozatának állíttatta igaz erényt tisztelő testvére: Teréz.”

A csata helyén mintegy 5 méter magas, fekete — öntött vasból készült — emlékszobor áll, melynek déli oldalán pajzsos fedett kardról lecsüggő kettős bojtjal ellátott tiszti-öv, felette ötágú bárói korona látható, míg a szobor tetején délről egy sas körme közt koszorút tart; északi oldalán e felírással: „Hier starb Gustav Freiherr von Geramb k. k. Oberstlieutenant des gränzbanal Regimenter am 13. Jänner 1849. an der Spitze seines Bataillons seinem Kaiser und der Fahne getreu den Heldentod.”

Az iskoláról 1753 óta vannak adataink, mivel plébánia csak azóta van s így egyházi levéltár is. Ezek alapján iskolát és kántortanítói lakot mélt. erdödi gróf Pálffy Ferencz ur építtetett 1795-ben a mostani beltelken. 1855-ben iskolánk újból épült két tanteremmel, kántói lak pedig 1865-ben. Alapjuk téglá, míg falaik vályogtéglával vegyest. Tetőzetök az iskoláé zsin-dely, a másik cserép.

Az iskola a legszükségesebb tanszerekkel el van látva, így az 1-ső osztályban: a nagy iskolai tábla, számológép, falitáblák; a 2-ikban a nagy

iskolai tábla, Európa és Magyarország földképe, valamint földgömb is.

Könyvtár és torna nincsen; ellenben van faiskola, mely évenként átlag 50 nemesített fácskát szolgáltat.

Kézimunka tanítás nincsen.

Más jellegű iskola nincsen.

Adataink szerint mint kántók működtek: 1757-ben Baranyai István, 1781—1794-ben Váczi János és Biber Mihály, 1805—1824-ig Fajty Lajos, 1830—1843-ig Erős János, 1843—1863-ig Péter Jakab, kik az akkori szokás szerint egy-uttal jegyzők is voltak.

1863 óta *Mokossényi* Mihály jelenlegi kántortanító működik, kit is Ő eminenciája nagy-kéri Sczitovszky János ur Magyarország akkori hercegprímása ez állásra 2267. szám alatt kibocsátott okmányával kinevezni méltóztatott.

Nevezett 1842. január 3-án született Érsek-ujvárott (Nyitramegye). Tanulmányait Érsek-ujvárott, Pozsonyban, a tanítóképzőt Esztergomban végezte 1858-ban. Három és fél évig segéd-tanítóskodván (Tardoskedden és Naszvadon), 1862. év tavaszán Nagy-Abonyban (Pozsonym.) kántortanítónak választott, 1863. július 4-ike óta jelenlegi állomásán működik. Fizetése: föld és terményekben, némi pénzbelivel 457 frt 51 kr. körül van, lakáson kívül, melynek $\frac{4}{5}$ része a kántori, s csak $\frac{1}{5}$ része a tanítói fizetés. Fáradhatlan és kifogástalan kath. életű tanító, ki paed. dolgozataiért többször megjutalmaztatott.

A másodtanítói fizetés 300 frt, egy öl fa és szoba.

Az iskolaszék elnöke *Papánek* Márk plébános.

4. BAKA.

Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 830. — Rk. 804, ev. ref. 4, izr. 22. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 155. — Mn. 111, ism. 44. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Böös.

Baka község s az ottani róm. kath. iskola régibb történetére vonatkozólag a szóhagyományon kívül alig áll egyéb forrás rendelkezésünkre, mint Farkass Mihály volt bakai esperes-plébánosnak ezelőtt mintegy 40 évvel hiteles okmányok alapján készített feljegyzései, miért is a legrégibb korra vonatkozó adatokat nagyobb-részt ebből meríthettük.

Baka egyike a legrégibb magyar községeknek. Megalakulása őseink megtelepülése utáni első századokban történhetett. Tudós Ipolyink „Csallóközi Műemlékek” című munkájában állítja, hogy Baka már a XI. században „Boka” név alatt mint plébánia szerepelt.

Hogy már a XV. század elején nemes köz-birtokosok lakták, kitűnik Gara Miklós nádornak

Zsigmond király rendeletére kiadott okleveléből, mely az Amadé-család bőösi birtoka határainak kijelölésénél a bakai nemeseket említi nyugoti közvetlen szomszédokul.

Később a bakai plébánia, nem tudni mi okból, hosszabb ideig üresedésben volt s a bakai hivek a felbaári plébániához csatoltattak. Az elárvult plébánia csak 1728-ban kapott újra lelkipásztort Bartoss Jakab személyében.

Hogy mikor alakult Bakán az első iskola, ezt meghatározni alig lehet. Legelőször egy 1731. évi november hó 16-án kelt okmányban találunk említést a bakai iskoláról. Ezen okmányban Jelenffy János esztergomi kanonok és érseki visitátor szigorúan kikel a bakai plébániaépület elhagyatott állapota miatt s kijelenti, hogy a plébániaház és iskola fentartása s gondozása nem az egyház (templom), hanem a hivek kötelessége. Valószínűnek látszik tehát, hogy a bakaiaknak már a plébánia szünetelése alatt is lehetett valamilyen iskolájuk.

Bartoss Jakab 1728—33-ig volt a bakai plébánia lelkipásztora. Az ő idejében a komáromi származású Horváth Pál volt a kántortanító, a ki itt 1729-ben megnősült; azonban úgy látszik, hogy innét a plébánosával egy időben eltávozott.

Bartoss után Moszolyi János Imre plébános lelkészkedett egész 1758-ik évben bekövetkezett haláláig.

Utána a buzgó és tevékeny Plonits Antal plébános következett, a ki az ősrégi, roskatag, kisszerű templom helyébe a maig fennálló egyházat felépíttette s azt remek műízléssel berendezte. Az itt említett három plébános idejében 1728-tól 1791-ig a dercsikai nemesek is a bakai plébániához tartoztak, azonban iskolájuk és tanítójuk, valamint templomuk is maguknak volt, amint ez egy 1781. évben kelt okmányból kitűnik, amelyben határozottan nyilvánítják a dercsikaiak, hogy a bakai plébániaépületek és káplánlak fentartásához hozzájárulni tartoznak, azonban a bakai kántortanító lakásának fentartása őket nem kötelezi.

Plonits Antal plébános idejében körülbelül 10 évig káplán is volt, a kinek eltartásáért a dercsikai nemes közbirtokosok 40, a bakaiak 14 és a nádasdiak 6 rhenusi forintot fizettek a

plébánosnak, azonkívül a három közbirtokosság összesen 2½ öl fát adott a káplánlak fűtésére.

Plonits Antal 1795. évben elhalálozván, utána Korbélyi János lett a plébános egész 1811. évig.

Hogy 1733-tól 1800-ig kik voltak itt a kántortanítók, azt biztos források hiányában megállapítani nem lehet. 1800-tól 1806-ig Gódány Péter, ennek távoztával 34 évig Mészáros Antal működött itt mint kántortanító. Ez utóbbira a bakai hivek közül még többen emlékeznek, s mint jóra való rendes embert emlegetik. Mészáros Antal kántortanító 4 plébános és 2 adminisztrátor mellett szolgált. Korbélyi János halála után páter Julianus ferenczrendi szerzetes 5 hónapig, Thuróczy József pedig majdnem két évig vezette a bakai plébánia ügyeit mint adminisztrátor. 1814. évtől 1827-ig Dercsikai Eröss Ignác, ennek a palásti plébániára történt áthelyezése után Varju Endre 1827-től 1838-ig működött mint plébános. Ezek után Orosz Sándor plébános következett, a ki itt 1844-ik évben elhunyt.

Mészáros Antal 1840. évben halt meg. Utóda a népszerű Laáb Jóska lett. Hatalmas hangja s kifogyhatatlan humora miatt a nép rajongott érte. Még maig is emlegetik, hogy az akkor elhalt cigánykovács fölött olyan bucsuztatót mondott, hogy a gyászoló közönség hasát tartotta nevében. Az iskolát nem igen szerette. E miatt többször meggyült a baja egyházi előljáróival. Ha szerét tehette „preceptorokat“ alkalmazott iskolájában, akiknek megválasztásában nem igen válogatós. 1845. év vége felé a ballonyi kántortanítói állomást nyerte el, a hol később követválasztás alkalmával tulhajtott korteskedésnek esett áldozatul.

Helyébe a bakai és nádasdi közbirtokosok Göndör Jánost választották kántortanítóvá, ki egyszermind (valamint előde is) a jegyzői teendőket végezte.

Az ő idejében 1846. évben volt Bakán a tagosítás.

Az 1848. évi szabadságharc idejében Bakán is megalakult az őrsereg s Göndör volt az őrmesterük. Ez az őrsereg nem mentette meg ugyan a hazát; de megmentette később Göndör a bakai hadnagyot (községi előljárót).

Ugyanis egy átvonuló osztrák csapat parancsnoka ráírvált a bakai hadnagyra Fitus Mihály uramra, s karddal, pisztolylyal hadonázva követelt tőle valamit németül, a miből a halálra rémült előljáró egy szót sem értett. Szerencséjére ott termett Göndör nótárius uram, a ki jól tudván németül, megszelidítette a dühöngő tisztet s elintézte vele a dolgot. Ez által örök hátlára kötelezte Fitus Mihályt, s még inkább növelte népszerűségét s tekintélyét.

Az iskolával különben Göndör sem sokat törődött. Ezt azonban úgy a bakaiak, mint a nádasdiak szívesen elnézték neki; de a vaserélyű Farkass Mihály, a ki 1845. évben Orosz Sándor után plébánossá választatott, sok keserű órát szerzett neki. Ezért Göndör felhasználva az első nyilást, a bagotai kántortanítói állomásra pályázott s azt elnyervén, a nép nagy sajnálatára Bakáról eltávozott 1852-ik évben.

Utóda Cseh Gábor lett. Ez már nem örvendett oly nagy népszerűségnek, mint elődei. A nép csak annyit említ róla, hogy gyenge, beteges ember volt s hogy „uras“ ember volt (?) s felesége azt is szóvá tette, ha valaki sáros lábbal ment be szobájába. Mi azonban elismeréssel említjük fel róla, hogy ő ültette az első gyümölcsfákat a tanítói kertbe. Meghalt Bakán 1855. évben,

Utána Horváth György hédervári kántortanító választatott meg. Ez egyike volt a kerület legképzettebb tanítóinak. Azonban a tulságig önérzetes volt s megférhetetlen természete miatt úgy a plébánosa, mint a nép is csakhamar meggyűlölte, annyira, hogy 1862. évben kénytelen volt állását elhagyni.

Ekkor a bakai és nádasdi közbirtokosok Farkass Mihály tanácsára Ásványi József egyházzellegi segédtanítónak ajánlották fel a bakai kántortanítói állást s miután beleegyezését megnyerték, azonnal el is hozták. Ezen lépésüket a hiveknek nem is volt okuk megbánni, mert a fiatal új kántortanító mind a tanítói, mind a kántori, mind a jegyzői állásnak derekasan megfelelt. A népszerűséget nem kereste, de a népet őszintén szerette s annak javát a hol tehette, elő is mozdította. Különösen szerette az iskolát s tanítványainak valódi atyjuk volt. Ennyit még ellenségei is, ha vannak, kénytelenek elismerni.

1862-ben hogy nézett ki itt az iskola és kántortanítói lak? Rozzant, nádfedelű, formátlan alkotmány volt ez. A legszegényebb zsellér igényeit is alig kielégítő konyhától jobbra volt a tanítónak ökölnyi ablakoktól világított egyetlen szűk szobácskája, balra az iskolaszoba. Az iskola gerendáit már ekkor pillérek tartották. A belső berendezés azonban már némi haladást mutatott; a mennyiben a még nemrég itt disztelenkedett kecskelábu asztalok és durván faragott hosszú lóczák helyét már ekkor rendes iskolapadok foglalták el, a roskatag falakon pedig olvasóablak függtek.

Ilyen volt az iskola és tanítói lak abban a boldog korban, midőn a két község népe még elég jólétben volt, terheket alig viselt és midőn az akkori kántortanítók mint jegyzők a községi ügyekre befolyhattak s midőn csak a bakai közbirtokosságnak évenként ezrekre rugó bevételei voltak!

Hogy ezt megérthessük s ennek némi magyarázatát lelhessük, ismernünk kell az ezt megelőző kor szellemét. Ismernünk kell azt a puritán egyszerűséget, azt az igénytelenséget, mely a nép között még e század első felében uralkodott. Szavahihető öreg emberek állítják, hogy e század elején Kulcsár Andrásnak, a bakai közbirtokosság egyik oszlopos tagjának durva veszőből font asztala volt. Igen természetes tehát, hogy a kántortanítói lakot és iskolát is saját igénytelenségük és izlésükhöz szabták; annyival is inkább, mert abban az időben az iskolának még nem nagy fontosságot tulajdonítottak.

Végre 1863. évben Nógell Ignác bakai és Kulcsár Vendel nádasdi hadnagyok idejében felépítették az új iskolát és a reá következő évben a kántortanítói lakot is. Az új iskolának téglalapokra vályogból épült fala fél öl vastag. Az iskolaterem hossza 7½ méter, szélessége 6½ méter, magassága 2·9 méter. A rajta levő 3 ablak magassága 130 cm., szélessége 90 cm. A talaj deszkával van kipadozva. A bejáratnál 2 méter széles folyosó van, amelynek talaja téglával van kirakva. Fazsindelylyel fedett tetőzete arányos és elég magas. Az új iskola a község legszebb pontján, a templom közelében áll, elég diszes épület s kellő számú rendes iskolapadokkal lett ellátva.

A kántortanító lakása szintén hasonló anyagból épült, de cseréppel lett földve. (Azonban a gerendázat a cseréptető alá gyengének bizonyulván, 1892. évben a cserép leszedetett s ez is faszindelytetőt kapott.)

A lakás 2 elég tágas szobából, egy nyílt paraszttűzhelylyel ellátott konyhából, 1 kamrából és 1 pinczéből állt, melyhez 1 kocsiszin és egy istálló volt építve.

A lakszoba közül az egyik deszkával van kipadozva, a másik még maig is padozatlan.

1864. évben Bakán községi t.-magtár alakult, mely szépen gyarapodott is; azonban 1877-ik évben feloszlott, minthogy a részvényesek megunták a behajtással járó kellemetlenségeket.

Az 1868. évben megszületett népoktatási törvény életbeléptetésének a bakai iskolára is meglett a hatása. Farkass Mihály plébános, ki már ekkor kerületi esperes is volt, lázas tevékenységet fejtett ki, hogy iskolája a törvény követelményeinek minden irányban megfeleljen. Az iskolaszéket megalakította, amelyben kezdetben a nádasdi közbirtokosság is képviselve volt. Már 1869. évi június hó 20-án tartott első iskolaszéki gyűlésen egész sorát a reformoknak hajtotta keresztül. Ezen gyűlés elhatározta, az iskola számára egy földgömb beszerzését. Határozatilag kimondatott, hogy az ismétlőiskola, mely eddig igen gyéren volt látogatva, a népoktatási törvény szellemében életbeléptetendő, s a tankötelesek ennek pontos látogatására szigoruan szorítandók. Minthogy pedig a tanítónak eddig az ismétlő oktatásért semmi járandósága sem volt, elhatározták, hogy e célra évi 30 frt az ismétlő tankötelesektől az iskolagondnok által beszedendő s a tanítónak félévi részletekben kiszolgáltatandó. Megállapították a heti szünnapokat s a szünidőt június, július és augusztus hónapokra határozták. Továbbá minthogy az itteni iskolánál nyolczvannál több tanköteles volt, kötelezték a tanítót, hogy segédet tartson s e célból az egyes tankötelesektől járó évi tandíjat 1 frt 20 kr-ra emelték fel.

Tornaeszközök felállítása és a faiskolának alkalmas hely kijelölése szintén határozatba vétetett.

Ásványi József kántortanító súlyos tüdőgyulladásba esván, egészsége annyira meggyen-

gült, hogy a rendkívül súlyos körülmények közt a kántortanítói állással egybekötött kötelmek pontos teljesítésére képtelennek érezte magát. Miért is, daczára annak, hogy az iskolaszék által megállapított tandíjfelemelés a segéd tartás költségeit távolról sem fedezte, Ásványi Vendelt, ki éppen ekkor végezte be a tanítóképezde utolsó évfolyamát, segéd tanítónak meghívta. Így tehát már 1869—70. és 1870—71. tanévekben a fentnevezett kántortanító buzgó és szakavatott vezetése mellett Ásványi Vendel végezte az iskolai részben a kántori teendőket is.

A bakai új plébánia építése alkalmával kimaradt fából a legszükségesebb tornaeszközöket csakugyan felállították, de ezek pár év alatt elpusztultak.

Faiskolának a községi kovács kertjéből szakitottak el mintegy 50 □-ölet s ezt azonnal kezelés alá is vették.

Az iskola falitáblákkal és írotáblával már el volt látva, a még szükséges egyéb tanszereket a megyei kir. tanfelügyelő a közoktatási kormányznál eszközölte ki az iskola számára. Kapott számológépet, 2 nagy fali térképet, földgömböt, természettani és természetrajzi ábrákat.

Ekkor Farkass Mihály esperes-plébánosnak az az eszméje támadt, hogy Nádasdon külön iskolát alapít. Hogy ezt könnyebben keresztül vihesse, a bakai kántortanítónak a nádasdi közbirtokosság részéről élvezett összes földilletményét áldozatul adta az alapítandó nádasdi iskolának, noha abból 1 hold és 500 □-öl határozottan mint kántori javadalom van az 1863-ik évi iskolavallományban feltüntetve.

A tervezett iskola Nádasdon 1870. évben életbe is lépett.

A törvény intézkedése folytán a jegyzői állás a tanítóitól elválasztatott s körjegyzői hivatalok szerveztettek. Ekkor Ásványi József kántortanító a csallóköz-nyéki körjegyzőségre pályázott s azt elnyervén, a bakai kántortanítói állomás ismét üresedésbe jött.

A bakai iskolaszék és a nádasdi közbirtokosság képviselői 1873-ik évi május hó 1-én Ásványi Vendelt választották kántortanítónak. Ugyanezen napon a Duna-Szerdahelyen egybeült kerületi tanítói testület is megválasztotta a kerületi tanítóegyesület jegyzőjévé, mely tiszte

közvetlen elődje Ásványi József több év óta viselte.

Ásványi Vendel szül. 1850. február 13-án Egyházzgellén (Csallóközben). Az elemi iskolákat szülőföldjén és Pozsonyban végezte. A középiskola 4 alsó osztályát szintén Pozsonyban a kir. kath. főgymnasiunban végezte. 1867. évben a győri kath. tanítóképezdébe lépett, a hol az akkor még két évre terjedő tanfolyamot elvégezvén, 1869. évben főelemi iskolákra képesítő oklevelet nyert postamesteri képesítéssel. Híres méhészt és falenyésztő tanító.

A bakai kántortanítói állomás jövedelmei a részben még most is érvényben levő Pogány püspök-féle Visitációban következőleg vannak megállapítva:

1. A bakai határban 246 □-öl belső telken kívül 4 hold szántóföld s 3 hold 787 □-öl legelő-illetőség. 2. A nádasdi határban 3 hold szántóföld; melyből azonban 1 hold 480 □-öl csak kegyelemből adatott, mit a közbirtokosság elvehet ugyan a kötelességének meg nem felelő mestertől, de iskolai czélon kívül másra nem fordíthat. 3. Esztendőbeli (párber) készpénzben úgy Bakán, mint Nádasdon, minden gazdától 15 kr. pengőpénzben, zsellértől 7 és fél kr. pp., vagyontalan özvegyasszonytól 3 és fél kr. pp. Ugyanaz gabnában: Bakán a felhők elleni harangozás díjával együtt gazdától egynegyed mérő és egy kosár kétszeres, mind tetézve, elsőrendű zsellértől (házas zsellér) egynegyed mérő kétszeres csapva. Nádasdon pedig harangozási díj nem lévén, egyes gazdától jár egynegyed mérő tetézve, elsőrendű zsellértől egynyolczad mérő szintén tetézve. 4. Tüzelőfa Bakáról 1 öl, Nádasról fél öl lágy fa. 5. Gyermektanításért negyedévenként a kenyérváltással együtt 18 kr. pp. 6. Stóla fejében: öreg temetésétől 15 kr. pp., gyermektemetéstől 9 kr. pp., a bucsuztató minden verséért 3 kr. pp., libera 12 kr. pp., hirdető czéduláért 7 kr. pp., esküvőtől 1 pint bor ára (idegentől kétsoros), halotti harangozásért 7 kr. pp. 7. Közönséges nagy misétől 12 kr. pp., liberával 24 kr. pp. 8. Sátoros ünnepeken a perselypénznek egyharmada. 9. A házzsentelesi jövedelemnek egyharmada. 10. A bakai közbirtokosság kegyelméből az itteni temetőnek kaszálási haszonvétele.

Ezen jövedelmekből elesett a nádasdi 3 hold szántóföld, a nádasdi gyermekek után élvezett tandij és a házzsentelesi jövedelem, mely még 1865. év körül megszűnt. De elesett a jegyzői teendőkért élvezett tetemes mellékjövedelem is. Ezekkel szemben némi javulást eredményeznek a tandijak, a melyek 1870. évtől kezdve 1 frt 50 kr-ra emeltettek és az ismétlődő oktatásért járó 30 forint.

A bakai kántortanítói javadalmakhoz tartozó mintegy 100 öl hosszú csilizpart botlófákkal volt beültetve; ezeket a fákat azonban ösidöktől fogva ültetőik és azok utódai használták. A kántortanítónak csak annyiban használtak, hogy árnyékukban megpihenhetett, ha földjeihez ki-gyalogolt.

1883. évben a bakai iskolát és a kántortanítói javadalmat oly szerencse érte, a melyben még azelőtt nem részesült. Ekkor nyerte az első jótékony alapítványt, mely ha nem is emelte igen nagy mértékben ezek jövedelmeit, de némileg helyrepótolta azon csorbát, a melyet a kántortanítói javadalom az előző években szenvedett.

Ugyanis élt Bakán egy jólelkű, vagyonos, jámbor özvegyasszony, névszerint özv. Albert Józsefné szül. Gódány Julianna. Ez, miután gyermekei nem voltak, vagyona nagyobb részét jótékonyczélokra szánta. Jóakaró tanácsadói voltak ez ügyben: Sidó Antal bakai hadnagy, Varju Ignác közbirtokos és Ipolyi Stummer György bakai ügyvéd (a nagynevű Ipolyi Arnold püspök testvére). Ezek befolyásukat oly irányban érvényesítették, hogy egyéb nemeszczélu intézkedések mellett a bakai iskola és kántortanítói javadalom is részesült a jótékony hagyományban.

A végrendelet 1878. évi márczius 21-én kelt s az iskolára és kántortanítói javadalomra vonatkozó pontjai a következők: „3-szor. A bakai róm. katolikus iskolának örökös alapítványképp hagyom a nádasdi 12. számú tlljk. foglalt 2 hold 490 □-ölből álló földemet, a melyet a bakai kántortanító kezelésére bizok. A nevezett élvezze annak jövedelmét, tartozik azonban hat szegény gyermeket tandij nélkül tanítani, könyv- és szükség taneszközzel ellátni. 4-szer. A bakai kántortanító jövedelme nagyobbitására hagyok örökös alapítványképp egy hold földet a forgószegi dülben (1200 ölével), továbbá szigetemet felerészét,

azon kikötéssel, hogy abból Baka község mint kegyuraság részéről tartozó kerítések készítése is fedeztessék. Ezen örökös alapítványokért tartozik a bakai kántortanító az iskolás gyermekekkel a szombati litániák után a bakai templomban a sz. Mária oltáránál egy Miatyánkot és egy üdvözlét lelkem üdvéért imádkozni.“ A jótékony özvegy 1883. évben elhalálozván, ezen hagyaték tényleg a bakai iskola és kántortanítói javadalom birtokába jutott.

A fenti végrendelet 3. pontjában hagyományozott szántóföld ugyan jobbára csakis az iskola javára van, de némi hasznót a tanítónak is hajt, a mennyiben a szegény gyermekektől tandíjat úgy sem kapott.

A fentebb említett Sidó Antal és Varju Ignác közbirtokosoknak köszönhető az is, hogy a bakai kántortanító kertjének közvetlen szomszédságában levő kertet a közbirtokosság által faiskolának megvásároltatták.

1879. évben Farkass Mihály esperes-plébános a bakai szegénysorsu munkaképtelen nők számára menházat alapított. Szándéka volt, hogy ezen menházzal kapcsolatban óvoda is létesüljön, olyformán, hogy a menházban elhelyezett szegény nők lettek volna az odajáró óvodaköteles gyermekek felügyelői és gondozói. Ez utóbbi szándéka azonban nem teljesülhetett, mert a menház helyiségei e célra alkalmasaknak, az alaptőke pedig elégségesnek nem találtatott; a menházi szegények pedig még kevésbé látszottak alkalmasaknak arra, hogy a nagy felelőséggel járó s a legnagyobb éberséget és tapintatot igénylő kényes feladatnak megfelelni képesek lettek volna.

A felső faluvégén levő szeplőtelen Szűz-Mária szobrát, a mely művészi kivitel tekintetében párját ritkítja, szintén a fentebb nevezett esperes-plébános állíttatta fel.

1880-ik év elején Farkass Mihály esperes-plébános a nógrádmegyei vadkerti plébániára helyeztetvén át, utóda Flock Jákó tallói káplán lett, a ki 1880. évi április 1-től június 29-ig mint adminisztrátor, azóta pedig mint plébános lelkiismeretes gondnal és szeretettel vezeti híveinek lelki ügyeit.

Eddigi intézkedései közül felsoroljuk a nevezetesebbeket, a melyek közelebbről vagy távo-

labbról az iskolát is érintik. A Plonits plébános által emelt remek oltárokat és szószéket, a melyek már nagyon lekopott állapotban voltak, s valamelyik régebbi plébános idejében kontárkezek által elcsufítottak, részben e célra már közvetlen előde által is gyűjtött alapból gyönyörűen renováltatta, a templom felszereléseit tetelesen szaporította, a régi rossz orgona helyébe 9 változatú, diszesebb s remekhangú orgonát állított. A regáleválság felosztása alkalmával a templom külseje újra meszelve lett és új tetővel ellátatott, az iskola és a kántortanító lakása újra zsindelyezve lett, az iskola új padlózatot kapott.

Az iskola régi tanszerei már nagyrészt használhatatlanná válván, új tanszerek beszerzéséről kellett gondoskodni. A plébános keresztülvitte a községi képviselőtestületnél, hogy a költségvetésbe az iskola céljaira is vegyenek fel évenként némi összeget. Így már a múlt évben megszerzték az iskola számára a Kogutovitz-féle Magyarország nagy fali térképét. Legujabban pedig biboros főpásztorunk Vaszary Kolos hercegprimás ő Eminenciájának 50 forint kegyes adománya és a Szent-István-társulat becses ajándék adományai, illetve árleengedése segítségével a plébános az iskolát gazdagon felszerelte. Meghozatta Kogutovitz Ausztria és Európa nagy fali térképeit, Pozsonyvármegye csinos térképét, a métermértékek táblázatát, az ó- és ujszövetségi diszes bibliai képeket, természetrajzi ábrákat, a Mocsy-Petrovác-féle fali olvasótáblákat, szemléltető képeket és 40 darab könyvet az iskolai könyvtár számára. E mellett még a könyvtárszekrény beszerzése is biztosítva van.

Azonban leginkább ki kell emelnünk a jelenlegi plébánosnak azon törekvését, a mely oda irányul, hogy a nép érdeklődését a gyermeknevelés és iskola iránt felköltse és ébren tartsa, s hogy az iskolát a néppel megkedveltesse. Ezen törekvést különben elődétől Farkass Mihálytól sem lehet eltagadni.

E két plébános buzgóságának köszönhető, hogy az iskolalátogatás a falusi viszonyokhoz mérve Bakán kitünőnek mondható, noha alig volt rá eset, hogy a törvényszabta birság a hanyag szülők ellenében kellő mérvben alkalmaztatott volna. Ennek köszönhető, hogy ez iskola e két plébános idejében mint egyike a kerület

legjobb iskoláinak volt kiemelve, úgy a kerületi esperes-tanfelügyelők, mint a megyei kir. tanfelügyelő által is; pedig alig van iskola, a mely akár testi, akár szellemi tekintetben silányabb nemzedéket ölelne fel, mint a bakai iskola.

Könyvtára van. Tartalma: 95 drb tan- és segédkönyv, 24 drb ifjúsági és népies olvasmány, továbbá a „Néptanítók Lapja“ 15 évfolyama, a „Népiskola“ című szaklap 5 évfolyama és a „Népnevelő“ egy évfolyama kötetlen állapotban.

A községi faiskola közvetlen a kántortanító kertje mellett van. Ebben nyernek az iskolás gyermekek a tanító vezetése alatt a fatenyésztésben gyakorlati utmutatást. Ezen faiskola évenként mintegy 50 drb nemesített gyümölcsfát és 100 drb gazdasági facsemetét szolgáltat.

Tornacszközökkel felszerelt testgyakorlótere jelenleg nincs.

Férfi- vagy női kézimunka az iskolában nem taníttatik.

Az iskola fűtésére tüzelőanyagot előbb a közbirtokosság, legujabban pedig a község szolgáltat.

Az iskola jelenlegi gondnoka s egyszersmind községi előljáró a néhai Mészáros Antal bakai kántortanítónak hasonnevű unokája, a kiről elismeréssel kell felemlítenem, hogy az iskola szükségleteiről a lehetőségig készséggel gondoskodik.

A bakai iskolához jelenleg Al- és Fel-Baka község, Halomszell és Kajtova majorok tartoznak.

Bakán a rk. iskolán kívül semmiféle más iskola nem létezik.

A kántortanító mellékhivatala a postamesterség.

A kántortanító jövedelme 474 frt 15 kr.

Az iskolaszék elnöke Flock Jakab plébános.

a) NÁDASD.

Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásában van. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 483. — Rk. 463, izr. 20. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 60. — Tny. magyar.
Utolsó posta: Baka. Vasut- és táviró-állomás: Böös.

A község ősrégi történetére vonatkozólag a hagyomány azt tartja, hogy e vidék régi időkben merő mocsár, tó és nádasokból állt. Legelőször három család települt itt meg: a Sághy, Sárközy és Dömösközy családok. Ezek halászáttal, vadászattal és baromtenyésztéssel foglalkoztak. Ezen körülményt igazolni látszik a község rendetlen építkezése, mert az őslakosok házaikat oda építették, a hol dombosabb helyeket találtak. Századok múltán a mocsárok s tavak kiszáradtak, s idők folytán rétekké, majd szántóföldekké alakultak. Ekkor az akkori lakosok a község határát maguk közt tizenkét fertályra felosztatták. Az ősrégi Sághy-család osztályrésze még e század közepetáján volt tagosztálykor is fennállott s később a *beleházi Bartal-család birtokába ment át*, mely családból származik Bartal Rezső kir. tanácsos, esztergommegyei tanfelügyelő. A jelenlegi iskola telke szintén ezen birtokrészhez tartozott hajdan. Nádasd község lakosai ősidőktől fogva némes közbirtokosok voltak.

A nádasdiaknak állandó iskolájuk nem volt. Gyermekeik már a múlt században a bakai iskolába jártak 1870-ig. Közbe-közbe télen át tartottak a nádasdiak külön tanítót és bérelt házban iskolát. Ezen ideiglenes tanítók közül különös dicsérettel emlékeznek Rózsa Vinczére, aki itt 1845-ik évben működött s itt meg is halt. Családja nem volt. Minden tehetségét tanítványai és iskolája javára szentelte. Tanítványai maig áldják emlékét.

1870-ik évben váltak meg a bakai iskolától. Ekkor alakult meg Nádasdon Farkas Mihály bakai esperes-plébános buzgólkodása folytán az első állandó iskola. Kezdetben hat évig bérelt házban volt az iskola és a tanítónak egy szobáskája. 1876-ik évben épült a jelenlegi iskola, a melynek falai téglalapra mórbról rakvák, zsindelytető alatt állanak. Az iskolaterem hossza 4 öl, szélessége 3 öl. Három elég nagy ablak van rajta. Az iskolateremmel egybe van építve a tanítónak egy szobából, konyhából és kamrából álló lakása is. Az épület végében egy ideig-

lenes istálló is áll. A tanító kertje mintegy 260 □-öl területtel közvetlenül az iskolaépület mellett van.

Az iskola egy rokkant számológépen kívül semminemű tanszerrel sem birt. Azonban ez évben kegyelmes főpásztorunk a herczegprimás ö Eminentijának 50 frt kegyes adománya segítségével Flock Jákó bakai plébános a Szt.-István társulat hozzájárulásával minden szükséges tanszerrel fényesen felszerelte az iskolát.

Az állandó iskolában működő tanítók voltak: Palkovits Mihály volt böösi segédtanító, aki itt megnősült s alig két évi működése után innét Nagy-Abonyba pályázott. Utána Lamos Gábor következett, aki itt 1873-ik évben meghalt. Lamos után Vimmer Lajos foglalta el a nádasdi tanítói állomást. Ez körülbelül két évig működött itt, azután Vajka-Szigetre távozott. Utóda Sauer Sándor lett. Ez is csak két évet töltött itt. Utána Fersitz Rezső következett, aki itt 1878—79 és 1879—80-ik tanévekben működött s innét Vámos faluba pályázott. 1880-ik évi október hó 5-én Petrásovics Ignác választatott meg, aki itt 1894—95. tanév végéig működve, nyugdíjba ment. A jelenlegi tanító *Horváth* János született 1877. április 15-én Borbályon, Sopron-

megyében; elemi és középiskoláit Sopronban végezte. 1894-ik évben lépett a győri róm. kath. tanítóképző-intézetbe és jelenleg is miniszteri engedély mellett ugyanezen intézet II. évi folyamának magántanulója. A tanító fizetése: készpénz, beleértve failletményt, a község pénztárából 100 frt, negyedévi részletekben, 50 tanköteles után fejenként 1 frt 50 kr, két hold 960 □-öl szántóföld, melyet a hitközség megszánt; egyesektől a közbirtokosság által biztosított 18 mérő tiszta buza, összesen 251 frt 62kr. A jövőre nézve pedig a nagymélt. vallás és közokt. miniszteriumnak 3107. számú rendelete folytán az iskola róm. kath. jellegének biztosítása mellett engedélyezett 149 frt évi államsegély igénybevételével a leendő képesített tanító javára 400 frtra egészítették ki a tanítói jutalom.

Iskolai könyvtár és felszerelt testgyakorlótér nincs, férfi vagy női kézimunka az iskolában nem taníttatik.

A fatenyésztésben a község területén fekvő 400 □-öl községi faiskolában nyerhetnek a gyermekek gyakorlati utmutatást.

Az állomás csak tanítói.

Az iskolaszék elnöke *Flock* Jákó bakai plébános.

5. BALLONY.

Község Győr vármegyében. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 900. — Rk. 860, ev. ref. 5, izr. 35. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 110. — Mn. 80, ism. 30. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Medve. Vasút-állomás: Dunaszerdahely. Táviró-állomás: Nagy-Megyer.

Ballony község történetére vonatkozólag a legszorgalmasabb kutatások eredménytelenek, minthogy annak nyomai, illetve keletkezési idejéről semmiféle feljegyzésnek nyomára nem akadtunk. A valószínűséget azonban nem zárja ki ama hagyomány, mely Ballony községről mint magyar faluról az 1284-ik évről tesz némi említést, a mely a következőkép hangzik: Ballony magyar falu Csilizközben. Légrégibb időkben István-mester a győri egyház szertartójának kérésére, László király a győri várhoz tartozó rétekkal, szántóföldekkel, legelőivel és minden egyéb haszonvételeivel Ballonyt a győri egyház harangozóinak adományozta, és Győri Pongrácz mint

királyi ember által az egyházat új birtokába be is vezettette, nemkülönben az akkori pannonhalmi apát közreműködésével, ezenkívül a székesegyházi harangozóknak adta nevezett király a „barch-tuoi“ halászatot és egy szigetet, mely Opidának neveztetett (u. o.). Egy 1252-ki okirat Ballonyt mint a győri egyház birtokát említi: „Villa Ballony, quae est ecclesiae B. Virginio Jaur“. 1453-ban ezen adományt és Ballony kiváltságait Hunyadi János megerősítette. A kiváltság levél 1610-ben lett kihirdetve.

A győri káptalan és ballonyiak között a javadalmakkal járt kötelezettségek miatt hosszú per támadt, melynek 1769-ben egyezség vetett

véget, ennek értelmében megszűntek a ballonyiak harangozás miatt Győrbe járni, hanem ezen szolgálat fejében örök megváltásul évenként fizetendő 100 frtra kötelezték a ballonyi községet. Különben Ballony haszonvétele a győri főkanonokságot „Custos“ illette.

A ballonyi várföldekből mások is nyertek adományt, így Simon pozsonyi főispán 1355-ben arról adott bizonyosságot, hogy Omode mester a „vármegye gyűlésén“ (tehát már a XIV-ik században is voltak megyei gyűlések) Chituani Dénest a ballonyi birtokrész eladásától, a győri örkanonokságot pedig annak megvételétől eltiltotta.

Ezek felsorolása után valószínű, hogy Ballony község iskolája a fent jelzett idők valamelyikében veszi kezdetét.

Ballony község iskolakörletéhez két pusztához tartozik a község határában, u. m. „Jákérom pusztához“, továbbá „Péterföldi“ pusztához.

Ez iskola jótévedője a helybeli róm. kath. hívelekezet.

A kántortanítói lak délkeleti, az iskolaépület azonban délnyugati irányban fekszik. Mindkét épület alapja részben téglából, részben kavicsból, nagyjából részben vályogból épülve. A kántortanítói lak náddal, az iskola pedig faszindellyel van befödve.

Az iskola felszerelése egyáltalán hiányos.

Az iskola ez időszereint könyvtárral nem rendelkezik.

Sem testgyakorlótérrel, sem tornaeszközökkel nem bír.

Faiskola van, de az a község tulajdona és miveltése alatt áll, kezdetleges állapotban.

Kántortanítókul alkalmazva voltak: Varga József, működési ideje homályos, Váczy Ferencz állítólag 1830-tól 1848-ig, Szlíz János 1848-tól 1876-ig, *Pirovits* János jelenleg is működő kántortanító 1876-tól. Született 1844-ik év május hó 22-én Dunaszerdahelyen, Pozsonymegyében. Képesítettett Esztergomban 1863-ban. 1863-ik év szept. 2-től Pozsonymegye Vásárhely mezővárosban mint altanító 1865-ig működött. Innét Kürtre, Vásárhely fiókközségébe egyhangulag megválasztott önálló tanítónak, mely helyen 1870-ik évig működött. Újlag pályázott Pozsonymegye Egyházkarására az akkori időben üresedésben levő kántortanítói állomás elnyerhetéseért. 1876-ik évben szintén pályázat útján lett megválasztva, illetve az egyházi főhatóság által is megerősítve Győrmegye Ballony község és a hozzátartozó: Nyárad, Szap és Csizradvány fiókközségek részéről, kántortanítónak, mely helyen ezidőszereint 20 év óta mint kántortanító működik. Példás erkölcsű, jeles szorgalmu tanító, ki paed. dolgozataiért több ízben jutalomban részesült.

A kántortanító jövedelme 513 frt 20 kr.

Az iskolaszék elnöke *Ekker* József plébános.

a) MEDVE.

Győr vármegyében fekszik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 980. — Rk. 970, izr. 10. — Anyanyelvre magyarok.

Tanul. sz. 135. — Mn. 95, ism. 40. — Tny. magyar.

Posta- és gőzhajó-állomás : helyben.

A 16-ik században már kellett lenni Medvének iskolának, mert a győrmegyei levéltárban levő okmányban 1581-ben említés tétetik Nagy- illetve Egyházas és Kenderes-Medvéről. Ez utóbbi végképpen elpusztult.

Azonban azon iskolát, mely a mondott időben már létezett, az 1781-iki árvíz a templom és papilakkal végképpen elpusztította. Minthogy pedig a papilak és a templom is elpusztult, az akkori plébános, Kovács Antal Ballonyba mint

fiókközségébe tette át lakását. Mivel pedig az azon időbeli földesur, gróf Viczay Károly nem építettett azonnal sem templomot, sem pedig plébános lakást, mai napig is Ballony lett a mater, Medve pedig maradt fiókközségnek. A veszély után a kántortanító is eltávozott, de hogy mi volt az ő, valamint elődeinek neve, annak nyoma sehol sem találtatik.

Ezután huzamos ideig nem volt tanító, míg 1800 körül fogtak a hivek Pergő Károly szemé-

lyében egyet, de tanítói lakás nem lévén, a pásztorháznál volt kénytelen magát meghuzni. Ott tanította a gyermekeket is. Egyszersmind csizmafoltózással is foglalkozott. Ezen Pergő Károly nevű tanító 10 évig volt Medvén; innét Szent-Antalba (Pozsonymegye) távozott.

Ezután következett István mester. Vezetéknevét a legeltesebbek sem tudják. Ennek a 19-ik század első tizedében már építették a medvei hivek egy iskola, egy szoba, egy konyha, kamra és istállóból álló lakást, ki szintén 10 évig működött már mint kántortanító, mert a II-ik tizedben már kaptak a medveiek templomot és 1822-ben a még most is jó karban levő hat változatu, hátuljátszó orgonát is; de nevezett kántortanító sem halt el Medvén. Hogy hová ment, nem tudatik.

Utána következett kántortanítói minőségben Varró József, ki 25 évi itt működése után hivataláról leköszönvén, Győrbe ment lakni.

Cseh Gábor három évi itt működése után Fel-Bakára (Pozsonymegye) ment kántortanítónak; őt követte Csörgő Ignác, ki tíz évi kántortanítóskodása után itt Medvén halt meg.

Utána jött Könyves János, ki öt évi kántortanítóskodása után Ekecsre (Komáromm.) ment hasonminőségben; mert az 1835-iki Szent-Mihály éjjelén kiütött tűzvész a község nagy részével a templomot és az iskolaházat is elhamvasztotta, de az akkori földesur Viczay Heder gróf a templomot, a hivek pedig az iskolaházat újra fölépítették.

Jött ekkor Zalay Mihály; ez 5 év múlva Zámolyra (Györmegye) ment hasonminőségben.

Utána következett Varju János; ez 3 év

múlva Ladomérra (zámolyi plébánia) ment, csak tanítói minőségben.

Ezután Nagy János következett, ki csak háromnegyed évig lehetett itt, mert nem értvén a kántortanítói teendőket, Győrbe távozott.

Mindezek után jött Tóth János Duna-Szerdahelyről 1863. április 24-én és itt működik még ma is. Született Nagy-Pákán (Pozsonym.) 1835. évi április hó 12-én. Képesített Győrött 1859-ben. Példás viseletű, jeles szorgalmu tanító.

Megjegyzésre méltó, hogy azon iskolaház, mely az 1855-iki tűzvész után újra fölépítettett, a népesség szaporodása folytán már kicsinynek és másként alkalmatlannak találtatván, a megyei közigazgatási bizottság 992/889. sz. rendelete folytán 1889-ik évben egészen új, 850□ térségű telken egy, égetett téglából és cserépszindelylyel fedett nagy iskolaterem és ugyanazon telken a kántortanító számára mórbból épített és cserépszindelylyel fedett két tisztességes szoba, egy konyha, egy kamara és egy istállóból álló lakházat épített a község.

Az iskolának könyvtára nincs.

Testgyakorló tere van, de tornaeszközök nincsenek.

Faiskolája van 1893 óta. Van benne 1142 vad és 345 nemesített fácska.

Férfi vagy női kézimunka nem taníttatik.

Az iskola jötevői voltak az új építkezéskor boldogult Simor János esztergomi érsek 200 forinttal és a szent-mártoni főapát szinte 200 forinttal.

A kántortanító összes jövedelme 292 frt 89 kr.

Az iskolaszék elnöke *Egger* József ballonyi plébános.

b) NYÁRAD.

Győr vármegye tósziget-csilizközi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. (Szap községgel együtt) 1109. — Rk. 784, ev. ref. 284, izr. 41. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 100. — Mn. 70, ism. 30. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Medve. Vasút-állomás: Dunaszerdahely. Táviró-állomás: Böös.

A község történetére vonatkozó adat nem áll rendelkezésünkre. A 60-as évek előtt még iskola sem volt itt, de azért a tanítás nyomára akadunk már e század első felében. Ezen idő

szert Szap községgel tartja fenn iskoláját. A folyó század első felében tanított Hrabovszky és ennek halála után segédje Fekete György szabólegény, a 30-as években Vida József hely-

beli szegény földmives, a 40-es években Csurgai János szabómester, az 50-es években Csicsay Imre földmives, a 60-as években Cséve János, kinek lakásul és tanterem czéljára egy egyszobás lakást építtettek, fizetése pedig 5 hold föld, továbbá minden tanköteles után egy huszas és 6 kéve rőzsében állapított meg. 1864. év nyarán azonban elhalt; őt követte a tanítóskodásban Nagy Mihály, ki mint ügyes asztaloslegény azon időben Nyáradon tartózkodott, ki maga is tanító fia lévén, apja mellett elsajátított képességével kellő eredménnyel működött; kivált a hitélet fejlesztésében magának maradandó kedves emléket biztosított. Mig végre a tanítói jövedelem silánysága miatt (minden tank. 1 frt, 6 kéve rőzse és 5 hold tanítói birtok) 1869. évben újra a jövedelmezőbb mesterségéhez látott. Őt követte (1874-ig) Petrásévits János. Nagy Mihály tanítóskodásának idejében vette a r. k. hitközség iskola és tanítólakásnak gr. Batthyány József kegyadományából (200 frt) Polyák János cigány házat. Petrásévits távoztával változást szenvedett az oly gyászos emlékü iskola és tanítólakás is. Ugyanis a meglevőt a hitközség eladta, a befolyt pénzhez járult bold. Simor János egyházfejedelmünk (200 frttal) és ugyanekkor csatlakozott Szap r. k. hitközség a nyáradéhoz egyharmadrész köteles hozzájárulással az iskolavétel és egyéb teherviselést illetőleg.

Az így befolyt pénzen 825 frtért vett az egyesült nyárad-szapi hitközség iskola és tanítólakásnak kéz alatt egy talpfás, sövénnyel fonott, sárral tapasztott, nádtetős házat, mely egy padlózatlan tanteremből, egy nyitott kéményű konyhából és egyszobás lakáson kívül egy istállót tartalmazott. A megüresült tanítói állást ugyanekkor (1874) Kollár János foglalta el, 1878 nyarán azonban Györm. Szögye kisközségbe távozván, helyét *Czimerer* Emánuel tölti be a jelen ideig.

Minthogy az iskola és tanítói lakás legkevésbé sem felelt meg a törvény kívánalmainak, megyei hatóságilag egy új iskola és tanítói

lakás építésére szólíttatott fel a hitközség. Valamint a multban, úgy az új iskola építési költségeihez is első sorban herczeg-primás egyházfejedelmünk és gr. Batthyány József képviselőjében Horváth Béla urad. kasznár, iskolaszéki világi elnök járult, ki a köteles hozzájáruláson felül az uradalom földjén ingyen 35,000 vályog vétését engedélyezte. Ugyanekkor kegyes adományban részesítették az egyesült hitközséget Ő felsége I. Ferencz József, gr. Wenckheim Frigyes és főt *Ekker* József plébános, iskolaszéki elnök.

1892. év őszén felszenteltetvén, átadatott rendeltetésének. Az iskola és tanító lakása egy tető alatt van. Az iskolafelüli része keleti, a tanító lakása pedig a nyugoti részét képezi, homlokzattal délnek fordulva. A tanterem belső része 10, szélessége 9 méter. Keletnek és délnek 3—3, 110 cm. széles és 180 cm. magas ablakkal.

A tanító lakosztálya szintén akkora térfogattal bír, mint a tanterem, azon különbséggel, hogy keresztfalakkal négy egyenlő részre van osztva, két szobát, konyhát és kamrát képezvén.

Az épület közepén van a folyosó, mely a tanteremhez és padlásra vezet. Az épületre felhasználott 30000 téglá és 30000 ezer vályog, fazsindelytetőzettel. Az iskola felszerelése egy avult számolóasztalából áll, könyvtára pedig 110 kötetből.

Van testgyakorlótere egy rök és egy karpergővel. Faiskolája községi, mely 25—30 darab nemesített fácskát szolgáltat évenként. Semmi iparág nem taníttatik.

A jelenlegi tanító *Czimerer* Emánuel szül. 1857-ben július 1-én Kocson (Komárom-m.). A győri kir. kath. tanítóképezdébe a 3. reálból 1873. évben ment át, hol mint rendes hallgató, elvégezvén a 3 osztályu képezdét, 1876—77. isk.-évet Kónyon (Györm.), 1877—78. iskolaévet pedig Szt.-Ágotán (Fejérm.) tölté; oklevelet nyert 1877. évi szept. hóban, 1878. évi október hótól pedig a jelenlegi tanítói állomáson működik.

A kántortanító jövedelme 300 frt 58 kr.

Az iskolaszék elnöke *Ekker* József ballonyi plébános.

c) CSILIZ-RADVÁNY.

Győr vármegyében fekvő község. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 660. — Rk. 260, ev. ref. 360, izr. 40. — Nyelvre magyarok.

Tank. sz. 53. — Mn. 43, ism. 10. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut-állomás: Dunaszerdahely. Táviróállomás: Nagy-Megyer.

A község történetére vonatkozólag események és szóhagyományok nincsenek. A község lakóinak általános jellemzése erkölcsös. A község lakóinak foglalkozása földművelés, keresetforrásai nincsenek. A községnek nincsenek semmi nevezetességei. Az iskola keletkezését vette 1882-ben.

Az iskola és tanítólak áll egy iskolaszobából, egy tanítószoba, kamra, istálló, kocsiszin s kertből. Az iskolaház alapja téglá és mór, tetőzete fazsindely.

Az iskolának nincs felszerelése.

Az iskolának nincs könyvtára, nincs testgyakorlótér, nincs faiskolája.

A férfi kéziipar nem taníttatik, csak a női kézimunka.

Az iskola jötevője multban és jelenben gróf Batthyány József.

A róm. kath. iskolánál mint tanítók voltak alkalmazva 1882-től Vámosi Ferencz egész 1885-ig, 1885-től Vilhelm József 1888-ig, 1888-tól Kubina István 1890-ig, 1890-től Czimerer István 1892-ig. 1892-től Marosfy Lajos 1894-ig.

Az 1894-től Kovács Lajos 1895-ig, 1895-től Bartal Mária 1896-ig. A fentemlitett tanítóknak semmiféle mellékfoglalkozásuk nem volt. Az irodalom, zene- s gazdaság terén semmi kitüntetés nem fordult elő. A jelenleg működő tanítónő Bartal Mária, szül. Vásáruton Pozsonym. 1870. július 15-én; mint tanítónő működik 1894-től.

A tanítói fizetés 277 ft.

Az iskolaszék elnöke Ekker József ballonyi plébános.

6. BÖÖS.

Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 325. — Rk. 2578, ev. ref. 669, ág. ev. 9, izr. 76. — Nyelvre magyarok.

Tank. sz. 370. — Mn. 280, ism. 90. — Tny. magyar.

Posta, táviró- és hajó-állomás: helyben.

Böös neve mutatja, hogy az valaha régi besenyő-telep volt, aminőket Csallóköz ezen vidékén több helyütt említenek is.

A községek és puszták, melyek hozzá mint filiák tartoznak, a következők: Patas község Győrmegyében, az anyaegyháztól háromnegyed óra járásnyira; de iskolaköréhez csak a következő puszták tartoznak: Fekete Erdő, Kotliba, Varjas és Tejke.

A lakosság főfoglalkozása a földművelés; azonkívül egy-két kézműves is található.

A lakosság általában vallásos, munkás, rendszerető, jószívű, elég értelmes és takarékosnak mondható. Mindannyian urbéresek voltak.

A község régebbi történetére nézve annyit határozottan állíthatunk, hogy az a többi szomszédos községekkel egyetemben részt vett és szerepelt az e vidéken lefolyt történelmi nevezetes-

ségek, u. m. háborúk, berohanások és egyéb felkelésekben. A történelmi szóhagyomány határozott nyomán pedig a szabadságharcz idejében egyes ütközetek színtere is volt. Nem egy, a szabadság nemes érzetétől fellángolt honfinak meghidegült tetemét fedik határának hantjai. Még ma is hoznak napfényre az ekék és csákányok több szabadságharczi emléket.

Mint történelmi nevezetességet bátran felemlíthetjük az ősidőktől itt lakott híres és nagy nevezetességre szert tett (Omode) Amade grófok várkastélyát, mely hajdan várdaszerűleg tornyokkal és vizárkokkal volt megerősítve. Jelenleg újabb izlésben nyaraló palotává lett átalakítva. Állítólag a híres báró Amade Lászlónak, a költőnek szintén kedves tartózkodási helye lévén, itt írta volna ama híres és történelmi nevezetességű leveleit és végrendeletét.

Az Amadék férfiágon kihalván, a birtok és várkastély az utolsó női ágon még fennlevő Amade Dominica grófnőre szállott. Jelenlegi ura br. Üchtritz Emil, a ki nem kimél sem költséget, sem fáradságot, hogy őseinek a történelemben oly nevezetes szerepre jutott ezen ősi fészket két jó karban továbbra is fenntartsa.

Az iskola keletkezésének ideje ismeretlen.

Kezdetben ez oly népes község csak egyetlen tanteremmel birt, melynek a náddal fedett tanítói lak egyik szobácskája szolgált helyiségül.

Az azon időbeli iskoláztatás mostoha viszonya mellett nem csoda, hogy a tanítói lakás és maga az iskolahelyiség is ily szerény helyen huzódott meg, miből joggal következtethetjük, hogy daczára a község népes voltának, az iskolába járók száma sem lehetett nagy. Irott emlékekben a legujabb időkig sem az iskola fentartóját, sem annak jötevőit említve nem találjuk. Mindenesetre mint mostoha gyermek sanyalódott a hitközség még mostohább karjai között.

Ily szomorú viszonyok között volt az iskola egész 1856-ig. Ezen évben a már jobban felszaporodott tankötelesek arányához mérten a hitközség áldozatkészségéből egy 2 tanteremből álló külön iskolaépület emeltetett. 1870-ben pedig egy harmadik tanteremmel és a segédtanítók számára 1 közös lakószobával bővített ki.

Az iskolaépület téglá anyagból, zsindelyllyel fedve, ablakaival délkeletnek fekszik. 1873-ban a régi roskadozó kántortanítói lak helyett egészen új és a kor igényeinek megfelelő lakóház emeltetett, mely 3 lakószoba, konyha, kamara és istállóból áll. A kántortanítói lak szintén égetett téglá és vályog falazatból épült és cserépszindelyllyel van fődve.

Az iskola a legujabb időkben sem igen dicsekedhetett valami rendkívüli nagy és kegyes jötevőkkel, miért is annak fentartása egyedül a hitközség gondjait képezi. Néhai Ábel Ferencz tett ugyan alapítványt a szegény iskolás gyermekek számára, tankönyvek beszerzésére, de ez a szegény iskolások arányához mérve elenyésző.

Az iskola felszerelése a falusi iskolákhoz

mérten a szükséges tanszerekkel el van látva. Iskolai könyvtár alapja meg van vetve.

Eddigélé sem tornaeszközökkel, sem testgyakorló térrel nem rendelkezik.

Faiskola van, de csak a kezdetlegesség stádiumában.

A férfi és női kézimunkáknak még egyik iparága sem taníttatott az iskolában.

Amennyiben az itt működött tanerőket a fennlevő adatokból kipuhatolni sikerült, a következőkben állíthatjuk össze: 1788-ig Pályi Mátyás mint kántortanító és jegyző említették. Ezt 1788. év végén szintén mint kántortanító és jegyző Jandura Mihály követte s mint pontos és lelkiismeretes tanügyi férfiú, 1820. december 17-én fejezte be életét. Utána 1821-ben a tanítói és jegyzői hivatalba Galló Pál lépett. Nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy emléke a nép között még most is fönforog a „jó Pali bácsi“ néven. Töröl szakadt magyar ember lévén, erélyllyel és önfeláldozó buzgalommal magát egészen hivatásának szentelte, a mivel általános szeretetre és közbecsülésre tette magát érdemessé. Áldásos életét 1859. október 19-én fejezte be. Utána 1860-ik év tavaszán a kántortanítói állást *Dunay* Mátyás foglalta el. Született 1835. febr. 24-én Doborgazon Pozsonymegyében. A képezdei tanfolyamokat a győri kath. képezdében végezte s 1856-ban jeles oklevelet nyert. Mint segédtanító 6 évig működött. A tanítói pályán már 42 év óta működik.

Mint segédtanítók működtek 1860-tól kezdve a mai napig: Petrovich József, Barabás Béla, Zöld Károly, Pataki Antal, Palkovics Mihály, Pataki Ferencz, Ágoston Lajos, Argay Károly, Oross Géza, Kis Tertulián, Major János, Tholt Vendel, Szellő Sándor, Énekes János, Énekes Pál, Engelhardt Gyula, Zimmermann Sándor, Kovács Lajos, Molnár István és a jelenleg működők: *Brückler* Gyula szül. Győrben 1877. jan. 7-én és *Wollmuth* Ernő, szül. Győrben 1876. junius 6-án.

A kántortanító jövedelme 536 frt.

Az osztálytanítók fizetése 213 és 295 frt.

Az iskolaszék elnöke *Huszár* István plébános.

7. DERCSIKA

Kisközség Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 599. — Rk. 581, izr. 18. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 90. — Mn. 60, ism. 30. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Felbaka. Vasut-állomás: Dunaszerdahely. Táviró- és hajó-állomás: Böös.

Dercsika régebben a felbaári, később pedig a felbakai plébániához tartozott mint fiókközség. Csak a múlt század végén lett önálló plébánia. Iskolája már a legrégibb korban is volt, ámbár ha nem is oly kitűnő; de az idővel mindig fejlődött, úgy, hogy a jelen korban elég csinos és meglehetősen felszerelt iskolája van.

Az iskola csak egy tanteremmel bír, külön épületben a tanítói laktól, mely áll: 3 padlós szobából, 1 zárt konyha, 1 kamra, egy istálló és 1 szinből. Az iskola cseréppel, a tanítólak pedig náddal van fedve. 1892-ben alapított meg a könyvtára 17 kötettel.

Testgyakorlóterét képezi az iskola udvara.

Faiskolája is már régóta van, melyben a tanulók évenként 2—3 száz darab fát nemesitenek felügyelet alatt és jó sikerrel.

Az iskolának jötevője volt néhai Plónics esztergomi kanonok, kinek alapítványából a tanulók tanszerekkel láttatnak el.

Régebbi időktől mint tanítók itt működtek: Spergó István, Kinszki Ferencz, Nagy István, Nagyvendégi Ignác, Herczeg Imre, Méri Imre, Ruda Ferencz, Nagy Szilveszter, ez egyszersmind jegyző is volt, Eröss Antal. Jelenleg Réffy Ignác működik itt mint kántortanító 1876 óta. Szül. Vas-Mikén Vasm. 1850. február 11-én. Nyolcz gymnasiumot végzett s képesített 1870-ben Győrben. Megemlítésre méltó, hogy szabadságolt m. kir. honvéd főhadnagy.

A kántortanító jövedelme 352 frt 58 kr.

Az iskolaszék elnöke Glöckel Ignác plébános.

8. DUNASZERDAHELY.

Nagyközség Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 4589. — Rk. 2148, ág. ev. 142, ev. ref. 109, izr. 2160. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 240. — Mn. 210, ism. 30. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

Dunaszerdahely nagyközség a népmonda szerint régente római telep volt és a körülzáró falainál fogva váracsot, egy „kis várt” képezett. A mai város-utczához, mint régi Dunaszerdahelyhez kapcsolt utcákat az akkori lakosok eme kis vár falaihoz közbiztonságból építették azért, hogy az ellenség közeledtére a várba menekülhessenek. A kik Pozsony várhoz tartozván, féljobbágyok voltak. Később ezen várnak a gróf Pálffy örökös uraivá maradván, Dunaszerdahelyt is örökölve, annak kegyurai lettek. Hogy római telep volt hajdan, ezt bizonyítják a dunaszerdahelyi és kisudvarnoki községek határában talált régiségek, kisebb-nagyobb barna cserépedények, vas- és ércz tárgyak; miknek becsét a nép nem ismerván, azokat összetörve eldobták. Ennyit szól a népmonda.

Dunaszerdahely templom és plébániával 1329. évtől dicsekszik. Föltehetni, hogy azon

időtől kántora is volt már. Mikor keletkezett iskolája? Erről nincs adat, sem szóhagyomány. Valószínűleg a 16-ik században keletkezhetett. Mert akkor az esztergomi érsek Oláh Miklós az ország rendei és karainak egyetértésével, országszerte oda utasította a püspökök és plébánosok által a hiveket, hogy minden plébánia mellé iskolát építsenek. A tanítói tisztség pedig a kántor személyében összpontosult, a mint az manapig van.

Az iskolaház fölépíthetésére gróf Pálffy kegyur a dunaszerdahelyi kath. közönségnek, mint Pozsonyvár jobbágyainak csak a pusztát beltelket adományozta. De minden kétséget kizár azon föltevés, hogy az iskolaépítéshez mint közös kántoruk lakóháza előállításához a többi plébániához tartozó fiókközségek és puszták is hozzájárultak.

Az iskolaház egyszerü, vályogból (sárból) építve és náddal földött volt; később fazsindelye-

zett, mint a 60-as évek elején szétszedett régi iskolaház is ezt bizonyította. Állt pedig e ház: 1 lakószoba, 1 konyha, 1 kis kamra és 1 iskolaszobából, a ház után kis istállóból és mélyen lapos, posványos kertből. Ezen iskolába a helybelieken kívül néhányan a közelebb fekvő fiókközségekből is jártak, a valláserkölcsei oktatáson kívül tanultak olvasni, írni, számolni és énekelni. Jobbmóduak gyermekei előkészültek a latin iskolára is, mások ismét tanulták a „hármaskönyvet“, a legszegényebbek csak az olvasás és írásnál maradtak. És e tanrendszer divott e század feléig, 1851—52-ig. 1853-ik tanévben a tanügyet a német rendszer váltotta fel egész országban, a mely eltekintve német szellemétől, hazánkban a tanügynek lendületet adott azáltal, hogy az iskolákat szaporította, a tanerőket képesítette, és csak mint ilyeneket az iskolákba alkalmazni parancsolta. Ezuttal így Dunaszerdahelyen is az iskola egy második tanteremmel szaporodott.

Azonban a már haladásnak indult korról Dunaszerdahely polgárai is haladni óhajtván, a kornak megfelelőbb iskoláról gondolkoztak és építése módjáról egyre tervezgettek. Így több éven át az iskola javára tánczestélyeket rendeztek, kegyes pártolóktól pénzt gyűjtöttek és azt kamatoztatták; de az ügy kivitelének módjától tartva, a megkezdést évről-évre halasztották. Míg végre akadt ember, ki e hön óhajtott szándékukat közelebb a célhoz eljutni segítette; s ez a jó ember volt Dunaszerdahelynek egyik kiválóan tisztelt szülöttje, a most is Budapesten még élő kegyesrendi pap: főddő Csaplár Benedek.

Ugyanis e tiszteletre és hálára méltó pap 1861. évben a szünnapokon e célból egyik jelentékenyebb napon megtartott közgyűlésen, földieit lelkes beszédjével annyira fölvilványozta, hogy azok a közmívelődés oltárára áldozatot hozni mind késznek nyilatkoztak. Főleg, midőn e nemes pap buzdító szavait, jó példával előmenvén, az iskola javára szülőföldje és a haza iránti szeretetből, bebizonyította azzal, hogy előtők 2 száz-száz forintos bankót tett le, áthatva e nemeslelkűségétől, többen vagyoni erejükön túltéve magukat, az iskola javára nagyobb áldozatot hoztak. Így a szent ügyhöz irányt nyerve, föllelkésülten, örömmámorban mentek szét a gyűlésből mindnyájan.

Az iskola jótéveői a múltból, a Csaplár-családon kívül, mely az iskola javára még 300 frtót adott, később ismét a kegyesrendi pap 400 frtot hagyományozott, megkeresés útján b. e. Scitovszki János hercegprimás ő eminentiája, vásónkői gr. Zichy Ferencz mint a Rény pusztá haszonélvezője, és gróf Pálffy Fidel senior, akkori kegyur voltak. Az összes fiókközségek és puszták lakói is némi pénzáldozaton kívül az építéshez ígás és gyalogmunkával járultak. 1862. évi tavaszon nagy buzgalommal így megkezdették már az építést és ugyanazon évben őszön készen is voltak vele. Deczember hó 8-án pedig az akkori helybeli esperes-plébános és czim. kanonok, Szahvári János által fölszenteltetett, az iskola a szülőknek és a tanítók rendelkezésére átadott.

Ezen új iskola körletéhez, mint a plébániához csatolt és attól $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ és 1 órai távolságra fekvő 11 fiókközség, u. m. Balásfa, Csenkeszfa, Hegybenéthe, Kisudvarnok, Lédertejed, Nagyudvarnok, Ollétejed, Pódafa, Sikabony, Töböréthe és Tökés, Enyed és Rény puszták tartoztak. Honnét évenként csak a vagyonosb szülők gyermekei, számra mintegy 50—60-an jártak be az iskolába és a dunaszerdahelyi tanulók számát 210-ről 250—260-ra emelték. A faluban otthon maradt, iskolára alkalmas gyermekek pedig őszi és téli időny alatt vagy 5 hónapon át tanultak olvasni és írni valamely pórtanító által.

Az iskolaház „F“ betű alakban, északra néző homloképülete alaptól föl a tetőig, szilárd anyagból, emeletre van építve a plébánia tözsomszédságában. Az emeletben van a kántortanító 2 szobája és 1 konyhája. Utczára nézve, az emelet alatt van az egyik tanterem az udvaron, az első tanteremtől tágabb folyosóval elkülönítve; a földszintes épületben van a második tanterem, mely után udvarról egy kis folyosó a segéd-tanító szobájába vezetett. Közvetlen a segéd-tanító szobája után van a kántortanító kamarája, alatta pinczével. Az épület végszárnyában 1 istálló és árnyékszékek huzódtak. Ezen földszintes épület részben szilárd, mély alapon, részben gazdálkodásból mélyebbre vájt, szilárd alaposzlopokon, s az anyaföldön boltívezve nyugszik. Az alaptól föl az ablakokig szilárd a fal, onnét föl a padlás gerendázatig, az ablakok és ajtók oldalfalain

kivül, vályogból van építve. Az egész háztetőzet szilárdan, cseréppel van fődve. A gyermekek vegyesen, fiuk a leányokkal tanultak az iskolában.

Azonban az 1868-iki iskolatörvény rendelkezésével a fennevezett fiókközségek közül csakis Ollétejed község maradt kapcsolatban a dunaszerdahelyi iskolával. Sikabony és Kisudvarnok községekben közös az iskola, mely utóbbihoz Nagyudvarnok község is csatoltatott. Tökés, Kisudvarnokból, vándortanítói oktatásban részesül. A többi fiókközségek pedig, számos kísérletezés után is, szegénységük és távolabb fekvésük miatt, csak a régi mód szerint, falujukban hevenyített iskolában, valami pórtanító által őszi és téli tanítást tartanak gyermekeiknek.

1887-ik évi őszi a dunaszerdahelyi nők az értelmesebb és vagyonosabb osztályból bizottságot alakítottak, a melynek feladata volt „tombolával” összekötött mulatságot tartani és pénzt gyűjteni oly célra, hogy a nőiipar tanfolyamú új iskolát létrehozassák. A mi sikerült is nekik. Mert 1888-ik évben tavasszal nagy serényen hozzáfogtak a munkába, az iskolaház végszárnyát csakhamar szobává átalakították és meglett a harmadik tanterem. Ebben a 9—12 éves lányok, a realismeretek tanulása mellett, egyúttal a női kézimunkában oktatást nyernek, az arra tanképesített tanítónő által. Ez újítással átadták a tanítónőnek lakásul az eddig volt segédtanító szobáját, a segédtanító számára pedig az 1-ső vegyes osztályi tanteremből $\frac{1}{4}$ részt átalakítottak szobának, melybe közvetlen a tanteremből bejárhatni. Így Dunaszerdahelyen van 1 fiú-, 1 leány- és 1 vegyes iskola.

Az iskolatermek a szükséges butor- és taneszközökkel kellőleg vannak felszerelve. Az iskolának könyvtára, testgyakorlótere és faiskolája nincsen, mert a község határa még az 50-es években a tulajdonosok közt lett fölosztva.

Az iskola régi jótévedőin kívül megemlítenünk még néhai Pinte Jánosné, született Bazsó Francziska hagyományát és a takarékpénztárak évi adományát.

Dunaszerdahelyen volt, s e század elejétől emlékezetben maradt kántortanítók nevei: Kövári, Tolnai, Láb, Paulovics, Lakner, Nagy és Bogdyó. Tolnai kitűnt jámborsága, Lakner a zene, Nagy a tanügy és Bogdyó a színmű iránti hajlama által. A segédtanítók, mint tanképesítettek, csakis az 50-es évektől maradtak a nép figyelmében. Ilyenek Ujhelyi, Soóki, Dunai, Tóth, Klenkó, Gyurász, Marczel, Major, Egyed, Parák, Walter, Kaszt, Cservenka, Farkas, Halász, Nagy, Hencz, Bencze, Dicskó, Szliss, Kovács és Szarka és tanítónő volt Setét Anna, kiknek a tanítói hivatalon kívül más foglalkozásuk nem volt.

A mostani kántortanító *Venczell József*, Nyitra-megye, chinoráni születésű, 62 éves. 1848-ban hat latin osztályt végzett Nyitrán. Tanítói pályán gyakornok volt Nyitra és Pozsonymegyékben. Tanképesítést nyert Érsekújvárott 1852. Segédtanító volt Taksonyban és Galánthán, a honnét 1861. Dunaszerdahelyre kántortanítónak megválasztott, s e kettős pályán 35 év óta fáradatlanul működik. Kántori évi fizetése: a hivektől „párbér” czímen „személyesen szedve” vagy 35 métermázsza rozs, két kastély és pusztáktól 2 mm. 75 kiló tiszta buza. Mise alapítvány, stóla és párbér czímen egyben 258 frt 60 kr. Tanítói évi fizetése 1893-tól 300 frt, összes fizetése 797 frt 74 kr., a miből segédtanítót köteles tartani. A mostani segédtanító *Morvai Lajos*, született Győrszigeten 1872. január 1-én. Képesített Győrben 1893-ban. Fizetése 440 frt. A mostani tanítónő *Paczák Adél*, szül. Német-Prónán Nyitrán. 1873. aug. 14-én. Képesített Pozsonyban 1894-ben. Képesítője van a kerti munkára, tornára és zenére. A magyar, német és tót nyelven kívül beszéli a francziát. Évi fizetése 300 frt, ism. iskol. 30 frt, kézimunka tanít. 30—40 frt, összesen 412 frt, szabad fűtés, világítás, takarítás.

Az iskolaszék elnöke *Haskó József* lovag, plébános, ker. tanfelügyelő.

Van még itt egy izr. iskola 350 tanulóval s 4 tanítóval.

9. EGYHÁZGELLE.

Község Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1754. — Rk. 1669, izr. 85. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 230. — Mn. 180, ism. 50. — Tny. magyar.

Posta helyben. Vasut- és táviró-állomás: Patony.

Egyházgelle községben a róm. kath. templom a község kellő közepén fekszik. Eredetileg kőfallal volt körülvéve, melynek azonban ma már nyoma sincs. A templom ákáczfákkal van körülültetve, a község lakházai pedig a templom körül körben vannak építve, mi az átutazóra azon benyomást teszi, hogy ő nem E.-Gelle kis-, hanem valamely nagyközségen utazik keresztül. A templom Szt.-István király idejéből való. A község alapításának ideje bizonytalan, de hogy már Szt.-István király idejében nagyfontosságú hely volt, bizonyítja, hogy ő templomépítésre méltatta. A község lakói eredetileg urbéresek voltak és pedig grófi és plébánosi urbéresek. A grófi urbéresek sessiója 30 holdból, a plébániai urbéreské pedig 4 holdból állott. A község közepén a templomhoz közel a grófi uradalom tulajdonát képező korcsmaház van építve s hogy az nem korcsmaháznak lett építve, tanúsítja ama körülmény, hogy azt mai nap is városháznak nevezik s a börtönhelyiség jelenleg is megvan. Vásárjoggal bírt, ezt tanúsítja a korcsmaház előtt egy téglából négyszögletre épített szobor s annak tetején egy kis zászlóalaku vas-jelzőtábla van. E.-Gelle község határában Sárosfa felől egy széles, mély lápos huzódik, mely valamikor széles folyót képezett s az idősebb emberektől azt hallani, hogy a templomépítéshez szükséges anyagot ezen a folyón szállították s a malom helye ma is látható.

Az iskola keletkezésének ideje bizonytalan, de hogy már 1781-ben fennállott, tanúsítja a lakásból néhány év előtt kivett mestergerenda, melyre a fenti évszám s az akkori kántortanítónak Kardos Imrének neve be van vésve. Az iskola akkor egy kis földesszobából állott; azonban a jelenlegi iskola I. osztálya 1856-ban, a II-ik osztály pedig 1880-ban épült. A kántortanítói lak azonban még most is az 1781-ik évben épült ház.

Az iskolának jötevői nincsenek s azt a r. kath. hitközség maga tartja fön.

Az utczára négyszöggel épített tanítói lak hátsó részén egyenes vonalban van az iskola, ugyszólván az iskola beltelke az épületekkel egészen be van építve. A kántortanítói lak áll egy nagyobb s egy kisebb szobából s ódonszerű konyhából. Az iskola két osztályból áll, középen egy kis folyosó, melynek folytatása a segédtanítónak szobájául szolgál. A kántortanítói lak és iskola alapépülete vályog; az iskola tetőzete zsindely, a tanítóé nád.

Iskolai könyvtára s testgyakorlótere, valamint tornaeszköze nincs. Padokon, táblán, falolvasótáblán s néhány elrongyolt térképen kívül más felszerelése nincs.

Faiskolája 1895. évben alapított.

Férfi- és női kézimunka-iparág ez idő szerint nem tanítatik.

Az iskolának sem a multban, sem a jelenben nincsenek jóltevői.

Kántortanítók voltak: Kardos Imre, Szigethy János. Segédtanítók: Dunai Mátyás, Ásványi Vendel, Eröss Antal, Marczell Gyula, Bartal Mór, Pataki Lajos, Méri Lajos, Passkó József stb. Mellékfoglalkozásuk nem volt. Mint tanítók, hivatásuknak éltek. A jelenlegi kántortanító *Bartal István* született Várkony községben 1849. év december 19-én. Végzett 4 elemi, 4 gymnasiumi osztályt és 2 képezdét jeles sikerrel. Oklevele van a főtanítói állásra magyar, német s tót nyelven, melyet a nagyszombati képezdében 1860. évben nyert. Működését mint helyettes kántortanító Magyarbelen (Pozsony m.) kezdte meg s itt 5 hónapig működött; Félben 2 évig, E.-Gellén mint segédtanító 8 hónapig, Halászin (Moson m.) mint kántortanító 5 évig s innen ismét E.-Gellére jött mint kántortanító, ahol jelenleg is működik, hivatalának él.

A kántortanító jövedelme 394 frt 59 kr.

Az iskolaszék elnöke beleházi *Bartal* László plébános.

10. EGYHÁZKARCSA.

Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásában lévő anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1508. — Rk. 1484, izr. 24. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 230. — Mn. 180, ism. 50. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Királyfiakarcsa. Vasut- és táviró-állomás: Dunaszerdahely.

A község neve, hol az iskola jelenleg fennáll, Egyházkarcsa. Ide tartoznak: Erdőhát és Damazér-, Pinke-, Sipos- és Amadé-, Morocz-, Gönczöl-, Kulcsár-, Etre-, Királyfia- és Solymoskarcsák.

Idősebb férfiak mondják, hogy a legrégibb időktől fogva volt itt rendes iskola és templom. De később ez iskola kicsinyeltetvén, új iskola építettet, amely épület jelenleg is fennáll s a kántortanítói laktól déli irányban fekszik 10—15 lépésnyi távolságban. A kántortanítói lak pedig nyugatról keleti irányban fekszik.

A hagyomány szerint úgy az iskolaépület, valamint a kántortanítói lak beltelkét a Somogyi-család ajándékozta volna a hitközségnek. Az iskola körülbelül — melyet ujonnan építettek — 30—35 éve, hogy fennáll. A régi iskolából pedig a kántortanítói lak megnagyobbított, minél fogva a kántortanítói lak már régi épület. Jelenleg az iskola fenntartói és jötevői a közbirtokosság, illetve a róm. kath. hitközség. Ugy az iskola, valamint a kántortanítói lak náddal van fedve és falai vályogból készültek.

Az iskola tanszerei fali-olvasóablak, természetrajzi ábrák, számológép, földgömb és Magyarország térképéből állanak.

Sem könyvtár, sem tornaeszközök, sem pedig faiskola a legrégibb időktől fogva a jelenkorig nincs, ami szintén csak a hitközség szegénységére vezethető vissza.

Mint kántortanítók a régiebb időkből működtek itt: Barcsai B., Göncz Mihály, ki jelenleg Szempezen mint kántortanító működik, továbbá Szigeti János 1866-ban, azután Vadász Gyula, ki később a jegyzői pályára lépett és meghalt, Pirovics János jelenleg ballonyi kántortanító, végre Slisz János 1876—1894. évig és jelenleg Polák Sándor 1894. május 7-től, ki iskolai végzetével mint osztálytanító négy évig működött és jelenleg mint kántortanító két év óta működik. Szül. Palota-Lándoron Komárom-m. 1871. decz. 16-án. Képesítettett Esztergomban 1892-ben.

A kántortanító jövedelme 423 frt 11 kr.

Az iskolaszék elnöke *Feketeházy* Károly plébános.

11. FELBAÁR.

Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásában fekszik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1560. — Rk. 1475, ág. ev. 3, ev. ref. 10, izr. 72. Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 70. — Mn. 50, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut-állomás: Nagy-Légh. Táviró-állomás: Böös.

A község története ismeretlen. Iskolával már a legrégibb idők óta rendelkezik, a tanítói lakkal egy épületben, mely téglá és mór alapzattal, tanterem és tanítói lak zsindey, kamara és istálló nádfedéllel bir; a tanítói lak 2 padlós szoba, 1 zárt konyha, 1 kamra és 1 istállóból áll. Tanterem hossza 8 m. 80 cm., szélessége 7 m. 65 cm., magassága 3 m. Ablakok hossza (magassága) 1 m. 50 cm., szélessége 0.85 cm., tehát elég tágas és világos, mely 1869-ben épült, meglehetősen föl van szerelve.

Könyvtára 1879-ben alapítottatott 32 kötettel.

Faiskolája nincsen, tornahelyisége az iskola udvara, felszerelés nélkül.

A község gróf Batthyány József uradalma, csinos kastély, csillagvizsgáló torony és gyönyörű kertjével. Az Amadé és Zichy grófok ősi fészke; Sztányi Adolfnak a hetvenes években tulajdonát képezte; sok jeles férfiú születési vagy tartózkodási helye volt (Illésházi, Istvánfy, Boboky, Mészáros Ignác a Kartigám írója).

Az iskolának jötevője Sztányi Adolf volt, mert a hatvanas években 3 hold 600 □ ölből álló szántóföldet a róm. kath. tanítói állomásnak

adott és 1879. július 10-én egy drb takarékpénztári könyvecskében, jelenleg a Csallóköz-Dunaszerdahelyi takarékpénztári 929. számú könyvecskében ötven forintnyi összegben a felbári róm. kath. egyházi pénztár ládjában leendő őrizés végett kiadatott, oly módon, hogy az évenkénti kamatok egyharmadrészből minden évben szegény, jó és szorgalmas tanulók és pedig egy férfi és leánygyermek jutalmaztassék; kétharmadrésze pedig a felbári tanoda könyvtára gyarapítására fordíttassék, s egy „felbári elemi tanoda“ feliratu pecsétnyomót is ajándékozott. Végül a szegény tanulók helyett a tandíjat is minden évben szívesen megfizette.

Továbbá néhai Némethy Ferencz felbári plébános volt az iskolának második jótévedője, ki a hetvenes években a Felbaáron 61. szám alatt létező belső teleknek elő részét a lelkeért örökös

alapítvány gyanánt, ugyanazon belső teleknek másik részét pedig a felbári róm. kath. kántortanítói állomásnak, míg az iskola róm. kath. jellegét megtartja, kegyesen ajándékozta. Ezen ingatlan azonban telekkönyvileg még rendezve nincsen.

A régebbi idők óta mint kántortanítók Felbaáron működtek: Nemes N., Ujhelyi János, Tokay N., Gönczöl Elek, Pataki Antal, Tóth Nándor, a jelen időben pedig *Palkovich* Mihály 1875. év óta működik. Szül. Szomolányban Pozsonym. 1845. szeptember 28-án. Képesítettett Nagyszombatban 1863-ban. Működött Egyházkarcsán, Vajkán, Böösön, Nádasdon, N.-Abonyban és Szomolányban.

A kántortanító jövedelme 302 frt 92 kr.

Az iskolaszék elnöke *Tomanovich* Ferencz plébános.

12. KÜRTH.

Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásában. Anyaegyház.

Közs. I.k. sz. 718. — Rk. 703, izr. 15. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 180. — Mn. 130, ism. 50. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Vásárut. Vasut- és táviró-állomás: Dunaszerdahely.

Egyes jelek és szóhagyományok arra engednek következtetni, hogy e község a 15. században már állott; ezt bizonyítják a templom ódon szerű építése, illetőleg alakja, de legjobban harangjainak következő feliratai:

„O + rex + glorie + veni + cum + pace +
O + Maria + pia + sis + nobiscum + in + via
+ amen + M + CCCC + LXXXII. + Magister Thomas“
kisebb *gót* betűkkel.

A *kisharang* körirata:

„ECCLESIA KÜRTENSIS AD VÁSÁRUT
FUDIT
MEIOAN ERNEST
CHRIS TELIPOSO
MHANND
1759.“

A község lakosai katolikusok voltak mindaddig, míg a 16-ik században a reformácziónak nevezett hitújítás alkalmával csábító ürügyek alatt a község hivei csekély kivétellel áttértek az ág. ev. hitre. Az akkori időben Csallóköz-Kürth volt a vidék egyik legnagyobb plébániája, de mikor az chhez járó kötelezettségeket a hivek a

katolikus hittől való elpártolásuk alkalmával megtagadták, önként értetődik, hogy az akkor volt plébános (nevét nem tudni) őket itthagytá, s áttette lakását a szomszéd filiálisba, Vásárutra. Azonban rövid idő alatt megelégtették a kürthiek a protestáns vallás örömeit, csakhamar visszatértek a róm. kath. anyaszentegyház kebelébe. Kérték ugyan az akkor már vásárutai plébánost, hogy jöjjön vissza Kürthre, de azt ugylátszik méltányos okokból az nem tette, míg végre az 1872-ik évben Kürth község ismét plébániává szerveztetett, hová is Rozsházi István kőspallagi plébános neveztetett ki plébánosnak, a ki jelenleg is a legnagyobb gonddal és szeretettel működik az Ur szőlőjében.

Hogy mikor keletkezett az iskola e községben, azt megállapítani nem lehet, mert a község legöregebbjei sem tudják, de meg okmányok sincsenek, melyekből azt kipuhatolni lehetne. Az iskolának jótévedője csak egyszer volt, Istenben boldogult Simor János esztergomi primás személyében, a ki az iskolaépület javításához évek-

kel ez előtt 150 azaz egyszázötven forinttal járulni kegyeskedett. Ezen egy esetet kivéve minden tekintetben csak a község a fenntartó közeg. Az iskolaépület a templom és plébánialaktól 10 percznyi távolban, a község északi végén fekszik. A kántortanítói lak áll két padlós szobából, hová az egyszerű nyitott kéményes konyhából lehet jutni. Közvetlen utána jön a tanterem, a mely már nem igen felel meg a kor igényeinek. Azután jön az istálló és egy kicsi pajtászin.

Az egész épület mór téglából, azaz sárból készült épület, a mely cserépszindelylyel van fedve. A jelenlegi kántortanítói lak és iskolaépület az 1865-ik évben teljesen leégett s az 1866. évben lett a fent elsorolt anyagból és alakra építve.

Az iskola belső felszerelése szintén nem felel meg a paedagogia kívánalmainak, ennek oka azonban a község lakosainak nagy szegénységében keresendő.

Iskolai könyvtár van ugyan, de nagyon szegény, mert az 5—6 drb tanításhoz szükséges segéd-könyvön kívül más nincs. Valamint testgyakorlótér, ugy tornaszerek sincsenek.

Faiskolája azonban van a községnek és pedig meglehetősen karban. Évenként 50—60 drb nemesített gyümölcsfa kerül ki belőle, mit rendszeren a község lakosai vesznek meg a saját telkeik befásítása céljából.

Semniféle háziipar vagy kézimunka nem taníttatik.

Mint tanítók működtek: Varga János, a ki állítólag az ötvenes években is itt volt s ötven évre teszik működésének idejét, a mit itt Kürthön töltött, egyszersmind a község jegyzője is volt.

Utána következett Gart Pál, a ki 5 évi működés után Nagy-Abonyba s onnét Csicsóra távozott. Következett utána Ujhelyi Lajos, kit 4 évi ittlét után Pirovics János 18 éves fiatal ember váltott fel, de ez sem soká élvezte Kürth község javadalmait, helyét Egyházas-Karcsával váltotta fel, honnét 1—2 év mulva Ballonyba ment, a hol családot is alapított. 1870-ben már Klenkó Ferenczet látjuk a kürthi iskola katedráján, kit 4 év mulva Bauer József (később Hazafi) váltott fel. Bauer (Hazafi) József 17 évi működés után nyugdíjba vonult, s utána Kempf Mihály lett a tanító, ez pedig már a volt helyéről magával hozott súlyos baja következtében 1 évi működés után a pozsonyi kórházban kinos szenvedés után meghalt, özvegyet és egy kis-korú árvát hagyván maga után. A jelenlegi kántortanító *Énekes* Pál, szül. Győr-Ujvárosban, 1865. január 9-én. Képesítettett Győrben 1885-ben. Működött Szepelneken, Szabadbattyánban, Vaspörön és Nagyköcskön. Neveléstani értekezéseiért dicséretben s jutalomban is részesült.

A legujabb díjlevél értelme szerint a kürthi kántortanító fizetése 403 frt 40 krban szerepel.

Az iskolaszék elnöke *Rozsházy* István plébános.

13. NAGY-ABONY.

Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásában fekszik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2026. — Rk. 1029, ág. ev. 11, ev. ref. 820, izr. 66. — Nyelvre magyarok.

Tank. sz. 166. — Mn. 136, ism. 30. — Tny. magyar.

Utolsó posta- és táviró-állomás: Dunaszerdahely. Vasutállomás: helyben.

A község keletkezésére nézve biztos adatok nincsenek, azonban okiratok bizonyítják, hogy az Árpádházi királyok idejében és még később is két községet képezett, u. m.: Nagy- és Felső-Abonyt. Régi lakói várjobbágyok voltak, kik a pozsonyi vár, illetve korona birtokban tettek időnként katonai szolgálatot s a község területe is a jelzett korona-uradalomhoz tartozott; a lakosok mint várjobbágyok birták a földeket.

A tatárjárás után ezen várjobbágyok nemesítették; a legtöbb nemes család, melyek utódai most is itt laknak, ezen időben nemesítettett. Ilyenek: Gyárfás (kihalt), Büzsöly, Pósa, Mórutz, Szelle és Csiba családok, amiről a meglevő okiratok tanuskodnak.

A hagyomány szerint a határban még egy falu volt: „Nádvár“, mely a törökök által elpusztítottván, területe a nagy-abonyi nemesek

között osztatott fel, helye maig is a „nádvári“ dülönnek nevezetik.

Amint a régi telekkönyvekből világosan kimutatható, a határ ezelőtt a donációknak megfelelőleg egész hosszában a régi adományos nemesek között volt felosztva.

A két község, t. i. Nagy- és Felső-Abony, a mult században úgy területileg, mint közigazgatásilag egyesített.

Itt született Bihari a híres cigányprimás.

A népesség általános jellemzésére a régebbi időből idézem fötisz. Muttnyánszki János volt n.-abonyi plébánosnak 1782-ben az akkori hercegprimáshoz irt levelét, a másolat az egyházi irattárban van, melyben keserűen panaszkodik népére, és könyörög, hogy Ő Eminentiája kegyeskedjen őt „minél előbb“ eme „zsiványok, latrok“ közül megmenteni, mert élete egy perczig sem biztos. Ma már természetes ezt nem lehetne elmondani, mert a nevelés behatása alatt az erkölcsök megjavultak.

Nevezetesebb épületei a r. k. templom, mely 1761-ben épült Csiba Imre nagylelkűséből s a Szent-Háromság tiszteletére van szentelve.

Továbbá van itt egy a nép által „sárgakastély“-nak nevezett régi, erős téglából épült egyemeletes urilak, mely alatt igen szép pinczék vannak.

A templom és eme urilak keletkezéséről a szóhagyomány ezt tartja:

Csiba János és Ordódy III. Károly alatt fötisztek voltak. Ezek a török hadjárat alatt nagy kincset találtak s azzal kocsin hazafelé igyekeztek. Utközben egy nagy sikságon a kerékszeg elveszett. Fa messze vidéken nem volt található. Hogy tehát tovább utazhassanak, Csiba János mutatóujját az elveszett szeg helyére szurva ballagott mindaddig, míg fát találván, szeget faragtak. A viszontagságos utban mindkettő fogadást tett. Csiba, ki úgy látszik vallásos ember volt, megfogadta, hogyha szerencsésen hazakereshetnek, templomot épít. Ordódy pedig, ki valószínű, hogy jobban világi gondolkodású volt, megfogadta, hogy egy pompás korcsmát épít. Szerencsésen hazavergődván, dicséretükre legyen mondva, mindegyik hozzáfogott fogadalma keresztülviteléhez.

Ordódy felépítette a korcsmát, mely később fényes uri lak lett s elvette barátjának Csibának Peppi nevű leányát. Ma már nem lakik itt utódja. A nép még ma is azt tartja, hogy az Ordódynak jutott kincs a pinczék fenekén van kádakban elrejtve. Sokan sóhajtozva rebesgetik, hogy csak az Ordódy kincsét lehetne felhozni, nem lenne akkor semmi szükség és baj.

Csiba János is hozzáfogott a templom építéséhez, illetve a szükséges anyag előteremtéséhez, de időközben meghalt s fia Imre teljesítette atyja fogadalmát és 1761-ben felépítette a templomot, annak fenntartására 10,000 forintot tett le alapképpen. Eme pénz azonban később a csal.-somorjai takarékpénztár bukásával elveszett.

A sárga kastély ma a Pozsonymegyében nagy szerepet játszó Petőcz-család tulajdona.

Nevezetes épület még a r. k. plébánia épülete, mely jelen csinos alakját 1891-ben nyerte. E körül elévülhetlen érdemeket szerzett Hajóssy Krisant h. plébános ur, ki a régi rozoga épületet két ízben is újraépíttette, többnyire a saját költségén.

Az iskola keletkezésére semmiféle biztos adat nincs, a szóhagyomány szerint keletkezését ugyancsak a templom alapítójának Csiba Imrének köszöni, amennyiben a plébánia mellett levő telket s a rajta levő rozoga épületet iskolai célra a r. k. hitközségnek adományozta.

Az iskola fennállásáról a legelső biztos adatot találjuk az 1781. október 7-én kelt Batthyány-visitáció feljegyzésénél. Ott ugyanis meg van írva, hogy 1781. évben Kováts Miklós nyitrai születésű, nemes származású, magyarul, németül, latinul és tótul beszélő egyén volt a kántortanító, akinek összes járuléka 101 frt 64²/₃ kr. volt.

Mostani nagy L alakját 1863. évben nyerte, amikor is a hivek között kivetett 2329 frtnyi költséggel „vályog“-ból minden alapozás nélkül újraépült. Eme költségekhez az akkori primás 50 frttal járult.

Az alap nélküli építkezés meg is termette gyümölcsét, mert az épület északi oldalon már 1867-ben, az iskolaszoba keleti fala pedig 1869. évben kidőlt. Eme két javítás 300 frtba került, amit ismét csak kivetés útján szedtek össze a hivek között.

Az iskola mellett levő mintegy 120□ ölnyi kertet 1865-ben ajándékozta a jólelkű Nagy László földbirtokos, aki hogy ezért zsugori nejének zsörtölődéseitől megmeneküljön, kénytelen volt furfanghoz folyamodni, ugyanis az iskola előljáróságának átadott a sajátjából 50 frtot, hogy azon töle a kertet neje jelenlétében megvegyék, ami meg is történt.

A tetőzet az 1893. évben lett 425 frt költséggel újra zsindelyezve, amihez Ö Eminentiaja Vaszary Kolos herczegprimás 25 frttal járult.

Az épületben van 2 szoba, 1 konyha, 1 kamara, 1 istálló, 1 faszin és 1 tanterem.

Az iskola felszerelése jónak mondható; könyvtára, testgyakorló tere, faiskolája nincs; semmiféle kézimunka nem taníttatik.

A kántortanítók nagyobbreszt szó hagyomány szerinti sorrendje a következő:

Kováts Miklós (1803), Stefankovics János (1803—1806), Ispergő Ferencz (1806—1810), ki innen eltávozott s később 1831-ben hely nélkül lévén, ide visszajött s itt meghalt; volt tanítványai, hivei vadkender közé kötözték koporsó helyett s úgy temették el. Godány n. n. (1810—1825), Sátor Antal 1-ső izben (1825—1827), Tóth Boldizsár (1827—1832), ki az 1830. évben felvett jegyzőkönyv szerint nagymagyarai születésű, pozsonyi grammatista és praeparandista. Ugy látszik, ez volt az első képzetlebb ember az iskolánál, kinek járuléka már 191 frt 73¼ kr. volt. Bognár Ignác (1832—1833), Mészáros Flóris (1833—1836), Füzi János (1836—1839), Laáb József (1839—1841), Sátor Antal II-od izben (1841—1845-ig). Nagy Péter 1845—1862-ig. Vagyonos ember és kiváló gazda volt. 1862. évi április 24-én itt meghalt, ivadékaiból ma is vannak a községben.

Mokossényi Mihály (1862—1864), Gart Pál (1864—1866), Klenkó Mihály (1866—1869), Egyed Imre (1869—1871), Palkovics Mihály (1871—1875), Csizmadia Mihály (1875. júniustól 1875. szept. 29-ig), Staffer Lajos 1875—1878. okt. 1-ig, Méry Vincze 1878—1893. okt. 2-ig. Ezek a kántortanítói álláson kívül semmiféle más állást nem töltöttek be.

Horváth Dezső 1893. okt. 2-től, Sopron-megye Nagy-Loos községében 1857. évi október 6-án született. A tanítóképző-intézetet Győrött végezte. Tanít az 1874—75. tanévtől fogva. Pozsonymegye felső-csallóközi járás tanítói körének 6 évig, a Pozsonymegyei tantestület népiszkolai szakosztályának 3 évig volt jegyzője. Írt több neveléstani értekezést és cikket, melyek a lapokban meg is jelentek.

Különösen buzgólkodott a tűzoltó intézmény fejlesztése körül. Szervezett és begyakorolt 17 önk. tűzoltó-testületet; azok önzetlen fáradozásáért örökös tiszteletbeli főparancsnokukká választották s neki erről diszokleveleket adtak. A felső-csallóközi tűzoltó-szövetség is neki köszöni lételetét, amelynek 7 évig volt titkára. Az általa szervezett n.-abonyi önk. tűzoltó-testületnek most is tényleges főparancsnoka. Tűzoltó ügyben számos cikket jelent meg, úgy a szak, valamint más lapokban.

Az 1894. évben Budapesten tartott gyümölcs-fatenyésztési tanfolyamot államköltségen jeles eredménnyel végezte.

Kincstári méhészetnek kezelője.

A kántortanítói javadalma díjlevél szerint 399 frt 31 kr.

Az iskolaszék elnöke *Hajóssy* Krizant plébános.

14. SZENT-MIHÁLYFA.

Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásában van. Anyaegyház.

Közs. lk. sz. 3074. — Rk. 2307, ev. ref. 671, izr. 96. — Nyelvre magyarok.

Tank. sz. 170. — Mn. 130, ism. 40. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Diós-Patony.

A szent-mihályfai róm. kath. elemi népiskola történetének megírása, az iskola keletkezésétől fogva a mai napig teljes lehetetlen, miután az erre vonatkozó adatok hiányoznak.

A legrégebb adat, mely rendelkezésünkre áll, 1736. évből való, de már ezelőtt is régen állott ezen iskola. Abban az időben az iskola és kántortanítói lak, mint ma is, az anyaközségben

Szt.-Mihályfán volt. A kántortanítói lak állott: 1 szoba, 1 konyhából s ezen át jártak a gyermekek az iskolába, miután a konyhából nyílt az ajtó az iskolába. A kántortanító Szigeti György volt; hogy ezen állomást mikor foglalta el s mikor hagyta el, illetve mikor halt meg, nem tudhatjuk.

1736. évtől 1846. évig az iskola hogy hogyan állott s kik voltak tanítói, nem tudjuk, mivel ezen évekről semmiféle, az iskolára vonatkozó irat nem maradt fenn.

1846. évtől 1848—49. évig Bognár Ignác volt itt kántortanító, mely idő alatt szorgalommal és lelkiismeretesen töltötte be hivatalát. 1848. évben, abban a mozgalmas időben, nem tudni önként-e vagy kényszerből, honvéd lett, hol aztán 1850. évig, mint élelmező tiszt szolgált. 1850-ben a katonaságtól ismét visszajött Szt.-Mihályfára, hol a kántortanítói állást elfoglalta, de egyúttal a jegyzői hivatalt is elfogadta. Így tehát Bognár az 50-es években kántortanító és jegyző volt. Az ő tanítóskodása alatt, miután a községek belátták a kántortanítói lak és az iskola ezen helyzetének türhetetlenségét, építettek egy új, a törvény minden követelményének megfelelő iskolát, mely ma is fennáll. Bognár Ignác a katonaságtól való visszatérte után még 10 évig működött e göröngyös, de szép pályán, végre 1860. évben meghalt.

Utána Molnár József nyerte el ez állomást, még ugyanazon évben, de ez nem soká volt a község kántortanítója, mert már 1865. évben meghalt.

Az iskola a község északi részén, egy nagyon szép és csendes helyen fekszik.

Hossza 17 m., szélessége 10 m., falmagassága $4\frac{1}{2}$ m., külső folyosója 11 m., szélessége 2 m. 4 dm. 2 osztályra van az épület osztva, egy kis szobára, mely a segédtanító szobája. A

belső folyosó hossza $4\frac{1}{2}$ m., szélessége 1 m. 8 dm. Ezen belső folyosó mindkét oldalán egy-egy nagy tanterem van, melyeknek mindegyike 49 □m. területű.

A mi a belső felszerelést illeti, minden legszükségesebb megvan. Az iskolaépület előtt elég nagy tér van, amelyen a gyermekek a tanító felügyelete alatt játszanak.

Ami anyagát illeti, az alsórész (fundamentum) és azonfelül 1 méternyire téglá, azonfelül felfelé a tetőzetig mór, a tetőzet zsindely.

Az iskolák a szükséges taneszközökkel elvannak látva.

Az iskolának faiskolája nincs rendezve, mert oly kicsi téren van, hogy ott fát nevelni nem lehet és nincs elkerítve s így minden munka haszontalan volna; könyvtár sincs; az iskolának testgyakorló tere, sem terme, sem tornaszerei nincsenek, mindamellett ezek hiányával, amennyire lehetséges, mindennap részesülnek a gyermekek testgyakorlatban.

A jelenlegi tanító *Sóóky János* 1847. év óta a tanítói pályán működik. Szül. Ujvároskán, Nyitra. 1832. február 12-én. Képesítettett Érsekújváron 1856-ban. Működött Czifferen, Besenyőn, Zsigárdon, Dunaszerdahelyen, Modorfalván és Csatajon. Mint segéd 9 évig foglalkozott. 1859. évben csataji kántortanítóvá neveztetett ki. 1866. évben a szentmihályfai kántortanítói állomást nyerte el, melyen még most is működik, tehát 31 éve.

A segédtanító *Staffer Géza*, született Nagy-Abonyban (Pozsony-m.) 1877. év szept. 15-én. A képezdei tanfolyamot Győrben végezte.

A kántortanító jövedelme 388 frt 88 kr.

Az osztálytanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Herbst József* plébános.

15. VÁRKONY.

Pozsony vármegye alsó-esallóközi járásában van. Anyaegyház

Közs. lk. sz. (Fiókközségekkel) Rk. 1107, ev. ref. 20, izr. 25. — Nyelvre magyarok

Tauk. sz. 168. — Mn. 130, ism. 38. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Cs.-Nyék. Vasut- és távíró-állomás: Dunaszerdahely.

Hazánkban ez idő szerint négy Várkony nevű községet találhatunk: egyet Baranyavármegyében, egyet Borsodvármegyében, egyet Jász-Nagy-Kun-Szolnokvármegyében és egyet Pozsony

vármegyében. Ha mindenben hitelt adhatunk a rég följegyzéseknek, szóhagyományoknak és föltevéseknek, úgy azt kell tartanunk, hogy ezen községek mind egy időben keletkeztek és történeti

multjuk visszanyulik egész az avaroknak e hazába való bejöveteléig, akiknek e helyeken virágzó telepeik és jól megépített váraik lettek volna, melyek később a kunok kezére jutván, még jobban megerősítették, melyektől aztán később a községek is neveiket vették. Mint önálló község azonban egész a XIII. század végéig egyik sem szerepel. Csak egy, az 1274-ik évben kelt okirat tesz említést Várkony községről, mely nem más, mint a ma is létező és virágzó Csallóköz-Várkony, melyről mi is szólni és egyetmást röviden elmondani akarunk.

Várkony, hajdanta Várkun (Varchonitae), mint azt már fentebb is megjegyeztük, avarkun népség székhelye lett volna, honnan nevét vette. Később ismét a hely kölesönzé nevét a híres várkonyi Amade-családnak, melynek már a XIII. században birtoka volt itt. Amint azt Ipolyi „Csallóközi műemlékek“ című művében főlemlíti, a XVI. század végével még virágzó mezőváros volt és szép várkastéllyal birt, ma azonban egy 517 lakossal bíró kisközség, melyben semmi sem emlékeztet arra, hogy hajdan a mainál sokkal fontosabb szerepet vitt és hogy várkastélya lett volna.

Várkony legfőbb nevezetessége a templom, melyről a néphagyomány azt tartja, hogy Szent István első magyar király idejéből való, mit azonban kimutatni okmányokkal nem lehet. A régi kútfők legfőleg azt bizonyítják, hogy a templom a XIII. században már állott. A karcasai egyház levéltárában ugyanis van egy okmány, a XIII. századból való, mely a várkonyi templomról említést tesz, Bartal „Csallóköz műtörténeti vázlata“ című munkájában pedig kimutatja, hogy Várkony mint plébánia a XIII. században már állott és pedig nagy körzettel bírván, templom nélkül nem szűkölködhetett. A Fejér Codex Diplomaticusában pedig azt olvassuk, hogy az 1390-ik évi plébániák összeírásában Várkony kétségtelenül bennfoglaltatik. A templom rövid leírása megvan Ipolyinál. A templomban különösen 3 drb műemlék kelthet érdeklődést. Az egyik a szentély baloldali falában alkalmazott csinos kivitelű pastophorium — szentségház — mely rosettákkal diszitett kőfaragvánnyal van körítve, belülről ivezetesen faragva. Ajtaja vaspántokból készült rostélyzat. Még néhány év

előtt is tizféle festékréteggel volt elmázolva, a jelenlegi plébános azonban lehántotta róla a festékrétegeket és ma a kő természetes színében látható. A másik egy románstílusú keresztút, mely azonban talapzatáról le van törve. Oly mély medenczével bír, hogy a gyermekeket igen kényelmesen lehetett benne a keresztelésnél lebuktatni. Hogy ezen célra használtatott annak idején, bizonyítja a sekrestyében elhelyezett tűzhely, ahol tél idején a medenczébe öntendő vizet, — hogy a gyermek agyon ne fagyjon — melegítették.

A harmadik műemlék a templom ajtajánál kívül van — a bejáratától jobbra. Ez egy talapzatos, alacsony kő, az ugynevezett szőgyenkő, mely még az egyházi nyilvános vezeklések idejéből maradhatott fenn, midőn a nyilvánosan bűnösnek declarált ezen kőön ülve volt kénytelen kérni a templomba menő hiveket, hogy érette is imádkozzanak.

Sajnos, hogy iskolájára vonatkozólag a multból kevés adattal rendelkezünk. Mindössze 1781-től kezdve találunk egyes adatokat, de ezek is inkább a tanítókra, mint az iskolára vonatkoznak és azt sorolják elő, hogy kik voltak 1781-től a tanítók. 1781-ben tanító volt az egyházmegyei látogatás jegyzőkönyve szerint: Horváth István, végzett rhetor, ki a magyar és tót nyelven kívül a német nyelvet is beszélte. 1812-ben (a Visitáció szerint) kántortanító: Göncöl György, kiről a Visitáció azt mondja: meg tud felelni hivatalának, mikor — — akar. 1836-ban ktanító Gönczöl János ekecsi születésű nemes, ki bölcséleti tanfolyamot hallgatott egykor Pozsonyban, beszélt magyarul, németül és valamit tótul. Egyszersmind jegyzője volt Várkony községnek. 1846-ban volt kántortanító Sátor Antal. Ez is egyszersmind jegyző is volt Várkony községben. 1848-ban ktanító és egyuttal jegyző is volt Bartal Ferencz. 1849—1872-ig ktanító és jegyző is: Ujhelyi János; 1872—1880-ig Pataki Antal; 1880-tól kántortanító Erdődi Ferencz. A mesterlak az 1781-iki Can. Vis. szerint 1759-ben építettett egy szobával és kamrával. Ezen Visitáció értelmében a kántortanító lakását az utca felől, vagy elő részét a várkonyiak építették fel, hátsó részét a nyéki hivek. 1854-ben új tantermet építettek a hivek, melyet a régi korcsmai

padok és asztalok helyett új iskolapadokkal láttak el és a kor kívánalmainak megfelelően szereltek fel.

Mint az iskola jötevői fölemlítendők: a hitközségi hívek, akik a kántortanító lakását 1885-ben alapjából újjáépítették. A költségekhez hozzájárult a vidék is, egy barátságos mulatság alkalmából felülfizetéseket teljesítvén. A mulatság eredménye volt 186 frt, amely összeget a nevezett célra fordították. Ugyanezen évben Pollák József izr. vallásu, volt uradalmi bérlő — kinek jó emlékezete még ma is fenn van a községben — az iskolahelyiséget saját költségén megnagyobbíttatta és több új helyiséggel látta el. A nagyobbított iskolába a helybeli plébános természetrajzi képeket, terjedelmes íróasztalt, később ó- és ujszövetségi bibliai képeket ajándékozott. Továbbá mint az iskola jötevői felemlíthetők még: Ambrus Vincze uradalmi tisztartó, aki körülbelül 50 frtnyi költségen számtanítási, szemléltető, földrajzi képeket és szereket, tovább természettani készülékeket vásárolt, azonkívül alkalmas szekrényt ajándékozott a tanszerek elhelyezésére és végül a helybeli uradalmi iparosok, akik 1893-ban mint egy az iskola javára rendezett mulatság eredményeképp 33 frtot adtak át a helybeli plébánosnak, melyből 10 frt tanszerekre fordítván, 23 frt mint kamatozó tőke tovább vezettetik az iskola céljaira.

A kántortanítói lak és iskola fekvését, felosztását s egyéb, az iskolával szorosan összefüggő és erre vonatkozó kérdésekre feleletül a

következőket jegyezzük fel: Az iskolaépület egy hosszukás, délről északnak nyúló épület, melynek előrészt a kántortanító lakása foglalja el, két padlózott szobával és a középen egy csukott konyhával; a hátsó részét pedig az iskola-terem képezi. Mindkét épületnek az alapzata téglá, tetőzete a mesterháznak zsindely, az iskolának nád.

Az iskola felszerelése ma a törvény kívánalmainak teljesen megfelelő.

Az iskolának könyvtára, testgyakorlótere nincsen.

Faiskolája van 15 év óta, melyből 15—20 nemesített fácska kerül ki évenként. A férfi- és női kézimunka egyik iparága sem taníttatik.

A volt tanítókról nincs feljegyezve, hogy bármelyik is valami kitüntető állást foglalt volna el akár az irodalom, akár a tanügy, akár a zene, akár pedig a gazdasági téren. A jelenlegi tanító *Erdődi Ferencz*, született Révfalun Györmegyében 1857. november 13-án. Képesítettett Győrben 1879-ben. Működött Páliban, Beleden és Dunaszerdahelyen. Szorgalmas munkása a tanügyi irodalomnak, amennyiben egyes tanügyi lapokba állandóan dolgozik s paed. értekezéseiért többször pályadíjban részesült. Példás viseletű s ernyedetlen szorgalmu tanító.

A tanító tisztán tanítói fizetése 566 forint 32 kr.

Az iskolaszék elnöke *Herman József* plébános.

16. VÁSÁRUT.

Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1385. — Rk. 1344, ev. ref. 3, izr. 28. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 175. — Mn. 130, ism. 45. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Dunaszerdahely.

Vásárut 1734-ik évig a Dunaágnak, mely most kertjeik alatt folyik — baloldala felől létezett, hanem — a szóhagyomány szerint — azon idézett év körül a jobbágylakosoknak, minthogy a katonák átszállítása miatt a komp igen sűrűen volt igénybe véve s az uraság eszközeinek átkelése akadályozva, hogy ezen baj megszűnjön, a földesuraság leűttette a sütőkemenczéket s ez

által kényszerítve lettek jobbágyai a Dunának jobboldala mellett elvonuló országút mellé átépítkezni; s így keletkezett a jelenlegi község, mely minthogy idővel mezővárossá fejlődven, vásártarthatási szabadalmat is nyert — és a vásárosbódék, úgy a sátorok az országút mellett szoktak manapság is állani, tehát innen kaphatta a Vásárut nevezetet; mert némelyik kalendárium-

ban a vásárok kijelölési rovatában Vásáros-utnak is neveztetik. Az első háznak mestérgerendáján 1782. évszám van.

Az iskoláról az 1830-iki Canonica Visitáció hitelesített protocolluma adataiban az áll, hogy: a régi iskola és a kántortanítói lak 1746-ban építettett a pozsonyi prépost és a káptalan kegyességéből és akkor t. i. 1830-ban az alsónyárasdi születésű, 66 éves nemes Jezsovics István volt már 46 éven át a kántortanító; utána Várkonyról Gönczöl János lett 1833-ban kántorrá, ki 22 éves szolgálata után 1855-ben meghalálozván, utána a jelenleg működő 1856. márczius 12-én kinevezett Bartal Alajos lett kántortanítónak, ki a folyó 1896. évi július hó 1-én nyugdíjba lépett.

A jelenlegi iskola építettett 1878-ban a méltóságos pozsonyi káptalan segélyezésével a hitközség által. Tehát az iskola jöltevője a pozsonyi társas káptalan.

A kántortanítói lak és az iskola fekvése, t. i. az épület homlokzata keletnek van fordítva; a kántortanító lakása áll 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 1 pincze és 1 istállóból. Az iskola áll 2 tanteremből, 1 tornáczból, 1 kis szobából — a II-od tanító számára (a két tanterem között)

és az iskola végében levő különbejárású faskamrából. Az épület fala az alaptól félőlnyi magasságban, égetett téglából van rakva, föllebb pedig szárított vályogból; az iskolaépület tetőzete fazsindelyes, a kántortanítói lak tetőzete azonban cseréptéglával van befödve.

Az iskola fel van szerelve a legszükségesebb taneszközökkel és földtekével, valamint az Európa és Magyarhon térképeivel is.

Az iskolánál könyvtár nem létezik.

Faiskolája van már néhány év óta és évenként átlag 10—12 drb nemesített fácskát szolgáltat.

Az iskola jöltevője a múltban és a jelenben a méltóságos pozsonyi káptalan.

A jelenlegi kántortanító *Bartal* Alajos, Pozsonymegye felső-csallóközi járás Csukárpaka községben született 1821. október 13-án. Képesített Esztergomban 1847-ben. Működött Szent-Mihályfán, Püspökin, Halászin, Védenyen, Somorján, Nagy-Magyaron és Nagy-Léghen. 75 éves; és 52 évet töltött már be a tanítói pályán.

A kántortanító fizetése 422 frt 37 kr.

Az iskolaszék elnöke *Vanicsék* Ferencz plébános.

a) VÁMOSFALU.

Kisközség Pozsony vármegye alsó-csallóközi járásában. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 636. — Rk. 617, ev. ref. 4, izr. 15. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 114. — Mn. 90, ism. 24. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Vásárut. Vasut- és táviró-állomás: Dunaszerdahely.

Iskolája e század elején keletkezett. A szülők 1810 előtt még Vásárutra járaták gyermekeiket iskolába, mivel itt iskolaépület nem volt s a tankötelesek száma az 50-et meg nem haladta, de az oda való járás téli időben, a rossz idő és a Dunán való keresztüljárás sokszor hónapon keresztül akadályozta a tanulók iskolába való menését. Ezen állapot arra indította a község előljáróit, hogy árendás házat bérelnek, mivel kéznél volt egy obsitos katona és ez beállott hozzájuk tanítónak, kit kántorként fizettek; egy tanuló után 1 kenyér és 12 garas s minden szombaton egy krajczárt kellett vinni minden tanulónak; ez tovább egy évnél nem tudta magát fenntartani s odább állott. Ekkor egy szabó-

mestert Puss István nevűt fogadtak a fent elősorolt fizetésre; ez is csak két évig működven, beleunt a fárasztó munkába s abbahagyta. Ezen a rossz viszonyokon segíteni akarván, elhatározták, hogy a maguk költségén építenek iskola és tanítólakot s fogadnak képzett tanítót. Ezen határozatot 1829-ben hozták s 30-ban a tanítólak és az iskolaépület teljesen elkészült s a vásárut mester fiát fogadták meg, 40 frt és 100 kéve rőzse javítást adván az előbbeni fizetéshez. 1833-ban Vezekényre ment tanítónak s helyébe még 33-ban Kucsera Mátyás jött mint rendes tanító és jegyző; egész 1845. évig működött, ekkor lemondván, mint vagyonos ember nyugalomba vonult. Helyébe valami Jerabek nevű

jött, kit 1846-ban elverték. Szigeti Pál csak 47-ben volt tanítójuk, 48-ban már Herai János jatai mester fiát hívták meg, ki el is fogadta meghívásukat, de ez is csak egy évig működött, 49-ben Zsigárdra ment, mivel itt megélni nem tudott a kevés fizetésből. 1850-ben Csilling István rk. tanító és jegyző két évi működése után nem tudják, hogy hová ment. 1853-ban Orosz Alajos valamennyi között legiskolázottabb ember lévén, igen értelmes embert emlegetnek benne. 55-ben Nádszegre választották meg jegyzőnek. Ezen szomorú állapotokon ismét azzal igyekeztek segíteni, hogy tanítóik ne változzanak oly gyorsan, hogy már a 40 frt pénzfizetést felemelték 70 forintra és 3 hold földnek haszonélvezeti jogát biztosították a leendő tanító számára. 1856-ban megválasztották Boráros Vendelt, ki 24 éven keresztül a tanügy terén buzgólkodott. Nagyon gyenge képességű tanítónak festik, különösen 10—12 éven már süket és rossz látó is volt. 1880-ban nyugdíjba ment. Ekkor Bugár János bíró és az iskolaszék világi elnöke szót emel s elismeri, hogy községükben a tanügy igen kezdetleges állapotban van és ez sem a törvény követelményeinek, sem pedig a népnevelés igényének nem felel meg, minthogy 70 frttal javadalmazott tanítói állomásokra alkalmas tanerőt nem nyerhetnek s a lemondott tanító igen korlátolt tehetséggel bírván, nem tartották érdemesnek fizetését a törvényben előírt 300 frtra felemelni. Állásától elmozdítani, tekintve igen előrehaladott korát és kifogástalan erkölcsi magaviseletét, nem akarták; a felelősség és mulasztás vádja, valamint a csekély javadalmazás úgy a gyenge tehetségű tanítóért nem a községet, hanem egyenesen a tanügy vezetésére hivatott egykori egyházi közeget terheli: mert a jelenlegi tanító megválasztásánál a község a választandó egyén tehetsége iránt tájékozva s felvilágosítva nem volt; hogy a tanítónak fizetése sem szorgalmaztatott, minthogy a község egy képzetlebb tanító alkalmazását sürgette volna, nem akar azonban vádaskodásba bocsátkozni, mert ő neki nem az a célja, a multak mulasztására bünbakot keresni, hanem feladatául a szunyadozó népnevelésügyet új életre ébreszteni s neki jobb jövőt biztosítani. Indítványt tesz, hogy az itteni tanító a kápolnában végzendő isteni szolgálatok-

nál egyházi ténykedésnél egyházi szolgálatokat és harangozást végezze s ezen indítványára a gyűlés a törvényben előírt 300 frt fizetést megszavazta. Ezek után az iskolaszék az újra szervezett tanítói állomás évi javadalmát egyhangulag a következőkép állapította meg: I. A tanítói szolgálat után a) készpénzben a község pénztárából 300 frt, mely évnegyedenként bélyegzett nyugta mellett fog kifizettetni; b) 200 kéve rőzse fejében a község pénztárából 16 frt; c) természetbeni lakás 180 ööl udvar, 746 ööl kert; d) 3·290 ööl (1200) szántóföld, melyet a tanító művel. II. Az egyházi szolgálatoknál és harangozás után huz: a) minden gazdtól $\frac{1}{4}$ mérő s a szellérektől $\frac{1}{8}$ mérő rozsot, mely közép számitás szerint 17 mérőt tesz, kötelessége a tanítónak a templomban az éneklés és egyházi-kötelességeket végezni és a harangozást végeztetni. Ezen határozat az egész község előtt kihirdetett és egész terjedelmében helyesléssel elfogadtatott. Ezen határozat alapján Jezsó Mihály helybeli plébános, kerületi esperes és tanfelügyelő pedig felkérte, hogy ezt jóváhagyás végett a fm. egyházmegyei hatósághoz felterjeszteni sziveskedjék. Ezen javadalmazásra hirdettetett 1880-ban pályázat s 3 pályázó közül Fersitz Ferencz választatott meg, ki pozsonyi születésű lévén, a magyar nyelvet nem igen bírta s egyévi működése után elhagyta állását, Pozsonyba ment hivatalba. Ismét új pályázat hirdettetett s 4 pályázó közül Orbán József választatott meg, ki $2\frac{1}{4}$ évi működése után ismét eltávozott, nem tudván a nép jellemét kiállni, pedig az itt működő tanítók közt a legjobbnak ismerték, mi iskoláján is meglátzott, valósággal hivatalának élt. Távozása után 1884. november 17-én Énekes János választatott meg, ki most is itt működik. Szül. Kajáron Györm. 1862. január 23-án. Képesített Györben 1882-ben. Működött Tényőn, Kéthelyen és Bösön.

A tanítólak és az iskolaterem alapja mór, tetőzete fazsindely, a község közepén, elől a tanítólak 2 szobával, egy nyitott konyha osztja ketté, utána jön az iskolaterem, azután a kamra s végül az istálló.

Az iskola felszerelése csupán fali olvasó táblák és Magyarország elrongyolt térképéből áll.

A faiskola kiszáradt tő-fenek, mely 20 év

óta kezeltetik s évente 80 drb oltványt ad s ezt mind az utolsó évfolyamot járó tanulók oltják. Női- és férfi-kézimunkákra nem taníttatnak, könyvtár s testgyakorló-eszközök nincsenek.

A kántortanító összes jövedelme 363 frt 91 kr.

Az iskolaszék elnöke *Vanicsék* Ferencz vásáruői plébános.

d) **Malaczkaí alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Kovács József* alesperes, malaczkaí plébános.

1. ALMÁS.

Pozsony vármegyében van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1200. — Rk. 1190, izr. 10. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 45. — Mn. 45. — Tny. tót-magyar.

Utolsó posta: Lozornó. Vasut- és táviró-állomás: Zohor.

A plébánián őrizetben lévő Canonica Visitáció szerint 1782. évben Pozsony-Almásan már 1 osztályu s kántorlakással egybekötött iskola volt. Ezen iskola rossz építő anyaga folytán csakhamar hasznavehetetlenné vált. 1822. évben alaptól kezdve egy új 2 tanteremmel és kántortanító lakással fölépítettett és pedig az előbbi iskolahelyen ugyanabban az évben szeptember hóban beszenteltetett és az iskolai czélnak átadatott. Ennek alapépülete kő és tetőzete cserép. A mint a látogatási okmány tanuskodik, Pozsony-Almásan mint kántortanítók alkalmazva voltak és pedig: 1755. évben Rehák András, 1782. évben Válsz Mátyás, 1812. évben Schönvalder József. Hogy ezeken kívül időközben kik működtek, arról hiteles adatok nincsenek. De a legközelebbi időben mostanig működtek még: Klinda József, Jurkovic Vendel, Zajicsek Gáspár, Hná-

tay Adolf, Boreczky Antal, Lédeczy János, Matulay Ferencz.

Ezen iskola, mely máig is fennáll, egy földszintes ház, az utczára 2 tanterem és az udvarba a kántortanító lakásával. Az iskolához tartozik egy szép faiskola, mely az iskola kezelése alatt áll. Mivel ez csak ez évben adatott át a tanítónak, csak most lett bevetve s így nemcsinált fűcskákkal nem bír.

Jelenlegi kántortanító *Matulay* Keresztély, ki ez állomáson 1889. év óta működik. Született Radossócson Nyitram. 1838. október 5-én. Képesített Nagyszombatban 1869-ben. Megelőzőleg szülőhelyén működött. Fizetése 615 frt 13 frt.

Osztálytanítónő *Matulay* Julia, szül. Beszterczén Pozsonym. 1873. november 26-án. Fizetése 320 frt.

Az iskolaszék elnöke *Duday* Mihály plébános.

2. DETREKŐ-CSÜTÖRTÖK.

Pozsony vármegye malaczkaí járásában fekszik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1309. — Rk. 1298, izr. 11. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 210. — Mn. 155, ism. 55. — Tny. tót magyar.

Utolsó posta: Láb. Vasut-állomás: helyben. Táviró-állomás: Malaczka.

Szóhagyomány szerint a község 1400-ban keletkezett volna, mely a törökök által kétszer lett akadályozva emelkedésében.

Az iskola 1787-ben keletkezett, annak előtte a gyermekek a lábi anyaiskolába jártak. Akkoriban közönséges szalmafedelű házban, egy kis szoba volt az iskolaterem, hol a gyermekek asz-

talok mellett ülve, nyertek oktatást, kezdetben legtöbbször imádságos könyvekből.

Ezen állapot tartott egészen 1878-ig, mikor a község a mai iskolát építtette.

Az iskola jóttevője a malaczkaí hercegi uradalom, Pálffy Miklós ő főméltósága, ki anyagilag segítette a községet az iskolaépítés körül, a meny-

nyiben a szükséges fát igen olcsó árban engedte át.

Jelenleg az iskola a község közepén, a templom mögött van. A tanítói lakás áll, 3 szobából, egy konyha, 1 kamra és a szükséges melléképületből; az iskola pedig egy 12 m. hosszú és $5\frac{1}{2}$ m. széles tanteremből áll egészen elkülönítve a lakosztálytól. Az alapépület kőből és égetett téglából, a tetőzet fenyőfából cseréppel fedve.

Az iskolaterem a következőképen van felszerelve: van mindössze 13 rendes iskolai pad és 5 régi lócza, 24 drb Gönczy-féle magyar fali olvasótábla, 10 drb számtani szemléltető kép, 1 drb 100 golyós számológép, 2 drb nagy iskola-tábla, 3 térkép, u. m. Pozsonym., Magyarország és Európa térképe, 1 kereszt és 1 asztal.

A gyermekek kezdetben mindennap hoztak az iskolafűtésre egy darab fát, egy karéj kenyeret a tanítónak és hetenkint két krajczárt, egészen 1803-ik évig, a mely esztendőben az akkori plébános Gyuris Cajetán látván, hogy a szülők a heti két krajczárokat hanyagul fizetik, oda hatott a községnél, hogy ezen heti két krajczáros járandóságot eltörölte és helyette évi 40 forintnyi fizetést adott a kántortanítónak.

Az 1841. évi archidiaconális Batthyány-féle visitáció szerint a detrekő-csütörtöki kántortanító jövedelme ez volt: A községtől készpénzben 50 frt (Florenos W. W.), gyermekek tanításáért 40 frt (Florenos W. W.), a mit, mondja a visitáció, a jelen conventionális értékben is kellene kapnia; fél urbéri sessió után 3 nyolczad pozs. mérő rozs, összesen 15 p. m. Uradalomtól 4 öl fa, melyet a hivek behordanak. Minden gazdától egy kéve kender, összesen 60 kéve. Továbbá említi a visitáció, hogy a kántortanítónak, valahányszor istenitisztelet tartatik, ebédet kellene kapnia a sekrestyésektől vagy 20 denárt, de ezt 1839. évtől nem kapja. Egész jövedelme tehát volt: községtől készpénzben 15 frt, 15 p. m. rozs á 90 denár 13 frt 60 kr., 4 öl fa á 1 frt, 4 frt, 60 kéve kender á 5 denár 1 frt 50 kr., „ordires“ 7 frt; stólából: temetések 10 á 40

denár 20 frt; hirdetésektől 12 á 15 denár 1 frt 80 kr., énekes misék 10 á 25 denár 2 frt 50 kr., offertorium (6) 1 frt 38 kr., koledából 2 frt 50 kr., liberaméktól 4 á 15 denár 60 kr., összesen 69 frt 88 kr.

A jelenlegi kántortanítónak a fizetése ez: mint tanítónak 300 frt, mint kántornak 3 k. hold 1152 □-öl szántóföld haszonélvezeti joga, egy szekér széna, stóla 50 frt, ostyasütésért 6 frt, 25 p. m. rozs, 4 öl fa, és fundationális misék után 8 frt. Az iskolának könyvtára nincsen. Testgyakorlótere nincsen. Faiskolája 1895. évtől van, melyben jelenleg 200 facsemete van.

A községben kezdettől a mai napig mindig csak egy tanító működik, ki egyszersmind kántor is. Első kántortanító volt egészen 1836-ig Hnátay Márton. A plébánia naplójában az említetik róla 1798. évben, hogy szemeire annyira gyenge volt, miszerint sem olvasni, sem olvas-hatólag írni nem birt. 1836-ban Melicsek József, mint ő írja, „a plébánost megillető jognál fogva“ Hnátay Ignácot kinevezte ktanítónak; a kit 1839-ben okt. 1-én szolgálatától megfosztott s eltávolított, helyébe pedig Wach János lozornói harangozót mint „kitünő és erkölcsös ifjut“ kinevezte, a ki körülbelül 1853. évben Lettler Ferencz jakab-falvi kántortanítóval cserélt. Ez utóbbi működött itt 1886-ig, a mikor meghalt.

Ezen év óta *Banyár* Gyula a község ktanítója, ki Gajaron, Pozsonymegyében született 1860-ban márczius 31-én, szintén tanító szülőktől.

Iskoláit a pozsonyi reálban és a modori állami tanítóképezdében 1879-ben végezte. Oklevelet nyert 1880-ban.

Első állomása volt Gajar 1879—1880-ig, 1880—1886-ig a nagylévárdi anabaptisták kántortanítója, azóta pedig kántortanító Detrekő-Csütörtökben; mellékhivatalt nem visel. A magyar nyelv sikeres tanításaért pénzjutalomban részesült.

A kántortanító összes fizetése 482 frt 45 kr.

Az iskolaszék elnöke *Mellisek* Adolf plébános.

3. GAJAR.

Nagyközség Pozsony vármegye malaczka járásában. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 4290. — Rk. 4124, ág. ev. 8, izr. 158. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 700. — Mn. 520, ism. 180. — Tny. tót-magyar.

Posta, táviró- és vasut-állomás: helyben.

Hogy mikor lett Gajaron a népiskola alapítva, ki nem kutatható. Az 1754-ik évi kánoni látogatás, melynek másolata a plébániában őriztetik, Matulay Jánost említi azon időben mint kántortanítót. Hogy ugy ezen időben, mint később is Gajaron csak egy tanító működött, bizonyítja az is, hogy az 1783-ik évi Batthyány-féle kánoni látogatás ismét csak egy tanítóról, nevét nem említi, szól, valamint csak egy tanteremről, melyet elég tágasnak nevez, emlékszik. Kik voltak ezen említett időtől fogva egész 1841-ig a tanítók, ki nem kutatható. 1841—82-ig Banyár Márton volt a kántortanító, kinek kántortanítói hivataloskodása alatt 1850-ben lett Gajaron a második osztály fölállítva és a második tanító Brokes Mihály alkalmazva. A tankötelesek rohamos szaporodása és tankötelezettség szigorítása folytán a gajari elemi népiskola 1860-ban egyszerre két osztállyal lett kibővíve s ezen időtől fogva 1891-ig négy osztályba voltak a tankötelesek beosztva és négy tanító által tanítva. 1891-ben, midőn a tankötelesek száma az ötszázat megközelítette, úgy, hogy minden tanítóra százon felül jutott tanuló, hogy ezen törvényellenes szám a megosztás által apasztassék, a jelenlegi plébános és iskolaszéki elnök sürgetésére ötödik osztály állíttatott. Az egész iskolaépület ezen évben, hogy az ujonnan fölállított ötödik osztály részére alkalmas hely találtassék, kétezernégyszáz forintnyi költséggel átalakíttatott. Az új tanítói állomás 300 frt készpénz fizetés, lakás, egy öl kemény tüzelőfa javadalmazással lett rendszerezítve s még ugyanazon tanévben be is töltve.

Miután a többi osztálytanítónak 1860-ik évben történt iskolakibővítés alkalmával a fizetése 240 frtban volt megállapítva lakás és fűtésen kívül, 1893. évi október hó 1-én tartott iskolaszéki ülésben az iskolaszéki elnök előterjesztése és buzdítására az iskolaszék minden tanító fizetését 240 frtról 300 frtra emelte.

1850—95. évig a gajari róm. katolikus iskolában alkalmazott tanítók névsora: Stipek

Károly 1850, Gerley Mátyás 1850, Macsala Ferencz 1853, Csermák Mátyás 1853, Malárik József 1856, Buzna János 1856, Kubicza János 1860, Tichy Alajos 1860, Glosz Adolf 1860, Gombay Lajos 1865, Kiss Ferencz 1865, Roder Lajos 1865, Banyár János 1869, Arczin János 1869, Holy Pál 1869, Haluziczky Mátyás 1873, Szaszinek József 1873, Matuska Géza 1876, Machala József 1876, Oszttermayer Béla 1878, Engelman József 1879, Treszkony Lajos 1882, Csáp Sándor 1882, Banyár Anna 1882, Vavrovics Pál 1884, Jakubovics Zsiga 1884, Horvát József 1886, Izakovics Ferencz 1885, Gremen Etel 1889, Cservenka Győző 1890, Gasparik István 1890, Szabó Pál 1893, Szabó Elma 1893, Kovacsics Béla 1895, Czuczor Ilka 1894, Podhradszky Teréz 1895, Podhradszky Loiza 1895, Gremen Zsigmond 1895. 1882-ben Banyár Márton kántortanító halála után az illetőnek fia *Banyár* János lett kántortanítónak megválasztva, ki ezen minőségben most is tényleg működik. Született 1848. évi november hó 19-én. Képesített Nagyszombatban 1869-ben.

A kántortanítói lakás három szobából, konyha, kamra és gazdasági épületekből áll, jó karban van; miután az 1891-ik évben történt iskola átalakításkor az is alaposan meg lett újítva, ablakai az utcára néznek, tetőzete cserépszindely. Az osztálytanítóknak egy-egy padlózott szobájuk van, kettő ezek közül az iskolaépületben van, a másik kettő bérházban. A tantermek tágasak, világosak, kemény téglából építve, cserépszindelyvel fedve.

Az iskolának sem ingó, sem ingatlan vagyona nincs, sem jötevői, innen van, hogy felszerelése szegényes és csak a legszükségesebbekre terjed ki.

Osztálytanítók: *Gremen* Zsigmond, született Érsekújvárt Nyitram. 1875. aug. 3-án. Képesített Modorban 1895-ben. *Podhradszky* Teréz, szül. Szakolczán Nyitram. 1864. október 16-án. Képesített 1888-ban. Működött Dévényujfalun

Kuttin és Nógrádon. *Czuczor* Ilona, szül. Érsek-
ujvárott, Nyitra. 1875. márczius 30-án. Képe-
sített Pozsonyban 1894-ben. *Podhradszky* Alojzia
szül. Pozsonyban 1877. szept. 14-én. Képesített
óvónő. Képesített Esztergomban 1895-ben.

Könyvtára és tornaeszközei nincsenek.

A faiskola a községé, azonban ugy kerté-

szeti, mint gyümölcsészeti tanításra az iskola
rendelkezésére van bocsájtva.

A ktanító összes jövedelme 641 frt 43 kr.
Osztálytanítók fizetése 312 frt 40 kr.

Az iskolaszék elnöke *Oláh* Miklós plébános.

Van e községben 2 osztályu állami elemi
iskola is.

4. JAKABFALVA.

Pozsony vármegye malaczkai járásában fekszik. Anyaegyház.

Közs. I.k. sz. 1191. — Rk. 1150, izr. 41 — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 191. — Mn. 130, ism. 61. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Malaczka.

Keletkezési idejét és első lakóinak száрма-
zását, minden történeti adat és szóhagyomány
hiányában, mely homály borítja. Ha netán
a tekintetben léteztek iratok, azok a mult század
elején támadt tüzvészben, mely az egész közsé-
get elpusztítá, veszték el. Annyit azonban, tekint-
ettel az eljárásra és a községben divó családi
nevekre, biztosan lehet mondani, hogy Jakabfalva
község első lakosai tótok voltak és a szélrőzsza
minden irányában, jobbára a szomszéd Morva
és Szilázia, továbbá Gács és Lengyelországból köl-
töztek ide, kikhez sporadice németek, sőt magya-
rok is csatlakoztak. Főfoglalkozásuk kezdettől
fogva maig is a földművelés, mely tekintettel a
jakabfalvi határ silány homokos minőségére,
mely fekvése folytán pedig mocsáros voltára,
a legjobb szorgalom mellett vajmi keveset jöve-
delmez, azért a birtokosok széna, szalma és
krumpli kereskedést üznek a közelfekvő Bécs
várossal, míg másrésze, a napszámosok, nyáron
át a határos Osztrákországban keresik kenyerü-
ket. Innen eredt, hogy a jakabfalviak főtulajdon-
ságuk a szorgalom és élelmesség, mely két jel-
lemvonás által a létért való küzdelemben maguk-
nak tisztességes életmódot tudtak kivívni. Másik,
emberiségi szempontból jó tulajdonságuk, hogy
jóindulatúak, türelmesek, haragra, bosszura nem
hajlandók, továbbá vallási, erkölcsi tekintetből
nem kifogásolhatók.

Jakabfalva község iskolája biztos adatok
alapján 1731. évben vette kezdetét. Ugyanis ez
időtájtban Jakabfalva mint fiókközség elvált

Malaczkától, plébánia alapított és így egy-
üttal iskola is, melynek első tanítója Klenovics
András, utána Mitetics György, ezután pedig
Tichi Tamás, ki együttal mint jegyző is szerepelt,
1812. évig voltak. Valószínű, hogy az első iskola
kizárólag a község erejéből támadt; e felfogás
mellett tanuskodik azon egyszerű, sárból épült és
szalmával fedett kántortanítói lakás és iskola-
épülete, nemkülönben azon silány dotáció,
melyet az említett kántortanítók élveztek.

A községtől ugyanis évi fizetés fejében kap-
tak 8 frtot, 6 p. m. rozst és 4 kocsi rőzsét;
egyesektől pedig tanpénz czimén 25 denárt, 1
kenyeret és $\frac{1}{4}$ font sót.

Anyagi sorsuk azonban időnként javult,
mert nemcsak javadalmozásuk fokonként nagyob-
bodott ugy, hogy jelenleg a kántortanító javadal-
mozása megüti az 538 forintot, de lakása is, vala-
mint az iskola összes gazdasági melléképületekkel
bővült, jobbára a hercegi uradalom hozzájárú-
lása által, szilárd anyagból, cseréppel fedve.

Azon férfiakat illetőleg, kik Jakabfalván mint
kántortanítók a fentemlitetteken kívül működtek,
a következők: Molnár, Letler, Eichler és végül
a jelenleg működő *Engelmann* Gusztáv, született
Korlátkön, Nyitramegye, 1838. november 28-án,
a képezdei tanfolyamokat Nagyszombatban vé-
gezte. Innen 1859-ben mint okleveles tanító
kikerülve, az első állomást 1859-ben szept-
ember 25-én a szeniczi róm. kath. iskolánál
foglalta el, a hol két évet töltve, 1861-ben a
perneki róm. katolikus iskolához h. kántortanítói

állásra választott és itt mostanáig sikeresen működik, a mit különösen a magyarosítás terén szerzett dicsőre okmányai bizonyítanak.

A kántortanítói jövedelem 538 frt 99 kr.
Az iskolaszék elnöke *Brandeiszky József*
plébános.

5. KIS-LÉVÁRD.

Pozsony vármegye malaczkai járásában van. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 1650. — Rk. 1612, izr. 38. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 300. — Tny. tót-magyar.
Posta, vasút- és táviró-állomás: Nagy-Lévárd.

Kis-Lévárd község, meddig azt boldog emlékü Rudnay Sándor esztergomi érsek 1823. aug. 24-én kelt, a plébánia irattárában őrzött okiratában Nagy-Lévárd anyaegyháztól elszakítva plébániai hitközséggé nem emelte, a szomszédos Nagy-Lévárdnak volt egyháziilag fiókja, filiálisa. Ehhez képest az iskola történetéhez szóló adatok sem nyulnak vissza a jelen századnál korábbi időre, mikor a plébániának „historia parochiae“-ja szintén nincs. Sok Kis-Lévárd iskolaügyére vonatkozó adatot fog feltüntetni a nagylévárdi kath. népiskola története.

Körülbelül 1784. évben egy osztályu iskola épült itt, melyhez 1879. évben második tanító és az épület kibővítése után második tanterem járult, a hogy az iskola jelenleg is fennáll. Az iskolaépület, melyben egyszersmind a kántortanító és a másodtanító laknak, a község közepén, szabadon az utca két házszora között nem sorban áll, 134. házszám alatt, elég jó karban van. A kántortanító lakása áll két utcza padlózott szoba, kamra, konyha és melléképületből; a másodtanítónak az utczára nem néző, egy padl. udvari szobája és előszobája van; az egész épület téglából épült és cseréppel fedett. Az iskola felszerelése megfelelő; van a 2 tanteremben, melynek világossága elegendő, 36 pad (régí szerkezetű), új tanszerszekerény, 2 asztal, 1—1 szék, iskolai harmonium (új), 2 álló táblaállvánnyal, 1 számológép, falitáblák (ABC), természetrajzi és a beszéd- és értelemgyakorlatokhoz tartozó színes szemléltető faliképek, globus, bibliai és liturgikai fali színes képek és 2 fali térkép.

Könyvtár az ifjuság számára az iskola mellett nincs, hanem az ifjuság a plébánostól kap kölcsönbe megfelelő könyveket olvasmányul, szintugy mint a felnőttek.

Testgyakorló tér nincs, az iskolaudvar is igen szűk, alig haladja meg a 48 négyzetöltnyi terjedelmet.

Faiskola van, melyből évenként 100 drb nemesített gyümölcsfácskát adnak el. A nemesítést a tanítók végzik tanulóikkal.

A mennyire a meglevő adatokból megállapítható, a község első tanítója Prochazka János volt, ki az akkori usus szerint a község jegyzője is volt. Ennek 20 évi működése után 30 évig Vach József működött mint kántortanító, azután pedig cserélt Privrel József máriavölgyi kántortanítóval, ki e cseréje után 52 évig (1882-ig) volt itt alkalmazva haláláig. Másodtanítói az iskolának a következők: Jurkovich József nyugdíjas beszterczebánya-egyházmegyei áldozópap (1879—1881), Skvaro Ágost 1881—1882. jun. Janicsek János 1882. szept.—1883. jan. Krisztián Pál 1883. jan.—1883. jun. Kercsik József 1883. szept.—1884. jan. Schaffer Alajos 1884. jan. 1889. jun. Nemcsovszky János 1889. jun.—1893. jun. Wagner Aiajos 1893. szept.—1894. jun. Uherkóczi Uherkovich Gyula 1894. szept.—1895. okt. Horák Anna 1895. decz. 1-seje óta. Szül. Zajugróczon Trencsénm. 1870. aug. 22-én.

Privrel Józsefnek 1882. évben bekövetkezett halála óta, fia *Privrel Antal* működik. Szül. Kis-Lévárdon, 1862. április 7-én; a miniszteri engedély alapján a tanítóképezde II. és III. évfolyamát mint magántanuló elvégezhetette és ez alapon Nagy-Szombathban a kath. tanítóképezdén 1882. évben szabályszerűen tanképesítő vizsgálatra is bocsátott és tanítói oklevelet nyert.

A kath. népiskolának egy: „Róm. kath. iskolai alap“ czimen a telekkönyvben is feljegyzett, 8097 négyzetöltnyi földbirtok-alapja is van, melyet a plébános kezel, tiszta, katolikus jelle-

généel fogva csupán a ft. érseki főtanfelügyelő ur és a tanfelügyelő-esperes ur ellenőrzése mellett. Ezen földek haszonbére 1896. évben évi 172 frt 50 krt tett ki. E földek jövedelme szegény tankötelesek segélyezésére és a szükséges tan-szerek beszerzésére szolgál. A jövedelemből el nem költött rész évenként gyümölcsözőleg elhelyeztetik a kath. iskola javára és pedig az I. pozsonyi takarékpénztárba (a Tkp. 4%-os 2936. sz. betétkönyvecskéjébe. Könyv: 3. Lapszám:

936. Záradék sz.: 413.), mely takarékpénztári betétek „vinculálva“ vannak és a ft. érseki hatóság írásbeli engedélye alapján vehetők csak fel. A földek becsértéke vagy 2800 frt, a tőke-állomány e betétkönyvecskében 1896. márczius 15-én 825 (nyolczszázhuszonöt) frt és 13 kr. volt.

A kántortanító jövedelme 517 frt 81 kr.

Az osztálytanító fizetése 312 frt.

Az iskolaszék elnöke *Szücsy Géza* plébános.

6. KONYHA.

Pozsony vármegye malaczkaí járásában fekszik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1858. — Rk. 1794, izr. 64. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 301. — Mn. 220, ism. 81. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Malaczka.

Konyha község régi időben Pernek szomszéd községhez mint filialis tartozván, az iskolára vonatkozó adatok az itteni plébániai hivatalos könyvtárban csak későbbi időről vannak feljegyezve.

Ugyanis a „Visitatio Batthyániána“ mint legelső okmányban, mely az 1782. évi szeptember hó 30-áról szól, világosan fel van jegyezve a konyhai róm. kath. kántortanítói állomás és avval járó jövedelem, s ennek folytán csakis az 1782. évről lehet ezen iskola történetével foglalkozni, noha a feljegyzett plébániai hivatalos adatokból kilátszik, hogy Konyha községben már 1730. évben bizonyos Dubnik Márton mint plébános működött; ebből tehát világosan azt lehet következtetni, hogy nevezett plébános mellett már akkor is kántortanító volt alkalmazva, de ki, az feljegyezve nincsen.

Az 1782. évi szeptember hó 30-áról keltezve fentemlített Visitatio-ban már részletesen fel van jegyezve az iskola és kántortanító bizonyos Novakovich János. Az iskola következő épületből állott: 1 tanterem, kántortanítólak pedig 2 szoba, konyha és kamra, melléképület: 1 istálló és egy kis kert.

A fentnevezett kántortanító után alkalmazva voltak Teszák Pál id., Teszák Pál ifj., Teszák János, Glosz István és Benedikovics Alajos.

Az 1866. évben kiütött tűz által ezen iskola-

épület leégett, s ennek folytán Konyha község Herczeg Pálffy uradalomhoz azon kéressel folyamodott, hogy a leégett konyhai iskolaház töszomszédságában álló elhagyott szeszfőző-épületet, iskolaházra leendő átalakításra ajándékozni méltóztatnék.

Ezen folyamodvány az uradalom részéről tekintetbe vétetett, amennyiben 1866. évi márcz. hóban kelt 16. sz., gróf Pálffy Pál által Budapestben kiállított ajándékozási okmányban folyamodókat értesíti, hogy a kért szeszfőző kert és udvartelek iskolaházra leendő átalakítás végett és csakis e célra a folyamodó községnek adatik. Ezen ajándékozási okmány alapján Konyha község róm. kath. hivei a nevezett szeszfőződt még abban az évben iskolaházra átalakították; és pedig 1 tanteremre, kántortanítói lakásra, mely áll 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra és melléképületekből. Ebben az épületben működtek Benedikovics Alajos, Nizsnyánszky Károly, Lursa Mátyás és a jelenlegi kántortanító Nizsnyánszky József. Megjegyzendő, hogy kivéve Lursa Mátyást, aki állomásáról leköszönt, az előbb nevezett kántortanítók valamennyien helyben haltak meg.

Az itt elősorolt adatokból világosan látható, hogy a konyhai iskolai épület nem a legjobb állapotban volt; mert ámbár a szeszfőző-épület iskolára való átalakítása nagy költségbe került, az egészségi szempontból, valamint a tanköteles

gyermek arányához képest, a követelményeknek nem felelt meg, annak dacára ezen épület több évig szolgált iskolai célra.

Egészen más fordulatot vett azonban Konyha községben a tanügy, midőn Mayer Péter jelenlegi plébános a plébániai hivatalt elfoglalta.

Ugyanis 1878. évben, alig pár hét múlva, hogy plébániai hivatalát elfoglalta, látván az iskolaépület nyomorult helyzetét, legelső törekvése odairányult, hogy az iskola fontosságát, valamint annak jelenlegi rossz állapotát többszöri megmagyarázása folytán a hivekkel megismertesse; és az ő erélyes fölkarolása és buzgóssága által annyira vitte az ügyet, hogy 1878. évi augusztus hó 20-án az iskolaszék tagjait összehívatta, hogy az ujonnan felépítendő iskoláról velük bővebben tanácskozhasson. Ezen eljárásnak Mayer Péter plébános részéről az volt a következménye, hogy az összegyűlt iskolaszék egyhangulag határozattá emelte, hogy új iskolaépület építtessék. Hogy azonban az ujonnan felépítendő iskola ügye sok nehézségekbe ütközött, bizonyítja azon körülmény, hogy nevezett ügy egész 1885. évig elhalasztatott. De a plébános, a ki tanügyért lángható lelkesedésével, nem lankadó tevékenységével, mindene feláldozásával kézébe véve tanügyének eszméit, még annyi akadályok ellenében is kész volt küzdeni addig, míg az iskolaépítés a valóság stádiumába jutott, a mi által magának nagy érdemeket szerzett.

Az 1885. évi április hó 14-én a hitközség és magas uradalom közt létrejött egyezség folytán tárgyalási jegyzőkönyv vétetett fel a konyhai róm. kath. népiskola számára emelendő új épület tervének és költségvetésének megszabása, nemkülönben a felállítandó altanítói díjazásának meghatározása és mindkét irányban a hivek közti hozzájárulási arálynak és kulcsnak megállapítása tárgyában, amely egyezmény a főegyházmegyei hatóság részéről jóváhagyatott és 1885. évi április hó 17-én Simor János hercegprimás által 2119. sz. alatt aláíratott. Ezen tárgyalási jegyzőkönyv alapján a főtanító mellé még egy altanítói állás is rendszeresített, amely állomásra nevezett altanítót mindig Ő Herczegsége nevezi ki és pedig a fönntemlitett tárgyalási jegyzőkönyv 8. pontja szerint, amely következőleg szól:

„Ő herczegsége kiköti magának, az iskola képviselője pedig, valamint a többi hivek is beleegyeznek abba, hogy az altanítót úgy most az első ízben, valamint később is minden változás alkalmával ő herczegsége illetőleg a detrekői hitbizományban való mindenkori utódjai szabadon nevezhessék ki.“

Az altanítói rendes fizetés évi 300 forintnyi készpénzbeli járandóságban állapíttatik meg s természetbeni lakás és pedig egy szobás. Ő herczegsége azonkívül (12) tizenkét ürméter másodrendű kemény tűzfát is szolgáltat ki az altanítónak.

A költségekhez való hozzájárulásában az a megállapodás történt, hogy a községbeli róm. kath. hivek maguk közt összegyűjtenek 3000 forintot készpénzben és azt az uradalomnak átadják és hogy a megkivántató összes gyalog és szekeres munkaerőt a községbeli többi hivek ingyen lesznek kötelesek kellő időben és számban kiállítani.

Uradalom pedig lekötelezi magát, hogy az épületet ezentul egészen maga felállíttatja és pedig szorosan az elfogadott terv és költségvetés szerint, mely utóbbi a szükségletet készpénzben és anyagban együtt 4984 frt 23 krral mutatja ki. Hogy mily tapintatos óvatossággal vétetett fel ezen tárgyalási jegyzőkönyv, tanúsítja annak 5. pontja, amely így szól:

„Az eddigi telket és a régi iskolaépületet még a mostani herczegnek édesatyja, boldogult Pál gróf ajándékozta volt a róm. kath. hiveknek iskolai célokra és ezen ajándékot fia, herczeg Pálffy Miklós is ezennel ujjal megerősíti és arról rendes ajándékozási okmányt állítván ki, a telket és épületet telekkönyvileg is a konyhai róm. kath. iskola nevére iratja át.“

Mind az ajándékozó herczeg, mind a megajándékozott róm. kath. hivek világosan kikötik azonban maguknak illetőleg utódaiknak, hogy úgy ezen telek, mint a rajta felállítandó új épület mindenkor és kizárólag csak az ottani róm. kath. hiveknek szolgáljon iskolai célokra; hogy tehát azon esetre, ha az abban megtelepítendő iskolát római katolikus jellegéből bármi módon és oknál fogva kivetkőztetnék, ezen telek a fölépítményekkel együtt nyomban az ottani róm. kath. egyház hiveinek rendelkezésére szálljon vissza,

ugy mindazonáltal, hogy ezen rendelkezési jog megint csakis róm. kath. czélokra legyen szorítva.

A föntemlített tárgyalási jegyzőkönyv alapján az iskolaépítkezés 1885. évi április hó 21-én megkezdődött s ugyanazon évi október hó 20-án Csulen István malaczkai esperes és plébános ur által felszentelve, taneszközökkel ellátva a hitközségnek átadatott.

1886. évben melléképületek és kert is lett az uradalom részéről felállítva az iskolához. Ez tehát rövid története a régi és jelenlegi konyhai iskolának. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy ő herczegsége 1885. évben Janda Győző altanítót kinevezni méltóztatott, aki egész 1888-ig Konyhán működött; utána lett kinevezve *Francz* Károly, aki jelenleg ezen iskolánál működik. Született Modoron Pozsonym. 1868. július 19-én. Képesített 1887-ben. Működött Szomolányban.

Könyvtára az iskolának nincsen, valamint testgyakorló térrel sem rendelkezik. Faiskola van, amely azonban kezelés alá csak az idén adatott át a tanítónak, ki abba 600 drb nemesített fát ültetett.

A jelenlegi kántortanító *Nizsnyánszky* József 1851. évi márczius hó 5-én Szobotiston született, ahol apja szintén kántortanító volt. Elemi iskoláit Pozsonyban és a gymnasium 3 alsó osztályát Esztergomban végezte.

1889-ben a nagyszombati képezdébe felvétetvén, ott két rendes évet végzett, az 1871. évi márczius hó 3-án ugyanabban az intézetben képesítő oklevelet nyert.

Első tanítói állomását a lancsári néptanodánál 1871. évben elfoglalta, amely idő óta több helyen, ugymint: Pöstyén, Halászi, mint tanító alkalmazva volt.

1873. évi április 1-én Magyar-Óvárról lucsonyi kántortanítónak lett megválasztva, ahonnét 1875. évben szülővárosába kántortanítónak megválasztatott.

1875. évi október 1-étől pedig egészen mai napig Konya községben mint kántortanító 619 frt 50 kr. jövedelem mellett alkalmazva van.

Az osztálytanító fizetése 324 frt.

Az iskolaszék elnöke *Mayer* Béla plébános.

7. MALACZKA.

Pozsony vármegye hasonnevű járásának székhelye. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 4470. — Rk. 4170, ág. ev. 30, izr. 270. — Nyelvre tótok és németek.

Tank. sz. 420. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

Mikor keletkezett, ki alapította, miért nevezetik így? kik voltak őslakói, minő átalakulásokon ment az ő- és középkorban keresztül? erről hiányozván a kellő oknyomozó történelmi adatok, semmi bizonyos nem állítható. Krisztus urunk előtti és utáni századokban a népvándorlásig a Quadok tanyáztak a Morva völgyében, tehát Malaczka környékén is. De létezett-e már ekkor, ez semmikép sem állapítható meg. A XVI. század vége felé még mint Kiripolcz (Kirello, Kirillo, Kirchplatz) szomszédos községnek és plébániának fiókegyháza gyanánt fordul elő, mert 1561-ben még Horváth Lőrincz kiripolczi plébános vezeti Malaczka filiálisnak a lelki ügyeit.

Nagyobb jelentőségre akkor vergődött, midőn a XVII. század elején a detrekeő-váraljai uradalom a Balassa-családról a Pálffy-családra szál-

lott. A Pálffyak Malaczkát választották uradalmuk székhelyéül s itt is tartózkodtak. Ezen időtől fogva rohamosan emelkedett és a környék közséi közt vezérszerepet kezdett játszani.

Mikor épült Malaczkán az első iskola és ki volt első tanítója, ez — adatok hiányában — semmikép sem állapítható meg. Mivel az 1701. évről szóló Pálffy-féle Cañonica Visitáció a kántortanító fizetését sorolja elő, tehát bizvást feltehető, hogy a XVII. század közepén létezett már itt helyütt iskolaépület. Az 1756-iki főesperesi Visitációban olvasható, hogy Grundszyk György kántor a gyermekek oktatását közmegelégedésre végzi. Az iskola 1860-ig a „Malina“ patak jobb partján, a mostani jegyzői lak helyén állott, de csak egy tanteremmel. Mivel az iskolaszék elnökének befogadására elégtelennek bizonyult,

mert a malaczka-i iskolába a kiripolcziak is jártak, a fenti évben egy új, alkalmasabb helyiség építtetett és pedig a templom átellenében. Idővel az új épület is, mely két tanteremből, kántortanítói és segédtanítói lakból állott, kevés volt, s azért 1866-ban egy harmadik és 1870-ben egy negyedik tanterem az iskola udvarában építtetett a község és uradalom áldozatkészségéből. Mivel Malaczka igen hosszú utcákból áll s a Rádek nevezetű utca az iskolától majdnem félóranyira fekszik, e bajon segitendő főt. Csulén István malaczka-i esperes-plébános 1886-ban sajátjából a „Rádek“-utcában egy csinos, egy tantermű iskolát emelt tanítói lakkal együtt, melyben a rádeki gyermekek nyerik oktatásukat. Ez iskola felépítéséhez a kegyuraság az építő anyagot szolgáltatta.

A hetvenes években az intelligencia körében mozgalom indult meg, hogy itt egy állami iskola is létesíttessék. Ugyanis sok szülő azt óhajtotta, miszerint gyermekeik a parasztokéitól külön magyar oktatásban részesüljenek. S e tervük sikerült is, mert a kath. iskola vezető férfiai idegenkedvén a kiadásoktól, nem teljesítették az intelligencia jogos óhaját s így keletkezett Malaczka-n 1882-ben, e tiszta róm. kath. községben állami néptanoda, mely 1894-ig egy magánháznál volt elhelyezve s azóta egy díszes egyemeletes palotában, mely az adózó honpolgároknak 50,000 forintjukba került, hirdeti a magyar kormány áldozatkészségét. Az állami iskola négy tanteremmel van berendezve s egy tágas szép tornateremmel; bennlakásul szolgál a vezető igazgatónak és az iskolaszolgának. Tanulóinak száma (ide járván a zsidók is) 190.

Daczára annak, hogy Malaczka-n elegendő népoktatási intézet létezett, ez mégis elégtelennek bizonyult az iskolakötelezettek befogadására. Ezen hiányon megkönyörült Malaczka anygal-lekü urnője, herczeg Pálffy Miklósné szül. gróf Zichy Margit s 1889-ben bevezette az ugynevezett „kis kastélyba“ a páli szt. Vinczéről neve-

zett apáczákat, kiknek hivatásuk a leány-ifjúságot vallás-erkölcsös oktatásban és nevelésben részesíteni. Hogy mennyire életrevaló ez eszme, ennek legszebb bizonyítéka azon ténykörülmeny, hogy eme leányiskola, mely 1890-ben csak egy osztálylyal nyílt meg, 1893-ban újabb 4 tanteremmel szaporodott s egy szép tantermű óvodával is dicsekedhetik. Az intézetben fizetéses belakó leánykák is vannak elhelyezve; számuk 32. Varróiskola is van itt felserdült leányok számára. Az óvodába jár átlag 200 gyermek fiuk és leányok, a rendes öt tantermű iskolába 270 leány. Ez az iskola úgy a berendezésre nézve, mint az elért eredményre nézve valódi mintaiskola.

A malaczka-i kántortanítók névsora nem volt megállapítható, mivel az erre vonatkozó adatok hiányoznak. A Canonica Visitációk nyomán a következő tanítók működtek Malaczka-n:

1701—1714. (?) Lucsay Ferencz (a tanulóinak száma 22 volt); 1756-ban Grandszky György; 1783—1812 (?) Bardun Mátyás; 1861—1862. Molnár Lajos malaczka-i születésű (a tanulók száma 170); 1862—1864. Wach József; 1865 1870. Zelliger József; 1870-től maig *Boreczky* Frigyes, szül. Pásztón Nyitra m. 1846. február 16-án. Képesítettett Nagyszombatban 1864. Működött P.-Almásán. Osztálytanítók: *Engelman* József, szül. 1869. október 11-én Jakabfalván, Pozsonym. Képesítettett Nagyszombatban 1888-ban. *Filuszek* Ferencz, szül. Nagy-Lévárdon Pozsony m. 1861. márcz. 24. Képesítettett Modorban 1879. Működött szülőhelyén és Gútán. *Knoter* József, szül. Jakabfalván, Pozsony m. 1851. márcz. 14-én. Képesítettett Znióváralján 1876. *Vitt* Károly, szül. Somorján, Pozsony m. 1854. január 28-án. Képesítettett Nagyszombatban 1876-ban. Működött Losonczon, Galgócson, Iványiban és Beszterczén.

A kántortanító jövedelme 663 frt 55 kr.

A tanítók fizetése 340 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kovács* József esp.-plébános, ker. tanfelügyelő.

a) KIRIPOLCZ.

Pozsony vármegye malaczkai járásában van. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 1041. — Rk. 1018, izr. 23. — Anyanyelvük tót.
Tank. sz. 136. — Mn. 96, ism. 40. — Tny. tót-magyar.
Utolsó posta, vasut- és táviró-állomás: Malaczka.

Eredeti neve *Kirchplatz* (később Kirello, Kirillo, Kiripolcz) volt, s e névből következtethető, hogy itt eredetileg németek laktak. Mikor keletkezett, milyen átalakuláson ment keresztül? ezek oly kérdések, melyekre — hiányozván a történeti adatok — biztos feleletet adni nem lehet. A középkorban szerepet játszhatott, mivel temploma lévén, a közelfekvő falvagnak s így Malaczkának is anyaegyházul szolgált. A „series parochorum et parochiorum“ (pag. 158) című munkában olvasható, hogy 1397-ben mint önálló plébánia a vidék községei között kitűnt. Még 1561-ben saját plébánosa volt Horváth Lőrincz személyében.

Volt-e ama korszakban iskolája, biztosan nem állapítható meg; de igen valószínű, hogy iskola is létezett Kiripolczon, mivel a plébániák székhelyén iskola is keletkezett.

A kiripolczi gyermekek a malaczkai iskolába jártak, míg végre 1864-ben saját költségükön, 4000 frton, egy szép iskolaépületet emeltek a község közepén, a templom mellett. A

tanterem világos és tágas és a szükséges szerekkel bőségesen el van látva. Az épületben a kántortanító lakik.

Az iskolai év szeptember első hetében kezdődik és tart június közepéig. Dicsérettel fel kell említeni és megörökíteni, miszerint a kiripolczi népiskola valóságos mintaiskola, úgy a gyermekek iskoláztatása, mint az elért eredményre nézve. A gyermekek pontosan és szívesen járnak az iskolába. S ebben egyedüli főérdem és elismerés illeti Werner Mihály kiripolczi kántortanítót, ki fáradhatlan buzgalommal és paedagogiai lelkiismerettel végzi nehéz magasztos hivatását.

Az iskola fennállásától 1864-től mai napig Werner Mihály működik Kiripolczon, szül. Csejthén Nyitra m. 1844. október 10-én. Képesített Nagyszombatban 1862-ben. Működött Stomfán és Perneken.

A kántortanító jövedelme 548 frt 40 kr.

Az iskolaszék elnöke Kovács József malaczkai esp.-plébános.

8. NAGY-LÉVÁRD.

Nagyközség Pozsony vármegye malaczkai járásában. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 3500. — Rk. 2894, ág. ev. 460, izr. 146. — Nyelvre tótok.
Tank. sz. 459. — Mn. 285, ism. 174. — Tny. tót-magyar.
Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

a) R. kath. fiiskola.

A városka impozáns s a vidéken páratlan szép temploma messze vidékre ellátszik. Nagy-Lévárd eredetét homály fedi. Mikor épült? honnan nyerte lakóit? oly kérdések, melyekre hiányozván az okmányok, biztos feleletet adni nem lehet. Az iparos rész Német- és Morvaországból valószínűleg az itteni volt földesuraság Kollonitz grófi család által telepítették ide. Majd a reformáció idejében a Németországból kiűzött anabaptisták körülbelül 40 ideköltözött családja által szaporítottak.

A tizenhatodik században volt a városnak katolikus plébániája s valószínűleg iskolája is.

A reformáció idejében a Kollonitz grófok tartottak fenn iskolát.

A mostani iskola 1764. év táján épült a plébánialak átellenében szép kimagasló helyen. Az iskolaépület 2 tanteremmel, továbbá a kántor számára meglehetősen csinos két szobás kamrával és istállóval ellátott lakással, valamint az osztálytanító számára kijelölt 1 szobás lakással van ellátva; az egész épület téglából masszív falakkal épült s cseréppel van fedve, az utcán két oldalról kerteskével diszítve.

Az iskola tantermei tágasak ugyan, azonban a sok tanköteles befogadására még sem elégségesek immár.

A tanítók, a kik itt működtek, feljegyezve nem találhatók. Annyi bizonyos, hogy a kántortanító már a múlt század végén hol egy, hol két segéddel birt, kik úgy a templomi zenénél, valamint a gyermekek tanításánál közreműködtek s a kántort segítették.

Az iskola legnagyobb jótévője a most említett gróf s áldott lelkű neje, született Pálffy Margit grófnő. Kik a kántortanítót fával és szép összeg pénzrel fizetik, s mióta átvették a Kollonitz grófok birtokát, az iskolát lépten-nyomon istápolják.

A jelenlegi ktanító *Sztankovics* József, szül. Losonczon 1815. szeptember 17-én. Képesítettett Nagyszombatban. Működött Récsén, Malaczkán, Perneken, Szent-Jánoson, Nagyszombatban, Zohoron, Almáson, Iványiban, B.-Ujfalun, Borostyánkőn, Hidegkúton, Szöllösön, Spáczában, B.-Szt.-Györgyön és Závodon.

Osztálytanító *Hladina* Ignác, szül. Otrokovicson Morvaországban 1840. aug. 19-én. Képesítettett Nagyszombatban 1864. Működött Malaczkán, Dkő-Szent-Péteren.

A ktanító jövedelme 701 frt 30 kr.

Az osztálytanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Melisek* Adolf plébános.

b) **Hubertinum.**

Kolonitz született Podstatzky-Lichtenstein Albertine grófnő vejével gr. Wenckheim Istvánal egyetértve, az ő boldogult leánya, Wenckheim Hubertine grófnő óhaja szerint Nagy-Lévárdon, Pozsonymegyében kézimunka-iskolát alapított, összekötve azt óvodával. Az intézetek céljaira szép és tágas házat emeltek, melynek vezetésére az „isteni szeretet leányait“ hívták meg, kik 1892. évi szeptember 21-én oda be is vonultak. Ugyanazon hó 25-én a malaczkai esperes-plébános a házat és a kápolnát szent Hubert tiszteletére felavatta, és rendeltetésüknek mindkettőt ünnepélyesen átadta.

Mikor a nemes alapítók lévárdi kastélyukban időznek, az intézetet úgy maguk, mint főuri vendégeik mindannyiszor meglátogatni szokták, mi által a testvéreketnemcsak megörvendeztetik,

hanem egyúttal őket még nagyobb buzgalomra is serkentik, tanítványaikkal együtt.

Az intézeti óvodát négy év alatt 360, a kézimunka-iskolát pedig 480 gyermek látogatta. 1896—97. tanévben elemi iskola nyitott meg az egyházmegyei hatóság jóváhagyásával. Az igazgatói tiszttel Mellisek Adolf helybeli plébános bizatott meg.

Az intézet *Köck* M. Jozefa testvér főnöksége alatt áll.

c) **A megtért római kath. Anabaptisták iskolája.**

Az Anabaptisták, most közönségesen Habanusok (miért neveztetnek így, nem tudható) a 16-ik században Németországban keletkezett és Bockhold János leydeni szabó által hirre tett szert eretnekek maradványai. Ez ugyanis Münster városát elfoglalván, és magát Anapabta királlyá választatván, nagy kegyetlenséggel dühöngött más vallásuak ellen, míg a münsteri püspök gróf Waldeck Münstert ostromzár alá fogván, azt bevette, Bockholdot kivégeztette és a rajongókat világgá üzte. Ezek, hitcikkelyeik tarthatatlansága miatt, sehol sem türettek, sőt sokoldalú üldöztetésnek valának kitéve, miért is jó részök Németországból kivándorolt és más tartományokban keresett új hazát; így történt, hogy ezen eretnekek néhány töredéke Magyarhonba vetődött, és nevezetesen Nagylévárdon, Morva-Szent-Jánoson és Szobotiston telepedett meg.

Nagylévárd, Esztergom egyházmegyéhez tartozó, Pozsony vármegyének az osztrák határtól egy órányira fekvő régi községe; ugyanis térképeken, melyek Magyarországot a XI-ik századból mutatják, „Leveird“ név alatt fordul elő. Egy-két évtized előtt még gróf Kollonitz-féle birtok, de ezen család férfiága kihálván, házasság útján gróf Wenckheimra szállott. Éghajlata, levegője, terjedelmes fenyvesei, kivált tüdőbajosokra nézve ajánlatossá teszik. A homokos talajon épült, silány földekkel körülvett község tótajku népe nem a legjobb létnek örvend. Hajdan mocsáros vidéke lehetett, mivel a még szórványosan előforduló monda arra enged következtetni, mely szerint elődeik a Bécset ostromló török táborból portyázásra küldött kalóz tatár csapatok elöl (kiket „psohlavci“, kutyafejűeknek neveznek) ingo-

ványokba menekültek. Lakossága az Anabaptisták kivételével tótajku földműves és iparos nép; az ide vetődött Anabaptisták megtartották ugyan még ruházatukban a német jelleget, nyelvre azonban már majdnem absorbeáltattak a tót-ság által annyira, hogy találatnak Anabaptisták, kik már alig beszélik anyanyelvüket. Jómóduak lehettek! most is még két század után föntartotta magát közöttük a következő monda: ugyanis kiüzetve, kivéve élelmiszerüket, mindenüket lefoglalták, a járművekből és barmokból is csak annyit engedtek át nekik, a mennyi a betegek és az élelmiszerek elszállítására elegendőnek mutatkozott. Átkelvén a Morva folyón, főnökük a komp vezetőjének — mint kifosztott szegények — csak három almát nyújtott, ki is beharapván ezek egyikébe, majdnem fogát törte a bennrejlő aranyokon.

Magyarföldön még a 16-ik század végével telepedhettek meg; ugyanis ez adatok adója 1894-ben gróf Wenckheim könyvtárát rendezvén, egy régi kiadásu könyvben, egy kis, az Anabaptisták-ról szóló közleményre bukkant, a melyben a könyv szerzője leírja, mint nevezetességet, a Magyarországra, névszerint Nagylévárdra telepedett Anabaptistákat, jó, csendes, szorgalmas népnek mondja, a mely főnökét akként tiszteli, mint gyermek a szülőjét, közösen végzik imájukat, azután közösen fogyasztják reggelijöket, ez alkalommal kiadatik mindenkinek a reá szabott munka, közösen gyülekeznek ebéd, estebéd és imára. 1760. Mária Terézia Jézus társaságából missionáriusokat küldött közéjük megtérítésök céljából, mi sikerült is. Emiatt néhány kiváltságot nyertek. Volt külön birájuk és lelkészük, továbbá mentek valának a katonaság terheitől, sőt udvarok (így neveztetik telepük „Habanerhof“) mintegy menhelyül szolgált a katonaság elül menekülőknél; birtak továbbá saját iskolával. A mi foglalatosságukat illeti, iparosok, kik földműveléssel is foglalkoznak, kiváltképen hajdan a fazekas-ipart gyakorolták, készítettek szép zománczozott edényeket, melyek jelenleg is mint régiségek nagyon kerestetnek; ez idő szerint jobbára késesek, vargák, szabók, kovácsok. A régi hagyományos jómóduságnak már alig vannak nyomai. Említést érdemel még építkezési módjuk, házaikat az ugynevezett magas tető alakra épí-

tették, úgy, hogy közvetlen a tető alatt lakható szobácskák készíthetők; a tetőzet szalma, mely csutakonként sűrű agyagba mártva egymásra helyeztetik és lüzbiztos tetőt ad, miként ezt a tapasztalás bizonyította; történt ugyanis, hogy a nagy községben tűz ütven ki, két ház leégett, a közöttük lévő ház habanus módra készített szalmatetőzete azonban csak lepörköldött.

A mi iskolájukat illeti, mint katolikusok (hol nevelték mint eretnekek, nem tudható) gyermekeiket 1822-ig egy privát házban taníttatták; 1822 után emeltek ugyan egy épületet, mely iskola jellegével bírt, de ez igénytelen kis házikó volt, a mely a czélnak nem is felelt meg, a mint ezt szemtanuk, kik még abban nyertek oktatást, tanúsítják. A mostani iskola, miként ezt a kápolná és paplak történeli följegyzései bizonyítják, 1838-ban állíttatott, a költségek javarészét maga az Anabaptista hitközség viselte. Hozzájárultak: néhai Boskovich János pozsonyi kanonok 100 frttal, az akkori kegyur néhai gróf Kollonitz Miksa, ugyszintén néhai Pálffy Antal herczeg. Az iskola habanus módra készített, szalmatető alatt, vályog és égetett téglából állított épület, elég tágas 4 ablakos tanteremmel, a kántortanítói lak áll két szobából, egy nyílt konyhából és folyosóból. Maga az iskola kellőképen van felszerelve falitáblákkal, földabroszokkal, természetrajzi táblákkal, földgömbbel. Könyvtára és faiskolája nincs. A tannyelv a német, tanítatik azonban a magyar nyelv is, de nem a legjobb siker koronázza a tanító fáradozását. A tanköteles gyermekek száma 10 évi átlagos számítás szerint meghaladja a 30-at, kik egyáltalában kevés kivétellel jó fölfogásuak. A leányok részesülnek az 1892-ben Kollonitz Adalberta grófnő által alapított apáczazárdá nővérei részéről kézimunkák tanításában és éneken. Az Anabaptisták iskoláján kívül van N.-Lévárdon még a nagyközség róm. kath. iskolája egy kántortanító és egy segédtanító vezetése alatt, továbbá az ágostai hitfelekezet és az izraeliták iskolája. A róm. kath. megtért Anabaptisták iskolájánál következők működtek mint tanítók. Az első, kire visszaemlékeznek, egy bizonyos *Quappel*, ki is esti harangozás alkalmával — mi még akkor a tanító kötelmeihez tartozott — a torony lépcsőjéről leesvén, szörnyet halt. Utána egy bizonyos *Kolek*

nyerte el ezen állomást, ez jól bírván magát, saját költségén két segédtanítót tartott; a nép azonban nem lévén vele megelégedve (miért? nem tudható), elmozdította. Utána egyik segédtanítója *Aujeszkí* Vincze választatott rendes kántortanítónak, ki is sokáig († 1862.) és miként a hagyomány mondja, teljes megelégedésre működött. Ennek halála után, a szélhűdés következtében kimult *Müller* János nagyon rövid ideig viselte a tanítás terheit. Követte őt *Eichler* Vilmos, kiről az iskolai jegyzőkönyv, mely 1869. szept. 19-én kezdeményeztetett, tesz említést, ki is 1871-ben távozott. Utána *Róder* Ferencz választatott tanítónak, ki is 1871—76-ig birta ezen állomást, innen Rorbach község kántortanítójává lön. Az 1876. aug. 10-én felvett választási jegyzőkönyv *Baránek* Ferenczet említi mint megválasztottat, ki 1876—1879 működött. Utána *Ostermájer* Henrik (1879—1880); ez különben oklevéllel bírván, azonban az orgonáláshoz nem értett s a Gajar községi segédtanítóval *Banyár* Gyulával egyházhatósági engedéllyel cserélt. Banyár 1886-ban a detrekő-csütörtöki kántortanítói állomást elnyervén, utódjául *Filusztek* János választatott, ki is 1894-ig birta ezen állomást, mignem Vág-

szerdahelyre megválasztatván, helyét *Haldina* Ignác kántortanítónak engedte. Ez 1840-ben Ottrokoviczban (Morvaország) született, hol atyja szintén mint tanító működött. Elemi iskoláit és két reálosztályt Kremsier és Olmützben végezte; ekkor mint gazdasági gyakornok nyert alkalmazást gróf Stockau morvaországi birtokain, később mint segédtanító működött. Végre 1863-ban Olmützben és 1864-ben Nagyszombatban az érseki tanító-képezdében készítette magát elő tanítói életpályájára, itt nyerte oklevelét; mint okleveles tanító 1882-ben Győrött a magyar póttanfolyamon vett részt. Ez időtől fogva mindig Magyarországon működött.

Az Anabaptisták rendes tanítójának fizetése többféle pénztárból folyik: a Vallásalapból 63 frt, a nagylévárdi községtől 77 frt. Az Anabaptisták hitközségétől 102 frt 56 kr., a kápolna pénztárából mint tanító 20 frt, mint orgonista 10 frt, tandíj 5 évi átlag szerint 38 frt, összesen 310 frt 56 kr. Továbbá mint kegyuri ideiglenes adomány 8 méter lágy fát, 12 frt értékben.

Az iskolaszék elnöke *Zahradka* Ferencz lelkész.

9. PERNEK.

Pozsony vármegye malaczkaí járásában van. Anyaegyház. Közs. Lk. sz. 1138. — Rk. 1110, izr. 28. — Anyanyelvre tótok. Tank. sz. 150. — Mn. 120, ism. 30. — Tny. tót-magyar. Utolsó posta, vasut- és táviró-állomás: Malaczka.

A község német hangzásu nevét, valamint a szomszéd Almás, *Apfelsbach*, Konyha, *Kuchel*, *Rohrbach*, Széleskut, *Breitenbrunn*, valószínűleg az itten hajdanában uralkodó valamelyik német dynasztától vagy ennek német vezérhivatalnokától nyerte.

Az azelőtt kath. községben, úgy látszik, mintha a lutheranizmus az itten a XVI-ik században uralkodó Fuggerek alatt kezdett volna terjedni, de Balassa Menyhért idejében, 1575. körül, mikor ő volt Pernek ura, azon az akkori időben divó elvnl fogva: „Cujus regio, illius et religio“ egészen elterjedett és Luther hivei a helybeli templomot is elfoglalták, a melyet a Superintendens 1613-ik évben egyházhatósági

minőségében meg is látogatott; 1634-ben már ismét a katolikusok lettek urai a helyzetnek. (Lásd „Series Parochiarum et Parochor. Archi-Diöcesis Strig. Collegit Lud. Németh de Eadem. Strig. 1894.“

A mi a népiskolát illeti, annak a keletkezése itt is, mint másutt, a kath. egyház anyai gondoskodására vezetendő vissza.

Ekkép itt Perneken legalább is 1500-ik évben volt népiskola s kivéve az 1575—1634. évi időközt, a mikor Luther hivei birtokolták, volt mindig katolikus jellegű. Hogy mi volt az iskolának az eredménye: erre a felelet meg van adva Lányi Károly, Knauz Nándor által Esztergomban, 1869-ben kiadott magyar Egyház

történelmében II. kötet 354-ik lapján. A felelet pedig így hangzik: „A hitoktatás és egyházi szivképzés, a mint láttuk, gátolva vagy tévesztve lévén és a minden szellemi haladás közege, a csendes béke, megzavartatván, az elemi oktatás eredményre nem virulhatott, a tanodák elhanyagoltak“ stb.

A perneki elemi népiskolában a mult időkben működő erők névszerinti megnevezése és felsorolása akadtt akadályra, mert azok írásbeli följegyzése nem áll, a mint kívánatos volna a jelenlegi perneki iskola története írójának a használatára.

Első, a ki meg van nevezve és névszerint 1782-ben idézve a perneki iskola tanítói közül, Schönwelder Ferencz, tót és német nyelvben jártas, jó erkölcsű és a plébános iránt engedelmesnek jellemeztetik. A plébános által vagyon felfogadva hivatalának a teljesítésére. (Lásd Visitáció Battiani ana de. a. 1782. pag. 23.)

Az ezen kántortanítónak, vagyis a mint el van nevezve Ludirectornak, évenkénti jövedelme (telkekből, stóla, készpénz és egyéb jövedelmi forrásokból) volt összesen 96 frt s 91 denár.

Ezt jelenleg, az akkori körülményeket a mostaniakhoz viszonyítva, kellene majdnem tizszer annyira emelni. (Lásd a szakolezai gymnasium értesítvényét 1895. évre.)

A már fentmegnevezett Schönwelder Ferenczen kívül, írásbeli följegyzések nyomán, lehet a helybeli iskola tanítóiként megnevezni a következőket:

Klinda Józsefet, a ki kántortanítói minőségében itten 50 évig működött. Ennek egymásutáni segédjeiként szerepeltek: Engelmann Gusztáv, Verner Mihály.

Simacsek István, a ki a nyugalomba lépett Klinda József helyébe mint kántortanító lépett; ezt, noha igen ügyes tanító volt, a pernekiek azon ürügy alatt, hogy ők ötöt meg nem választották, egyrészt megsértett gögjük, de leginkább a templombani rossz éneklése miatt, Pernek községéből kiutasították.

Ennek helyébe megválasztották Mecséry Józsefet, volt galgóczy kántortanítót, a ki ugyan

jó énekes volt, de erkölcstelen és 1885-ik évben okmányhamisítás miatt 3 évi börtönre lett elítélve.

Ennek helyébe 1885-ik évben Uxa Viktor lett megválasztva, a ki 2 és fél évig mint kántortanító itt működött és fiatal korában 1888-ban meghalt.

Utána *Asztalovszky* János az iskolaszék által lön megválasztva és 1888-tól kezdve mint kántortanító itten működik. Született Vichodna községben, Liptómegye. Gymnásiális 4 osztályát végezte Lőcsén, azt elvégezvén a losonczyi tanítóképzőbe lépett s a negyedik tanfolyamot, valamint a tankepesítő vizsgálatokat a znióváráljai tanítóképzőben végezte és itten tanítói oklevéllel is el volt látva.

Tanítói fizetése készpénzben 300 frt.

Kántori minőségben élvezett évi jövedelme 257 frt 55 kr.

Összes évi jövedelme 557 frt 55 kr.

A perneki iskolaház áll egy nagyobb ugyan, de a perneki iskolakötelesek rendszeren minden évben 120-at meghaladó számának meg nem felelő tanteremből.

A kántortanító lakása áll 3 szobából, a melyhez a község részéről egy istálló van csatolva. A házi kertben a jelenlegi kántortanító saját költségén 200 forintnyi értékben, mint a mezei gazdaszat elkerülhetetlenül szükséges kelékét, pajtát emeltetett és azonfelül a gazdasági termények elhelyeztetése miatt 100 frtnyi árban pinczét is építtetett.

Az iskolaház cserépfedéllel, az istálló pedig zsindelylyel van fedve.

Az iskola fölszerelése primitív és mondhatni szegény.

Iskolai könyvtár nincsen.

Testgyakorlótér nincsen.

Faiskolája van; de facsemetéjét az itten téli időben rendszeren nagyban garázdálkodó nyulak megrontják.

Férfi vagy női kézimunka egy iparága sem taníttatik.

A kántortanító jövedelme 557 frt 55 kr.

Az iskolaszék elnöke *Novák* János plébános.

10. RÓHRBACH.

Pozsony vármegye malaczikai járásában. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 1346. — Rk. 1311, izr. 35. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 225. — Mn. 160, ism. 65. — Tny. tót-magyar.
Posta : helyben. Vasut és táviró-állomás : Malaczka.

E község eredetére nézve semmiféle adatok nincsenek, de többek véleménye szerint úgy keletkeztethető, hogy a malaczikai uraság, a melynek itt több száz hold földje van, valamikor majorokat építhetett itt, a melyeknek lakói idővel elszaporodván, házakat készítettek maguknak és ezekből később község lett. 1756-ban 600, 1812. évben pedig 900 lakosa volt.

A községben csak egy, még pedig róm. k. népiskola van. Az izraelitáknak ugyan szintén van iskolájuk, de ezek csak időnként tartották a tanítókat, a szerint, a mint tanköteles gyermekek voltak.

Róhrbach község r. k. népiskolája 1812. évben szerveztetett, ezelőtt zugtanítók működhetek. Az iskolaépület egy szoba, konyha, kamra és istállóból állott. A tanítás ugyanazon teremben, melyben a tanító családja tartózkodott, eszközöztetett. Padlása rossz volt, esős időben becsurgott a víz. Az első tanítónak, a ki 1812-ben idejött, neve Volanszky Venczel, ki azelőtt szomolányi segédtanító volt. Képesítése nem volt, fizetése 30 frt mint kántor és 30 frt mint tanító, összesen 60 frt a községtől. Egy pozs. m. bevetésű szántóföld, 4 öl fa, 20¼ p. m. rozs, egyes (80) gazdaktól. A zsellérektől á 6 kr., összesen 9 frt. Stóla, nagy és kis temetés 18 kr. Liberame két és fél garas, egy énektől 15 kr., valamint énekes misétől. Mikor lett a jelenlegi iskolaépület iskolává, nem tudni. Valószínűleg az ötvenes évek elején.

Fentnevezett meddig működhetett itten, nem tudni; még arról sincsenek adatok, hogy ki volt az utódja. 1850-ben volt itt Prenoszil Izidor, mint kántortanító alkalmazva, egészen 1862-ig.

Idejében a mostani iskolaépület már fennállott. A fizetését 80 frtra, később 140 frtra fölemelték. 1862. évben Drkő-Szt.-Péterre átment s az ottani tanító Jakubovics Károly az itteni állást foglalta el. Ennek már 240 frt fizetése volt a községtől és azt az összeget egészen 1875-ig élvezte, a mely évben meghalt. Halála után Roder Ferencz jött ide N.-Lévárdról, a hol az ujrakereszteltek tanítója volt. Alatta a tantermet megnagyobbitották és lakását is egy szobával kibővítették. 1888-ban fizetését 300 frtra kiegészítették. 1894. szeptember havában nyugdíjaztatott és helyette október 1-én a mostani kántortanító Holly Márton morva-szt.-jánosi tanító választott meg, szül. Malaczkán Pozsony m. 1868. november 14. Képesítettett Nagyszombatban 1869-ben. Működött Székelyfalván és M.-Szt.-Jánoson, a kinek a fizetését 1895. év január 1-től 25 frttal megjavították.

Jelenlegi kántortanító lakása 2 szobából, konyhából, 2 kamrából, istállóból és egy ólból áll. A lakás meglehetősen jó karban van. A tanteremnek hosszúsága 15 m. 35 cm., szélessége pedig 5 m. és 78 cm. 7 ablakkal ugyan el van látva, de azért sötétnek mondható.

A tanulók 1888. év óta két csoportban taníttatnak, még pedig a kezdők délután és a haladók reggel.

Az iskola felszerelése nagyon hiányos.

A község faiskolával bir, de ez még nemes fákat nem szolgáltatott, mert csak rövid ideje, hogy fennáll.

A kántortanító jövedelme 476 frt.

Az iskolaszék elnöke Jakubovics János plébános.

11. SZENT-ISTVÁN.

Pozsony vármegye malaczikai járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 1851. — Rk. 1800, izr. 51. — Anyanyelvük tót.
Tank. sz. 320. — Mn. 255, ism. 65. — Tny. tót-magyar.
Posta : helyben. Vasut- és táviró-állomás : Malaczka.

A mi a község történetét illeti, az a kellő adatok hiányában csak a szóhagyomány szerint

állapítható meg. Az eredeti neve Hausbrunn volt, a melynek német neve onnan származtatható,

hogy ezen táj őserdő lévén, ide telepedett néhány osztrák favágó-család, kik természetesen jó ivóvíz közelében kunyhót építettek és innen az elnevezés „Haus bei Brunn“, röviden Hausbrunn, későbbben eltótosodva Haszbrunka. Hogy ezen föltevés nem egészen kieszt, következtethető azon körülményből, hogy még mai napig is vannak családok a nem messze fekvő Kis-Kárpátokban, kik a tót nyelvben is mint Hungczokar recte Holzhacker néven ismeretesek és a kik megtartották szokásaikat és német anyanyelvüket a mai napig. Azon kut, a melynél az első lakház épült volna, még maig is jó karban van a községtől néhány száz lépésnyire és ivóvize igen kedvelt és keresett. A másik verzió szerint, melyet e község plébánosa Benkő György 1783-ik évben keltezett jegyzeteiben említ, Haszbrunka elnevezését következőleg kaphatta: Osztrákországban fekvő Hausbrunnból egy juhász telepedett volna itt le, a kinek egyszersmind csárdája is volt; későbbben az uradalom is telepített ide több juhászt és szolgát, s az így keletkezett telepet az első lakó illetőségi helyéről Haszbrunnának elnevezték, a mi németül annyit jelent mint Hausbrunn. Az 1615-ik évtől 1624. évig Istvánfalvának is nevezték, a mely nevét valószínűleg a templom patronusától, Szt. Istvántól nyerte, de ez sok zavart okozott, miután a hegyen túl is ilyenü falu létezett és mai napig is létezik. Azért az 1624-ik évtől csak Haszbrunkának nevezték. Ezen elnevezését egészen az 1885-ik évig viselte, míg végre Bernkopf Alfonz volt plébánosnak sikerült a feledésbe ment magyar nevet a községnek újból megszerezni, de nem Istvánfalvára, hanem minden félreértést kikerülendő „Szt.-István“-ra lett megkeresztelve.

Az iskola keletkezési történetére vonatkozólag nincsenek semmi adataink. A legrégebb okmány csak azt említi, hogy Szt.-István (Haszbrunka) filialis volt a két és fél óra távolságban fekvő Széleskut községnek és csak 1862. évben lett mater, melynek első plébánosa Dubnik Pál volt. Az iskoláról csak az 1731. évben van említés téve. Akkori kántortanítója Petrovits János volt, kinek a járandósága felsorolása nem egészen érdektelen. Fizetése volt: minden gyermek után 25 denár, egy hatodrészes só, a községtől mint rektor 12 frt, mint organista 8 frt,

óraigazításért 6 frt, gabona a községtől 13 Dtr. mérő, hirdetési czéduláért 12 denár, a községtől 8 kocsi fa, ostyasütésért 1 Dtr. mérő, a községtől egy fél Dtr. mérő, nagy temetés 50 denár, keresztelőtől 5 denár, énekes mise 25 denár, offertoriumokból egy harmadrész. Az ez időben gyónni képesek száma 700 lélek volt. 1756-ik évben tanító volt Pobory Pál, utána Csizinszky Károly egyszersmind községi jegyző (1783), segédtanítója Petrovics Mihály, Renácz András (1812), Palló István (1838), ekkor a község lakóinak száma 1843 volt, tanulóinak száma fiú 93, leány 88. 1869-ik évtől 1887-ig Jedlicska Ferencz. Segédtanítói: Horváth Ferencz, Begányi Ernő és Kanka János.

Az 1887-ik évtől Schäffer Alajos kántortanító. Segédtanítói voltak: 1889—92-ig Zloch József, 1893-ban nem volt tanító, 1894-ben Horák Ernő, 1894-től Kastner Berta tanítónő.

1869. évben az első iskolaszéki ülés tartott meg Jaloveczky Miksa esperes és kerületi tanfelügyelő alatt és határozattá emeltetett, hogy Szt.-István (Haszbrunka) község róm. kath. iskoláját továbbra is szándékszik fenntartani. Ezen gyűlésen lettek az első iskolaszéki tagok is megválasztva. Az erről szóló jegyzőkönyv a következők által iratott alá: Jaloveczky Miksa esperes s malaczkai kerületi tanfelügyelő, Bottmann Ferencz községi jegyző, Vrablicz Ferencz bíró, Lajha Nep. János plébános stb.

A további jegyzőkönyvek semmi fontos eseményt nem tartalmaznak, csak az 1880-ik évi jegyzőkönyv nyújt némi tájékozást az altanítóról és annak fizetéséről, a mennyiben Horváth Ferencz képesített tanító megválasztatott segédtanítónak évi 100 frt fizetéssel és élelmezéssel a kántortanítónál, továbbá egy butorozott szoba a kellő fűtési anyaggal.

Az 1880-ik évben lett a kántortanító fizetése 300 frtra emelve, megjegyezve, hogy ebből tartozott az altanítót 8 hónapon át élelmezéssel ellátni.

1881-ik évi július 17-én keltezett jegyzőkönyv kiemeli Bernkopf Alfonz plébánosnak érdeklődését az iskola iránt, a mennyiben megpendítette azon eszmét, hogy miután az eddigi iskolahelyiség a kívánalmaknak többé meg nem felel, nyujtassék be folyamodvány ö császári és

apost. kir. Felségéhez, ő Eminenciájához a herczegprimáshoz és Pálffy Miklós ö herczegségéhez kegyes adományért egy új iskola felépítéséhez, mivel a község anyagi helyzete folytán ily áldozatra képtelen.

Az 1885-ik évi jegyzőkönyv az újból felállítandó iskola építkezési költségvetéséről elszámol. Az építkezési költség előirányzata Szajovits uradalmi mérnök tervei szerint a mesteremberek költségei 2781 frtot tesznek, a fuvar és napszámos-munkát a község állítja, ő herczegsége Pálffy Miklós az építkezéshez szükséges összes nyers anyagot szolgáltatja ingyen. A készpénzbeli kiadásokra befolyt: ő csász. ap. kir. Felségétől 100 frt, ő eminenciája biboros herczegprimás Simor János urtól 400 frt, Bernkopf Alfonz plébánostól 100 frt, egyesektől 212 frt, régi iskola eladatott 890 frtért, a faiskola jövedelméből befolyt 150 frt. Az újonnan felépült iskola az 1886-ik évben Szt. István napján lett nagy ünnepélyességgel beszentelve és rendeltetésének átadva.

Egészben véve az iskolaépület kellemes benyomást gyakorol a szemlélőre. A fekvése a község legszebb helyén van, száraz és tágas téren, vagy 40 méternyire a templomtól, keletnek fordult arcvonallal, közepén szép stylusban épült kiálló kántortanítói és tanítói lakkal, nagy íves ablakokkal. A kántortanítói lak áll: három szoba, 2 nagyobb (20 m.) és 1 kisebb szobából, 1 konyha, 1 kamrából. A másodtanítóé pedig egy csinos kis szobából. A lakásnak mindkét oldalán van egy-egy tanterem elhelyezve, mindegyik 65 m. térfogattal és 3 és egynegyed méter magasságban, tehát kellő térrel és világossággal, külön-külön bejáratlalt.

A gazdasági épületek, u. m. mosókonyha, bános.

fakamra, istálló és sertésólak képeznek egy derékszöget az udvarba, melynek tulsó oldalán egy 30 ölnyi házikert áll.

Az összes épületek szilárd anyagból, nagyjából részben kőből vannak építve és cseréppel fedve, csupán a gazdasági épületek vannak zsindelyvel fedve.

Az iskola felszerelése még sokat kíván ugyan, de a legszükségesebbek mégis megvannak. Még pedig: fali olvasó tábla 12 db, 1 számológép, 3 nagy fekete tábla, Magyarország, Európa és Pozsonyvármegye térképe és egy roskadozó glóbus.

Könyvtár nincs, csupán a község által vett 30 darab Réger-féle és 25 darab Szirmai-féle magyar gyakorlókönyv, a szegényebb tanulók számára.

Testgyakorlótér a szabad természet.

Faiskola van vagy 10 év óta, de a nyulak tönkre teszik az ember egész fáradozását, a míg a község egy jó és áthatlan kerítésről nem gondoskodik.

Kézimunka nem tanítatlik.

Az iskola egyedüli jótévedője ő herczegsége Pálffy Miklós malaczka nagybirtokos.

Schäffer Alajos jelenlegi ktanító szül. Nagyszombatban 1861. szept. 21-én. Képesített ugyanott 1880-ban. Működött Kis-Lévárdon és Malaczkan. Egy példa tétel kidolgozásáért 1 arany díjban részesült. Kasztner Berta osztálytanítónő született Pozsonyban 1871. február 28-án; képesített Pozsonyban 1890. Van ipartanítónői oklevele is.

A kántortanító jövedelme 450 frt.

Az osztálytanítónő fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke Koczurek Rezső plébános.

e) **Stomfai alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Kofrányi Alajos* alesperes, beszterczei plébános.

1. BESZTERCZE.

Pozsony vármegye pozsonyi járásában fekszik. Anyaegyház.
Közs. lk. sz. 2240. — Rk. 2207, izr. 33. — Anyanyelvük tót.
Tank. sz. 382. — Mn. 284, ism. 98. — Tny. tót-magyar.
Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Stomfa.

Pozsony-Besztercze községet tulajdonképpen alapították, a mint Dévény-Ujfalut és Lamacsot a török kegyetlenségek elől idemenekült szerbek is. Dévény-Ujaluban a nép egymásközt még

jelenleg is délszláv nyelven beszél és ezen községekben a lakosok többnyire szerb neveket viselnek (Brankovics, Bjelovics, Jurasics, Mikletics, Draskovics, Mihalovics, Ondrejkovics). Elejével mint fiókközség Stomfához tartozott, úgy mint jelenleg Mászt és Borostyánkő; feltehető, hogy mint ezen községekből rövid idő előtt is a gyermekek Stomfára jártak, hogy legalább olvasni megtanuljanak, úgy a beszterczeiek is ott tanultak valamit.

A községben eleintén nem volt templom, sem kántor s így iskola sem; csupán egy kisebb, Szt.-Péter apostol tiszteletére emelt kápolna, ahol koronkint a stomfai segédlelkészek végezték az istenitiszteletet. Ezen kápolna körülbelül 1534-ben (Lásd: Series Parochiarum bold. Simor János költségén 1894-ben kiadott történeti adatokat) templommá alakíttatott át s Szt. Péter és Pál apostolok tiszteletére felszenteltetett.

Besztercze 1561-ben lett önálló plébánia és első lelkészszé Nojem Mátyás neveztetett ki (Plébanus in Bisztricz). Ezen évtől lehet számítani, hogy a plébános mellé kántortanító is adott és így a beszterczei iskola 1561-ben alapítatott. Mint más helyeken, ugyszólván Magyarország legtöbb községében a kántortanító egyzersmind községi jegyző is volt. Hogy a legrégibb időkben kik voltak itt mint tanítók alkalmazva, arra csupán egy adat van és pedig az 1782. évben október 19-én helybenhagyott Batthyány-féle Canonica Visitációban szóról-szóra következők vannak feljegyezve latin nyelven:

„Kántortanító Vachovszky József, aki egyzersmind községi jegyző is, róm. kath. vallásu, jó erkölcsű és jártas az egyházi szolgálatban s a kath. szertartásokban; hivatalához kellő képzettséggel bír és ennek megfelelően mindent helyesen végez. Zohor községből származik, 64 éves, ezen állomáson 34 éve szolgál, beszél latinul, szlapon nyelven és németül.

Van állásának megfelelő lakása, mely épület hajdan az itteni plébániai épület volt, hanem jelenleg javítást igényel. Van benne két szoba, kamara, konyha és elég istálló, alatta kifalazott pincze. Van egy kis kertcskéje, mivel a nagyobbikat temetővé alakították, melyért azonban a község neki egy frtot váltóban és 50 denárt fizet évenként.”

A kántortanítói jövedelem felsorolásából (mely másolatban a díjlevélhez mellékeltetett) kitűnik, hogy az összes 141 frt 31¹/₂ denár fizetésből áll — a gyermekek oktatásáért csupán 6 váltó frtot kapott.

A régi iskolaépület ily módon a temető melletti első gazdaház volt, mely azelőtt plébániai épületül szolgált. A patronátus megvásárolván az 1737-ben egy katonatiszt által épített jelenlegi terjedelmes plébániát, jegyző és kántortanítói lakásul a régi plébániai épületet jelezte ki. A régi iskolaépület jelenleg egy földmives birtoka. Az új kántortanítói lakás a plébánia bal oldalán épült; hogy mikor, arra nincs adat.

A 60-as évek közepén ezen épület, mely áll két szobából (a kántortanító részére) két tanteremből, egy segédtanító szobából; a harmadik padozatlan tantermet a község egy gazdától bérelte ki évenként 40 forintért és a harmadik tanító lakását készpénzben (25 frt) fizeti, ugyszintén bérelt a község az óvoda részére tantermet és az óvónő részére lakást évi 80 frt összeggel.

A két tanterem és az altanító szobája a községi pénztár költségén 1895. évben kijavíttatott, illetőleg a három helyiség kipadlóztatott, új ajtók és ablakokkal láttatott el.

Az óvodát Beszterczén a pozsonymegyei közművelődési egyesület 1885. évben alapította és fizeti az óvónőt és dadát, míg a fát és lakást a község szolgáltatja. Az okleveles óvónő elejétől 1896. szept. 1-ig *Schusztér Anna*.

A régi kántortanítókról nincsen biztos adat. A legöregebb emberek emlegetik mint kántortanítókat Gráczert és Mirovskit. Igen jó emlékezetben maradt mint kántortanító Matulay István, aki itt 1865—1886-ig, tehát 21 évig működött és sorvadásban meghalt. Hogy mikor lett itt az első segédtanító alkalmazva, arra nincs adat. A jelenlegi gazdák nagy része emlegeti, hogy mikor ők jártak iskolába, csak egy tanítójuk volt. Az első segédtanító általában csak András név alatt ismeretes, aki (nem lévén oklevele) mint a máriavölgyi kastély kapusa és levélhordója halt meg. Büszkén emlegette azonban, hogy a mostani pozsonyi szolgabíró, Bincsik Pál, az ő tanítványa volt és nevelt belőle — állításuk szerint — valamit. Néhány idevaló

biró is az ő tanítványa volt; mellékes jövedelme volt minden gyermektől egy kenyér és turó.

Későbbi tanítók voltak itt: Polacsek József már meghalt, mint mászti kántor, Maszarovics Pál jelenleg szent-istváni jegyző, Parák Lázár úrményi, Horváth Ferencz szőlősi, Laffersz Ágoston borostyánkői kántortanítók; Matulay Elma és Szabó Pál kutti tanítók, Vrba Nándor máriavölgyi ktanító, Piacsek István, Machala Károly, Vigh József, Ország Lajos, Miklosovics Ferencz, Kovacsics Miklós ismeretlen helyre költözött tanítók.

Jelenlegi kántortanító *Jehlicska* Ferencz, született Chropó községben (hol az ő atyja 56 éven át szinte kántortanító volt) Nyitramegyében

1842. szeptember 15-én. Tanítói képezdét nagyszombati mesterképző-intézetben 1860. évben végezte el. Pozsony-Beszterczen 1887. év óta működik. Működött Körös-Ladányban, Békésen, Csongrádon, Szarvason, Szeniczen, Szent-Istvánon.

1895. évben segédtanítók *Matulay* József, itt született 1876. aug. 2-án. Három évi képezdei tanfolyamot a modori állami tanítóképezdében végzett.

Benkő Mária okleveles óvónő, szül. Pozsonyban 1878. január 27-én. Képesített Pozsonyban.

A kántortanító jövedelme 506 frt 84 kr.

Az osztálytanító fizetése 312 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke *Kofrányi* Alajos, alesperes-plébános, ker. tanfelügyelő.

2. DÉVÉNY.

Pozsony vármegye pozsonyi járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk sz. 1665. — Rk. 1652, izr. 13. — Anyanyelvre németek

Tank. sz. 240. — Mn. 170, ism. 70. — Tny. magyar-német

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Dévény-Ujfalu.

Dévény (Theben) a Duna és a Morva összefolyásánál, mint Magyarország legnyugatibb pontja a Kis-Kárpátok alján fekszik.

Történelmi nevezetességei: Szvatopluk idejéből, most romban lévő vára, a Duna és Morva összefolyásánál. Annyi biztonsággal felvehető, hogy Dévény tót származása: „Déva“, „Devojna“ istennő nevéől nyerte elnevezését.

Egy más monda szerint Dévény várát egy morva herczeg leánya építtette, a harmadik monda szerint (mi a legvalótlanabb), Dévény várát a rómaiak építtették, illetve alapították, kik a tulajdoni Carnuntumból ugyanis a Duna balpartjára mentek, hol itt átkelve, a Morva jobb partján lévő quadok földjére jöhessenek.

Valódi történelmi adatok léteznek Dévényről 864. évtől Kr. u., mikor Dévény (*Speculum*, *Dievina*, *Theben*) mint a Nagy Morvaország legerősebb vára létezett, ahová *Wratislaw* (*Rastic*) herczeg, Lajos német herczeg elől menekült. A IX. század végével Dévény a magyarok hatalmába került. 1233-ban megszállotta Dévényt ausztriai Frigyes, 1272-ben bevette a várat a cseh Ottokár; de a békekötésnél ismét átszállott Magyarországra.

A XVI. század elején Dévény a Szt.-Györgyi és Bazini grófok birtokába esett, kiknek elhalta után I. Ferdinánd, Báthory nádornak ajándékozta, kinek ugyanitt lakhelye volt.

1621-ben elvette a várat az osztrák tábornok Bouquoy a magyar lázadóktól, és III. Ferdinánd a békekötés után ajándékba adta Dévény várát és a községet Pálffy Pál nádornak.

1683-ban megszállották a várat a törökök, de nem volt bevehető, Dévény csekély számú lakóinak daczára.

1809-ben a francziák ok nélkül e régi emlékeztű várat rommá tették, mely idő óta azon semmi sem változott.

Nagyon valószínű, hogy a vár két részből állott, u. m. a felső és az alsó várból, melyek között tágas udvar létezett.

A vár alsó része még a múlt században lakott volt.

A négy kapuval biró Dévény vára tulajdonképen képezi a Kis Kárpátok kezdetét, a honnét szépen látható az egész Morva vidéke Bécsig, sőt az u. n. Schneeberg is, kelet felé pedig fekszik Dévény-Ujfalu, Besztercze, Mászt, Stomfa és Borostyánkő községek.

Dévény vára mészkövön alap nélkül épült. A dévényi váron felemlitendő még a mai napig létező, szép helyen, a magaslaton levő és különös szép alakban művésziesen épült kut, amelynek feneke a Morva vagy a Duna színe alá esik.

Nevezett kútból (biztonsággal felvehető) menedék-osonhelyül szolgált két alagut, mint a két kutban levő vasajtó mutatja s folytatása az alagutnak Dévény (kelet felé) közepébe ér, hol pinczéket csináltak belőle.

Dévény községben különben Zsigray nemes család létezett, melynek több tagja a dévényi templom kriptájában örök nyugalomra helyeztetett.

A dévényi várra f. é. nyárnak folyamán egy 25 méter magas, gránitból készült oszlop állítatott, mint Magyarország VII. nevezetes történelmi pontjára, melynek legfelsőbb pontját egy régi magyar vitéz alak (bronzból) díszíti és messze Alsó-Ausztriából látható.

A dévényi népiskola történetét illetőleg felemlíthető, hogy VII. Leo pápa (938) Gejza vezér idejében s VII. Benedek pápa idejében a Pozsonyvármegyében fekvő *divéni* (Speculunum, Dievina, Teben) községben a régi írók szerint Urolf passai püspök, püspökséget alapítá, melynek későbbi utóda Piligrin, előbb Lorch (Laureacum, hajdani érsekség, mely ott létezett, hol ma Ens váracsát látjuk a Duna partján, nem messze Lincztől), később passai érsek volt, ki alá a bécsi (Fábiánus), a *divéni* (Speculunensis), a nyitrai (Nyitraviensis) s még más segédpüspökségek tartozván, biztonsággal feltehető, hogy Dévényben akkor már kath. iskola létezett.

A dévényi r. kath. népiskola vagyona készpénzben a pozsonyi I. takarékpénztár kimutató betétkönyvecske szerint 332 frt 34 kr. A könyvecske jelenlegi száma 20,033. Könyvszám 21. Folió 33.

Az iskola egy 38 m. hosszú, 21 ablakkal bíró épület a Német-utcában, a kath. templom közelében. Ezen félemeletű épület kőből és égetett téglából épült, melyhez 3 tanítói szoba tartozik, továbbá kut (jó ivóvízzel), kamara, istálló és ól. Az egész épület zsindelyvel fedett és biztosított.

Az iskolai könyvtár, mely 247 darabból áll, Springer István plébános alapítványa.

Alakult 25 év előtt és részint magyar, részint német könyvekből áll.

Testgyakorló tere az iskolának — a tágas udvart kivéve — nincsen.

Faiskolája van az iskolának, körülbelül 200 drb 3—4 éves fával.

Kézimunka tanítatik a leányok számára, három privát házban.

Az iskola jóltevői közül megemlíthető: Ő cs. és kir. Felsége I. Ferencz József, ki az iskola építéséhez a hetvenes években fötízteendő Springer István helybeli plébános közbenjárása folytán 500 frtot, ő Eminentiaja boldogult Simor János, mint az ország primása 200 frttal járult, a még hiányzó összeget pedig nevezett plébános mint róm. kath. iskolaigazgató, közadakozás útján szerezte.

A kath. községi iskolában két tanító alkalmaztatik, két tanteremben. A tanítóknak mellékfoglalkozásuk nincsen.

Az előbbi ismert kántortanítók nevei következők: Chimáni Ferdinánd Benedek (1723), Hechenberger Ferencz, Máté János (1727—1737), Amon Kristóf (1737—1755), Frenreis János, Mihály (1756—?), Veltzl Godofréd (1790—1810), Schneller János (1810—?), Veltzl János (1829—1838).

Ezen itt említettek nemcsak kántortanítók, de egyszersmind jegyzők (nótáriusok) is voltak; a most következők pedig csakis kántortanítók.

Hruschka Venczel (1838, távozott 1851), Zách Ignác (1851—1866), Schachinger János (1866—1875), Tibenszky József (1875-től a mai napig).

A jelenlegi kántortanító *Tibenszky* József, született 1831. május 31-én, nyitramegyei Szomolány községben, Tibenszky Márton festész fia.

Elemi iskolát Bazinban (Pozsonym.), a képzőintézeti tanfolyamot az érsekújvári kir. kath. képzőintézetben 1850, 1851, 1852. évben végzett. Beszél németül, tótul, de a magyar nyelvet is némileg érti. Oklevele kiadatott: Érsekújvárott, 1853. július 17-én, német nyelven (szám nélkül).

Működött: Bazinban (Pozsonym.) mint s. kántor 1852. nov. 1.—1853. ápr. 12. Nádason (Nyitram.) mint s. tanító 1853. ápr. 13.—1853. szept. 26. Gajaron (Pozsonym.) mint s. tanító 1853. okt. 3.—1854. május 14. Dévényben

(Pozsonym.) mint s. tanító 1854. jul. 18.—1855. szept. 20. Máriavölgyön (Pozsonym.) mint kántortanító 1855. nov. 1.—1875. nov. 1. Dévényben (Pozsonym.) mint kántor-főtanító 1875. nov. 1-től. Kapp Jánostól a basaczi chorus karnagyától, minden hangszer játékról bizonnyitvánnyal bir.

Osztálytanítók *Orba* Nándor, szül. Stomfán, bános.

Pozsonym. 1852. aug. 8-án. Képesítettett Nagyszombatban 1896-ban. *Sztrycskó* Sándor, szül. Stomfán 1862. szept. 28-án. Képesítettett Nagyszombatban 1882-ben. Működött szülőhelyén.

A kántortanító jövedelme 579 frt.

Az osztálytanítók fizetése 531 és 340 frt.

Az iskolaszék elnöke *Springer* István plébános.

3. LÁB.

E község Pozsony vármegye malaczkai járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1655. — Rk. 1638, izr. 17. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 340. — Mn. 260, ism. 80. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Malaczka.

A község 1400 körül keletkezett, Zsigmond király uralkodása idejében. A török hadjáratok alatt kétszer pusztult el egészen. Pázmány Péter idejében két községből állott: felső és alsó Láb-ból.

Az iskola 1740-ben létesült egy közönséges szalmafedelű parasztházban. Láb községen kívül egészen 1828-ig a detrekő-csütörtöki községnek is szolgált és azért a két község terhére lett beszerelve. Állott: egy tanteremből, egy lakószobából, konyha, kamara és gazdasági melléképületekből.

A tanterem felszerelése állott: 3 hosszú asztal és 4 padlóczából. A tanulók száma átlag 40 volt, kik részben jártak iskolába, részben pedig otthon tanultak, legtöbbször imádságos könyvekből.

Juracska Ignác esperes-plébános, ki e községben már felszázad óta érdemdus felkarolója az iskolaügynek, a legnagyobb nehézségek és kellemetlenségekkel sem törődve, nagymérvű lelkesedésével oda hatott, hogy a község méltányolva buzgóságát, hozzálátott egy új, a mai kornak teljes mértékben megfelelő iskolaépítéshez, mely gondos vezetése alatt 1880-ban épült fel és adatott át rendeltetésének.

Jelenleg az iskola a község közepén, a templom mellett, tőle nyugatra fekszik. Izléses épület; kelet, dél és nyugatról kerttel, északról gazdasági melléképületekkel van körülvéve. Áll: 4 lakószobából, 2 tanteremből, 2 konyha, 2 kamara, egy istálló, egy faszin, egy kocsiszin és ólából. Az alapépület kő és téglából, a tetőzet

fa és palából van készítve. A felszerelése áll a kellő számú pad, taneszköz és szerekből.

Iskolai könyvtár nem létezik. Testgyakorlótér és eszközei nincsenek.

Faiskolája van ugyan, de csak 1895. május hava óta, mi végből nemesített gyümölcsfái még nincsenek.

Mindeddig sem férfi, sem női iparág nem taníttatik az iskolában.

Az iskola jótévi a stomfai gróf Károlyi-család és az érdemekben megöszült főt. Juracska Ignác helybeli esperes-plébános.

A községben más iskolák nem léteznek.

A községnek első kántortanítója volt Miletics György, nemes dévény-ujfalusi születésű. Nyelvismerete volt tót, német és latin. Választatott a helybeli plébános által. Kötelességei voltak: a gyermekek oktatása, templomban orgonálás és éneklés, égi háboru elleni harangozás és a papot a beteghez való kísérés. Fizetése különböző czímen volt 85 régi forint. Itt az adatok forrása egészen megszakad. 1838-tól 1843-ig működött Pilát nevezetű kántortanító, 1843-tól 1891. nov. hó 1-ig Punkovits János, burszentgyörgyi születésű. 87 esztendőt élt, ebből mint kántortanító 66 évig. Utána jött *Horák* Béla, született Zay-Ugróczon, Trencsénvármegyében 1867. márczius 28-án. A közép-iskola hat osztályát Léván végezte, oklevelét 1887-ben a nagyszombati képzőben nyerte, 1891. október 24-től 1892. február hó 2-ig mint osztálytanító, azóta pedig mint kántortanító helyben működik. Ugy a kultuszminiszter által, mint a pozsonyi magyar közművelődési

egyesülettől a magyar nyelv sikeres tanításáért jutalomban részesült.

1880 óta két tanító működik Lábón. Mint osztálytanító 1880—86-ig Bielek József, 1887-ig Markovics István, 1891-ig Holácsék Ferencz, 1894-ig Lehotay Vilmos. 1895. szeptember 1-ig Klempa Gyula, azóta pedig *Horák* Ernő osztály-

tanító működik. Szül. Zay-Ugróczon, Trencsén-m. 1875. július 15-én. Képesítettett Nagy-Szombatban 1890-ben.

A kántortanító jelenlegi fizetése 536 frt 50 kr., az osztálytanító fizetése a 317 frtot haladja meg.

Az iskolaszék elnöke *Kofrányi* Alajos esp. plébános, ker. tanfelügyelő.

4. LAMACS.

Pozsony vármegye pozsonyi járásában fekszik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1137. — Rk. 1137. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 200. — Tny. tót-magyar.

Utolsó posta : Pozsony-Hidegkut. Vasuti megállóhely és táviró-állomás : helyben.

A község mint plébánia egyike a legrégebb községeknek; Péterfi szerint e község „Lámács“ név alatt előfordul az esztergomi káptalan 1397. évi statútumaiban. Milyen ajkuak voltak a lakosok, nem lehet tudni; csak következtetni lehet a község legrégebb nevére „Plumno“, a mely név alatt a 16-ik századból származó iratokban előfordul, hogy a lakosok németek voltak.

Annai bizonyos történetileg, hogy a mohácsi vész óta (1526) a lakosok horvátok, a kik országból a törökök által kiűzetvén, itt telepedtek le; a mint ezt bizonyítja a Visitátor az 1544-ik évi egyházi látogatásában.

Az 1561. Visitáció szerint fakápolna létezett; a lelkésznek neve Blasius, horvát pap, azok egyike, a kik istenítiszteletet végeztek, tisztán a néptől lettek fentartva egészen a jelen plébánia rendezéseig, a mely 1751-ik évben történt Mária Terézia uralkodása alatt, a ki Pozsony szab. kir. városnak adományozta a községet jelentékeny erdőbirtokokkal és egyházi patronatusi jogokkal és terhekkkel együtt.

Az 1634. évi egyházi látogatás tanúsága szerint, kötemplomot építettek egészen újonnan a lakosok Szt. Margit vértanu szűz tiszteletére, a mely maig is fennáll.

Az iskolára vonatkozólag csak a legújabb időben, már tudniillik 1892-ben történt, a mi méltó a följegyzésre. Ugyanis abban az esztendőben ténynyé vált a lamacsi új iskolaépület felépítése.

A polgári község lévén fentartója a kath.

népiskolának, a polgári község viselte a költségeket olyformán, hogy a község értékpapirjai 3500 frt értékben (községi regále megváltás) folyósítottak a megyei hatóság engedelmével e célra azon meghagyással, hogy évenként a községi pénztár terhére és javára, 100 frtnyi értékpapir 30 éven át megvétessék. A község saját jószántából oda módosította a fentebbi vármegyei rendelkezést, hogy nem 30 év, hanem öt év alatt beszerzi a folyósított értékpapírok értékét akként, hogy Pozsony szab. kir. város, mint erdőbirtokost megillető részletben szintén hozzájárul a községi értékpapírok visszaszerzésére, a mi meg is történt Pozsony szab. kir. város képviselőtestülete hozzájárulásával.

Az utolsó 5-ik részlet 1899-ik évben lesz törlesztendő. Az építést eszközölte Romsauer Mátyás, malaczikai építőmester, kivel a község egyezségileg 4200 frtban állapította meg a költségek összegét. A hiányzó 700 frtot a községi pénztár fedezte, a mi a községi számadásokban 1892-ik évre vonatkozólag részletesebben ki van mutatva.

Ő császári és apostoli királyi felségének 150 frtnyi kegyadománya az iskola belső berendezésére fordított.

A régi tanítókról nem találunk feljegyzést. Ez időszerint a ktanító *Bella* Antal, szül. Szent-Miklóson, Liptó-m. 1850-ben, május 14-én. Képesítettett Beszterczebányán 1871-ben, azonkívül tornára is képesítve van.

A kántortanító jövedelme 467 frt 98 kr.

Az iskolaszék elnöke *Hilbert* János plébános.

5. LOZORNÓ.

E község Pozsony vármegye pozsonyi járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1700. — Rk. 1672, izr. 28. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 240. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Stomfa.

Mivel régibb időkről szóló adatok nem találhatók, úgy az iskola története csak az újabb korból meríthető.

A Lozornó községben fekvő róm. kath. népiskolához tartoznak Otrubaky és Rusznyaki puszták a községtől egy óra járásnyira.

Mikor keletkezett e községben az iskola, az meg nem állapítható, mivel hiteles adatok nincsenek. 1865. évben az iskola egy közönséges faluházban volt elhelyezve, hol a kántortanító egy szoba és egy konyhából álló lakása is volt. 1866. évben a stomfai uradalom, gróf Károlyi Alajos, a községnek az iskola céljára egy magtárt ajándékozott, melyet a község szép iskolává alakíttatott át. És pedig, mivel a ház emeletes épület, az emeleten van 2 szép tágas tan-

terem és földszinten a kántortanítónak 2 szoba, 1 konyha, 2 kamra és a rendes tanítónak egy kis szobából álló lakása.

1880. évig a tankötelesek tanítása egy tanítóra volt bízva, s 1880. évben egy segédtanítói állomás rendszeresített és pedig 300 frt évi fizetéssel,

Jelenlegi kántortanító: *Matulay* Alajos, ki itt működik 1874. év óta, szül. Uninon, Nyitra-m. 1816-ban szept. 14-én. Képesített Nagy-Szombatban 1865-ben. B.-Szt.-Miklóson és Malacz-kán 580 frt 02 kr. tiszta jövedelemmel és *Schmack* Alajos, 1884. év óta 317 frt 50 kr. jövedelemmel. Szül. Nagy-Szombatban 1864. június 14-én. Képesített ugyanott 1884-ben. Osztálytanító.

Az iskolaszék elnöke *Kopcsányi* László plébános.

6. MAGYARFALVA.

Pozsony vármegye malaczkai járásában fekszik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1776. — Rk. 1662, ág. ev. 3, izr. 111. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 290. — Mn. 230, ism. 60. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Angern (A.-Ausztia).

Magyarfalva községhez iskoláztatási szempontból semmiféle más község vagy pusztá nem tartozik.

A község történetére vonatkozólag régibb írott adatok nem léteznek, kivéve, hogy az anya-könyvi adatok szerint, a község egyházilag azelőtt Magasfalvához tartozott és csak 1788-ban lett önálló egyházi községgé.

Történelmileg újabb időben valami nevezetesebb esemény e községben alig történt. 1848. év nem hagyta ugyan egészen érintetlenül, hanem a csekély előőrsi csatározás, mely határában történt és egypár hadviselőnek életébe került, történelmileg nem jöhet eseményszámba.

Hogy Magyarfalva község mely időtől fogva birhat önálló iskolával, írott adatok hiányában, kétséget kizárólag alig állapítható meg. Feltehető azonban és a szóhagyomány szerint valószínű is, hogy az önálló plébánia felállításá óta iskolával

is bir. Ez pedig onnan is következtethető, miután a régi iskola épülete szűk volta és rozszantságával régibb időkre emlékeztet. Ezen korhadt és szűk épületből, melyben a tanítás a helység szűk volta és a tanítónak mostoha fizetése mellett, alig volt kedvező eredményt hozható, az iskola a mostani átalakított épületbe 1875-ben költözhetett át. Hogy pedig a magyarfalvi iskola a régi rozszant viskóból 1875-ben a mai tisztességes és a pedagógiai igényeknek legalább részben megfelelő épületbe költözhetett, csekélyebb részben a nép vagyonosodásának, de leginkább az akkori községi bíró Pavesicz Flóris intelligenciája és erélyének köszönhető; ki nem sokat törődve a magyarfalviak indolenciájára és erős ellenzésével, a mai épületet a mondott évben iskola céljaira megvásárolta. Hogy a nevezett bírónak az iskolaügy oly bátor és buzgó apostolt nyerhetett, talán leginkább annak kö-

szönhető, hogy példában láthatván, miszerint a szomszéd ausztriai községekben, különösen a hetvenes évek elején az iskolaügy hatalmas lendületet vett és ott az iskolák számára palotaszzerű épületek emelkednek, röstelhetne és szégyelhetne, hogy az ő községében az iskola oly épületben van, mely inkább ólnak, mint közművelődési épületnek nevezhető.

Az iskola jótévi közül egyedül a herczeg Pálffy-családot lehet tekinteni, a melynek az iskola, azon szerény alapvagyonát, melylyel bir, köszönheti.

Az iskola és a kántortanítói lak eleje északnyugatnak fekszik; a beltelek, a hozzácsatolt kerttel, dél-kelet felé van irányítva.

Az iskolaépület áll: 2 tanteremből, 2 ktanítói s egy tanítói szobából.

Azonkívül a ktanítónak van: 1 konyha, 1 éléskamra, 1 fűskamra és 1 istállója.

Az épület kisebb részben égetett téglá, nagyobb részben azonban vályogból épült. Tetőzete cseréptéglából való.

Az iskola elég szerényen van felszerelve; bir: bibliai és olvasó fali táblákkal, természetrajzi és szemléltető táblákkal. Azonkívül van: Magyarország térképe és két íróablaja.

Az iskolának könyvtára nincsen.

Testgyakorlótere eddig nincsen és következőleg tornaeszközökkel sem rendelkezik; minek oka az, hogy az iskola alapvagyoná, mely eddig szántóföldből állott, a Morva folyónak több évi ismételt áradásai következtében, majdnem semmiféle hasznót nem hozott; sőt még a múlt évben kiadással is lett terhelve, mert a szántóföldet, helyzeténél fogva, közvetlenül a Morva partján feküdvén, az iskolagondnokság kényszerítve érezte magát, rétté változtatni. A községtől pedig, melynek a tanítók fizetése és az épület fentartása elég nagy terhet ró fel, tetemesebb

adósságai miatt, egyelőre ily megterhelhetést nem lehetett kívánni.

Faiskolája van és ha a már többször említett Morva áradások ezt a területet több éveken át rendesen el nem árasztották volna, eddig már szép számu, nemcsak ojtott csemetékkal, hanem nagyobb fákkal is birna. Ily körülmények között azonban minden munka és szorgalom veszendőbe megy, s a bajon nem is lehet segíteni, miután az egész község határában alig van faiskolának alkalmas terület. Faiskola 1885. év óta létezik és elég jó deszkakerítéssel van bekerítve; de a nemesített fák szaporítása a megemlített oknál fogva nagy nehézségekkel jár. Jelenleg van benne vagy 40 nemesített facsemete és több száz drb vadoncz.

A jelenlegi tanítónő a női tanulókat varrás, himzés, kötés és egyéb női kézimunkákra tanítja.

Míg a kath. iskola egy osztályu volt, minthogy írott adataink nincsenek, csak emlékezet után tudjuk, hogy itt Pauer Ferencz 1834-től haláláig 1879-ig volt kántortanító.

A most működő kántortanító *Pauer* Lipót, született 1854-ben november 12-én Magyarfalván. Foglalkozik méhészettel s a helybeli tűzoltó-egylet parancsnoka. A magyarnyelv sikeres tanításáért két ízben jutalomban részesült. Kitűnő szorgalmu és kifogástalan életü tanító.

Osztálytanítónő *Podharszky* Mária. Szül. Szeniczen Nyitra-m. 1867-ben április hó 7-én. Képesített Pozsonyban 1888-ban.

A kántortanító jövedelme 534 frt 76 kr.

Az osztálytanítónő fizetése 320 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kvassay* Károly plébános.

A községben van egy izraelita felekezeti iskola, mely 1880 óta áll fenn. Benne jelenleg egy tanképesített tanító működik. A tankötelesek száma 20 és 25 között váltakozik.

a) DIMBURG.

Kisközség Pozsony vármegye malaczkai járásában. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 1011. — Rk. 1011. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 180. — Mn. 130, ism. 50. — Tny. tót.

Utolsó posta: Magyarfalva. Vasut- és táviró-állomás: Malaczka.

A község nevére vonatkozólag, inkább valószínű, mintsem hihetetlen ama monda létezik,

mely szerint az régente a Morva vize által elválasztva, az osztrák részen, a mostani Stillfried

község határában feküdt, mely utóbbi község kath. temploma még Habsburgi Rudolf császár és IV. László magyar királynak Ottokár cseh fejedelem fölött aratott győzelme emlékeül emeltetett s akkori épségében még máig is fennáll.

Ama korban csak néhány szegény halászkunyhóból állott volna, melyek közvetlen közepében az ausztriai császár végvárat építtetett s azt udódai a végvárak megszüntetésével császári várkastélylá alakították át, a körülötte létesített nagy vadaskertektől pedig *Thieren-* vagy *Thürenburg*-nak nevezték el. Néhány száz év múlva azonban, midőn a Morva folyó más medret ástott magának s a nevezett várkastély a halászkunyhókkal együtt Magyarország határába esett, — nem tudni hogyan — eme Thürenburg a már akkor hirneves Pálffy-család birtokába jutott, kinek itt nagy kiterjedésű uradalma vala s *Diernburg* név alatt ismeretes volt. E vár azonban az idők folytán elenyészett s helyébe az uradalom más kastélyt (a jelenlegi községtől mintegy öt percznyire) építtetett, mely mostanáig fennáll. A község nevét az ötvenes években *Dürnburg*-ra változtatták át, melyből a mai *Dimburg* elnevezés keletkezett.

Hogy itt valaha vár állhatott, mutatja az a köcsoportozat, mely az iskola előtt s egyes házak mellett mint valami erős faltalázat a földből kidomborodik; azonkívül pedig még egy régi sirbolt is (melyen a szt. Háromság szobra áll) jelzi a vár földig rombolt romjait.

Van egy igen régi, körülbelül a 16-ik vagy 17-ik századból származó kis temploma, mely a Pálffy-család egykori házikápolnájául szolgált, később azonban, midőn a család helybeli birtokát bérbeadta, a kastélyt pedig egyszerű majorrá átalakította, a községnek adományoztatott. Most már azonban dülöfélben van, úgy, hogy nem-sokára kényszerítve lesz a község új templomot emelni, mi azonban sanyaru helyzete miatt, melyet még mindig a Morva gyakori áradása által szenved, nagyon nehezen lesz kivihető.

Dimburg község keletkezése idejében mely községhez tartozott, nem bizonyos, később Jakabfalvához, 1788 óta pedig a magyarfalvi plébániához van csatolva.

A községnek 1870-ig nem volt sem saját iskolája, sem pedig tanítója, hanem a gyermekek leginkább a magyarfalvi iskolába jártak. De midőn a hatvanas évek végén Ausztriában egész palotaszerű iskolákat láttak emelni, melyek felépítéséhez ők is mint osztrák szőlőbirtokosok kénytelenítették jó nagy százalékkal hozzájárulni, akkor fölébredt bennök az a kívánság, hátha ők is, ha nem is palotát, de legalább szerény iskolaépületet emelnének gyermekeik taníttatására.

Ugy is történt. Volt ugyanis a községnek fölösleges s lehet mondani terméketlen darab földje, melyet úgy iparkodtak értékesíteni, hogy azt házak építésére egyes lakosoknak darabonkint eladták s annak árából a jelenlegi r. kath. népiskolát fölépítették. Akkorában állott az egy tanteremből, 1 szobából, nyitott konyhából és kamrából; most (1895-ben) azonban átalakították azt úgy, hogy 2 kis szobát, 1 zárt konyhát s nagyon kis éléskamrát csináltak belőle. Istálló vagy más gazdasági mellékhelyiség, valamint kert sincs az iskola mellett, csak egy rozzant faszin. Az épület alapzata téglából, falai vályogból, tetőzete pedig cserépből áll.

Felszerelése az iskolának nagyon hiányos, mert 20 padján s asztalán kívül csak 24 darab felhuzatlan fali-olvasótáblával és 1 drb Magyarország térképével rendelkezik.

Kézimunkára idő és anyag hiányában sem a fiuk, sem a leányok nem taníttatnak.

Az iskolának sem könyvtára, sem pedig testgyakorlótere nincsen. Faiskolája volna ugyan, de a vizáradás következtében a fácskák minden évben kipusztulnak.

Különös jöltevője szintén nincs ez iskolának, mindazonáltal hg. Pálffy Miklós ur ő nagyméltósága mindenkor (ha a község megkeresi) szokta jóságát megmutatni. Így tavaly is a kántortanítói lak kibővítéséhez szükséges 138 frt értékű fát és deszkát adományozta a községnek, illetve iskolának.

Ami a róm. kath. kántorságot illeti, azt 1870-ig boldogult Pauer Ferencz volt magyarfalvi ktanító végezte, azóta pedig, hogy a községnek saját iskolája van, a tanítószág itt is a kántorsággal egyesített s így Dimburgnak már 26 éven keresztül saját kántortanítója van.

Első ktanító volt Végh Sándor 1870—1876-ig, ki egyszersmind a község jegyzőségét is ellátta. Utána következett Vaczula Endre 1876—1879-ig, Mracsnai János 1879—1883-ig, Gere János 1883—1892. évi szeptember hó 1-ig, ki fegyelmi uton felfüggesztetett állásától s helyébe ugyanazon év szeptember 15-én *Matulay* István lett megválasztva. Született 1864. évi április hó 8-án Nagy-Senkvicz nevű községben, ahol atyja kántortanító volt. Gymnasiumi tanulmányait a pozsonyi kir. kath. főgymnasium 4. alsó osztályában végezte. 1881. évi szeptember havában a mo-

dori m. kir. áll. tanítóképző-intézet I. osztályába felvétetett. Itt nyerte négy évfolyamon keresztül kiképeztetését és képesítő oklevelet kapott 1885-ben. Kifogástalan életű és szorgalmu tanító, ki a közművelődési egyesülettől s a kultuszminisztertől a magyarnyelv sikeres tanításáért jutalomban részesült. Foglalkozik gyümölcskertészettel és méhésztel.

A kántortanító jövedelme 572 frt.

Az iskolaszék elnöke *Kvassay* Károly magyarfalvi plébános.

7. MÁRIAVÖLGY.

Pozsony vármegye malaczkai járásában fekvő kisközség. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 870. — Rk. 870. — Anyanyelvük: magyar, német, tót.

Tank. sz. 124. — Mn. 97, ism. 27. — Tny. magyar-tót.

Utolsó posta: Pozsony-Besztercze. Vasút- és táviró-állomás: Stomfa.

A máriavölgyi r. kath. iskolának története a Pálosok idejéből származik, tehát tőlük is eredvén, kizárólag egyházi jellegű, mely még e szerzetnek eltörlése után, valamint a plébánia, úgy a kántortanítónak, nemkülönben az egyházfi, de sőt még a borsoskás mint a viaszöntő, tehát minden a templomhoz tartozó személyzet a klastromban foglalt helyet és csak a negyvenes években, midőn a boldogult herceg Schvarczenberg Frigyes e secularizált egyházi birtoknak ura lett és ezen zárdának épületét is saját hasznára fordítani akarván, akkor a plébánostól kezdve mind az egész templomi személyzetet a nevezett zárdából kiszorította, de ezt csak akkor tette, midőn a személyzetnek kellő lakásáról előre gondoskodott.

Ennek okáért a plébániai lakot a templom mellékes folyosóiból alakította, a kántortanító számára az iskolateremmel, egy a templomtól egész a szt.-kúti kápolnáig vezető fásor mellett létező magánházacskát megvette s az egyházfit, valamint a káplánt a templom földszinti folyosóiból készített lakásba elhelyezte.

De ezen kántori és iskolaház nyers anyagból levén építve, csakhamar pusztulásnak indulván, a hatóság előtt is veszedelmesnek

tűnt fel; azért sietve kellett a házacskát kiüríteni s más felbérelt házba átköltöztetni, mely házat kevésbé utána a nevezett hercegi templom kegyura meg is vette a 60-as években és a községnek rendelkezésére át is adta.

De e háznak idomtalan lakása és tanterme volt, melynek megfelelő idomítására a boldogult hercegprimás a tanteremre 500 frtot, a lakásra pedig 100 frtot adott 1888-ban.

Felemlitendő még a jelenlegi magas grófi kegyuraság Stockau György és neje szül. Baltazi Eveline különös bőkezősége, melylyel a községet egy igen tökéletes óvoda-intézettel, melyet saját erejével épített föl és fenn is tart, gazdagította.

Ez intézetbe járnak 2—6 éves koru gyermekek, jelenleg 70—80 számban; vezetését pedig a nevezett alapító kegyuraság Csehországból hozott Szt.-Ferencz III. rendű nővérekre bízta.

Az itt működött kántortanítók és segédtanítókra vonatkozólag semmi adathoz nem jutottunk. 1896-ig tanító volt ifj. Vrba Nándor, szül. Stomfán Pozsonym. 1874. december 3-án. Képesítettett Esztergomban 1895-ben. Jelenleg az állomás üresedésben van.

A kántortanító jövedelme 347 frt 63 kr.

Az iskolaszék elnöke *Talcsik* József plébános.

8. STOMFA.

Pozsony vármegye pozsonyi járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 3500. — Rk. 3100, izr. 400. — Anyanyelvre magyarok és tótok.

Tank. sz. 120. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

a) Fiu-iskola.

Stomfa, mint tekintélyes várispánság székhelye, már az Árpád-házból származott királyok uralkodása idejében birt templommal, állandó lelkészszel, s a plébánia mellett iskola is bizonyosan létezett; biztos adatot azonban igen kevés népiskoláról birunk az Árpádok korából.

Stomfán van néhai gróf Károlyi Alajos örökösének mintagazdasága, diszes kastélya és angol kertje. Említést érdemel még temploma, iskolái és a kórházak. Van olvasó- és tűzoltóegylete, vasutja, posta- és távirdahivatala. Továbbá a templomhoz közel áll a kálvária kápolna, a melynek nevezetességéhez egy abban elhelyezett csodatörténetű szent feszület fűződik.

Stomfán virágzó katolikus népiskola volt a 16-ik században is, ámbár sem iskolai épületről, sem tanítókról említést a 18-ik század elejéig nem találunk. Mászt és Borostyánkő mint kisebb fiókközségek Stomfához voltak kapcsolva. Az iskoláról szóló régi adatokat bizonyára a kálvinisták semmisítették meg, midőn Stomfát és vidékét hatalmukba kerítették.

Stomfai kántorról első biztos adat előfordul azon albumban, mely a Stomfán létező és Uzserovezi Máté stomfai plébános által alapított karmeli bold. szűz Mária-egylet tagjait tartalmazza. Ezen album szerint az 1713-ik évben lépett az egyletbe D. Joannes Vitoszini, Rector Schola organista.

Második tanító neve szintén fordul elő ugyan ezen évben az albumban *Benaczi* János személyében, kinek leánya Julianna Joannis Benaczi Rect. ScholaGaj. filia szintén a karmeli egyletbe lett beírva.

1752-ben *Figiber* György kántortanító és felesége Katalin neve olvasható a karmeli egylet stomfai tagjai sorában.

Végre az 1755-ik évben Galgóczy János püspök, esztergomi nagyprépost által megtartott Canonica Visitáció biztos adatokat tartalmaz a stomfai iskoláról. E szerint *Tomanik* Mihály volt ktanító Stomfán 1755-ik évben, katolikus, vizsgázott, jó erkölcsű, engedelmes, katolikus

szertartásokban jártas férfiú, birt hivatásának megfelelő tudományt és valamint az egyházi énekekben, ugyszintén a gyermekek tanításában a község meglegedésére működött. Köteles volt kétszer hetenkint, szerdán és szombaton a gyermekeknek kis hittani oktatást adni és őket megvizsgálni; továbbá anyagi üdvözlésre reggel, délben és este, valamint zivatar közeledtekor imádságra haranggal jelt adni. A kántortanító jövedelme szintén le van írva ezen Visitációban. Állott az többnyire kis fizetésekből, melyeket a templomi pénztár, ostyasütés, továbbá a községek és egyházi ünnepélyek, ténykedések és iskolás gyermekek után a kántornak kiszolgáltatni kötelesek voltak; volt még azonkívül a Mária-völgybe vezető út mellett egy darab szántóföldje, melybe egy és háromnegyed pozsonyi mérő gabonát lehetett elvetni.

Segédtanítókról és más zenészekről, minők azon korban sok iskola és templom mellett működtek és a kántort segítették, ezen Can. Vis. ban nincsen említés.

1782-ik évben október 2-án lett megtartva Stomfán Batthyány József bibornok, esztergomi érsekprimás által a Canonica Visitáció, melyben *Huboczky* Márton mint azonkori kántortanító van említve, ki 41 éves, katolikus vallásu, a negyedik latin osztályt végzett férfiúnak ecseteltetik; beszélt tótul és németül; jártas a szertartásokban és katolikus ritusokban és rendelkezik hivatásának megfelelő műveltséggel. Ezen időben volt már Stomfán kétféle iskola: egy *tót nyelvű* és egy *német nyelvű*. A ktanító köteles volt mindkettőben tanítani. A német iskola számára saját költségén tartott segédtanítót. Ezen német iskola bérelt lakásban volt elhelyezve, tanított benne a 19-ik század elején Navratil Antal katolikus vallásu és példás erkölcsű tanító.

A szláv nyelvű iskolában ugynevezett kompanok segítették a tanításban, kik minden gyermekektől, ki olvasni tanult, 2 krt; azoktól, kik írni tanultak, három krajczárt kaptak fáradságuk jutalmául. A kompanok rendesen oly mester-

emberek voltak, kiknek csak nyáron volt munkájuk: mint takácsok, szabók; télen pedig tanítással és zenével foglalkoztak. Pénzbeli jövedelmén kívül volt a kántornak akkor már két darab szántóföldje, egyik a Mária-völgybe menő út mellett, másikat az uradalomtól kapta „Na kopezoch“, azonkívül 6 kaszás alatti rétje a „Kuklában“. Egész jövedelme ezen Visitáció szerint 213 frt 93 krban van felvéve. Mászt fióközségtől 47 frt 74 krt, Borostyánkőtől pedig 43 frt 13 kr. jövedelmet húzott. A stomfai iskoláról azt jegyzi meg az 1812-ik évi Visitáció, hogy nyáron nagyjából üres volt és a tanítóknak nem volt semmi dolguk. Huboczky meghalt 1812-ik évben február hó 14-én Stomfán, tehát 71 éves korában. Stomfán több mint 40 évig működhetett.

A ktanító választására nézve a Batthyány-féle Visitáció azon szabályt tartalmazza, hogy a kántortanító a plébános által az uradalom beleegyezésével és Stomfa község tudtával fogadtatik fel hivatalába.

1821-ben Huboczky halála után *Angle* Mihály lett stomfai kántortanító, kinek nevét sokáig emlegették, hogy jeles zenész és szorgalmas tanító volt. Angle 1853-ban november 17-én másodszer házasságba. 42 évig működött Stomfán. Alatta a stomfai iskola az idő és a körülmények követelése szerint újabb fejlődésnek indult. 1862-ben gróf Pálffy Ferdinánd adta oda örökre a Stomfa község kath. iskolája számára a 22. sz. ház egy részét, miként magát kifejezé: „Für die katholische Gemeinde-Schule in Stampfen“. Ezen házban azután a szláv nyelvű iskola két külön osztályban lett elhelyezve, mint kezdők és haladók. A német iskola kezdő és haladó tanítványai azután a szláv nyelvű iskola mellőzésével egy osztályban maradtak.

Az 1851-ik évben megtartott Canonica Visitáció alkalmával a szláv nyelvű iskolában télen volt 160 tanuló gyermek, a haladó osztályban volt 60 tanítvány; a német iskolában volt összesen 61 gyermek. Egész nyáron át üres volt a tót nyelvű iskola. Stomfán ekkor külön zsidó iskola is volt, melybe azonban a plébános tudomása szerint egy katolikus vallású gyermek sem járt. Ezen időben belátták Mászt és Borostyánkő fióközségek szülei is, hogy az anyaiskolán kívül

saját községeikben is kell iskolát létesíteni, mert gyermekeik részint már nem fértek be a stomfai iskolába, részint pedig a távolság igen megnehezítette a szülők és gyermekek iskolázási kötelezettségét. Azért Stomfán a kántoron kívül tót iskolában két segédtanító működött; egyiknek neve: *Eichler* János stomfai származású volt; a német iskolában tanított *Czách* János. Mászt mint altanító *Magyar* Márton, Borostyánkőn pedig *Hnatay* Ignác szabómester segédtanító működött, kinek fáradságáért a jegyző 40 forintot fizetett. A stomfai kántortanító kötelessége volt mind a három község templomaiban az istentiszteletnél ének és illő zenéről gondoskodni; a két tót nyelvű osztályhoz, a stomfai és mászti iskola számára tanítókat eltartani, őket élelemmel, ruhamosással és fűtéssel ellátni. Továbbá tartozott kötelességeihez: az anyagi üdvözlethez, a temetésekhez és zivatar elleni imához harangozni, az anyaegyházban az áldozárt a beteghez kísérni, kereszteleseknél és szent miséknél ministrálni; e felsorolt munkát kizárólag segédtanítóival végeztette.

1863-ban Sztricsko Péter lett stomfai kántortanító. Született Verbón 1836-ban, szorgalmas kántor és buzgó tanító, de beteges ember; betegségét rossz, nedves lakása, sok kellemetlensége az iskola miatt és a községben felmerült viszályok súlyosbították, míg 1874. május hó 15-én életének végét vetettek. Idejében a népoktatás új virágzásnak indult.

Hazánk népiskolai ügye ugyanis egészen 1860-ik évig igen el volt hanyagolva. Az iskolával, a tanítóval és ennek megélhetésével senki sem törődött. A tanítóban inkább csak kántort és zenészt akartak a tehetősebbek látni, hogy őket mulattassa; a gyermekek tanításával nem törődtek, sőt sok jobbmódu ember nem is akarta, hogy a paraszt gyermekek valamit tanuljanak. Csak annyit engedtek az iskolának, hogy a paraszt tudjon imádkozni, illetve imakönyvből olvasni és a kézmunka darabjait megszámlálni. A Bach-kormány (1850—60-ig) szigorúan sürgette ugyan, hogy minden községben legyen iskola; de ezen népiskolák is igen gyarlók valának, nem volt sem kellően készült tanító, sem iskolaépület. Sok községben a legrosszabb paraszt viskót vették bérbe és rendezték be iskolául és tanítói lakásul. Iskolai

padok helyett egyszerű lóczák voltak az iskolában; irni tanulók számára beállítottak két tuskóra két deszkát asztalnak, a legtöbb gyermek pedig a kemencze körül a földön ült. Ilyen iskola volt Borostyánkőn egészen 1870-ik évig. Mászton kissé tisztességesebben voltak elhelyezve a gyermekek; a stomfai iskolaépület pedig szintén rendkívül gyarlón nézett ki, kis sötét szobákban voltak a gyermekek összeszorítva figyelem és tisztességre való tekintet nélkül; szerencse, hogy az iskola nyáron rendesen üres volt.

Az 1868-ik évi XXXVIII. törvényczikk „a népiskolai közoktatás tárgyában“, miként az egész országban nagy rázkódást idézett elő a tanügy terén, úgy Stomfán is felébresztette a nem hivatott elemet az iskola iránt akkoráig tanusított részvétlenségéből.

A világi, magát műveltebbnek tartó polgári osztály, mely eddig inkább azt óhajtotta, hogy a paraszt sem irni, sem olvasni ne tudjon (nehogy talán őt megszegyenitse), most egyszerre repülni kezdett a művelődés légáramlatában és az eddigi rossz iskolai állapotokat a kath. papságnak bűnül róván fel, a népiskolát a pap befolyása alól felszabadítani akarta. Nem hiányoztak olyanok sem, kik ferde hazafias buzgóságukban azt gondolták, hogy ha az iskolából a papot és a vallást kizárják és a keresztest kidobják (mint Stomfán is történt), az egész község azonnal meg fog magyarosodni.

Ily eszmék uralkodtak Stomfa befolyásosabb embereinél is.

Csak midőn gróf Károlyi Alajos ö nmsága, ekkor berlini nagykövet nyári tartózkodásra kedvencz, saját szerzeményü, uradalmára Stomfára jött és a kath. vallásos nevelés-tanítás elleni merényletek Stomfán tudomására jutottak, magához hívatta tisztartóját s neki az iskola elközsítése miatt szemrehányásokat téve, szigoruan meghagyta, hogy a kath. iskolát Stomfán visszahelyezze. Abban tanítson a kántor és még egy tanító, kik fizetésüket az uradalomtól fogják kapni.

A régi kath. iskola alapítványait és az épületet azonban nem sikerült többé a kath. iskola számára visszaszerezni.

Az ujonnan fölébresztett kath. iskola elég szegényesen kezdte meg működését. Az 1871 —

1872-ik tanévben bérelt helyiségben lett elhelyezve; tanítottak benne a kántor, egy tanító s egy segédlelkész, három osztályban. Gr. Károlyi Alajos áldozatkészsége a vallásért, jelleme és tisztán katolikus érzelmei azonban biztosították létezését.

A keserves küzdelemben meghalt Sztricsko Péter kántor 1874-iki május hó 15-én. Utána meg lett választva kántortanítónak *Koltay* Alajos 1874-iki szept. hó 15-én.

Koltay Alajos, néhai *Koltay* György volt komjáthi (Nyitramegye) kántortanító fia, született 1847. évi augusztus hó 11-én Nagy-Surányban. Besztercebányán a m. kir. katolikus képezdében képesítést nyert 1865-ben. Mint okleveles tanító Komjáth községben létesített egy róm. kath. jellegű magyar osztály vezetésével bízott meg, a hol példás erkölcsi magaviseletével egybekötött önfeláldozó szorgalmát Gramanecz Károly királyi tanácsos, mint Nyitramegye akkori tanfelügyelője érdemekre méltatva, a magas kormányhoz tett felterjesztése folytán, a dunántuli kerület beutazása, nemkülönben Veszprémmegye, Enyingen megtartott kertész-gazdasági póttanfolyam hallgatására államköltségen küldetett ki. A magyar nyelv sikeres tanításáért több ízben jutalomban részesült.

Az 1874-ik évtől kezdve egész 1896-ik évig *Koltay* Alajos oldala mellett a stomfai katolikus iskolában, részben mint segéd, részben pedig mint önálló tanítók működtek a következők: János István 5 évig, Sztolárik József 3 évig, Cseles Mihály 1 évig, Mecsér József 1 évig, Uxa Géza 1 és fél évig, Füzesy Márton 2 évig, Sasinka József 3 évig, Paulikovics Gusztáv 5 évig, Laffers Ágoston 4 évig, végre *Vodák* Rezső, szül. Nagy-Szombatban 1871. szeptember 24-ben. Képesítettett ugyanott 1892-ben és *Vachó* János, szül. Kasza-Bornén Trencsén-m. 1872-ben december 14-én. Képesítettett Modorban 1893-ban.

A stomfai katolikus tanítók tanítói fizetésüket az uradalmi pénztárból kapják.

A stomfai kántori állás kétféle változáson ment keresztül, s mindakettő által jövedelemre nézve jelentékeny rövidséget szenvedett. Az 1869. évben, tehát a simultán iskola létesítése idejében, a mindeddig fennálló Schulfassión megsemmisítésével a kántorság rendezetlen marad.

Másodszor a fiókközségeknek az anyaközségtől való elszakítása által.

A stomfai kántor, római kath. fiúiskola nem létesülése esetén, kész koldus volna.

A stomfai kántorilak a régi katolikus iskola cseréppel fedett házában van, melynek egy részét még most is a stomfai simultán iskola haszonélvezi; holott a róm. kath. fiúiskola egy bérelt házban van elhelyezve.

A katolikus fiúiskolának sem könyvtára, sem tornahelyisége, sem faiskolája, de még saját udvara sincsen!

Volt a katolikus fiúiskolának a múltban nmságu néhai gróf Károlyi Alajos magas személyében egy nagylelkű jótévője, a kinek dicső emlékét a katolikus fiúiskola kegyeletképen mindenkorra időkre hiven megőrizni hivatva lesz.

A kántortanító fizetése 848 frt 67 kr.

b) **Leányiskola és óvoda.**

A nagyméltóságu Károlyi Alajos grófi család anygala lett Stomfának a vallásos és kath. szellemű tanításban és nevelésben. 1884-ben alapította gróf Károlyi Alajos és neje Erdődy Francziska grófnő Stomfán a szatmári anyaházból idejött Paulai szent Vinczéről címzett öt apácza vezetése alatt a zárdai katolikus leányiskolát és óvodát. Nem tettek le ugyan alapítványt, de kötelezték a stomfai uradalmat a zárdra és az apácák fentartására.

Ezen alapítvány által az eddigi kath. fiúiskolára a fiúk, a zárdai leányiskolára pedig kizárólag a leányok nevelése és tanítása van bízva. *Hogy pedig sok stomfai leánygyermek mégis községi iskolába jár, annak több ferde felfogáson kívül a magyarság elleni izgatás az oka; mert úgy mondják: „a zárdában csak magyarul tanítanak.”*

Az iskolaszék elnöke s a leányiskola igazgatója Gond Ignác plébános.

a) **BOROSTYÁNKŐ.**

Pozsony vármegye malaczkai járásában. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 800. — Rk. 800. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 120. — Tny. magyar-tót.
Posta, vasut- és táviró-állomás: Stomfa.

Borostyánkő fiókközség hat kilométernyire esik messze Stomfa anyaközségtől; téli és esős időben nehezen közelíthető meg. Míg a Pálffy grófok a borostyánkői várban laktak, rendszeren tartottak egy szerzetes papot, többnyire máriavölgyi pálost, ki a község gyermekeit is a hittanban oktatta. A községben rendszeren valami mesterember, szabó, takács vagy csizmadia tanította a gyermekeket az olvasás, írás és számolás elemeiben; a kántori teendők végzésére a stomfai kántor járt Borostyánkőre. Jelen század elejétől fogva a borostyánkői nagyobb iskolás gyermekek Stomfára jártak iskolába. 1870-ik évben szervezett a község 300 frt fizetéssel állandó rendes kántortanítói állomást ezen fiókközségben is. Az iskola helyisége szegény viskó volt. 1880-ik évben gróf Károlyi Alajos vett egy kis házikót a templom mögött, kijavíttatta azt a vadászati bérletpénzből és két tantermet rendeztetett be ezen házikóban. Azután a községi pótlékból az uradalomra eső 180 frtot 300 frtra egészítette ki a

stomfai uradalmi pénztárból és így megállapította a második tanítói állomást Borostyánkőn, főképp a magyarnyelv gyakorlására. Ezen ugynevezett magyar tanítónak azonban alig volt évenként több mint 6—10 tanítványa.

1885-ik évben május hónap elején behozta Borostyánkőre a pozsonymegyei magyar közmuvelődési egyesület az óvodát; mely öt év múlva a stomfai uradalom által fentartott ugynevezett magyar tanító helyébe lépett; az óvónő megkapta a tanító fizetését és azóta a pozs. magyar közmuvelődési egyesület dada fizetésére és épület fentartási czímen évi 100 frt segélyben részesíti a borostyánkői óvodát. Így a magyar tanító megszűnt.

1889-ik évben felépíttette Gond Ignác stomfai plébános a jelenlegi diszes iskolaépületet, mely egy nagy tantermet, a kántortanító számára két szobát, kamarát, konyhát és pinczét, s végre még a község számára irodahelyiséget is tartalmaz; az épülethez egy magyar hold terjedelmű kert is

tartozik. Az iskola létesítésére Gond Ignác plébános jótévedőktől összegyűjtött 2200 frtot, sajátjából 700 frtot áldozott, a község adott 200 frt pénzt és megadta a szükséges fuvarozást és nap-számot. A plébános maga rajzolta az épület tervét és vezette az egész építkezést.

Az óvoda és óvónő lakása azután az előbbi iskolaépületbe lett áthelyezve.

Mint tanítók említettnek Borostyánkőn: Blau-müller Miklós szabómester és tanító az 1850-es években, Csermák András földmivelő, értelmes szőlőműves és tanító az 1860-as években, Sztankovics József takács és kántortanító 1870—80-ig oktatta a népet zenében és énekekben, Vach János jó muzsikus 1880—81. években, Burián Ernő kántortanító 1881-től, meghalt 1884-ben máj. 8-án, Horváth Ferencz kántortanító 1884-től 1887-ig, átment Szöllösre kántortanítónak, Ország Mihály

volt az uradalom által fentartott magyar tanító 1881-től 1888-ig, Haldina Ignác 1887-ben hat hónapig működött Borostyánkőn, ki Diósról jött s Morvaországba ment, Zsuzsics Mihály 1887. okt. 1-től 1888. február végéig, Bella Antal kántortanító 1888. márczius 20-tól 1893. márczius végéig; Lamacsra választatott. *Laffers* Ágoston kántortanító működik 1893. szeptember 1-től, született Nagyszombatban 1864. aug. 20-án. Képesített ugyanott.

A borostyánkői óvoda óvónője 1885. máj. hó elejétől *Sztrycska* Ilona tanítónő, a község meglelégedésére működik.

A kántortanító jövedelme 376 frt.

Az óvónő fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke *Gond* Ignác stomfai plébános.

b) MÁSZT.

Kisközség Pozsony vármegye malaczai járásában. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 1022. — Rk. 1022. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 180. — Tny. tót-magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: Stomfa.

Mászt községnek, mely alig egy kilométernyire fekszik távol Stomfa anyaközségtől, egészen az 1868-ik évig nem volt saját tanítója, sem iskolaépülete; az iskolás gyermekek Stomfára jártak iskolába. Az 1869-ik év elején bérelt a község egy parasztházat iskolai helyiségül. A mostani diszes iskolaépületet 1871-ben építtette fel a község saját költségén.

Mint tanítók működtek Mászton: Szeleczy József, ki Stomfán volt eredetileg alkalmazva mint segédtanító és Másztra járt tanítani 1869—71, Poláček Mihály, buzgó kántor és buzgó tanító volt; működött 1871-től egészen 1883. január

3-ig. Meghalt Mászton, Hergott Pál 1883. márcz. 1-től egészen 1890. deczember elejéig, amikor Rózsavölgybe ment tanítónak. Zsemle Ferencz 1890. deczember 27-én lett megválasztva. Becsületes és szorgalmas kántor és tanító volt. Alatta létesült Mászton a faiskola. 1893. szept. elején ment Ujvároskába. Holászek Ferencz 1893. szept. 1-től 1895. november 8-ig, amikor Ábrahám községben lett kántortanítónak megválasztva.

Jelenleg *Kendefy* István, ki Nahácsról jött ide.

A kántortanítói jövedelem 414 frt 32 kr.

Az iskolaszék elnöke *Gond* Ignác stomfai plébános.

9. ZOHOR.

Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1525. — Rk. 1498, izr. 27. — Anyanyelvük tót.

Tank. sz. 450. — Mn. 320, ism. 130. — Tny. tót.

Posta, vasut- és táviró-állomás: helyben.

Zohor község népiskolája körletéhez tartoznak a nm. gróf Károlyi Alajos örökösei által

fenntartott Geraldine major gazdaságán lakozó béresek és e nemű munkálatokkal foglalkozó

egyének, mely major Zohortól félóra járásnyira fekszik.

Zohor község völgyben fekszik és nagy terjedelmű. Lakosai konyhakertészi növények művelésével foglalkoznak, mely munkálataikban évente kétszer, sőt háromszor a Morva vizének kiömlése gátolja, mely ugyanekkor nem csekély kárt okoz. Két nagy pusztulásnak volt már kitéve. 1881. és 1882. évben nagy tűzvész pusztította ki a szalmával fedett házakat, melyeket most cseréppel fednek. A falu nyugali részén van egy kénes (iható víz) forrás, mely a legszigorubb télen se fagy be.

Régibb időben nagyon szegény emberek laktak Zohor községet, de mióta kiismerték a földnek milyenségét, jómódúak, és termésük Bécsben, Pozsonyban és némely magyar községben való eladása miatt nyelvismeretük is szaporodott.

Az iskola már 1722. év óta létezik, mely időben az iskola a nyers anyagból épült 247 számú házban volt elhelyezve; évről-évre növekedvén a gyermekek száma, kénytelenek voltak egy két osztályu iskolát létesíteni, mi 1865-ben meg is történt, 1890-ben azonban a fönt említett uradalom segédkezése mellett három osztályra kibővítettet.

Az iskolai épület egyuttal kántortanítói és altanítói lak; a község legszebb helyén, a község házsorai által képzett széles utca közepén az első két osztály terme áll; a harmadik osztályra, minthogy emebben hely nincs (melyet az uradalom annyiban létesített, hogy a tanítót ő fizeti), a község 1890-ben 100 frt évi házbér fejében egy házat bérelt ki, mely a III. osztály és a tanító lakásából áll a falu végén.

Hogy az iskolaépület mily anyagból áll, nem lehet biztosat állítani, csak következtetni lehet, mert régi épület. 1865-ig jegyzői lakás és iroda volt, azután átalakították itt-ott javítva égetett téglával; valószínű, hogy nyers anyagból épült, a tetőzet anyaga még ép.

Az iskola szegényesen ugyan, de eléggé jól van felszerelve; könyvtára is van, magyar 16 drb, német 18 drb és tót 27 drb jó czélú kath. olvasókönyv és magyar 9 drb, német 8 drb és tót 31 drb tankönyv, összesen 99 drb. Test-

gyakorlótere nincs. Faiskolája van 1890 óta, melyből a lakosok a nemesített fácskákat megveszik és házaik körül elültetik; évente körülbelül 100 drb nemesített fa kerül ki onnét.

Férfi vagy női kézimunka nem taníttatik.

Az iskola fenntartója mindig a község volt, de jóltevője is, minthogy 1890. évben az iskola javára 2 h. 1305 □-ölnyi rétet hasított ki.

A Batthyány-féle egyházlátogatásban kimutatott és 1722-ben keltezett adatok alapján mint első kántortanító volt *Schodl József* ausztriai születésű egyén.

1820—1840-ig *Barton Ferencz*, kinek fia József, Isten segédelmével nagy polczra jutott; ugyanis volt apát, kir. tanácsos, pozsonytan-kerületi főigazgató és mint vágssellyei plébános halt meg.

1850. évben *Ipolyi Stummer Arnold*, zohori plébános, később besztercebányai, utóbb nagyváradi latin szertartású püspök, felismerve *Zelliger József* tanítónak nagy tehetségeit, Zohorra hozta kántortanítónak.

Zelliger József, született Szeniczen Nyitram. 1837-ben. Iskoláit Érsekújvárott, gymn. tanulmányait Szakolczán s Pozsonyban elvégezvén, az érsekújvári képezdét látogatta, Mennyei tanárkodása idejében, hol is alig 16 éves korában városi főelemi oklevelet nyert. 1869-ben Besztercebányára képezdei tanárnak hivatott meg. Az 1870—72. szünidőkben tartott póttanfolyamokon mint tanár működött, 1871—72-ben képezdei tanársága mellett mint árva-turóczmegyei tanfelügyelőségi tollnok működött. 1872-ben nagyszombati képezdei tanárnak neveztetett ki, hol 1873-ban igazgató lett, s mint ilyen halt meg 1886. aug. 31-én. Meglátogatta Salzburg és München népoktatási intézeteit; létrehozta a nagyszombati virágzó róm. kath. tanító-egyletet 1883-ban, melynek elnökévé választatott. Irodalmilag 1856 óta működik. Önálló munkáinak száma 35, magyar, német és tót nyelven. Fiai közül kettő pap s egy tanító, kik a tanügyirodalom tevékeny munkásai. Két leánya pedig okleveles tanítónő.

A zohori iskolánál ezután is tehetséges és szorgalmas tanerők voltak alkalmazva, és pedig: *Vach János* 1865-ig, *Mayer Ágoston* 1895-ig,

jelenleg *Gazsó* Bertalan, szül. Felső-Motessiczen 1871. márcz. 27-én. Képesítettett Nagyszombatban 1891-ben. Kiváló zenész. *Vacsina* József, szül. Nagyszombatban Pozsonym. 1875. november 1-én. Képezdét végzett.

Tanítók: *János* István, jelenleg Magasfalu Pozsonym. kántortanítója; *Balázs* József, jelenleg nyugalomba vonult jegyző; *Laffersz* József 1878. évben volt Zohoron tanító, később Beszter-

czén Pozsonym. mint jegyző. 1887-ben *Matulay* István; 1890-ben *Matulay* János; 1891-ben *Gazsó* Bertalan; jelenleg *Vacsek* Nándor, szül. Stomfán 1870-ben; a nagyszombati kir. kath. képzőintézetben képesítő oklevelet nyert 1891-ben.

A kántortanító jövedelme 636 frt 88 kr.

Az osztálytanító fizetése 390 frt 50 kr.

Az iskolaszék elnöke *Markovics* Ferencz plébános.

XII.

A Komárom vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) **Komáromi alesperesi kerület.**

Kerületi tanfelügyelő: *Palkovich Viktor* alesperes, gútai plébános.

1. CSICSÓ.

Komárom vármegye csallóközi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1467. — Rk. 639, ev. ref. 748, izr. 80. — Lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 70. — Mn. 50, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Gönyő.

A helység hosszúra nyúló. Közepén van a róm. kath. templom, magas toronynyal, de a templom maga csak 21 méter hosszú és 7 mt. széles, szép sanctuariummal és a kegyuraság részére oratóriummal. A templom mellett északnyugatról van a plébánialak a gazdasági épületekkel.

A templom délkeleti oldalán van a kegy. hercegasszony által 1889-ben, közel 30,000 forintnyi költségen és a hercegné által fentartott apácázárda e felirattal: „Szt. János-iskola“, boldogult gróf Waldstein Nep. János, a hercegnő első férje emlékére.

A zárdai épületben van 1 szép, magas elemi leányiskola, körülbelül 67 tanulóval, melybe kizárólag róm. kath. helybeli és néhány idegen leányka jár és 1 óvoda, körülbelül 80 növendékkel, vegyesen fiuk és leányok, kiknek fele reform, vallásu.

Ugy ezen zárdai elemi iskola- és óvodának, valamint a róm. kath. fiúiskolának legnagyobb jótévedője a kegy. hercegasszony.

A fiúiskola és a kántortanítói lak, mely az 1754. évi november hó 1-én kelt Csáky-féle Visitáció szerint vesszőből és sárból készített

volt, 1844-ben nagym. gróf Zichy István földesur és kegyur jóságából alapjaiból és téglából építettett föl.

Az iskola és kántortanítói lakház egyhosszában északkeletről délnyugatra fekszik. Átellenében korcsma van.

Az iskola-kántortanítói lakházban elől van a kántortanítónak két szoba, közben konyhából álló lakása, mely mellett van egy előszoba, honnan az elég tágas tanterembe jutunk. Az épületnek hátsó része keskenyebb, hol a kamra és ez után az istálló van, melyek mőrből épülvék, de az iskolaterem és kántortanító lak téglából épült; az egész épület nádtetőzettel bír.

Az iskola fel van szerelve: 1 iskolatábla, 1 számológép, 1 földgömb, 1 ötvilágrész, 1 Európa, 1 Palesztina, 1 Osztrák-Magyar monarchia, 2 Magyarország és 1 Komárommegye térképével; 86 szemléltető, 39 bibliai, 95 természetrajzi ábrával és métermértékeket ábrázoló képpel, 24 Bárány I.-féle fali olvasóablával, asztal, székek, szekrény, legszükségesebb butorokkal és 8 iskola paddal.

Könyvtára, testgyakorlótere, tornaeszközei s faiskolája nincs.

Kézimunka csak a leányiskolában taníttatik.

Az iskola jötevője a multban a gróf Zichy-család, jelenben a herczeg Sábrán-Pontevés-Eleázár özvegye, született gróf Kálnoky Etelka herczegasszony.

Kántortanítók voltak ez utóbbi 140 év alatt Ujhelyi N., Csörgő N., Bohár N., Számmer István, Böjthy Mihály, Gart Pál 1876—84-ig.

Jelenlegi kántortanító *Borsody Ignác*, szül. Eszterházán Sopronmegye 1850. évi június hó 26-án. Győrött növekedett s végezte az alreál osztályait és a képezdét. Működött: Hosszuperesztegen, Duna-Adonyban, Érd (Hamzsabég)-en, Moórott s jelenleg Csicsón. Moórott a német ajuakat magyarul beszélni tanította meg.

Csicsón a kántortanítói állomás jövedelmi forrásai: 1. 29 cat. hold 201 □-öl föld 4 he-

lyen; összesen 189 frt 86 kr. évi jövedelemmel, műveli és minden adóját a kántortanító fizeti. 2. A csicsói uradalomtól 12 frt 10 kr., 242 frt töke után. 3. Párbér és párpénz minden házaspártól egyharmad mérő búza és 25 kr; a búza 15.63, hl. à 5 frt 60 = 43 frt 75 kr; a párpénz 18 frt 75 kr. 4. Tandij mindennapi iskolástól 1 frt, ismétlőstől 50 kr., összesen 70 frt. 5. Sz. mise alapítványokból 15 frt 76 kr. 6. Vallásalapból 35 frt 26 kr. és a tanulmányi alapból 35 frt 26 kr. 7. Ostyasütésért 10 frt.

Az összes kántortanítói járandóság 484 frt 14 kr, melyből még az adó 45 frt 35 krajczár és a harangozási díj 24 frt levonásával, marad tiszta jövedelem 414 frt 79 kr.

Az iskolaszék elnöke *Gaál István* plébános.

a) KOLOS-NÉMA.

Komárom vármegye csallóközi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 941. — Rk. 592, ev. ref. 342, izr. 7. — A lakosság nyelve magyar.

Tank sz. 80. — Mn. 65, ism. 15. — Tny. magyar.

Posta- és hajó-állomás: helyben. Vasuti állomás: Szt.-János pusztán.

Kolos-Néma község közvetlen a Dunafolyam töltése mellett fekszik, úgy, hogy egy utcáját a töltés háta képezi.

A község, mint a szóhagyományok tartják, a régebbi időben a mostani fekvésétől körülbelül egy kilométernyivel távolabb, nyugatra feküdt, miről a mai napig is az ottani templom alapkö maradványa tanuskodik és a lakosság e helyet jelenleg is „Pusztá templom“ néven nevezi. A község neve pedig „Ásványtő“ volt. Később a község Kolos nevű gazdag földbirtokos tulajdonává lett, kinek néma leányára maradván, róla a mostani Kolos-Néma nevét nyerte.

Kolos-Néma községnek legelső róm. kath. iskolája, mint a Batthyány-féle Visitációból kitűnik, 1780-ik évben épült fel vályogból nádtetővel a nép költségén, a kántortanítói lakkal egy tető alatt, s egyszersmint a róm. kath. hitközség által fentartva. A Baross-féle föesperesi Can. Vis. tanúsága szerint 1846-ik évben az iskolaépület javítást igényelt, végre is türhetetlen állapota miatt az 1856-ik évben a kántortanítói laktól külön választva, szintén a róm. kath. hitközség terhére építtetett fel, alapjától 1 méter magas-

ságig téglából, azonfelül vályogból, faszindelyes tetőzettel s az épület két végén tűzfalal. Azóta az épület fennáll azon különbözettel, hogy az elkorhadt faszindely felett jelenleg nádtető van. Belső hossza az iskolának 7.50 méter, szélessége 6.30 méter, magassága 3.20 méter. Ablaka 4 van, délkeletről 2, északnyugatról 2. Az ablakok magassága 1.40 méter, szélessége 1 méter. A falak vastagsága 68 cm. Az iskola talaja előlről a padokig négyszögletes téglával van rakva, a padok alatt padlózott. Padlása deszkázott, végig vastag mestergerendával.

Az iskola felszerelése áll: 24 drb (Bárány) falitáblából, 1 Magyarország, 1 Ötvilágresz, 1 Komárommegye térképből, 1 számológép, 1 földtekéből, 1 számoló és írotábla és 1 métermértékek rendszere ábrából. Butorzata: 12 drb pad 72 gyermek számára, 1 asztal, cserépkályha és 1 szent kép.

Az iskola könyvtárral, testgyakorlótérrel, faiskolával nem bir.

Az iskolának jötevői sem a multban, sem a jelenben nincsenek.

Az iskolával egy földél alatt van egy kis

szoba 1 ablakkal, mely a csicsói plébános számára, midőn Kolos-Némán egyházi kötelességét teljesíteni megjelenik, hivatalos helyiségül van fentartva. Az egész iskolaépület fekvése délnyugatról északkeleti irányban terjed.

A kántortanítói lak keletkezésekor 1780-ik évben vályogból épült fel nádtetővel. 1870-ik évben leégvén, 1872-ik évben építtetett fel a róm. kath. hitközség költségén és fentartása mellett, alapjától az egész téglából, fazsindelyes tetővel. Fekvése délkeletről északkeletre huzódik. A lakás áll: 2 padlózott szobából, közte nyitott, téglával rakott konyhával, egy kamrából, egy istállóból 3 drb szarvasmarhára számítva és a lakás végén az istálló mellett egy padlózott magtárszobából, mely utóbbi a rk. hitközségi magtár czéljaira épült.

A róm. katolikusokon kívül az ev. ref. hitfelekezet tart fenn saját költségén iskolát, egy tanítóval. Tanköteleseik száma 10 éves átlag szerint: 32 mindennapos, ismétlő 8.

Az iskola keletkezésétől vagyis 1780-ik évtől alkalmazásban volt kántortanítók. Mint az 1754-ik évi november hó 1-i Csáky-féle érseki Visitáció mutatja, iskola nem volt, sem kántortanító. Kántorképpen működött a csicsói kántortanító, ki szolgáltatáért minden kolos-némái gazdától egynegyed győri mérő buzát és 15 dénárt; zsellértől pedig akár volt háza, akár nem, egynegyed pozsonyi mérő buzát és 12¹/₂ dénár párbéri illetményt szedett.

Az 1780. szeptember hó 11-iki Batthyány-féle érseki Visitáció szerint ekkor vezettetett be ő eminentiája rendeletére első róm. kath. kántortanítónak Tolnay Lajos. Utána következtek, mint kántortanítók: Neisz József, Maszny József, Spacsek János 1812-ik évben, Kolosvár István, Tóth József, Patucsek Antal, Kollár Antal, Patucsek János, Neográdi János 1867—70-ig, Barabás István 1870—74-ig, Pilbauer Antal 1874—1878-ig, Bencze Kálmán 1878—80-ig, Bohár

Nándor 1880—87-ig, Holeczki Károly 1887—1894-ig. Kovács János 1894. évi november hó 15-től a jelen napig, mint szintén kántortanító. Született 1866. évi január hó 3-án Sopronm. Bágyog községben, földmives szülőktől. Elemi iskoláit szülőföldjén, a gymnasium 4 osztályát Magyar-Óvárott, a tanítóképezde 3 évfolyamát pedig Győrött végezte. Mint osztálytanító működött: Böösön, Pozsonymegyében 1887-től 1889-ig; Ekelén, Komárommegye, 1889-től 1894. november 15-ig, mint kántortanító; Kolos-Némán 1894. nov. 15-től mint kántortanító.

Kolos-Némán a kántortanítói fizetés következő: 1. 8 cat. hold 645 □-öl szántóföld egy tagban, mivel és minden adóját fizeti a kántortanító. 2. Párbér és párpenz minden gazdapár és minden molnármestertől, kinek tulajdon malma van, $\frac{5}{8}$ p. m. buza és 50 kr., minden zsellérpártól $\frac{3}{8}$ p. m. buza és 25 kr., özvegyek, vagy vegyes házasságban élők felét fizetik. Az egész kitesz 50 p. m. buzát és 35 frtot. 3. A szokásos harangozásokért: a gazdáktól birtokaránylag minden féltelek utáni járandóság 17 kéve búza, összesen kitesz 8 p. mérőt. 4. A gazdáktól szénaváltság czimén járandóság 30 frt 50 kr. 5. Tandij minden iskolástól 1 frt, ismétlőstől 50 kr., összesen 65 frt. Mindezen a 2-ik ponttól felsorolt illetményeket ősszel a kántortanító szedi be két iskolaszéki taggal. 6. Tüzelőanyag 120 kéve fűzfa rözse és 60 kéve nád egyesek által fizetve és házhoz szállítva, értéke 18 frt. 7. Tallabér-féle Sz.-Mise alapítvány 10 frt 50 kr. 8. Stóla 18 frt. 9. Ostyasütésért 2 frt.

Az összes kántortanítói járandóság, beleértve a földek évi 60 frt jövedelmét s számítva a búza pozs. mérőjét 3 frt 50 krban, kitesz 440 frtot, melyből még az adó s egyéb kiadások levonandók, u. m.: harangozási díj 28 frt, adó 9 frt 78 kr., tiszta jövedelem 402 frt 22 kr.

Az iskolaszék elnöke Gaál István csicsói plébános.

2. EKECS.

Komárom vármegye csallóközi járásához tartozik. Anyaegyház

Közs. Lk. sz. 1429. — Rk. 835, ev. ref. 550, ág. ev. 7, izr. 37. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 159. — Mn. 127, ism. 32. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Távirat: N.-Megyer. Vasúti-állomás: Uj-Szőny.

Az iskola körletéhez tartozik Apácza-Szakállos község, Tűzok, Aszód és Uj-Major puszták.

A község történetére vonatkozó szóhagyományok vagy írásbeli adatok nincsenek.

Ekecs község a Csallóköz legrendezettebb és legszebb községeinek egyike. Az előbbi időkben voltak tüzesetek, de most már ritkábban. Miután 1863-ban a tűzvész Ekecs nagy részét elpusztította, többnyire cserépszindelyes házak épültek. Utczái szélesek s tiszták. A községet a templom előtti téren a szeplőtelen szűz szobra, a főutcában szent Flórián szobra díszíti. Mindkét szobornak van alapítványa. A szeplőtelen Szűz szobrát Köles Mária, Klimó Tamás felesége állíttatta. A szobor alapítványa jelenleg 474 frt. A szent Flórián szobra fentartására, miután alapja nem volt, 1880-ban Ferenczy József templomgondnok tett 50 frtnyi alapítványt, mely jelenleg 60 frt.

Ekecs községében van csinos kath. templom, melynek tornya, bár nem tulságosan magas, mégis Csallóköz legmagasabb pontján van, mert háromszögellési méréseknél a kiküldött mérnökök onnét tették a mérési munkálatokat.

A kath. nép vallásos s jóllehet vegyesen laknak a kálvinistákkal, békében élnek egymással, csak újabb időben észlelni némi versengést. A község földesura valamikor gr. Zichy Ferenczy győri püspök volt, ki után a Zichy-család örökölte a dominiumot. Gróf Zichy Terézia, mint gróf Waldstein János felesége, magtalanul elhalozván, Ekecsét férjének hagyta végrendeletileg. Gr. Waldstein János második házasságra lépven gróf Kálnoky Adéllal, 1876-ben szintén gyermektelenül halván el, Ekecsét nejének hagyta, ki Sabran Pontevés francia herceghez ment nőül, de férje 1894-ben meghalt, ismét gyermek nem lévén, Ekecs a hercegnő halála után a gr. Kálnoky-család birtokába fog átmenni.

Ekecs az 1848—49. szabadságharcban is eleget szenvedett. A magyar honvédek az ekecsi határhoz tartozó aszódi erdőben várták a Nyárasd felől jövő ellenséget s diadalmas csatát

vívtak. Az ellenség egyik főtisztje el is esett s Nyárasdhoz közel, eleste helyén diszes emléket állítottak neki.

Az iskola keletkezését okiratok hiánya miatt nem lehet kimutatni, szóhagyományilag csak 1810-ig vihető vissza, amidőn az még igen kezdetleges állapotban volt. E régi s már dűledő félben levő iskola helyett 1845-ben építtetett egy új, de alacsony, nád-fedélre. Ezen iskola 1870-ben egy tanteremmel nagyobbított, mely 1874-ig állott fenn. Másodtanítók voltak 1870—1871-ben Lajos János. 1871—72-ben Kuszik Tivadar. 1872—73 és 1873—74-ben Pataki Lajos.

1874. okt. 2-án az iskola leégett, de ideiglenes tetőzetet kapván, a tanítás félbe nem szakadt. — 1876-ban a hivek áldozatkészségéből egészen új iskola építtetett, két tanteremmel. Minthogy a hivek az iskolaépítési költségekkel meg voltak terhelve, másodtanítót nem lehetett alkalmazni, s így ismét egy tanteremben 120—130 gyermek Andrassy Lajos tanító vezetése alatt nyert oktatást.

1890-ben rendeztetett a másod-tanítói állomás 300 frt fizetéssel, hozzá lakás és fűtés. A másod-tanító fizetéséhez aránylag legtöbbel járul gr. Esterházy Dániel, az apácza-szakállosi birtoka után esedékes 5%-os kivétel szerint 204 frt 73 kr. Az ekecsi hivek 105 frt 31 kr. és Sabran Pontevés Eleazár született Kálnoky Adél urnőnek az ekecsi határban levő birtoka után 67 frt 11 kr.

Ezen másodtanítói szervezés egész mostanáig így áll. Másod-tanítók voltak: Pollák Sándor 1890—94-ig. — 1894—95-ben Mihályi Kálmán, ki kántortanítói állomást nyert, elköltözött, helyébe jött Sztastyik István. — 1895—96-ban Nagy Ferencz, ez időközben eltávozott, helyét elfoglalta Manga Mihály, született Esztergomban 1874. szeptember 27-én. Képesíttetett ugyanott 1895-ben. Működött Gútán.

A kántortanítói lak délkeletnek fekszik, 2 szoba, 1 konyha, 1 kamara és 1 istálló beosztásával. Az iskola fekvése északkeletnek áll, két tanteremmel és kis tanítói szobával. Az épületek

alapzata téglá, de a falak vályogból építvék. Tetőzetők cserépszindely.

Az iskola felszerelése: két nagy fekete állványos tábla, számológép, olvasó falitáblák, egészen új, az idén szereztettek be, természetrajzi ábrák, földgömb és földrajzi térképekből áll. Könyvtár 1861-ben alapított, jelenleg 124 kötet. Testgyakorló tere és faiskolája nincs. Férfi vagy női kézimunka nem taníttatik.

Kántortanítók voltak, amennyiben a legöregebb emberek emlékeznek, írásbeli adatok hiányában: 1810—20-ig Lamos Gáspár. 1820—33-ig Banyovics N. 1833—55-ig Angerman János. 1855—63-ig Könyves János. 1863-tól ezideig *Andrássy* Lajos, született 1830. aug. 3. Demén-

den, Hontmegyében. Onnét 1832-ben Esztergomba költözött szülőivel. Elemi iskoláit és a gymnasium V. osztályát ott végezte. 1848—49-ben önként a honvédek sorába lépett, s részt vett a szabadságharcban egész a fegyverletételig. Világostól hazatérve szüleihez, folytatni akarta tanulmányait, de az osztrák seregbe való soroztatása végett folytonos zaklatásnak volt kitéve; tudva pedig azt, hogy a tanítók a katona kötelezettség alól abban az időben fel voltak mentve, 1851-ben a tanítói pályára lépett, s így már 45 éve, hogy tanítóskodik. Fizetése mint kántornak 298 frt 61 kr., mint tanítónak csak 114 frt 40 kr., összesen 413 frt 1 kr.

Az iskolaszék elnöke *Hajcs* János plébános.

a) THURI-SZAKÁLLOS.

Komárom vármegye csallóközi járásában van. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 324. — Rk. 210, ev. ref. 102, izr. 12. — A hozzátartozó pusztákon van 2061; ebből: Lakon van Rk. 220, ev. ref. 457, izr. 15, össz. 692. Szilason Rk. 224, ev. ref. 72, össz. 296. Bogyán Rk. 151, ev. ref. 317, izr. 10, össz. 478. Alsó-Gelléren Rk. 29, ev. ref. 387, izr. 10, össz. 424. Felső-Gelléren Rk. 26, ev. ref. 136, izr. 5, össz. 167. A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 115. — Mn. 85, ism. 30. — Tny. magyar.

Posta: Lakszakállos. Vasuti állomás: Uj-Szőny.

A thuri-szakállosi iskola keletkezése Ghyczy József által Szent-Mártonban 1832. évi augusztus hó 6-án tett végrendelet 8. és 9. pontjai szerint, mely így következik, alapított: 8-szor: „Tanítómestert tartok és fizetem, házat is építettem, a szerint kötelezem feleségemet, gyermekeimet, legatarincsaimat, hogy a tanítómestert tartsák és fizessék, sőt mint én tartottam, fizettem arra, az Érsekség által köteleztetem őket. 9-szer: Ha pedig gróf Amade succesora ezt a jószágot kiváltaná s a tanító mestert tartani nem akarná, ennek tartására és fizetésére rendelek 2500 frtot, ezt tartsa le a jószágon fekvő pénzemből és évi kamatját fordítsa a tanítónak esztendőnkint való fizetésére s arra is kérem, hogy a tanító lakására hagyná meg azt a kis házat, melyet én építettem és ezt konzerválná.“ A thuri-szakállosi róm. kath. iskola fentartója és jótévedője Ghyczy József volt 1856-ig; ekkor az épületet átadta a róm. kath. hitfelekezettnek mely épület és kántortanító lakás fekszik a község északnyugoti részén; az iskola

épülete a kántortanító lakástól külön áll, melyet 11 méter széles udvar választ el. Az iskola és kántortanító lakás alapépülete vályogból van, a tetőzete az iskolaépületnek faszindely, a kántortanítóé pedig cserépszindely. Az iskola felszerelése a következőkből áll: ugymint 2 sor pad, az egyik sor a fiuk, a másik sor a leányok számára, egy iskolai tábla, egy számológép, 24 drb Bárany Ignác-féle falitábla, egy Európa térképe, egy Magyarország és egy Komárommegye térképe. Az iskolának sem könyvtára, sem testgyakorló tere, sem pedig faiskolája nincs.

A róm. kath. iskolánál mint kántortanítók alkalmazva voltak: Szentiványi József, Cseh Gábor, Varga András, Takács József, de hogy ezek melyik évben működtek, arról adatokat nem lehetett beszerezni, mert csak a nevükre emlékezik vissza néhány öreg ember. Ezek után következtek: Németh Béla (1864—1866), Kovács Imre (1866—1878), Staffer Lajos (1878—1883), Vagner Elemér (1883—1887), Szarka József

(1887—1891), Holeczky Gyula 1891. évi január 29-től. E felsorolt kántortanítók közül a tanítói hivatalon kívül mellékfoglalkozása volt Németh Bélának, ki egyszersmint községi jegyző is volt. Holeczky Gyulának mellékfoglalkozása postamesterség. Jelenleg működő kántortanító neve: *Holeczky Gyula*, született 1861. évi augusztus hó 28-án Révfaluban, Györmegyében. Felsőbb iskoláit végezte Győrött 1882. évben s ekkor megválasztott segédtanítónak Vajkára, Pozsonymegyébe. Itt működött mint segédtanító 1884-ig. 1884-től 1887-ig Rába-Pordányban Sopronmegye. 1887-től

1889-ig Tófaluban Hevesmegye. 1889-től 1890-ig Nagy-Megyerén Komárommegye. 1890-től 1891. évi január hó 29-ig Kolozs-Némán Komárommegyében mint helyettes kántor működött. 1891. évi január hó 29-től Thuri-Szakálloson Komárommegyében mint kántortanító működik.

A tanítói fizetése összesen 310 frt 20 kr.

A kántori fizetése összesen 161 frt 68 kr.

Az iskolaszék elnöke a helybeli plébános.

A községben van egy ev. ref. hitfelekezetű iskola egy tanítóval; a tankötelesek száma 92.

3. EKEI.

Komárom vármegye csallóközi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 900. — Rk. 430, különféle vallású 570. A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 52. — Mn. 40, ism. 12. — Tny. magyar.

Posta: Nemes-Ócsa. Távirat: Aranyos. Vasúti állomás: Komárom-Uj-Szőny.

A római kath. népiskola körletéhez, mint-hogy a plébánia területén csak Ekelben van kath. iskolaépület és tanítói állomás, tartoznának tulajdonképpen a fiókközségbeli tankötelesek mind. Ezen fiókközségek névszerint Aranyos, Nemes-Ócsa, Nagy-Tany községek. Ide tartoznának továbbá az anya- és fiókegyházak határaitban szerteszét fekvő tanyák és puszták tankötelesei is, de mivel ezen községek oly messzire esnek Ekelről, hogy a gyermekeknek kivált a zord téli időben teljes lehetetlenség volna a rendszeres iskolalátogatás, azért azok a viszonyok jobbrafordultáig sajnosan bár, a katolikus hitélet kárával, a nevezett községekben fennálló helyét hitvallásos tanodákat kénytelenek látogatni. Vannak azonban szülők, kik gyermekeiket Ekelben lakó rokonaikhoz adják s így módot nyújtanak azoknak, hogy a katolikus iskolát látogathassák. Tényleg tehát csak az anyaegyházbeli és ennek határában levő Felaranyos pusztabeli és a községtől nem nagyon messzire eső tanyabeli tankötelesek tartoznak ez iskola körletéhez.

Történeti nevezetessége Ekelnek csak annyiból van, amennyiben határában egy állítólagos népvándorlási telepet találtak. Találtak továbbá a határban egy terjedelmes temetőt is, hol már több ülő vagy guggoló helyzetben levő csont-

vázra akadtak, de az azok mellett előforduló ismertető jelek elkallódtak s így bizonyosat róla nem tudhatni. Vannak a határ egy részében, mely legelőül szolgál, nagy lyukak és földhányások is, melyeket a nép IV. Béla korabeli tatároknak tulajdonít, mert ásás közben e helyen rozsdamarta vasdarabokra bukkantak.

Az ekeli róm. kath. iskola keletkezését egyéb adatok hiányán csak az 1846. évben megjelent „Visitatio Archi Diaconális“ nevezetű okmány világítja meg, mely szerint az iskola a kántortanító lakásával fazsindelyes tetőzettel a vallásalap mint kegyuraság költségén 1830. évben állíttatott fel. Ezen épület az 1838. év május hó 10-én a község felső részében kiütött s dühöngő szél által szitott tűzvész következtében leégett, de még azon évben ugyancsak a vallásalap terhére újra felépíttetett a könyök-épület egy tanteremmel, két szobával, a tanítói lakáshoz egy kamrával és istállóval. Az 1850-diki árvíz azonban, mint sok más házat, úgy a kántortanítói épület könyök részét is elsodorta, minek következtében a megmaradt épületből egy szoba és a konyha szolgált a tanító használatára, a kamra pedig iskolának alakíttatott át, mely később csekélynek bizonyodván, a hivek közsegélye s nevezetesen az áldott emlékü Simor János esztergomi érsek 100 frt kegyadomá-

nyából 1869. évben kibővítettén s padokkal bebutoroztatván, elegendő tágas termet nyújtott a tanköteles gyermekek befogadására, mely azonban taneszközök hiányában a legkezdetlegesebb tanügyi és egészségügyi igényeknek sem felelt meg. Az iskolai hatóság bár érezte, látta a hiányokat, de gyökeres javításra nem talált módot; ebbeli igyekezete a nép szegénységén mindig megtörött, mely szomorú körülmény behatása alatt az ekeli r. kath. iskola semmi gondozásban sem részesült.

Ezen árvasága 1879. évig tartott. Ez évben Kemenczi Mihály gútai segédlelkész neveztetett ki az ekeli r. kath. egyház lelkipásztorává és ezzel a népiskola ügyeire is kedvezőbb idők hajnala kezdett derengeni. Ő czélul tűzte ki, hogy Ekelben az iskola ügyeit a kor igényeinek megfelelő színvonalra emeli. Nehéz feladat várt reá, mert még az iskolaszék megalakítására is gyakori buzdítás és hosszas felvilágosítás útján birta összehozni a hiveket, kik közül nem keveset az iskolai terhek viselésétől való félelem a közeledéstől elriasztott s előítéletekkel töltött el a plébános jóra czélzó szándékai iránt. A plébános, hogy hivei hajlamát az iskola iránt megnyerje, bebizonyítva önzetlen jóakarátát, 6 hold szántóföldjének fele buzatermését ajánlotta fel azon czélra, hogy legyen az iskolának alaptőkéje, melyből annak legsürgősebb szükségletei fedeztessenek. Ezen áldozat nem tévesztette hatását. Örült a nép, midőn a termés hozama fedezetet nyújtott a tanítói kert kerítésmunkálatainak és az iskolának egyéb költségeire.

Az iskolai bajok gyökeres javításában újabb kedvező fordulatot szerzett Marczell Szilárdnak az elaggott s tevékenységében hanyatló akkori kántortanítónak lemondása, mert ezzel alkalom nyílt új, esetleg ifju tanerőt állítani az iskola élére, aki az iskolaszéki elnöknek nagyratörő szándékát megértvén, vállvetve segédkezik a nemes czél kivitelében. Azonban a siker bizonytalan időre ismét kétségessé vált, minthogy az iskola vezetésével megbízott új kántortanító Zalka Zsigmond az elavult tanrendszer maradéka lévén, úgy testileg, mint szellemileg alkalmatlannak bizonyult a nemes munka megvalósításában a plébánosnak segítségére lenni. Csak akkor tűnt fel ismét a tanügy szebb reménye, midőn Zalka

állomásától lemondván, eltávozott és helyét Kovács János böösi segédtanító foglalta el, kit szép ajánlatok folytán az iskolaszék egyhangu választással 1890. év január 1-től az iskola élére helyezett. Kovács János, mint az újabb tanrendszer hive, tehetségének ifju erejével egészen hivatásának élvén, csakhamar nyilvánvalóvá tette, hogy mily sokat ér, midőn a tanító a vallásos érzelmeiktől hevítve a plébánosnak jóratörekvő munkájában támaszul, iskolaügyi dolgaiban segítségül szolgál.

A plébános bizva a kántortanító közreműködésében, iskolaszéki gyűléseken s a templomban a szószékről készítgette a kedélyeket egy új iskola építéséhez kívánatos áldozatra, de a buzdítás, a gyakori gyűlés sikere azon hiusult meg, hogy „nincs pénz“ „szegény a nép“. Végre, miután fohászokból nem lesz iskola, a plébánosnak pedig czélja vala, hogy a vármegyei közigazgatási bizottságnak az egyházmegyei főhatóság útján is kijelentett felhívását az iskolaépítésre vonatkozólag megvalósítsa és új iskolát építsen, rábirta a különben mindig jóakarattól lelkesült iskolaszéket, hogy a helyben lakó és a vidéki birtokosokra, mint iskolafentartókra vessen iskolai pótagót, melynek hozama s ezen kívül a tehetős és népnevelés ügyét felkaroló tényezők segélyadománya legyen az iskolaépítési költségek fedezete.

A szegényebb sorsu hivek szívesen rakták filléreiket a tanügy oltárára, ám a tehetősök között akadtak, kik zugolódva vettek tudomást az iskolaszék adóügyi intézkedéséről. Akadályokat gördítettek a határozat foganatosítása ellen, fellebbeztek a legfelsőbb hatóságig, de végre is a nm. vallás- és közokt. ügyi miniszterium elvi jelentőségű határozatban az iskola javára döntött s a vonakodók, bár kelletlenül, de letették járulékaikat az iskola céljaira.

Az iskolai pótagón kívül a plébános és a tanító fáradhatlan buzgalma több jótévőt szerzett az iskolának, kik kisebb-nagyobb segélylyel, részint pénzzel, részint épületanyaggal gyámoltották a kérelmezőket nemes törekvésük megvalósításában s így történt, hogy hosszas tűnődés, huzamos fontolgatás után gyorsan következett a tett és nehéz küzdelem, kitartó buzgalom, alkalmas és alkalmatlan koldulás útján

1890-ik évi november hó végével az ekeli új iskolaépület tető alá került s a reá következő évben a munkálatok befejeztetvén, a kellőleg butorozott és felszerelt új iskola az 1891. évi okt. hó 11-én ünnepélyesen felszenteltetett.

Az iskolaépület a plébános tervrajza szerint épült. Alapja 0·95 méternyi magasságra égetett téglá, falai vályogból rakvák. Hossza 11·38 m., szélessége 7·39 méter. A tanterem hossza 7·59 méter, szélessége 6·48 méter, magassága 3·58 méter. Világítja keletről három ablak, melyek 1·89 méter magasak, 1·03 méter szélesek. Tetőzete fazsindelyes. A főbejáró ajtó folyosóra vezet, innen van bejárat a tanterembe és lépcsőzet az iskola padlására. A tanteremben két sorban vannak a padok felállítva, 6 a fiuk, 6 a leányok számára. Egy-egy padban 5 gyermek ülhet és így 60 gyermek befogadására van a tanszoba jelenleg berendezve, úgy, hogy a tanító a padok körül mozoghat; azonban szükség esetén 80 gyermek befogadására is elég tágas helyet nyújt a tanterem.

A plébános az iskolaszékkel együtt arra is kiterjesztette gondját, hogy az iskola legalább, ha egyszerre nem is, lassan-lassan felszerelve legyen azon tanszerekkel, melyek a népoktatási törvények értelmében, nemcsak, hanem a tanítás sikerének biztosítása czéljából is nélkülözhetetlenek. Azért az évről-évre kivetett iskolai pótdó bevételi alapjából évenként az iskolai költségvetésbe felvételik bizonyos összeg, mely az iskola felszerelésére fordítatik. E szerint az iskola felszerelése jelenleg a következőkből áll: van benne a megváltás jelképe, 24 fali olvasótábla, magyar korona országainak, Európának fali térképe, mindkettő Kogutowitz legújabb kiadása; továbbá Komárommegye fali térképe, métermértékek táblája rajzokkal, fali nagy fekete tábla számolásra, vonalzott nagy tábla állványon írásra, nagy szekrény a tanszerek számára, földgömb, számológép, méterrúd. A tanterem fűtésének azon módja helyett, mely szerint a gyermekek naponként egy-egy csomó nádat vagy szalmát hoztak a fűtéshez, a plébános azt hozta divatba, hogy minden iskolás után fűtőpénzt vesz az iskolaszék, miből a fűtéshez szükséges fát és szenet megszerzi. Szóval nyugodt lélekkel mondhatni, hogy az iskola, mint egy egészen különálló

épület, feltűnő disze a községen keresztül utazó idegen szemeknek is, erről győződött meg és adott elismerő kifejezést Nemessányi János királyi tanácsos, tanfelügyelő is az iskolaszék elnök-plébánosához 1891. évi október hó 30-án intézett iratában, a hol így szól: „Ekelen annyi nehéz akadály daczára egy új, szabályszerűleg világított és butorozott, az egészségügyi szempontoknak is megfelelő tanszoba épült és az ekeli róm. kath. közönség ezáltal valóban egy diszes hajléknak jutott birtokába.“

Az iskolaépület szomszédságában van a kántortanítói lak, melyen az 1891. évben azon átalakítási munkálatok vitettek végbe, hogy a régi tanszobából kikerítettett a kántortanító használatára egy szoba és kamra, így tehát a kántortanítónak most már két szobája van; az alépitmények gyökeresen kijavítottak, ajtók, ablakok megújítottak, szobák lepadlóztattak, konyha téglával leburkoltatott, istálló és baromfikamra alapjából újra építettett s mindezen munkálatok költségei azon nagylelkű jótévkö adományaiból kerültek ki, kik méltányolva a szegény hitközség jóakarátát, de belátva annak anyagi erőtlenségét, segítették a népnevelés áldást hintő csarnokát felépíteni s a kántortanítónak tisztességes lakást biztosítani. A kántortanító lakásához tartozik egy 230 □-öl kiterjedésű konyhakert is.

Az iskola jótévköit itt egyenkint mind felsorolni nehéz volna és hosszadalmas, a hála azonban parancsolja, hogy e rövid történetírás keretében megörökítve legyenek Ő felsége apostoli királyunk, a ki 200 frttal és Simor János bibornok, néhai esztergomi érsek, a ki 400 frttal járult kegyelmesen az iskola építéséhez. Ezeken kívül Sabran Pontevés herczegnő, csicsói kegyurnő, 4500 égetett téglát, a pannonhalmi főapát-ság részéről a füssi uradalom 1500 égetett téglát, az esztergomi főkáptalan 30 frtot, a Szt.-László-társulat 50 frtot, Felaranyos-pusztá birtokosa Krammer Jakab bpesti bankháztulajdonos 20,000 kész vályogot és 200 frtot ajándékozott az iskola felállításához, kiknek nagylelkűségét hirdeti az ekeli róm. kath. új iskola és neveiket a többi nemesszivü adakozó neveivel megörökítve őrzik az iskolaszéki jegyzőkönyvek azzal együtt, hogy az ekeli róm. kath. iskola és kántortanítói lak mintegy 1400. forint költséggel helyezettett

orunk igényeinek megfelelő állapotba. De nem szabad megfedkezni a Szt. István-társulatról sem, mely úgy a múltban, mint a jelenben évről-évre a szegény sorsu iskolások számára tankönyveket ajándékoz; szintugy elismerőleg kell nyilatkoznunk az iskolaszék tagjairól, a kik a plébánossal vállvetve fáradoztak a múltban és fáradoznak a jelenben, hogy az iskolát virágzó állapotban megtartsák.

Az iskolánál könyvtár is létezik 1890 óta. Áll 63 drb részint tanítói segéd-, részint egyéb hasznos olvasmányokat tartalmazó könyvekből. Létezését a plébánosnak köszönheti, mert legnagyobbbrészt önmaga ajándékozta könyvekből létesítette.

Tornaeszközökkel felszerelt helye az iskolának nincs, de az iskola előtti szabad tér, hol a gyermekek a kitűzött időben vidám játékokkal s szabályszerű mozgásokkal edzik testüket, épen megfelel e czélnek.

Szoros értelemben vett faiskolája az intézetnek nincs. A mi darab földet faiskola czimen a telekkönyvi kivonat kitüntet, az hasznavehetetlen mocsáros terület, mely tavasszal megtelik vízzel és fatenyésztésre talaja amugy is alkalmatlan. Szoros értelemben vett faiskolája van a politikai községnek, hol úgy a katolikus, mint a helv. hitvallásu iskola növendékei tanítójuk oktatása mellett szerezhetnek a fanemesítésben gyakorlatot.

Férfi vagy női kézimunka semminemü iparága nem taníttatik.

Az Ekelben működött katolikus tanítókról csak Marczell Szilárd idejétől tudunk bizonyosat. Előtte állítólag nagyon sokszor változtak a tanítók, a mi annak tulajdonítható, hogy a fizetés, mint azt egy 1846. évről kelt és a m. kir. helytartótanács által jóváhagyott okmány mutatja, összesen csak 104 p. forintot tett ki.

Marczell Szilárd elfoglalta az állást 1845-ben és működött mint kántortanító 1888. évi aug. haváig. Ő nagyon értett ahhoz, hogyan lehet

kevés jövedelemből is megélni. A kertészkedés és földműveléssel szeretett különösen foglalkozni, az előbbivel szép mellékjövedelmekre tett szert. Marczell 1888-ban önkényt lemondott.

1888. évi augusztus hó 22-től Zalka Zsigmond volt az ekeli kántortanító, de kötelességmulasztásai végett az iskolaszék ítélkezését be nem várván, hivataláról 1889. évi november hó 4-én lemondott.

1890. évi január hó 1-én foglalta el az állást Kovács János. Működésének ideje alatt épült az új iskola és javíttatott ki a kántortanító lakása. Azonban ő is előnyösebb állást nyervén, eltávozott 1894. évi november 10-én.

A nem valami fényesen javadalmazott állásra most többszöri hirdetés daczára sem jelentkezett pályázó egészen 1895. évi február végeig. Ekkor foglalta el az állást Forstner János moóri segéd-tanító, de nyolcz havi meddő működés után 1895. október végén ő is eltávozott. Erre az iskolaszéki elnök-plébános pályázatot hirdetett, de pályázó nem jelentkezett a kitűzött határidőre. A második hirdetésre két pályázó jelentkezett, de oklevele még egyiknek sem volt. Ekkor az iskolaszék az 1895. évi deczember hó 1-én megválasztotta Sommer János pálii segéd-tanítót, meghagyván neki, hogy a képesítést a lehető legrövidebb idő alatt szerezze meg.

Azon időszakok alatt, míg a tanítói állás üres volt, Kemenczi Mihály plébános oktatta a gyermekeket és ezzel is bebizonyította, mennyire szíven hordja a kath. népoktatás ügyét.

A kántortanítói állás, különféle czimeken, levonva a lakás értékét és az adót, 366 forint tiszta jövedelemmel van egybekötve.

A jelenleg működő kántortanító Sommer János. 1876. évi junius hó 13-án Német-Kereszturon, Sopronmegyében született. Képesítettett Esztergomban 1896-ban.

Az iskolaszék elnöke Kemenczy Mihály plébános.

4. ÉRSEKLÉL.

Komárom vármegye csallóközi járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 84. — Rk. 67, helyét vallásu 17. — Anyanyelvük magyar.
Tank. sz. 80. — Mn. 50, ism. 30. — Tny. magyar.
Posta, vasut- és távirda : Aranyoson.

Az érsekléli iskola Érseklél pusztán van, hol a róm. katolikus plébánia-templom is áll. Az iskola körletéhez tartoznak Nagy-Keszi és Kis-Keszi községek, Nagylél pusztá, a pannonthalmi főapátság „Borsos” majorja és Délhidja tanyá.

Érseklél egy része valamikor primási birtok volt, s a jelenleg is itt lakó Ratkovszky-család ősei kapták jutalmul a primásnak tett hű szolgálataikért. Többi része a Zámory-család birtokát képezi, a protestánsok általában gazdagabbak. A nép békés természetű, de állapotuknál fogva kevésbé tanultak, mert a templom és iskola a legtöbbitől távol esik, s a téli időszakban gyakran lehetetlenség nekik oda jutniok.

Az iskola keletkezésének ideje egybe esik a plébánia alapításának idejével, a mi 1805-ben történt, addig ugyanis csak helyi káplánság lévén, iskolával nem birt. Az iskola jótevői közt mindig első helyen találjuk az időszerinti primásokat; a pannonthalmi főapátság szintén sokat tett, s tesz a mai napig is az érsekléli iskolával. Azonban úgy szólván a legujabb időkig mégis szomorú állapotban volt az iskola. A kántortanítói lak egyik szobája szolgált tantermül, a másikon pedig lakott a kántortanító. Végre 1877-ben az akkori plébános Erhardt Imre buzgólkodása és tényleges anyagi segélye folytán az érsekléli iskola megnyerte jelen alakját, melyről a felülvizsgáló kir. tanfelügyelő is aként nyilatkozott, hogy az most már megfelel a törvény követelményeinek. Áll pedig az iskola 1 tanteremből, 3 nagy ablakkal. Előtte kis konyhaszerű tornác, a honnan a fűtés eszközöltetik. Az egész épület szabadon áll, köalapzattal és fazsindelyes tetőzettel. A kántortanítói lak 1882-ben nyitott meg, úgy hogy most a kántortanítónak van tisztességes, két szobából és konyhából álló lakása, azonkívül a szükséges

gazdasági melléképületek is megvannak. A kántortanítói lak alapzata szintén kő, teteje pedig nádas, mely 1894-ben lett megnyitva.

Az iskola felszerelése bár még nem teljes, de tekintve vagyonának csekélységét, úgy hogy bárminemű javítás csak a jöltevek könyöradományai s a hivek áldozatkészségéből állhat elő, kielégítőnek mondható. A tanulók rendes padokban ülnek, tábla, számoló gép, fali olvasó táblákkal el van látva.

Az érsekléli tanítók a javadalmazás csekély volta következtében a régiebb időkben gyakran változtak, s volt idő, hogy több hónapon át egyáltalában nem volt tanító.

Az öregebb hivek emlékezete szerint — minthogy más adataink nincsenek — a legrégebb tanító, a kiről tudnak, Joó József volt, utána Lendvay József, majd Bölöndy Ferencz és Könyves Károly voltak. Könyves után 1852-ben Potucsek Antal lett kántortanítónak megválasztva, a ki 1887. szept. 17-ig működött; utána fia *Pataki* (Potucsek) Alajos következett, ki jelenleg is működik. Szül. 1846. június 21-én; iskoláit Győrött végezvén 1867-ben, képesítése után először Babot-Ordódon, majd Egyházzgellén, később Ekecsen és Izsán működve, végre 1888. aug. 22-én érsekléli kántortanítónak választott meg. — Az érsekléli kántortanítók fizetése eleinte igen csekély volt; 150—200 frtnál többet nem tett ki. Az 1893. évi tanítói fizetést rendező törvény létrejöttkor az iskolaszék teljesen annak utasítása szerint intézkedett, úgy hogy jelenleg az érsekléli kántortanítónak jövedelme, leszámítva lakását, negyed hold kertjét s földiletményeinek adóját, 400 frt.

Az iskolaszék elnöke *Erdőssy* István plébános.

5. GÚTA.

Komárom vármegye csallóközi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 7500. — Rk. 7300, izr. 200. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 1450. — Mn. 1100, ism. 350. — Tny. magyar

Posta : helyben. Vasut-állomás : Érsekújvár. Táviró-állomás : Komárom.

A község maga igen régi. Árpádkori okmányokban tétetik róla említés. Mint a szóhagyomány tartja, ma már harmadik helyén fekszik. E szóhagyományt támogatják Nagy-Gúta és Ó-Gúta dülő nevek, melyek igazolni látszanak, hogy valaha ezen pontokon állott a község, a Vág balpartján, míg most a kis Duna jobbpartján terül el mintegy 100 holdnyi nagy területen, több mint 1000 lakóházzal, 15 nagyobb és 10 kisebb utcával.

A község levéltárában őrzött régi okmányok azt sejtetik, hogy Gúta az Árpádok idejében tiszamelléki jászokkal telepített be. Szokások, életmód és építkezés olyanok, mint a Tiszamentén. Gútának régi épületei czölöpökre vannak emelve, mint a Tisza mellett. A czölöpök befonva gallyal, ez pedig megtapasztva szalmával, gyurt sárral. Természetesen az újabb épületek már téglából készült szilárd alkotmányok.

Ezen ősi telepítés után Gúta gyakran népesült későbbi bevándorlók által. Erre mutatnak a Fűri, Madari, Kürti, Libádi, Letkési, Lévai, Marosi, Komáromi, Kéri, Csáki stb. családnevek, melyek ama községektől vannak véve, a honnét beköltöztek. A beköltözések minden valószínűség szerint a török hódoltság idejében történtek. Az Érsekújvárban tanyázó török által nyomtatva, a körülfekvő községek lakói itt a vizek és nádasok között kerestek menedéket, hova a török utánok nem mehetett, vagy legalább is ezt megkísérlenie nem volt tanácsos. De meg itt védelemre is találtak. Minden kétséget kizárólag védekezésre készült a Duna és Vág folyók által képzett földnyelven a városházával szemben, felerészben ma is fönnálló földsáncz, egy nagy négyszög, bástyaszerű kiszögellésekkel a négy sarkán, mely portyázó csapatok ellen képes volt oltalmat nyújtani s melyet a nép, mivel halottait árvízkor odatemeti, Békevárnak nevez és az üdvözítő keresztjével jelölt meg.

A község mint erkölcsi testület, igen régen nyert mezővárosi czimet, vásártartási jogot és különféle igen szép privilegiumokat, melyekről

szóló okmányok a városházán nagy gonddal és feltékenységgel őriztetnek. A legrégibb okmány IV. László királytól származik. Ezen különféle privilegiumok, melynek minden gútai élénk tudatával bir, szolgáltatnak alkalmat azon téves fel fogásra, mintha Gúta a jobbágyi kötelek alól is föl lett volna mentve, mi ismét százados pereknek, nagy zavargásoknak lett szülőokává s ennek köszönheti Gúta, hogy maig rendezetlen, tagosítatlan állapotban van s egy nagyobb birtokosgazda 60—70 kisebb-nagyobb darabban birja földjeit a kiterjedt határban, itt-amott, a mezei gazdálkodás nagy hátrányára.

A családnevek, ide nem számítva a minden közégben előforduló Kis, Nagy, Szabó, Kovács, Takács, Molnár neveket, legnagyobb részben igen jó magyar hangzásuak. Mutatónak főlemliünk néhányat: Anda, Bondor, Bokor, Bogár, Csomor, Gorró, Fördös, Gönczöl, Halász, Hegyi, Hollósi, Kincse, Kulacs, Madarász, Őszi, Pataki, Rajos, Rigó, Seregély, Szántó, Szénási, Szövő, Tánczos, Téglás, Vajai stb. S ha közéjük keveredik valami idegen, azt csakhamar megmagyarosítják. Így lett az idevetődött Schönauer német katonából Sinór s a tót gyerek Sobákból Zsadány, Rauschból Rajos stb. minden miniszteri engedély nélkül.

Vallásukhoz bensőséggel ragaszkodnak, a közéjük keveredő más vallásut csakhamar megterítik, addig össze nem házasodnak vele. Péterffi szerint a plébánia 1397-ben már említetik. A reformáció nyom nélkül ment el fölöttük. A szomszédos községek, mint Kamocsa és fél Csallóköz kálvinistákká lettek, de Gúta akkoron fiókegyházával Keszegfalvával megmaradt katolikusnak. Az 1561. és 1562. évben az egyházi látogató dicséri a plébános és hivek buzgalmát. 1634-ből az említetik, hogy háromféle rendes anyakönyv vezetetik. Sajnos, hogy ezek az 1715-iki nagy tűzvészben elvesztek s anyakönyvek csak ez időtől vannak. Leégett ekkor a templom is és 1724-ben épült mai helyén egészen újból Szász hg. Keresztély esztergomi

primás költségén. A régi templom a még emlékezetben élő szájhagyomány szerint azon helyen helyen állott, hol most a Duna medre van, valamivel fölül a városházán. A régi templomból egyetlen harang maradt meg, mely bár azóta újra öntetett, mai napig Dunamellékének nevezetik.

A plébánián őriztetik egy régi kép, mint felírása tanúsítja, *Hasech Antal helybeli plébános arczképe, ki Gútán mint plébános 100 évet élt 1486—1586-ig és 125 éves korában halt meg.* A képen következő aláírás olvasható: „Interrogatus ab Episcopo Leodico, quo vitae regimine vitam adeo longaevam produxisset, respondit: se trium abstemium semper exstítisse: mulierum ebrietas et iracundiae.”

Ily népes községben a legrégibb idő óta létezik iskola, mindenkor katolikus, vallásos jellegű s a mennyire csak az adatok visszanyúlnak, a tanítóság a jegyzőségtől szétválasztva volt. A kántorok névjegyzéke 1730-tól, a tanítóké 1812-től föl van jegyezve.

Az 1780-iki Canonica Visitáció azt mondja: a tankötelesek száma télen a nagy sár miatt 30, nyáron plus-minus 60. Tankötelezettség nincs, iskolába járattja gyermekét a ki akarja. A tanítást a praeceptor, mint a nemzet mondja: gyerektanító végzi; a kántor pedig az egyházi szolgálatot. Taníttatik az olvasás, írás, sőt a számtan is. A kántor fizetése ugyanezen Visitáció szerint 245 frt 3 $\frac{1}{2}$ denár, mi a Mária Terézia királyné által az akkori viszonyokhoz képest rendelt minimumot, 120 forintot jóval meghaladja.

Igy néz ki a népoktatás a múlt század végén; pedig Mária Terézia királyné már kiadta 1777-ben a Ratió Educátiólist, de az ugylátszik még nem ismeretes Gútán, mert 3248 lakos után, mennyit ugyanezen Visitáció számít, kétségkívül több iskolázásra szorult gyermek van 30 vagy 60-nál.

1790—91-ben az országgyűlés is szót kér magának a tanügyhöz; ki is küldetik egy bizottság. Az eredmény azonban még most sem törvény, hanem királyi rendelet lesz, mely javított kiadásban újra kiadja 1806-ban a Ratió educátiólist. Ez már kimondja, hogy minden 6—12

éves gyermek tartozik iskolába járni és pedig a nagyobbak délelőtt, a kisebbek délután.

Ezen rendeletre támaszkodva az időszerinti plébánosok egyre jobban és jobban sürgetik az iskoláztatást. 1836-ban jött Gútára plébánosnak Revisnyei Reviczky Mihály, kiről Jaross Vincze látogató főesperes saját kezével jegyzi be a Visitációba: „est vir egregie cultus.” Első gondját a tanügy előmozdítása képezi. Sürgetéseinek sikerül odavinni a dolgot, hogy 1837-ben már 300 körül van az iskolába beírottak száma. Ezt már a privilegizált városi tanácsnak is be kell látnia, hogy ennyi gyermeket egy tanító nem taníthat, sem ennyi egy tanteremben el nem fér. Követeli tehát a plébános a királyi rendeletek értelmében új tanterem fölállítását, a különnezü gyermekek elkülönítését és egy új tanerő rendszeresítését.

De hát nem azért van a privilegizált mezővárosnak hites nótáriusa, hogy az ne találjon egy rendeletet Mária Terézia idejéből, mely azt rendeli, hogy a fiugyermekek a tanító, a leánykák pedig a kántor által taníttassanak; nyilván azon szempont által vezéreltetve, hogy ha a kántor az egyházi szolgálatok, temetések, stb. miatt néha valamit mulasztana a tanításból, a leányokra ez kevésbbé volna káros, mint a fiukra.

Az így kioktatott tanács úgy oldotta meg a kérdést, hogy a tanító szobáját jelölte ki leányosztálynak, a kántort rákényszerítette, hogy egyik szobáját engedje át a tanítónak, sőt minden díjazás nélkül rákényszerítette a kántort a leányosztály vezetésére, noha ő tisztán kántornak és orgonistának volt megválasztva. Föl is panaszkolta e sérelmét *a most már megboldogult öreg kántor Asszupataki és Örvistyei Hencz János, ki e minőségben 60 esztendőtt töltött Gútán*, sőt az 1846-iki főesperesi látogatásba is fölvetette. Így lett 1837-ben 2 osztály.

Reviczky plébános ennyivel nagyon természetesen nem elégedett meg. Hogyan is elégegetett volna meg; hogyan tanítható eredménnyel 2 osztályban 305 tanuló, mennyit az 1846-iki Visitáció talál az iskolában. Az akkori nemzedéknek számos tagja él még s mosolyogva beszél, hogyan ment akkor az iskolázás. A hová nézett az ember, mondja egy szemtanu, mindenütt gyerekek meg gyerekek. A padokban egymás hátán, a

falak mellett, a földön végig, az asztal mellett, a tanító lábainál mindenütt gyerek. A kisebbek aludtak, a nagyobbak lármáztak, mondták az egyszeregyet, vagy a silabizálást; így hívták műszóval a szótagolást. Hanem azért megtanultunk így is, végzi mondóját a hazafi. Megtanultak, szegények mit? A nevöket aláírni, némelyik nagynehezen olvasni. De hát a nép ezzel megelégszik és nem érti, miért követelnek tőle ennél többet s ellenségének tartja azt, ki javát és előmenetelét kívánja. S itt átadhatom a szót Rende Józsefnek, Reviczky Mihály plébános utódának, később érsek-ujvári plébános, majd esztergomi kanonoknak, ki mint jeles tanférfiu az esztergomi tanítóképzőnek Mayer Istvánnal első tanára, telve meleg érdeklődéssel a tanügy és szeretettel a nép iránt ment ki a lelkészetbe. Az iskolára és a népnevelésre vonatkozó igen érdekes följegyzéseket hagyott hátra, melyekből álljanak itt a következők: „Midőn 1852. évi május hó 12-én mint kinevezetett gútai plébános Gútán megjelentem, az iskolát így találtam: volt egy nagyobb iskolaszoba, mely mintegy 100 tanulót fogadott be, mely most is áll és ez volt egyedül a tulajdonképeni iskola. Ebben a férfigyermekek taníttatnak, beleszoríttatván mintegy 148-an. A másik iskola, mely a leánykák számára rendeltetett, tulajdonkép a tanítónak szobája vala, igen kicsi, melybe nagy bajjal fért mintegy 94 leányka. A tanító pedig, míg új iskola építtetik, ideiglenesen a mester második vagy cselédszobájába tétetett. E körülmények között még jóakarattal mellett sem járhatott iskolába több gyermek, mint 240, holott az iskolába járni köteles gyermekek száma 5—600-ra megy föl.

E nagy bajon b. e. Reviczky Mihály gútai plébános, az 1851. évi május hó 5—6. napjain főmúlt. Szcitovszky János érsek-primás által tartatott Can. Vis. alkalmával segíteni akarván, ugyanazon Visitáció 26. számú szakában ez rendeltetett: „Nagy szükségét találjuk itt annak, hogy mind az iskolai épület bővítették, minthogy harmadik tanító is alapíttassék. Meghagyjuk tehát ezen község előljáróinak, hogy minél előbb az épület nagyobbításának és a költségeknek tervét nekünk beküldjék, a harmadik tanítónak pedig miképeni ellátásáról tanácskozzanak és ennek eredményét, t. i. az ellátás módját nekünk följelentessék.“

„Ezen üdvös rendelet hozatala után egy év múlva Gútára jöven, még mi sem történt. A jólelkű Reviczky Mihály plébánosnak a sok viszonytagság és főleg az itteni jegyzőnek Hyros Ferencznek ármányos üldözései, bosszantásai és kitünőleg a Visitáció alkalmával, hivatalának és becsületének megsértése szívét megtörvén, 1852. évi márczius hó 27-én epelázban meghalt. Az iskola körüli gondjának azonban hátra maradt egy becses emléke, az állítandó iskolának Spissar által rajzolt terve, mely szerint az egyik iskolaszoba 100, a másik 180 gyermekre való lett volna, egy bejárás folyosóval és egy tanítói szobával. Az építési költség 2000 frtra számított. A félbeszakadt ügyet tehát nekem kellett felfognom minden bajaival.“

„Erre nézve 1852. aug. hó 8-án összehívtam a városi tanácsot és a többi teendőik közt a tervezett és a Visitációban megrendelt iskolaépítést minél előbb és minden áron megkezdendőnek javasoltam. Ezt sürgeti a nevelés fölkarolt ügye, az iskolakötelezett gyermekek nagyszáma (600), az ifjuság között tapasztalt tudatlanság; de ezt sürgették az egykori előljárók is.“

„A tanítók meg fognak felelni kötelességeiknek és becsülni előljáróikat. Az iskoláról jegyzőkönyv fog vezetnetni; az érdeemesek örök emlékül beíratnak, Neveztessek ki iskolai bizottmány. Használja fel a tanács buzgalmamat, gyümölcsét látni fogja. Ne okozzanak nekem a mester és egyházi fizetésének elhuzása által hasztalan munkát, mert mindkettőnek gondját a Visitáció szerint viselem. Istápolja a tanács jóra törekedésemet, adjon jó példát, küldjék gyermekeiket iskolába és hozzám énekgyakorlatra. Ha a nevelést elhanyagoljuk és mindenben hátra maradunk, parasztoknak mondanak bennünket. Nem is marad ez város, ha így lesz, mert már nem a privilegiumok szerint fogják osztani a városi megkülönböztetést és rendezett tanácsot, hanem az előrehaladás és műveltség szerint. A gyümölcsfatenyészést és nemesítést is be akarván hozni, az iskola melletti tér a gyermekek számára lesz hagyandó. Iskolaépítés közben töltés lesz készítendő, iskolából a templomba és a plébánia-kert végétől. Én a gyermekeket törvény értelmében szeptemberben összeharancsolom, tanítókat fogadunk. Hol fognak ezek tanítani? Mikép járnak

templomba e sárfészekben? Mindezekről a felsőbb helyeken jelentést kell tennem. A hiányokról az előljárókat kell majd vádolnom. A mester fizetését a Visitáció szerint 100 váltó forintról ezüst értékűre kell emelni. A 2-ik és 3-ik tanító miként fog ellátni? 300 vfrtból most már meg nem élhet egyik sem; emeltessék tehát a két tanító fizetése egyenkint 160 pfrtra. Ezek voltak akkori beszédemnek iskolát és tanítókat illető főbb pontjai rövid kivonatan.

„Ez erélyes beszédre, melyekhez a gútai tanács nem igen volt szokva, csend állott be s talán minden törvényes kívánatra közfelkiáltással lettek volna a különben jólelkű tanácsnokok hajlandók, ha már előbb a nótárius ellenszegülésre nem ösztönzi őket. Fölszólat tehát ő minden pont ellen és példáját követve bátorodik még fölszólni kettő a jelenvoltak közül, t. i. Fekete Ferencz és Szabó Dávid, kiknek alaptalan ellenvetéseiket előterjesztettem: ez nem magán kívánságom, vagy kérelmem, hanem szigoru törvény és parancs, melynek ők is alá vannak írva. A Visitáció ugyanis azt rendeli, hogy a mester fizetése jövőre pengőben adassék ki, hogy új iskola építtessék a gyermekek itteni számához képest; hogy harmadik tanító is fogadtassék és becsületesen elláttassék. Mi mind könnyen kitelik, ha a város közjövödelmei jövőre becsületesebben fognak kezeltetni. Különben én nem vitatkozni jöttem ide, hanem a könnyebb kiállítás módjáról értekezni. Azért tessék szavazni, ki akarja eme törvényes rendeletet végrehajtani, vagy ki akar annak ellenszegülni, hogy gróf Attems Henrik ő méltóságának, mint a pozsonyi iskolai főhatóság elnökének, erről hivatalos jelentést tehessek. E nyilatkozatra megrezentek és magára hagyván a nótáriust ellenkezésével, a föntírt pontokat elfogadták, t. i. hogy az iskolaépítésbe bele kell kezdeni; a mester fizetése jövőre 100 váltóról pengőre emeltetik; a másik két tanító fizetése pedig egyenkint 160 pfrtban állapittatik meg. Ámbár tehát ezen tanácskozmány előtt az ármányos jegyzőnek izgatására kimondák némelyek, miként mindabból, mit a plébános akarni fog, jelesül a mester pengőfizetéséből mi sem lesz, mindazonáltal legalább határozva, most minden meglőn. A mit tehát a jegyző most ki

nem vihetett, azt tovább is minden befolyásával gátolta.

„Innen történt, hogy egy egész év elmult s az iskola építéséhez még sem kezdettek; mire nézve előbb a megyéhez, különösen Szathmári Dániel komáromi főnökhöz folyamodtam. Mi sem lett belőle. Tehát gróf Attemshez folyamodtam; ez tüstént irt Komáromba erélyesen, Gútán a Visitáció rendeletét és így az iskolaépítést végrehajtani rendelvén, e levélnek mását hozzám is elküldvén. E közben meghalt a főnök és másik lett Ambrosz János. Ez az ügyet megértvén, hozzáfogott a sürgetéshez, az eddigi hanyagság miatt Simig Péter bíró letétetett, helyébe Kürti János lőn, kinek az iskolaépítés lelkére kötöttetett.“

Végre 1854. nyarán elkészült az új iskola, közepén tornyocskával, benne a Scitovszky primás által ajándékozott kis haranggal, nem ugyan Reviczky plébános tervei szerint, hanem a pozsonykerületi iskolai főhatóságtól küldött újabb terv szerint. Nem is 2000 pfrtba került, hanem 5000-be s azért semmivel sem lett több építve, mint mennyit a Reviczky-féle terv tartalmazott. Egy tanító számára lakás, egy rendes nagyságu osztály, minőt most 80 gyerekre szoktunk építeni és egy igen nagy terem, mit akkor számítottak 180—200 gyermekre. Rendek nem is habozik jegyzetei közt fölemlíteni: „Honnan jött ki a főnök (megyefőnök) előtt a jegyző által jelenlétemben bevallott összes költsége ez iskolára 5000 pfrt... nem tudom, meg se foghatom! Bármint történt, a czél el lett érve, az iskola 3 osztály számára berendeztetett. A költségekhez Scitovszky primás 636 pfrttal járult, a többit a község fődözte.“

Rendek most gondjait a kántortanító lakására és rendbehozására irányította. Ide vonatkozó jegyzetei a következők:

„A fölépített két osztályu tornyos új iskolaház egy tanítói lakkkal, a roskadozó, romlott nádfedelű mesterlakot kunyhó gyanánt tünteté elő, főleg szétzilált nádfedele összerogyással fenyegetett. Meghagyám tehát a bírónak Kürti Jánosnak, hogy addig is, míg az új iskolaépítés által megfogyott városi pénztár hiányát pótolandja, a mesterlak nádfedelét javíttassa ki, azután boldogabb időben egy pár év múlva

építsék azt is ujonnan. Húzták-halasztották e csekély javítást azon ürügy alatt, hogy nincs nádjuk! és hogy sokba került az új iskola, erre tehát most nincs pénzök. Végre midőn egyéb elhanyagolt tárgyak közt ezt is hivatalosan föl kelle jelentenem, az erre következett dorgálásra a bíró nemes bosszura lobbanván, 1855. késő nyáron az egész épületet alapostul szétbontatá és ujonnan építteté, mint volt a mester számára konyha, 2 szoba kamrával és a harmadik tanító számára 1 konyha és szobával, a régi iskola vagyis a harmadik osztály szintén kijavíttatván. Késő ősszel végeztetett be a munka, mi miatt az iskolába járás kezdete egy hónappal hátrább maradt. Mennyibe kerülhetett ez, máig sem jutott tudomásomra. És ez az új épületek története. Hátra van még az udvarban egy istálló állítása a netán teheneket tartani kívánó mester és tanítók számára, mint ezelőtt is volt; valamint az iskolaudvaron álló kutnak befödelezése és csőre csináltatása, nehogy a gyermekek beleessenek.

Rendek, mint igazi népnevelő, kiterjesztette figyelmét a még csak később elrendelt vasárnapi iskolák és a felnőttek oktatására is. Vasárnaponként maga köré gyűjté a fiatalságot az új iskolába és felolvasások és szabad előadások által képezte és nevelte őket. Az ifjúságnak egész új szervezetet adott, legénybirákat nevezett, kik a templomban s az ifjúság nyilvános mulatságaiban a rendre és tisztességre felügyeltek.

Neve igen emlegetett mai napig is a nép között.

Rendeket a plébánián követte érmihályfalvai Miklósovich Alajos, később pozsonyi prépost-kanonok. Ennek lelkeszkedése idején lépett életbe az 1868-iki iskolai törvény. 1869. július 4-én megtartott hitközségi népgyűlés kimondja, hogy az iskola eddig is ker. katolikus jellegű volt, az marad ezentul is és megválasztja az iskolaszéket. A törvény által alkottatni rendelt iskolaalap első kezdetül Gögh János iskolaszéki tag megajánl 13 pmérő árpát, melyből iskolamagtár szerveztetik s a gondnokok kezelésére bizatik. Ezen kis magtár a községben kezelt nagy takarékmagtár mellett nem tudván jövedelmet és gyarapodást felmutatni, beszünttetett s a benne fekvő tőkéből lettek az új osztályok padokkal felszerelve.

Az új törvény elrendelvén, hogy 80-nál több tanköteles egy tanteremben nem kezelhető, az iskolaszéknek első gondját az osztályok szaporítása képezte. A kérdés úgy lett megoldva, hogy a fönnebb említett 180 gyermekre számított igen nagy osztály közfal által ketté választatott s így állíttatott 1869-ben a 4-ik osztály és rendszerezített egy tanítói állomás.

Az új törvény abbeli rendelkezésének is törekedett megfelelni az iskolaszék, hogy az iskolák tanszerekkel elláttassanak. Az első kiadásokra Fekete János iskolaszéki tag fölajánlott 30 frtot. Majd későbbi évek folyamán Miklosovich 400 forintnyi tőkét ajánl fel, hogy annak kamataiért szegény gyermekek taneszközök és ruhával láttassanak el. Az alapító ezen alapítványa után évek során át fizette a kamatokat, míg 1894. évben magát a tőkét az iskolaszék kezeibe befizette s az által rendes számadás mellett kezelte.

Tantermek még mindig nem lévén elegendő számban, a felsőbbség nem szűnik meg sürgetni az iskolák szaporítását. Végre 1875-ben rászánja magát a község, hogy a volt csendőrlaktanya egyik üresen álló szárnyát berendezi iskolának s ezzel felállíttatik az 5-ik osztály és tanító-állomás.

Időközben a kántortanító előregedvén s különben az egyházi teendőkkal ily nagy községben eléggé elfoglalva lévén, a tanítástól felmentetik s a rajta kívül 5 tagból álló tanítótestületben az összhangzó működés előmozdítására, a beiratások eszközzésére s az iskola belső munkálkodása vezetésében az igazgató-plébános támogatására vezértanítói állomás szerveztetik, a rendes tanítói fizetésen felül 70 frt tiszteletdíjjal 1879-ben. Első vezértanítóvá Kovács György lett megválasztva.

A gyermekeknek a gazdasági és kertészeti munkálatok elemeibe való bevezetés céljából nem szűnt meg az iskolaszék sürgetni a községi előljáróságot, faiskolának szolgálendő terület kiadásáért. Végre sok tárgyalás és sürgetés után kijelöltetett 1894-ben a városon felül levő régi téglaház kertje. Azonban a nagy távolság és a talaj alkalmatlan volta miatt, céljára nem lévén alkalmas, 1878-ban egy más alkalmas terület jelöltetik ki a temető szomszédságában. De ismét

évek mulnak el, míg a faiskola milyen-olyan kerítést nyer s benne az első munkálatok megkezdődhetnek.

A faiskola alapjainak megvetése Zsidek Mihály vezértanító érdeme. Az ő érdemei közé tartozik, hogy a községnél kieszközölte a természettani oktatáshoz szükséges tanszerek s ezek elhelyezésére egy szekrény beszerzését.

Ezen állapotban találta az iskolát a jelenlegi plébános, midőn a plébániát 1886. október 31-én elfoglalta s elődeinek példáját követve, első feladatai közé sorozta a népnevelés ügyeinek tovább fejlesztését.

1887. év tavaszán mozgalom indul meg az iskolák nemek szerint való elkülönítésére s egy egészen új leányiskola építésére, az új tanintézet vezetésére apácák meghívására, az eddig fennálló épületek tisztán a fiuk számára maradván.

A tankötelesek száma meghaladta ekkor az 1000-et; az iskolaszék belátta a teendő lépések szükségességét, azokba bele is egyezett, de mivel az iskolák főntartója a község, a küzdelmet oda kellett áttenni. Meg is tartatott a község házában a nevezetes tárgyalás. A terv némi ellenkezések után, hogy a község szegény (megjegyzendő, a község, mint erkölcsi testület birtoka közel 3000 hold) az újabb megterheltetést nem bírja stb., végre is elvben elfogadtatott, de valami nagy lelkesedésről nem beszélhetnék. El is határozatott egy bizottság kiküldése, mely az iskolaszékekkel kiküldendő hasonló bizottsággal a további teendőket megbeszélje, a részleteket megállapítsa, a költségvetést elkészíttesse stb, de biz ez a bizottság a község részéről soha sem lett kiküldve; s egyelőre több nem volt kivihető, mint hogy a már említett egykori csendőrlaktanya másik szárnyából kitelepítették a községi orvos s abból alakították a hatodik osztály 1888-ban.

E pillanattal veszi kezdetét a növendékeknek a nemek szerint való elkülönítése, legalább részben, amennyiben az 1, 2 és 3-ik osztályok külön választatnak, a 4, 5 és 6-ik osztályú, még ekkor nem igen nagyszámu növendékek egyelőre közös vezetés alatt maradván.

Az épületet, miután a kényszerítő felsőbb határozat megjött, a mondott tervek szerint Barody Pál farkasdi lakos építtette 4800 forint

költséggel, a téglát és napszámosokat a község szolgáltatván. Az összes költségeket a község viselte, csupán 200 frtnyi segílyt sikerült kieszközölni a Simor-alapból.

Az új iskola 18 ablakos, homlokzattal az utcára, a templom közelében emelkedő tekintélyes épület, minden fölösleges dísz nélkül, de kényelmes, tágas, a törvény követelményeinek megfelelő egészséges tantermekkel.

Még az 1892. őszén megnyitattott a 7-ik és 8-ik tanterem s a leánykák most már teljesen elkülönítettek a fiuktól.

Ugyanazon 1892. év folyamán, miután a leányiskolákkal annyi lakás is épült, mennyi az eleinte szükséges 2—3 apácza számára bőven elegendő; ha pedig az egész intézetet átvehetik az apácák, az iskola mellett bő tér nyílik tágasabb zárdá építésére, elhatározta az iskolaszék apácák meghívását, egyúttal megszavazván számukra fejenként és évenként 300 frtot, tüzelőfát és teljesen felszerelt épületet. Az apácák lakásának belső felszerelésére följánlottak: a plébános 200 frtot; Czibulya Vilmos akkori káplán 50 frtot; Gugh Simon községi képviselő és iskolaszéki tag 50 frtot; Kempf Alajos községi képviselő szintén 50 frtot; összesen 350 frtot.

Miután azonban az apácák igen sokféle vannak elfoglalva, kellő számu tanerő hiányában mindeddig még nem fogadhatták el a meghívást; s csak a jelen év folyamán sikerült a legszentebb megváltóról nevezett soproni házzal egyezsége lépni, melynek értelmében 1898. évi szeptember havában átveszik a testvérek a gútai leányiskolákat.

Időközben azonban a 8-ik tanterem is kevésnek bizonyult. 1894-ben ismét két tanítói állomás szerveztetik, immáron a 9-ik és 10-ik; és tantermekké alakíttatnak s felszereltetnek a házi kápolnának s kisdudóvodának szánt helyiségek, 1895. telén átalakíttatik a Rendek-féle iskolában épített tanítólakás s megnyitattik a 11-ik tanterem. De azért egy osztályra még mindig 100-at meghaladó tanköteles esik, lévén a mindennapi iskolások száma ma 1165.

A faiskola tervszerűleg 6 részre van beosztva, melyből egy rész, a kert közepén, a kut körül, a leányok számára zöldséges kertül és a gyümölcsmagvak veteményezésére van hivatva szol-

gálni, a többi 5 pedig arra van szánva, hogy minden évben egy rész magonczokkal ültetessék be, hol azok felnevekedvén, benemesítettén, 5 év múlva eladásra kerüljenek. E részletek oly terjedelemben vannak kimérve, hogy évenként körülbelül 250 drb nemesített gyümölcsfa jön forgalomba, ha a faiskola teljesen kiültetve s egész üzemben lesz, évenként 1200 drb nemesített körte és ugyanannyi nemes almafaiskola kerülhet ki a közönség közé.

Mai napig két évfolyam van kiültetve 2793 drb alma, 2200 drb körte alanynyal s 129 drb egyéb vadonczczal. Különböző koru és fajú nemesített gyümölcsfa van jelenleg 680 darab. Megjegyzendő, hogy az iskola két udvara és a faiskola és temető közötti ut is különféle nemesebb gyümölcsfákkal van beültetve.

A faiskola kezelésében maradandó emléket szerzett Litsauer Sándor volt tanító.

Végül megemlítendő, hogy a faiskola egyik oldala eperfa sövénynyel van bekerítve.

A növendékeknek a helyi viszonyokhoz alkalmazott háziiparban való oktatására, a megyei gazdasági egyesület közvetítésével sikerült a földmívelési miniszteriumnál kieszközölni szakértők kiküldetését, kik a téli időszak alatt a gyermekeket s felnőtteket is a kosárfonás sokféle fajain taníttatták, kezdve a közönséges kasoktól egész a válogatott diszmunkákig.

A tornatér berendezése és eszközök beszerzése a jelen millenniumi évnek feladatát képezi.

A 11 tanterem mind kivétel nélkül, kellő butorizzal és tanszerekkel van ellátva.

Rendelkezésére áll a tanítói karnak és növendékeknek az iskola könyvtára, melynek alapjait Rendek és Miklosovich plébánosok vetették meg s azóta folyton szaporittatik. Ezen kis gyűjtemény népkönyvtár jellegével is bír, a menyinyiben az olvasni vágyó közönség is szokott belőle, különösen a téli időszakban kölcsönözni olvasmányokat.

A könyvtár tartalma 250 kötet.

A legrégibb följegyzések szerint, mint kántor Schranz János említettik, ki itt végezte a kántori teendőket az 1730-ik évig, de hogy ezen állását mikor foglalta el, erre nézve adatokkal nem bírunk. Utána következtek: Nagy Márton 1730, Hatola István 1779—1813, Rácz János 1813—1835-ig, Hencz János 1835—1894 július 27-én bekövetkezett haláláig, Molitorisz Géza 1894.

E kántorok mellett mint tanítók működtek Jelenfi József 1812—21, Pink Ignác 1821—1833, Illés József 1833—34, Ettemberger Ferencz 1834—35, Blázsek András 1835—36, Stármeg Ignác 1836—38, Lángentál Ferencz 1838—46, Ratkovszky István 1846—47, Adorján Mihály 1847—52, Luzsicza Mihály 1852—54, Krivi Lipót 1852—56, ekkor Kun-Szt.-Mártonban választatott meg tanítóvá; Babusik István 1854—1856 május 6., Neográdi János 1856—58, ezen évben a némai kántori állást nyerte el; Adorján Mihály 1856-ik évben ismét megválasztatott a II-ik osztály vezetésére, mely állását 1863. december 31-én bekövetkezett haláláig megtartotta; Andrási Lajos 1858—63 szept. 18, jelenleg ekecsi kántor; Kovács Mihály 1864—1871, Prutkai Antal 1864—65, Konetsny Gyula 1866—69, Scherer Ferencz 1871, Kratina Károly 1870-től haláláig 1873-ig; Földes József 1871, Tomor Menyhért 1871-től haláláig 1872-ig; Vilcsek Gyula 1872, Koptassik Pál 1872—74, Kálmi Gyula 1873—74, Rehorovszky István 1873—1874, jelenleg keszegfalusi kántor; Farkas N. 1875, Bencze N. 1875, Rövid Imre 1874—76, Falusi János 1874—76, Szappanos Takács János 1875—79, jelenleg csitári ktanító (Nógrádmegye), Matejovics Ferencz 1876, Hencz Vincze 1877—1878, jelenleg nagyfödemesi ktanító (Pozsonymegye), Láng Ignác 1877—78, Kovács György, ki vezértanítóvá neveztetett ki 1878—79, Kempf Géza 1879—80, Zsidek Mihály vezértanító 1879—1888-ig, jelenleg Komáromban tanító; Nyak Jenő 1879—80, Czimmer Lajos 1880—81, Németh Béla 1880—81, Imrey Árpád 1880—1881, Nagy Kálmán 1881—83, Vidák Ferencz 1881—84, jelenleg Komáromban; Litsauer Sándor 1881—94, 1888-tól vezértanító, 1894-ben Esztergomban választatott meg tanítónak; Stalter Sándor 1881, Piluszték Ferencz 1881—82, Windisch Károly 1882—90, jelenleg ktanító Bogyiszlón; Horváth Ferencz 1882—85, Takács Dezső 1885—86, Szerencsik Vincze 1885—87, Németh József 1886—90, jelenleg kántortanító Vénéken (Györmegye); Horváth István 1887—1889, Hesz Antal 1888—90, jelenleg Érsekújvárt; Thain János 1888—90, most Szegeden tanyai tanító; Kucsera Alajos 1889—90, Malosiczky Lajos 1890—92, Hazafi József 1890—91,

Schéda Nándor 1890—93, Gosztayer József 1890—92, jelenleg Budapesten; Erdélyi József 1891—92, most hidaskürti ktanító; Zsákovics Lajos 1891—92, Kanzsó György 1891—92, most Fel-Debrön; Ellenbach Mátyás 1892—93, most Tarjánban; Knöbel Elemér 1892—95 s ezen évben Székesfehérváron választatott meg tanítónak; Sente Antal 1893—94, jelenleg ktanító Érmihályfalván; Holly István 1893—94, Szarka Gábor 1892—94 s ekkor Duna-Szerdahelyre választatott; Haider Endre 1893—94, Mikusai József 1893—94, Kovács Henrik 1893—1894, Oreskó Dezső 1893—94, jelenleg Szolnokon; Kuppis Károly 1894—95, Manga Mihály 1894—95 december 3-ig; Papp Jenő 1894—1895 s neje Salzer Gabriella 1894—95, ez év szeptember havában a tápió-szelei állami iskolához választattak meg.

A jelenleg működő tanítók rövid életrajza:

Molitoris Géza, született Rácz-Keresztúron (Fehérmegye) 1870. évi augusztus 9-én.

A III-ik évfolyam elvégzése után a gyakorlati évet az 1889—90-ik tanévben Párkányban töltötte. Innen az 1890. év június havában Esztergomba ment tanképesítő vizsgálatra, melyet „jeles” eredménnyel le is tett. Tanítói oklevele elnyerése után Bodajkon (Fehérmegye) választatott meg, hol 1890—92. évig működött mint osztálytanító. 1892. évben besoroztatott a magy. kir. honvédséghez, 1892. évben a helybeli iskolához választatott meg s az 1894. évig mint osztálytanító működött. Az 1894. évben megválasztott vezértanítónak, s ugyanezen év július havában Hencz János kántor elhalálása után a kántori teendőkkel bízott meg s november havában megválasztott kántornak.

Borz János, született 1869. évi július 19-én Esztergomban. Tanítói oklevelét az esztergomi tanítóképzőben nyerte 1889-ben.

Szöllőssy Géza, született Esztergomban 1875. május 13-án. Tanítói oklevelét 1895. év május havában nyerte az esztergomi tanítóképzőben.

Katavics Sándor, született Vármelléken (Vas-megye) 1873. évi szeptember hó 15-én. Tanítóképzőt végzett Pécsen. Működött Jovánczán és Jaákon.

Bakos Antal, született Esztergomban 1875. márczius 3-án. Tanítói oklevelét az esztergomi

kir. érseki tanítóképzőben nyerte 1893. évben. Működött P.-Maróthon és Perbetén.

Bokor György, született Miklósváron (Háromszékmegye) 1876. évi április 23-án. Képzőintézetet végzett Csik-Somlyón. Működött Korondon.

Mayer Kálmán, született Egerben (Hevesm.) 1869-ben. A tanítóképző tanfolyamait Nagyszombatban végezte s mint képezdevégzett tanító működött Fel-Debrön (Hevesmegye), 1895. szeptember havától kezdve itt mint s. ktanító.

Szöllőssy Jenő, született Esztergomban 1876. szeptember 21-én. Tanítói oklevelét 1895. szeptember havában nyerte az esztergomi kir. érseki tanítóképzőben. Működött Tárnokon.

Buthy Antal, született Győr-Szigeten (Győrmegye) 1873. év márczius 24-én. Tanítói oklevelét is az esztergomi képezdében nyerte 1895-ben. Működött Rába-Patonán.

Horinka Ágost, született Szeniczen (Nyítramegye) 1875. aug. 24-én. Tanítói oklevelét 1895. szeptember havában nyerte Esztergomban.

A 11. állomás évközben megüresült; a pályázat eredménytelen maradván, jelenleg betöltetlen.

Az iskolák és tanítói lakok mind kivétel nélkül téglából vannak szilárdan építve és faszindelylyel fedve. Szakértői becslés szerint a tanügynek szolgáló épületek és kántori birtok kerekszám 27,000 frtot képviselnek, melyeket a község gondoz és tart fenn jókarban.

A tanítótestület fizetésének évi költségei a kath. lakosságra vettnek ki; az adófizetőkre adóforint után, a nem adófizetőkre házaspáronként 1 frtjával. Az épületek gondozása és fenntartása a község terhe. A tanító és szolgáló fizetésére, tanítói lakások bérösszegére, fűtésre és évi tatarozás és tisztogatásra kiadatik évenként kerek összegben 4300 frt, mi 100,000 forint tőkének felel meg. S így azt mondhatjuk, Gútán 127,000 forintnyi tőke áll a tanügy szolgálataiban, mely kamatait népünk naponként való előmenetelében, ismeretek és jó erkölcsökben való gyarapodásában hozza.

A kántortanító jövedelme 747 frt 67 kr.

A tanítók fizetése 365 frt.

Az iskolaszék elnöke *Palkovich* Viktor esperes-plébános, ker. tanfelügyelő.

Van a községben egy izraelita iskola is 53 növendékkel.

6. IZSA.

Komárom vármegye csallóközi járásában van. Hozzá tartozó puszták: Bokros, Öreg-Állás és Harcsás. Anyaegyház. Közs. Lk. 1798. — Rk. 1534, helv. 253, izr. 10, unit. 1. — A lakosság nyelve magyar. Tark. sz. 265. — Mn. 190, ism. 75. — Tny. magyar. Posta helyben. Vasuti állomás: Komárom Uj-Szőny.

Valamikor a község fekvése a mostani községtől körülbelül 2 kilométernyi távolságra feküdt. Östörzse Kurucz határának délnyugati irányban a Duna folyása mellett létezik egy római várom „Leányvár“ néven, állítólag valamikor gr. Teleky László tulajdonát képezte, melyről a nép nyelvén a következő verzió kering: hogy a vár tulajdonosának 9 leánya volt 9 vőlegénnyel eljegyezve, a kik nevezett várat az ellenség megtámadtatása ellenében hősileg megvédelmezték. Valószínűleg Bregetiomnak (Ó-Szőny) védelmére szolgálhatott. Idők folytán azonban részint az idő viszontagságai következtében, de legvalószínűbben a török uralom alatt leromboltatott. Maradványaiból a község lakosai rengeteg kőanyagot nyernek és római régiségeket találnak, a mely régiségekből állítólag az országos muzeumban is vannak egyes maradványok. A község, mint Komárom erődjéhez közel álló, háborus időkben sok nélkülözésnek ki lehet téve.

Iskolájának keletkezésére vonatkozólag a következőket lehetett megállapítani: az iskola a mostani kántortanítói lak fő-utczára néző részén volt, és hogy mely időktől áll fenn, azt az okmányok hiányában egészen tökéletesen tudni nem lehet; de hogy már a mult század első felében létezett, az kitűnik az izsai volt jobbágyok és a földesuraság közt 1804-ben létrejött szerződésből, a melyben kötelezik magukat az izsaiak, hogy az említett évben ugyanazon a helyen, a melyen állt az akkori iskola és kántortanítói lak, az uraság által kiszabott mód és terv szerint egészen új épületet emelnek. Ezen iskola fennállott addig, a míg az esztergomi főkáptalan által ajándékozott új telken 1856. évben két osztályu iskolát építettek. Ezen ujonnan épült iskola elég diszes volt, kis toronnyal ellátva, a toronyban harang is létezett a tanítási órák jelzésére. Azonban, sajnos, 1868. évben egy iszonyu tűzvész, mely csaknem az egész községet sújtotta, az iskolaépületet is felemésztette; a véginségre jutott község nem lévén képes lakóhelyeit és az iskolát is saját erejéből felépíteni, könyöradományok gyűj-

téséhez fogott, kérelmükre a kormány 1000 frtot adott az iskolaépületre, boldog emlékü Simor János bibornok volt Magyarország hercegprímása pedig több ezerre menő téglával segélyezte, míg ugyanazon év folyamán két tanteremmel és folyosóval ismét felépült s ezen épület képezi ma is az iskolai helyiséget.

Az iskola jóltevői közül főt. Döme Károly volt izsai plébános, később pozsonyi kanonok említendő, ki az iparkodó és jó magaviseletű iskolásgyermekek jutalmazására alapítványt tett, mely alapítványból részesülnek is évenként a szorgalmasabb tanulók.

A kántortanítói lak és az iskola a fő-utczán körülbelül a központban fekszenek, egymástól mintegy 80 méternyi távolságban. Az iskolák vegyes osztályuak, egyik tanteremben az I. és II. osztály, a másikban pedig a III. IV. V. és VI. osztály nyer oktatást. Az iskola alapja kő és vályog, tetőzete pedig cserép. Az egyik tanterem fali olvasó táblákkal, számoló géppel és nagy iskolai táblákkal, a második kellő térképek, természetrajzi és természettani ábrákkal, földgömbbel, méter gyűjteménnyel és iskolai táblával felszerelve. Az iskolának könyvtára nincsen. Van tornatere a legszükségesebb tornaeszközökkel. Van faiskolája is. Sem férfi, sem pedig női kézimunka iparágai nem taníttatnak.

A mult század első felében hogy kik voltak a tanítók, annak semmi nyoma sem található. Az 1754-ben megtartott Can. Visit. emlékezik bizonyos Komáromi János nevű tanítóról, kiről megjegyzi, hogy már 11 év óta tanít Izsán és pedig dicséretesen. Az 1780-iki Can. Visit. az akkori tanítóról Dóczi Andrásról, a ki egyszerűsmind községi jegyző is volt, azt jegyzi meg, hogy baranyamegyei Süköd községből való, 40 éves és 1773-ben lett a községtől az akkori plébánossal egyetértőleg a tanítói hivatalba elhelyezve. Jó erkölcsűnek és hirnevűnek, józan és engedelmesnek jelzi őt. 1812. évi Can. Visitáció Szalai Ferencz tanító és egyszersmind jegyzőről emlékezik. Jó erkölcsű, józan, ájtatos, plébános-

nak engedelmes, a ki hivatalának jól megfelelt ugyan, de a gyermekek tanításában nem épen tökéletesen jár el, a miben némi mentséget talál abban, hogy a jegyzői hivatal őt tulságosan elfoglalja. Az 1846-ik főesperes látogatási könyvben fel van jegyezve, hogy Smigulai Elek kántortanító, ki egyszersmind a jegyzői hivatalt is viseli, ez utóbbi hivatallal való elfoglaltatása miatt az iskolásokat ő maga nem tanítja, hanem helyettesíti magát Smigulai József fia által, ki sem a tanításra képességgel nem bír és elegendő buzgósággal sem rendelkezik. Ezután következett Irip Ferencz kántortanító, a ki a községgel történt összeütközése miatt kántortanítói állást cserélni volt kénytelen Guzsalyi György farnadi kántortanítóval, a mely időtől fogva Guzsalyi György volt Izsa község kántortanítója és jegyzője. Minthogy azonban ugy az 1868-iki népnevelési törvény rendelkezésénél fogva, de azért is különösen, mert a mindig jobban és jobban felszaporodó jegyzői teendők nagyon háttérbe szorították a tanítás ügyét és sikerét, azért sok huza-vona után 1874. év december 15-én a kántortanítói állás végleg elválasztatott a jegyzői hivataltól, és ez alkalommal Guzsalyi György, az akkori jegyző és kántortanító, a kántortanítói állást tartotta meg 1887-ig, a midőn is elhalálozván, utána a jelenlegi kántortanító *Paulovics József* foglalta el nehéz küzdelmek után az állomást és azt ez idő szerint viseli és vezeti, ki 1856. november

15-én Nagy-Tapolcsány nyitramegyei községben született. A tanítóképesítő vizsgát 1874-ben Esztergomban tette le. Mint az esztergomi gimnázium növendéke és mint képezdei hallgató, az esztergomi székesegyházban mint sopranista 5 éven át a nagy hírnevű Seyler Károly karigazgatása alatt az ünnepi és csütörtöki szent-miséken közreműködött. Tanulmányainak befejezése után komárommegyei Udvard községben 4 éven át mint segédtanító működött, majd Nagy-Megyer szintén komárommegyei községben 1878. évben kántortanítónak választott, honnan 1884. évben a rév-komáromi katolikus iskolához mint torna- és énektanító hivatott meg és 1887-ben a jelenlegi izsai kántortanítói állást nyerte el. Azon időtől fogva, mióta az iskola két tantermü, a következő segédtanítók működtek: Somogyi János, Pataki Lajos, Miklósi N., Köves István, Halasi Béla, Magyar Lajos, Klinda Károly, Nedeczki Ferencz, Hajósi László, Palásthy István, Borz János, Zsigmond Antal, Hoffbauer Ferencz, Janovics József, Vrána Ferencz és *Leboda László*, szül. P.-Páthon, Komáromm. 1873 február 13-án. Képesített Esztergomban 1894-ben.

A kántortanító jövedelme 1331 frt 78 kr.

Az osztálytanító fizetése 306 frt.

Az iskolaszék elnöke *Pongrácz Ferencz* plébános,

Van itt még egy evangélikus református iskola is 55 tankötelessel.

a) PATH PUSZTA.

Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 446 — Rk. 445, izr. 1. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 67. — Mn. 52, ism 15. — Tny. magyar.

Posta: Izsa. Vasut és távirda: Füzitő.

Path puszta jelenleg herczeg Pálffy Antal örököseinek birtoka.

Path puszta iskolai körletéhez tartozik egy major Patkányos nevezetel.

A lakosok legöregebbjeinek szóhagyománya szerint ős időben Path református község volt, mert az öregebbek közül többen még a régi reformáta temetőben ismerték a fejfákat. Mutatja a nagyszerű elpusztult templom alapja is, a melynek omladozó falaiból a most fennálló kápolna épült.

A mely kápolnát az akkori földtulajdonos a romokból fölépíttetett és 1776-ik évben felszenteltetett. Hogy református lakosok voltak Pathon, bizonyítja a dunaradványi templomban megőrzött czintányér, a melynek belső lapján nyomtatott alakú nagy betűkkel ezen felírás van bevésve: Ezen tányért Cihary István ajándékozta pathi Eklésiának 1618-ban.

Pathon 1887-ig nem volt sem iskola, sem tanítói lak, hanem ha találkozott a lakosok kö-

zött oly irni és olvasni tudó, kinek ideje és kedve volt az oktatással foglalkozni, az a saját házába gyűjtötte a gyermekeket és csekély díjazásért tanította őket, saját képességének mértéke szerint.

Később azonban felszaporodván az oktatandó gyermekek száma, előállott annak szükségé, hogy a lakosok a tanítás céljainak annyira-mennyire megfelelő helyiségről gondoskodjanak; de hogyan és miképen? ez volt a nagy kérdés, mert önálló iskolát építeni nem bírtak, részint szegénységök miatt, részint és főleg azért, mert majorsági zsellérek lévén, egy talpalatnyi térséggel sem rendelkeztek, ahol az iskolát fölépíthették volna. Az uraság, daczára Pongrácz Ferencz plébános többszöri folyamodásának, nem volt hajlandó telket kijelölni és átengedni; s így nem volt más lehetősége a tanítás helyisége előteremtésének, mint hogy esetleg a lakosok között valakinek üresen álló szobája kibéreltessék és a tanítás céljainak berendeztessék. Csak hogy nem volt mindenkor ilyen üresen álló lakosztály kapható, s ekkor a tanítás a tanító lakhelyén tartatott meg.

A jelenlegi plébános, Pongrácz Ferencz, hogy e türehtetlen állapotot megszüntesse, mindent elkövetett, hogy az uraságot a lakosság iránt jobb hangulatra bírja. E célra különösen kedvező alkalmul kínálkozott az az egyezség, melyet az uraság herczeg Pálffy Antal örökösei, t. i. a pusztapathi volt majorsági zsellérekkel mint leendő telepítvényesekkel 1887-ik év elején megkísérelt, s ugyanezen év április 13-án meg is kötött. Ekkor a plébános kérésére kijelöltetett a kápolnával szemben egy üres telek, a mely a hitközségnek iskola és tanítói lak építése céljából örökösön átengedtettet.

Az iskola és tanítói lak építése még a fent jelzett évben megkezdetett és végre is hajtatott. Lehetségessé tette ezt több nagynevű adakozónak bőkezű jótékonyága. Boldog emlékezetű Simor János bibornok herczegprimás 150 frtot

adományozott. A jótékonyágáról országszerte ismert Bubla Károly czimzetes püspök és kanonok 50 forintot, az esztergomi Főkáptalan 40 frtot, Baranyai Gáspár kurtakeszi földbirtokos 5 frtot, a kegyuraság 200 frtot adott, míg a jelenlegi plébános 400 frttal járult a költségekhez.

Az iskolaépület homlokzatával délnek áll, az épület L betű alakú, déli oldalán két nagy ablakkal, mely az iskolai helyiséget világosítja meg.

Az iskola belterülete: Hossza 7 méter 59 cmtr., szélessége 5 méter 69 cmtr., belmagasság 2 méter 8 cmtr. Az iskolai helyiségbe a tanítói lak konyháján vezet be.

Az iskola belső felszerelése: 3 sor pad 60 tanuló részére, 1 asztal és 2 karszék a tanító számára, földgömb, számológép, a világ 5 földrészének fali abrosza, Magyarország nagy fali abrosza, 24 fali olvasó-tábla, 14 terményrajzi ábra, a szemléltetési oktatáshoz 1 könyv szemléleti ábrákkal.

A tanítói lakáshoz tartozik egy nyitott konyha, egy padozatlan szoba és egy kamara.

Az egész iskolai és tanítói lak minden alap nélkül sárfalból van építve, fazsindely tetőzettel. Az iskola-épület után van 768 □ területű kert és szántóföld.

A faiskola még e jelen ideig nem volt felállítható.

Az iskola fennállása óta egyedül Szabó János, mint kántortanító van alkalmazva, aki mint kántortanító 1887-ik évtől itt állandóan működik. Szül. Érsekújvárott Nyítram. 1836. szept. 14-én. Működött Vith és Mád községekben.

A path-pusztai kántortanítónak fizetése követhetőleg van megállapítva: 11 p. m. buza, 11 p. m. tengeri. Tandij a mindennapi és ismétlő iskolások után 109 frt, a kegyuraságtól 60 frt. Stola 5 frt (300 frt minimumnak hiányát a jelenlegi plébános Pongrácz Ferencz sajátjából pótolja) és 7 ürméter hasábfá.

Az iskolaszék elnöke Pongrácz Ferencz issai plébános.

7. KESZEGFALVA.

Komárom vármegye csallóközi járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1020. — Rk. 1008, ev. ref. 5, izr. 7. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 159. — Tny. magyar.

Posta : helyben. Vasut- és táviró-állomás : Komárom.

Keszegfalva község történetét és vele a kath. iskoláét is csak a plébánia keletkezése óta lehet megírni, mert csak azóta, t. i. 1763. év óta vannak okmányaink a község történetéről.

Keszegfalván az első templom 1756-ban épült, addig e község egyházilag Gútához volt csatolva. Állandó lelkészt csak 1763-ban kapott a község Laczkovics György személyében, ki ezen időtől fogva kezdette vezetni az anyakönyveket is.

Hogy mennyi lehetett ekkor a lakosság száma, nem lehet tudni, de következtetni lehet abból, hogy pl. a házások anyakönyve szerint évenként csak 3—4 pár lépett házasságra, a születések és halálozások száma átlag 15—20-ra rugott.

Ezen számban nincsen még benne a fiókközségek lélekszáma, t. i. Megyeres község, Bálvány-Szakállos primási, Agyagos esztergomi főkáptalani és Kava közbirtokossági puszták, mely fiókközségekben lakó katolikusok száma a keszegfalvaiakkal együtt 1674-re tehető.

Iskolája a községnek már a mult század végén, tehát körülbelül a plébánia alapítása óta volt, mert az okmányok szerint 1812-ben már nem is állott, mivel az árviz elvitte. Ekkor Kopeckzy Ferencz volt a kántortanító, kinek nem lévén iskolája és tanítói lakása, zsellérségben lakott. Az 1812-ki Canonica Visitáció megjegyzi, hogy az iskola az árviz folytán összedült, újat kellene építeni, sőt az új iskolának az alapja is le van már rakva (1812-ben), de nincs anyag az építkezéshez, pénz pedig még kevésbé. Így az új iskola azután fel sem épült, mert néhány év múlva a Horváthy-család adott egy házat e célra a Vág partján, mely iskolát is már 1831. év körül a Vág vize miatt szét kellett bontani.

Ezen időtől fogva az iskola magánházakban hol itt, hol ott volt elhelyezve. Az 1846. évi Canonica Visitáció szerint a gyermekek a pap szobájában részesítették oktatásban. A kántortanító ekkor Novák László volt.

Az iskola tehát egész 1860. évig nem volt felépítve, miglen 1860-ban elkészült az új, jelenleg is fennálló kőből épült iskola, melyet felerészben a katolikus vallásalap, felerészben pedig a helybeli közbirtokosság épített fel, a hivek pedig a kézi napszámot és fuvarát ingyen szolgáltatták.

Ezen iskola földszintes épület, hossza 15.30 méter, szélessége 8.85 méter. Ezen épületben egy 7.85 méter hosszú és 5.60 méter széles tanterem van, az épület többi része a kántortanító lakásául szolgál.

Ezen iskola sok viszontagságon ment keresztül. Ugyanis évek multával, mint fentebb említettük, a tankötelesek száma annyira felszaporodott, hogy a kir. tanfelügyelő, nemkülönben a vármegyei közigazg. bizottság második tanterem felállítását tartotta szükségesnek, mit a hivek, szegénységökkel mentegetvén magukat, felépíteni vonakodtak. Vagy 8 évig folyt a levélváltás a közigazg. bizottság és a hitközség között, míg végre a község 1894. évben az iskola kath. jellegéről lemondván, községi jellegűvé akarta azt tenni, sőt az új községi iskolaszéket meg is alakították, mely határozat ellen azonban a kerületi esperes, Palkovich Viktor gútai plebános, tiltakozását nyújtotta be.

Ily körülmények közt vette át az iskola-ügyeket az új lelkész Schuster Aladár 1895. év végén, ki a zilált állapotokon segítendő, hogy az iskola kath. jellegét mégis fentarthassa, a második tanító fizetésének kiegészítésére az államsegély igénybevételének engedélyét az esztergomi főegyházmegyei hatóságnál kieszközlte.

Ezen államsegély iránti kérvényét 1896. márcz. 5-én a komáromi kir. tanfelügyelő útján felterjesztette, mely kérvény azonban a mai napig sem lett elintézve. A kath. hitközség azonban kötelezte magát, hogy az államsegély megadása esetén vagy új iskolát emel, vagy a régi iskolát kibővíti, illetve emeletre huzza fel, a költségeket pedig tagjaira kivetett adó által

fedezendi. Ezen feladat megoldása vár a jelenlegi lelkészre, mit azonban, hogy meg is fog oldani, a jövő fogja megmutatni.

A kántortanító *Rehorovszky* István, született Morva-Liszkón, 1852. február 21-én. Képesítte-

tett Nagyszombatban 1872-ben. Működött Bucsány, Udvarnok és Gútán.

A kántortanító jövedelme 629 frt 28 kr.

Az iskolaszék elnöke *Schusztér* Aladár, h. plébános.

a) AGYAGOS.

Komárom vármegye csallóközi járásában fekszik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 340. — Rk. 340. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 50. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Keszegfalva. Vasut- és posta-állomás: Komárom.

Agyagos pusztája az esztergomi főkáptalan tulajdona, de századokon át csekély bér fizetése mellett Izsa község lakói birták bérben, de ekkor még házak itt nem állottak, csak ugynevezett hajlokok voltak építve, hol az izsaiak a nyár folyamán a kaszálás ideje alatt tartózkodtak, mert abban az időben csakis rétek és legelők voltak itt. Télen azután senki sem volt ott, üres, kihalt volt minden.

Az esztergomi főkáptalan azonban 1853. évben e pusztát kezelése alá vette, tiszti lakot és a cselédség részére házakat emelt, gazdatisztá pedig Frantsik Jánost nevezte ki, ki ezen állásában 23 évig megmaradt. 1876-ban a főkáptalan ezen pusztát ugyancsak ezen Frantsik Jánosnak bérbeadta, ki ezt ismét 18 évig birta bérben. 1895. január 1-én a főkáptalan ismét kezelés alá vette e pusztát s gazdatisztá Cselka Jánost nevezte ki, a ki jelenleg is ott működik.

A főkáptalan az iskolát Agyagos pusztán 1856. évben létesítette a cselédség gyermekeinek

oktatása végett és tanítóul Szalay János izsai segédtanítót választotta meg illetményi járulékok (kommenció) mellett, ki is 1893. évi július 1-ig, tehát 38 éven át működött itt, a mikor előrehaladott kora iránt való tekintetből nyugdíjaztatott.

1893. július 1-től 1894. április 1-ig a tanítás szünetelt, azonban a kir. tanfelügyelő folyton sürgette ezen állás betöltését, miért is a főkáptalan Bitter nevű képezdei tanulót küldötte ki 1894. ápr. 1-én ideiglenes tanítónak Esztergomból, ki három hónapig azaz jul. 1-ig tanított. Ezen időtől fogva az agyagosi iskola bizonytalan időre beszünttetett. De a gyermekek azért oktatásban mégis részesülnek, mert a közel fekvő Lándor primási pusztára járnak a hercegprimás engedelméből iskolába s ezért a lándori tanító bizonyos tiszteletdíjat kap a főkáptalantól.

Ezen iskola az 1896. évben megszűnt s a pusztája gyermekei a lándorfi iskolába járnak.

b) BÁLVÁNY-SZAKÁLLOS.

Komárom vármegye csallóközi járásában van. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 346. — Rk. 300, ev. ref. 46. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 40. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Keszegfalva. Vasut- és táviró-állomás: Komárom.

Bálvány-Szakállos pusztája a hercegprimás tulajdonát képezi. Bálvány-Szakállos a legrégibb puszták közé tartozik s eleinte oly gyér volt a lakosság száma, hogy iskolára egyáltalán szükség nem volt. Később a lakosság szaporodásával iskola felállításának szüksége lépett fel. Az ötvenes évek közepén Bálvány-Szakállos lakossága,

mely tisztán primási uradalmi cselédségből áll, saját költségén tartotta fenn első tanítóját, kinek neve Misák Ferencz, jelenleg mint farkasdi pusztai tanító működik. Ezen tanítónak évi fizetése 50 frt volt, azonkívül a béreseknél a gyermekek számarányában mindennap más háznál kapott étellemezést.

Ezen csekély fizetés készítette őt arra, hogy a nyár folyamán a nagy szünidő alatt töltésmunkával (kubikolás) szaporította jövedelmét. Misák Ferencz négy évig működött, utána 1859-ik évben Dobray János lett a tanító, de ezen tanítót már nem a cselédség, hanem a primási uradalom tartotta fenn; ekkor még külön iskolaépület és tanítói lak nem állott fenn. A tanító a béreseivel közös konyhán lakott s ezen épületben egy tágasabb szoba volt iskolának berendezve. Dobray János mint gombkötő mester lépett a tanítói pályára, s mint ilyen választatott meg 1859-ik évben bálvány-szakállosi tanítónak, hol teljes 34 évet töltött. Működésének 22-ik évében tette le a tanképesítő vizsgálatot Esztergomban. Ő különben szorgalmas tanító volt, a kertészetet és a méhészetet nagy előszeretettel gyakorolta, s ugyancsak ő honosította meg az iskolatakarék-pénztár intézményét a tanulók közt. Dobray János 1893. év november hó 12-én halt meg elete 66 évében. Utána *Kolthay* József lett

kinevezve tanítóul 1893. év nov. hó 23-án, ki jelenleg is Bálvány-Szakállos pusztán működik. Szül. Martosi pusztán 1870. márcz. 7-én. Képesített Esztergomban 1893-ban. Működött Imelyen.

A jelenlegi iskola és tanítói lak Simor János hercegprimás bőkezűségéből épült 1884-ik évben. A tanterem hossza $7\frac{1}{2}$ méter, szélessége 7 méter, magassága $3\frac{1}{4}$ méter. Az iskola a szükséges taneszközökkel el van látva. Szóval a bálvány-szakállosi iskola a modern követelményeknek teljesen megfelel. A tanítói lak az iskolával egy fedél alatt van külön bejárattal; áll pedig a tanítói lak: 1 szoba, 1 konyha és 1 éléstárból. A fal anyaga téglá, a tetőzet pedig nád. A tanító jövedelme a konventiót pénzértékre számítva 250 frt volt, mely fizetést azonban Ő Eminentiaja Vaszary Kolos hercegprimás 1896-ik évben 60 frttal javította s így a bálvány-szakállosi tanító jövedelme 310 frtra rug.

Az iskolaszék elnöke *Schusztér* Aladár kecségfalvi plébános.

8. KOMÁROM.

Komárom vármegyében. A megye székhelye. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 13076. — Rk. 7010, gör. kath. 5, gör. kel. 20, ág. ev. 353, ev. ref. 376, unit. 1, izr. 1920. — Lakosság nyelve magyar

Tank. sz. 1200. — Mn. 900, ism. 300. — Thy. magyar.

Posta, vasut- és távíró-állomás: belyben.

Komárom szab. kir. s törvényhatósági joggal felruházott város eredetére nézve igen homályos adatok állanak rendelkezésünkre, és azok is igen eltérők; hanem az bizonyos, hogy vára már régen fontos és nevezetes szerepet játszott hazánk történetében és ellenség még sem erővel, sem csellel el nem foglalhatta, miután már a természet is igen erős védelmi vonalat adott neki, a vizet. Ha a vár eredetét és a körülötte lefolyt történeti eseményeket bővebben le akarnók írni, úgy az hosszas levéltári kutatást és igen szorgalmas tanulmányozást igényelne.

Komáromban a róm. katolikusoknak minden időben volt saját iskolájuk. Igaz, hogy a város közönsége, mint kegyur, tartotta fenn s ez okból kath. jelleggel „városi“ iskola czímen szerepelt. De az is valószínű, hogy ezen épületet a város nem saját vagyonából szerezte. Ugyanis

hajdanta a város egyrésze a mai újvár helyén terült el, a várkormány azonban a város ezen részét erősítési célra kisajátította s a város e részében fekvő kath. iskolát is 4000 váltó forint becsárban megváltotta. A katolikusok, hogy iskola nélkül ne maradjanak megvették a régi vármegye házát a barátok utcájában és átalakították iskolának. Ezen helyiség a szabadságharcz lezajlásáig mint kath. tulajdon szerepelt. Az abszolutizmus kezdetén a bécsi kormány a fekvőségeknek új telekkönyvi fölvételét rendelve el, a telekkönyvi hatóság a kath. iskola épületét, miután sem a felvétel alkalmával, sem pedig a törvényesen megállapított határidő alatt e tekintetben senki birtokigényt be nem jelentett, egyszerűen a város nevére jegyeztette.

Később a bécsi kormány a magyarországi róm. kath. iskolák részére kétféle tantervet álla-

pitott meg, az egyiket a városi, a másikat a falusi iskolák részére. A városi iskolának főelemi, a falusiaknak elemi iskolai címet adott és a főelemi iskolákat a kerületi középiskolai főigazgatók ellenőrzése alá helyezte. Így történt ez Komáromban is.

Végre jött a kiegyezés, a kiegyezéssel a népoktatási törvény, a mely megszülte a „közös“ iskola eszméjét. Komárom sem akart e tekintetben hátra maradni, nehogy liberalismusa csorbát szenvedjen. Az 1869. évi tavaszi közgyűlésen a képviselőtestület nagy többsége a város által eddig fenntartott kath. jellegű iskolát „közössé“ nyilvánította, szervezte és már az 1869—70. tanévben meg is nyitotta. Csatlakozásra szólítottak fel az eddig iskolájokat saját erejükből fentartó többi vallásfelekezetek is, kik kész örömmel jelentették ki hozzájárulásukat; hogy is ne? hisz ők ez által, nem lévén semmi veszténivalójuk, csak nyertek és nagy anyagi áldozattól szabadultak meg.

De nem így a hithű katolikusok! Ezek nem nyugodtak bele a dolgok ezen változásába, hanem mozgalmat indítottak, és ezen mozgalomnak eredménye lett, hogy 1869. évi április 18-án tartott közgyűlésükön egyhangulag az 1868-iki népnevelési törvény szellemében a hitfelekezeti iskola fentartását határozták el. Ennek folytán ugyancsak 1869. évi november hó 7-én tartott közgyűlésén a kath. hitközség megalakítá saját iskolaszékét és azt az iskola körüli teendők eszközésével megbízta.

Miután azonban az ösidőktől fogva kath. jellegű városi iskola helyisége szerelvényével egyetemben, most már mint városi tulajdon, a „közös“ iskola részére foglaltatván le, a kath. iskolaszék a nádor-utczában fekvő Gottován-féle házban, melyet másfél év múlva a tulajdonos halála után 7200 frt örökárban megvett, iskolahelyiséget bérelt, és azt lehetőleg a szükségesnek megfelelőleg átalakíttatta és a törvény kívánalmai szerint felszerelte; a tanítókat pályázat útján megválasztotta; a tanulók fölvételét eszközölte és az ujonnan született kath. iskolát 1870. január hó 8-án ünnepélyesen megnyitotta. Az iskola ez időtől fogva hűen teljesítette kath. irányú kulturális missióját és az ugynevezett „közös“ iskolával is minden időben és minden tekintetben kiállta és kiállja a versenyt.

Két tanév magaslik ki különösen az iskola történetében.

Az 1877—78. tanév felejthetetlen a kath. szülők hálaérzettel telt szívében; ezen tanév kezdetén teljesedtek a komáromi katolikusok hő vágyai; ezen tanév kezdetén vették át a paulai sz. Vincze leányai a leányiskola vezetését, melyet a ma már boldogemlékü Simor János bibornok hercegprimás ő eminentiája 100,000 forintot meghaladó nagylelkű alapítványával létesített.

Az 1885—86. tanévben pedig a város róm. kath. közönsége, hogy iskolájának költségeit fedezze és annak létét biztosítsa, önmagára az 5%-os törvényes iskolai adón kívül még 6%-os hitközségi adót rótt.

Kezdetben az iskola fentartási költségei okoztak az intézőknek legtöbb gondot. Jóakaratan ugyan nem volt hiány, de annál kevesebb volt a kiadások fedezésére szükséges pénz. Az isteni gondviselés azonban örködött az ujszülött fölött minden időben s mikor a szükség legégetőbb volt, akkor mutatkozott az a legnagyobb magasztosságában; ilyenkor küldte a legbőkezűbb jötevőket. Az isteni gondviselés legeklátásabb bizonyítéka az, hogy 27 év leforgása alatt egyetlen esetben sem volt az iskola oly helyzetben, hogy tanítóit kellő időben ne fizethette volna, a mi pedig a „közös“ iskolánál vajmi gyakran előfordult.

Adott az Isten a kath. iskolának jötevőket is eleget. Található ezek között mindenrendű és rangu, Ő Felségétől a napszámosig. Ismertek egy szegény asszonyt, ki a sz. József ápolában tengette nyomorteljes életét s midőn halálát közeledni érezte, a tollfosztásból összekuporgatott 60 frtját az iskolára hagyta. Ha az iskola jötevőit névleg akarnánk elszámolni, úgy ennek magának sok hely kellene és azért csak a nevezetesebbeket soroljuk fel: a legmagasabb körök adtak 3 ezer forintot, a boldogemlékü Simor János bibornok hercegprimás ő eminenciája a fent megemlített nagy alapítványán kívül még 8 ezer forintot, Magyarország főtisztelendő papsága sz. misék elvállalásával és Meszlényi Gyula jelenlegi szatmári püspök ő méltósága gyűjteményével együtt körülbelül 36 ezer forintot; Molnár János apátplébános ur gyűjteménye szintén néhány ezer forintot tesz; Grábner Ignác ezer forintot;

özv. Kauer Jánosné 2289 forintot; Michl Ádám és neje ezer forintot stb. stb.

A kath. iskola épületének homlokzata majdnem egészen északnak néz. Van rajta 3 nagyobb, 2 kisebb és 2 konyhaféle helyiség. Az utcái rész alapfala kő és téglá, az udvari rész már jobbára vályogból épült. Tetőzete cserép.

A mi a felszerelést illeti, minden szükségességgel el van látva az iskola, így megvannak a fali olvasó táblák, a szemléltető képek, a bibliai képek, a métertanításhoz szükséges méter-rud, ür- és súlymértékek, minden osztályban két fekete tábla, Komárommegye térképe 2 példányban, Osztrák-Magyar monarchia térképe 1 példányban, Európa térképe 2 példányban, az öt földrész térképe 2 példányban, 2 földgömb, természetrajzi képek, egy kis természettani-tár a kísérletezésekhez, Palestina térképe 2 példányban és az énektanításhoz harmonium.

Könyvtára az iskolának 40—50 kötetből áll.

Testgyakorlótérül az iskola udvara használatik, a hol a nyári tornázáshoz szükséges eszközök megvannak; téli tornahelyiség azonban jelenleg nincs, de a jövő iskolai évben már az is lesz.

Az apácák a vezetésük alatti leányiskolában tanítják a női kézimunkát, mint a kötést, himzést és varrást, de a fiuiskolában semmi házi iparág nem taníttatik.

Az iskola ez idő szerinti legnagyobb jótévköze Majláth Gusztáv gróf helyettes plébános ő méltósága, ki az itteni működésének örökre maradandó emléket akarván biztosítani, nagylelkű áldozatkészségével lehetővé tette Komáromban még a lehetetlent is, t. i. az eddigi szűk, nedves és füledt levegőjű iskolahelyiség helyett, egy a kor minden igényeinek megfelelő új iskolaépület emelését, melynek építési költségeihez már eddig 15 ezer forinttal járult. Adakoztak e célra még: Meszlényi Gyula püspök 3 ezer frtot, Molnár János apátplébános 1000 frtot, azonkívül a helybeli hivek közül is többen 100—200 frttal járultak ahhoz, úgy, hogy az építési alap 22—23 ezer forint; ez okból az épület alapozása már kezdetét is vette. Az isteni gondviselés áldó keze ebben is kétséget kizárólag felismerhető.

Komáromban az 1869—70. tanévet megelőzőleg — az egy görög-keletit kivéve — minden

vallásfelekezetnek meg volt a maga iskolája. E tanévben azonban a katolikusokat kivéve, mind a „közös“ iskolába olvadtak s így jelenleg csak kétféle iskola létezik, a róm. kath. és a községi. A tanítók száma a kath. iskolánál 4 rendes és egy szaktanító; a községinél pedig 14 rendes, 9 vallás- és 3 szaktanító, meg egy kézimunka tanítónő.

Az elközsítés idejében a kath. jellegű városi iskola tanítói voltak: Sipos Elek, Kalabusz István, Ströcker József, Gisztl János, Lendvay Lajos, Gregovics Gábor.

Ezek közül kettő, u. m. Kalabusz István és Ströcker József visszajött a katolikus iskolához, a többi pedig a közös iskolánál lett alkalmazva.

A kath. iskolaszék 1869. december havában a fentebbi két tanítóhoz még a következőket választá meg pályázat útján: Richter Lajost, Belányi Bélát, Honyák Lajost és Giczey Józsefet.

Kalabusz István 1872. január havában tartott közgyűlésen városi számvevővé választatott, elhagyta a tanítói pályát. Ugyanazon év őszén pedig Belányi Béla cserélt pályát. E két távozó tanító helyére megválasztattak Kaszt Kálmán és Angéli József.

1873—74. tanév elején Richter Lajos a községi iskolához ment át, miután ott nagyobb díjazásban részesült; helyébe Barabás János jött.

1874—75 tanévben Ströcker egyházi kar-nagygyá választatván, helyét Markovics Ferencz töltötte be.

1874—75. tanév végén, a szünidőben, egyszerre két tanító hagyta el állását, Kaszt Kálmán és Markovics Ferencz, helyettük Hollósy János és Mihalovics Lajos választattak meg. Ezek két év mulván szintén távoztak Komáromból.

Az 1887. év végén Giczey József állami tanítóvá neveztetvén ki, elhagyta ez iskolát, a hol 18 éven át működött. Helyébe Mayer Béla jött, a ki szintén hamar távozott, s helyette 1888. vége felé Zsidek Mihályt választá meg az iskolaszék.

A kath. iskolánál jelenleg a következő tanítók működnek:

Honyák Lajos igazgató-tanító, szül. Vittnyéden Sopronm. 1844. január 28-án. Képesített Győrött 1866-ban. Középiskolai okleveles tornatanító. Működött Tatán. Azt írja felőle

plébánosa, hogy példás buzgósága által a gyermekekben a vallásosságot ápolja. Ernyedetlen szorgalmu tanító.

Angéli József, szül. Isztiméren 1845. decz. 15-én. Képesített Györött 1865-ben. Működött F.-Gallán, Sárszentmiklóson, Herczegfalván, Csoóron és Duna-Adonyban.

Barabás János, szül. Györött 1845. június 16-án. Képesített ugyanott 1862-ben. Működött B.-Tarloson, Gy.-Révfalun és Kolos-Némán.

Zsidek Mihály, szül. Érsekújvárott Nyitram. 1858. február 25-én. Képesített Léván 1878-ban. Működött Gútán.

Molecz Tivadar mint szak- és kisegítő tanító. Szül. Ó-Turán, Nyitram. 1858. június 4-én. Képesített Esztergomban 1877-ben. Jeles sikerrel végezte a budai zeneakadémián az orgona és összhangzattani szakot. Művei 3 férfihangra letett mise, mise 2 vegyes hangra és vagy 40—40 drb quartett. Működött Esztergomban, szülőhelyén, Párkányban, Ürményben.

Az igazgató-tanító törzsfizetése 750 frt és 100 frt lakbér, a rendes tanítóké 650 frt és 100 frt lakbér, a szak- és kisegítő tanítóé pedig a karnagysegédi díjával 460 frt.

Az iskolaszék elnöke gr. *Majláth* Gusztáv h. plébános.

a) DUNA-UJFALU.

Komárom vármegye csallóközi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 800. — Rk. 800. — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 140. — Tny. magyar.

Posta, vasut- és táviró-állomás: Komárom.

Az iskola alapítására és korábbi történetére vonatkozó adataink oly csekélyek, hogy azokból sem egyiket, sem másikat pontosan megállapítani nem lehet. Annyit azonban ezen hiányos adatokból is megtudhatunk, hogy az iskolát valami jólelkű magyar mágnás alapította a régi időkben, még a múlt században, de hogy mily időtájban, arra közelebbi adataink nincsenek. Az első okmány, melyben a duna-ujfalusi iskoláról olvashatunk, egy a komáromi róm. kath. plébánia birtokában levő Can. Visit. 1780-ból, mely az egyház szolgáliról (De Servis Ecclesiae) szólván, említi Babotsay Mihályt, mint a duna-ujfalusi iskola mesterét, kit mint derék, jó katolikus és példás erkölcsű litteratus embert emleget, kinek kötelessége a gyermekeket oktatni, Áve-Máriá-ra harangozni, a helység számadásait vezetni és temetni. Mindezekért befolyó évi járandóságának pénzértéke 51 frt 30 kr.

A második okmány, mely ez iskolát említi, ugyancsak egy Can. Visit., mely 1830-ból datálódik s a mesternek, mint ilyennek, mint harangozóknak és mint jegyzőnek fizetését állapítja meg.

A harmadik okmány egy szerződés, melyet Duna-Ujfalú község előljárói kötöttek Csillag

László tanítóval, kit helységük rendes tanítójának választottak meg, s mely 1861. szept. 21-éről van keltezve.

Ennyi az összes adatunk, melylyel az iskolára vonatkozólag a régebbi időből birunk, de ezekből csak azt tudhatjuk meg, hogy az iskola már régen létezett, de hogy mily körülmények között volt, arról ez okmányok említést nem tesznek. Erre nézve egyedül szavahihető öreg emberek állításaira kell támaszkodnunk.

Ezek szerint az iskolának kezdettől fogva sokat kellett küzdenie fenmaradásáért, merl az említett magyar mágnás, ki az iskolát megalapította, csak a tanító dotációjáról gondoskodott úgy, a hogy, de úgy látszik ez is csak addig történt, míg ő élt, örök időkre szóló alapítványt erre sem tett, annál kevésbbé az iskola fentartási, tatarozási költségeire, úgy, hogy mindezen költségeket egyedül a község lakóinak kellett viselni, a mi természetesen nehezen ment, tekintve, hogy a község lakói szegény földmivelő jobbágyságok voltak, kiknek minden fillért erősen kellett markukba szorítaniok, hogy azon esetben, ha a Duna árja tönkreteszi vetéseiket, legyen miből élniök. De ha nehezen is, mégis

csak fentartották iskolájukat és pedig egész a nyolczvanas évekig tisztán a községnek katholikus lakói, mások nem támogatták őket ebben, bár az ő gyermekeik is ős időktől fogva a duna-ujfalusi, mint egyedüli iskolába jártak.

1874. évben új iskolaépület emeltetett, melynek költségeihez gr. Nádasdy Ferencz, a szomszédos D.-Eörs pusztá birtokosa 200 frttal, Meszlényi Gyula komáromi apát-plébános 240 frttal járultak, a többi költség pedig ismét csak Duna-Ujfalu község kath. lakosait terhelte.

Végre 1883-ban szept. hó 30-án az ugyanakkor felvett jegyzőkönyv tanúsága szerint Molnár János komáromi apát-plébános elnöklete alatt megalakult Duna-Ujfalun is az iskolaszék az 1868-ik évi XXXVIII. t. cz. 117. §-ának rendelkezései szerint, s ezentúl az iskolaszék feladatát képezi az iskola ellátása. S az iskolaszék lelkesedéssel fogván munkájához, ezen kötelességének meg is felelt. Teljes erejével azon volt és van, hogy az iskola a jelen kor követelményeinek s az egészség szempontjából vett célszerűségnek mindinkább megfelelő legyen, s e gondoskodó törekvésének egyik kimagasló eredménye gyanánt tekinthetjük azon határozatot, melyet az 1880. évi június hó 8-án tartott iskolaszéki gyűlés hozott.

Az ugyanazon napon felvett jegyzőkönyv tanúsága szerint ugyanis a közgyűlés elhatározta, hogy az iskolát kibővíteti, mellékhelyiségekkel ellátatja, az egészet kerítéssel véteti körül, s az udvarra kutat készített; egyéb aprólékos dolgokról, tanszerekről, iskola berendezésekről a szükséghez képest szintén gondoskodik az iskolaszék. Segítségére volt ebben az iskolaszéknek Meszlényi Gyula apátkanonok ur is, ki e célra 88 frt 39 krt, az összes költségeknek majdnem $\frac{1}{3}$ -át ajándékozta.

Az 1884. év szept. 21-én tartott közgyűlés azután a kibővített és átalakított iskolát megfelelőnek találván, azt átvette, s azóta az iskola a község szűk anyagi viszonyaihoz mérten eléggé megfelelő alakban szolgálja a hazai népoktatás ügyét.

Az iskola tehát immár készen volt, de hátra volt még azon helyes módnak megtalálása, a

melylyel az iskola további fentartása biztosítva legyen s hátra volt a tanító fizetésének a törvény utasításai szerint való rendezése. S az említett közgyűlés meg is találta erre a helyes utat és módot. Az ezekre előírányzott költség ugyanis évi 292 frtot tevén ki, mi a község összes állami adójának 8%-át teszi, a közgyűlés elhatározta, hogy minden egyes adózó polgárra adó forint után 8%-os iskola-adó vetessék ki, és pedig az 1868. évi népoktatási törvény XXXVIII. cikkének 11. §-a alapján, mivel más felekezet a községben iskolát nem tart fenn, valláskülönbség nélkül mindenki tartozzék ez adót fizetni, nem véve ki a szomszéd puszták adófizető polgárait sem. A nem katholikus polgárok és a szomszéd puszták birtokosai persze tiltakoztak, fellebbeztek a közgyűlés ezen határozata ellen, különösen az utóbbiak, mivel gyermekeik nem is jártak ezen iskolába. A közgyűlés határozatát azonban a megyei bizottsági ülés is helyesnek találván és jóváhagyván, a törvény szerint most már ők is kénytelenek iskolaadójukat rendesen fizetni, bár soha el nem mulasztják azon jogi álláspontjukat hangsúlyozni, hogy ők ezt nem köteles adónak, csak az iskolának adott ajándéknak tekintik.

A mi azonban az akkori törvények szerint elég volt, azt az újabb, a tanító fizetésére vonatkozó törvények keveslik. Szükséges volna ugyanis, hogy a tanítónak eddigi 160 frt készpénz fizetése a törvényt szabta minimumot elérje, vagyis hogy 300 frtra kiegészítettessék. Hogy a szegény község ez újabb terhet is képes legyen magára venni, az nagyon kevésbé valószínű, sőt mondhatni, hogy lehetetlen. Ennek következtében valószínűleg azon végső eszközhöz kellend az iskolának fordulnia, melyet eddig, habár szüksége lett volna is rá, mégis képes volt nélkülözni, t. i. az állami segélyhez.

Az itt működött tanítókra vonatkozólag adatokat nem kaptunk. Jelenlegi tanító *Csillag* László, szül. Győrött 1837. január 10-én. Képesítettett ugyanott 1856-ban. Működött Abda, Szany és Dés községekben.

A tanító fizetése 300 frt.

Az iskolaszék elnöke a komáromi plébános.

b) LÁNDOR-PUSZTA.

Komárom vármegye udvardi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 122. — Rk. 122. — Anyanyelvre magyarok.
Tank. sz. 49. — Lándori 29, Agyagosi 16, Kawai 4.
Posta, vasut- és táviró-állomás : Komárom.

Az iskolára vonatkozó adatok a kutatások daczára csupán hir- és szóbeliek lehetnek. 1880. szept. 1-én Wánkay István róm. kath. 20 éves okleveles tanító Lándorra az akkori intéző által felfogadtatván, a tanévet, minthogy az előző hetekben iskolahelyiségül a 2-ik házszám alatt fekvő épület legnagyobb szobája (volt gazdai lak) az akkori komáromi plébános ur, a jelenleg szatmári püspök Meszlényi Gyula ur által padok, tábla, falitáblák, földgömb vagyis a legszükségesebb iskola butor és tanszerekkel elláttatva berendeztetvén, egyuttal igazgatójául felkérte, így a tanév Isten segítségével az érdekeltek legnagyobb örömeire megkezdődött.

A tanító magát Komárommegye tanfelügyelőjének nyomban személyesen bejelentette s tőle utasításokat nyert. A tanulók száma alig volt 12—14 az első évben, de már a 2-ik tanévben ezeken kívül a szomszéd puszli és kawai tanúkról 10—12 tanuló vétetett fel a tanfelügyelő kérelmére; Simor János Ö Eminentiaja 1882. év tavaszán Komáromban bérmandó, előző napon Lándorra éjjeli szállásra érkezett, s közvetlen megérkezése után a tanítót hivatta maga elé Wánkay István személyében, ki is Ö Eminentiaja kérdéseire a lándori iskolai ügyet illetőleg szerencsés volt válaszolni, ezek után a tanulókat s ezeknek anyjait maga elé rendeltette (kiket külön-külön 2—3 frttal megjutalmazott) s úgy ezek, mint az intézőnek kijelentette, hogy a f. évtől kezdve az iskolát ő tartja fenn s az iskolával járó minden teherviselés ez időtől ő Hgnek nagylelkű áldozatkészsége és országszerte ismert bőkezűségének magasztos példájává lett.

1882. évtől fogva a lándori iskola újból megfrissült erővel iparkodott hivatásának megfelelni. A tanító az országos nyugdíjalap intézménye tagjául vétetett fel, Ö Eminentiaja által sajátkezüleg aláírt

okmányával kineveztetett, díjtáblázati járandóságai biztosítottak, egy év mulva köteleességei és jogai meghatározásával állásában megerősített, mely okmányt már a lándori iskola új igazgatója Molnár János Komárom sz. kir. város plébánosa egyszersmind a lándori iskola igazgatója kézbesített, ki is a lándori iskolának szellemi életét tekintve, elévülhetlen érdemeket szerzett, amennyiben évről-évre mindig szeretettel párosult szigorral, de elismerőleg s buzditólag, jólelküleg nemesindulattal hatott az iskolára, annak tanítója s a gyermekekre, e mellett a cselédségről sem feledkezett meg, mert iskolalátogatása alkalmával nem mulasztotta el tisztelő hálás hivatást jó tanács és oktatásokkal elhalmozva meglátogatni.

Az iskola történetének jelen leírásában csupán a nevezetesebb mozzanatokra szorítkozom, de kötelességemnek ismerem Szlamka István urról megemlékezni, ki a lándori iskola iránt táplált jóindulatából kifolyólag Selmeczbányáról 1890. február 4-én egy diszes keretű „Krisztus“ képet ajándékozott, levelében kérvén a tanítót, hogy e képet az iskolában kifüggeszse, azt gondolja, s előtte a tanulók ő érette imádkozzanak. Kívánságához hűen a képet február 8-án ünnepély megtartásával kifüggesztették.

A lándori iskola igazgatója mindenkor a komáromi plébános, gondnoka pedig a helybeli intéző, ki az iskola felvirágoztatásának egyik tényezője lévén, nem feledkezem meg az iskola egyik érdemes gondnoka, Farkas F. urról, ki a lándori iskolának jóakarója s igaz pártfogója volt.

A jelenlegi tanító Wánkay István, született Léván 1860. augusztus 7-én. Képesített ugyanott 1880-ban. Működött Derzsényen, Ghymesen. Minden tekintetben szorgalmas tanító.

A tanító fizetése 412 frt.

Az iskolaszék elnöke a komáromi plébános.

9. NAGY-MEGYER.

Komárom vármegye csallóközi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2611. — Rk. 1072, ág. ev. 10, ev. ref. 1137, izr. 392. — Anyanyelvre magyarok.

Tank sz. 300. — Mn. 300. — Tny. magyar.

Posta- és távirda: helyben. Vasúti állomás: helyben.

Nagy-Megyer, a hagyományos monda szerint, még a honfoglaló Árpád vezér alatt *Megere* nevezetű kun alvezér által telepítettett és népesítettett, a magyar nemzet idejöttével.

Nagy-Megyer m. v. szabadalmát (privilegiumát) dicső emlékü I. Mátyás magyar király adományozta, Zsombok Osvald kérelmére 1466. december 15-én, Nagy-Szombatból keltezve. Ezen okmány I. Mátyás király aláírásával és függő pecsétjével van ellátva. Ezen szabadalomlevél jogot ad Nagy-Megyernek országos vásárok tartatására, továbbá a jus gladii, vérhatalom is megadatott neki. Vásárai azon időtől meg is tartatnak. Nagy-Megyernek ezen levél előtti idejét homály fedi, s erre semmi adat vagy okmány nincs, mert azok egy tűzvész alkalmával elégték. I. Mátyás király adománylevelét a későbbi időkben megerősítették a következő királyok: I. Ferdinánd 1534-ben, Miksa 1568-ban, Rudolf 1578-ban, II. Mátyás 1608. és 1609-ben, a Consilium 1629-ben és Lipót király 1666-ban. Ezen adománylevelek pergaméntre vannak írva és függő pecsétekkel ellátva, s mindnyája Nagy-Megyer község házában fellelhető. 1866. év december 15-én, mint az adományozás 400-ik évforduló napján közszemlére lőnek kitéve és ezen nap megünnepeltetett. E községet több rendbeli csapások érték; ugyanis 1702-ben április 29-én nagy tűzvész dühöngött; 1710-ben a pestis 262 emberáldozatot vett. 1831-ben kolerában elhalt 218 ember. Az 1848—1849-iki szabadságharc alatt is sok sanyargatásnak volt e község kitéve. 1849. év második felében 299 ember esett a kolera-járvány áldozatául. 1852. év márczius 9-én 81 ház és 15 gazdasági épület hamvadt el és 96 család lett hajléktalanná. 1862. évben április 5-én a község ugyanazon része, a mely 1852-ben leégett, ismét leégett. A leégett házak száma 65 s a kár 38,471 frtra becsültetett. A nyomor enyhítésére Ő Felsége I. Ferencz József királyunk 800 frtot küldött s könyöradományokból is 800 frt folyt be.

1864. június 22 és 23 között éjszakán tűz

ütött ki, a mely alkalommal 15 ház, közöttük a róm. kath. plébánia és iskola égett le.

A róm. kath. iskola a régebbi időben a kántortanító egyik szobájában volt, s hogy mikor keletkezett, erre vonatkozó biztos adat nincs. Az újabb iskola a kántortanítói lak udvarán épült 1854-ben, két tanteremmel és egy tanítói szobával, talapzata téglá, felső falazata vályog s tetőzete náddal fedve, de ez 1864. év június 22 és 23-ika között éjjel leégett s újra felépült, de most már falai cseréppel fedve. Az 1893. évben felsőbb rendelet folytán egy új tanterem lett még az előbbihez építve, de még ez ideig az építkezés nincs teljesen befejezve. Az iskolának régebben jótévedője volt gróf Zichy István, ezután gróf Waldstein János, akinek elhalálozása után 1892-ig neje hg. Sabrán Eleazárné, szül. gróf Kálnoky Adél urnő segélyezte az iskolát, de nevezett idő óta ő is fizeti adója után a reá kivetett 5% iskolaadót. Néhai Fehér Lipót plébános és Bubics Károly mérnök urak is tettek 519 frt 88 kr. értékű alapítványt a szegényebb sorsú tanulók segélyezésére.

A kántortanítói lak és az iskola kelet felé fekszenek. A kántortanítói lak áll: 2 padlós szoba, 2 kamara, 1 istálló és kocsiszinből. Mindkét épület alapzata téglá, felső fala vályog s tetőzete tefai cseréppel van ellátva.

Az iskolában van egy számoló gép, fali olvasó táblák, Magyarország, Európa, nagy és Komárommegye kézi térképe, Györffy-féle fali természetrajzi táblák, 2 tábla, 2 földgömb és métermértékek.

Az iskolaalapnak van 1177 □-ölet tevő faiskolája, a mi azonban ki van adva használatba 15 frtéért, s nem felel meg eredeti céljának.

A róm. kath. iskolánál működött régebbi kántortanítók nevei nem találhatók sehol, csak az újabb időkben működtek nevei ismeretesek s a következők: Ványa Mihály kb. 1815—42-ig, Nagy Szilveszter 1842—43-ig, Horváth József 1843—44-ig, Turcsik Mihály 1844—61-ig, Rajcsányi Ferencz 1861—63-ig, Zajácsek Ferencz

1863—68-ig, Folkner Mihály 1868—78-ig, Paulovics József 1878—84-ig, Bartal Mór 1884-től. A jelenlegi kántortanító Beleházi Bartal Mór, született 1863-ban szept. 7-én Vajkán, Pozsony-megyében. Atyja ugyanazon község kántortanítója volt. Elemi iskoláit részben otthon, részben Pozsonyban végezte. A négy gimnásiumi osztályt a pozsony-szt.-györgyi algymnásiumban végezte 1879-ben. Ugyanazon évben életpályául a tanítóit választva, a modori tanítóképzőbe lépett s ott teljes államsegélyt nyert, ezen felül 2 éven át a „Pálffy“-féle stipendiumot is neki ajánlotta a képezde tanári testülete. A három évi tanfolyamot jelesen végezve, 1882-ben jeles tanítói oklevelet nyert. 1882—1883-ik tanévben Egyház-Gellébe hivatott meg segédtanítónak, ahol

két éven át működött s 1884. év aug. 5-én Nagy-Megyerre lett kántortanítóvá választva.

Osztálytanító Bene Sándor, szül. Szászfalun Háromszékmegyében, 1874. február 26-án. Képzőintézetet végzett Csik-Somlyón.

A legújabb összeírás szerint a kántortanító fizetése termények földhaszonélvezete s csekély pénzbeli fizetésből áll, aminek megállapított értéke 417 frt 62 kr. o. é. Ami azonban csak nagynehezen s apródonként, többnyire végrehajtás útján jön be, a nép szegénysége miatt.

Az iskolaszék elnöke Horváth József plébános.

A községben már régi idők óta van egy ev. ref. iskola 2 tanteremmel, 2 tanítóval és 200 tankötelessel; van még egy izr. iskola 2 tanteremmel, 2 tanítóval és 78 tankötelessel.

b) Hédervári alesperesi kerület.

Kerületi tanfelügyelő: Fellner Ferencz esperes, vámosi plébános.

1. ÁSVÁNY.

Győr vármegye szigetközi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1864. — Rk. 1840, izr. 24. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 285. — Mn. 220, ism. 65. — Tny. magyar.

Posta: Ráró. Távirat: Hédervár. Vasút: Lébény-Szt.-Miklós.

Sajnos, ezen iskola történetének adataiból csak kevés jutott tudomásunkra.

Az iskola a kántortanítói lakással együtt 1858-ban épült, s a már meglévő 2 tanterem végébe 1893-ik évben még egy harmadik tanterem és altanítói lakás lett felállítva, közel 2000 frt költséggel a lakosok áldozatkészségéből. A kántortanítói lak fekszik a falu közepén, a plébánia és a templom szomszédságában. Elöl a lakás áll: 2 padlózott szobából, konyha és cselédszobából, utána kamra, alatta pinczével, végül egy altanítói szoba, mely az első tanító használatában van. Van az iskolaudvarban még egy kut, hátul egy istálló, kocsiszin és egy kettős sertésól kőből. Kántortanítói lakáshoz tartozik még egy kis kert 500 □-öl, mely azonban a harmadik iskola felállítása alkalmával minden kárpótlás nélkül kisebbedett. Első osztályu altanítói lakás után jön a három tanteremmel bíró iskola. Az összes épületek falazata kő, vályoggal vegyest. Tetőzete

fazsindely, a kántortanítói lakás és melléképületek pedig nád. Az iskolák felszerelése a következő: első tanteremben van 24 fali olvasó, 1 számoló tábla, egy orosz számoló gép, bibliai képek. Van továbbá az iskolában 14 ülőpad, egy asztal 2 székkal, egy kályha és fészület. Három ablak adja a világosságot. Második tanteremben van: egy számoló tábla, Győr-megye, Magyarország és Osztrák-Magyar Mon. térképe, bibliai képek; van az iskolában 12 pad, 1 asztal, 2 karszék, egy szekrény, kályha és fészület. Két ablak adja a világosságot. Harmadik tanteremben van egy számoló tábla, térképek, u. m. Magyarország, a föld öt része, külön öt világrész, földgömb, természetani és rajzi ábrák, métermérték; van továbbá 10 pad, egy asztal, 2 karszék és kályha. Iskolai könyvtár és testgyakorlótér nincs. Faiskola 1880 óta van, mely átlag évenként 60 drb fácskát szolgáltat. Kézimunka tanítás nincs. Kántortanító jelenleg Farkass István, Sop-

ronmegye (csornai járás) bodonhelyi születésű. Született 1863. június 23-án. Képesítettett Győrött 1883-ban. 1883. jan. 2-án rendes uton kántortanítónak lett megválasztva Győr-Vámoson. 1888. okt. havában a győr-ásványi kántortanítói állásra megválasztatott.

Fizetése jelenleg: tisztán tanítói 379 forint, tisztán kántori 355 frt. Köteles azonban neveztetett összegekből egy segédtanítót fizetni és élelmezni.

Az iskolaszék elnöke *Prokopovszky* Dániel plébános.

a) RÁRÓ.

Győr vármegye szigetközi járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 947. — Rk. 912, izr. 35. — A lakosság nyelve magyar.
Tank. sz. 150. — Mn. 121, ism. 29. — Tny. magyar.
Posta: helyben. Távirat: Hédervárott. Vasut: Szt.-Miklós.

Ráró községben van egy róm. kath. elemi népiskola és a hozzátartozó puszták, u. m. Zselke és Jánosmajor, a melyek a község kötelekéhez tartoznak.

Ráró régi időkől fogva fennáll; mintegy 40 holdas parkban van egy elhagyatott kastély a hajdani vár helyén, melyet 1293-ban Frigyes római császár hadai elfoglaltak; a vár visszafoglalásánál magát kitüntetett Ost Vitált a király vitézségeért jószággal jutalmazta meg. Ottokár cseh király két ízben dulta fel; különben a Héderváriak birták a XVI. században Hédervárral együtt. Ráró is a Bakicsok tulajdonába ment át, s 1550-ben Bakics Péter a rárói várt 10 forintért Pálffy Péternek adta zálogba. 1859-ben Révay Mihály és Czobor Imre mint Bakics örökösök a zálogba vetett kastélyt Pálffy Pétertől visszaszerezték. Az 1592. máj. 8. tartott megyei közgyűlés Pápay Bálintot a rárói vár parancsnokává nevezte ki, 1600-ban Révay F. és Péter, Hédervári István alispán, Czobor Márton és Czobor Imre birták Rárót, s mivel ez Győr ostroma alatt elpusztult, a lakosságnak 6 évre minden szolgálmanyoktól felmentő szabadalomlevelet adtak. Széchenyi György kalocsai érsek s győri püspök a Révay-nemzetség rárói birtokrészeit megvette, Bakics örökösök részei pedig örökösödés és eladás által e korban sokfelé oszlott. Az 1615. máj. 2-án tartott megyei közgyűlésen a német lovasok által Rárón okozott károk miatt Sey János a rárói nemes urak nevében megtagadta az adót.

Ugyane korban Széchenyi György egymásután szedte össze a rárói uradalomhoz tartozott birtokrészeket, így megvette gróf Nádasdy Fer.

és Pázmán Miklós (1659-ben), Tharnovszky Szaniszló (1660-ban), Jakosics Imre (1661-ben), gr. Kéri Ferencz (1665-ben) és Macholányi János (1686-ban) birtokait.

1686-ban gr. Kaunitz Domonkos vette meg Erdődy Borbálának örökségi birtokát; a vevőnek holtá után Kaunitz és Apponyi Lázár grófok lettek egyenes örökösök.

Apponyi Lázár embertelenségeinek szomorú emlékeivel telve vannak a megyei jegyzőkönyvek. Utóbb mind Apponyi, mind Kaunitz a rárói birtokrészeket Viczay Jób grófnak örök áron eladták, s miután ugyanez utóbbi a Széchenyi örökösök birtokait is megszerezte, mindezek a Hédervári-féle jószágokkal együtt a Viczay grófnak birtokába szállott. De csak rövid időre; mert Viczay Jób gyermekeinek az 1773-ban történt megosztás alkalmával a rárói uradalom Viczay Eszternek, férjezett báró Sándor Antalnénak jutott, kiről ismét fiára Sándor grófra szállt, a ki a rárói kastélyban nevelkedett fel; vannak máig is oly öreg emberek, kik sokat tudnak róla regélni, hogy mily lovas volt; ez pedig eladta báró Sina Jánosnak 1847-ben; ennek örökösei eladták 1888-ban Wenckheim Kisztina grófnőnek, a ki jelenleg is birtokosa.

Az iskola keletkezett az 1857-ik évben, ennek előtte a gyermekek a máterba Ásványba jártak iskolába; de az akkori uraság báró Sina János a lakossággal együtt elhatározta, hogy a gyermekek nagy létszáma miatt állítani fognak egyosztályu tanodát egy állandó tanítóval; épen ezen évben történt meg az urbéri tagosítás; az uraság a tanítói javadalom részére kiharított 14 hold szántóföldet magyar holdakban, és pénz-

tárából 42 frtot és 2 öl hasáb fát; évenként a tanítói lakot is ő adta azon kikötéssel, hogy a Ráróhoz tartozó birtokon lévő gyermekek a rárói elemi iskolában fogják nyerni az oktatást.

De az akkori tanítólak a helyszüke miatt nem felelt meg a czélnek. Az 1860-ik évben az uraság és a község tárgyalás alá vette a dolgot az iskola építése végett, s megállapodásra jutottak, hogy az uraság átadja az ugynevezett számtartó lakot iskolahelyiségül, de egyuttal lemond a védnökségről; ezen határozatot mindkét fél elfogadta és jelenleg ez a tanítólak s iskola áll fenn.

Az 1887. évben a tanítói lak és az iskola egészben ujlag lett átalakítva a község és a jóltevők hozzájárulása által. A tanítólak homlokzata délnyugotnak áll; az alapépítmény téglá, tetőzete pedig fazsindelyből áll; van a tanító részére 3 lakszoba padlós, 2 konyha, egyik zárt, a másik nyitott, egy kamra és pincze, egy istálló és hármass sertésöl; a lakház végében folytatólag van a tanterem, mely 10 méter hosszú és 6 méter széles 3 ablak által nyeri a világosságot balfelül; de a tanterem a tanulók nagy létszámának ma már nem felel meg. Az építési költségekhez hozzájárultak kegyadományképpen ő cs. és kir. felsége 100 frttal, boldogult Simor János biboros herczegprimás 100 frttal, gróf Khuen Károly bán 15,000 drb faltéglával és Wenckheim Krisztina grófnő 2000 drb téglával és e czélra kivetett összegének felével. Az iskola el van látva kellő tanszerekkel.

Az iskolai könyvtár áll 65 kötetből. Torna-helyisége nincs.

Faiskola van 800 □-öl; az 1857. évben lett kihasítva e czélra és igen gondozott; 600 darab oltvány van a legkiválóbb fajokból, évenként 120 drb ásatik ki és vidéki községek is vásárolják.

Női kézimunka és iparág nem taníttatik.

Az első tanító Molnár Antal volt 1857. évtől kezdve egész 1873. évig és egyuttal a község jegyzője is; 1873. évtől egész 1874. évig Oberle Vendel; 1874. évtől kezdve s jelenleg is *Drazdovszky* Rezső, született Győrött 1842-ik évben. Képesítettett 1862. évben a győri katolikus képezdeben; ennek elvégzése után segédtanítói állást foglalt el, és mint segéd működött 10 éven át. 1870. évben Ujfalú községben rendes önálló tanítónak választatott meg és működött 1874. évi Szt.-Mihály napig. 1874. évben Ráró községben megválasztatott rendes önálló tanítónak, hol jelenleg is működik.

A tanító évi fizetése 14 hold szántóföld, 210 frt tandíj, munkamegváltás czimén 50 frt és 30 frt fapénz, a melyet a községi pénztár fizet. Az uradalom 42 frtot tandíjúl és két öl hasáb lágy fát, a melynek becsértéke 14 frt, tisztességes lakást melléképületekkel és 14 holdnyi házi kertet ad. A tanítói állásnak összes évi jövedelme 486 frt.

Az iskolaszék elnöke *Prokoponszky* Dániel ásványi plébános.

2. BÁCSA.

Győrmege, Tósziget és Csilizközben. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 850. — Rk. 750, ág. ev. 50, ev. ref. 40, izr. 10. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 150. — Mn. 110, ism. 40. — Tny. magyar.

Posta, távírda, vasut-állomás: Győr.

A történet adatai szerint, mivel 1600 körül Buda és Esztergom eleste után Győr lett Bécsnek előkapuja, így Győr körül a török portyázók igen sokszor át-átcsaptak szigeteközbe. Ezen időközben a bácsaiakra nehéz feladat hárult, mert ugyszólván az egész szigetközöt fegyverrel védték.

A helyzet nehézségeit megerősítik azon hagyományok is, melyek azon időtől mostanáig szájról-szájra eljutottak.

A többek között az öregek élethüen elő

tudják adni Hamar József történetét, a ki a bácsai réten kaszált, mikor egy török lovas közeledett feléje. A török lovas, hogy az ellenállást kikerülje, pipát mutatott elő és tüzet kért Hamar Józseftől. Hamar, hitt a hízog töröknek és közvetlen maga mellé eresztette; mig ő el volt foglalva a kova és taplóval, azalatt a török a már készen tartott hurkos zsineget villámgyorsan Hamar József nyakába dobta és a szerencsétlent a nyereghez erősítve elvonszolta.

Ezen hagyomány bár biztos adatokra nem

vezethető vissza, de könnyen megtörténhettek ilyen esetek azon időben, midőn a török tábor fekvését csak a kis Duna választotta el a község határától.

Ily nehéz viszonyok között az 1826-ik évi megyei gyűlésen a bácsaiak kérték a vármegyét, mivel hogy ők az egész szigetközt fegyverrel védik a török átjárás és becsapás ellen, a többi falukból is rendeljenek segítséget, mi meg is történt (megyei l. v. t. 3. jk.)

1720-ban a megyei gyűlésen kihirdettetett a bácsai helység kiváltságlevele, melynél fogva a vármegye őket nemesekül elismerte.

Ezen község határába olvadt Esztergethő pusztult falu, melyet az Esztergethőy-nemzetség tagjain kívül más családok is birtak s hihetőleg hajdani határkiterjedése nagyobb volt, mint a mennyire azt jelenleg teszik. A falu keletkezése 1451-re esik; e korban bizonyosan senki által nem használt Hédervári-birtok volt, minőt a XV. században többet is találunk s mint ilyen földet Hédervári Pál Fusker Miklósnak ajándékozta, ki ezen esztergethői földről felvette az Esztergethőy nevet (Hédervári l. v. t. 31. csomag 1451. sz.)

1670-ben a megyei levéltár szerint, még mint falu állott s mikor pusztult el? nem tudjuk. Határa Kis-Bajcs és bácsai határokba olvadt, hol csupán egy dülő-ut tartja fenn a nevét.

1594. évben Szinán nagyvezér július 22-én elfoglalta Tatát, iszonyu táborával Győr alá sietett, de megelőzte Mátyás főherczeg, a keresztény sereg vezére; Esztergethő falu mellett sánczokat emeltetett, a hely mai napig is Táborhelynek neveztetik. Vének és Bácsa között a Kis-Duna partjától a nagy Dunáig terült el a kereszténység balszárnya. A kis Duna partján majdnem Pataházáig sánczokat emeltek és árkokat húztak, melyeket ágyukkal, mozsarakkal raktak meg s jelentékeny erőddé emeltek.

Szeptember 9-én Vének fölött a törökök hidat kezdtek verni s egész éjen át dolgoztak. Másnap kora hajnalban erős küzdelem fejlődött ki a Duna partján, a harcz napnyugatig tartott, midőn a keresztények visszaverettek. A keresztény csapatok minden rend nélkül Abda felé tódultak. Erre a törökök vérszemet kaptak, a bácsai és pataházi sánczokba törtek, de ezeket már üresen találták; most a menekvő tábor

után rohantak, az elmaradottakat felkonczolták. A Hédervár felé menekvőket a törökök szintén utólérték és 2000-nyi földözetet lekaszaboltak; tetemes zsákmányt, 120 ágyut, 200 terhelt hajót, tömérdek löszert, élelmi czikket, a hadsereg fizetésére akkor érkezett pénztárt és a főherczeg drága asztali készletét, minden vele volt ezüstjét elrabolták. (Györm. egyet. leírásából 505 l.)

1609-ben Chepke Orbán is birt Esztergethön. 1630-ban Esztergethői Imre, vasvári Zeghi Mihálynak, bajcsi Téglás Péternek és szavai Szavay Györgynek örökáron eladta. (Hédervári l. v. t. 2/1630.)

Szava vagy Zava, Bácsa, Bajcs között. 1642-ben a megyei levéltár szerint a Szavai-család birtoka volt. 1640-ben Szavát egy folyócska hasította át, melyet a megyei jegyzőkönyvek Tugát néven emlegetnek. 1683-iki hadjáratban átsapott török portyázók fölgyújtották, elpusztították s többé fel sem épült.

Szent-Vid a falutól délkeletre a kis Duna mindkét partján. 1222-ben II. Endre oklevelében Szent-Güd név alatt emlittetik. 1593-ban még állott Szent-Vid tiszteletére épült temploma, de a helység már akkor rég elpusztult. Lipcsei János birta, ki Vajda Kristófnak és Torkos Jánosnak adta zálogba. Sok kézen ment keresztül.

Szent-Vid elpusztult templomának maradványai még most is láthatók, alapzatából még számos egész téglá kerül ki.

A nevezett templomnak egy kis harangja még most is jó szolgálatot tesz a bácsai iskolás gyermekek becsengetésére.

Szent-Vid határában keletre terülnek el a „likocsok“-nak nevezett gödrök és felhányt halmozatok, melyek mai napig is láthatók. A hagyomány török tábor maradványainak tartja.

A török uralom megdöntése utáni időkből Bácsa községre vonatkozó adat nem igen áll rendelkezésre, csupán 1848—49-ről maradtak fel némi emlékek.

Ugyanis a falu északi részén látunk nagyobb földhányást, melyet jelenleg a róm. kath. temető vesz körül. Ezen magas dombot a magyar katonák emelték 1848. év december havában, mely dombon ágyuik voltak elhelyezve. A község ezen időben nagyszámu katonasággal volt megszállva.

Mivel az osztrák haderőnek a magyarok nem nem tudtak ellentállni, kimondották a község felgyújtását és elpusztítását. A lakosság már meg is kapta a felszólítást a hurczolkodásra, de Windischgrätz gyors előnyomulása következtében, a magyarok kénytelenek voltak szándékukkal felhagyni. A kétségbeesett lakosság tehát csak a véletlennek köszönhette, hogy a végelpusztulástól megmenekedett.

1820. év táján egy egyszerű parasztház szolgált iskolaépület gyanánt, mely padlózatlan, nádfödeles, alacsony épület volt. Egy kis kétablakos tanteremmel és egy tanító szobával.

Ezen épület a célnak semmi tekintetben nem felelt meg, miért is 1830-ban némileg jobb karban levő épületet vettek meg ugyanily célra, mely csak abban különbözött az előbbi iskolaépülettől, hogy úgy a tanterem, mint a tanító egy szobája, valami kevéssel tágasabb volt, de az igényeknek még ez sem felelt meg teljesen, mert a tanterem mintegy 100 gyermek befogadására ismét elégtelennek bizonyult. Így történt, hogy 1866. évben a hitközség megvette az Ergényi József-féle urasági épületet mintegy 1100 □-öl belterületével, mely azonban magában foglalja a községi faiskolát is.

Ezen épületnek két tágasabb szobája át lett alakítva tanteremmé, mely 13 méter hosszú, 4·60 méter széles, 3 méter magas. Van rajta 5 ablak, melyeknek magassága 1·50 m., szélessége 1 méter.

Az iskolaépülettel összeköttetésben áll a tanító lakása, mely következőkből áll: 2 padlós szoba, konyha, kamra, istálló, szin. Van hozzá tágas udvar és egynegyed hold kert.

Ugy az iskola, mint a tanító lakása zsindelytetőzet alatt áll.

Áttérve most már azon adatok ismertetésére, melyek a tanítók működésére vonatkoznak, erre nézve csakis 1820-ig lehetett visszamenni, előbbi időből semminemű hagyomány nem áll rendelkezésünkre.

A legidősebb emberek visszaemlékezése alapján a következő önállóan működő tanítók neveivel rendelkezünk:

Kók János 1820—32, Major Mihály 1832—1840, Csive József 1840—46, Szigeti István

1846—71, Holeczky Sándor 1871—74. Ezideig a nevezettek, mint kántortanítók és községi jegyzők működtek.

Szabó Gyula 1874—78, Bedrus József 1878—83 október 1-ig, Traunicsek Ernő 1883-tól mai napig mint ktanítók szerepeltek.

Működésükre nézve egyéb feljegyezni valót nem tehetünk, minthogy mindnyájan mint hivatásuknak élő emberek a reájuk háramló kötelezettségnek pontosan és lelkiismeretesen eleget tettek, a reájuk bízottakat szellemileg és erkölcsileg azon nivóra emelték, a melyen egy jóra való népnek állnia kell; úgy az éltebbek, mint a fiatalok hálás emlékezettel viseltetnek tanítóik emléke iránt, mert érzik jótékonyágát mindazon nemes és szépnek, a mit szívük és lelkükbe csepegtettek.

Mivel a gyermekek száma a törvényes létszámot jóval fölülmulja, azért már intézkedés van készülöben a második osztály felállítására.

Az iskola felszerelése kielégítő. Van 24 drb fali olvasótábla, 2 drb írótabla, 48 drb szemléltetőkép, 1 drb számológép, 3 darab térkép (Magyarország, Európa, Afrika).

Tornaeszközök nincsenek.

Van azonban az iskolához tartozó területen kisebbszerű faiskola, mely jelenleg még csak kezdetleges állapotban van. Van benne mintegy 1500 vadoncz és egy pár száz nemesített fácska. A faiskola a tanító kezelése alatt áll.

Végül megemlítjük a jótévők neveit.

Először is meg kell emlékeznünk Simor János Magyarország egykori hercegprimásáról, ki, még mint győri püspök 150 frtot, káptalanja szintén 150 frtot adományozott a bácsai szegény iskolás gyermekek segélyezésére, oly czimen, hogy annak kamatai a szükséges taneszközök beszerzésére fordíttassanak.

A mostani kántortanító *Traunicsek* Ernő, szül. Hontmegye Vámos-Mikolán, 1859. év július hó 26-án. Mint képesített tanító 1876. év szeptember elsejétől Hontm. Visk községben volt alkalmazva. Példás, ernyedetlen szorgalmu tanító, a kerület jegyzője. Számos, arannyal jutalmazott pályamunkával bír, melyek az egyesületek levéltárában őriztetnek.

A kántortanító jövedelme: 70 mérő kétszeres gabona, 5 kat. szántóföld, 80 frt tandíj, 200 kéve rözse, misealapítványból 40 frt, vallás és tanulmányi alapból 4 frt 60 kr., stóla 10 frt,

ostyasütés 8 frt, párpénz 14 frt. Díjlevél szerint 562 frt 73 kr.

Az iskolaszék elnöke *Mihalovits* Ferencz helybeli plébános.

3. DARNÓ.

Mosony vármegye magyar-óvári járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 785. — Rk. 748, izr. 37. — A majorok Lk. sz. 633. — Rk. 621, izr. 12. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 230. — Mn. 170, ism. 60. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Távirat: Hédervár. Vasúti állomás: Kimle.

A község eredetéről semmit sem jegyzett fel a krónika; csak annyit tudunk bizonyosan, hogy a múlt században egész 1787-ig a község Hédervárnak filiája volt. Ezen említett évben alapított a darnói lokális káplánság, mely 1809-ben lett plébániává. Számtalan viszontagságokon ment keresztül azóta a község, de csak a legjelentékenyebbekre lehet kiterjeszkednünk.

A legrettenetesebb csapás, mely e községet érte, volt a kolera. Háromszor rohanta meg e vész Darnót és Zselit, háromszor tizedelte meg lakosait: 1831, 1848, 1873. évben.

1809-ben több ízben vonultak erre át francia csapatok. Ezek kifosztották a házakat. Nemcsak kenyeret, szalonnát és egyéb élelmet, lovaik számára pedig takarmányt, hanem egyáltalában mindent, a minék hasznát vehették, magukkal vittek.

1849-ben az osztrák ugyan bitófát állított fel Darnó közepén azok számára, kik katonáit netalán bántalmazták; de egyébként a békés polgárokkal emberségesen bánt. A szabadságharczosok ellenben, sajnálattal kell megvalanunk, nem ismertek kiméletet véreikkel szemben.

Az iskolára vonatkozó adatok igen gyérek. 1805-ig a darnói és zseli iskolások Hédervárra jártak iskolába. Az említett évben fejezték be Darnón az első iskolaházat, mely hivatva volt Darnó, Zseli és a közeli majorok gyermekeit az írás, olvasás és számolás mesterségeinek titkaiba beavatni, őket a hit igazságaiban alaposan oktatni. Ez az első iskola igen szerény, nádfedélű, alacsony, inkább kunyhó, mint ház volt.

1857-ben építették a két község katolikus hivei a jelenlegi új iskolát a kántortanítói lakás-

sal. Az építési költségek fedezésére Darnó és Zseli községek 1100 frtot p. p. vettek fel részint a Nunkovics-féle alapítványból, részint pedig a mosonymegyei pándorfi hidvám pénztárából, mely összeggel a községek még most is tartoznak és pedig Darnó 1000 frttal, Zseli 100 frttal.

A második tanterem a kántortanítói lak melléképületeivel 1886-ban épült, Darnó és Zseli községek lakosainak, valamint a gr. Khuen-Héderváry uraság és Strasser Zsigmond nováki uraság hozzájárulása által. Az építési költségek a nevezettekre pótdóiban lett kivelve iskolaépítés címén.

Az iskola jótévi: Szentmihályfalvay Ignác, e század elején darnói plébános, ki az iskolának 42 frtot hagyott, melynek kamataiból az alapító szándékához hiven évenként katekizmusokat és bibliákat kapnak a szegényebb sorsú gyermekek.

Koczurek Rezső egykori darnói plébános, ki 1878-ban 50 frt alapítványt tett le oly czélból, hogy annak kamataiból majd egykor új iskola építtessék, a kántori fizetés megjavíttassék, stb.

A gróf Zichy Henrik-féle iskolai alapítványból már többször nyert az iskola majd 50, majd 20—20 frtot.

A kántortanítói lak és iskola részint téglá, részint vályogból építve és fazsindelylyel befedve, Darnó község déli vége felé, a plébánia átelében fekszik. A kántortanítói lak homlokzata északkeletre néz. Ezen irányban következő helyiségek fekszenek: egy kisebb egy ablakos szoba, mögötte a konyhával és éléstárral. Az említett kis szobához sorakozik egy nagyobb két ablakos szoba; továbbá egy tanterem utcára néző ablakokkal. E teremhez támaszkodik az épületnek dél felé néző szárnya, mely áll egy új tanteremből folyosóval, mellette van egy

mosókonyha, melyből az osztálytanító egy ablakos szobájába juthatni. Ezt követi egy kisebb és egy nagyobb kamra. A 352 □-ölnyi udvaron és a kis pinczét balra hagyva, hátul találjuk a kocsiszint és az istállót. E mellett 80 □-ölnyi konyhakert áll rendelkezésre.

Az iskola aránylag a lakosság nagy szegénységéhez és a folyton növekvő adóteherhez elég jól van felszerelve.

Vannak bibliai, természetrajzi, természettani és olvasótablák; továbbá szükséges térképek és földgömbök.

Könyvtára az intézetnek nincs.

Testgyakorlótér az iskola udvara. Tornászati eszközök nincsenek, de azért a gyermekek nyernek annyi oktatást, a mennyi eszközök nélkül lehetséges.

Faiskolával az iskola, sajnos, nem bír; megfelelő oktatást a gyermekek a községi faiskolában nyernek.

Kézimunkatanítás ez intézetnél eddig még nem volt.

Mint kántortanítók itt működtek: Gosztonyi Mihály 1805—57. mint kántortanító, jegyző és haranggondnok. Gosztonyinak sok éven keresztül

nem megvetendő hivatali vetélytársa volt Nagy József csizmadia, kihez a tanulók fele járt. Valószínűleg ezen a réven bujtak ki a szülők a kántortanítónak járó évi illetékek megfizetése alól; a csizmadia olcsóbban taníthatott. Joskay Ignác 1857—73 mint kántortanító és jegyző. Farnady István 1873 mint kántortanító és postakezelő.

Mint tanítók a következők voltak ez intézetnél alkalmazva: Maszárovits Gyula 1886—87, Szabó Lajos 1887—89, Német Ferencz 1889—1890, Wunder János 1890—92, Lurwig Ferencz 1892—94, Remenyik Lajos 1894—95, Krausz Anna 1895—96.

Jelenleg *Farnady* István a kántortanító, ki szül. Györm. Eöttevény községben, 1850. július 27-én földmives szülőktől. Képesítettett Győrött 1869-ben. Működött Lipót-Püski községben.

Krausz Anna tanítónő, született 1877. évi február 17-én M.-Óvárott. Képesítettett Győrött 1895-ben.

A kántortanító jövedelme 566 frt 20 kr.

A tanítónő fizetése 318 frt.

Az iskolaszék elnöke *Makay* János plébános.

4. DUNA-SZENT-PÁL.

Győr vármegye tószigeti és csilizközi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 546. — Rk. 521, ev. ref. 11, izr. 14. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 100. — Mn. 80, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta: Győr-Zámoly. Távirtda és vasut-állomás: Győr.

Legrégibb történetét homály fedi; a szóhagyomány sem őriz róla semmit. A Héderváry-nemzetség birtokai közé tartozott, míg 1521-ben II. Lajos, laki Bakics Pálnak adományozta, ki mint protestáns főúr, jobbágysait is a protestáns vallásra térítette. 1594-ben a Győrt ostromló seregek által felgyújtva teljesen elpusztult. Hogy mikor lön ismét megtelepítve, nem tudjuk.

Az iskola keletkezése és története ismeretlen.

Az iskola jótevői között említendő: Koczián Elek, Vörös Vincze plébánosok és Bugár Vincze, a kik az iskola kiadásainak fedezésére bizonyos tőkéket hagyományoztak.

Az iskola a templom szomszédságában a a helység közepén fekszik, a hova az 1846-ik évi tűzvész után tétetett át. A mi a tanítói lakot

illeti, sok kívánni valót hagy maga után. Az iskolai épület egy tanteremből áll. Falai vályogból épültek, tetőze nád. (A megyei bizottság határozata folytán 1897. év folyamán új tanterem építendő és felszerelendő.)

Az iskola felszerelése: Bárány-féle fali abécés tablák, Európa, Magyarország és Győr-megye térképe, egy földgömb, egy nagy tábla, számológép, egy asztal és egy szék.

Könyvtára nincs.

Testgyakorlótérnek az udvar használtatik, eszközök nélkül.

Faiskolája átlag évenként 200 drb nemesített fácskát szolgáltat.

A kántortanítók nevei és működési idejük 1788-tól ismeretes. Ugyanis: Nagy Sándor 1788

—1893, Mihály János 1793—94, Nagy Mihály 1794—96, Szigeti József 1796—98, Csörgő Márton 1798—1800, Lamos Pál 1800—1801, Vargai József 1801—03, Pongrácz József 1803—1804, Horváth József 1804-től, hogy meddig volt, nem tudható, de a legközelebbi feltalálható Makkos Lőrincz 1820-ban, nem tudhatni meddig, Burkus Márton 1831-től 1835-ig, Czenke Mihály 1835. jan. 15-től 1835. május 15-ig, Német János 1835—38, Törzsök N. 1838—46, Egyed Ferencz 1846—86, Oross Gábor 1886—1892, Szabó Imre 1892—94.

1894-től *Rechnitzer* Károly, született Mosony-

megyében Magyar-Kimlén, 1865. október 19-én. Képesített Győrött 1886-ban. Mint osztálytanító a lébenyi róm. kath. népiskolánál nyert alkalmazást és pedig 1884. évi szeptember 1-től 1892. évi november 1-ig. Ekkor a ladaméri róm. kath. iskola osztálytanítójává választott meg, mely minőségben 1894. január 10-ig volt; azóta pedig Duna-Szent-Pálon volt mint kántortanító alkalmazva. Innen Nagy-Barátra választott meg, helyét *Fischer* János oszt. tanító foglalta el.

A kántortanító jövedelme 453 frt 94 kr.

Az iskolaszék elnöke *Vida* János plébános.

a) DUNASZEGH.

Győr vármegye tósziget-csilizközi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 739. — Rk. 728, izr. 11. — Gyulamajor Lk. sz. 111. — Rk. 102, izr. 2, ág. ev. 7. — A lakosság nyelve magyar. Tank. sz. 150. — Mu. 120. — Tny. magyar

Posta-állomás: Győr-Zámoly. Távirat: Győr. Vasútállomás: Győr.

A község keletkezését biztos adatok hiányában a szóhagyomány a következőképen adja elő: 1430 körül valahonnan egy halász ember szakadt e vidékre, ki a pataházi dombtetőn, a mostani Holt-Duna balpartján egy halászkunyhóban lakott. Ezen halászkunyhó vetette meg a község alapját. Idővel ehhez a Holt-Duna balpartján mindinkább több és több ház épült és így község keletkezett.

Legrégibb időkben Dunaszegh is Hédervár, utóbb Bakics-féle birtok volt s Hédervár és Ráró sorsában osztozott. 1612-ben Forgách bíbornok tized szedése ellen a Duna-zöghi nemesek Győr-vármegye közgyűlésén panaszt emeltek, a hozott megyei határozat a törvénytelen szedett tizedet lefoglaltatta és visszaadatta. 1637-ben Hédervár István a dunaszöghi praedialistákat tized megadásáért intette, de azok kijelenték, hogy kiváltságaiknál fogva a tizedet egyszersmindenkorra megtagadják.

Dunaszeghet illetőleg a plébániai könyvtárban a következő történeti adatok valának felkutathatók: a dunaszeghi templomot 1720-ban gróf Viczay Terézia építtette. (A templom téglából épített szilárd, erős építmény, melynek tornya is egészen téglából van építve.) Dunaszegh a régebbi időkben Zámolyhoz tartozott egyházilag. II. József császár idejében azon eszme nyert tápot, hogy

Dunaszentpálon, mely Ásványhoz tartozott, plébánia alapíttassék és Dunaszegh hozzá csatoltassék filiálnak. Ezen eszme később meg is valósult. Így lett Dunaszegh Dunaszentpálhoz csatolva.

Az iskolára vonatkozólag, semmiféle adat nem található. A régi iskola az idősebbek állításaként a mostani iskola helyén egy szobából és egy előszobából álló ház volt, melynek keletkezéséről és keletkezési idejéről semmit sem lehet megtudni. Az iskola butorzatát egy asztal és néhány pad képezé; akinek az asztalnál hely nem jutott, az a magával hozott kis zsámolyra ült. Minthogy azonban ezen iskola később a felszaporodott tankötelesek befogadására elégséges nem volt, vele szemben 1844. évben a mostani kántortanítói lakban nagyobb iskola építtetett a község költségén. A tanügy előrehaladtával ezen iskola a kívánalmaknak meg nem felelvén, a község elhatározta, hogy a kor kívánalmainak megfelelő, tágas és világos iskolát fog építtetni.

Az új iskola 1887. évben készült a régi iskola helyén. Három évvel később 1890. évben az iskolaépülethez egy új tanterem csatoltatott. Az iskolák a községbeli lakosság költségén építtettek fel.

Ezen költségekhez Ő Felsége I. Ferencz József apostoli királyunk 100 frttal o. é., gróf

Khuen Héderváry Károly horvát bán 20 öl fával járult.

Ezen 20 öl fával lett az iskolaépítéshez szükséges téglá égetve.

A plébániai könyvtárban felkutatott adatok szerint Dunaszeghen a következők voltak alkalmazva mint kántortanítók: Csiszár Ferencz, Hollosy József 1791. évtől, Dudary Ferencz 1797. évtől, Miklósy János 1798. évtől, Csörgő Márton 1800. évtől, Cseh István 1816. évtől, Dérer Ágoston 1817. évtől, Czumpf Imre 1819. évtől, Taródy József 1833. évtől, Fülöpp Lajos 1884. évtől mai napig, Schneider Ferencz osztálytanító 1891. évtől. A fentnevezettek előtti kántortanítókról semmiféle adat nem található.

Taródy József a tanítói hivatalon kívül kezdetben jegyző is volt; azonfelül foglalkozott méhészettel s szenvedélyes fatenyésztő és faiskola kezelő volt. A fatenyésztésben elért sikereiért az államtól 25 frtnyi jutalomban részesült. A község lakossága kegyelettel emlékezik meg a megboldogultról, mert a jelenlegi családapák mind az ő tanítványai valának, kikből az egyháznak vallásos híveket, a hazának hű fiaikat nevelt.

Fülöpp Lajos mellékesen foglalkozik fateenyésztéssel, mint a községi faiskolák kezelője, méhészettel és selyemtenyésztéssel.

Fülöpp Lajos született 1860. év aug. 25-én Sárás pusztán, Györmegyében; a tanítóképző intézetet Győrött végezte. Ugyanott a kir. katolikus tanítóképző intézetben nyerte meg 1880. évben a tanítói oklevelet. Mint osztálytanító működött Nyulon Győr vármegye 1879-től 1880-ig, 1880-tól 1881-ig Csornán (Sopron vármegye) volt, hol az állomásfőnöknél mint nevelő volt alkalmazva. 1881-től 1884-ig Ujfalun (Győr vármegye) működött mint önálló tanító.

Schneider Ferencz osztálytanító. Született Baján, Bács-Bodrogh várm. 1871. év június hó 1-én. A tanítóképző-intézetet Baján végezte az állami tanítóképző-intézetben, hol a képesítői vizsgálatot 1891. év jun. hó végén tette le. 1891—92. tanévtől kezdve Dunaszeghen működik mint tanító.

A kántortanítói lak áll: 2 padlózott szobából, egy zárt konyhából, egy kamrából, két istállóból és meglehetősen tágas udvarból. A kántor-

tanítói lak a templom tözsomszédságában, tőle északra fekszik. Az épület alapanyaga részben téglá, részben vályog, a tetőzet pedig nád.

Az iskola áll két tanteremből, melyek között 1.20 méter széles folyosó van. Az iskola hossza 22 méter. Az iskola bejárata az utcán van. Az utcáról a folyosóra, a folyosóról a tantermekbe lehet jutni. A tantermek hossza 9—9 méter, szélessége 6—6 méter.

Az egyik iskola megvilágíttatását balról (nyugatról) három, hátulról (délről) két nagy ablak által nyeri. A másik iskolát pedig három ablak jobbról (nyugatról) világítja meg.

Az iskola alapépülete téglából, a tetőzet fazsindelyből van. Az iskolának udvara nincs. Az iskola a kántortanítói lakkal szemben épített különálló épületet képez, két oldalán faiskolával.

Az első tanterem felszerelése áll a következőkből: egy dobogó, egy asztal, egy szék, egy iskolatábla állvánnyal, egy számológép, 14 iskolapad, 24 drb Bérány-féle fali olvasótábla s a tanterem alaprajzának térképe.

A második tanterem a következőkkel van felszerelve: egy dobogó, egy asztal, egy szék, egy iskolatábla állvánnyal, egy falonfüggő rajztábla, 14 iskolai pad, Európa fali térképe, Magyar szent korona országainak falitérképe, Györmegye térképe, Dunaszegh község környékének órákörös térképe, Dunaszegh község határa térképe, az iskola alaprajzának térképe, a tanterem alaprajzának térképe, tizedes mértékek táblázata.

A községnek két faiskolája van. Egyik az iskola mindkét oldalán, a másik az iskolától 100 méternyi távolságban. A faiskolák két év előtt lettek beültetve csemetékkel, melyek jó részben már be vannak nemesítve.

Kézimunka az iskolában nem taníttatik, a lányok azonban egymástól megtanultak kötni, horgolni.

A kántortanító kántori fizetése 190 forint 75 kr., tanító fizetése 326 frt 60 kr., összes fizetése tehát 517 frt 35 kr.

Az osztálytanító fizetése a legújabb felvétel szerint 310 frtban állapított meg.

Az iskolaszék elnöke Vida János dunaszentpáli plébános.

5. HÉDERVÁR.

Győr vármegye szigetközi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1068. — Rk. 1064, prot. 1, izr. 3. — A. lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 134. — Mn. 134, ism. 44. — Tny. magyar.

Posta, távirda: helyben. Vasuti állomás: Mosony.

Története a legmesszebb menő korba vezethető vissza. Állítólag Hederich lovag alapította, ki Géza fejedelemtől kapta ajándékba. Hogy ez igaz, arra konkrét adatunk nincsen, de nagyon valószínű. Neve Hédervár Hederichből ered. A községben van egy óriási tölgy, mely történelmi becsü, a mennyiben a hagyomány azt mondja róla, hogy Árpád, a dicsőséges honalapító, vezérével tölgy alatt tanyázott volna s innen indult a dunántuli nagyobb hódítására. Szent István korabelinek tartják az ugynevezett Boldogasszony templomot. E templom előtt áll az említett tölgy. Szent István korától IV. Bélaig homályos története van Hédervárnak. IV. Béla alatt egy Hédervár Dénes nádor szerepel, ki állítólagosan egyenes leszármazása a Hederich-családnak. I. Ulászló alatt is szerepelt egy Hédervár Lőrincz. Ugyanis a várnai csatában elesett Ulászlónak anyja azt állította, hogy fia még él, mert lengyel zsidó kereskedők látták Zarában s várjanak a király-választással. Hédervár Lőrincz Garával, Ujlakyval és Czillelyvel huzzták az időt, mert Hédervárnak szándéka volt királylyá lenni. V. László alatt pedig Hédervár László egri püspök volt, kit a csehek vezére Giskra Losoncznál elfogott. Később kiszabadulván, Mátyás alatt maga is részt vett a csehek leverésében. Ettől az időtől fogva folyton szerepelnek napjainkig a nemzet történetében. Egyik ősi ága, Hédervár Kont, Zsigmond alatt 32 társával Budán a Szent-György terén lefejeztetett. Hogy e család, a melynek még ma is van sarja, minő tetteket és dolgokat vitt véghez s minő története van, azt az ott levő okmányokból lehetne napvilágra hozni. Csak az a kár, hogy az 1875-ik évben egy szerencsétlen tűz a könyvtárnak egy megbecsülhetetlen részét is elhamvasztotta. A Hédervár-család ma is egyik legelső embere a magyar nemzetnek, t. i. gróf Khuen Hédervár Károly horvát bán, ki e birtokot gróf Viczay Henriktől 1873-ik évben örökölte. A mult században pedig (az 1800-as években) a Hédervár grófokból lett választva Pozsony, Győr, Komárom,

Mosony stb vármegyék főispánja, kik mindenkor Hédervárott laktak. Néha 7 vármegye küldöttsége jelent meg a ma is fennálló ősi kastély előtt. Hédervár tulajdonképen három részből, áll u. m. tulajdonképeni Hédervárból, Parasszeghből és Binkhel külső részekből. Ide lehet számítani a Vizeimnek nevezett részt is, mely utóbbi nevét a körüle fekvő mocsaraktól kapta. Szépnek a község nem mondható, de elég tiszta. A templom, iskola, községháza a község közepén fekszik. Legszebb épületei, a kastély, az uradalmi iroda, a mely emeletes, az igazgatói lak, egy pár magánház és az iskola. A községben van még a fentebb említett Boldogasszony templom, mely ó német stylan van építve, mely épület alatt a Hédervár-család sirboltja van elhelyezve.

Van gyönyörű angol- és vadaskert. Az angolkerthen sok régiség látható. A kastély régi fegyvertáráról igen híres. Az angolkertnek szomszédságában van a kertész-kert. Ebben a kerthen van a Hédervár-család törzsfája. Egy 7.5 m. kerületű ős nyárfa, mely egy dombon fekszik s a melyre 12 lépcső vezet fel. A hagyomány azt tartja, ha egy ágat a vihar vagy szél letör, akkor a családból egy meg fog halni. Gróf Viczaynak halála előtt véletlenül ez megtörtént s most ez még jobban megerősíti e hagyományt. E fa oly ős, hogy belseje egész korhadt s deszkákkal van beszegezve. Még egy igen érdekes hagyomány van e fáról. Ugyanis Hédervár Kont itt esküdött meg 32 társával e fa alatt egy zivataros éjben. Mikor Kont lefejeztetett, akkor az ős fának a főága letört s azóta csonka a főág s csak a roppant vastagságu mellékágak vannak meg.

Az angolkertből a kertészkertbe egy földalatti folyósószerű üreget fedeztek fel az 1895. év tavaszán; ugyanis egy koci alatt az alagut bolthajtása az angolkertben beszakadt.

Parasszegh részén van egy egyszerű kis kereszt, a melyről a szóhagyomány azt tartja, hogy éjjelenként megfordul. Természetesen alaptalanul. A Darnó község felé vezető uton van egy kápolna Peregrinus tiszteletére építve.

Gyönyörű egy országot ez jegenyesorokkal befásítva. A községtől keletre van a temető, melyben a legrégebb sírfelírás csak a múlt századból való. Hédervárhoz tartozik Károly major pusztája. Ide lehet számítani Bukros pusztát is, mert az e pusztai gyermekek Hédervárba járnak iskolába.

Az iskola keletkezésére vonatkozólag csak annyit írhatunk, hogy közvetlen a templom mellett volt egy alacsony házikóban, de mivel a czélnak nem felelt meg, a község az uradalomtól egy tágas házhelyet vett 100 frtéért, mely fundusra 1862-ik évben építették a mostani iskolaházat egy osztállyal, hullám zsindegy tetőzetre.

Mivel a tanköteles gyermekek száma folyton nőtt, a királyi tanfelügyelő felhívása és sürgetésére 1886-ik évben az akkori teljhatalmu uradalmi tisztartó Fricse József, a ki mindenkor nemcsak szóval, de tettel is a népnevelésnek legszentebb ügyét szíven s lelkén hordozta, a kor igényeinek megfelelő szép mintaiskolát építtetett. A költségek ugyan közadakozás útján lettek volna fedezendők, de az építkezésekre fölmerült hiányzó összeget a kormányzó tisztartó ajánlatára az uradalom fődőzte. Az építkezés körülbelül 1500 frtba került.

A kántortanítói lak az iskolaépületben van. Szép tágas lakás, tágas iskola s hatalmas udvar, melynek alsórésze a kántortanító használatára, a felső pedig a tanulók részére fordítatik. Van két tanterem, 1 segédtanítói és 2 kántortanítói szoba, 1 konyhával, 1 pinczével s 1 éléstárral, istálló és kocsiszin. Mindenikben 2 osztály van s 1–1 tanító működik. Az egész épület téglából van építve s cserép és fazsindegyel fedve. A felszerelés elég jó. Könyvtár van, mely 1895-ben lett alapítva. Testgyakorlótér az udvar, hol torna-felszerelés nincs.

A férfi vagy női kézimunka nem taníttatik. Faiskola van s a községen kívül fekszik 1200 □-öl. A fatenyésztés nem igen sikerül, miután a nagy hó, árvíz s télen a nyulak gyakran igen tönkreteszik. Jelenleg 1600 drb gyümölcsfa van. A fanemesítést a nagyobb tanulók gyakorlatilag is tanulják künn a faiskolában.

Az iskola jótévi a múltban és a jelenben is a róm. kath. hitközség, a mely a legnagyobb anyagi áldozattal féltékenyen őrzi az iskolának

katholikus jellegét. A visszaemlékezés után 1840-ik év előtt Szitkovics nevezetű iskolamester működött. 1840-től 1854-ig Horváth György iskolamester és jegyző működött meglehetősen eredménnyel segédtanító nélkül. 1854–73-ig Füleki Antal mint kántortanító és jegyző működött, de miután a jegyzői teendőkkel nagyon el volt foglaltva, a tanítást kissé elhanyagolta; hogy e hiányt pótolja, saját költségén állandóan segédtanítókat alkalmazott, a kik a következők: Pokomándi Gergely, Piusicz János, Klesicz Mátyás, Molnár Gyula, Horváth János, Kaszt Kálmán, Esztergályos József, Holeczki Sándor, Erdélyi Károly. Hogy mely években működtek, nem tudható, csak az utóbbi 1871. évtől mint s. tanító működött 1873-ik évig; ekkor a jegyzőség a törvények szerint a tanítói hivataltól elválasztatott, erre Füleki Antal a kántortanítói hivatalról önkénytelen lemondván, mivel Zámoly (Györmegye) községben jegyzővé időközben megválasztatott.

A megüresedett kántortanítói állásra Erdélyi Károly helybeli segédtanító neveztetett ki. 1884. év december 10-től a kántortanítói állomás betöltetlenül volt 1885. január 20-ig, mely idő alatt a gyermekeket a helybeli káplán Ecsedy Gyula tanította. Jelenleg *Felber* József mint főtanító működik, ki mint segédtanító B.-Kajáron, Györm., Halászin Mosonym. több évekig volt alkalmazva. 1859. jun. 27-én született B.-Kajáron, Györm. A képezdei tanfolyamot Győrött, részben nyilván, részben pedig magán miniszteri engedéllyel végezte. 1884. okt. 20-án a győri püspöki tanítóképezdében a tanképesítőt jó sikerrel kiállotta. 1885. január 20-tól a mai napig működik. Fizetése 588 frt 12 kr.

A segédtanítói állomás 1886-ik évben rendszerezettetett 300 frt fizetéssel, mely összeget a segédtanító a községi pénztárból havi részletekben utólagosan kapja.

Segédtanítók: Juhász József 1887. október 1-től 1891. febr. 1-ig, Szemennyei Kálmán 1891. szept. 1-től 1892. szept. 1-ig, Simon János 1892. szept. 1-től 1893. szept. 1-ig, Janosovszky Lajos 1893. szept. 1-től 1895. aug. 15-ig. Jelenlegi segédtanító *Kristó* Károly, ki 1895. július 16-án lett segédtanítóvá megválasztva. Mint képezdész 3 évet végzett a csik-somlyói képzőintézetben, a

hol a négyéves tanfolyam még bevezetve nincs. Iskoláit jeles sikerrel végezte. A képesítőt a törvények szerint az egy évi praxis után a jelen év

május havában tartott képesítő vizsgálatokon hasonlóképen Csik-Somlyón letette.

Az iskolaszék elnöke *Cserhalmy* Lajos plébános.

a) LIPÓT.

Mosony vármegye mosony-óvári járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 1032. — Rk. 1017, izr. 15. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 160. — Mn. 120, ism. 40. — Tny. magyar.

Posta, távirda: Hédervár. Vasuti állomás: Mosony.

Az első iskola keletkezésének ideje a legrégebbi időkre vezethető vissza. Az iskolák helyei számtalanszor változtak. Állandó iskolát a templom építésekör 1700 táján emeltek, s most a legújabb korban 1887-ben állítottak ismét új iskolát. A jelenlegi iskolaépület a kor kívánalmainak egészen megfelelőleg épült, külseje szembeötlő és impozáns. Belső felszerelése sem eshetik kifogás alá. Hogy ilyen szép iskolája van a községnek, köszönheti első sorban felséges urunknak királyunknak és Magyarország hercegprímásának, kiknek nagylelkű adományaikból és gróf Khuen Hédervári Károlynak nemesszivűségéből 400 frtot nyert az iskola. Az iskola építési költsége a belső felszereléssel együtt 5000 frtra rugott. Hathatós támogatásával és anyagi segélylyel járult az iskolaépítéshez a hédervári uradalom tisztartója Fritse József is.

Könyvtár, tornatér s eszközök nincsenek.

Faiskola létesítésén most fáradoznak.

Mivel nem maradt a tanítókról semmiféle írott jegyzék vagy okmány, csak a mit egyesek emlékezetükben megtartottak, illetőleg a régi kantortanítókról tudnak, egynéhányat emlithetünk: Horeczky József, kinek emlékét a feledés köde nem tudta befátyolozni, 1809. évtől 1820-ig, Böröndy József, ki 1820-tól 1839-ig működött. Következnie kellett ezután Cséve Józsefnek, betöltvén az előde által viselt hivatalokat. Eltávozván Cséve József, utóda Major Mihály lett 21 esztendeig, azaz 1845—1866. Tehát éppen a legnehezebb időkben a szabadságharcz lezajlása alatt és után az abszolutizmus korszakában. Major is, miként Horeczky, itt lelta halálát. Hor-

váth János, ki ezután következett, 1874-ig mint kantortanító és jegyző hivataloskodott; ekkor választatván el a jegyzőség a kantortanítóságtól, még 1877-ig megtartotta hivatalát, mint kantortanító. 10 évi működése után nagyfoku megbaja miatt beadta lemondását. 1877-ben *Bécsy* István nyerte el ezen állomást s a mai napig itt működik, s hivatását mint kantortanító teljesíti.

A mostani iskola felépítése után a segéd, illetve az osztálytanítói állás is szerveztetett.

Bécsy István 1848. szeptember 13-án szül. Lébény-Szt.-Miklóson, Mosonymegye, a képezdei tanfolyamokat Győrött hallgatta. Mihelyt 1866-ban elnyerte a tanképesítő oklevelet, azonnal Kis-Baráti községbe hivatott meg mint segédtanító. Az itt eltöltött 4 év után 2 évet Kajáron töltött, majd ismét önálló állást nyert el Sikátoron, hol 4 évet töltött. Ezen időben a jobb javadalmazásu Lipót községi kantortanítói állásra választatott meg.

1887. esztendőben Hány Pál az első az osztálytanítók között, mert ekkor szerveztetett az új állás. Két évig működött. Vig József osztálytanító szintén két évet töltött Lipóton. 1892-ben Morvai Lajos következett. 1 év elmúltával, azaz 1893. évben Fischer János választatott meg, s két tanév folyamán dicséretes tevékenységet fejtett ki. *Petrasovics* Miklós a legújabb időben az osztálytanító. Szül. Nagy-Borsán, Pozsonymegye 1875. február 18-án. Képesítettett Esztergomban 1896-ban. Működött Tényőn és Rimócson.

A kantortanító fizetése 670 frt 70 kr.

Az osztálytanító évi jövedelme 306 frt.

Az iskolaszék elnöke *Cserhalmy* Lajos hédervári plébános.

6. KILITI.

Mosony vármegye rajkai járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1078. — Rk. 1065, ev. ref. 3, izr. 10. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 213. — Mn. 175, ism. 38. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Rajka.

A község eredetére nézve semmiféle okmány nincs; különben az öregebb emberek szö-hagyományaként a jelenlegi község helyén mintegy 2000 év előtt az öreg Duna folyt, mivel a falu mellett lévő tó még mai napig is holt Dunának neveztetik.

1803-ban Bognár István akkori kiliti plébános a plébánia kis kertjében kutat ásott és itt 3 öl mélyen egy hálót és egyéb halászeszközöket találtak.

A határban fekvő urasági alsó erdőben pedig régente a föld alatt egy elsüllyedt hajó roncsaira találtak.

A csinos iskolaház egy tanteremmel bir, melynek világossága 5 öl hosszú, 3 öl széles, 1 és fél öl magas; a tanító részére van 3 szoba, konyha, kamara, istálló, faszin, kis udvar és kis konyhakert.

Az iskolaépület 1851. évig a legnyomorultabb épület volt; ezen évben épült a mai iskolaház; falai égett téglából vannak, siffer-palakövel fődve. A legszükségesebb tanszerekkel el van látva.

Az iskola jötevői: Gróf Batthyány József, Liedli Gáspár, Fróriáns Julianna, Somlyai Menyhért és Poór Sándor.

Kiskönyvtárátöbbszörre népiskolai lapokból áll.

Testgyakorlótere nincs. Faiskolának a föld ki van jelölve, de az előljáróság maga kezeli.

Iparág az iskolában nem taníttatik.

A tanítók közül, kiknek nevei felfedezhető volt, itt működtek: Bacsák János 1768-ban, Lamos Ferencz 1780-ban, Unger János 1803-ban, Pápai József 1827-ben, Filáts János 1830-ban, Mósni István 1837-ben, Reisinger Péter 1844-ben, Kardos László 1853-ban, Wojnesich Mihály 1865-ben mint jegyzők is működtek, Nemes *Beöthy* Mihály 1856-tól; 56-ik éve, hogy a tanítói pályán működik.

Született Esztergom-Szent-Tamás mezővárosban 1824. szept. 23-án; elemi iskoláit és a gymnasium 5 osztályát Esztergomban végezte. 1840-ben Esztergommegye Nagy-Saáp községben,

Kesztölczön mint segédtanító működött; 1843-ban végezte Esztergomban a primási mester-tanító és jegyzőképző intézetben (praeparandia) az egy évi tanfolyamot. Innét Hontmegye Visk községbe, majd Ipolyságra került mint segéd-tanító. Ezentul mint önálló kántortanító és jegyző Komárommegye Érseklél községben, Györmegye Nagy-Bajcsón 1850-ik év Szent-György napig.

A forradalomban mint nemzetőr vett részt Jellasichek ellen. Egy alkalommal, midőn egy csapat német katona a községben élelmiszerek és marhák requirálására megjelent, mint jegyző, e tény ellen fellépett, a csapat vezére szuronyok közt kísérve a Dunaparton lévő malomházba záratta; de éjjel az akkori plébános Berzantek Antal fellépése folytán szabadon bocsájtatott és másnap a csapat két tisztje nála és vele ebédelt.

1850-ik év tavaszán Komárommegye Csicsó községben 1865-ig, végre 1866-tól Mosonymegye Kiliti községben, hol mai napig 30 évet töltött be; a népnevelés és tanítás mezején szorgalma és munkássága által több kitüntetésben részesült; Komárommegyében az 50-es években több évig, mint a kerületi tanítói tanácskozmány jegyzője, a nevelés és tanítást érdeklő tanácskozmányi kérdések sikeres megfejtéseért több arannyal jutalmazott első díjat 3 éven által egymásután elnyerte.

Kilitiben Batthyány József gr. 3 leánygyermekét 6 évig tanította, kitől mai napig bizonyos évi díjat kap, míg csak kiliti tanító lesz. Tizen-nég év előtt megkapta a Széchenyi-Kollonics-féle segélydíjat.

Boldogult Scitovszky primástól szorgalmas tanítói munkásságáért dicsérő és elismerő levelet nyert.

1892-ben Ő Felsége az ezüst koronás érdemkeresztel tüntette ki. Boldogult *Majer* István primási helynök, 52 éves tanítói pályájának jubileuma alkalmával egy igen szép üdvözlő és jót kívánó levéllel örvendeztetette meg. A hédervári kerületi tanítók egyletének alelnöke.

Midőn 1894-ben nyugalomba óhajtott menni, Kiliti község előjárósága és a képviselőtestület, az iskolaszék tagjai 30 évi dicséretes szolgálatát avval jutalmazták, hogy őt a tanítás terhe alól teljesen felmentették és a község pénztára terhére egy tanítót alkalmaztak; a kántori teendőket pedig a tanító segítségével most is rendesen végezi, meghagyva részére az eddig élvezett teljes tanító

és kántori fizetését, mely a díjlevélben részletenként ki van tüntetve.

Osztálytanító *Tranla* Ferencz, szül. Magyar-Óváron 1875. szeptember 13-án. Képesítettett Modorban 1894-ben.

A kántortanító jövedelme 595 frt 73 kr.

Az osztálytanító fizetése 350 frt.

Az iskolaszék elnöke a plébános.

7. NAGY-BAJCS.

Győr vármegye csilizközi járásához tartozik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 860. — Rk. 837, ev. ref. 7, izr. 16. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 175. — Mn. 75. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Kis-Bajcs. Vasut- és táviró-állomás: Győr.

Az 1720-ik évi megyei gyűlésen kihirdetett e község számára adott kir. kiváltság-levél, mely alkalommal kimondatott Nagy-Bajcs község kiváltságos szabad nemesi községnek.

Az iskola keletkezésére vonatkozólag hagyományok nincsenek; annyit említhetünk fel, hogy a német korszakban létezett rozszant iskolaépület helyett egy czélszerűbb helyen a templom és a plébánialak átellenében a hatóság rendelte folytán 1859-ben egy új, a kíváncsornak megfelelő iskola és tanító lakot építtetett a nemes közbirtokosság, a kik a mai napig is eszközlik az ott előforduló tatarozásokat. A nemes közbirtokosság alakította át 1891. évben ugyanez épületet, hogy a felszaporodott tankötelesek két tanteremben nyerhessenek oktatást, mely két tantermen kívül a segédtanító szoba, a főtanító két szobája, egy zárt konyha, egy éléskamra és egy istálló képezi a téglából rakott és cseréppel fedett épület részeit.

Van az iskolának 12 fali olvasótáblája, 2 számoló és írotáblája, egy számológépe, egy Györmegye, egy Magyarország, egy Európa és Afrika világrész térképe és egy földgolyója. Mindkét teremben van egy asztal, egy szék és mindkét tanterem falán ott függ a Megváltó képe.

Faiskolának tagosítás alkalmával a község

észak-nyugati részén kiasítottott 1000 □-öl föld, melyből az utóbbi években több százra menő nemesített csemete kerül ki.

A főtanító 1873-ik év óta *Kertay* János, ki egyszersmind kántor is, szül. Csornán, Sopronm. 1849. decz. 27-én. Hat gymnasiumi osztályt végzett. Képesítettett Győrött 1869-ben. Az irodalom terén való működésében a „Győrvidéki tanító-egyesület“ és a „Hédervári espereskerületi tanító-egylet“ által több ízben pályadíjjal tüntettetett ki. A tanításban való szorgalma és szakavatottsága folytán elért jó eredmény felmutatása érdemeért az iskolaszék által évenként megszavazott 20 frt jutalom az 1885-ik évtől az ő személyére állandósított. A jó karban álló faiskola is az ő kezei közt van.

Segédtanítói minőségben pedig működtek: 1891—92 és 1892—93 tanévben Hegedüs József okleveles, 1893—94 tanévben Cziklin Zsigmond II. éves képezdész, 1894—95 tanévben Molnár István I-ső éves és 1895—1896-ban Steineker Kálmán II-od éves képezdész. Szül. Kádártán, Veszprémm. 1877. szeptember 20-án.

A kántortanító fizetése 488 frt 15 kr.

A tanító fizetése pedig 320 frt, szabad fűtés és takarítás.

Az iskolaszék elnöke *Schneider* Endre plébános.

a) KIS-BAJCS.

Győr vármegye csilizközi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 319. — Rk. 310, ev. ref. 7, izr. 2. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 60. — Mn. 44, ism. 16. — Tny. magyar.

Posta és távirda: helyben. Vasúti állomás: Győr.

A község történetére vonatkozó adataink nincsenek.

Az 1847. év előtt az iskolások félóránnyira eső nagybajcsi iskolában oktattattak. 1847-ik év tavaszán a tanító számára 1 lakszoba, konyha, kamra és a tanulók számára 1 kis iskola építettett sárból készült falakkal, nádtetővel, a róm. kath. hivek által. Azonban az iskola a tanulók számához mérten kicsinynek bizonyult. 1858 nyarán, felsőbb rendeleltre, ugyanazon telken a tanító számára 2 lakszoba, 1 nyitott konyha, kamra és tágasb iskola emeltetett, köfalakkal és fazsindelytetőzettel. Az iskola a tanítólakkal egy földel alatt hátul van. Ez épület eleje napnyugotra, hátulja pedig keletre néz.

Az 1847-ben épült tanítói lak és iskola jelenleg imaházul szolgál, hol vasárnap és ünnepeken litánia tartatik.

Az iskola könyvtára 64 drbból áll, melyek

nagyobb részét 1884-ben a vallás és közoktatási miniszter ajándékozta.

Néhány évvel ezelőtt, a torony mellett volt az iskolások számára játszóhely, de most az sincs, mert a község előljárósága haszonbérbe adta.

Faiskola 1893-ban lett életbe léptetve, s most 4—5000 vadcesemete és 2—300 nemesített oltvány virít benne.

Férfi vagy női kézimunka nem taníttatik.

Az iskola jötevője egyedül a r. kath. hitközség.

Az itt működött kántortanítókra vonatkozólag semminemű feljegyzésre nem akadtunk s így azok neveit is kénytelenek vagyunk nélkülözni. Ez időszerint a kántortanító *Zalay Mihály*, Született Szombathelyen, Vasm. 1833. szeptember 8-án. Képesítettett Győrben 1856-ban.

A kántortanító évi jövedelme 337 frt 93 kr.

Az iskolaszék elnöke *Schneider* Endre nagybajcsi plébános.

b) SZÖGYE.

Győr vármegye csilizközi járásában fekszik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 187. — Rk. 187. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 42. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Kisbajcs. Vasút- és táviró-állomás: Győr.

Van e községben egy római katolikus iskola, mely 1840-es években állíttatott fel, ezt azonban az 1876-iki árvíz elpusztította és a csornai prépost a hivek hozzájárulásával felépíttette. Van a téglából rakott, fazsindellyel fedett épület alatt egy szép világos tanterem, a tanító részére egy szoba, konyha, kamra és istálló.

Faiskolája az 1895-ik évben befejezett nagy

védőtöltés építése alkalmával a szigetközi ármentesítő társulat javára kisajátíttatott.

Tanító 1881-től *Varga Ferencz*, született Vámos-Családon Vasmegyében 1828. szeptember 1-én. Képesítettett Győrben 1866-ban. Fizetése 1895. évben egészítettett ki 300 frtra a csornai prépost mint kegyur s a hivek által.

Az iskolaszék elnöke *Schneider* Endre nagybajcsi plébános.

8. PÜSKI.

Mosony vármegye csilizközi járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 576. — Rk. 569, ág. ev. 1, izr. 6. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 100. — Mn. 80, ism. 20. — Tny. magyar.

Posta: helyben. Távirat: M.-Óvár. Vasúti állomás: Győr.

Püski község keletkezéséről hiteles adatokkal nem bírván, megbízható szóhagyomány szerint a község egész határa a hédervári gróf Viczay-család tulajdonát képezte, mely birtok egy öregebb leányágnak képezte tulajdonát, ki elhalván, az egész határ — mely akkor még egész nagy erdőségből állott — a győri káptalan tulajdonába szállt. Ezen időtájban egy Püski János nevű pap tartózkodott rövid ideig e tájon, valószínűleg üldözői elől menekült ide, ki később a győri főkáptalan főpapjai sorában volt látható s intézője lett ezen birtoknak. Később a nevezett pap mintegy 12 családot telepített itt le, kik mint jobbágyok laktak itt s ezek Mészáros, Török és Rigó magyar hangzású neveket viseltek. Egyes lakóházakat kezdtek építeni, melyből később kisközség keletkezett, mely a nevezett alapító pap nevére Püski nevet nyert.

Templomuk nem lévén, a hédervári plébániához tartoztak. Később, amint szaporodtak, egy kisebbszerű templomot építettek a község közepén és ekkor a kiliti plébániához lettek csatolva, honnan a távolság miatt csak ritkán jött az ottani lelkész Püskire az isteni szolgálatot végezni. Ez tartott mintegy 1706-ig. De ekkor már a szomszédos telepek is községgé nőttek, minek folytán a püskii hivek plébánosért folyamodtak a győri káptalan mint kegyurhoz s így lett Püski anyaközséggé, s a szomszédos Remete és Kis-Bodak községek mint filiálisok csatoltattak hozzá. Az akkori plébános Görgey Márton a három község részére egy nagyobb, tágas templom építkezését eszközölte ki és Szt. György vitéz nevére szenteltette fel, mely még a mai napig is fennáll. A nevezett plébános később Nagyszombatba került és püspöki méltóságra emeltetett.

Az 1797. évben az egész község a templommal együtt a tűz martaléka lett. A templomtoronyban a harangok leolvadtak s az egész község a szó szoros értelmében elpusztult. Lassankint a község ismét, de most tágasabb kiterjedéssel épült fel, a templommal együtt. Az em-

litett veszedelem emlékére a maig is látható szt. Flórián szobor emeltetett a község közepén.

Az első iskola a község nyugoti oldalán a plébánia szomszédságában épült s állott 1852-ig, melyben mintegy 30 kántortanító teljesítette az oktatást, többnyire rövid ideig. Ezen említett, mondhatni szegényes, szűk iskolába jártak még a szomszédos Kis-Bodak községből is oktatás végett a tanulók. Az iskolás gyermekek szaporodni kezdettek, az iskolába-járatás kötelezővé lett; a szerényes kis iskola szűknek bizonyult, kénytelen volt a lakosság egy tágasabb, a kor kívánalmainak megfelelő iskolát építtetni. Mely új iskolaépület és tanítói-lak a községi lakosok áldozatkészsége folytán 1852-ben felépült. Az iskolának egyedüli jötevői és fenntartói a községi lakosok. Az iskola és kántortanítói lak a község közepén, déli oldalon fekszik. Az iskola áll egy tágas tanteremből, a kántortanítói lak 3 szoba, 1 konyha, 1 kamra, 2 istálló és színhelyiségekből, melyhez még tartozik egy konyhakert, herés- és szérűskert. Az iskola és tanítói lak alapja égetett téglá, tetőzete cserép. A gazdasági épületnek az alapja mór, tetőzete nád. Az iskola felszerelése: van 24 drb olvasó falitábla, 1 nagy számoló tábla, 1 számológép, 1 földgolyó, 60 drb az ó- és ujszövetséget ábrázoló fali bibliai-kép, Európa, Magyarország, Afrika és Mosonmegye térképe.

Könyvtára az iskolának nincs. Van azonban népkönyvtár, melyet a jelenlegi esperes-plébános ur áldozatkészsége folytán saját költségén létesített, mely 450 kötet vallásos, hazafias és tanulságos olvasmányt tartalmaz, melyeket a hivek szorgalmasan olvasgatnak.

Van az iskolának a szegénysorsú gyermekek és a tanító számára a győri székeskáptalan által kezelt Payer László-féle alap, mely minden második évben 26 frt 26 kr kamatot jövedelmez s ennek felerésze a tanítót illeti, — másik felerésze pedig szegénysorsú gyermekek könyveire és tanszereire szokott fordíttatni.

Az utóbbi időben alkalmazott tanítók közül Pacsik Ferencz 1785-től 1812-ig, Tóth István 1812-től 1848-ig, Szentesi (Szedralik) Miklós 1848-tól 1870-ig szolgáltak s egyszersmind mint községi jegyzők voltak. A jelenleg alkalmazott kántortanító *Falussy* István; született Győrött 1850. évi augusztus hó 20-án. Győrött végezte a tanítói képezde tanfolyamait, melynek sikeres elvégzése után tanítóképesítő oklevelet nyert. Ezek után Darnó községben volt alkalmazva mint segéd-tanító, hol két éven keresztül működött. Innét Mecsér községbe került, szintén ezen minőségben, hol rövid működése alatt az akkori héder-

vári ker. esperes-tanfelügyelő Peöcz Zsigmond mint mecséri segéd-tanítót Püski község helyettes kántortanítójává nevezte ki. Két hónapig tartott tanítóhelyettesi szolgálata után 1870. év november hó 23-án három pályázó közül őt választá az iskolaszék egyhangulag kántortanítónak s mint községi jegyző ezen hivatalt is viselte az 1873. évi márczius 30-ig.

A tanítónak fizetése 340 frt, kántori javadalmazásból 110 frt 08 kr, a Payer-féle alaphól évi 6 frt 06 kr. Összesen 445 frt 24 kr.

Az iskolaszék elnöke *Jekkel* József helybeli plébános.

a) KIS-BODAK.

Mosony vármegye m.-óvári járásához tartozik. Fiókegyház.
Közs. Lk. sz. 567. — Rk. 550, izr. 17. — A lakosság nyelve magyar.
Tank. sz. 102. — Mn. 71, ism. 25. — Tny. magyar.
Posta: Püski. Távirtd: M.-Óvár. Vasuti állomás: Mosony.

Kis-Bodak történetét illetőleg általános azon vélemény, miként Kis-Bodak helyén az ősidőben valamikor tölgyfaerdő állott, amit az is bizonyít, hogy időközben kufásás alkalmával 5—6 méter mélyen akadnak méternél vastagabb tölgyfákra, amelyek már egészen meg vannak szenesedve. Továbbá az is bizonyítja, hogy a Duna, különösen áradás alkalmával, különösen télen, midőn jéggel jön, elrombolta, ledöntötte, azután több ízben beöntötte iszappal, amit az is bizonyít, hogy a fák 5—6 méter mélyen vannak eltemetve. Ezen, a Duna által öntött fövényen idővel itt-ott ismét keletkezett puhafa-erdő, a melynek egyes csoportjai a Duna között itt-ott máig is léteznek. A monda szerint ez igen alkalmas hely volt a halászatra, mivel itt a Duna több ágra szakadt; az egyik ily ága a mostani lakó-utca — Kis-sor — háta mögött folyt, a melynek medre máig is meglátszik és most is mocsaras és nádat terem. Itt épült az első halászkunyhó s így keletkezett volna a mostani falu, melynek lakosai földmíveléssel, kosárfonással, halászáttal, aranymosással és napszámmal keresik kenyerüket. Szelid, szorgalmas, józan és vallásos nép lakja e kis falut. Nevezetessége egyéb nincs, mint a falu közepén gróf Viczay Károly volt földesur neje, született Kuer Mária

grófnő által 1817-ben felállított kökereszt, ezen fölírassal: „Vóto Domini Pietate Populi“.

Iskolája körülbelül 1828-ban keletkezett; ez idő előtt, akinek tetszett, Püskire az anyaközségbe, két kilométer távolságra járt iskolába. Ekkor a községi kovácsházát alakították át iskolának, egy kis szobácskát rendeztek be, két X-lábu asztal és néhány hosszú paddal; más felszerelése nem volt. Az akkori tanító lakása: jobbról egy szoba, közbe a konyha, balról a tanszoba, hátul egy istálló.

Ezen állapot 1853-ig tartott, ekkor csaknem az egész falu leégett s ezután építették a megyefőnök — Króner — erélyes sürgetésére köz-költségen a mostani iskolát, 1 tanteremmel, mely a régi épület keleti részéhez építettett, elválasztva egy folyosó által a tanító lakásától. A tanterem és a tanító egyik szobája keresztbe utczahosszat, a többi épület udvar felől nyugotnak fekszik. A tanterem van 6 nagy ablak, 4 utca felől keletnek, 2 pedig udvar felől nyugotnak. A tanterem hossza 9·13 méter, szélessége 7 méter, magassága 3·16 méter. Az alapépület égetett téglából, fölfebb pedig keverve nyers és égetett téglából áll. Az iskola és tanítói lakás tetőzete fazsindelylyel, a hátulsó szoba és istálló náddal van fedve. Az iskola felszerelése: Bárány-féle fali-

tábla 24 drb; Györffy-féle természetrajzi fali-tábla 3 darab; egy Európa, egy Magyarország fali abrosza, egy Mosonmegye térképe, egy nagy fekete számolótábla, egy számológép és egy földgömb.

Könyvtára, testgyakorlótere, faiskolája az iskolának nincs.

Férfi- vagy női kézimunka nem taníttatik.

Az iskola jóltevője a multban Ő eminenciája a boldogemlékü Simor János érsek, aki 1878-ban 100 frtot adott az iskola és tanítói lak megfödésének költségeihez.

Az iskola keletkezése óta 5 tanító működött 1873-ig. Az 1-ső tanító Pergler János volt 1828-tól 1839-ig. A 2-ik Horváth Ferencz 1839-től 1843-ig. A 3-ik Lakatos István, 1843-tól 1845-ig működött. A 4-ik Vadász György 1845-

tól 1858-ig. Az 5-ik Kovács János 1859-től 1873-ig.

A tanítói hivatalon kívül ezek mindnyájan egyszersmind községi jegyzők is voltak.

A jelenlegi tanító Nágel János, született Sopronmegye Eszterházán, 1846. január 4-én. Tanítóképesítő vizsgát tett Győrött 1865. július 30-án. Működött Szany, Darnó és Kóny községekben.

A tanító fizetése a községi pénztárból: évi készpénz 230 frt, 7 hold 1162 □öl föld haszonélvezete, 120 kéve rözse és egy öl lágy, hasábos tűzifa és szabad lakás élvezete, összesen 313 forint 50 kr.

Az iskolaszék elnöke a püskii plébános.

b) REMETE.

Mosony vármegye m.-óvári járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 400. — Rk. 399, izr. 1. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 60. — Mn. 45, ism 15. — Tny. magyar.

Posta : Püski. Távirat : M.-Óvár. Vasuti állomás : M.-Óvár.

Ezen község eredetét, a szóhagyomány szerint, több száz évvel ezelőtt egy bujdosótól vette, ki üldözői elől az akkor ott létező nagy erdőségben keresett menedéket, s a világtól egészen elvonulva, valóságos remete életet élt. Hihetőleg ezen remetétől, mint az itteni első lakostól, nyerte a község mai elnevezését.

Később a Duna partjára több halász telepedett le s idővel egy kis községet képeztek. Foglalkozásuk halászat és aranymosás volt. A Duna medrét változtatván, kisdud falujokat elmosta s így kénytelenek voltak a Dunától távolabb a jelenlegi helység területére vonulni, mely a régebbi vén falutól, mint a nép jelenleg is nevezi azon helyet, hol ezen előbbi község állott, 1 km. távolságra van.

Ezen ujjalag elfoglalt föld tulajdonosa a gr. Viczay-család volt. A mint ezen hajléktalanokká lett halászok és aranyászok magukat a hűbériségnek alávetették, megengedtetett nekik az építkezés. Így keletkezett a jelenlegi község ugy 1700 körül.

Hogy a községnek volt-e iskolája? erről hallgat a hagyomány. A jelenlegi községben is csak e század elején kezdetek az iskolába járás-

sal megbarátkozni, a mennyiben néhány jobb gondolkodású szülő a szomszédos Püski, mint anyaegyházi községbe, hol már akkor volt iskola, küldte gyermekeit iskolába. Később, ugy 1800 körül, a nép belátva az iskola hasznos voltát, vettek a községben a zsellér-utcán egy kis házikót egy szobával s ez lett az iskola s egyszersmint tanítói lak. Ugy 1830 körül ezen kezdetleges iskola kicsinynek bizonyulván, kicserélték a jelenlegi tanító lakával, mely a templom átellenében fekszik. Ezen két szobás lak egyik szobája lett az iskola egy hosszú paddal, másik pedig a tanító lakása körülbelül az 1850-es évekig.

Ekkor a törvény által rá lettek utalva, külön tantermet, a törvény követelményeinek megfelelőt építeni. S így épült fel a jelenlegi iskola egy tanteremmel, a tanító lakása átellenében. Az iskola fentartója a község maga. A tanítói lak, valamint az iskola a róm kath. templom előtt keleti irányban fekszik.

Van a tanítónak 2 padlós szobája, nyitott konyha, kamra, istálló és kocsiszíne.

Az iskola, valamint a tanítói lak alépülete vegyes anyagból (tégla, mór) van építve. Az iskola tetőzete cserép, a tanítói laké nád.

Az iskola a legszükségesebb taneszközökkel van ellátva,

Iskolai könyvtára, valamint testgyakorlótere nincs.

Első tanító Molnár Ignác volt, ki az iskola keletkezésétől 1830-ig működött mint tanító. 1830—47 Vimmer Pál, 1847—49 Csive József, 1849—59 Vimmer István, 1859—73 Mászni István, 1873—76 Kuster József, 1876—81 Horváth Dezső, 1881-től jelen napig Oross Gábor,

született Győrmegye Tósziget járás Bácsa községében 1861. szept. 18-án. Tanítói képző iskoláit Győrött végezte 1879-ben. 1879. július hó 1-től Győrmegye Kajár községben működött, mint segéd-tanító 1881. május hó 1-ig, 1881. május 1-től pedig Remete községben mint önálló okl. kántortanító szerény, alig 300 frtot meghaladó évi fizetésért.

Az iskolaszék elnöke a püskii plébános.

9. RÉVFALU.

Győr vármegye szigetközi járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 3000. — Evang. és izr. 300. — A lakosság nyelve magyar.
Tank. sz. 240. — Tny. magyar.
Posta: helyben. Távirat és vasúti állomás: Győr.

Révfa-lu-Pataház keletkezését mintegy 600 évvel előbbre lehet visszavinni, a község birtokában levő 1346. évből kelt szabadalomlevél szerint. Ugyanis: Révfalu püspöki birtok lévén, a püspökség ezen okmányban mint Tewke (Töke) majorjáról tesz említést. Vilmos Miklós győri püspök megerősítette a Dunaparton fekvő Tewke nevű major jobbágyaitól átvett két okmányt, melynek egyike Kálmán győri püspöktől eredt s azt tartalmazza, hogy az állatokat és holmikat adófejében ladikkal kell átszállítani. S minthogy Tewkének nevezett birtokát benépesíteni és régebbi szabadalmaikban megtartani óhajtja, az átszállított holmiktól és állatoktól a járulékot örökre jobbágynak adományozza. 1297-ben pedig Tivadar győri püspök, midőn ezen okmányt ismét megerősíti, hozzáteszi, hogy „Tewke“ nevű major jobbágynak megengedi, hogy maguk között tetszésük szerint egy főnököt választhatnak, a ki köztök a kisebb ügyeket elintézzé; de a nagyobb szerűek elrendezését a püspökség a maga számára föntartja.

A fentebbi adatok alapján tehát a betelepülők többnyire halászok és révészek lévén, ladikjaikkal köteleességszerűleg is tartoztak a Dunán egyet-mást átszállítani, tehát rendszeres rév fejlődött ki, a major pedig kiépülvén, az tegykori „Tewke“ a közlekedést fentartó révtől Révfalu nevet kapott.

Révfa-luval politikailag úgy, mint egyházzal egyesítve van jelenleg Pataháza is; mely régi

nemesi birtok. 1271-ben V. István király az akkor két részből álló falut (Felfalu és Malomsok) Győrvárosnak ajándékozta. A 16-ik században (1607) már Pataház néven is említetik a megyei jegyzőkönyvekben, mely jkvek és egyéb okiratok a „Pata“ ős családi nevet többször említik, hihető tehát, hogy mai nevét e családtól örökölte.

Hajdan Révfalu mint filia Zámoly anyaegyházhoz tartozott, de 1779-ben különválván Szt. Háromság napján szenteltetett fel az igen csinos templom Isten dicsőségére és az akkor felerészben magyar, felerészben pedig németajku lakosok közös épülésére. Ekkor kapott plébániát is szerény díjazással.

Valószínűleg az iskola is ebben az időben, vagy nem sokkal előbb keletkezhetett. Az eredeti iskola és tanítói lak romba dőlven, a győri püspök más épületet ajándékozott e célra, mely épületben emberemlékezet óta egyesítve volt a kántortanító és jegyzőnek 1 szobája s 1 konyhája, az egy tanterem, a segéd-tanító szobája, mely után következett az istálló a községi magmarhák számára, végül keresztépületben egy nyitott szin s ismét egy istálló.

Igy állott ezen épület 1862-ig. Ekkor a magmarhákat az iskolaház épületéből eltávolították, az istállót községi tanácsteremmé alakították. 1872-ben a jegyzőség a kántortanítói állástól törvényileg elválasztatván, a segéd-tanítói szoba fala előre hozatván ez alkalommal a konyha is

elzárattott, így lett a kántortanítónak tisztességes 2 szobája és egy zárt konyhája.

Révfülu-Patahááz és Saáros pusztáról együttesen a 70-es években a tankötelesek száma volt 130, egész 140. Azóta a község lakosainak száma egyre nő (e körülmény abban találja magyarázatát, hogy a gyalogrév helyett ekkor (1872-ben) állítottatott fel hajóhid), tehát a tanköteleseké is ugyannyira, hogy 10 év alatt az egy tanterem már nem volt képes őket befogadni. Tehát a kir. tanfelügyelőnek és hatóságnak sürgetésére, 1866-ban még egy tanteremről kellett gondoskodni. Eleinte bérházban helyeztetett el a leányosztály és a tanítónő lakása, 2 évig. Az után ugyancsak a kath. iskola fundusán 1889. évben építtetett egy községi tanásterem, irodával és a község egyik szolgájának egy szoba és 1 konyhából álló lakással.

A régi tanásterem pedig, valamint a régi iskola felemeltetett, nagy ablakokkal és szellőzőkkel ellátott, a szin, lóistálló és a jegyzőnek 1 szobája tanítónői lakásul átalakíttatott, mely áll 2 szoba, egy zárt konyha, 1 éléstár és egy fakamrából.

Az itt leírt épület (iskolák és tanítói lak) a község középpontján, homlokzatával délre, hátsó-jával északra fekszik. A tanterem a világosságot balkéz felől, keletről kapják. Téglából épült; a tanterem, valamint a tanítólakások padlózottak, a konyhák és kamrák téglából kirakottak. Tetőzete fazsindely.

Az iskolák a legszükségesebb taneszközökkel fel vannak szerelve. Van a fiúiskolában 1 Európa, 1 Magyarország, 1 Osztrák-magyar-monarchia, 1 Györmegye térképe, 1 földgömb, szemléltetőképek, természetrajzi ábrák, fali táblák (24 drb Bárány I.-féle), egy iskolai nagy tábla, 1 asztal, 2 szék, 1 szekrény.

A leányiskolában ugyanezek s még 1 drb a föld ötrésze térkép.

Az iskolai könyvtár Léway Henrik ur szives

adománya és bold. Bohuniczky Ignác volt rév-falusi plébános adományából együtt 63 füzetből, az összegyűjtött „Néptanítók Lapja“ és a „Népnevelő“ 1895. évi hiányos folyamából áll.

Testgyakorlótér más nincs, mint az udvar, a hol játszhatnak, mozoghatnak a növendékek, de tornaeszközök nincsenek.

Faiskolát a község tart fenn 1 holdnyi terjedelemben, a hol az iskolás fiúk néhány év óta a tanítótól nyerik a gyakorlati oktatást. A faiskola évenként körülbelül 300 drb nemesített fácskát szolgáltat részint eladásra, részint ingyen kiosztásra.

A leányiskolában a tanítónő tanítja a női kézimunka néhány ágát.

Régebbi időkből a tanítók neveire nem lehet találni, csak az öregebbek emlékeznek egy Ország nevűre, ki 1820 táján működött 1828-ig. Innen 1836-ig Németh János, 1838-ig Nagy Ferencz, 1838-tól 1872-ig Öveges László, mindannyian mint kántor és jegyző. 1872-ben elválasztván a jegyzőség, az előregült tanító helyébe fia László választott meg kántortanítónak; ez azonban csak 3 évig működött 1875-ig. Ezt követte csere útján Oszolyi Mihály, ki 1877. szeptember havában gyarmati jegyzővé választott. Utána következett Holeczky Sándor, ki maig is viseli a kántortanítói hivatalt. Mellékfoglalkozása a méhészet és faiskola-kezelés.

Holeczky Sándor, született Révfaluban 1845. november 2-án. Gyakornok tanítónak ment Dar-nóra. Képesítettett Győrött 1867-ben. Működött Csanak, Kunsziget, Hédervár, Vásárut, Bácsa és Nagybarát községekben.

Osztálytanítónő *Otipka* Irma, szül. Győr-szigeten 1871. márczius 30-án. Képesítettett Győrött 1889-ben. Működött Kisbén.

A kántortanító jövedelme 736 frt 36 kr.

Tanítónő fizetése 460 frt.

Az iskolaszék elnöke *Sankovics* Bertalan plébános.

10. VÁMOS.

Győr vármegye szigetközi járásában fekszik. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 560. — Rk. 540, ág. ev. 4, izr. 16 — Anyanyelvre magyarok.

Tank. sz. 85. — Mn. 65, ism. 20. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Kisbajcs. Vasut- és táviró-állomás: Győr.

Ha ezen község östörténetét kutatni akarjuk, úgy Hédervárra, mint Szigetköznek főhelyére kell figyelmünket fordítani, mert hajdan ezen vár grófjai voltak egyuttal ezen vidéknek földesurai is. Hederich és Volfger hamburgi testvérek ugyanis 990-ben Allemániából hazánkba jöven, Géza vezértől a mai Szigetközt kapták birtokul. Ezek a később történelmi hirre emelkedett Hédervári és Viczay családnak törzsatyái voltak s ezen családnak urbéresei voltak a vámosiak is. Első nyomát a Vámos névnek találjuk Fehér cod. Dipl.-ban, hol már 1268. évben említi „Vamus“ villát. 1521-ben Lajos király a hédervári családot minden jószágaitól megfosztotta s azokat laki Bakics Pálnak adományozta, ki maga s örökösei ágostai vallásuak lévén, urbéreseit is ezen hit elfogadására kényszerítette. Így történt, hogy midőn 1660 körül a Hédervári család előbbi birtokát ismét visszanyerte s ezen családnak egyik sarja Hédervári János mint győri kanonok Vámos községet a győri káptalannak misealapítvány czimén átengedte, a káptalan mint egyházi testület nem engedhette, hogy urbéresei más hiten legyenek; felszólította tehát a vámosiakat, hogy záros határnápig vagy vegyék fel a kath. hitet, vagy vándoroljanak ki. A lakosoknak nagyobb része ez utóbbit választva, Csiliz és Csallóköz kevert hitű községeibe telepedett s csak egy kisebb rész tért vissza a kath. egyház kebelébe. Hogy Vámos valamikor csakugyan a hédervári uradalom egy részét képezte, kitűnik már onnét is, hogy 1848-ig robottal tartoztak ugyan a győri káptalannak, de dézsmát szedetett a hédervári uradalom. Ily módon kerülván Vámos község földesurasága más kézre.

Ezen időbe teendő a vámosi plébánia keletkezése is, mert eddig azon egynéhány katolikus, ki ősei hitéhez hű maradt, vagy Győrbe járt istenitiszteletre, vagy az ásványi plébánost keresték fel, ki akkoriban egyedüli volt kath. pap az egész Szigetközben. Miután e szerint Vámost csak csekélyszámu kath. hivek lakták, de a környékbeli községekben is a hithagyás folytán

meggyérültek a hiveknek sorai, azért nem csodálkozunk, ha Szabadi, Nagybjacs, Kisbjacs, Szögye, Bácsa községeket látjuk ezen időben a vámosi plébániába bekebelezve, vagy ha azt olvassuk, hogy a vámosi plébános a 18. század elején ezen terjedelmes plébánián kívül még a medveit is ellátta. Valamint Vámos község eredete visszavezethető az egész Szigetköz megtelepítésének idejéig, úgy ezen község későbbi története is szoros összeköttetésben áll az egész járásnak ama szomorú sorsával, melyre ezt a különféle hadjáratok juttatták. Az első rombolásokat a német császárok, majd Ottokár cseh király hadai mérték vidékünkre. A XIII-ik században Bathu khán tatárcsordája tette sivataggá. Alig mult el ezen veszedelem, már is kelet és nyugat határvonalává lett s midőn 1594. évben Győr városát elfoglalta az ózmán s később is, midőn az visszafoglaltatott, kóborló nyers hadaknak vált országutjává s szállásává. Midőn pedig a 15 éves háboru alatt a hajduk s egyéb csapatok gyakorlatba jöttek, a világ minden söpredéke szabad zsákmányra idesereglett. A vizeken felül tanyázott német hadakból egy-két csoport a Dunán vagy Rábán átusztatott, egy-két falut kirabolt, felgyújtott. Ezeknek megtorlására Budáról kisebb-nagyobb török csapat jött fel Pó- vagy Szigetközbe, a Rábán vagy Dunán átkelt, szintén néhány falut kirabolt, felgyújtott és zsákmánnyal rakodva tért vissza. Így tartott ezen vidéknek szenvedése rövid szünetekkel 1526-tól 1710-ig. 1809. június 13-án történt a győri ütközet a János főherczeg olaszországi hadtestéhez csatlakozottfelkelő magyar nemesség s a Jenő olaszországi alkirály által vezetett francia seregek között. A mieink megverettek s Győr bevétele után a vármegye rövid időre ketté osztatott, amennyiben a Duna s Rába folyók alul eső része magyar korona alá tartozott, a felső részek, tehát Vámos is francia parancsnokság alatt állottak. Akkor történt, hogy a francziák a községet mindentől megfosztották s Bende Ferencz vámosi plébánost tetteleg bántalmazták, két napig

csukva tartották, míg Napoleonnak fennhatóságát hivei előtt nyilvánosan el nem ismerte.

Az 1848-ik év végre meghozta a vámosiaknak is azt a rég óhajtott szabadságot, hogy a urbéri viszonytól megmenekülve, önállóan kezelhették gazdaságukat, szabadon rendelkezve, munkára szánt idejükről és erejükről. A lakosság ezen időtől fogva szellemileg s anyagilag nagy lépésekkel haladott előre, úgy, hogy korosabb emberek csak bámulattal nézik, hogy tudott egy község ily rövid idő alatt annyira előnyösen megváltozni. Mert ámbár a vidék fekvése évről évre aggodalommal tölti el a gazdának keblét a folytonos vízáradások miatt, ámbár az adók és közterhek évről-évre nagyobbodnak, míg a természetett szemnek ára folyton csökken, mégis mindenki borzalommal gondol vissza azon időre, midőn a robotoztató uraságnak ispánja teljhatalmu kormányzója volt a községnek.

Az iskolának, mely a plébánia-lak tözsomszédságában fekszik, első nyomát találjuk 1698. évben, mert ez évben épült Kálocsi Péter községi bíró alatt. Amint az 1780. évben felvett egyházlátogatási jegyzőkönyv tanusítja, állott ezen iskolához egy szobából, melyben a tanító lakott s a gyermekeket is oktatta. Valamint a község annak idején ezt az iskolát megépítette, úgy ezt fenntartani s időről-időre tatarozni is köteles. Sárból épült, náddal volt földve s a szobán kívül még konyha, kamra, istálló meg egy kis házikert tartozott hozzá. Ezen iskolába jártak 1850. évig Szabadi község gyermekei is. 1816. évben újraépítettett ezen iskola s pedig királyi legfelsőbb rendelet folytán a győri székeskáptalan mint kegyurnak költségén; a vámosi és szabadii hivek csak a kézi és ígasmunkát szolgáltatták. Miután pedig ez épület az 1850. évi jeges árviz alkalmával tökéletesen rombadőlt, Vámos község azt a maga erejéből újra felépítette, a talajt töltéssel emelvén s az árviz ellen biztosítván. Akkor történt, hogy a szabadiak saját községükben maguknak iskolát állítottak s a vámosi iskola épüléséhez hozzá nem járultak. Így állott ezen épület 1874-ig, midőn a lakosság folyton növekedvén, a tanterem kicsinynek mutatkozott s 1 öllel meghosszabbíttatott, mely munkához a szükséges

téglát Zalka János győri püspök ő nagyméltósága kegyes volt ajándékozni. Az iskola történetének előadásában felsorolt jötevőkön kívül ezek közé még a vámosi születésű Tolnay Ferencz néhai kapuvári apátplébánost kell számítani, ugymint ki 1831-ben 80 pengő forintban tett olyforma alapítványt, hogy ezen összeg évi kamataiból a vámosi szegény iskolások ingyen tankönyvekkel elláttassanak. Ugyanezen czélra hagyott 1873. évben Chebe Imre néhai vámosi plébános 100 frtot. Létezik továbbá a győri székeskáptalannál egy Payer László-féle alapítvány, melynek kamataiból minden 2, illetve 3 esztendőben 26 frt 25 kr illeti meg a vámosi iskolát olyformán, hogy ezen összegnek felét a tanító, másik felét az iskola bevételezi. Ezen csekély, inkább csak kegyadományok sorába menő összegeken kívül a vámosi iskolának semminemű jövedelme nincs s fentartása, tatarozása meg felszerelése mindig a község pénztárát terheli s örökké sajnos marad, hogy az 1873-ban keresztülvitt tagosztály alkalmával az akkori előjárók az iskolával oly kevésbé gondoltak, hogy annak egy talpalatnyi földbirtok sem jutott. Az 1874. évben megnyitott épület jelenleg is tanteremnek s tanítói lakásnak szolgál; hossza 28 méter, szélessége 5 méter, magassága 2.60 méter. Hosszából 9 méter esik tanteremre, melylyel kapcsolatban van a tanítónak konyhája, szobája, kamrája és istállója. Az épület végéhez van egy deszkából készült primitív kocsiszín csatolva. A plébánia és az iskolaépület közötti udvartérnek körülbelül egyharmadrésze van kertnek bekerítve. Az iskolaépület részint égetett, részint nyerstéglából van építve s náddal földve, egyik főfala majdnem tövig megrepedezve s kidőléssel fenyegetődzik. A tetőnek gerendázata nagyon gyönges s a falból kiállván, tüzvész alkalmával a lángoknak utat tör a padlásra. Ezen leírás nyomán látható, hogy ezen épület sem a tanterem kellő magassága, sem a tanítónak a törvény értelmében kijáró lakás tekintetében nem felel meg a mostani kor igényeinek, sem pedig gyönges tetőzeténél és repedező falainál fogva nem nyújt biztos lakhelyet. A vármegyei hatóság által kirendett bizottság 1894. évben megvizsgálta ezen tényálladékokat s a

község odautasított, hogy egy arra alkalmas telken új iskolát s tanítói lakot építsen. A község elhatározta, hogy a tantermet saját „falukertjének” nevezett fundusán megépíti, a jelenlegi iskolaépületet pedig úgy átalakítja, hogy abban a tanítónak két szobája lesz. Ezen határozatnak keresztülvitelére éppen ezen történeti vázlatok megírásakor folynak az első munkálatok s mire hazánk ezeréves fennállásának zárkövét lerakja, akkorra annak egy kis falujában a népnevelésnek szentelt új helyiségnek alapkövét teszik le. Az iskola felszerelése áll: 22 drb Szt. István-társulati falitáblából, Bibliai képek 40 csoport, Természettudományi képek 15 drb, Györmegye, Magyarország, Európa országai s a föld öt részének térképe s földgömb, Gönczy Pál és Berghaus Ármín tervezete és felosztása szerint. Szemléltetőképek a beszéd- és értelemgyakorlat vezetéséhez kötött alakban, Tempszky Frigyes kiadása; a tizedesmértékek és súlyok faliképe, számológép s 1 drb iskolai tábla. Iskolai könyvtár, valamint testgyakorlótér nincs. Faiskola van s pedig 1 holdnyi, a község éjszaki vége felé fekvő, kelloen bekerített s kuttal ellátott telken, mely évenként körülbelül 80—90 nemesített fát szolgáltat. Ezen faiskola létesült 1873. évben.

Ha a Vámoson működött tanítók névsorát akarjuk összeállítani, megakad a munkánk, a mennyiben csak ezen századnak második feléről birunk azok neveiről feljegyzéseket s csak az egy Saffarics István tesz kivételt, akiről a Can. Visitatio nyomán tudjuk, hogy 1780. évben itt működött mint tanító. Utódjait nem ismerjük, csak szóhagyomány után tudtuk meg, hogy 1842. évben távozott innét Lakatos János tanító. Ezt követte 1842- és 43-ban Kuster József, ki ispánnak ment Nádaslakra. 1843—1848-ig működött Gosztonyi János, 1848—50-ig Sliz János, ki Ballonyba távozott. 1851- és 52-ben volt Sátor

Antal, ki innét Sik-Abonyba került. 1852—1861-ig működött Bujtás Pál, ki Győr-Csanakra távozott s utánna 1882-ig volt Borsody Pál, ki Tényőről jött s itt meghalt.

1882. évben alkalmaztatott mint segéd, később mint önálló tanító Farkas István, ki 1888. évben Ásványra pályázott. Utána következett Szabó Lajos, ki addig Darnón segédtanítóskodott s 1893. szept. 3-án itt meghalt. Ezen év október 8-án megválasztott *Duáliszy* Géza, ki jelenleg a vámosi kántortanítói állomást tölti be.

A fentnevezett Borsody idejéig a vámosi tanítók a jegyzői hivatalt is teljesítették.

A jelenleg működő tanító született Györmegyében, Gyömörön, 1870. év április 15-én. Az 1891. év június havában Győrött tartott tankepesítő-vizsgálaton tanítói oklevelet nyert, majd Halászin nyert segédtanítói állomást, mely állomáson 1893. év október hó 8-ig maradt, illetve míg a jelenlegi állomásra 1893. év október 8-án meg nem választott.

A vámosi tanítónak javadalmazása, mint azt a díjlevél meg az állomás megürültével közzététetni szokott pályázati hirdetés kitünteti, következőkből áll: 7 és fél hold szántóföld, melyből a község másfél holdat művel; párbér fejében egy-egy gazdától egy „nagyobb” negyed pozs. mérő kétszeres gabona és 12 kr; egy-egy zselértől ennek fele. Tandíj fejében községtől 100 frt, alapítványi szent misék után 15 frt, más énekes misék után körülb. 28 frt, ostyasütésért 5 frt, ebédpénz 2 frt 50 kr, stóla fejében körülbelül 16 frt, Payer-féle alapítványból 4 frt 33 kr, tüzelőül minden gazdától 6 köteg puhafa rőzse, harangozásért minden gazdától $\frac{1}{8}$ pozs. mérő buza, Szabadi fiókközségtől 10 frt.

A kántortanító összes fizetése 348 frt 25 kr.

Az iskolaszék elnöke *Fellner* Ferencz esp. plébános, ker. tanfelügyelő.

a) SZABADI.

Győr vármegye tósziget-csilizközi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 436. — Rk. 435, izr. 1. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 92. — Tny. magyar.

Posta: Győr. Távirat: Kisbajcs. Vasuti állomás: Győr.

A mi a községnek történetét illeti, úgy tudjuk, hogy az mindig a Hédervári-uradalom egy-

részt képezte s a többi szigetek községeivel egy sorsban osztozkodott. Elpusztította a tatárjárás,

tönkretette a török uralom s elprédálta a Dunán atkelő s Győrré mentében első sorban Szabadit érő kóborló sereg.

Szabadin külön oktatásban a gyermekek csak 1850. évtől részesültek, mert ezen ideig a kinek kedve s módja volt hozzá, gyermekeit Vámosra küldte iskolába, miért is eddig a vámosi tanoda építéséhez harmadrészben hozzájárultak. Csak midőn a nevezett évben a vámosi iskola árvíz következtében összedőlt, akkor kibéreltek a szabadiak a maguk otthonában egy kis házat iskolának s az oda küldött gyermekeknek tanítását bizonyos Siska Gábor nevű zsel-
lérre bízták.

Ezt követte 1 1/2 évig Csive József már mint rendes tanító s községi jegyző. 1852. évtől 62-ig működött Somogyi György, ki innét Vénekre távozott, de 1875. évben ismét visszajött s jelenleg is szabadi tanító. 1861—63-ig volt itt Másznyi Ferencz, 1863—74 Vimmer Lajos, 1874—75-ig pedig Schvarczkopf József. Ezek mind a körjegyzőségnek életbeléptetéseig a község jegyzői is voltak. Látván, hogy az eddigi iskolaépület czéljának meg nem felel, a község 1874. évben 3000 frt költségen építtette a falu közepén a mai diszes épületet, melynek kereszt-szárnya a tantermet képezi, hosszoldalában pedig a tanítónak konyhája, szobája, a községnek irodája, az önkéntes tűzoltóság szertára s a tanítónak kamrája, istállója s kocsiszíne van egy folyamban építve.

E czélra kénytelen volt a szegény község a megyei árvapénztárból 700 frt kölcsönt felvenni s erre még most is törleszt évről-évre azon jövedelemből, melyet a tagosztály alkalmával az iskolának nyert 10 hold hasznából húz. Ha tehát az iskola jötevői között első sorban felemlítjük a nm. Hédervári-uradalmat, mely ezen földbirtok kijelölése által biztosította a Szabadi róm. kath. iskolának jövőjét, elismeréssel s köszönettel tartoznak Szabadi községnek is, mely nem vonakodott már akkor is tetemes áldozatot hozni, hogy az iskola felépüljön, s jelenleg költséget és közmunkát fordít arra, hogy az jó karban tartassék.

Az egész épület falazata égetett téglából van rakva, tetőzete pedig fazsindelyes. A tanterem 4 ablakkal bir, bibliai képekkel, olvasótáblákkal, térképpel van felszerelve, fatáblája és számológépe van.

Iskolai könyvtár nincs.

Testgyakorlóterületül bármikor az iskola udvara, mely eléggé tágas, szolgálhatna.

A község rendelkezik 1 hold területű faiskolával, mely az iskolával majdnem szemben fekszik, kellően be van kerítve s évenként körülbelül 1400 ojtást szolgáltat.

Ezen faiskolának gondját a község viseli, kezelője pedig a helybeli tanító.

Férfi vagy női kézimunka nem taníttatik.

Somogyi György jelenleg működő kántortanító, szül. Veszprémmegye Magyar-Polányban, 1830. évi január 31-én.

Segédtanítói minőségben működött a következő helyeken: Ajka, Rende, Nána, Nagy-Écs, Nagy-Baráti, míg az 1852. évben rendes tanítónak megválasztatott Szabadin s 1857. évben hallgatta a Győrött rendezett póttanfolyamot. 1861. évben elment Vénekre, hol 15 évig tanított. 1892. évben ismét megjelent Győrött az akkori pótfolyamon is. 1875. évben visszajött Szabadira.

Az itteni tanítói állomás után járó javadal-mazás a következő:

1. 312 kat. □-öl kert haszonélvezete.
  2. 9 hold és 1185 □-öl szántó és gyepföld haszonélvezete, melyből a község 1200 □-ölet kétszer megszánt és elvet.
  3. Párgabona körülbelül 25 p. mérő.
  4. Párpénz czimén körülbelül 8 frt.
  5. Harangozásért körülbelül 16 frt.
  6. Rőzsejárandóság minden gazdától 6 kéve.
  7. A község pénztárából tandíj czimén 80 forint.
  8. Az ismétlősök oktatásáért 15 frt.
- Az összes fizetése készpénzben 381 frt 28 kr.
Az iskolaszék elnöke *Fellner* Ferencz esp.,
vamosi plébános.

11. ZÁMOLY.

Győr vármegye szigetközi járásához tartozik. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 2000. — Rk. 2000. — A lakosság nyelve magyar.
Tank. sz. 226. — Mn. 174, ism. 52. — Tny. magyar.
Posta-állomás: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Győr.

Zámoly községnek tisztán róm. katolikus vallású lakói vannak. Van két tanítója és két tantermü népiskolája. Zámoly községhez tartozó puszták: Fölös-Patkányos, Gyürüs, Szunyogház és Révház.

A község eredete a 12-ik századra vihető vissza. Földrajzi fekvésénél fogva a halászatra hajdanában nagyon alkalmas lévén, a tatárjárás idejében itt megtelepültek főfoglalkozása, a még akkor nagyon is csekélymértvű mezei gazdálkodás mellett, a halászat volt. Nevét állítólag a Héderváry-család Sámuel nevű tagjától nyerte, mely név később a nyelvi átalakulások folytán a mai nevezetét nyerte.

Az iskola keletkezésének idejét teljesen meghatározni nem lehet, azonban már 1742-ik évben készült „Canonica Visitatio“ a kántortanítói állomást rendszerezítette s ennek kapcsán és alapján az 1858-ik évben létrehozott ugynevezett „Schulfassión“ azt kiegészítette, illetve rendszeresebb alakba öltöztette. Az 1875. és 1876-ik évben történt tagosítás alkalmával néhai gr. Viczay Héderváry-Héder, mint Zámoly kegyura, a kántortanítói állomás jövedelmét 13 holdra emelte, az iskola részére pedig 20 hold földet adományozott.

A kántortanítói lak és az iskola a község közepén fekszik. Az 1886-ik évben Zámoly község nemes áldozatkészségéből, ugyancsak a régi kántortanítói lak udvarán, egy, a mai kor igényeinek mindenben megfelelő új díszes épületet emelt.

Ugy a kántortanítói lak, valamint a vele kapcsolatosan egy földél alatt lévő tanterem és az-ujonnan épült iskola falai téglából emeltettek és tetőzetük fazsindelylyel van fedve.

Az iskolák felszerelése a következők: Magyarország térképe, Europa és az egyetemes öt földrész térképe, Afrika és Györmegye térképe, egy földgömb, bibliai szemléltető képek, számológép, az olvasó fali táblák, a beszéd értelem, gyakorlati tanításához szemléleti képek, számológép; butorokban is kellő felszerelés látható itt. Jó karban levő iskolai padok, 2 asztal, 4 szék, 2 szekrény, 2 fogas.

Könyvtárában a Szt.-István-társulat által kiadott, mintegy 100 példány népies olvasókönyv található.

Faiskolájában jelenleg 945 drb nemesített fa van.

Az iskola a hivek áldozatkészségéből és a 20 hold föld jövedelméből tartatik fenn.

A jelenleg működő Tóth János főtanító, szül. Győrben, 1858. január 13-án. Képesítettett Győrött, 1876-ban. Működött: Herczegfalván (Fehérmegye), Nagy-Vázsony (Veszprémmegye) és Téth (Györmegye) községekben, míg 1879. nov. 20-án jelenlegi községében ktanítónak megválasztatott.

Osztálytanító: Fischer János, szül. Győrött 1875. febr. 9-én. Képzőintézetet végzett Győrött.

A kántortanító jövedelme 606 frt 69 kr.

Osztálytanító fizetése 340 frt.

Az iskolaszék elnöke Ecsedy Gyula plébános.

a) LADAMÉR.

Győr vármegye szigetközi járásában van. Anyaegyház.
Közs. Lk. sz. 320. — Mind rk. — A lakosság nyelve magyar.
Tank. sz. 40. — Mn. 26, ism. 14. — Tny. magyar.
Posta: Zámoly. Táviró és vasuti állomás: Győr.

Az iskola keletkezése a Visitatio alapján 1700 elejére vihető vissza s a szóhagyományok alapján az első oktatás a tanító szobájában történt, miután csak egy szoba volt s a tanulók

részint két padon, részint földön ülve hallgatták a tanítást. A későbbi időben a tankötelesek száma szaporodván, kénytelenek voltak egy házat venni, a melyen két szoba volt és az első szolgált tan-

termül, a hátulsó pedig a tanító lakásául egész a mai időkig, amikor is a tanterem a törvény követelményeinek nem felelt meg és új iskola építése vált szükségessé. A diszes új iskola 1894-ik évben részint az iskola vagyonából, a hívek erejével és kegyadományok hozzájárulásából épült fel. Az iskola építéséhez járult: ő császári és királyi felsége I. Ferencz József dicsőségesen uralkodó királyunk 100 frttal, nagymélt. gróf Khuen-Héderváry Károly ur földterülettel és téglával, dr. Földváry Elemér a kerület országgyűlési képviselője 30 frttal és Blumschein Mór akkori ladaméri nagybérlő 10 frttal. Így az új iskola fölépült a község közepén, a régi tanítói lak átellenében, melynek alapépülete téglából és mór, teteje fazsindely.

A tanítói lak két szobával, egy konyhával, egy kamrával, egy istállóval és házi-kerttel van ellátva, alapépülete tömés, teteje nádas.

Az iskola felszerelése a község szegénysége miatt ma is hiányos. Iskolakönyvtár és torna-

helyiség nincs. Faiskolája a községnek 1870 óta van.

A legidősebb ember elbeszélése alapján a község első tanítója Horváth József volt, ki 1808-ban már mint tanító működött Ladamér községben, ki a csizmadia mesterség mellett tanító és jegyző volt és körülbelül 1830-ig volt itt. Utána következett Maylinger János mint tanító, ki mesterségre nézve szabó volt és 1842-ig működött és ezen évben meghalt. Továbbá Kovács József, Nagy Gábor és ezek után Varju János, ki már mint okleveles tanító működött 1887-ig, amikor lemondott állásáról öregsége miatt. 1887-től Horváth Alajos 1892-ig, utána Rechnitzer Károly 1894-ig és 1894-től *Marosfy* Lajos működik mint tanító. Szül. Révfalun Győr m. 1863. aug. 21. Képesített Győrött 1890-ben. Működött Cs.-Radványban és Böösön. A tanítói fizetés legújabbban 324 frt 17 kr.-ban lett megállapítva.

Az iskolaszék elnöke *Ecsedy* Gyula zámolyi plébános.

b) UJFALU.

Győr vármegye tósziget-csilizközi járásához tartozik. Fiókegyház.

Közs. Lk. sz. 327. — Rk. 170, evang. 150, ref. 7. — A lakosság nyelve magyar.

Tank. sz. 43. — Mn. 35, ism. 8. — Tny. magyar.

Utolsó posta: Győr-Zámoly. Vasut- és táviró-állomás Győr.

A község történetére vonatkozó eseményekről sem adatok, sem szóhagyományok nincsenek. Az iskola keletkezésének ideje és az iskola történetére vonatkozó adatok hiányozván, meg nem írhatók.

Az iskolának jötevői nincsenek s csakis a nép keserves keresményéből tartja fenn, miért is tanítóját gyengén javadalmazza és a gyenge javadalmazást is kis részletekben, sürgetésre fizeti meg; a tanítói lak a község északnyugati részén, országút mellett, dombon, hosszalakban épült; van egy tanterme, mit követ egy konyha, 2 szoba, 1 kamra, 1 istálló és 1 felszer. A háznak alapja tömés, tetőzete nád. Az iskola következő tárgyakkal van felszerelve: 8 pad, 1 asztal, 1 tábla, 1 Magyarország térképe és fali olvasótáblák.

Az iskolának könyvtára, testgyakorlótere s tornaeszközei nincsenek; faiskola van, de csak

kezdetleges. Iparág nem taníttatik; az iskolának sem a múltban, sem a jelenben jötevői nem voltak, illetve nincsenek.

Alkalmazva volt tanítók: 1858-ban Czertkovics Ferencz, 1864-ben Bauer Ferencz, 1872-ben Drazdovszky Rezső, 1875-ben Sversits Alajos, 1875-ben Szigethy István, 1878-ban Király Gyula, 1882-ben Fülöp Lajos, 1884-től *Körner* Ferencz. Született Győrött 1861. okt. 7-én. Agyőri tanítóképzőintézetbe járt. Ennek elvégzése után mint segédtanító Alsónyárosdra (Pozsonym.) ment; egy évi tanítóskodása után 1881. szept. hó 29-én tanítói oklevelet nyert, ismét visszament előbbi helyére; 1882. jun. hó 6-án eljött, a rá következő tanévben Püspökibe (Pozsonym.) ment, ahol másfél évet töltött azaz 1882. szept. hó 1-től 1884. április hó 10-ig. Jelenlegi állomására 1884. április hó 24-én lett megválasztva. 1878-ig 131 frt volt a tanítói fizetés, 1878-tól kezdve

455 frt 45 kr., de itt megjegyzendő, hogy a 7 kat. hold 956 □-öl szántóföldből 1200 □-öl hiányzik, holott a telekkönyvbe 7 kat. hold 956 □-öl van fölvéve és ez után lesz az adó

fizetve, tehát 1200 □-öl szántóföld hiányában kevesebb a jövedelem.

Az iskolaszék elnöke *Ecsedy Gyula* zámolyi plébános.

A PAULAI SZENT VINCZÉRŐL NEVEZETT SZATMÁRI IRGALMAS NÉNÉK VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ ESZTERGOM-VIZIVÁROSI ÉRSEKI-TANINTÉZET TÖRTÉNETE. *)

Boldog emlékü nagykéri Scitovszky ker. János bibornok érsek hercegprimás a kath. nőnevelés sürgető szükségétől áthatva, kiapadhatlan áldozatkészséggel székhelyén, Esztergomban, felsőbb nőnevelő intézetet s városi 4 osztályu leánytanodát alapított, annak vezetését a szatmári anyaházból nyert Szent Vincze leányaira, az irgalmas nővérekre bízta.

Vágyva várta az építés alatt levő új seminárium befejezését, hogy a régít leánynevelő intézetté alakíttassa... A czélszerűen, költségkimélés nélkül felszerelt intézet Isten segítségével 1865. okt. 15-én nyitvatott meg. Feladata a növendékeket állapotukhoz s rendeltetésökhöz képest a kor igényeinek megfelelő, a műveltség minden ágában úgy, mint azt egyházunk, a család és női működés köre a haza és a jelen kor józan haladása kívánják, kiképezni és kitelhető anyai gondossággal és szeretettel az Ur félelmében, vallásosságban és erényességben fölnevelni.

Szent Terézia ünnepén reggeli 10 órakor a vizivárosi Szent Ignác templomából megindult a diszes menet és a zárda templomához érkezve, a szatmári püspök ő méltósága átadta őket a biboros főpásztornak, mire Ő Eminentíája a templom és a zárda kulcsait átnyújtotta a főnöknőnek.

Erre a menet azon rendben, mint érkezett, zenekíséret mellett bevonult a templomba, hol a biboros alapító szép beszédet mondott, mely után Falcinelli nuntius, több püspök és áldozár

segédlete mellett ünnepies szent misét tartott. A szent mise végeztével Ő Eminentíája bevezette a nővéreket a zárdába. Ezzel a nevezetes ünnepség véget ért.

Az intézet a város legegészségesebb részében, közel a Dunához, emelkedettebb, száraz helyen fekszik. Magas szellős épület, terjedelmes virágoskert által körítve.

Az iskolákban előadott tárgyak osztályonként felosztva a következők voltak: magyar, német és francia nyelvek, földrajz térképek rajzolásával, hazai és világtörténelem, természetrajz és tan, magyar és német irodalom, helyes- és szépírás, számtan, a nyelvtanok gyakorlati alkalmazása az életben előforduló mindenféle írásbeli fogalmazványokkal.

Azonkívül zene, rajz, festészet, ének, tánc és testgyakorlat, végre mindenféle hasznos és szép kézimunkák, ruha és fehérvarrás.

Nagy gond fordítatik azonkívül a növendékek egészségének fentartására is, naponkénti séta, gyakori fürdés, kirándulások, egészséges jó táplálék, orvosi felügyelet és ellenőrzés által.

Ő Eminentíája gyakran meglátogatta az intézetet s mindig a legnagyobb meglegedés nyilvánítása mellett távozott.

A következő 1866. év október hava mély gyászba borította a nővérek szívét, midőn az áldott lelkű főpap, kinek emlékét a leghálásabb kegyelettel őrzi az intézet, elköltözött az élők sorából.

*) Ugy ez intézet, valamint az ezután következő iskolák történetére vonatkozó adatok későn érkeztek be, s csak itt tehetők közzé.

Szeptember 30-án terjedt el a városban a legutolsó hír, hogy a jóságos főpapot szélhűdés érte s hogy kevés remény fűződik felépüléséhez.

Lukász Regisz főnöknő az éppen Esztergomban időző tartományi főnöknővel a magas betegágyához sietett és szerencsések voltak még utolsó áldásában részesülni. Buzgó ima fohászok szálltak a mindenek alkotójához, adná vissza a legjobb atya drága egészségét, de nem hallgatta meg a buzgó könyörgéseket. Az ég magához hívta hű szolgáját, hogy fáradozásainak jutalmában részesítse.

Október 19-én reggel 8—9 óra között a nemeslelkű főpap jobblétre szenderült.

A gyászszertartásokat az egri érsek, Bartakovits Béla végezte. Az intézet mély gyászat és égető fájdalmát könnyen megmagyarázhatja azon sok jótétemény, a melyekkel azt Scitovszky biboros elhalmozta és a melyek által az intézetet örökös hálára kötelezte.

Az elárvult primási székre a legmagasabb kir. kegy 1867. január 20-án Simor Jánost hívta meg, ki akkor a győri püspöki széket kormányozta. Mindenre kiterjedő gondoskodásának egyik legfőbb tárgyát az iskolaügy képezte. Ennél fogva intézetünket is nagy gondoskodására, atyai szeretetére méltatta; élénken érdeklődött az intézetnek bel- és külügyei iránt és örömmel látta azon buzgalmat s lelkesedést, a melyet az intézet vezetői céljuk minél sikeresebb elérésére tanusítottak. Meleg érdeklődése az intézet iránt gyakran bevezette őt falai közé, a hol látható örömmel és igazi kedvvel vett részt a gyermekek által rendezett ünnepélyeken vagy szemlélgette ártatlan szórakozásukat, vig, pajkos játékaikat.

Az intézet iránt táplált nemes jószívúsége és nagylelkű gondoskodása sok bizonyítékot mutathat fel, úgy az intézet, mint a vele kapcsolatos templom felszerelése körül. Nem csoda, ha az intézet ezek folytán őszinte hála és köszönettel vieltetett a nagyszívű főpap iránt és örömmel ragadott meg minden alkalmat ezen érzelmeknek nyilvánítására. Különös fénnel ünnepelte meg a boldogult hercegprimásnak 1873. decz. 22-én bibornokká történt kinevezését.

Az a nemeslelkűség, a mellyel Simor János az intézet iránt viseltetett; az az atyai gondoskodás, a mellyel az intézet javát, fejlődését, emelkedését előmozdítani kegyes volt; az a szeretetteljes jóság, a mellyel az intézet vezetőit és növendékeit egyaránt kitüntette, maradandó és kegyeletteljes emléket biztosított ez intézet falai közt azon főpap nevének, kit 1891. jan. 23-án váratlanul bekövetkezett elhalálozása után az egész nemzet osztatlan részvéte kísért végnyugvásának helyére.

Ha Simor János közel egynegyed századra terjedő primássága alatt intézetünk igen gyakran volt szerencsés a hatalmas főpaprak a tanügy iránt táplált magas érdeklődését élvezni, akkor azon alig 5 év, mely óta a magyar primások egyik legkiválóbb alakja, a nagyszellemű és ragyogó ékesszólású Vaszary Kolos, bibornok foglalta el Asztrik, szerzetesi minőségére nézve is, elődjének örökét, igen sok alkalmat szolgáltatott intézetünknek arról meggyőződnie, hogy a magyar katolikus egyháznak az ország általános tiszteletében és szeretetében álló jelenlegi főpapja, egyik legmagasztosabb és legsürgetőbb feladatának tekinti a magyar tanügyet az egész vonalon a lehető legmagasabb virágzásra segíteni.

Az 1891. év késő őszen, okt. 27-én terjedt el azon örömhír az országban, hogy az akkori pannonhalmi főapát, kit becses művei folytán már akkor ismert és tisztelt az egész ország, lön Magyarország hercegprimásává kinevezve.

Az intézet sietve sietett hódolatát új főpásztorának tiszteletteljesen bemutatni.

A nemeslelkű főpap kegyteljesen fogadta az intézet hódolatnyilvánítását és magas válaszában biztosította azon kegyességről, a melynek a rövid néhány év alatt már oly sok bizonyítékát volt szerencsés ez intézet tapasztalhatni.

Kifogyhatlan bőkezűségben nagyszámu növendék ellátási költségeit kegyeskedik Ő Eminenciája évenként nagylelkűen fedezni és az intézet beléletének, valamint külkörülményeinek minden mozzanatát magas figyelmére méltatni és buzdító érdeklődéssel kísérni kegyeskedik. E nagylelkű pártfogás, e pártatlan jóság és atyai gondoskodás az intézetet a legnagyobb és legőszintebb hálára kötelezi s hathatósan serkenti, buzdítja, lelkesíti arra, hogy nagyfontosságú hivatá-

A jelen 1896—97. iskolai évben működő
nővérek névsora: L. M. Bach Remigia főnöknő,
Gyürövíts Pulcheria, Fleiner Mauritia, Károly
Magdolna, Themleitner Generosa, Stoltz Dolorósa,

bertó Mariska irgalmas nővérjelölt.

az intézet növendékeinek létszámáról 1886/7. tanévtől.

E l e m i i s k o l á k																			Polgári osztályok																	
Év- szám	Belső intézet								Externát								Külső intézet																			
	I. osztály	II. osztály	III. osztály	IV. osztály	V. osztály	VI. osztály	VII. osztály	VIII. osztály	Összeg	I. osztály	II. osztály	III. osztály	IV. osztály	V. osztály	VI. osztály	VII. osztály	VIII. osztály	Összeg	I. osztály	II. osztály	III. osztály	IV. osztály	V. osztály	VI. osztály	Óvoda	Összeg	I. osztály	II. osztály	A) III. osztály	B) III. osztály	A) IV. osztály	B) IV. osztály	Összeg	Belnövendékek	Bejárók	
1886/87.	3	6	14	14	9	14	—	—	60	10	4	8	10	10	8	—	—	50	81	50	36	24	11	10	—	212	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1887/88.	2	4	12	19	11	10	6	—	64	9	5	6	5	10	11	10	—	56	94	31	49	27	15	10	—	226	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1888/89.	2	7	8	18	13	5	8	—	61	11	8	4	8	10	10	11	8	70	116	30	47	24	14	8	—	239	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1889/90.	4	2	14	11	23	10	5	—	69	8	9	11	5	14	10	9	15	81	55	27	35	26	23	11	70	247	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1890/91.	—	4	5	19	11	12	7	6	64	6	5	7	13	6	11	7	3	58	64	35	29	23	20	17	58	246	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1891/92.	3	4	10	13	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70	37	29	27	19	12	63	257	41	28	35	—	—	104	51	53		
1892/93.	1	2	—	9	—	—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	77	25	41	24	25	15	96	303	30	35	37	—	27	—	129	41	88	
1893/94.	1	2	4	2	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	67	23	36	26	20	14	85	271	38	38	33	—	25	—	134	45	89	
1894/95.	2	3	2	6	—	—	—	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	20	28	33	19	9	86	255	28	41	32	—	25	—	126	45	81	
1895/96.	2	2	2	8	—	—	—	—	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	86	38	26	22	14	7	42	235	36	31	24	37	30	—	158	54	104	

„ÉRSEKI ÁRVAHÁZ.”

Az iskolaépület emeltetett 1887. év tavaszán; magában foglalt 2 tantermet az elemi iskola és 1 tantermet a kisdédóvoda számára; 1 értekező és 1 cselédszobát; az épülethez tartozott 1 udvar és 1 kert.

Az iskolai előljáróság, az intézeti személyzet, az iskolás gyermekek és hívek a szent-

Szónoklat után a „Minden szentek“ litániáját énekelve körmenettel vezette a püspök az érdekelteket az új iskola helyiségébe, hol Handlos Viktória irgalmas testvér főnöknőnek átadta a ház kulcsait. Reviczky Győző főszolgabíró Szent-Györgymező község nevében meleg szavakban mondott köszönetet a kegyelmes alapítónak nagylelkű áldozataiért.

Az ünnepély után Perger Lajos plébános, mint iskolaigazgató, Huszár Valéria irgalmas nővér, mint a III. és IV. egyesített osztályok tanítónője, Wágner Gizella irgalmas nővér, mint az I. és II. egyesített osztályok tanítónője és

Masser Corona irgalmas nővér, mint óvónő, Jézus nevében, Istenbe helyezett bizalommal megkezdtek áldásos működésüket.

A tanítótestvérek, a fentnevezett főnöknő vezetése alatt, szintén a boldogult Simor ö eminentiája által alapított érseki bérházban laktak, míg 1889-ben a nagy emlékü alapító az iskolával kapcsolatban árvaintézetet emeltetett egy csinos kápolnával, 7 teremmel, konyha, éléskamra, mosókonyha és istállóval.

1890. szeptember 30-án gyülekezett a boldogult kegyes alapító által felvett 32 árva az intézetbe, melyet október 4-én, Ö felsége, apostoli királyunk névünnepén, bold. Simor hercegprimás, a bazilikában mondott ünnepélyes szt. mise után, az esztergomi főpapság és a város előkelőségeinek jelenlétében, a kápolnában tartott rövid beszéd után felszentelt s az intézeti előljáróságnak és személyzetnek gr. Brandis Leopoldina tartományi főnöknő jelenlétében átadott, árvaintézeti igazgatóvá dr. Csernoch János kanonok, kancellári igazgatót nevezven ki.

De miután szomorú pénzü viszonyok folytán az alapítványi kamat csökkent, az intézet csak 26 árvát tarthat el az alapítványból, a hiányzó számot oly árvák töltik be, kikért a jötevők vagy rokonok 10 frt havi díjat fizetnek. Az árvák 6 éves koruktól, míg a 14 évet betöltik, az intézetben maradnak, hol a 6 elemi osztály végzése után varrás, egyéb női kézimunka és házi foglalkozásokban nyernek oktatást.

Az intézet jelenlegi fővédnöke és legnagyobb jötevője főmagasságu és főtisztelendő Vaszary Kolos hercegprimás, bibornok, esztergomi érsek stb. ő eminentiája, ki nagylelkű bőkezűséggel karolja fel a szegény árvákat, mint kinek magas személyét, az alapszabályok szerint, egyedül illeti meg a jog, őket az intézetbe felvenni.

Nemes szívének jótékonyágánál fogva ép oly érdeklődéssel viseltetik ő eminentiája egy-szersmind az iskola iránt is, mert miután a

szt.-györgymezei leányiskola helyisége a tanítványok számának növekedése folytán elégtelennek bizonyult, kegyelmes főpásztorunk, a hercegprimás, fejedelmi bőkezűséggel segített e hiányon, 1896. év július havában 2 nagy tanteremmel nagyobbítván a leányiskolával kapcsolatos árvaintézetet.

Jelenleg tehát 3 tágas tanteremben van elhelyezve az elemi leányiskola és egyben az óvoda.

Az árvaintézet jelenlegi igazgatója dr. Hettyey Sámuel kanonok, a hercegprimási kancellária igazgatója.

A nevezett tanerökon kívül működtek: Jellencz Natália és Trittenwein Eulália irg. nővér tanítónökö.

Az intézet jelenlegi tanszemélyzete: Perger Lajos szt.-györgymezei plébános, iskolaigazgató.

Handlos Viktória irg. nővér, főnöknő.

Poláczek Stella irg. nővér, a III., IV., V. és VI. egyesített osztályok tanítónöje.

Rácz Kleofe irgalmas nővér, a II. osztály tanítónöje.

Körmöczy Charitas irg. nővér, az I. osztály tanítónöje.

Masser Corona irg. nővér, óvónő.

Komárik Aurélia irg. nővér, kézimunka-tanítónő.

Az 1887—88. iskolai első tanévben az elemi osztályba járt 150 gyermek; ismétlődőbe 15, óvodába 92 fiu, 63 leány. Összesen 320.

1896—97. tanévben 205; ismétlődőbe 10, óvodába 80 leány, 70 fiu. Össz. 365.

Ezek közül bennlakó évenként 40 növendék.

Az évi zárvizsgálatok június hó közepén nyilvánosan, ünnepélyességgel tartatnak.

December 24-én, szent estén, főmagasságu és főtisztelendő Vaszary Kolos hercegprimás, bibornok, esztergomi érsek stb. ő eminentiája és gr. Majláth Gusztáv ur jótékonyágukból karácsonyfa állittatik s 40 szegény iskolásgyermek ruhával és cipővel ajándékoztatik meg.

A BUDAPEST VIII. KERÜLET NAP-UTCZÁBAN LÉTEZŐ „SIMOR-INTÉZET.”

Ő Eminentiaja boldogult Simor János bíbornok, hercegprímás elhatározta magát, hogy a főváros valamelyik kerületében a szegényebb sorsú szülők leánygyermekéi számára egy iskolát alapít, melynek vezetését az irgalmas nénékre akarta bízni.

Kanovich Béla apát és esperes plébános értesülvén a magas főpap nemes szándékáról, ismételt kérései által arra bírta őt, hogy a nagy kegyet az ő, mint a főváros legnépesebb és legkiterjedtebb plébániájának juttassa; annál inkább is, minél fogva egy bizonyos kedvező körülmény annak létesítését nagyban megkönnyítette.

A bölcsőde-egylet tudniillik már 1868 óta birt a VIII. kerület Mária-utczában egy házzal, melyet az irgalmas nénék vezettek, ezt az épületet azonban az állam az orvosi egyetem számára az említett egylettől megvette, mely helyett azok ugyanazon kerület Nagytemplom-utcájában építettek egy új házat. Az épület tözsomszedságában egy meglehetősen nagy telek volt, melyet a biboros főpap a bölcsőde egylet érdemdus elnök-nőjének gróf Károlyi Sándornénak ajánlatára az iskola számára megvett oly föltétel mellett, hogy az iskola is a bölcsőde főnök-nőjének vezetése alá helyeztessék.

Ybl Miklós műépítész átvette a tervrajz készítését, Wahl Hugó építész pedig 1879. év máj. havában 36,000 frtért a ház építését vállalta el. Rövid év leforgása alatt készen állott az intézet, úgy hogy Pellet József esztergomi kanonok 1880. év augusztus 23-án fényes egyházi segédlet mellett nagy néptömeg jelenlétében az intézetet beszentelhette és azt az intézet főnök-nőjének átadta.

Az intézet áll 4 nagy iskolateremből, egy nagy teremből az óvoda részére, egy értekező, egy lakásból az alkalmazott testvérek számára és egy játszókertből. Az iskola áll hat elemi osztályból, melyben évenként több mint 400 gyermek részesül oktatásban, kik tandíjat nem fizetnek, csupán beíratásul egy forintot, ugyszintén az óvodában is, hol a gyermekek száma a 200-at meghaladja.

Az intézet főnök-nője Böck Vilma irgalmas testvér, az iskolában jelenleg működik: Szarvasy Eligia test., Plochberger Nothburga test., Horváth Cölesztina test. és Hegedüs Laura világi kisaszszony. Az óvodában Benyó Eustella testvér.

A kegyes alapító az intézet örökös fentartására 31,200 frtnyi tőkét 5%-os kamat mellett tett le az esztergomi főkáptalan alapítványi pénztáránál.

CZIFFER.

(Szempezi alessp. kerület.)

Pozsony vármegye n.-szombati járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 1917. — Rk. 1819, ág. ev. 3, izr. 95. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 300. — Mn. 250, ism. 80. — Tny. magyar-tót.

Posta, vasut- és távíró-állomás: helyben.

A község neve Cziffer, vagy mint az 1634-ik évi Visitációban neveztetik: Czéffer, most mezőváros, hogy mióta, nem tudni. Ennek iskolájába járnak a mindkét nembeli czifferi gyermekeken kívül a fiókegyházi Pusztapáth községbeliek, nemkülönben az urasági majorokon lakók. E község Esztergom főegyházmegye, nagyszombati érseki helynökségi területének szempezi alessperesi kerületéhez tartozik.

Hogy mikor keletkezett az iskola, ennek nyomát nem találni. Van iskoláról és kántortanító jövedelméről szó az 1731. évi Jelenffy-féle Canonica Visitációban, azután az 1822-iki Visitációban a tanítólak és egy szűk tantermű, egyosztályu iskoláról történik említés, mely a községbeliek által lett építve. Az 1847-ik évi Pogány-féle Visitáció a „tót” osztályon kívül egy „magyar” osztályt hoz említésbe, mely boldogult

Zichy Károly gróf ur által állíttatott fel azon czélból, hogy ott a gyermekek kizárólag a magyar nyelvben oktattassanak, s végre külön is dotált tanítót. Jelenleg pedig 3 osztály létezik, az iskola-épület pedig egy emeletre építettett fent említett Zichy Károly gróf által 1827-ben, mint az iskola bejárata felett befalazott márványemléktáblán levő chronostikon mutatja:

RVRICOLARVM EXCOLENDAE PVBI

Illmus Dnus Carolus e Comitibus Zichy de Vásonkeő, S. C. R. A. Majestatis Camerarius posuit.

Acceptum pie grati futuris denuntiant posteris Cifferiensis.

Tett két jótékony alapítványt is e nemeslelkű s valóban szentéletű gróf az iskolára. Ugyanis 1871-ben 1100 frtnyi alapítványt tett le, melyből 500 frtnak évenkénti kamatai a római katolikus iskola tanulóinak iskolaszükségletére, a szegényebbek ruházatára fordítandók, 600 forint pedig 50 éven át kamatoztassék, a kamatoknak a tőkéhez való csatolásával, ötven év múlva pedig az így felszaporodott tőkének kamatai a szegény tanoncok könyveire és a mennyire telik, ruha szerzésére fordíttassanak. Hangsúlyozza a nemes gróf az alapítványi okmányban: „Az iskolaügy és annak vallásos érdeke szíven fekszik, ismervén annak üdvárasztó és polgárosító hatását, hogy azt és általa a valláserkölcsei nevelést minden módon elősegítem, ezért határozott és megmásíthatlan akaratom, hogy a cifferi iskola ezen katolikus jellege minden időkre fentartassék és a tanulók is egyedül ezen feltétel alatt alapítványom jótéteményeiben részesülhessenek, ellenkező esetben fentartva magamnak a jogot ez alapítványomhoz“.

Az iskola és kántortanítói lak, hol a többi két tanító laka is van, a plébánia tözsomszéd-ságában, a templomtéren van. Négyszegyalaku egyemeletes épület, melynek ablakai mind a négy világtájra néznek, három iskolateremmel, melyek közül kettő 100—100 gyermeket foglalhat magába, a harmadik osztályba csak hatvanan férnek, de a nagyterem sem lesznek elegendő nagyok már az isk. ifjuság befogadására a következő években. Minden tanítónak van egy szobája a kántornak kettő

egy konyhája, cselédszobája és istállója. Az épület égetett téglából épült és cseréppel van fedve, jó karban tartva a község által. Az iskola fel van szerelve minden szükségessel: 3 mappával, földgömbbel, 60 természetrajzi nagy képpel, bibliai képekkel, olvasó falitáblákkal, számológéppel, a könyvtár 100 példányra menő iskolai kölcsönkönyvvél. A tannyelv magyar és tót, a harmadik osztályban a katekizmust és bibliát kivéve a negyvenes évektől egészen magyar. Testgyakorlótér az iskola udvara, de eszközök nélkül; faiskolája nincsen. Férfi iparág ugyan nem taníttatik, női pedig nem az iskolában, de minden leány tanul himezni otthon; a cifferi himzések most már világhírűek, s az ez évi országos millennáris kiállítás himző munkái közt tekintélyes helyet foglaltak el.

A róm. kath. iskolán kívül, mely sajnálatunkra a telekkönyv és kataszterben az 1847-ik évben történt tagosítás alkalmával „községi iskola“ czímet kapott, régi idő óta van még zsidó iskola is egy tanítóval az egész vidékbéli zsidó gyermekek számára, kik számra nézve 40—45 közt váltakoznak.

Mint kántortanító működik itt jelenleg: *Tichy* Alajos 1870-től, tehát 26 év óta, született 1842. Jablonczán (Nyitramegye), tanulmányait Pozsonyban és Nagyszombatban végezte, a tanítói képesítését 1861-ben nyerte. Működött: Felső-Dióson két évig, Száraz-Patakon egy évig, Gajaron két évig, Malaczkán két évig, Szent-Mihályfán egy évig, Pozsony-Díószegen két évig, 1861-től mostanáig 35 évig. Előtte volt *Plavy* István 40 évig, ezelőtt *Matejka* János cseh ember körülbelül 20 évig. A régiek ismeretlenek. Másodtanítók most: *Beznák* Sándor 1 év óta, *Pokorny* Nándor 6 évig, előttük *Tichy* Lajos 6 évig, *Letovanecz* Nándor 1 évig, *Jalovecz* Miklós 6 évig, *Herrgott* Adolf 6 évig, *Szarka* Béla 2 évig, *Kadlec* István 2 évig, *Frisz* Imre 1 évig, *Berzák* Jenő 2 évig, *Koncsek* Károly 6 évig, *Vatczulik* Antal 2 évig, *Kovacsicz* Pál 2 évig, *Bencsurik* István 2 évig. *Bubenik* János 3 évig. Azonkívül rövid időre: *Lackovics* Tibor, *Mihálik* János, *Lozer* Imre, *Nikolinyi* Nándor, *Stiblo* János. Melék foglalkozása sem a kántornak, sem a tanítóknak a tanításon kívül nem volt, és kitüntető állást egyik sem foglalt el a tanügy, irodalom, zene vagy

gazdaság terén, kivéve Beznák Sándort, ki a hegedűn és zongorán kitűnő zenész.

A kántortanító fizetése 715 frt 02 kr.

A tanítók mindegyikének fizetése nem több, mint évi 321 frt.

Az iskolaszék elnöke *Bernkopf* Alfonz plébános.

PERED.

(Vágsellyei alessp. kerület).

Pozsony vármegye galánthai járásában van. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 3294. — Rk. 3158, ev. ref. 3, izr. 133. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 650. — Mn. 450, ism. 200. — Ty. magyar.

Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Vág-Sellye.

Pered község fekszik Esztergom egyházmegye *vág-sellyei esperesi* kerületében.

A község régebbi idejéből való történeti események a nehezen szerezhető adatok hiányos volta miatt ismeretlenek. A szóhagyományokból tudjuk, hogy az őslakók a kunok ivadékai; ezt bizonyítja a község egy részének mai elnevezése, a kik a kunságból lettek ide telepítve a vág-sellyei jezsuiták által; ugyanis a jezsuiták voltak a mostani vág-sellyei egyetemi alapítványi uradalom tulajdonosai, mely uradalomhoz tartozott Pered is. Pered község lakosai kálvinisták voltak, de a jezsuiták alatt, kik nekik a fák alatt prédikáltak, megtértek; ekkor építették Szalézi Szt. Ferencz tiszteletére a templomot 1717-ben, a mit a saját költségükön fenn is tartottak. Az előbbi templom nem a mainak a helyén állott, hanem a mostani szegények háza előtti térségen, a hol most Nepomuki Szt. János szobra áll. Plébánosuk nem volt, a zsigárdi anyaegyházhoz tartoztak, egészen e század elejéig. 1803-ban elválasztattak a zsigárditól és önálló plébánia állíttatott.

Az iskola keletkezésének ideje 1756, első tanító volt Radó György. Abban az időben Királyrév is ide tartozván, tehát a főntemlitett tanítónak működése oda is kiterjedt. Második tanítója volt a nemes-kajali születésű Baranyay János, ki 36 éves korában a plébános által a nép beleegyezése mellett választatott, s ki a gyermekeket, a kik igen kevesen valának, szorgalmasan tanítja (qui tari ad modum rari sunt). Királyrév még ebben az időben is a peredi tanítóhoz tartozott. Az iskolás gyermekek csekély száma a község akkori területével nem arányos; ugyanis 1784-ben a falun 18 perczig tartott végig,

10 perczig keresztül és egy óráig körül menni. Ekkora terjedelmű község pedig szép számú tanulónak felel meg.

Ebben az időben a tanítók a községben a jegyzői teendőket is végezték. Tarr János tanító és kántor működése 1848-ig terjed.

1849-ben lett megválasztva Péter János, azelőtt vág-sellyei tanító, kinek működése 1889-ben bekövetkezett haláláig terjed. Az ő működésének köszönhető, hogy a mostani felnőtt nemzedék mind tud olvasni és írni. Az ő idejében 1873-ban lett a mostani iskola felépítve és június 12-én felszentelve. Ekkor szerveztetett a második segédtanítói állás s 1886-ban a negyedik tanterem is megnyitott. Péter János halála után a kántortanítói állás újra szerveztetett. 1890. április 28-án lett megválasztva a felső-szelii születésű Horváth Alajos szül. Felső-Szelén Pozsony m. 1866. december 7. Képesített Nagyszombatban 1886-ban. Működött Vágkirályháza és Taksonyban.

Jelenleg működő tanítók: *Schéda* Lajos önálló tanító. Szül. Érsekújvárott Nyitra m. 1873. márczius 18-án. Képesített Esztergomban 1891-ben. Működött B.-Bessenyőn.

Péter Zsófia a főntemlitett Péter János leánya, a mostani kántortanító neje, mint segéd-tanítónő, szül. Pereden 1858. május 14-én. Képesített Pozsonyban 1876-ban. Osztrovszky József szül. Nagyszombat Pozsony m. 1869. június 18-án. Képesített Esztergomban 1895. Működött Páldon, Bajnán és Alsó-Nyárasdon. A második segéd-tanítói állás betöltetlen.

Az iskola a templom szomszédságában, utca felőli homlokzattal épült, egy emeletes,

kivülről meglepő szépségű épület, négy tante-remmel, kettő földszint és kettő az emeleten és két tanítói szobával, alatta tágas pinczével. Hozzá kapcsolva nyugatról kelet felé irányuló hosszúságban van a kántortanító lakása.

Az iskola téglából, a kántortanítói lakás pedig téglából és vályogból épült, falait cseréptető fűdi. A kántortanítói lakás áll 3 szobából, konyhából, kocsiszin és 2 istállóból.

Az iskola felszerelése 6 fekete tábla, 2 számológép, Mócsi-féle fali olvasótáblák, mozgatható betűk és a következő iskolai fali térképek: Po-

zsonymegye, két Magyarország, Osztrák-magyar monarchia, Európa és öt világrész; továbbá földgömb, könyvtár és nagyrészt már használatlan fizikai eszközök.

Testgyakorlótér és tornaeszközök nincsenek.

A községi faiskola a fanemesítés tanításának céljából az iskola rendelkezésére áll.

A most működő tanítók fizetése: a kántortanítóé 972 frt 88 kr. Az önálló tanító fizetése 330 frt, a segédtanítóké pedig egyenkint 120 frt és a kántortanítótól élelmezés.

Az iskolaszék elnöke *Bartos János* plébános.

ÚRFÖLD PUSZTA.

(Vág-sellyei alessp. kerület).

Tallós pozsony vármegyei község főkegyháza.

Közs. Lk. sz. 207. — Anyanyelvük magyar.

Tank. sz. 40. — Tny. magyar.

A pusztá keletkezése körülbelül az 1824-ik évre tehető, akkor azonban még csak egy csőzház volt itt s az egész terület, mint a galántai gr. Esterházy-család birtoka, egy Tallós községben lakó gazdatiszt kezelésé alatt állt. A 30-as évek elején építették tulajdonképen a most is fennálló épületek egy részét, mikor itt egy ispán vezetése alatt külön gazdaságot alakítottak. Ez időben azonban a határ nagyobb része még legelő volt, a már felszántott területen a munkát jobbágyok végezték s így egynéhány gulyás, juhász és hajdun kívül, a pusztá más lakossal nem birt. A jobbágyok az egész vidékről ide az úr földjére jöttek dolgozni s valószínűleg innen kapta nevét is a pusztá: Urföldje, mint a köznép ma is nevezi.

A jobbágyság megszűnte után évenként több cselédre volt szükség, a szerint, a mint a legelőt felszántották s így a lakosok száma növekedett, de a gyermekek semmiféle oktatásban nem részesültek. A 70-es években ugyan két izben is fogadtak a cselédek egy magát tanítónak nevező, Csallóköz-Jókáról idekerült ácsmestert, de ettől a gyermekek nagyon keveset tanultak.

A 80-as évek elején már annyira felszapo-

rodott a tankötelesek száma, hogy a megyei tanfelügyelő több izben sürgette egy iskola felállítását, azonban eredmény nélkül. Végre 1889. év végén gr. Esterházy Mihály országgyűlési képviselő, atyja halála után átvevén az uradalmat, mint egy igazi főúr, ki a népnevelést szíven viseli, uradalmi jószágigazgatója Kiss Sándor előterjesztésére elrendelte az iskola felállítását s megbizta nevezett igazgatót a tanítói állomás szervezésével azon kikötéssel, hogy a megválasztandó tanító, szünidő alatt a gazdaságban segédkezni köteles.

Az uradalmi igazgató és Székely Pál urföldi gazdatiszt 1890. évi május hóban szervezték a tanítói állást, kihirdették a pályázatot és egyben hozzáfogtak az iskola felépítése, illetve egy már meglevő épületnek iskolává leendő átalakításához.

A tanítói állás jövedelme a következőkben állapított meg: 1 szobából álló lakás és kert, 500 frt készpénz negyedévi utólagos részletekben és 200 kéve rözse; ezenkívül a szünidei teendőkért a gazdaság évi tiszta jövedelmének $\frac{1}{4}$ százaléka. 1893-ik évben a tanítói lakás két szoba és konyhával toldatott meg, a reá következő évben pedig Rovara Frigyes jelenlegi jószág-

igazgató hathatós közbenjárására ő méltósága a tanítónak 1 drb tehéntartást és 1 hold ten-geri földet engedélyezett.

A pályázat eredménye az lett, hogy a gróf

junius hó 25-én *Dávid* Antal zsigárdi tanitót érdemesítette a tanítói állásra, ki augusztus hó 5-én állomását elfoglalván, jelenleg is ott működik.

HIDEGKUT.

(Stomfai alesperesi kerület).

Pozsony vármegye pozsonyi járásában. Anyaegyház.
Közs. l.k. sz. 752. — Rk. 752. — Anyanyelvre tótok.
Tank. sz. 105. — Tny. tót-magyar.
Posta: helyben. Vasut- és táviró-állomás: Lamacs.

Eredetileg, körülbelül 100 év óta az iskola és egyszersmind tanítólak gyanánt egy egyszerű kunyhó szolgált, mely egy közönséges parasztházhoz sem hasonlíthatott. Ezen épület a község tulajdona; fenntartója szintén a község.

Kezdetül fogva az iskola csak „orgonista” jellegű volt s csak azon gyermekek jártak iskolába, akikért a szülők fizetni akartak, még pedig megállapodás szerint nagyobb részt természetben ugymint pl. 1 cipőt, 2 itcze babot stb., azonkívül azon szülők, akik gyermekeiket írásra is kívánták taníttatni, hetenkint külön egy garast fizettek. És ez így tartott egészen a Bach-rendszerig.

A Bach-korszak alatt érkezett a rendelet, hogy minden gyermek, aki korának 6. évét meghaladta és 12. évét még be nem töltötte, köteles büntetés terhe alatt mindennap iskolába járni. Ezen rendeletet szigoruan foganatosították úgy, hogy hetenkint legalább egyszer jött egy zsandár az iskolába, elővette a katalógust, felolvasta a tankötelesek neveit, az esetleg hiányzókat feljegyezte s átadta a szolgabírónak további eljárás végett, a szolgabíró aztán az indolens szülőket megbírságolta.

Ugyancsak a szolgabíró elrendelte, hogy a tanító 164 frtot kapjon évenként tandíj fejében a község pénztárából, ami mai napig is fennáll; de jártak is szorgalmasan a gyermekek egészen a hatvanas évekig.

Bekövetkezett az interregnum. Ezen idő alatt csak ott voltak, ahol a Bach-korszak előtt.

Itt nem lesz felesleges feljegyezni, hogy a község a tanügy iránt nagyon is indolens, sőt még mai napig is a tanitót nem becsüli többre a bakternél.

1886. évi február havában Pálffy Miklós herczeg felajánlotta a hidegkuti község területén lévő korcsmaházat iskolai czelokra, melyet ugyanazon czélra nagylelküleg át is alakított azon kikötéssel, hogy a) az iskola mindig r. kath. jellegű legyen és b) hogy hazafias szellemben neveltessenek benne a gyermekek; s megígérte, hogy a tanító, amennyiben a magyar nyelv tanításában szép eredményt tud felmutatni, némi pénzsegélyre is számíthat; ezenfelül évenként nyolcz méter fát kap ajándéku az uradalomtól. Az erre vonatkozó szerződés értelmében az adót, a tűzkár elleni biztosítási díjat és a kisebb reparációkat a község viseli, maga az iskolaépület pedig a herczeg tulajdona. Ezen szerződést örömmel aláírták és ugyancsak 1886. év szeptember 27. napján ünnepélyesen átvették az épületet.

Az iskola felszerelése sok kívánni valót hagy fenn. Könyvtár, tornahely, faiskola nincs, kézimunka ismeretlen.

Az itt működött tanítókról hiányoznak az adatok.

A legutolsó volt Odorovits József, ki innen Istvánfalvára távozott.

A kántortanító jövedelme 342 frt 08 kr.

Az iskolaszék elnöke *Falda* János plébános.

MAGASFALU. (HOCHSTETTNO.)

(Stomfai alessp. kerület).

Pozsony vármegye pozsonyi járásában fekvő nagyközség. Anyaegyház.

Közs. Lk. sz. 2367. — Rk. 2360, izr. 7. — Anyanyelvre tótok.

Tank. sz. 300. — Tny. tót-magyar.

Posta: helyben. Vasut-és táviró-állomás: Stomfa.

A község eredetéről nem sokat tudunk; de miután a Morva folyó közvetlen partján fekszik, állítják, hogy halászkunyhókból keletkezett. Nagy tűzvészek folytán igen szépen ki van építve. Legutóbbi években a templom kibővítése és a Morva folyópart egy részének kiépítése díszére válnak szintén a községnek.

Az iskola keletkezését homály fedi; de annyi bizonyosnak látszik, hogy 1600 körül már létezett, mert említés van téve, hogy a magister scholae a plébánossal az akkor még filiális Magyarfalvára járt egyházi teendőket végezni. A mennyire az emberek emlékeznek, a legöregebb iskolaépület a jelenlegi 178. sz. ház volt, mely egy tanteremből és tanítói lakásból állott.

A mostani iskolaépületet 1870. év után vették az uradalomtól 7000 frt o. é. készpénzért és 80,000 drb égetett téglának Borostyánköről akkor épülőfélben levő Nandinházi majorra való befuvarozásáért, amely fuvar körülbelül 600 forintot o. é. képvisel. A jelenlegi — uradalomtól vett iskolai épület a község nevére van telekkönyvezve, holott a régi a róm. kath. iskolára — később az ötvenes években „róm. kath. Schule“, majd csak tisztán „Schule“-ra volt írva. Hogy kinek engedélyével vagy hibájából lett a tisztán katolikus vagyon községi vagyonná, ki nem tudható. A régi iskolai épületet a község eladta és annak árával a föntérintett árt részben fedezte. — A mostani épület, mint régi uradalmi tisztai lakás, ha nem is felelne meg teljesen a modern kívánalmaknak, a községi lakos-

ság áldozatkészségéből eléggé megfelelő. 1893. évben felerészben új tetőzetet kapott és egy iskolai szoba nagyított. Van benne három tanterem, egy szobából álló kántortanítói lakás, konyha kamarával és istállókkal; egyszobás tanítói lakás, egyszobás lakás a volt kántortanító özvegye számára és tűzoltó-szertár. Az iskolában két osztályt rendeztek be, később a harmadik tanteremmel bővítették ki. A jelenleg is legöregebb lakosok Stankovics és Witt kántorokat emlegetnek; sokáig működött itt Anglee János, rövid ideig ellenben két fia, Károly és Lipót. Ezek halála után az 1876-ban megválasztott János István mai napig látja el a kántortanítói hivatalt. Szül. Stomfán Pozsony m. 1850. június 17-én. Képesített Beszterczebányán 1871-ben. Működött Zohoron és Stomfán. Az 1878. év óta már 3 tanító foglalkozik a népneveléssel. Az egyik tanítói állomást a község, másodikat az uradalom szervezte. A község részéről tanítókká voltak alkalmazva: Labora Vilmos, Klement István, Kercsik János, Matulay István, Irovetz Károly, Böhm Vilmos, Beskó Antal, Loser László és 1896—1897. tanévtől Ikrényi Ferencz. Az uradalom által fizetett tanítói állomáson: Bielek József, Laffers József; 1881. óta azonban Urbán Tamás van alkalmazva. Szül. P.-Szent-Györgyön Pozsony m. 1860. január 6-án. Képesített Modorban, 1881-ben.

A kántortanító jövedelme 732 frt 71 kr.

A tanító fizetése 416 frt 60 kr.

Az iskolaszék elnöke Gasparovics István.

ÜZBÉGH

(Ujlaki alessp. kerület).

Üzbégh (Zbehy) anyaegyház, posta, táviróhivatal és vasuti állomás „Sarluska-Üzbégh“ név alatt helyben.

Az iskola, mely az 1706-ik évben egyidejűleg a templommal és plébániával alapított, a

jelen ideig róm. kath. jellegét megtartotta. Kezdetben „Csekej“ és „Sarluska“ községek, melyek jelenleg is filiálisai Üzbéghnek, iskolailag is hozzá tartoztak. Ezen időben a kántortanító „Compan“ név alatt egy segédet tartott. Midőn

azonban a nevezett két község külön-külön önálló iskolát létesített s vezetésük képesített tanítókra bízott, azóta a helybeli iskolánál a kántor minden segéd nélkül alkalmaztatik.

Az iskola fentartója a község. Jól kezelt faiskolája van, mely évente körülbelül 180 drb oltvánnyal gazdagítja a község határát, azonban könyvtára meg tornatere nincs.

A legújabb összeírás szerint a mindennapi tankötelesek száma 150, az ismétlőké pedig 85. A tanítási nyelv ez évtől kezdve magyar-tót. Sajnos, hogy a tanterem a mindennapi tankötelesek befogadására nagyon szűknek bizonyult, a felszerelése pedig igen gyarló.

A kántortanító összes járandósága 595 frt 31 kr. Van 3 szobás lakása, konyhakertje s elegendő tűzifája.

Ezen iskolánál működő kántortanítók nevei: Németh József, Török János, Gaál János, Valics József s 1848—96-ig Kucsera János, ki ez idei július 1-én nyugalomba vonult. Ugyanez időben *Frimmel* Theophil 34 éves dojcsi (Nyitramegye) születésű választatott meg Üzbégh kántorává.

Lélekszám: Üzbéghen 900, a nevezett két filialissal együtt 1897.

Az iskolaszék elnöke *Melsyczky* Jenő plébános.

ZSELIZ.

(Lékéri alessp. kerület).

A zselizi róm. kath. iskolát gr. Esterházy János alapította.

Az 1779-iki egyházlátogatási okmány szerint azon időben úgy az iskola, mint a kántortanítói lak igen hiányos állapotban volt. Az 1841-iki okmány szerint az iskola már jó karba helyeztetett, az 1854-iki okmány pedig azt állítja, hogy habár a kegyuraság az ismét rossz karban lévő iskola és kántortanítói lakás helyrehozására az anyagot felajánlotta, a hivek mégis minden munkától vonakodnak. 1878-ban az iskola egyik terme újra épült, de alacsony volt a talaja, nedves a falazata, mivégből 1886-ban meg kellett ujitani. Az átalakítás és a második tanterem felállítása 1871 frtba került, mely összeget Zseliznek nagy szülötte és jótévője Santhó Károly pozsonyi kanonok fizette, a hivek pedig a fuvarozást és gyalognapszámot szolgáltatták. Az építés főt. Rózsa József esperes és volt zselizi

plébánosnak tetemes összegű hozzájárulásával és gondos felügyelete alatt történt.

Az esperes-plébános kiváló érdeme, hogy a zselizi műemlék, a templom, kellőleg restauráltatott.

Kántortanítók voltak: *Holics* Ignác, *Balog* Mihály, *Lehoczky* József, *Leviczky* Ádám és jelenleg *Tóth* Lajos szül. Révfalun Győr m. 1859. január 20-án. Képesítettett Győrött, 1879-ben. Működött, Bélen. Másodtanító *Dudich* László, szül. Lekéren, Bars m. 1875. április 22-én. Képesítettett Esztergomban 1896-ban. Innen Páldra választatott meg kántortanítónak.

A kántortanító fizetése 444 frt 36 kr.

Az osztálytanítóé 330 frt.

Az iskola fentartására Santhó Károly 1400 frt alapítványt tett le a pozs. káptalannál.

Az iskolaszék elnöke *Vass* Ödön.

a) NYIR.

Zseliz község fiókegyháza Bars megyében.

A nyiri róm. kath. iskola a hagyomány szerint a 18-ik században alapított a vallásos Sipeky-család által, az 1779-iki Canonica Visitáció

szerint a zselizi kántor végezte Nyíren a kántori teendőket.

Az 1854-iki egyházlátogatási okmány szerint az iskola 1845-ben lett építve, ugyanakkor a

község 16¹/₂ holdat adományozott a kántortanító javadalmazására. Ezen iskola egy folyosóban volt a kántortanítói lakkkal. 1886-ban külön iskola épült, melynek költségeihez a község 195 frttal, a kegyuraság 310 frttal, Simor hercegprimás 200 frttal, Fischer-Colbrie Ágost 75 frttal járult hozzá, nemkülönben Rózsa József esperes és volt zselizi plébános is tekintélyes összeggel.

Az összes költség 1000 frtra rugott. A tanterem igen szép, magas, világos és tágas.

Kántortanítók voltak: Nágel N., Üрге N., Mészáros N., jelenleg *Janovits* József, sz. Esztergom Szt.-Tamáson 1873. febr. 16. Képesítettett Esztergom 1892. Működött Irsán és Nagysallóban.

A kántortanító fizetése 360 frt.

Az iskolaszék elnöke *Vass* Ödön plébános.

Az esztergomi kir. kath. tanítóképző-intézet.

Az esztergomi kir. kath. tanítóképző története az évezredes ünnepélyek alkalmából s Okányik Lajos tollából megjelent, az 1895—6-ik tanév értesítőjében, azért olvasóinkat oda utaljuk s csak a legújabb eseményekre szorítkozunk.

Az intézet a múltban mindenkor és mindenben körülményének megfelelőleg hiven teljesítette nemes feladatát, de annak kor és időszzerű átalakítása csakis a jelen 1896—1897. tanévvel veszi kezdetét.

Biboros főpásztorunk Ő Eminentiaja meggyőződve a nagyszombati és budapesti kir. kath. tanítóképző-intézetek nagymérvű hiányairól s további tarthatatlanságáról, az intézetek osztályonkénti fokozatos beszüntetését rendelte el. Ez évben mindkét intézetnél a III-ik évfolyam növendékei kivételesen tanképesítő szigorlatra bocsáttatván, Ő Eminentiaja az intézetet beszüntetettnek nyilvánította s erről a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumot is egyidejűleg értesítette; egyúttal elrendelte, hogy a beszüntetett intézetek összes tanszerei a könyvtárral együtt az egyesített esztergomi tanítóképző intézetnek adassanak át.

Fejedelemszerűleg szervezvén a tantestület tagjainak állását, pályázatot hirdettetett négy, évi 1200 frt tanári fizetéssel és 200 frt lakbér jutalékkal díjazott rendes tanári, két, évi 800 forint fizetéssel és 150 frt lakbér jutalékkal díjazott segédtanári állásra; egyidejűleg az intézetben a négy évfolyamnak felállítását is elrendelni méltóztatott, melynek alapján a pályázatban az esztergomi tanítóképző intézet már mint négy évfolyamra rendszeresített intézet említettik.

A pályázati határidő lejárván 32 pályázó közül a pályázattól eltérőleg 5 rendes és egy

segédtanár neveztetett ki, ezenfelül egy, évi 600 frttal javadalmazott hitoktatói állás szerveztetett Ő Eminentiajának bölcs gondoskodása folytán. S ha vesszük, hogy az így szervezett tanári testület ma az igazgatóval s a gyakorló iskolai tanítóval kilencz tagot számlál, azt hiszem, a tantestület fizetését és tagjainak számát illetőleg páratlanul áll a hazai képző-intézetek között.

Ime a szervezésnek jól felfogott értelemben való kiinduló és biztos alapja, mely nem palotán s abban az élet nehéz viszonyaival küzködő tantestülettel kezdi meg a jövő áldásosságának nagy munkáját, hanem oly tantestülettel melyet a kor igényeinek megfelelő fizetéssel biztosít egyedül hivatásának élni, hogy emelje az intézet színvonalát mindenkor és minden körülmények között.

A mit ezek után várunk, annak teljesülésére elég biztosíték nekünk Ő Eminentiajának fenköllgondolkozása, bölcsessége s a tanügy iránt tanúsított meleg önzetlen érdeklődése. Ezek fogják nekünk megadni azt, hogy az intézet idővel ott-honával is az elsőrangú ilynemű intézetek közé lesz sorolható. Az ő jóságos szíve az ő áldott lelke ki fogja elégíteni azokat is, akik kislelkűség által vezettetik magukat, mert meg kell érteniök, hogy minden kezdet nehéz, hogy az alap laza homokra téve nem állandósít, annál kevésbbé biztosít egy oly epochális csarnokot, minőnek mi a tanítóképző intézetet magunknak elképzeljük. Mert ugyan mit is használ palotaszerű épület nyomorral, keseredéssel, lemondással és kedvetlenedéssel küzködő tanár vagy tanítójaival a jól felfogott tanügynek? Nem a palota, a palotaszerűség a lelke a tanügynek, hanem a tanár, a tanító, kinek

első és feltétlen kelléke, hogy hivatását pontosan teljesítendő, egyedül ennek s anyagiakban gondtalanul éljen.

S azért szívünk mélyéből hálás köszönettel tartozunk Ő Eminentijának lelkünk teljében megnyugodva magas személyében összpontosuló intencióiról arra nézve is, hogy a nagyszombati és budapesti kir. kath. tanintézetekkel egyesített esztergomi kir. kath. tanítóképzőintézetet majd ha jónak találja s körülményei engedik külsőleg is felépül, hogy hirdesse egykor nagy nevét, nemes szívét a tanügy iránt érdeklődő lelkének egész teljesen, de különösen a tanítók iránti páratlan szeretetét, mik mind ezer bizonyítékai a főpásztor igazi atyai jóságának és gondolkozásának.

Jelenleg az intézet tanári kara a következő:

Igazgató: *Kovács* Kálmán esztergom-egyházmegyei áldozó pap.

Tanárok: *Bertalan* Vincze okl. tanító, szül. Szepetneken Zalamegyében 1857-ben. Középiskolai tanulmányait Nagy-Kanizsán és Szombathelyen végezte. 1873-ban szülőhelyén kántortanító nagyatyja mellett találjuk őt mint gyakornok tanítót. 1884-ben Győrben tanképesítő oklevelet nyert. 1887-ben Hegymagason (Zalam.) választatott meg egyhangulag kántortanítónak, hol már mind sürűbben élénk tevékenységet fejt ki a tanügyi irodalomban a felszínre került kérdések megvitatásaival. Czikkei egymásután jelennek meg a Magyar Állam, a Veszprém, a Népnevelő, a Kath. Tanügy, az Iskola című lapokban. Hol a tanítók érdekeinek megóvása, hol pedig a kath. tanügy megvédése képezi célját. Sűrűen ír a katolikus tanítók országos nagygyűlésének megtartása érdekében, majd a tanterv revízióját sürgetve a tülterhelésről. 1891-ben mint előadót találjuk az első országos értekezleten, hol a népiskolák tantervének revíziójáról értekezik. Ő Eminentija 1894. év elején kinevezte őt e főegyházmegye rendszeresített főtanfelügyelői hivatalába tollnoknak. Még ugyanezen év november havában részt vesz a kántortanítók nyugdíj-sérelniei s azok orvoslása ügyében tartott ankéton. 1895-ben az egyetemes tanügyi kongresszus permanens tagjává választatik. 1896. évben pedig a katolikus tanítók országos nagygyűlésén mint a permanens rendező és szerkesztő bizottság tagja szerepel, a nagygyűlésen pedig mint előadó a kántortanítók

nyugdíj-sérelnieiről s azok mikénti orvoslásáról értekezik s határozati javaslatát a záró gyűlésen egyhangulag fogadják el. Ezeken kívül tagja a püspöki rendszabályok és a kath. iskolák tanterv revíziójával megbízott nagyobb és szűkebb körű bizottságnak ez utóbbinál a II-ik alosztálynak jegyzője. 1896. szeptember 1-től ez intézet segéd-tanára.

2. *Dreisziger* Ferencz, született Baján (Bács-megye) 1863. évi október 30-án. Gymnasiumi és tanítóképzőintézeti tanulmányait szülőhelyén kitűnő eredménnyel végezte. 1881-ben segédkantortanító volt Sükösdön (Pestmegye). A következő két évben nevelő volt Verseghehen, hol egyszersmind nyilvános iskolát is vezetett. Később, a sükösdői iskolaszék meghívására, első helyére ment vissza, hol előbb 300 frtos fizetéssel a II. fiuosztályt, félév-re rá 500 frt fizetéssel és lakással a III., IV., V., VI. fiuosztályokat vezette. 1887-ben Adára (Bács-megye) ment, hol a legutóbbi években 1000 frtos állásra jutott. 1896. szeptemberében nevezte ki a hercegprimás az ujonnan szervezett tanítóképzőhöz. Itt a módszertant, magyart és a szépirást adja elő és az ifjusági önképzőkört vezeti.

Irodalmilag már diák korában működött a nyilvánosság előtt. Nevelő korában szépirodalmi dolgozatok jelentek meg tőle egyes fővárosi és vidéki lapokban. Adai tanító korában három évig felelős szerkesztője volt az „Ada-Moholi Közöny“ cz. társadalmi, szépirodalmi és gazdasági hetilapnak. A tanügyi irodalom terére 1885-ben lépett sükösdői tanító korában, az 1868. évi népoktatási törvény 1. §-ának hiányát tárgyalván egy tanulmányban az egri „Népiskolai Tanügy“ hasábjain. Ettől kezdve e lapba tíz évig, később, mint főmunkatárs, dolgozott szakadatlanul, körülbelül 100 kisebb-nagyobb tanulmányt és értekezést írván. Regéczy nagyszombati „Kalauz“-ának szintén munkatársa volt. A szatmári „Iskola“ társszerkesztője volt. A Szt.-István-Társulat hivatalos lapja a „Népnevelő“ szintén közölt tőle cikkeket. Komlóssy „Katolikus Tanügy“-ébe szintén dolgozik. Itt a többi közt részletesen fejtegette a Jacotot-féle módszert.

Különösen husvéti, karácsonyi czikkei vannak tele tüzzel és vallásossággal. Erős agitációt fejtett ki évek hosszú során a kath. tanítók

országos gyűlése érdekében s itt a képviseleti rendszer hive volt.

Munkatársa ezentul a Végh egri „Tanitsatok“ cz. hitszónoklati és hitoktatási folyóiratának.

A magyar kath. népiskolák tantervét magában foglaló püspöki elaboratumot átdolgozó szélesebb és szűkebb körű bizottságok tagja volt.

Az országos kath. tanítógyűlés első, diszülésén hosszabb beszédben méltatta a tanterv revízió munkáját, melynek elveit a gyűlés is magáévá tette.

Gyakorlati működésére vonatkozólag azon okmány vet világot, melyet 1890-ben a Kalocsa egyházmegye főtanfelügyelője, Mayer Béla püspök küldött az adai iskolaszék elnökének. Ez okmány dicsérrettel emlékeztén Dreisziger irodalmi működéséről, vallásosságáról, jellemességéről és nagy szorgalmáról, különösen tanítási ügyességét, rátermettségét, készségét és tudatosságából eredő eredményességét dicsérvén, mindezekért legfelsőbb és legnagyobb elismerést tolmácsol.

A tanítógyűléseken mindenkor tevékeny részt vett és vezérszerepet vitt. A „Kalocsa-vidéki róm. kath. tanítóegylet“-ben több értekezést olvasott föl.

A „Bács-Tiszavidéki róm. kath. tanítóegylet“-nek kilencz évig jegyzője s a legutóbbi időben világi elnöke volt.

Ma mindezen tulajdonaival párosult lelkesültségét az esztergomi kir. kath. tanítóképzőben gyümölcsözteti.

Könyvalakban megjelent munkái: 1. A népiskolai vizsgákról. 2. A tanítók önképzésének akadályai. 3. Az első osztály teljes vezérkönyve. 4. Az olvasókönyvről és olvasmánykezelésről. (Vezérkönyv.)

3. *Guszvenitz* Vilmos ideigl. tanár; született Magyar-Atádon, Somogy megyében 1865. január 5-én. Gymnasiumi tanulmányait Kaposvárott, a VI. gymnasiumtól pedig Pannonthalmán mint benczés papnövendék végezte. Ezután a papi és tanári pályára készülve, négy féléven keresztül hallgatta a pannonthalmi főiskolán a bölcsészetet és hittudományt, továbbá a történelmet, a latin nyelvészetet s irodalmat. 1886. év július havában eltávozott a sz. Benedekrendből és az esztergomi főegyházmegye növendékei közé vétet-

vén fel, mint harmadéves theologus tette le jeles eredménnyel a középiskolai tanári alapvizsgálatot Budapesten (1887. ápr. 27., máj. 10.) a magyar nyelvből és irodalomból, a történelemből és a latin nyelvészetből. 1888. évi július 8-án felszenteltetett. Hat évi káplánság után az esztergomi tanítóképezdébe helyettes-tanárnak kinevezetett. Irodalmi működését még sz. Benedekrendi növendék korában kezdte meg a „Közoktatás“ című tanügyi lap hasábjain. Azután kisebb dolgozatokat közölt a „Magyar Sion“-ban, „Magyar Állam“-ban, a „Hitvédelmi Folyóirat“-ban. 1894-ben megnyerte a „Katholikus Hitoktatás“ egy pályatételét és mint hidaskürthi káplán nyert négy pályadíjat a nagyszombati érseki helynökségben évenként kitűzni szokott tételek kidolgozásáért. 1894 óta mindig rendes munkatársa a „Hitszónoklati Folyóirat“-nak, 1896 óta az „Isten Igéje“-nek és végre 1893. óta közöl egy terjedelmes theologiai dolgozatot a „Havi Közlöny“-ben a penitencia-tartás szentségéről. Végre különféle cikkeket irt politikai lapokba is.

4. *Keményffy* Kálmán Dániel hittanár; szül. 1866. Esztergomban. A gymnasium alsó osztályait Nagyváradon, a felsőket Budapesten végezte. 1884-ben belépett Szt.-Ferencz szerzetébe. Theologiai tanulmányait Esztergomban és Pozsonyban végezte. 1889-ben pappá szenteltetett. A szerzet mint tanárt, nevelőt s utóbb a rendfőnök mellett mint levéltárnokot és könyvtárórt alkalmazta. 1895-ben pápai engedéllyel világi pap lett s mint ilyen, az esztergomi főmegye kebelébe vétetett föl. Három hónapig Budaeörsön káplán volt, innen a mult évben az esztergomi felsőbb nőnevelő-intézet hitoktatójának nevezetett ki. Irodalmi működését mint theologus 1886-ban kezdte meg. Sűrűn irt a kath. napi- s szépirodalmi lapokba és folyóiratokba. Önállóan megjelent műve: „Történeti Tanulmányok“. 1892. — „Két szent beszéd a polgári és a keresztény házasságról“. 1893. — „Kossuth-kultusz és katolikus egyház“. 1894. Számos egyházpolitikai apologeticus és publicisztikai tanulmányt és cikket közölt a „Kath. Hitvédelmi Folyóirat“-ban, melynek 2 év óta egyuttal társszerkesztője is. Mult év karácsony óta szerkesztője az „Esztergom“ című politikai lapnak.

5. *Mócsy László*; szül. Kalocsán 1871-ben. Végzett öt gymn. osztályt és a tanítóképző négy évfolyamát szülőhelyén, hol kitűnő tanítói és kántori oklevelet nyert 1891-ben. Tanulmányai elvégzése után a kalocsai székesegyházhoz lett karzenész és énekessé kinevezve, hol 1891. decz. 1-ig működött. Ezen időtől egész 1892. deczember 1-ig Ó-Becsén mint tanító működött. Itt a polgári magyar dalkörnek karnagya is volt, több alkalommal a dalkörrel és többek bevonásával hangversenyt rendezett, a helyi lapnak pedig gazdasági rovatát vezette. Több figyelemreméltó cikket írt különösen az állattenyésztés köréből. Ó-Becséről szülőhelyére lett mint tanító megválasztva, hol 1896. szept. 1-ig működött. Itt 3 évig a Stephaneum finevelőben a zongorát s a vonóhangszereket tanította. Ó-becsei és kalocsai működésének ideje alatt több eredeti népdalát adta ki zongorára, melyek közül kettőt Blaháné népdalai közé is felvettek. Fiatal koradaczára széleskörű tevékenységet fejtett ki s szaktárgyát széles zeneismerettel adja elő.

6. *Oberth Ágoston*; született Esztergomban 1860. aug. 17-én. Tanképesítést szülőhelyén nyert 1878-ban. Ezenkívül középiskolai tornatanítói és tanítóképző-intézeti tornatanári és polgáriskolai tanítói oklevéllel bír. Mint tornatanár a helyi főgymnasiumban sok éven át működött ilyen minőségben. A tanítói pálya összes fokozataiban alkalmazva volt. Működött Diószeghen, Udvardon, Győrött, az úgynevezett Skultéty-féle intézetnél, melynek annak idején ő eminenciája

igazgatója volt; azután Némethi, Farkas és Perbete községekben, legutóbb pedig Esztergom-szt-tamási alapítv. iskolánál mint igazgató-tanító. Az 1896. évben megtartott kath. tanítók országos nagygyűlésén általános tetszés között mint előadó értekezett a magyar kath. népoktatásügyről.

7. *Vágvölgyi Béla*; született Nagyszombatban 1857. április hó 21-én. Tanulmányait Nagyszombatban és Budapesten végezte. Jeles tanítói oklevelet nyert magyar-német és tótajku népiskolákra 1874-ben Nagyszombatban a kir. kath. tanítóképző-intézetben. 1874-ben Nagyszombat város képviselőtestülete egyhangulag megválasztotta tanítónak. 1877- és 78-ban Budapesten a „Paedagogium“ és a zenetanár-képezdének ösztöndíjas növendéke volt, hol mint az „Orpheus“ című zenemű-folyóirat szerkesztőtársa működött. 1879-ben meghívás folytán rendes tanárnak kineveztetett a nagyszombati kir. kath. tanítóképző-intézethez, honnan 1896-ban hasonló minőségben az esztergomi kir. érseki tanítóképző-intézethez áthelyeztetett. Tanulmányainak kibővítése céljából több külföldi intézetet látogatott meg. Iskolai működésén kívül állandó irodalmi munkásságot is folytat. Első sorban a zeneirodalom terén mutat föl nagyobb eredményeket. Mint az „Apollo“ zenemű-folyóirat szerkesztője, számos ismeretlen tehetségnek alkalmat nyújtott műveinek megjelenésére, amellet közölte folyóiratában elismert és kiváló zeneszerzőink munkáit is. Műveinek legnagyobb része külföldön jelent meg.

Az esztergomi érseki kath. kisdedovónóképző intézet.

(Alapította főmagasságu és főtisztelendő *Vaszary Kolos Ferencz* bibornok, hercegprímás és esztergomi érsek.)

Az intézet alapítása.

Széles e hazában mindenki meg van győződve arról, hogy magasztosabb, szebb feladat és egyszersmind szükségesebb gondoskodás alig van, mint a kisdedek óvása.

Mily öröm szemlélni egy ép, egészséges gyermeket, ki elbájol bennünket üde színével, élénk, kedves tekintetével, sima homlokával, melyet még felleg be nem árnyalt soha. Tiszta szüzi lélek ő, kinek ajkait hazugság még be nem mocskolta.

Másrészt azonban mily fájdalmas, elszomorító látvány az elhanyagolt, testi-lelki gondozást nélkülöző gyenge kis teremtmények alakja. Szinte sir a magyar ember lelke, midőn hallja, hogy hazánkban az 1—5 éves gyermekek fele elhal. Elhal azért, mert a szülők vagy nem bírnak, vagy nem akarnak kisdedeik gondozására időt fordítani. Ha e pusztulásnak gátat akarunk vetni, azt legbiztosabban tehetjük a kisdédóvás által.

Alig van hasznosabb intézet, mint egy kisdédóvó, mely szárnyai alá karolván a gyermekeket, gyengéd szeretettel óvja, védi őket s kis szívökben a vallásos kegyeletet, a haza s a szülők iránt való szeretetet fejleszti, ápolja. Oh nem egyszer volt már alkalmunk látni a szülők arczán a legszebb gyöngyöket, az öröm könnyeit ragyogni, midőn kedves gyermekeiket az óvodában nemcsak biztonságban tudták, hanem szívinvitáló szavalataikat, énekeiket is hallották.

De hogy az óvoda e nemes hivatásnak megfelelhessen, mindenekelőtt vallásosan képzett, alkalmas, ügyes óvónőkre van szükség.

Sokan ugyan azt hangoztatják, nem kell oda nagy tudomány, hogy valaki óvónő legyen, elég a gyakorlat és a jó szándék.

Igen, a jó szándék nagyon üdvös, de magában véve nem elégséges, képzettség is kívánatik. A javas asszonynak is jó szándéka van, midőn gyógyítja a hályogos szeműt és nem az ő jó szándékán mulik, ha aztán a beteg mégis megvakul. Miként az orvostól mindenki megkívánja, hogy ne csak jó szándékkal birjon, hanem tudománynyal és képzettséggel is: épen ugyemléltán kívánja meg a társadalom, hogy az óvónő hivatásához megkövetelt képzettséggel is birjon.

Százak és százak jó nevelését kockáztatja a képzettség hiányában szenvedő óvónő.

Szükség, okvetlen szükség van azért oly óvónőkre, kik az anya gondoskodását pótló szeretettel veszik körül a kisdedek csoportját, kik magukra vállalják az anya legterhesebb gondjait, a nélkül, hogy ezért oly előnyöket nyernének, melyek kárpótolnák vagy méltóan jutalmaznák fáradaimaikat.

Szükség van oly óvónőkre, kik sz. egyházunk szellemében képezik a kisdedek szívét, kik csüggedést nem ismerő türelemmel ébresztik a gyermekek értelmi tehetségét.

Szükség van ily lelkes óvónőkre különösen most, midőn az 1891. évi XV. törvényczikk értelmében köteles minden község vagy óvodát, vagy menedékházat állítani.

A legmagasztosabb czél lebegett tehát a főmagasságu bíboros hercegprimásnak minden szépért, jóért lelkesedni tudó nemes szíve előtt, midőn elhatározta, hogy egy kath. kisdédóvónőképző intézetet alapít, melyben az óvónői pályára hivatást érző nők kath. szellemben képeztesse, hogy később a létesítendő óvodákat kath. meggyőződéssel vezessék s a kisdedek gyenge szívecskéibe sz. vallásunk szeretetét beírják.

Ő Herczegsége az intézet helyéül e munka szerkesztője mint egyházmegyei főtanfelügyelő ajánlatára az esztergomi szent-Anna-zárdát jelölte ki, hol már előbb is létezett két tanteremmel bíró óvoda. Ő Herczegsége személyesen is megtekintvén a helyiséget, azt czélszerűnek találta. Az idő rövidsége azonban nem engedte meg az építést s így az intézet I. osztálya számára az elemi leányiskola egy tágas tanterme szemeltetett ki, mely egészen az intézet czéljának s a kor igényeinek megfelelően rendeztetett be. S hogy Ő Eminentiaja az intézetet még szorosabban magához fűzze, alapítása után minden évben 40 növendéket lát el ingyen élelmezéssel.

Tanárokká Ő Herczegsége kegyes kinevezése folytán a következők lettek:

Számord Ignác lelkész, igazgató; Török Chrysostoma; Mester Olympia; Klinda Irma; Miklósy József; Kollár Klementin és Zvonárits Albertin.

Az intézet megnyitása szept. 15-én történt, az alapítónak egyenes óhajára szerényen, csendben, minden zajosabb ünnepek nélkül. De habár az új intézet megnyitása felett való közörmöt nem hirdette is büszkén lobogó zászlódisz, sem fényes szertartás s csengő poharak között mondott lelkes felköszöntők, azért Esztergom város polgárai szívökben ünnepet ültek, meggyujtván az önzetlen szeretet oltárán, melyet keblük legmélyén emeltek, a hála szent tűzét, hogy égjen az iránt, ki első nagy jelentőségű alkotásával Esztergomot volt kegyes megajándékozni.

Ő Eminentiaja szept. 27-én meglátogatván az intézetet, azon örmhírt közlé az előljáró-

sággal, hogy a jövő tanév kezdetére új, tágas épületet fog emeltetni.

Szándékát tett követé. A bemutatott tervek megnyervén Ő Eminentiájának helyeslését, 1893. évi május 1-én 2556. számú kegyes iratával megbizta az igazgatót az építés vezetésével.

Junius elején Isten segítségével letétetett az alapkö. Még ugyanazon évben be is fejeztetett az építés. Az 1893—94. tanév az már új helyiségben nyílt meg. A csinos épület, mint egy nemesen érző szív áldozatkészségének szép emléke, nemzedékről nemzedékre fogja hirdetni Ő Eminentiája nagy nevét, kiváló jótékonyágát.

Szeptember 4-én ment végbe az új épület ünnepélyes megnyitása.

A 27 méter hosszú épület főhomlokzatával délkeletnek fordul, magában foglalja a következő helyiségeket:

Földszint	Magassága m.	Hosszúsága m.	Szélessége m.	Területe m ²	Köbtartalma m ³
1. Igazgatói iroda	4-20	6	3	18	75-6
2. Muzeum	4-20	6	5	30	126
3. Tornaterem	4-20	17-10	6	102-60	430-92
4. Folyosó	4-20	14	2-26	31-64	132-88
Emelet					
5. I. osztály	4-20	11-69	6-28	73-41	308-32
6. II. Osztály	4-20	11-6	6-28	73-41	308-32
7. Folyosó	4-20	10	2-20	22	92-40
Arégi épületben					
8. Mintaövoda játszótér	3-50	10-27	4-35	44-68	156-38
9. Munkaterem	3-50	10-19	4-34	44-22	154-77
10. Étkező terem	3-50	7	4-50	31-50	157-50

Az intézet belső homlokzata előtt tágas, 390 m² nagyságú kert terül el.

A kerten kívül egy még tágasabb udvar, 600 m² területtel szolgál a növendékek üdülésére.

A termek két szárnyu ajtókkal s 2.10 m. magas és 1-10 széles ablakokkal vannak ellátva.

A világítás semmi kívánni valót nem hagy hátra; már az épület fekvése elég biztosítékot nyújt a kellő világításra. Az osztályokban az ablakok területei a termek területének $\frac{1}{8}$ részét képezik. A világosság csakis egy oldalról, a növendékek baljáról jön be. Az ablakok a tágas dorogi-utra nyílnak, tehát a termek jó levegőben nem szűkölködnek. A fűtést nagy, diszes, fekete cserépkályhák eszközlik, melyek akként helyeztetnek el, hogy a növendékek a hő kisugárzása miatt ne szenvedjenek.

A szellőztetésre minden teremben négy, a falakba illesztett szellőző készülék van, melyek úgy felül, mint alul elzárhatók.

A helyiségek a modern paedagogiai követelményeknek teljesen megfelelően vannak butorozva s felszerelve. Két-két növendék számára egy asztal van, — egy teremben 20 — mely előtt külön-külön széken ülnek. S ez nagy előnnyel bír, mert a különböző koru és testalkatu növendékek úgy alkalmazhatják a székeket, a mint legmegfelelőbb.

A táblák nagy fakeretben vannak s egy rugó segítségével könnyen megfordíthatók.

A muzeumban az iskolai igényeket felülmúló tágas üvegszekrények vannak. A nagy szekrény a terem közepén áll, ajtókkal minden oldalról ellátva, tehát a tárgyak bármely részről hozzáférhetők. Ezenkívül a falak mellett s az ablakközökben is vannak szekrények.

A tornaterem felszerelése olyan, hogy a nők testgyakorlatának teljesen megfelel.

A főajtó előtt vasból készült sártisztító rácsok fekszenek.

Az egyes helyiségek feliratai üvegre festvők.

A tantermek falait a megváltás jele s az alapítónak arczképe díszítik.

A butorokat s az egész felszerelést helybeli iparosok készítették az igazgató utmutatása szerint.

Minthogy az intézet 1893-ban többször fel-szólíttatott a debreczeni országos tanszerkiállításán való részvételre, elhatározatott, hogy az intézet a kiállítók sorába lép, hogy így a nyilvánosság terén is kimutassa, mily eredményt tudnak növendékei feltüntetni, s a kisedővás terén jártas egyének megtekintve a tanulók munkáit, ítélik meg, erősebbek vagy gyengébbek-e ők másoknál.

133 drb tárggyal, többnyire alaki munkával, vett részt az intézet a kiállításon 5 □ m. területen.

E téren való első nyilvános szereplése nem volt eredménytelen, mert a zsüri az intézet szép, csinos munkáiért ezüst oklevéllel tüntette ki. Ő eminentiáját pedig, mint az intézet fentartóját, nagy diszoklevéllel tisztelte meg.

E kitüntetés lelkesítőleg hatott s a tantesület elhatározta, hogy az 1896-iki ezredéves országos kiállításon is részt veend s részt is vett.

Az intézetben működött vagy működő tantesület tagjainak életrajza:

Az intézet igazgatója kezdettől *Számord* Ignác. Született Tapsonyban, Somogy megyében, 1857. augusztus 25-én. Atyja, szülőhelyén, az esztergomi káptalan birtokán mint főerdész volt alkalmazva.

Gymnasiunai és theologiai tanulmányait Esztergomban végezte. 1880-ban áldozárrá szenteltetvén, Somorjára küldetett káplánnak, hol a polgári iskolában két éven át a hittanon kívül a latin nyelvet is tanította. 1883-ban Esztergomba, a belvárosba helyeztetvén át, lelkészi teendői mellett hét évig mint a kisdédóvó-társulat titkára, a társulat érdekeinek előmozdításán fáradozhatatlanul buzgólkodott. Mint szakember a kisdédóvodának oly berendezésére és felszerelésére törekedett, mely a mai kor igényeinek megfelel. 1890-ben az esztergomi szt. Anna-templom lelkészévé neveztetett ki. Két év múlva ezen intézet igazgatójává nevezte ki Ő eminentiája, a vallás és közoktatásügyi miniszter pedig, tekintettel a kisdédóvás terén kifejtett kiváló működésére, a tanári képesítés megszerzésétől felmentette.

Mint igazgató a legnagyobb buzgósággal és odaadással törekszik az intézet felvirágoztatásán, mely rövid néhány évi fennállása után az országban a legjobb nevet vívta ki magának, mi abból is kitetszik, hogy az intézetben képesített okleveles kisdédóvónők nagyobb arányban nyernek alkalmazást, mint bármely más intézetből kikerült óvónők.

Az egyesületi életben mindenkor élénk részt vesz. A Szent-István Társulat tiszteletbeli tagja; a Szent-László társulatnak egyházmegyei igazgatója; továbbá választmányi tagja az esztergomi kisdédóvó-társulatnak; ugyancsak választmányi tagja a kisdédnevelők országos egyesületének is. A II. országos és egyetemes tanügyi congressus kisdédnevelési szakosztálya „A közös kisdédnevelés családi jellege“ czim alatt kitűzött tétel előadójává választotta. Több éven át volt országos aligazgatója a „Jézus szent gyermeksege“ művének.

Kiváló munkásságát és képzettségét tanusítják a következő önálló művei:

1. „Kisdédnevelés- és módszertan a róm. kath. kisdédóvónőképző-intézetek számára“. Két kötet.

2. „Lélektan“ a kisdédóvónőképző-intézetek számára.

3. „Énekfűzér“ a kath. hivek, különösen az ifjuság számára. VI. kiadás.

4. „Az ájtatos és ügyes ministrans fiú“. IV. kiadás.

Ezekon kívül irt több szentbeszédet a „Jó Pásztor“ czimű folyóiratba.

Kiválóbb értekezései:

1. „Szent István intései fiához, szent Imre herceghez“ (pályadijat nyert mű).

2. „Estei Károly Ambrus primás élete“ (pályadijnyertes).

3. „A vallásos érzelem ápolása a r. kath. kisdédóvodákban“.

4. „A közös kisdédnevelés családi jellege“.

5. „A kisdéddek sorsa a pogányságban“.

6. „A kisdéddek sorsa a kereszténységben“.

7. „A kisdédóvónő jó tulajdonságai“.

Már a fent jelzett irodalmi munkássága tanusítja az ő ügybuzgóságát. Mindenben és mindenkor szeretettel öleli fel hivatását, mint ki egyedül ennek szentelte fel életét. Gyönyörű hivatás a kisdéddek szolgálatában állni s a hivatás által reájuk rótt kötelezettségnek pontos teljesítése mint Számordnál is a legszebb s legegyszerűbb érdem.

A tantestületnek a multban tagjai:

1. *Csikán Villebánd* szent Benedek-rendű áldozár, ki három tanéven át dicséretes szorgalommal tanította a földrajzot, a rajzoló geometriát és a természettudományi tárgyakat.

2. *Zvonarovics* Albertina irgalmas nővér, ki két éven át mint minta-óvónő gyakorlati előadásokat tartott.

3. *Török* Chrysostoma irgalmas nővér, okl. polg. isk. tanítónő, ki négy éven át tanította a nyelv- és történettudományi tárgyakat fáradhatlan munkássága közepén ez évben az Ur magához szolgáltatta.

4. *Nagy* Stefánia irgalmas nővér, ki két éven át tartott gyakorlati előadásokat a minta-óvodában.

A jelenben működő tantestület tagjai:

1. Dr. *Rapcsák Imre* főorvos, szül. Duna-földváron Tolnam. 1846. nov. 8-án. Az orvosi szigorlatot a bécsi egyetemen tette le az orvosi, sebészeti és szülészeti szakok összes tárgyairól. Tanítja a test- és egészségügyet.

2., *Miklós József*, szül. Esztergomban 1861. febr. 16. Képesítettett ugyanott 1880-ban. Tanítja az éneket és zenét.

3. *Kováts Katalin* Octávia, született Kapuvárott Sopron. 1872. jun. 18-án. Képesítettett Szatmárott 1892-ben. Működött Felső-Bágyon és Szatmárott.

4. *Kollár Juliánna* Klementin irg. nővér, szül. Györszigeten (Györm.) 1864. Képesítettett Esztergomban 1895-ben.

5. *Barkaszi Juliánna* Gelasia irg. nővér, szül. S.-A.-Ujhelyen Zemplénm. 1877. január 6-án.

6. *Lengyel Irma* Fridolin irg. nővér, szül. Zsolnán Trencsénm. 1864. deczember 24., polgáriskolai tanképesítőt tett 1893-ban Kalocsán. Működött Komáromban, Erzsébetvároson, Bártfán, Szerednyén, Mármaros-Szigeten S.-A.-Ujhelyen.

7. *Klinda Irma*, szül. Esztergomban 1860. jun. 29-én. Képesítettett Győrött 1879-ben. Külön képesítettett a polgári iskolákra a „Nemzeti Tornaegylet“ által. Működött Szelesén.

8. *Mester Olimpia* irgalmas nővér, tanítja a női kézimunkát.

KIMUTATÁS

az Esztergom-egyházmegye összes alesperes-tankerületi
róm. kath. elemi népiskoláinak, valamint a kántortanítói,
tanítói, tanítónői, óvónői állomásokkal összekötött java-
dalmazások alapját képező összes vagyonáról, értékéről és
jövedelméről.

1. BAJÓTH.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok												Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen												Állam-segély
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.						Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben	Pénzbeliék						Szolgáltatmányok pénzértékben						
		ért.		jöved.	területe		értéke		jöved.										tandij és hasoncziműk			adományok		stóla és rokoncziműk										
		1		2	3		4		5		6		7		8		9		10			11		12										
		frt	kr	hold	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr								
1	Bajna	22000	160	—	26	1342	3305	—	266	—	—	—	—	—	—	570	—	26	—	356	—	638	38	—	—	70	—	102	50	—	—			
2	Epöl	3000	55	—	7	944	1600	—	55	—	—	—	—	—	—	200	—	8	—	96	—	92	—	—	—	50	—	35	—	—				
3	Nagysáp	800	30	—	17	714	2000	—	115	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	10	52	50	32	20	19	—	58	—	—				
4	P.-Gyarmath	600	60	—	1	—	300	—	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	147	95	360	—	—	—	10	—	—	—	—				
5	Bajóth	2200	100	—	15	147	4600	—	166	72	—	—	—	—	—	—	—	—	—	199	—	60	—	—	—	40	—	150	—	—				
6	Magyarosp.Szarkás	3000	60	—	10	—	1000	—	60	—	—	—	88	04	3	53	20	—	80	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—				
7	Csolnok	1000	60	—	13	161	1900	—	101	—	—	—	355	21	18	—	—	—	—	102	—	615	—	168	42	73	—	46	—	—				
8	Dágh	1100	40	—	10	743	1000	—	52	95	—	—	—	—	—	—	—	—	—	172	40	84	—	42	—	56	72	50	—	—				
9	Héregyh	4000	60	—	14	408	2540	—	36	20	—	—	—	—	—	260	—	8	73	160	25	244	—	11	86	59	90	110	90	287				
10	Kirva	3000	45	—	15	1153	3160	—	65	85	—	—	—	254	97	10	19	—	—	93	26	74	—	15	74	36	39	100	—	—				
11	Szomor	3400	70	—	18	79	2300	—	207	—	28	—	—	—	—	143	—	7	18	125	50	389	—	20	—	28	98	45	60	—				
12	Gyermely	2300	80	—	19	1113	2188	—	243	46	28	—	—	—	—	—	—	—	—	134	—	—	—	—	—	50	—	57	55	—				
13	Tardos	4000	200	—	17	443	1500	—	63	94	—	—	—	—	—	—	—	—	—	240	60	450	—	—	—	50	—	70	—	—				
14	Tarján	8384	75	—	13	724	8238	—	82	44	—	—	—	—	—	—	—	—	—	141	—	762	—	—	—	44	42	125	20	—				
15	Uny	500	40	—	7	—	1065	—	26	55	3	—	—	—	—	850	—	25	—	70	—	16	—	166	42	44	66	16	—	—				
Összesen ..		59284	1135	—	206	1571	36696	—	1556	39	131	—	—	698	22	31	72	1843	—	75	71	2077	06	3836	88	456	64	640	07	966	75	287		

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 95,980 frt értékű ingatlan után 2691 frt 39 kr. II. Az 5 és 6-ik tételek alatti jövedelem 2541 frt 22 kr. tőke után 107 frt 40 kr. III. A 4. 7. és 11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 8008 frt 40 kr., ennek 4% tőkeértéke = 200200 frt.

Mindössze a bajóthi kerület évi iskolafenttartási jövedelme 10907 frt 22 kr, mely az I., II., III-ik módzatok, illetve összege-
zések szerint 298,721 frt 22 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

Megjegyzendő, hogy a következő helyekről az iskola vagyonára vonatkozó kimutatások nem küldettek be és pedig: Anna-
völgy, Sárísáp.

2. B Á T H.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-segély		
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.			Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére		Tanulók részére		Termények pénzértékben		Pénzbeliek				Szállgalmányok pénzértékben												
		ért.		jöved.	területe		értéke		jöved.	értéke		jöved.	értéke		jöved.	Termények pénzértékben		tandij és hasoncziműek		adományok		stóla és rokoncziműek										
		1		2		3		4		5		6		7		8		9		10		11		12								
		frt	frt kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr					
1	Alsó-Szemeréd fin-iskola	1050	45	—	11	411	1860	—	75	—	—	—	—	—	—	—	156	53	86	—	—	—	25	60	28	—	—	—				
2	Felső-Szemeréd ..	2400	70	—	2	370	540	—	27	34	—	166	—	83	120	—	6	—	44	60	—	21	—	29	50	5	20	—	—			
3	Bakabánya	1800	100	—	—	1024	300	—	14	—	—	—	—	—	25	—	—	67	20	602	—	50	—	72	—	—	—	—				
4	Uhliszó	1500	40	—	—	70	20	—	1	20	—	—	—	—	—	—	—	20	—	—	105	—	45	—	—	—	—	—				
5	Báth	1000	40	—	2	178	600	—	16	—	8	—	—	—	—	—	—	184	10	113	30	53	74	34	—	4	—	—				
6	Deménd	1400	70	—	9	1204	2250	—	29	78	—	—	—	—	—	—	—	—	179	—	—	—	33	63	40	—	—	—				
7	Százd	1600	40	—	7	1487	1200	—	46	59	—	200	—	12	—	—	—	88	—	47	37	—	15	—	10	—	103	—				
8	Egegh	3000	80	—	10	1480	1800	—	58	91	—	—	—	—	—	—	—	290	88	105	—	4	04	58	51	65	90	—	—			
9	Szalatnya	1700	40	—	8	68	1250	—	20	34	2	—	—	—	—	—	—	164	50	61	50	—	—	12	11	40	20	51	—			
10	Felső-Zsember ..	1150	55	—	12	760	1360	—	33	66	5	—	—	—	—	—	—	71	—	90	57	82	15	—	30	—	—	—				
11	Kálna-Borfő .. .	900	45	—	2	206	160	—	4	50	2	—	—	—	—	—	—	76	—	130	2	60	13	10	10	56	—	—	—			
12	Füzes-Gyarmat ..	2500	60	—	5	1793	953	50	64	64	—	—	—	—	—	—	—	19	63	52	80	—	16	30	—	—	—	—				
13	Gyerk	700	60	—	7	264	1250	—	47	24	—	—	—	—	—	—	—	397	43	95	90	40	61	—	25	—	—	—				
14	Horváthi	650	60	—	3	1408	450	—	21	55	5	—	—	—	—	—	—	154	79	93	68	—	16	53	—	—	—	—				
15	Nádas	1200	50	—	14	1120	1140	—	152	—	—	—	—	—	—	—	—	148	86	115	20	—	40	—	150	—	—	—				
16	Dalmad	600	30	—	4	389	570	—	19	—	—	—	—	—	—	—	—	69	54	182	—	—	19	—	28	—	—	—				
17	Szánthó	1400	50	—	6	1309	750	—	44	—	—	—	—	—	—	—	—	121	42	120	52	170	—	12	—	50	—	—				
18	Nagy-Kereskény ..	500	30	—	4	1270	1180	—	22	91	—	—	—	—	200	—	10	—	27	50	125	—	—	20	—	30	—	—				
19	Kis-Kér	480	30	—	5	236	903	—	19	12	—	—	—	—	—	—	—	211	—	106	—	—	15	—	30	—	185	—				
Összesen ..		25530	995	—	120	647	18536	50	707	78	22	—	1865	—	95	25	320	—	16	—	2312	98	2303	20	671	60	553	28	546	86	339	—

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 44066 frt 50 kr. értékű ingatlan után 1702 frt 78 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 2185 frt tőke után 111 frt 25 kr. III. A 4. 7—11 tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 6409 frt 92 kr., ennek 4% tőkeértéke = 160,428 frt — kr.

Mindössze a báthi kerület évi iskolafentartási jövedelme 8223 frt 95 kr., mely az I., II., III-ik módzatok, illetve összege-
zések szerint 206,499 frt 50 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

Megjegyzendő, hogy a következő helyről az iskola vagyonára vonatkozó kimutatás nem küldetett be és pedig: Alsó-szeme-
rédi leánynevelő intézet.

3. B A Z I N.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen												Állam-segély	
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.						Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben	Pénzbeliek						Szolgalmányok pénzértékben					
		ért.		jöved.	területe		értéke		jöved.				értéke		jöved.		értéke		jöved.			tandij és hasoncziműek		adományok		stóla és rokoncziműek							
		1		2	3		4		5		6		7		8		9		10			11		12									
		frt	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr			
1	Báhony	1000	21	—	2	801	600	—	24	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	35	387	47	—	—	78	—	—	—	—	—		
2	Csukárd	1000	65	—	—	1396	300	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	310	—	—	—	14	—	—	—	—	—		
3	Czajla	1800	80	—	10	156	1675	—	122	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	288	35	—	—	35	65	—	—	—	—	—		
4	Cseszte	2500	60	—	1	780	550	—	7	06	—	—	546	—	28	98	—	—	—	—	—	350	—	32	—	80	—	30	—	—	—		
5	Dubova	1000	60	—	1	268	400	—	14	66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	—	300	—	—	—	55	35	—	—	—	—		
6	Grinád	1400	80	—	2	842	1150	—	8	42	—	—	—	—	—	92	—	5	52	49	—	276	17	21	—	60	—	16	—	—	—		
7	Horvát-Gurab ..	1000	60	—	3	504	1000	—	27	08	—	—	—	—	—	—	—	—	—	119	—	167	60	—	—	48	56	—	—	—	—		
8	Istvánfalva .. .	2000	70	—	9	1432	4060	—	177	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	116	—	195	—	—	—	53	67	—	—	—	—		
9	Modor	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	246	—	1932	36	—	—	108	—	—	—	—	—	—	
10	Modor-Királyfa ..	—	—	—	—	800	100	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36	—	275	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
11	Nagy-Senkvicz ..	3000	110	—	15	539	3650	—	64	83	—	—	—	—	—	—	—	—	—	91	—	628	40	—	—	86	56	—	—	—	—	—	
12	Pudmericz	1600	65	—	1	776	500	—	11	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	226	75	650	—	—	—	78	—	42	17	—	—	—	
13	Halmos	2000	100	—	5	24	1300	—	46	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	96	—	286	86	85	50	18	—	—	—	—	—	—	
14	Récse	9500	397	—	3	257	900	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	208	—	750	—	105	—	100	—	—	—	—	—	—	
15	Schveinbach .. .	1200	30	—	1	200	480	—	24	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	104	—	212	—	—	—	155	40	—	—	—	—	—	
16	Szőllős	4300	50	—	9	1212	2000	—	93	52	—	100	—	4	—	—	—	—	—	174	—	606	—	90	—	84	—	33	—	—	—	—	
17	Tót-Gurab	1000	30	—	3	253	900	—	15	86	—	—	—	—	—	—	—	—	—	93	—	167	50	—	—	15	50	—	—	—	—	—	
18	Vistuk	2600	80	—	10	602	1770	—	44	09	—	—	—	—	—	—	—	—	—	103	52	580	—	19	69	122	40	4	42	—	—	—	
Összesen ..		36900	1358	—	81	1242	21335	—	748	37	6	—	646	—	32	98	92	—	5	52	1761	62	8362	66	353	19	1193	09	125	59	—	—	—

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 58,235 frt — kr. értékű ingatlan után 2106 frt 37 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 783 frt — kr. tőke után 38 frt 50 kr. III. A 4. 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 11,802 frt 15 kr., ennek 4% tőkeértéke = 295,053 frt 75 kr.

Mindössze a bazini kerület évi iskolafenttartási jövedelme 13,947 frt 02 kr., mely az I., II., III-ik módzatok, illetve összege-zések szerint 354,026 frt 75 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

Modorban és Modor-Királyfán az iskolahelyiségeket a város mint kegyur adja.

4. BOZÓK.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen												Állam-segély
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek				Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben	Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben	Pénzbeliek						Szolgáltatások pénzértékben						
		ért.		jöved.		területe		értéke			jöved.		értéke		jöved.		értéke			jöved.		tandij és hasoncziműek		adományok			stóla és rokoncziműek					
		1		2		3		4			5		6		7		8			9		10		11			12					
		frt	kr	frt	kr	hold	öl	frt	kr		frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr		frt	kr	frt	kr	frt	kr		frt	kr	frt	kr	frt	
1	Alsó Bágyon ..	350	35	—	20	886	357	—	34	63	—	—	—	—	—	—	139	99	69	—	2	63	39	75	15	—	—	—				
2	Berencsfalva ..	1000	30	—	10	486	1000	—	72	30	—	—	—	—	25	1	50	89	40	39	72	43	73	29	40	20	—	—				
3	Bozók ..	1000	60	—	29	1407	695	—	43	—	—	522	60	26	13	168	—	8	40	372	161	—	—	64	68	—	—	—				
4	Csákócz ..	1600	20	—	12	600	400	—	42	—	—	—	—	—	—	—	54	40	86	—	—	—	—	—	—	—	128	—				
5	Csábrág ..	300	15	—	4	26	700	—	22	—	12	—	—	—	—	—	53	82	8	—	103	36	8	08	—	—	—	—				
6	Felső-Sipék ..	200	10	—	5	370	185	—	10	—	—	—	—	—	—	—	47	—	9	50	21	—	3	82	—	—	—	—				
7	Kormosó ..	200	10	—	9	811	470	—	31	—	—	—	—	—	—	—	38	11	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—				
8	Litva ..	1100	40	—	14	985	530	—	32	15	—	140	—	17	35	—	252	—	105	—	—	—	40	20	29	—	—	—				
9	Lászlód ..	600	10	—	8	582	77	—	7	94	—	—	—	—	—	—	60	45	75	—	—	—	1	—	—	—	156	—				
10	Hont-Némethi ..	1500	80	—	16	251	418	—	25	50	8	—	—	—	—	—	157	—	105	—	—	—	44	—	—	—	—	—				
11	Szebeléb ..	1720	100	—	24	141	830	—	29	49	7	—	—	—	—	—	231	70	84	85	5	25	89	66	18	—	—	—				
12	Szénavár ..	3600	50	—	28	113	1090	—	23	72	—	—	—	—	—	—	284	88	380	—	9	—	88	05	38	50	—	—				
13	Felső-Legénd ..	800	10	—	3	1202	625	—	5	40	12	20	—	—	—	—	81	29	36	—	10	50	—	—	—	—	—	—				
Összesen ..		13970	470	—	191	860	7377	—	379	13	39	20	662	60	33	48	193	9	90	1862	04	1159	07	195	47	409	64	120	50	284	—	

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 21,347 frt — kr. értékű ingatlan után 849 frt 13 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 655 frt — kr. tőke után 43 frt 38 kr. III. A 4. 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 3785 frt 92 kr., ennek 4% tőkeértéke = 94,648 frt — kr.

Mindössze a bozói kerület évi iskolafentartási jövedelem 4678 frt 43 kr., mely az I., II., III-ik módozatok, illetve összege-zések szerint 116,850 frt 60 kr. értékű alapvagnak felel meg.

5. BUDAPEST.

1	Bpest Belváros ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	„ Ó-Buda ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	„ Krisztinaváros	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	„ Teréz „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	„ József „	—	—	—	—	—	—	—	—	31200	1560	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	„ Ferencz „	—	—	—	—	—	—	—	—	50000	2000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	„ Erzsébet „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Békásmegyer ..	6200	100	3	1259	3000	63	06	—	—	—	—	—	—	206	—	300	—	—	92	—	70	—	—	—	—	—	—	—
9	Budakeszi ..	25000	450	22	110	32000	370	—	—	—	—	—	—	—	162	—	1600	—	70	560	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Szent-Endre ..	3000	200	3	1448	2000	60	—	—	—	—	—	84	—	3	36	90	—	1556	65	120	208	57	—	—	—	—	—	—
11	„ nőnevelő	20000	400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	1674	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Jenő ..	3000	100	14	1130	1515	109	—	—	—	—	—	—	—	38	50	1131	—	47	23	50	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Telki ..	2000	80	1	28	270	7	—	—	—	—	—	—	—	72	—	101	49	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen ..		59200	1330	46	775	38785	609	06	—	81200	3560	—	84	—	3	36	568	50	4789	14	1913	23	920	57	70	—	253	—	—

Összesítés. I. Az 1., 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 97,985 frt — kr. értékű ingatlan után 1939 frt 06 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 81,284 frt — kr. tőke után 3563 frt 36 kr. III. A 4., 7. és 11-ik tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 8261 frt 44 kr., ennek 4% tőkeértéke 206,536 frt — kr.

Mindössze a budapesti kerület évi iskolafentartási jövedelme 13,763 frt 86 kr., mely az I., II. és III-ik módozatok illetve összege-zések szerint 385,805 frt — kr. értékű alapvagnak felel meg.

Megjegyzendő, hogy a következő helyekről az iskola vagyonára vonatkozó kimutatások nem küldettek be és pedig: Budapest belvárosi, Ó-budai, Krisztinavárosi, Terézvárosi és Erzsébetvárosi nőzárda, melyeknek tényleges vagyona pedig a fenti összeget szép számmal felülhaladja.

6. CSEJTHE.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen												Állam-segély
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben			Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termé-nyek pénz-értékben	Pénzbeliek						Szolgál-mányok pénz-értékben					
		ért.		jöved.	területe	értéke		jöved.	frt	kr	frt	kr	frt	kr	értéke	jöved.	értéke	jöved.	frt		kr	tandij és hason-cziműk		adomá-nyok	stóla és rokon-cziműk		frt	kr	frt	kr		
		1	2			3	4															5	6		7	8					9	
		frt	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	
1	Krakova	2500	50	—	3	1546	1640	—	113	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	419	—	125	—	18	45	302	—	—	—	—
2	Osztró	800	75	—	3	705	1350	—	80	—	—	—	—	—	150	—	7	50	—	—	—	54	—	600	—	—	—	—	—	—	—	
3	Sztrázsa	800	50	—	2	580	1090	—	75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	—	230	—	—	—	—	300	—	158	—	
4	Trebete	2250	75	—	3	257	83	—	43	—	—	260	—	15	60	—	—	—	—	—	66	—	610	—	—	—	—	—	—	—	—	
5	Pobedim	800	50	—	7	171	1000	—	37	77	—	—	—	—	—	84	—	1	12	—	246	60	374	—	—	56	98	—	—	—	—	
6	Rassócz	800	40	—	2	1575	1000	—	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	272	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
7	Vágszerdahely . .	800	40	—	6	397	1000	—	29	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	130	—	169	25	—	13	15	—	—	—	—	
8	Podola	4100	80	—	3	963	1840	—	95	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	357	80	436	—	—	366	—	—	—	—	—	
9	Koritnó	800	40	—	—	149	100	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—	310	—	—	—	—	—	—	—	—	
10	Császkócz	2000	30	—	—	252	217	—	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	360	—	—	—	—	—	—	—	—	
11	Pöstyén	10000	195	—	8	50	3500	—	220	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	447	98	1140	—	—	254	60	29	—	—	—	
12	Nagy-s K.-Örvistye	1500	50	—	2	832	1000	—	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	319	90	—	—	44	80	22	50	—	—	
13	Vág-Szent-Kereszt	500	40	—	5	1110	2415	—	30	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	181	30	104	—	—	57	70	—	—	—	—	
14	Patvarócz	500	40	—	3	886	1490	—	25	23	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	—	210	—	23	—	—	18	48	—	—	
15	Vágújhely	5000	270	—	7	731	1400	—	78	—	—	150	—	6	75	—	—	—	—	—	121	—	1630	—	—	205	—	—	—	—	—	
16	Révfa	2000	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	—	460	—	—	—	—	—	—	—	—	
17	Verbócz	1600	100	—	8	262	2030	—	140	—	—	318	02	14	31	—	—	—	—	—	135	—	430	—	—	156	49	—	—	—	—	
18	Sipkó	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Összesen . .		36750	1325	—	68	866	21155	—	1088	00	23	—	728	02	36	66	234	—	8	62	2312	68	7780	15	41	45	1456	72	369	98	158	—

Összesítés I. Az 1., 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 57,905 frt — kr. értékű ingatlan után 2413 frt — kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 962 frt 02 kr. tőke után 45 frt 28 kr. III. A 4., 7. és 11-ik tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 11,983 frt 98 kr., ennek 4% tőkeértéke 299,599 frt 50 kr.

Mindössze a csejthei kerület évi iskolafentartási jövedelme 14,442 frt — kr., mely az I. II. III. módzatok illetve összege-
zések szerint 358,466 frt 52 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

7. DRÉGELY.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-segély
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben	Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben	Pénzbeliek						Szolgáltatások pénzértékben					
		ért.	jöved.	területe	értéke		jöved.	értéke		jöved.	értéke	jöved.	értéke	jöved.	tandij és hasoncziműk	adományok			stóla és rokoncziműk											
					1	2										3	4		5	6	7	8	9	10		11	12			
		frt	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr		
1	Alsó-Rakoneza ..	900	60	13	343	1480	56	67	3	20							183	62	66	20	47	09								
2	Drégely-Palánk ..	2800	95	8	793	3020	135		8								488	77	325	67	50	74	40							
3	Hidvég ..	1600	80	9	241	2300	137	68									296	100		67	50	52	86	30	50					
4	Hont ..	800	50	9	287	941	40	148	40	1	40						245	95		67	50	38	36							
5	Ipoly-Vecse ..	2000	50	16	1468	3600	150										134	62	50		10	20								
6	Felső-Thur ..	1000	40	9	56	1050	40	4		180	10	80					84	95	113		15	30								
7	Közép-Thur ..	600	30	5	594	1300	61	4									95	25	68		10	21								
8	Ipoly-Födemes ..	350	25	5	759	285	26										197	60	75		10	7								
9	Kelenye ..	270	16	5	1041	340	6	60									83	44	60		17	77	20	116						
10	Ipolynyék ..	1600	50	10	1475	2000	100										395	450			66	33	20							
11	Inám ..	600	30	7	33	700	42	34									147	50	113	41	13	50	10							
12	Ipoly-Balogh ..	800	50	4	831	1000	64					350	14	32	179	90					29	50								
13	Ipoly-Ságh ..	20000	370	7	1169	1900	165					40	1	84	384	2000	360	100		65										
14	Tesmag ..	1100	70	9	252	3000	140								243	40	114	50	3	21	06	34								
15	Ipoly-Szécsényke ..	400	46	5	1433	675	50			21	96				147	82	70			32	17	14								
16	Nagy-Falu ..	600	20	3	583	120	30			21	96				162	63				25	37	15								
17	Kőkeszi ..	600	40	2	547	500	36								87	82	70			140										
18	Magas-Majthény ..	700	45	25	545	1130	77	38							126	120				94	50									
19	Nagy-Oroszi ..	2320	80	9	137	1870	107	44	32						428	240				40	43									
20	Palást ..	9000	105	11	569	3750	35	21	34						441	84	158	400	175	64										
Összesen ..		48040	1352	179	356	30961	40	1608	72	89	60	222	12	72	390	16	16	4550	19	4066	11	585	50	1011	65	515	50	116		

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 79001 frt — kr. értékű ingatlan után 2960 frt 72 kr. II. Az 5. és 6-dik tételek alatti jövedelem 612 frt — kr. töke után 28 frt 28 kr. III. A 4. 7—11 tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 10,818 frt 85 kr., ennek 4% tökéértéke 270,463 frt 75 kr.

Mindössze a drégelyi egyházkerület évi iskolafentartási jövedelme 13,707 frt 55 kr., mely az I., II. és III-ik módzatok illetve összegezek szerint 350,076 frt 75 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

8. DUNASZERDAHELY.

Folyó szám	A község neve	I n g a t l a n o k										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-szegély		
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termé-nyek pénz-értékben	P é n z b e l i e k						Szolgál-mányok pénz-értékben						
																				tandij és hason-czintűek								adomá-nyok			stóla és rokon-czintűek	
		ért. jöved.			területe		értéke		jöved.		értéke		jöved.		értéke		jöved.		7		8		9		10		11		12			
		1			2		3		4		5		6		7		8		9		10		11		12							
frt kr			hold öl		frt kr		frt kr		frt kr		frt kr		frt kr		frt kr		frt kr		frt kr		frt kr		frt kr		frt kr		frt kr					
1	Albaár	900	56	—	8	103	630	—	37	80	—	—	343	52	18	40	—	—	—	—	74	88	157	—	—	—	80	74	—	—	—	
2	Alistál	550	50	—	7	1259	675	52	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	120	—	70	—	16	—	85	—	—	—	—	
3	Alsó-Nyárasd ..	3000	80	—	6	529	927	75	38	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	222	52	396	28	—	—	97	56	15	—	—	
4	Baka	800	50	—	8	1242	1200	—	74	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	122	—	199	50	—	—	93	02	—	—	—	
5	Nádas	400	26	—	2	960	300	—	26	62	—	—	500	—	20	—	—	—	—	—	—	54	—	175	—	—	—	—	—	—	149	
6	Báhony	2500	30	—	11	37	1650	—	90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	194	50	115	—	—	—	168	—	—	—	—	
7	Medve	6500	60	—	7	678	2650	—	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	132	75	60	60	—	—	50	—	—	—	—	
8	Nyárad-Szapp ..	3400	120	—	5	1531	810	—	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	257	58	—	—	—	—	—	—	—	—	
9	Csiliz-Radvány ..	890	50	—	1	—	150	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	127	—	100	—	—	—	—	—	89	
10	Böös	2400	120	—	31	1311	2452	—	177	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	102	—	666	—	19	—	95	40	—	—	800	
11	Dercsika	2000	100	—	8	842	1350	—	60	—	—	—	29	—	1	45	—	—	—	—	93	50	125	—	—	—	82	—	—	—	—	
12	Dunaszerdahely ..	8150	230	—	2	262	97	10	3	81	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	262	—	940	—	—	—	258	71	—	—	—	
13	Egyházgelle	1000	100	—	7	1327	500	—	40	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	152	24	100	—	—	—	36	25	—	—	—	
14	Nagy-Lucs	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	118	
15	Egyházkarcsa ..	450	150	—	3	372	310	—	10	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	85	50	260	—	—	—	71	—	—	—	—	
16	Felbaár	2700	35	—	6	850	680	—	32	50	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	56	—	155	—	—	—	61	—	—	—	—	
17	Nagy-Bodak	1650	45	—	2	400	550	—	43	—	—	—	100	—	4	50	—	—	—	—	48	—	240	—	—	—	—	—	—	—	—	
18	Kürth	1800	75	72	2	1557	500	—	25	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	105	—	238	—	—	—	23	76	16	20	—	
19	Nagy-Abony	2300	60	—	1	1131	350	—	11	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	98	50	192	—	45	—	56	64	—	—	350	
20	Szent-Mihályfa ..	1700	50	—	7	1170	560	—	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	147	60	494	50	—	—	164	58	—	—	—	
21	Várkony	1245	250	—	7	556	706	—	24	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	86	10	320	—	9	—	92	—	41	52	300	
22	Vásárut	3000	00	—	7	1142	770	—	27	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	121	—	131	—	55	80	46	40	35	—	—	
23	Vámosfalu	800	40	—	3	290	500	—	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	—	300	—	—	—	2	—	—	—	—	
Összesen ..		84045	1797	—	151	1549	18318	37	961	71	4	—	972	52	44	35	—	—	—	—	2368	09	5719	46	244	80	1564	06	108	72	1806	—

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 66,363 frt 37 kr. értékű ingatlan után 2788 frt 71 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 972 frt 52 kr. tőke után 74 frt 35 kr. III. A 4., 7—11 tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 10,009 frt 13 kr., ennek 4% tőkeértéke 250,228 frt 25 kr.

Mindössze a dunaszerdahelyi kerület évi iskolafentartási jövedelme 12,812 frt 19 kr., mely az I., II. és III-ik módzatok illetve összegezésék szerint 317,564 frt — kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

Megjegyzendő, hogy a következő helyről az iskola vagyonára vonatkozó kimutatás nem küldetett be és pedig: Nagy-Lucs.

9. ESZTERGOM.

Folyó szám	A község neve	I n g a t l a n o k										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen												Állam-segély
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legel-tetés stb. pénzér-tékben			Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termé-nyek pénz-értékben	P é n z b e l i e k						Szolgál-mányok pénz-értékben					
		ért.		jöved.	területe		értéke		jöved.	értéke		jöved.	értéke		jöved.	értéke		jöved.	tandij és hason-cziműk		adomá-nyok		stóla és rokon-cziműk									
		1			2		3			4		5		6		7		8		9		10		11		12						
		frt	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr		
	Esztergom																															
1	a) Királyváros ..	18000	400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8000	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
2	b) Szt.-Tamás ..	12000	220	—	—	—	—	—	—	—	—	2494	60	—	—	—	—	—	—	1150	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
3	c) Szt.-Györgymező	3000	130	—	11	102	2600	—	155	—	—	—	—	80	3	20	—	—	—	1250	75	—	—	—	—	—	—	—	—			
4	d) Simor árvaház ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
5	e) Viziváros ..	10000	160	—	2	240	1000	—	56	—	—	—	—	—	—	—	418	75	—	486	—	84	—	—	—	—	—	—	—			
6	f) „ nőnevelő	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
7	Csév... ..	1600	30	—	20	406	2120	—	80	—	—	1071	48	90	3	60	175	40	400	—	—	61	24	35	50	—	—	—	—			
8	Dorogh ..	1500	100	—	15	819	3000	—	206	—	—	—	—	—	—	—	384	44	112	05	—	105	20	60	—	—	—	—	—			
9	„ a) Ó-Bánya	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	—	—	540	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
10	„ b) Uj-Bánya	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	—	—	540	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
11	Táth... ..	2800	160	—	14	1212	4650	—	131	—	—	—	—	—	—	—	115	76	131	50	—	43	06	50	—	—	—	—	—			
12	Tokod ..	8000	350	—	26	1596	5290	—	222	20	—	—	—	—	—	—	110	—	114	—	—	51	56	—	—	—	—	—	—			
13	„ Ó-Bánya ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	75	—	—	540	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
14	Dömös... ..	2000	130	—	9	993	2050	—	260	10	—	—	—	—	—	—	224	92	86	—	120	50	—	—	—	—	—	—	—			
15	Keszthely ..	6000	160	—	25	518	5083	—	400	13	—	—	—	—	—	—	200	—	367	50	60	91	—	35	—	—	—	—	—			
16	Kis-Oroszi ..	2000	100	—	5	163	1830	—	123	—	—	—	—	200	12	—	325	56	170	—	36	30	—	—	—	—	—	—	—			
17	Leányvár... ..	1200	40	—	13	1580	1400	—	63	47	—	—	—	—	—	—	169	36	20	—	88	70	24	63	40	—	—	—	—			
18	Nyerges-Ujfalu ..	7300	150	—	15	219	3000	—	200	8	100	4	940	36	—	—	—	—	955	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—			
19	Piszke ..	600	50	—	1	1320	200	—	12	—	—	—	519	75	10	40	—	—	750	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—			
20	Lábatlan ..	500	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	206	86	8	50	—	—	411	50	80	10	—	—	—	—	—	—	—			
21	Pilis-Maróth ..	4000	165	—	21	751	5300	—	542	12	—	—	85	4	32	276	—	—	364	17	—	28	49	94	75	—	—	—	—			
22	Süttő ..	5500	80	—	7	736	681	38	26	95	1250	—	—	200	—	8	04	340	—	900	—	40	—	—	—	—	—	—	—			
23	Szentlélek ..	480	30	—	5	821	1000	—	30	36	—	200	8	24	1	20	114	63	71	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—			
24	Visegrád ..	11000	300	—	7	721	3331	80	127	08	—	865	90	38	96	120	—	—	203	64	422	—	38	38	112	16	—	—	—	—		
	Összesen ..	97480	2785	—	203	994	42535	18	2634	86	75	50	4631	50	222	69	2665	61	92	66	3233	76	5274	22	1289	08	931	36	315	25	—	

Összesítés. I. Az 1., 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 140,015 frt 18 kr. értékű ingatlan után 5419 frt 86 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 7297 frt 11 kr. töke után 315 frt 35 kr. III. A 4., 7. és 11-ik tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 22,721 frt 17 kr., ennek 4% tökéértéke 568,029 frt 25 kr.

Mindössze az esztergomi kerület évi iskolafentartási jövedelme 28,456 frt 38 kr., mely az I., II. és III-ik módozatok, illetve összegezésük szerint 715,941 frt 54 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

Megjegyzendő, hogy a következő helyekről az iskola vagyonára vonatkozó kimutatások nem küldettek be és pedig: Esztergom-Simor-árvaház, Esztergom-vizivárosi zárda, doroghi- és tokodi ó-bánya iskolák.

10. ÉRSEKÚJVÁR.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-segély		
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termé-nyek pénz-értékben		Pénzbeliek				Szolgál-mányok pénz-értékben							
		ért		jöved.	területe		értéke		jöved.			értéke		jöved.	értéke		jöved.			értéke		jöved.	landij és hason-cziműek		adomá-nyok		stóla és rokon-cziműek					
		1		2	3		4		5		6		7		8		9		10		11		12									
		frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr		frt	kr
1	Bajcs	1800	100	3	178	1006		17	67							233	02		165		10											
2	Farkasd	1000	60	2	—	400		15	—	40						133	75		160													
3	Bánkeszi.....	4500	230	9	1345	2910		102	20							149	25	875														
4	Érsekújvár.....	20000	1000								1097	25	49	37	818	86	36	80		350		5800		100	82							
5	„ Nőnevelő	20000	1006								8000		360					350														
6	Anyala	1000	60	2	—	500		30	—	40						133	75		171													
7	Andód	1700	65	8	1307	2000		113	29	—	1922		96				24				25		65									
8	Imely																															
9	Komjáti.	13000	100	24	1088	4800		277	39	42	6000		300			135		760			146											
10	P.-Dögös	1200	100	5	—	1250		170	—	120						253			170													
11	P.-Ondrohó	1200	100	2	450	800		50		7						114		40	200													
12	Nagy-Kér	5000	80	29	915	7500		555								166		750			89											
13	Nagy-Surány.....	6100	250	16	800	7816		220	57		100		4	1500		57	20	268	48	1000		236	50									
14	Egyháznagyszeg ..	1000	50	1	1472	400		22	19								300															
15	Kisvárdá.....	1100	200	7	360	2220		207		24						30		260														
16	Lajosmive puszta ..	1100	105	1	1200	500		50								174	80				285		10									
17	László-telep	600	50		1500	300		30								123					185											
18	Naszvad	2000	80	60	984	7950		342								313	87	405			32	40	62	40								
19	„ Nőnevelő																															
20	Szémő	12500	160	21	691	5300		462								128		1048	50		113		39									
21	Tardoskéd	5000	90	85	—	21250		850								286		435			137	20	60									
22	„ Nőnevelő	18000	400								10000		400						625													
23	P.-Haraszt.....	1200	40	1	1400	400		25	40							143			160													
24	Jánosháza	1200	40	2	—	400		25	42							134			163													
25	Tótnegyver.....	15000	120	18	1375	5040		114	71							76	30	1177	40		167	67	33									
Összesen ..		135200	4480	305	565	72742		3679	02	355	—	27119		1209	37	2318	36	94	—	2995	22	7774	90	7614		1526	59	269	40			

Összesítés. I. Az 1., 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 207,942 frt — kr. értékű ingatlan után 8159 frt 02 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 29,437 frt 36 kr. tőke után 1303 frt 37 kr. III. A 4., 7. és 11-ik tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 20,535 frt 11 kr., ennek 4% tőkeértéke 513,377 frt 75 kr.

Mindössze az érsekújvári kerület évi iskolafentartási jövedelme 29,997 frt 50 kr., mely az I. II. és III-ik módozatok, illetve összegezésük szerint 750,757 frt 11 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

Megjegyzendő, hogy a következő helyekről az iskola vagyonára vonatkozó kimutatások nem küldettek be és pedig: Imely és a naszvadi zárda.

11. GALGÓCZ

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-segély	
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termé-nyek pénz-értékben	Pénzbeliek				Szolgál-mányok pénz-értékben							
		ért.		jöved.	területe	értéke		jöved.	értéke	jöved.	értéke	jöved.	értéke	jöved.	értéke	jöved.	tandij és hason-cziműek	adomá-nyok		stóla és rokon-cziműek	értékben										
		1	2	3		4	5	6		7		8		9		10						11	12								
		frt	frt	kr	hold	—öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr			
1	Galgóc	10000	100	—	3	315	700	—	46	43	—	3671	72	157	29	—	—	—	—	—	—	350	—	1699	—	331	32	—	—	—	
2	Szent-Péter	1464	50	—	5	315	290	—	36	22	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	336	—	—	—	30	—	—	—	—	—	
3	Koplat	100	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	76	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	370	
4	Hradek	1600	50	—	15	1311	650	—	35	—	5	—	—	—	—	—	471	91	—	18	99	70	—	158	78	—	72	33	—	—	
5	Huorka	—	—	—	5	1000	843	—	12	03	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	138	—	—	—	—	—	—	—	—	128	
6	Moraván	2700	60	—	8	1105	300	—	14	62	—	—	—	—	—	—	40	—	—	2	40	90	—	218	—	—	84	91	—	—	
7	Banka	900	40	—	2	—	200	—	9	60	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	78	10	196	—	—	83	78	—	—	33	
8	Hubina	800	30	—	7	800	800	—	12	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	130	—	157	60	—	—	—	—	—	100	
9	Nagy-Modró	1000	30	—	2	236	215	—	5	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	111	91	171	92	—	58	—	—	—	—	
10	Luka	800	20	—	—	56	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	75	80	189	—	50	—	—	—	—	159	
11	Ó-Lehota	900	20	—	17	386	130	—	2	76	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	82	60	165	—	—	57	—	—	—	—	
12	Uj-Lehota	300	—	—	1	520	25	—	2	76	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	105	—	—	—	—	—	—	—	—	
13	Szokolócz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	
14	Jalsó	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	319	
15	Ratnócz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	97	
Összesen		20564	410	—	68	1244	4183	—	176	82	15	—	3671	72	157	29	511	91	21	39	678	17	2193	30	1749	—	717	34	—	—	1245

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 24,747 frt — kr. értékű ingatlan után 586 frt 82 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 3,671 frt 72 kr. tőke után 157 frt 29 kr. III. A 4, 7—11 tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 5352 frt 81 kr., ennek 4% tőkeértéke 158,820 frt 25 kr.

Mindössze a galgóczi kerület évi iskolafentartási jövedelme 4096 frt 92 kr, mely az I, II. és III-ik módzatok illetve összege-zések szerint 187,238 frt 97 kr. értékű alapvagyonnak felel meg

Megjegyzendő, hogy a következő helyekről az iskola vagyonára vonatkozó kimutatások nem küldettek be és pedig: Szokolócz, Jalsó és Ratnócz.

12. GARAM-SZT.-BENEDEK.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen												Állam- segély
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legel- tetés stb. pénzér- tékekben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termé- nyek pénz- értékben		Pénzbeliek						Szolgál- mányok pénz- értékben					
		ért.		jöved.	területe		értéke		jöved.			értéke		jöved.	értéke		jöved.			értéke		és hason- cziműek		adomá- nyok		stóla és rokon- cziműek						
		1			2		3			4		5		6		7		8		9		10		11		12						
		frt	kr	hold	□-öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr			
1	Aranyos-Maróth ..	6000	180	—	3	623	600	—	18	02	—	—	—	—	—	—	219	50	1307	—	—	—	60	—	68	83	—	—				
2	Fekete-Kelecsény	2000	—	—	3	201	600	—	19	59	8	—	—	—	—	—	126	50	216	90	—	—	—	—	—	—	—	—				
3	Hizér	1000	—	—	2	302	450	—	22	25	—	—	—	—	—	—	12	50	446	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
4	Fenyő-Kosztolány	950	36	—	4	491	830	—	36	31	—	—	—	—	—	—	106	—	130	—	—	—	42	95	40	—	—	—				
5	Garam Szt-Benedek	900	45	—	7	441	940	—	60	14	—	—	—	—	—	—	511	31	403	76	97	86	138	90	—	—	—	—				
6	Kovácsi	1200	45	—	18	309	2210	—	106	99	—	—	—	—	—	—	73	60	486	60	23	44	60	—	—	—	—	—				
7	Hegyhát	400	40	—	—	984	80	—	2	23	1	50	—	—	—	—	110	10	96	50	—	—	10	—	—	—	—	—				
8	Kisapáthi	2600	60	—	3	441	1240	—	19	71	—	—	—	—	—	—	359	56	230	—	2	10	164	—	—	—	—	—				
9	Ebedecz	3250	110	—	6	77	470	—	15	11	—	—	—	—	—	—	152	—	247	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
10	Maholány	350	30	—	2	1344	509	—	19	06	—	—	—	—	—	—	106	80	195	25	—	—	5	—	—	—	—	—				
11	Kis-Tapolcsány ..	3000	100	—	4	1193	1000	—	41	64	—	—	—	—	—	—	89	90	230	—	—	—	134	—	—	—	—	—				
12	Keresztur	1100	90	—	5	603	1105	—	24	19	—	—	—	—	—	—	123	83	232	—	—	—	47	—	—	—	—	—				
13	Loócz	1500	30	—	1	1400	290	—	12	—	—	—	—	—	—	—	83	60	130	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
14	Zsikva	2030	55	—	3	392	400	—	7	85	—	—	—	—	—	—	172	30	163	—	—	—	53	60	—	—	—	—				
15	Lédecz	1100	20	—	15	422	970	—	19	61	—	—	—	—	—	—	47	40	300	—	—	—	—	3	—	—	—	—				
16	Ghymes	—	—	—	2	1345	300	—	17	04	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
17	Ghymes Kosztolány	600	30	—	2	1345	480	—	3	94	—	—	—	—	—	—	—	300	—	—	—	—	34	72	—	—	—	—				
18	Nagy-Herestyén ..	2000	30	—	7	1273	1000	—	53	72	—	—	—	—	—	—	96	82	177	—	—	—	108	75	—	—	—	—				
19	Hecse	600	20	—	2	960	400	—	17	—	—	—	—	—	—	—	94	78	137	88	—	—	—	—	—	151	—	—				
20	Nagy-Szelecsény ..	2800	80	—	10	700	1220	—	25	49	—	—	—	—	—	—	215	08	105	—	10	—	128	31	—	—	—	—				
21	Gesztőcz	1650	75	—	5	700	604	—	39	—	—	—	—	—	—	—	—	305	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
22	Nagytilés	650	12	—	7	175	560	—	86	05	18	80	—	—	—	—	122	—	132	—	—	—	27	71	8	—	—	—				
23	Kisülés	450	12	—	4	1278	233	—	26	34	20	—	—	—	—	—	112	—	145	—	—	—	29	96	36	—	—	—				
24	Nemcsény	2550	50	—	11	389	3061	—	40	35	—	—	—	—	—	—	243	47	141	50	—	—	47	54	—	—	—	—				
25	Nagy-Vezekény ..	2000	50	—	8	1259	2665	—	46	60	—	—	—	—	—	—	318	02	86	10	—	—	42	60	—	—	—	—				
26	Nagy-Valkócz ..	1200	40	—	9	916	2043	—	39	36	—	—	—	—	—	—	196	36	71	—	—	—	28	79	—	66	—	—				
27	Némethi	3450	220	—	6	532	1640	—	19	72	—	—	—	—	—	—	141	42	330	—	—	—	96	45	—	—	—	—				
28	Csárad	3500	160	—	11	1388	950	—	37	46	—	—	—	—	—	—	20	—	318	25	—	—	—	6	—	45	—	—				
29	Szkieczó	3700	40	—	7	1364	1050	—	22	15	—	—	—	—	—	—	72	—	217	—	—	—	71	—	—	—	—	—				
30	Thaszár	4800	160	—	8	399	2390	—	77	23	26	—	79	84	3	95	200	—	391	—	412	16	—	217	45	—	—	—				
31	Kisfalva	400	—	—	1	462	200	—	6	75	—	—	—	—	—	—	85	67	139	—	—	—	—	—	—	71	—	—				
32	Szelepcsény ..	600	45	—	3	550	400	—	22	60	—	—	—	—	—	—	242	21	118	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
33	Istvánfalu	1200	100	—	2	64	300	—	20	06	—	—	—	—	—	—	317	—	121	—	—	—	132	25	—	—	—	—				
34	Velsicz	400	18	—	3	867	400	—	13	76	—	—	—	—	—	—	125	—	144	—	—	—	152	76	—	—	—	—				
35	Mankócz	300	10	—	1	731	150	—	3	—	—	—	—	—	—	—	30	—	138	40	—	—	—	—	—	—	—	—				
36	Kis-Aranyos ..	300	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	—	190	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
Összesen ..		60530	2024	—	201	320	31740	—	1042	32	74	30	79	84	3	95	200	—	10	—	5141	73	8542	30	318	41	1558	73	161	—	333	

Összesítés. I. Az 1. 2 és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 92,270 frt — kr. értékű ingatlan után 3,066 frt 32 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 279 frt 84 kr. tőke után 13 frt 95 kr. III. A 4. 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 15,371 frt 67 kr., ennek 4% tőkeértéke 393,291 frt 75 kr.

Mindössze a garamszentbenedeki kerület évi iskolafenttartási jövedelme 18,811 frt 94 kr., mely az I., II., III-ik módzatok illetve összegezésük szerint 485,941 frt 59 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

13. JÓKÓ.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-segély		
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek				Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben		Pénzbeliek						Szolgáltatások pénzértékben				
		ért.		jöved.		területe		értéke				jöved.		értéke		jöved.		adóma-nyok				stóla és rokon-cziműek										
		1		2		3		4				5		6		7		8				9		10		11						12
		frt	kr	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr			
		1	Alsó-Dombó ..	1500	90	6	994	1135	—	42	92	—	—	5250	—	230	—	—	—	96	20	56	57	—	—	45	22	—	—		—	—
2	Radosócz ..	1050	40	2	400	201	—	7	77	—	—	—	—	—	—	—	—	78	—	253	—	—	—	72	33	—	—	—	—			
3	Dejtha...	3000	100	7	1351	400	—	10	43	—	—	—	—	—	—	—	—	135	—	520	—	—	—	86	78	—	—	—	—			
4	Jókő...	1400	100	5	635	1195	—	59	50	4	50	—	—	—	—	—	—	97	10	337	40	—	—	76	20	—	—	—	—			
5	Kátlócz ..	1300	60	1	459	100	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	189	50	199	60	—	—	93	28	—	—	—	—			
6	Lancsár ..	700	40	7	923	85	—	6	04	—	—	—	—	—	—	—	—	235	50	104	50	—	—	60	74	—	—	—	—			
7	Szterusz ..	750	20	5	—	400	—	20	59	—	—	—	—	—	—	—	—	32	—	259	96	—	—	—	—	—	—	—	—			
8	Lopassó ..	1000	50	14	1225	2817	—	69	45	—	—	—	—	—	—	—	—	229	78	164	10	—	—	52	95	—	—	—	—			
9	Nahács. .	3500	130	2	574	500	—	9	50	7	—	50	75	2	—	42	—	118	30	160	—	—	—	30	81	6	—	—	—			
10	Felső-Dombó..	2100	110	1	1431	300	—	4	92	2	—	—	—	—	—	—	—	98	30	200	—	—	—	26	66	4	—	—	—			
11	Vittencz ..	4500	210	6	850	938	—	26	29	—	—	1260	—	56	70	—	—	144	20	525	36	—	—	139	—	12	—	—	—			
Összesen ..		20800	1150	61	842	8071	—	266	04	13	50	6560	75	288	70	42	—	170	1453	88	2780	49	—	—	683	97	22	—	—	—		

Összesítés. I. Az 1., 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 28,871 frt — kr. értékű ingatlan után 1416 frt 04 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 6560 frt 75 kr. töke után 321 frt 40 kr. III. A 4., 7. és 11-ik tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 4953 frt 84 kr., ennek 4% tökéértéke 123,846 frt — kr.

Mindössze a jókói kerület évi iskolafentartási jövedelme 6704 frt 78 kr., mely az I., II. és III-ik módzatok illetve összegezek szerint 159,277 frt 75 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

14. HÉDERVÁR.

1	Ásvány	2000	240	15	35	4500	240										373	245	44			100								
2	Ráró	1000	100	10	1560	1800	150										44	252						50						
3	Bácsa	3200	50	5	526	1700	123										278	80				108	63							
4	Darnó.....	3500	240	5	200	1000	68	33									109	50	579	50			129							
5	Duna-Szent Pál ..	900	50	4	1506	1400	49	29									92	220				68								
6	Dunaszegh.....	4300	80	10	483	3000	175										116	80	384			101	95	57	90					
7	Hédervár	6000	300	9	1360	2210	147										55	50	490	32	58	137								
8	Lipót	6000	300	8	522	2050	199										229	20	434			106	60	35						
9	Kiliti	3500	100	9	—	1200	94	50									55	60	253			123		69						
10	Nagy-Bajcs	3000	94	6	613	1130	108		195		8	10					282	420				89	60							
11	Kis Bajcs	1700	33	4	1450	1455	190		95		3	80					128	100				12	49							
12	Szöggye	1500	35	10	800	1900	120											130	100											
13	Püski	2500	100	5	943	850	70		150		6	06	250		13	06	89	220				178	56	12						
14	Kis-Bodak	800	40	7	1162	900	75										20	230												
15	Remete	1600	80	6	520	1050	55										57	90	187			5								
16	Révfalu	3000	200	2	664	660	76		170		6	80					5	961				162								
17	Vámos.....	500	50	6	460	1800	87	50				350	19	81	82				102	17		87	50	15						
18	Szabadi	3000	100	17	1313	2980	233										126	95				8		4						
19	Zámoly	3600	160	21	716	8200	500					63	4		167	465					103									
20	Ladomér.....	1500	50	1	986	215	50	42	50								143	109				9								
21	Ujfalu	1500	20	8	879	950	160										60	120				10		36	70					
Összesen		54600	2442	178	698	40950	50	2963	12		610		24	76	663		36	87	2513	50	5975	26	260	17	1539	33	279	60		

Összesítés. I. Az 1., 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 95,550 frt 50 kr. értékű ingatlan után 5405 frt 12 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 1273 frt — kr. töke után 63 frt 63 kr. III. A 4., 7. és 11-ik tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 10,567 frt 86 kr., ennek 4% tökéértéke 264,194 frt 50 kr.

Mindössze a hédervári kerület évi iskolafentartási jövedelme 16,036 frt 61 kr., mely az I., II. és III-ik módzatok, illetve összegezek szerint 361,018 frt — kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

15. KÉKKŐ.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-segély
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.					Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termé-nyek pénz-értékben	Pénzbeliek						Szolgálmányok pénzértékben			
		ért.		jöv.	területe		értéke		jöv.	értéke		jöv.		értéke		jöv.		tandij és hason-cziműek			adomá-nyok		stóla és rokon-cziműek		értékben					
		1	2		3		4	5		6		7	8	9		10		11	12											
		frt	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	
1	Alsó-Palojta	450	26	—	13	884	1750	—	166	—	—	—	—	—	370	—	36	25	171	46	73	—	13	24	42	—	—	—	—	
2	Bussa	3000	80	—	4	213	320	—	30	59	8	—	—	—	200	—	9	—	228	59	87	—	55	—	55	70	20	—	—	
3	Csalár	1000	60	—	1	1034	200	—	23	83	8	—	—	—	—	—	—	—	76	—	120	—	—	—	24	—	20	—	159	—
4	Csáb	1200	78	—	8	705	690	—	57	38	12	—	—	—	—	—	—	—	158	86	100	—	—	—	29	86	72	62	—	—
5	Házasnénye	1000	60	—	7	611	1250	—	100	—	4	—	—	—	—	—	—	—	123	75	85	—	3	44	30	—	31	80	—	—
6	Hontujfalu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	260	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Dacsókeszi ..	1000	60	—	2	378	210	—	21	58	8	—	—	—	50	—	2	—	155	40	100	—	7	—	10	—	20	—	—	—
8	Leszenye	1300	100	—	6	1147	1280	—	125	—	4	—	—	—	—	—	—	—	178	30	110	—	—	—	40	36	25	—	—	—
9	Kékkő	4000	60	—	5	1237	300	—	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	215	—	520	—	—	—	97	70	34	—	—	—
10	Felső-Esztergályos	500	20	—	14	628	4900	—	204	—	—	—	—	—	—	—	—	—	97	20	30	—	—	—	29	—	7	40	—	—
11	Nagy-Zellő	2500	80	—	19	593	1679	—	156	—	—	—	—	—	—	—	—	—	210	20	152	—	—	—	73	50	60	—	—	—
12	Óvár	800	60	—	9	1340	1280	—	152	—	11	—	—	—	—	—	—	—	148	10	100	—	—	—	50	65	—	—	—	—
13	Galáboos	400	20	—	4	824	160	—	5	88	—	—	—	—	—	—	—	—	42	96	85	10	—	—	23	88	10	20	232	—
14	Szklabonya	1800	90	—	6	601	1310	—	132	—	11	—	—	—	200	—	9	—	128	52	142	—	—	—	47	80	82	—	471	—
15	Ebeczk	800	30	—	11	1334	1240	—	120	—	—	—	—	—	—	—	—	—	54	75	80	—	—	—	6	—	—	—	—	—
16	Kisujfalu	1450	65	—	1	1460	1100	—	47	—	5	—	—	—	—	—	—	—	92	75	178	25	—	—	3	40	30	—	—	—
17	Varbó	1300	100	—	10	1457	1675	—	253	50	—	—	—	—	—	—	—	—	206	38	80	—	—	—	26	—	40	—	—	—
18	Hugyag	2000	80	—	11	1338	2500	—	344	—	—	—	—	—	50	—	3	—	296	—	350	—	—	—	250	—	30	—	—	—
19	Trázs	2800	100	—	9	836	2200	—	240	—	—	—	—	—	—	—	—	—	183	—	242	50	—	—	—	—	107	—	—	—
20	Zsély	2000	50	—	11	1401	1804	—	170	—	10	—	—	—	—	—	—	—	84	—	95	—	—	—	33	10	126	92	—	—
21	Erdőmeg-Szahora	600	30	—	7	1460	1619	—	176	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70	—	—	—	30	—	33	60	—	—
Összesen ..		29900	1249	—	169	281	27467	—	2545	76	81	—	—	—	870	—	59	25	2851	22	3059	85	78	68	911	95	750	50	862	—

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 57,367 frt — kr. értékű ingatlan után 3794 frt 76 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 870 frt 59 kr. tőke után 25 frt — kr. III. A 4, 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 7733 frt 20 kr., ennek 4% tőkeértéke 193,330 frt — kr.

Mindössze a kékkői kerület évi iskolafentartási jövedelme 11,587 frt 21 kr., mely az I., II., III-ik módzatok illetve összege-
zések szerint 251,567 frt — kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

Megjegyzendő, hogy a következő helyről az iskola vagyonára vonatkozó kimutatás nem küldetett be és pedig:
Hosszufalu.

16. KEMENCZE.

Folyó szám	A község neve	I n g a t l a n o k										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-segély											
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben	Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben	P é n z b e l i e k						Szolgáltatások pénzértékben																
		ért.		jöved.	területe		értéke			jöved.	értéke		jöved.	értéke		jöved.	tandij és hasoncziműk		adományok		stóla és rokoncziműk																				
		1			2			3			4			5			6			7			8			9			10			11			12						
		frt	frt	kr	hold	öl	frt	kr		frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr		frt	kr	frt	kr	frt	kr		frt	kr	frt	kr		frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr			
1	Börzsöny	600	80	—	9	122	1795	—	230	20	—	—	244	03	12	60	—	—	—	—	291	68	47	03	70	—	26	68	15	—	—	—	—								
2	Ipoly-Szakállos ..	2000	80	—	9	691	1900	—	88	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	148	85	118	—	—	—	28	66	60	—	—	—	—								
3	Bél	1600	60	—	9	283	1600	—	89	48	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	54	89	25	90	43	36	76	—	60	—	—	—	—								
4	Lontó	1600	60	—	4	103	600	—	48	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45	—	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—								
5	Kemencze	2000	80	—	3	1403	700	—	21	60	56	—	—	—	—	—	—	—	—	—	727	78	100	—	—	—	86	—	—	—	—	—	—								
6	Bernecze-Baráti ..	1800	80	—	12	258	1500	—	73	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	714	80	122	—	—	—	75	—	—	—	—	—	—								
7	Kis-Gyarmath .. .	1200	55	—	13	70	3250	—	293	46	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	67	50	38	80	—	—	94	—	46	—	—	—	—								
8	Páld	1500	60	—	12	520	3600	—	167	55	2	—	—	—	—	100	—	6	—	—	177	50	20	—	—	—	45	60	42	—	—	—	—								
9	Peresztlény	1500	80	—	6	125	975	—	109	—	—	—	66	—	3	03	—	—	—	—	242	—	164	—	—	—	20	70	15	—	—	—	—								
10	Szete	1000	75	—	15	249	1240	—	65	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	160	32	64	24	—	—	24	—	60	—	—	—	—								
11	Szete-Haraszti-Tésa	400	20	—	2	800	420	—	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	172	80	103	20	100	—	—	—	—	—	—	—	—								
12	Tölgyes	2100	87	—	12	826	3492	—	167	76	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	266	33	50	—	—	—	33	96	45	—	—	—	—								
13	Kis-Keszi	1400	54	—	14	496	4000	—	203	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	201	94	62	90	—	—	21	30	49	—	—	—	—								
14	Letkés	1335	54	—	7	911	3583	—	143	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	277	60	107	—	—	—	12	40	45	—	—	—	—								
15	Vámos-Mikola . . .	4084	136	—	5	1217	2125	—	120	—	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	195	—	614	—	84	—	83	—	82	—	—	—	—	—							
Összesen ..		24115	1061	—	137	1074	30880	—	1843	51	88	—	310	03	15	63	100	—	6	—	3743	99	1717	07	297	36	627	30	519	—	—	—	—	—							

Összesítés. I. Az 1. 2. 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 54,995 frt — kr. értékű ingatlan után 2904 frt — 1 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 410 frt 03 kr. tőke után 21 frt 63 kr. III. A 4., 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 6992 frt 73 kr., ennek 4% tőkeértéke 174,818 frt — kr.

Mindössze a kemenczei kerület évi iskolafentartási jövedelme 9918 frt 86 kr., mely az I., II., III-ik módzatok illetve összegezés szerint 230,423 frt — kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

17. KOMÁROM.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen												Állam-segély	
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek				Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termé-nyek pénz-értékben	Pénzbeliek						Szolgál-mányok pénz-értékben						
		ért.		jöved.		területe		értéke		jöved.		értéke		jöved.		értéke		jöved.			tandij és hason-cziműk		adomá-nyok		stóla és rokon-cziműk								
		1		2		3		4		5		6		7		8		9			10		11		12								
		frt	kr	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr		frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr			
1	Csicsó	1400	70	29	460	3915	—	191	91	—	—	242	—	12	10	—	—	—	—	105	50	70	—	70	72	52	11	41	—	—	—	—	
2	„ Nőnevelő ..	25000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1700	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
3	Kolosnéma	2000	120	—	8	1216	1335	—	62	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	306	112	—	—	—	—	28	50	—	—	—	—	—	
4	Ekecs	2300	60	—	14	620	2133	—	78	87	—	200	—	10	—	—	—	—	—	161	—	563	54	—	—	40	79	—	—	—	—	—	
5	Thuri-Szakállos ..	600	30	—	3	10	550	—	40	—	—	2625	—	131	25	1500	—	38	50	126	—	150	—	—	—	32	—	—	—	—	—	—	
6	Ekel	1800	40	—	10	276	1325	—	102	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	132	—	40	—	—	—	107	—	—	—	—	—	—	
7	Nemes-Ócsa	2000	60	—	5	720	740	—	50	—	—	462	—	26	96	100	—	4	—	92	25	185	—	18	—	65	64	—	—	—	—	—	
8	Érseklél	2000	60	—	5	836	760	—	50	—	—	462	—	26	96	100	—	4	—	46	12	155	—	18	—	56	64	—	—	—	—	—	
9	Guta	22000	720	—	20	400	4350	—	206	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4005	—	—	—	324	—	—	—	—	—	—	—	
10	Izsa	5600	140	—	77	803	22592	—	1266	—	—	4589	—	134	26	—	—	—	—	507	—	45	75	—	—	78	—	30	—	—	—	—	
11	Path (puszta) ..	1200	20	—	—	768	768	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	116	50	409	—	100	—	5	—	—	—	—	—	—	
12	Keszegfalva	4000	60	—	16	101	1606	—	126	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	327	—	80	—	35	50	52	50	14	—	—	—	—	
13	Bálvány-Szakállos	1000	60	—	3	300	500	—	35	—	—	—	—	—	—	2995	—	139	77	202	—	—	160	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
14	Komárom	45000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	150	—	6260	—	250	—	—	—	—	—	—	—	—
15	„ Nőnevelő ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
16	Dunaujfalú	1500	60	—	13	245	2500	—	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	—	—	—	26	81	—	—	—	—	—	—	
17	Lándor	600	60	—	2	—	500	—	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	225	—	—	160	—	—	—	7	—	—	—	—	—	
18	Nagy-Megyer ..	3700	160	—	18	1124	2939	—	34	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	166	—	462	75	24	12	91	48	—	—	—	—	—	
Összesen ..		121700	1720	—	207	1478	46513	—	2259	02	—	8580	—	341	53	4695	—	186	27	2512	37	6628	04	8546	34	1210	47	92	—	—	—	—	—

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 168,213 frt — kr. értékű ingatlan után 3979 frt 02 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 13,275 frt — kr. tőke után 527 frt 80 kr. III. A 4., 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 18,989 frt 22 kr., ennek 4% tőkeértéke 474,730 frt 50 kr.

Mindössze a komáromi kerület évi iskolafenntartási jövedelme 23,496 frt 11 kr., mely az I., II., III-ik módozatok illetve összegezésék szerint 656,218 frt 50 kr. értékű alapvagnak felel meg.

Megjegyzendő, hogy a komáromi nőnevelő intézet vagyonára vonatkozó kimutatás nem küldetett be.

18. LEKÉR.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-segély			
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termé-nyek pénz-értékben	Pénzbeliek				Szolgál-mányok pénz-értékben									
		ért.		jöved.	területe		értéke		jöved.	értéke		jöved.	értéke		jöved.	tandij és hason-cziműek	adomá-nyok	stóla és rokon-cziműek															
		1	2	3		4		5		6		7		8						9		10		11		12							
		frt	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt		kr		
1	Alsó-Pél	1000	40	—	13	966	2620	—	225	19	—	—	182	63	10	96	42	—	2	01	150	—	248	90	—	—	44	37	—	—	—		
2	Alsó-Várad	400	20	—	8	22	1600	—	68	68	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	51	94	—	—	—	10	—	—	—	233	—		
3	Bars-Cseke	520	26	—	14	138	2510	—	116	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	97	—	185	—	—	25	—	80	—	—	—	—		
4	Lékér	1000	80	—	16	900	2800	—	108	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	136	80	105	62	—	—	36	62	54	72	—	—		
5	Csata	2000	60	—	11	605	1900	—	103	86	—	—	—	—	—	—	—	—	—	78	66	30	—	28	28	38	94	25	—	—	—		
6	Garam-Damásd	2000	60	—	15	184	2650	—	121	62	2	—	—	—	—	—	—	—	—	73	—	160	—	16	17	—	—	—	—	—	—	—	
7	Kis-Oroszka	800	30	—	5	464	1280	—	76	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	86	—	202	—	—	—	—	40	—	—	—	—		
8	Bars-Endréd	2100	70	—	8	664	2070	—	110	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	52	80	199	88	—	—	32	80	—	—	—	—		
9	Nagy-Fajkürth	1460	40	—	9	1414	1140	—	68	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	190	—	50	—	29	50	—	—	—	—	—	
10	Nagy-Kálna	670	80	—	9	1527	2665	—	155	—	—	—	128	—	7	68	—	—	—	56	60	228	50	50	—	95	—	50	—	—	—	—	
11	Garam-Lök	1400	60	—	4	725	706	—	106	—	—	—	—	—	50	—	3	—	—	54	—	170	—	—	—	33	—	—	—	—	—	—	
12	Nagy-Salló	3000	100	—	32	1271	8225	—	570	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	170	—	524	—	84	—	77	20	—	—	—	—	—	
13	Nagy-Sáró	1200	60	—	14	1425	6914	—	297	89	8	—	200	—	10	50	—	—	—	97	71	101	—	—	—	22	20	—	—	—	—	—	
14	Nemes-Oroszi	1200	60	—	16	795	4610	—	310	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—	101	40	—	—	10	—	17	10	—	—	—	
15	Pergelye	1000	60	—	17	865	1924	—	223	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	29	74	90	—	—	—	12	—	83	—	—	—	—	
16	Zseliz	3100	80	—	10	1345	3500	—	126	—	—	—	40	—	2	40	1616	—	66	06	46	—	462	50	—	105	50	28	—	—	—	—	
17	Nyirágó	2500	60	—	11	1226	2800	—	94	83	—	—	—	—	—	—	—	—	—	48	50	72	—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	
18	Kerekudvard	1000	50	—	—	1200	300	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	197	50	40	—	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen .		26350	1036	—	221	1350	50214	—	2893	57	24	—	550	63	31	54	1708	—	71	07	1471	25	3110	80	428	45	584	13	397	82	233	—	—

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 76,564 frt — kr. értékű ingatlan után 3929 frt 57 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 2258 frt — kr. tőke után 104 frt 61 kr. III. A 4., 7—11 tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 6016 frt 45 kr., ennek 4% tőkeértéke 150,411 frt 25 kr.

Mindössze a lekéri kerület évi iskolafenntartási jövedelme 10,050 frt 63 kr., mely az I., II., III-ik módzatok illetve összege-zések szerint 229,233 frt 25 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

19. LÉVA

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok												Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen												Állam-segély
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben		Pénzbeliek						Szolgáltatások pénzértékben							
		ért.		jöved.	területe		értéke		jöved.			értéke		jöved.	értéke		jöved.	7		8		9		10		11		12						
		1			2		3			4		5		6		7		8		9		10		11		12								
		frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr					
1	Csejkő	600	50	—	1	349	250	—	20	12	14	—	—	—	—	—	—	266	91	192	—	—	—	66	—	—	—	—						
2	Garamszőlős ..	400	25	—	7	1081	1500	—	70	—	—	459	67	—	—	483	24	53	169	—	221	—	—	67	10	—	—	—						
3	Tolmács	400	20	—	2	222	400	—	20	—	—	—	—	—	—	63	5	04	110	—	170	—	—	—	—	—	—	—						
4	Garamujfalu ..	700	35	—	3	900	800	—	40	—	—	—	—	—	—	100	4	—	235	40	75	—	3	60	69	—	—	—						
5	Garamkeszi .. .	2000	50	—	3	642	900	—	31	46	—	—	—	—	—	110	5	30	275	62	196	52	3	50	31	—	—	—						
6	Dobóberekalja ..	1600	50	—	3	190	600	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	166	80	115	—	—	—	44	50	—	—	—						
7	Garam-Solymós ..	800	50	—	3	84	560	—	50	10	—	—	—	—	—	—	—	78	46	217	—	70	—	—	—	—	—	—						
8	Léva	10000	300	—	11	1524	2100	—	334	—	—	8346	56	421	82	—	—	—	111	68	600	—	1790	—	242	—	—	—						
9	„ nőnevelő ..	12000	1000	—	—	—	—	—	—	—	—	38600	—	1413	40	—	—	—	—	1900	—	—	—	—	—	—	—	—						
10	Ó-Bars	2500	80	—	12	457	1213	60	60	73	—	—	—	—	—	—	—	116	90	474	—	—	—	63	15	—	—	—						
11	Garam-Kelecsény	800	50	—	5	1526	801	—	38	50	—	—	—	—	—	—	—	214	20	—	—	—	—	156	—	—	—	—						
12	Nagy-Koszmály ..	2700	50	—	7	957	851	60	42	58	—	—	—	—	—	—	—	165	08	100	—	—	—	18	—	—	—	—						
13	Uj-Bars	2000	44	—	5	647	2300	—	80	—	—	—	—	—	—	—	—	52	97	129	70	—	—	99	80	—	—	—						
14	Kis-Koszmály ..	800	40	—	2	994	700	—	18	27	—	—	—	—	—	—	—	84	32	45	—	36	72	—	5	50	100	—						
15	Vámosladány ..	1500	50	—	17	409	3737	—	301	52	6	958	98	66	83	150	—	10	50	123	60	65	50	—	7	20	—	—						
16	Zsemlér	1360	35	—	8	754	3139	48	66	49	—	180	—	9	—	—	—	—	145	62	89	—	16	80	11	52	19	30						
17	Garam-Szt.-György	2600	50	—	11	784	3982	—	62	67	—	—	—	—	—	—	—	124	50	—	—	81	—	10	—	—	—	—						
Összesen ..		42760	1975	—	107	320	23834	68	1286	32	30	—	43543	21	1911	05	906	—	49	37	2441	06	4589	72	1911	62	885	37	24	80	100	—		

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 66,594 frt — kr. értékű ingatlan után 3261 frt 32 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 44,451 frt 21 kr. tőke után 1960 frt 42 kr. III. A 4., 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 9802 frt 54 kr., ennek 4% tőkeértéke 245,063 frt 50 kr.

Mindössze a lévai kerület évi iskolafenttartási jövedelme 15,024 frt 28 kr., mely az I., II., III-ik módzatok illetve összege-zések szerint 386,108 frt 71 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

20. MALACZKA.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-segély
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termé-nyek pénz-értékben	Pénzbeliek						Szolgálmányok pénz-értékben				
																				tandij és hason-cziműek		adomá-nyok		stóla és rokon-cziműek						
		ért. jöved.			területe értéke jöved.						értéke jöved.				értéke jöved.					8		9		10						
		1			2				3		4		5				6				7		8		9		10		11	
frt kr			hold öl				frt kr		frt kr		frt kr				frt kr				frt kr		frt kr		frt kr		frt kr		frt kr		frt kr	
1	Almás	3300	60	—	5	1069	1210	—	24	88	—	—	—	—	—	—	—	200	50	600	—	100	—	96	48	—	—	—	—	
2	Dkő Csütörtök ..	3000	40	—	3	1152	300	—	13	24	—	—	—	—	—	—	—	87	—	250	—	26	—	112	73	—	—	—	—	
3	Gajár	4400	120	—	10	669	1062	60	53	13	—	—	—	—	—	—	—	163	60	1526	—	—	—	155	25	—	—	—	—	
4	Jakabfalva	4000	120	—	7	1529	1300	—	25	28	—	—	—	—	—	—	—	83	—	300	—	—	—	86	25	—	—	—	—	
5	Kislévárd	3500	90	—	5	97	2800	—	172	50	—	825	13	33	—	—	—	160	20	500	—	—	—	160	80	—	—	—	—	
6	Konyha	7000	60	—	3	304	380	—	18	52	—	—	—	—	—	—	—	198	—	600	—	—	—	138	50	—	—	—	—	
7	Malaczka	8000	600	—	5	12	1500	—	26	15	—	—	—	—	200	9	—	77	30	—	—	1700	—	242	77	—	—	—	—	
8	„ Nőnevelő ..	45000	2000	—	2	648	3848	—	200	—	—	2000	0	1000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
9	Malaczka-Radek	1500	50	—	9	483	600	—	30	—	2	474	91	18	99	—	—	60	—	92	78	—	—	30	—	—	—	—	—	
10	Kiripolcz	4000	300	—	2	1200	1000	—	22	—	—	—	—	—	—	—	—	82	—	400	—	—	—	47	40	—	—	—	—	
11	Nagy-Lévárd ..	3000	120	—	1	800	100	—	1	42	—	—	—	—	—	—	—	175	73	518	—	105	—	192	74	—	—	—	—	
12	N. lévárdi megtért anabaptisták ..	500	40	—	1	272	200	—	10	82	—	—	—	—	—	—	—	12	—	217	56	77	—	30	—	—	—	—	—	
13	Pernék	2000	100	—	14	435	3525	—	55	45	—	—	—	—	—	—	—	163	—	300	—	—	—	65	—	—	—	—	—	
14	Rorbach	1200	50	—	3	349	906	—	15	31	—	—	—	—	—	—	—	90	50	325	—	—	—	50	75	—	—	—	—	
15	Széleskut	1300	50	—	9	632	900	—	39	26	—	—	—	—	—	—	—	138	—	600	—	—	—	46	40	—	—	—	—	
16	Szent-István ..	5000	60	—	2	1563	184	40	9	22	—	—	—	—	—	—	—	15	—	317	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
17	Huorka	—	—	—	5	1000	600	—	11	82	4	—	—	—	—	—	—	10	—	152	—	—	—	—	—	—	—	—	128	
Összesen		96700	3860	—	93	1014	20416	—	729	—	6	2300	04	1051	99	200	—	9	—	1715	83	6698	34	2008	—	1455	07	—	—	128

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 117,116 frt — kr. értékű ingatlan után 4589 frt — kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 21,500 frt 04 kr. tőke után 1066 frt 99 kr. III. A 4., 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 11,883 frt 24 kr., ennek 4% tőkeértéke 297,081 frt — kr.

Mindössze a malaczkai kerület évi iskolafentartási jövedelme 17,533 frt 23 kr., mely az I., II., III-ik módzatok illetve összegezésék szerint 435,697 frt 04 kr. értékű alapvagnak felel meg.

21. MIAVA.

1	Alsó-Botfalu	800	60	—	8	274	300	—	6	03	—	—	—	—	—	—	—	—	51	96	40	—	79	36	39	05	—	—	184
2	Brezova	500	30	—	—	1196	150	—	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45	—	15	—	211	98	30	40	—	—	—
3	Hrachovistye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65	
4	Miava	2000	80	—	2	1521	800	—	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	—	50	45	145	—	21	20	—	—	141
5	Ó-Tura	1200	70	—	3	208	200	—	8	85	—	—	—	—	—	—	—	—	248	24	200	—	—	—	198	12	—	—	—
6	Ó-turai irtványok	180	70	—	—	559	10	—	—	24	—	—	—	—	—	—	—	—	153	92	800	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Turóluka	1290	20	—	7	65	620	—	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	62	—	—	—	—	123	39	21	05	112
8	Vágyócz	200	20	95	2	800	800	—	48	95	—	—	—	—	—	—	—	—	54	60	19	40	—	—	167	84	18	10	247
Összesen ..		6170	350	—	24	1423	2880	—	178	07	—	—	—	—	—	—	—	—	628	34	1124	85	436	34	580	—	39	15	749

Összesítés. I. Az 1., 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 9050 frt — kr. értékű ingatlan után 528 frt 07 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem — frt — kr. tőke után — frt — kr. III. A 4., 7. és 11-ik tételek alatt felsorolt jövedelmek összege: 2808 frt 68 kr., ennek 4% tőkeértéke 70,217 frt — kr.

Mindössze a miavai kerület évi iskolafentartási jövedelme 3336 frt 75 kr., mely az I., II., III-ik módzatok illetve összegezésék szerint 79,207 frt — kr. értékű alapvagnak felel meg.

Megjegyzendő, hogy a következő helyről az iskola vagyonára vonatkozólag kimutatás nem küldetett be és pedig: Hrachovistye.

22. MORVA-SZT.-JÁNOS.

Folyó szám	A község neve	I n g a t l a n o k										Alapítványok						Egyéb jövedelmi czimen										Állam- segély
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legel- tetés stb. pénz- értékben		Iskola vagy a tanító részére		Tanulók részére		Termé- nyek pénz- értékben	P é n z b e l i e k						Szolgál- mányok pénz- értékben						
		ért.		jöved.	területe		értéke		jöved.	értéke		jöved.	értéke			jöved.	tandij és hason- cziműek		adomá- nyok		stóla és rokon- cziműek							
		1		2		3		4		5		6		7		8		9		10		11		12				
		frt	kr	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	
1	Bikszárd	1000	40	—	6	600	220	—	13	—	—	—	42 30	1 91	—	—	—	91 80	200	—	6 50	52 40	—	—	—	—		
2	Bur Szt.-György ..	7200	290	—	3	540	1800	—	70	—	—	—	—	—	—	—	—	112	761	—	—	135 50	—	—	—	—		
3	„ „ Miklós ..	10000	120	—	3	478	825	—	11 17	—	—	—	—	—	—	—	—	162	808	—	—	305 42	—	—	—	—		
4	„ „ Péter ..	10000	120	—	2	1095	200	—	5 68	—	—	—	—	—	—	—	—	121	881	—	—	176 49	—	—	—	—		
5	Detrekeő Szt.-Miklós ..	600	40	—	3	910	520	—	70	—	—	—	—	—	—	—	—	132	466 20	—	—	116 50	—	—	—	—		
6	„ Váralja ..	300	30	—	—	1300	190	—	26	—	—	—	—	—	—	—	—	44	—	300	—	—	—	—	—	—		
7	„ Szt.-Péter ..	2000	80	—	5	1080	1680	—	34 14	—	—	—	31 05	1 40	—	—	—	102 50	200	—	—	62 90	—	—	—	—		
8	Kukló	5000	50	—	4	952	2400	—	176	—	—	—	—	—	—	—	—	135	690	—	—	83	—	—	—	—		
9	Laksárujfalu	5000	70	—	6	1102	1650	—	15 91	—	—	—	—	—	—	—	—	60 80	550	—	—	173 48	—	—	—	—		
10	Bilka-Humenece ..	2000	50	—	—	899	450	—	2 19	—	—	—	—	—	—	—	—	30	410	—	—	—	—	—	—	—		
11	Miklós-Telek	2500	80	—	—	1200	100	—	1 43	—	—	—	—	—	—	—	—	8	300	—	—	—	—	—	—	—		
12	Morva-Szt.-János ..	2000	200	—	2	1179	625	—	108 58	—	—	—	—	—	—	—	—	115 20	650	—	—	190 90	—	—	—	—		
13	„ nőnevelő ..	10000	400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1200	—	—	—	—	—	—		
14	Székelyfalva	8000	210	—	9	1398	1300	—	135	—	—	—	—	—	—	—	—	80 20	508 55	—	—	185	—	—	—	—		
15	Závod	2200	60	—	2	401	224	—	18 82	—	—	—	—	—	—	—	—	121 70	420	—	—	126 50	—	—	—	—		
Összesen ..		67800	1840	—	53	934	11044	—	687 92	—	—	—	73 35	3 31	—	—	—	1316 20	6844 75	1506 50	1608 09	—	—	—	—	—		

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 78,844 frt — kr. értékű ingatlan után 2527 frt 92 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 73 frt 35 kr. tőke után 3 frt 31 kr. III. A 4., 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 11,275 frt 54 kr., ennek 4% tőkeértéke 281,888 frt 50 kr.

Mindössze a morva-szent-jánosi kerület évi iskolafentartási jövedelme 13,806 frt 77 kr., mely az I., II., III-ik módozatok illetve összegezek szerint 360,805 frt 85 kr. értékű alapvagynak felel meg.

23. NAGY-CZÉTHÉNY.

1	Eözdögh	3800	70	3	361	1120	57	—	—	—	—	—	—	55	130	—	—	149 72	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Zsitvafödemes	3500	90	3	403	1130	54	—	—	—	—	—	—	56	300	—	—	12	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Felső-Szöllős	1500	25	1	784	350	25	—	—	—	—	—	—	20 90	300	—	—	86 30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Nagy-Czéthény	2000	40	14	583	1650	88 64	—	—	—	—	—	—	83 15	37 80	—	—	63 40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Nemes-Pann	1850	50	14	904	1591	99 35	—	—	200	4 50	—	—	56	134	—	—	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Csehi	1200	60	2	618	726 83	24 96	—	—	—	—	—	—	48	325	—	—	71 53	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Nagyhind	1700	60	5	1569	1180	39 56	—	—	—	—	—	—	205 02	110	—	—	53	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Kishind	Bérh	—	2	—	400	20	—	—	—	—	—	—	20	315	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Babindal	1000	40	4	910	1000	18 29	—	—	—	—	—	—	95 72	229	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Nagylapás	1200	60	5	1661	907	29 69	—	—	—	—	—	—	55	328	—	—	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Szent-Mihályut	900	40	4	974	800	24 33	—	—	36	2 16	—	—	118	132 60	—	—	128 37	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Gyarak	1600	50	3	1105	1000	16 64	—	—	—	—	—	—	30	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Martonfalva	500	20	4	965	1550	52 62	—	—	40	1 60	—	—	63 75	73 20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	158
14	Vajk	2600	40	4	973	950	50	—	—	—	—	—	—	60 28	354	—	—	28 05	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen ..		23350	645	75	610	14354 83	592 08	—	—	276	8 26	—	—	966 82	3068 60	—	—	694 37	49	—	—	—	—	—	—	—	—	—	158

Összesítés. I. Az 1. 2 és 3-dik tételek alatt felsorolt jövedelem 37,704 frt 82 kr. értékű ingatlan után 1,237 frt 08 kr. II. Az 5. és 6-dik tételek alatti jövedelem 276 frt — kr. tőke után 8 frt 26 kr. III. A 4. 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 4,718 frt 79 kr., ennek 4% tőkeértéke 117,969 frt 75 kr.

Mindössze a nagy-czéthényi kerületi évi iskolafentartási jövedelem 5,964 frt 13 kr., mely az I., II. és III-dik módozatok illetve összegezek szerint 155,950 frt 58 kr. értékű alapvagynak felel meg.

24. NAGY-MAROS.

Folyó szám	A község neve	I n g a t l a n o k										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen												Állam-segély			
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek				Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben	P é n z b e l i e k						Szolgáltatások pénzértékben								
		ért.		jöved.		területe		értéke		jöved.		értéke		jöved.		értéke		jöved.			tandij és hasoncziműk		adományok		stóla és rokoncziműk										
		1		2		3		4		5		6		7		8		9		10		11		12											
		frt	kr	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr						
1	Bajta	700	40	—	—	26	1013	2755	—	76	97	6	—	—	—	—	—	—	—	—	74	—	50	—	112	—	29	—	38	45	—	—			
2	Leléd	1100	35	—	—	7	1336	1870	—	94	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	73	60	40	—	112	—	18	20	—	—	—	—			
3	Helemba	2000	50	—	—	13	686	2250	—	52	86	—	973	04	38	92	246	—	12	24	86	—	105	—	112	95	51	04	120	—	—	—			
4	Kospallag	500	20	—	—	—	668	100	—	5	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	231	80	—	—	—	—	38	—	25	—	—	—			
5	Garam-Kövesd	2600	75	—	—	12	1088	2845	—	71	—	—	—	—	—	—	14	88	—	98	155	—	125	50	—	—	20	48	81	10	—	—			
6	Kiesind	1800	50	—	—	7	718	390	—	43	62	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	40	135	—	116	—	—	—	28	68	54	—	—		
7	Mária Nostra	6773	60	—	—	25	789	1700	—	127	64	—	1331	93	25	29	200	—	8	40	200	72	203	80	—	50	40	85	28	—	—	—	—		
8	Nagy-Maros	18180	500	—	—	4	1034	1250	—	74	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	119	—	5509	—	—	—	280	—	—	—	—	—	—	—	
9	Kis-Maros	3000	150	—	—	1	800	300	—	15	—	—	60	—	3	05	—	—	—	—	340	—	195	—	114	—	11	50	50	—	—	—	—		
10	Zebegény	2000	60	—	—	3	1215	800	—	25	97	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	415	—	119	—	35	—	—	—	—	—	—		
11	Ipoly-Szalka	3000	120	—	—	24	279	1700	—	138	17	—	120	—	4	80	50	—	2	—	347	—	300	—	120	—	62	30	56	60	—	—	—	—	
12	Szobb	4000	80	—	—	12	1257	2400	—	97	31	—	—	—	—	—	150	—	6	—	65	—	430	—	108	—	102	—	45	—	—	—	—	—	
13	Nőnevelő	40000	1600	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20000	—	850	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
14	Ipoly-Damásd	2000	60	—	—	12	569	2050	—	110	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	75	—	137	—	100	—	20	—	53	—	—	—	—	—	—
Összesen		87653	2900	—	—	153	252	30410	—	931	88	16	—	22484	97	922	06	660	88	38	02	1902	12	7626	30	948	35	781	48	523	15	—	—	—	—

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 107,063 frt — kr. értékű ingatlan után 3831 frt 88 kr. II. Az 5 és 6-ik tételek alatti jövedelem 23145 frt 85 kr. tőke után 950 frt 08 kr., III. A 4, 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 11797 frt 46 kr. ennek 4 százalékos tőke értéke 294,934 frt 50 kr.

Mindössze a nagymarosi kerület évi iskola fenntartási jövedelem 16579 frt 42 kr., mely az I. II. és III-ik módzatok illetve összegezeként 425,143 frt 35 kr. értékű alapvagnak felel meg.

25. NAGY-TAPOLCSÁNY.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen												Állam-segély
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére		Tanulók részére		Termőnyek pénzértékben	Pénzbeliek						Szolgáltatások pénzértékben										
		ért.		jöved.	területe	értéke		jöved.			értéke		jöved.	tandij és hasoncziműek		adomán-nyok	stóla és rokoncziműek															
		1		2		3		4			5		6			7		8		9				10		11		12				
		frt	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr				
1	Bajna	1800	50	—	3	182	1000	—	78	—	—	—	—	60	—	3 60	159 90	630 52	4 92	228 98	—	—	—	—	—	—	—					
2	Szeptenczujfalu ..	2000	50	—	3	—	825	49	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	160	—	—	—	—	—	—	—	—					
3	Kisvendéghe	400	20	—	6	985	800	26 30	—	—	—	—	—	—	—	—	128 60	225 10	—	—	132 68	—	—	—	—	—	—					
4	Nagyvendéghe .. .	100	8	—	17	663	1000	20 74	—	—	—	—	—	—	—	—	70	225	—	—	—	—	—	—	—	85	—					
5	Zlatnyik	300	15	—	—	436	100	2 18	—	—	—	—	—	—	—	—	51	295	—	—	—	—	—	—	—	—	—					
6	Koross	2100	200	—	8	1269	1400	100	—	111 78	5 58	40	2 40	235	670	62	128 09	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—					
7	Nagybölgyén .. .	600	23	—	7	1000	1050	82 60	—	—	—	—	—	20	1 20	16	262 50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—					
8	Nadlány	2235	80	—	5	1407	1960	44 69	—	—	—	—	—	—	—	145 03	320	—	—	210 56	10 26	—	—	—	—	—	—					
9	Nagyjác	2000	60	—	12	867	3800	173	—	—	—	—	—	30	310	—	—	70	60	—	—	—	—	—	—	—	—					
10	Theszér	800	40	—	—	300	100	5	4	—	—	—	—	—	—	20	166	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—					
11	Nagy-Tapolcsány	20000	400	—	41	117	12300	668 50	—	8560	452	840	33 60	55	820	196	120	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—					
12	Nagy-Tapolcsány nőnevelő	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	630	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—					
13	Nemesicz	1288	50	—	10	442	2000	100	—	—	—	—	—	—	—	61 60	125	—	—	51 44	—	—	—	—	—	—	—					
14	Prassicz	350	35	—	6	1102	700	63	5	—	—	—	—	102	196	—	—	31 42	—	—	—	—	—	—	—	—	—					
15	Nemecske	200	20	—	1	352	150	15	—	—	—	—	—	40	105	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	140	—					
16	Tordomeszticz .. .	500	30	—	6	—	720	30	3	—	—	—	—	—	—	232	68	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—					
17	Sissó	250	20	—	14	1103	1600	33	—	—	—	—	—	93 35	130	—	—	63 03	—	—	—	—	—	—	109	—	—					
18	Závada	600	42	—	11	1474	1202 50	46	—	—	—	—	—	114	64	—	—	27 33	—	—	—	—	—	—	101	—	—					
19	Podhrad	150	10 50	—	4	635	320	22	—	—	—	—	—	24	112	—	—	—	—	—	—	—	—	—	157	—	—					
20	Vellusócz	200	13	—	3	1586	850	32	—	—	—	—	—	16	161	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—					
Összesen ..		35973	1166	—	164	1380	31877 50	1591 01	12	8671 78	457 58	960	40 80	1361 48	5349 12	1120 92	1063 53	70 26	592	—	—	—	—	—	—	—	—					

Összesítés. I. Az 1. 2. 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 67,850 frt 50 kr. értékű ingatlan után 2757 frt 01 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 9631 frt 78 kr. töké után 498 frt 38 kr. III. A 4., 7—11. tételek alatt felhozott jövedelmek összege 8977 frt 31 kr., ennek 4% tökéértéke 224,432 frt 75 kr.

Mindössze a nagy-tapolcsányi kerület évi iskolafentartási jövedelme 12,232 frt 70 kr., mely az I., II., III-ik módozatok illetve összegezek szerint 301,915 frt 03 kr. értékű alapvagnak felel meg.

26. NAGY-KOSZTOLÁNY.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok												Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen												Állam-segély
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek				Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben				Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben	Pénzbeliek						Szolgáltatmányok pénzértékben					
		ért		jöved.		területe	értéke		jöved.		értéke	jöved.		értéke	jöved.		értéke	jóv.		tandij és hasoncziműk	adományok		stóla és rokoncziműk											
		1		2			3		4			5			6			7						8		9		10		11		12		
		frt	kr	frt	kr	hold	—öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr			
1	Bori	5500	141	—	—	2	152	420	—	15	1	5	—	—	—	400	—	20	—	—	60	—	240	—	—	—	142	30	—	—				
2	Drahóc	2600	105	—	—	9	628	2000	—	97	11	—	—	—	—	—	—	—	—	205	—	800	—	—	—	193	85	—	—					
3	Felső-Zelle	200	49	64	—	4	544	1250	—	55	08	—	—	—	—	—	—	—	—	40	—	94	53	—	—	70	03	—	—					
4	Szilád	450	25	—	—	2	1216	600	—	34	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	199	80	—	—	—	—	—	—					
5	Madunicz	6500	65	—	—	15	1147	2855	—	142	75	—	—	—	—	—	—	—	—	114	76	380	—	—	—	42	84	—	—					
6	Nagy-Kosztolány ..	20000	125	—	—	—	1259	160	—	25	88	—	—	300	—	18	—	—	—	136	06	410	—	—	—	198	17	—	—					
7	Alsó-Dubován .. .	3000	40	—	—	—	102	50	—	3	35	—	—	—	—	—	—	—	—	102	—	211	—	—	—	122	—	—	—					
8	Pecsenéd Petőfalva	2000	50	—	—	—	246	70	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—	—	—	—	—	—	—	—					
9	Pusztavogyerád ..	1600	125	—	—	1	700	450	—	45	—	50	—	1730	—	59	16	—	—	283	36	—	—	—	—	42	64	—	—					
10	Ujvároska	2225	100	—	—	2	512	200	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	195	—	—	—	—	100	70	—	—					
11	Beregszegh	2560	190	—	—	3	1200	900	—	43	74	—	—	—	—	—	—	—	—	40	08	600	—	—	—	31	—	—	—					
12	Vörösvár	2500	100	—	—	9	977	1850	—	102	80	—	—	—	—	—	—	—	—	48	42	510	—	—	—	110	40	—	—					
13	Veszele	6000	36	—	—	3	140	950	—	33	—	12	—	—	—	—	—	—	—	184	—	430	—	—	—	50	—	—	—					
Összesen ..		55135	1060	64	55	823	11755	—	673	26	67	—	2030	—	77	14	400	—	20	—	1213	68	4370	33	—	1103	93	—	—	—				

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-dik tételek alatt felsorolt jövedelem 66,890 frt — kr. értékű ingatlan után 1,733 frt 90 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 2,430 frt — kr. tőke után 97 frt 16 kr. III. A 4, 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 6,754 frt 94 kr., ennek 4% tőkeértéke 168,873 frt 50 kr.

Mindössze a nagykosztolányi kerület évi iskolafentartási jövedelme 8,586 frt — kr., mely az I., II. és III-ik módzatok illetve összegezek szerint 238,193 frt 50 kr. értékű alapvagnak felel meg.

27. NAGYSZOMBAT.

Folyó szám	A község neve	I n g a t l a n o k										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-segély			
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben		Pénzbeliek						Szolgáltatások pénzértékben						
																					tandij és hasoncziműk										adománnyok		stóla és rokoncziműk
		ért.		jöved.	területe		értéke		jöved.		értéke		jöved.		értéke		jöved.		értéke		jöved.		értéke		jöved.		értéke		jöved.				
		1		2		3		4		5		6		7		8		9		10		11		12									
frt		frt		kr		hold		öl		frt		kr		frt		kr		frt		kr		frt		kr		frt		kr		frt		kr	
1	Alsó-Korompa ..	1610	61	7	356	1050	41											120	960					28	20								
2	Felső-Korompa ..	1100	20	3	502	300	30	93	3									151	40	247				26	30								
3	Apaj ..	1300	90	2	535	900	34	89										30	180					26									
4	Bohunicz ..	900	70	1	264	790	18	37										173	260					130									
5	Pagyerőcz ..	230	28		329	38	1	97										23	300														
6	Bucsány ..	5000	185	4	1543	3600	29	95										99	35	600				101	59								
7	Karkócz ..	5000	185	2	1200	1200	31	72										120	05	600				88	21	6							
8	Gerencsér ..	2900	55	2	1165	1330	35	26										212	50	525				70									
9	Modorfalva ..	2500	45	2	339	1050	25	63										43	23	500				112									
10	Keresztur ..	1350	124	3	1086	1500	34	86										71	35	3	5			286	25	5							
11	Farkashida ..	1800	120	2	1445	800	29	91										56	300														
12	Majthény ..	1100	95	3	1272	920	35	21										175	50	620				98	95	12							
13	Szent-Ábrahám ..	4000	40	2	764	700	23	33										178	616					78	67	45							
14	Geszt ..	800	15	3	56	800	34	53										54	20	300					12								
15	Maniga ..	7309	235	2	144	1112	44	49										102	84	300				68	32	42	48						
16	Ratkócz ..	2100	58	1	200	480	30	80										25	38	300				26		2	76						
17	Zsalkócz ..	2150	70	2	400	900	51											144	74	240				37	78	4	58						
18	Nagy-Bresztován ..	1300	130	5	1022	1100	46	39					200	8	128	600							118	20									
19	Rózsavölgy ..	3800	120	6	998	2800	54			100		4	05	812	60	25	63	211	476	32				89	60	9							
20	Spácza ..	1140	50	5	365	1050	53											60	520					30									
21	Szilincs ..	3100	40	1	800	400	16	50										228	22	325		76	65	138	80	21							
22	Zavar ..	2000	60	7	459	2390	88	91						200	12	36	320						61										
Összesen ..		51880	1896	74	800	25210	792	65	3	100		4	05	1212	60	45	63	2443	76	9434	32	76	65	1614	97	149	82						

Összesítés. I. Az 1, 2. és 3-dik tételek alatt felsorolt jövedelem 77,090 frt — kr. értékű ingatlan után 2,688 frt 65 kr. II. Az 5. és 6-dik tételek alatti jövedelem 1312 frt 60 kr. tőke után 49 frt 68 kr. III. A 4, 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 13,722 frt 52 kr., ennek 4% tőkeértéke 344,064 frt — kr.

Mindössze a nagyszombati kerület évi iskolafentartási jövedelme 16,460 frt 85 kr., mely az I, II. és III-dik módzatok illetve összegezeként 422,466 frt 60 kr. értékű alapvagnak felel meg.

28. NAGY-SZOMBAT VÁROS.

1	Fütiiskola ..	2500	700									17000	680			7048												
2	Leányiskola ..	65000	1800													1300	525											
Összesen ..		90000	2500									17000	680			8348	525											

29. P Á R K Á N Y.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok												Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen												Állam-segély
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.						Legeltetés stb. pénzértékben			Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben	Pénzbeliek						Szolgáltatmányok pénzértékben					
		ért.		jöved.	területe		értéke		jöved.		értéke			jöved.	értéke		jöved.		tandij és hasoncziműek		adományok		stóla és rokoncziműek											
		1		2		3		4		5				6				7		8		9		10		11		12						
		frt	kr	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr					
1	Bart	1000	80	—	—	46	1277	4040	—	333	89	—	—	—	—	—	—	—	145	58	300	—	2	10	22	60	—	—	—					
2	Kéty	2000	40	—	—	24	1222	4140	—	217	12	—	—	—	—	—	—	—	70	72	15	—	—	—	11	16	8	—	—					
3	Bátorkesz ..	1500	80	—	—	14	1440	4420	—	232	—	—	—	—	—	—	—	—	116	60	400	—	—	—	58	25	60	—	—					
4	Ebed	2400	60	—	—	41	1174	8610	—	448	—	—	—	236	45	11	17	—	182	76	21	—	—	—	66	65	55	—	—					
5	Farnad	2000	70	—	—	19	719	5700	—	139	53	—	—	—	—	—	—	—	123	—	—	12	60	13	—	42	34	—	—					
6	Kéménd	6200	80	—	—	16	1506	3100	—	174	31	—	—	—	—	—	—	—	160	—	80	25	—	—	38	20	160	—	—					
7	Bény	2000	80	—	—	16	230	5000	—	138	36	—	—	98	42	4	—	—	189	—	100	—	—	—	30	—	—	—	—					
8	Köbölkut ..	1300	150	—	—	20	1084	3700	—	228	—	—	—	—	—	—	—	—	172	—	710	42	—	—	102	52	100	—	—					
9	Sárkány	800	80	—	—	10	1511	3000	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	156	75	92	—	—	—	17	19	26	—	—					
10	Kőhidgyarmath ..	3000	100	—	—	9	932	2600	—	68	69	—	—	—	—	—	—	—	262	64	83	80	—	—	57	83	76	90	—					
11	Libád	1100	50	—	—	11	844	2443	—	54	06	58	—	—	—	—	—	—	187	50	69	84	—	—	14	—	55	—	—					
12	Mocs	1000	60	—	—	50	172	14000	—	254	58	—	—	—	—	—	—	—	85	—	157	—	—	—	50	—	—	—	—					
13	Karva	2800	60	—	—	1	1446	610	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	148	40	105	—	10	—	—	—	—					
14	Muzsla	4000	250	—	—	35	408	6180	—	333	—	—	—	—	—	—	—	—	172	—	670	—	—	—	80	—	100	—	—					
15	Béla	—	30	—	—	5	1230	1200	—	40	30	—	—	—	—	—	—	—	70	—	89	—	—	—	13	—	39	—	—					
16	Nagy-Ölved ..	5800	115	—	—	22	477	6200	—	150	—	—	—	—	—	—	—	—	121	—	567	93	68	65	20	78	60	—	—					
17	Kural	2900	90	—	—	15	962	4500	—	129	94	—	—	450	—	27	—	—	123	22	40	—	—	—	9	—	60	—	—					
8	Párkány	12000	290	—	—	12	955	3254	—	174	94	88	—	4309	44	202	65	—	168	—	689	—	—	—	117	89	112	—	—					
19	Nána	3000	40	—	—	13	1439	4766	—	166	50	—	—	—	—	—	—	—	48	—	149	—	3	15	42	91	9	—	—					
20	Szölgvény ..	6000	200	—	—	33	958	7200	—	219	14	—	—	30	—	1	20	720	36	—	300	—	810	—	29	60	80	—	60					
Összesen ..		60800	2005	—	—	424	886	94563	—	3642	—	182	—	5124	31	244	82	720	—	36	—	2053	77	5191	97	288	10	854	98	1023	24			

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 155.363 frt — kr. értékű ingatlan után 5647 frt — kr., II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 5844 frt 31 kr. tőke után 280 frt 80 kr. III. A 4, 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 9594 frt 06 kr. ennek 4 százalékos tőkeértéke 239,751 frt 50 kr.

Mindössze a párkányi évi iskolafentartási évi jövedelme 15339 frt 86 kr., mely az I., II. és III-ik módzatok illetve összegezek szerint 402,240 frt 81 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

A bátorkeszi plebántához tartozó Madar fiók hitközségben az ujonnan kiuevezett alesperes ker. tanfel. Meizerman Ignác bátorkeszi plebános áldozat készségéből ez évben egy kath. iskola létesült.

30. P O Z S O N Y.

1	Pozsony	200100	1440	—	—	—	—	—	—	337	57	1252	68	7123	26	284	88	—	—	66566	—	—	—	—	—	—	—	—
---	---------------	--------	------	---	---	---	---	---	---	-----	----	------	----	------	----	-----	----	---	---	-------	---	---	---	---	---	---	---	---

Összesítés: A 200100 értékű ingatlan ntán a jövedelem 1440 frt, az 5. és 6-ik tétel alatti jövedelem 38440 frt 83 kr. tőke után 1537 frt 56 kr., a 8-ik tétel alatti jövedelem 66566 frt annak 4 százalékos tőke értéke 1664150 frt értékű alapvagyonnak felel meg.

Mindössze a pozsonyi kath. hitközség évi iskola fentartási jövedelme 69543 frt 56 kr., mely a fenti módzatok illetve összegezek szerint 1.864,260 frt értékű alapvagyonnak felel meg.

31. RADOSNA.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-segély		
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termé-nyek pénz-értékben		Pénzbeliek						Szolgál-mányok pénz-értékben					
		ért.		jöved.	területe		értéke				jöved.	értéke		jöved.	értéke		jöved.	tandij és hason-cziműek			adomá-nyok		stóla és rokon-cziműek									
		1		2		3		4			5		6		7		8				9		10		11							
		frt	kr	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr			
1	Alsó-Ludány ..	2700	70	—	3	1214	1300	—	36	96	—	—	—	—	—	—	70	—	780	—	—	—	61	—	—	—	—	—				
2	Chrabor ..	600	30	—	2	1000	840	—	53	—	—	—	—	—	—	—	20	—	340	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
3	Alsó-Mer sicz ..	1200	50	—	10	732	2030	—	102	—	—	—	—	—	—	—	81	—	200	—	—	—	41	24	—	—	—	—				
4	Ardanócz ..	1400	20	—	6	162	1200	—	19	66	—	260	—	10	90	—	150	31	68	70	36	60	28	40	—	—	—	—				
5	Nagy-Bodak ..	8286	160	—	5	1545	2320	—	144	—	30	—	—	—	—	—	110	—	53	50	230	—	—	—	—	—	—	—				
6	Felső-Attrak ..	600	15	—	7	1293	794	—	14	38	—	9	87	—	40	—	49	59	200	—	—	—	6	70	—	—	—	—				
7	Tót-Diós ..	500	20	—	6	—	900	—	142	—	—	—	—	—	—	—	24	—	158	—	—	—	—	—	—	—	79	—				
8	Felső-Vásárd ..	1200	35	—	4	1258	900	—	14	15	—	—	—	—	—	—	45	68	378	—	—	—	56	12	—	—	—	—				
9	Kamanfalva ..	500	30	—	2	1400	880	—	75	—	—	—	—	—	—	—	10	—	320	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
10	Nagyrippény ..	3000	120	—	9	870	3290	—	147	—	—	—	—	—	—	—	204	48	256	95	—	—	131	60	—	—	—	—				
11	Nyitrapásztó ..	320	20	—	11	1174	1600	—	92	—	—	—	—	—	—	—	36	80	169	63	—	—	30	89	—	—	—	—				
12	Nyitra-Pere-zlénny	4000	160	—	9	906	3800	—	176	—	—	—	—	—	—	—	157	—	375	95	—	—	109	90	12	—	—	—				
13	Nyitrasárfő ..	4000	60	—	2	39	129	—	5	05	—	—	—	2000	—	120	96	—	246	—	342	—	70	—	—	—	—	—				
14	Vezekény ..	700	20	—	1	1510	241	—	9	46	—	—	—	—	—	—	—	460	—	—	—	—	—	28	50	—	—	—				
15	Radosna ..	2110	60	—	15	1217	805	—	39	84	—	—	—	—	—	—	88	64	567	—	61	50	88	20	—	—	—	—				
16	Ürménecz ..	2000	48	—	8	858	1250	—	110	—	—	—	—	—	—	—	200	25	284	95	—	—	60	59	—	—	—	—				
17	Nagydovorán ..	1200	35	—	1	1100	800	—	80	—	—	42	95	—	2	15	—	—	263	—	—	—	2	14	—	—	—	—				
Összesen ..		34316	948	—	111	278	23070	—	1260	50	30	—	312	82	11	45	2000	—	120	—	1343	75	5121	68	670	10	688	78	40	50	79	—

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 57386 frt — kr. értékű ingatlan után 2208 frt 50 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 2312 frt 82 kr. tőke után 131 frt 30 kr. III. A 4, 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 7894 frt 81 kr., ennek 4 százalékos tőkeértéke 197,370 frt 25 kr.

Mindössze a radosnai kerület évi iskolafentartási jövedelme 10,234 frt 61 kr., mely az I. II. és III-ik módzatok illetve összegezek szerint 257,519 frt 07 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

32. SASVÁR.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen												Állam-szegély
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben	Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben	Pénzbeliek				Szolgáltatások pénzértékben									
		ért.		jöved.	területe		értéke			jöved.	értéke		jöved.	értéke		jöved.	tandij és hasoncziműek		adományok	stóla és rokoncziműek												
		1		2	3		4			5		6		7		8					9			10		11		12				
		frt	kr	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr			
		1	Broczkó	18000	205	—	8	257	3338	25	180	—	—	—	—	142	—	8	52	66	40	600	—	—	—	103	42	—	—	—	—	
2	Csári	6000	60	—	4	65	710	—	37	50	—	—	—	—	—	—	—	82	—	438	56	—	—	49	50	18	66	—	—			
3	Dojcs	3700	65	—	6	1197	4500	—	241	50	—	—	600	—	24	—	100	—	6	—	92	50	486	50	18	—	115	96	—	—		
4	Egbell	12500	210	—	17	917	5610	—	260	—	—	—	137	—	6	—	—	—	298	—	2281	86	—	—	149	73	118	10	—	—		
5	Holics	12900	186	—	2	—	800	—	60	82	—	—	200	—	10	—	—	—	238	—	2172	45	30	—	150	—	—	—	—	—		
6	Kátó	2100	40	—	2	1291	810	—	10	—	—	—	50	—	3	—	—	—	50	—	312	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
7	Czoborfalva	1000	40	—	—	1477	665	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	60	—	350	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
8	Kopcsány	9050	156	—	6	1312	3080	—	178	—	—	—	94	—	3	76	500	—	20	—	112	60	1652	—	239	75	—	—	—	—		
9	Kutti	11200	100	—	12	534	2860	—	329	10	—	—	570	—	38	20	—	—	—	—	117	60	799	—	162	98	—	—	—	—		
10	Nagykováló	5000	160	—	2	462	530	—	15	84	—	—	—	—	—	—	—	—	340	—	426	—	—	—	52	05	—	—	—	—		
11	Szmrdak	400	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
12	Péterfalva	5000	180	—	1	520	820	—	7	69	—	—	—	—	—	—	—	—	169	—	507	38	70	—	183	51	10	60	—	—		
13	Radosócz	3750	60	—	1	689	750	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	225	25	458	—	—	—	98	33	60	90	—	—		
14	Lopassó	600	20	—	1	1200	300	—	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	—	200	—	25	—	—	—	—	—	95	—		
15	Veskován és Vidován	2000	60	—	—	400	150	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
16	Sasvár	6060	155	—	2	717	340	—	18	—	—	—	—	185	—	11	10	326	80	711	30	280	—	313	48	40	—	—	—	—		
17	Stepanó	4400	40	—	6	560	2190	—	112	—	—	—	—	40	—	2	10	12	—	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
18	Mokrihaj	800	30	—	4	760	400	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	—	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
19	Pritrsd	800	30	—	—	300	100	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	—	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
20	Vradist	600	25	—	2	—	1000	—	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
21	Szomolánka	4000	50	—	4	266	1990	—	91	—	—	—	94	—	3	76	302	50	14	15	128	—	535	—	100	99	—	—	—	—		
22	Unin	1200	60	—	4	1201	1100	—	76	50	—	—	—	—	—	—	—	—	120	—	120	—	70	—	94	—	9	—	—	—		
23	Radimó	1200	60	—	7	79	2300	—	172	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47	60	47	—	16	80	77	—	—	—	—	—		
24	Letnicz	4200	110	—	—	135	100	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	385	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Összesen ..		116460	2122	—	99	467	34443	25	1915	95	—	—	1745	—	88	72	1269	50	61	87	2549	75	14132	05	509	80	894	70	257	26	95	—

Összesítés. I. Az 1, 2. és 3-dik tételek alatt felsorolt jövedelem 150,903 frt 25 kr. értékű ingatlan után 4037 frt 95 kr. II. Az 5. és 6-dik tételek alatti jövedelem 3014 frt 50 kr. tőke után 150 frt 59 kr. III. A 4, 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 19,343 frt 56 kr., ennek 4 százalék tőkeértéke 483,589 frt — kr.

Mindössze a sasvári kerület évi iskolafentartási jövedelme 23,532 frt 10 kr., mely az I., II. és III-dik módzatok illetve összegezek szerint 637,506 frt 75 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

33. SELMECZBANYA.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen												Állam-segély	
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben		Pénzbeliek						Szolgáltatások pénzértékben						
		ért.		jöved.	területe		értéke		jöved.			értéke		jöved.	értéke		jöved.			tandij és hasoncziműk		adománnyok		stóla és rokoncziműk									
		1		2		3		4		5		6		7		8		9		10		11		12									
		frt	frt kr	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr					
1	Szent-Antal	3200	75	—	12	1305	3250	—	114	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	74	50	800	—	200	—	106	—	20	—	—	—		
2	Illés	800	70	—	10	639	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—	170	—	30	—	80	—	20	—	—	—		
3	Bélabánya	—	—	—	—	503	250	—	12	—	2	40	—	—	—	—	—	—	—	80	—	—	—	818	55	201	40	—	—	—	—		
4	Hegybánya	—	—	—	29	967	1200	—	55	66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	759	87	50	—	313	97	—	—	—	—		
5	» Nővérek	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35000	—	1560	—	—	—	—	—	—	—	—	42	—	—	—	—	—	—	—		
6	Hodrusbánya	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	—	195	—	689	—	129	—	—	—	—	—		
7	Tópata	1500	50	—	1	546	100	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	76	74	204	—	50	—	49	25	—	—	—	—		
8	Selmeczbánya	7000	—	—	—	—	—	—	—	1	20	—	—	—	—	—	—	—	—	250	76	—	—	3867	—	200	—	—	—	—	—		
9	» Nővérek	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
10	Banka (Schitterste g)	1000	25	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	41	61	—	—	467	—	10	—	—	—	—	—		
11	Stefoltó	6000	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	104	—	—	—	820	—	100	—	—	—	—	—		
12	Lenge	600	40	—	14	113	950	—	12	60	—	—	37	86	1	51	—	—	—	33	80	243	68	41	25	—	—	—	—	—	—		
13	Magaslak	1000	35	—	1	1452	280	—	27	08	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	—	267	83	—	—	50	—	—	—	—	—		
14	Modertárna	820	9	—	4	98	800	—	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Összesen ..		21920	4	5	—	74	823	6900	—	260	34	13	60	35	37	86	1561	51	—	—	—	—	790	41	2682	38	7074	80	1239	62	40	—	—

Összesítés. I. Az 1., 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 28820 frt — kr. értékű ingatlan után 745 frt 34 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 35037 frt 86 kr. tőke után 1561 frt 51 kr. III. A 4., 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege — frt — kr., ennek 4 százalékos tőkeértéke 296,020 frt 25 kr.

Mindössze a selmeczi kerület évi iskolafentartási jövedelme 14,147 frt 06 kr., mely az I. II. és III-ik módozatok illetve összegezésük szerint 359,878 frt 36 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

Megjegyzendő, hogy a következő helyekről az iskola vagyonára vonatkozó kimutatások nem küldettek be és pedig: selmeczbányai irgalmas nénék.

34. SOMORJA.

Folyó szám	A község neve	I n g a t l a n o k										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-segély	
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben	Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termé-nyek pénz-értékben	P é n z b e l i e k						Szolgál-mányok pénz-értékben						
		ért.		jöved.	területe		értéke			jöved.	értéke		jöved.	értéke		jöved.	tandij és hason-cziműek		adomá-nyok		stóla és rokon-cziműek										
		1		2		3		4		5		6		7		8			9		10		11			12					
		frt	kr	frt	kr	hold	—	—	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt		kr
1	Csütörtök	2500	110	—	8	507	1000	—	27	10	—	—	—	—	—	—	86	40	528	—	—	—	114	20	24	—	—	—	—		
2	Béke	1800	80	—	—	945	200	—	17	44	20	—	200	—	8	—	—	90	49	230	—	—	—	14	—	32	—	—	—		
3	Csákány	2000	86	—	26	700	4600	—	80	72	3	—	110	—	4	40	—	97	67	130	—	—	—	32	—	62	56	—	—		
4	Föll	3000	140	—	7	823	1600	—	83	43	—	2000	—	80	—	63	—	2	52	62	50	520	72	56	90	—	—	—	—		
5	Eberhard	2200	60	—	3	100	437	—	42	—	7	—	—	—	—	—	120	50	300	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—		
6	Hidas	1300	70	—	2	685	950	—	54	—	—	474	20	28	45	—	127	—	565	—	—	—	98	57	—	—	—	—	—		
7	Illésháza	600	60	—	8	1507	954	—	46	74	—	155	62	8	25	—	71	40	202	62	18	04	32	—	—	—	—	—	—		
8	Misérd	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
9	Felső-Csölle	800	30	—	3	231	400	—	80	—	4	417	—	18	76	45	83	2	09	5	70	387	69	—	33	50	16	—	—		
10	Nagy-Légh	3600	60	—	3	1195	532	—	12	52	—	—	—	—	—	—	90	—	330	—	—	—	103	—	24	—	—	—	—		
11	Nagymagyar	1500	75	—	3	271	650	—	35	—	—	46	11	1	86	—	224	—	550	—	—	—	70	—	—	—	—	—	—		
12	Nagypaka	1600	50	—	4	913	1000	—	38	61	—	100	60	4	60	—	94	67	269	—	—	—	19	11	—	—	—	—	—		
13	Püspöki	4000	100	—	13	873	5325	—	184	81	—	—	—	—	—	—	140	50	519	74	—	—	168	20	44	—	—	—	—		
14	Szunyoghdi	1500	56	—	1	1294	195	—	44	20	—	—	—	—	—	—	—	—	340	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
15	Vezeknye	1500	60	—	3	—	600	—	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	345	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
16	Somorja	7000	280	—	3	303	559	—	18	—	12	—	—	—	142	—	6	40	203	—	1960	—	157	81	—	—	—	—	—		
17	Guthor	1017	80	—	2	397	600	—	51	—	18	—	—	—	—	—	82	—	235	—	19	44	30	10	5	—	—	—	—		
18	Szemeth	3000	150	—	2	931	465	35	9	53	16	—	—	—	—	—	48	—	206	—	3	24	58	—	—	—	—	—	—		
19	Felsőjányok	800	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
20	Szent-Antaltárnok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
21	Dénesd	1000	65	—	10	1462	1485	—	137	—	—	320	48	14	42	680	—	30	60	—	—	353	75	10	50	81	23	5	—		
22	Nagyszarva	3500	50	50	8	229	1200	—	95	—	—	—	—	—	—	—	—	—	400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
23	Vajka	1100	80	—	4	126	900	—	65	—	16	—	—	—	—	435	25	20	—	204	10	88	—	—	183	—	—	—	—	—	
Összesen ..		45317	1772	50	123	692	23652	35	1152	10	96	—	3224	01	168	74	1365	25	61	61	1747	93	6800	52	2087	22	1285	10	212	56	—

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 68969 frt 35 kr. értékű ingatlan után 2924 frt 60 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 5189 frt 26 kr. tőke után 130 frt 35 kr. III. A 4, 7—11 tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 12229 frt 33 kr., ennek 4 százalékos tőkeértéke 305733 frt 25 kr

Mindössze a somorjai kerület évi isko'afentartási jövedelme 15284 frt 28 kr., mely az I. II. III-ik módzatok illetve összegezek szerint 379891 frt 80 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

Megjegyzendő, hogy a következő helyekről az iskola vagyonára vonatkozó kimutatások nem küldettek be és pedig: Misérd és Szent-Antaltárnok.

35. STOMFA.

Folyó szám	A község neve	I n g a t l a n o k										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam- segély								
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legel- tetés stb. pénzér- tékben	Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termé- nyek pénz- értékben	P é n z b e l i e k						Szolgá- mányok pénz- értékben													
																			tandij és hason- cziműek							adomá- nyok		stóla és rokon- cziműek										
		ért.		jöved.	területe		értéke		jöved.	értéke		jöved.	értéke		jöved.	értéke		jöved.	7		8		9		10		11		12									
		1			2			3			4			5			6			7		8		9		10		11			12							
frt			frt			kr			hold			öl			frt			kr			frt			kr			frt			kr			frt			kr		
1	Besztercze	2500	90	—	6	637	1000	—	44	08	—	—	—	—	—	—	—	164	—	754	—	40	—	125	—	—	—	—	—	—	—							
2	Dévény	7419	280	—	—	890	419	—	4	19	—	—	232	34	10	45	—	76	—	600	—	—	—	200	30	—	—	—	—	—	—							
3	Dévényujfalu .. .	4000	40	—	11	1558	2000	—	85	—	—	—	—	—	—	—	—	210	—	210	—	—	—	52	40	22	—	—	—	—								
4	Hidegkut	2000	40	—	1	1100	150	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	60	—	215	52	—	—	52	80	—	—	—	—	—	—							
5	Laáb	8000	72	—	3	200	700	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	119	50	635	18	—	—	77	—	—	—	—	—	—	—							
6	Lamacs	4650	60	—	7	1021	2000	—	80	—	—	—	269	—	10	76	—	146	25	174	—	—	—	64	—	13	600	—	—	—	—							
7	Lozornó	8000	100	—	9	908	1160	30	24	79	—	—	—	—	—	—	—	21	70	600	—	64	80	154	—	—	—	—	—	—	—							
8	Magasfalu	6000	100	—	4	326	1150	—	84	—	—	—	—	—	—	—	—	320	—	910	—	—	—	133	71	10	—	—	—	—	—							
9	Magyarfalva	4000	150	—	6	1497	800	—	115	—	—	—	—	—	—	—	—	45	—	300	—	—	—	150	—	20	—	—	—	—	—							
10	Dimburg	2000	110	—	6	776	1200	—	165	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—	—	—	120	—	50	—	—	—	—	—	—							
11	Máriavölgy	1400	50	—	—	637	120	—	5	13	—	—	—	—	—	—	—	—	272	—	—	—	60	50	—	—	—	—	—	—	—	—						
12	Stomfa	20000	800	—	4	436	1150	—	34	18	—	—	467	12	19	17	—	82	—	471	—	—	—	196	—	10	—	—	—	—	—	—						
13	Mászt	4000	120	—	—	1070	1400	—	3	12	—	—	—	—	—	—	—	58	—	300	—	—	—	70	—	5	—	—	—	—	—	—						
14	Borostyánkő	2000	80	—	—	844	200	—	3	40	—	—	—	—	—	—	—	12	—	—	300	—	—	63	—	—	—	—	—	—	—	—						
15	Zohor	2000	116	—	8	1149	4150	—	270	—	—	—	—	—	—	—	—	315	—	477	50	280	—	142	60	38	50	—	—	—	—	—						
Összesen ..		79969	2208	—	69	249	17599	30	957	89	—	—	968	46	40	38	—	—	1629	45	6219	20	684	80	1661	31	168	50	600	—	—	—	—					

Összesítés. I. Az 1., 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 97,568 frt 30 kr. értékű ingatlan után 3165 frt 89 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 968 frt 46 kr. tőke után 40 frt 38 kr. III. A 4, 7—11 tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 10,363 frt 26 kr., ennek 4 százalékos tőkeértéke 259,081 frt 50 kr.

Mindössze a stomfai kerület évi iskolafentartási jövedelme 13,469 frt 53 kr., mely az I., II. és III-ik módozatok illetve összegezesek szerint 357,618 frt 26 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

36. SZENICZ.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czímen										Államsegély	
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek				Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben	Pénzbeliek				Szolgáltatások pénzértékben						
		ért.		jöved.		területe		értéke		jöved.		értéke		jöved.		értéke		jöved.			tandij és hasoncziműek		adományok		stóla és rokoncziműek						
		1		2		3		4		5		6		7		8		9		10		11		12							
		frt	kr	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr		
		1	Chropó	3900	50	—	—	792	200	—	4	12	—	—	—	—	—	—	75	—	269	—	38	40	24	60	—	—	—		—
2	Kis-Kovalóc	1500	50	—	—	498	200	—	5	5	—	—	—	—	—	—	47	60	270	60	—	—	—	—	—	—	—	—			
3	Hradist	2000	50	—	—	757	250	—	10	5	—	—	—	—	—	—	186	—	276	20	—	—	183	15	—	—	—	—			
4	Jablonicz	1500	80	—	7	860	1800	—	118	—	—	—	—	—	—	—	78	37	800	—	65	60	163	76	49	—	—	—			
5	Oszu-zkó	1800	30	—	—	76	40	—	50	—	—	199	88	11	93	322	—	19	32	110	99	300	—	—	172	95	—	—			
6	Rohó	2100	60	—	—	233	80	—	6	6	—	—	—	—	—	—	—	—	171	—	196	50	—	—	44	34	—	—			
7	Sándorf	4000	30	—	3	190	250	—	12	50	—	—	—	—	—	—	—	—	81	75	450	—	—	12	—	—	—	—			
8	Szenicz	5000	150	—	20	1568	5080	—	190	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1000	—	51	60	350	—	—	—	—			
9	Szobotiszt	1400	70	—	4	1200	300	—	20	—	—	50	—	2	—	—	—	—	—	56	—	294	70	211	80	84	30	—	—		
10	Verbócz	300	20	—	5	1068	1450	—	65	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	—	—	—	—	—			
Összesen ..		23500	610	—	43	842	9650	—	431	42	32	—	—	249	88	13	93	322	—	19	32	806	76	3857	00	367	40	1047	10	49	—

Összesítés. I. Az 1., 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 33,150 frt — kr. értékű ingatlan után 1041 frt 42 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 571 frt 88 kr. töke után 33 frt 25 kr. III. A 4., 7. és 11-ik tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 5359 frt 21 kr., ennek 4% tökéértéke 133,980 frt 25 kr.

Mindössze a szeniczi kerület évi iskolafentartási jövedelme 6433 frt 88 kr., mely az I., II. és III-ik módzatok illetve összegezek szerint 167,702 frt 13 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

37. SZEMP CZ.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-segély				
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.						Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben		Pénzbeliek						Szolgáltatások pénzértékben					
		ért jövéd.			területe		értéke		jövéd.		4		értéke		jövéd.		értéke		jövéd.		7		tandij és hasoncziműk		adományok		stóla és rokoncziműk		11					
		1			2		3		4		5		6		7		8		9		10		11		12									
		frt	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt		kr	frt	kr	
1	Boldogfalva ..	1500	35	—	2	1282	846	—	—	—	—	120	—	9	20	—	—	—	—	—	—	29	25	118	50	103	50	17	38	—	—	—	—	
2	Réthe ..	310	30	—	2	456	483	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	70	50	—	77	50	66	20	—	—	117	—	
3	Csataj ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	54	17	12	—	—	—	—	—		
4	Német-Gurab ..	1200	60	—	9	915	1900	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	50	188	—	—	—	—	—	—	—	—		
5	Cziffer ..	8000	200	—	2	1361	475	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3344	25	122	68	239	—	900	—	—	164	—	—	—	—	—		
6	Egyházfa ..	7800	100	—	3	363	718	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	—	8	—	337	—	330	—	75	—	422	44	—	—	—	—	
7	Jánosháza ..	600	20	—	2	1000	525	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	287	13	—	—	—	—	—	—	—	188	—	
8	Torony-Zoncz ..	950	30	—	3	600	675	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	294	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
9	Királyfa ..	5000	100	—	2	1300	600	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	42	—	350	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
10	Iványi ..	3600	100	—	10	460	3200	—	—	—	—	2	—	326	17	14	16	100	—	6	—	85	70	411	—	—	—	90	53	37	85	—	—	
11	Jóka ..	4000	8	—	7	322	1000	—	—	—	—	—	—	390	96	15	82	—	—	—	—	—	—	867	—	—	—	15	—	—	—	—	—	
12	Kápolna ..	1400	86	—	3	1208	1110	—	—	—	—	—	—	49	91	4	35	—	—	—	—	—	177	50	428	—	—	85	—	—	—	—	—	
13	Igrám ..	400	20	—	1	314	450	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	92	50	374	—	—	48	—	—	—	—	—	—	
14	Magyarbél ..	1000	98	—	3	1200	500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	169	—	434	—	—	124	26	—	—	—	—	—	
15	Duna-Ujfalu ..	1000	60	—	2	400	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
16	Nagy-Födemes	6800	100	—	8	737	1350	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	150	—	1150	—	—	160	75	—	—	—	—	—	
17	Puszt-Födemes	800	70	—	3	70	1980	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65	35	600	—	—	153	—	—	—	—	—	—	
18	Sárfő ..	9000	50	—	5	1125	600	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	71	—	400	—	—	69	10	—	—	—	—	—	
19	Szempcz ..	11500	310	—	3	180	800	—	—	—	—	—	—	1184	27	64	—	—	—	—	—	220	—	1366	—	—	160	—	—	—	—	—	—	
20	Vedrőd ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
21	Páld ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
22	Tót-Ujfalu ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Összesen ..		64860	1477	—	80	893	17912	—	—	819	96	6	—	2071	31	103	53	3644	25	136	68	1699	50	8867	90	310	17	1687	66	37	85	205	—	—

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 82,772 frt — kr. értékű ingatlan után 2296 frt 96 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 5715 frt 56 kr. tőke után 240 frt 21 kr. III. A 4, 7—11 tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 12,609 frt 08 kr., ennek 4% tőkeértéke 315,127 frt — kr.

Mindössze a szempczyi terület évi iskolafentartási jövedelme 15,146 frt 25 kr., mely az I., II. és III-ik módzatok illetve összegezéséek szerint 403,614 frt 56 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

Megjegyzendő, hogy a következő helyekről az iskola vagyonára vonatkozó kimutatások nem küldettek be és pedig: Vedrőd, Pála és Tótujfalu.

38. SZERED.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Államsegély	
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben			Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben	Pénzbeliek						Szolgáltatások pénzértékben				
		ért.		jöved.	területe		értéke		jöved.			értéke		jöved.	értéke		jöved.				tandij és hasoncziműek		adományok		stóla és rokoncziműek						
		1		2		3		4		5		6		7		8		9		10		11		12							
		frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr				
1	Magyar-Diószegh ..	15000	240	—	5	843	1815	—	95	—	—	—	493	75	24	69	—	—	—	—	371	50	612	—	56	40	155	28	—	—	
2	Német-Diószeg ..	2000	60	—	—	485	80	—	3	18	—	—	129	02	5	85	—	—	—	—	18	—	427	—	—	—	40	—	—	—	
3	Kismácséd ..	2000	60	—	5	—	850	—	23	97	10	—	228	44	10	22	—	—	—	—	101	50	173	70	—	—	50	—	—	—	
4	Galántha ..	12000	220	—	7	702	2250	—	160	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	149	37	1345	—	—	—	104	50	—	—		
5	Nebojsza ..	1000	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	98	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
6	Gány ..	1000	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	50	—	—	—	—	—	—	—		
7	Hidaskürth ..	14500	180	—	11	591	2395	—	165	20	2	40	—	—	—	—	—	—	—	131	—	872	—	50	—	153	04	—	—		
8	Matyus-Nyék ..	1000	50	—	6	1589	2045	—	125	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	—	241	—	15	—	15	—	—	—		
9	Kajal ..	5000	86	—	5	158	2042	—	105	—	—	—	550	—	24	74	—	—	—	80	—	563	—	—	—	65	—	—	—		
10	Tósnýárasd ..	7000	210	—	6	451	2112	—	160	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	50	140	—	—	—	45	—	9	—		
11	Nagymácséd ..	6500	320	—	9	1505	2412	—	126	18	—	—	332	35	26	76	—	—	—	194	—	757	—	—	—	100	87	—	—		
12	Nagysúr ..	1600	110	—	6	727	1800	—	166	—	—	—	400	—	32	—	—	—	—	212	—	790	—	—	—	192	—	—	—		
13	Varrasúr ..	1000	50	—	12	1452	2400	—	250	—	—	—	555	—	44	40	—	—	—	56	—	173	—	32	—	—	—	—	—		
14	Szered ..	13700	820	—	18	685	6040	—	191	93	—	—	789	—	55	85	—	—	—	13	80	1784	—	6	30	150	—	—	—		
15	Taksony ..	4500	455	—	8	79	3330	—	136	50	—	—	4000	—	300	—	—	—	—	105	—	262	50	—	—	79	69	—	—		
16	Vágszerdahely ..	1800	65	—	7	940	1425	—	89	—	—	—	—	—	—	100	—	—	4	50	120	—	530	—	—	20	—	47	—		
17	Vága ..	16000	210	—	16	738	5000	—	132	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	273	—	665	—	—	—	50	—	25	—		
18	Vizkelet ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Összesen ..		105600	3316	—	127	1345	43996	—	1928	96	12	40	7527	56	524	51	100	—	—	4	50	2023	67	9385	20	159	70	1220	38	81	—

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 149,596 frt — kr. értékű ingatlan után 5246 frt 96 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 7627 frt 56 kr. tőke után 529 frt 01 kr. III. A 4. 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 12,882 frt 35 kr., ennek 4% tőkeértéke 321,818 frt 75 kr.

Mindössze a szeredi kerület évi iskolafenttartási jövedelme 18,656 frt 32 kr., mely az I., II., III-ik módozatok, illetve összegezek szerint 479,282 frt — kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

39. SZÉCSÉNY.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok												Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen												Állam-segély
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.						Legeltetés stb. pénzértékben	Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben	Pénzbeliek						Szolgáltatások pénzértékben							
		ért.	jöved.	területe	értéke		jöved.	értéke		jöved.		értéke		jöved.	tandij és hasoncziműk	adományok	stóla és rokoncziműk																	
					1	2		3				4	5				6		7		8		9		10			11	12					
		frt	frt	kr	hold	—öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr				
1	Endrefalva	2000	60	—	7	604	1000	—	224	—	—	—	611	24	27	51	128	10	6	48	250	13	42	—	—	—	89	60	—	—				
2	Felfalu	1200	54	—	4	702	800	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	202	40	50	—	—	—	8	—	—	39				
3	Piliny	1600	65	—	6	1300	1300	—	140	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	203	93	42	—	—	—	22	—	—	—				
4	Nógrád-Ludány ..	4500	120	—	19	881	2335	—	237	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	543	05	63	—	—	—	40	—	—	—				
5	Szécsény-Halászi ..	2300	100	—	11	1000	2000	—	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	162	32	60	—	—	—	—	53	—	—				
6	Karancsságh	3700	100	—	10	1187	2000	—	185	—	—	400	—	21	83	—	—	—	—	—	625	20	105	—	—	—	136	80	—	—				
7	Ettés	2000	100	—	7	254	1800	—	179	—	—	372	—	16	50	—	—	—	—	—	240	32	8	—	—	—	38	20	—	—				
8	Ságujfalva	2000	85	—	7	539	531	—	47	—	12	200	—	9	63	—	—	—	—	—	104	60	180	95	—	—	—	—	—	—				
9	Szalmateres	700	25	—	3	1109	800	—	53	—	—	200	—	9	10	—	—	—	—	—	104	44	48	60	—	—	—	—	—	138				
10	Loóc	1200	25	—	8	1780	1600	—	37	05	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	231	—	191	33	—	94	09	7	95	—	—			
11	Hollókő	400	10	—	—	460	104	—	9	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	140	30	204	70	—	—	—	—	—	—				
12	Nógrád-Megyer ..	2250	111	—	14	635	1500	—	90	—	—	262	64	12	63	—	—	—	—	—	237	78	420	—	—	—	32	10	40	—	—			
13	Nagy-Géc	1300	62	—	12	1400	2500	—	75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	104	80	100	—	—	—	20	—	—	—				
14	Nagy-Bárkány ..	1700	30	—	5	843	790	—	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	227	20	17	40	—	62	84	30	—	—				
15	Mátra-Verebély ..	1400	60	—	5	51	960	—	90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	345	65	17	40	—	71	87	55	—	—				
16	Tót-Marokháza ..	300	10	—	6	1320	1315	—	36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	67	—	—	—	—	—	45	—	—	—				
17	Rimóc	1200	50	—	15	220	2750	—	305	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	291	70	138	—	—	95	40	—	—	—				
18	Sipek	3200	50	—	11	1156	906	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55	50	106	—	—	14	—	—	—	181				
19	Varsány	1400	42	—	6	1020	1100	—	56	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	189	—	85	—	—	42	—	20	—	—				
20	Soóshartyán	800	30	—	7	625	1489	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	345	54	45	50	—	90	45	48	70	—				
21	Kishartyán	900	50	—	2	880	691	—	13	63	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	204	07	68	—	—	26	20	20	—	—				
22	Szakál	1400	60	—	12	1258	2650	—	410	76	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	252	85	42	—	—	36	70	—	—	—				
23	Ráros-Mulyad	350	30	—	4	1583	600	—	55	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	107	50	159	50	—	—	—	—	—	—				
24	Szécsény	5200	80	—	5	674	1850	—	120	—	—	14000	—	649	57	205	—	10	20	—	—	605	—	—	—	—	—	—	—	800				
25	Szécsényi nőnevelő ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
Összesen ..		43000	1409	—	195	681	33311	—	2826	44	33	—	16045	88	746	77	333	10	16	68	5236	28	2798	88	—	—	920	25	319	—	1158			

Összesítés. I. Az 1., 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 76,311 frt — kr. értékű ingatlan után 4235 frt 44 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 16378 frt 98 kr. töke után 763 frt 45 kr. III. A 4., 7. és 11-ik tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 9307 frt 41 kr., ennek 4% tökéértéke 232,885 frt 25 kr.

Mindössze a szécsényi kerület évi iskolafentartási jövedelme 14,273 frt 30 kr., mely az I., II. és III-ik módzatok, illetve összegezésük szerint 325,375 frt 23 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

Megjegyzendő, hogy a Hajnald kalocsai érsek által alapított hármass intézet iskolai vagyonára vonatkozó kimutatások nem küldettek be.

40. SZOMOLÁNY.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-segély		
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek				Szántóföld, rét stb.				Legel-tetés stb. pénzér-tékben	Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termé-nyek pénz-értékben	Pénzbeliek						Szolgál-mányok pénz-értékben						
		ért.		jövöd.		területe		értéke			jövöd.		értéke		jövöd.		értéke			jövöd.		tandij és hason-cziműk		adomá-nyok			stóla és rokon-cziműk					
		1		2		3		4			5		6		7		8			9		10		11			12					
		frt	kr	frt	kr	hold	□-öl	frt	kr		frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr		frt	kr	frt	kr	frt	kr		frt	kr	frt		kr	
1	Alsó-Dió	1800	100	—	—	1	1543	1010	—	34	16	—	—	—	—	—	—	—	—	106	—	339	—	—	—	139	—	—	—			
2	Bélaháza	3400	60	—	—	12	1081	2650	—	72	60	—	—	—	—	—	—	—	—	138	50	251	72	—	—	63	—	—	—			
3	Bogdány	1500	50	—	—	9	38	2714	—	101	20	55	50	—	—	—	—	—	—	212	—	360	—	—	—	109	74	—	—			
4	Felső-Dió	3400	188	—	—	9	1542	2867	50	63	09	—	—	—	—	—	—	—	—	24	—	268	—	20	—	218	—	—	—			
5	Hosszúfalva	1300	15	—	—	13	312	4750	—	41	32	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	200	45	8	—	69	57	—	—			
6	Fenyves	500	23	—	—	2	1552	1120	—	12	04	—	—	—	—	—	—	—	—	55	90	176	46	6	—	17	—	—	—			
7	Nádas	1500	80	—	—	10	1299	1825	—	48	27	12	—	—	—	—	—	—	—	182	75	275	60	—	—	80	40	—	149			
8	Rimóc	2800	45	—	—	2	1587	800	—	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	161	25	176	—	—	—	65	—	—	—			
9	Ottóvilgy	2780	105	—	—	4	168	1325	—	79	—	—	100	—	4	—	345	—	—	74	50	300	—	—	—	122	—	17	—			
10	Szárzspatak	800	30	—	—	27	60	2600	—	121	17	—	—	—	—	—	—	—	—	62	—	413	70	—	—	226	—	27	90			
11	Szomolány	3200	40	—	—	15	786	1800	—	114	94	—	—	—	—	—	—	—	—	150	—	458	69	63	96	94	—	—	—			
12	Losonc	2000	25	—	—	3	1146	380	—	3	34	10	—	210	—	14	70	90	—	5	40	120	40	252	50	—	65	32	—			
Összesen		24980	761	—	—	113	1514	23841	50	726	13	77	50	310	—	18	70	435	—	22	10	1294	31	3472	12	97	96	1269	03	44	90	149

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 48,821 frt 50 kr. értékű ingatlan után 1487 frt 13 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 445 frt — kr. tőke után 40 frt 80 kr. III. A 4. 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 6255 frt 82 kr., ennek 4% tőkeértéke = 156,395 frt 50 kr.

Mindössze a szomolányi kerület évi iskolafentartási jövedelem 7783 frt 75 kr., mely az I., II., III-ik módzatok, illetve összegezek szerint 200,664 frt 75 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

41. UDVARD.

1	Csuz	2000	100	21	13	5630	162	60											209	86	280		22	90	40	35	40			
2	Für	5000	50	17	810	2000	51	90											117		75				50		57	64		
3	Jászfalu	1000	50	25	131	3874	232												44		171	20			21	87	36			
4	Kurtakeszi	1500	50	9	800	1500	77	10											177	12	61	20	10	45	89	26		300		
5	Marcelháza ..	800	25	3	732	600	38	1															278	2	70				122	
6	Kürth	4000	160	39	1016	10000	650		60		2	50	1364		58	65			580		600				100		80			
7	Szent István ..	1200	60					40											142	50			160							
8	Ó-Gyalla	5500	20	6	1540	1600	130												100		450		98	13	181					
9	Bagota	700	80	12	837	2210	185												22				85	05	7	10	30			
10	Perbete	3000	120	66	520	9900	887						1520		62				276		1750				80		80			
11	Szent-Miklós ..	2000	50	2		800	50	60											129				112	10						
12	Szemere	3000	50	14	380	2000	80												66		80				42	40	45	102		
13	Csehi	800	30	5	9	1000	50												94		42						10			
14	Szent-Péter	4000	60	30	739	3500	450	90	840		50	40	210		10	50			167		392				44	50	105			
15	Uj-Gyalla	3000	100	14	520	2800	75												106		347	60			32					
16	Udvard	10000	400	67	1488	13500	662						500		22	50			270		1308				152	43	92			
17	Baromlak	1000	50	15	1427	3250	103	32	13	44									64	32	200				42	20				
	Összesen ..	48500	1550	351	1362	4164	3884	72	124	44	900		52	90	3594		153	65	2564	80	6035		491	33	883	11	575	64	524	

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 192,664 frt — kr. értékű ingatlan után 5434 frt 72 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 444 frt — kr. tőke után 206 frt 55 kr. III. A 4., 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 10,624 frt 32 kr., ennek 4% tőkeértéke 265,608 frt — kr.

Mindössze az udvardi kerület évi iskolafentartási jövedelme 16,265 frt 59 kr., mely az I., II., III-ik módzatok, illetve összegezek szerint 382,766 frt 50 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

42. ÜRMÉNY.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam segély		
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.			Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére		Tanulók részére		Termények pénzértékben	Pénzbeliek				Szolgáltatmányok pénzértékben													
		ért.		jöved.	területe		értéke		jöved.	értéke		jöved.	tandij és hasoncziműek		adományok	stóla és rokoncziműek		értékben														
		1		2		3		4		5		6			7		8		9		10		11		12							
		frt	kr	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr			
1	Alsó-Jattó	1500	80	—	3	1200	600	—	90	35	1	20	—	—	—	—	—	—	125	93	13	20	—	—	91	90	6	—	—			
2	Felső-Jattó	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
3	Hosszúfalu	2300	60	—	8	935	2080	—	165	—	—	—	940	53	47	03	*265	16	53	26	109	—	366	98	96	75	60	27	—	—		
4	Köpcsöd	1500	50	—	2	1483	700	—	21	53	—	—	—	—	—	—	—	—	375	—	200	—	—	—	174	20	40	—	—	—		
5	Sempthe	1600	60	—	12	725	1200	—	68	68	—	—	—	—	—	—	—	—	90	—	450	—	34	—	126	—	—	—	—	—		
6	M.-Soók-Szelőcze	3400	132	—	22	1269	9200	—	214	—	—	—	—	—	—	—	—	—	305	—	704	—	—	—	80	20	—	—	—	—		
7	Soporunya	2500	80	—	10	369	2025	—	107	43	—	—	—	—	—	—	—	—	69	—	1245	46	28	—	107	—	—	—	—	—		
8	Path	935	35	—	2	1551	750	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	143	—	560	—	—	—	50	—	—	—	—	—		
9	Tornócz	4700	300	—	9	888	3000	—	136	49	—	—	—	—	—	—	—	—	24	—	562	66	42	—	35	—	—	—	—	—		
10	Ürmény	2500	150	—	17	123	3900	—	144	65	—	—	—	—	—	—	—	—	19	48	420	90	19	48	240	—	—	—	—	—	—	
11	„ nőnevelő ..	13000	—	—	1	—	400	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1400	—	—	—	—	—	—	—	—	
12	Mező-Keszi	1000	100	—	2	800	500	—	37	75	—	—	—	—	—	—	—	—	372	54	—	—	—	150	—	—	21	60	—	—	—	
13	Salgó	1000	110	—	3	1311	800	—	18	37	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	341	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Összesen ..		35935	1155	—	97	1054	25155	—	1084	25	1	20	940	53	47	83	265	16	53	26	1632	95	4864	20	1	10	23	964	57	46	60	—

Összesítés. I. Az 1., 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 61,090 frt — kr. értékű ingatlan után 2239 frt 25 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 1205 frt 69 kr. tőke után 101 frt 09 kr. III. A 4., 7. és 11-ik tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 9219 frt 75 kr., ennek 4% tőkeértéke 230,493 frt 75 kr.

Mindössze az ürményi kerület évi iskolafentartási jövedelme 11,560 frt 09 kr., mely az I., II. és III-ik módzatok illetve összegezésük szerint 292,789 frt 44 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

Megjegyzendő, hogy a következő helyről az iskola vagyonára vonatkozó kimutatás nem küldetett be és pedig: Felső-Jattó.

*) Tőke gyanánt az iskola magtárában felvett árpa ára van felvéve (100 mérő p. 2 frt = 200 frt) s miután a kölcsönzés 25%-ot jövedelmez, a jövedelmet ezen az alapon kellett felvenni.

43. UJLAK.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam- segély	
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek		Szántóföld, rét stb.				Legel- tetés stb. pénzér- tékben	Iskola vagy a tanító részére		Tanulók részére		Termé- nyek pénz- értékben	Pénzbeliek				Szolgá- mányok pénz- értékben													
		ért.	jöved.	területe	értéke	jöved.	értéke		jöved.	értéke	jöved.	tandij és hason- czíműek		adomá- nyok	stóla és rokon- czíműek																
																1	2		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12			
		frt	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt		kr
1	Alsó-Récsény ..	2100	80	—	14	1332	2000	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	166	44	78	—	—	—	104	17	—	—	—	—	—	
2	Ságh ..	1300	40	—	2	700	400	—	23	10	—	—	—	—	—	—	—	36	—	263	—	16	70	20	—	5	—	—	—	—	
3	Assakürth ..	800	85	—	7	517	1750	—	115	—	—	—	—	—	—	—	—	212	64	75	—	9	87	61	98	—	—	—	—	—	
4	Egerszegh ..	800	40	—	4	252	650	—	77	94	—	—	—	—	—	—	—	217	60	189	—	—	—	40	50	8	—	—	—	—	
5	Kisbáb ..	Bérh.	—	—	6	573	800	—	38	12	—	—	—	—	—	—	—	182	—	133	—	27	30	91	—	4	—	—	—	—	
6	Pusztakürth ..	2000	40	—	3	1401	600	—	37	90	—	—	—	—	—	—	—	102	50	145	—	—	—	—	—	26	80	—	—	—	
7	Románfalva ..	1000	25	—	5	1298	1000	—	27	—	—	—	—	—	—	—	—	115	45	210	25	—	—	—	—	35	—	—	—	—	
8	Lakács ..	2500	40	—	12	249	1600	—	77	66	—	—	—	—	—	—	—	73	—	187	—	12	60	49	—	—	—	—	—	—	
9	Suránka ..	2000	40	—	2	556	400	—	11	80	5	—	—	—	—	—	—	69	78	243	—	—	—	47	—	—	—	—	—	—	
10	Udvarnok ..	1700	60	—	5	1198	1100	—	31	21	12	—	—	—	—	—	—	44	—	660	—	—	—	74	—	—	—	—	—	—	
11	Bajnócska ..	1400	40	—	3	1246	370	—	23	50	—	—	—	—	—	—	—	53	25	267	—	—	—	20	—	—	—	—	—	—	
12	Nemes-Kürth ..	1200	60	—	2	1556	360	—	24	40	—	—	—	—	—	—	—	55	25	300	90	—	—	35	20	—	50	—	—	—	
13	Ujlak ..	700	25	—	2	1100	240	—	18	81	—	—	—	—	—	—	—	128	—	625	—	—	—	82	25	—	—	—	—	—	
14	Abalehota ..	800	30	—	3	120	530	—	19	36	—	—	—	—	—	—	—	51	—	310	—	—	—	40	—	—	48	—	—	—	
15	Ürbégh ..	800	30	—	16	485	2400	—	63	39	—	—	—	—	—	—	—	120	60	350	—	—	—	84	—	—	—	—	—	—	
16	Csekej ..	1100	15	—	1	1000	250	—	12	87	—	—	—	—	—	—	—	46	—	360	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
17	Sarluska ..	1600	50	—	—	505	50	—	2	42	5	—	—	—	—	—	—	92	50	305	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
18	Vicsap-Apáthi ..	1200	40	—	8	1384	1700	—	88	72	—	—	—	—	—	—	—	40	11	—	—	24	92	57	06	—	—	—	—	—	
Összesen ..		23000	740	—	104	1070	16700	—	793	70	22	—	—	—	—	—	—	1806	12	4641	19	91	39	806	36	78	80	—	—	—	—

Összesítés I. Az 1., 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 39,700 frt — kr. értékű ingatlan után 1533 frt 70 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem — frt — kr. tőke után — frt — kr. III. A 4., 7. és 11-ik tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 7445 frt 86 kr., ennek 4% tőkeértéke 186,146 frt 50 kr.

Mindössze az ujlaki kerület évi iskolafentartási jövedelme 8979 frt 56 kr., mely az I. II. III. módzatok illetve összege-
zések szerint 225,846 frt 50 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

44. VADKERT.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-segély	
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben		Pénzbeliek						Szolgáltatmányok pénzértékben				
		ért. jöved.			területe		értéke		jöved.		értéke		jöved.		értéke		jöved.		értéke		jöved.		tandij és hasoncziműek		adományok		stóla és rokoncziműek		értékben		
		1			2		3		4		5		6		7		8		9		10		11		12						
		frt	frt	kr	hold	—öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt		kr
1	Balassa-Gyarmath	14573	860	—	9	1516	2042	—	86	48	—	—	11241	34	486	06	600	—	27	24	168	96	775	—	—	—	463	24	—	—	
2	» Nőnevelő	25000	1200	—	—	1317	600	—	60	—	—	—	29100	—	1305	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
3	Csesztve	650	20	—	10	189	1550	—	153	24	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	69	25	50	—	8	11	58	72	—	—	
4	Marczal (Kántor)	—	—	—	6	51	800	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	138	—	—	—	—	—	28	44	50	—	
5	Illény	Bérh.	—	—	7	127	822	—	51	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	20	25	—	—	—	—	—	25	—	
6	Mohora	900	25	—	11	871	830	—	144	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	104	05	55	—	27	48	16	80	—	—	
7	Nagy-Kaláp	425	41	—	3	1045	500	—	40	65	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	184	49	57	50	—	—	155	84	—	—	
8	Nagy-Halomja ..	1800	160	—	12	437	2230	—	173	25	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	109	—	110	—	—	—	19	90	50	—	
9	Ipolykeszi	1300	130	—	2	865	580	—	52	—	5	—	—	—	—	03	—	—	—	—	100	—	110	—	—	—	37	—	19	—	
10	Kóvár	1610	140	—	7	361	1000	—	107	73	—	—	260	—	—	—	—	—	—	—	112	50	80	—	—	—	25	35	42	40	
11	Patak	2000	120	—	21	142	2930	—	389	10	—	—	20	—	11	70	441	50	18	89	312	—	183	—	—	—	64	—	50	—	
12	Dejtár	1565	120	—	15	968	1650	—	310	—	—	—	—	—	1	50	513	30	24	50	298	—	215	—	—	—	70	66	40	—	
13	Vadkert	4200	400	—	19	96	4000	—	96	21	10	26	666	04	29	—	1090	—	47	40	280	—	1175	—	—	—	69	—	—	—	
Összesen ..		54023	5216	—	127	785	19534	—	1713	66	24	26	41288	38	1833	26	2644	80	118	03	1892	44	2835	50	35	59	1008	95	276	40	—

Összesítés. I. Az 1. 2. 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 73,557 frt — kr. értékű ingatlan után 4929 frt — kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 43933 frt 18 kr. töke után 1951 frt 29 kr. III. A 4., 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 6074 frt 10 kr., ennek 4% tökéértéke 151,852 frt 50 kr.

Mindössze a vadkerti kerület évi iskolafentartási jövedelme 12954 frt 39 kr., mely az I., II., III-ik módozatok illetve összegezek szerint 269,342 frt 68 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

45. VÁGSALLYE.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok										Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen										Állam-segély	
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek			Szántóföld, rét stb.					Legeltetés stb. pénzértékben		Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termé-nyek pénz-értékben	Pénzbeliek				Szolgál-mányok pénz-értékben						
		ért.		jövéd.	területe		értéke		jövéd.			értéke		jövéd.		értéke		jövéd.			tandij és hason-cziműk		adomá-nyok	stóla és rokon-cziműk							
		1			2		3			4		5		6		7		8		9		10		11		12					
		frt	frt	kr	hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt		kr
1	Eperjes ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
2	Farkasd ..	5650	222	—	19	1024	12242	—	614	98	—	—	—	—	—	—	—	168	—	238	—	100	—	79	50	33	—	—	—		
3	Felső-Szeli ..	9000	90	—	6	693	2290	—	104	60	—	4443	13	311	—	1141	60	55	75	118	—	355	18	—	125	54	49	—	—		
4	Alsó-Szeli ..	2000	60	—	4	134	1650	—	104	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	250	—	—	—	55	—	—	—	—		
5	Királyrét ..	970	48	—	4	877	1150	—	103	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	74	—	105	40	94	60	28	53	—	—		
6	Nádszeg-Kösse ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
7	Urföld ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
8	Negyed ..	10800	350	—	26	337	17200	—	300	—	—	—	—	—	—	—	—	84	—	200	—	289	—	90	—	34	—	—	—		
9	Pered ..	11500	660	—	27	336	11600	—	853	—	—	3224	47	146	—	—	—	315	—	1050	—	38	—	400	—	—	—	—	—		
10	Tallós ..	7500	80	—	14	1175	2500	—	72	—	—	—	—	—	—	546	—	22	—	130	—	446	—	38	—	52	—	—	—		
11	Vezekény ..	1750	50	—	6	1398	2061	—	119	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	90	—	217	08	—	—	70	44	—	—		
12	Vág-Királyfa ..	5000	90	—	8	174	4387	—	76	83	—	518	—	24	72	—	—	—	—	159	—	650	10	118	—	114	—	—	—		
13	Vágsellye ..	6000	300	—	16	1564	4822	—	240	—	—	239	52	10	28	—	—	—	—	300	—	588	—	162	—	136	75	50	—		
14	Zsigárd ..	4500	160	—	33	1418	10750	—	302	60	2	60	1000	—	60	—	—	—	—	100	—	300	—	—	—	88	20	—	—		
Összesen ..		64670	2110	—	168	1130	70552	—	2890	01	260	—	9425	12	552	—	1707	60	77	75	1538	—	4399	76	784	64	640	07	966	75	287

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 135.222 frt értékű ingatlan után 5000 frt 01 kr. II. Az 5 és 6-ik tételek alatti jövedelem 11132 frt 72 kr. tőke után 629 frt 75 kr. III. A 4. 7. és 11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 8121 frt 92 kr., ennek 4 % tőkeértéke = 203048 frt.

Mindössze a vágsellyei kerület évi iskolafenntartási jövedelme 13751 frt 68 kr, mely az I., II., III-ik módzatok, illetve összege-
zések szerint 349,402 frt 72 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

Megjegyzendő, hogy a következő helyekről az iskola vagyonára vonatkozó kimutatások nem küldettek be és pedig: Nád-
szegh-Kösse és Urföld.

46. VEREBÉLY.

Folyó szám	A község neve	Ingatlanok												Alapítványok								Egyéb jövedelmi czimen												Állam. segély
		Tanítói lak, iskola s egyéb épületek				Szántóföld, rét stb.				Legeltetés stb. pénzértékben	Iskola vagy a tanító részére				Tanulók részére				Termények pénzértékben	Pénzbellek								Szolgáltatások pénzértékben						
		ért.		jöved.		területe		értéke			jöved.		értéke		jöved.		értéke			jöved.		tandij és hasoncziműk		adományok		stóla és rokoncziműk								
		1		2		3		4			5		6		7		8			9		10		11										
		frt	kr	frt	kr	hold	öl	frt	kr		frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr		frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr		frt	kr				
1	Alsó-Györöd	1400	60	—	13	1293	2405	—	95	50	—	—	—	—	—	—	—	331	50	—	—	—	57	—	—	—	—							
2	Gyékényes	900	20	—	1	1546	360	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	40	—	249	—	20	—	—	—	—	—							
3	Tőhöl	800	25	—	7	310	2300	—	94	—	—	—	—	—	—	—	—	113	32	50	—	—	—	—	—	197	—							
4	Besse	2200	130	—	6	916	1100	—	35	94	—	—	—	—	—	—	—	44	—	—	37	88	50	—	—	—	—							
5	Bars-Bessenýő . . .	6600	80	—	23	26	5765	—	267	—	—	200	—	9	100	—	4	50	106	—	300	—	5	—	47	84	—							
6	Csiffár	2200	120	—	7	551	690	—	50	80	7	—	—	—	—	—	—	331	50	75	—	—	36	—	—	—	—							
7	Tila	2500	100	—	12	1133	2550	—	152	18	—	—	—	—	—	—	—	65	126	—	—	—	—	—	—	—	—							
8	Fűss	2800	92	—	8	320	2528	—	91	50	—	—	—	—	20	—	90	192	—	497	20	—	—	61	65	—	—							
9	Bellegh	1200	50	—	3	475	550	—	37	—	—	—	—	—	—	—	—	179	42	—	—	—	—	10	—	—	—							
10	Rendve	1900	50	—	5	1546	1175	—	75	50	—	10	—	45	—	—	—	167	—	108	—	—	—	—	—	—	—							
11	Mellek	1350	40	—	16	1103	1805	—	55	62	6	50	—	—	—	—	—	49	50	100	—	4	50	31	50	10	169							
12	Zsitva-Gyarmath ..	3200	100	—	5	582	1150	—	56	—	—	—	—	—	—	—	—	—	310	—	—	20	—	—	—	—	—							
13	Nagylóth	1800	60	—	10	1271	2261	—	61	62	—	—	—	—	—	—	—	62	50	460	—	40	32	38	25	100	—							
14	Nagymánya	1700	75	—	7	820	2060	—	80	—	—	—	—	—	—	—	—	63	—	535	—	56	50	59	—	8	—							
15	Nagyvalkház . . .	800	35	—	2	226	600	—	18	63	—	—	—	—	—	—	—	53	63	362	66	—	—	—	—	—	—							
16	Szencse	1000	45	—	6	1661	1790	—	38	99	—	—	—	—	—	—	—	38	28	60	—	—	—	—	—	—	—							
17	Néved	1600	40	—	2	853	650	—	34	—	—	—	—	—	—	—	—	251	50	75	15	—	—	32	50	24	40							
18	Óhaj	1400	50	—	6	1316	1291	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	22	50	260	—	—	—	45	50	12	—							
19	Hull	3300	50	—	4	1147	1000	—	72	—	—	—	—	—	—	—	—	12	—	206	—	—	—	17	—	50	—							
20	Verebély	6000	124	—	37	600	6500	—	480	—	—	—	—	—	—	—	—	420	—	850	—	—	—	120	—	—	—							
21	Aha	3000	60	—	8	675	1750	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	116	—	105	—	—	—	—	—	—	—							
22	Dicske	3700	50	—	7	800	1500	—	95	—	—	—	—	—	—	—	—	12	—	205	—	—	—	—	—	—	—							
23	Kálasz	2400	40	—	2	—	550	—	25	—	—	—	—	—	—	—	—	143	—	318	—	—	—	—	—	—	—							
Összesen ..		53750	1496	—	198	1575	42330	—	2146	12	31	50	210	—	9	45	120	—	5	40	2863	63	5254	01	164	20	615	40	298	40	366	—		

Összesítés. I. Az 1. 2. és 3-ik tételek alatt felsorolt jövedelem 96,080 frt — kr. értékű ingatlan után 3642 frt 62 kr. II. Az 5. és 6-ik tételek alatti jövedelem 330 frt 14 kr. tőke után 85 frt — kr. III. A 4, 7—11. tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 9227 frt 14 kr., ennek 4% tőkeértéke 230,678 frt 50 kr.

Mindössze a verebelyi kerület évi iskolafentartási jövedelme 12,884 frt 11 kr., mely az I., II., III-ik módozatok illetve összege-
zések szerint 327,088 frt 50 kr. értékű alapvagyonnak felel meg.

Az Esztergom egyházmegye 46 kerületének kerületenként kimutatott összegezésének összesítése szerint 752 iskoláról beérkezett kimutatások szerint az iskolák vagyona vonatkozólag a következő adatokat nyerjük és pedig:

I. INGATLANOKBAN.

1. Tanítói lak, iskola s egyéb épületek értéke 2.677,079 frt; jövedelme 74,132 frt 14 kr.
2. Szántóföld, rét és szőlő összesen van 5116 katasztrális hold és 1514 □ öl.
3. A szántóföld stb. értéke 1.277,615 frt 36 kr.; jövedelem 63,859 frt 63 kr. E jövedelem $\frac{9}{10}$ részben kataszteri becsü után van kitüntetve.
4. Legeltetés, marhatartás, makkoltatás, malom vagy halászat, vadászat utáni jövedelem 1863 frt 60 kr.

II. ALAPITVÁNYOKBAN.

5. Az iskolák vagy a tanítók részére, melynek összege 374,886 frt 37 kr., ennek jövedelme 17,846 frt 14 kr.
6. A szegény tanulók segélyezésére, melynek összege 63,810 frt 28 kr.; ennek jövedelme 2769 frt 03 kr.

III. EGYÉB JÖVEDELMI CZIMEN.

7. Termény járandóságokból befolyó jövedelem 91,110 frt 41 kr.
8. Tandíj s hason czimüekből, minők az 5% iskolai pótdók, 305,651 frt 42 kr.
9. Adományokból, minők az állandó kegyuri adományok, továbbá az egyes városok által a kath. jelleg fentartásával ellátott iskolák tanítói részére kiutaltványozott összegekből, mely kitesz 60,706 frt 14 krt.
10. Palástdíj (stóla) és hason czimüekből, minők a kegyes alapítványokból befolyó jövedelem stb. 47,113 frt 42 kr.
11. Szolgálmányokból, minők a kézi vagy írás szolgálmányok, pénzértékben számítva 9801 frt 30 kr.
12. Az államsegély összege 10,438 frt.

Összesítés: I. Az 1. 2. és 3-dik tételek alatt felsorolt jövedelem 3.954,694 frt 36 kr. értékű ingatlan után 137,991 frt 77 kr. II. Az 5. és 6-dik tételek alatti jövedelem 438,696 frt 65 kr. tőke után 20,615 frt 17 kr. III. A 4, 7—11 tételek alatt felsorolt jövedelmek összege 516,447 frt 12 kr., ennek 4 százalék tőkeértéke 12.911,156 frt 25 kr.

A fentieknek összegezése után kitűnik, hogy az egyházmegye majd az összes iskoláinak évi fentartási jövedelme a beérkezett adatok szerint 675,054 frt 12 kr., mely a vett módozatok illetve összegezések szerint 17.304,547 frt 25 kr. értékű alapvagyonnak felel meg, melyhez ha e kimutatásból hiányzó adatokat beérkeztük után hozzáadjuk, e szám bizvást meghaladja a kerek *tizennyolcz milliót*, mi oly tekintélyes összeg, mely fényesen bizonyítja az egyháznak, iskoláira fordított kiváló gondoskodását.

Általános áttekintés.

1. Az egyházmegye területén az ez évi schematismus szerint a róm. kath. lakosság száma 1.766,936, melyből a beérkezett jelentések szerint tanköteles 128,628.

2. Az egyházmegyében van 1 férfi, 1 nő elemi tanítónőképző, 1 polgári tanítónőképző s 1 óvónőképző-intézet. Ezen kívül elemi népiskolával bíró 40 nőzárdá, 220 okleveles szerzetes tanítónővel. A szerzetes nők által vezetett tanintézetekben van azon kívül 2 felsőbb és 10 polgári leányiskola.

3. A szerzetes tanítónők által vezetett iskolákon kívül az elemi népiskolák száma 742 város és községben 806, melyben — levonva az 1—2 segédtanítói állást — a rendszeresített tanítói (beleértve a kántortanítóit is) 1172.

4. A tanítók tényleges létszáma 1002, melyből férfi és pedig képesített 899, 1—3 képző-intézeti osztályt végzett 30, képzőintézetet nem végzett 6; nőtanító van 67, melyből képesített 56, nem képesített 11, ezek közül 9-nek óvónői képesítése van.

5. 170 tanítói állás üresedésben van.

6. A szerzetes tanítónőkön kívül a tanítók életkorára vonatkozólag találjuk, hogy

az 1810 és 1820 között születettek száma	9.
„ 1820 „ 1830 „ „ „	27.
„ 1830 „ 1840 „ „ „	73.
„ 1840 „ 1850 „ „ „	140.
„ 1850 „ 1860 „ „ „	212.
„ 1860 „ 1870 „ „ „	280.
„ 1870 „ 1880 „ „ „	261.

7. A tanítóknak megyéenkénti születési származása a következő:

Abauj Torna megyei	2. Komárom megyei	35. Ugocsa megyei	1.
Arad „	1. Krassó-Szörény	1. Ung „	3.
Árva „	9. Liptó „	7. Vas „	5.
Bács „	1. Mosony „	2. Veszprém „	12.
Bars „	82. Nógrád „	23. Zala „	3.
Bihar „	3. Nyitra „	218. Zemplén „	2.
Borsod „	1. Pest „	28. Zólyom „	9.
Esztergom „	95. Pozsony „	284.	
Fehér „	5. Sáros „	1. Ausztriai születésű	7.
Gömör „	3. Somogy „	2. Csehországi „	2.
Győr „	23. Sopron „	11. Morvaországi „	8.
Háromszék „	1. Szepes „	4. Steierországi „	1.
Heves „	5. Szilágy „	1.	
Hont „	67. Tolna „	1.	
Jász.-N.-K.-Szolnok	3. Trencsén „	27.	

8. A tanítóknak számaránya az egyes tanítóképzőknél, hol tanulmányaikat végezték.

Baján nyert oklevelet	2. Esztergomban nyert oklevelet	266. Győrött nyert oklevelet	54.
Besztercebányán	28. Egerben „ „	5. Kalocsán „ „	2.
Budapesten	46. Érsekújvárott „ „	31. Kassán „ „	2.
Csáktornyan	3. Félegyházán „ „	3. Léván „ „	79.
Csurgón	1. Iglón „ „	3. Losonczo n „ „	14.

Modorban nyert oklevelet	91.	Pozsonyban nyert oklevelet	40.	Szegeden nyert oklevelet	1.
Nagy-Körösön	„	1. Sopronban	„	2. Szepesváralján	„
Nagyszombatban	„	259. Sepsi-Szent-Györgyön	„	1. Ungvárott	„
Nagyváradon	„	1. Szatmárott	„	2. Znióváralján	„

9. Az iskolák tannyelvére vonatkozólag van az egyházban 460 tisztán magyar, magyar-tót 86, magyar-német 10, tót-magyar 191, német-magyar 7, német 1, tót 50 és tót-német 1. Megjegyzendő, hogy az összes szerzetes tanítónők által vezetett intézetben a tannyelv magyar.

10. A tanítók átlagos száma az összes tanítói és tanítónői állásokhoz viszonyítva, beleértve az ismétlő tanköteleseket is: 92.

11. Az összes rendszeresített tanítói állások után a tanítók átlagos fizetése 436 frt. Megjegyzendő, hogy az iskolák összes jövedelméből, mely 675,054 frt 12 krt tesz ki, 10 százalékja az iskola jókarban való tartására van számítva.

Az egyházmegyében jelenleg működő tanítók és tanítónők betűsoros névmutatója.

Ács Ignác 295.

Acsay Gizella

Aczél János 89.

Adámi Benő 257.

Agárdi László 104.

Ambrusik József 442.

Ambróz Jakab 494.

Andrássy Lajos 632.

Angeli József 654.

Apa Kornél 43.

Ásványi Vendel 572.

Bachraty Géza 386.

Bachraty József 89.

Bachraty Sándor 529.

Bacskó Gyula 74.

Balla Sándor 122.

Balázs János 48.

Balázsovics József 507.

Ballás Etel 327.

Balek Gyula 81.

Balzer Antal 40.

Bálintfy Béla 125.

Bardossy Endre 118.

Barabás János 654.

Baranek Ferencz 306.

Baranek István 472.

Bartal István 584.

Bartal Mária 579.

Bartalos Miklós 475.

Bartek József 270.

Barton Imre 354.

Barton Károly 372.

Barton Mátyás 352.

Barton Sándor 395.

Bartosik Pál 235.

Bakos Antal 645.

Bokor György 645.

Becskó Antal 455.

Bedross Teréz 80.

Bella Antal 206.

Bella István 64.

Bellus István 237.

Belicza Fülöp 395.

Bella Antal 616.

Belics Erzsi 538.

Benedekovics József 14.

Bendzy József 390.

Bernáth Nándor 203.

Bertalan Vincze

Benyó János 272.

Berzák Jenő 264.

Benkő Mária 613.

Bielinszky Albin 356.

Bilszky János 21.

Bindur János 225.

Binovszky Alajos 513.

Bitter Tódor 44.

Blay József 176.

Blahó Emil 218.

Blahó Gyula 218.

Blahó István 98.

Bleuer Antal 192.

Blestyák János 163.

Bliszka Antal 282.

Bocz Árpád 232.

Bódy László 127.

Bodroghy Mihály 76.

Boldizsár László 62.

Boledovits Ferencz 295.

Borbács István 77.

Borbács Károly 72.

Boreczky Antal 436.

Borcsányi Jolán 537.

Boros Ferencz 156.

Boros József 65.

Borz János 51.

Botka Róza 269.

Borsody Ignác 629.

Borz János 645.

Brauner Rezső 124.

Brezina Antal 259.

Brezina Ottó 255.

Brenner Tivadar 291.

Brég Ede 536.

Brunczlik Imre 174.

Brückler Gyula 580.

Budinszky István 61.

Budinszky Károly 58.

Bugyács János 45.

Bujna József 267.

Burián József 467.

Bura Gyula 179.

Burizs Dezső 73.

Burza János 99.

Burza Mihály 194.

Buttarovics Ferencz 493.

Buzna János 267.

Buthy Antal 645.

Chalupa Viktor 537.

Chvosztik József 313.

Clementis László 39.

Csavara Pál 475.

Csehák József 265.

Cseppán Gábor 275.

Cseppán Rezső 537.

Csepla Károly 109.

Csepla István 191.

Csepreghy Károly 227.

Cserey János 158.

Csermák Gyula 276.
 Cserven Géza 133.
 Cservenka Győző 297.
 Cservenka Fülöp 380.
 Cservenka János 491.
 Csébia Károly 47.
 Csicsmányi János 226.
 Csiffáry Alajos 218.
 Csiffáry Flórián 165.
 Csillag László 655.
 Csinos János 251.
 Csóka Ferencz 100.
 Csongrády Lajos 52.
 Csongrády Vincze 166.
 Csoskó Ignác 118.
 Csvirig János 499.
 Csuszlik Ignác 262.
 Czettmayer Jolán 249.
 Chimmerer Emánuel 578.
 Csingel Endre 106.

Dankó Endre 85.
 Danszky Antal 481.
 Demény Nándor 227.
 Demuth János 45.
 Demmer Márton 114.
 Dermicser Ferencz 334.
 Diebl Rezső 437.
 Diecz Elek 39.
 Dierkó Ferencz 544.
 Divinecz János 338.
 Dogossy Árpád 27.
 Dobrovits János 205.
 Dóbry Ilona 538.
 Domineusz Ignác 536.
 Dräxler János 135.
 Dräxler József 139.
 Dreisziger Ferencz
 Drevnyák Máttyás 400.
 Drobni József 145.
 Dubrava János 300.
 Dudics Ferencz 164.
 Dudics István 165.
 Dudics László
 Dunay László 551.
 Dunay Máttyás 580.
 Dvorák István 369.
 Dualszky Géza 680.

Eitner János 328.
 Ellenbach Máttyás 32.
 Endrödy Gyula 49.
 Énekes Pál 587.
 Erdélyi Imre 491.
 Erdödy Ferencz 592.
 Erdödy Imre 39.
 Eröss Antal 566.
 Eltenberger Gyula 564.
 Eltenberger Sándor 414.
 Eltenberger Sándor 566.
 Essösy Ferencz 159.

Faskó Antal 33.
 Farkas Gyula 121.
 Farkas János 137.
 Fajkos István 146.
 Fandl József 147.
 Farkas Ákos Béla 156.
 Farold Gyözöné 537.
 Fajkos Ödön 252.
 Falussy István 674.
 Fekete Rezső 210.
 Fekete Győző 229.
 Fehér János 254.
 Feigler Lipót 399.
 Fehér György 563.
 Fekete György 9.
 Fekete János 24.
 Fekete István 52.
 Feigler Ferencz 537.
 Ferschitz Rezső 537.
 Feigler Carola 537.
 Filusztek János 351.
 Figura Ágoston 463.
 Ficsa Gyula 218.
 Fischer János 682.
 Flamik László 554.
 Folkmér Ferencz 72.
 Fodor István 193.
 Foglton József 507.
 Forsmér Friderika 538.
 Folgton István 401.
 Folajtár József 389.
 Fozmán Ilona 554.
 Frek János 23.
 idősb Frek János 31.
 Fraslanszky Simon 99.

Fülöph Ede 552.
 Fülöph János 489.
 Fülöph István 542.

Gazsó Bertalan 627.
 Gazsó Mihály 94.
 Gallovics Alajos 116.
 Gajarszky Mihály 208.
 Galgóczy Lukács 213.
 Gabanyi József 247.
 Ganó István 268.
 Gamó Ágoston 268.
 Gasselseder Miklós 424.
 Geröffy Henrik 151.
 Gerley Máttyás 200.
 Gebauer Paulina 222.
 Ginzey Zsigmond 160.
 Glouck Ferencz 103.
 Glósz Adolf 311.
 Glumény János 228.
 Gosztayer Berta —
 Gott Adolf 536.
 Gomány Mihály 486.
 Göndör Károly 536.
 Gutsik Imre 178.
 Gutsik Ferencz 179.
 Gullner Antal 464.
 Gunda István 220.
 Grubach Ágoston 264.
 Grobacsik János 355.
 Gruber Károly 388.
 Grekuská István —
 Greschner Henrik 123.
 Gritsch Károly 537.
 Gussvenics Vilmos 698.

Gyarmathy József id. -
 Gyarmati József ifj. 63.
 Gyarmati Imre 68.
 Györi István 502.
 Gyurian Alajos 154.
 Gyürki János 68.
 Gyürki Antal 69.
 Gyürki Bertalan 70.

Hagara Antal 14.
 Hanek Nándor 17.
 Halász Máttyás 28.

Hatinay János
 Haniberger József 80.
 Haimér István 110.
 Halványi János 153.
 Hajdu Ágoston 499.
 Hajabács József 247.
 Hartl Gyula 248.
 Halacska Mihály 278.
 Hayek Mária 282.
 Havas Leó 309.
 Hannusz Győző 222.
 Helbich Venczel 273.
 Herbszt Béla 425.
 Heidler Károly 433.
 Hergott Pál 443.
 Hever Vincze 479.
 Heim Fülöp 546.
 Heinzelmann Antal 22.
 Herdrik Gyula 75.
 Héderváry János 117.
 Heyer Vilmos 130.
 Heyer József 147.
 Heviz Mihály 500.
 Heppner Sándor 537.
 Hiszek Nándor 53.
 Hyrdy Béla 459.
 Hirosik Mihály 555.
 Hoch Emil 29.
 Holub János 74.
 Holly Márton 609.
 Holeczky Gyula 632.
 Holli Irma 80.
 Hofman Alajos 87—95.
 Hornyák Lajos 653.
 Horniczky József 87.
 Horák Bernát 112.
 Horváth János 183.
 Horváth István 195.
 Holcsek István 504.
 Horvát József 536.
 Holba Paulina 537.
 Horvatovics János 232.
 Holly János 234.
 Hollósy Gyula 254.
 Horváth Cornél 258.
 Horváth László 270.
 Hornyák Ágoston 293.
 id. Holovics Sándor 322.

ifj. Holovics Sándor 323.
 Hochel Kálmán 381.
 Horváth József 424.
 Holácsék Ferencz 438.
 Hornyák Lajos 445.
 Horák János 459.
 Horváth Ferencz 467.
 Holly Alajos 491.
 Horváth János 575.
 Horváth Dezső 581.
 Horák Béla 615.
 Horinka Ágoston 645.
 Hrdna Rafael 511.
 Hroziencsik János 131.
 Huber Miklós 22.
 Huszár Adolf 95.
 Hurta István 98.
 Hulák János 153.
 Huber Róza 578.
 Hudecz János 300.
 Humay Károly 313.
 Huszarik István 321.
 Hübner Ferencz 466.

Hermasser József 26.
 Iványi Gyula 562.
 Iványi Mihály 55.
 Illényi István 218.
 Izsákovics István 288.

Jabornik Károly 269.
 Jaksics Imre 21.
 Jakubéczy Antal 321.
 Jakubéczy Gyula 443.
 Jakubéczy Ferencz 318.
 Jakubéczy József 331.
 Jahulka György 556.
 Jalcs István 328.
 Jalovecz Miklós 438.
 Jancsó Gabriella 537.
 Jancsó Olga 537.
 Janda Győző 335.
 Janda István id. 350.
 Janda István ifj. 456.
 Janda János 516.
 Janda József 503.
 Janda Rezső 361.
 Jankó János 478.

Jankovits Pál 541.
 Janigos János 306.
 Janovecz József 178.
 Janovits Mária 31.
 Jaul Béla 502.
 Jávör B. Lajos 124.
 Jehlicska János 310.
 Jehlicska Károly 412.
 Jeszenszky Károly 432.
 Jóssy Alajos 440.
 Jossy Pál 385.
 Jóssy Sándor 455.
 Jurcsa András 264.
 Juhász Ferencz 232.
 Juhász Igó 124.
 Juhász József 198.
 Jurik János 387.
 Jurácska Pál 508.
 Juszth József 177.

Kalocsay István 60.
 Kanka Endre 32.
 id. Kanka János 388.
 ifj. Kanka János 456.
 Kanka Péter 517.
 Kamis Béla 257.
 Kanovszky Ferencz 316.
 Kanozsay József 248.
 Kantek József 451.
 Kántor Elek 204.
 Kánya Lajos 499.
 Karsay Pál 562.
 Karácsonyi Béla 14.
 Karácsonyi József 247.
 Karácsonyi Róza 80.
 Kassák Matild 538.
 Kassiczky Ferencz 168.
 Kalteisz Mária 537.
 Kasztner Emil 537.
 Kasztner Berta 611.
 Kapás József 56.
 Kapeller Teréz 537.
 Kary István 248.
 Kappmann Gusztáv 104.
 Kalovics Sándor 645.
 Kecskés Ilona
 Keményfy Kálmán D. 698.
 Kende Juliska 479.

Kendefi István 527.
 id. Kenderessy István 410.
 ifj. Kenderessy István 407.
 Kynczel Ferencz 105.
 Kilián János 224.
 Kianicska József 460.
 Király Mária 487.
 Kitta Pál 449.
 Kytller Alajos 437.
 Kytller Matild 369.
 Kiss Ferencz 487.
 Kis István 226.
 Klaucsek János 274.
 Klepács István 167.
 Kleinerler Béla 177.
 Klinda Irma 703.
 Klinda Károly 231.
 Kluska Rezső 224.
 Kmethy Mihály 97.
 Knobb János 444.
 Knöböl Mariska 148.
 Kmöbel Izabella —
 Knup Vilmos 362.
 Kocsis Károly 194.
 Kocsis Lajos 262.
 Kochányi János 279.
 Komán István —
 Komáromy János 201.
 Koncsek Károly 537.
 Konrády Flóris 544.
 Koltay Alajos 623.
 Koltay József 651.
 Kolányi Béla 246.
 Kolonics Lajos 540.
 Kohut Irma 545.
 Kozs Pál 309.
 Kopasz Bertalan 182, 221.
 Kopasz József 88.
 Kopecsny József 516.
 Korstyanszky József 73.
 Kostyák Rezső 189.
 Kossányi Flór 284.
 Korbély Ede 200.
 Körner Ferencz 683.
 Kottra József 43.
 Kováts Gizella 243.
 Kováts Gyula 489.
 Kováts Ferencz 243.

Kováts István 237.
 Kováts Ignác 553.
 Kovács Sándor 473.
 Kováts János 630.
 Kovács Kálmán 697.
 Kovacsics Miklós 328.
 Kovacsics Mihály 347.
 Kovalik György 242.
 Koek Lajos 29.
 Köteles István 74.
 Krajcsovits Flórián 233.
 Krajcsovits János 289.
 Kramer Paula 537.
 Kranitz József 475.
 Kratrek Endre 329.
 Krausz István 197.
 id. Kriszt József 173.
 ifj. Kriszt József 173.
 Krisz József 107.
 Krumpár Ferencz 517.
 Kubán János 497.
 Kubál Mihály 436.
 Kubala János 328.
 Kubin Vilma 284.
 Kubicza Lajos 322.
 Kubicza Nándor 297.
 Kubicza Pongrácz 46.
 Kubinyi József 96.
 Kucsera Imre 169.
 Kucsera Károly 399.
 Kummer Augusztá 336.
 Kubu Ferencz 465.
 Kupics Géza 180.
 Kurutz János 140.
 Laczkovits Károly 292.
 Lachmann Venczel 300.
 Lacsny István 150.
 Laffersz Ágoston 625.
 Lahvicska János 212.
 Lahvicska Márton 429.
 Lana Sándor 24.
 Langenthal János 536.
 Lassu László 487.
 Lazarek Márton 225.
 Leboda László 246, 647.
 Lédeczy Lajos 432.
 Ledeczy János 436.

Ledényi József 125.
 Lehotay Gyula 339.
 Lehotay István 435.
 Lehotay Károly id. 376.
 Lehotay Károly ifj. 387.
 Lehotay Rezső 378.
 Lehotay Vilmos 339.
 Lehoczky Árpád 104.
 Lehoczky Márton 158.
 Lemény János 260.
 Lemák János 181.
 Leszkovszky János 322.
 Lerner József 23.
 Licsauer Sándor —
 Liebenberger Antal 327.
 Libich István 163.
 Lissi János 181.
 Lichtner János 191.
 Littomericzky Ferencz 330.
 Lokolka István 341.
 Lovas Ferencz 27.
 Lóner József 25.
 Lulay Antal 315.
 Lupták József 322.
 Lussina Sándor 286.
 Lutter Kornél 180.

Major János
 Mann Antal 537.
 Mann Nándor 537.
 Manga Mihály 631.
 Machala Károly 224.
 Machanek József 374.
 Machovits Alajos 307.
 Magasházy Fülöp 131.
 Magyar Gizella
 Malárik Márton 182.
 Malárik Miklós 185.
 Malobiczky Lajos 254.
 Makk Ignác 218.
 Marosffy Lajos 683.
 Marschall Vilma 537.
 Marczel Gyula 245.
 Martinecz Mariska 212.
 Markovits István 285.
 Martinesák István 391.
 Martinkovits Alajos 177.
 Martinkovits Mária 300.

Maltey Ferencz 248.
 Matusik Pál 188.
 Matulay Alajos 617.
 Matulay Emilia 310.
 Matulay Ferencz 314.
 Matulay János 307.
 Matulay Vilmos 327.
 Matulay József 613.
 Masztics József 84.
 Matulay István 620.
 Masszarovits Gyula 119.
 Masszarovits Károly 424.
 Masztin József 84.
 Maár József 459.
 Markus István 61.
 Matéffy Nándor 245.
 Mátyus Jenő 229.
 Mayer Antal 141.
 Mayer Kálmán 645.
 Medriczky József 97.
 Melicher István 88.
 Merva Géza 17.
 Méry Imre 494.
 Méry Vincze 474.
 Mészáros Lajos 138.
 Mészáros Rezső 162.
 Michulka István 424.
 Mihályi Kálmán 567.
 Mihalik László 127.
 Mihalicska János 537.
 Mihalovits Flóris 279.
 Miklóssy Béla 493.
 Miklóssy József 703.
 Miklóska Lajos 196.
 Miklosovits Ferencz 358.
 Milovnik Mihály 380.
 Minarik László 425.
 Minarovits István 424.
 Misák Ferencz 212.
 Miska József 47.
 Misik Zsigmond 57.
 Mravik Lukács 152.
 Mócsy László 699.
 Masáry János 173.
 Mohay Gyula 81.
 Mokosányi Mihály 568.
 Molnár Ambrus 540.
 Molnár Béla 358.

Molnár Gyula 190.
 Molnár Flór 348.
 Molitórisz Géza 645.
 Molecz Tivadar 654.
 Morgenstein Alajos 350.
 Morvay Lajos 583.
 Munka István 486.
 Mulecz János 57.

Nagel János 675.
 Nagy Béla 120.
 Nagy József 54.
 Nagy Lajos 55.
 Nagy Sándor 80.
 Nagyfalusi Antal 218.
 Nalhlovsky János 325.
 Nádor István 148.
 Nálowszky József 347.
 Nedbalek Ferencz 499.
 Nedeczky Ferencz 113.
 Neibeller Rezső 44.
 Nemecek Antal 172.
 Nemcssovsky János 325.
 Néder Lajos 21.
 Németh Ferencz 53.
 Németh István 562.
 Németh Mór 472.
 Neymaier Károly —
 Nikolényi Károly 152.
 Nizsny Karola 537.
 Nizsnyánszky Antal 517.
 Nottnyi Ignác 508.
 Novoszád János 44.
 Novotni Nándor 89.
 Nuszer Gizella 148.
 Nyitrai János 153.

Oberle Vendel 30.
 Oberth Kálmán 128.
 Obuch János 430.
 Ondrájka János 187.
 Oplusztal Géza 506.
 Orba Nándor 615.
 Orosz Etelka 237.
 Oross Gábor 676.
 Ország Mihály 192.
 Ostermayer Henrik 21.
 Ottinger Antal 400.

Otipka Irma 677.
 Ozábal Antal 129.
 Ozábal József 322.

Paczák Adél 583.
 Pach István 291.
 Paitl Margit 200.
 Palásthy Antal 443.
 Palhó Pál 47.
 Palkovics Mihály 586.
 Palkovics Teréz 206.
 Pallovics Józsa 46.
 Palotay Sándor 150.
 Papp Sándor 120.
 Parák Hugó 201.
 Pasteka Lajos 349.
 Pastinszky Antal 19.
 Paper István 250.
 Pataki Alajos 637.
 Pataky János 252.
 Pattermann Ede 186.
 Pauer Lipót 618.
 Paulin Gizella 212.
 Paulen Vendel 381.
 Paulovits Antal 300.
 Pálmay Lina 22.
 Pázmány Irén 400.
 Pázmány Sándor 399.
 Pásztor Jeromos 27.
 Paulovics József 647.
 Peintler Géza 121.
 Pelter István 158.
 Perger István 229.
 Pergő József 80.
 Perinek Gyula 462.
 Perinay Ferencz 107.
 Péter Ignác 140.
 Péter József 241.
 Péter Mária 241.
 Petricsek József 29.
 Petrovics Dömötör 64.
 Petrovics János 466.
 Piacsek József 514.
 Pilisy István 136.
 Pilisy Pál 45.
 Pillarik Ferencz 98.
 Pintér János 482.
 Pirovics János 576.

Pitthordt Lajos 537.
 Plesko István 323.
 Plichta János 218.
 Pokorny Richárd 511.
 Polák Sándor 585.
 Polcsin György 315.
 Poriszka János 220.
 Potyondy Vilma 538.
 Podhradszky Zsófia 297.
 Podharszky Mária 618.
 Priska Ferencz 58.
 Preiner Endre 470.
 Pummersein János 221.
 Puhala János 549.
 Putanich János 246.

Ranecz Balázs 67.
 Rajcsányi István 442.
 Rapcsák Imre 703.
 Ravasz Lajos 259.
 Rehorovszky Péter 371.
 Réffi Ignác 581.
 Renner Ignác 143.
 Rehorovszky István 650.
 Rényi Miklós 23.
 Reichart János 39.
 Reskó Márton 275.
 Ribanszky János 164.
 Ridzi Mihály 287.
 Richter Ferencz 156.
 Riener János 229.
 Ritter Márton 486.
 Ripszler Rezső 537.
 Rock Nándor 283.
 Roder Lajos 336.
 Rohács Imre 528.
 Roicsek József 52.
 Roszulag Pál 439.
 Rozenbach Ferencz 23.
 Rozinói László 123.
 Roth György 42.
 Rotkovszky Béla 189.
 Rudolf József 50.
 Rummer Károly 548.
 Ruzsicska Sándor 181.

Sarmir József id. 269.
 Sarmir József ifj. 500.

Sarmir Lajos 274.
 Safranek Adolf 298.
 Sárhegyi János 156.
 Sasváry István 319.
 Schauer Ferencz 190.
 Schauersitz László 39.
 Scherer Ferencz 19.
 Scheffler Gyula 30.
 Scheicher János 52.
 Schmith Antal 537.
 Schmith Ferencz 537.
 Schneider Lajos 449.
 Schifferdecker Lipót 400.
 Schönvalder Oszkár 537.
 Schöbel Antal 39.
 Schram Károly 424.
 Schrott Amália —
 Schruttka Ferencz 306.
 Schronek Ferencz 324.
 Schronek Mihály 513.
 Schubert István 537.
 Schuller Pál 111.
 Schuch Ilona 285.
 Schuch Zsófia 283.
 Sebő János 168.
 Sepák Ágoston 106.
 Seyler Alajos 358.
 Sotter Ferencz 209.
 Simkó József id. 183.
 Simkó József ifj. 202.
 Siklaky István 78.
 Simor István 43.
 Sipos Ferencz 107.
 Sipos Jenő 119.
 Sipos Mihály 124.
 Simoncsics Antal id. 481.
 Simoncsics Antal ifj. 505.
 Simoncsics Anna 86.
 Simoncsics Francziska 494.
 Simoncsics János 289.
 Simoncsics Pál 488.
 Schanak Alajos 617.
 Smeringa Antal 393.
 Smeringa Dénes 357.
 Smeringa Géza 261.
 Smeringa Géza 404.
 Smeringay Ferencz 166.
 Simrák János 21.

Sipkovszky János 231.
 Skof Géza 294.
 Skrabik János 101.
 Skvaró Ágoston 292.
 Somogyi Aladár 196.
 Somogyi György 681.
 Soka Bálint 167.
 Sóky János 590.
 Somszky Jeromos 435.
 Sommer János 636.
 Spacek Emil 234.
 Spanyol Ignác 529.
 Spiel János 27.
 Sporanek János 328.
 Schäffer Alajos 611.
 Staffer Géza 590.
 Stampay János 46.
 Stefan Anna 537.
 Stefcsik Gábor 102.
 Stefanik József 277.
 Stefanovits János 369.
 Steiger Antal 537.
 Steiger József 537.
 Stetter Borbála 150.
 Stevoha Péter 150.
 Stevkovits Károly 490.
 Stibrányi Elemér 122.
 Stibló István 81.
 Stibló János 133.
 Stiaszny Gyula —
 Sturay Antal —
 Streicher Ferencz 270.
 Streicher István 471.
 Stubeodek Győző 111.
 Svarba Endre 156.
 Svikruha Jenő 490.
 Sümegh István 244.

Szabányi Mihály 207.
 Szabavszky László 267.
 Szabó Aranka 148.
 Szabó Béla 243.
 Szabó Henrik 488.
 Szabó István 387.
 Szabó Lajos 567.
 Szabó József —
 Szabó István 27.
 Szabó János id. 648.

Szabó János ifj. 242.
 Szabó Ottó 227.
 Szabó Pál 310.
 Szabó Sándor 208.
 Szabó Vazul 491.
 Szuhány Lajos 505.
 Szakavszky István 410.
 Szaidl Ferencz 227.
 Szamkó Alajos 59.
 Szamord Ignác 702.
 Szabó Gyula 71.
 Szabó László —
 Szedlacsik Mihály 291.
 Szedlárík József 450.
 Szedlarik Mária 431.
 Szedlacsek Ferencz 30.
 Szekerák István 254.
 Szeléz József 519.
 Szeleszky István 347.
 Szentgyörgyi Béla 501.
 Szentgyörgyi Ferencz 257.
 Szerencsik Vincze 211.
 Szepessy István 56.
 Szepessy József 66.
 Szép Lőrincz 554.
 Szighardt Gyula 543.
 Sziklay József 171.
 Szikora Ferencz 453.
 Szikora József 17.
 Szilaveczy István 52.
 Szilás Berta 479.
 Szilás József 235.
 Szivák Mihály 101.
 Szkladányi Béla 86.
 Szkladányi Jenő 258.
 Szkladányi Károly 74.
 Szlavicsek Nándor 368.
 Szladka István 270.
 Szlavik Endre 196.
 Szlavik Ferencz 199.
 Szlatinyi Angela 538.
 Szmolik Ede 536.
 Szobolovszky János 186.
 Szoleczky János 144.
 Szokoli István 67.
 Szopusek János 50.
 Szorenling Elek 478.
 Szorenling József 470.

Szpevák József 89.
 Szpinka Mihály 94.
 Szöllőssy Géza 645.
 Szöllőssy Jenő 645.
 Szöllőssy János.
 Szolgyemy Gyula.
 Sztraka Emil 549.
 Sztraka József 421.
 Sztokhar Vilmos 171.
 Sztrelka Ferencz 508.
 Szukup Aladár 469.
 Szukup János 413.
 Szutz János 255.
 Szvoboda Vincze 149.
 Szukup Antal 431.
 Sztrigeskó Sándor 615.
 Sztricskó Ilona 625.
Talló László 430.
 Takács Lajos 31.
 Tariczky István 60.
 Tavaszy Endre 244.
 Talposch Gyula 112.
 Talposch Gyula 182.
 Teller Frigyes 26.
 Tichy Károly 72.
 Tichy Lajos 537.
 Till János 25.
 Tiszuczky László 496.
 Tocsek Miklós 562.
 Toller Imre 463.
 Tomasek Imre 297.
 Tomkulják Péter 441.
 Torma János 171.
 Tóth István 79.
 Tóth János id. 577.
 Tóth János ifj. 682.
 Tóth Kálmán 78.
 Tóth Lajos 190.
 Tóth Lipót 70.
 Tóth Sándor 110.
 Tölgyessy Jeromos 16.
 Török László 189.
 Török Mihály 191.
 Trenkusz János 66.
 Trestyánszky Adolf 162.
 Tuka Antal 89.
 Turány József 186.
 Turek Antal 331.

Tyukos Károly 241.
Uherkovits Gyula 300.
 Uherkovits Sándor 308.
 Urbán Sándor 440.
 Uxa László 537.
 Üdvössy Antal 389.
Vachó János 623.
 Vadkerty Károly 251.
 Vadkerty Zsigmond 251.
 Vajda János 193.
 Valencsik János 109.
 Valkovits György 404.
 Vallenovszky János 320.
 Valler György 28.
 Vallovits Gabriella 490.
 Valló József 57.
 Valter Alajos 298.
 Valter Ferencz 462.
 Vanek Gáspár 113.
 Varga Nándor 49.
 Vavrovits Jenő 437.
 Vágner János 128.
 Vágner Károly 251.
 Vágner Lajos 32.
 Vágner László 381—382.
 Vágner Márton 108.
 Vacsek Nándor 627.
 Vakkay István 656.
 Vágvölgyi Béla 699.
 Veidenhoffer Emilia 222.
 Weinwurm Pál 327.
 Veisz Adolf 134.
 Veisz József 501.
 Veisz Szilveszter 33.
 Veizner István 69.
 Velksy Kálmán 59.
 Venczell József 512.
 Veress Zsigmond 200.
 Verner Tivadar 316.
 Veszélák Ferencz 141.
 Veszélák Lajos 138.
 Veszely Ferencz 314.
 Veszely István 192.
 Veszely Timót 524.
 Vilcsek Gyula 148.
 Vilin József 76.

Vinkovics Gusztáv 126.
Vinkovics István 149.
Vinkovics Vincze 110.
Virsik Béla 206.
Virsik István 251.
Virsik János 197.
Virsik Márton 205.
Virsik Márton 183.
Virsik Márton 147.
Vital István 499.
Vitovszky Endre 188.
Vittmann Antal 536.
Vittver József 71.
Vodák Benő 623.
Vogl Géza 382.

Vojtek Imre 194.
Vojtek Imre 198.
Voldán Béla 484.
Voszatko Antal 482.
Vörönek Mihály 316.
Vrba Nándor 615.
Vöröss Ferencz 493.
Vrbik István 202.
Windisch János 241.
Wohlmuth Ernő 580.

Zahár Ignác 152.
Zalka László 177.
Zapletal Frantiska 277.
Zavodszki Ferencz 522.

Zibrinyi Lénárd 144.
Zimmerman Lőrincz 132.
Zsiskai István 333.
Zsiskai Rezső Ferencz 340.
Zojáczek Vincze 260.
Zollor Károly 148.
Zoród Lajos 207.
Zuchany László 552.
Zubek József 339.
Zwinger Ferencz 539.
Zwinger Károly 539.
Zsákovits Ferencz 46.
Zsidek Mihály 654.

Az iskolák betűsoros helynévtára.

Aba-Lehota 294.

Ábrahám 438.

Aha 200.

Albaár 566.

Agyagos 650.

Alistál 567.

Almás 595.

Alsó-Almás 111.

Alsó-Bágyon 97.

Alsó-Botfalu 373.

Alsó-Diós 503.

Alsó-Dombó 513.

Alsó- és Felső-Dubován 388.

Alsó- és Felső-Esztergály 70.

Alsó-Győröd 190.

Alsó-Korompa 428.

Alsójattó 253.

Alsó-Ludány 273.

Alsó-Merasicz 274.

Alsó-Nyárasd 567.

Alsó-Palojta 66.

Alsó-Pél 163.

Alsó-Rakoncza 117.

Alsó-Récsény 286.

Alsó-Szeli 232.

Alsó-Szemeréd 103.

Alsó-Várad 163.

Andód 219.

Anyala 220.

Apaj 430.

Aranyos-Maróth 172.

Ardanócz 275.

Assa-Kürth 288.

Ásvány 658.

Babindal 206.

Bácsa 660.

Bagota 247.

Báhony 448.

Bajcs 210.

Bajna 226.

Bajna 263.

Bajóth 28.

Bajta 142.

Baka 568.

Bakabánya 105.

Ballony 575.

Balassa-Gyarmat 75.

Bálvány-Szakállos 650.

Banka 408.

Bánkeszi 211.

Baromlak 253.

Bars-Bessenyő 192.

Bars-Cseke 163.

Bars-Endréd 166.

Bars-Füss 194.

Bart 45.

Bassócz 350.

Báth 106.

Bátorkesz 44.

Bazin 446.

Béke 540.

Békás-Megyer 38.

Béla 49.

Bélaház 503.

Bellegh 194.

Bény 46.

Beregszegh 392.

Berencsfalu 98.

Bernecze és Baráti 133.

Besse 192.

Besztercze 611.

Bikszárd 321.

Bilka-Humencz 328.

Binócz 507.

Bogdány 504.

Bohunicz 430.

Boldogfalva 469.

Borostyánkő 624.

Bori 385.

Bozók 98.

Böös 579.

Brezova 374.

Broczkó 296.

Bucsány 431.

Budapest 33.

Budapesti Simor-intézet 688.

Buda-Eörs 39.

Bur-Szt.-György 322.

Bur-Szt.-Miklós 322.

Bur-Szt.-Péter 324.

Bussa 67.

Chrábor 274.

Chropó 332.

Czajla 165.

Cziffer 688.

Czoborfalva 307.

Csáb 68.

Csábrág 99.

Csákány 541.

Csákócz 99.

Csalár 68.

Csárád 187.

Csári 297.

Csasztókócz 354.

Csata 165.

Csehi 205.

Csehi 250.

Csejkő 151.

Csejthe 342.

Cseszte 450.

Csesztve 77.

Csév 14.

Csicsó 628.

Csiffár 193.

Csiliz-Rádvány 579.

Csolnok 28.
Csukárd 449.
Csúz 243.
Csütörtök 539.

Dacsó-Keszi 68.
Dágh 29.
Dalmad 102.
Darnó 663.
Dejtár 81.
Dejte 514.
Deménd 106.
Dercsika 581.
Detrekő-Csütörtök 595.
Detrekeő-Szent-Miklós 324.
Detrekő-Szent-Péter 326.
Detrekőváralka 325.
Dévény 613.
Dicske 200.
Dimburg 618.
Diószeg 486.
Dobó-Berekalja 153.
Dojcs 298.
Dorogh 15.
Dorogh-Ujbányatelep 16.
Dömös 20.
Drahóc 385.
Drégely-Palánk 117.
Dubova 453.
Dunaszegh 665.
Duna-Szent-Pál 664.
Dunaszerdahely 581.
Duna-Ujfalu 478.
Duna-Ujfalu 654.

Ebed 44.
Ebedecz 187.
Ebeczk 74
Eberhard 543.
Egegh 107.
Egbell 298.
Egyházfa 471.
Egyházgelle 584.
Egyházkarcsa 558.
Endrefalva 54.
Egyház-Nagyszegh 222.
Ekecs 631.
Ekel 633.

Eördögh 201.
Eperjes 229.
Érseklél 637.
Érsekujvár 216.
Esztergom 1.
Esztergomi tanítóképző 696.
Esztergomi óvónőképző 699.
Esztergom-Szt.-Györgymező 13.
Esztergom-Szt.-Györgymező
leányiskola 686.
Esztergom-Szent-Tamás 9.
Esztergom-Viziváros 7.
Esztergom-Vizivárosnőzárda 684.

Farkasd 230.
Farkashida 437.
Farnad 45.
Felbaár 558.
Fél 542.
Felfalu 55.
Fekete-Kelecsény 174.
Fenyő-Kosztolány 175.
Fenyves 506.
Felső-Attrak 276.
Felső-Csölle 548.
Felső-Dombó 527.
Felső-Diós 504.
Felső-Korompa 429.
Felső-Legénd 102.
Felső-Szeli 231.
Felső-Szemeréd 204.
Felső-Szöllös 202.
Felső-Sipék 99.
Felső-Túr 119.
Felső-Vásárd 277.
Felső-Zelle 386.
Felső-Zsemler 108.
Für 244.
Füzes-Gyarmat 108.

Gajar 597.
Galábocs 73.
Galgóc 395.
Galántha 488.
Gány 489.
Garam-Damásd 165.
Garam-Kövesd 145.
Garam-Kelecsény 158.

Garam-Keszi 153.
Garam-Lök 167.
Garam-Solymos 154.
Garam-Szt.-Benedek 176.
Garam-Szent-György 162.
Garam-Szöllös 151.
Garam-Ujfalu 152.
Gerencsér 434.
Geszt 438.
Gesztőcz 183.
Ghymes-Kosztolány 182.
Grinád 455.
Gúta 638.
Gutor 562.
Gyarak 208.
Gyékényes 191.
Gyerk 110.
Gyermely 31.

Halászi 60.
Halmos 464.
Házás-Nyénye 69.
Hecse 182.
Hédervár 667.
Hegybánya 82.
Hegyhát 178.
Helemba 144.
Héreg 29.
Hidegkut 692.
Hont 119.
Hont-Besenyőd 110.
Hont-Börzsöny 129.
Hont-Némethi 101.
Hont-Szántó 112.
Holics 303.
Hollókő 58.
Horváthi 110.
Horvát-Gurab 455.
Hosszufalu 254.
Hosszufalu 506.
Hidas 544.
Hidaskürth 490.
Hidvég 118.
Hizér 174.
Hrádek 401.
Hradist 335.
Hrachovistye 376.
Hubina 410.

Hugyag 72.
Hull 199.
Huorka 404.

Igrám 477.
Illés 86.
Illésháza 545.
Inám 123.
Ipoly-Balog 123.
Ipoly-Bél 131.
Ipoly-Damásd 150.
Ipoly-Födémes 121.
Ipoly-Keszi 79.
Ipolynek 122.
Ipolyág 123.
Ipoly-Szakalos 131.
Ipoly-Szécsénke 125.
Ipoly-Vecze 119.
Irtvány 131.
Istvánfalva 456.
Iványi (Ivanka) 474.
Izsa 646.

Jablonicz 336.
Jakabfalva 598.
Jánosháza 228.
Jánosháza 472.
Jászfalu 244.
Jenő 39.
Jókő 516.

Kajal 492.
Kálna-Borfő 108.
Kaláz 201.
Kamanfalva 277.
Kápolna 476.
Kaplath 400.
Karkócz 432.
Karancsság 56.
Karva 47.
Kátó 306.
Kátlócz 517.
Kelenye 121.
Kékkő 70.
Kéménd 45.
Kemencze 132.
Kerekudvard 172.
Keresztur 180.

Keresztur 436.
Keszegfalva 649.
Kesztölcz 21.
Kéty 43.
Kicsind 146.
Kiliti 670.
Kis-Apáthi 178.
Kis-Baábi 289.
Kis-Bajcs 672.
Kis-Bodak 674.
Kisfalud 189.
Kis-Gyarmat 135.
Kis-Hartyán 65.
Kis-Hind 206.
Kis-Kér 113.
Kis-Keszi 139.
Kis-Koszmály 159.
Kis-Kovalócz 333.
Kis-Lévárd 599.
Kis-Macséd 488.
Kis Maros 148.
Kis-Oroszi 21.
Kis-Tapolcsány 179.
Kis-Ujfalu 75.
Kis-Üllés 184.
Kis-Várad 222.
Kis-Vendég 265.
Királyfa 459.
Király-Rév 233.
Kiripolcz 604.
Kirva 30.
Köbölkut 46.
Kolozs-Néma 629.
Komárom 651.
Komárom-Szemere 250.
Konyha 600.
Kopcsány 308.
Koritnó 355.
Kormosó 100.
Koross 266.
Kovácsi 177.
Kovar 79.
Kökeszi 126.
Köpösd 254.
Közép-Tur 119.
Krakován 346.
Kurta-Keszi 245.
Kukló 327.

Kulhány 266.
Kural 51.
Kutti 309.
Kürth 246.
Kürth 586.

Láb 615.
Lábatlan 23.
Ladamér 682.
Lajosműve 222.
Lakács 291.
Lándorpuszta 656.
Lamács 616.
Lancsár 518.
Laskár-Ujfalu 327.
Lászlód 101.
Leányvár 22.
Lédecz 181.
Leléd 143.
Lekér 164.
Lenge 87.
Leszenye 69.
Letkés 140.
Lettnics 313.
Léva 154.
Lipót 669.
Litva 100.
Lontó 132.
Loócz 58.
Loócz 180.
Lopassó 314.
Lopassó 522.
Losoncz 511.
Lozornó 617.
Luka 412.

Madar 44.
Madunicz 387.
Magasfalu (Hochstettin) 693.
Magaslak 87.
Magas-Majtény 126.
Magyarbél 478.
Magyarfalva 617.
Magyar-Soók 255.
Maholány 179.
Majtény 437.
Malaczka 602.
Maniga 439.

Marczelháza 245.
 Mária-Nosztra 146.
 Máriavölgy 620.
 Mászt 625.
 Mártonfalva 208.
 Mátra-Verebély 59.
 Medve 576.
 Mellek 195.
 Mező-Keszi 262.
 Miava 378.
 Miklóstelek 318.
 Misérd-Dénesd 546.
 Mocs 47.
 Modor 457.
 Modorfalva 436.
 Modertárna 88.
 Mogyorós 28.
 Mohara 77.
 Mokrihaj 318.
 Morva-Szt.-János 328.
 Moraván 406.
 Muzsla 48.

Nádas 111. és 507.
 Nádasd 574.
 Nádlány 268.
 Nagy-Abony 587.
 Nagy-Bajcs 671.
 Nagy-Bárkány 59.
 Nagy-Bodok 276.
 Nagy-Bölgvény 267.
 Nagy-Bresztován 441.
 Nagy-Czéthény 204.
 Nagy-Csalomja 78.
 Nagy-Dovorán 286.
 Nagy-Emőke 204.
 Nagy-Fajkürth 166.
 Nagyfalva 125.
 Nagy-Födemes 479.
 Nagy-Géc 61.
 Nagy-Haláp 78.
 Nagy-Herestyén 182.
 Nagy-Hind 205.
 Nagy-Jác 268.
 Nagy-Jóka 475.
 Nagy-Kálna 167.
 Nagy-Kereskény 113.
 Nagy-Koszmál 158.

Nagy-Kosztolány 387.
 Nagy-Kovács 310.
 Nagy-Lapás 206.
 Nagy-Légh 549.
 Nagy-Lévárd 604.
 Nagy-Lóth 196.
 Nagy-Mácséd 493.
 Nagy-Mánya 197.
 Nagy-Magyar 551.
 Nagy-Maros 147.
 Nagy-Megyer 657.
 Nagy-Modró 411.
 Nagy-Oroszi 127.
 Nagy-Ölved 50.
 Nagy-Örvistye 358.
 Nagy-Páka 552.
 Nagy-Rippény 278.
 Nagy-Salló 168.
 Nagy-Sáp 27.
 Nagy-Sáró 170.
 Nagy-Senkvicz 460.
 Nagy-Sur 494.
 Nagy-Surány 221.
 Nagy-Szarva 564.
 Nagy-Szelezsény 183.
 Nagy-Szombat 416.
 Nagy-Tapolcsány 268.
 Nagy-Üllés 184.
 Nagy-Valkház 197.
 Nagy-Vendégh 265.
 Nagy-Vezekény 186.
 Nagy-Zellő 71.
 Nahács 526.
 Nána 52.
 Naszvad 225.
 Nebojsza 490.
 Negyed 233.
 Nemcsény 185.
 Nemecke 270.
 Némethi 181.
 Német-Diószege 487.
 Német-Gurab 471.
 Nemes-Kürth 293.
 Nemes-Oroszi 170.
 Nemes-Pann 204.
 Nemsicz 270.
 Néved 198.
 Nógrád-Ludány 60.

Nógrád-Megyer 61.
 Nógrád-Vadkert 80.
 Nógrád-Varbó 71.
 Nyék 491.
 Nyergesujfalu 22.
 Nyir 469.
 Nyitra-Egerszegh 288.
 Nyitra-Komjáth 223.
 Nyitra-Pásztó 279.
 Nyitra-Peresztlény 279.
 Nyitra-Sárfő 282.
 Nyitra-Udvarnok 292.

Ó-Bars 158.
 Ó-Gyalla 247.
 Ó-Lehota 413.
 Óhaj 198.
 Ondrohó 225.
 Oroszka 166.
 Oroszkó 315.
 Oszuszkó 337.
 Osztró 347.
 Ó-Tura 379.
 Ottóvölgy 308.
 Óvár 73.

Pagerócz 431.
 Palást 127.
 Páld 136.
 Párkány 51.
 Patak 81.
 Patta 258.
 Páth-Pusztá 647.
 Patvarócz 361.
 Pecsened 389.
 Perbete 248.
 Pered 690.
 Peresztlény 136.
 Perőcsény 135.
 Pernek 607.
 Péterfalva 312.
 Piliny 55.
 Pilismaróth 24.
 Piszke 23.
 Pobedim 349.
 Podhrád 273.
 Podola 351.
 Pozsony 530.

Pozsony-Királyfa 473.
 Pozsony-Ligetfalva 538.
 Pöstyén 356.
 Prassicz 270.
 Priterzsd 319.
 Pudmericz 463.
 Puszta-Dögös 225.
 Puszta-Födémes 479.
 Puszta-Gyarmat 27.
 Puszta-Kürth 290.
 Puszta-Nagy-Haraszti 211.
 Puszta-Szt.-Miklós 249.
 Puszta-Vogyerád 389.
 Püski 673.
 Püspöki 553.

Radosna 284.
 Radosócz 313.
 Radosócz 513.
 Ráró 659.
 Ráros-Mulyad 62.
 Ratkócz 440.
 Récse 464.
 Remete 675.
 Rendve 195.
 Réthe 470.
 Révfalu 370.
 Révfalu (Györm.) 676.
 Rimócz 63.
 Románfalva 291.
 Rohó 337.
 Róhrbrach 609
 Rózsavölgy 442

Saágh 287.
 Ságufalu 57.
 Salgó 262.
 Sándorf 338.
 Sárfő 481.
 Sárkány 47.
 Sasvár 315.
 Schweinsbach 466.
 Selmeczbánya 88.
 Selmecz-Bélabánya 91.
 Selmecz-Hodrusbánya 95.
 Selmecz-Steffoltó 94.
 Sempte 255.
 Sipék 73.

Sissó 271.
 Somorja 556.
 Soóshartyán 64.
 Sopornya 257.
 Spácza 443.
 Strázsa 348.
 Sterusz 519.
 Stomfa 611.
 Suránka 292.
 Süttö 25.
 Szabadi 680.
 Szakál 62.
 Szalatnya 107.
 Szalka 149.
 Szalmatercs 57.
 Szárazpatak 509.
 Szárd 106.
 Szebeléb 101.
 Szécsény 65.
 Székélyfalva 330.
 Szelepcsény 189.
 Szelöcze 255.
 Szemeth 563.
 Szémő 226.
 Szempecz 483.
 Szénavár 102.
 Szencse 198.
 Szenicz 339.
 Szent-Antal 86.
 Szent-Endre 40.
 Szent-Györgyhalma 50.
 Szent-István 246.
 Szent-István 609.
 Szentlélek 25.
 Szent-Mihályfa 589.
 Szent-Mihályur 207.
 Szent-Péter 250.
 Szent-Péter 401.
 Szered 497.
 Szeptencz-Ujfalu 264.
 Szete 137.
 Szete-Haraszti 138.
 Szilincs 443.
 Szob 150.
 Szobotist 340.
 Szomolánka 320.
 Szomolány 510.
 Szomor 31.

Szögye 672.
 Szölgén 52.
 Szöllös 466.
 Szkiczó 188.
 Szklabonya 74.
 Szmrák 311.
 Szunyogdi 155.
Taksony 500.
 Tallós 234.
 Tardos 32.
 Tardoskedd 227.
 Tarján 32.
 Táth 18.
 Telki 40.
 Tergenye 171.
 Tesmag 124.
 Thaszár 188.
 Thuri-Szakállos 632.
 Tild 193.
 Tokod 17.
 Tokod-Ujbányatelep 17.
 Tolmács 152.
 Toós-Nyárasd 493.
 Tópatak 97.
 Tordomeszticz 271.
 Tornócz 259.
 Tót-Diósd 277.
 Tót-Gurab 467.
 Tót-Marokháza 59.
 Tót-Megyer 228.
 Tőhöl 191.
 Tölgyes 139.
 Trázs 72.
 Trebete 348.
 Turóluka 282.
Udvard 252.
 Uhliszkó 105.
 Uj-Bars 159.
 Ujfalu 683.
 Uj-Gyalla 256.
 Uj-Lehota 414.
 Ujvároska 390.
 Uny 33.
 Úrföldpuszta 691.
 Ürméncz 285.
 Ürmény 260.
 Üzbégh 693.

Vága 501.
Vág-Királyfa 236.
Vág-Sellye 237.
Vág-Szerdahely 351.
Vág-Szerdahely 500.
Vág-Szent-Kereszt 359.
Vágujhely 362.
Vagyócz 383.
Vajk 208.
Vajka 365.
Valkócz 186.
Vámos (Győr m.) 678.
Vámosfalva 593.
Vámos-Ladány 159.
Vámos-Mikola 141.
Varrasur 496.
Várkony 590.
Varsány 64.

Vásárut 592.
Velusócz 273.
Verbó 371.
Verbócz 341.
Verebély 199.
Vereknye 555.
Veszele 393.
Vezekeny 235.
Vezekény 283.
Vicsap-Ápáthi 295.
Visegrád 25.
Visk 144.
Vistuk 468.
Vittencz 528.
Vizkelet 492.
Vlcskovan 315.
Vörösvár 392.
Vradist 320.

Zámoly 682.
Závada 272.
Závod 331.
Zavar 444.
Zebegény 149.
Zlatnik 266.
Zekócz 441.
Zohor 625.
Zoucz 473.
Zseliz 694.
Zsemlér 160.
Zsigárd 241.
Zsikva 181.
Zsitva-Födémes 202.
Zsitva-Gyarmat 196.
Zsitva-Ujfalu 190.

TARTALOM.

I. Az Esztergom vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

	Lapsz.
a) Esztergomi alesperesi kerület	1
b) Bajóthi alesperesi kerület	26
c) Budapesti alesperesi kerület	33
d) Párkányi alesperesi kerület	43

II. A Balassa-Gyarmat vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) Szécsényi alesperesi kerület	54
b) Kékkői alesperesi kerület	66
c) Vadkerti alesperesi kerület	75

III. A Selmeczbánya vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) Selmeczbányai alesperesi kerület	82
b) Bozóki alesperesi kerület	97
c) Báthi alesperesi kerület	103

IV. Az Ipolyság vidéki r. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) Drégelyi alesperesi kerület	117
b) Kemenczei alesperesi kerület	129
c) Nagymarosi alesperesi kerület	142

V. A Léva vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) Lévai alesperesi kerület	151
b) Lekéri alesperesi kerület	163
c) Garam-Szent-Benedeki alesperesi kerület	172
d) Verebélyi alesperesi kerület	190
e) Nagycséthényi alesperesi kerület	201

VI. Az Érsekújvár vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

	Lapsz.
a) Érsekújvári alesperesi kerület	210
b) Vágsellyei alesperesi kerület	229
c) Udvardi alesperesi kerület	243
d) Ürményi alesperesi kerület	263

VII. A Nagytapolcsány vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) Nagytapolcsányi alesperesi kerület	263
b) Radosnai alesperesi kerület	273
c) Újlaki alesperesi kerület	286

VIII. A Sasvár vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) Sasvári alesperesi kerület	296
b) Morva-Szt.-Jánosí alesperesi kerület	321
c) Szeniczí alesperesi kerület	332

IX. A Vágújhely vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) Csejthei alesperesi kerület	342
b) Miavai alesperesi kerület	373
c) Nagy-Kosztolányi alesperesi kerület	385
d) Galgóczi alesperesi kerület	395

X. A Nagyszombat vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) Nagyszombat város	416
b) Nagyszombati alesperesi kerület	428
c) Bazini alesperesi kerület	446
d) Szempczi alesperesi kerület	469
e) Szeredi alesperesi kerület	486
f) Szomolányi alesperesi kerület	503
g) Jókői alesperesi kerület	513

XI. A Pozsony vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) Pozsony városi alesperesi kerület	530
b) Somorjai alesperesi kerület	539

	Lapsz.
c) Dunaszerdahelyi alesperesi kerület	566
d) Malaczkai alesperesi kerület	595
e) Stomfai alesperesi kerület	611

XII. A Komárom vidéki róm. kath. népnevelők egyesülete köréhez tartozó iskolák.

a) Komáromi alesperesi kerület	628
b) Hédervári alesperesi kerület	658

FÜGGELEK.

Esztergomi kir. érs. tanítóképző	696
Esztergomi érseki óvónőképző	699
Vagyoni kimutatás	675
Tanítók névsora	748
Az iskolák betűsoros helynévtára	756

